Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum

Seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen

Een verkenning van het fenomeen en de factoren die de omgang met, visie op en hulpvragen van slachtoffers beïnvloeden

Cahier 2026-10

J.S. van Dijk
L.B. Muns
M.H. Nagtegaal

Seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen

Een verkenning van het fenomeen en de factoren die de omgang met, visie op en hulpvragen van slachtoffers beïnvloeden

Cahier 2026-10

J.S. van Dijk
L.B. Muns
M.H. Nagtegaal

Cahier
De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Alle rapporten van het WODC zijn gratis te downloaden van WODC Repository.

Voorwoord

Religieuze gemeenschappen vormen voor veel mensen plekken van betekenis, verbondenheid en vertrouwen. Mensen vinden er een gedeeld verhaal, morele oriëntatie en sociale relaties die soms een leven lang meegaan. Het zijn ook de gemeenschappen waarover in dit onderzoek wordt gesproken in relatie tot seksueel grensoverschrijdend gedrag: via mensen die hun persoonlijke ervaringen hebben gedeeld, vertegenwoordigers van religieuze gemeenschappen en professionals die vanuit verschillende rollen bij dit onderwerp betrokken zijn. Hun verhalen en perspectieven bieden inzicht in een werkelijkheid die veelal niet zichtbaar is.

Bewustwording van maatschappelijke vraagstukken begint regelmatig met het delen van ervaringen. Maatschappelijke veranderingen komen zelden uitsluitend voort uit beleid, onderzoek of instituties; zij ontstaan vooral wanneer mensen woorden geven aan wat eerder onbesproken bleef. Ook de aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag, binnen en buiten religieuze contexten, is mede ontstaan doordat mensen bereid waren hun ervaringen te delen en anderen bereid waren daarnaar te luisteren.

Gedurende dit onderzoek hebben wij gesproken met mensen die vanuit uiteenlopende posities betrokken zijn bij dit onderwerp. Hun bijdrage laat zien dat maatschappelijke discussies steeds zijn geworteld in concrete ervaringen, relaties en gemeenschappen. Zij herinneren ons eraan dat zorgvuldige kennisvorming begint met luisteren, ook wanneer ervaringen verschillen, schuren of moeilijk te duiden zijn.
Wij zijn hen daarvoor dankbaar. Hun bijdragen hebben ons niet alleen geholpen om deze gevoelige thematiek beter te begrijpen, maar ook duidelijk gemaakt hoe belangrijk het is om ruimte te blijven bieden aan verschillende perspectieven en ervaringen.

Wij hopen dat dit rapport een bijdrage levert aan een open en zorgvuldige dialoog over seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen en aan verdere reflectie op de vragen die dit onderwerp oproept.

De onderzoekers

Bijdragen van de auteurs

J.S. van Dijk	Data-analyse, onderzoek, projectbeheer, databeheer, validatie, schrijven – oorspronkelijke versie, schrijven – review & redactie)
L.B. Muns	Conceptualisatie, methodologie, data-analyse, onderzoek, projectbeheer, begeleiding, schrijven – oorspronkelijke versie, schrijven – review & redactie
M.H. Nagtegaal	Conceptualisatie, methodologie, data-analyse, begeleiding, schrijven – oorspronkelijke versie, schrijven – review en redactie

Inhoud

Samenvatting **13**

1 Inleiding **34**
1.1 Achtergrond 34
1.1.1 Seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen 34
1.1.2 Maatschappelijke ontwikkelingen rondom de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in Nederland (2005–2024) 36
1.1.3 Hulp aan slachtoffers en aangiftebereidheid 39
1.1.4 Aanleiding onderzoek 41
1.1.5 Doelstelling en onderzoeksvragen 42
1.1.6 Benadering van het onderzoek 43
1.2 Gebruikte methodologie 45
1.2.1 Operationalisatie kernbegrippen 45
1.2.2 Ethische toetsingscommissie 49
1.2.3 Onderzoeksmaterialen 49
1.2.4 Panelstudie 50
1.2.5 Interviews 56
1.3 Uitdagingen en beperkingen 61
1.4 Leeswijzer 62

Panelstudie

2 Gerapporteerd seksueel grensoverschrijdend gedrag in geloofsgemeenschappen **64**
2.1 Inleiding 64
2.2 Achtergrondkenmerken deelnemers onderzoek 65
2.3 Seksueel grensoverschrijdend gedrag bij deelnemers die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap – dader binnen en buiten de geloofsgemeenschap 68
2.3.1 Aantal seksueel grensoverschrijdende ervaringen 68
2.3.2 Type seksueel grensoverschrijdende ervaringen 70
2.4 Seksueel grensoverschrijdend gedrag bij deelnemers die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap – dader binnen de geloofsgemeenschap 73
2.4.1 Kenmerken daders 73
2.4.2 Kenmerken slachtoffers 77
2.4.3 Kenmerken delicten 77
2.4.4 Invloed op leefgebieden 78
2.4.5 Hulpbehoeften slachtoffers 79
2.4.6 Suggesties van slachtoffers voor geloofsgemeenschappen 81
2.5 Tussenconclusies 85
2.5.1 Seksueel grensoverschrijdend gedrag: daders binnen en buiten geloofsgemeenschappen 86
2.5.2 Seksueel grensoverschrijdend gedrag: daders uit de geloofsgemeenschap 90

Bespreking religieuze gemeenschappen, casussen en tijdlijnen

Boeddhisme

3	**Boeddhistische gemeenschap**	**98**
3.1	Inleiding	98
3.1.1	Boeddhistische gemeenschappen in dit rapport	99
3.1.2	Geloofsovertuigingen	100
3.2	Casus: Sogyal Rinpoche – Rigpa	101
3.3	Tijdlijn	103
3.3.1	2005-2010	103
3.3.2	2010-2015	104
3.3.3	2015-2020	104
3.3.4	2020-2025	110
3.4	Huidige situatie	116
3.4.1	Interne procedures	116
3.4.2	Religieus recht	117
3.5	Tussenconclusie	118

Christendom

4	**Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen**	**123**
4.1	Inleiding	123
4.1.1	CGJG in dit rapport	125
4.1.2	Geloofsovertuigingen	126
4.2	Casus: seksueel kindermisbruik en verschoningsrecht	127
4.3	Tijdlijn	129
4.3.1	2005-2010: aandacht voor seksueel kindermisbruik in Nederland, de VS en het VK	129
4.3.2	2010-2015: veranderingen in beleid en geheimhouding	130
4.3.3	2015-2020: van nieuwe richtlijnen tot juridische acties en onderzoeken	134
4.3.4	2020-2025: onderzoeken, juridische acties en maatschappelijke discussies	142
4.4	Huidige situatie	145
4.4.1	Interne procedures	145
4.4.2	Religieus recht	148
4.5	Tussenconclusie	148

5	**Evangelische en pinksterbeweging**	**153**
5.1	Inleiding	153
5.1.1	Achtergrond evangelische en pinksterbeweging	153
5.1.2	Geloofsovertuigingen	158
5.1.3	Internationaal en intercultureel	163
5.2	Casus: House of Heroes	165
5.3	Tijdlijn	167
5.3.1	Voor 2005: aandacht voor machtsmisbruik	167
5.3.2	2005-2010: geen ontwikkelingen, enkele casussen	168
5.3.3	2010-2015: onderzoek Movisie en verklaring Raad van Kerken	170
5.3.4	2015-2020: toenemende aandacht seksueel grensoverschrijdend gedrag	173
5.3.5	2020-2025: start Veilige Kerk en beleid voor VPE	177
5.4	Huidige situatie	182
5.4.1	Interne procedures	182
5.4.2	Religieus recht	187
5.5	Tussenconclusie	188

6	**Protestantse kerken**	**190**
6.1	Inleiding	190
6.1.1	Achtergrond protestantse kerken	190
6.1.2	Protestantse kerken in dit rapport	191
6.1.3	Geloofsovertuigingen	195
6.1.4	Internationaal en intercultureel	197
6.2	Casus: Jaap Hansum – Kruispunt	198
6.3	Tijdlijn	200
6.3.1	Voor 2005: eerste bewustwording en initiatieven	200
6.3.2	2005-2010: de komst van gemeenteprotocollen	201
6.3.3	2010-2015: onderzoeken Movisie, daderprotocollen en beroepscodes	202
6.3.4	2015-2020: evaluatie en herziening van beleid	204
6.3.5	2020-2025: fusie NGK en verdere herzieningen beleid	206
6.4	Huidige situatie	211
6.4.1	Interne procedures	211
6.4.2	Religieus recht	220
6.5	Tussenconclusie	223
7	**Rooms-Katholieke Kerk**	**225**
7.1	Inleiding	225
7.1.1	Achtergrond RKK	225
7.1.2	Geloofsovertuigingen	227
7.1.3	Internationaal en intercultureel	228
7.2	Casus: Thomas Quartier – Benedictijnse Orde	229
7.3	Tijdlijn	232
7.3.1	Voor 2005: eerste bewustwording en initiatieven	232
7.3.2	2005-2010: protocol antecedenten en verruiming klachtenprocedure	233
7.3.3	2010-2015: Commissie-Deetman	233
7.3.4	2015-2020: slotactie en start nieuw meldpunt	241
7.3.5	2020 – 2025: hervormingen canoniek recht	243
7.4	Huidige situatie	246
7.4.1	Interne procedures	246
7.4.2	Religieus recht	250
7.5	Tussenconclusie	252
	Islamitische gemeenschap	
8	**Islam**	**256**
8.1	Inleiding	256
8.1.1	Islamitische gemeenschap in dit rapport	257
8.1.2	Geloofsovertuigingen	257
8.2	Casus: moskee-internaat Arnhem	259
8.3	Tijdlijn	261
8.3.1	2005-2015	261
8.3.2	2015-2020	261
8.3.3	2020-2055	262
8.4	Huidige situatie	262
8.4.1	Interne procedures	262
8.4.2	Religieus recht	264
8.5	Tussenconclusie	265

Factoren die de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden

9	**Seksualiteit en gender**	**268**
9.1	Inleiding	268
9.2	Seksuele moraal	269
9.2.1	Algemeen	270
9.2.2	Geen seks buiten het (heteroseksuele) huwelijk	272
9.3	Bespreekbaarheid van seksualiteit	281
9.3.1	Algemeen	281
9.3.2	Seksuele voorlichting	285
9.4	Normatieve genderrollen	287
9.4.1	Man-vrouwverhoudingen	287
9.4.2	Gedragsregels en verwachtingspatronen	293
9.5	Tussenconclusie	299
9.5.1	Seksuele moraal	300
9.5.2	Bespreekbaarheid van seksualiteit	302
9.5.3	Normatieve genderrollen	303
10	**Organisatiestructuur en gemeenschap**	**306**
10.1	Inleiding	306
10.2	Organisatiestructuur	307
10.2.1	Overkoepelende besluitvorming	307
10.2.2	Lokale besluitvorming	310
10.2.3	Internationale organisaties en interculturele normen en waarden	311
10.3	Religieus leiderschap	313
10.3.1	Algemeen	313
10.3.2	Voorwaarden voor leiderschapsposities	315
10.3.3	Religieuze autoriteit	319
10.3.4	Gebrek aan controlemechanismen	325
10.4	Gemeenschapscultuur	327
10.4.1	Algemeen	328
10.4.2	Gemeenschapsgevoel	333
10.4.3	Morele schade	340
10.5	Geloofsovertuigingen	345
10.5.1	Algemeen	346
10.5.2	Voorbeeld uit het boeddhisme: Samaya en crazy wisdom	346
10.5.3	Voorbeeld uit het christendom: zonde en vergeving	348
10.6	Tussenconclusie	353
10.6.1	Organisatiestructuur	354
10.6.2	Religieus leiderschap	355
10.6.3	Gemeenschapscultuur	357
10.6.4	Geloofsovertuigingen	358
11	**Interne procedures**	**360**
11.1	Inleiding	360
11.2	Knelpunten bij interne procedures	364
11.2.1	Niet-helpende voorwaarden interne procedure	364
11.2.2	Slachtofferbelangen in de procedure	369
11.2.3	Focus op minderjarigen	373
11.2.4	(On)mogelijkheid tot anonimiteit	373
11.2.5	Berouw als onderdeel van de procedure	374

11.2.6 Onafhankelijkheid binnen de procedure 377
11.2.7 Kleine groep mensen verantwoordelijk voor uitvoering interne procedure 378
11.2.8 Beperkte aandacht voor institutionele verantwoordelijkheid 378
11.3 Zorg en hulp vanuit de religieuze gemeenschap 379
11.3.1 Pastorale zorg en doorverwijzen naar professionele hulpverlening 379
11.3.2 Hulp bij zingeving na seksueel grensoverschrijdend gedrag 381
11.3.3 Negatieve visie op psychische problemen en seculiere hulpverlening 383
11.3.4 Geheimhouding in het ambt, de biecht en het verschoningsrecht 384
11.4 Verhouding tot regulier recht en seculiere procedures 385
11.4.1 Scheiding van kerk en staat 385
11.4.2 Verhouding religieuze en seculiere procedures 387
11.4.3 Aangiftebereidheid 387
11.5 Tussenconclusie 389
11.5.1 Knelpunten bij interne procedures 389
11.5.2 Zorg en hulp vanuit religieuze gemeenschappen 392
11.5.3 Verhouding tot regulier recht en seculiere procedures 393

Slachtofferervaringen en hulpverlening

12 De ervaringen en hulpvragen van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen 395
12.1 Inleiding 395
12.2 Eerder onderzoek naar slachtofferervaringen in religieuze gemeenschappen 395
12.2.1 Religieus trauma(syndroom) 396
12.2.2 Verraadtrauma 397
12.2.3 Religieuze copingstijlen 398
12.2.4 Religieuze zorg 399
12.2.5 Religieuze gemeenschappen en omstanders 399
12.3 Achtergrond slachtoffers 400
12.3.1 Meegemaakte ervaring 400
12.3.2 Rol van de dader 401
12.4 Slachtofferervaringen: rol van religie en religieuze gemeenschap 401
12.4.1 Impact 402
12.4.2 Hulpbehoeften 404
12.4.3 Ervaringen met religie en de religieuze gemeenschap 409
12.4.4 Aanbevelingen van slachtoffers voor religieuze gemeenschappen 420
12.5 Slachtofferervaringen: algemeen 421
12.5.1 Impact 421
12.5.2 Hulpbehoeften 424
12.5.3 Ervaring met hulpverlening 425
12.5.4 Aanbevelingen van slachtoffers voor hulpverlening 427
12.6 Tussenconclusie 429
12.6.1 Impact 429
12.6.2 Hulpbehoeften 430
12.6.3 Ervaring met factoren in religieuze gemeenschappen 431
12.6.4 Ervaring met reguliere hulpverlening 432

13 Hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context 433
13.1 Inleiding 433
13.2 Achtergrond hulpverleners, experts en hun organisaties 436
13.2.1 Centrum voor Seksueel Geweld 436

13.2.2 Stichting Vrouwen Pastoraat Seksualiteit en Geweld (VPSG) 437
13.2.3 Safe Space Club 437
13.2.4 Expertisecentrum seksualiteit Rutgers 438
13.2.5 Praktijk Den Uijl 439
13.2.6 Praktijk Durf te leven 439
13.2.7 Christelijke meldpunten 439
13.2.8 Overige plekken voor seksuele gezondheid/seksueel geweld 440
13.3 Factoren vanuit de religieuze context 440
13.3.1 Invloed op ontstaan seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context 440
13.3.2 Invloed op praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context 444
13.3.3 Invloed op gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context 452
13.3.4 Invloed op verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context 455
13.4 Hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context 457
13.4.1 Aanvullen van eerdere ervaringen met reguliere hulpverlening 458
13.4.2 Lotgenotencontact en ervaringsdeskundigen 459
13.4.3 Religieuze duiding 461
13.4.4 Zingeving en identiteitsontwikkeling 463
13.4.5 Voorlichting 463
13.4.6 Randvoorwaarden hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context 464
13.4.7 Aangiftebereidheid 466
13.5 Christelijke meldpunten 467
13.5.1 Overzicht christelijke meldpunten in Nederland 467
13.5.2 Inrichting en werkwijze 471
13.5.3 Ervaringen van slachtoffers met de meldpunten 474
13.5.4 Aanbevelingen vanuit meldpunten 475
13.6 Tussenconclusie 477
13.6.1 Religieuze context heeft invloed op vier gebieden 477
13.6.2 Hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context 479
13.6.3 Christelijke meldpunten 480

Slot

14 Slot 483
14.1 Inleiding 483
14.2 Beantwoording onderzoeksvragen 484
14.2.1 Visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag en factoren 484
14.2.2 Actueel beeld aantal gerapporteerde ervaringen 493
14.2.3 Hulpvraag van slachtoffers 494
14.2.4 Veranderingen omgang en hulpverlening 497
14.3 Conclusies, discussie en aanbevelingen 500
14.3.1 Conclusies 500
14.3.2 Discussie 502
14.3.3 Aanbevelingen praktijk 508
14.3.4 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek 513
14.4 Methodologische reflecties 514

Summary 518

Literatuur 535

Bijlage 1 Begeleidingscommissie 551

Bijlage 2 Vragenlijst panelstudie 552

Bijlage 3 Overzicht indeling overige genoemde geloofsgemeenschappen 564

Bijlage 4 Overzicht gesproken personen en organisaties 566

Bijlage 5 Ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren 571

Bijlage 6 Ongewenst online seksueel contact, zoals sexting of sextortion 581

Bijlage 7 Aanranding 590

Bijlage 8 Verkrachting 602

Bijlage 9 Interviewleidraad slachtoffers 613

Bijlage 10 Interviewleidraad gemeenschappen 615

Bijlage 11 Interviewleidraad experts 619

Bijlage 12 Interviewleidraad meldpunten en hulpverleners 621

Bijlage 13 Informatiebrief en toestemmingsverklaring slachtoffers 624

Bijlage 14 Informatiebrief en toestemmingsverklaring gemeenschappen 627

Bijlage 15 Informatiebrief en toestemmingsverklaring experts 630

Bijlage 16 Registratie meldingen bij christelijke meldpunten 633

Samenvatting[1]

Zowel in de bredere samenleving als binnen religieuze gemeenschappen is steeds meer aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag. Er is echter niet veel bekend over ontwikkelingen in de omgang met en visie op seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Ook is niet bekend of eventueel doorgevoerde veranderingen daadwerkelijk ten goede komen aan de hulp aan slachtoffers in religieuze context, noch of er noodzaak is voor speciale hulpverlening om deze slachtoffers te helpen. Daarbij komt dat er weinig zicht is op mogelijk unieke factoren die een rol kunnen spelen wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context plaatsvindt. Religie kan een belangrijke rol spelen in het leven van mensen, en voor sommigen is religie verweven met alle aspecten van hun leven en is de betrokkenheid bij de religieuze gemeenschap groot. De impact van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze gemeenschap kan dan ook groot zijn.

In dit rapport is daarom onderzocht hoe vaak slachtoffers seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen rapporteren, hoe verschillende religieuze gemeenschappen in Nederland in de afgelopen twintig jaar zijn omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag, welke factoren de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen beïnvloeden, welke specifieke hulpvraag slachtoffers in deze context hebben, en of de hulpverlening daarbij aansluit.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag verwijst in dit onderzoek naar elke vorm van ongewenst seksueel gedrag dat de fysieke of emotionele grenzen van een ander schendt. Dit kan variëren van ongewenste aanrakingen, seksuele opmerkingen, tot het sturen van seksueel getinte berichten maar ook vormen van seksueel geweld zoals verkrachting of aanranding. Seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen verwijst naar situaties waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt binnen een religieuze context en waarbij religieuze personen, structuren of overtuigingen een wezenlijke rol spelen.

Eerst is het aantal gerapporteerde ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag beschreven van de volgende negen religieuze gemeenschappen:

1 Boeddhistische gemeenschap
2 Christelijke Gemeente van Jehovah’s Getuigen
3 Evangelische en pinksterbeweging
4 Hindoeïstische gemeenschap
5 Islamitische gemeenschap
6 Joodse gemeenschap
7 Migrantenkerken

[1] Bijdragen van de auteurs aan dit rapport:
- J.S. van Dijk: data-analyse, onderzoek, projectbeheer, databeheer, validatie, schrijven – oorspronkelijke versie, schrijven – review & redactie;
- L.B. Muns: conceptualisatie, methodologie, data-analyse, onderzoek, projectbeheer, begeleiding, schrijven – oorspronkelijke versie, schrijven – review & redactie;
- M.H. Nagtegaal: conceptualisatie, methodologie, data-analyse, begeleiding, schrijven – oorspronkelijke versie, schrijven – review & redactie.

8 Protestantse kerken
9 Rooms-Katholieke Kerk

Vervolgens is het rapport in vier delen verdeeld. In het eerste deel is een bespreking van de ontwikkelingen in de visie op, omgang met, en de huidige situatie van interne procedures en beleid over seksueel grensoverschrijdend gedrag in Nederland van zes religieuze gemeenschappen geschetst: de boeddhistische gemeenschap, Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen (CGJG), evangelische en pinksterbeweging (in het bijzonder de Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten [VPE]), protestantse kerken (in het bijzonder de Christelijke Gereformeerde Kerken [CGK], de Hersteld Hervormde Kerk [HHK], de Nederlandse Gereformeerde Kerken [NGK] en de Protestantse Kerk in Nederland [PKN]), Rooms-Katholieke Kerk (RKK) en de islamitische gemeenschap. In het tweede deel zijn specifieke factoren omschreven die de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen kunnen beïnvloeden: factoren rondom seksualiteit en gender, factoren binnen de organisatiestructuur en gemeenschap, en factoren binnen hun interne procedures. In het derde deel zijn ervaringen van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen beschreven, gevolgd door het perspectief van hulpverleners op hun specifieke hulpvraag. In het vierde deel volgt de beantwoording van de onderzoeksvragen, de conclusies, aanbevelingen, discussie en methodologische reflecties. Het onderzoek is uitgevoerd in de periode juli 2023 tot en met juni 2026. De data voor de panelstudie is in juli 2024 verzameld.

Hierna volgen eerst de belangrijkste bevindingen uit het rapport, verdeeld over vijf kernboodschappen. Daarna zijn enkele van de aanbevelingen, zowel voor de praktijk (overheid, religieuze gemeenschappen, hulpverlening en meldpunten), als voor het doen van vervolgonderzoek gegeven. De samenvatting eindigt met methodologische reflecties. De beantwoording van de onderzoeksvragen, de nadere conclusies, aanbevelingen en de discussie staan uitgebreider en meer volledig in het slothoofdstuk van het rapport.

1 Vooral seksueel grensoverschrijdend gedrag buiten religieuze gemeenschap

Mensen die zich verbonden voelen aan een religieuze gemeenschap worden vaker slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader van buiten de religieuze gemeenschap dan door een dader van binnen de religieuze gemeenschap. In geval van seksueel grensoverschrijdend gedrag waarin wel een dader vanuit een religieuze gemeenschap is betrokken, worden mannen daar vaker slachtoffer van dan vrouwen.

Aantal ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag vanuit de panelstudie, zowel met als zonder een dader vanuit de religieuze gemeenschap

Er is gekeken naar het aantal ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij deelnemers aan een panelstudie die zich verbonden voelen aan een religieuze gemeenschap, of dit in het verleden voelden. Bij hen is nagevraagd of zij seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt, waarbij alle ervaringen in kaart zijn gebracht: enerzijds ongeacht de herkomst van de dader (binnen of buiten de religieuze gemeenschap), anderzijds van alleen binnen de religieuze gemeenschap. Uit de resultaten blijkt dat de deelnemers vaker seksueel grensoverschrijdend gedrag met een dader buiten de religieuze gemeenschap rapporteren. Van alle deelnemers die zich verbonden voelen aan een religieuze gemeenschap heeft 39% van de deelnemers

gedurende het leven een vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt, ongeacht waar de dader vandaan komt. Hieronder zijn meer vrouwen (57%) dan mannen (20%).

Deelnemers die zich verbonden voel(d)en aan een religieuze gemeenschap rapporteren vaker ooit seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader van buiten de religieuze gemeenschap te hebben meegemaakt (totaal 60% van de ervaringen) dan door een dader van binnen de religieuze gemeenschap (totaal 12% van de ervaringen; al dan niet in leidinggevende functies). Meer gedragingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag met een dader vanuit de religieuze gemeenschap betreffen mannelijke slachtoffers (16%) dan vrouwelijke slachtoffers (11%). Ook betreffen meer gedragingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een voorganger/geestelijk leider mannelijke slachtoffers (11%) dan vrouwelijke slachtoffers (3%; alle verschillen zijn statistisch significant). Het aantal gerapporteerde ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader vanuit de religieuze gemeenschap was zo laag, dat het uitsplitsen naar de negen religieuze gemeenschappen niet zinnig was en niet is gedaan.

Meldingen bij meldpunten

In het onderhavige onderzoek is geen zicht gekomen op het totaal aantal mensen dat zich als slachtoffer meldt. Binnen christelijke gemeenschappen kunnen slachtoffers zich melden bij één van de zes christelijke meldpunten. Er wordt door deze meldpunten echter geen eenduidige wijze van registratie van meldingen gehanteerd, wat het onmogelijk maakt om aan te duiden om hoeveel meldingen het precies gaat binnen deze gemeenschappen. Bij instanties zoals politie of Slachtofferhulp Nederland wordt niet geregistreerd wat de religieuze achtergrond is van melders van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Aangifte

De meeste mensen in de panelstudie geven aan geen contact te hebben gezocht met de politie. Na ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren gaven 7 van 71 deelnemers (10%), na ongewenst online seksueel contact 2 van 27 (7%), na aanranding 9 van 81 (11%) en na verkrachting 15 van 81 (19%) deelnemers aan wel contact te hebben opgenomen. Ongeveer de helft van deze deelnemers wilde daarbij zowel melding als aangifte doen. Als reden om melding dan wel aangifte te doen werd veelal genoemd dat de dader gestopt en gestraft moest worden (totaal 14 keer genoemd).

Wijzigingen in gerapporteerde ervaringen afgelopen twintig jaar

Als naar de afgelopen twintig jaar wordt gekeken (2005 t/m 2024), is te zien dat het percentage gerapporteerde seksueel grensoverschrijdende gedragingen (alle typen bij elkaar opgeteld) fluctueert: 2005 t/m 2009: 10%, 2010 t/m 2014: 18%, 2015 t/m 2019: 10% en 2020 t/m 2024: 6%. Daarbij is het wel nodig te vermelden dat ten tijde van de dataverzameling het kalenderjaar 2024 op de helft was, dat verklaart ten minste ten dele het lage percentage in 2024. De rest van de ervaringen zijn langer dan twintig jaar geleden (47%) of er is gerapporteerd dat men niet meer wist wanneer de ervaring precies was (9%).

2 Toegenomen bewustzijn en blijvende aandachtspunten

Het bewustzijn over seksueel grensoverschrijdend gedrag in de onderzochte religieuze gemeenschappen is de laatste twintig jaar toegenomen, onder meer door maatschappelijke aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag. De visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen deze gemeenschappen kennen blijvende aandachtspunten, zoals het vergroten van dit bewustzijn op lokaal niveau.

De meeste onderzochte religieuze gemeenschappen laten de afgelopen twintig jaar (2005 t/m 2024) een groei in bewustzijn over seksueel grensoverschrijdend gedrag en de bijbehorende dynamieken en factoren zien, vergelijkbaar met deze ontwikkeling in de bredere samenleving. Dit heeft in sommige gemeenschappen geleid tot het ontwikkelen van specifiek beleid, zoals voorlichting, interne procedures, vertrouwenspersonen en meldpunten. Het verschilt per religieuze gemeenschap hoe vergevorderd deze ontwikkelingen zijn. Voor een overzicht van deze ontwikkelingen per gemeenschap wordt verwezen naar de tussenconclusies van de betreffende hoofdstukken.

Veel onderzochte religieuze gemeenschappen zijn, althans in de officiële beleidsdocumenten, verschoven van het bespreken van seksueel grensoverschrijdend gedrag als een relationeel of seksueel probleem naar een machtsprobleem waarvoor de gemeenschap zelf ook verantwoordelijkheid draagt. De voorlichting hierover is de afgelopen twintig jaar toegenomen, met name in christelijke gemeenschappen, onder meer met de oprichting van meldpunten en stichting Veilige Kerk.

Het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag staat in de onderzochte religieuze gemeenschappen nog in de kinderschoenen. Hoewel in de christelijke gemeenschappen stichting Veilige Kerk specifiek is opgericht om voorlichting te geven over seksueel grensoverschrijdend gedrag, en in de meeste van deze gemeenschappen preventief beleid bestaat, fungeren veel religieuze gemeenschappen nog reactief: zij komen pas in actie wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag al heeft plaatsgevonden. In de protocollen en interne procedures ligt hier de meeste nadruk op.

Veel van de onderzochte religieuze gemeenschappen benadrukken in hun formele beleid dat veiligheid in de gemeenschap voorop staat en het slachtoffer een primaire plek en rol moet hebben in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Er is de afgelopen twintig jaar in veel van deze gemeenschappen specifiek gewerkt aan de toegankelijkheid van bijvoorbeeld procedures en meldpunten voor slachtoffers. De praktijk blijkt weerbarstiger. Zowel de gemeenschapscultuur als de interne procedures kunnen nog worden verbeterd om slachtoffers erkenning, genoegdoening en een volwaardige rol te geven. Nog altijd geven de meeste slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag aan uiteindelijk de religieuze gemeenschap te verlaten, onder meer vanwege onvoldoende erkenning vanuit de religieuze gemeenschap.

De toegenomen aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen lijkt het gevolg te zijn van een samenspel van verschillende factoren over tijd, zoals maatschappelijke aandacht, specifieke casussen en onderzoeken. Tegelijkertijd blijft onduidelijk waarom sommige gebeurtenissen wel of geen invloed hebben op religieuze gemeenschappen.

3 Drie domeinen van beïnvloedende factoren: seksualiteit en gender, organisatiestructuur en gemeenschap, interne procedures

Er zijn drie domeinen vastgesteld waarin de religieuze context een rol kan spelen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen: seksualiteit en gender, de organisatiestructuur en interne procedures. Daarbinnen zijn specifieke thema's en factoren geïdentificeerd die de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de onderzochte religieuze gemeenschappen kunnen beïnvloeden. Hoewel sommige factoren ook in andere contexten voorkomen, worden de factoren en de ervaringen door de religieuze context gekleurd, bijvoorbeeld door geloofsovertuigingen, een religieus wereldbeeld en denken over goed en kwaad.

Deze factoren komen voort uit literatuur- en bronnenonderzoek en interviews met vertegenwoordigers van de onderzochte gemeenschappen, respondenten van de christelijke meldpunten en experts (zie ook tabel S1). Hieronder zijn deze domeinen en thema's kort samengevat, voor de volledige analyse wordt verwezen naar hoofdstukken 9 tot en met 11.

Tabel S1 Overzicht beïnvloedende domeinen en thema's seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen: visie op en omgang met

Domeinen en thema's
Seksualiteit en gender
Seksuele moraal
Bespreekbaarheid van seksualiteit
Normatieve genderrollen
Organisatiestructuur en gemeenschap
Organisatiestructuur
Religieus leiderschap
Gemeenschapscultuur
Geloofsovertuigingen
Interne procedures
Knelpunten bij interne procedures
Zorg en hulp vanuit religieuze gemeenschappen
Verhouding tot regulier recht en seculiere procedures

Factoren rondom seksualiteit en gender

Religie speelt doorgaans een belangrijke rol in het bepalen van normen rond seksualiteit en gender binnen religieuze gemeenschappen. Hierdoor krijgen deze normen vaak een morele of spirituele dimensie. Dit kan invloed hebben op hoe seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt ervaren, benoemd en aangepakt. De toepassing van religieuze normen rond seksualiteit en gender verschilt daarnaast per religieuze gemeenschap en per individu, omdat dit afhangt van persoonlijke interpretatie en lokale context, en voortdurende ontwikkelingen.

Seksuele moraal
Seksualiteit heeft in de meeste religieuze gemeenschappen naast een fysieke functie (zoals voortplanting) ook een religieuze of spirituele functie of symboliek (zoals de weerspiegeling van de band tussen God en mens) hoewel de specifieke toepassing ervan per gemeenschap kan verschillen. In veel religieuze gemeenschappen in dit onderzoek is seksualiteit tussen één man en één vrouw binnen het huwelijk en het streven naar seksuele reinheid (kuisheid) in het algemeen en maagdelijkheid voor het huwelijk in het bijzonder het ideaal (met name, maar niet uitsluitend, voor vrouwen). Vanwege eerdergenoemde onderlinge verschillen hebben sommige gemeenschappen strikte regels rond seksualiteit die nageleefd dienen te worden, terwijl andere gemeenschappen de toepassing van de seksuele moraal aan individuele gelovigen overlaat. De seksuele moraal kan op ten minste twee manieren implicaties hebben voor de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Ten eerste heeft dit in sommige religieuze gemeenschappen bijvoorbeeld tot gevolg dat seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen het huwelijk niet wordt erkend. Dit kan worden versterkt wanneer het tegemoetkomen aan seksuele verlangens van de huwelijkspartner binnen de religieuze gemeenschap en/of door individuele gelovigen wordt gezien als religieuze, huwelijkse plicht. Als binnen een religieuze gemeenschap daarnaast echtscheiding niet is toegestaan, kan dit slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen het huwelijk beperken in hun mogelijkheden om uit een situatie van seksueel grensoverschrijdend gedrag te komen en passende hulp te krijgen. Gevoelens van schuld en schaamte kunnen daarnaast in geval van lhbtiq+-relaties worden versterkt, omdat op tenminste twee manieren niet aan de seksuele moraal wordt voldaan: ten eerste vinden seksuele handelingen plaats buiten het huwelijk, en ten tweede vinden deze handelingen plaats in een niet-heteroseksuele relatie.

Ten tweede kan de seksuele moraal ook de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag door de religieuze gemeenschap beïnvloeden. De focus op het huwelijksideaal, kuisheid en seksuele reinheid kan tot gevolg hebben dat seksueel grensoverschrijdend gedrag door de gemeenschap bestempeld wordt als een romantische relatie of als overspel, en/of enkel als zonde of immoraliteit, in plaats van het resultaat van machtsmisbruik en/of strafbaar gedrag.

Bespreekbaarheid van seksualiteit
De wijze waarop binnen een religieuze gemeenschap over seksualiteit gesproken wordt speelt een cruciale rol in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. In de meeste onderzochte gemeenschappen wordt niet, of enkel in verhullende, religieuze en/of waarschuwende taal, over seksualiteit gesproken. Hier maakt duidelijkheid over grenzen, gezonde seksuele gevoelens en ontwikkeling vaak geen onderdeel van uit. Dit kan zowel het herkennen als het bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag belemmeren, omdat er geen taal ontwikkeld wordt om woorden te geven aan ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze kennis helpt mensen in een religieuze gemeenschap om de risico’s op seksueel grensoverschrijdend gedrag beter te herkennen en daarmee mogelijk te voorkomen.

Normatieve genderrollen
Normatieve genderrollen binnen een religieuze gemeenschap beïnvloeden hoe er met seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt omgegaan. In religieuze gemeenschappen kan er sprake zijn van een ongelijke machtsverhouding tussen mannen en vrouwen, wanneer er verschillende verwachtingen heersen ten aanzien van mannen en vrouwen.

In een deel van de onderzochte gemeenschappen worden mannen gezien als leiders van zowel de religieuze gemeenschap als hun familie en gezin, en worden vrouwen geacht daarin een aanvullende of ondersteunende rol te vervullen. Dergelijke normatieve genderrollen kunnen op een aantal manieren impact hebben op de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen.

Normatieve genderrollen kunnen bijvoorbeeld het risico op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag verlagen. Duidelijke gedragsregels en sociale normen over onderling contact tussen mannen en vrouwen, zoals het vierogenprincipe waarbij mannen en vrouwen niet alleen samen mogen zijn, kunnen helpen grenzen duidelijk te maken en de sociale controle bevorderen. Het risico op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag kan tegelijkertijd worden vergroot, omdat aan mannen meer macht wordt toegekend en dit machtsverschil vrouwen kwetsbaar maakt voor vormen van machtsmisbruik, waar seksueel grensoverschrijdend gedrag ook onder valt. Daarnaast kan een traditionele rolverdeling inhouden dat vrouwen ook op andere levensgebieden gehoorzaam dienen te zijn aan mannen in het algemeen en aan hun echtgenoot in het bijzonder. Dit kan eraan bijdragen dat het voor vrouwen moeilijker wordt hun grenzen aan te geven en voor mannen dat zij de grenzen van vrouwen minder respecteren.

Factoren rondom organisatiestructuur en gemeenschap

De wijze waarop religieuze gemeenschappen organisatorisch zijn ingericht, heeft invloed op zowel het ontstaan van als de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Organisatiestructuren bepalen namelijk mede hoe macht, verantwoordelijkheid en besluitvorming binnen gemeenschappen zijn verdeeld, wie toezicht houdt en welke mogelijkheden bestaan om beleid, preventie en ondersteuning vorm te geven. De onderzochte religieuze gemeenschappen verschillen zowel qua organisatiestructuur als in de wijze waarop gezag wordt gelegitimeerd en hoe de gemeenschappen zich positioneren in de maatschappij.

Organisatiestructuur
Sommige lokale religieuze gemeenschappen functioneren relatief autonoom en kennen geen overkoepelende organisatie of externe toezichtstructuur. In dergelijke contexten kan de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag sterker afhankelijk zijn van lokale leiders of informele besluitvorming. Ook kan het ontbreken van formele procedures, expertise of externe correctiemechanismen het moeilijker maken om signalen van grensoverschrijdend gedrag tijdig te herkennen of adequaat te handelen.

Religieus leiderschap
Religieuze leiders hebben veel macht binnen een religieuze gemeenschap, en daarmee ook veel invloed op de gemeenschapscultuur en hoe de gemeenschap met seksueel grensoverschrijdend gedrag omgaat. Het verschilt per religieuze gemeenschap hoeveel voorwaarden, zoals opleiding/training en specifieke vaardigheden, er gesteld worden aan leiderschapsposities en ook hoe de controle op en de evaluatie van het functioneren van leiders is ingericht. Het ontbreken van dergelijke voorwaarden en controlemechanismen vergroot het risico op grensoverschrijdend gedrag, omdat in dergelijke religieuze gemeenschappen (met name charismatische) religieuze leiders een positie van absolute macht kunnen creëren. Formele controlemechanismen helpen religieuze gemeenschappen dan ook om de macht binnen de gemeenschap beter te verdelen en indien nodig religieuze leiders bij te sturen in hun functioneren.

Gemeenschapscultuur
De bredere gemeenschapscultuur kan ook een rol spelen in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen. Enerzijds kunnen religieuze gemeenschappen in veel gevallen steun, houvast en zowel praktische als morele handvatten bieden om een zinvolle invulling van en kijk op het leven vorm te geven. Dit kan bovendien een gevoel van veiligheid en saamhorigheid creëren. Veel religieuze gemeenschappen worden door leden dan ook ervaren en omschreven als een soort (geestelijke) 'familie'. Anderzijds kan deze gemeenschapscultuur de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag op bijvoorbeeld de volgende manier beïnvloeden.

De gemeenschapscultuur kan omstandigheden creëren waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag minder snel wordt herkend of begrensd, omdat het onderlinge vertrouwen in religieuze gemeenschappen vaak groot is en versterkt wordt door de nadruk van veel religies op moreel verantwoord handelen. Signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen hierdoor minder snel herkend worden, omdat men juist in een dergelijke context geneigd kan zijn uit te gaan van elkaars goede intenties. Bovendien kunnen potentiële daders relatief snel en eenvoudig toegang krijgen tot de privéomgeving van andere mensen uit de gemeenschap, waaronder die van kwetsbare personen zoals jongeren en kinderen. Wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt, kan dit binnen de gemeenschap een vorm van cognitieve dissonantie veroorzaken, waarbij het beeld van de veilige gemeenschap botst met het seksueel grensoverschrijdende gedrag. Omdat die twee concepten moeilijk verenigbaar zijn, kan dit leiden tot loyaliteitsconflicten, het bagatelliseren of ontkennen van seksueel grensoverschrijdend gedrag ('dit gebeurt bij ons niet') of het slachtoffer de schuld geven van het verstoren van de harmonie in de gemeenschap (*victim blaming*).

Geloofsovertuigingen
Bepaalde interpretaties en toepassingen van geloofsovertuigingen – zoals vergeving (het kwijtschelden van zonden) in het christendom, Samaya (de heilige band tussen leraar en leerling) en *crazy wisdom* (onconventionele methodes om tot verlichting te komen) in het boeddhisme – kunnen een goede omgang met slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen belemmeren. Zo kan een sterke nadruk op vergeving ertoe leiden dat slachtoffers onder druk komen te staan om een dader te vergeven, terwijl er onvoldoende ruimte is voor erkenning van schade, veiligheid of herstel. In sommige boeddhistische contexten kan '*crazy wisdom*' ertoe bijdragen dat grensoverschrijdend gedrag wordt gelegitimeerd of minder snel als problematisch wordt herkend.

Factoren rondom interne procedures

In Nederland hebben religieuze gemeenschappen dankzij de scheiding tussen kerk en staat de vrijheid om hun eigen wet- en regelgeving vorm te geven zonder inmenging door de Nederlandse overheid, mits dit niet in strijd is met de (grond)wet. Deze vrijheid van organisatie zorgt voor onderlinge variatie: sommige religieuze gemeenschappen kiezen voor een minimaal vastgelegde wet- en regelgeving, terwijl andere gemeenschappen juist kiezen voor een uitgebreid rechtssysteem dat formeel is vastgelegd. Hier vallen ook de interne (klachten)procedures over de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag onder. Voorbeelden daarvan zijn het canoniek recht in de Rooms-Katholieke Kerk en het kerkrecht in protestantse kerken. Er zijn

verschillende manieren waarop dit invloed kan hebben op de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Knelpunten bij interne procedures
Een deel van de onderzochte religieuze gemeenschappen heeft een interne (klachten)procedure en beleid om met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen hun gemeenschap om te gaan. Hoewel dit een helpend vertrekpunt kan zijn om deze omgang goed te regelen, zijn er in dit onderzoek een aantal factoren naar voren gekomen die de goede omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag specifiek binnen deze interne procedures juist kunnen belemmeren.

Uit de resultaten komt naar voren dat het voor de onderzochte religieuze gemeenschappen niet altijd mogelijk blijkt om de belangen van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag voldoende in het oog te houden en deze te waarborgen. Daarnaast kunnen religieuze gemeenschappen zich meer inspannen om *victim blaming* te voorkomen in de procedures. Dit kan namelijk aanvullende schade opleveren voor slachtoffers, maar ook zijn het bieden van steun en het geven van erkenning en genoegdoening niet altijd voldoende aanwezig.

Daarnaast is het tonen van berouw (het tonen van spijt, onder andere om vergeven te worden) in de interne procedures van enkele religieuze gemeenschappen de enige voorwaarde voor daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag om hun positie in de gemeenschap te herstellen. De beoordeling van oprechte berouw kan lastig objectief te verifiëren zijn, waardoor andere motieven bewust of onbewust kunnen meespelen in deze beoordeling, zoals liefde voor de dader en angst voor de reputatie van de gemeenschap. Ook kan het risico op recidive hoger worden, doordat er mogelijk geen aanvullende maatregelen genomen worden om dit te voorkomen.

Tot slot zijn de meeste onderzochte interne procedures gericht op daders en slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar blijft onderbelicht welke verantwoordelijkheid de religieuze gemeenschappen zelf dragen in zowel het ontstaan van het seksueel grensoverschrijdende gedrag als hoe hier vervolgens mee omgegaan is. Tegelijkertijd geven sommige slachtoffers aan (het leiderschap van) de gemeenschap wel degelijk verantwoordelijk te houden, en een gebrek aan erkenning voor dit deel van de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (institutioneel verraad) kan herstel mogelijk belemmeren.

Zorg en hulp vanuit religieuze gemeenschappen
Religieuze gemeenschappen bieden vaak laagdrempelige en toegankelijke zorg en hulp aan voor hun leden. Ook kunnen religieuze gemeenschappen, en in het bijzonder religieuze leiders, ook een belangrijke functie vervullen bij een goede verwerking van en herstel na seksueel grensoverschrijdend gedrag, met name door het beantwoorden van vragen die raken aan zingeving en religie die specifiek bij deze slachtoffers kunnen voorkomen. Slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben echter vaak specifieke hulp nodig waarvoor gespecialiseerde kennis nodig is die niet per definitie binnen alle religieuze gemeenschappen aanwezig is. Denk daarbij bijvoorbeeld aan hulp bij complexe psychologische problemen die als gevolg van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen ontstaan. Hierdoor kunnen problemen in sommige gevallen verergeren, bijvoorbeeld als niet tijdig wordt doorverwezen. Daarnaast heerst in sommige gemeenschappen een taboe op psychisch lijden, of worden psychische problemen als religieuze problemen gezien waarvoor een religieuze oplossing

gevonden moet worden. Dit kan een slachtoffer de toegang tot passende hulp verder belemmeren.

Verhouding tot regulier recht en seculiere procedures
Een grote mate van vrijheid van organisatie kan het risico op het ontstaan en voortbestaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen verhogen. Ook als gemeenschappen wel geformaliseerde procedures en beleid kennen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen en ermee om te gaan, heeft dit zowel een positieve als negatieve kant. Enerzijds kan het bestaan van interne procedures binnen deze gemeenschappen de neiging om conflicten en grensoverschrijdend gedrag binnen de eigen gemeenschap op te lossen juist bevestigen en daarnaast bevorderen dat slachtoffers naast een interne procedure mogelijk geen gebruik willen maken van seculiere procedures (zoals politie en justitie). Anderzijds kan de beschikbaarheid van interne procedures (zoals vertrouwenspersonen en een intern meldpunt) de drempel tot melden mogelijk lager maken, omdat het vertrouwen in de eigen gemeenschap groot kan zijn en in sommige gemeenschappen instanties buiten de gemeenschap gewantrouwd worden.

4 Aanvullende hulpbehoeften van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context

De religieuze context van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen kan voor deze slachtoffers complicerend werken en meerdere leefgebieden raken, zoals de identiteitsontwikkeling, het wereldbeeld en het sociale vangnet. Daardoor kunnen aanvullende hulpbehoeften ontstaan, zoals behoefte aan religieuze duiding.

De religieuze context van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen kan op verschillende manieren een rol spelen bij de hulpbehoeften van deze slachtoffers en op het verwerken daarvan. Aan hun hulpbehoeften wordt in de seculiere zorg niet altijd tegemoetgekomen. Dit komt onder meer doordat gespecialiseerde kennis in de seculiere hulpverlening over seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context en specifieke hulpbehoeften die bij deze slachtoffers kunnen ontstaan veelal ontbreekt. De religieuze context kan op vier manieren van invloed zijn: op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag, het praten daarover, de specifieke gevolgen en de manier waarop het verwerken van het seksueel grensoverschrijdende gedrag in religieuze context kan worden beïnvloed (zie tabel S2). Daarbinnen zijn factoren vastgesteld, die voortkomen voort uit literatuuronderzoek en interviews met slachtoffers en hulpverleners. Deze factoren en thema's zijn deels ook van belang gebleken in de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag, namelijk: seksuele moraal, bespreekbaarheid van seksualiteit, normatieve genderrollen, religieus leiderschap, gemeenschapscultuur en geloofsovertuigingen (zie ook tabel S1).

Tabel S2 Overzicht beïnvloedende manieren en factoren seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen naar type invloed

Manieren en factoren
Ontstaan
Seksuele norm: geen seksueel contact voor het huwelijk
Gebrek aan seksuele voorlichting
Rechtvaardiging uit naam van een god
Misbruik van aanzien en macht
Praten over
Dynamiek: geloofsgemeenschap als omstander
Angst voor religieuze consequenties
Verschillen man/vrouw
Taalgebruik
Seksuele norm: geen seksueel contact voor het huwelijk
Voorkomen reputatieschade geloofsgemeenschap
Voorkomen reputatieschade jezelf of familie
Angst voor verliezen van geloofsgemeenschap
Gevolgen van
Brede gevolgen & religieus trauma
Mogelijk (deels) verliezen van geloofsgemeenschap
Verstoorde ontwikkeling
Verwerken
Steun aan geloofsbeleving
Steun en erkenning van geloofsgemeenschap
Vergeving

Invloed op ontstaan seksueel grensoverschrijdend gedrag

Hulpverleners brengen naar voren dat verschillende factoren in de religieuze gemeenschap of vanuit religieuze overtuigingen het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen beïnvloeden. Zo speelt in de meeste religies de seksuele norm waarin seksueel contact voor het huwelijk als zondig en/of ontoelaatbaar wordt beschouwd. Hierdoor kan het lastiger te zijn onderscheid te maken tussen gezonde seksuele ontwikkeling en ongezond seksueel gedrag, oftewel grenzen daarbij. Vanwege het bestaan van deze norm is het in de betreffende religies ook ingewikkelder om seksuele voorlichting te geven. Immers, als seksueel contact voor het huwelijk wordt verboden, hoeft er ook geen seksuele voorlichting te zijn, aldus sommige religies. In andere religies is het wel mogelijk seksuele voorlichting te geven, maar ziet die vooral op seksualiteit binnen het huwelijk en komen zaken als seksueel grensoverschrijdend gedrag en de gezonde seksuele ontwikkeling/gevoelens minder aan bod. In sommige gevallen misbruikt de dader de naam van god, religie of een religieus leider om het seksueel grensoverschrijdende gedrag te rechtvaardigen en

doet alsof het seksueel grensoverschrijdend gedrag daardoor juist normaal is. Ook de macht of het aanzien dat een religieus leider kan hebben, kan eraan bijdragen dat het seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context kan ontstaan. Door het ontbreken van gelijkwaardigheid tussen dader en slachtoffer kan de machtspositie worden ingezet bij het plegen van het seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Invloed op praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag

Ook het praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag kan volgens de hulpverleners worden beïnvloed door verschillende factoren. Allereest de dynamiek die binnen religieuze gemeenschappen kan heersen. Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in het algemeen zijn volgens de theorie van 'de drie aapjes' veelal drie partijen betrokken: de dader, het slachtoffer en de omstander. De religieuze gemeenschap kan daarin worden gezien als de omstander. Omstanders kunnen het om allerlei redenen moeilijk vinden zich uit te spreken over hetgeen zij zien gebeuren. Ook angst voor religieuze consequenties kan meespelen bij het niet praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag, zoals angst voor het oordeel van God. Verder kan gender meespelen, vooral jongens kunnen het lastiger vinden zich uit te spreken over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit terwijl zij juist vaker slachtoffer worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context, waarmee deze jongens extra kwetsbaar zijn. Het gebruiken van de juiste woorden en taal is daarbij belangrijk, hulpverleners dienen aan te sluiten bij het taalgebruik vanuit de religieuze slachtoffers (en hun familie, als het slachtoffer een kind betreft). Verder kan de seksuele norm van 'geen seksueel contact voor het huwelijk', die in sommige gevallen ook ziet op seksuele gedachten en gevoelens, belemmeren dat slachtoffers over hun ervaringen praten. Dat kan belemmeren dat zij over gezond seksueel contact spreken en mogelijk nog meer dat zij over seksueel grensoverschrijdend gedrag durven, kunnen en willen spreken. Het willen voorkomen van reputatieschade voor de religieuze gemeenschap of voor jezelf, kan eveneens belemmerend werken in het praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag. In geval van aanzien en macht van de dader kan het nog lastiger worden te praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ten slotte kan angst voor het verliezen van de religieuze gemeenschap en/of angst voor uitsluiting van deze gemeenschap eraan bijdragen dat slachtoffers zich niet uitspreken. Daarbij kan de mate van verbondenheid aan en de geslotenheid van de religieuze gemeenschap deze angst modereren: hoe meer verbonden het slachtoffer is aan de religieuze gemeenschap en hoe meer gesloten de religieuze gemeenschap is, hoe moeilijker het is je uit te spreken over seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Invloed op gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag

Seksueel grensoverschrijdend gedrag in het algemeen kan brede gevolgen hebben die op verschillende leefgebieden te zien zijn. Zo zijn er veelal psychische gevolgen, fysieke gevolgen, seksuele gevolgen, kan werk of opleiding niet of tijdelijk niet worden uitgevoerd et cetera. Ook slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context rapporteren deze gevolgen en daarnaast kan de religieuze context extra gevolgen met zich meebrengen. Zo kan seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context extra impact hebben, omdat de religieuze gemeenschap nu juist de plek was waar men zich veilig voelde. Ook kan religieus trauma ontstaan: vragen die opkomen rondom zingeving, religie en de geloofsbeleving, zoals hoe het kan dat een god het seksueel grensoverschrijdende gedrag heeft laten gebeuren. Slachtoffers in dit onderzoek beschrijven dat hun vertrouwen in de voorheen als vanzelfsprekend ervaren religieuze kaders (zoals het godsbeeld, rituelen of geloofsopvattingen over goed en

kwaad) zijn afgenomen na een ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt binnen een religieuze gemeenschap, kan volgens de literatuur niet alleen het geloofssysteem, maar ook een voorheen veilige en te vertrouwen geachte gemeenschap onveilig en onbetrouwbaar worden (verraadtrauma). Bij de meeste slachtoffers in dit onderzoek is dit verraadtrauma ook naar voren gekomen en dat heeft als gevolg dat de betrokkenheid bij de gemeenschap bij de meeste slachtoffers verminderd of volledig verdwenen is. Seksueel grensoverschrijdend gedrag kan daarbij ook vergaande gevolgen hebben voor de eigen identiteit. Gezien de brede gevolgen die seksueel grensoverschrijdend gedrag kan hebben, zeker als dit op jeugdige leeftijd plaatsvond en gedurende langere tijd aanhield, kan het nodig zijn te erkennen dat de impact ervan zich gedurende het leven op verschillende momenten en manieren kan manifesteren. Dit kan betekenen dat slachtoffers op verschillende momenten opnieuw behoefte hebben aan erkenning, aandacht en ondersteuning, vergelijkbaar met de behandeling van een chronische ziekte.

Invloed op verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag

Tot slot brengen hulpverleners naar voren dat religie invloed kan hebben op het verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context. Er kan steun worden ervaren vanuit de religie zelf, de spirituele of religieuze geloofsbeleving en vanuit de religieuze gemeenschap die daarbij helpend kan zijn. Slachtoffers hebben behoefte aan ruimhartige erkenning voor het feit dat hun schade is aangedaan, dit moet op hun tempo en er moet voldoende tijd en ruimte voor worden ingericht. De factor vergeving, dat een belangrijke rol speelt in veel religies, kan daarbij in de weg staan, omdat dit in voorkomende gevallen als een eenvoudig te realiseren proces wordt beschouwd.

5 Betere afstemming seculiere en religieuze zorg

Hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen moet beter worden afgestemd op de aanvullende (psychologische, sociale én religieuze) hulpbehoeften die vanuit deze specifieke vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag naar voren komen.

Gezien de aanvullende factoren die ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context kunnen kleuren, kunnen er ook aanvullende zorg/hulpbehoeften zijn. Hier kan op verschillende manieren aan tegemoet worden gekomen.

Passende hulpverlening

De meeste slachtoffers die zijn gesproken voor dit onderzoek hebben behoefte aan ruimte voor het bespreekbaar maken van de impact van het seksueel grensoverschrijdende gedrag op hun persoonlijke geloofsbeleving (bijvoorbeeld bij geloofsvragen of het leren loskomen van voor hen schadelijke geloofsovertuigingen). Daarnaast geven zij aan behoefte te hebben aan (formele) erkenning vanuit de religieuze gemeenschap voor het seksueel grensoverschrijdende gedrag dat hen is overkomen en de schadelijke gevolgen die dat op hun leven heeft. Ook geven enkele slachtoffers aan dat autonomie belangrijk is, wat voor hen inhoudt dat omstanders niet zonder instemming van het slachtoffer handelen en zij serieus genomen worden als kenners van hun eigen ervaringen en behoeften in zowel interne procedures van religieuze gemeenschappen als hulpverleningstrajecten. Bij de seculiere hulpverlening

is veelal al hulp verkregen, bijvoorbeeld in de vorm van traumabehandeling. Deze kan worden aangevuld door aandacht te geven aan de verschillende unieke aspecten van het seksueel grensoverschrijdende gedrag in religieuze context. Slachtoffers zoeken bij seculiere hulpinstanties naar begrip voor hun religieuze context, zoals de aanzienlijke ontwrichting die het verlies van een religieuze gemeenschap veroorzaakt en de morele spanning waar het slachtoffer in diens religieuze context mee te maken kan krijgen.

Lotgenotencontact en hulp van ervaringsdeskundigen kan daarbij voor sommige slachtoffers helpend zijn. Door middel van beide manieren van hulp kan er meer begrip en herkenning komen voor het seksueel grensoverschrijdende gedrag, dat kan bijdragen aan het geven van een plek hieraan. Ook religieuze duiding van het seksueel grensoverschrijdende gedrag kan belangrijk zijn voor slachtoffers, liefst vanuit een geestelijk leider of iemand anders met aanzien binnen de religieuze gemeenschap. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om duidelijkheid over de manier waarop het seksueel grensoverschrijdende gedrag invloed zou kunnen hebben op toekomstige relaties, bijvoorbeeld in religies waarbij het onthouden van seksueel contact voor het huwelijk belangrijk is. Verder kunnen slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context vragen rondom zingeving en identiteitsontwikkeling hebben. Zingeving werd voorafgaand aan het seksueel grensoverschrijdende gedrag in religieuze context voor een belangrijk deel gevonden in de religie, maar dat wereldbeeld kan door het seksueel grensoverschrijdende gedrag onder druk komen te staan. Seksuele voorlichting kan helpend zijn bij het leren herkennen van (ervaringen van) gezonde seksuele ontwikkeling (ook als deze buiten het huwelijk om zijn), en ervaringen die ongezond of seksueel grensoverschrijdend zijn. Meer kennis over seksuele gezondheid kan daarbij tevens helpen om de grenzen rond seksualiteit aan anderen aan te geven.

Randvoorwaarden passende hulpverlening

Tot slot zijn er enkele randvoorwaarden aan te merken die kunnen bijdragen aan het bieden van adequate hulp voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context. Zo is gespecialiseerde hulp nu niet altijd beschikbaar en betaalbaar, veelal zit een enkele gespecialiseerde zorgpraktijk op één plek in het land en zorgverzekeraars vergoeden de gespecialiseerde zorg niet altijd. Het beschikbaar maken en vergoeden van gespecialiseerde zorg met landelijke dekking kan daarmee bijdragen aan het behandeltraject. Verder kunnen cultuursensitief werken (volgens regels, normen en waarden vanuit de religieuze gemeenschap) en passend taalgebruik (afgestemd op het taalgebruik van het slachtoffer en/of de familie) eraan bijdragen dat de hulpverlening aansluit bij de behoeften van slachtoffers. Ook het proberen af te stemmen op enerzijds de seksuele norm van geen seks voor het huwelijk die in sommige religies geldt en anderzijds voorlichting geven over gezonde seksuele ontwikkelingsstappen kan eveneens van groot belang zijn bij het verlenen van adequate zorg. Voor wat betreft het nut van het doen van aangifte bij de politie zijn de hulpverleners wat verdeeld. Enerzijds kan het helpend zijn bij het krijgen van erkenning voor hetgeen er is gebeurd (ook als er geen veroordeling volgt), anderzijds kan het een lang en slopend proces zijn waarbij het verwerkingsproces van slachtoffers stil komt te liggen en tevens negatief kan worden beïnvloed. De hulpverleners geven daarbij aan dat het vanuit de slachtoffers zelf moet komen of zij al dan niet aangifte willen doen en dat zij daarvoor terecht kunnen bij verschillende instanties die hen daarin kunnen ondersteunen.

Christelijke meldpunten

Voor een groot deel van de christelijke gemeenschappen in Nederland is een hulpvoorziening ingericht in de vorm van een meldpunt. Er zijn zes christelijke meldpunten, die gericht zijn op verschillende kerkstromingen in Nederland, met de daarbij horende kerkelijke procedures en cultuur (zoals taalgebruik): Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK (Rooms-Katholieke Kerk), Meldpunt Misbruik (Christelijke Gereformeerde Kerken, Hersteld Hervormde Kerk en Nederlandse Gereformeerde Kerken), Meldpunt Seksueel Misbruik in de Kerk (Protestantse Kerk in Nederland) Reformatorisch Meldpunt 'Ik meld het' (reformatorische kerken, voor anoniem melden), Stichting Evangelisch Meldpunt (evangelische en pinksterbeweging), Meldpunt Seksueel Misbruik Reformatorische Kerken (reformatorische kerken, voor onder andere de kerkelijke procedure). De oosters-orthodoxe kerken kennen geen meldpunt, maar enkel een contactpersoon.

Bij deze meldpunten is veel expertise aanwezig op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag in christelijke gemeenschappen. Er is kennis over omgang met en hulpvraag en advisering van slachtoffers, gemeenschapsdynamieken (zowel helpend als niet) en wat gemeenschappen kunnen doen om het risico op (seksueel) grensoverschrijdend gedrag te verlagen en op een juiste manier te handelen wanneer dit toch voorkomt. Vanuit deze kennis worden niet alleen slachtoffers onafhankelijk bijgestaan, door hen een veilige omgeving te bieden waarin zij hun verhaal kunnen delen, maar kunnen ook lokale vertrouwenspersonen en kerkbestuurders bij hen terecht voor advies en training over (seksueel) grensoverschrijdend gedrag in hun gemeenschap. Met name op het gebied van training en voorlichting wordt onderling samengewerkt door de meeste meldpunten, onder meer via stichting Veilige Kerk.

Deze meldpunten zijn echter geen hulpverleningsinstantie (zoals bijvoorbeeld de ggz), maar verwijzen door naar passende hulpverlening, afhankelijk van de hulpvraag van slachtoffers. Daarvoor geldt niet één vaste werkwijze, omdat de hulpvragen zeer uiteenlopend zijn, maar wordt zoveel mogelijk maatwerk geboden. Hoewel de meldpunten van oorsprong bedoeld zijn om slachtoffers bij te staan in een officiële klachtenprocedure (wanneer er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een kerkelijke gezags- of pastorale relatie), proberen ze slachtoffers die deze route niet kiezen ook zo goed mogelijk te adviseren.

Enkele slachtoffers in dit onderzoek hebben het aanbod van de meldpunten wisselend ervaren: er zijn zowel positieve als negatieve ervaringen gemeld. Het luisteren, meedenken en bijstaan in kerkelijke procedures werd gewaardeerd, maar wanneer er vanuit een meldpunt zonder overleg gehandeld werd, was dit voor deze slachtoffers pijnlijk en onbegrijpelijk.

Aanbevelingen praktijk

Tenzij anders vermeld gelden de hier beschreven aanbevelingen voor alle religieuze gemeenschappen en/of slachtoffers en/of hulpverleners. Een groot aantal aanbevelingen is opgenomen in het slothoofdstuk, die zien op de overheid, religieuze gemeenschappen, hulpverlening en de meldpunten. Niet alle aanbevelingen zijn hier overgenomen, vanwege de beschikbare ruimte, voor de overige aanbevelingen wordt verwezen naar hoofdstuk 14.

Overheid

1 In dit rapport zijn factoren naar voren gekomen die de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen kunnen beïnvloeden en zien op de verhouding tussen de overheid, rechtspraak en religieuze gemeenschappen. Deze factoren bieden aanknopingspunten om de samenwerking tussen overheid en religieuze gemeenschappen ten aanzien van het voorkomen van en de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen verder vorm te geven. Hierbij dient uiteraard de scheiding tussen kerk en staat in acht gehouden te worden. Om dit te doen wordt een actieve inspanning van alle betrokken partijen gevraagd: de overheid, religieuze gemeenschappen, religieuze leiders en leden van lokale religieuze gemeenschappen. Zo kunnen gemeenschappen met meer ervaring en voorzieningen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag andere gemeenschappen inspireren en op weg helpen bij het instellen daarvan. De overheid kan dit proces faciliteren door verschillende partijen samen te brengen en waar mogelijk middelen en expertise beschikbaar te stellen, zoals het subsidiëren van trainingen, (kerk)juridische hulp bij het ontwikkelen van interne procedures, financiële middelen vrijmaken om een meldpunt in te richten of te professionaliseren, et cetera. Het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken kan hiervoor een helpend platform zijn van waaruit deze samenwerking verder wordt vormgegeven, hoewel daarbinnen niet alle religieuze gemeenschappen in Nederland vertegenwoordigd zijn. Daarnaast verdient het aanbeveling te verkennen hoe bestaande overlegstructuren kunnen worden verbreed, zodat een groter aantal religieuze gemeenschappen daarin vertegenwoordigd is.

Religieuze gemeenschappen

Omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag

2 Om de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag te verbeteren, zouden alle religieuze gemeenschappen tenminste specifiek beleid, een meldpunt en een klachtenprocedure tot hun beschikking moeten hebben. Bij het inrichten van beleid over seksueel grensoverschrijdend gedrag en het opzetten van een meldpunt zouden religieuze gemeenschappen het beleid en de meldpunten van christelijke gemeenschappen kunnen raadplegen, die reeds veel ervaring daarmee hebben.

Kennis over seksueel grensoverschrijdend gedrag

3 Beroepsopleidingen en nascholing voor religieuze leiders zouden een structureel aanbod over seksueel grensoverschrijdend gedrag en machtsverhoudingen in een religieuze gemeenschap moeten bieden. Hiervoor kan (in het geval van christelijke gemeenschappen) bestaande kennis en expertise binnen bijvoorbeeld stichting Veilige Kerk en de christelijke meldpunten geraadpleegd worden.

Interne procedures

4 Om slachtoffers serieus te nemen, hun veiligheid te waarborgen en belangen te behartigen, zouden religieuze gemeenschappen die een interne (klachten)procedure kennen de genoemde knelpunten en voorwaarden om een procedure te starten in deze procedures (zoals een verjaringstermijn) kunnen aanpakken om hun eigen interne (klachten)procedure daarmee te verbeteren.

Omgang met daders

5 Om de beoordeling van de mogelijke terugkeer van daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze (leiderschaps)functie zo objectief mogelijk te maken, zouden religieuze gemeenschappen externe en onafhankelijke (psychologische of psychiatrische) beoordeling van mogelijke risico's op herhaling van seksueel grensoverschrijdend gedrag moeten implementeren in de procedures die deze terugkeer mogelijk maken. Dit helpt de kans op herhaling te verlagen.

Omgang met slachtoffers

6 Om slachtoffers erkenning te geven, zouden religieuze gemeenschappen specifiek slachtofferbeleid moeten ontwikkelen waarin het ruimhartig geven van tijd en ruimte aan de ervaringen van slachtoffers centraal staat. Erkenning geven is meestal geen eenmalige actie, maar kan een langdurig proces zijn, waarin het slachtoffer telkens de regie moet kunnen houden over herstel en compensatie. Daarin moet tevens ruimte zijn voor maatwerk, omdat slachtofferbehoeften en -belangen kunnen verschillen.

Hulpverlening

7 Om hulpverleners beter toe te rusten voor de begeleiding van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze contexten, verdient het aanbeveling om structureel aandacht te besteden aan religie- en cultuursensitieve hulpverlening in opleidingen, nascholing en supervisie. Daarbij is het van belang dat hulpverleners kennis hebben van de specifieke gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze contexten, van verschillende religieuze tradities en gemeenschapsdynamieken, en met erkenning en zonder stereotypering omgaan met het taalgebruik, de normen en waarden van slachtoffers.

Meldpunten (verbonden aan religieuze gemeenschappen)

8 Om de toegang van slachtoffers tot passende hulp te bevorderen zou er één landelijk informatiepunt moeten zijn om met vragen over seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context terecht te kunnen (bijvoorbeeld bij het Centrum Seksueel Geweld). Zo kunnen slachtoffers, indien nodig, ook doorverwezen worden naar hulp die aansluit bij hun individuele behoeften en specifieke religieuze achtergrond (zoals een specifiek meldpunt).

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Op basis van dit onderzoek worden drie richtingen voor vervolgonderzoek onderscheiden: vergelijkend en verdiepend onderzoek binnen en tussen religieuze gemeenschappen; bestuur, aansprakelijkheid en institutionele context; ervaringen, impact en preventieve/ondersteunende factoren.

1 Om beter inzicht te krijgen in de omvang, aard en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen, is verdiepend en vergelijkend onderzoek nodig. Dit kan zich richten op afzonderlijke religieuze tradities, maar wel op een vergelijkbare onderzoeksmethodiek.

2 Een tweede belangrijke onderzoekslijn betreft verdiepend onderzoek naar de institutionele context van religieuze gemeenschappen en hun omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

3 Een derde onderzoekslijn richt zich op de menselijke ervaring en de impact van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze contexten, evenals mogelijke beschermende en herstellende factoren.

Methodologische reflecties

Combinatie van onderzoeksmethoden

In dit onderzoek is gekozen voor een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve methoden, om zowel zicht te krijgen op hoe vaak seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt in verschillende gemeenschappen, als op de ervaringen en betekenissen die daaraan worden toegekend en de mogelijke factoren die daarop invloed hebben. De bevindingen van dit onderzoek vragen om een zorgvuldige interpretatie. De panelstudie biedt vooral zicht op de gerapporteerde ervaringen en de frequentie van seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar geeft beperkt inzicht in de context waarin deze ervaringen plaatsvinden en de manier waarop ze worden beleefd. Het kwalitatieve deel vult dit aan door dieper in te gaan op de omstandigheden en factoren die de ervaring van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze contexten beïnvloeden. Hieruit wordt duidelijk dat de context waarin dergelijk gedrag plaatsvindt van grote invloed is op hoe slachtoffers hun ervaringen interpreteren, erover spreken en deze verwerken. Lage aantallen van gerapporteerde ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag betekenen niet automatisch dat de impact of complexiteit van deze ervaringen beperkt is; juist de kwalitatieve bevindingen maken zichtbaar dat de beleving diepgaand en complex kan zijn.

In het kwalitatieve deel is gesproken met verschillende typen respondenten, waaronder slachtoffers, hulpverleners, experts en vertegenwoordigers van religieuze gemeenschappen. Deze variatie aan perspectieven heeft bijgedragen aan een rijk beeld van het onderwerp. Tegelijkertijd is het van belang te erkennen dat deze perspectieven niet neutraal zijn. Alle respondenten spreken vanuit hun eigen positie, ervaringen en verantwoordelijkheden, wat invloed kan hebben op hoe zij het probleem definiëren, duiden en prioriteren. Zo kunnen vertegenwoordigers van gemeenschappen bijvoorbeeld meer nadruk leggen op interne processen die al zijn ingericht, terwijl slachtoffers andere aspecten centraal stellen, zoals erkenning en impact. Ook experts en hulpverleners benaderen het onderwerp vanuit specifieke professionele kaders. Dit betekent dat de bevindingen niet moeten worden opgevat als één eenduidige werkelijkheid, maar als een samenkomst van verschillende perspectieven die elkaar aanvullen, maar soms daarin ook spanning of verschil laten zien. Juist deze verschillen bieden inzicht in de complexiteit van het onderwerp.

Focus op factoren

Een belangrijke methodologische keuze was om meerdere religieuze gemeenschappen te betrekken, in plaats van te focussen op één specifieke gemeenschap. Deze keuze maakte het mogelijk om overkoepelende risico- en beschermende factoren en terugkerende dynamieken in kaart te brengen, evenals verschillen en overeenkomsten tussen contexten. Tegelijkertijd brengt deze keuze ook een beperking met zich mee;

door een relatief groot aantal verschillende gemeenschappen te includeren, was het mogelijk om een breder beeld te schetsen, maar kon minder diepgaand worden ingezoomd op de specifieke kenmerken, lokale structuren en contextuele dynamieken van afzonderlijke gemeenschappen. Ook bestaan er veel onderlinge verschillen tussen de religieuze gemeenschappen in dit rapport, wat wordt beïnvloed door complexe culturele, historische en theologische invloeden. Deze variatie geldt niet alleen voor de drie besproken religies onderling (boeddhisme, christendom en islam): ook binnen deze religies bestaan veel verschillende stromingen die de religie op hun eigen unieke wijze interpreteren. Dit maakt dat zelfs op lokaal niveau individuele religieuze gemeenschappen binnen dezelfde religie kunnen verschillen, wat de reden is dat de resultaten niet per definitie op dezelfde wijze naar al deze lokale gemeenschappen gegeneraliseerd kunnen worden. Het doel van het onderzoek is daarmee vooral het identificeren van overkoepelende factoren en dynamieken met betrekking tot de omgang met en visie op seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen, en niet zozeer op het bepalen van de mate waarin deze in individuele religieuze gemeenschappen kunnen spelen.

Representativiteit

De mate van toegang tot en vertegenwoordiging van verschillende gemeenschappen binnen het onderzoek liep uiteen. Zo waren sommige groepen, zoals kleinere gemeenschappen binnen de evangelische en pinksterbeweging en boeddhistische gemeenschap, relatief beperkt vertegenwoordigd. De gesproken vertegenwoordigers van onder andere koepelorganisaties zoals de BUN en VPE vertegenwoordigen bovendien slechts een deel van deze gemeenschappen, waardoor geen volledig beeld kan worden gegeven van deze gemeenschappen. Ook was de toegang tot islamitische gemeenschappen beperkter, wat invloed kan hebben gehad op de mate waarin ervaringen en perspectieven uit deze contexten zijn meegenomen. Daarnaast bieden onderzochte interne procedures rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag veelal zicht op religieuze koepelorganisaties, terwijl de daadwerkelijke omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak op lokaal niveau plaatsvindt.

Dit betekent dat de bevindingen niet voor alle religieuze gemeenschappen in gelijke mate representatief zullen zijn, en dat bepaalde lokale dynamieken mogelijk onderbelicht blijven. Tegelijkertijd was het doel van dit onderzoek niet om een uitputtend beeld te geven van afzonderlijke gemeenschappen, maar om overkoepelende factoren en patronen in kaart te brengen die een rol kunnen spelen in de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Binnen die benadering is er juist ook ruimte voor variatie tussen gemeenschappen, waarbij de aard en mate van verschillen afhankelijk kunnen zijn van specifieke lokale, culturele en organisatorische contexten.

Panelstudie

Hoewel in het huidige onderzoek een poging is gedaan een beeld te schetsen van het aantal keer dat seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt in verschillende religieuze gemeenschappen, en welke beschermende en risicofactoren binnen deze gemeenschappen daarbij een rol spelen, kunnen deze resultaten niet gegeneraliseerd worden naar de hele Nederlandse bevolking en alle bestaande religieuze gemeenschappen. Dit komt doordat er voor de panelstudie geen representatieve steekproef van de religieuze Nederlandse bevolking kon worden getrokken, omdat niet van alle Nederlanders de religieuze achtergrond bekend is. Bij de gebruikte panels is

bovendien al een bepaalde selectie van de Nederlandse bevolking geweest en vervolgens is de religieuze achtergrond bekeken, in relatie tot het aantal gerapporteerde ervaringen. Verder zijn er geen seksueel grensoverschrijdende gedragingen gerelateerd aan religieuze gemeenschappen bij Nederlanders die zich niet verbonden voelen/hebben gevoeld aan religieuze gemeenschappen in beeld gekomen. Deze zijn er mogelijk naast de besproken cijfers dus ook. Een voordeel van de huidige werkwijze is dat alle religieuze gemeenschappen gelijktijdig, op dezelfde wijze, met dezelfde definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag, met dezelfde onderzoeksmethode, met dezelfde leeftijdsgrenzen, over dezelfde onderzoeksperiode, met dezelfde operationalisatie van gelovig en verbondenheid aan de religieuze gemeenschap zijn bevraagd, waarmee de cijfers uit het huidige onderzoek tussen de gemeenschappen te vergelijken zijn. Daarbij geldt ook dat de beperkingen bij het verzamelen van gegevens over het aantal keer dat seksueel grensoverschrijdend gedrag in relatie tot religieuze gemeenschappen voorkomt, voor alle religieuze gemeenschappen gelijk zijn.

Interviews

Ondanks de grote hoeveelheid interviews die zijn gehouden ten behoeve van dit onderzoek, betekent dit niet noodzakelijkerwijs dat alle informatie boven tafel is gekomen noch dat alle resultaten te generaliseren zijn naar alle religieuze gemeenschappen, slachtoffers, of hulpverleners. Zo is het aantal geïnterviewde slachtoffers enerzijds niet voldoende om representatief te zijn voor alle slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Anderzijds zijn de verhalen en perspectieven van slachtoffers die niet of nauwelijks over hun ervaringen (kunnen) spreken in dit onderzoek niet aan bod gekomen. De weergave van deze data dient daarom met name ter illustratie van de besproken thematiek: om een concreet beeld te schetsen van daadwerkelijk geleefde ervaringen. Ook de interviews met vertegenwoordigers van de religieuze gemeenschappen kunnen niet worden gezien als uitputtende informatie over de gemeenschappen die zij vertegenwoordigen. Zij spreken uit eigen ervaring over vooral overkoepelende gemeenschappen, waardoor deze bevindingen niet automatisch voor alle lokale gemeenschappen van een bepaalde religie gelden. De interviews met experts, vertegenwoordigers van de christelijke meldpunten en hulpverleners hebben daarentegen een groter bereik en zijn meer representatief: zij hebben veel kennis van de problematiek en/of spreken over ervaringen met verschillende slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag waarmee hun informatie een beter beeld geeft. Net als bij ander onderzoek gebaseerd op interviewgegevens blijft de groep geïnterviewden alsnog beperkt tot de gesproken personen, waardoor waardevolle kleur is gegeven aan de resultaten, maar deze niet perse voor alle (lokale) religieuze gemeenschappen binnen de onderzochte religies ook gelden.

Literatuur en documentenonderzoek

Voor het literatuuronderzoek is gebruikgemaakt van diverse bronnen. Hierbij zijn zowel Engelstalige (buitenlandse) als Nederlandse onderzoeken geraadpleegd om een internationaal en nationaal perspectief te verkrijgen. Naast wetenschappelijke literatuur is er ook documentenonderzoek gedaan om het interne beleid en de protocollen van verschillende religieuze gemeenschappen en meldpunten in kaart te brengen, en veranderingen in deze richtlijnen over de afgelopen twintig jaar (2005-2025) te analyseren. Dit documentenonderzoek richtte zich op interne bronnen van de religieuze gemeenschappen zoals protocollen, handboeken, richtlijnen, jaarverslagen

en notulen van algemene ledenvergaderingen. De beschikbaarheid van deze documenten varieerde sterk per gemeenschap: sommige bronnen zijn aangeleverd door vertegenwoordigers van de verschillende gemeenschappen, terwijl andere via de officiële websites van de gemeenschappen vrij toegankelijk zijn. Weer andere religieuze gemeenschappen beschikken echter over weinig tot geen interne (openbare) documenten of wilden deze niet met de onderzoekers delen. Hoewel de aanpak van dit documentenonderzoek voor elke religieuze gemeenschap dus gelijk was, zijn niet alle soorten bronnen voor elke gemeenschap gevonden of waren deze niet beschikbaar. Bijvoorbeeld, als reacties van gemeenschappen op bepaalde maatschappelijke gebeurtenissen (zoals de uitzending van BOOS over *The Voice of Holland* en #MeToo) niet zijn omschreven in het rapport, betekent dit dat de onderzoekers deze reacties (ondanks grondige zoektochten) niet in bovenstaande bronnen hebben kunnen vinden. Het betekent niet dat deze reacties er niet zijn. Ook kan de hoeveelheid beschikbare en beschreven informatie per religieuze gemeenschap niet worden gezien als indicatief voor de mate waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag in een bepaalde religieuze gemeenschap voorkomt.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

1.1.1 Seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen

Seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen en organisaties is een fenomeen dat de afgelopen twintig jaar veel aandacht heeft gekregen.[2] Wereldwijd werd aan het einde van de 20e eeuw duidelijk dat er sprake was van seksueel kindermisbruik[3] door priesters en andere geestelijken binnen de Rooms-Katholieke Kerk. Hoewel het misbruik zich vooral tussen 1940 en 1980 voordeed, kwam het pas veel later aan het licht. Dit gold ook voor de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland. In 2011 publiceerde de Commissie-Deetman een rapport over seksueel kindermisbruik in de Nederlandse Rooms-Katholieke Kerk in de periode 1945-2010. De impact van dit rapport was groot; het bracht aan het licht dat naar schatting tussen de 10.000 en 20.000 kinderen in deze periode misbruikt zijn door medewerkers van katholieke instellingen. Uit het rapport bleek bovendien dat het misbruik bij kerkelijke bestuurders bekend was, maar dat meldingen zelden tot actie of nader onderzoek hadden geleid. Vaak werden deze meldingen intern afgehandeld, toegedekt of afgekocht (Commissie-Deetman, 2011).

In de nasleep hiervan kwamen er ook meldingen van seksueel (kinder)misbruik en grensoverschrijdend gedrag binnen andere religieuze gemeenschappen naar buiten. Er verschenen berichten over seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen onder andere de Anglicaanse Kerk, het Boeddhistisch Genootschap, reformatorische gezinnen in de zogenoemde 'Biblebelt', de Nederlands Hervormde Kerk, Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, evangelische en pinkstergemeenten, de Protestantse Kerk in Nederland en bij Scientology.[4] Ook hier was sprake van interne afhandeling van meldingen.

Opvallend is dat de grote hoeveelheid mediaberichten over seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een religieuze context niet overeenkomt met het relatief beperkte aantal wetenschappelijke studies over het onderwerp. Een uitzondering hierop is de Rooms-Katholieke Kerk, waar juist veel onderzoek naar is gedaan (Rashid & Barron, 2019). In Nederland is er nog maar weinig bekend over de

[2] 'Seksueel grensoverschrijdend gedrag' verwijst naar elke vorm van ongewenst of intimiderend seksueel gedrag dat de fysieke of emotionele grenzen van een ander schendt. Dit gedrag kan variëren van ongewenste aanrakingen, seksuele opmerkingen, tot het sturen van seksueel getinte berichten maar ook verkrachting of aanranding (zie ook paragraaf 1.2).

[3] 'Seksueel misbruik' is een specifieke vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag waarbij er sprake is van machtsongelijkheid, afhankelijkheid of een significant leeftijdsverschil tussen dader en slachtoffer (Centrum Seksueel Geweld (z.d.). *Seksueel misbruik.* Geraadpleegd op 24 oktober 2025, van Seksueel misbruik - Centrum Seksueel Geweld). Seksueel kindermisbruik ziet daarbij op specifiek jeugdige slachtoffers (onder de 18 jaar; zie ook paragraaf 1.2).

[4] Zie bijvoorbeeld (datums van raadpleging oktober 2023): een pinkstergemeente: Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen - De Correspondent; protestantse kerken: Protestantse kerk in VS stopte misbruik jarenlang in de doofpot (nos.nl); hervormde kerk: Hervormde kerk komt slachtoffers seksueel misbruik tegemoet | Trouw; protestantse en evangelische kerken: Driehonderd meldingen misbruik protestantse kerken - NRC; gereformeerde kerken: Gereformeerden: Incest? Dat lossen we zelf wel op - Joop - BNNVARA; Oud-Katholieke Kerk: Oud-Katholieke Kerk over misbruik: 'We hebben bewust weggekeken' (volkskrant.nl); boeddhisten: Seksueel misbruik bij boeddhisten in Nederland (nos.nl); Jehovah's Getuigen: Misbruik Jehovah's Getuigen (trouw.nl); de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen (Mormoonse kerk): Ex-Mormoon: "Ik werd verteerd door Gods genade" - cvandaag.nl; Incest binnen gereformeerde gezinnen: 'Over incest wordt in de gereformeerde gezindte niet echt gesproken' (trouw.nl).

aard, prevalentie, oorzaken en context van seksueel grensoverschrijdend gedrag in bredere religieuze contexten. Hoewel het rapport van de Commissie-Deetman (2011) grootschalig seksueel kindermisbruik binnen de Rooms-Katholieke Kerk onderzocht, is er in Nederland verder slechts beperkt wetenschappelijk onderzoek gedaan naar seksueel misbruik binnen andere religieuze gemeenschappen. De bestaande studies zijn bovendien sterk uiteenlopend in methode en focus. Zo onderzochten Van den Bos et al. (2019) specifiek hoe regels, structuren en gebruiken binnen de Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen de meldingsbereidheid van slachtoffers beïnvloeden. Daarnaast bestaan enkele kleinschalige, veelal kwalitatieve onderzoeken naar seksueel misbruik in pastorale relaties en de bredere dynamiek binnen protestantste gemeenschappen, zoals het feministisch-theologisch onderzoek van Hansen-Coutourier (2017), de studie naar relationele dynamieken door Van den Berg-Seiffert (2015), en de analyse van kerkenraadsprocessen door Veerman (2005).

Internationaal is er, naast veel onderzoek naar de Rooms-Katholieke Kerk, ook onderzoek gedaan naar het systematisch verbergen van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen orthodox-Joodse gemeenschappen (Lesher, 2014), de sociaal-culturele oorzaken van seksueel misbruik in patriarchaal-fundamentalistische Mormoonse groepen (Bennion, 2016), en naar hoe daders hun slachtoffers binnen religieuze gemeenschappen '*groomen*' (grooming verwijst naar de manier waarop daders contact leggen met hun slachtoffers; Raine & Kent, 2019). Er zijn ook studies over de ervaringen van moslimslachtoffers van seksueel misbruik door religieuze gezagsdragers (Chowdhury et al., 2022) en seksueel misbruik binnen Schotse moskeeën (Adam et al., 2024). Daarnaast zijn in het Verenigd Koninkrijk en Australië omvangrijke onderzoeken uitgevoerd naar seksueel misbruik binnen religieuze en seculiere instellingen, waaronder de Rooms-Katholieke Kerk, de Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen en pinkstergemeenten (IICSA, 2021; Royal Commission Australia, 2016).

Verschillende religieuze gemeenschappen hebben de afgelopen jaren op de toegenomen aandacht voor seksueel (kinder)misbruik en seksueel grensoverschrijdend gedrag gereageerd, onder andere door het opzetten van meldpunten waar seksueel grensoverschrijdend gedrag kan worden gemeld en het ontwikkelen van protocollen en richtlijnen. Naast veranderingen is er ook (institutionele) weerstand geweest als het ging om de reactie op seksueel grensoverschrijdend gedrag vanuit religieuze organisaties en gemeenschappen. Vanuit overheden zijn er soms verplichtingen en/of aanbevelingen gedaan waaraan de gemeenschappen niet kunnen of willen voldoen, zoals het afschaffen van het biechtgeheim in de Rooms-Katholieke Kerk of de twee-getuigen regel bij de Jehovah's Getuigen.[5]

Religieuze gemeenschappen in Nederland

Het religieuze landschap in Nederland is de afgelopen 60 jaar sterk veranderd. In 1960 was het grootste deel van de Nederlandse bevolking verbonden aan een christelijke denominatie, voornamelijk katholiek of protestants. Sindsdien nam het aantal mensen dat aan een christelijke denominatie verbonden is aanzienlijk af, en nam het aantal mensen dat aangeeft niet tot een religie te behoren toe.[6] Deze verschuiving is mede te

[5] Zie bijvoorbeeld: NPO Radio 1 (2018, 31 augustus). *Katholieken willen biechtgeheim niet schenden bij seksueel misbruik*. Geraadpleegd op 17 november 2025, van Katholieken willen biechtgeheim niet schenden bij seksueel misbruik | NPO Radio 1; en R. Hintjes (2017, 30 oktober). '*De twee-getuigenregel zal nooit veranderen*!' Reclaimed Voices. Geraadpleegd op 17 november 2025, van Twee-getuigen regel jehovah's getuigen beschermt daders niet slachtoffers.

[6] CBS (2020, 18 december). *Religie in Nederland.* Geraadpleegd op 11 januari 2024, van Religie in Nederland | CBS.

verklaren door toenemende secularisatie en de-institutionalisering van het christendom. In 2024 had de meerderheid van de personen geen specifieke kerkelijke gezindte (56%). Van degenen met een bekende gezindte (44%) behoorden de meesten tot de Rooms-Katholieke kerk (17%) of waren protestants (14%, zonder verdere specificatie van PKN, Nederlands Hervormd of Gereformeerd). Verder had 6% een islamitische achtergrond en 7% een andere kerkelijke gezindte.[7] In 2025 lijkt de daling van het aantal Nederlanders dat zich bij een kerk of andere religieuze stroming aansluit voor het eerst te stabiliseren.[8]

1.1.2 Maatschappelijke ontwikkelingen rondom de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in Nederland (2005–2024)

Het is belangrijk om te benadrukken dat seksueel grensoverschrijdend gedrag niet uniek is voor religieuze contexten. In seculiere instellingen, zoals jeugdzorg en de sportwereld, zijn eveneens signalen naar buiten gekomen over seksueel grensoverschrijdend gedrag, tekortschietende bescherming en interne afhandeling van meldingen (Dekker et al., 2019; Mulder et al., 2020; Samson-Geerlings et al., 2012; De Vries et al., 2017). In 2022 liet de Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag een forse stijging zien in het aantal gemelde gevallen van seksueel geweld in Nederland (Akkermans et al., 2023).[9] Ook het aantal meldingen van zedendelicten, waaronder seksueel geweld tegen kinderen, is de afgelopen acht jaar toegenomen.[10] Daarom is het belangrijk om, bij de duiding van de onderzoeksresultaten, ook rekening te houden met een achtergrond van veranderende maatschappelijke en politieke aandacht voor het onderwerp. De afgelopen twintig jaar heeft de Nederlandse samenleving een aanzienlijke verandering doorgemaakt in bewustwording en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zonder daarbij uitputtend te zijn, wordt hieronder een kort overzicht geschetst van enkele belangrijke ontwikkelingen daarin.

In 2006 concludeerde Rutgers dat overheidsbeleid op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel (kinder)misbruik onvoldoende was en dat samenwerking tussen hulpverlenende partijen ontbrak (Meintser & Van Beek, 2006). Dit leidde in 2009 tot het Partnerschap Aanpak Seksueel Geweld, waarin veldpartijen en kenniscentra intensiever gingen samenwerken (Van Beek et al., 2012). Een belangrijke stap in deze periode was ook de introductie van de Meldcode voor kindermishandeling door de KNMG in 2008. Deze code wijzigde het principe van ‘zwijgen, tenzij’ naar ‘spreken, tenzij’, waardoor professionals meer verantwoordelijkheid kregen om seksueel misbruik te signaleren en melden. Ook breidde de betrokkenheid van verschillende beroepsgroepen zich uit, van klassieke hulpverleners naar leerkrachten, huisartsen en politie, die via richtlijnen werden getraind in deskundige omgang met meldingen (Van Beek et al., 2012).

Tussen 2010 en 2015 kwamen ernstige gevallen van seksueel kindermisbruik in de jeugdzorg aan het licht. In 2011 bracht Zembla de problematiek van seksueel

---

7 CBS (2025). *Religieuze betrokkenheid; persoonskenmerken*. Geraadpleegd op 17 november 2025, van Religieuze betrokkenheid; persoonskenmerken | CBS.

8 CBS (2025, 18 april). *Daling aandeel mensen dat aangeeft bij religie te horen stagneert*. Geraadpleegd op 31 oktober 2025, van Daling aandeel mensen dat aangeeft bij religie te horen stagneert | CBS.

9 In 2024 lag het aantal meldingen in de Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag daarentegen iets lager. Vermoedelijk kan de stijging in 2022 toegeschreven worden aan de toenemende media-aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag (Derksen et al., 2024).

10 CBS (2023). *Geregistreerde Criminaliteit*. Geraadpleegd op 21 oktober 2025, van StatLine - Geregistreerde criminaliteit; soort misdrijf, regio.

kindermisbruik door pleegouders onder de aandacht met de documentaire 'Misbruikt onder toezicht'. Deze pleegouders hadden daarnaast geen pedagogische achtergrond, terwijl zij wel jarenlang verantwoordelijk waren voor tientallen kinderen, ondanks binnengekomen klachten. Dit leidde in 2012 tot het rapport 'Omringd door zorg, toch niet veilig', waarin de onderzoekscommissie pleitte voor strengere bescherming van kinderen in overheidszorg (Samson-Geerlings et al., 2012).

In de periode 2015–2020 ontstond er een bredere maatschappelijke discussie over seksueel grensoverschrijdend gedrag, mede ingegeven door de #MeToo-beweging. Deze beweging heeft ervoor gezorgd dat slachtoffers van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag zich veiliger voelen om hun ervaringen te delen. Deze hashtag werd vanaf oktober 2017 op sociale media in Amerika gebruikt, nadat de Amerikaanse filmproducer Harvey Weinstein werd beschuldigd van seksueel misbruik. Slachtoffers van seksueel misbruik door andere Amerikaanse beroemdheden stapten naar voren en verklaarden met deze hashtag ook slachtoffer te zijn geworden van seksueel geweld, veelal binnen een machtsverhouding binnen een werk- of onderwijsomgeving. Vele andere slachtoffers in vele andere landen volgden, waarna het een wereldwijd bekende hashtag werd.[11] Door de grote publieke aandacht werd duidelijk hoe vaak seksueel geweld voorkomt, waardoor het taboe kleiner werd en het onderwerp breder bespreekbaar werd in de samenleving. Ook werd het publieke debat verder aangewakkerd en de urgentie van het thema verder benadrukt.[12] Deze ontwikkelingen hebben geleid tot meer openheid, maar ook tot nieuwe discussies over machtsverhoudingen, verantwoordelijkheid en bescherming van slachtoffers in verschillende maatschappelijke sectoren zoals defensie, de mediawereld en de sportwereld en de Jeugdzorg (De Vries et al., 2017; Dekker et al., 2019; Samson-Geerlings et al., 2012; Giebels et al., 2018).

De MeToo-beweging leidde ook in Nederland tot publieke en politieke aandacht voor het onderwerp, met onder meer discussies in de Tweede Kamer over de rol van de overheid (*Kamerstukken I, 2018/19*, 34 843, nr. 1). Naar aanleiding van meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sportsector heeft de Commissie-De Vries specifiek onderzoek gedaan binnen deze sector. Uit dit onderzoek bleek dat ongeveer 12% van de Nederlandse volwassenen die als kind sportten, ervaringen hadden met seksueel grensoverschrijdend gedrag (De Vries et al., 2017). Op basis van deze bevindingen zijn meldpunten opgericht en preventieve maatregelen geïmplementeerd binnen sportorganisaties. Daarnaast was er wederom aandacht voor (seksueel) kindermisbruik en -mishandeling binnen Jeugdzorg en kwam in 2019 het eindrapport van de Commissie-De Winter uit, waarin bleek dat drie kwart van kinderen in de jeugdzorg te maken had gehad met fysiek, psychisch of seksueel geweld (Dekker et al., 2019). Ook het misbruik binnen de Amsterdamse culturele stichting Castrum Peregrini werd dat jaar naar buiten gebracht (Bauduin et al., 2019). Dit betrof langdurig seksueel misbruik en machtsmisbruik in een sterk hiërarchische leef- en werkomgeving. De hoofdbevinding van de commissie was dat het gesloten groepsklimaat en de afhankelijkheidsrelaties binnen de gemeenschap het misbruik mogelijk maakten en jarenlang aan het zicht onttrokken hielden. Verder verkende het WODC in 2019 de wenselijkheid en uitvoerbaarheid van een verruiming van de meldplicht bij seksueel misbruik voor de sectoren zorg, onderwijs en sport (Kool et al., 2019). De onderzoekers concludeerden dat onderwijs- en zorginstellingen verplicht zijn

[11] Amnesty International (z.d.). *MeToo en mensenrechten.* Geraadpleegd op 13 januari 2025, van MeToo - mensenrechten - Amnesty International.

[12] Zie ook gerelateerde bewegingen en hashtags zoals #MosqueToo, #ChurchToo, en #WhyIDidntReport, die specifiek aandacht vragen voor seksueel misbruik binnen religieuze en maatschappelijke contexten.

een meldcode te hebben en vermoedens van seksueel misbruik door beroepskrachten te melden aan de toezichthoudende instanties, de Inspectie Onderwijs. Bij sport ligt dit iets anders, want die daders zijn niet altijd beroepskrachten. Daarmee heeft die sector een grote mate van autonomie bij het organiseren van toezicht. Van een verruiming van de meldplicht op grond van artikel 160 Sv of artikel 136 Sr werd niet veel meerwaarde verwacht, wel zou de strafrechtelijke aansprakelijkheid van (vertegenwoordigers van) organisaties die niet meewerken aan de overdracht van informatie over seksueel misbruik binnen de eigen kring verruimd moeten worden.

In meer recente jaren (2020–2024) is de zichtbaarheid van en rapportage over seksueel grensoverschrijdend gedrag verder toegenomen. Deze aandacht heeft geleid tot een structurele plek van het thema seksueel grensoverschrijdend gedrag op de agenda van de overheid, met een doorgaande ontwikkeling en aanscherping van wet- en regelgeving (*Kamerstukken II* 2022/23, 36 222, nr. 2). Een recente toename van onderzoek en rapportages onderstreept deze verschuiving. De in de Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag gesignaleerde stijging in 2022 werd mogelijk mede veroorzaakt door de impact van de COVID-19-pandemie (Akkermans et al., 2023). In datzelfde jaar werd Mariëtte Hamer door de ministers van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aangesteld als onafhankelijk Regeringscommissaris, met als taak het kabinet te adviseren en het maatschappelijk gesprek over seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld te stimuleren. De directe aanleiding voor haar aanstelling was de uitzending van BOOS over geluiden over seksueel grensoverschrijdend gedrag bij het tv-programma '*The Voice of Holland*', een programma waarin op zoek wordt gegaan naar zangtalent (oorspronkelijk uitgezonden op 22 januari 2022). Onder haar aansturing lanceerde de overheid diverse bewustwordingscampagnes, waaronder 'Met elkaar trekken we de grens'.[13] Ook heeft zij het maatschappelijk gesprek over seksueel grensoverschrijdend gedrag aangezwengeld en verschillende activiteiten ondernomen, waaronder het adviseren op specifieke onderwerpen zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag in vrouwengevangenissen en het organiseren van bijeenkomsten over specifieke onderdelen van de aanpak.[14]

Ook de Commissie-Hendriks bracht in 2022 een diepgaand onderzoek uit naar sadistisch seksueel kindermisbruik binnen georganiseerde netwerken (Mooren et al., 2023). In 2023 onderzocht het Verweij Jonker Instituut in opdracht van het ministerie van VWS de toegankelijkheid van laagdrempelige hulpverlening voor slachtoffers van seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties (Bellaart et al., 2023). Daarnaast zijn, gelijktijdig met het aanstellen van de Regeringscommissaris, vier ministeries (het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, het ministerie van Justitie en Veiligheid en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport) begin 2023 een meerjarig nationaal actieprogramma Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld gestart.[15]

De afgelopen twintig jaar heeft Nederland zoals in bovenstaande geschetst een belangrijke transitie doorgemaakt in de manier waarop seksueel grensoverschrijdend

[13] Rijksoverheid (z.d.). *Met elkaar trekken we de grens*. Geraadpleegd op 20 juni 2025, van Met elkaar trekken we de grens | Met elkaar trekken we de grens.

[14] Voor meer informatie over het werk van de Regeringscommissaris zie: Over de RCGOG | RCGOG. Geraadpleegd op 10 juni 2026, van Over de RCGOG | RCGOG.

[15] Rijksoverheid (2023, 13 januari). *Kabinet presenteert actieprogramma tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld*. Ministerie van Algemene Zaken. Geraadpleegd op 20 juni 2025, van Kabinet presenteert actieprogramma tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld | Rijksoverheid.nl.

gedrag wordt gezien, aangepakt en besproken. Deze ontwikkeling wordt gekenmerkt door een grotere maatschappelijke bewustwording, versterking van wet- en regelgeving – waaronder de modernisering van de Wet seksuele misdrijven (*Staatsblad*, 2024) – en institutionele verbeteringen die slachtoffers centraal stellen.[16] Tegelijkertijd is er meer aandacht gekomen voor kwetsbare groepen, zoals LHBTQIA+ personen, mensen met een migratieachtergrond en personen met een verstandelijke of lichamelijke beperking, die specifieke risico's lopen of geconfronteerd worden met ernstiger vormen van seksueel geweld (Bakker & Felten, 2012; Cense, 2012; Hnass, 2019). Hoewel het bewustzijn en de aandacht de afgelopen twee decennia aanzienlijk zijn gegroeid, is deze transitie nog steeds volop in beweging.

Ondanks het toegenomen bewustzijn blijft seksueel grensoverschrijdend gedrag een moeilijk onderwerp om openlijk te bespreken, vooral voor slachtoffers zelf. Velen ervaren nog steeds drempels om hun verhaal te delen, zoals schaamte, angst voor negatieve reacties en het gevoel dat men de schuld bij de slachtoffers legt (*victim blaming*; Covers et al., 2022).[17] Het stigma rondom melden, de angst om niet geloofd te worden en zorgen over de mogelijke gevolgen maken dat veel slachtoffers hun ervaringen liever voor zichzelf houden. Bovendien is deze bewustwording en aandacht niet overal even sterk voelbaar of zichtbaar; in bepaalde gesloten of sterk hiërarchische of conservatieve contexten blijft het onderwerp vaak onderbelicht (Giebels et al., 2018).

Hoewel er dus zowel in de bredere samenleving als binnen religieuze gemeenschappen steeds meer aandacht is voor seksueel grensoverschrijdend gedrag, is er niet veel bekend over hoe religieuze gemeenschappen zich aangepast hebben na de wijdverbreide media-aandacht en het veranderende maatschappelijke bewustzijn met betrekking tot het onderwerp de afgelopen twintig jaar (Singler & Barker, 2022). Ook is het niet bekend of doorgevoerde veranderingen daadwerkelijk ten goede zijn gekomen aan de hulp voor slachtoffers, noch of er noodzaak is voor speciale hulpverlening om slachtoffers te helpen bij de complexe wisselwerking tussen seksualiteit, trauma en religie waarmee zij te maken hebben (Ganzevoort, 2013).

1.1.3 Hulp aan slachtoffers en aangiftebereidheid

Ondanks de veranderingen in de Nederlandse maatschappij met betrekking tot omgang met en bewustzijn over seksueel misbruik lijkt de aangiftebereidheid na seksueel misbruik de afgelopen jaren af te nemen.[18] In de nieuwe Wet seksuele misdrijven (*Kamerstukken II* 2022/23, 36 222, nr. 3) wil de overheid slachtoffers van seksueel geweld en seksueel misbruik beter beschermen. In deze wet is duidelijker afgebakend wat strafbaar is en om verkrachting of aanranding aan te tonen, is het niet meer noodzakelijk om te bewijzen dat er sprake was van dwang, geweld of bedreiging. Iemand is al strafbaar als duidelijk was dat de ander geen seks wilde, maar toch heeft doorgezet. Hoewel wetgeving en jurisprudentie waardevol zijn met betrekking tot

[16] Rijksoverheid (2023, 13 januari). *Kabinet presenteert actieprogramma tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld*. Ministerie van Algemene Zaken. Geraadpleegd op 20 juni 2025, van Kabinet presenteert actieprogramma tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld | Rijksoverheid.nl.

[17] Pijlman, V. (2025, 1 april). *Waarom veel slachtoffers van seksueel geweld geen hulp zoeken*. NSCR / Vrije Universiteit Amsterdam. Geraadpleegd op 17 november 2025, van Waarom veel slachtoffers van seksueel geweld geen hulp zoeken - NSCR.

[18] Kootstra, A., Van de Beld, J. & Van Teeffelen, K. (2020, 2 september). *Het gat tussen het aantal meldingen van verkrachting en de aangiftes groeit*. Trouw. Geraadpleegd op 22 oktober 2025, van Het gat tussen het aantal meldingen van verkrachting en de aangiftes groeit | Trouw en Fonds Slachtofferhulp (z.d.). *Seksueel misbruik Nederland*. Geraadpleegd op 22 oktober 2025, van Seksueel misbruik in Nederland: de cijfers.

seksueel misbruik en het straffen van de dader, blijft het proces van aangifte voor veel slachtoffers moeilijk. Een klein percentage komt tot een rechtszaak en daarvan komt een klein percentage tot een daadwerkelijke veroordeling (Inspectie J&V, 2020). Hier hangt ook het hardnekkige misverstand mee samen dat aangiften van seksueel misbruik regelmatig vals zouden zijn, wat mogelijk bijdraagt aan terughoudendheid bij politie en justitie (De Zutter, 2018).

Onderzoek heeft laten zien dat zowel binnen religieuze als andere organisaties en instellingen meldingen van seksueel (kinder)misbruik of seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak op andere manieren worden afgehandeld, waardoor veel meldingen niet bij de politie terechtkomen (Commissie-Deetman, 2011; De Vries et al., 2017; Van den Bos et al., 2019; Samson-Geerlings et al., 2005). Uit deze onderzoeken komt ook naar voren dat een niet-transparante wijze van het afhandelen van meldingen en onduidelijkheid over bij wie het slachtoffer terecht kan de aangiftebereidheid kan beïnvloeden. Hoewel het overgaan tot aangifte niet voor ieder slachtoffer de juiste weg is om te bewandelen, omdat het zware proces ook kan resulteren in een nieuw trauma en teleurstelling, is het in alle gevallen van groot belang dat het slachtoffer de weg naar de hulpverlening weet te vinden en hierbij voldoende ondersteund wordt.

Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat de gerapporteerde problemen na seksueel kindermisbruik bij slachtoffers groot en uiteenlopend zijn (Nagtegaal, 2012). Slachtoffers rapporteren een verscheidenheid aan medische, psychische en seksuele problemen. Ook komen slachtoffers op latere leeftijd vaak opnieuw in aanraking met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Toegang tot goede hulpverlening is daarom zeer belangrijk voor herstel en voorkoming van herhaald slachtofferschap. Onderzoek naar de hulpbehoefte van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag uit religieuze gemeenschappen is in mindere mate gedaan. In onderzoek naar huiselijk geweld ontdekten Nason-Clark (2003) en Nason-Clark et al. (2018) dat religieuze vrouwen, wanneer zij hulp zoeken in seculiere ondersteunende diensten zoals politie of de geestelijke gezondheidszorg, hun religieuze identiteit soms verbergen zodat ze niet worden beoordeeld of verkeerd worden begrepen. Ook blijkt uit onderzoek dat het waarschijnlijk is dat religieuze vrouwen minder snel een gewelddadig huwelijk verlaten of hierover zullen praten met anderen (Nason-Clark, 2003; Nason-Clark et al., 2018). Vanuit onderzoek zijn er verder aanwijzingen dat religieuze gemeenschappen specifieke dynamieken kennen die de verwerking en melding van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen beïnvloeden. Bovendien constateert onderzoek dat religieuze leiders en interne vertrouwenspersonen vaak niet over de vaardigheden beschikken om adequate hulp te bieden binnen deze contexten en dat religie een belangrijke beïnvloedende factor kan zijn als het gaat om het bespreken, verwerken en melden van seksueel grensoverschrijdend gedrag of seksueel kindermisbruik (Harper & Perkins, 2018; Nason-Clark, 2003; Nason-Clark et al., 2018; Rudolfsson, 2019).

Hoewel er aanwijzingen zijn dat religieuze gemeenschappen specifieke dynamieken kennen die de verwerking en melding van seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden, ontbreekt het nog aan meer inzicht in de unieke ervaringen en hulpbehoeften van slachtoffers binnen deze context. Het is daarom belangrijk om in kaart te brengen welke factoren hierbij een rol spelen – zowel belemmerend als ondersteunend – in uiteenlopende religieuze gemeenschappen. Door deze factoren systematisch te onderzoeken, ontstaat een overkoepelend beeld van de factoren die de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag mogelijk beïnvloeden in religieuze contexten, maar ook wat slachtoffers nodig hebben in de hulpverlening, bij

het (eventueel) doen van aangifte of het bespreekbaar maken van grensoverschrijdend gedrag binnen hun religieuze gemeenschap.

1.1.4 Aanleiding onderzoek

Het huidige onderzoek is een vervolg op het in 2019 in opdracht van het WODC uitgevoerde onderzoek door de Universiteit Utrecht dat zich richtte op de invloed die patronen, regels, gebruiken en structuren van de Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen in Nederland hebben/hadden op de omgang met (vermeend) seksueel misbruik en de aangiftebereidheid van seksueel misbruik (Van den Bos et al., 2019).

Naar aanleiding van de bevindingen van Van den Bos et al. (2019) en de reacties op het onderzoek, heeft de Minister voor Rechtsbescherming in de zomer van 2020 aan de Tweede Kamer toegezegd het onderzoek te laten herhalen.[19] De resultaten van Van den Bos et al. (2019), samen met de meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen diverse religieuze gemeenschappen in binnen- en buitenland, vormden de aanleiding voor het opzetten van een breder vervolgonderzoek. Dit vervolgonderzoek richt zich op het fenomeen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen, mogelijke veranderingen in de omgang daarmee in de afgelopen twintig jaar, en de hulpbehoeften van slachtoffers binnen verschillende religieuze tradities.

Het doel van het huidige onderzoek is om inzicht te krijgen in de mate waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt binnen verschillende religieuze gemeenschappen, welke invloed de religieuze context heeft op slachtoffers, hulpverlening en herstel, en welke lessen daaruit getrokken kunnen worden voor beleid en praktijk. De organisaties en religieuze gemeenschappen die voor dit onderzoek zijn geselecteerd, hebben elk minstens 20.000 leden. Dit kunnen ook koepelorganisaties zijn waarbij meerdere lokale gemeenschappen zijn aangesloten, en/of organisaties die als contactorgaan voor de overheid fungeren. Bij enkele van deze organisaties zijn in het verleden meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag gedaan. De negen religieuze gemeenschappen die in dit onderzoek worden onderzocht, zijn (in alfabetische volgorde):

1 Boeddhistische gemeenschap
2 Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen
3 Evangelische en pinksterbeweging
4 Hindoeïstische gemeenschap
5 Islamitische gemeenschap
6 Joodse gemeenschap
7 Migrantenkerken
8 Protestantse kerken
9 Rooms-Katholieke Kerk

De Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen (CGJG), de evangelische en pinksterbeweging, de migrantenkerken, de protestantse kerken en de Rooms-Katholieke Kerk (RKK) vallen daarbij onder het christendom. Oorspronkelijk was het doel om elf religieuze gemeenschappen uitgebreid te onderzoeken, naast genoemde negen religieuze gemeenschappen waren dit ook de Anglicaanse Kerk en de oosters-

[19] 'In elk geval wil ik het WODC vragen om het huidige onderzoek volgend jaar te herhalen om een zo actueel mogelijk beeld van de situatie binnen de gemeenschap te krijgen' (*Kamerstukken II* 2019/20, 34 843, nr. 43).

orthodoxe kerken. De negen gemeenschappen zijn wel meegenomen in de panelstudie (zie paragraaf 1.2.4, hoofdstuk 2, bijlage 2 en 3), in ervaringen van slachtoffers en hulpverleners, en in de christelijke meldpunten, maar niet allemaal meer uitgebreid apart geanalyseerd. Dit is gedaan vanwege de beschikbare tijd voor het huidige onderzoek. In aparte hoofdstukken zijn de boeddhistische gemeenschap, de CGJG, de evangelische en pinksterbeweging, de islamitische gemeenschap, de protestantse kerken en de RKK in meer detail geanalyseerd (zie ook bijlage 4). Ook is gaandeweg besloten de oosters-orthodoxe kerken en de Anglicaanse Kerk samen te nemen met de (voorheen niet nader gespecificeerde) migrantenkerken. De migrantenkerken vallen grotendeels onder de christelijke gemeenschappen die zijn onderzocht in dit rapport (zie definitie migrantenkerken in paragraaf 1.2.1) en zijn in deze hoofdstukken daar waar relevant kort meegenomen.

1.1.5 Doelstelling en onderzoeksvragen

Dit onderzoek heeft als doel om inzicht te verkrijgen in de factoren die de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen beïnvloeden, het aantal gerapporteerde ervaringen van seksueel misbruik in deze context te onderzoeken, de hulpbehoeften van slachtoffers in kaart te brengen, en de ontwikkeling van beleid rondom de omgang met seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen in de afgelopen twintig jaar te analyseren. Om dit te bereiken heeft dit onderzoek zich gericht op de volgende vier subdoelen:

1 In kaart brengen van de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context in binnen- en buitenland en de factoren die hiermee samenhangen;
2 Het verkrijgen van een actueler beeld van het aantal gerapporteerde ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen;
3 Inzicht krijgen in de hulpvraag van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen;
4 Inzicht krijgen in de omgang met en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen.

Daaruit voorkomend zijn de volgende onderzoeksvragen gesteld:

1 Welke factoren beïnvloeden de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een religieuze context in binnen- en buitenland?
   a Factoren rondom seksualiteit en gender;
   b Factoren rondom organisatiestructuur en gemeenschap;
   c Factoren rondom interne procedures;
   d Mogelijke ander typen factoren.

2 Hoe vaak wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen in Nederland gerapporteerd?
   a Hoeveel mensen melden zich als slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen en waar melden zij zich?
   b Hoeveel mensen zijn bereid aangifte te doen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen?
   c Zijn deze (aantallen) meldingen en aangiften in de afgelopen twintig jaar veranderd?

3 Wat is de hulpvraag van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen?
   a Welke hulpbehoeften van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen zijn er in binnen- en buitenland?

4 Hoe is de omgang met en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen en buiten religieuze gemeenschappen veranderd en hoe wordt tegenwoordig omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen in binnen- en buitenland?
   a Welke ontwikkelingen en veranderingen hebben de afgelopen twintig jaar plaatsgevonden?
      i In de communicatie over seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      ii In het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      iii In de bejegening van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
   b Zijn eventuele ontwikkelingen en veranderingen te relateren aan specifieke gebeurtenissen, zoals nieuwe wetgeving, aanbevelingen van onderzoekscommissies, grote media-aandacht, of interne motivatie om te veranderen?
   c Hoe wordt door overheden omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen? Is er sprake van een landelijk meldpunt?

5 Welke algehele conclusie kan op basis van de antwoorden op onderzoeksvragen 1-4 getrokken worden over de huidige omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen in Nederland in verhouding met het buitenland?
   a In welke behoeften van slachtoffers wordt voorzien?
   b Welke behoeften van slachtoffers zijn er nog?
   c Welke aanbevelingen kunnen worden gegeven aan religieuze gemeenschappen, de overheid en andere belanghebbenden?

1.1.6 Benadering van het onderzoek

In dit rapport onderzoeken we hoe de afgelopen twintig jaar binnen verschillende religieuze gemeenschappen in Nederland is omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit doen we aan de hand van literatuuronderzoek, casestudy's, mediarapportages en gesprekken met betrokkenen, slachtoffers en experts. Hoofdstukken 3 t/m 8 beginnen met een schets van de betreffende gemeenschap en haar positie in de Nederlandse samenleving. Vervolgens wordt een casus besproken, evenals een tijdlijn die laat zien hoe de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen die gemeenschap zich in de afgelopen twintig jaar heeft ontwikkeld – of juist niet (zie verder paragraaf 1.4).

Om deze besprekingen goed te kunnen plaatsen, is het belangrijk eerst uitgebreider stil te staan bij wat we verstaan onder 'religieuze gemeenschappen', en hoe religie zich verhoudt tot bredere sociale (gemeenschaps)verbanden. Religie omvat meer dan enkel theologische leerstellingen; zij manifesteert zich ook in rituelen, symboliek, machtsverhoudingen en collectieve gebruiken. Religieuze betekenis ontstaat binnen de sociale leefwereld waarin zij wordt beleefd, en is daarmee altijd ingebed in sociale contexten en structuren (Geertz, 1973; Asad, 1983). Als het gaat om thema's zoals seksualiteit speelt de sociale context een grote rol in hoe mensen hiermee omgaan. Wanneer we onderzoek doen naar seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen, komen we dus al snel op deze gelaagdheid.

Religieuze denkbeelden maken vaak deel uit van bredere sociale en historische vorming. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat twee groepen dezelfde gewoonten delen, terwijl zij tot verschillende religies behoren. Zo delen katholieke gezinnen in verschillende delen van de wereld veelal dezelfde religieuze kern, maar hun dagelijkse gewoonten, overtuigingen en reacties op misstanden binnen de gemeenschap kunnen sterk uiteenlopen. Een katholiek gezin in Italië kan bijvoorbeeld andere opvattingen en omgangsvormen hebben dan een katholiek gezin in West-Afrika. Ook binnen de islam is deze variatie zichtbaar: hoewel de religieuze bronnen wereldwijd gelijk zijn, wordt hun interpretatie en toepassing sterk beïnvloed door de sociale en regionale context waarin mensen leven. Zo zijn er gemeenschappen in Afrika die vrouwelijke genitale verminking praktiseren, zowel binnen traditionele als islamitische verbanden – terwijl lang niet alle islamitische gemeenschappen deze praktijk kennen (Rasmussen, 2015). Dergelijke voorbeelden laten zien dat religieuze gebruiken niet op zichzelf staan, maar altijd verbonden zijn met bredere maatschappelijke en historische ontwikkelingen en structuren en werpt de vraag op in hoeverre we van 'de religieuze gemeenschap' kunnen spreken als één geheel, wanneer de concrete praktijk per gemeenschap zo sterk kan verschillen.

Om de complexiteit van ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen beter te kunnen duiden, is het zinvol om gebruik te maken van het concept van *lokale morele werelden*, zoals beschreven door Arthur Kleinman (1992). In plaats van te verwijzen naar het brede en soms abstracte begrip *cultuur*, richt dit concept zich op de concrete morele kaders en sociale relaties binnen specifieke gemeenschappen. Het benadrukt hoe mensen binnen hun directe sociale omgeving – waarin normen, waarden en verantwoordelijkheden vaak nauw met elkaar verweven zijn – betekenis geven aan hun ervaringen. Binnen hun lokale gemeenschap maken zij morele afwegingen op basis van wat in die context op een bepaald moment het belangrijkst is. Dit kan bijvoorbeeld veiligheid, eer, familiebanden, gehoorzaamheid of andere religieuze waarden betreffen. In dergelijke 'morele werelden' kunnen spanningen ontstaan tussen individuele overtuigingen en collectieve normen. Wat binnen religieuze gemeenschappen als juist of onjuist wordt beschouwd, is niet alleen gebaseerd op religieuze of culturele voorschriften, maar wordt ook bepaald door machtsverhoudingen, sociale structuren binnen de gemeenschap en individuele ervaring en perceptie. Daarom is het belangrijk niet alleen te kijken naar religieuze overtuigingen als zodanig, maar ook naar de manier waarop deze overtuigingen binnen specifieke gemeenschappen worden beleefd, geïnterpreteerd en toegepast. Om bijvoorbeeld te begrijpen waarom er vaak wordt gezwegen over seksueel grensoverschrijdend gedrag is het belangrijk te onderzoeken welke waarden en belangen op het spel staan, en hoe deze kunnen afwijken van bredere maatschappelijke of juridische normen.

In dit onderzoek is daarom gekozen voor een systemische benadering, want seksueel grensoverschrijdend gedrag kan niet los worden gezien van de sociale en maatschappelijke context waarin het plaatsvindt. Binnen religieuze gemeenschappen bestaan vaak hechte netwerken waarin sociale (gemeenschaps)rollen, machtsverhoudingen, loyaliteit en normatieve verwachtingen rondom seksualiteit en gender nauw met elkaar verweven zijn (Harper & Perkins, 2018; Hunt, 2012). Binnen zulke structuren ontwikkelen mensen zich in wisselwerking met meerdere lagen van sociale interactie – van het gezin en de directe leefomgeving tot bredere religieuze, culturele en maatschappelijke systemen (Bronfenbrenner, 1979). Tegelijkertijd vraagt onderzoek naar gevoelige thema's als seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze contexten om aandacht voor de manier waarop kennis tot stand komt.

Verschillende actoren – zoals media, beleidsmakers, (ex-)leden van religieuze gemeenschappen, wetenschappers of hulpverleners – benaderen het onderwerp vanuit uiteenlopende posities en belangen. Deze positioneringen kleuren hoe het fenomeen begrepen en besproken wordt (Chryssides, 2016). Om recht te doen aan deze complexiteit is het belangrijk om te voorkomen dat het onderwerp eendimensionaal of stereotyperend wordt benaderd. Daarom is in dit onderzoek gestreefd naar het zichtbaar maken van meerdere perspectieven, ook wanneer deze spanning met elkaar opleveren.

Een antropologische en sociaalwetenschappelijke invalshoek draagt hieraan bij door de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag niet los te zien van bredere sociale structuren, machtsverhoudingen en historische processen (Ortner, 2006). Daarbij wordt uitgegaan van het idee dat mensen niet volledig bepaald worden door sociale structuren, maar daar ook niet volledig vrij van zijn. Zij handelen binnen contexten van religieuze, culturele en maatschappelijke beperkingen, maar hebben daarin wel degelijk ruimte voor eigen keuzes, interpretaties en handelingsvrijheid (Ortner, 2006). In dit onderzoek hebben wij aandacht voor de factoren die hierin mogelijk een rol spelen, de veranderingen in bewustwording en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in de afgelopen twintig jaar, en de ervaringen van slachtoffers. Een systemische benadering – waarin gedrag wordt gezien als ingebed in bredere sociale, culturele en relationele structuren – maakt het mogelijk om de dynamiek achter seksueel grensoverschrijdend gedrag niet alleen beter te begrijpen, maar ook gericht te handelen door bijvoorbeeld aanbevelingen voor beleid en hulpverlening te doen. Door rekening te houden met verschillende lagen van invloed – zoals gemeenschapsrelaties, normen rondom seksualiteit en gender, institutionele structuren, macht en leiderschap, religieus recht en bredere maatschappelijke ontwikkelingen – biedt deze benadering een holistische kijk op de manier waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen wordt ervaren, besproken en aangepakt.

1.2 Gebruikte methodologie

Het onderzoek is uitgevoerd in de periode juli 2023 tot en met juni 2026. De data voor de panelstudie is in juli 2024 verzameld. Hieronder volgt eerst de operationalisatie van de gebruikte kernbegrippen, gevolgd door de verdere omschrijving van de gehanteerde onderzoeksmethoden.

1.2.1 Operationalisatie kernbegrippen

Hieronder worden de belangrijkste (overkoepelende) begrippen geoperationaliseerd die door het gehele rapport gebruikt zullen worden (in alfabetische volgorde).

Cultuur
In dit onderzoek wordt cultuur benaderd vanuit een antropologisch perspectief als een dynamisch en meervoudig geheel van gedeelde betekenissen, waarden, normen, rituelen, symbolen en praktijken, die mensen richting geven in hoe zij de wereld om hen heen begrijpen en beleven (Geertz, 1973; Keesing, 1974). Cultuur beïnvloedt de manier waarop mensen persoonlijke ervaringen interpreteren, inclusief ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, én hoe zij daar vervolgens binnen hun sociale omgeving mee omgaan. Vanuit dit perspectief is cultuur niet statisch of homogeen,

maar wordt het voortdurend gevormd, aangepast en heronderhandeld binnen sociale interacties.

Binnen religieuze gemeenschappen kunnen culturele elementen verweven zijn met religieuze overtuigingen, familiepatronen, genderrollen en ideeën over bijvoorbeeld schaamte, eer, gehoorzaamheid of spirituele zuiverheid (Abu-Lughod, 1991; Mahmood, 2005).

Hoewel de term 'cultuur' in dit rapport soms wordt gebruikt om verschillen in beleving of omgangsvormen te duiden, wordt vaker de term 'gemeenschappen' gehanteerd. Dit benadrukt de specifieke contexten waarin deze culturele invloeden spelen – zoals religieuze, etnische of migrantengemeenschappen – zonder cultuur als bepalende factor voor gedrag te zien. Daarmee beogen we recht te doen aan de interne diversiteit binnen en tussen gemeenschappen, en vermijden we culturele stereotypering.

Geestelijken
'Geestelijken' zijn religieuze leiders of personen die een belangrijke religieuze leiderschapsfunctie bekleden binnen hun gemeenschap en er bijvoorbeeld zijn voor het begeleiden van de gelovigen en het uitvoeren van religieuze rituelen. Dit begrip omvat verschillende religieuze rollen zoals: priester, bisschop, dominee, ouderling, predikant (christendom), imam, *mullah* (islam), rabbijn (jodendom), lama, *guru* (boeddhisme), pandit (hindoeïsme).

Geestelijke verzorging
Geestelijke verzorging is professionele hulp bij levensvragen en zingeving, ook wanneer iemand zelf niet religieus is of lid is van een religieuze gemeenschap. Geestelijk verzorgers werken vaak in instellingen zoals ziekenhuizen en gevangenissen, maar ook bij bijvoorbeeld defensie en de politie. Zij komen vaak in beeld bij ingrijpende situaties zoals leven en dood, afscheid en verlies. Zij zijn deskundig in het omgaan met levensvragen, zingeving, spiritualiteit en ethische afwegingen. Dit gebeurt meestal in de vorm van (groeps)gesprekken, maar kunnen ook bijstaan met rituelen en sacramenten of het organiseren van religieuze vieringen. Geestelijk verzorgers hebben een opleiding in de theologie, humanistiek of religiewetenschappen op universitair of hbo-masterniveau. Hun bevoegdheid ontlenen zij ofwel aan zending (een officiële bevoegdheidsverklaring) door een maatschappelijk erkend levensbeschouwelijk genootschap, of de Raad voor Institutioneel Niet-Gezonden Geestelijk Verzorgers.

Gezonde/ongezonde seksualiteit
'Gezonde seksualiteit' of seksuele ontwikkeling verwijst naar een breed kader van eigenschappen zoals gevoelens, gedachten, fantasieën, verlangens en biologische kenmerken die alle mensen vanaf hun geboorte ontwikkelen. Hieronder vallen zowel biologische processen, zoals hormonale ontwikkeling, als psychologische en sociale aspecten van seksualiteit.[20] 'Ongezonde seksualiteit' verwijst naar een verstoring of belemmering van (de ontwikkeling van) dit kader van eigenschappen. De termen gezond en ongezond worden hierbij gebruikt als analytische en operationele categorieën en niet als morele, religieuze of culturele oordelen. Zij verwijzen expliciet

[20] De Richtlijn Seksuele ontwikkeling van Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming maakt daarbij onderscheid tussen de seksuele ontwikkeling van 0-6 jaar, 6-12 jaar en 12-23 jaar (Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming (z.d.). *Richtlijn Seksuele ontwikkeling.* Geraadpleegd op 1 juni 2026, van Wat is de seksuele ontwikkeling? | Richtlijn Seksuele ontwikkeling | Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming).

niet naar specifieke religieuze opvattingen over seksualiteit, seksuele ontwikkeling, seksuele geaardheid, genderidentiteit of consensuele seksuele handelingen.

Incest
'Incest' is een term die verwijst naar seksuele relaties of handelingen tussen nauwe familieleden, zoals ouders en kinderen of broers en zussen. Het is een vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag die vaak gepaard gaat met een machtsongelijkheid en afhankelijkheid binnen de familiecontext.

Institutioneel misbruik
'Institutioneel misbruik' verwijst naar misbruik dat plaatsvindt binnen organisaties of instellingen met machtsstructuren en gezagsverhoudingen, zoals scholen, ziekenhuizen of religieuze instellingen. Dit type misbruik kan verschillende vormen aannemen, waaronder seksueel, fysiek en psychologisch grensoverschrijdend gedrag, en komt vaak voor in omgevingen waar mensen afhankelijk zijn van de organisatie.

Migrantenkerken
De onderzoekers hebben ervoor gekozen aan te sluiten bij de definitie van migrantenkerken die het Centraal Planbureau hanteert: 'Een migrantenkerk is een christelijke geloofsgemeenschap die regelmatig bij elkaar komt, voor georganiseerde vieringen, waarin Bijbellezing, gebed, uitleg, muziek en rituelen een plaats hebben, waarbij de niet-Nederlandse of niet-westerse, etnische of culturele achtergrond een bepalende rol speelt in de identiteitsbeleving van de gemeenschap en/of in de dagelijkse leefwereld van de betrokkenen' (De Hart & Van Houwelingen, 2018, p. 98-99).

In de bespreking van het christendom wordt aandacht besteed aan de migrantenkerken binnen deze gemeenschappen, maar worden ze niet als een afzonderlijke gemeenschap behandeld. Dit komt doordat de migrantenkerken theologisch nauwelijks verschillen van de bredere christelijke gemeenschappen waarvan zij deel uitmaken, en zij zichzelf in de meeste gevallen ook tot deze gemeenschappen rekenen. De belangrijkste verschillen zijn vooral cultureel van aard, en deze worden waar relevant benoemd. Voor protestantse en katholieke gemeenschappen gelden doorgaans meer vastgestelde organisatorische en liturgische normen, zoals het deelnemen aan sacramenten of landelijke vergaderingen. Het is daarom informatiever om deze te includeren in bestaande groepen dan ze enkel op basis van migratieachtergrond apart te behandelen.

Pastorale zorg
Pastorale zorg is de zorg die in christelijke gemeenschappen wordt verleend, waarbij de levens- en geloofsweg van de pastorant (degene die de pastorale zorg ontvangt) op de voorgrond staat. In sommige gemeenschappen wordt pastorale zorg ook wel 'herderlijke zorg' genoemd. De invulling van het pastoraat loopt sterk uiteen, maar over het algemeen is het een vorm van naar elkaar omzien door middel van ontmoeting, gesprek en rituelen (zoals gebed). Het is beschikbaar op alle momenten van het leven, niet alleen bij moeilijke situaties of een specifieke hulpvraag. Leiders in christelijke gemeenschappen, zoals predikanten en ouderlingen, hebben vanuit hun ambt automatisch deze pastorale verantwoordelijkheid, maar sommige gemeenschappen stellen los daarvan personen aan die zich richten op het verlenen van pastorale zorg. De relatie tussen pastor (degene die pastorale zorg verleent) en pastorant wordt een 'pastorale relatie' genoemd.

Religieuze gemeenschap
Onder 'religieuze gemeenschap' verstaan we een groep mensen die verbonden is door een gedeeld geloof, ongeacht hun actieve betrokkenheid bij een formele religieuze organisatie. Dit begrip omvat zowel leden van georganiseerde instituten (zoals een kerk of moskee) als individuen voor wie religie een persoonlijke betekenis heeft, ook zonder frequente deelname aan georganiseerde rituelen of bijeenkomsten. De term geloofsgemeenschap wordt als synoniem gebruikt.

Religieuze organisatie
Een 'religieuze organisatie' omvat formele instellingen zoals religieuze scholen, instituten of koepelorganisaties die activiteiten organiseren en religieuze groepen vertegenwoordigen vanuit hun religieuze identiteit.

Seculiere zorg
'Seculiere zorg' verwijst naar niet-religieuze hulpverlening. Seculiere zorg kan psychologische en psychiatrische zorg omvatten, zoals cognitieve gedragstherapie, psychotherapie, en behandeling met medicatie, maar kan ook praktische hulp zijn, zoals juridische hulpverlening of hulp bij het vinden en behouden van werk en woning. Deze vorm van zorg is toegankelijk voor zowel mensen met een religieuze achtergrond als voor mensen die niet religieus zijn. Daarnaast bestaat er ook gespecialiseerde zorg binnen religieuze kaders, zoals christelijke GGZ of islamitische psycho-maatschappelijke hulpverlening. Wanneer dergelijke vormen van zorg aan bod komen binnen dit onderzoek, wordt dit expliciet vermeld.

Seksueel geweld
Seksueel geweld is een term die wordt gebruikt voor alle seksuele handelingen (aanranding) en penetratie (verkrachting) waarbij geweld is gebruikt, gedreigd is met geweld of gebruik is gemaakt van een situatie of toestand waardoor iemand niet in staat was te weigeren.[21] In dit rapport wordt seksueel geweld geschaard onder seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar waar helpend expliciet vermeld.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag
'Seksueel grensoverschrijdend gedrag' verwijst naar elke vorm van ongewenst seksueel gedrag dat de fysieke of emotionele grenzen van een ander schendt. Dit gedrag kan variëren van ongewenste aanrakingen, seksuele opmerkingen, tot het sturen van seksueel getinte berichten maar ook vormen van seksueel geweld zoals verkrachting of aanranding. In dit rapport hanteren we primair de term *seksueel grensoverschrijdend gedrag* om te verwijzen naar alle vormen van ongewenst seksueel gedrag, ongeacht de relatie, leeftijd of machtsdynamiek tussen dader en slachtoffer. Als er toch over seksueel (kinder)misbruik wordt gesproken, bijvoorbeeld bij de bespreking van een resultaat uit een bepaald onderzoek, dan komt dit doordat die bron de term seksueel (kinder)misbruik hanteerde en er in die gevallen voor gekozen is daarbij aan te sluiten (zie ook hieronder).

Seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen
In dit onderzoek verwijst seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen naar situaties waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt binnen een religieuze context en waarbij religieuze personen, structuren of overtuigingen een wezenlijke rol spelen. Het onderzoek richt zich daarmee niet op

[21] Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming (z.d.). *Richtlijn Seksuele ontwikkeling.* Geraadpleegd op 1 juni 2026, van Grensoverschrijdend gedrag | Richtlijn Seksuele ontwikkeling | Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming.

gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag waarin betrokkenen slechts toevallig religieus zijn, maar op situaties waarin religie – via personen, instituties, overtuigingen of gemeenschapspraktijken – een betekenisvolle invloed uitoefent of heeft uitgeoefend op de ervaring van en/of omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. De termen seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen en seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context worden in dit onderzoek als synoniemen gebruikt.

Seksueel (kinder)misbruik
'Seksueel misbruik' is een specifieke vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag waarbij er sprake is van machtsongelijkheid, afhankelijkheid of een significant leeftijdsverschil tussen dader en slachtoffer.[22] Dit begrip wordt in de geraadpleegde bronnen veel gebruikt wanneer de dader een gezagspositie heeft, zoals in gezinnen (bijvoorbeeld incest door een ouder) of binnen religieuze instellingen (bijvoorbeeld door geestelijken). In dit rapport wordt bovenstaande definitie van seksueel misbruik gehanteerd en de term wordt gebruikt als artikelen of onderzoeken deze term ook gebruiken. Hetzelfde geldt voor de term 'seksueel kindermisbruik', deze wordt gebruikt als artikelen of onderzoeken specifiek naar seksueel grensoverschrijdende gedrag bij kinderen (onder de 18 jaar) verwijzen. Als de groep om wie het gaat zowel kinderen (onder de 18 jaar) als volwassenen (18 jaar of ouder) betreft, wordt gesproken van seksueel (kinder)misbruik. In de andere gevallen wordt telkens over seksueel grensoverschrijdend gedrag gesproken.

Seksuele moraal
'Seksuele moraal' verwijst naar het geheel van geschreven en ongeschreven regels, normen en waarden, die bepalen wat binnen een bepaalde cultuur of groep wordt gezien als passend en aanvaardbaar seksueel gedrag. Een 'strikte' of 'strenge' seksuele moraal wordt in dit rapport gebruikt om aan te duiden dat religieuze gemeenschappen veelal een vastomlijnde visie hebben op passend seksueel gedrag, waar individuen zich aan te houden hebben.

Seksuele norm
Een 'seksuele norm' is één regel binnen de seksuele moraal van een religieuze gemeenschap. Een voorbeeld van een seksuele norm is dat seksualiteit alleen dient plaats te vinden binnen een heteroseksueel huwelijk.

1.2.2 Ethische toetsingscommissie

Via het platform Nethics (www.nethics.nl) is contact gelegd met de ethische toetsingscommissie van de universiteit Leiden, faculteit pedagogiek. Na beoordeling van de onderzoeksopzet en alle bijbehorende onderzoeksmaterialen, is een positief oordeel over het uitvoeren van het onderzoek gegeven op de manier zoals deze door de onderzoekers is beoogd (zaaknummer: 2024Neth8).

1.2.3 Onderzoeksmaterialen

Voor het onderzoek zijn verschillende onderzoeksmaterialen ontwikkeld: een vragenlijst voor de panelstudie, topiclijsten voor de verschillende typen interviews (met slachtoffers, met religieuze gemeenschappen, met experts, met hulpverleners en meldpunten), informatiebrieven en *informed consent* verklaringen voor de deelnemers

[22] Centrum Seksueel Geweld (z.d.). *Seksueel misbruik*. Geraadpleegd op 24 oktober 2025, van Seksueel misbruik - Centrum Seksueel Geweld.

aan de interviews en eveneens voor de deelnemers aan de panelstudie. Tevens is er een vragenlijst ontwikkeld voor de panelstudie. De onderzoeksmaterialen zijn in de paragrafen hieronder nader toegelicht en te raadplegen in de bijlagen.

1.2.4 Panelstudie

Deelnemers
Er is een panelstudie opgezet met als doel te onderzoeken hoe vaak ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij mensen die zich verbonden voelen aan verschillende geloofsgemeenschappen voorkomt.[23] Voor de panelstudie is een samenwerking opgezet met onderzoeksbureau Ipsos I&O. Het I&O Research Panel is een landelijk dekkend panel met ruim 37.000 actieve panelleden.[24] Het panel is gecertificeerd volgens ISO 20252:2019. De ISO-norm waarborgt de kwaliteit van het in het panel uitgevoerde onderzoek. De deelnemers zijn geworven op basis van aselecte personen- en huishoudensteekproeven uit (gemeentelijke) bevolkingsregisters of omvangrijke adresbestanden, waarbij zelfaanmelding niet mogelijk is. Daarnaast zijn nieuwe leden, met name jongeren, via gerichte campagnes op sociale media geworven. Panelleden controleren minimaal één keer per jaar hun achtergrondgegevens en actualiseren deze gegevens indien nodig. Zij hebben de beschikking over/toegang tot verschillende panels. Er zijn drie panels benaderd: het I&O Research Panel, PanelClix en Gfk. Alleen deelnemers van 18 jaar en ouder konden meedoen aan het onderzoek.

De migratieachtergrond van de panelleden uit het I&O Research Panel op peildatum 1 juli 2024 (ten tijde van de dataverzameling) op basis van het geboorteland van de ouders van de respondent is grotendeels Nederlands (88,5%).[25] Een kleiner deel heeft een westerse migratieachtergrond (7%), een niet-westerse migratieachtergrond (4%) of weet het niet/wil het niet zeggen of onbekend (gezamenlijk 0,5%).[26] In vergelijking met de algehele Nederlandse bevolking is dit panel daarmee oververtegenwoordigd voor wat betreft de Nederlandse achtergrond: op peildatum 31 mei 2022 is deze 74,8%, terwijl de Westerse migratieachtergrond 10,9% is.[27] Voor het Gfk-panel is de migratieachtergrond niet bekend. Voor PanelClix geldt dat een kleiner deel dan de Nederlandse bevolking (60,9%) een Nederlandse achtergrond heeft, 12,8% een westerse migratieachtergrond en 26,3% een niet-westerse migratieachtergrond.

Een belangrijk voordeel van de panelstudie is dat de beperkingen die gelden bij het verzamelen van gegevens over het aantal keer dat seksueel grensoverschrijdend

[23] Een alternatieve onderzoeksmethode die voor dit doeleinde is verkend, is het bekijken van politiegegevens. De Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken (LEBZ) bij de politie gaf echter aan dat er door de politie niet standaard wordt geregistreerd of een zaak een religieuze context heeft. Het zou wel mogelijk zijn dit via een zoektocht met vrije tekst in de Basisvoorziening handhaving (een registratiesysteem van de politie) te doen (in het verleden ook gedaan door bijvoorbeeld Van Wijk et al., 2013), maar hiervoor is niet gekozen. Dit vanwege het feit dat daarin maximaal vijf jaar terug kan worden gezocht en de betreffende onderzoeksperiode in het huidige onderzoek langer is en omdat verwacht werd middels een landelijke panelstudie meer bruikbare informatie te verkrijgen.

[24] Ipsos I&O (z.d.). *I&O Research Panel*. Geraadpleegd op 18 november 2025, van I&O Research Panel - Representatief steekproefonderzoek - Ipsos I&O Publiek.

[25] De Nederlandse achtergrond wordt toegekend als beide ouders in Nederland zijn geboren, ongeacht het geboorteland van de deelnemer zelf. Als een van de ouders of beide in een ander land zijn geboren, wordt migratieachtergrond toegekend. Het geboorteland van de moeder prevaleert in het bepalen van de westerse dan wel niet-westerse migratieachtergrond.

[26] Van de mensen met een westerse migratieachtergrond is 2,3% eerste generatie en 4,7% tweede generatie. Van de mensen met een niet-westerse migratieachtergrond is 1,5% eerste generatie en 2,4% tweede generatie.

[27] CBS (2022, 31 mei). *Bevolking; geslacht, lft, generatie en migr.achtergrond, 1 jan; 1996-2022.* Geraadpleegd op 18 november 2025, van StatLine - Bevolking; geslacht, lft, generatie en migr.achtergrond, 1 jan; 1996-2022.

gedrag in relatie tot religieuze gemeenschappen voorkomt, voor alle religieuze gemeenschappen op dezelfde manier gelden. De vragen over eventueel meegemaakte seksueel grensoverschrijdende gedragingen zijn daarmee op dezelfde wijze aan elke religieuze gemeenschap gesteld. Daardoor is naar alle betrokken religieuze gemeenschappen op dezelfde manier gekeken en dat is een voordeel ten opzichte van eerder onderzoek naar seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen, waarin telkens verschillende onderzoeksmethoden zijn ingezet. Dat verschillende onderzoeksmethoden leiden tot verschillende schattingen van de grootte van het probleem van seksueel (kinder)misbruik vanwege het gebruik van verschillende definities, sampling methoden, vraagstelling, etc. is een bekend fenomeen (zie bijvoorbeeld Pereda et al., 2009; Stoltenborgh et al., 2011; zie de verdere bespreking van de reikwijdte en beperkingen van de gevonden resultaten in paragraaf 1.3).

Leden van het I&O Research Panel die de vragenlijst volledig hebben ingevuld, sparen automatisch punten die zij later kunnen omwisselen voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel. Door het spaarprogramma wordt gezorgd voor een goede balans tussen enerzijds panelleden die meedoen omdat ze betrokken zijn of onderzoek interessant vinden, en anderzijds panelleden die meedoen omdat ze er wat aan kunnen overhouden. Ook de leden van PanelClix en GfK hebben punten ontvangen voor deelname aan de panelstudie.

Procedure
Aan de leden van de drie panels is eerst een screeningsvraag gesteld (zie bijlage 2), waarin gevraagd is of zij zich op dit moment verbonden voelen of in het verleden verbonden hebben gevoeld aan minimaal één van de negenreligieuze gemeenschappen in het huidige onderzoek. De screeningsvraag is voorgelegd aan het einde van een andere, ongerelateerde vragenlijst die werd uitgezet bij de drie panels. Alle panelleden die aangaven zich op dit moment dan wel in het verleden verbonden gevoeld te hebben aan een van de genoemde religieuze gemeenschappen zijn vervolgens gevraagd de vragenlijst in te vullen. Het was ook mogelijk een andere religieuze gemeenschap in te vullen bij ‘Anders, namelijk’, om te bepalen of de panelleden in aanmerking zouden komen voor het onderzoek. De deelnemers die binnen de negenhier onderzochte religieuze gemeenschappen vielen, maar deze net anders omschreven, zijn ook geïncludeerd in het onderzoek. De categorisatie van de gehanteerde indeling is afgestemd met de begeleidingscommissie (zie bijlage 1) en is te vinden in bijlage 3. Alle panelleden die aangaven zich op dit moment dan wel in het verleden verbonden gevoeld te hebben aan een van de genoemde religieuze gemeenschappen zijn vervolgens gevraagd de vragenlijst in te vullen. Beoogd werd om 100 deelnemers per religieuze gemeenschap te bereiken. Dit aantal werd minimaal geacht om uitspraken over de religieuze gemeenschappen te kunnen doen. Ipsos I&O heeft ten behoeve van dit aantal verschillende herinneringen uitgestuurd naar de deelnemers. Ook is het derde panel ingezet nadat bleek dat bij sommige religieuze gemeenschappen de 100 deelnemers nog niet bereikt waren. Het veldwerk vond plaats tussen 26 juni 2024 en 22 juli 2024.

Er is geen weegvariabele toegevoegd aan het databestand. De mogelijkheden om de data te wegen zijn beperkt, vanwege het ontbreken van goede populatiecijfers over de religieuze achtergrond van de deelnemers ten opzichte van de gehele Nederlandse bevolking. Met deze gegevens is het wel mogelijk om uitspraken te doen over de gemeenschappen waaruit ten minste 100 deelnemers zijn bevraagd.

Materialen
De vragenlijst die is ontwikkeld, ziet op de seksueel grensoverschrijdende gedragingen die de deelnemers rapporteren te hebben meegemaakt in Nederland.[28] De deelnemers kregen de volgende definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag mee: 'Onder seksueel grensoverschrijdend gedrag verstaan we in dit onderzoek alle seksuele gedragingen van een ander naar u, die u als niet gewenst hebt ervaren. Seksueel grensoverschrijdend gedrag kan verschillende dingen omvatten. Het gaat zowel om online als offline ongewenst gedrag, en zowel om seksueel getinte opmerkingen als (lichamelijke) aanrakingen en alle vormen daarvan'.

De vragenlijst bestaat uit 27 vragen. De vragen zijn verdeeld naar vragen over de achtergrond (leeftijd, zowel huidige als ten tijde van het seksueel grensoverschrijdende gedrag; en sekse), het aantal en type gerapporteerde seksueel grensoverschrijdende gedragingen, de relatie tussen de gerapporteerde seksueel grensoverschrijdende gedragingen en verschillende religieuze gemeenschappen, de impact die de seksueel grensoverschrijdende gedragingen had, de hulpbehoefte na het seksueel grensoverschrijdende gedrag en de tevredenheid over de wijze waarop die hulp is geboden.

De antwoordcategorieën variëren per vraag, waarbij veelal in ieder geval de mogelijkheid is gegeven om 'anders, namelijk…' en 'wil ik liever niet zeggen' in te vullen. De antwoordcategorie 'anders, namelijk' is gegeven om deelnemers de mogelijkheid te geven hun ervaring anders te omschrijven dan in de antwoordcategorieën voorzien. De antwoordcategorie 'wil ik liever niet zeggen', is gegeven om deelnemers de mogelijkheid te geven mogelijk pijnlijke herinneringen niet in te vullen. Ook is een aantal keer gemeld dat de deelnemer een pauze mocht nemen, mocht dat gewenst zijn.

Tot slot is aan de deelnemers gevraagd of zij met de onderzoekers wilden doorpraten over de seksueel grensoverschrijdende gedragingen. Als zij dat wilden, dan konden de deelnemers hun naam, e-mailadres of telefoonnummer toesturen naar een voor dat doeleinde gemaakt emailadres bij het WODC waartoe alleen de drie auteurs van dit rapport toegang hadden. De onderzoekers namen vervolgens contact op met de aanmelders en gaven hun meer informatie over het onderzoek, waarna de deelnemers konden besluiten mee te werken aan een interview. Elf personen hebben zich daarvoor aangemeld, waarna met iedereen een oriënterend gesprek is gevoerd en met 4 van de 11 deelnemers een interview is gehouden.

Dataverwerking

Kwaliteitscontroles
Vanuit Ipsos I&O is het gebruikelijk verschillende kwaliteitscontroles op de paneldata uit te voeren. In samenspraak met de onderzoekers is bepaald om de controles uit te voeren die hieronder nader worden besproken. Bij het aanleveren van de data aan het WODC heeft Ipsos I&O hierover een verslag gemaakt, de uitkomsten daarvan zijn hieronder in het rapport opgenomen. Het betreft achtereenvolgens de invulduur, *straightlining* (telkens hetzelfde antwoord geven), inconsistente antwoorden op de vragen over leeftijd en verplichte open vragen.

Bij de invulduur moet allereerst rekening worden gehouden met het feit dat respondenten die geen seksueel ongewenst gedrag hebben meegemaakt slechts drie

[28] In het land Nederland, dus niet in de Caribische delen van het Koninkrijk.

vragen voorgelegd kregen (geslacht, leeftijd en de vraag naar het al dan niet hebben meegemaakt van seksueel ongewenste ervaringen) en daarmee snel klaar zijn. Om die reden is een controle op invulduur voor deze groep niet goed mogelijk. Verder hangt de lengte (en daarmee de invulduur) van de vragenlijst sterk samen met het aantal ongewenste ervaringen dat is ingevuld bij vraag 4 ('Kunt aangeven welk type seksueel grensoverschrijdend gedrag u heeft meegemaakt? Meerdere antwoorden zijn mogelijk'). Daarom is besloten om de controle af te laten hangen van het aantal ongewenste ervaringen. Een vuistregel in panelonderzoek is dat respondenten die drie keer sneller dan de mediane invulduur de vragen hebben beantwoord als 'verdacht' worden aangemerkt. Toepassing van deze vuistregel leidt tot 43 cases (1,2%) die als 'verdacht' worden aangemerkt. Het percentage snelle invullers ligt bij PanelClix (4,0%) hoger dan bij het I&O Research Panel (0,8%) en GfK (1,2%). Oververtegenwoordigd zijn smartphone-invullers, vrouwen en jongeren (16-34 jaar; er is niet gecorrigeerd voor de mogelijke samenhang tussen deze kenmerken).

Straightlining vindt doorgaans plaats binnen een vragenblok met items die op dezelfde antwoordschaal zijn uitgevraagd (zogenoemde grid- of matrixvragen). Deze vragenlijst bevat naar verhouding weinig van dergelijke type vragen. Er is door Ipsos I&O een controle uitgevoerd op vraag 10 ('Heeft uw ervaring met het seksueel grensoverschrijdend gedrag negatieve invloed gehad op andere onderdelen van uw leven?'), waarbij 10 items op dezelfde antwoordschaal zijn voorgelegd. Van de 925 invullers die dit vragenblok over hun (eerste) ongewenste ervaring hebben ingevuld, hebben 136 respondenten (14%) telkens hetzelfde antwoord gegeven. Bij de andere blokken (ongewenste ervaring 2, 3, 4 en 5) zijn de percentages vergelijkbaar (range: 9,2%-19,8%). Nadere inspectie leert dat deze respondenten veelal rapporteren dat zij geen negatieve invloed hebben ervaren op alle genoemde onderdelen van het leven of hierop geen antwoord wilden geven. Dit zijn legitieme antwoordpatronen. Om die reden is deze vraag niet geschikt om respondenten op basis van hun antwoordpatroon aan te merken als 'verdachte invuller'.

Voor leeftijd was in de vragenlijst reeds een controle ingebouwd op de combinatie V1 (huidige leeftijd) en V12 (leeftijd ten tijde van seksueel grensoverschrijdend gedrag), waarbij de leeftijd in het verleden niet hoger kon zijn dan de huidige leeftijd. Achteraf is een controle uitgevoerd op de combinatie V1 (huidige leeftijd) en V13 (tijdsperiode van seksueel grensoverschrijdend gedrag). Daaruit kwamen geen inconsistenties naar voren.

Er zijn geen verplichte open vragen in deze vragenlijst. Ook het niet invullen van open vragen kan niet zonder meer als verdacht worden aangemerkt, aangezien het een gevoelig onderwerp betreft. Wel is het mogelijk om te controleren op onzinantwoorden. Er is een eerste screening uitgevoerd op alle open antwoorden. Hieruit kwamen vijf verdachte cases (4 PanelClix, 1 GfK) naar voren die zijn verwijderd uit de dataset.

Analyse en rapportage
Alle analyses zijn uitgevoerd met SPSS. Details over de meeste bevindingen zijn in tabellen in de bijlagen opgenomen (bijlagen 5 t/m 8), in de tekst in hoofdstuk 2 zijn de resultaten meer overkoepelend besproken.

Reikwijdte en beperkingen gevonden resultaten
Om een antwoord te geven op de vraag hoe vaak seksueel grensoverschrijdend gedrag bij mensen die zich verbonden voelen aan religieuze gemeenschappen voorkomt, wat

de kenmerken daarvan zijn en hoe dit voor slachtoffers doorwerkt op verschillende leefgebieden en in hun hulpvraag, is een panelstudie opgezet (zie paragraaf 1.2.4 voor een uitgebreide omschrijving van de gehanteerde methode en zie bijlage 2 voor een overzicht van alle vragen in de panelstudie). Hiermee is beoogd een beeld te schetsen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij mensen die zich verbonden voelen aan een religieuze gemeenschap dat zowel in verschillende religieuze gemeenschappen tegelijkertijd én op dezelfde wijze is onderzocht. Eerder onderzoek naar seksueel grensoverschrijdend gedrag bij verschillende religieuze gemeenschappen is meestal niet op hetzelfde moment en niet op dezelfde wijze verricht, waarmee het vergelijken van resultaten tussen verschillende religieuze gemeenschappen moeilijk is. Het huidige onderzoek probeert dit wel te doen.

Ook zijn in eerder onderzoek, zowel nationaal als internationaal, telkens verschillende onderzoeksmethoden gebruikt. Het gaat dan om verschillende typen gegevens, zoals politiegegevens (meldingen en aangiften), veroordelingen (bijv. Tamarit et al., 2023), cijfers vanuit meldpunten voor slachtoffers (bijv. Spröber et al., 2014), zelfrapportage door daders (bijv. Veerman, 2005), surveys (bijv. Commissie-Deetman, 2011), paneldata (bijv. LISS-panel), (steekproeven uit) populatiedata (bijv. Derksen et al., 2024; De Graaf et al., 2023; John Jay College, 2004; Witt et al., 2022), door geloofsgemeenschappen zelf aangeleverde gegevens (bijv. Bajos et al., 2023; Royal Commission Australië, 2016), maar ook krantenartikelen (Denney et al., 2018), social media (Rosenbach et al., 2024) et cetera. Verder kan de manier waarop al dan niet 'gelovig' wordt geoperationaliseerd verschillen, bijvoorbeeld of iemand gelovig is of hoe belangrijk iemand het geloof vindt (De Graaf et al., 2023), een combinatie van manieren zoals gelovig versus niet gelovig, de mate van betrokkenheid bij het geloof en het soort religie (Van Werkhooven & Heuzels, 2023) of onderzoek binnen specifieke religieuze gemeenschappen zoals de Royal Commission Australia dat heeft gedaan. Ook de manier waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag al dan niet wordt geclassificeerd als 'religieus' verschilt, soms is dit alleen een religieus leider (bijv. Derksen et al., 2024; Tamarit et al., 2023), soms kunnen dit ook andere personen binnen een geloofsgemeenschap zijn (bijv. leidinggevenden, leraren en residentiële werkers; Royal Commission Australia, 2016).

Verder worden verschillende definities van seksueel grensoverschrijdend gedrag gebruikt, soms breed (alle seksueel grensoverschrijdende gedragingen), soms smal (een enkel type seksueel grensoverschrijdende gedraging), soms alleen *hands-on* delicten (waarbij er fysiek contact is tussen dader en slachtoffer), andere keren ook hands-off delicten (geen fysiek contact, bijvoorbeeld downloaden van (kinder)porno). Ook komen verschillende leeftijdsgrenzen voor seksueel geweld tegen kinderen dan wel volwassenen voor (soms >18 jaar, soms >21 jaar, soms >16 jaar), zijn gegevens van heel lang of heel kortgeleden gebruikt en wordt soms naar een afgebakende periode en soms naar ervaringen in het gehele voorgaande leven gevraagd. Dit alles is van invloed op de aantallen seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen die worden gevonden en maakt dat de cijfers over verschillende religieuze gemeenschappen lastig onderling te vergelijken zijn.

Ook het huidige onderzoek kent beperkingen. Zo is er geen representatieve steekproef van de gelovige Nederlandse bevolking getrokken, maar zijn bestaande panels bevraagd waar een bepaalde selectie van de Nederlandse bevolking al heeft plaatsgevonden. Vervolgens is gekeken naar hun verbondenheid met een religieuze gemeenschap. Daarmee zijn de resultaten niet te generaliseren naar de gehele gelovige Nederlandse bevolking. Het trekken van een representatieve steekproef van

de gehele gelovige Nederlandse bevolking (bijvoorbeeld door het CBS vanuit de basisregistratie personen) is echter niet eenvoudig uitvoerbaar, er wordt niet centraal geregistreerd of iemand gelovig is of was en aan welke religieuze gemeenschap deze persoon dan verbonden is of was. Daarom is toch gekozen voor een panelstudie. Een voordeel van de huidige werkwijze is dat alle religieuze gemeenschappen gelijktijdig, op dezelfde wijze, met dezelfde definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag, met dezelfde onderzoeksmethode, met dezelfde leeftijdsgrenzen, over dezelfde onderzoeksperiode, met dezelfde operationalisatie van gelovig en verbondenheid aan de religieuze gemeenschap zijn bevraagd, waarmee de cijfers uit het huidige onderzoek tussen de gemeenschappen te vergelijken zijn. Tot slot is het belangrijk om te noemen dat het telkens de ervaringen van de respondenten betreft en er geen controle is geweest op de juistheid van de ervaringen die zij beschrijven. Kort gezegd, het zou kunnen dat de gerapporteerde ervaringen niet overeenkomen met de werkelijkheid. Verder kunnen ook geen causale conclusies getrokken worden. Daarmee bedoelen we bijvoorbeeld dat de invloeden op de leefgebieden en de hulpbehoeften zoals geschetst door de respondenten, mogelijk ook andere oorzaken kunnen hebben (gehad) en dat er geen oorzakelijk verband tussen het seksueel grensoverschrijdende gedrag en de invloeden en hulpvragen is onderzocht.

Naast alle methodologische kwesties is er ook de kwestie dat seksueel grensoverschrijdend gedrag een fenomeen is waar slachtoffers moeilijk over kunnen praten (zie bijvoorbeeld Nationaal Rapporteur, 2023). Dit kan bijvoorbeeld komen door schaamte, angst voor vergelding en gerelateerde factoren. Bovendien zijn kinderen moeilijk te bevragen. Het duurt soms vele jaren voordat iemand erover praat, ook zullen sommige slachtoffers er nooit over praten (in het onderzoek van John Jay College in 2004 werd meer dan 25% van de beschuldigingen over seksueel kindermisbruik meer dan 30 jaar nadien geuit). Dit hangt samen met allerlei factoren. De exacte omvang van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen zal daarmee zeer moeizaam zo niet onmogelijk te bepalen zijn. Zie ook Wilms en Huberts (2022), die na het houden van een expertsessie met vijf kwantitatieve methodologen en vijf kwalitatieve clinici concluderen dat het betrouwbaar schatten van de omvang van (verschillende vormen van) kindermishandeling en -misbruik op basis van de thans bekende meetmethodes überhaupt niet mogelijk is.

De onderzoekers hebben bij het ontwikkelen van de vragenlijst zoveel mogelijk rekening gehouden met B1-taalniveau. Desondanks is het is mogelijk dat er deelnemers gemist zijn die te weinig begrip hadden van de gebruikte terminologie.

De grens tussen protestants en evangelisch is niet altijd even duidelijk, dit is onder meer afhankelijk van de vraag of de theologie of de organisatievorm door de respondent zelf vooropgesteld wordt (zie ook paragraaf 5.1.1). Desondanks zijn er aparte cijfers over deze gemeenschappen verzameld.

De panelstudie ziet op Nederlanders die zich nu dan wel in het verleden verbonden hebben gevoeld met een religieuze gemeenschap. Bij hen zijn seksueel grensoverschrijdende gedragingen uitgevraagd en de eventuele relatie tussen deze gedragen en (daders vanuit) de religieuze gemeenschappen. Dit betekent dat er geen seksueel grensoverschrijdende gedragingen gerelateerd aan religieuze gemeenschappen bij Nederlanders die zich niet verbonden voelen/hebben gevoeld in beeld zijn gekomen. Deze zijn er mogelijk hiernaast dus ook.

1.2.5 Interviews

Deelnemers
In totaal zijn er 40 interviews afgenomen met verschillende typen respondenten: 11 met experts, 8 met vertegenwoordigers van religieuze gemeenschappen, 10 vertegenwoordigers van christelijke meldpunten, 5 met hulpverleners, en 10 met slachtoffers (zie bijlage 4). De respondenten zijn gevonden via vermeldingen in publicaties zoals wetenschappelijke literatuur en mediaberichten, en aanbevelingen van derden (zoals andere respondenten). Zoals vermeld maakten 4 van de 10 geïnterviewde slachtoffers gebruik van de mogelijkheid die aan het einde van de panelstudie is gegeven om over hun ervaringen door te praten.

Sommige respondenten gaven aan anoniem te willen blijven, voor hen zijn geen namen opgenomen in de bijlage. Medewerkers van meldpunten, vertegenwoordigers van religieuze gemeenschappen en diverse experts deelden hun kennis over de mechanismen en protocollen die binnen gemeenschappen bestaan voor het omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ook vroegen we hen, waar dit aan de orde was, naar hun ervaringen met het ondersteunen van slachtoffers. Leden en vertegenwoordigers van religieuze gemeenschappen gaven inzicht in hun eigen overtuigingen en hoe er wordt omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen hun geloofsgemeenschap.

De interviews met de slachtoffers waren gericht op het verkrijgen van inzicht in hun persoonlijke ervaringen met de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Sommigen spraken tijdens het interview daarnaast over welk seksueel grensoverschrijdend gedrag had plaatsgevonden, maar de focus lag voornamelijk op wat daarna volgde, zoals de reacties van de omgeving, het melden van het gedrag en de gevolgen voor hun dagelijks leven. Hierbij werd specifiek aandacht besteed aan de rol van de geloofsgemeenschap en van religie bij het verwerken van de ervaring. Daarnaast werd uitgevraagd hoe de gemeenschap reageerde op het incident en welke ervaringen de slachtoffers hadden met overige hulpverlening. Het is belangrijk te vermelden dat de slachtoffers die zijn geïnterviewd een relatief grote bereidheid hadden om over hun ervaringen te spreken. Hierdoor biedt deze groep waardevolle inzichten. Tegelijkertijd betekent dit ook dat er beperkingen zijn aan de representativiteit van de data. Enerzijds is het aantal geïnterviewde slachtoffers niet voldoende om representatief te zijn voor alle slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Anderzijds zijn de verhalen en perspectieven van slachtoffers die niet of nauwelijks over hun ervaringen (kunnen) spreken in dit onderzoek niet aan bod gekomen. De weergave van deze data dient daarom met name ter illustratie van de besproken thematiek: om een concreet beeld te schetsen van daadwerkelijk geleefde ervaringen. Met andere woorden: seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat over mensen van vlees en bloed. Om recht te doen aan hun ervaringen heeft deze interviewdata een prominente plaats gekregen in hoofdstuk 12, waarbij de lezer met de genoemde beperkingen rekening dient te houden.

In het rapport wordt steeds de term ‘respondent’ gebruikt om aan te geven dat het om een persoon gaat die in het kader van dit onderzoek is geïnterviewd. Elke respondent heeft bovendien een nummer gekregen, en in de tekst wordt telkens kort aangegeven vanuit welk perspectief iemand spreekt. Zo wordt de term ‘expert’ gebruikt voor bijvoorbeeld een hoogleraar of een andere deskundige op het betreffende vakgebied. De term ‘slachtoffer’ wordt gebruikt voor iemand die seksueel grensoverschrijdend

gedrag binnen een geloofsgemeente heeft meegemaakt.[29] De term 'dader' wordt gehanteerd om degene die het seksueel grensoverschrijdende gedrag heeft gepleegd (of daarvan verdacht/beschuldigd wordt) aan te duiden, ondanks dat er geen onderzoek is gedaan naar het al dan niet feitelijk voorkomen van het seksueel grensoverschrijdende gedrag. De term 'hulpverlener' verwijst naar professionals in de zorg, en 'vertegenwoordiger van een religieuze gemeenschap' betreft respondenten die namens een koepelorganisatie of religieuze gemeenschap een bijdrage hebben geleverd aan het onderzoek. Aan alle personen is daarmee in de tekst in de hoofdstukken telkens op dezelfde wijze gerefereerd, bijvoorbeeld 'de respondent (expert #1)', et cetera. In bijlage 4 is een overzicht van alle respondenten te vinden.

Procedure
Vrijwel alle interviews zijn door twee van de onderzoekers gehouden. In beginsel werd iedere respondent na de uitnodiging geïnformeerd over het doel van het onderzoek en het interview, waarna een afspraak voor het interview gemaakt werd. Daarbij werd een *informed consent* ondertekend en een opname gemaakt van het interview. Per type respondent verschilde deze werkwijze enigszins.

De slachtoffers zijn per mail uitgenodigd voor het interview. De onderzoekers hebben de slachtoffers eerst telefonisch gesproken, waarin het doel van het onderzoek en het interview is toegelicht, alsook een eerste inventarisatie is gemaakt van het type seksueel grensoverschrijdend gedrag dat zij ervaren hebben en bij welke religieuze gemeenschap zij horen. Vervolgens is een datum afgesproken en een locatie naar keuze: sommige slachtoffers zijn in hun huis geïnterviewd, anderen kozen voor een neutrale locatie bij hen in de buurt (zoals een hotel). Gezien de gevoelige aard van deze interviews zijn deze niet online gehouden. Ook kregen de slachtoffers de mogelijkheid om iemand mee te nemen naar het interview, hiervan heeft één slachtoffer gebruikgemaakt. Gemiddeld duurden de interviews twee uur. De slachtoffers ontvingen als dank voor hun medewerking een kleinigheidje, zoals bloemen of chocolade.

Religieuze gemeenschappen
Bij de aanvang van het onderzoek zijn 17 religieuze gemeenschappen en organisaties[30] schriftelijk op de hoogte gesteld van de start van het onderzoek en zijn gelijktijdig verzocht daaraan mee te werken. Elf van hen reageerden positief op dit verzoek[31], vijf wilden niet meewerken of reageerden (ook na meerdere herinneringen) niet.[32] Later is de Islamitische Stichting Nederland nog uitgenodigd. Ook zij zagen af van deelname. Uiteindelijk zijn er acht religieuze gemeenschappen en twee organisaties geïnterviewd: de Boeddhistische Unie Nederland, de Christelijke

[29] Het is belangrijk te vermelden dat de term 'slachtoffer' voor sommige mensen problematisch kan zijn, omdat deze de ervaring van slachtofferschap kan benadrukken, terwijl anderen de voorkeur geven aan termen zoals '*survivor*' (overlevende), zoals vaak wordt gebruikt in de VS, of 'ervaringsdeskundige'. In Nederland is er voor deze situatie echter geen algemeen geaccepteerde alternatieve term. Het gebruik van 'slachtoffer' in dit rapport weerspiegelt een juridische en maatschappelijke benadering, maar de onderzoekers erkennen dat wellicht niet iedereen zich met deze term identificeert.

[30] Te weten de Rooms-Katholieke Kerk (RKK), Protestantse Kerk in Nederland (PKN), Nederlandse Gereformeerde Kerken (NGK), Hersteld Hervormde Kerk (HHK), Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK), het Contactorgaan Moslim en Overheid (CMO), Orthodoxe Zendende Instantie (OZI), Hindoeraad Nederland (HRN), Boeddhistische Unie Nederland (BUN), Verenigde Evangelische- en Pinkstergemeenten (VPE), Nederlands-Israëlisch Kerkgenootschap (NIK), Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen (CGJG), de Anglicaanse Kerk (AK), Geredja Indjili Maluku (GIM; Molukse Evangelische Kerk), het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO) en Samen Kerk in Nederland (SKIN). Binnen religieuze gemeenschappen bestaan vaak verschillende stromingen met daarbij behorende (koepel)organisaties. Dat is de reden dat het aantal benaderde organisaties hoger ligt dan het aantal gemeenschappen die geïncludeerd zijn in dit onderzoek.

[31] RKK, PKN, NGK, CGK, HHK, BUN, VPE, JG, AK, CIO en SKIN.

[32] CMO, OZI, HRN, NIK en GIM.

Gereformeerde Kerken, de Hersteld Hervormde Kerk, de Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken, de Nederlandse Gereformeerde Kerken, de Protestantse Kerk in Nederland, Samen Kerk in Nederland, en de Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten (zie bijlage 4). Omdat enkele religieuze gemeenschappen zijn vervallen of samengevoegd (zie paragraaf 1.1.4) in het onderzoek, zijn 5 van de 17 aangeschreven religieuze gemeenschappen en organisaties niet meer geïnterviewd (Hindoeraad Nederland, Orthodoxe Zendende Instantie, Nederlands-Israëlisch Kerkgenootschap, Anglicaanse Kerk en Geredja Indjili Maluku). 9 van de 10 interviews met religieuze gemeenschappen en organisaties vonden plaats op een locatie naar keuze van de respondenten (bijvoorbeeld bij het WODC of een kantoor van de gemeenschap) en één interview werd online gehouden. Gemiddeld duurden deze interviews 60 minuten. In de zomer van 2025 en februari 2026 ontvingen de oorspronkelijke 17 religieuze gemeenschappen en organisaties opnieuw een brief, waarin is gecommuniceerd over de voortgang van het onderzoek.

Experts
Er zijn 11 experts met uiteenlopende achtergronden, zoals kennis over specifieke religieuze (al dan niet gesloten) gemeenschappen en/of seksueel grensoverschrijdend gedrag, geïnterviewd. Zij zijn schriftelijk of telefonisch uitgenodigd en geïnformeerd over het onderzoek en het doel van het interview. De inhoud en duur van deze interviews liep sterk uiteen, afhankelijk van de expertise en beschikbare tijd van de respondenten.

Hulpverleners
Van de interviews met hulpverleners vonden 3 van de 5 online plaats, 2 op de locatie waar de hulp verleend wordt. Andere hulpverleners of hulpverleningsorganisaties die zijn benaderd maar niet konden of wilden meewerken (bijv. omdat hun expertise niet bleek aan te sluiten bij het onderzoek), of niet reageerden zijn: Fier, Noura Soussi (gz-psycholoog), PsyQ en Slachtofferhulp Nederland. De hulporganisaties zijn in de loop van het onderzoek geselecteerd, op basis van inzichten die werden opgedaan vanuit andere interviews en het bestuderen van de literatuur. Daarbij lag de focus van de selectie in de eerste plaats op hulpverleners die expertise hebben op het gebied van zowel hulp aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag als hun religieuze achtergrond, echter bleken beschikbare hulpverleners op beide domeinen gering. Vervolgens is geselecteerd op hulpverleners of hulpverleningsorganisaties die expertise hebben op één van deze twee domeinen. Binnen de reikwijdte van het onderzoek en de beschikbare tijd zijn niet meer hulporganisaties benaderd, hoewel daar mogelijk aanvullende informatie te vinden is. In eventueel vervolgonderzoek zou bijvoorbeeld nog kunnen worden gesproken met: Arq centrum '45, sense, christelijke ggz (zoals De Vluchtheuvel, Eleos en De Hoop), Nisa4nisa, Weerbaarheid in Seksualiteit en Movisie.

Meldpunten
Alle zeven christelijke meldpunten of contactpersonen (hierna: meldpunten) in Nederland hebben meegewerkt aan een interview: Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK, Meldpunt Misbruik, meldpunt Seksueel Misbruik in de Kerk, Reformatorisch Meldpunt, Stichting Evangelisch Meldpunt, Stichting Meldpunt Seksueel Misbruik Reformatorische Kerken en een contactpersoon van de oosters-orthodoxe kerken. Zes interviews vonden fysiek plaats, één interview online. Gemiddeld duurden deze interviews 90 minuten. De andere religieuze gemeenschappen hebben geen meldpunten, om die reden konden met hen ook geen interviews worden gehouden.

Materialen
Alle interviews waren semi-gestructureerd, dit betekent dat er vooraf interviewleidraden zijn opgesteld (zie bijlage 9 t/m 12) en dat er tevens voldoende ruimte was voor het bespreken van andere relevante onderwerpen, persoonlijke inzichten en ervaringen. In een informatiebrief en mondeling werd eerst informatie over het onderzoek gegeven, waarna *informed consent* formulieren zijn ondertekend (zie bijlagen 13 t/m 15).

Dataverwerking
De interviews zijn getranscribeerd met behulp van bureau Uitgetypt[33], met uitzondering van de gesprekken met de slachtoffers, deze zijn handmatig door de onderzoekers getranscribeerd vanwege de vertrouwelijkheid. Van enkele interviews met experts is alleen een verslag gemaakt door de onderzoekers. De transcripten en verslagen van de interviews zijn waar nodig geanonimiseerd en aan de respondenten gestuurd ter goedkeuring, waarbij zij indien gewenst wijzigingen konden aangeven en zo het definitieve verslag of transcript tot stand is gekomen. Na goedkeuring van de transcripten en verslagen zijn de audio-opnamen vernietigd, en zijn de transcripten en verslagen opgeslagen op een beveiligde schrijf, waar alleen de WODC-onderzoekers van dit onderzoek toegang toe hadden. Dit waarborgt de vertrouwelijkheid en privacy van de respondenten. De onderzoeksbestanden worden twintig jaar bewaard, waarna deze worden vernietigd.
Op basis van de interviews met slachtoffers, gemeenschappen, hulpverleners en meldpunten is deels een inductieve analyse uitgevoerd met behulp van MAXQDA, een softwaretool voor kwalitatieve data-analyse. Bij inductieve analyse wordt de data niet vooraf ingedeeld in thema's, maar worden thema's en patronen naar voren gebracht die direct uit de gegevens volgen. Daarnaast zijn thema's gecodeerd op basis van onderwerpen die ook in de panelstudie aan de orde kwamen en is tevens de structuur van verschillende hoofdstukken gebruikt om tot relevante thema's en coderingen te komen (zoals gebeurtenissen die zich afspeelden in specifieke jaartallen). Sommige van de transcripten van interviews met slachtoffers zijn tevens gebruikt om de hoofdstukken over beïnvloedende factoren van seksueel grensoverschrijdend gedrag extra context en inzicht te geven.

Literatuur- en documentenonderzoek
Voor het literatuuronderzoek is gebruikgemaakt van diverse bronnen. Hierbij zijn zowel Engelstalige (buitenlandse) als Nederlandse onderzoeken geraadpleegd om een internationaal en nationaal perspectief te verkrijgen. Relevante literatuur is gezocht via platforms zoals Google Scholar en ResearchGate. De zoektermen die gebruikt zijn, omvatten variaties van termen zoals 'seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen', 'geloofsgemeenschappen en seksueel grensoverschrijdend gedrag', 'religieuze leiders en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarnaast is ook gezocht naar onderzoeken binnen specifieke gemeenschappen zoals 'seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen het boeddhisme'. Verder zijn relevante bronnen vanuit gevonden literatuur opgezocht. In alle gevallen is het literatuuronderzoek verdiept en verder verrijkt op basis van nieuwe inzichten en richtingen die voortkwamen uit gesprekken met experts, hulpverleners, vertegenwoordigers van religieuze gemeenschappen en slachtoffers. Zoektermen zijn daarop aangepast naarmate er nieuwe inzichten verkregen zijn uit literatuur en interviews, waardoor er gerichter gezocht kon worden naar specifieke onderwerpen of casestudies.

[33] In 2025 heeft het bureau haar naam veranderd in 'Amberscript'.

Naast wetenschappelijke literatuur is er ook documentenonderzoek gedaan om het interne beleid en de protocollen van verschillende religieuze gemeenschappen en meldpunten in kaart te brengen, en veranderingen in deze richtlijnen over de afgelopen twintig jaar te analyseren. Dit documentenonderzoek richtte zich op interne bronnen van de religieuze gemeenschappen zoals protocollen, handboeken, richtlijnen, jaarverslagen en notulen van algemene ledenvergaderingen. De beschikbaarheid van deze documenten varieerde sterk per gemeenschap: sommige bronnen zijn aangeleverd door vertegenwoordigers van de verschillende gemeenschappen, terwijl andere via de officiële websites van de gemeenschappen vrij toegankelijk zijn. Weer andere religieuze gemeenschappen beschikken echter over weinig tot geen interne (openbare) documenten of wilden deze niet met de onderzoekers delen.

Voor het in kaart brengen van de verschillende factoren die de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen kunnen beïnvloeden, is in sommige gevallen gebruikgemaakt van (interpretaties van) religieuze bronnen, zoals de Bijbel en de Koran. Hierbij is specifiek gekeken naar hoe bepaalde stromingen binnen de religieuze gemeenschappen deze voor hen heilige teksten interpreteren en welke impact deze interpretaties mogelijk kunnen hebben op de manier waarop er wordt omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. In de tekst wordt, indien mogelijk, vermeld welke specifieke bron of interpretatie er gebruikt wordt, zodat duidelijk is in welke context de religieuze bronnen worden besproken en toegepast.

Verder is relevante informatie gezocht over seksueel grensoverschrijdend gedrag in verschillende religieuze gemeenschappen in mediabronnen. Hiervoor is niet alleen Google gebruikt, maar ook gespecialiseerde databases zoals Nexis (voor toegang tot kranten, tijdschriften en andere publicaties). Via deze zoekmethoden zijn publieke berichten, nieuwsartikelen en andere mediacontent verzameld, die inzicht geven in de manier waarop gebeurtenissen rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn behandeld door de gemeenschappen, de bredere samenleving en in de media.

Samenvattend hebben de onderzoekers een breed scala aan bronnen geraadpleegd, waaronder academische artikelen, rapporten van religieuze en maatschappelijke organisaties, interviews en andere publieke documenten. Dit stelde de onderzoekers in staat om een rijk en gevarieerd overzicht te bieden van de praktijken en standpunten binnen verschillende gemeenschappen. Hoewel de aanpak van dit bronnenonderzoek voor elke geloofsgemeenschap gelijk was, zijn niet alle soorten bronnen voor elke gemeenschap gevonden of waren deze niet beschikbaar. Daarmee varieert de informatie die naar voren is gekomen sterk per gemeenschap. Als reacties van gemeenschappen op bepaalde maatschappelijke gebeurtenissen, zoals de uitzending van BOOS over *The Voice of Holland* en #MeToo, niet zijn omschreven in de hoofdstukken of tijdlijnen, betekent dit dat de onderzoekers deze reacties (ondanks grondige zoektochten) niet in bovenstaande bronnen hebben kunnen vinden. Het betekent niet dat deze reacties er niet zijn. Ook kan de hoeveelheid beschikbare en beschreven informatie niet worden gezien als indicatief voor de mate waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag in een bepaalde geloofsgemeenschap voorkomt. Bijvoorbeeld, de protestantse kerken hebben veel protocollen over/tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag voor lokale gemeenschappen, maar dit betekent niet noodzakelijkerwijs dat er meer of minder seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt. Alleen de resultaten vanuit de panelstudie geven een indicatie van het aantal keer dat seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen voorkomt (maar zie ook genoemde beperkingen daarbij in paragraaf 1.2.4). Het doel van dit onderzoek is niet om te oordelen over de effectiviteit of deugdelijkheid van de

aanpakken van specifieke gemeenschappen, maar om in kaart te brengen welke mechanismen, protocollen en benaderingen er bestaan, en welke informatie momenteel beschikbaar is.

1.3 Uitdagingen en beperkingen

Verschillende aspecten die bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in het bijzonder een rol spelen, maken het moeilijk gedegen onderzoek te doen. Zo is het moeilijk om nauwkeurige kennis te verkrijgen over de prevalentie van seksueel grensoverschrijdend gedrag. In een rapport van het WODC (Wilms & Huberts, 2022) komt naar voren dat experts er weinig vertrouwen in hebben dat er een valide schatting van de omvang van kindermishandeling en -misbruik in Nederland gemaakt kan worden. Als het gaat om kleine (religieuze) gemeenschappen en organisaties wordt dit nog moeilijker. In het huidige onderzoek is een poging gedaan een eerste beeld te schetsen van het aantal keer dat seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt in verschillende religieuze gemeenschappen, maar deze resultaten zijn niet te generaliseren naar de gehele Nederlandse bevolking. Daartoe had een aselecte steekproef van alle gelovige Nederlanders moeten worden bevraagd, vergelijkbaar met bijvoorbeeld de aanpak van de Prevalentiemonitor Seksueel grensoverschrijdend gedrag van het CBS. Een probleem hierbij is dat niet bekend is noch bijgehouden wordt tot welke religieuze stroming men behoort of behoorde, waardoor een aselecte steekproef van alle gelovige Nederlanders niet mogelijk is. Voor een bespreking van de haken en ogen hierbij wordt verder verwezen naar paragraaf 1.2.4.

Onderzoek naar seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen is complex en gevoelig, mede doordat het vatbaar is voor stereotypering. Dit kan leiden tot misverstanden en polarisatie, zowel binnen de gemeenschappen zelf als in de bredere samenleving.

Tegelijkertijd blijft de toegang tot adequate zorg voor slachtoffers de belangrijkste prioriteit. Dit onderzoek streeft er daarom naar het fenomeen vanuit meerdere perspectieven te bespreken en daarmee bij te dragen aan de kennis erover. Beoogd is om een eenzijdig beeld van de problematiek te vermijden en de omgang met en de zorg voor slachtoffers te verbeteren. De nadruk ligt daarbij op het begrijpen van de risico- en beschermende factoren die daarin een rol kunnen spelen en op het creëren van voldoende mogelijkheden voor tijdige en passende hulpverlening. Deze factoren zijn bovendien verkennend van aard, er is niet per factor onderzocht of deze al dan niet speelt in elke onderzochte gemeenschap. De genoemde voorbeelden vanuit de gemeenschappen bij deze factoren dienen daarmee als illustratie van de factor en niet om aan te geven dat deze in niet-genoemde gemeenschappen niet kunnen voorkomen.

Het is tot slot belangrijk te benadrukken dat het niet de bedoeling noch mogelijk is om factoren tussen de verschillende gemeenschappen die in dit onderzoek worden beschreven met elkaar te vergelijken. Elke gemeenschap heeft haar eigen unieke context, geloofsovertuigingen en benaderingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

1.4 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. Eerst is het aantal gerapporteerde ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de verschillende religieuze gemeenschappen beschreven (hoofdstuk 2). Vervolgens zijn achtereenvolgens de religieuze gemeenschappen beschreven die in dit onderzoek centraal staan (hoofdstukken 3 t/m 8). Er is gekozen voor een vrij uitgebreide uiteenzetting van deze religieuze gemeenschappen, om ook de niet-geïnformeerde lezer daarmee een inkijk te geven in de betreffende religieuze gemeenschappen. Daarin is telkens een korte inleiding over de betreffende religieuze gemeenschappen gegeven, wat deze inhoudt en hoe de organisatiestructuur grofweg in elkaar zit. Hierna wordt een casus beschreven rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de betreffende geloofsgemeenschap. Daarbij worden verschillende accenten gelegd: een casus kan focussen op het slachtoffer, op de dader, de rol van (andere individuen binnen) de religieuze gemeenschap of een combinatie daarvan. Deze casus kan daarnaast gebaseerd zijn op een zaak die in de media of het strafrecht aan de orde is gekomen, maar kan ook voortkomen uit een interview met een slachtoffer waarin persoonlijke ervaringen centraal staan. Vervolgens is een tijdlijn opgenomen over belangrijke ontwikkelingen (grote lijnen) in de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in de betreffende geloofsgemeenschap in de afgelopen twintig jaar (2005-2024). In een enkel geval zijn ook belangrijke gebeurtenissen in de periode daarvoor beschreven. In de bespreking van de religieuze gemeenschappen is gekozen voor een alfabetische volgorde: het boeddhisme (hoofdstuk 3), het christendom, met daarin de Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, de evangelische en pinksterbeweging, de protestantse kerken en de Rooms-Katholieke Kerk (hoofdstuk 4 t/m 7), en de islam (hoofdstuk 8). In hoofdstukken 9 tot en met 11 zijn factoren omschreven die visie op en de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen beïnvloeden: factoren rondom seksualiteit en gender (hoofdstuk 9), factoren rondom organisatiestructuur en gemeenschap (hoofdstuk 10), en interne procedures (hoofdstuk 11). In hoofdstuk 12 staan de ervaringen van de slachtoffers en in hoofdstuk 13 is besproken wat de hulpverleners belangrijk vinden in de omgang met deze specifieke slachtoffers. Ten slotte zijn in het slothoofdstuk alle bevindingen in perspectief geplaatst, de onderzoeksvragen beantwoord, conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan (hoofdstuk 14).

Panelstudie

2 Gerapporteerd seksueel grensoverschrijdend gedrag in geloofsgemeenschappen

2.1 Inleiding

Om een antwoord te geven op de vraag hoe vaak seksueel grensoverschrijdend gedrag bij mensen die zich verbonden voelen aan geloofsgemeenschappen voorkomt, wat de kenmerken daarvan zijn en hoe dit voor slachtoffers doorwerkt op verschillende leefgebieden en in hun hulpvraag, is een panelstudie opgezet. Voor een uitgebreide omschrijving van de gehanteerde methode, de reikwijdte van de resultaten en de beperkingen daarbij wordt verwezen naar paragraaf 1.2.4. Voor een overzicht van alle vragen in de panelstudie wordt verwezen naar bijlage 2. In dit hoofdstuk is beoogd een beeld te schetsen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij mensen die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap, dat zowel in verschillende geloofsgemeenschappen tegelijkertijd én op dezelfde wijze is onderzocht. De onderzoeksvragen bij dit hoofdstuk zijn:

2 Hoe vaak wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen in Nederland gerapporteerd?
   a Hoeveel mensen melden zich als slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen en waar melden zij zich?
   b Hoeveel mensen zijn bereid aangifte te doen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen?
   c Zijn deze (aantallen) meldingen en aangiften in de afgelopen twintig jaar veranderd?

3 Wat is de hulpvraag van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen?
   a Welke hulpbehoeften van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen zijn er in binnen- en buitenland?

In onderstaande paragrafen komt achtereenvolgens aan bod: de achtergrondkenmerken van de deelnemers die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap (paragraaf 2.2). Daarna is ingegaan op het totaal aantal ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag van deelnemers verbonden aan geloofsgemeenschappen, waarbij de dader van binnen en van buiten de geloofsgemeenschappen kon komen (paragraaf 2.3). Vervolgens zijn de ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag van deelnemers verbonden aan een geloofsgemeenschap met alleen een dader van binnen de geloofsgemeenschap geanalyseerd en worden tevens nadere kenmerken van die seksueel grensoverschrijdende gedragingen besproken (paragraaf 2.4). Het hoofdstuk eindigt met de tussenconclusies bij dit hoofdstuk (paragraaf 2.5). Om de bevindingen in dit hoofdstuk overzichtelijk te houden, staan de meeste tabellen in de bijlagen (bijlagen 5 t/m 8).

2.2 Achtergrondkenmerken deelnemers onderzoek

Deelnemers
De vragenlijst is in totaal door 3.582 personen ingevuld, die allemaal hebben aangegeven zich verbonden te voelen aan een of meer geloofsgemeenschappen. Na verschillende controles op de datakwaliteit zijn 66 deelnemers uitgesloten van de analyses. Dit betreft 5 personen die alleen niet te gebruiken antwoorden hebben gegeven op de open vragen (zoals 'xzv cv cx'), 43 personen vanwege een te korte invulduur (minder dan 1/3*de mediane invulduur), 2 personen die bij de vraag over seksueel grensoverschrijdend gedrag een ervaring hebben beschreven die een ander is overkomen, 10 personen die tijdens het invullen van de vragenlijst jonger waren dan 18 jaar en 6 personen die een te beperkte omschrijving van hun ervaring hebben gegeven, waardoor het onduidelijk is of dit seksueel grensoverschrijdend gedrag betreft (zoals: 'verpleegster, ziekenhuis'). Dit betekent dat de resultaten van 3.516 personen als betrouwbaar zijn beschouwd.

De gemiddelde leeftijd van de deelnemers is relatief hoog, 53,31 jaar (*SD*=17,26, range 18-96, *missing* 37). Dit zou kunnen betekenen dat er meer seksueel grensoverschrijdende gedragingen worden gerapporteerd, immers, er zijn meer jaren verstreken waarin iets heeft kunnen gebeuren dan wanneer de deelnemers gemiddeld jonger zijn. Ook is uit de literatuur bekend dat het soms jaren duurt voordat slachtoffers over hun seksueel grensoverschrijdende ervaring vertellen, waarmee ook meer ervaringen kunnen zijn gerapporteerd dan wanneer de deelnemers jonger waren. De gemiddelde leeftijd van de deelnemers is iets lager dan die van andere gelovigen, zo concludeerde het CBS onlangs dat vooral oudere mensen zeggen deel uit te maken van een geloofsgemeenschap (protestanten gemiddeld 54 jaar en Rooms-Katholieken gemiddeld 59 jaar).[34]

De verdeling naar sekse van de deelnemers aan het onderzoek laat zien dat een kleine meerderheid vrouw is (*n*=1.838, 52,3%), een iets kleiner deel man (*n*=1.660, 47,2%), een paar mensen non-binair (11 personen, 0,3%) en een paar mensen die hun sekse liever niet willen zeggen (*n*=7). De verdeling van sekse per geloofsgemeenschap is meestal ongeveer 50-50%, hoewel het aandeel vrouwen bij de evangelische en pinkstergemeenten en bij de Islamitische gemeenschap hoger ligt, bij beide 57% (tabel 2.1).[35]

Naar verbondenheid geloofsgemeenschappen
Zoals in de methodesectie is toegelicht, is aan de hand van een selectievraag aan het einde van een ander onderzoek eerst gevraagd naar verbondenheid aan een geloofsgemeenschap, waarbij huidige verbondenheid en verbondenheid in het verleden beide mogelijk waren. Huidige verbondenheid en verbondenheid in het verleden zijn in de analyses en resultaten samengevoegd. Dit is gedaan om het totaal aan ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag met een dader vanuit de geloofsgemeenschappen in kaart te kunnen brengen, ook van degenen die vanwege het seksueel grensoverschrijdende gedrag niet langer verbonden zijn aan een geloofsgemeenschap. In de navolgende tekst wordt telkens alleen gesproken over voelen in plaats van voel(d)en, om de leesbaarheid te vergroten. Alleen deelnemers die in de selectievraag hebben aangegeven verbondenheid te voelen, hebben de

[34] Zie ook: Vooral oudere mensen zeggen deel uit te maken van geloofsgemeenschap | CBS, geraadpleegd 3 april 2026.
[35] Als vuistregel geldt dat er geen aantallen zijn genoemd noch percentages zijn berekend bij waarnemingen van minder dan 10 per cel. In dat geval is veelal wel een kolomtotaal gegeven.

overige vragen voorgelegd gekregen. Sommige deelnemers hebben aangegeven zich aan meerdere geloofsgemeenschappen verbonden te voelen (of hebben gevoeld), vandaar dat de aantallen per geloofsgemeenschap niet optellen tot 3.516 deelnemers, maar tot 4.031 keer een verbondenheid met een geloofsgemeenschap (tabel 2.1). De hiernavolgende resultaten gaan daarmee telkens over deelnemers die zich verbonden voelen aan een of meerdere geloofsgemeenschappen.[36]

Te zien is dat er veel deelnemers zijn geweest die zich verbonden voelen aan de RKK en protestantse kerken, samen meer dan de helft van de totale groep (51%). Daarentegen is het aantal deelnemers dat zich verbonden voelt met de oosters-orthodoxe kerken, de Anglicaanse Kerk en met de migrantenkerken laag (telkens 1%). Deze drie geloofsgemeenschappen zijn in de vervolganalyses om die reden samengevoegd onder 'migrantenkerken' (met totaal 143 deelnemers; tabel 2.1).[37] De deelnemers die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap die geen onderdeel uitmaakt van het huidige onderzoek, zijn gecategoriseerd als 'overig'[38] en uitgesloten van de verdere analyses (*n*=34).

[36] Er is nadrukkelijk niet gekozen voor de term 'lidmaatschap', omdat mensen niet altijd (meer) lid worden van een geloofsgemeenschap, maar zich daarmee wel verbonden voelen (cf. de door het CBS gehanteerde term 'betrokkenheid').

[37] Dit sluit ook aan bij de definitie van migrantenkerken zoals uitgelegd in paragraaf 1.2.1.

[38] Onder 'overig' is ook oecumenisch gecategoriseerd, aangezien dit onder meerdere mogelijke geloofsgemeenschappen kan vallen. Hetzelfde geldt voor 'christelijk'. Zie bijlage 3 voor een overzicht van de indeling van de overige geloofsgemeenschappen.

Tabel 2.1 Verbondenheid deelnemers panelstudie naar type geloofsgemeenschap

Geloofsgemeenschap	Verbondenheid verleden en heden							
	Man		Vrouw		Wil ik liever niet zeggen		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Boeddhistische gemeenschap	228	51	218	49	-	-	449	11
Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen	55	53	47	45	-	-	104	3
Evangelische en pinkstergemeenten	304	43	405	57	-	-	711	18
Hindoeïstische gemeenschap	61	48	66	52	-	-	128	3
Islamitische gemeenschap	119	42	160	57	-	-	282	7
Joodse gemeenschap	102	54	86	46	-	-	189	5
Migrantenkerken	72	50	71	50	-	-	143	4
Migrantenkerken – niet nader gespecificeerd	18	56	14	44	-	-	32	1
Anglicaanse Kerk	29	57	22	43	-	-	51	1
Oosters-orthodoxe kerken	25	42	35	58	-	-	60	1
Protestantse kerken	517	48	556	52	-	-	1.075	27
Rooms-Katholieke Kerk	466	49	480	51	-	-	950	24
Totaal	1.924	48[b]	2.089	52[b]	6[c]	-	4.031	100[b]

a Percentage van totaal per sekse per gemeenschap.

b Percentage van alle deelnemers.

c Gezien het lage aantal is hier alleen het totaal weergegeven.

2.3 Seksueel grensoverschrijdend gedrag bij deelnemers die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap – dader binnen en buiten de geloofsgemeenschap

In deze paragraaf is gekeken naar het aantal ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij deelnemers die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap. De dader kon zowel van binnen als buiten de geloofsgemeenschap afkomstig zijn, het gaat om alle ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij de deelnemers.

2.3.1 Aantal seksueel grensoverschrijdende ervaringen

Totaal
De deelnemers kregen de volgende definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag mee in de vragenlijst: 'Onder seksueel grensoverschrijdend gedrag verstaan we in dit onderzoek alle seksuele gedragingen van een ander naar u, die u als niet gewenst hebt ervaren. Seksueel grensoverschrijdend gedrag kan verschillende dingen omvatten. Het gaat zowel om online als offline ongewenst gedrag, en zowel om seksueel getinte opmerkingen als (lichamelijke) aanrakingen en alle vormen daarvan'. Op de vraag of de deelnemers die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap een vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag in Nederland hebben meegemaakt, antwoordt 39% van de deelnemers ja (n=1.380), 60% nee (n=2.100) en 1% wil het liever niet zeggen (n=36).[39] In de vraagstelling is geen periode waarin het seksueel grensoverschrijdende gedrag heeft plaatsgevonden gespecificeerd, dit kon daarmee gedurende het hele leven zijn geweest. De 36 personen die deze vraag liever niet willen beantwoorden, hebben ook in de open vraag hierover geen antwoord genoemd. Ook deze personen zijn daarna niet verder meegenomen in het onderzoek. Verder blijkt dat vrouwen die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap veel vaker seksueel grensoverschrijdend gedrag (in het algemeen) in Nederland hebben meegemaakt dan mannen die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap: 57% van de vrouwen (n=1.047) versus 20% van de mannen (n=325). Zeven non-binaire personen geven eveneens aan dat zij seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt.

Naar verbondenheid geloofsgemeenschappen
Vervolgens is gekeken naar de verbondenheid met de geloofsgemeenschap van de deelnemers die seksueel grensoverschrijdend gedrag rapporteren (tabel 2.2). Te zien is dat de percentages deelnemers die een vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag rapporteren variëren tussen 33% (protestantse kerken) en 49% (boeddhistische gemeenschap). Het aantal vrouwelijke deelnemers dat seksueel grensoverschrijdend gedrag rapporteert, was telkens het hoogst. Dit verschil is statistisch significant ($\chi^2[1]=469{,}68$, $p=0{,}000$).

[39] Merk op dat het om de vier verschillende typen seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat dat door de deelnemers is meegemaakt en niet om het aantal keer dat elke deelnemer elk type seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft meegemaakt.

Tabel 2.2 Verbondenheid geloofsgemeenschap van deelnemers die seksueel grensoverschrijdend gedrag rapporteren door een dader van binnen en buiten de geloofsgemeenschap

Geloofsgemeenschap	Deelnemers per geloofsgemeenschap die seksueel grensoverschrijdend gedrag rapporteren									
	Man		Vrouw		Non-binair		Wil ik liever niet zeggen		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Boeddhistische gemeenschap	50	22	167	77	-	-	<10	-	220	49
Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen	10	18	26	55	-	-	<10	-	39	38
Evangelische en pinkstergemeenten	56	18	233	58	-	-	<10	-	293	41
Hindoeïstische gemeenschap	16	26	35	53	-	-	<10	-	54	42
Islamitische gemeenschap	33	28	79	49	-	-	12	-	125	44
Joodse gemeenschap	23	23	55	64	-	-	<10	-	81	43
Migrantenkerken	17	24	32	45	-	-	<10	-	51	36
Protestantse kerken	79	15	275	49	-	-	<10	-	357	33
Rooms-Katholieke Kerk	91	20	249	52	-	-	<10	-	349	37
Totaal	375	24[c]	1.151	73[a]	7[d]	-	36	2[c]	1.569	100

a Percentage van totaal deelnemers per sekse per geloofsgemeenschap (vanuit tabel 2.1).

b Percentage van totaal deelnemers per geloofsgemeenschap (vanuit tabel 2.1).

c Percentage van totaal deelnemers per sekse.

d Gezien het lage aantal is hier alleen het totaal weergegeven.

Het aantal mannen en vrouwen is iets groter dan het totaal aantal mannen en vrouwen dat heeft aangegeven seksueel grensoverschrijdend gedrag te hebben meegemaakt. Dit komt doordat de deelnemers konden aangeven zich aan meerdere geloofsgemeenschappen verbonden te voelen.

2.3.2 *Type seksueel grensoverschrijdende ervaringen*

Totaal
Vervolgens is gevraagd naar het type seksueel grensoverschrijdend gedrag dat de deelnemers hebben meegemaakt, waarbij het mogelijk was meerdere antwoorden te geven (dus aan te geven dat zij meerdere typen seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt). De seksueel grensoverschrijdende gedragingen zijn in het huidige onderzoek in vier categorieën verdeeld:

1 Ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren.
2 Ongewenst online seksueel contact, zoals *sexting* (het versturen van seksueel getinte berichten, foto's of filmpjes) of *sextortion* (iemand chanteert u met naaktbeelden).
3 Aanranding, daarmee bedoelen we alle seksuele handelingen, maar niet het binnendringen van het lichaam.
4 Verkrachting, daarmee bedoelen we alle seksuele handelingen, waarbij het lichaam wordt binnengedrongen.

Daarnaast kende de vragenlijst de mogelijkheid om eigen tekst in de antwoordmogelijkheid 'anders, namelijk' in te vullen (43 ervaringen door mannen, 113 ervaringen door vrouwen, 1 door non-binaire personen; totaal 157 ervaringen). De seksueel grensoverschrijdende gedragingen die daar zijn ingevuld, zijn (handmatig) zoveel mogelijk in de vier genoemde categorieën geplaatst (140 ervaringen) en waar dat niet kon, in de categorie 'overig seksueel grensoverschrijdend gedrag' gezet (17 ervaringen). Een voorbeeld van een overige seksueel grensoverschrijdende gedraging is 'te dicht naast me staan, subtiele aanrakingen' of 'opdringerigheid'. De 17 ervaringen die niet bij een van de categorieën in te delen waren, zijn vanwege de onduidelijkheid van de ervaring en het geringe aantal in de vervolganalyses buiten beschouwing gelaten. Het totaal aantal seksueel grensoverschrijdende ervaringen dat door deelnemers verbonden aan de geloofsgemeenschappen is genoemd, bedraagt daarmee 2.538. Dit betreft 1.109 keer een ongewenste seksueel getinte opmerking of gebaar (totaal 44%), 272 keer een ongewenst online seksueel contact (totaal 11%), 893 keer aanranding (totaal 35%) en 264 keer verkrachting (totaal 11%).

Naar verbondenheid geloofsgemeenschappen
Daarna is gekeken hoe vaak de vier verschillende typen seksueel grensoverschrijdende gedragingen zijn gerapporteerd door deelnemers uit de verschillende geloofsgemeenschappen (tabel 2.3). Wederom, dit geeft nog geen informatie over de *dader* en zijn/haar verbondenheid aan een geloofsgemeenschap. Het betreft hier het *aantal deelnemers* dat zegt een bepaald type seksueel grensoverschrijdende gedraging te hebben meegemaakt, niet het aantal keer dat dit is meegemaakt (dat kon meerdere keren per deelnemer zijn en staat hierboven). Er zijn verschillende percentages gevonden voor de mannelijke en de vrouwelijke deelnemers per geloofsgemeenschap, maar de patronen zijn gelijk: de meest gerapporteerde ervaringen zijn ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren (44% van de vrouwen, 41% van de mannen) en aanrandingen (34% van de vrouwen, 40% van de mannen) en de minst gerapporteerde ervaringen zijn ongewenst online seksueel contact (10% van de vrouwen, 14% van de mannen) en verkrachting (12% van de vrouwen, 5% van de mannen).

Bij de mannen is verder te zien dat de vier verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag zo weinig voorkomen per geloofsgemeenschap (bijvoorbeeld bij de boeddhistische gemeenschap, de CGJG), dat er geen percentages konden worden berekend. Bij de geloofsgemeenschappen waar dat wel bij kon, is te zien dat ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren het meest voorkomen, dit varieert tussen 9% (mannelijke deelnemers die zich verbonden voelen met de RKK of de protestantse kerken) en 17% (mannelijke deelnemers die zich verbonden voelen met de islamitische gemeenschap). Ook aanrandingen zijn regelmatig gerapporteerd, deze variëren tussen de 8% (mannelijke deelnemers die zich verbonden voelen met de islamitische gemeenschap) en 14% (mannelijke deelnemers die zich verbonden voelen met de migrantenkerken). Ongewenst online seksueel contact (totaal 14% van de mannelijke deelnemers) en verkrachting (gerapporteerd door 5% van de mannelijke deelnemers) komen aanzienlijk minder vaak voor.

Bij de vrouwelijke deelnemers kwamen ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren eveneens het meeste voor, dit varieert tussen 38% (vrouwelijke deelnemers die zich verbonden voelen aan de hindoeïstische gemeenschap) en 61% (vrouwelijke deelnemers die zich verbonden voelen aan de boeddhistische gemeenschap). Ook aanrandingen zijn regelmatig gerapporteerd, deze variëren tussen de 24% (vrouwelijke deelnemers die zich verbonden voelen met de migrantenkerken) en 48% (vrouwelijke deelnemers die zich verbonden voelen met de Boeddhistische gemeenschap). Ongewenst online seksueel contact wordt aangegeven door totaal 10% van de vrouwelijke deelnemers en verkrachting door 12%.

Tabel 2.3 Type gerapporteerde seksueel grensoverschrijdende gedragingen en verbondenheid deelnemers aan geloofsgemeenschappen, dader van binnen en buiten de geloofsgemeenschap

Geloofsgemeenschap	Ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren				Ongewenst online seksueel contact				Aanranding				Verkrachting				Alle seksueel grensoverschrijdende gedragingen					
	Man		Vrouw		Man		Vrouw		Man		Vrouw		Man		Vrouw		Man		Vrouw		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]	*n*	%[b]	*n*	%
Boeddhistische gemeenschap	26	11	134	61	<10	-	30	14	27	12	105	48	<10	-	45	21	66	13	314	15	380	15
Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen	<10	-	20	43	<10	-	<10	-	<10	-	15	32	<10	-	<10	-	16	3	45	2	61	2
Evangelische en pinkstergemeenten	29	10	169	42	<10	-	33	8	30	10	135	33	<10	-	55	14	69	14	392	19	461	18
Hindoeïstische gemeenschap	<10	-	25	38	<10	-	<10	-	<10	-	20	30	0	-	<10	-	17	3	56	3	73	3
Islamitische gemeenschap	20	17	66	41	10	8	27	17	14	12	41	26	<10	-	21	13	47	9	155	8	202	8
Joodse gemeenschap	12	12	44	51	<10	-	<10	-	12	12	33	38	0	-	10	12	30	6	90	4	120	5
Migrantenkerken	<10	-	32	45	<10	-	11	15	10	14	17	24	<10	-	<10	-	23	5	67	3	90	4
Protestantse kerken	46	9	221	40	16	3	45	8	43	8	170	31	<10	-	41	7	112	23	477	23	589	23
Rooms-Katholieke Kerk	44	9	197	41	16	3	42	9	51	11	159	33	<10	-	49	10	115	23	447	22	562	22
Totaal	201	41[b]	908	44[b]	70	14[b]	202	10[b]	198	40[b]	695	34[b]	26	5[b]	238	12[b]	495	100	2.043	100	2.538	100

a Percentage van totaal deelnemers per sekse per geloofsgemeenschap (vanuit tabel 2.1).

b Percentage van totaal deelnemers per sekse.

Het aantal mannen en vrouwen is iets groter dan het totaal aantal mannen en vrouwen dat heeft aangegeven seksueel grensoverschrijdend gedrag te hebben meegemaakt (bovenaan pagina 49). Dit komt doordat de deelnemers konden aangeven zich aan meerdere geloofsgemeenschappen verbonden te voelen.

2.4 Seksueel grensoverschrijdend gedrag bij deelnemers die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap – dader binnen de geloofsgemeenschap

In deze paragraaf zijn nadere kenmerken van het seksueel grensoverschrijdende gedrag in kaart gebracht, waarbij alleen is gekeken naar deelnemers die zich verbonden voelen aan geloofsgemeenschappen en daarbij daders noemen van binnen de geloofsgemeenschap (een voorganger/geestelijk leider of anderszins). Daarvoor is eerst gekeken naar het type dader dat betrokken is bij de seksueel grensoverschrijdende gedragingen (paragraaf 2.4.1). Daarna zijn alleen de ervaringen geselecteerd waarbij een dader betrokken is vanuit de geloofsgemeenschappen (paragrafen 2.4.2 t/m 2.4.6). Dit betreft telkens een korte, meer geaggregeerde samenvatting van de bevindingen, terwijl in de tabellen in de bijlagen meer details staan en apart gerapporteerd is per type seksueel grensoverschrijdende gedraging: ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren (bijlage 5), ongewenst online seksueel contact, zoals *sexting* of *sextortion* (bijlage 6), aanranding (bijlage 7) en verkrachting (bijlage 8). Het betreft tevens telkens het totaal aantal gerapporteerde ervaringen (veelal uitgesplitst naar sekse) en niet het aantal personen.

2.4.1 Kenmerken daders

Aantal daders betrokken vanuit geloofsgemeenschappen
In deze paragraaf is gekeken naar kenmerken van de dader: de functie van de dader en de bekendheid met de dader. Zo komt onder meer het aantal daders dat betrokken is binnen de geloofsgemeenschap in beeld. Dit kon een voorganger/geestelijk leider zijn of een persoon die op een andere manier verbonden was aan de geloofsgemeenschap (zie tabel 2.4).

Uit de cijfers blijkt dat de meeste daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag (elke vorm) tegen deelnemers die zich verbonden voel(d)en aan een geloofsgemeenschap niet vanuit de geloofsgemeenschappen komen, dit is bij 60% van de seksueel grensoverschrijdende gedragingen het geval (1.437 seksueel grensoverschrijdende ervaringen). Bij totaal 12% van de seksueel grensoverschrijdende gedragingen is er wel een dader vanuit de geloofsgemeenschap betrokken (285 seksueel grensoverschrijdende ervaringen); 27% rapporteert 'weet ik niet' en 1% wil dit liever niet zeggen.

Uitgesplitst naar sekse betreffen 16% van de ervaringen met een dader verbonden aan de geloofsgemeenschap mannelijke slachtoffers (71 personen) en 11% vrouwelijke slachtoffers (214 personen). Dit verschil is significant, meer gedragingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag met een dader vanuit de geloofsgemeenschap betreffen mannelijke slachtoffers dan vrouwelijke slachtoffers ($\chi^2[1]=10{,}69$, $p=0{,}001$). Daar waar vrouwelijke slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag meestal in de meerderheid zijn, is hier dus te zien dat een hoger aandeel van de seksueel grensoverschrijdende gedragingen een mannelijk slachtoffer betreft. In 5% van de ervaringen betreft dit een voorganger/geestelijk leider, in 7% is de dader op een andere manier verbonden aan de

geloofsgemeenschap. Uitgesplitst naar sekse betreffen 11% van de ervaringen met als dader een voorganger/geestelijk leider mannelijke slachtoffers en 3% vrouwelijke slachtoffers. Dit verschil is eveneens significant, meer gedragingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een voorganger/geestelijk leider betreffen mannelijke slachtoffers dan vrouwelijke slachtoffers (χ^2[1]=50,35, p=0,000). Uitgesplitst naar sekse betreft de 7% waarin de dader op een andere manier verbonden aan de geloofsgemeenschap 5% mannelijke slachtoffers en 8% vrouwelijke slachtoffers. Dit verschil is eveneens significant, meer gedragingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een op een andere manier aan de geloofsgemeenschap verbonden daders betreffen mannelijke slachtoffers dan vrouwelijke slachtoffers (χ^2[1]=7,75, p=0,005.

In de tabellen in de bijlagen (B5.1, B6.1, B7.1 en B8.1) is per type seksueel grensoverschrijdende gedraging gekeken naar de herkomst van de dader (met onderscheid naar sekse van de slachtoffers). Aangezien het aantal waarnemingen per cel veelal minder dan 10 is, zijn deze cijfers niet per geloofsgemeenschap gerapporteerd. Wel is te zien dat totaal 14% van de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren met een dader uit de geloofsgemeenschap mannelijke slachtoffers betreffen en 8% van de ervaringen vrouwelijke slachtoffers (een voorganger/geestelijk leider of iemand die op een andere manier aan de geloofsgemeenschap was verbonden; tabel B5.1). Ook betreft totaal 18% van de ongewenste online seksuele contacten met een dader uit de geloofsgemeenschap mannelijke slachtoffers en 9% vrouwelijke (tabel B6.1). Verder zien 15% van de ervaringen met aanranding met een dader uit de geloofsgemeenschap op mannelijke slachtoffers en 14% op vrouwelijke (tabel B7.1). Tot slot, het leeuwendeel van de ervaringen met verkrachting door een dader uit de geloofsgemeenschap betreft vrouwelijke slachtoffers (14%, tabel B8.1). Mannelijke slachtoffers van verkrachting door een dader uit de geloofsgemeenschap komen minder dan 10 keer voor.

Tabel 2.4 Functie dader naar type seksueel grensoverschrijdende gedragingen

Functie dader binnen geloofsgemeenschap	Ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren				Ongewenst online seksueel contact				Aanranding				Verkrachting				Alle seksueel grensoverschrijdende gedragingen					
	Man		Vrouw		Man		Vrouw		Man		Vrouw		Man		Vrouw		Man		Vrouw		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]	*n*	%[b]	*n*	%[b]
Voorganger/geestelijk leider	17	9	27	3	12	17	<10	-	15	9	18	3	<10	-	<10	-	48	11	62	3	110	5
Verbonden op andere manier	10	5	43	5	<10	-	10	5	10	6	67	11	<10	-	32	14	23	5	152	8	175	7
Niet verbonden	117	61	561	63	32	46	105	53	111	64	366	58	10	45	135	56	270	59	1.167	60	1.437	60
Weet ik niet	44	23	259	29	25	36	71	36	37	21	169	27	<10	-	45	20	109	24	544	28	653	27
Wil ik liever niet zeggen	<10	-	<10	-	0	-	<10	-	<10	-	<10	-	<10	-	<10	-	<10	-	18	1	23	1
De ene dader wel verbonden, de andere dader niet	<10	-	<10	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	<10	-	<10	-	<10	-
Totaal	191	98	892	100	70	100	200	94	174	100	628	99	22	45	224	90	457	99	1.944	100	2.401	100

a Percentage van totaal deelnemers per type grensoverschrijdende gedraging per sekse.

b Percentage van totaal deelnemers per sekse.

Naar verbondenheid geloofsgemeenschap
Daarna is gekeken naar het voorkomen van het totaal aan grensoverschrijdende gedragingen met een dader vanuit de geloofsgemeenschap per geloofsgemeenschap (tabel 2.5). Te zien is dat dit bij de mannelijke deelnemers uitgesplitst naar geloofsgemeenschap weinig voorkomt, zo weinig dat er geen percentages per geloofsgemeenschap te berekenen zijn, aangezien er meestal minder dan 10 waarnemingen per cel zijn. Voor de CGJG en de hindoeïstische gemeenschap zijn ook zo weinig van deze ervaringen door vrouwen gerapporteerd, dat er geen percentages te berekenen zijn. Totaal rapporteren 225 van de deelnemers een vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader verbonden aan de geloofsgemeenschap (6% van alle deelnemers, 33% van de mannelijke deelnemers, 8% van de vrouwelijke deelnemers).[40] Een vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader verbonden aan de geloofsgemeenschap wordt het vaakst genoemd door een deelnemer die zich verbonden voelt aan de migrantenkerken (12% van de deelnemers verbonden aan die gemeenschap) of aan de hindoeïstische gemeenschap (11% van de deelnemers verbonden aan die gemeenschap).

Tabel 2.5 Totaal aantal seksueel grensoverschrijdende gedragingen die deelnemers verbonden aan geloofsgemeenschappen rapporteren

Geloofsgemeenschap	Deelnemers per geloofsgemeenschap die een vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag rapporteren door een dader vanuit de geloofsgemeenschap							
	Man		Vrouw		Non-binair		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Boeddhistische gemeenschap	10	4	15	7	-	-	25	6
Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen	<10	-	<10	-	-	-	<10	-
Evangelische en pinkstergemeenten	<10	-	41	10	-	-	49	7
Hindoeïstische gemeenschap	<10	-	<10	-	-	-	14	11
Islamitische gemeenschap	<10	-	12	8	-	-	19	7
Joodse gemeenschap	<10	-	13	15	-	-	14	7
Migrantenkerken	<10	-	<10	-	-	-	17	12
Protestantse kerken	11	2	41	7	-	-	52	5
Rooms-Katholieke Kerk	<10	-	18	4	-	-	27	3
Totaal	63	33	165	8	1[c]	-	225	6

a Percentage van totaal deelnemers per sekse per geloofsgemeenschap (vanuit tabel 2.1).

b Percentage van totaal bekendheid per geloofsgemeenschap.

c Gezien het lage aantal is hier alleen het totaal weergegeven.

Bekendheid met de dader
Vervolgens is gevraagd naar de bekendheid met de dader voordat het seksueel grensoverschrijdende gedrag door een dader uit de geloofsgemeenschap plaatsvond (tabellen B5.2, B6.2, B7.2 en B8.2). De meeste ongewenste seksuele gedragingen (elk type) door een dader uit de geloofsgemeenschappen worden door een bekende dader

[40] Merk op dat dit minder deelnemers zijn dan in tabel 2.4. Dit komt doordat sommige deelnemers meerdere ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt, terwijl voor hen dezelfde verbondenheid aan de geloofsgemeenschap geldt.

of door een familielid gepleegd. Een bekende dader is in 58% van de seksueel getinte opmerkingen of gebaren, in 60% van het ongewenst online seksueel contact, in 53% van de aanrandingen en in 46% van de verkrachtingen genoemd. Een familielid is in 16% van de seksueel getinte opmerkingen of gebaren, in minder dan 10 keer van het ongewenst online seksueel contact, in 30% van de aanrandingen en in 33% van de verkrachtingen genoemd.

2.4.2 Kenmerken slachtoffers

In deze paragraaf zijn kenmerken van de slachtoffers besproken: de leeftijd van de slachtoffers en het moment van slachtofferschap. Wederom, dit betreft alleen daders van binnen de geloofsgemeenschappen.

Leeftijd slachtofferschap
Eerst is gevraagd hoe oud de deelnemers waren toen de ongewenste seksueel grensoverschrijdende gedragingen door een dader uit de geloofsgemeenschap plaatsvonden. Ten tijde van de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren, aanrandingen en verkrachtingen waren de meeste deelnemers 18 jaar of jonger (respectievelijk 61%, 72% en 64%). Ten tijde van ongewenst online seksueel contact waren de meeste deelnemers 18 jaar of ouder (56%).

Moment slachtofferschap
Vervolgens is gevraagd wanneer de ongewenste seksueel grensoverschrijdende gedragingen door een dader uit de geloofsgemeenschap plaatsvonden (tabellen B5.3, B6.3, B7.3 en B8.3). De meeste ongewenste seksueel grensoverschrijdende gedragingen zijn langer dan 10 jaar geleden: 67% van de seksueel getinte opmerkingen of gebaren, 56% van het ongewenst online seksueel contact, 84% van de aanrandingen en 77% van de verkrachtingen. Ook recenter vond seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader uit geloofsgemeenschappen plaats, bijvoorbeeld in de afgelopen vijf jaar (zomer 2019 t/m zomer 2024): 6% van de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren, 7% van het ongewenst online seksueel contact, 5% van de aanrandingen en 6% van de verkrachtingen.

Als naar de afgelopen twintig jaar wordt gekeken (2005 t/m 2024), is te zien dat het percentage gerapporteerde seksueel grensoverschrijdende gedragingen (alle typen bij elkaar opgeteld) fluctueert: 2005 t/m 2009: 10%, 2010 t/m 2014: 18%, 2015 t/m 2019: 10% en 2020 t/m 2024: 6%. Daarbij is het wel nodig te vermelden dat ten tijde van de dataverzameling het kalenderjaar 2024 op de helft was, dat verklaart ten minste ten dele het lage percentage in 2024. De rest van de ervaringen zijn langer dan twintig jaar geleden (47%) of er is gerapporteerd dat men niet meer wist wanneer de ervaring precies was (9%).

2.4.3 Kenmerken delicten

Eenmalig of meerdere keren
Daarna is gekeken of de ongewenste seksueel grensoverschrijdende gedragingen door een dader uit de geloofsgemeenschap eenmalig of meerdere keren zijn ervaren (tabellen B5.4, B6.4, B7.4 en B8.4). Voor alle ongewenste seksuele gedragingen geven de meeste deelnemers aan deze meerdere keren te hebben meegemaakt: 79% van de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren, 68% van het ongewenst online seksueel contact, 69% van de aanrandingen en 75% van de verkrachtingen.

Locatie
Daarna is gekeken naar de locatie van de seksueel grensoverschrijdende gedragingen door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap (tabellen B5.5, B6.5, B7.5 en B8.5). Hoewel de meeste seksueel grensoverschrijdende gedragingen op locaties buiten de gemeenschappen plaatsvinden (range 71%-87%), gebeurt ongeveer een kwart van de seksueel grensoverschrijdende gedragingen op locaties binnen de geloofsgemeenschappen (range 13%-29%). De locaties die het meest genoemd zijn, variëren per type seksueel grensoverschrijdend gedrag: ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren: 'in een gebouw van de geloofsgemeenschap' (10%), online seksueel grensoverschrijdend gedrag: 'op het terrein van de geloofsgemeenschap' (5%), aanranding: 'in een gebouw van de geloofsgemeenschap' (9%) en 'bij mensen van de geloofsgemeenschap thuis' (9%) en verkrachting: 'op een locatie van een door de geloofsgemeenschap georganiseerd evenement, zoals een congres of kamp' (9%).

2.4.4 Invloed op leefgebieden

Invloed op betrokkenheid geloofsgemeenschap
Daarna is gekeken naar de invloed van de seksueel grensoverschrijdende gedragingen door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap op de betrokkenheid van het slachtoffer bij de gemeenschap (figuren B5.1, B6.1, B7.1 en B8.1). Verschillende deelnemers geven aan na het seksueel grensoverschrijdende gedrag niet meer betrokken, of minder betrokken te zijn bij de geloofsgemeenschap: gemiddeld 56% na ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren, gemiddeld 48% na online seksueel grensoverschrijdend gedrag, gemiddeld 36% na aanranding en gemiddeld 51% na verkrachting.

Invloed op overige leefgebieden
Vervolgens is gekeken naar de invloed van de seksueel grensoverschrijdende gedragingen door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap op verschillende leefgebieden (figuren B5.2, B6.2, B7.2 en B8.2 en tabellen B5.6, B6.6, B7.6 en B8.6). De deelnemers noemen verschillende leefgebieden waarop veel negatieve invloed is geweest, dit is hieronder aangegeven per type seksueel grensoverschrijdende gedraging. Het ervaren van veel negatieve invloed varieert van 23% na ongewenst online seksueel gedrag tot 68% na verkrachting. Per leefgebied kon worden aangegeven hoeveel invloed erop is ervaren, vandaar dat de onderstaande percentages niet optellen tot 100% (ook niet per type seksueel grensoverschrijdende gedraging).

Ongewenste seksueel getinte opmerkingen
Gemiddeld geeft ongeveer een op de drie mensen aan dat er veel negatieve invloed is geweest van ongewenste seksueel getinte opmerkingen op de leefgebieden (31% bij totaal). Dit betreft meestal het gevoel van veiligheid (39%) of het vertrouwen in mensen (38%). Verder geeft eveneens ongeveer een op de drie mensen aan dat er geen negatieve invloed is geweest op de leefgebieden (33%) of een beetje (35%). In de open antwoorden kon worden aangegeven of er nog overige leefgebieden waren waarop invloed is ondervonden. Hierin is het aangaan of behouden van een relatie het vaakst genoemd (5 keer).

Ongewenst online seksueel gedrag
Gemiddeld geeft 23% van de deelnemers aan dat er veel negatieve invloed is geweest van het ongewenst online seksueel gedrag op de leefgebieden. Dit betreft meestal het vertrouwen in mensen (44%). Verder geeft gemiddeld 38% van de mensen aan dat er

geen negatieve invloed is geweest op de leefgebieden en eveneens 38% van de mensen geeft aan dat er een beetje negatieve invloed is geweest. Dit laatste betreft meestal het sociaal leven (56%) of werk/school/opleiding (52%). In de open antwoorden kon worden aangegeven of er nog overige leefgebieden waren waarop invloed is ondervonden. Hierin is 'op vele vlakken' het vaakst genoemd (2 keer).

Aanranding
Gemiddeld geeft 36% van de deelnemers aan dat er veel negatieve invloed is geweest van de aanranding op de leefgebieden. Dit betreft meestal de psychische gezondheid (53%) of het vertrouwen in mensen (49%). Verder geeft gemiddeld 34% van de mensen aan dat er geen negatieve invloed is geweest op de leefgebieden en 30% van de mensen geeft aan dat er een beetje negatieve invloed is geweest van de aanranding. Dit laatste betreft meestal het gevoel van veiligheid (40%) of het vertrouwen in mensen (38%). In de open antwoorden kon worden aangegeven of er nog overige leefgebieden waren waarop invloed is ondervonden. Hierin is 'op vele vlakken' het vaakst genoemd (4 keer).

Verkrachting
Gemiddeld geeft 68% van de deelnemers aan dat er veel negatieve invloed is geweest van de verkrachting op de leefgebieden. Dit betreft meestal de psychische gezondheid (85%), de seksuele gezondheid (82%), het vertrouwen in mensen of het gevoel van veiligheid (beide 80%). Verder geeft gemiddeld 14% van de mensen aan dat er geen negatieve invloed is geweest op de leefgebieden en 15% van de mensen geeft aan dat er een beetje negatieve invloed is geweest van de verkrachting. Dit laatste betreft meestal de geloofsovertuiging (26%), het sociaal leven of werk/school/opleiding (beide 21%). In de open antwoorden kon worden aangegeven of er nog overige leefgebieden waren waarop invloed is ondervonden. Hierin is 'op vele vlakken' het vaakst genoemd (5 keer).

2.4.5 Hulpbehoeften slachtoffers

Type hulpbehoeften

Algemeen
Vervolgens is gevraagd naar de hulpbehoeften van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De meeste slachtoffers vertellen over het seksueel grensoverschrijdende gedrag aan anderen, dit geldt voor alle vier de vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (range 54%-67%). De behoefte aan verdere hulp varieert. Na ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren hebben de meeste deelnemers geen behoefte aan verdere hulp (54%), na ongewenst online seksueel contact hebben evenveel deelnemers wel als geen behoefte aan verdere hulp (44%), terwijl dit na de ernstiger vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag wel zo is (59% na aanranding, 74% na verkrachting). Het type hulpbehoefte is veelal het zoeken van psychische hulp (22%-34%), ondersteuning van familie en vrienden (7 deelnemers en 19%-22%) of behoefte aan informatie (4 deelnemers, en 31%; tabellen B5.7, B6.7, B7.7 en B8.7).

Hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen
De slachtoffers konden ook aangeven of zij hulp nodig hadden met religieuze/levensbeschouwelijke vragen (in het algemeen). Hoewel de meeste deelnemers aangeven dit niet nodig te hebben, kwam het af en toe wel voor: acht slachtoffers van ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren, drie

slachtoffers van ongewenst online seksueel contact, zes slachtoffers van aanranding en elf slachtoffers van verkrachting (28 deelnemers van totaal 218 deelnemers = 13% die aangeven seksueel grensoverschrijdend gedrag te hebben meegemaakt met een dader van een geloofsgemeenschap). Vanwege de lage aantallen hier zijn verder geen percentages berekend (tabellen B5.7, B6.7, B7.7 en B8.7).

Hulp vanuit de geloofsgemeenschap
Verder was er af en toe behoefte aan hulp vanuit de gemeenschap: 9 deelnemers na ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren, 1 deelnemer na ongewenst online seksueel contact, 13 deelnemers na aanranding, en 9 deelnemers na verkrachting (32 deelnemers van totaal 218 deelnemers = 15% die aangeven seksueel grensoverschrijdend gedrag te hebben meegemaakt met een dader van een geloofsgemeenschap). Deze hulpbehoefte kon worden gespecificeerd, waarbij de meeste deelnemers aangaven behoefte te hebben aan een gesprek met een vertrouwenspersoon (23 deelnemers) en aan hulp met religieuze of levensbeschouwelijke vragen (vanuit de gemeenschap; eveneens 23 deelnemers). De behoeften aan het doen van een melding (14 deelnemers), aan een gesprek (13 deelnemers) en aan het indienden van een klacht (11 deelnemers), kwamen ook een aantal keer voor (tabellen B5.7, B6.7, B7.7 en B8.7).

Politiecontacten
De meeste deelnemers geeft aan geen behoefte te hebben aan politiecontacten na het seksueel grensoverschrijdende gedrag door een dader uit de geloofsgemeenschappen. Na ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren is acht keer aangegeven dat dit wel zo is, na ongewenst online seksueel contact twee keer, na aanranding 9 keer en na verkrachting 15 keer (33 deelnemers van totaal 218 deelnemers = 15% die aangeven seksueel grensoverschrijdend gedrag te hebben meegemaakt met een dader van een geloofsgemeenschap). Ongeveer de helft van die deelnemers wilde daarbij zowel melding als aangifte doen. Als reden om melding dan wel aangifte te doen werd veelal genoemd dat de dader gestopt en gestraft moest worden (totaal 14 keer genoemd).

Gezochte, gevonden, bekendheid met en mate van tevredenheid hulp
Daarna is gevraagd of de hulp waar behoefte aan was gezocht is, gevonden is, of duidelijk was voor de slachtoffers hoe hulp gezocht moest worden en hoe tevreden zij met de gevonden hulp waren (tabellen B5.9, B6.8, B7.9, B8.9). Uit de resultaten komt naar voren dat niet iedereen die een hulpbehoefte heeft, ook hulp zoekt of hulp vindt. Van de hulpbehoeften na seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt in 58% (na ongewenst online seksueel contact) tot 76% (verkrachting) van de hulpbehoeften hulp gezocht. Van de hulpbehoeften na seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt in 48% (aanranding) tot 67% (opmerkingen) van de hulpbehoeften hulp gevonden. De tevredenheid over de gevonden hulp varieert.

Gemiste hulp
Verschillende deelnemers gaven aan ook hulp gemist te hebben. Daarbij is het vaakst genoemd dat hulp van familie en/of vrienden is gemist (totaal 13 keer), psychische ondersteuning (totaal 7 keer) en iemand om je verhaal bij te doen (totaal 6 keer; tabellen B5.10, B7.10, B8.10).

2.4.6 *Suggesties van slachtoffers voor geloofsgemeenschappen*

Ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag
Vervolgens is gevraagd naar eventueel resterende gedachten die de deelnemers hadden over hun ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag (vraag 23). Deze open vraag is aan alle mensen voorgelegd die hebben geantwoord dat zij seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt, ongeacht de vraag of dit een dader vanuit de geloofsgemeenschap betrof. Hier is in ruime mate gebruik van gemaakt, 402 deelnemers in totaal hebben opmerkingen geplaatst. De opmerkingen van de mensen met een of meer ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader vanuit de geloofsgemeenschap omschreven zijn geclassificeerd (*n*=68).[41] Totaal betreft het 59 unieke deelnemers en 68 opmerkingen, waarbij 7 opmerkingen niet gerelateerd waren aan de ervaringen (bijvoorbeeld 'Goed om dit onderzoek te doen'; tabel 2.5). De meeste opmerkingen gingen over de impact (19), betroffen kenmerken van de slachtoffers (12) of waren suggesties (10). Bij impact is vaak genoemd dat het seksueel grensoverschrijdende gedrag veel impact heeft gehad (8 keer). Bij kenmerken van het slachtoffer is genoemd dat er nog meer ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag waren dan in de vragenlijst gedeeld zijn (5 keer). Slechts twee opmerkingen zagen op de geloofsgemeenschappen: één keer is genoemd dat de gemeenschap de signalen over risico's van de betreffende persoon heel serieus heeft genomen, een andere keer dat iemand veel steun en herstel heeft gevonden in een nieuwe geloofsgemeenschap.

Tabel 2.5 Overige opmerkingen over de ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag (*n*=68)

Ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag	*n*	%
Impact	19	31
Pas jaren later behandeling gezocht	2	-
Bagatelliseren vergroot de impact	2	-
Angst voor seksueel contact na seksueel grensoverschrijdend gedrag	1	-
Impact bleef beperkt vanwege succesvol afweren	1	-
Veel schaamte na seksueel grensoverschrijdend gedrag	1	-
Seksueel grensoverschrijdend gedrag op jonge leeftijd heeft impact rest van het leven	2	-
Impact groot	8	-
Veel psychische klachten	2	-
(Kenmerk) slachtoffer	12	20
Moeilijk te ontkomen aan situatie	2	-
Meerdere keren seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt dan in de vragenlijst verteld	5	-
Op mannelijk slachtoffer heeft seksueel grensoverschrijdend gedrag andere impact	2	-
Als je jong bent, ben je nog naïef	1	-
Wens om erkenning, excuses en financiële tegemoetkoming	1	-
Kwetsbare personen zoals gehandicapten worden vaker slachtoffer	1	-

[41] De andere ervaringen zijn hier niet geclassificeerd, omdat we vooral geïnteresseerd zijn in de ervaringen van de slachtoffers met een dader vanuit de geloofsgemeenschappen.

Ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag	*n*	%
Suggestie	10	16
Meer aandacht voor mannelijke slachtoffers	1	-
Taalgebruik waarmee het slachtoffer wordt ondersteund	1	-
Taboe eraf zodat het bespreekbaar wordt	2	-
Instellen vertrouwenspersoon	1	-
Goede voorlichting over wat wel en wat niet mag is belangrijk	1	-
Impact niet onderschatten	2	-
Betere hulp vanuit de overheid	2	-
Bespreekbaarheid	8	13
Kon verhaal niet delen (uit angst niet geloofd te worden)	3	-
Realisatie van wat er gebeurde kwam pas veel later	2	-
In dorpse bijbelbelt heerst cultuur van seksueel grensoverschrijdend gedrag als zijnde normaal	1	-
Huidige openheid over seksueel grensoverschrijdend gedrag helpt	3	-
Kenmerk delict	2	3
Extra ingewikkeld in geval van huiselijk geweld	2	-
Overig	10	16
Gemeenschap heeft het goed afgehandeld	1	-
Seksueel grensoverschrijdend gedrag gebeurt veel in groepen	1	-
Slachtoffer kreeg straf in plaats van dader	1	-
Overig grensoverschrijdend gedrag kan ook veel impact hebben	1	-
Seksueel grensoverschrijdend gedrag was vroeger veel gangbaarder	4	-
Herstel gevonden in andere geloofsgemeenschap, mede door bidden	1	-
Hoop op afstraffing dader	1	-
Totaal	61	100

Suggesties voor geloofsgemeenschappen in omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag

Daarna is gevraagd naar suggesties over de manier waarop geloofsgemeenschappen kunnen omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag (vraag 24). Deze open vraag is aan alle mensen voorgelegd die hebben geantwoord dat zij seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt, ongeacht de vraag of dit een dader vanuit de geloofsgemeenschap betrof. Ook hier is in ruimte mate gebruik van gemaakt: 420 deelnemers gaven 1 of meer suggesties (totaal 525 suggesties). De opmerkingen van de mensen met een of meer ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader vanuit de geloofsgemeenschap omschreven zijn geclassificeerd (*n*=83). Hierin zaten 7 onduidelijke suggesties, zoals 'dat past hier niet in 1 regel'. De resterende 76 suggesties zijn geclassificeerd (tabel 2.6). De suggesties zijn vervolgens onderverdeeld naar suggesties gericht op de dader (8% van de suggesties), suggesties gericht op het slachtoffer (32%), suggesties gericht op de geloofsgemeenschap zelf (50%) en overige suggesties (8%). Te zien is dat de meeste suggesties voor de geloofsgemeenschappen gaan over het

bespreekbaar maken of het verbreken van het taboe van seksueel grensoverschrijdend gedrag (12 keer). Een voorbeeld hiervan is: 'bespreekbaar maken in kerkdiensten'. De meeste suggesties gericht op het slachtoffer gaan over openheid, geen schaamte en het serieus nemen van de slachtoffers (beide 8 keer). Een voorbeeld hiervan is 'wees open, geen schaamte' en 'verzwijg het niet'. De suggesties gericht op de dader zien op het aanpakken van de daders (5 keer). Voorbeelden hiervan zijn 'Meteen optreden en doorpakken. Geen doofpotten'. Dat leidt tot nog meer trauma voor de slachtoffers'.

Tabel 2.6 Suggesties voor geloofsgemeenschappen in omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag (*n*=76)

Suggesties voor geloofsgemeenschappen	*N*	%
Gericht op dader	6	8
Daders aanpakken	5	-
De wet volgen	1	-
Gericht op slachtoffer	24	32
Accepteren van LHBTIQ+	1	-
Slachtoffer bijstaan	6	-
Openheid, geen schaamte	8	-
Slachtoffers serieus nemen	8	-
Slachtoffer beschermen	1	-
Gericht op geloofsgemeenschap zelf	38	50
Afschaffen celibaat	2	-
Aansluiten bij meldpunt, zoals SEM	2	-
Alert zijn/er niet van uitgaan dat het niet voorkomt	3	-
Bespreekbaar maken/taboe verbreken seksualiteit	12	-
Creëren van minder hiërarchie	1	-
Evenveel vrouwen als mannen op hogere posities in geloofsgemeenschappen	1	-
Leven volgens de bijbel	1	-
Lotgenotencontact mogelijk maken	1	-
Niet te snel aandringen op vergeving	1	-
Niet alleen nadenken over schade kerk	3	-
Niet goedpraten vanuit de bijbel	1	-
(Onafhankelijk) vertrouwenspersoon beschikbaar stellen	7	-
Opstellen en handhaven protocollen	1	-
Uitsluiten dader uit geloofsgemeenschap	1	-
Vierogen principe	1	-
Overig	6	8
Voorlichting geven	5	-
VOG verplicht stellen	1	-
Totaal	76	100

Suggesties voor hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag
Tot slot is gevraagd naar andere suggesties voor hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag (vraag 25). Deze open vraag is aan alle mensen voorgelegd die hebben geantwoord dat zij seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt, ongeacht de vraag of dit een dader vanuit de geloofsgemeenschap betrof. Ook hier is in ruime mate gebruik van gemaakt: 265 deelnemers gaven 1 of meer suggesties. De opmerkingen van de mensen met een of meer ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader vanuit de geloofsgemeenschap omschreven zijn geclassificeerd (*n*=37; tabel 2.7). De suggesties zijn vrij breed en algemeen van aard. Het meest wordt genoemd dat het verhaal serieus nemen belangrijk is (7 keer), net als beseffen dat herstel heel lang duurt (5 keer).

Tabel 2.7 Suggesties voor hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader uit de geloofsgemeenschap (*n*=43)

Suggesties voor hulpverlening	*N*	%
Politie/justitie	4	11
Zwaarder straffen	1	-
Politie betrekken	3	-
Algemeen	25	68
Beseffen dat herstel heel lang duurt	5	-
Laagdrempelige hulp bieden	3	-
Proactieve benadering slachtoffers	3	-
Het slachtoffer niet de schuld geven	2	-
Verhaal serieus nemen	7	-
Meer cultuur-sensitief werken	1	-
Bespreken van seksualiteit niet te zwaar maken	2	-
Stimuleren van lotgenotencontact	1	-
Specifieke instanties	2	5
Scholen: vertrouwenspersoon aanstellen	1	-
SHN: doorontwikkelen herstelgesprekken dader-slachtoffer	1	-
Bekendheid met hulpinstanties	3	8
Meer communiceren over vinden van hulpinstanties	1	-
Voorlichting geven	1	-
Meer bekendheid Centrum Seksueel Geweld	1	-
Overig	4	11
Machtsmisbruik aanpakken	1	-
Helpen met uit huis gaan	1	-
Echte en goede hulp verbeteren	1	-
Waarschuwen voor specifieke daders	1	-
Totaal	37	100

2.5 Tussenconclusies

In dit hoofdstuk is bekeken hoeveel mensen die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag rapporteren, gepleegd zowel door een dader binnen de geloofsgemeenschap als door een dader buiten de geloofsgemeenschap. Ook zijn verschillende kenmerken van de seksueel grensoverschrijdende gebeurtenissen in kaart gebracht, zoals de leeftijd waarop de deelnemers slachtoffer werden, het moment waarop dit gebeurde, et cetera. Verder is gekeken naar de impact die de slachtoffers rapporteerden van de seksueel grensoverschrijdende gedragingen. De deelnemers aan het onderzoek waren gemiddeld 53 jaar (*SD*=17) en ongeveer de helft was man (47%), of vrouw (52%) en een klein deel non-binair (0,2%). Er is gekeken naar negen geloofsgemeenschappen, waarbij de verdeling van het aantal deelnemers naar type geloofsgemeenschap is afgezet tegen die uit een representatieve steekproef onder de Nederlandse bevolking vanuit een longitudinaal onderzoek, genaamd het LISS-panel.[42] Hiermee is bezien in hoeverre de verdeling van het aantal deelnemers naar geloofsgemeenschap uit de huidige panelstudie representatief is voor de verdeling van het aantal deelnemers naar geloofsgemeenschap in de Nederlandse bevolking. Hoewel ook de deelnemers aan het LISS-panel zich vooral verbonden voelen aan de protestantse kerken (42%) of de RKK (36%) net als in de huidige panelstudie, is het aantal deelnemers in de huidige panelstudie dat zich verbonden voelt aan deze kerken lager: 27% aan de protestantse kerken en 24% aan de RKK. Daarnaast is er een vrij groot verschil ten opzichte van de evangelische en pinksterbeweging: 18% in de huidige panelstudie versus 4% in het LISS-panel. De overige verdeling in de huidige panelstudie versus het LISS-panel is als volgt: migrantenkerken (4% versus 0,9%), islam (7% versus 9%), hindoeïsme (3% versus 1,9%), boeddhisme (11% versus 0,2%) en jodendom (5% versus 0,5%; LISS-panel, 2024). Voor de CGJG is geen percentage gerapporteerd in het LISS-panel. Dit verschil is niet verwonderlijk gezien de steekproeftrekking, maar maakt wel dat de resultaten uit de huidige panelstudie minder representatief zijn voor de Nederlandse bevolking dan die uit het LISS-panel.

Hierna volgen de belangrijkste bevindingen, waarbij onderscheid is gemaakt naar alle ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag van deelnemers verbonden aan een geloofsgemeenschap en naar de ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag van deelnemers verbonden aan een geloofsgemeenschap waarbij de dader een functie binnen de gemeenschap had. De bevindingen zijn in perspectief geplaatst aan de hand van de literatuur. De overkoepelende conclusie luidt:

> Deelnemers die zich verbonden voel(d)en aan een geloofsgemeenschap rapporteren vaker ooit seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader van buiten de geloofsgemeenschap te hebben meegemaakt (totaal 60% van de ervaringen) dan door een dader van binnen de geloofsgemeenschap (totaal 12% van de ervaringen; al dan niet in leidinggevende functies). Meer gedragingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag met een dader vanuit de geloofsgemeenschap

[42] Dit is een longitudinaal opgezet onderzoek onder een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking. De eerste meting was in 2007 en een deel van het onderzoek wordt elk jaar herhaald. Vanuit het LISS-panel is eveneens paneldata beschikbaar over slachtofferschap en ervaren steun, het 'Victims in modern society' project (Data Archive | StudyUnits). Hierin zitten ook ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag. De hier geciteerde gegevens zijn in maart en april 2024 verzameld, enkele maanden voorafgaand aan de dataverzameling in ons panelonderzoek.
Over 4.900 deelnemers waren beide gegevens bekend: de geloofsgemeenschap (dataset cr24q_EN_1.0p; gedownload van Data Archive | StudyUnits op 18 november 2025) en het slachtofferschap van seksueel grensoverschrijdende gedrag (dataset 0024h_EN_1.Op Data Archive | StudyUnits).

betreffen mannelijke slachtoffers (16%) dan vrouwelijke slachtoffers (11%). Dit verschil is significant.

Meer gedetailleerde resultaten vanuit de panelstudie die in relatie tot de literatuur zijn beschreven, zijn hieronder besproken, waarbij onderscheid is gemaakt naar enerzijds alle ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (paragraaf 2.5.1) en anderzijds de ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag met een dader binnen de geloofsgemeenschap (paragraaf 2.5.2). De verschillen in paragraaf 2.5.1 naar sekse zijn niet op significantie getoetst, in paragraaf 2.5.2 is dat wel gedaan.

2.5.1 Seksueel grensoverschrijdend gedrag: daders binnen en buiten geloofsgemeenschappen

1 Uit de panelstudie blijkt dat van alle deelnemers die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap totaal 39% (57% van de vrouwen en 20% van de mannen) een of meerdere vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft meegemaakt (ooit), waarbij de dader van binnen en buiten de geloofsgemeenschappen kan komen.

Dit is redelijk vergelijkbaar met de cijfers die de Graaf et al. (2023)[43] rapporteren: totaal 43% (62% van de vrouwen en 22% van de mannen) uit de algemene bevolking in Nederland heeft ooit een vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt.[44] Verder vinden De Graaf et al. (2023) dat vrouwen die geloof een beetje belangrijk vinden (52%) of heel belangrijk vinden (49%) significant minder vaak seksueel grensoverschrijdend gedrag rapporteren dan vrouwen die geloof onbelangrijk vinden of niet-gelovig zijn (67%; De Graaf et al., 2023). Hoewel de percentages licht verschillen, is dit bij mannen niet significant: mannen die geloof een beetje belangrijk vinden (19%) of heel belangrijk vinden (20%) rapporteren even vaak seksueel grensoverschrijdend gedrag in vergelijking met mannen die geloof onbelangrijk vinden of niet-gelovig zijn (23%; De Graaf et al., 2023). Ook Van Werkhooven en Heuzels (2023)[45] vonden dat de religieuze groep significant minder vaak aangeeft (44%) het seksueel grensoverschrijdende gedrag te hebben ervaren dan de niet-religieuze groep (50%). Verder keken zij naar de mate van betrokkenheid bij de religieuze groepen, maar dat resultaat is in tegengestelde richting: de groep die zeer sterk betrokken is bij geloof geeft vaker (59%) aan seksueel grensoverschrijdend gedrag te hebben meegemaakt dan de groepen die niet/een beetje/sterk betrokken waren bij geloof (37-43%). Wereldwijd wordt een percentage van 32,9% van alle vrouwen genoemd dat ooit slachtoffer is geworden van seksueel geweld dat niet door een partner (8,2%) of fysiek en/of seksueel geweld dat wel door een partner (24,7%)

[43] De Graaf et al. (2023) deden onderzoek naar de seksuele gezondheid van een gewogen steekproef van de Nederlandse bevolking. De steekproef werd door het CBS getrokken vanuit de Basisregistratie Personen. Van de 58.319 aangeschreven personen heeft 15.638 de vragenlijst ingevuld (respons van 26,8%). Na opschoning van onbetrouwbaar geachte vragenlijsten bleven 15.512 respondenten over, waarna het CBS het databestand middels een weegprocedure op leeftijd, geslacht, herkomst, sociaal-economische categorie, plaats in het huishouden, regio, stedelijkheid en inkomen representatief heeft gemaakt voor de populatie 18 tot en met 80-jarigen in Nederland.

[44] Eén van de vragen ziet op seksuele grensoverschrijding en geweld, waarbij seksuele grensoverschrijding door hen wordt gedefinieerd als 'alle vormen van seksueel gedrag die over de grenzen van een ander gaan en waarbij geen sprake is van instemming (consent), bijvoorbeeld ongewenste aanrakingen of opmerkingen, zoenen of seks tegen iemands wil' en seksueel geweld als 'als iemand ooit gedwongen is tot seksuele handelingen en/of ooit seks tegen de wil had', waarbij seks is gedefinieerd als 'aftrekken of vingeren, orale seks, penis-in-vagina seks of anale seks' (De Graaf et al., 2023, p. 120).

[45] In het onderzoek dat Van Werkhooven en Heuzels (2023) verrichtten voor stichting Veilige Kerk is onder meer gekeken naar de vraag of de deelnemers wel eens seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben ervaren. Het betreft een panelstudie onder 6.000 Nederlanders van 18 jaar of ouder (*responsrate* 44%) en er werd onderscheid gemaakt naar religieuze en niet-religieuze groepen.

wordt gepleegd (WHO, 2025).[46] Bij jongens is een dergelijk cijfer niet bekend, wel is bekend dat 3% van de jongens slachtoffer wordt van gedwongen penetratie (Piolanti et al., 2025). Seksueel kindermisbruik in een instituut dat wordt beheerd door een religieuze organisatie is in Australië door 58,6% van de mensen gerapporteerd.

2 Uit de panelstudie blijkt verder dat tussen de 33% (protestantse kerken) en 49% (boeddhistische gemeenschap) van de deelnemers die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap ooit een vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft meegemaakt, waarbij de dader van binnen en buiten de geloofsgemeenschap kan komen. Het aandeel vrouwen is voor elke geloofsgemeenschap groter dan het aandeel mannen.

De meest vergelijkbare cijfers over seksueel grensoverschrijdend gedrag (ooit) voor drie geloofsgemeenschappen (katholiek, protestants, islamitisch) komen uit het onderzoek van De Graaf et al. (2023).[47] Daaruit volgt dat de panelcijfers over seksueel grensoverschrijdend gedrag gerapporteerd door deelnemers uit de RKK vrijwel gelijk zijn aan die cijfers gerapporteerd door de Graaf et al. (2023): 52% van de katholieke vrouwen en 20% van de katholieke mannen uit de panelstudie rapporteren seksueel grensoverschrijdend gedrag ten opzichte van 49% van de katholieke vrouwen en 19% van de katholieke mannen (H. de Graaf, persoonlijke communicatie Rutgers, 28 oktober 2025). Ook de cijfers over de protestantse kerken komen redelijk overeen: uit het panelonderzoek blijkt dat 49% van de protestantse vrouwen en 15% van de protestantse mannen seksueel grensoverschrijdend gedrag rapporteren, ten opzichte van 54% van de protestantse vrouwen en 17% van de protestantse mannen (H. de Graaf, persoonlijke communicatie, 28 oktober 2025). Bij de islamitische deelnemers is vooral een verschil te zien met de mannen: uit het panelonderzoek blijkt dat 49% van de islamitische vrouwen en 28% van de islamitische mannen seksueel grensoverschrijdend gedrag rapporteren, ten opzichte van 42% van de protestantse vrouwen en 12% van de protestantse mannen (H. de Graaf, persoonlijke communicatiem, 28 oktober 2025).

Uit de cijfers van De Graaf et al. (2023) blijkt ook dat zowel de mannen als de vrouwen uit de drie door hen onderzochte geloofsgemeenschappen alle drie significant minder vaak seksueel grensoverschrijdend gedrag (ooit) rapporteren dan de niet-gelovige mannen en vrouwen (69% van de niet-gelovige vrouwen, 25% van de niet-gelovige mannen; H. de Graaf, persoonlijke communicatie, 28 oktober 2025). Ook Van Werkhooven en Heuzels (2023) rapporteren dat te zien is dat de gelovige deelnemers, te weten katholieke, hervormde en gereformeerde deelnemers, significant minder vaak (38-40%) dan de overige religieuze groepen[48] (65%) aangeven seksueel grensoverschrijdend gedrag te hebben meegemaakt.

[46] Afhankelijk van de regio verschillen deze cijfers, zo wordt in Europa en Noord-Amerika gemiddeld 12,0% niet-partner seksueel geweld en 22,2% wel-partner seksueel geweld gevonden terwijl deze cijfers in bijvoorbeeld Centraal- en Zuid-Azië 9,1% niet-partner en gemiddeld 30,8% partner seksueel geweld liggen (WHO, 2025).

[47] Op verzoek van de huidige onderzoekers zijn de cijfers uit het onderzoek van De Graaf et al. (2023) uitgesplitst naar verschillende geloofsgemeenschappen (persoonlijke communicatie Rutgers 28 oktober 2025). De vraag over geloof die is gesteld was: 'Bent u gelovig?' Als antwoordcategorieën konden worden aangevinkt: nee, ja, katholiek/protestants/islamitisch/hindoeistisch/joods/boeddhistisch, een ander geloof, weet ik niet. Hoewel de hindoeïstische, joodse en boeddhistische gemeenschap ook zijn onderzocht, waren er in die groepen te weinig deelnemers om de uitsplitsing te kunnen maken. Daarmee zijn er alleen cijfers verkregen over de katholieke geloofsgemeenschap, de protestantse geloofsgemeenschap en de islamitische geloofsgemeenschap. Verder zijn twee typen seksueel grensoverschrijdend gedrag bekeken: seksueel grensoverschrijdend gedrag in het algemeen en seksueel geweld.

[48] Onder overige religieuze groepen zijn de islam, het jodendom, het hindoeïsme, het boeddhisme en overige (niet nader gespecificeerde) gelovigen geschaard (door Van Werkhooven & Heuzels, 2023).

Verder zijn er cijfers over de Rooms-Katholieke Kerk (RKK) vanuit het onderzoek van de Commissie-Deetman (2011). De Commissie-Deetman (2011) verrichtte een surveyonderzoek naar seksueel misbruik in de RKK in de periode 1945-2000 onder 34.234 Nederlanders van 40 jaar en ouder. Zij concludeert dat tussen de 0,3% en 0,9% van de huidige Nederlanders (huidig ten tijde van publicatie van het rapport in 2011) van veertig jaar en ouder geconfronteerd zal zijn geweest met ongewenste seksuele benadering waarbij de pleger werkzaam was binnen de RKK. Naar verdere schatting van de commissie ziet dit op 10.000-20.000 personen en het gaat om ervaringen die uiteenlopen van zeer licht tot ingrijpend. Ook Bajos et al. (2023) onderzochten de prevalentie van seksueel kindermisbruik, in Frankrijk. Het betreft zes verschillende domeinen: binnen de familie, in de RKK, school, sport, artistieke sector en zomerkampen. Ze keken naar de periode van 1950 tot 2020 en onderzochten 28.026 volwassenen in Frankrijk (in een online survey representatief voor de Franse bevolking). De definitie van seksueel kindermisbruik was vrij smal en luidde: seksueel kindermisbruik is als een persoon een andere persoon dwingt om een seksuele handeling te plegen; dit omvat (poging tot) verkrachting en aanraken zonder toestemming. Uit de resultaten bleek dat het meeste seksueel kindermisbruik plaatsvond in de familie (3,55%), gevolgd door de kerk (0,81%) en school (0,32%). Zij schatten op basis van deze cijfers dat 213.000 mensen in Frankrijk sinds 1950 slachtoffer zijn geworden van seksueel kindermisbruik in de RKK in Frankrijk.

3 De meeste seksueel grensoverschrijdende ervaringen die door deelnemers verbonden aan de geloofsgemeenschappen zijn genoemd waarbij de dader van binnen en buiten de geloofsgemeenschap kan komen, betreffen ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren (totaal 44%, 10% mannen, 42% vrouwen), gevolgd door aanranding (35% totaal, 10% mannen, 32% vrouwen), verkrachting (11% totaal, 1% mannen, 11% vrouwen) en ongewenst online seksueel contact (totaal 11%, 3% mannen, 9% vrouwen).

De meest vergelijkbare cijfers komen uit het onderzoek van Akkermans et al. (2024).[49] Hieruit is af te leiden dat minder mannen en minder vrouwen uit ons panelonderzoek dan in het onderzoek van Akkermans et al. (2024) aangeven ongewenst online seksueel grensoverschrijdend gedrag te hebben ervaren: respectievelijk 3% versus 8% mannen en 9% versus 18% vrouwen. Deze bevinding is niet erg verwonderlijk gezien de hogere leeftijd van de paneldeelnemers uit het huidige onderzoek. Daarentegen hebben iets meer mannen uit ons panelonderzoek fysiek seksueel geweld gerapporteerd, dit betreft 11% ten opzichte van 9% uit het onderzoek van Akkermans et al. (2024). Hetzelfde geldt voor de vrouwen, meer vrouwen uit ons panelonderzoek hebben fysiek seksueel geweld gerapporteerd, totaal 43% van de vrouwen, ten opzichte van 30% van de vrouwen uit het onderzoek van Akkermans et al. (2024).[50] Van Werkhooven en Heuzels (2023) bekeken 15 verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar deze gedragingen zijn lastig te vergelijken met ons panelonderzoek. De religieuze groep gaf alleen bij 'gedwongen worden om de geslachtsdelen, billen of borsten aan te raken (bij

[49] Dit betreft de prevalentiemonitor huiselijk geweld en seksueel grensoverschrijdend (PHGSG) gedrag van het CBS. Deze monitor is gestart in 2020, waarna in 2022 en in 2024 eveneens metingen volgden. In deze representatieve steekproef onder de Nederlandse bevolking is gedetailleerd gevraagd naar slachtofferschap van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de afgelopen 12 maanden en zijn enkele aanvullende vragen gesteld over slachtofferschap dat gedurende het leven heeft plaatsgevonden. Deze laatste cijfers zijn het meest vergelijkbaar met de huidige panelstudie. Voor het onderzoek is een steekproef van 100.000 mensen uit de Nederlandse bevolking van 16 jaar en ouder benaderd. Ruim 25.000 personen hebben de vragenlijst ingevuld.

[50] De operationalisatie van fysiek seksueel geweld van Akkermans et al. (2024) betreft voorvallen waarbij grensoverschrijdend lichamelijk contact plaatsvond, variërend van ongewenste aanrakingen tot verkrachting. In het huidige panelonderzoek betreft dit aanranding en verkrachting.

mijzelf of bij een ander)' aan dat zij dit significant vaker ervaarden dan de niet-religieuze groep (12% versus 9%). De Royal Commission Australia (2017a) heeft een grootschalig onderzoek gedaan naar institutioneel seksueel kindermisbruik in Australië, waarvoor zij verschillende onderzoeksmethoden hebben ingezet en tientallen rapporten over hebben gepubliceerd.[51] De meeste slachtoffers komen uit een katholieke organisatie: 61,8% van de slachtoffers die seksueel kindermisbruik rapporteren vanuit een religieuze institutionele setting. Andere slachtoffers komen uit 15,1% van institutioneel seksueel kindermisbruik komen uit migrantenkerken (15,1%), de evangelische en pinksterbeweging (10,7%), protestantse kerken (10%), de CGJG (1,7%) en 0,4% uit joodse geloofsgemeenschappen.

4 Uit de panelstudie blijkt daarnaast dat de deelnemers verbonden aan een geloofsgemeenschap die seksueel grensoverschrijdende ervaringen noemen waarbij de dader van binnen en buiten de geloofsgemeenschap kan komen, het vaakst ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren hebben ervaren (totaal 44%, 44% van de vrouwen, 41% van de mannen). Bij de mannelijke deelnemers varieert dit tussen 9% (bij de mannelijke deelnemers die zich verbonden voelen met de Rooms-Katholieke Kerk of de protestantse kerken) en 17% (mannelijke deelnemers die zich verbonden voelen met de Islamitische gemeenschap). Bij de vrouwelijke deelnemers varieert dit tussen 38% (vrouwelijke deelnemers die zich verbonden voelen aan de Hindoeïstische gemeenschap) en 61% (vrouwelijke deelnemers die zich verbonden voelen aan de Boeddhistische gemeenschap).

De enige cijfers die enigszins vergelijkbaar zijn, zijn die over seksueel geweld uit het onderzoek van De Graaf et al. (2023).[52] Daaruit volgt dat de panelcijfers over verkrachting gerapporteerd door vrouwelijke deelnemers uit de RKK lager zijn dan de cijfers over seksueel geweld gerapporteerd door de Graaf et al. (2023): 10% van de katholieke vrouwen uit de panelstudie rapporteren verkrachting ten opzichte van 19% van de katholieke vrouwen dat seksueel geweld rapporteert (H. de Graaf, persoonlijke communicatie, 28 oktober 2025). Hetzelfde geldt voor de panelcijfers over verkrachting gerapporteerd door vrouwelijke deelnemers uit de protestantse kerken, dat bedraagt 7% versus 19%. Voor de islamitische geloofsgemeenschap zijn de cijfers omgekeerd: 13% van de islamitische vrouwen uit de panelstudie rapporteert verkrachting versus 11% van de islamitische vrouwen uit het onderzoek van De Graaf et al. (2023) rapporteert seksueel geweld. Bij de mannelijke deelnemers uit de panelstudie zijn de aantallen personen die verkrachting per geloofsgemeenschap rapporteren zo laag, dat er geen percentages zijn berekend. De mannen uit het onderzoek van De Graaf et al. (2023) in de katholieke groep net als de mannen in de islamitische groep rapporteren 6% seksueel geweld ooit en uit protestantse gemeenschappen is dit 3% (H. de Graaf, persoonlijke communicatie, 28 oktober 2025).

Van Werkhooven en Heuzels (2023) bekeken seksueel grensoverschrijdend gedrag bij de katholieke, hervormde en gereformeerde deelnemers en vonden dat zij significant minder vaak (38-40%) dan de overige religieuze groepen[53] (65%) aangeven seksueel grensoverschrijdend gedrag te hebben meegemaakt.

[51] Dit omvatte drie 'pilaren' zoals ze dit zelf noemen: de analyse van persoonlijke getuigenissen (meer dan 8.000 gesprekken, 1.000 geschreven ervaringen), publieke hoorzittingen en onderzoek en beleidsstukken. Rond de 680 medewerkers hebben aan dit onderzoek gewerkt, gedurende een periode van vijf jaar.

[52] Eén van de vragen ziet op seksuele grensoverschrijding en geweld, waarbij seksueel geweld is gedefinieerd als: 'iemand die ooit gedwongen is tot seksuele handelingen en/of ooit seks tegen de wil had' (De Graaf et al., 2023, p. 120). Dit wijkt af van de definitie die in de panelstudie is gehanteerd, waarmee de cijfers niet één op één vergelijkbaar zijn.

[53] Onder overige religieuze groepen zijn de islam, het jodendom, het hindoeïsme, het boeddhisme en overige (niet nader gespecificeerde) gelovigen geschaard (door Van Werkhooven & Heuzels, 2023).

2.5.2 *Seksueel grensoverschrijdend gedrag: daders uit de geloofsgemeenschap*

5 Deelnemers die zich verbonden voel(d)en aan een geloofsgemeenschap rapporteren vaker ooit seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader van buiten de geloofsgemeenschap te hebben meegemaakt (totaal 60% van de ervaringen) dan door een dader van binnen de geloofsgemeenschap (totaal 12% van de ervaringen; al dan niet in leidinggevende functies; 27% weet het niet en 1% wil het liever niet zeggen). Meer gedragingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een voorganger/geestelijk leider betreffen mannelijke slachtoffers (11%) dan vrouwelijke slachtoffers (3%). Dit verschil is significant.

De meeste vergelijkbare cijfers komen uit het onderzoek van Akkermans et al. (2024), hoewel ook hier enige terughoudendheid geldt. Zij rapporteren cijfers over de prevalentie van religieus leiders als plegers in de afgelopen 12 maanden in Nederland en vinden dat 0,4% van de offline seksuele intimidatie, 0,4% van de online seksuele intimidatie en 0,1% van het fysiek seksueel geweld door een religieuze dader is gepleegd. De Royal Commission Australia (2017a) vond dat de meeste daders van seksueel kindermisbruik in religieuze instituten in Australië leidinggevende functies bekleedden of op een andere manier autoriteit hadden (52,9%); anderen zijn leraren (23,2%) of residentiële werkers (13,0%).[54]

De Royal Commission Australia (2016)[55] vond ook dat de dader ten tijde van het eerst gerapporteerde seksueel kindermisbruik binnen de CGJG in veel gevallen aan de CGJG verbonden is (89%), meestal niet in een leidinggevende functie (85%), soms wel (4%; 9% was niet verbonden, 2% was onduidelijk).[56] Het onderzoek van de John Jay College (2004)[57] toonde aan dat, afhankelijk van de schattingsmethode, tussen de 4,0% en 4,3% van alle Rooms-Katholieke priesters tussen 1950-2002 zijn beschuldigd van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Tamarit et al. (2023)[58] bekeken 97 uitspraken van verschillende rechtbanken waarin de dader is veroordeeld voor seksueel kindermisbruik in Spanje. In een kwart van de zaken (25,1%) was de dader een geestelijke of religieus leider uit de Rooms-Katholieke kerk of uit een andere kerk (de auteurs vermelden niet hoeveel zaken uit de katholieke kerk of hoeveel zaken uit

[54] De geïnteresseerde lezer kan meer vinden in 30 casestudies over: de Rooms-Katholieke Kerk (15), de Anglicaanse Kerk (7), het Leger des Heils (3), de Uniting Church, de CGJG, Australian Christian Churches (ACC) en gelieerde Pentecostal churches, Yeshiva Bondi en Yeshivah Melbourne (religious institutions forming part of the Chabad-Lubavitch movement of Orthodox Judaism) and the Australian Indigenous Ministries (formerly the Aborigines Inland Mission, a non-government and interdenominational faith ministry). Zie: Child Abuse Royal Commission - religious institutions.

[55] In dit onderzoek van de Royal Commission werd de Australische CGJG-organisatie gedagvaard om alle documenten die bewijs leveren van of betrekking hebben op beschuldigingen of klachten over seksueel kindermisbruik aan de commissie te leveren. Hierop heeft de commissie zo'n 5.000 documenten ontvangen, waarin dossiers zaten over 1.006 daders van seksueel kindermisbruik teruggaand tot 1950. De Royal Commission Australia (2016) heeft een tabel met kenmerken van de 1.006 zaken online gepubliceerd (bijlage met nummer 29-0031, op 12 november 2025 gedownload van: Exhibits for Case Study 29 | Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse). Deze pdf-tabel is door de onderzoekers omgezet in SPSS, waarna de onderzoekers hier analyses op hebben gedaan.

[56] Als leidinggevende functie zijn beschouwd: kringopziender (*circuit overseer*), ouderling (*congregation elder*), ouderling of ministeriele dienaar (*elder or ministerial servant*). Als niet-leidinggevende functie zijn beschouwd: ministeriele dienaar (*ministerial servant*), gemeenschapslid *(parishioner),* pionier (*pioneer*) en aspirant-lid (*unbaptised*). Als niet-verbonden zijn beschouwd: geen CGJG-lid (*not a JW member*) en als onduidelijk zijn beschouwd degenen met het label onduidelijk (*unclear*).

[57] De onderzoeksgroep vanuit het John Jay College (2004) heeft drie vragenlijsten ontwikkeld die naar een groot aantal katholieke organisaties in de VS zijn verstuurd: 195 bisdommen/parochies (98% van de diocesane priesters in de VS) en 140 religieuze gemeenschappen (60% van de religieuze gemeenschappen en 80% van de religieuze priesters) in de VS (in 1950-2002). De vragenlijsten gaan over de parochie, over de vermeende geestelijken die het seksueel grensoverschrijdende gedrag hebben gepleegd en over de slachtoffers.

[58] De onderzoekers bekeken uitspraken tussen 1998-2019.

andere kerk afkomstig zijn). De Royal Commission Australia (2017b)[59] concludeerde dat het meeste misbruik plaatsvindt in residentiële instellingen, 9 van de 10 keer. Ongeveer twee derde van de daders heeft een leidinggevende functie binnen de RKK (30% priesters, 32% religieuze broeders, 5% religieuze zusters). De resterende 29% hebben geen religieuze leidinggevende functie.

In de panelstudie is niet uitgevraagd of de dader een man of vrouw was, maar uit ander onderzoek is bekend dat bijna alle leiderschapsposities in geloofsgemeenschappen worden vervuld door mannen, om die reden zijn ze vaker dader aldus Denney et al. (2018). Dit heeft ook te maken met de man-vrouwverhoudingen in veel geloofsgemeenschappen (zie ook paragrafen 9.2.2, 9.3.2 en 9.4.2). Dit geldt ook voor seksueel grensoverschrijdend gedrag dat niet in een geloofsgemeenschap plaatsvindt, mannen zijn vaker dader, de meerderheid van alle bekende volwassen zedendelinquenten is man.

6 Verder blijkt uit de panelstudie dat elk van de vier onderzochte typen seksueel grensoverschrijdende gedragingen met een dader uit de geloofsgemeenschappen vaker een mannelijk slachtoffer betreffen dan een vrouwelijk slachtoffer. Zo is 14% van de ongewenste seksueel getinte opmerkingen gerapporteerd door een mannelijk slachtoffer en 8% door een vrouwelijk slachtoffer, betreft 18% van het ongewenst online seksueel contact een mannelijk slachtoffer en 10% een vrouwelijk slachtoffer, is in 15% van de aanrandingen een man slachtoffer en 14% een vrouw en betreffen verkrachtingen in 14% van de gevallen een vrouwelijk slachtoffer (mannelijke slachtoffers van verkrachting door een dader vanuit de geloofsgemeenschap komen minder dan 10 keer voor).

Dat meer mannen dan vrouwen slachtoffer worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader binnen een geloofsgemeenschap komt overeen met de onderzoeken naar de Rooms-Katholieke Kerk, waarin consistent in verschillende landen wordt gevonden dat mannelijke slachtoffers binnen een geloofscontext vaker slachtoffer worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag dan binnen andere contexten (Dressing et al., 2017[60]; John Jay College, 2004; Royal Commission Australia, 2017a, 2017b, Tamarit et al., 2023;) en tevens in dit onderzoek, waarin de Rooms-Katholieke en protestantse kerken zijn samengenomen (Spröber et al., 2014[61];

[59] Dit onderzoek van de Royal Commission betreft meldingen van seksueel kindermisbruik over de RKK tussen 1 januari 1980 en 28 februari 2015 (de zogenoemde '*Catholic Church claims data*'). Volgens de Royal Commission Australia (2017b) zijn deze gegevens het meest betrouwbaar als het gaat om de prevalentie van cijfers over seksueel kindermisbruik binnen de RKK in Australië. Dit komt doordat deze instellingen verplicht zijn meldingen van seksueel misbruik te registreren. De Royal Commission Australia heeft 201 katholieke organisaties bevraagd, waarvan 92 (46%) rapporteren een of meer meldingen van seksueel kindermisbruik te hebben gehad. Totaal betreft dit 4.444 slachtoffers die 4.756 meldingen over seksueel kindermisbruik aan autoriteiten binnen de RKK hebben doorgegeven. Er zijn totaal 1.880 daders bekend geworden.

[60] Dressing et al. (2017) hebben een literatuurreview uitgevoerd waarbij ze 40 onderzoeken naar seksueel kindermisbruik in de RKK in negen verschillende landen hebben gevonden (gepubliceerd tussen 1991 en 2015). Twee van de hieronder besproken onderzoeken zitten ook in dit onderzoek: John Jay College (2004) en Spröber et al. (2014). De andere onderzoeken zijn na die tijd verschenen. Dressing et al. concluderen op basis van deze review dat de dader gemiddeld 39 jaar is ten tijde van het plegen van het eerste seksueel grensoverschrijdende delict. De gemiddelde en geschatte prevalentie van het aantal priesters binnen de RKK die zich in z'n totaliteit schuldig hebben gemaakt aan seksueel grensoverschrijdend gedrag is 4,0%. Het aantal slachtoffers is voornamelijk mannelijk, gemiddeld genomen 78,6%. De meeste delicten zijn hands-on: 75,5% en 24,5% zijn hands-off delicten. Een brede range aan gerapporteerde problemen bij het slachtoffer zijn gevonden, door de auteurs verdeeld in fysieke consequenties (de meest voorkomende zijn somatoforme stoornissen, 35,9%), psychologische consequenties (de meest voorkomende zijn nachtmerries, 14,2%), gedragsproblemen (de meest voorkomende zijn sociaal terugtrekken, isolatie en zwijgzaamheid, alle 29,5%).

[61] In dezelfde periode dat de commissie-Deetman haar onderzoek naar seksueel misbruik in de RKK uitvoerde, vond in Duitsland een vergelijkbaar onderzoek plaats. De aanleiding was de onthulling van verschillende zaken van seksueel misbruik in verschillende instituten in Duitsland, vooral in Rooms-Katholieke scholen, en de situatie in Duitsland maakte deel uit van een breder schandaal over seksueel

Witt et al., 2022). Bij de CGJG is het juist andersom, de meeste slachtoffers zijn vrouwen (75%), mannen komen in een minderheid voor (12%) en beide seksen is in 8% van de zaken genoemd (4% is onduidelijk; Royal Commission Australia, 2016). In de joodse gemeenschap werd geen verschil naar sekse gevonden (Rosenbach et al., 2024).[62]

7 De meeste seksueel grensoverschrijdende gedragingen (elk type) door een dader uit de geloofsgemeenschappen worden door een bekende dader of door een familielid gepleegd. Een bekende dader is in 58% van de seksueel getinte opmerkingen of gebaren, in 60% van het ongewenst online seksueel contact, in 53% van de aanrandingen en in 46% van de verkrachtingen genoemd. Een familielid is in 16% van de seksueel getinte opmerkingen of gebaren, in minder dan 10 keer van het ongewenst online seksueel contact, in 30% van de aanrandingen en in 33% van de verkrachtingen genoemd.

Het enige onderzoek dat is gevonden dat ook keek naar de relatie tussen dader en slachtoffer is dat van de Royal Commission Australia (2016). Te zien is dat in 56% van de zaken sprake is van een familiale band tussen dader en slachtoffer, in 32% van de zaken geen familiale band is, in 9% de band zowel familiaal als ook niet-familiaal is en in 3% van de zaken de band onduidelijk is. De combinatie van deze beide gegevens laat zien dat binnen de zaken waarbij de dader wel verbonden was aan de CGJG, maar niet in een leidinggevende functie, meestal sprake was van een familiale band tussen dader en slachtoffer (56% van dit type zaken). Een niet-familiale band kwam in 33% van deze zaken voor en in 9% van deze zaken was sprake van zowel een familiale als een niet-familiale band tussen dader en slachtoffer. Bij de zaken met een dader met een leidinggevende functie was eveneens meestal sprake van een familiale band (53% van dit type zaken), in 42% van dit type zaken was de band niet-familiaal en in 5% was sprake van zowel een familiale als niet-familiale band.

8 Ten tijde van de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren, aanrandingen en verkrachtingen door een dader uit de geloofsgemeenschappen waren de meeste deelnemers 18 jaar of jonger (respectievelijk 61%, 72% en 64%). Ten tijde van ongewenst online seksueel contact waren de meeste deelnemers 18 jaar of ouder (56%).

Er zijn in de literatuur geen vergelijkbare cijfers gevonden.

9 De meeste ongewenste seksueel grensoverschrijdende gedragingen door een dader uit de geloofsgemeenschappen zijn langer dan tien jaar geleden: 67% van de

misbruik in de rooms-katholieke kerk binnen de V.S., de U.K., België, Nederland en Ierland. Als onderdeel van het onderzoek opende de Duitse regering een telefoonnummer waar slachtoffers anoniem melding konden maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag. In 1,5 jaar tijd (tussen mei 2010 en augustus 2011) zijn 7.565 telefoontjes en 3.062 brieven met daarin 6.300 anonieme meldingen ontvangen. Deze gegevens zijn nader ingedeeld in vijf categorieën: slachtoffer, bekende van slachtoffer, dader, bekende van dader of anders. Spröber et al. (2014) onderzochten alleen de slachtoffermeldingen bij dit telefoonnummer die over seksueel misbruik in een institutionele context gingen (*n*=1.050; 25% van alle telefonische meldingen) en vergeleken de meldingen binnen de rooms-katholieke kerk (*n*=404), de protestantse kerk (n=130) en niet-religieuze instellingen (*n*=516).

62 Rosenbach et al. (2024) onderzochten seksueel misbruik in de joods-orthodoxe gemeenschap in de V.S.. Omdat deze groep volgens de onderzoekers moeilijk te bereiken is, benaderden ze hen via *social media* platforms zoals whatsapp groepen, *snowball* emails en Amerikaanse online nieuwswebsites. De vragen over seksueel misbruik zijn 'verstopt' in een breder onderzoek naar dating binnen deze groep (dit deden de onderzoekers om de deelnemers niet af te schrikken). Daarnaast zijn vragen gesteld over seksueel misbruik, waarbij een brede definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag is gehanteerd en de vraag ook breed was: 'Heb je ooit seksueel misbruik meegemaakt?' De deelnemers konden daarop ja, nee of misschien antwoorden en er was ook ruimte voor het invullen van vrije tekst. Er deden 274 personen mee, van wie 97 mannen en 177 vrouwen. De deelnemers gaven aan zich te identificeren met drie subgroepen: Yeshivisch Jodendom, Modern-orthodox Jodendom en Chassidisch Jodendom. Seksueel misbruik werd door 13,5% van de deelnemers ervaren en er was geen verschil in dit aantal naar sekse.

seksueel getinte opmerkingen of gebaren, 56% van het ongewenst online seksueel contact, 84% van de aanrandingen en 77% van de verkrachtingen. Ook recenter vond seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader uit geloofsgemeenschappen plaats, bijvoorbeeld in de afgelopen vijf jaar (2020 t/m 2024): 6% van de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren, 7% van het ongewenst online seksueel contact, 5% van de aanrandingen en 6% van de verkrachtingen.

Er zijn in de literatuur geen vergelijkbare cijfers gevonden.

10 Bij alle typen seksueel grensoverschrijdende gedragingen door een dader uit de geloofsgemeenschappen is aangegeven dat deze meerdere keren plaatsvonden (en niet eenmalig): 79% van de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren, 68% van het ongewenst online seksueel contact, 69% van de aanrandingen en 75% van de verkrachtingen.

Er zijn in de literatuur geen vergelijkbare cijfers gevonden.

11 Hoewel de meeste seksueel grensoverschrijdende gedragingen door een dader uit de geloofsgemeenschappen op locaties buiten de geloofsgemeenschappen plaatsvinden (range naar type 71%-87%), vindt ongeveer een kwart van de seksueel grensoverschrijdende gedragingen op locaties binnen de geloofsgemeenschappen plaats (range naar type 13%-29%). De locaties die het meest genoemd zijn, variëren per type seksueel grensoverschrijdend gedrag: ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren: 'in een gebouw van de geloofsgemeenschap' (10%), online seksueel grensoverschrijdend gedrag: 'op het terrein van de geloofsgemeenschap' (5%), aanranding: 'in een gebouw van de geloofsgemeenschap' (9%) en 'bij mensen van de geloofsgemeenschap thuis' (9%) en verkrachting: 'op een locatie van een door de geloofsgemeenschap georganiseerd evenement, zoals een congres of kamp' (9%).

Denney et al. (2018)[63] vonden dat van ongeveer twee derde van de delicten een locatie bekend was (69%), waarbij de meeste delicten in de kerk gebeurden (39%), in het huis van de dader (31%), niet op een locatie van de gemeenschap (13%), op een locatie van een door de kerk georganiseerde activiteit en 6% van de delicten vond bij het slachtoffer thuis.

12 Veel deelnemers geven aan na het seksueel grensoverschrijdende gedrag door een dader uit de geloofsgemeenschappen niet meer betrokken, of minder betrokken te zijn bij de geloofsgemeenschap: gemiddeld 56% na ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren, gemiddeld 48% na online seksueel grensoverschrijdend gedrag, gemiddeld 36% na aanranding en gemiddeld 51% na verkrachting.

Er zijn in de literatuur geen vergelijkbare cijfers gevonden. Wel concludeert Van den Berg-Seiffert (2015) dat veel slachtoffers van seksueel misbruik in christelijke geloofsgemeenschappen uiteindelijk niet meer betrokken zijn bij hun lokale gemeenschap, met name wanneer de dader verbonden blijft aan diezelfde geloofsgemeenschap.[64] Dit werd tijdens dit onderzoek eveneens bevestigd door twee

[63] Denney et al. (2018) hebben nieuwsberichten over seksueel kindermisbruik in de protestantse kerk in de V.S. vanuit drie verschillende websites geanalyseerd. Vanuit de 2.240 zaken die ze vonden, hebben ze alleen de protestants-christelijke zaken waarbij een dader is gearresteerd geselecteerd en uiteindelijk 326 zaken geanalyseerd, met daarin 454 seksuele delicten.

[64] Van den Bert-Seiffert (2015) onderzocht de relationele dynamiek in christelijke geloofsgemeenschappen na seksuele grensoverschrijding in een pastorale relatie (de dader staat in een kerkelijke gezagsrelatie tot het slachtoffer) vanuit een kwalitatieve analyse van interviews met 17 slachtoffers. Het verlaten van de lokale geloofsgemeenschap betekent in dit onderzoek, en ook in de interviews met de respondenten, niet altijd dat het slachtoffer ook de religie verlaat. Sommige slachtoffers raken verbonden aan een nieuwe geloofsgemeenschap binnen dezelfde religie.

respondenten (meldpunt MM en meldpunt SMPR). In hoofdstuk 12 wordt hier verder op ingegaan.

13 De invloed op de overige leefgebieden verschilt per type seksueel grensoverschrijdende gedraging, waarbij het ervaren van veel negatieve invloed varieert per type seksueel grensoverschrijdende gedraging door een dader uit de geloofsgemeenschappen: 31% na ongewenste seksueel getinte opmerkingen, 23% na ongewenst online seksueel contact, 36% na aanranding en 68% na verkrachting. Als er veel negatieve invloed is ervaren, betreft dit meestal het vertrouwen in mensen; dit is bij alle vier de typen seksueel grensoverschrijdend gedrag genoemd als leefgebied met de meeste negatieve invloed (range naar type; 38%-80%). Ook de psychische gezondheid (bij 3 typen genoemd) of het gevoel van veiligheid (bij 2 typen genoemd) is daarbij regelmatig genoemd.

Er zijn in de literatuur geen vergelijkbare cijfers gevonden.

14 De meeste slachtoffers vertellen over het seksueel grensoverschrijdende gedrag door een dader uit de geloofsgemeenschappen aan anderen, dit geldt voor alle vier de vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (range 54%-67%). De behoefte aan verdere hulp varieert. Na ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren bestaat er meestal geen behoefte aan verdere hulp (54%), na ongewenst online seksueel contact is dit even vaak wel als geen behoefte aan verdere hulp (44%), terwijl dit na de ernstiger vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag wel zo is (59% na aanranding, 74% na verkrachting). Het type hulpbehoefte is veelal psychische hulp (22%-34%), ondersteuning van familie en vrienden (19%-22%) of behoefte aan informatie (31%).

Er zijn in de literatuur geen vergelijkbare cijfers gevonden.

15 Hoewel de meeste deelnemers aangeven geen hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen door een dader uit de geloofsgemeenschappen nodig te hebben, kwam het af en toe wel voor: na 11% van de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren, drie keer na ongewenst online seksueel contact, 5% na aanranding en 11 keer na verkrachting.

Er zijn in de literatuur geen vergelijkbare cijfers gevonden.

16 Verder was er af en toe behoefte aan hulp vanuit de gemeenschap: in totaal 15% van de ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag met een dader van een geloofsgemeenschap.

Er zijn in de literatuur geen vergelijkbare cijfers gevonden.

17 Het leeuwendeel van de deelnemers geeft aan geen behoefte te hebben aan politiecontacten na het seksueel grensoverschrijdende gedrag door een dader uit de geloofsgemeenschappen. Na ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren is acht keer aangegeven dat dit wel zo is, na ongewenst online seksueel contact twee keer, na aanranding 9 keer en na verkrachting 15 keer. Ongeveer de helft van die deelnemers wilde daarbij zowel melding als aangifte doen. Als reden om melding dan wel aangifte te doen werd veelal genoemd dat de dader gestopt en gestraft moest worden (totaal 14 keer genoemd).

Van den Bos et al. (2019) vonden dat in de zaken binnen de CGJG 30% van de deelnemers aan het onderzoek de ervaringen met misbruik heeft gemeld bij de politie en 27% heeft aangifte gedaan bij de politie.

18 Uit de resultaten komt tot naar voren dat niet iedereen die een hulpbehoefte heeft, ook hulp zoekt of hulp vindt. Van de hulpbehoeften na seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader uit de geloofsgemeenschappen wordt in 58% (na ongewenst online seksueel contact) tot 76% (verkrachting) van de hulpbehoeften hulp gezocht. Van de hulpbehoeften na seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt in 48% (aanranding) tot 67% (opmerkingen) van de hulpbehoeften hulp gevonden. De tevredenheid over de gevonden hulp varieert. De hulpbehoeften zien op verschillende domeinen: algemeen, hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen, hulp vanuit de geloofsgemeenschap en politiecontacten.

Van den Bos et al. (2019) verrichtten onderzoek naar seksueel kindermisbruik bij de CGJG. Voor een uitgebreidere omschrijving van de resultaten van dit onderzoek wordt verwezen naar paragraaf 4.3.3. Van de 751 melders bij het contactpunt zijn 292 ervaringen van personen zelf naar voren gekomen (meldingen konden ook over een ander persoon gaan). Zij bekeken ook de mate van tevredenheid van de geboden hulp. Twee derde (63%) van de deelnemers is tevreden over de afhandeling van hun melding/aangifte bij de politie en geeft dit gemiddeld een rapportcijfer van 6,4. Driekwart van de slachtoffers (75%) geeft een onvoldoende aan de behandeling van hun melding door de CGJG. Het meest gegeven (modale) rapportcijfer is een 1 op een schaal van 10, hierbij geldt dat 57% van de respondenten die deze vraag heeft beantwoord een 1 geeft. Het gemiddelde rapportcijfer dat door slachtoffers wordt gegeven aan de behandeling door de CGJG is een 3,3. Jehovah’s Getuigen zijn duidelijk tevredener over de afhandeling van een melding door de gemeenschap dan ex-Jehovah’s Getuigen. Bijna twee derde (63%) van de slachtoffers kent een voldoende toe aan hun behandeling door de politie. Het meest voorkomende (modale) rapportcijfer dat gegeven wordt is een 10, hierbij geldt dat 18% van de respondenten die deze vraag heeft beantwoord een 10 geeft. Het gemiddelde rapportcijfer dat slachtoffers wordt toegekend aan de behandeling van hun melding of aangifte door de politie is een 6.4. Jehovah’s Getuigen zijn gemiddeld genomen iets tevredener over de afhandeling door de politie dan ex-Jehovah’s Getuigen.

Bespreking religieuze gemeenschappen, casussen en tijdlijnen

Boeddhisme

3 Boeddhistische gemeenschap

In dit hoofdstuk wordt de boeddhistische gemeenschap besproken. Allereerst wordt een algemene beschrijving gegeven van de geloofsovertuigingen en organisatorische kenmerken van de betreffende gemeenschap. Vervolgens wordt een tijdlijn gepresenteerd over de periode 2005 tot 2025 (twintig jaar), waarin ontwikkelingen met betrekking tot de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag worden beschreven. Daarbij gaat het zowel om interne ontwikkelingen binnen de gemeenschap als om externe aandacht, met name in de media, politiek en de publicatie van onderzoeksrapporten. Voor het opstellen van deze tijdlijnen is gebruikgemaakt van mediaberichtgeving en, waar beschikbaar, van interne bronnen zoals protocollen, notulen van ledenvergaderingen, voorlichtingsmateriaal en andere relevante documenten. De analyse richt zich primair op de Nederlandse context; waar relevant worden ook ontwikkelingen in het buitenland betrokken. Ter duiding van de beschreven ontwikkelingen is gebruikgemaakt van interviews met respondenten en vertegenwoordigers van de gemeenschappen, aangevuld met relevante literatuur. De onderzoeksvragen die daarbij centraal staan, luiden:

4 Hoe is de omgang met en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen en buiten religieuze gemeenschappen veranderd en hoe wordt tegenwoordig omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen in binnen- en buitenland?
   a Welke ontwikkelingen en veranderingen hebben daarin de afgelopen twintig jaar plaatsgevonden?
      i In de communicatie over seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      ii In het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      iii In de bejegening van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
   b Zijn eventuele ontwikkelingen en veranderingen te relateren aan specifieke gebeurtenissen (bijvoorbeeld nieuwe wetgeving in een land, aanbevelingen van onderzoekscommissies, grote media-aandacht, interne motivatie om te veranderen)?
   c Hoe wordt door overheden omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen? Is er sprake van een landelijk meldpunt?

3.1 Inleiding

Gedragen door handel, ontdekkingsreizen en migratie vond het boeddhisme in de 19e eeuw zijn weg naar westerse samenlevingen. In de jaren ’60 van de vorige eeuw kwam er een explosie van interesse in de religie, toen de waarden van de (hippie)cultuur – vrijheid, spiritualiteit en bewustzijnsverkenning – een vruchtbare bodem bleken voor de filosofieën van het boeddhisme. Zen- en tantrische praktijken werden gezien als middelen voor persoonlijke groei en spirituele ontwikkeling. Dit werd gestimuleerd door de komst van Tibetaanse leraren en de turbulente politieke situatie in Tibet (Coleman, 2001). Wanneer mensen aan het boeddhisme denken, komen vaak beelden van rust, sereniteit en innerlijke vrede naar voren. Helaas zijn er ook binnen

boeddhistische gemeenschappen de afgelopen twee decennia gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag aan het licht gekomen.[65]

3.1.1 Boeddhistische gemeenschappen in dit rapport

Dit hoofdstuk richt zich specifiek op twee hoofdcategorieën van boeddhistische gemeenschappen in de Nederlandse context. Hoewel dit onderscheid analytisch bruikbaar is, zijn de grenzen tussen beide categorieën in de praktijk niet altijd scherp. Sommige gemeenschappen die verbonden zijn aan migratieachtergronden en tradities uit landen van herkomst richten zich bijvoorbeeld ook op een breder Nederlands publiek, terwijl nieuwe boeddhistische gemeenschappen elementen uit specifieke Aziatische tradities behouden.

1 Nieuwe boeddhistische gemeenschappen
Met 'nieuwe boeddhistische gemeenschappen' worden hier gemeenschappen (*sangha's*[66]) bedoeld die zich voornamelijk richten op een westers publiek en veelal buiten traditionele etnische migrantengemeenschappen zijn ontstaan. Sommige van deze gemeenschappen worden geleid door leraren afkomstig uit Aziatische boeddhistische tradities, zoals Tibetaanse of zenboeddhistische tradities, terwijl andere worden geleid door westerse leraren die boeddhistische leerstellingen combineren met hedendaagse psychologische en therapeutische inzichten.

2 Gemeenschappen die verbonden zijn aan migratieachtergronden en tradities uit landen van herkomst
In Nederland functioneren verschillende boeddhistische tempels als centra voor de beoefening van het boeddhisme binnen specifieke culturele gemeenschappen. Deze tempels, vaak opgericht door migranten, zijn gericht op het voortzetten van religieuze en culturele tradities. Naast plaatsen voor meditatie en spirituele beoefening fungeren zij ook als sociale en culturele ontmoetingsplaatsen voor onder meer Thaise, Vietnamese en Chinese gemeenschappen. Voor veel leden van deze gemeenschappen vormt het boeddhisme een belangrijk onderdeel van hun culturele erfgoed en sociale leven. Traditionele boeddhistische praktijken en waarden worden er doorgegeven aan volgende generaties, wat kan bijdragen aan het behoud van culturele identiteit en sociale cohesie (Coleman, 2001; Blezer, 2012). Thaise tempels in Nederland worden bijvoorbeeld vaak bezocht door Thaise vrouwen en hun kinderen die samenkomen om religieuze en culturele tradities te onderhouden en met elkaar te delen. Hoewel sommige van deze tempels zich primair richten op hun eigen gemeenschap en daardoor een relatief gesloten karakter hebben, zijn er ook tempels en boeddhistische centra die actief een breder publiek proberen te betrekken. Deze instellingen bieden programma's en activiteiten aan die toegankelijk zijn voor mensen met uiteenlopende culturele en religieuze achtergronden.

De Boeddhistische Unie Nederland
In Nederland is de Boeddhistische Unie Nederland (hierna: BUN) de koepelorganisatie voor boeddhistische gemeenschappen. Deze organisatie bevordert samenwerking tussen verschillende stromingen, biedt ondersteuning aan de aangesloten *sangha's*, en is betrokken bij boeddhistische geestelijke verzorging in instellingen. Momenteel zijn er 51 *sangha's* (gemeenschappen) aangesloten bij de BUN, verspreid over

[65] Open Buddhism (z.d.). *Timelines*. Geraadpleegd op 25 september 2024, van Open Buddhism - timelines.
[66] Het woord '*sangha*' komt uit het Pali en Sanskriet en betekent 'gemeenschap' of 'samenkomst'. Het wordt traditioneel gebruikt om een kloosterorde aan te duiden, maar kan in bredere zin ook verwijzen naar de gemeenschap van alle boeddhistische beoefenaars. Veel boeddhistische centra, tempels en groepen in het westen gebruiken de term '*sangha*' om hun gemeenschap van beoefenaars aan te duiden.

verschillende boeddhistische stromingen. In een interview afgenomen ten behoeve van dit onderzoek legt de voorzitter van de BUN uit dat er in Nederland rond de 60 boeddhistische organisaties zijn met een inschrijving bij de Kamer van Koophandel (KvK); zij hebben een website, zijn van enige omvang en bestaan al een geruime tijd. De BUN vertegenwoordigt daarmee een aanzienlijk deel van deze georganiseerde gemeenschappen, maar daarnaast bestaan er veel kleinere *sangha's*, variërend van huiskamergroepen tot kleinschalige organisaties. Omdat deze kleinere gemeenschappen vaak minder zichtbaar en minder goed gereguleerd zijn, lopen zij mogelijk een groter risico op machtsmisbruik en seksueel grensoverschrijdend gedrag.

De ledenverdeling van de BUN laat zien dat binnen de Nederlandse boeddhistische gemeenschap verschillende stromingen bestaan: *Vajrayana* die met 21 *sangha's* de grootste groep vormt, gevolgd door *Zen* (11 groeperingen), *Mahayana* (8 groeperingen), *Theravada* (5 groeperingen) en 'westers georiënteerde' gemeenschappen met 5 (groeperingen).[67] Bij de BUN zijn ook bijna alle 'Etnische boeddhistische gemeenschappen' in Nederland aangesloten; dit zijn gemeenschappen die de BUN zelf 'geboren boeddhisten' noemt; deze gemeenschappen dienen naast boeddhistische organisaties ook als culturele ontmoetingsplaatsen voor ceremonies, feestdagen, meditatie en gemeenschapsactiviteiten.

3.1.2 Geloofsovertuigingen

Binnen het boeddhisme bestaat een grote verscheidenheid aan stromingen, elk met hun eigen interpretaties en benaderingen van de leer van Boeddha. Siddhartha Gautama (de Boeddha) wordt beschouwd als de oprichter van het boeddhisme. Hij werd geboren rond de 5e of 6e eeuw voor Christus in het huidige Nepal en leefde aanvankelijk een luxueus leven als prins. Na het ontdekken van het lijden in de wereld, zoals ziekte, ouderdom en de onvermijdelijke dood, raakte Siddhartha diep getroffen door de vergankelijkheid van het menselijke bestaan. Deze confrontatie met de realiteit van het lijden deed hem besluiten zijn luxueuze leven als prins achter zich te laten en op zoek te gaan naar manieren om het menselijk lijden te begrijpen en te overwinnen. Zijn zoektocht leidde hem uiteindelijk naar een diep begrip van de oorzaken van lijden en de weg naar bevrijding hiervan, wat de kern vormt van zijn latere leerstellingen (Coleman, 2001). Dit begrip leidde tot de formulering van de Vier Nobele Waarheden, die de essentie vormen van het boeddhistische denken. De Vier Nobele Waarheden houden in dat het leven intrinsiek verbonden is met lijden, dat dit lijden voortkomt uit verlangens en gehechtheid, dat er een einde mogelijk is aan dit lijden, en dat er een pad is naar de beëindiging van dit lijden. Dit pad, het Achtvoudige Pad, biedt een praktische leidraad voor het ontwikkelen van een leven dat leidt tot verlichting. Het legt de nadruk op wijsheid (door het ontwikkelen van de juiste visie en intentie), ethiek (door het beoefenen van juiste spraak, handelen en levensonderhoud) en mentale discipline (door het cultiveren van juiste inspanning, aandacht en concentratie; Harvey, 2012). Vanuit deze nadruk op het herkennen en verminderen van lijden, evenals op ethisch handelen en compassie, kunnen deze leerstellingen mede richting geven aan de wijze waarop binnen boeddhistische gemeenschappen

[67] *Vajrayana* is een tak van het *Mahayana*-boeddhisme die vooral in Tibet en Nepal wordt beoefend. Het wordt ook wel 'tantrisch boeddhisme' genoemd. Zen-boeddhisme is een is een vorm van *Mahayana*-boeddhisme die in China is ontstaan en later naar Japan is verspreid. *Mahayana* is een van de grootste stromingen binnen het boeddhisme, wijdverspreid in Oost-Azië (China, Japan, Korea en Vietnam). *Theravada* is de oudste vorm van georganiseerd boeddhisme. Het is vooral wijdverspreid in Zuidoost-Azië, zoals Thailand, Sri Lanka, Myanmar, Laos en Cambodja. Westers georiënteerde *sangha*'s zijn Boeddhistische gemeenschappen die zich hebben aangepast aan de westerse context (Boeddhistische Unie Nederland (z.d.). *Groeperingen.* Geraadpleegd op 3 oktober 2024, van Groeperingen | Boeddhistische Unie Nederland).

wordt omgegaan met de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en met de ondersteuning van slachtoffers.

De vijf stromingen binnen de BUN onderscheiden zich met name in de wijze waarop zij het pad naar verlichting vormgeven. Vajrayana doet dit over het algemeen via rituelen, mantra's en esoterische technieken onder begeleiding van een leraar. Zen legt de nadruk op directe ervaring en meditatie, met minder aandacht voor theorie. Mahayana richt zich op mededogen en het helpen van alle wezens bij het bereiken van verlichting. Theravada benadrukt juist de oorspronkelijke leer, met focus op individuele verlichting, discipline en meditatie. Westers georiënteerde stromingen passen het boeddhisme aan de moderne context aan en leggen vaak de nadruk op mindfulness en persoonlijke ontwikkeling.

3.2 Casus: Sogyal Rinpoche – Rigpa

In 1994 spande een anonieme jonge vrouw in de Verenigde Staten een rechtszaak aan tegen de spirituele leraar Sogyal Rinpoche.[68] Ze beschuldigde hem van geestelijke en fysieke mishandeling en seksueel grensoverschrijdend gedrag.[69] De zaak werd buiten de rechtbank geschikt. In de jaren daarna kwamen er binnen Rigpa, de internationale organisatie die Sogyal had opgericht en leidde, meerdere meldingen binnen van soortgelijk (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Desondanks bleef structurele actie uit en bleef Sogyal decennialang de spiritueel leider van de organisatie. In de jaren die volgden, deden slachtoffers hun verhaal in de media en beschreven hoe Sogyal Rinpoche zijn spirituele autoriteit gebruikte om jonge vrouwen te intimideren, te manipuleren en onder druk te zetten tot het verlenen van seksuele gunsten (Benger & Sumpton, 2011).[70] Het ging niet alleen om seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar ook om ernstige psychologische en fysieke mishandeling. Zo werd melding gemaakt van slaag tot bloedens aan toe en van het inzetten van spirituele dreiging, waarbij het weigeren van gehoorzaamheid gepresenteerd werd als een gevaar voor iemands leven of spirituele pad (Standlee et al., 2017).

In een documentaire van 2011 (Benger & Sumpton, 2011) kwamen de ervaringen naar voren van een jonge vrouw die drie jaar als persoonlijke assistente van Sogyal Rinpoche had gewerkt en beweert fysiek en seksueel grensoverschrijdend gedrag te hebben meegemaakt. Aanvankelijk geloofde zij wat anderen, inclusief andere boeddhistische leraren, haar vertelden: 'Als hij je slaat of seks met je heeft, opent hij eigenlijk de weg naar verlichting'. Rigpa wilde niet reageren op de beschuldigingen en verklaarde in een schriftelijke reactie:

> 'We hebben vol vertrouwen in de oprechtheid, authenticiteit en gedragingen van Sogyal Rinpoche als boeddhistisch leraar. We hebben hem uitsluitend zien handelen ten behoeve van anderen, met hun beste belangen voor ogen. Niettemin worden

[68] Sogyal Rinpoche (geboren als Sogyal Lakar, 1947–2019) was een Tibetaans boeddhistische leraar en leider van de internationale boeddhistische organisatie Rigpa. Hoewel zijn geboortenaam Sogyal Lakar is, wordt hij in publicaties en media vrijwel altijd Sogyal Rinpoche genoemd. In dit rapport volgen we die gangbare naam voor consistentie.

[69] Lattin, D. (1994). Lawsuit, letter campaign allege sexual abuse by Buddhist lamas. Tampa Bay Times. Geraadpleegd op 1 oktober 2024, van https://www.tampabay.com/archive/1994/11/12/lawsuit-letter-campaign-allege-sexual-abuse-by-buddhist-lamas.

[70] Dialogue Ireland (2011, 15 december). *Behind The Thangkas | The imbalance of power and abuse of spiritual authority.* Geraadpleegd op 11 mei 2025, van Behind The Thangkas ~ Sogyal Rimpoche ~ The imbalance of power and abuse of spiritual authority | Dialogue Ireland.

alle beschuldigingen van ongepast gedrag door de organisatie zeer serieus genomen.' (Benger & Sumpton, 2011, 00:18:23)

In 2017 publiceerden acht senior studenten een twaalf pagina's tellende brief waarin zij aangaven dat het grensoverschrijdende gedrag structureel en langdurig was geweest (Standlee et al., 2017). Zij beschuldigden hem van seksueel, fysiek en emotioneel misbruik en beschreven hoe de leraar zijn gedrag rechtvaardigde als onderdeel van Vajrayana-tradities, zoals '*crazy wisdom'.*[71] Hij zou gesteld hebben dat schokkende of intimiderende handelingen dienden om studenten spiritueel te bevrijden*:* 'Als we je niet absoluut volgen, zullen we sterven en bloedspuwen zoals Ian Maxwell.[72] (…) Je hebt ons verteld dat onze dierbaren risico lopen op ziekte of overlijden als we je op de een of andere manier ontevreden hebben gesteld' (Standlee et al., 2017, p. 4).[73]

Pas na de bekendmaking van de brief in 2017 bracht Rigpa een persverklaring uit waarin zij het bestaan van de brief bevestigden en aankondigden dat Sogyal zich zou terugtrekken voor 'retraite en reflectie'.[74] Na meer dan veertig jaar als spiritueel leider van Rigpa, trad hij daarmee af. Als reactie op de beschuldigingen stelde Rigpa begin 2018 een gedragscode en klachtenprocedure op. Ze begonnen een intern onderzoek naar culturele misverstanden binnen de Vajrayana-traditie, scherpten de communicatie over de leraar-leerlingrelatie aan en stelden een nieuw '*Vision Board'* samen.[75] Tegelijkertijd gaf de organisatie opdracht tot een onafhankelijk onderzoek door advocatenkantoor Lewis Silkin onder leiding van onderzoeker Karen Baxter, met als doel de beschuldigingen te onderzoeken en aanbevelingen te doen voor toekomstig beleid. Op 22 augustus 2018 werd het onderzoeksrapport gepubliceerd. Hierin concludeerde Baxter dat meerdere studenten die dicht bij Sogyal Rinpoche stonden slachtoffer waren geworden van fysieke, seksuele en emotionele mishandeling. Het rapport stelde vast dat Rigpa al in 1992 op de hoogte was van meldingen van grensoverschrijdend gedrag, maar deze had verborgen of gebagatelliseerd (Baxter, 2018). Ook blijkt dat de Dalai Lama reeds in de jaren negentig via een brief was geïnformeerd (Baxter, 2018). Desondanks werden pas decennia later maatregelen genomen, uiteindelijk naar aanleiding van het Baxter-rapport en de toegenomen publieke druk.

Volgens Baxter bestond er binnen Rigpa een cultuur waarin slachtoffers en omstanders zich lange tijd niet in staat voelden om zich uit te spreken. De organisatie ontkende jarenlang verantwoordelijkheid voor het gedrag van Sogyal, door zijn seksuele relaties te bestempelen als privéaangelegenheden die losstonden van zijn rol als leraar. Vragen hierover werden vaak afgewimpeld met de opmerking dat 'slechts een klein aantal mensen' beschuldigingen had geuit en dat de details van het privéleven van de leraar onbekend waren. Daarbij werd benadrukt dat hij niet celibatair leefde, wat impliciet als verzachtende factor werd aangevoerd (Baxter, 2018). Het rapport van

[71] Zie voor een uitgebreide bespreking van dit concept en hoe dit ingezet kan worden om seksueel grensoverschrijdend gedrag te rechtvaardigen paragraaf 10.5 van dit rapport.

[72] Ian Maxwell was een naaste medewerker van Sogyal Rinpoche en overleed na een langdurige ziekte. Volgens berichten zou Sogyal Rinpoche zijn overlijden, dat hij omschreef als 'bloed spuwen', hebben gebruikt om anderen te intimideren. Hij zou hebben gezegd dat het karmische vergelding was voor het in het verleden uitdagen van hem, en gebruikte dit als waarschuwing voor andere studenten om niet tegen hem in te gaan (Standlee et al., 2017).

[73] Vertaling van Engelse tekst: 'You have threatened us and others saying, if we do not follow you absolutely, we will die "spitting up blood like Ian Maxwell." You have told us that our loved ones are at risk of ill-health, or have died, because we displeased you in some way.' (Standlee et al., 2017 p. 4)

[74] Rigpa (2017, 22 november). *Rigpa statement.* Geraadpleegd op 26 september 2024, van Press — Rigpa.

[75] Rigpa (2018, januari). *Rigpa Statement*, January 2018. Geraadpleegd op 26 september 2014, van Press — Rigpa).

Baxter benadrukte verder de diepe loyaliteit naar de leraar en de belemmeringen om het seksueel grensoverschrijdende gedrag te benoemen. In haar woorden:

> 'Zich uitspreken lijkt een bereidheid te vereisen om van het "pad naar verlichting" af te stappen, en velen zijn daar nog niet klaar voor. Het mag daarom niet over het hoofd worden gezien dat ook de hierboven genoemde getuigen binnen het Rigpa-management studenten van Sogyal zijn, en zij waarschijnlijk grote moeilijkheden hebben ondervonden bij het zich uitspreken tegen hem, ervan uitgaande dat zij überhaupt het gevoel hadden dat dit nodig was.' (Baxter, 2018, p. 46)

In 2017 trad Sogyal Rinpoche terug als spiritueel leider van Rigpa naar aanleiding van de publieke beschuldigingen, waarna het rapport van Baxter het seksueel grensoverschrijdende gedrag en het institutioneel falen binnen de organisatie bevestigde. Rigpa had en heeft centra in Nederland en een Nederlandse achterban. Sogyal Rinpoche overleed in 2019 en is nooit strafrechtelijk veroordeeld voor de tegen hem geuite beschuldigingen.

3.3 Tijdlijn

Onderstaande tijdlijn beschrijft hoe de BUN de afgelopen twintig jaar is omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de *sangha's* die bij hen aangesloten zijn. Daarnaast wordt ook ingegaan op de manier waarop diverse individuele *sangha's* de afgelopen twintig jaar zijn omgegaan met beschuldigingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit wordt gedaan aan de hand van enkele incidenten rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag, in de periode 2005-2025. In de tijdlijn brengen we in kaart hoe en wanneer er media-aandacht is geweest voor het onderwerp en hoe betrokken organisaties hebben gereageerd op de beschuldigingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen hun gemeenschappen. De meeste gebeurtenissen vonden in de periode 2015-2025 plaats; vóór 2015 was er in Nederland weinig aandacht voor het onderwerp.

3.3.1 2005-2010

2008: zelfbenoemde *lama*[76]

In de periode vóór 2015 werd tijdens de Algemene Ledenvergaderingen (ALV) van de BUN weinig gesproken over onderwerpen zoals seksueel misbruik, seksueel grensoverschrijdend gedrag of de leraar-leerlingrelatie binnen het boeddhisme (BUN, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2012, 2013, 2014, 2015). In 2008 werd er tijdens een ALV zijdelings verwezen naar een misbruikzaak in Middelburg, waarbij de voorzitter verwees naar een 'zelfbenoemde lama' die op 'vreselijke wijze heeft huisgehouden' (BUN, 2018a). Deze leraar heeft tussen 2001 en 2008 meerdere vrouwelijke volgelingen seksueel geïntimideerd en bedreigd met spirituele consequenties als zij de spirituele band, de *samaya*, met hem zouden verbreken (zie paragraaf 10.5). Tijdens de ALV benadrukt het bestuur het belang van het aanpakken van dergelijke situaties en vraagt leden om, indien zij een vergelijkbare situatie tegenkomen, dit te melden bij de BUN, omdat zij een 'netwerk' hebben om daar iets mee te doen.

[76] '*Lama*' en '*guru*' zijn beide termen die in verschillende boeddhistische tradities worden gebruikt om spirituele leraren aan te duiden.

De BUN heeft deze kwestie verder weinig aandacht gegeven. Wel bood de organisatie geestelijke verzorging aan de slachtoffers. Een respondent, een onderzoeksjournalist die deze misbruikzaak heeft onderzocht, meldt dat de BUN al in 2004 brieven van slachtoffers en volgelingen ontving, waarin zij hun zorgen over de leraar uitten. Het bestuur ondernam toen geen actie omdat de betreffende *sangha* geen lid was van de BUN. Nadat het seksueel grensoverschrijdende gedrag in 2008 openbaar werd, ontving de BUN e-mails van bezorgde personen die aangaven dat de leraar elders actief was. De BUN antwoordde toen wederom dat zij hier niets mee konden doen omdat de *sangha* geen lid was.

3.3.2 2010-2015

2011: beschuldigingen Sogyal Rinpoche
In 2011 kwamen er nieuwe beschuldigingen van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag aan het licht tegen Sogyal Rinpoche. Deze beschuldigingen werden onder de aandacht gebracht door een televisiedocumentaire getiteld '*In the Name of Enlightenment'* (Benger & Sumpton, 2011). De documentaire richtte zich op de ervaringen van een jonge vrouw die drie jaar als persoonlijke assistente van Sogyal Rinpoche had gewerkt en fysiek en seksueel misbruikt is door haar spirituele leraar (zie paragraaf 3.2).

3.3.3 2015-2020

2015: media-aandacht en Kamervragen
Op 24 mei 2015 opende het NOS-achtuurjournaal met een item over de Thaise monnik en Vipassana-leraar Mettavihari. Na zijn komst naar Nederland in de jaren '70 vond zeker twintig jaar lang seksueel grensoverschrijdend gedrag plaats bij jonge, kwetsbare mannen die weinig kennis hadden van het boeddhisme en niet wisten welke rituelen en handelingen daarbij hoorden. Het seksueel grensoverschrijdende gedrag vond plaats in de Buddharama-tempel in Waalwijk. Begin jaren '80 moest hij vertrekken uit deze tempel nadat een melding bij de politie was gedaan over het seksueel lastigvallen van een minderjarige. Vervolgens verhuisde hij naar Amsterdam, waar hij doorging met zijn praktijken. Daar bleef hij nog lange tijd actief als leraar en kon hij zeker tot 1992 met het seksuele grensoverschrijdende gedrag doorgaan. Hoewel sommige volgelingen al tientallen jaren op de hoogte waren van het seksueel grensoverschrijdende gedrag, bleef het lang verborgen omdat Mettavihari veel aanzien genoot en werd vereerd als Vipassana-leraar.[77]

De uitgebreide media-aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen boeddhistische gemeenschappen leidde op 27 mei 2015 tot Kamervragen aan Minister Van der Steur, toenmalig Minister van Veiligheid en Justitie. De vragen richtten zich onder meer op de rol van de BUN in het omgaan met signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Kamerleden vroegen de minister naar zijn mening over hoe de BUN deze kwesties had aangepakt en welke rol hij zag voor de organisatie in de toekomst. Ook werd geïnformeerd naar eventuele gesprekken die de minister met de BUN had gevoerd over dit onderwerp. In zijn antwoord verwees de minister naar de BUN als de verantwoordelijke instantie om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen: 'Het is in de eerste plaats de verantwoordelijkheid van de Boeddhistische

[77] Voor meer over deze casus, zie Hogendoorn, R. (2020). *Least Protected of All*. Open Buddhism. Geraadpleegd op 1 oktober 2024, van Least Protected of All - Open Buddhism; en De Vries, B. (2015). 'Ik dacht: dit wordt een Thaise masssage'. *NOS*. Geraadpleegd op 5 augustus 2024, van 'Ik dacht: dit wordt een Thaise masssage'.

Unie Nederland om te voorkomen dat boeddhistische monniken en/of leraren zich schuldig maken aan (seksueel) misbruik. Dit geldt evenzeer voor vergelijkbare organisaties bij andere religies. Ik ben over dit onderwerp niet in gesprek met de BUN' (*Aanhangsel II* 2014/15, nr. 3213, p. 6).

Zoals de minister aangaf, ontbrak een actieve dialoog met de BUN over dit onderwerp. Tijdens een interview afgenomen ten behoeve van dit onderzoek werd dit bevestigd door het bestuur van de BUN; in 2015 nam de organisatie contact op met het ministerie van Justitie en Veiligheid en uitte haar verbazing dat de minister zo duidelijk verwees naar de BUN als verantwoordelijke organisatie, en dat zij, ondanks eerdere contacten met medewerkers van het ministerie van Justitie en Veiligheid over uiteenlopende onderwerpen, hierover niet benaderd waren. De BUN was het ook niet eens met de aanwijzing als verantwoordelijke partij en schreven in een brief dat de minister niet correct was geïnformeerd 'over de bestuurlijke verhouding van de BUN tot de bij haar aangesloten leden' (Ritman, 2016). Hierna ontmoette de minister het bestuur van de BUN in een boeddhistisch centrum in Den Haag. Vertegenwoordigers van de BUN vertelden ons in een interview dat de minister tijdens dit gesprek de scheiding tussen kerk en staat benadrukte, en duidelijk maakte dat de BUN als organisatie zelf verantwoordelijk was voor het regelen van interne zaken met betrekking tot de aanpak en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Sindsdien is er volgens de BUN geen contact meer geweest over het onderwerp.

2015: oprichting meldpunt

Op 2 november 2015 werd in een NOS-bericht de oprichting aangekondigd van een onafhankelijk meldpunt voor seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de Boeddhistische Gemeenschap.[78] Het initiatief voor dit meldpunt kwam van Toine van Beek, de voorzitter van een Boeddhistische tempel in Waalwijk, waar in de jaren '80 de monnik Mettavihari wegens seksueel grensoverschrijdend gedrag moest vertrekken. Na media-aandacht voor dit seksueel grensoverschrijdende gedrag organiseerde Van Beek een bijeenkomst voor slachtoffers en bood publiekelijk zijn excuses aan via de Nederlandse media.[79] Het meldpunt werd vervolgens officieel opgezet door het Expertisecentrum Online Kinder Misbruik (EOKM) in november 2015.[80] Dit werd gezien als een belangrijke stap om slachtoffers de mogelijkheid te bieden seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen hun *sangha* te melden. De BUN steunde het initiatief financieel, aangezien zij destijds niet over de benodigde expertise beschikte om zelf een meldpunt op te zetten (BUN, 2015).

2016: opnieuw aandacht voor Sogyal Rinpoche

In augustus 2016 vond er een incident plaats in het retraitecentrum *Lerab Ling* in Frankrijk waar Sogyal Rinpoche voor een menigte van 1.000 studenten een non in de buik sloeg. Een getuige beschreef het incident:

[78] De Vries, B. (2015). Onafhankelijk meldpunt voor misbruikte boeddhisten. *NOS*. Geraadpleegd op 5 augustus 2024, van Onafhankelijk meldpunt voor misbruikte boeddhisten.

[79] De Vries, B. (2015). Seksueel misbruik bij boeddhisten in Nederland. *NOS*. Geraadpleegd op 5 augustus 2024, van Seksueel misbruik bij boeddhisten in Nederland.

[80] Het Expertisecentrum Online Kindermisbruik (EOKM) is een onafhankelijke organisatie die expertise heeft op het gebied van online kindermisbruik en seksuele uitbuiting van kinderen. Het staat niet onder directe overheidscontrole, maar werkt wel samen met politie, justitie en andere publieke instanties. In het geval van de BUN werd het EOKM betrokken om een onafhankelijke meldmogelijkheid voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag te bieden. Het EOKM heet sinds 2023 'Offlimits' (Offlimits (2023, 7 juni). *EOKM gaat verder als Offlimits*. Geraadpleegd op 5 augustus 2024, van EOKM gaat verder als Offlimits | Offlimits).

> Sogyal Lakar sloeg Ani Chokyi uit woede omdat ze iets niet snel genoeg had gedaan. Dit gebeurde in de tempel, recht voor meer dan 1.000 mensen. Ik heb vier mensen gehad die dit onafhankelijk van elkaar verifieerden. De volgende dag vertelde Sogyal aan de vergadering dat hij kon stoppen met het slaan van mensen, maar dat dit de leringen zou beïnvloeden. Hij heeft het vaak gedaan, als dat je niet aanstaat, zal ik je de leringen niet meer geven.[81]

In november 2016 vond in Amsterdam een openbare lezing van Sogyal Rinpoche plaats, waarbij enkele personen een stille protestactie hielden. Deze actie was gericht op de beschuldigingen van 'emotionele, seksuele en mentale mishandeling' tegen hem.[82] Bij de ingang van de Amsterdam RAI toonde een aantal vrouwen een groot spandoek en deelde folders uit om Sogyal's volgelingen en Rigpa-ondersteuners aan te sporen om niet weg te kijken.[83] Ondanks dat Rigpa lid is van de BUN en de voorzitter een langdurige volgeling van Sogyal Rinpoche is, werd er tijdens de ALV in 2016 door de BUN geen aandacht besteedt aan dit onderwerp (BUN, 2016a; 2016b).

2016: aftreden Oliver Raurich, Rigpa

In 2016 besloot Olivier Raurich, de langjarige directeur van Rigpa Frankrijk, de organisatie te verlaten. Hij uitte zijn bezorgdheid over de heersende cultuur binnen Rigpa, die hij als 'dictatoriaal' beschreef.[84] In interviews sprak Raurich over de geheimhouding binnen de organisatie en de uitdagingen rondom het omgaan met informatie en geruchten over seksueel grensoverschrijdend gedrag.[85] Hij gaf aan dat er werd aangeraden niet direct te reageren op beschuldigingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en financieel misbruik, maar in plaats daarvan steeds dezelfde zinnen te herhalen, zoals: 'De Dalai Lama steunt Sogyal Rinpoche voor 100 procent'.[86]

Een respondent (expert #2) deelt zijn ervaring over een gesprek met de voorzitter van de BUN die toen zelf verbonden was met het centrum van Sogyal Rinpoche, waarbij ook gesproken is over het recente aftreden van Olivier Raurich. Hij merkt op: 'Ik heb met hem gesproken over het artikel van Mary Finnigan, Behind the Thankas en een aantal andere publicaties; en toen was ook net in het nieuws gekomen dat Olivier Raurich, het hoofd van Rigpa Parijs, was gestopt vanwege misbruik op verschillende vlakken van Sogyal Lakar.' De respondent heeft zoals besproken een screenshot van Raurichs Facebook-post waarin hij zijn aftreden aankondigde gedeeld met de voorzitter van de BUN. Hierop ontving hij van de voorzitter een reactie die illustreerde

---

81 Vertaling van Engelse tekst: '*He [Sogyal Lakar] punched Ani Chokyi in a fit of rage because she didn't do something quickly enough, it was in the temple in front of over 1,000 people. … I've had 4 people verify it independent of each other. The next day Sogyal Lakar told the assembly he could stop hitting people but that it would affect the teachings. He's done this many times, if you don't like how I act I just won't give you the teachings, it's very sick and manipulative'* (Peljor, T., (2017, 28 juni). *Rigpa Students in a Quandary: What to Do When Seeing Your Guru Punch a Nun in the Stomach Crosses a Line?* Tibetan Buddhism – Struggling With Diffi·Cult Issues. Geraadpleegd op 12 augustus 2024, van Rigpa Students in a Quandary: What to Do When Seeing Your Guru Punch a Nun in the Stomach Crosses a Line? – Tibetan Buddhism – Struggling With Diffi·Cult Issues.

82 Peljor, T. (2017, 28 juni). *Rigpa Students in a Quandary: What to Do When Seeing Your Guru Punch a Nun in the Stomach Crosses a Line?* Tibetan Buddhism – Struggling With Diffi·Cult Issues. Geraadpleegd op 12 augustus 2024, van Rigpa Students in a Quandary: What to Do When Seeing Your Guru Punch a Nun in the Stomach Crosses a Line? – Tibetan Buddhism – Struggling With Diffi·Cult Issues.

83 Hoek, J. (2016). *Demonstratie tegen Sogyal Rinpoche.* Geraadpleegd op 1 juni 2026, van Demonstratie tegen Sogyal Rinpoche - Boeddhistisch Dagblad.

84 Haas, M. (z.d.). *The Tibetan Book of living and lying.* Geraadpleegd op 11 mei 2025, van The Tibetan Book of Living and Lying.

85 Emery, E. (2016, 26 februari). *'Tout ce secret et cette manipulation de l'information me pesaient'.* Marianne Publicité. Geraadpleegd op 8 augustus 2024, van "Tout ce secret et cette manipulation de l'information me pesaient".

86 Haas, M. (z.d.). *The Tibetan Book of living and lying*. Geraadpleegd op 11 mei 2025, van The Tibetan Book of Living and Lying.

dat hij moeite had om de ernst van de beschuldigingen naar Sogyal Lakar te accepteren; hij gaf aan dat dergelijke berichten gemakkelijk konden worden vervalst, wat bij de respondent de indruk wekte dat hij dit niet kon of wilde geloven. Deze reactie illustreert volgens de respondent een bredere terughoudendheid binnen de BUN om de ernst van de beschuldigingen te erkennen, waarbij hij benadrukt dat veel mensen binnen de BUN verbonden zijn met Rigpa, wat naar zijn mening bijdroeg aan deze terughoudendheid. Hij merkt op dat de voorzitter van de BUN, of algemene bestuursleden, in de praktijk vaak niet in staat zijn om boven de interne spanningen binnen een *sangha* te staan: 'De voorzitter is altijd lid van één groep, en zou daarboven moeten staan, maar in de praktijk weet ik niet of dat lukt. Hoe indirect je ook een student bent van Sogyal Lakar [Sogyal Rinpoche], dan valt de bodem onder je voeten uit.'

2016: aanstelling eerste externe vertrouwenspersoon bij de BUN
In 2016 stelde de BUN de eerste externe vertrouwenspersoon (EVP) aan, in samenwerking met het Meldpunt BG (BUN, 2016).[87]

2017: een brief aan Sogyal Rinpoche
In juli 2017 stuurden acht senior studenten een brief aan Sogyal Rinpoche met beschuldigingen van seksueel, fysiek en emotioneel misbruik (Strandlee et al., 2017). Rigpa reageerde met een verklaring waarin zij het bestaan van de brief bevestigden en aankondigden dat Sogyal zich zou terugtrekken.[88] De organisatie stelde in de jaren die daarop volgden een nieuwe gedragscode en klachtenprocedure op, gaf opdracht tot een onafhankelijk onderzoek[89], en ondernam hiermee pas actie na eerdere meldingen sinds 1994 (zie ook paragraaf 3.2).

Op 1 augustus 2017, tijdens een conferentie in Ladakh, India, sprak de Dalai Lama over grensoverschrijdend gedrag in boeddhistische gemeenschappen en zei: 'Sogyal Rinpoche, mijn zeer goede vriend. Nu is hij in diskrediet gebracht'.[90] Het wordt niet helemaal duidelijk of de Dalai Lama hiermee het gedrag van de spirituele leider afkeurt of teleurgesteld is dat hij betrapt is. De woorden 'in diskrediet gebracht' kunnen enerzijds wijzen op afkeuring van de daden die tot het schandaal hebben geleid, maar anderzijds ook op teleurstelling over de situatie zelf, zonder expliciete veroordeling van het gedrag van Sogyal Rinpoche.

***2018:* publicatie van het Lewis-Silkin rapport**
Op 22 augustus 2018 publiceerde Rigpa het onafhankelijke onderzoeksrapport van Lewis Silkin. Daarin werd erkend dat er sprake was geweest van seksueel, fysiek en emotioneel misbruik door Sogyal Rinpoche, en dat Rigpa als organisatie hierin had gefaald (Baxter, 2018; zie paragraaf 3.2). Als reactie op het onafhankelijke rapport van Lewis-Silkin publiceerde Rigpa op 5 september 2018 een openbare verontschuldiging op hun website, waarin zij verklaarden: 'We voelen ons diep

[87] De externe vertrouwenspersonen voor de BUN zijn gecertificeerd en onafhankelijk in hun rol. Ze bieden ondersteuning aan iedereen die verbonden is aan de aangesloten sangha's. Met ruime ervaring als vertrouwenspersonen in verschillende organisaties, zorgen ze voor een onafhankelijke en vertrouwelijke ruimte voor meldingen van ongewenste omgangsvormen. Zie ook: BUN (z.d.). *Vertrouwenspersonen*. Geraadpleegd op 11 mei 2025, van Vertrouwenspersonen | Boeddhistische Unie Nederland.
[88] Rigpa (2017, 22 november). *Rigpa Statement*. Geraadpleegd op 01 juni 2026, van Press — Rigpa.
[89] Rigpa, (2018, januari). *Rigpa Statement*. Geraadpleegd op 01 juni 2026, van Press — Rigpa.
[90] Littlefair, S. (2017, 8 augustus). *Dalai Lama denounces ethical misconduct by Buddhist teachers.* Lion's Roar. Geraadpleegd op 3 oktober 2014, van Dalai Lama denounces ethical misconduct by Buddhist teachers | Lion's Roar.

verdrietig en bieden onze excuses aan voor de pijn die is ervaren door voormalige en huidige leden van de Rigpa gemeenschap'.[91]

2018: opheffing meldpunt
In 2018 werd het Meldpunt Boeddhistische Gemeenschappen opgeheven vanwege een te laag aantal meldingen en de hoge werkdruk voor het EOKM. Aanvankelijk waren er plannen om het meldpunt elders voort te zetten, maar deze plannen zijn niet gerealiseerd. Het oorspronkelijke doel van het Meldpunt BG was om inzicht te krijgen in de omvang van het probleem en op basis van die inzichten verdere stappen te ondernemen.[92] De beperkte hoeveelheid meldingen leidde echter tot de sluiting van het meldpunt zonder dat er diepgaand onderzoek is uitgevoerd of structurele veranderingen zijn doorgevoerd.

2018: Shambhala
Andrea Winn, opgegroeid binnen de internationale boeddhistische gemeenschap Shambhala, onderzocht seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen deze organisatie. Ze verzamelde getuigenissen van vrouwen die verklaarden dat zij seksueel grensoverschrijdend gedrag en manipulatie hadden meegemaakt door spiritueel leraar Sakyong Mipham Rinpoche. De drie rapporten die zij publiceerde brachten niet alleen beschuldigingen tegen de *Sakyong* aan het licht, maar ook tegen zijn vader, Chögyam Trungpa Rinpoche, en andere leraren binnen Shambhala, die beschuldigd werden van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij mannen, vrouwen en kinderen (Winn, 2018a; 2018b; 2018c). De rapporten illustreerden dat slachtoffers niet werden geloofd en door de organisatie werden tegengewerkt.

Na de publicatie van het tweede rapport in 2018 trad de *Sakyong* terug als spiritueel leider en erkende dat hij relaties had gehad met verschillende vrouwen binnen Shambhala: 'Er zijn momenten geweest waarop ik relaties had met vrouwen binnen de Shambhala-gemeenschap. Onlangs heb ik vernomen dat sommige van deze vrouwen hebben aangegeven zich gekwetst te voelen door deze relaties. Ik bied hiervoor publiekelijk mijn excuses aan'.[93] Echter beschrijven de getuigenissen van slachtoffers voorvallen van seksuele intimidatie en aanranding tijdens hun interacties met de spirituele leraar (Winn, 2018a, 2018b, 2018c).[94] Een maand later schrijft de Sakyong nog een excuusbrief aan de *sangha*: 'In een staat van compleet verdriet schrijf ik jullie, nederig, beschaamd en diep verontschuldigend omdat ik jullie teleurstel. Ik voel enorm veel verdriet vanwege de pijn, verwarring en woede die onze *sangha* ervaart. Ik aanvaard de verantwoordelijkheid voor deze pijn en wil mijn toewijding aan persoonlijke groei tot uitdrukking brengen'.[95] De organisatie besloot in 2018 om een

---

91 The Vision Board, Rigpa Boards, the boards of Lerab Ling, Dzogchen Beara (2018, 5 september). *Statement from Rigpa following the release of the independent report.* Rigpa. Geraadpleegd op 26 september 2024, van Press — Rigpa.

92 De Vries, J. (2018, 15 juni). *Misbruik door boeddhistische leraar. 'Je accepteerde alles wat hij deed'.* NPO Radio 1. Geraadpleegd op 5 augustus 2024, van Misbruik door boeddhistische leraar. 'Je accepteerde alles wat hij deed' | NPO Radio 1.

93 Vertaling van Engelse tekst: *'I have recently learned that some of these women have shared experiences of feeling harmed as a result of these relationships. I am now making a public apology.'*

94 Marsh, S. (2018, 11 juli). Buddhist group leader steps down over sexual assault claims. *The Guardian*. Geraadepleegd op 6 september 2024, van Buddhist group leader steps down over sexual assault claims | Buddhism | The Guardian.

95 Vertaling van Engelse tekst: *'I write to you, humble, embarrassed, and thoroughly apologetic for disappointing you. I feel a tremendous amount of sorrow for the pain, confusion, and anger that our sangha is experiencing. I accept accountability for this pain, and want to express my commitment to personal growth'* (Sakyong Mipham Rinpoche (2018, 25 juni). *A Message from Sakyong Mipham Rinpoche*. Shambhala report. Geraadpleegd op 16 juni 2025, van A Message from Sakyong Mipham Rinpoche - shambhala.report).

onafhankelijk advocatenkantoor in te schakelen om een onderzoek door derden uit te voeren naar claims van seksueel wangedrag binnen de Shambhala-gemeenschap.[96]

2018: aangifte tegen Namkha Rinpoche
In 2018 werd Namkha Rinpoche, oprichter van de internationale boeddhistische organisatie Rigdzin, beschuldigd van seksueel grensoverschrijdend gedrag door meerdere vrouwen, waaronder een Zwitserse vrouw die aangifte deed. De beschuldigingen omvatten seksuele intimidatie en ongepaste seksuele handelingen tussen 2007 en 2013 en leidde tot ernstige psychische schade bij de slachtoffers.[97] De organisatie is lid van de BUN.

2018: veranderingen en aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de BUN
Tijdens de ALV van april 2018 besteedde de BUN aandacht aan de beschuldigingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de aangesloten gemeenschappen Rigpa, Ridgzin, en Shambhala. Sinds 2018 vermeldt de BUN op haar website dat instructeurs en leraren een duidelijke scheiding moeten aanhouden tussen hun rol en die van de leerling. Daarbij wordt de ongelijkwaardigheid in de relatie tussen leraar en leerling benadrukt, evenals de machtsverhoudingen die daaruit kunnen voortvloeien. De BUN stelt dat alle vormen van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag, een schending zijn van de integriteit van de leraar-leerlingrelatie en onacceptabel zijn. Daarnaast wordt aangegeven dat het cruciaal is dat 'alle boeddhistische scholen ethische richtlijnen opstellen en publiceren, met een verwijzing naar de externe vertrouwenspersoon van de BUN. De BUN en haar ledenvergadering dragen verantwoordelijkheid voor het ethisch beleid.[98]

In het najaar van 2018 werd tijdens de ALV een voorstel aangenomen om het Huishoudelijk Reglement te wijzigen (BUN, 2018a). Dit stelde alle leden verplicht om binnen twee jaar een ethische gedragscode te ontwikkelen en deze op hun website te plaatsen. In de gedragscode moest duidelijk worden omschreven wat wel en niet acceptabel gedrag is binnen een *sangha*. Tijdens de vergadering werd door leden opgemerkt dat er geen centraal voorbeeld voor een ethische code door de BUN gepresenteerd werd; het bestuur antwoordde hierop dat de verschillende vormen van leraar-leerlingrelaties binnen de *sangha's* het moeilijk maakten om één uniforme code op te stellen. Het werd door het bestuur aangegeven dat de BUN de inhoud van deze codes niet zou toetsen (BUN, 2018a;2018b). In de notulen van de ALV blijkt niet welke consequenties er zouden zijn voor leden die de verplichting niet nakomen om een ethische code te publiceren en naar de externe vertrouwenspersoon te verwijzen. Het was ook niet helder of de code bindend zou zijn of als richtlijn zou dienen, en of leraren de code daadwerkelijk moesten ondertekenen. Daarnaast ontbrak duidelijkheid over de maatregelen die genomen konden worden bij overtredingen van de code en over de verantwoordelijkheidsverdeling in dergelijke gevallen.

---

96 Dit onderzoek werd uitgevoerd door Wickwire Holm, Nova Scotia (The Shambhala Interim Board (2018, 26 november). *Community Letter from the Interim Board.* Shambhala*.* Geraadpleegd op 26 februari 2019, van Community Letter from the Interim Board).

97 Tempelman, O. (2018a). *De wijsheid van de meester wordt via seksuele handelingen gedeeld met leerlingen.* Volkskrant*.* Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van 'De wijsheid van de meester wordt via seksuele handelingen gedeeld met leerlingen' | de Volkskrant; Tempelman, O. (2018b). *Tibetaans-boeddhistische leraar Namkha Rinpoche aangeklaagd:* 'Vrouwen onder druk gezet om seks met hem te hebben'. *de Volkskrant*. Geraadpleegd op 14 augustus 2024, van Tibetaans-boeddhistische leraar Namkha Rinpoche aangeklaagd: 'Vrouwen onder druk gezet om seks met hem te hebben' | de Volkskrant.

98 Dharma Advies Raad van de BUN (2018, april). *De rol van leraar en leerling*. Boeddhistische Unie Nederland (z.d.). Geraadpleegd op 2 oktober 2024, van De rol van leraar en leerling | Boeddhistische Unie Nederland.

Uit een interview met de BUN blijkt dat de organisatie de verantwoordelijkheid voor de toepassing en interpretatie van de ethische code bij de individuele *sangha's* legt. De BUN moedigt boeddhistische gemeenschappen aan om een ethisch beleid te ontwikkelen dat door de hele gemeenschap gedragen wordt en een klachtenregeling omvat. Gemeenschappen worden volgens de BUN gestimuleerd zelf een interne vertrouwenspersoon (IVP) aan te stellen als eerste aanspreekpunt voor klachten. Hoewel de BUN ondersteuning biedt bij het opstellen van dit beleid, legt zij geen uniforme richtlijnen op en controleert of toetst het beleid niet. De verantwoordelijkheid voor implementatie en naleving van ethisch beleid ligt daarmee bij de individuele *sangha's*.

2018: de Dalai Lama ontmoet slachtoffers in Nederland
In 2018 ontmoette de Dalai Lama vier slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in Nederland, onder grote publieke druk. Ondanks zijn erkenning van het probleem, dat al 25 jaar eerder was gemeld, leek hij weinig actie te ondernemen om seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de boeddhistische gemeenschap effectief aan te pakken.

2019: aandacht binnen de BUN voor Rigdzin en de ethische code
Tijdens de ALV van de BUN werd besproken dat er op de websites van de aangesloten *sangha's* verwezen moest worden naar de vertrouwenspersoon van BUN én, indien aanwezige, de interne vertrouwenspersoon. Daarnaast werd benadrukt dat de groeperingen hun eigen ethische code moeten opstellen en publiceren, en dat de afspraak is dat alle leden dit voor 2020 op orde hebben. In 2019 hadden van de 45 groeperingen 25 beide zaken gerealiseerd (BUN, 2019). Er is geen zicht op hoe dit nu ten tijde van het schrijven van het rapport is geregeld.

Tijdens de ALV werd er kort ingegaan op de situatie bij Rigdzin, waar ernstige beschuldigingen zijn geuit tegen de leraar Namkha Rinpoche en in 2018 aangifte werd gedaan door een Zwitserse vrouw. Het bestuur van de BUN heeft Rigdzin aangespoord om duidelijkheid te geven over hun omgang hiermee. Na een gesprek heeft Rigdzin een ethische code ingevoerd en op hun website verwezen naar de externe vertrouwenspersoon van de BUN. De leraar zelf werd ook gevraagd om de ethische code te ondertekenen, iets wat de voorzitter van de BUN tijdens de ALV als positief benadrukt. Het bestuur van de BUN meldt in de ALV destijds dat Rigdzin binnen hun mogelijkheden alles doet om een veilige omgeving te waarborgen.

In de evaluatie en het jaarverslag van de externe vertrouwenspersoon over 2019 wordt de BUN geadviseerd om meldingen van ongewenste omgangsvormen binnen de *sangha's* te verzamelen, zodat er een totaaloverzicht ontstaat van de incidenten. Tevens wordt aanbevolen een klachtrechtcommissie in te stellen die klachten kan onderzoeken en rapporteren, zodat het bestuur kan besluiten over de afhandeling. Daarnaast benadrukt de vertrouwenspersoon dat het belangrijk is duidelijke richtlijnen voor de besturen van *sangha's* te ontwikkelen, zodat zij weten hoe te handelen bij meldingen van ongewenste omgangsvormen (BUN, 2019).

3.3.4 2020-2025

2020: Shambhala en Sakyong Mipham
In 2020 ontstond binnen de internationale Shambhala-gemeenschap discussie over de terugkeer van haar spirituele leider Sakyong Mipham Rinpoche in onderwijs- en leiderschapsrollen, nadat in 2018 beschuldigingen van seksueel grensoverschrijdend

gedrag tegen hem naar voren waren gekomen. In dat jaar besloot het Franse meditatiecentrum Dechen Choling om hem uit te nodigen voor het geven van een 'Rigden Abhisheka', een initiatieceremonie voor Vajrayana-studenten, voor een groep van ongeveer 125 deelnemers. Dit besluit werd ondersteund door het internationale bestuur van Shambhala International, maar riep kritiek op vanuit sommige lokale centra. Zo liet de interim-bestuursraad van het Shambhala Center in New York weten het besluit niet te steunen, omdat zij van mening was dat de Sakyong nog onvoldoende verantwoordelijkheid had genomen voor de schade die door het seksueel wangedrag was veroorzaakt.[99] Tegelijkertijd kwamen berichten naar buiten dat de leraar weer online lessen zou gaan geven. Hoewel sommige Shambhala-centra deze lessen aanboden, benadrukte het bestuur van het New Yorkse centrum dat een formele terugkeer binnen hun organisatie volgens hen pas mogelijk zou zijn wanneer hij expliciet instemt met de geldende gedragsnormen en verantwoordelijkheid neemt voor zijn daden.[100] Naast online lessen geeft de leraar sinds 2020 ook weer retraites op verschillende locaties, onder andere in Nepal, Vermont en Zwitserland.[101]

De bekende boeddhistische non en schrijfster Ani Pema Chödrön besloot hierop haar rol als spirituele leraar binnen Shambhala neer te leggen. In haar brief aan de gemeenschap uitte ze onder andere haar zorgen over het gebrek aan verantwoording en schreef ze: 'De ogenschijnlijk zeer duidelijke boodschap dat we terugkeren naar de orde van de dag maakt me diep verdrietig. Hoe kunnen we terugkeren naar de orde van de dag als er geen pad vooruit is voor de overgrote meerderheid van de gemeenschap die toegewijd is aan de visie van Shambhala en verlangt naar verantwoordelijkheid'.[102]

2020: themadag seksueel misbruik

Op 1 februari 2020 organiseerde de BUN, in samenwerking met de Vrije Universiteit Amsterdam (VU), een themadag over seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen Boeddhistische gemeenschappen. Het doel van deze dag was om kennis te delen over preventie en het omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen boeddhistische gemeenschappen, maar ook over de zwijgcultuur binnen boeddhistische gemeenschappen en organisaties. Casussen die besproken werden tijdens dit symposium waren onder andere 'Lama Chopel' (zie paragraaf 3.3.1), Sogyal Rinpoche (zie paragraaf 3.2), Sakyong Mipham Rinpoche (zie paragraaf 3.3.3), en Namkha Rinpoche (zie paragraaf 3.3.3).

De themadag werd volgens twee respondenten (expert #1 en #2), die beide betrokken waren bij de organisatie van het symposium, getekend door een conflict tussen de voorzitter van de BUN en de VU over het al dan niet uitnodigen van sprekers. Onder de discussie viel ook een 'slachtoffer' of iemand die dicht bij Sogyal Rinpoche heeft gestaan.[103] De BUN verklaarde in een interview met onderzoekers van

[99] Gutierrez, J., Heyer, J., Kenyon, B., Lesczak, V., McGaw, P., & Redondo, E. (z.d.). *Message from the Shambhala NYC Interim Governing Council.* Shambhala Report. Geraadpleegd op 11 mei 2025, van Message from the Shambhala NYC Interim Governing Council - shambhala.report.

[100] Gutierrez, J., Heyer, J., Kenyon, B., Lesczak, V., McGaw, P., & Redondo, E. (z.d.). *Message from the Shambhala NYC Interim Governing Council.* Shambhala Report. Geraadpleegd op 11 mei 2025, van Message from the Shambhala NYC Interim Governing Council - shambhala.report.

[101] Sakyong Lineage (z.d.). *Sakyong Miphams teachings*. Geraadpleegd op 11 mei 2025, van SAKYONG LINEAGE™ Teachings – Sakyong Lineage.

[102] Vertaling van Engelse tekst: *'The seemingly very clear message that we are returning to business as usual distresses me deeply. How can we return to business as usual when there is no path forward for the vast majority of the community who are devoted to the vision of Shambhala and are yearning for accountability'* (Ani Pema Chödrön, (2020, 14 januari). *Letter from Ani Pema Chödrön*. Shambhala Report. Geraadpleegd op 11 mei 2025, van Letter from Ani Pema Chödrön - shambhala.report).

[103] Deze persoon ervaart zichzelf niet als slachtoffer van seksueel misbruik, maar geeft aan wel grensoverschrijdend gedrag te hebben meegemaakt.

het WODC dat zij er bewust voor hebben gekozen om deze persoon niet uit te nodigen, omdat er voor slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag 'specifieke kennis en omgang' nodig is. De studiedag was volgens de voorzitter van de BUN bedoeld om 'ons te oriënteren, kijken welke kennis aanwezig is en kijken welke kennis we kunnen delen, welke kennis we nog missen'. Ook besloot de BUN dat de onderzoeksjournalist waarmee nauw samengewerkt was om de dag te organiseren niet mocht deelnemen aan het symposium om de veiligheid van de leden te waarborgen (BUN, 2020b).

Een van bij de BUN aangesloten *sangha's* vond dat er in de nasleep van het symposium nagedacht moest worden over waarom het symposium zelf ook heeft bijgedragen aan een zwijgcultuur binnen de BUN, omdat de kritische onderzoeksjournalist en het slachtoffer niet welkom waren. Dit leidde tot een discussie tijdens de ALV van 2020 over het spanningsveld tussen interne en externe visies op seksueel grensoverschrijdend gedrag, en het betrekken van externe perspectieven en meningen hierbij, bijvoorbeeld van critici of slachtoffers. De *sangha* stelde voor een nieuwe bijeenkomst te organiseren waar alsnog de onderzoeksjournalist en medewerkers van de VU werden uitgenodigd om samen vanuit meerdere perspectieven opnieuw te kijken naar het onderwerp van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen boeddhistische gemeenschappen en wat daar nog over te leren valt. Het bestuur van de BUN en de ALV besloot echter dat er geen draagvlak bestond voor een bijeenkomst met externen (BUN, 2020b). Volgens een respondent leidde deze discussie er uiteindelijk toe dat de betreffende *sangha* het lidmaatschap bij de BUN opzegde.

Een respondent, verbonden aan de VU en ook aanwezig bij de themadag, ziet het intern oplossen van conflicten en het weren van externe en kritische perspectieven als illustratief voor de veelvoorkomende cultuur van zwijgen rondom het onderwerp van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een religieuze context:

> '(…) die zwijgcultuur is niet BUN-typisch, ieder geïnstitutionaliseerd belang speelt mee bij het onder de pet houden van misbruik. Het symposium was bedoeld om samen, in een veilige omgeving, dit aan te gaan kijken. Ik heb een filmpje laten zien over een vader van wie de dochter misbruikt is en hij helemaal overstuur is, niet alleen over zijn dochter maar ook omdat zijn religie, het katholicisme, beschadigd was; ze hadden zijn religie afgepakt.'

2020: ontwikkeling ethische code BUN

Na het symposium heeft de BUN een eigen ethische code opgesteld, waarin duidelijk wordt aangegeven vanuit welke boeddhistische principes de leden handelen en hoe zij met elkaar dienen om te gaan. De code beschrijft wat onder gewenst gedrag wordt verstaan en wat als ongewenst gedrag wordt beschouwd. In een interview met het bestuur wordt duidelijk dat problemen met de communicatie en samenwerking tussen leden de aanleiding voor het opstellen van ethische richtlijnen zijn geweest:

> 'Binnen de BUN zijn situaties geweest waarbij verschillende leden niet samen door één deur konden en dan ruzie kregen, en dat daar dan eigenlijk geen handvat was van hoe ga je daar dan mee om. Dus eigenlijk precies datzelfde uitgangspunt; op papier zetten wat je waarden zijn, waar je je aan wilt houden en hoe dat zich vertaalt in regels, en hoe je daar beroep op kunt doen.'

In de ethische code staat dat de regels gelden voor alle afgevaardigden en bestuursleden; als hun gedrag de samenwerking belemmert, het beleid van de BUN

schaadt, de reputatie aantast, of in strijd is met de regels van de BUN, dan is de code van toepassing. Er wordt benadrukt dat aangesloten *sangha's* zelf verantwoordelijk zijn voor het ethisch beleid binnen hun eigen organisatie (BUN, 2020c; 2020d).

Een respondent (expert #2) die aanwezig was bij de ALV waarin de ethische code van de BUN besproken werd, merkt op dat hij het zorgelijk vindt dat een van de eerste punten waarover consensus werd bereikt, was dat mensen die het aanzien van de BUN schaden en daardoor de relaties tussen BUN-leden bemoeilijken, gesanctioneerd kunnen worden: 'mijn indruk is dat de BUN alles zal doen om misbruik te voorkomen, behalve wanneer dit hun eigen imago schaadt'. De respondent verwijst hierbij naar de beschrijving van de toepasbaarheid van de ethische code; de bepaling die gedrag verbiedt dat 'het aanzien van de BUN schaadt' kan volgens de respondent bijdragen aan een institutionalisering van zwijgcultuur. De vage formulering kan worden gebruikt om kritiek te onderdrukken en leden te ontmoedigen om legitieme zorgen over het handelen van de BUN te uiten. Dit zou juist transparantie en open communicatie binnen de organisatie kunnen ondermijnen. Daarmee is de respondent van mening dat zo'n formulering in de code mogelijk een institutionalisering van een zwijgcultuur in de hand werkt: 'Dit hoeft niet zo bedoeld te zijn, maar het risico is er. En dat raakt aan een dynamiek die vaak wordt gezien in gevallen van misbruik, waarbij zaken soms decennialang onder de deksel blijven.' De respondent merkt op dat deze bepaling waarschijnlijk voortkomt uit slechte ervaringen met het naar buiten brengen van informatie door of via BUN-leden en met de manier waarop op basis daarvan zaken negatief in de publiciteit zijn gekomen.

2021: de BUN ontwikkelt een klachtenprocedure
Sinds 2021 heeft de BUN een interne klachtenregeling. Deze is ontworpen om klachten over ongewenst gedrag en integriteitskwesties binnen de vereniging te behandelen. De klachtenregeling is bedoeld voor klachten tussen leden van de BUN, en tussen leden en het bestuur of de ALV. In het interview afgenomen met het bestuur van de BUN wordt duidelijk dat deze regeling gericht is op formele relaties binnen de verenigingsstructuur van de BUN, en *niet* open staat voor klachten over de aangesloten *sangha's* of leraren die daarin actief zijn.

2021: evaluatie vertrouwenspersonen en aanbevelingen naar BUN bestuur
In de jaarevaluatie van de vertrouwenspersoon wordt vastgesteld dat de Algemene Ledenvergadering in 2021 goedkeuring heeft gegeven voor de oprichting van een interne klachtencommissie binnen de BUN, zoals hierboven omschreven. Er worden met betrekking tot dit onderwerp enkele belangrijke aanbevelingen gedaan aan het bestuur van de BUN: 1) Er wordt aanbevolen om een klachtencommissie voor ongewenste omgangsvormen in te stellen, die van toepassing is voor *alle* leden van de bij de BUN aangesloten *sangha's*, en niet alleen voor de vereniging zelf. 2) Daarnaast wordt aangeraden om te anticiperen op de oprichting van een overkoepelende klachtencommissie voor ongewenste omgangsvormen. 3) Verder benadrukt het verslag de noodzaak om richtlijnen op te stellen voor de besturen van *sangha's*, zodat zij weten hoe te handelen bij meldingen van ongewenste omgangsvormen. In dit verband is volgens het verslag begin 2020 een concept opgesteld en aan het bestuur aangeboden (Externe Vertrouwenspersoon BUN, 2020). Vergelijkbare aanbevelingen werden in de jaarevaluaties van 2019 en 2020 gedaan (Externe Vertrouwenspersoon BUN, 2019, 2020), maar zijn zonder verdere opvolging vanuit de BUN gebleven.

Het jaarverslag over 2021 constateert dat er weinig meldingen zijn geweest van ongewenst gedrag. Een mogelijke oorzaak hiervoor is het gebrek aan verwijzingen

naar een ethische code en externe vertrouwenspersonen vanuit de *sangha's*, wat kan bijdragen aan de lage meldingsfrequentie. In 2021 hebben, ondanks de verplichting conform het Huishoudelijk Reglement (HR) artikel 2k, in totaal volgens de vertrouwenspersoon acht *sangha's* geen ethische code en zeven geen verwijzing naar de externe vertrouwenspersoon van de BUN, waarvan zes *sangha*'s beide niet hebben (Externe Vertrouwenspersoon BUN, 2022).

2021: Rigpa's herziene verontschuldigingen
In 2021 publiceerde Rigpa een nieuwe verontschuldiging op hun website: 'We erkennen dat mensen schade hebben opgelopen in hun relatie met Sogyal Rinpoche en Rigpa, en dat Rigpa niet adequaat heeft gereageerd op hun behoeften (...) We erkennen ook dat onze aanpak van de situatie in de afgelopen jaren voor verdere pijn heeft gezorgd, zowel binnen als buiten onze gemeenschap'.[104] In deze verklaring wordt opnieuw excuses gemaakt, dit keer wordt erkend dat individuen daadwerkelijk schade hebben geleden, wat een verbetering is ten opzichte van eerdere excuses in 2017 waarin alleen werd gesteld dat mensen zich 'gekwetst voelden'.

Toch blijft een belangrijk punt volgens sommigen onbesproken: Rigpa erkent niet expliciet dat Sogyal Rinpoche verantwoordelijk is voor deze schade. Bovendien wordt er verwezen naar een 'relatie' tussen Sogyal Rinpoche en zijn leerlingen, wat suggereert dat beide partijen betrokken waren bij de schade. Dit is problematisch gezien de machtsongelijkheid in de leraar-leerlingrelatie. Het excuus kan daarmee de indruk wekken dat de organisatie blijft vasthouden aan het idee dat de schade vooral voortkwam uit een misperceptie van de leerlingen, in plaats van het volledig erkennen van het daadwerkelijke seksueel grensoverschrijdende gedrag.[105] McAlinden (2021) stelt dat dit het proces van herstel kan bemoeilijken en het risico kan vergroten dat soortgelijke problemen in de toekomst opnieuw optreden; herstelrecht en erkenning zijn pas mogelijk wanneer de gebruikte taal de ernst van de situatie weerspiegelt en de misstanden volledig worden erkend.

2023: aanstelling tweede vertrouwenspersoon en jaarverslag vertrouwenspersoon 2023
Sinds 1 januari 2023 heeft de BUN een tweede externe vertrouwenspersoon aangesteld, waardoor er nu zowel een man als een vrouw als vertrouwenspersoon beschikbaar zijn. In dit jaarverslag wordt voor het eerst het aantal meldingen en vragen aan de interne vertrouwenspersonen weergegeven. De vertrouwenspersonen doen enkele aanbevelingen, waaronder de herhaalde suggestie om een klachtencommissie voor ongewenste omgangsvormen te installeren die van toepassing is voor alle leden van de *sangha's* die zijn aangesloten bij de BUN. Momenteel heeft de BUN in 2023 slechts een klachtencommissie die betrekking heeft op de omgang tussen de gedelegeerden van de leden en de bestuursleden, dus alleen voor activiteiten in het kader van de BUN. De vertrouwenspersoon stelt voor om de interne klachtencommissie ook open te stellen voor klachten vanuit de *sangha's*, zodat zowel de interne als de externe vertrouwenspersonen naar deze klachten kunnen verwijzen. Deze aanbevelingen werden eerder in 2021 en 2022 ook gedaan.

Het verslag benadrukt dat er nog vier *sangha's* zijn die geen verwijzing hebben naar een externe vertrouwenspersoon en vijf *sangha's* die geen ethische code hebben,

[104] Rigpa (2021, 15 oktober). *Rigpa's apology.* Geraadpleegd op 26 september 2024, van Rigpas renewed apology.
[105] Beyond the Temple (2021, 21 november). *Rigpa's Renewed Apology & the Teaching on the Four Powers of Confession.* Geraadpleegd op 24 september 2024, van Rigpas renewed apology.

waarvan vier *sangha's* beide niet hebben. De genoemde *sangha's* zijn voornamelijk Aziatische tempels. De vertrouwenspersonen doen de aanbevelingen om in gesprek te gaan met de *sangha's* die nog niet verwijzen naar de externe vertrouwenspersoon of die geen ethische code hebben, zodat deze verwijzing alsnog tot stand kan komen. Daarnaast wordt aangeraden om in 2024 verder te gaan met het verzamelen van meldingen over ongewenste omgangsvormen binnen de *sangha's*, zodat de vertrouwenspersonen een totaaloverzicht kunnen presenteren. Dit zou een beter beeld geven van de incidenten van ongewenst gedrag en leiden tot betere adviezen (Externe Vertrouwenspersoon BUN, 2023).

2024: media-aandacht en verantwoordelijkheid

Op 29 juli 2024 publiceerde Trouw een kritisch artikel over de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen boeddhistische gemeenschappen in Nederland, met bijzondere aandacht voor de rol van de BUN.[106] Het artikel bekritiseert het gebrek aan handhaving door de BUN op het gebied van ethische codes en het verwijzen naar vertrouwenspersonen. In 2018 had de BUN haar leden twee jaar de tijd gegeven om zich aan de regels te houden; zes jaar later is dat nog niet volledig gerealiseerd. Volgens het artikel werd de BUN werd aangesproken op dit uitstel, waarop de organisatie reageerde dat ze leden wilden 'meenemen in een bewustwordingsproces' vanwege hun complexe organisatorische omgeving.[107] In het artikel wordt ook verwezen naar de verantwoordelijkheid die de BUN zou hebben gekregen voor het aanpakken van seksueel grensoverschrijdend gedrag, door een aanwijzing van de minister in 2015.

Kort na deze publicatie, in een interview met het WODC, reageerde de voorzitter van de BUN op de aanhoudende kritische media-aandacht en het feit dat de BUN verantwoordelijk wordt gehouden voor misstanden binnen boeddhistische gemeenschappen. Hij gaf aan dat de persoon die voor het artikel is geïnterviewd een voortdurende criticus is, die volgens hem niet te overtuigen is van de inspanningen van de BUN om verantwoord te handelen. Hij beschouwt de kritiek, vooral via media zoals Trouw, als onterecht en niet constructief. Volgens de voorzitter worden de nuances vaak weggelaten en worden verschillende vormen van misbruik op één hoop gegooid, waarbij vooral wordt gefocust op 'het meest sappige verhaal'. Verder benadrukt het bestuur dat de organisatie anders functioneert dan vaak wordt gesuggereerd: hoewel er systemen zijn opgezet waar mensen terechtkunnen, hebben de individuele *sangha's* zelf een belangrijke verantwoordelijkheid. Het bestuur erkent dat sommige leden nog moeten voldoen aan de ethische codes, maar benadrukken dat de BUN actief bezig is met het stimuleren van ethisch beleid bij de aangesloten gemeenschappen.

Door de schrijver van het artikel (expert #1) werd de belangrijke rol van journalistiek bij het aan het licht brengen van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen juist benadrukt. Volgens hem kan het ontbreken van gespecialiseerde journalisten die dit onderwerp structureel volgen de diepgang en continuïteit van verslaggeving beperken. Goede journalistieke archieven en langdurige aandacht voor het onderwerp maken het mogelijk patronen en verbanden zichtbaar te

[106] Dros, L. (2024). Waarom iedereen – ook de Dalai Lama – wegkijkt van misbruik onder boeddhisten. *Trouw*. Geraadpleegd op 16 augustus 2024, van Waarom iedereen – ook de dalai lama – wegkijkt van misbruik onder boeddhisten | Trouw.

[107] Dros, L. (2024). Waarom iedereen – ook de Dalai Lama – wegkijkt van misbruik onder boeddhisten. *Trouw*. Geraadpleegd op 16 augustus 2024, van Waarom iedereen – ook de dalai lama – wegkijkt van misbruik onder boeddhisten | Trouw.

maken en zo een 'journalistiek geheugen' op te bouwen, wat kan bijdragen aan het beter blootleggen en begrijpen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

3.4 Huidige situatie

In deze paragraaf wordt enkel de huidige situatie geschetst zoals deze blijkt uit de documenten en interviews met de BUN. Het is daarmee geen weergave van de huidige situatie in de hele boeddhistische gemeenschap in Nederland. Eerst wordt de interne procedure en het huidige beleid geschetst (paragraaf 3.4.1), waarna kort wordt ingegaan op het ontbreken van religieus recht in de boeddhistische gemeenschap (paragraaf 3.4.2).

3.4.1 Interne procedures

Tijdens de Algemene Ledenvergadering (ALV) van de BUN in 2018 werd besloten dat alle aangesloten *sangha's* uiterlijk in 2020 een ethische code met betrekking tot (seksueel) grensoverschrijdend gedrag binnen de relatie van leerling-leraar moesten opstellen. Naast de ethische code werd besloten dat de contactgegevens van een vertrouwenspersoon op de website van iedere *sangha* vermeld moesten worden. Deze verplichting werd vanaf dat moment ook officieel opgenomen in het Huishoudelijk Reglement van de BUN. In de jaren daarna werd echter tijdens de ALV herhaaldelijk vastgesteld dat sommige groepen achterbleven in het voldoen aan deze verplichtingen (BUN, 2019b, 2020b, 2022, 2023a). De rapporten van de externe vertrouwenspersonen sinds 2019 bevatten herhaalde aanbevelingen aan de achterblijvende *sangha's* om dit alsnog te doen (Externe Vertrouwenspersoon BUN, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023). In een interview met WODC-onderzoekers geeft het bestuur van de BUN aan dat nog 'vier à vijf' *sangha's* niet voldoen aan de verplichtingen en dat hierover gesprekken lopen. Uit journalistiek onderzoek blijkt echter dat 18 van de 51 BUN-leden hun statutaire verplichtingen in 2024 niet na waren gekomen, en nog geen ethische code en de contactgegevens van de BUN-vertrouwenspersonen op hun website hadden gepubliceerd.[108]

Sinds 2018 is het ook voor alle bij de BUN aangesloten *sangha's* verplicht om een interne vertrouwenspersoon aan te stellen en actief door te verwijzen naar de externe vertrouwenspersonen van de BUN. Daarnaast moeten zij een ethische code opstellen en publiceren. Uit een interview met de BUN komt naar voren dat zij het toezicht op de naleving hiervan niet als haar taak ziet. Het bestuur van de BUN benadrukt in het interview ze geen controlerend orgaan is, maar zichzelf eerder ziet als een ondersteunende en adviserende instantie, en dat de verantwoordelijkheid voor de omgang met en aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag uiteindelijk bij de *sangha's* zelf ligt. Het bestuur van de BUN legt uit dat zij, wanneer leden of gemeenschappen aangeven zich onzeker te voelen en om feedback vragen met betrekking tot de ontwikkeling van ethisch beleid, ondersteuning aanbiedt. Zij doen dit zonder actief de inhoud en formulering van het individuele ethische beleid van de *sangha's* te controleren of actief uit te reiken naar *sangha's* met betrekking tot het onderwerp van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De BUN laat ook de praktische handhaving van ethische normen aan de leden zelf over. In een interview licht het bestuur toe dat de mogelijke consequenties van het overtreden van regels afhankelijk

[108] Hogendoorn, R. (2024). *Buddhist Union's Cultural Relativism and Moral Leniency Increase Risk of Long-term Abuse*. Open Buddhism. Geraadpleegd op 12 augustus 2024, van Buddhist unions cultural relativism and moral leniency increase risk of long term abuse.

zijn van hoe de betreffende gemeenschap zelf met de situatie omgaat. Op de vraag wat de consequentie is van het niet naleven van de statutaire verplichting sinds 2020 – namelijk het hebben van een ethische code en een verwijzing naar een externe vertrouwenspersoon op de website – antwoordt het bestuur van de BUN dat dit per geval wordt bekeken. Wanneer een gemeenschap volledig weigert zich met deze verplichtingen bezig te houden en geen enkele betrokkenheid toont, kan de BUN overwegen het lidmaatschap te beëindigen. De voorzitter voegt toe dat dit echter niet hun doel is: 'het doel is om te zorgen van dat mensen wél in beweging komen, en wél zelf organiseren en wél zorgen dat het netjes geregeld is'. De BUN merkt hierbij op dat, als een *sangha* laat weten dat het bezig is met het ontwikkelen dan wel nadenken over ethisch beleid of het aanpassen van de website, zij dit voldoende vinden. Dit geldt zeker met betrekking tot de Aziatische *sangha's*, waar het onderwerp 'nog niet zo speelt'. Om bewustwording te stimuleren, is de BUN van plan om onderwerpen zoals ethisch beleid regelmatig op de agenda van de ALV zetten. Vertrouwenspersonen worden uitgenodigd en rapporteren tijdens deze vergaderingen over hun bevindingen.

Als koepelorganisatie heeft de BUN ervoor gekozen om geen centrale klachtenprocedure in te richten voor misstanden binnen de aangesloten gemeenschappen. Dit betekent dat, hoewel slachtoffers terechtkunnen bij de externe vertrouwenspersonen van de BUN, er geen onafhankelijk meldpunt of formeel klachtenmechanisme op centraal niveau bestaat. De BUN beschikt inmiddels wel over twee vertrouwenspersonen waar slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag terechtkunnen. In het interview benadrukt de voorzitter van de BUN dat deze vertrouwenspersonen een externe en onafhankelijke bron van ondersteuning zijn voor mensen binnen de boeddhistische gemeenschap die te maken hebben met problemen zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit biedt hun een veilige en toegankelijke plek om hulp te zoeken, vooral wanneer de drempel om binnen de eigen gemeenschap om hulp te vragen te hoog is of wanneer er geen adequate ondersteuning beschikbaar is. Daarnaast kan de vertrouwenspersoon ondersteuning bieden bij formele procedures, zoals het indienen van aangiften bij de politie, en nazorg bieden aan betrokkenen. De BUN legt in een interview uit dat deze aanpak is ontstaan omdat sommige *sangha's* te klein zijn om hun eigen interne vertrouwenspersoon aan te stellen: 'Als mensen geconfronteerd worden met ernstige problemen binnen hun eigen gemeenschap en zij kunnen daar niet geholpen worden of durven dat niet, of de drempel is te hoog, dan kunnen ze altijd bij de externe vertrouwenspersonen van de BUN terecht'.[109]

3.4.2 Religieus recht

Het boeddhisme kent geen religieus recht zoals je dit bijvoorbeeld in het jodendom (*halacha*) of christendom (canoniek of kerkrecht) wel ziet. Er is geen boeddhistische 'wet' of juridisch systeem die voor iedere volgeling van een bepaalde boeddhistische stroming geldig is, of die door een (spirituele) autoriteit kan worden afgedwongen. Wel zijn er monastieke regels voor monniken en nonnen, die voorschrijven hoe zij zich moeten gedragen. Hieronder vallen regels met betrekking tot eigendom, voedsel en ook seksueel gedrag (Scroope, 2022). Deze regels hebben, een disciplinerende functie en moeten gezien worden als morele voorschriften of leefregels. Overtreding van sommige regels – zoals seksueel contact, moord of diefstal – kan leiden tot uitsluiting uit de orde. Deze regels zijn geen wetten in juridische zin, maar worden gehandhaafd binnen de monastieke gemeenschap zelf. Voor leken (niet-monniken) zijn er vijf algemene leefregels: geen geweld, niet stelen, geen seksueel misbruik, niet liegen en

[109] In 2023 werd er een tweede vertrouwenspersoon aangesteld, zie paragraaf 3.3.4.

geen bedwelmende middelen gebruiken. Dit zijn vrijwillige richtlijnen, bedoeld voor persoonlijke en spirituele ontwikkeling, en worden niet opgelegd of gecontroleerd door een autoriteit. Dit zijn geen geboden; het gaat hier over een morele leidraad en de boeddhistische beoefenaar heeft daarbij geen verplichting naar een hogere spirituele macht maar naar zichzelf, en zijn bedoeld voor spirituele groei van de beoefenaar (Walshe, 1975).

Het ontbreken van een formeel religieus rechtssysteem binnen het boeddhisme kan relevant zijn voor de manier waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen boeddhistische gemeenschappen wordt geïnterpreteerd en behandeld. Doordat de regels voor monniken en nonnen primair een moreel en disciplinair karakter hebben en de leefregels voor leken vrijwillige richtlijnen zijn, bestaat er – zeker in westerse landen- geen uniform kader dat voorschrijft hoe met dergelijke situaties moet worden omgegaan. De nadruk ligt eerder op persoonlijke ethiek en spirituele ontwikkeling dan op institutionele handhaving. Tegelijkertijd kan dit normatieve kader mogelijk op verschillende manieren doorwerken in de praktijk. Enerzijds kunnen de morele leefregels, zoals het verbod op seksueel misbruik, een beschermende functie hebben, doordat zij duidelijke ethische richtlijnen bieden voor gedrag. Anderzijds komt in een interview met een respondent (expert #1) naar voren dat de sterke nadruk op innerlijke ontwikkeling, harmonie en geweldloosheid ertoe bijdragen dat het boeddhisme vaak wordt gezien als een intrinsiek vreedzame of moreel zuivere religieuze traditie. Dit kan in sommige gevallen leiden tot een gevoel van veiligheid, waarbij minder snel wordt aangenomen dat seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen boeddhistische contexten kan voorkomen, of dat een hoogstaande spirituele leraar zich daaraan schuldig kan maken. In de bronnenanalyse en interviews met respondenten is verder niet expliciet naar voren gekomen hoe deze morele richtlijnen zich verhouden tot de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen boeddhistische gemeenschappen. Het blijft daarom onduidelijk in hoeverre deze ethische principes in de praktijk een rol spelen bij het signaleren, bespreken of afhandelen van dergelijke situaties.

3.5 Tussenconclusie

Het boeddhisme is een spirituele traditie die zich richt op de bevrijding van lijden en het bereiken van verlichting door middel van zelfdiscipline, meditatie en wijsheid. Wereldwijd is het boeddhisme een diverse traditie met verschillende stromingen. Gemeenschappelijk ligt de nadruk op ethische principes zoals geweldloosheid en mededogen. Binnen Nederland onderscheiden we in dit rapport twee hoofdcategorieën van boeddhistische gemeenschappen: de nieuwe, westerse gemeenschappen, en gemeenschappen die verbonden zijn aan migratieachtergronden en tradities uit landen van herkomst. Deze analyse is gebaseerd op documentanalyse, mediaberichtgeving en interviews met betrokkenen uit boeddhistische gemeenschappen, waaronder vertegenwoordigers van de Boeddhistische Unie Nederland (BUN). De beschreven bevindingen illustreren patronen binnen de onderzochte casussen, maar zijn niet automatisch representatief voor alle boeddhistische gemeenschappen in Nederland.

Binnen de onderzochte boeddhistische gemeenschappen leek er in de periode vóór 2015 een terughoudendheid te bestaan in het erkennen en adresseren van signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, vooral wanneer deze betrekking hadden op invloedrijke leraren. Een voorbeeld hiervan betreft Rigpa, een internationale Tibetaans-boeddhistische organisatie opgericht door Sogyal Rinpoche. Naar aanleiding

van beschuldigingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen Sogyal Rinpoche die in 2011 naar voren kwamen in de documentaire In the Name of Enlightenment, verklaarde Rigpa aanvankelijk dat zij 'geloofden' dat Sogyal Rinpoche niemand had geschaad. Deze reactie kan worden geïnterpreteerd als een vorm van terughoudendheid in het erkennen van de ernst van de beschuldigingen, waarbij de nadruk aanvankelijk meer leek te liggen op het beschermen van de reputatie van de leraar en de organisatie. De organisatie bood interne trainingen aan over hoe om te gaan met de media en hoe te reageren op de beschuldigingen, waardoor de status quo werd behouden en het beeld in stand werd gehouden dat er geen ernstige misstanden waren binnen de gemeenschap, terwijl het grensoverschrijdende gedrag voort bleef duren. Een respondent beschreef zijn ervaring in die tijd als een vergelijkbare terughoudendheid om misstanden rond seksueel grensoverschrijdend gedrag bij Rigpa binnen de BUN aan te kaarten. Volgens deze respondent speelde daarbij mee dat de voorzitter van de BUN tevens betrokken was bij Rigpa, waardoor het volgens hem lastig was om de situatie volledig op afstand en zonder mogelijke vooringenomenheid te beoordelen.

Deze dynamiek – waarbij loyaliteit aan leiders, het beschermen van het imago van de gemeenschap en sociale druk binnen de *sangha* samenkomen – komt niet alleen naar voren in de situatie rond Sogyal Rinpoche, maar ook bij andere boeddhistische gemeenschappen, zoals Shambhala. Ook daar werden signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag lange tijd niet serieus genomen, en bestond terughoudendheid om misstanden te erkennen, zelfs wanneer er al lange tijdaanwijzingen waren van verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag. Het duurde ook daar een lange tijd voordat er actie werd ondernomen en slachtoffers gehoord werden. De casus rond Sogyal Rinpoche en Rigpa illustreert hoe deze loyaliteiten ook kunnen doorwerken op bestuurlijk niveau; de verwevenheid van bestuurders met specifieke *sangha's* of leraren kan een belemmering vormen voor het innemen van een onafhankelijke positie. Dit kan de drempel verhogen om seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar te maken.

In de periode tussen 2015-2020 kwam een langzaam begin van erkenning en discussie met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen boeddhistische gemeenschappen op gang. In 2015 was er veel media-aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen boeddhistische gemeenschappen, wat leidde tot Kamervragen aan Minister Van der Steur. De minister wees de BUN aan als verantwoordelijke voor het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de gemeenschappen. De BUN reageerde verbaasd, omdat er geen overleg had plaatsgevonden, maar gaf sinds die tijd wel meer aandacht aan het onderwerp. In 2015 werd, met steun van de BUN, ook het Meldpunt Boeddhistische Gemeenschappen opgezet. Het meldpunt bood slachtoffers een kans om seksueel grensoverschrijdend gedrag te melden en de BUN steunde dit initiatief financieel.

In deze periode kwamen ook terugkerende meldingen met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen prominente boeddhistische gemeenschappen naar voren en daarmee werd de aandacht voor het onderwerp steeds noodzakelijker. In 2016 werd Sogyal Rinpoche opnieuw beschuldigd van fysiek en emotioneel misbruik. De situatie rondom Sogyal en andere gevallen zoals die van Namkha Rinpoche en Shambhala in 2018 benadrukten het onvermogen van gemeenschappen om effectief met seksueel grensoverschrijdend gedrag om te gaan. Toen de beschuldigingen en publieke aandacht toenamen, gaf Rigpa in 2018 een officieel excuus. Volgens critici

ging dit excuus niet gepaard met expliciete erkenning van de ernst van het misbruik van zijn leerlingen.

In 2018 werd ook het Meldpunt Boeddhistische gemeenschappen opgeheven wegens te weinig meldingen en besloot de BUN geen onafhankelijk onderzoek naar seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen boeddhistische gemeenschappen in te stellen, omdat het lage aantal meldingen volgens hen geen voldoende aanleiding gaf hiervoor. Zonder meldingen is het moeilijk om de omvang van het probleem te bepalen en grondig te onderzoeken, zo stelde de voorzitter van de BUN. Tegelijkertijd blijft het onduidelijk waarom er zo weinig meldingen zijn: is er daadwerkelijk sprake van een laag aantal gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, of heeft het ontbreken van duidelijke meldprocedures ervoor gezorgd dat slachtoffers zich niet durfden uit te spreken?
De BUN breidde haar aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag ook in 2018 uit, wat resulteerde in het besluit om een ethische gedragscode en een verwijzing naar een vertrouwenspersoon voor aangesloten gemeenschappen te verplichten

De periode 2020-2025 kenmerkte zich door verdere interne conflicten en de langzame ontwikkeling van ethische en organisatorische maatregelen binnen de BUN. In 2020 stond de BUN in de schijnwerpers met de organisatie van een themadag over seksueel misbruik, maar de interne verdeeldheid over de uitnodigingen voor sprekers, waaronder slachtoffers en kritische journalisten, laat zien hoe gevoelig het onderwerp was. Dit leidde tot spanningen binnen de gemeenschap en een discussie over het betrekken van externe perspectieven met betrekking tot de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Tegelijkertijd werd in 2020 de eerste stap gezet richting de ontwikkeling van een ethische code voor de BUN. In 2021 werden er verder nog enkele positieve stappen gezet, waaronder de oprichting van een interne klachtenregeling, maar de BUN bleef terughoudend in het opnemen van klachten over de aangesloten *sangha's.* Er werden vanuit de vertrouwenspersonen van de BUN ook aanbevelingen gedaan om een overkoepelende klachtencommissie op te richten en duidelijke richtlijnen voor *sangha's* te formuleren. Desondanks is dit nog niet van de grond gekomen.

Wat betreft de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen boeddhistische gemeenschappen in Nederland blijkt uit dit onderzoek dat de verdeling van verantwoordelijkheid nog wat onduidelijk is. Tegen 2024, met hernieuwde media-aandacht, werd de BUN opnieuw bekritiseerd voor het niet effectief handhaven van ethische codes en het verloop van hun aanpak met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag. Externe partijen, zoals de media en critici, wijzen regelmatig naar de BUN als verantwoordelijke instantie, vaak met verwijzing naar de beantwoording van Kamervragen in 2015, waarin toenmalig Minister Steur de BUN als verantwoordelijke organisatie aanwees. De BUN heeft zich sindsdien ingezet voor bewustwording onder haar leden en positieve stappen gezet, maar beschouwt zichzelf niet als eindverantwoordelijke voor het waarborgen van een veilige omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag of voor het controleren van ethische codes en interne vertrouwenspersonen van de aangesloten *sangha's.* Binnen veel *sangha's* ligt de verantwoordelijkheid voor sociale veiligheid primair bij de eigen leiding. Tegelijkertijd bestaat binnen sommige gemeenschappen een sterke loyaliteit aan spirituele leraren en de bestaande gemeenschapscultuur. Hierdoor blijven het signaleren en adresseren van grensoverschrijdend gedrag mede afhankelijk van intern bewustzijn en bereidheid om misstanden bespreekbaar te maken. . Ook ontbreken er mogelijk in veel *sangha's* (zeker zij die niet aangesloten zijn bij de BUN) duidelijke

richtlijnen over wat wel en niet gepast is in de leraar-leerlingrelatie. Dit kan leiden tot onduidelijkheid over grenzen van acceptabel gedrag en wat tot de boeddhistische leringen behoort, wat het risico kan vergroten dat seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt gelegitimeerd , vooral bij leerlingen met beperkte kennis van het boeddhisme.

Uit de analyse komt naar voren dat loyaliteit aan spirituele leiders, bestuurlijke verwevenheid en het ontbreken van onafhankelijke toezichtstructuren belangrijke belemmeringen vormen voor het tijdig signaleren en adresseren van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Transparantie en inzichtelijkheid van verantwoordelijkheden zijn daarom belangrijk: (potentiële) leerlingen moeten goed geïnformeerd zijn over de situatie binnen een *sangha*, weten of er ethische richtlijnen zijn met betrekking tot de relatie tussen leraar en leerling, of er bewustwording bestaat over seksueel grensoverschrijdend gedrag en hoe de verantwoordelijkheden precies zijn verdeeld. Het gaat dus niet alleen om informatie, maar ook om de toegankelijkheid en het vertrouwen dat klachten serieus genomen worden. Zowel de BUN als de individuele *sangha's* dragen hierbij een rol: zij moeten duidelijk maken welke procedures bestaan en een omgeving creëren waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar is en meldingen serieus worden genomen.

Christendom

4 Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen

In dit hoofdstuk wordt de Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen (CGJG) besproken. Allereerst wordt een algemene beschrijving gegeven van de geloofsovertuigingen en organisatorische kenmerken van de betreffende gemeenschap. Vervolgens wordt een tijdlijn gepresenteerd over de periode 2005 tot 2025 (twintig jaar), waarin ontwikkelingen met betrekking tot de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag worden beschreven. Daarbij gaat het zowel om interne ontwikkelingen binnen de gemeenschap als om externe aandacht, met name in de media, politiek en de publicatie van onderzoeksrapporten. Voor het opstellen van deze tijdlijnen is gebruikgemaakt van mediaberichtgeving en, waar beschikbaar, van interne bronnen zoals protocollen, notulen van ledenvergaderingen, voorlichtingsmateriaal en andere relevante documenten. De analyse richt zich primair op de Nederlandse context; waar relevant worden ook ontwikkelingen in het buitenland betrokken. Ter duiding van de beschreven ontwikkelingen is gebruikgemaakt van interviews met respondenten en vertegenwoordigers van de gemeenschappen, aangevuld met relevante literatuur. De onderzoeksvragen die daarbij centraal staan, luiden:

4 Hoe is de omgang met en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen en buiten religieuze gemeenschappen veranderd en hoe wordt tegenwoordig omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen in binnen- en buitenland?
   a Welke ontwikkelingen en veranderingen hebben daarin de afgelopen twintig jaar plaatsgevonden?
      i In de communicatie over seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      ii In het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      iii In de bejegening van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
   b Zijn eventuele ontwikkelingen en veranderingen te relateren aan specifieke gebeurtenissen (bijvoorbeeld nieuwe wetgeving in een land, aanbevelingen van onderzoekscommissies, grote media-aandacht, interne motivatie om te veranderen)?
   c Hoe wordt door overheden omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen? Is er sprake van een landelijk meldpunt?

4.1 Inleiding

Jehovah's Getuigen zijn voor veel mensen vooral herkenbaar aan hun huis-aan-huisevangelisatie en de lectuurkarren die op drukke plaatsen staan. Ook staan ze bekend als een hechte gemeenschap die veel met elkaar optrekt, om hun neutraliteit in politieke en militaire zaken en de strikte naleving van eigen Bijbelse interpretaties, zoals het vermijden van bloedtransfusies. De beweging werd in 1870 opgericht door Charles Taze Russell als een bijbeluitgeverij en breidde zich onder zijn leiding uit tot een wereldwijde geloofsgemeenschap. Later, onder leiding van J.F. Rutherford, werd de organisatie omgevormd tot een theocratisch systeem waarin Jehovah (God) als de

ultieme leider wordt gezien, maar de fysieke organisatie en het beheer in handen is van mensen. In 1931 adopteerde de organisatie de naam Jehovah's Getuigen.[110]

In Nederland telt de CGJG ongeveer 29.000 leden. Wereldwijd zijn dat er meer dan 8 miljoen (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024).[111] Volgens de gemeenschap zelf is hun organisatorische structuur gebaseerd op het model van het christendom uit de eerste eeuw (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses [Australasia], 2021). De organisatie is strak gestructureerd; aan het hoofd staat het Besturende Lichaam, een groep ervaren leden die gevestigd zijn in het internationale hoofdkantoor in Warwick, New York. Zij geven richting aan het wereldwijde beleid van de organisatie en zorgen voor Bijbelse instructie en richtlijnen die in alle gemeenten worden toegepast. Hun rol is enigszins te vergelijken met het centrale gezag dat het Vaticaan uitoefent binnen de Rooms-Katholieke Kerk (Rashid & Barron, 2023).

Op nationaal niveau worden de religieuze activiteiten van CGJG gecoördineerd vanuit het landelijk bijkantoor, ook wel *Bethel* genoemd (Hebreeuws voor 'Huis van God'). Dit bijkantoor wordt aangestuurd door een Bijkantoorcomité, bestaande uit ervaren ouderlingen die door het Besturende Lichaam zijn aangesteld (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses [Australasia], 2021). In Nederland bevindt Bethel zich in Emmen, in de provincie Drenthe. Deze locatie functioneert als het nationale centrum van de organisatie. Hier wonen en werken ongeveer 150 vrijwilligers. Zij houden zich bezig met allerlei taken die van belang zijn voor het goed functioneren van de gemeenschap; bijvoorbeeld administratieve werkzaamheden, vertaal- en publicatiewerk, productie van video-uitzendingen en het onderhouden van archieven.[112] In het kader van het onderzoek zijn de onderzoekers uitgenodigd voor een lunch en een rondleiding op Bethel, waar tevens het interview met vertegenwoordigers van de organisatie heeft plaatsgevonden. Deze bijeenkomst bood gelegenheid om kennis te nemen van de dagelijkse werkzaamheden en de organisatie van Bethel. De ontvangst verliep zeer gastvrij en vormde de context waarbinnen het interview is afgenomen.

Op lokaal niveau wordt elke gemeente geleid door een groep mannelijke ouderlingen die verantwoordelijk is voor het organiseren van religieuze bijeenkomsten, het bieden van pastorale zorg en het vormen van juridische commissies. Meerdere gemeenten vormen samen een grotere eenheid, een kring. Een kring bestaat meestal uit ongeveer 20 gemeenten en zorgt ervoor dat lokale gemeentes met elkaar in verbinding blijven en ondersteund worden. Binnen deze kring zijn er reizende kringopzieners, die meerdere gemeenten overzien. De kringopzieners spelen een belangrijke rol door begeleiding en toezicht te bieden aan de gemeenten, bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat de richtlijnen van de organisatie nageleefd worden. Zij ondersteunen de ouderlingen in hun taken. Binnen de gemeenschap zijn alle functies vrijwillig; dit geldt

[110] Jehovah's Getuigen gebruiken de naam 'Jehovah' omdat ze geloven dat dit de juiste vertaling is van de Hebreeuwse naam voor God (JHWH). Ze geloven dat dit de persoonlijke naam van God is, zoals genoemd in de Bijbel (JW.org (z.d.). *Hoe komen Jehovah's Getuigen aan hun naam?* Geraadpleegd op 5 mei 2025, van Waarom heten jullie Jehovah's Getuigen? | FAQ).

[111] Deze brief maakt deel uit van een reeks schriftelijke reacties die de CGJG aan het WODC heeft doen toekomen naar aanleiding van de aankondiging van het onderhavige onderzoek. De documenten zijn door de CGJG op eigen initiatief verstrekt en worden in dit rapport aangeduid als 'M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024 en M. van Ling, persoonlijke communicatie 16 januari 2025'.

[112] In het kader van dit onderzoek zijn de onderzoekers uitgenodigd voor een lunch en een rondleiding op Bethel, waar tevens het interview met vertegenwoordigers van de organisatie heeft plaatsgevonden. Deze bijeenkomst bood gelegenheid om kennis te nemen van de dagelijkse werkzaamheden en de organisatie van Bethel. De ontvangst verliep zeer gastvrij en vormde de context waarbinnen het interview is afgenomen.

zowel voor het Besturende Lichaam in New York als voor lokale ouderlingen (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses [Australasia], 2021).

Nieuwe leden worden gedoopt via volledige onderdompeling in water nadat ze een screeningsproces hebben doorlopen waarin ouderlingen beoordelen of de persoon de geloofsovertuigingen begrijpt en naleeft. Jehovah's Getuigen zijn van mening dat alleen volwassenen hieraan kunnen voldoen, om die reden kunnen dan ook alleen zij zich laten dopen. Bij het lid worden van de CGJG doorloopt een persoon een zorgvuldig proces van kennismaking, leren en begeleiding. Dit begint vaak met het volgen van een bijbelcursus bij een lid van de gemeente, waar de basisprincipes van het geloof worden uitgelegd. Vervolgens neemt de kandidaat deel aan activiteiten zoals huis-aan-huis-evangelisatie, zodat hij of zij kan ervaren hoe het leven als getuige in de praktijk werkt. Nadat iemand deze ervaringen heeft opgedaan en formeel aangeeft dat hij of zij getuige wil worden, vinden er gesprekken plaats om te reflecteren op wat geleerd is, eventuele vragen te bespreken en te toetsen of de persoon volledig achter de keuze staat. Zoals een vertegenwoordiger van de CGJG het verwoordt:

> 'Op een gegeven moment, als hij die keuze maakt, zullen er een aantal gesprekken zijn om daar nog eens op terug te kijken van alles wat hij geleerd heeft op dat moment: sta je er echt achter, geloof je het, begrijp je het? Zijn er misschien nog vragen, heeft iemand misschien nog meer tijd nodig? En op dat moment, als dat allemaal in orde is, wordt hij gedoopt als een getuige van Jehovah.'

Dit proces zorgt er volgens de respondent voor dat persoonlijke kwesties of ervaringen uit het verleden vaak tijdens individuele gesprekken aan het licht kunnen komen, waardoor er een vorm van geestelijke zorg en begeleiding aanwezig is nog voordat iemand officieel lid wordt.

Jehovah's Getuigen gebruiken soms andere termen dan andere christelijke gemeenschappen. Ze noemen hun gebedshuizen bijvoorbeeld 'Koninkrijkszalen' en hun bijeenkomsten 'vergaderingen' in plaats van kerken of kerkdiensten. Koninkrijkszalen zijn gebouwen waar de gemeenschap samenkomt. Zij houden daar twee keer per week bijeenkomsten waarin samen besproken wordt wat de Bijbel zegt, en hoe de leringen in het dagelijks leven toegepast kunnen worden.[113]

4.1.1 CGJG in dit rapport

De structuur van de CGJG is sterk gecentraliseerd, waarbij beleidslijnen en procedures, voornamelijk gebaseerd op Bijbelse teksten, zoals gezegd worden opgesteld door het centrale hoofdkantoor, het Besturend Lichaam, in New York. Dit bestuursorgaan is ook verantwoordelijk voor het ontwikkelen van beleid met betrekking tot de omgang met seksueel (kinder)misbruik (Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2016). Een woordvoerder van de gemeenschap legt in een interview uit dat een belangrijk religieus uitgangspunt voor de gemeenschap 'eenheid' is; dat betekent dat alle richtlijnen en principes hetzelfde zijn ongeacht waar de gemeente zich op de wereld bevindt. Waar nodig wordt er ruimte overgelaten voor plaatselijke verschillen, dit is afhankelijk van de wettelijke omstandigheden en geldt bijvoorbeeld bij een wettelijke meldplicht als het gaat over seksueel kindermisbruik (zie paragraaf 4.4).

[113] JW.org (z.d.). *Hoe zijn de gemeenten van Jehovah's Getuigen georganiseerd?* Geraadpleegd op 24 november 2024, van Hoe zijn de gemeenten van Jehovah's Getuigen georganiseerd?.

Na hun doop ontvangen leden materiaal dat hun geloofsleven begeleidt, zoals het boek 'Georganiseerd om Jehovah's wil te doen', met algemene richtlijnen voor religieus gedrag. Daarnaast worden tijdschriften zoals *De Wachttoren* en *Ontwaakt!* verspreidt, die zich richten op geloofsinzichten en praktische levenslessen voor leden. Tijdens bijeenkomsten in de Koninkrijkszalen worden samen Bijbelteksten bestudeerd en diverse onderwerpen besproken. Ouderlingen, die een leidende rol vervullen in de gemeente, hebben toegang tot aanvullende informatie en richtlijnen. Zij ontvangen bijvoorbeeld het handboek 'Zorg als een Herder voor Gods Kudde', dat gedetailleerde instructies bevat voor interne zaken, waaronder de behandeling van beschuldigingen van seksueel kindermisbruik of andere ernstige zonden binnen de gemeenschap.[114] Verder worden er regelmatig aanvullende richtlijnen en memo's voor ouderlingen door middel van brieven afkomstig van het Besturend Lichaam verspreid (Rashid & Barron, 2022).

De organisatie beschouwt haar interpretatie van Bijbelse principes als tijdloos en onveranderlijk. Hoewel er aandacht is voor veranderende maatschappelijke normen, wordt altijd prioriteit gegeven aan Bijbelse richtlijnen (Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2016). Het onderzoek van de *Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse* in Australië uit 2016, waarin ook werd gekeken naar hoe de CGJG omging met gevallen van seksueel kindermisbruik, wees uit dat er weliswaar ruimte is voor herziening van Bijbelse interpretaties, maar dat op essentiële punten weinig tot geen flexibiliteit bestaat. Dit betreft onder andere de bewijslast voor beschuldigingen (zie paragraaf 4.4), het beleid rondom uitsluiting en de rol van vrouwen in besluitvorming over disciplinaire kwesties (Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2016).

4.1.2 Geloofsovertuigingen

De CGJG is een christelijke gemeenschap: zij proberen te leven zoals Jezus dat volgens hen leerde, geloven dat Jezus de weg naar redding is, bidden in zijn naam, en dopen mensen in zijn naam. Ze zien Jezus als degene die door God leidinggeeft aan de gemeenschap. De theologie van de CGJG is volledig gebaseerd op hun interpretatie van de Bijbel, zowel op het Oude als op het Nieuwe Testament.[115] De CGJG gebruikt daarvoor hun eigen Bijbelvertaling, de Nieuwewereldvertaling, uitgegeven door hun interne uitgeverij. Het is belangrijk te vermelden dat deze vertaling soms op belangrijke punten afwijkt van andere Bijbelvertalingen en dat de interpretatie ervan daardoor op soms verschilt van andere christelijke gemeenschappen.[116] In de citaten in dit rapport wordt steeds de eigen vertaling en interpretatie van de CGJG vermeld.

Jehovah's Getuigen geloven dat de Bijbel het ideaal beschrijft dat Jezus voor zijn volgelingen had. De christelijke religie is volgens hen later door invloeden van buitenaf corrupt geworden. Zo vieren Jehovah's Getuigen bijvoorbeeld geen feestdagen zoals Kerstmis of Pasen, omdat deze door de gemeenschap als heidens worden beschouwd.[117] Ook gebruiken zij het kruis niet als symbool in hun aanbidding, iets dat

[114] De onderzoekers hebben alleen de Nederlandse versie van het handboek uit 2019 gevonden. Om die reden wordt aan de Engelstalige versie van het handboek gerefereerd als de Engelstalige versie is geciteerd.
[115] JW.org (z.d.). *Geloven Jehovah's getuigen in het Oude Testament?* Geraadpleegd op 24 november 2024, van Geloven Jehovah's Getuigen in het Oude Testament? | FAQ.
[116] Jehovah's Getuigen geloven bijvoorbeeld niet in God als drie-eenheid van God de vader, Jezus de zoon en de Heilige Geest, een fundamenteel onderdeel van de geloofsleer van de andere christelijke gemeenschappen in dit rapport.
[117] JW.org (z.d.). *Waarom vieren Jehovah's Getuigen geen Kerstmis?* Geraadpleegd op 27 november 2024, van Waarom vieren Jehovah's Getuigen geen Kerstmis?.

sommige andere christelijke stromingen wel doen.[118] Jehovah's Getuigen willen leven naar wat het christendom volgens hen in de oorspronkelijke vorm voorschrijft en geloven dat delen van de Bijbel geschreven zijn op een symbolische of figuratieve manier.[119]

Voor Jehovah's Getuigen draait alles om de hoop op een nieuwe wereld: een paradijs op aarde onder leiding van God. Jehovah's Getuigen geloven in het Koninkrijk van God: een regering in de hemel die uiteindelijk de aardse regeringen zal overnemen. Dit zal binnenkort gebeuren, omdat de Bijbel volgens hen leert dat we in de laatste dagen leven.[120] Jehovah's Getuigen geloven dat zij het ware geloof volgen; zij alleen behoren tot een gemeenschap die leeft volgens de richtlijnen die door God zijn gegeven.[121]

Voor Jehovah's Getuigen betekent de dood niet het einde; zij geloven dat God in staat is om degenen die hun leven volgens het 'ware' geloof hebben geleefd, weer tot leven te wekken. Dit betekent dat ook zij die sterven voordat de eindtijd is aangebroken in het aardse paradijs kunnen leven of zelfs samen met Christus in de hemel kunnen regeren als één van de 144.000 uitverkorenen (die zich volledig houden aan Gods regels en het ware geloof praktiseren).[122] De rest van de Jehovah's Getuigen wordt volgens hen een eeuwig leven in een paradijs op aarde beloofd. Alle mensen die niet volgens het ware geloof hebben geleefd, en dus geen deel uitmaken van de Jehovah's Getuigen, worden tijdens het einde der tijden 'vernietigd' en hebben geen kans om eeuwig op aarde te leven. Deze mensen gaan echter niet naar de hel. Jehovah's Getuigen geloven dat mensen die dood gaan stoppen met bestaan en geen bewustzijn meer hebben, zij voelen dus ook geen pijn meer.[123]

4.2 Casus: seksueel kindermisbruik en verschoningsrecht

In november 2018 voerde het Openbaar Ministerie (OM) doorzoekingen uit bij het hoofdkantoor van de CGJG in Nederland, woningen van een aantal ouderlingen en Koninkrijkszalen in Assen en Dordrecht, naar aanleiding van aangiftes van seksueel kindermisbruik. Tijdens deze invallen werden zowel papieren documenten als ook digitale gegevens in beslag genomen, waaronder stukken die door ouderlingen waren verzameld in hun rol binnen de gemeenschap, vaak tijdens pastorale gesprekken. De aanleiding van de doorzoekingen was dat er aangifte was gedaan tegen negen (oud-)leden van de gemeenschap (ECLI:NL:RBOVE:2020:1694). De doorzoekingen werden door het OM gedaan in het kader van een strafrechtelijk onderzoek, waarin een man uit Assen werd verdacht van seksueel misbruik van een minderjarige. De beschuldigingen betroffen seksueel misbruik tussen 1993 en 1997, inclusief

[118] JW.org (z.d.). *Waarom gebruiken Jehovah's Getuigen het kruis niet bij hun aanbidding?* Geraadpleegd op 11 november 2024, van Waarom gebruiken Jehovah's Getuigen het kruis niet bij hun aanbidding? | FAQ.

[119] JW.org (z.d.). *What Do Jehovah's Witnesses Believe?* Geraadpleegd op 27 november 2024, van What Do Jehovah's Witnesses Believe?.

[120] JW.org (z.d.). *Wat is het teken van 'de laatste dagen' of de 'eindtijd'?* Geraadpleegd op 27 november 2024, van Wat is het teken van 'de laatste dagen' of de 'eindtijd'?.

[121] Dat Jehovah's Getuigen geloven dat zij de enige ware religie volgen, is niet uniek voor hen. Veel religies claimen de juiste weg naar verlossing te bieden. In sommige landen, zoals Rusland, wordt deze overtuiging gebruikt om Jehovah's Getuigen als 'extremistisch' te bestempelen en hen te vervolgen. Het is echter belangrijk te beseffen dat dergelijke overtuigingen wereldwijd in veel verschillende religieuze gemeenschappen voorkomen.

[122] JW.org (z.d.). *What happens when you die?* Geraadpleegd op 24 november 2024, van What Happens When You Die? | Bible Questions.

[123] JW.org (z.d.). *Wie gaan er naar de hemel?.* Geraadpleegd op 27 november 2024, van Wie gaan er naar de hemel? | Vragen over de Bijbel; JW.org (z.d.). *Is er een hel? Wat is de hel volgens de Bijbel?* Geraadpleegd op 24 november 2024, van Is er een hel? Wat is de hel volgens de Bijbel? Bijbelteksten over de hel.

verkrachting, en ontuchtige handelingen in 2016 met een slachtoffer dat toen 8 jaar oud was. In reactie op de inbeslagname van deze documenten, dienden vijf leden van de CGJG bij wie doorzoekingen waren gedaan een klaagschrift in. Dit is het begin van een lange procedure, waarin eind 2024 vooralsnog de laatste uitspraak is gedaan. Centraal staat de vraag of alle stukken of slechts een deel daarvan die zijn verkregen bij de doorzoekingen als vertrouwelijk kunnen worden beschouwd onder het verschoningsrecht (Wetboek van Strafvordering [Sv], art. 98 jo., art. 218) en of de ouderlingen van de CGJG kunnen worden gezien als geestelijken die zich kunnen beroepen op het verschoningsrecht (Sv, art. 218).

De zaak begon met het indienen van het klaagschrift waarin beroep is gedaan op het verschoningsrecht, wat bescherming biedt aan vertrouwelijke informatie tussen geestelijke hulpverleners en hun cliënten. De rechtbank Overijssel verwierp dit beroep in 2020 en oordeelde dat de ouderlingen niet als geestelijke hulpverleners fungeerden, maar als leden van een religieus rechterlijk comité binnen de gemeenschap (ECLI:NL:RBOVE:2020:1694). Bovendien, zo stelde de rechtbank Overijssel, ziet het rechterlijk comité van de CGJGniet op hulpverlening, maar op informatievergaring. Het rechterlijk comité beslist volgens de rechtbank of het beschuldigde lid in de Gemeente kan blijven en is in die hoedanigheid geen hulpverlener, maar zoekt informatie over de beschuldiging. Overeenkomstig was het volgens de rechtbank Overijssel niet mogelijk om op grond van artikel 98 (Sv) stukken tot de geheimhoudingsplicht te rekenen.

De klagers gingen in beroep bij de Hoge Raad, die oordeelde dat de rechter-commissaris degene was die had moeten beslissen over het klaagschrift en de zaak terugverwees naar de rechter-commissaris van de rechtbank Overijssel voor herbeoordeling (ECLI:NL:HR:2021:68). Ook stelt de Hoge Raad, in tegenstelling tot de rechtbank Overijssel, dat een ouderling in 'uitzonderlijke gevallen zodanig intensief betrokken kan zijn bij het verlenen van geestelijke hulp en zorg aan gemeenteleden, dat hij in die hoedanigheid wél kan worden aangemerkt als behorende tot de geestelijke stand tot wie een lid van de gemeente zich vrijelijk en zonder vrees voor openbaarmaking van het toevertrouwde moet kunnen wenden' (p. 12). Na verschillende tussenbeslissingen werd besloten dat een deel van de in beslag genomen documenten wel onder het verschoningsrecht viel, met name stukken die vertrouwelijke informatie van pastorale zorg bevatten en een ander deel niet (ECLI:NL:RBOVE:2022:2976). Het OM ging in hoger beroep tegen deze beslissing, maar trok het beroep uiteindelijk in en beloofde de vernietiging van de vertrouwelijke stukken (ECLI:NL:RBOVE:2022:2875). In de strafzaak tegen verdachte, die afzonderlijk van bovenstaande rechtszaken in augustus 2023 plaatsvond, is geoordeeld dat het OM toch redelijkerwijs had kunnen vermoeden dat zich bij de inbeslaggenomen gegevens ook gegevens zaten die onder het verschoningsrecht vielen, zogenoemde geheimhoudersinformatie (ECLI:NL:RBOVE:2023:3322).

Daarbij kwam dat de rechtbank constateerde dat het nieuwe, opgeschoonde dossier van het OM ondanks de belofte van vernietiging nog steeds dergelijke geheimhouders informatie bevatte. Dit betrof onder meer een analyse door het opsporingsteam van de aangetroffen geheimhouders informatie, een proces-verbaal bevindingen tijdlijn (mede gebaseerd op geheimhouders informatie en tapverbalen. De rechtbank Overijssel oordeelde dat dit een dermate 'ernstige, grootschalige en voortdurende inbreuk' was op het verschoningsrecht dat deze uitsteeg boven schending van de individuele rechtsbelangen van een verdachte en het vertrouwen in de rechtspleging raakte en verklaarde het OM niet-ontvankelijk in de strafvervolging van verdachte

(ECLI:NL:RBOVE:2023:2332).[124] Tegen deze uitspraak van de rechtbank Overijssel is het OM in beroep gegaan, onder meer vanwege de in de ogen van het OM belangrijke rechtsvraag of de verslagen van afgeluisterde telefoongesprekken tussen ouderlingen die zich nu in het strafdossier bevinden, wel vallen onder het verschoningsrecht. [125]

In reactie hierop diende de gemeenschap op 23 oktober 2023 opnieuw een klaagschrift in, waarin zij eisten dat het OM zich zou houden aan de vernietigingsplicht en een dwangsom zou worden opgelegd bij niet-nakoming. Op dit klaagschrift besloot de rechtbank Overijssel in april 2024 dat dit niet-ontvankelijk was, onder meer omdat er geen sprake was van andere feiten en omstandigheden (ECLI:NL:RBOVE:2024:2129). Tegelijkertijd ging het OM in beroep tegen de uitspraak van de rechtbank, die had geoordeeld dat de documenten van de ouderlingen onder het verschoningsrecht vielen, en betwistte of de stukken daadwerkelijk vertrouwelijk waren, met name verslagen van afgeluisterde telefoongesprekken tussen ouderlingen.

4.3 Tijdlijn

In de onderstaande paragrafen ligt de focus op beleidsveranderingen binnen de CGJG in de afgelopen twintig jaar en hoe deze veranderingen de aanpak van seksueel kindermisbruik binnen de gemeenschap hebben beïnvloed. De meeste informatie gaat specifiek over seksueel kindermisbruik, omdat richtlijnen en documentatie over seksueel grensoverschrijdend gedrag bij volwassenen minder beschikbaar zijn. Deze term wordt om die reden dan ook gehanteerd in dit hoofdstuk. Hoewel er in publicaties van de gemeenschap aandacht is voor seksueel grensoverschrijdend gedrag bij volwassenen, wordt een bespreking hiervan vooral behandeld in hoofdstukken 9 tot en met 11. Sinds het begin van de jaren tachtig heeft de CGJG haar leden uitgebreid op hun interpretatie van de Bijbel gebaseerd advies gegeven over hoe kinderen beschermd kunnen worden tegen seksueel misbruik. Dit advies is terug te vinden in publicaties zoals de tijdschriften De Wachttoren en Ontwaakt! en in religieuze boeken en video's (Christelijke Gemeente van Jehovah’s Getuigen, 2024).

4.3.1 2005-2010: aandacht voor seksueel kindermisbruik in Nederland, de VS en het VK

Tussen 2005 en 2010 werd in er in de Nederlandse media relatief weinig aandacht besteed aan seksueel kindermisbruik binnen de gemeenschap van Jehovah’s Getuigen. Gemeenschapspublicaties over het onderwerp seksueel kindermisbruik en verkrachting gaan wel terug tot 1980 (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024).[126] Er is dus al lang aandacht voor het onderwerp in de lectuur van de

[124] RTV Drenthe (2023, 15 augustus). *Asser misbruikverdachte bij Jehovah's Getuigen wordt niet vervolgd*. Geraadpleegd op 20 februari 2025, van Asser misbruikverdachte bij Jehovah's Getuigen wordt niet vervolgd - RTV Drenthe; NOS (2023, 15 augustus). *OM moet vervolging misbruikverdachte bij Jehovah's Getuigen staken*. Geraadpleegd op 20 februari 2025, van OM moet vervolging misbruikverdachte bij Jehovah's Getuigen staken.

[125] Openbaar Ministerie (2023, 29 augustus). *OM stelt hoger beroep in tegen niet-ontvankelijkheid in zedenzaak*. Geraadpleegd op 20 februari 2025, van OM stelt hoger beroep in tegen niet-ontvankelijkheid in zedenzaak | Openbaar Ministerie.

[126] Voor een opsomming van een deel van het onderwijsmateriaal met betrekking tot seksueel kindermisbruik, verwijst de gemeenschap naar het kader 'Informeer jezelf en je kinderen' op pagina 12 van *De Wachttoren – studie-uitgave* van mei 2019, beschikbaar op JW.org (z.d.). *Liefde en recht tegenover slechtheid.* Geraadpleegd op 20 februari 2025, van Liefde en recht tegenover slechtheid | Wachttoren-studie. In een interview met vertegenwoordigers van de CGJG wordt ook verwezen naar oudere publicaties, waaronder uitgaven van het tijdschrift *Ontwaakt!*, zoals 8 maart 1993, beschikbaar op Watchtower ONLINE LIBRARY (z.d.) *8 maart*. Geraadpleegd op 20 februari 2025, van Publicaties — Watchtower ONLINE LIBRARY; 8 juli 1992, beschikbaar op Watchtower ONLINE LIBRARY (z.d.) *8 juli.* Geraadpleegd op 20 februari 2025, van Publicaties — Watchtower ONLINE LIBRARY, en 8 november 1980, beschikbaar op Watchtower ONLINE

gemeenschap. In 2007 werd in het tijdschrift Ontwaakt! voorlichting gegeven aan ouders binnen de gemeenschap over het belang van het beschermen van kinderen tegen seksueel misbruik. De nadruk lag hierbij op de verantwoordelijkheid van ouders om zich in het onderwerp te verdiepen, zodat ze hun kinderen adequaat konden informeren en beschermen.[127]

Tussen 2007 en 2014 werden onder andere in het VK en de VS verschillende rechtszaken aangespannen tegen de gemeenschap, waarin de organisatie verantwoordelijk werd gehouden voor het niet melden van seksueel kindermisbruik en het falen in het beschermen van kinderen (Graham, 2014; Hargrove, 2018). In het Verenigd Koninkrijk en de VS waren er wel een aantal ontwikkelingen met betrekking tot seksueel kindermisbruik binnen de gemeenschap van Jehovah's Getuigen. In 2008 besloot de gemeenschap in Groot-Brittannië om een kinderbeschermingsbeleid op te stellen en haar procedures bij te werken om in lijn te komen met andere religieuze en seculiere organisaties in het Verenigd Koninkrijk (Little, 2008).

4.3.2 2010-2015: veranderingen in beleid en geheimhouding

2010: richtlijnen in het handboek voor ouderlingen

Het doen van aangifte
Het Engelstalige ouderlingenhandboek *Shepherd the Flock of God* van 2010[128], verwijst naar een interpretatie van 1 Kor. 6:1-8, waarin de apostel Paulus christenen adviseert om geschillen met medegelovigen niet voor seculiere rechtbanken te brengen.[129] Het belang van het oplossen van problemen binnen de gemeente met de hulp van ouderlingen wordt benadrukt. Het handboek stelt in 2010 dat het niet naleven van deze richtlijn de privileges van een individu binnen de gemeente kan beïnvloeden.[130] In bepaalde situaties, zoals bij echtscheiding of faillissement, wordt het inschakelen van wereldlijke autoriteiten wel toegestaan. Seksueel kindermisbruik of seksueel grensoverschrijdend gedrag worden niet specifiek genoemd (Watch Tower Bible and Tract Society, 2010).

In een ander deel van dit ouderlingenhandboek van 2010 wordt seksueel kindermisbruik wel nadrukkelijk benoemd als een misdrijf, en ouderlingen kregen de instructie dat zij slachtoffers of hun families nooit mochten afraden om dergelijke zaken bij de politie of andere seculiere autoriteiten te melden; dit zou geen gevolgen

LIBRARY (z.d.). *8 november.* Geraadpleegd op 20 februari 2025, van Publicaties — Watchtower ONLINE LIBRARY.

127 JW.org (z.d.). *Bescherm uw kinderen*. Geraadpleegd op 6 februari 2025, van Bescherm uw kinderen tegen seksueel misbruik.

128 In het kader van dit onderzoek zijn geen eerdere versies van het ouderlingenhandboek 'Shepherd the Flock of God' aangetroffen. De analyse is daarom gebaseerd op de Engelstalige editie uit 2010.

129 'Als iemand van jullie een geschil heeft met een ander, hoe durft hij dan naar onrechtvaardige rechters te gaan in plaats van naar de heiligen? Weten jullie niet dat de heiligen de wereld zullen oordelen? En als jullie de wereld zullen oordelen, zijn jullie dan niet in staat om onbeduidende kwesties te berechten? Weten jullie niet dat we engelen zullen oordelen?+ Waarom dan niet zaken van dit leven? Als jullie dus zaken van dit leven te berechten hebben, waarom kiezen jullie dan rechters uit mensen op wie de gemeente neerkijkt? Ik zeg dat om jullie tot schaamte te brengen. Is er bij jullie niet één wijze man die tussen broeders kan oordelen? Maar nu sleept de ene broeder de andere voor de rechter, en nog wel voor ongelovigen! Echt, als jullie een rechtszaak met elkaar hebben, hebben jullie al verloren. Waarom laten jullie je niet liever onrecht aandoen? Waarom laten jullie je niet liever benadelen? In plaats daarvan begaan jullie zelf onrecht en benadelen jullie anderen, en dan nog wel jullie broeders!' (*Nieuwe-Wereldvertaling*, 2017)

130 Vertaling van Engelse tekst: '*If an individual ignores God's Word on this matter, it may affect his congregation privileges*' (Watch Tower Bible and Tract Society, 2010, p. 133).

hebben voor iemands positie binnen de gemeente, ongeacht de keuze die men maakt.[131]

Interne procedure
Als onderdeel van de interne religieuze procedure moeten beschuldigingen van seksueel kindermisbruik worden behandeld door een gerechtelijke commissie (zie paragraaf 4.4). Om een dergelijke gerechtelijke procedure te starten zijn er minstens twee getuigen nodig die het voorval bevestigen, ook als het om seksueel kindermisbruik gaat, de zogenoemde tweegetuigenregel. Dit kan het slachtoffer zijn en de dader (als hij een bekentenis doet), maar ook iemand die het voorval gezien heeft en kan bevestigen (Watch Tower Bible and Tract Society, 2010). Er werd in 2010 in het ouderlingenhandboek benadrukt dat beschuldigingen door het slachtoffer in het bijzijn van de dader moesten worden gedaan[132], en niemand mocht het slachtoffer vergezellen tijdens de zitting van de gerechtelijke commissie, ook niet om morele steun te bieden (Watch Tower Bible and Tract Society, 2010). Als er onvoldoende bewijslast was om de beschuldigde te veroordelen, werd er verwezen de zaak 'in Jehovah's handen' te laten, zonder dat er verdere actie vanuit de gemeente volgde. Ouderlingen werd opgedragen een verslag te schrijven over de procedure welke verzegeld en bewaard werd in het vertrouwelijke archief van de gemeente (Watch Tower Bible and Tract Society, 2010, p. 72).

2012: nieuwe richtlijnen voor ouderlingen
In 2012 vond er een belangrijke wijziging plaats in het beleid ten aanzien van seksueel kindermisbruik. Er werden per brief richtlijnen verstrekt aan alle ouderlingen. In deze brief werd ouderlingen geadviseerd om eerdere richtlijnen te vernietigen en geen originele documenten of kopieën van dergelijke brieven te bewaren (Rashid & Barron, 2020; Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, 2012).

Nadruk op verplichting tot aangifte
De instructies legden een grotere nadruk op het rapporteren van seksueel kindermisbruik aan autoriteiten als de lokale wetgeving dit vereist. Ouderlingen werden aangemoedigd om de interne juridische afdeling te raadplegen voor advies over lokale wetten en om hen te informeren over zowel actuele als historische gevallen van seksueel kindermisbruik. De nieuwe instructies benadrukten de verplichting voor ouderlingen om de juridische afdeling in te lichten zodra zij op de hoogte worden gesteld van beschuldigingen van seksueel kindermisbruik, ook wanneer er slechts één getuige is. Hierbij dienden zij ook persoonlijke informatie over de beschuldigde aan te leveren (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, 2012).

Definitie seksueel kindermisbruik
In de richtlijnen van 2012 werd uiteengezet wat de organisatie vanuit een gemeentelijk standpunt beschouwt als seksueel kindermisbruik:

> 'Webster's Ninth New Collegiate Dictionary definieert 'pedofilie' als 'seksuele perversie waarbij kinderen het geprefereerde seksuele object zijn.' (…) In overeenstemming met deze verwijzingen bespreken we hier seksuele perversie

[131] Vertaling van de Engelse tekst: '*Child abuse is a crime. Never suggest to anyone that they should not report an allegation of child abuse to the police or other authorities*' (Watch Tower Bible and Tract Society, 2010, p. 131).
[132] Als uitzondering wordt gesteld dat, wanneer dit niet mogelijk is, bijvoorbeeld omdat getuigen zich op grote afstand bevinden of niet fysiek aanwezig kunnen zijn, de getuigenis mogelijk via een beveiligd telefoongesprek of in schriftelijke vorm kan worden gepresenteerd en voorgelezen aan de beschuldigde (Watch Tower Bible and Tract Society, 2010, p. 90).

> waarbij kinderen het object van seksueel misbruik zijn, inclusief betasting, door een volwassene. We hebben het niet over een situatie waarin een minderjarige, die vrijwillig deelneemt en bijna volwassen is, seksuele betrekkingen heeft met een volwassene die slechts enkele jaren ouder is dan de minderjarige. Over het algemeen hebben we het ook niet over situaties waarin alleen minderjarigen betrokken zijn. We verwijzen specifiek naar situaties waarin is vastgesteld dat een volwassen broeder of zuster zich schuldig heeft gemaakt aan seksueel misbruik van een jong kind, of seksueel betrokken is geweest bij een minderjarige die bijna volwassen is en die geen vrijwillige deelnemer was.'[133] (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, 2012, p. 2)

In de brief werd ook *sexting*[134] met minderjarigen expliciet aangeduid als een vorm van seksueel kindermisbruik (CGJG, 2012). De tekst van de gemeenschap maakt een belangrijk onderscheid tussen pedofilie – en definieert dat als seksueel misbruik van jonge kinderen[135] – en seksuele relaties met bijna volwassen minderjarigen. Door te stellen dat er geen sprake is van seksueel (kinder)misbruik wanneer de volwassene slechts 'enkele jaren ouder' is dan de minderjarige, ontstaat er een grijs gebied in leeftijden dat ruimte biedt voor interpretatie. Er wordt in de definitie geen duidelijke lijn getrokken over wanneer een seksuele relatie vrijwillig is en wanneer er sprake is van seksueel (kinder)misbruik. De tekst maakt ten slotte ook geen verwijzing naar de mate waarin een minderjarige in staat is om echte wederzijdse instemming te geven, vooral wanneer er sprake is van machtsverhoudingen, leeftijdsverschil of (subtiele) dwang.[136]

Omgang met beschuldigde leden

Ook werd er in 2012 aandacht besteed aan het gedrag van leden die beschuldigd zijn van seksueel kindermisbruik. Ouderlingen werden aangemoedigd om gesprekken te voeren met hen die berouw toonden en hen te waarschuwen om geen affectie voor

---

133 Vertaling van Engelse tekst*: 'Webster's Ninth New Collegiate Dictionary defines "pedophilia" as "sexual perversion in which children are the preferred sexual object". (See "Questions From Readers" in* The Watchtower *of February 1, 1997, page 29.) Deuteronomy 23: 17, 18 condemns such practices as "detestable." (See the footnotes to verses 17 and 18 in the Reference Bible. Also, see the footnote on page 10 of the October 8, 1993, issue of* Awake!*) In harmony with these references, we are herein discussing sexual perversion in which children are the object of sexual abuse, including fondling, by an adult. We are not discussing a situation wherein a minor who is a willing participant and who is approaching adulthood has sexual relations with an adult who is a few years older than the minor nor, generally speaking, are we discussing situations in which only minors are involved. Rather, we are referring to situations in which it is established that an adult brother or sister has been guilty of sexually abusing a young child or has been sexually involved with a minor who is approaching adulthood and who was not a willing participant.'* (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, 2012, p. 2)

134 Onder *sexting* wordt verstaan het via digitale communicatiemiddelen versturen of ontvangen van seksueel expliciete berichten, afbeeldingen of video's.

135 Pedofilie is niet hetzelfde als pedoseksualiteit. Pedofilie betekent het seksueel aangetrokken voelen tot minderjarigen, veelal in de prepuberteit, een gevoel of seksuele voorkeur. Pedoseksualiteit daarentegen is het uitvoeren van seksuele handelingen met minderjarigen, gedrag dus en daarmee seksueel kindermisbruik.

136 Dit ligt in de Nederlandse wetgeving anders. Tot 18 jaar is er sowieso sprake van minderjarigheid (art. 233 Burgerlijk wetboek, boek 1) en zijn zedendelicten tot die leeftijd veelal strafbaar (opgesomd in artikelen 239-254 Wetboek van Strafrecht [Sr]). Daarbij geldt wel dat de hoogte van de straf in geval van een zedendelict met oudere kinderen lager kan zijn dan die met jongere kinderen, zoals voor aanranding. Bij kinderen tussen de 16 en 18 jaar staat voor aanranding in principe een gevangenisstraf van ten hoogste zes jaar (art. 245 Sr), terwijl dit voor kinderen tussen 12 en 16 jaar ten hoogste acht jaar betreft (art. 247 Sr). Onder de 12 jaar is er veelal juist sprake van hogere wettelijke strafmaxima voor seksuele misdrijven. Ook is er een aparte strafbaarstelling voor zedendelicten met kinderen tussen de 16 en 18 jaar die zich in een bijzondere kwetsbare positie bevinden, waarbij ook een staat van afhankelijkheid wordt genoemd (art. 245 Sr). Het strafrecht kent verder een uitzondering voor seksueel contact tussen leeftijdsgenoten tussen de 12 en 16 jaar. Als er sprake is van een gelijkwaardige situatie tussen diegene en dat kind (art. 247 lid 3 Sr [aanranding] en art. 248 lid 3 Sr [verkrachting]) is diegene niet strafbaar. Een dergelijke uitzondering is er niet voor kinderen onder de 12 jaar, waarmee delicten als aanranding en verkrachting voor die leeftijdscategorie altijd strafbaar zijn. De wet is dus heel expliciet over wat wel en wat niet als strafbaar wordt beschouwd.

kinderen te tonen. Dit omvatte specifieke richtlijnen zoals het vermijden van lichamelijk contact met kinderen en het nooit alleen zijn met kinderen (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, 2012). Een nieuwe richtlijn was het advies om de Serviceafdeling[137] te raadplegen als ouderlingen vermoeden dat de beschuldigde een 'roofdier' is en geen zelfbeheersing heeft en de indruk wekt dat hij of zij zal blijven jagen op kinderen (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, 2012, p. 4). In dergelijke gevallen moesten de ouderlingen overwegen of ouders van minderjarige kinderen in de gemeente gewaarschuwd moesten worden. Er werd niet gewezen op mogelijke uitsluiting van een mogelijk 'roofdier' uit de gemeenschap. Ook werd extra nadruk gelegd op de wettelijke verplichtingen van ouderlingen met betrekking tot kwetsbare personen in afhankelijkheidsposities, zoals ouderen en mensen met een handicap. De brief benadrukte de noodzaak voor ouderlingen om ook in deze situaties seksueel grensoverschrijdend gedrag te rapporteren aan de politie (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, 2012).

Geheimhouding
Naast deze verschuiving in de aanpak van seksueel kindermisbruik, met een grotere focus op lokale juridische verplichtingen, vertrouwelijkheid, en het monitoren van het gedrag van beschuldigden ten opzichte van 2010, bleef er een sterke nadruk op geheimhouding; er werd expliciet genoemd dat er geen toestemming gegeven mocht worden voor huiszoekingen van de Koninkrijkszaal of andere locaties waar vertrouwelijke gegevens worden bewaard (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, 2012).

Interne procedure: Tweegetuigenregel blijft van kracht
Hoewel ouderlingen elke beschuldiging van seksueel kindermisbruik intern moeten onderzoeken, werden zij er in de brief aan herinnerd dat de regel van twee getuigen van toepassing bleef bij de beoordeling van bewijsmateriaal binnen de interne procedure. Dit betekent dat voor acties, zoals het vormen van een gerechtelijke commissie, een minimum van twee getuigen vereist is. De instructies verwezen naar Bijbelvers Deut. 19:15, dat stelt dat 'De kwestie moet worden bevestigd door de verklaringen van twee getuigen of door de verklaringen van drie getuigen' (*Nieuwewereldvertaling*, 2017).[138] Als twee getuigen verschillende getuigenissen van het seksueel kindermisbruik konden geven, telt dit als voldoende bewijs (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, 2012, p. 3).

2014: nadruk op geheimhouding
In 2014 werd er opnieuw een brief naar alle ouderlingen verzonden met daarin richtlijnen voor de omgang met meldingen van seksueel kindermisbruik. Hierin lag voornamelijk nadruk op het beleid rondom geheimhouding en de omgang met seculiere autoriteiten (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, 2014).

Geheimhouding en bescherming van interne gegevens
Er werd een sterkere nadruk gelegd op het beschermen van interne informatie en het waarborgen van vertrouwelijkheid, zowel voor de bescherming van de beschuldigde als het slachtoffer. Ouderlingen werden opnieuw aangespoord om telefonische communicatie te gebruiken om geheimhouding te waarborgen en om geen informatie aan seculiere autoriteiten te verstrekken, zelfs niet als er dagvaardingen werden

[137] De Service-afdeling van CGJG ondersteunt gemeenten bij administratieve taken en helpt bij het verstrekken van richtlijnen en het organiseren van vergaderingen.
[138] Vertaling uit de Engelse tekst: *'At the mouth of two witnesses or at the mouth of three witnesses the matter should stand good.'* (zoals vermeld in: Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, 2012, p. 3).

ontvangen. Tevens werd, vergelijkbaar met de richtlijnen van 2012, weer benadrukt aan ouderlingen om geen toestemming te geven voor doorzoekingen door seculiere autoriteiten (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, 2014). Dit wijst op een nadruk van de organisatie op de bescherming van interne gegevens (Rashid & Barron, 2023).

Aangifte
Ondanks de sterke nadruk op geheimhouding, werd in de richtlijnen van 2014 ook duidelijk benadrukt dat ouderlingen in sommige gevallen, afhankelijk van de lokale wetgeving, verplicht waren om seksueel kindermisbruik te melden. Dit werd verder ondersteund door de juridische afdeling die ouderlingen advies moest geven over hoe om te gaan met huidige en historische zaken van seksueel kindermisbruik (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, 2014).

4.3.3 2015-2020: van nieuwe richtlijnen tot juridische acties en onderzoeken

2016: veranderingen in richtlijnen en procedures
In 2016 werden er door middel van een brief naar alle ouderlingen opnieuw instructies uitgebracht door de organisatie voor het omgaan met seksueel kindermisbruik. Deze brachten enkele veranderingen met zich mee; een daarvan was de aanvulling van de definitie van seksueel kindermisbruik, waarbij nu ook kinderpornografie werd erkend als een meldingsplichtige-overtreding. De definitie van seksueel kindermisbruik vanuit een gemeentelijk standpunt bleef hetzelfde als in 2012.

Daarnaast werd in de instructies vastgesteld dat het slachtoffer niet langer in het bijzijn van de vermeende dader hoefde te zijn om een beschuldiging te doen, wat een belangrijke versoepeling was ten opzichte van eerdere richtlijnen in 2010 (Watchtower Bible and Tract Society, 2010). Voor 2016 waren alleen het slachtoffer zelf, de beschuldigde en de onderzoekende ouderlingen toegestaan tijdens de zittingen van de gerechtelijke commissie (Watchtower Bible and Tract Society, 2010). De ouderlingen kregen nu ook de instructie om eerst toestemming aan de Serviceafdeling te vragen voordat ze een seksueel misbruikt kind in aanwezigheid van zijn of haar ouders of andere vertrouwenspersonen ontmoetten.

Ook de richtlijnen over het waarschuwen van ouders binnen de gemeente over een 'roofdier' werden uitgebreid; dit gold nu voor iedereen die bekend stond als een (seksueel) 'kindermisbruiker' (Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, 2016).

2017: aanvullende richtlijnen
In 2017 vond er een belangrijke verschuiving plaats in het beleid van de organisatie met betrekking tot de afhandeling van seksueel kindermisbruik. Aanvullende richtlijnen werden per brief naar alle ouderlingen gecommuniceerd (Testigos Christianos de Jehová, 2017).

Er werd in de brief benadrukt dat seksueel kindermisbruik een misdaad is en dat de interne religieuze procedure van de CGJG niet bedoeld is om de rol en autoriteit van seculiere autoriteiten te vervangen (Testigos Christianos de Jehová, 2017a, p. 6):

> 'Jehovah's Getuigen hebben een afschuw van seksueel kindermisbruik (Rom. 12:9). Daarom zal de gemeente iemand die zulke weerzinwekkende dingen doet niet beschermen tegen de gevolgen van zijn ernstige zonde. De stappen die de gemeente onderneemt om een beschuldiging van seksueel kindermisbruik te

behandelen, zijn niet bedoeld als vervanging voor de behandeling in kwestie door wereldlijke autoriteiten (Rom. 13:1-4). Daarom moeten het slachtoffer, de ouders of wie dan ook die bij de ouderlingen een beschuldiging meldt, er duidelijk over worden geïnformeerd dat ze het recht hebben aangifte te doen bij de wereldlijke autoriteiten. Ouderlingen mogen iemand die dat wil doen niet bekritiseren.'

Dit laat zien dat de keuze en verantwoordelijkheid om seksueel kindermisbruik zelf aan de politie of andere seculiere autoriteiten te melden, volledig bij het slachtoffer en hun familie ligt, en dat de interne religieuze procedure hiervan los gezien moet worden.

De gemeentelijke definitie van seksueel kindermisbruik bleef in 2017 in grote lijnen hetzelfde als in 2012 en 2016. In lijn hiermee werd in de brief van 2017 het volgende benadrukt:

'Voor slachtoffers van seksueel kindermisbruik zal er geen rechterlijk comité worden gevormd. Echter, als het lichaam van ouderlingen van mening is dat er toch gemeentelijke aandacht nodig is voor een minderjarige die een bepaalde mate van volwassenheid vertoont en gewillig meewerkte aan het kwaad doen, dan moeten twee ouderlingen vóór verdere actie de Dienstafdeling [juridische afdeling op het lokale hoofdkantoor] bellen.' (Testigos Christianos de Jehová, 2017a, p. 3)

Deze richtlijnen laten veel ruimte voor interpretatie; de beslissing om een minderjarige al dan niet schuldig te bevinden kan afhankelijk zijn van de context en de omstandigheden van het incident en invloed hebben op de manier waarop het incident wordt behandeld binnen de gemeenschap. Omdat er expliciet wordt aangegeven dat er geen comité zal worden gevormd, lijkt dit te impliceren dat de slachtoffers mogelijk aanvullende zorg en hulp nodig hebben, wat juist positief kan uitwerken. Echter, in het licht van de omgang met seksuele immoraliteit kan het ook betekenen dat de gewilligheid van het slachtoffer meetelt voor de beoordeling van de situatie en zelfs mogelijk kan leiden tot gevolgen voor het slachtoffer.

2017: publicaties in Trouw

In juli 2017 publiceerde de krant Trouw een reeks van vijf artikelen over seksueel kindermisbruik bij de Jehovah's Getuigen.[139] Hierin zijn ervaringen besproken die de respondenten als kind hadden. De artikelen in Trouw zijn het resultaat van langdurig journalistiek onderzoek naar de manier waarop binnen de CGJG in Nederland wordt omgegaan met meldingen van seksueel kindermisbruik. Uit gesprekken met (ex-)leden, slachtoffers en op basis van interne documenten komt naar voren dat meldingen vaak intern worden behandeld, en dat er zelden aangifte wordt gedaan bij de autoriteiten. De artikelen beschrijven dat daders van seksueel kindermisbruik in sommige gevallen bescherming binnen de gemeenschap lijken te krijgen, wat een onveilige situatie voor kinderen in de hand kan werken. Tegelijkertijd wordt uitgelegd dat de gemeenschap duidelijke religieuze procedures volgt, zoals de eerder uitgelegde

[139] Van der Breggen, M., & Oosterom, R. (2017, 21 juli). 'Dit is ons geheim. Als je je mond opendoet, zal ik je wat aandoen.' *Trouw*. Geraadpleegd op 31 december 2024, van 'Dit is ons geheim. Als je je mond opendoet, zal ik je wat aandoen.' | Trouw; Van der Breggen, M., & Oosterom, R. (2017, 21 juli). Kinderen Jehovah's slecht beschermd tegen misbruik. *Trouw*. Geraadpleegd op op 31 december 2024, van Kinderen Jehovah's slecht beschermd tegen misbruik | Trouw; Van der Breggen, M., & Oosterom, R. (2017, 21 juli). Ouderling is rechercheur, rechter én psycholoog. *Trouw*. Geraadpleegd op 31 december 2024, van Ouderling is rechercheur, rechter én psycholoog | Trouw; Van der Breggen, M., & Oosterom, R. (2017, 22 juli). Een paradijs voor pedofielen. *Trouw*. Geraadpleegd op 31 december 2024, van 'Een paradijs voor pedofielen' | Trouw; Van der Breggen, M., & Oosterom, R. (2017, 24 juli). Bij Jehovah's komt de groep altijd vóór het individu. *Trouw*. Geraadpleegd op 31 december 2024, van Bij Jehovah's komt de groep altijd vóór het individu | Trouw.

twee getuigenregel, wat inhoudt dat er pas actie wordt ondernomen als er twee getuigen zijn of een bekentenis is (zie paragraaf 4.4).

2017: aandacht voor seksueel kindermisbruik tijdens congres
In de zomer van 2017 namen Jehovah's Getuigen wereldwijd deel aan een driedaags congres. Tijdens dit evenement werd een toespraak gehouden met de titel 'Bescherm je kinderen tegen het kwade'. In deze toespraak werden ouders aangespoord om actief maatregelen te nemen om hun kinderen te beschermen tegen verschillende gevaren, waaronder seksueel kindermisbruik. Een video van drie minuten werd vertoond waarin ouders werden geïnformeerd over hoe ze hun kinderen kunnen voorlichten over seksualiteit.[140]

Deze video verwijst naar een ander educatief filmpje, 'Bescherm je kinderen', waarin kleine David en Sofie leren om 'nee' te zeggen tegen mensen die hen iets onwenselijks willen laten doen. Wat opvalt is dat in deze video's het machtsverschil tussen volwassenen en kinderen, dat vaak een rol speelt bij seksueel kindermisbruik, niet wordt benoemd.[141] Dit is een belangrijk aspect, aangezien kinderen vaak niet in staat zijn om 'nee' te zeggen vanwege de macht of autoriteit die de dader over hen heeft. Ook wordt de potentiële dader in de video gepresenteerd als iets van buitenaf; een vage, monsterachtige dreiging. In werkelijkheid wordt seksueel kindermisbruik echter meestal gepleegd door mensen die vertrouwd zijn voor het kind, zoals familieleden of andere naasten. Stichting Reclaimed Voices, een stichting die zich inzet voor slachtoffers van seksueel kindermisbruik binnen de gemeenten van Jehovah's Getuigen, stelt dat het veelal ontbreekt aan een bespreking van de werkelijke dynamiek van seksueel (kinder)misbruik, die veelal in vertrouwensrelaties plaatsvindt (Reclaimed Voices, 2018).

Ook wordt verwezen naar hoofdstuk 32 ('Hoe Jezus werd beschermd') van het boek Lessen van de Grote Onderwijzer (Watchtower Bible and Tract Society, 2003). In deze voorlichting wordt aan kinderen geleerd dat ze beschermd moeten worden tegen mensen die kwaad willen doen, vooral op seksueel gebied. De boodschap is dat kinderen nooit toestemming moeten geven voor seksuele handelingen en dat ze altijd 'nee' moeten zeggen als iemand hen verkeerd aanraakt. Ze worden aangespoord om onmiddellijk hulp te zoeken en het incident te melden, ongeacht of de dader iemand vertrouwd is of niet.

2018: aanname motie en inval bij Koninkrijkszalen in Nederland
Op 3 juli 2018 wordt er een motie aangenomen voor verder onderzoek naar aanleiding van de artikelen in *Trouw*. De motie verzocht de regering in 2018 om onderzoek te laten uitvoeren naar de ervaringen van (ex-)leden van de CGJG met seksueel (kinder)misbruik, met als doel inzicht te krijgen in onderliggende patronen, regels en structuren binnen de gemeenschap en hoe deze de aangiftebereidheid van slachtoffers mogelijk beïnvloedt. Daarnaast riep de motie op tot een analyse van buitenlandse onderzoeken naar seksueel (kinder)misbruik binnen deze gemeenschap en het formuleren van aanbevelingen voor Nederland. De motie stelde vast dat de gesloten cultuur binnen de gemeenschap en de weigering van het bestuur om mee te werken

[140] JW.org (z.d.). *Bouw een huis dat zal standhouden – Bescherm je kinderen tegen 'het kwade'.* Geraadpleegd op 3 januari 2025, van Online video's | JW.ORG Video's Nederlands.
[141] JW.org (z.d.). *Les 17: Bescherm je kinderen*. Geraadpleegd op 5 mei 2025, van Bescherm je kinderen | Animatiefilmpje.

aan onafhankelijk, intern onderzoek bijdroegen aan onvoldoende bescherming tegen seksueel kindermisbruik (*Kamerstukken II* 2017/18, 31015, nr. 154).

De Minister voor Rechtsbescherming vroeg het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC) om dit onderzoek uit te voeren. Het WODC gaf de opdracht tot dit onderzoek aan de Universiteit Utrecht.

2018: invallen bij de Jehovah's Getuigen
Zoals besproken in de casus in paragraaf 4.2, vonden er op 19 november 2018 invallen door het OM plaats bij drie panden van de CGJG in het kader van een uitgebreid onderzoek naar seksueel kindermisbruik. Hierna beriep de gemeenschap zich op het verschoningsrecht. Uiteindelijk mocht het OM de in beslag genomen documenten niet gebruiken bij het vervolgen van een ex-lid van de gemeenschap, aangeklaagd wegens seksueel misbruik van een minderjarige.

2018: hernieuwd kinderbeschermingsbeleid
In maart 2018 introduceerde de gemeenschap van een Nederlands kinderbeschermingsbeleid: het Bijbelse standpunt van CGJG over de bescherming van kinderen (CGJG, 2018). Dit document is openbaar beschikbaar op de website van de Jehovah's Getuigen. Het document is niet volledig nieuw; vergelijkbare documenten werden eerder opgesteld in Australië, het Verenigd Koninkrijk en Ierland. Het Nederlandse document is grotendeels gebaseerd op de Australische versie, met enkele aanpassingen en een andere volgorde (Reclaimed Voices, 2018). Volgens Reclaimed Voices werd in elk van deze landen het beleid ontwikkeld als reactie op specifieke gebeurtenissen: in Australië naar aanleiding van het onderzoek van de Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse (2016), en in het Verenigd Koninkrijk en Ierland na onderzoeken door de Charity Commission for England and Wales (2011). Volgens de stichting lijkt de introductie van het document in Nederland verband te houden met gesprekken tussen het bestuur van de CGJG en het ministerie van Justitie en Veiligheid over de omgang met seksueel kindermisbruik binnen de gemeenschap (Reclaimed Voices, 2018).

In het Bijbelse standpunt wordt alleen over seksueel misbruik van kinderen gesproken. Het document bevat richtlijnen over wat er binnen de gemeenschap gedaan moet worden als er (seksueel) kindermisbruik heeft plaatsgevonden. Het standpunt bevat de volgende definitie van seksueel kindermisbruik:

> 'Seksueel kindermisbruik is een perversiteit en omvat over het algemeen een of meer van de volgende dingen: geslachtsgemeenschap met een kind; orale of anale seks met een kind; het strelen van de geslachtsorganen, borsten of billen van een kind; het begluren van een kind (voyeurisme); exhibitionisme tegenover een kind of een kind aanzetten tot seksuele handelingen. Het kan ook *sexting* met een minderjarige of het laten zien van pornografie aan een minderjarige omvatten.' (CGJG, 2018, p. 1)

2019: Zembla over seksueel kindermisbruik binnen de CGJG
Op 11 april 2019 werd de documentaire 'Zembla: Misbruik op weg naar het Paradijs' uitgezonden op NPO 2, geproduceerd door BNNVARA. Deze documentaire richtte zich op enkele gevallen van seksueel kindermisbruik binnen de CGJG en belichtte de ervaringen van slachtoffers. De uitzending zorgde voor veel aandacht voor het onderwerp. De stichting Reclaimed Voices publiceerde een reactie op de korte documentaire. Zij stellen dat in de uitzending het beeld wordt geschetst dat seksueel

kindermisbruik bij de CGJG vooral door ouderlingen wordt gepleegd, wat volgens hen niet klopt. In de media wordt volgens hen verder vaak gesteld dat de CGJG zaken van seksueel kindermisbruik intern afhandelt en een eigen rechtssysteem heeft. Hoewel het volgens Reclaimed Voices klopt dat zaken – vooral in het verleden – intern werden gehouden, zijn de interne procedures religieus van aard en niet bedoeld als vervanging voor seculiere rechtbanken. De focus ligt volgens de stichting binnen de interne religieuze procedure op het brengen van berouw bij zondaars en het 'rein houden' van de gemeente. De media zouden volgens de stichting een genuanceerdere en meer accurate benadering moeten hanteren, omdat het eenzijdig presenteren van dit soort zaken niet helpt in de strijd tegen seksueel kindermisbruik; het zorgt er vooral voor dat de gemeenschap zich aangevallen voelt. Een genuanceerde benadering is belangrijk om het probleem effectief aan te pakken en recht te doen aan alle betrokkenen (Suierveld, 2019).[142] Ook vertegenwoordigers van de gemeenschap benadrukken in het interview dat beide procedures los van elkaar moeten worden gezien.

2019: een nieuw hoofdstuk

In het ouderlingenhandboek van 2019 is een geheel nieuw hoofdstuk (hoofdstuk 14: '*Child Abuse'*) toegevoegd dat ingaat op het behandelen van seksueel kindermisbruik binnen de gemeenschap.

Definitie seksueel kindermisbruik

Hoofdstuk 14 maakt een onderscheid tussen verschillende soorten seksuele activiteiten en stelt opnieuw vast dat de term 'seksueel kindermisbruik' over het algemeen niet van toepassing is op situaties waarin een minderjarige 'een gewillige deelnemer is en die de volwassenheid benaderd' bij seksuele activiteit met een volwassene die slechts 'enkele jaren ouder' is, of wanneer alleen minderjarigen bij de seksuele activiteit betrokken zijn (Watch Tower Bible and Tract Society, 2019, p. 112).[143] In 2012 was deze definitie van seksueel kindermisbruik via een brief al naar de ouderlingen gecommuniceerd, waarna het opgenomen is in het nieuwe handboek van 2019. Het nieuwe ouderlingenhandboek van 2019 stelt in lijn met de instructies van 2017 dat er geen rechterlijk comité zal worden gevormd voor slachtoffers van seksueel kindermisbruik. Als echter het lichaam van ouderlingen van mening is dat er gemeentelijke aandacht nodig is voor een minderjarige die een zekere volwassenheid vertoont en gewillig meewerkte aan het seksueel kindermisbruik, moeten twee ouderlingen de Dienstafdeling raadplegen voordat verdere actie wordt ondernomen (Watch Tower Bible and Tract Society, 2019).

Scheiding aangifte en interne procedure

In het ouderlingenhandboek van 2019 staat duidelijk vermeld dat seksueel kindermisbruik een misdrijf is en dat er in geen geval ontmoedigd mag worden om aangifte hiervan te doen. Dit stond ook in het handboek van 2010. In tegenstelling tot 2010 staat er geen verwijzing meer naar de interpretatie van Bijbelvers 1 Kor. 6:1-8, waarin verwezen wordt naar de voorkeur om geschillen met medegelovigen niet voor seculiere rechtbanken te brengen, maar bij voorkeur binnen de gemeente met de hulp van ouderlingen moet worden opgelost. In het handboek van 2010 stond ook een

[142] Suierveld, A. (2019). *Jehova's Getuigen en het verschoningsrecht van de geestelijke.* Stichting Reclaimed Voices. Geraadpleegd op 10 juni 2025, van Jehovah's Getuigen en het verschoningsrecht van de geestelijke.

[143] Vertaling van de Engelse tekst: '*When discussing child sexual abuse from a congregation standpoint, we are not considering a situation in which a minor who is a willing participant and who is approaching adulthood is involved in sexual activity with an adult who is a few years older than the minor. Nor, generally speaking, are we discussing situations in which only minors are involved.'* (Watch Tower Bible and Tract Society, 2019, p. 112).

richtlijn om bij te weinig bewijslast de kwestie in Jehovah's handen te laten. Deze is ook verwijderd en veranderd in 'Als de beschuldiger of de beschuldigde niet bereid is om de ouderlingen te ontmoeten, of als de beschuldigde de beschuldiging van een enkele getuige blijft ontkennen en het wangedrag niet wordt vastgesteld, kan de zaak niet gerechtelijk worden behandeld. (…) Later kunnen er aanvullende bewijzen aan het licht komen om de zaak vast te stellen' (Watch Tower Bible and Tract Society, 2019, p. 92).[144]

In 2019 werd in lijn met de 2017 instructies opnieuw bevestigd dat haar spirituele richtlijnen en de interne procedure met betrekking tot seksueel kindermisbruik *naast* de juridische verantwoordelijkheden van seculiere autoriteiten staan, en niet in plaats daarvan. In de hernieuwde versie van het officiële handboek voor ouderlingen staat, net zoals in het 2010 handboek, dat iemand die een beschuldiging van seksueel kindermisbruik aan de seculiere autoriteiten meldt, niet zal worden uitgesloten of op een andere manier zal worden bestraft door de gemeenschap: 'Degene die een beschuldiging bij de politie, de rechtbank, de ouderlingen of andere autoriteiten meldt, zal niet door de gemeente als schuldig aan laster worden beschouwd... Dit geldt ook als de beschuldiging niet wordt bewezen' (Watch Tower Bible and Tract Society, 2019, p. 87).[145] Ouderlingen krijgen in lijn met de instructies van voorgaande jaren om ouders in vertrouwelijke gesprekken te waarschuwen en om lokale wetgeving te volgen bij het melden van seksueel kindermisbruik aan de seculiere autoriteiten (Rashid & Barron, 2023).

2019: studiemateriaal voor leden

In 2019 wordt er ook in de studie-uitgave van de Wachttoren van mei 2019 een groot stuk gewijd aan seksueel kindermisbruik. Het studiemateriaal verduidelijkt voor de leden het onderscheid tussen interne procedures en strafrechtelijke processen:

> 'Als er geen bekentenis is, zijn er twee getuigen vereist om een beschuldiging te staven. Pas dan zullen de ouderlingen gerechtelijke stappen ondernemen. Dit betekent echter niet dat er twee getuigen nodig zijn om aangifte te doen van misbruik bij de autoriteiten. Dit is geen vereiste voor het melden van een strafbaar feit door ouderlingen of anderen.' (CGJG, 2019, p. 11)

Ook wordt duidelijk gemaakt dat het leden vrij staat aangifte te doen:

> 'Wat als het gaat om iemand die deel uitmaakt van de gemeente en de kwestie dan in de gemeenschap bekend wordt? Moet de christen die aangifte heeft gedaan het gevoel hebben dat hij een smet heeft geworpen op Gods naam? Nee. Het is de kindermisbruiker die Gods naam besmeurt.' (CGJG, 2019, p. 10-11)

De gemeenschap zelf laat weten dat in de zomer van 2019 alle lokale gemeenten van de CGJG in Nederland (en wereldwijd) tijdens drie bijeenkomsten van een uur het kinderbeschermingsbeleid en de studieartikelen hebben besproken (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024).[146]

---

[144] Vertaling van de Engelse tekst: '*If the accuser or the accused is unwilling to meet with the elders or if the accused continues to deny the accusation of a single witness and the wrongdoing is not established, the matter cannot be handled judicially (…) Additional evidence may later come to light to establish matters.*' (Watch Tower Bible and Tract Society, 2019, p. 92).

[145] Vertaling van de Engelse tekst: '*One who reports an accusation to the police, the court, the elders, or others who have authority to look into matters and render a judgment would not be viewed by the congregation as guilty of committing slander. (…) This is true even if the accusation is not proved.*'

[146] Het betrof drie artikelen in De Wachttoren van mei 2019: Watchtower ONLINE LIBRARY (z.d.). *Liefde en recht in de christelijke gemeente (deel 2 van 4).* Geraadpleegd op 18 juni 2025, van Liefde en recht in de

2019: publicatie rapport Van den Bos et al. (2019)
Op 11 december 2019 werd het rapport 'Seksueel misbruik en aangiftebereidheid binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen' gepubliceerd (van den Bos et al, 2019). Voor het onderzoek werd onder andere een elektronisch meldpunt opgezet waar (ex-)leden van de CGJG zich konden melden als zijzelf of iemand die zij kenden te maken hadden gehad met seksueel (kinder)misbruik binnen de gemeenschap. De CGJG stuurde hiervoor een brief naar alle leden om hen op de hoogte te stellen van deze mogelijkheid.

In Nederland deelden 751 mensen hun ervaringen met seksueel (kinder)misbruik binnen de CGJG via het meldpunt. Dit omvatte zowel persoonlijke gevallen van seksueel (kinder)misbruik als meldingen van misbruik dat anderen was overkomen. In bijna alle meldingen (98%) was het seksueel (kinder)misbruik inmiddels gestopt. In negen gevallen was er op het moment van melden nog steeds sprake van seksueel (kinder)misbruik. De meeste ervaringen hebben betrekking op de periodes 1980–1989 en 1990–1999. Recentere incidenten, vanaf 2010, werden minder vaak gemeld: in totaal 32 meldingen over de periode 2010 tot en met 2019. De onderzoekers vermoeden dat het aantal recente gevallen relatief laag is, omdat slachtoffers vaak enige tijd nodig hebben om hun ervaringen te verwerken en mentaal in staat te zijn om deze te delen, vooral wanneer ze op jonge leeftijd slachtoffer zijn geworden. Ook bleek dat het merendeel van het seksueel (kinder)misbruik had plaatsgevonden binnen het gezin (Van den Bos et al., 2019).

De onderzoekers concludeerden dat de aanpak van seksueel (kinder)misbruik binnen de CGJG door veel respondenten als problematisch werd ervaren, hoewel er ook positieve verhalen over de afhandeling van meldingen binnen de gemeenschap naar voren kwamen. De eis van twee getuigen voor een geldige melding werd door sommige respondenten als onrechtvaardig gezien. De onderzoekers stelden vast dat de regels voor het omgaan met meldingen vooral gericht waren op het beschermen van de gemeenschap en het verkrijgen van berouw van de dader, waardoor de aandacht voor het slachtoffer onder druk kwam te staan. Slachtoffers ervoeren bijvoorbeeld dat daders weinig consequenties ondervonden en vaak snel hun taken binnen de gemeenschap konden hervatten. Het beleid richt zich sterk op het behouden van de eenheid binnen de groep, waarbij ouderlingen vooral worden gezien als herders die leden bijeen moeten houden. Hoewel het bestuur benadrukt dat slachtoffers worden geloofd, erkennen zij ook dat ouderlingen beperkte middelen en training hebben om slachtoffers goed te begeleiden; hun ondersteuning blijft voornamelijk spiritueel van aard. Ook wijst het rapport erop dat de afhandeling van seksueel (kinder)misbruik meestal gericht is op het bij elkaar houden van de gemeenschap en het herstellen van de dader, terwijl het slachtoffer vaak niet de erkenning en bescherming krijgt die hij of zij nodig heeft (Van den Bos et al., 2019).

Reactie van de CGJG
De CGJG heeft verschillende bezwaren geuit tegen het rapport van de Universiteit Utrecht over seksueel (kinder)misbruik binnen hun gemeenschap. Ze stellen dat de onderzoekers belangrijke gegevens verkeerd interpreteren, zoals het aantal meldingen van seksueel (kinder)misbruik. Het rapport zou ook onterecht negatieve conclusies trekken, zoals het impliceren dat hun gemeenschap bijzonder 'risicovol' is voor

christelijke gemeente — Watchtower ONLINE LIBRARY; JW.org (z.d.). *Liefde en recht tegenover slechtheid.* Geraadpleegd op 18 juni 2026, van Liefde en recht tegenover slechtheid | Wachttoren-studie; JW.org (z.d.). *Troost voor slachtoffers van misbruik.* Geraadpleegd op 18 juni 2025, van Troost voor slachtoffers van misbruik | Wachttoren-studie.

seksueel (kinder)misbruik. Bovendien vond de gemeenschap de aanbeveling van de onderzoekers om een speciaal meldpunt in te richten en jaarlijks een verlag te overleggen over de afhandeling van misbruik onterecht en discriminerend, omdat dit niet voor andere geloofsgemeenschappen geldt. Andere bezwaren richten zich met name op de volgende punten:

Definitie seksueel (kinder)misbruik: in het rapport worden alle beschuldigingen van seksueel (kinder)misbruik opgenomen waarbij het vermeende slachtoffer of de dader een Jehovah's Getuige was. De gemeenschap benadrukt echter dat 96% van deze beschuldigingen geen 'directe link' had met de geloofsgemeente, en slechts 4% (15 gevallen) betrekking had op een 'ouderling of andere gezaghebbende binnen de gemeenschap' (Van Ling, 2020, p. 3). Het rapport van Van den Bos et al. (2019) bevestigt dat de meeste daders directe familieleden van het slachtoffer waren, en dat het seksueel (kinder)misbruik in veel gevallen binnen de gezinssituatie plaatsvond. Bovendien kwamen geloofsgenoten en indirecte familieleden vaker als daders naar voren. De gemeenschap stelt dat het opnemen van gevallen van seksueel (kinder)misbruik binnen de familie of gepleegd door naasten en geloofsgenoten in het onderzoek in tegenstelling staat tot de benadering van andere religieuze instellingen, zoals de Katholieke Kerk, waar beschuldigingen buiten de institutionele context vaak buiten beschouwing worden gelaten en daarom discriminerend is voor hun geloofsgemeenschap (Van Ling, 2020).

Negatieve karakterisering: de onderzoekers worden beschuldigd van 'cherrypicking', waarbij selectief negatieve informatie wordt gebruikt om een slecht beeld van de CGJG te creëren. Bijvoorbeeld, wat betreft de aangiftebereidheid stelt de gemeenschap dat Jehovah's Getuigen seksueel (kinder)misbruik veel vaker bij de politie melden (30%) en aangifte doen (27%) dan de gemiddelde Nederlander (9% en 3%). Echter, volgens het rapport van Van den Bos et al. (2019) is het vergelijken van deze percentages moeilijk, omdat de onderzochte groep van Jehovah's Getuigen en ex-Jehovah's Getuigen specifiek bestaat uit degenen die hebben deelgenomen aan het onderzoek. Er is geen inzicht in het percentage zedendelicten binnen deze groep dat daadwerkelijk leidde tot aangifte.

Het rapport bevat volgens de gemeenschap kwetsende en discriminerende uitspraken over hun geloofsovertuigingen en praktijken. Zo worden zij volgens hen negatief gekarakteriseerd als een 'gesloten gemeenschap' vanwege hun strikte naleving van Bijbelse richtlijnen en morele normen. Ook vindt de gemeenschap de aanbeveling onterecht dat schoolinspecteurs specifiek zouden moeten letten op mogelijke lagere schoolprestaties van kinderen binnen hun gemeenschap, zonder bewijs dat deze kinderen slechter presteren dan anderen (van den Bos et al, 2019; Van Ling, 2020). In een interview met vertegenwoordigers van de CGJG komt naar voren dat de gemeenschap vindt dat leden hier negatieve gevolgen van hebben ondervonden:

> 'Voor ouders van kinderen, op scholen, kinderen die op scholen gepest werden (…) Personen die werken, die opeens van collega's rare en vreemde vragen kregen. Het heeft wel een redelijk stigmatiserende uitwerking gehad. (…) Niet zozeer vanwege de mediaberichten, maar een onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek die hele verregaande conclusies heeft getrokken, terwijl het niet aan waarheidsvinding heeft gedaan.'

2020: juridische stappen tegen publicatie rapport Universiteit Utrecht
In januari 2020 dagvaardde de CGJG de Staat en Universiteit Utrecht om de publicatie van het rapport te voorkomen. De rechtbank wees de vordering af, en het rapport werd gepubliceerd, wat leidde tot media-aandacht en kritiek. De gemeenschap ging in hoger beroep, maar het gerechtshof bevestigde de eerdere uitspraak in augustus 2020 (ECLI:NL:RBDHA:2024:1338).

4.3.4 2020-2025: onderzoeken, juridische acties en maatschappelijke discussies

2020: geen intern meldpunt
Op 9 januari 2020 liet de gemeenschap in een brief aan de minister weten geen gehoor te geven aan zijn verzoek om een speciaal intern meldpunt in te richten, zoals aanbevolen door Van den Bos et al. (2019).[147] Zij stellen in deze brief ook dat zij in Emmen bij het centrale hoofdkantoor een meldpunt hebben (de Dienstafdeling); hier kunnen zowel ouderlingen als leden terecht voor advies. Dit meldpunt biedt begeleiding en ondersteuning, waarbij ouderlingen met kennis van de geloofszaken en gebruiken de gesprekken afhandelen. In de brief wordt aangegeven dat ouderlingen geen professionele zorgverleners zijn, maar dat zij wel open staan voor het doorverwijzen van slachtoffers naar gekwalificeerde overheidsinstanties.

2021: bodemprocedure tegen de Staat
In oktober 2021 startte de gemeenschap een bodemprocedure tegen de Staat (ECLI:NL:RBDHA:2024:1338). Ze vroegen om een verbod op het gebruik van het rapport voor toekomstige beleidsmaatregelen, maar de rechtbank wees hun vordering af in december 2023, oordelend dat de minister zich terecht op het rapport had gebaseerd. Gedurende de procedures vroeg de gemeenschap om documenten die konden aantonen dat de Staat invloed had uitgeoefend op het onderzoek, maar dit verzoek werd afgewezen (ECLI:NL:RBDHA:2024:1338).

2024: 'Jehovah: Van God Los' op Videoland
In maart 2024 verscheen een driedelige documentaireserie over de CGJG op streamingdienst Videoland. Hierin deelden ex-leden van de CGJG hun persoonlijke ervaringen met (onder andere) seksueel (kinder)misbruik en werd gesproken over de uitsluiting en eenzaamheid die hierdoor door hen werden ervaren. De documentaireserie leidde tot herkenning op sociale media: veel voormalige Jehovah's Getuigen voelden zich gesteund door de verhalen, die hen het gevoel geven niet alleen te staan. Naast hernieuwde aandacht voor het onderwerp boden de gedeelde ervaringen volgens een respondent (expert #11) erkenning en herkenning, wat vaak wordt ervaren als een belangrijke stap in het proces van herstel. Dit is een positieve ontwikkeling, vooral gezien de complexe dynamiek van uitsluiting binnen een religieuze gemeenschap, zoals wordt besproken in paragraaf 10.4.3.

Daarnaast riep de documentaire ook kritische reacties op. In een interview met respondenten van stichting Reclaimed Voices (expert #5) wordt gepleit voor een meer genuanceerde benadering van het onderwerp. De stichting Reclaimed Voices heeft zich vaak kritisch uitgelaten over het beleid van de CGJG met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag en zet zich in voor slachtoffers, maar benadrukt ook dat de media soms een te simplistisch beeld van de situatie schetsen. De respondenten (expert #5) stellen in een interview het volgende: 'In de media wordt vaak niet

[147] Toenmalig Minister van Rechtsbescherming dhr. Dekker heeft de gemeenschap in 2020 verzocht om een intern meldpunt op te richten en hier jaarlijks verslag van te doen aan het ministerie van Justitie en Veiligheid, en dit ook op de website te publiceren (Van Ling, 2020).

volledig begrepen wat er werkelijk speelt binnen de CGJG. Het wordt vaak ongenuanceerd gepresenteerd, en in veel gevallen klopt het niet helemaal.' Een concreet voorbeeld hiervan is de rol van een expert in de documentaire, die gepresenteerd wordt als 'sektenexpert'. Het gebruik van de term 'sekte' roept volgens de respondenten bij veel mensen sterke reacties op en kan onterecht de indruk wekken dat de gemeenschap opzettelijk schadelijke bedoelingen heeft ten opzichte van haar leden.[148] De respondenten wijzen erop dat het gebruik van deze term een objectieve beoordeling van de gemeenschap in de weg staat en de oplossing van mogelijke misstanden niet bevordert. Bovendien pleiten de respondenten voor het plaatsen van de getuigenissen in hun historische context:

> 'Het is belangrijk te erkennen dat veel van de verhalen die naar voren komen afkomstig zijn uit een tijd waarin bepaalde ontwikkelingen binnen de gemeenschap nog niet volledig gerealiseerd waren. Dit betekent niet dat deze verhalen hun waarde verliezen, maar dat ze moeten worden begrepen binnen het tijdsbeeld van toen.'

De respondenten merken verder op dat in de hedendaagse samenleving vaak een seculiere (dat wil zeggen: niet-religieuze en op algemene maatschappelijke normen gebaseerde) benadering wordt gevolgd, die impliciet als norm wordt gepresenteerd. Dit kan volgens de respondent leiden tot een seculiere bias, waarbij religieuze gemeenschappen zoals die van de CGJG worden beoordeeld vanuit een extern, niet-religieus referentiekader. Deze seculiere framing kan het risico met zich meebrengen dat religieuze overtuigingen en praktijken niet altijd in hun eigen context worden begrepen, wat mogelijk resulteert in een vereenvoudigde of soms misleidende weergave van de werkelijkheid. De respondenten merken hierbij op dat wanneer religie als oorzaak van maatschappelijke problemen wordt afgeschilderd, zoals seksueel kindermisbruik, dit afleidt van de bredere maatschappelijke context. Dit kan leiden tot een te smalle focus op seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen, terwijl seksueel grensoverschrijdend gedrag in de bredere samenleving niet voldoende wordt aangepakt. Het gevaar is dat de unieke uitdagingen die binnen de CGJG spelen, die vaak complex van aard zijn, dan uit beeld raken.[149]

2024: motie van Van Nispen aangenomen

Op 19 maart 2024 werd naar aanleiding van de Videoland-documentaire een motie van Van Nispen door de Tweede Kamer aangenomen, waardoor opnieuw aandacht werd gevraagd voor de manier waarop de CGJG omgaat met seksueel (kinder)misbruik en de praktijk van *shunning* (uitsluiting) (*Kamerstukken II* 2023/24*,* 34843, nr. 100). De motie constateert dat eerdere onderzoeken naar seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen, waaronder die naar de CGJG, niet hebben geleid tot wezenlijke veranderingen. Er wordt verwezen naar het verbergen van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder het mom van religieuze vrijheid, met de stelling dat deze vrijheid niet gebruikt mag worden om seksueel grensoverschrijdend gedrag intern te behandelen. De motie roept de regering op om concrete maatregelen te nemen voor de slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag en sociale uitsluiting, en om voorstellen te doen die seksueel grensoverschrijdend gedrag en

[148] Suierveld, A., & Hintjes, R. (2024, 28 maart). Geraadpleegd op 10 juni 2025, van Verstrikt in framing: media, misstanden en minderheidsreligies - Reclaimed Voices.
[149] Suierveld, A., & Hintjes, R. (2024, 28 maart). Geraadpleegd op 10 juni 2025, van Verstrikt in framing: media, misstanden en minderheidsreligies - Reclaimed Voices.

sociale uitsluiting binnen gesloten gemeenschappen tegen te gaan en nieuwe slachtoffers te voorkomen.[150]

De stichting Reclaimed Voices heeft kritiek op de motie om verschillende redenen. In de motie wordt gesuggereerd dat de CGJG seksueel (kinder)misbruik intern afdoet en het doen van aangifte ontmoedigt. De motie beweert bovendien dat eerdere onderzoeken niet hebben geleid tot structurele veranderingen. Dit zou volgens de stichting niet geheel correct zijn.[151] Zoals ook terugkomt in dit onderzoek vermeldt het beleidsdocument van CGJG expliciet dat slachtoffers, hun ouders en andere betrokkenen het recht hebben om aangifte te doen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. In het document wordt duidelijk gesteld dat degene die aangifte wil doen niet bekritiseerd wordt door de ouderlingen, en dit staat ook in verschillende versies van ouderlingenhandboeken. Het is belangrijk te erkennen dat cultuurveranderingen vaak tijd nodig hebben (Van den Bos et al., 2019).[152] De gemeenschap benadrukt bovendien dat hun interne procedures bij beschuldigingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag geen vervanging zijn voor procedures bij de autoriteiten. De stichting stelt daarbij het volgende: 'De motie suggereert dat het bestaan van een interne procedure het probleem is, terwijl de interne procedures binnen Jehovah's Getuigen enkel religieus van aard zijn. Het betreft kerktucht en valt daarmee onder de reikwijdte van artikel 2:2 lid 2 BW'.[153] Het onderliggende probleem ligt volgens de stichting vooral in de cultuur binnen de gemeenschap, die sterk gericht is op het bijeen en rein houden van de geloofsgemeenschap, wat het doen van aangifte of een melding voor slachtoffers erg moeilijk kan maken.[154]

2024: aandacht voor passende hulp

In een brief aan de WODC-onderzoekers en tijdens een interview met vertegenwoordigers van de CGJG werd aangegeven dat vrouwelijke leden, afhankelijk van het geslacht van het slachtoffer, de ouderlingen kunnen ondersteunen bij pastorale zorg. Deze steunpersonen komen uit de directe omgeving van het slachtoffer, maar er is geen onafhankelijke vrouwelijke vertrouwenspersoon beschikbaar binnen de gemeenschap. De gemeenschap zelf benadrukt dat er wel aandacht is voor passende hulp voor slachtoffers, waarbij het actief communiceren over de beschikbaarheid van externe hulpbronnen, zoals hulp via de seculiere GGZ, een belangrijk aspect is. Volgens een respondent (expert #11) wordt er tijdens bijeenkomsten soms aan leden meegedeeld dat zij naast religieuze hulp ook seculiere hulp kunnen zoeken. Daarnaast gaf een vertegenwoordiger van de CGJG aan dat de gemeenschap haar leden nu actief informeert over de mogelijkheid om een vrouwelijke vertrouwenspersoon of steunpersoon binnen de gemeenschap te benaderen voor ondersteuning. Het is echter de keuze van het slachtoffer zelf om hiervan gebruik te

[150] Uit een Kamerbrief van 30 juni 2025 (*Kamerstukken II* 2024/25, 33552, nr. 138) blijkt hoe het kabinet vervolg geeft aan de motie-Van Nispen. Daarbij richt het beleid zich op het versterken van hulp en ondersteuning aan slachtoffers, met als belangrijkste maatregel de oprichting van het 'Hulppunt Onder Controle' bij Fier. Het kabinet ziet geen ruimte voor preventieve verboden of structurele overheidsinterventies in gesloten gemeenschappen vanwege grondrechten zoals de vrijheid van godsdienst en het ouderlijk gezag. Wel wordt gewerkt aan een afzonderlijke strafbaarstelling van psychisch geweld, mede met het oog op situaties van dwingende controle binnen gesloten gemeenschappen.

[151] Suierveld, A., & Hintjes, R. (2024, 28 maart). Geraadpleegd op 10 juni 2025, van Verstrikt in framing: media, misstanden en minderheidsreligies - Reclaimed Voices.

[152] Suierveld, A., & Hintjes, R. (2024, 28 maart). Geraadpleegd op 10 juni 2025, van Verstrikt in framing: media, misstanden en minderheidsreligies - Reclaimed Voices.

[153] Hierin is geregeld dat kerkgenootschappen worden geregeerd door hun eigen statuut, voor zover dit niet in strijd is met de wet. Kerkelijke maatregelen zoals kerktucht vallen daarmee in beginsel binnen de interne autonomie van het kerkgenootschap en onder de reikwijdte van artikel 2:2 lid 2 BW. Zie ook Suierveld, A. & Hintjes, R. (2024, 28 maart). Geraadpleegd op 10 juni 2025, van Verstrikt in framing: media, misstanden en minderheidsreligies - Reclaimed Voices.

[154] Suierveld, A., & Hintjes, R. (2024, 28 maart). Geraadpleegd op 10 juni 2025, van Verstrikt in framing: media, misstanden en minderheidsreligies - Reclaimed Voices.

maken. Deze informatie was volgens vertegenwoordigers van de CGJG eerder al opgenomen in de lectuur die de gemeenschap publiceert.

4.4 Huidige situatie

In deze paragraaf wordt de huidige situatie geschetst zoals deze blijkt uit de documenten van en het interview met de vertegenwoordigers van de CGJG. Eerst wordt de interne procedure en het huidige beleid geschetst (paragraaf 4.4.1), waarna wordt ingegaan op het religieus recht binnen de CGJG in relatie tot seksueel grensoverschrijdend gedrag (paragraaf 4.4.2).

4.4.1 Interne procedures

Binnen de CGJG zijn er duidelijke richtlijnen voor het melden van 'ernstige zonden' aan ouderlingen. In het handboek 'Georganiseerd om Jehovah's wil te doen' (CGJG, 2021), dat toegankelijk is voor alle leden, wordt het volgende gesteld over de omgang hiermee:

> 'Bij sommige ernstige overtredingen, zoals seksuele immoraliteit, overspel, homoseksualiteit, godslastering, afval, afgoderij en vergelijkbare grove zonden is het niet genoeg als de persoon tegen wie de overtreding begaan is, de overtreder vergeeft (…). Omdat de geestelijke en morele reinheid van de gemeente bedreigd wordt, moeten zulke ernstige zonden aan de ouderlingen gemeld worden en door hen behandeld worden (…). Vervolgens wordt er eerst door twee ouderlingen een onderzoek ingesteld, ongeacht de manier waarop de ouderlingen op de hoogte zijn geraakt van ernstig kwaad doen van een gedoopte Getuige. Als wordt vastgesteld dat er een basis voor de melding bestaat en er bewijzen zijn waaruit blijkt dat er een ernstige zonde begaan is, zal het lichaam van ouderlingen een rechterlijk comité van minimaal drie ouderlingen aanwijzen om de kwestie te behandelen.' (CGJG, 2021, p. 148)

Leden worden dus aangemoedigd om, indien zij hiervan op de hoogte zijn, zowel de zonden van een gemeenschapslid als hun eigen zonden te melden. Bij een melding wordt de persoon geadviseerd naar een ouderling te gaan. Het handboek voor ouderlingen biedt een niet-uitputtende lijst voor het behandelen van ernstige zonden, waaronder seksuele immoraliteit en seksueel kindermisbruik. De CGJG verklaart zelf het volgende met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag:

> 'Als Jehovah's Getuigen hechten we veel belang aan Bijbelse principes, waaronder het respecteren van elkaar en het vermijden van grensoverschrijdend gedrag tussen volwassenen (…) Jehovah's Getuigen veroordelen grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld krachtig en helpen slachtoffers, zowel binnen als buiten de eigen geloofsgemeente.' (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 16 januari 2025)

Binnen de gemeenschap bestaat geen formeel protocol voor seksueel grensoverschrijdend gedrag. Wel is er een standaard 'vangnet' via pastorale zorg, dat slachtoffers kan ondersteunen en begeleiden. Of een beschuldigde uit de gemeenschap wordt gezet, hangt af van de situatie; er is geen vaste procedure zoals bij seksueel kindermisbruik. In een interview met onderzoekers van het WODC licht een vertegenwoordiger van de gemeenschap dit toe:

> ‘In de basis is het vangnet of het mechanisme hetzelfde. Bijvoorbeeld, stel je voor dat iemand te maken heeft met seksueel geweld, dan kan zo'n persoon naar een van de ouderlingen gaan… Of naar een vertrouwenspersoon, dat kan een man of een vrouw zijn, afhankelijk waar je je het meest prettig bij voelt… Dan gaan die ouderlingen kijken: wat voor pastorale zorg kunnen ze geven… Kunnen we hulp bieden of is er misschien andere hulp nodig om iets te doen aan deze situatie? Dat is een beetje het basis vangnet.’

Dit vangnet biedt dus ondersteuning, maar er is geen systematische procedure voor melding, onderzoek of mogelijke sancties. De onderzoekers hebben in verschillende ouderlingenhandboeken bij ‘overtredingen die door ouderlingen moeten behandeld’ geen aparte vermelding van seksueel geweld, seksueel grensoverschrijdend gedrag of seksueel misbruik tussen volwassenen of binnen afhankelijkheidsrelaties kunnen vinden (Watchtower Bible and Tract Society, 2010; 2019; Christelijke Gemeente van Jehovah’s Getuigen, 2023). Verkrachting wordt wel kort behandeld onder het bredere begrip seksuele immoraliteit. Het handboek benadrukt daarbij dat iemand die verkracht is, niet schuldig is aan seksuele immoraliteit, aangezien dit een vrijwillige daad vereist.

Daarnaast vermeldt een recente versie van het ouderlingenhandboek het volgende: ‘Een bewering van verkrachting moet met onderscheidingsvermogen beoordeeld worden. Neem daarbij factoren in overweging zoals de mentale toestand van de persoon, de omstandigheden die tot het voorval hebben geleid en het eventueel uitstellen van de melding’ (CGJG, 2023, p. 78). Een respondent (expert #11) geeft voorbeelden van vragen die daarbij mogelijk gesteld kunnen worden door ouderlingen: ‘Was je op een plek waar je niet hoorde te zijn? Was je kleding gepast? Heb je met je kleding niets uitgelokt?’ Dit kan, indien niet met grote gevoeligheid behandeld, overkomen als slachtofferbeschuldiging.

De gemeenschap stelt dat zij haar leden nooit straft of sanctioneert wanneer zij beschuldigingen van seksueel (kinder)misbruik of seksueel grensoverschrijdend gedrag uiten, en dat zij haar leden niet leert om slachtoffers te vermijden (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024). Op de website van de gemeenschap zijn artikelen te vinden, die teruggaan tot de jaren '80, waarin in religieuze publicaties wordt benadrukt dat slachtoffers troost en hulp moeten krijgen. In een interview met vertegenwoordigers van de CGJG werd hierover het volgende verklaard:

> ‘Iemand die zoiets overkomt is altijd een slachtoffer. En die behandelen we als slachtoffer, is nergens schuldig aan. En het droevige is dat mensen soms kunnen denken: ja, maar misschien heb ik dit of heb ik dat… Nooit is iemand daar een dader van, het is altijd een slachtoffer.’

Wanneer er voldoende bewijs is dat een ernstige zonde, zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag, heeft plaatsgevonden, kan dit leiden tot uitsluiting van de dader van de gemeenschap. De beslissing of een beschuldigd persoon lid kan blijven van de gemeenschap hangt in belangrijke mate af van de vraag of de persoon, naar de mening van de ouderlingen, voldoende passend berouw toont. In een Brits onderzoek naar seksueel kindermisbruik (IICSA, 2021) werd vastgesteld dat een dader wordt uitgesloten als de commissie oordeelt dat hij of zij geen 'Schriftuurlijk berouw' toont, in dit verband betekent dat dat iemand zijn of haar relatie met God herstelt: ‘Dat is alleen mogelijk als iemand oprecht berouw toont. Dus, opnieuw, de normen van heiligheid die verbonden zijn met Gods heilige naam, Jehovah, daar zijn we in

geïnteresseerd. En, indien mogelijk, of iemand zijn relatie met God kan herstellen, wat het belangrijkste is' (IICSA, 2021, p. 66; zie hierover meer in paragraaf 11.2.1).

Een uitgesloten dader kan een verzoek indienen om opnieuw te worden toegelaten tot de gemeenschap. Bij gevallen van seksueel kindermisbruik wordt zo'n verzoek alleen in overweging genomen als er voldoende tijd is verstreken, doorgaans meerdere jaren (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024). Wanneer een beschuldigde in de gemeenschap blijft of iemand na uitsluiting wordt hersteld, kan in sommige gevallen extra restricties worden opgelegd, bijvoorbeeld wanneer iemand door de autoriteiten schuldig is bevonden (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024). Zo kan een dader nadrukkelijk gewaarschuwd worden om elke situatie te vermijden die compromitterend kan zijn in de omgang met minderjarigen. Daarnaast worden vaak langdurig of permanent verantwoordelijkheden en privileges binnen de gemeenschap ontnomen. Deelname aan evangelisatiewerk mag alleen onder begeleiding van een ouderling die op de hoogte is van de opgelegde beperkingen. Een persoon die in een seculiere of religieuze procedure schuldig is bevonden aan seksueel kindermisbruik, komt niet meer in aanmerking voor een positie als ouderling (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024).

Omgang met seksueel kindermisbruik
Met betrekking tot een melding van seksueel kindermisbruik heeft de gemeenschap in Nederland sinds 2018 een beleidsdocument genaamd 'Het Bijbelse standpunt van Jehovah's Getuigen over de bescherming van kinderen' (CGJG, 2018). Een vertegenwoordiger beschrijft in een brief naar de onderzoekers de volgende acht stappen die op basis daarvan gevolgd dienen te worden door ouderlingen (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024):

1 Ouderlingen melden de beschuldiging van seksueel kindermisbruik aan het hoofdkantoor van CGJG in Nederland en informeren het slachtoffer en de ouders over de mogelijkheid aangifte te doen.
2 Het hoofdkantoor geeft op de Bijbel gebaseerd advies, en bespreekt met de ouderlingen of aangifte volgens de lokale wetten een verplichting is, of dat de situatie hierom vraagt.
3 Als aangifte vereist is, omdat er een lokale aangifteplicht geldt bij seksueel kindermisbruik, zullen de ouderlingen dit doen en bevestigen aan het hoofdkantoor.
4 Ouderlingen bieden zorg aan het slachtoffer en zijn familie, met hulp van andere (vrouwelijke) gemeenteleden als dit nodig is.
5 Er volgt er een interne beoordeling van de situatie; de ouderlingen bepalen of er op basis van Bijbelse normen voldoende bewijs is om actie tegen de beschuldigde te ondernemen.
6 Als er voldoende bewijs is, stellen de ouderlingen een juridisch comité samen.
7 Indien de beschuldigde geen berouw toont, wordt deze uit de gemeente gezet. Als de beschuldigde berouw toont krijgt hij restricties en waarschuwingen opgelegd. De gemeente wordt over de situatie geïnformeerd.
8 Een uit de gemeente verwijderde persoon kan na verloop van tijd om herstel vragen. Als er berouw is, kan hij weer lid worden, maar onder strenge voorwaarden en restricties.

Tegenwoordig is het in elk geval niet langer verplicht voor slachtoffers van seksueel kindermisbruik om hun verhaal in dezelfde ruimte als de dader te delen. Dit blijkt uit het herziende ouderlingenhandboek uit 2019 en eerdere aanvullende brieven die aan ouderlingen zijn gestuurd. Het 'Bijbelse Standpunt van de Jehovah's Getuigen over de

bescherming van kinderen' (CGJG, 2018) vermeldt ook dat ouderlingen nooit van een slachtoffer van seksueel kindermisbruik mogen eisen om de beschuldiging in het bijzijn van de vermeende dader te bespreken: 'De ouderlingen vragen een slachtoffer van kindermisbruik nooit om de beschuldiging te bespreken in het bijzijn van de vermeende dader.' (CGJG, 2018, p. 2). Dit was vroeger wel het geval, maar onder het huidige beleid mogen slachtoffers die volwassen zijn, dit zelf bepalen. Bovendien was het in 2010 nog verboden om iemand mee te nemen bij een juridische procedure, maar volgens het herziende 'Bijbelse Standpunt van de Jehovah's Getuigen over de bescherming van kinderen' (CGJG, 2018) kunnen slachtoffers nu voor morele steun een vertrouwenspersoon meenemen of een beschuldiging schriftelijk indienen. Dit staat ook vermeld in nieuwere versies van het ouderlingenhandboek (Watchtower Bible and Tract Society, 2019).

4.4.2 Religieus recht

Binnen de CGJG bestaat een intern religieus disciplinair systeem. Binnen de gemeenschap gelden religieuze richtlijnen en disciplinaire procedures die gebaseerd zijn op de interpretatie van de Bijbel volgens de gemeenschap. Deze richtlijnen zijn onder meer vastgelegd in interne publicaties, zoals het ouderlingenhandboek 'Zorg als een Herder voor Gods Kudde' (CGJG, 2023). Wanneer een lid wordt beschuldigd van ernstig zondig gedrag kan een zogenoemd rechterlijk comité van drie ouderlingen worden gevormd. Dit comité beoordeelt de situatie en kan verschillende religieuze maatregelen opleggen, variërend van vermaning of correctie en tijdelijke beperkingen in deelname aan religieuze activiteiten tot uitsluiting uit de gemeenschap.

In het verleden hebben diverse slachtoffers van seksueel (kinder)misbruik aangegeven deze procedure als schadelijk te hebben ervaren. Een respondent (expert #10) merkt op dat het vroeger gebruikelijk was dat slachtoffers hun ervaringen in het bijzijn van de beschuldigde moesten delen. Dit bood de dader de kans om excuses aan te bieden, maar bracht de slachtoffers tegelijkertijd in een kwetsbare positie. Ervaringsverhalen tonen aan dat slachtoffers werden ondervraagd over gevoelige onderwerpen door een commissie van mannelijke ouderlingen, wat extra emotionele belasting met zich meebracht (Van den Bos et al., 2019; Van der Aa, 2024; Nietsch, 2019). De omstandigheden, zoals het moeten getuigen in dezelfde ruimte als de dader en het ontbreken van vrouwelijke personen in het proces, droegen bij aan het trauma van de slachtoffers. De uitvoering van de interne procedure heeft, zoals ook in de tijdlijn te zien, in de afgelopen jaren verschillende veranderingen ondergaan.

4.5 Tussenconclusie

De Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen (CGJG) vormt een wereldwijde religieuze gemeenschap die zich richt op de naleving van Bijbelse principes. Onderstaande analyse is gebaseerd op documentanalyse, mediaberichtgeving en interviews met betrokkenen, waaronder vertegenwoordigers van de CGJG. De praktijk rondom de omgang met seksueel kindermisbruik en seksueel grensoverschrijdend gedrag kan tussen congregaties en contexten verschillen. De beschreven bevindingen moeten daarom worden gelezen als een analyse van bredere patronen en ontwikkelingen, en niet als een volledige weergave van alle lokale gemeenschappen.

Binnen de gemeenschap bestaan richtlijnen voor het omgaan met morele en ethische kwesties. Sinds 1980 verschenen binnen de gemeenschap publicaties over seksueel

kindermisbruik, seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld, wat erop wijst dat hiervoor al langere tijd aandacht bestaat in de eigen lectuur. Uit de tijdlijn blijkt bovendien dat de aandacht voor deze onderwerpen in recentere jaren is toegenomen.

Daarnaast bestaat binnen de gemeenschap een interne procedure voor het behandelen van meldingen van seksueel kindermisbruik en andere ernstige overtredingen, waaronder seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze procedure wordt doorgaans uitgevoerd door een commissie van ouderlingen, die beoordeelt of sprake is van een overtreding van interne religieuze normen, los van eventuele civiel- of strafrechtelijke procedures. Een belangrijk onderdeel van deze procedure is de zogenoemde tweegetuigenregel, die veel media-aandacht heeft gekregen. Deze regel is omstreden omdat voor interne behandeling doorgaans twee getuigen van het seksueel grensoverschrijdende gedrag vereist zijn. Volgens critici en slachtoffers kan hierdoor de drempel voor interne behandeling van meldingen hoog liggen, waardoor niet alle gevallen intern worden erkend of behandeld.

De analyse in de geschetste tijdlijn laat zien dat er de afgelopen jaren binnen de gemeenschap verschillende aanpassingen zijn doorgevoerd in de protocollen en richtlijnen op het gebied van seksueel kindermisbruik bij de CGJG. De wijzigingen in beleid met betrekking tot seksueel kindermisbruik leggen meer nadruk op het doen van aangifte en de bescherming van slachtoffers. Dit kan worden gezien als een reactie op de groeiende maatschappelijke bewustwording, de externe druk van overheden, wereldwijde onderzoeksrapporten en het veranderende publieke debat over seksueel misbruik en (seksueel) grensoverschrijdend gedrag (Knox, 2018).

Tussen 2005 en 2015 lijkt binnen de CGJG sprake van een toenemende institutionele aandacht voor seksueel kindermisbruik. Waar in de periode 2005–2010 vooral de nadruk lag op preventie en de verantwoordelijkheid van ouders om kinderen te beschermen, werd vanaf 2010 het interne beleid rondom meldingen van seksueel kindermisbruik verder uitgewerkt. In de richtlijnen voor ouderlingen werd seksueel kindermisbruik expliciet als een misdrijf benoemd en werd benadrukt dat slachtoffers niet mochten worden ontmoedigd om aangifte te doen bij de politie.
Tegelijkertijd bleef de afhandeling van beschuldigingen sterk ingebed in interne religieuze procedures. De tweegetuigenregel bleef van kracht als vereiste voor gemeentelijke maatregelen, ook in zaken van seksueel kindermisbruik. Daarnaast bleef de organisatie grote nadruk leggen op vertrouwelijkheid en de bescherming van interne informatie. De richtlijnen uit 2012 en 2014 laten een ontwikkeling zien waarbij enerzijds meer aandacht ontstond voor wettelijke aangifteplicht, maar anderzijds geheimhouding en controle over interne gegevens een centrale plaats bleven innemen.

Deze periode kenmerkt zich daarmee door een spanningsveld tussen toenemende erkenning van seksueel kindermisbruik als ernstig maatschappelijk en strafrechtelijk probleem enerzijds, en het vasthouden aan bestaande religieuze procedures en vertrouwelijkheidsregels anderzijds.

De periode van 2015–2020 werd gekenmerkt door een aantal wijzigingen in interne procedures en grotere aandacht voor slachtoffers. Sinds de aanvullende richtlijnen van 2016 hoeven slachtoffers geen verklaring meer af te leggen in het bijzijn van de dader. Ze kunnen nu ook op andere manieren, bijvoorbeeld schriftelijk of via videobellen, deelnemen aan de procedure. Media-aandacht in 2017 leidde in Nederland tot verhoogde belangstelling voor de omgang van de CGJG met meldingen van

seksueel kindermisbruik. Naar aanleiding daarvan verzocht de Tweede Kamer het WODC om een onafhankelijk onderzoek, dat werd uitgevoerd door de Universiteit Utrecht en resulteerde in een onderzoeksrapport (Van der Bos et al, 2019). De publicatie van dit rapport zorgde voor nog meer maatschappelijke en politieke aandacht voor de gemeenschap en de omgang met seksueel kindermisbruik. De CGJG gaf in reactie daarop aan dat de gemeenschap negatieve gevolgen hiervan te hebben ervaren, zoals stigmatisering van hun leden.

Hoewel er in de lectuur van de gemeenschap in het verleden al vaker verwezen werd naar het doen van aangifte na seksueel geweld of seksueel kindermisbruik, lijkt er tussen 2018 en 2020 toenemende aandacht te zijn ontstaan voor het doen van aangifte binnen de gemeenschap. De Nederlandse versie van het Bijbelse standpunt over seksueel kindermisbruik werd in 2018 gepubliceerd en is sindsdien openbaar toegankelijk op de website. Het Bijbelse Standpunt voor de bescherming van Kinderen (CGJG, 2018, 2020) benadrukt dat slachtoffers en ouders het recht hebben om seksueel kindermisbruik aan seculiere autoriteiten te melden zonder hiervoor bekritiseerd te worden. Dit toont aan dat er (meer) erkenning is ontstaan voor de noodzaak om seksueel kindermisbruik serieus te nemen binnen de organisatie, en dat de vrije keuze voor het doen van aangifte duidelijk aan leden gecommuniceerd wordt.

Sinds 2019 is door de gemeenschap ook duidelijk aan leden gecommuniceerd dat het melden van seksueel (kinder)misbruik door slachtoffers tegen andere leden niet gezien wordt als een smet op de naam van God. Ouderlingen worden duidelijk geïnstrueerd om ouders discreet te waarschuwen voor bekende daders en lokale wetten te volgen met betrekking tot het melden van seksueel kindermisbruik aan seculiere autoriteiten. Een belangrijke verschuiving in de communicatie in 2019 is de expliciete scheiding tussen de interne religieuze procedure voor het behandelen van ernstige zonden, zoals seksueel kindermisbruik (waarvoor binnen de gemeenschap doorgaans de aanwezigheid van twee getuigen vereist is om een zaak in behandeling te nemen), en de strafrechtelijke procedure. Deze laatste wordt aan de seculiere autoriteiten overgelaten en het doen van aangifte wordt daarbij beschouwd als een individuele en vrije keuze van het slachtoffer. Daarnaast werd er in 2019 een nieuw hoofdstuk toegevoegd aan het ouderlingenhandboek, specifiek gericht op seksueel kindermisbruik, waardoor er meer aandacht is voor de afhandeling van meldingen hiervan binnen de gemeenschap. De tijdlijn suggereert dat veel beleidsmatige veranderingen binnen de gemeenschap samenvielen met perioden van verhoogde maatschappelijke, politieke en media-aandacht voor seksueel kindermisbruik.

De periode tussen 2020 en 2025 bracht maatschappelijke en juridische discussies met zich mee met betrekking tot de omgang met seksueel (kinder)misbruik binnen de CGJG. Een belangrijke gebeurtenis was de publicatie van het rapport van Van den Bos et al. (2019), waarin werd gesteld dat de aanpak van seksueel (kinder)misbruik binnen de gemeenschap problematisch was. De CGJG voelde zich onterecht negatief gepresenteerd door dit rapport en wees erop dat het merendeel van de meldingen van seksueel (kinder)misbruik niet binnen de kerkelijke context had plaatsgevonden, maar vaak in familierelaties of door externe individuen. De kritiek van de gemeenschap richtte zich vooral op de methodologie van het rapport en de manier waarop het de gemeenschap als 'risicovoller' voor seksueel (kinder)misbruik neerzette dan andere religieuze gemeenschappen.

De maatschappelijke discussie werd in 2023 verder aangewakkerd door media-aandacht voor de gemeenschap in combinatie met seksueel (kinder)misbruik,

waaronder de documentaire 'Jehovah – Van God Los', waarin ex-leden hun ervaringen met seksueel kindermisbruik deelden. Deze uitzending zorgde voor erkenning bij slachtoffers, maar er kwam ook kritiek van een organisatie die zich zorgen maakte over een te simplistische voorstelling van de situatie binnen de gemeenschap. Tegelijkertijd ontstond er politieke aandacht voor het onderwerp, zoals de motie van Van Nispen, die vroeg om concrete maatregelen om seksueel (kinder)misbruik en uitsluiting binnen religieuze gemeenschappen tegen te gaan.

Recent is er volgens de gemeenschap zelf meer aandacht voor passende hulp voor slachtoffers, waarbij het wijzen op het bestaan van reguliere behandelaars en seculiere hulp een belangrijk aspect is. Daarbij wordt er volgens een respondent de laatste tijd ook tijdens bijeenkomsten van de CGJG aan leden meegedeeld dat zij naast religieuze hulp ook seculiere hulp kunnen zoeken. Een vertegenwoordiger van de CGJG gaf aan dat de gemeenschap haar leden nu ook actief informeert over de mogelijkheid om een vrouwelijke vertrouwenspersoon of steunpersoon binnen de gemeenschap te benaderen om hen bij te staan bij gesprekken met ouderlingen over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit is de keuze van het slachtoffer zelf. Deze aspecten waren eerder al deel van de lectuur die de gemeenschap publiceert.

De tijdlijn laat zien dat het beoordelen van de omgang met seksueel kindermisbruik binnen de CGJG vraagt om zorgvuldigheid en om inzicht in de interne religieuze regels en procedures, en dat er in de afgelopen jaren verschillende beleidsmatige aanpassingen zijn doorgevoerd in de behandeling van meldingen. De inbreng van Stichting Reclaimed Voices benadrukt het belang van een genuanceerde benadering van het onderwerp. De stichting wijst erop dat mediaberichtgeving over de CGJG soms te eendimensionaal is en niet altijd recht doet aan de interne complexiteit van de gemeenschap. Het gebruik van het begrip *"sekte"* om de CGJG te omschrijven, kunnen volgens de stichting stigmatiserend werken en belemmeren een objectieve beoordeling van zowel beleid als ledenervaringen. Daarnaast pleit de stichting voor het plaatsen van getuigenissen in hun historische context, om recht te doen aan de ontwikkeling die de gemeenschap in de loop der tijd heeft doorgemaakt, zoals ook duidelijk te zien is in de tijdlijn.

Voor de afhandeling van seksueel kindermisbruik bestaat bij de CGJG een duidelijke procedure en er zijn richtlijnen over hoe dit het beste af te handelen is, maar voor seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen volwassenen geldt dit niet. De meeste beleidswijzigingen lijken bovendien primair gericht op seksueel kindermisbruik. De gemeenschap stelt zelf dat er een standaard 'vangnet' is via pastorale zorg voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Wel is uit het onderzoek en het interview met vertegenwoordigers van de gemeenschap naar voren gekomen dat er veel aandacht is voor seksueel grensoverschrijdend gedrag in de lectuur van de gemeenschap. Door gemeenschapsvertegenwoordigers wordt gecommuniceerd dat het onderwerp van groot belang is, en dat slachtoffers altijd als slachtoffers gezien moeten worden.

De bevindingen laten zien dat de omgang met seksueel kindermisbruik binnen de CGJG niet eenduidig is; er is veel informatie te vinden over het onderwerp en de bovenstaande bespreking is waarschijnlijk niet volledig. Uit onze verkenning blijkt enerzijds dat binnen de gemeenschap veel aandacht bestaat voor moreel gedrag, gezinsbescherming en het voorkomen van seksueel kindermisbruik en seksueel grensoverschrijdend gedrag, onder meer in de eigen lectuur en interne richtlijnen. Anderzijds kunnen bepaalde religieuze voorschriften en interne procedures de

handelingsvrijheid van slachtoffers beperken en de erkenning van seksueel misbruik bemoeilijken. Een evenwichtige analyse vraagt niet alleen aandacht voor de ervaringen van slachtoffers, maar ook voor de interne sociale verhoudingen, gezagsstructuren en procedures binnen de gemeenschap, evenals de verhouding tot het seculiere juridische systeem. Deze spanningen worden verder uitgewerkt in de bespreking van de onderliggende factoren en mechanismen die in meerdere geloofsgemeenschappen een rol kunnen spelen (hoofdstukken 9-10).

5 Evangelische en pinksterbeweging

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de evangelische en pinksterbeweging besproken. Allereerst wordt een algemene beschrijving gegeven van de geloofsovertuigingen en organisatorische kenmerken van de betreffende gemeenschap. Vervolgens wordt een tijdlijn gepresenteerd over de periode 2005 tot 2025 (twintig jaar), waarin ontwikkelingen met betrekking tot de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag worden beschreven. Daarbij gaat het zowel om interne ontwikkelingen binnen de gemeenschap als om externe aandacht, met name in de media, politiek en de publicatie van onderzoeksrapporten. Voor het opstellen van deze tijdlijnen is gebruikgemaakt van mediaberichtgeving en, waar beschikbaar, van interne bronnen zoals protocollen, notulen van ledenvergaderingen, voorlichtingsmateriaal en andere relevante documenten. De analyse richt zich primair op de Nederlandse context; waar relevant worden ook ontwikkelingen in het buitenland betrokken. Ter duiding van de beschreven ontwikkelingen is gebruikgemaakt van interviews met respondenten en vertegenwoordigers van de gemeenschappen, aangevuld met relevante literatuur. De onderzoeksvragen die daarbij centraal staan, luiden:

4 Hoe is de omgang met en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen en buiten religieuze gemeenschappen veranderd en hoe wordt tegenwoordig omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen in binnen- en buitenland?
   a Welke ontwikkelingen en veranderingen hebben daarin de afgelopen twintig jaar plaatsgevonden?
      i In de communicatie over seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      ii In het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      iii In de bejegening van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
   b Zijn eventuele ontwikkelingen en veranderingen te relateren aan specifieke gebeurtenissen (bijvoorbeeld nieuwe wetgeving in een land, aanbevelingen van onderzoekscommissies, grote media-aandacht, interne motivatie om te veranderen)?
   c Hoe wordt door overheden omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen? Is er sprake van een landelijk meldpunt?

5.1.1 Achtergrond evangelische en pinksterbeweging

Wie een bijeenkomst van een evangelische of pinkstergemeente[155] bezoekt kan ok.terechtkomen in een ingetogen en conservatieve kerkdienst, een luidruchtige en opzwepende kerkdienst, of iets daar tussenin (De Bruijne et al., 2009). Dat geeft direct de complexiteit en variatie van deze beweging weer. Tegelijkertijd is het voor het begrip van de gemeenschap nodig een algemene illustratie ervan te geven. Een bezoek aan één van deze gemeenschappen wordt in veel gevallen ervaren als

[155] Gemeente betekent in dit rapport hetzelfde als een kerk. Er wordt de gemeenschap mee bedoeld die een kerk is, niet het kerkgebouw. Omdat deze gemeenschappen zelf vaker spreken over gemeente dan over kerk, wordt in dit hoofdstuk zoveel mogelijk het woord gemeente gebruikt. We spreken van gemeenschap als we de hele evangelische en pinksterbeweging bedoelen, en van een gemeente of lokale gemeenschap als we één groep uit de gemeenschap aanduiden die op één plek samenkomt. Evangelische en pinksterbeweging is de naam die we in dit rapport gebruiken voor de hele gemeenschap, alle lokale gemeenschappen in Nederland samen.

informeel en uitbundig (Boogaard et al., 2009). Vaak is er een gastvrij en warm onthaal, en wordt vanuit de gemeente actief contact gemaakt met nieuwe bezoekers (De Bruijne et al., 2009). De kerkdienst zelf is vaak modern: het taalgebruik en de muziek is hedendaags, er wordt nieuwe media gebruikt en de muziek wordt veelal live gespeeld door een band van leden uit de eigen gemeenschap. Centraal staat de blijdschap en dankbaarheid over het goede dat God volgens deze gemeenschap voor mensen heeft gedaan. In grote lijnen wordt vaak een liturgie (een voorgeschreven orde van dienst) gevolgd, maar die is minder formeel dan bij traditionele protestantse kerkdiensten of een Rooms-Katholieke mis.[156] Rituelen en symboliek zijn nauwelijks tot niet te vinden in een evangelische of pinkstergemeente (De Bruijne et al., 2009). Er wordt wel veel gezongen en er is meestal een preek of toespraak van een spreker of voorganger van die dag. Vaak is de kerkdienst een moment om ook praktische mededelingen te geven. Afhankelijk van de gemeenschap wordt er in sommige groepen ook vrij gedanst, zingen mensen met hun handen uitgestrekt in de lucht en is er 'ruimte voor de Heilige Geest'. Dit houdt in dat ze loslaten wat van tevoren afgesproken is over de kerkdienst en wachten ze af wat er gebeurt, of naar eigen zeggen van de gemeenschap 'wat God gaat doen' tijdens de samenkomst. Dan kan het voorkomen dat mensen in geestvervoering raken, en daarbij bijvoorbeeld spontaan op de grond vallen, zingen, door elkaar en voor elkaar bidden, soms in een voor velen onverstaanbare taal (tongentaal of klanktaal). Soms nemen mensen het woord op het podium om een persoonlijke getuigenis te geven. Dan deelt men een verhaal over wat God volgens hen in hun leven gedaan heeft, zoals een genezing of een andere bijzondere levenswending.

De evangelische en pinksterbeweging vraagt doorgaans grote inzet van leden en vaste bezoekers (De Bruijne et al., 2009). Naast de kerkdiensten op zondag, waarbij meestal opvang beschikbaar is voor baby's en peuters, kinderen (zondagsschool) en in sommige kerken ook tieners, zijn er doordeweekse activiteiten voor verschillende doelgroepen en doeleinden. Leiders van de gemeente vergaderen dan over de praktische gang van zaken, de band repeteert, er worden huisbezoeken afgelegd bij bijvoorbeeld oudere of zieke leden, er zijn groepen voor onder meer jonge ouders, tienerclubs, bijbelstudiegroepen, gebedsbijeenkomsten, evangelisatieactiviteiten, vrouwenavonden en dergelijke (Hoekstra & Ipenburg, 2008). Een enthousiaste evangelische of pinkstergelovige kan indien gewenst iedere dag in zijn agenda vullen met activiteiten voor de gemeente. Hoewel dit meestal niet verplicht is, wordt van leden of vaste bezoekers vaak wel verwacht dat ze aan enkele van deze activiteiten meedoen of hierin organisatorische taken waarnemen. Ook wordt in het merendeel van deze gemeentes van de achterban verwacht 10% van het inkomen aan de gemeente af te dragen. Dit actieve lidmaatschap komt voort uit de gedachte dat je niet alleen christen bent op zondag, en het zou volgens de gemeente het gevoel stimuleren dat je één gemeenschap bent. De meerderheid van de gelovigen geeft hier gehoor aan (Kregting & Wijma, 2023). Deze grote inzet levert mensen in de evangelische en pinksterbeweging naar eigen zeggen ook iets op. Het geloof wordt intensief gedeeld, enthousiast gezamenlijk beleefd, men ervaart warmte en saamhorigheid in de gemeenschap (De Bruijne et al., 2009).

Kenmerken van de evangelische en pinksterbeweging

Zoals genoemd is het onmogelijk om van de evangelische en pinksterbeweging een eenduidige schets te geven. De beweging is een combinatie van individuele gelovigen, groepen binnen traditionele kerken en groepen die juist op afstand staan van officiële

[156] In sommige oudere evangelische of pinkstergemeenten komt dit nog wel meer naar voren, en wordt soms ook nog traditionelere muziek gebruikt.

kerkelijke structuren (Klaver, 2010). Omdat er geen overkoepelende evangelische of pinksterorganisatie met een centrale ledenadministratie bestaat zoals in de Rooms-Katholieke-Kerk (RKK) of protestante kerken het geval is, is het bovendien lastig om een exact aantal mensen te noemen dat zich tot deze beweging rekent. Er komen binnen de beweging wel kleinere, losstaande overkoepelende organisaties voor. De Verenigde Pinkster en Evangeliegemeenten (hierna VPE; ca. 15.000 leden[157]) is daar een voorbeeld van, net als de baptistengemeenten binnen de Unie-ABC (ca. 25.000 leden), Unie-ABC[158], het Leger des Heils (ca. 4.800 leden/heilssoldaten) en Zevende-dags Adventisten (ca. 6.000 doopleden). Naast deze voorbeelden functioneren veel evangelische en pinkstergemeenten onafhankelijk en zijn zelfvoorzienend.

Binnen de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) was in 2011 8% evangelisch, maar aangezien het ledenaantal van de PKN sindsdien gedaald is, ligt die verhouding op dit moment mogelijk anders. Binnen de Nederlandse Gereformeerde Kerken (NGK), de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK) en de Hersteld Hervormde Kerk (HHK) is het minder duidelijk hoeveel leden of kerken evangelisch genoemd kunnen worden. Wel zijn in die geloofsgemeenschappen evangelische elementen terug te vinden, bijvoorbeeld in de liturgie. Dan gaat het bijvoorbeeld om het zingen en luisteren van evangelische liederen in de kerkdienst en/of in de privésfeer (Kregting & Wijma, 2023), en het deelnemen aan activiteiten buiten de kerk zoals conferenties en retraites (Klaver, 2010). Over het algemeen wordt geschat dat rond de 400.000-500.000 christenen in Nederland zich tot de evangelische en pinksterbeweging rekenen (Kregting & Wijma, 2023).[159]

Van de christelijke gemeenschappen in dit rapport is de evangelische en pinksterbeweging één van de jongste gemeenschappen in Nederland. In tegenstelling tot veel traditionele kerken kent de beweging op dit moment een toename in ledenaantallen, zowel in Nederland als wereldwijd. Het staat daarmee haaks op de secularisatie en ontkerkelijking die elders in de Westerse wereld zichtbaar is (Klaver, 2011).[160] In Nederland zijn het deels leden uit traditionele kerken die de overstap naar evangelische en pinkstergemeenten maken, en deels 'bekeerlingen'. Bekeerlingen zijn mensen die niet eerder aan een christelijke gemeenschap verbonden waren (Vermeer & Scheepers, 2017). Mondiaal groeit de evangelische en pinksterbeweging eveneens, en met name op het zuidelijk halfrond. Het aantal evangelische en pinkstergelovigen zou nu volgens het rapport 'Status of Global Christianity 2026' van het Center for the Study of Global Christianity van het Gordon-Conwell Theological Seminary wereldwijd op ruim 918 miljoen mensen liggen.[161]

[157] VPE (z.d.). *Dit zijn wij*. Geraadpleegd op 22 november 2024, van Dit zijn wij – VPE.

[158] Raad van Kerken (2023, 20 juni). *Baptistengemeenten vormen samen één kerkgenootschap*. Geraadpleegd op 14 februari 2025, van Baptistengemeenten vormen samen één kerkgenootschap – Raad van Kerken in Nederland.

[159] Het is in het onderzoek van Kregting en Wijma (2023) niet gespecificeerd of bij deze schatting migrantenkerken binnen de evangelische en pinksterbeweging zijn meegerekend. Als dat niet het geval is, zal het aantal evangelische en pinksterchristenen waarschijnlijk rond de 800.000 liggen.

[160] Daar waar in 1849 alle Nederlanders tot een kerkelijke gezindte behoorde, is dit anno 2023 heel anders en rapporteert 58% van de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder dat zij niet tot een kerkelijke gezindte behoort. Deze ontkerkelijking heeft de protestantse kerken het zwaarst getroffen, deze is van 56% in 1849 naar 13% in 2023 gegaan. De Rooms-Katholieken zijn in dezelfde periode van 38% naar 17% gegaan. Deze dalingen zijn vooral het resultaat van ontkerkelijking: een stijging van het aantal Nederlanders dat geen kerkelijke gezindte meer aanhangt. Een kleiner deel is terug te zien in de groep 'overige kerkelijke gezindten', dat verdubbelde van 6% naar 12%. Zo komen vanaf 1879 de islamieten voor en vanaf 1899 de CGJG. De evangelische en pinkstergelovigen zijn vanaf 1920 in de cijfers terug te zien (CBS, 2024).

[161] World Christian Database (2026). *Status of Global Christianity, 2026, in the Context of 1900-2075.* Geraadpleegd op 11 mei 2026, van Status-of-Global-Christianity-2026.2b54be19fc0c.pdf.

Omdat de traditionele afbakening van een christelijke geloofsgemeenschap in verschillende denominaties niet is toe te passen op de evangelische en pinksterbeweging, is de term 'netwerkchristendom' behulpzaam (Klaver, 2010). Er is in de evangelische en pinksterbeweging geen duidelijk centrum van de macht en de rol van overkoepelende organisaties (zoals de VPE) zijn bescheiden. Deze functioneren vooral als netwerken: het is een manier om anderen te ontmoeten en zaken, met name rond de geloofsbeleving, uit te wisselen. Daarbij spelen dogma's (wat geloven we precies), geloofsbelijdenissen en de brede traditie en geschiedenis van de kerk een ondergeschikte rol. De gemeenschappen vinden elkaar in deze samenwerkingen eerder in een gemeenschappelijke uitoefening en beleving van het geloof. Deze netwerken beperken zich bovendien niet tot de landsgrenzen. Er bestaan veel internationale netwerken van predikers, evangelisten en invloedrijke kerken in de evangelische en pinksterbeweging. Deze internationalisering is met name in de afgelopen twee decennia toegenomen (Klaver, 2021).

De rechtsvorm van gemeenschappen loopt sterk uiteen. Naast kerkgenootschappen komen ook stichtingen voor en zogenoemde 'reli-ondernemers'. Dat zijn individuen zoals rondreizende sprekers of gebedsgenezers die niet aan één lokaal kerkgenootschap zijn verbonden. Dergelijke stichtingen en zzp'ers kennen geen formele ledenadministratie, maar binden hun aanhangers aan zich door middel van donateurschap of andere registratiemogelijkheden. Bij stichtingen blijft vaak onduidelijk hoe de verhouding ligt tussen bestuur en uitvoerende leidinggevenden. Bij internationale kerken (zoals Hillsong Church, Redeemed Christian Church of God en Iglesia Universal) bepalen de hoogste organen van die kerken vaak het beleid (Klaver, 2021).

Evangelische en pinksterbeweging in dit rapport

De evangelische en pinksterbeweging verdient een aparte behandeling in dit rapport. Ondanks dat een groot deel van de hiertoe behorende kerken historisch gezien onder het protestantisme gerekend kunnen worden, kent de beweging unieke kenmerken die een rol kunnen spelen bij de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Er wordt daarnaast bewust gesproken van de evangelische en pinkster*beweging* in plaats van een kerk, omdat deze gemeenschap niet kan worden afgebakend zoals traditionele kerken. Zo komen er zowel binnen de RKK als de protestantse kerken evangelische en pinksterstromingen voor, zoals de katholieke charismatische vernieuwing binnen de RKK, het Evangelisch Werkverband binnen de (PKN) en New Wine dat zijn wortels heeft in de NGK.[162] Daarnaast zijn er binnen de evangelische en pinksterbeweging vooral veel zelfstandige kerken die zichzelf een evangelische of pinkstergemeente noemen. Ook kent deze gemeenschap veel organisaties die niet als kerkgenootschap georganiseerd en geregistreerd zijn, maar wel uiteenlopende activiteiten en goederen aanbieden, en een achterban van bijvoorbeeld donateurs hebben (zoals stichting Opwekking of Frontrunners Ministries).

Onder evangelisch wordt in dit rapport specifiek evangelisch in de Nederlandse context verstaan. Dat is niet één op één te vertalen naar evangelische groepen in bijvoorbeeld Duitsland of de Verenigde Staten, omdat de beweging in Nederland specifieke invloeden heeft vanuit de Nederlandse reformatie die niet met andere contexten te vergelijken is (Klaver, 2011).[163] Verder bespreken we in dit rapport de evangelische beweging en de pinksterbeweging als één groep. In ander onderzoek kiest men ervoor

[162] Dit maakt het noemen van specifieke aantallen bovendien lastig, en kan zorgen met overlap met de aantallen die genoemd zijn bij de RKK en protestantse kerken. Zoals Stoffels (1990) het noemde: 'diffuse karakter en de vloeiende grenzen' van het evangelisch protestantisme.

[163] Wat internationaal *evangelical* (evangelicaal) genoemd wordt, heeft in de Nederlandse context meer overeenkomsten met de gereformeerde traditie (Klaver, 2010).

deze twee bewegingen gescheiden te houden of te spreken van de evangelische beweging zonder de pinksterbeweging daarbij apart te noemen (zie bijvoorbeeld Klaver, 2011). De evangelische en pinkstergemeenten in Nederland zijn echter tegenwoordig nauwelijks nog van elkaar te onderscheiden. Dit wordt veroorzaakt door het zogenoemde 'verpinksteren' of de charismatisering van de evangelische beweging. Dit houdt kortgezegd in dat evangelische gemeenten in de loop der jaren steeds meer op pinkstergemeenten zijn gaan lijken. Daarnaast is het meest karakteristieke breekpunt van traditionele kerken met zowel de evangelische als de pinksterbeweging de doop (Klaver, 2011). Traditionele kerken dopen over het algemeen kinderen, en evangelische en pinkstergemeenten dopen (jong)volwassenen. Tot slot voegen we beide bewegingen samen in dit rapport omdat er veel overeenkomsten zijn wanneer het gaat over de factoren die een rol spelen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Voor dit deel van het onderzoek zijn vertegenwoordigers van de VPE, het meldpunt SEM (paragraaf 13.5) en experts geïnterviewd (bijlage 4).

Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten
De Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten (VPE) is één van de grootste kerkgenootschappen binnen de evangelische en pinksterbeweging in Nederland, en in die hoedanigheid betrokken in dit rapport als voorbeeld van hoe een gemeenschap binnen de evangelische en pinksterbeweging mogelijk functioneert. De VPE is ontstaan uit een fusie van twee organisaties in 2002, namelijk De Broederschap van Pinkstergemeenten en Volle-Evangeliegemeenten. In 2025 zijn bij de VPE aangesloten: 136 gemeenten, 140 predikanten en andere geestelijke werkers. Qua ledenaantallen zou het om en nabij de 15.000 liggen.[164] In 2017 waren dit 133 gemeenten, 20.000 gemeenteleden en 180 persoonlijke leden (Bakker & Dijkhuizen, 2017). Vergeleken bij de andere christelijke gemeenschappen in dit rapport en het eerdergenoemde geschatte totaal van de evangelische en pinksterbeweging in Nederland, is dat weinig. Dat komt vooral omdat veel lokale gemeenschappen binnen deze beweging, zoals genoemd in de inleiding, niet bij een overkoepelend kerkgenootschap zijn aangesloten. Het is daarom belangrijk om te benadrukken dat de VPE in dit onderzoek slechts één voorbeeld is van de vele uiteenlopende gemeenschappen die binnen de evangelische en pinksterbeweging voorkomen, en niet representatief is voor de hele gemeenschap.

De VPE is een congregationalistisch kerkgenootschap. Dat bekent dat de aangesloten leden onafhankelijk blijven, maar wel een gezamenlijke ALV hebben (VPE, 2023).[165] Leden kunnen plaatselijke gemeentes zijn, maar ook individuele voorgangers, zendelingen of organisaties die zich herkennen in de signatuur van de VPE. Het Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur worden gekozen door en leggen verantwoording af aan de ALV. Het Dagelijks Bestuur voert de besluiten van de ALV uit. De doelstelling van de VPE is haar leden bij te staan in raad en daad, 'met name ten behoeve van het stichten van gemeenten, het ontwikkelen van de gemeente en het ontwikkelen van leiderschap; de gemeentelijke leden en persoonlijke leden te vertegenwoordigen bij de overheid en bij organisaties in binnen- en buitenland' (VPE, 2024, p. 4-5). Zij doet dat 'zonder inbreuk te maken op de zelfstandigheid van de gemeentelijke leden' (VPE, 2024, p. 5). De VPE is aangesloten bij de *Assemblies of*

[164] VPE (z.d.). *Dit zijn wij*. Geraadpleegd op 18 november 2024, van Dit zijn wij – VPE. Het gaat dan om geregistreerde leden. In de praktijk bezoeken ook veel ongeregistreerde bezoekers de kerkdiensten.
[165] Op lokaal niveau betekent congregationalisme dat iedere gelovige in de gemeente dezelfde bevoegdheid heeft, en iedereen kan alle taken in de gemeente vervullen (dat wordt door gemeenschappen zelf vaak het 'priesterschap van alle gelovigen' genoemd). Dat is een wezenlijk verschil met andere ecclesiologische modellen, waarbij de macht en beslissingsbevoegdheden liggen bij de bisschop (episcopaal), de synode (synodaal) of de kerkenraad of oudsten (presbyteriaal).

God uit de Verenigde Staten, een internationaal samenwerkingsverband van pinkstergemeenten. Deze heeft geen stem in de ALV.

De geloofsbasis van de VPE komt overeen met de algemene theologische kenmerken die zijn genoemd in paragraaf 5.1.3. Daarnaast vermeldt deze geloofsbasis specifiek dat gelovigen de plicht hebben zich te laten dopen (door volledige onderdompeling, de volwassendoop genoemd). De VPE geloof bovendien in de aanvullende 'doop in de Heilige Geest'. Door geloof ontvangt men deze geestelijke doop. Deze wordt niet zichtbaar zoals de fysieke waterdoop, maar is te herkennen aan het spreken in tongentaal en andere gaven zoals profetie, genezing en het uitdrijven van boze geesten. Tot slot gelooft de VPE dat Jezus terugkomt als koning, dat er een nieuwe hemel en een nieuwe aarde zullen komen, dat doden zullen opstaan en Jezus dan als rechter zal oordelen. Voor mensen die Jezus niet aanvaarden als verlosser betekent dit eeuwige verlorenheid.[166]

De VPE is aangesloten bij Stichting Evangelisch Meldpunt (SEM), het meldpunt voor (seksueel) grensoverschrijdend gedrag dat beschikbaar is voor de hele evangelische en pinksterbeweging (zie paragraaf 13.5).

5.1.2 Geloofsovertuigingen

Zoals genoemd is de evangelische en pinksterbeweging niet te definiëren zoals traditionele kerken. Geloofsovertuigingen en geloofsbelijdenissen zijn, zoals genoemd, ondergeschikt aan een gezamenlijke geloofsbeleving. Ook is er geen eenduidige visie op hoe een gemeente eruit hoort te zien (McGrath, 1997). Tegelijkertijd zijn er wel een aantal kenmerkende geloofsovertuigingen dat gedeeld wordt in de breedte van de beweging. In dit rapport blijft de bespreking ervan beperkt tot geloofsovertuigingen die een rol spelen in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag, zoals in hoofdstuk 9 t/m 11 verder wordt uitgewerkt. Deze kenmerken zijn de nadruk op persoonlijke bekering, het gezag van de Bijbel, de noodzaak van evangelisatie, openheid voor bovennatuurlijke verschijnselen en een dualistisch wereldbeeld dat daarbij hoort. Tot slot wordt de houding ten aanzien van de seculiere samenleving uiteengezet.

Persoonlijke bekering en relatie met God
In de eerste plaats wordt de evangelische en pinksterbeweging gekenmerkt door een grote nadruk op de persoonlijke bekering en individuele relatie van de gelovige met Jezus, de zoon van God. Men gelooft dat de ziel opnieuw wordt geboren nadat iemand kiest om te geloven (bekering). Het oude leven wordt op dat moment achtergelaten (Boogaard et al., 2009) en het nieuwe leven vormt de basis van een relatie met God, ongeacht wat iemand gedaan heeft voor diens bekering. Dat is binnen de evangelische en pinkstertheologie mogelijk omdat men gelooft dat Jezus tweeduizend jaar geleden is gestorven aan een kruis en daarna uit de dood is opgestaan. Daarmee is de dood en de zonde overwonnen, omdat God zelf de dood en zonde door zijn zoon doorstaan heeft. Daardoor hoeft de gelovige niet meer gestraft te worden voor diens zonde (Bakker & Dijkhuizen, 2017). Dit onderschrijven de RKK en protestantse kerken ook, maar het verschil is dat in deze traditionele kerken de (kerk)geschiedenis of traditie vanaf de schepping tot op heden ook een belangrijke rol spelen in de geloofsovertuigingen en de visie op kerk-zijn (Klaver & Roeland, 2010). In de evangelische en pinksterbeweging ligt de keuze en verantwoordelijkheid voor het

[166] VPE, 2024; VPE (z.d.). *Geloofsverklaring*. Geraadpleegd op 28 november 2024, van Geloofsverklaring – VPE.

geloof en het geloofsleven bij de gelovige zelf, en niet bij het instituut, de traditie of de predikant (Klaver, 2011). Het gaat om de 'relatie' boven de 'religie' of 'traditie'. Het is een van de belangrijkste redenen waarom de meerderheid van deze gemeenschappen alleen volwassen leden dopen. De doop is de bevestiging van de persoonlijke keuze voor het geloof. Ze geloven dat je pas als volwassene bewust deze keuze kan maken. Deze individualiteit is ook zichtbaar in de onafhankelijkheid van veel lokale evangelische en pinkstergemeentes. Hoewel er de laatste decennia wel onderling gesprekken en samenwerkingen op gang zijn gekomen, ook met traditionele kerken, wordt er nog veel waarde gehecht aan deze onafhankelijkheid (Klaver & Roeland, 2010). Een recente ontwikkeling is bovendien dat sommige lokale gemeentes zichzelf ook geen evangelische of pinkstergemeente meer noemen, wat deze onafhankelijkheid verder onderstreept (Klaver, 2021).[167]

Zonde en vergeving
Hoewel zonde en vergeving principes zijn die terugkomen in alle christelijke gemeenschappen in dit rapport, ligt de nadruk binnen de evangelische en pinksterbeweging meer op het nieuwe leven zonder zonde. In de geloofsverklaring van de VPE staat dit als volgt: 'Door Hem ontvangen wij kracht om getuigen van Jezus te zijn en om de zonde na te laten en een heilig en overwinnend leven te leiden, waarin de vrucht van de Heilige Geest zich kan openbaren.'[168] Men gelooft dat als er na de bekering nog gezondigd wordt, er steeds een weg terug is naar God. Hoe dit principe in de praktijk wordt toegepast, varieert enorm binnen de verschillende evangelische en pinkstergemeenschappen.

Er bestaan bovendien veel definities van het concept zonde. In dit rapport definiëren we zonde als alles wat moreel verwerpelijk is in Gods ogen volgens het christelijk geloof. De VPE verwoordt dit in haar geloofsverklaring als volgt:

> 'Wij geloven dat de mens oorspronkelijk goed en volkomen is geschapen naar Gods beeld en gelijkenis. Door moedwillige overtreding is de mens in zonde gevallen en daardoor onderworpen aan de lichamelijke en geestelijke dood. Door de zonde valt ieder mens onder het oordeel. Redding hiervan is alleen mogelijk door aanvaarding van het verlossingswerk van Jezus Christus.'[169]

Spreken over zonde kan in het christelijk geloof niet zonder te spreken over vergeving, en dat geldt ook voor de evangelische en pinksterbeweging. In de geloofsverklaring van de VPE staat dat als volgt beschreven:

> 'Wij geloven dat op grond van het volbrachte werk van Jezus aan het kruis van Golgotha er vergeving is van zonden en verlossing voor allen die zich tot God bekeren. Aan het kruis droeg Jezus als plaatsvervanger voor ieder mens de straf voor de zonde en bewerkte Hij voor iedereen, die in Hem gelooft, verzoening en vrede met God.'[170]

Vergeving gaat zowel over de relatie tussen de individuele gelovige en God, als over de relatie tussen mensen onderling. Als iemand heeft gezondigd tegen een ander mens is die relatie verstoord. Dan kan het voorkomen dat van een slachtoffer van seksueel

[167] Overigens kunnen deze kerken hier ondanks deze zelfidentificatie alsnog toe gerekend worden, omdat zij in de wijze waarop zij hun gemeente vormgeven en het geloof invullen typisch evangelisch of charismatisch zijn.
[168] VPE (z.d.). *Geloofsverklaring*. Geraadpleegd op 28 november 2024, van Geloofsverklaring – VPE.
[169] VPE (z.d.). *Geloofsverklaring*. Geraadpleegd op 28 november 2024, van Geloofsverklaring – VPE.
[170] VPE (z.d.). *Geloofsverklaring.* Geraadpleegd op 28 november 2024, van Geloofsverklaring – VPE.

grensoverschrijdend gedrag verwacht wordt dat deze de dader vergeeft (De Vries, 2021; hier wordt verder op ingegaan in paragraaf 10.5). In het christelijk geloof kan vergeving namelijk als een Bijbelse opdracht worden opgevat, helemaal wanneer de Bijbel als Gods onfeilbare woord wordt beschouwd.[171]

De Bijbel is het onfeilbare woord van God
Ten tweede wordt de evangelische en pinksterbeweging gekenmerkt door een nadruk op het gezag van de Bijbel als het woord van God. God helpt de gelovige door de Heilige Geest om de Bijbel te begrijpen en hoe deze teksten toe te passen in het dagelijks leven van de 21e eeuw. Daarom is er van oudsher weinig tot geen aandacht voor wetenschappelijke theologiebeoefening in deze gemeenschap, hoewel dat enigszins aan het groeien is.[172] Er is vooral veel waardering voor praktische en heldere Bijbeluitleg van bevlogen sprekers, wiens gezag en geloofwaardigheid vaker samenhangt met het succes van diens kerk of organisatie dan de mate waarin hij of zij theologisch onderlegd is (Klaver, 2010; paragraaf 10.3).

Evangelisatie
Ten derde ervaart men in de evangelische en pinksterbeweging de noodzaak het geloof actief in de wereld te verspreiden door middel van zending en evangelisatie. Men leeft namelijk in de verwachting dat Jezus snel zal terugkeren op aarde, en tot die tijd moeten zoveel mogelijk mensen bereikt worden met het evangelie. Er zijn verschillende interpretaties van wat er precies zal plaatsvinden rond de terugkeer van Jezus, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Jehovah's Getuigen die een eenduidige interpretatie van het einde der tijden kennen.[173]

Hoe een gelovige zich gedraagt ten opzichte van anderen is in deze context belangrijk, omdat de gelovige een levend voorbeeld (getuigenis) zou moeten zijn van zijn of haar geloof. Men heeft in zekere zin een imago in stand te houden (paragraaf 10.4.3). Concreet betekent dit dat het hele leven wordt onderworpen aan de relatie met God,[174] en wat er wel of niet bij hoort als deze relatie goed is. Dit zorgt vaak voor een gedeelde spiritualiteit die zich uit in een hoge gedeelde moraliteit en een gedeeld taalveld (Klaver, 2010). Dat kan gaan over seksualiteit, maar ook over hoe men praat, hoeveel men de Bijbel bestudeert en bidt, hoe men met emoties omgaat, hoe men voor het eigen lichaam zorgt, naar welke muziek men luistert en welke

[171] Zie bijvoorbeeld Mattheüs 6:12: 'En vergeef ons onze schulden, zoals ook wij onze schuldenaren vergeven' (HSV) en Mattheüs 6:15: 'Maar als u de mensen hun overtredingen niet vergeeft, zal uw Vader uw overtredingen ook niet vergeven' (HSV).

[172] De Unie-ABC is de enige van deze organisaties die een wetenschappelijke theologische predikantenopleiding (Unie-ABC (z.d.) Baptisten Seminarium. Geraadpleegd op 22 november van Unie-ABC - Seminarium), waar dat bij protestantse kerken heel gangbaar is en meestal een vereiste om leiding te geven aan een kerk of gemeente: 'Al eeuwen geleden introduceerde zowel Luther als Calvijn de kerngedachte van het priesterschap van gelovigen, maar de evangelische beweging legt hier extra nadruk op: om voor te gaan in een kerkdienst of om een Bijbelstudie te verzorgen is een theologische opleiding niet nodig. Iedere gelovige kan het Woord uitleggen en kan van Jezus getuigen, omdat God door zijn Geest tot iedereen spreekt' (Bakker & Dijkhuizen, 2017, p. 13). Een theologische opleiding kan helpend zijn bij het vormen van leiders van lokale gemeenschappen en de (theologische) invulling die zij geven aan hun verkondiging en de omgang met gemeenteleden, ook als het gaat over hoe hetgeen zij geloven zich verhoudt tot machtsverhoudingen en seksueel grensoverschrijdend gedrag.

[173] Over het algemeen geloven evangelische en pinkstergelovigen dat er bij de terugkeer van Jezus een nieuwe hemel en een nieuwe aarde komt. Verschillende interpretaties zijn er ook over wat men precies verstaat onder het Koninkrijk van God. Sommigen geloven dat dit pas komt wanneer Jezus terugkomt, anderen geloven dat het er nu al is, en dat het bestaat uit de groep van alle ware gelovigen op aarde die hun geloof in Jezus zichtbaar maken in hun doen en laten (VPE, 2021). Bij deze verwachting van het einde der tijden hoort het geloof van de meeste evangelische en pinkstergemeenschappen dat het joodse volk en de oprichting van de staat Israël in 1948 hierin een speciale rol speelt. Deze focus op Israël en het joodse volk is van oudsher een belangrijk kenmerk en één die de beweging onderscheidt van de RKK en protestantse kerken (Bakker & Dijkhuizen, 2017).

[174] Zoals Kregting en Wijma (2023) het verwoorden: 'Er zijn maar weinig Nederlanders die zo trouw zijn aan hun geloof als de evangelische protestanten, wellicht alleen de bevindelijk-gereformeerden.'

televisieprogramma's men kijkt. Als de relatie met God in orde is, dan is de gelovige goed voor diens omgeving en zuiver in doen en laten. De keerzijde van de medaille is dat door deze hoge moraal, in combinatie met de hierboven genoemde individualiteit, de minder positieve dingen in het leven kunnen worden opgevat als gevolg van een gebrek aan of onvoldoende geestelijkheid of in sommige gemeenschappen toegeschreven wordt aan kwaadaardige geestelijke machten. Hoe iemand zich gedraagt, kan zodoende in sommige gemeenschappen een manier worden om de kwaliteit van iemands geloof te beoordelen (Klaver, 2011).

De geestelijke wereld en de Heilige Geest

Ten vierde staat de geloofservaring en de openheid voor wonderen en bovennatuurlijke verschijnselen centraal in de geloofsbeleving van evangelische en pinksterchristenen (Klaver, 2010). Men gelooft in een onderscheid tussen de aardse en geestelijke, de natuurlijke en bovennatuurlijke werkelijkheid (De Leede, 2008). De geestelijke werkelijkheid is grotendeels onzichtbaar, maar kan op verschillende manieren zichtbaar worden en invloed hebben op het aardse leven, bijvoorbeeld in ziekte, oorlogen en de politiek. Sommige mensen in deze beweging geloven bovendien dat er engelen, demonen en andere geestelijke krachten actief zijn in de geestelijke wereld, en dat een actieve geloofsbeoefening (o.a. gebed) invloed kan hebben op de strijd die daar tussen goede en kwade machten gevoerd wordt.

In het dagelijks leven van een gelovige is het de Heilige Geest die positieve bovennatuurlijke ervaringen bewerkstelligt. Deze stuurde God naar gelovigen toe (met Pinksteren) nadat Jezus de aarde verliet (Hemelvaart), om ze te steunen in het aardse leven. Dat werd volgens deze christenen op een aantal specifieke bovennatuurlijke manieren zichtbaar bij Jezus' eerste discipelen, zoals het spreken in tongentaal en het doen van wonderen (zoals ziekte genezen en demonen uitdrijven). In de evangelische en pinksterbeweging gelooft men vaak dat deze 'gaven van de Geest', zoals ze vaak genoemd worden, ook vandaag nog gegeven worden aan christenen.[175] De VPE noemt dat de doop in de Heilige Geest, als aanvulling op de waterdoop:

> 'Wij geloven in de Heilige Geest. Hij overtuigt van zonde tot bekering en bewerkt de wedergeboorte. Door Hem ontvangen wij kracht om getuigen van Jezus te zijn en om de zonde na te laten en een heilig en overwinnend leven te leiden, waarin de vrucht van de Heilige Geest zich kan openbaren. Hij deelt gaven uit aan eenieder zoals Hij dat wil, tot welzijn van de gemeente en tot vervulling van haar taak in de wereld. (…) Wij geloven dat God zijn gemeente toerust door de gelovigen te dopen in de Heilige Geest. Deze doop, ontvangen door geloof, wordt herkend door het spreken in nieuwe tongen, zoals de Geest deze geeft uit te spreken en ook door het functioneren van andere geestesgaven in de levens van de gelovigen.'[176]

Het bezitten van deze gaven is een manier waarop aan gelovigen gezien kan worden dat God in en door hen heen werkt. In die zin kan het voor omstanders veel zeggen over je status als christen en hoe het ervoor staat met je innerlijke geloofsleven. Het ontbreken van deze gaven kan iemand, in gemeenschappen waar dit principe benadrukt wordt, flink doen twijfelen of de relatie met God wel in orde is. Ook hier

[175] Onder de gaven van de Geest of charismata vallen onder meer gebedsgenezing en profetie (paragraaf 10.3.3). In de Bijbel wordt daarover gesproken in het Bijbelboek 1 Korinthe 12:8-10: 'Want aan de één wordt door de Geest een woord van wijsheid gegeven en aan de ander een woord van kennis, door dezelfde Geest; en aan een ander geloof, door dezelfde Geest, en aan een ander genadegaven van genezingen, door dezelfde Geest; en aan een ander werkingen van krachten, en aan een ander profetie, en aan een ander het onderscheiden van geesten, en aan een ander allerlei talen, en aan een ander uitleg van talen' (Herziene Statenvertaling, 2010).

[176] VPE (z.d.), *Geloofsverklaring*. Geraadpleegd op 28 november 2024, van Geloofsverklaring – VPE.

verschilt het heel erg hoe een lokale gemeenschap of individuele gelovige aankijkt tegen deze gaven van de Geest.[177]

Naast deze zichtbare geestelijke ervaringen, geestelijke talenten of gaven die gelovigen kunnen hebben, kan een ervaring met de Heilige Geest ook in eenvoudiger dingen zitten. Wanneer een gelovige een gevoel krijgt dat God dichtbij is, tijdens een gebed, het lezen van de Bijbel of een wandeling, zal een evangelische of pinkstergelovige dit vaak toeschrijven aan de Heilige Geest. Zij geloven dat deze gebeurtenissen plaatsvinden door God zelf, dóór de gelovige heen, en dat het nooit de kracht of gave van de mens zelf is. In de evangelische en pinksterbeweging wordt vaak gestimuleerd om deze ervaringen na te streven, zowel privé als met andere gelovigen samen. Het is een blijk van geestelijke groei en helpt richting te geven aan het dagelijks leven (Boogaard et al., 2009). Anderzijds kunnen minder positieve zaken, zoals gedragingen of gebeurtenissen in iemands leven, juist toegeschreven worden aan kwade of schadelijke geestelijke machten (Klaver, 2011).

Visie op de buitenwereld

Tot slot is de houding binnen de evangelische en pinksterbeweging ten opzichte van de seculiere samenleving tweeledig. Het is sterk dualistisch en komt voort uit het hierboven genoemde onderscheid tussen het natuurlijke en het bovennatuurlijke (De Leede, 2008). Men leeft wel in de wereld, maar hoort er niet (meer) bij omdat zij door hun bekering als het ware zijn losgekomen van diens zondige natuur (Boogaard et al., 2009). Er wordt door sommige gelovigen binnen de evangelische en pinksterbeweging dan ook met argwaan gekeken naar mogelijk gevaarlijke wereldbeelden die er volgens hen in voor kunnen komen.[178] Dit is terug te zien in de relatief hoge weerstand tegen abortus, echtscheiding, euthanasie, seks en samenwonen voor het huwelijk, en alle praktijken die afwijken van het heteroseksuele huwelijk (paragraaf 9.2.2). Bij deze thema's moet gezegd worden dat er onderling veel variatie voorkomt, en niet iedere evangelische of pinkstergelovige zou dit onderschrijven (Kregting & Wijma, 2023). Zeker in de afgelopen jaren neemt deze weerstand af en komen er meer nuances voor (Bakker & Dijkhuizen, 2017).[179] Naast deze argwaan zoekt men, onder invloed van nieuwe manieren om de gemeente en evangelisatie vorm te geven, juist aansluiting bij de omringende cultuur om bestaande en potentiële gelovigen aan te blijven spreken (Klaver, 2011). Dit wordt zichtbaar in de vele terreinen waarbinnen de evangelische en pinksterbeweging zich de afgelopen decennia heeft verspreid. Voorbeelden hiervan zijn evangelische onderwijsinstellingen (De Passie, Evangelische Hogeschool), media (EO, Groot Nieuws Radio, Family7, New Faith Network), festivals (EO-Jongerendag, de pinksterconferentie van stichting Opwekking, New Wine zomerconferentie) en vakantiemogelijkheden zoals camping Het Beloofde Land in Voorthuizen (Stoffels & Vellenga, 1993). Het volledig vermijden en afwijzen van het seculiere aanbod komt

[177] Grofweg zijn er in het christendom drie groepen te onderscheiden: Er zijn gemeenschappen die geloven dat deze alleen in de begintijd van het christendom voorkwam, toen de Heilige Geest voor het eerst kwam met Pinksteren. Anderen geloven dat dit niet noodzakelijk is voor iedere christen, maar dat sommigen in de gemeenschap dit als een soort bijzonder talent hebben dat ze nodig hebben voor hun functie in de gemeenschap. En dan zijn er gemeenschappen die geloven dat alle christenen de gaven van de Geest ontvangen na de bekering en de doop.

[178] De houding ten aanzien van geestelijke gezondheidszorg of andere therapie wordt door sommige gelovigen, hoewel dit aantal afneemt, binnen de evangelische en pinksterbeweging beschouwd als een plek waar zonde wordt vergoelijkt of als ongeneeslijk wordt behandeld. Het gaat dan om wereldse kennis die haaks zou staan op wat het geloof leert. In meer charismatische kringen kan de nadruk daarbij liggen op een voorkeur voor bovennatuurlijke genezing. Onverklaarbare symptomen worden soms toegeschreven aan 'bezetenheid of zonden in het voorgeslacht' (Boogaard et al., 2009; Ganzevoort, 2006).

[179] Dit komt onder andere door toenemende theologische kennis en door christenen uit andere kerkstromingen waar er anders over deze thema's gedacht wordt. Zij vermengen hun normen en waarden met evangelische en pinkstertheologie nadat zij zich bij een evangelische of pinkstergemeente aansluiten (Bakker & Dijkhuizen, 2017).

tegelijkertijd enkel voor bij een kleine minderheid (Kregting & Wijma, 2023). Het constant bezig zijn zich te verhouden tot wat er in de seculiere samenleving speelt, wordt als volgt geïllustreerd door een vertegenwoordiger van de VPE:

> 'Dus wij merken wel die druk van buiten, zoals: o, geloven jullie echt dat de Bijbel waar is? Met onderwerpen als schepping, evolutie, noem maar op. Gender en transseksualiteit… Er zijn zoveel aspecten in deze tijd, dat wij over dat soort dingen nadenken hoe je daar nou goed mee om gaat. Daar hebben we regelmatig gesprekken over. Hoe doen we dat? Dat doen we ook samen met organisaties zoals Rafaël[180] en anderen in dezelfde hoek. Zodat we daar standpunten over innemen die we dan samen uitdragen. Maar het is zeker van invloed, want ja, jonge mensen leven nu… Als we kijken naar boekjes die nu op school gebruikt worden: twee papa's, twee mama's, het kan allemaal. Dus het heeft best invloed op ons als gemeentes en als VPE. Maar niet veroordelend, nogmaals, maar dat is het.'

5.1.3 Internationaal en intercultureel

De evangelische en pinksterbeweging is per definitie een internationale en interculturele stroming. Dat is tweeledig. Enerzijds zijn er in deze stroming samenwerkingen met en afdelingen van organisaties en kerken buiten Nederland te vinden. Ook komen internationale sprekers in Nederlandse kerken en op evenementen. Anderzijds maken mensen met een interculturele en/of migratieachtergrond onderdeel uit van de evangelische en pinksterbeweging. Daarbinnen vormen zij geregeld zogenoemde migrantenkerken (zie paragraaf 1.2.1). Een voorbeeld van een migrantenkerk is de Ethiopisch Evangelische kerk Amanuel (EECUN) in Wageningen of de Armeense Pinkstergemeente Het Goede Zaad in Den Bosch. Over migrantenkerken is vaak nog veel onbekend in Nederland, ook in autochtone kerken (Steenstra, 2016), terwijl zij een aanzienlijk deel uitmaken van de christelijke gemeenschap in Nederland. Er is doorgaans weinig overkoepelende samenwerking tussen migrantenkerken en autochtone evangelische en pinkstergemeenten, vanwege een barrière in cultuur en taal (Klaver, 2010). In het geval van expats zorgt hun tijdelijke verblijf bovendien ook vaak voor minder contact met de omringende samenleving (De Kam, 2019).

Dit internationale en interculturele karakter is in eerste instantie een gevolg van immigratie, zoals de repatriëring van tienduizenden Indische Nederlanders in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw, en de nadruk op zendingswerk wat gezorgd heeft voor inbreng van verschillende culturen (Bakker & Dijkhuizen, 2017). Daarnaast is de evangelische en pinksterbeweging in de 21e eeuw geïnternationaliseerd, onder invloed van internet en sociale media, en de opkomst van internationale megakerken zoals Hillsong Church. Deze internationalisering vindt dus plaats van binnenuit en van buitenaf.

In 2018 is het totaal aantal christenen met een migratieachtergrond in Nederland geschat op ongeveer één miljoen, en zijn er ruim 1.200 internationale en migrantenkerken die diensten in meer dan 75 talen houden (De Hart & Van Houwelingen, 2018). Dit aantal groeit ieder jaar, dus is op dit moment zeer waarschijnlijk hoger. Zo heeft enkel de oorlog in Oekraïne al gezorgd voor een instroom van tienduizenden christenen die zich rekenen tot oosters-orthodoxe kerken.

[180] Rafaël Nederland is een netwerk van bijna veertig lokale gemeenten in Nederland binnen de evangelische en pinksterbeweging (Rafaël Nederland (z.d.), *Rafaël Nederland,* geraadpleegd op 13 mei 2025, van Rafaël Nederland | Gods liefde zichtbaar in Jezus!).

Hoeveel van de totale groep christenen met een migratieachtergrond tot de evangelische en pinksterbeweging gerekend mag worden is niet met zekerheid te zeggen. Koepelorganisatie Samen Kerk in Nederland (SKIN) maakt een grove verdeling en schaart ongeveer een derde van alle migrantenkerken onder de evangelische en pinksterbeweging.[181] Dit varieert van zelfstandige kerken tot lokale vestigingen van nationale en internationale kerken.

Hoewel deze kerken in de evangelische en pinksterbeweging even divers als vergelijkbaar zijn als autochtone evangelische en pinkstergemeentes, zijn er een aantal verschillen die mogelijk invloed hebben op de visie en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarom noemen wij deze hier apart. SKIN geeft aan dat internationale en migrantenkerken meestal wortelen in gemeenschapsculturen en relatiegericht zijn, waar de Nederlands georiënteerde evangelische en pinkstercultuur zoals eerdergenoemd meer individualistisch is (paragraaf 5.1.2; paragraaf 10.4.1). Daarnaast kennen deze kerken vaak een sterkere hiërarchie en episcopale structuur, waarbij de gemeenschap gecentreerd is rond één of een aantal duidelijke leiders (De Kam, 2019). Dit betekent dat in internationale en migrantenkerken men in de meeste situaties eerst de leider of voorganger van de gemeente benaderd, bijvoorbeeld bij het nemen van beslissingen.[182] De functieverdeling is in deze kerken vaak ook anders. Er zijn geen diakenen, maar de hele gemeenschap draagt financiële en praktische zorg voor elkaar. Het mensbeeld is bovendien meer holistisch, wat onder meer betekent dat de eerdergenoemde scheiding tussen aardse en geestelijke werkelijkheid als minder duidelijk wordt beschouwd (De Kam, 2019; paragraaf 5.1.2).

De meerderheid van de migrantenkerken heeft niet de financiële middelen om een voorganger (voltijds) in dienst te nemen en een eigen gebouw te betalen. Zij zijn vaak volledig afhankelijk van giften en hebben nauwelijks vermogen opgebouwd. Sommige kerken hebben het financieel zwaar omdat leden doorgaans lagere inkomens hebben en kampen met discriminatie op de arbeidsmarkt. Hier is vaak veel schaamte over, en het verlangen naar gelijkwaardigheid en het gevoel van eigenwaarde zorgen dat hier soms weinig openheid over is (De Kam, 2019). Er bestaan tegelijkertijd enkele uitzonderingen, zoals groepen kennismigranten met goedbetaalde banen of kerken die al langer in Nederland gevestigd zijn en meer opgebouwd hebben. Ook zijn er kerken die onderdeel zijn van een groter (internationaal) kerkverband en via de moederkerk financiële steun ontvangen (De Kam, 2019).

Migrantenkerken hebben ondanks hun onzichtbaarheid en gebrek aan samenwerking vaak een zeer belangrijke functie bij verschillende etnische bevolkingsgroepen, zoals materiële en geestelijke ondersteuning. Dit blijft vaak ongezien (Steenstra, 2016). Die onzichtbaarheid legt een grote verantwoordelijkheid bij deze gemeenschappen, ook als het gaat over seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Als daar weinig over gesproken wordt, kunnen er problemen ontstaan, maar is er ook geen hulp van buitenaf beschikbaar. Hier speelt cultuur mogelijk een grotere factor dan religie (Steenstra, 2016), maar is belangrijk om hierbij te vermelden omdat de scheiding tussen cultuur en religie niet altijd duidelijk te maken is. In de verdere bespreking van de factoren (hoofdstuk 9 t/m 11) zal vermeld worden wanneer het internationale en/of interculturele karakter van een gemeenschap speciale aandacht verdient.

[181] De database op de website bevat slechts een deel van het totale aantal kerken: 234 kerken, waarvan 37 katholiek, 121 evangelisch en pinkster, en 51 protestants (Gids internationale kerken Nederland (z.d.). *Zoek een kerk*. Geraadpleegd op 30 januari 2025 van Zoek een kerk.).

[182] Samen Kerk In Nederland (z.d.). *Veelgestelde vragen*. Geraadpleegd op 30 januari 2025, van https://skinkerken.wixsite.com/website-1/vragen.

5.2 Casus: House of Heroes

Deze paragraaf beschrijft een voorbeeldcasus van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de pinkstergemeente House of Heroes, waarbij onder meer de rol van de religieuze gemeenschap – in het bijzonder religieus leiderschap – bij de omgang met het seksueel grensoverschrijdende gedrag geïllustreerd wordt.

House of Heroes was een pinkstergemeente in Nijkerk onder leiding van Mattheus van der Steen. Met zijn eigentijdse, met humor doorspekte stijl en charisma wist hij in korte tijd veel mensen aan zijn organisatie te binden. Hij gaf aan geroepen te zijn om een opwekking in het geseculariseerde Europa te bewerkstelligen en stond als apostolisch leider[183] aan het hoofd van House of Heroes. Zijn leiderschap werd bovendien erkend door andere prominente leiders uit de evangelische en pinksterbeweging.[184]

Onder zijn leiding gaat het echter mis als een jonge vrouw jarenlang seksueel wordt misbruikt door één van de leden, blijkt uit een uitgebreide reconstructie van *De Correspondent*. Door gebed en boodschappen van God (profetie) krijgen de twee een speciale band, en komt de op dat moment nog minderjarige vrouw bij het gezin van de dader thuis te wonen als pleegdochter. Op meerdere momenten rond het seksueel grensoverschrijdende gedrag speelt religie een rol. Na het grensoverschrijdende gedrag moet schuld worden beleden, boodschappen van God worden gebruikt om het seksueel grensoverschrijdende gedrag goed te praten en de religieuze autoriteit van de man gaf het meisje het idee dat hij (en God) het beste met haar voorhadden en dat ze moest gehoorzamen.[185]

Als de zaak in 2015 bekend wordt bij het leiderschap van de pinkstergemeente, wordt het door hen in eerste instantie aangeduid als een buitenechtelijke en ongepaste affaire, ondanks dat bekend is dat het seksueel grensoverschrijdende gedrag begon op 15-jarige leeftijd. Zowel de dader als het slachtoffer zijn op dat moment in dienst van de kerk, in het kinderwerk. Er verandert in eerste instantie niets, totdat de jonge vrouw nogmaals naar de kerkleiding stapt. Samen met de dader, dienst echtgenote en de kerkleiding heeft ze een gesprek dat wordt opgenomen en waarin het seksueel grensoverschrijdende gedrag wordt erkend. Na dit gesprek krijgt de jonge vrouw door de echtgenote van de dader de schuld in haar schoenen geschoven. De jonge vrouw zou 'hoogmoed' en een 'gebrek aan naastenliefde' te verwijten zijn, wat mogelijk tekenen zijn dat iemand geen goed christen is binnen een pinkstergemeente als deze.[186]

Tijdens een time-out van drie maanden vraagt Mattheus van der Steen haar een 'hemelse oplossing' te zoeken. Het is echter onduidelijk wat wordt bedoeld met deze oplossing, hoewel het een religieuze lading heeft. Na negen maanden doet ze eerst een melding bij de politie, en vervolgens aangifte, omdat al het vertrouwen in het

[183] Apostolisch leiderschap wordt in de evangelische en pinksterbeweging vaak gebruikt om te benadrukken dat God rechtstreeks spreekt tot de leider in kwestie.

[184] K. Smouter (2017, 25 oktober). Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen. *De Correspondent*. Geraadpleegd op 27 januari 2025, van Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen - De Correspondent.

[185] K. Smouter (2017, 25 oktober). Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen. *De Correspondent*. Geraadpleegd op 27 januari 2025, van Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen - De Correspondent.

[186] K. Smouter (2017, 25 oktober). Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen. *De Correspondent*. Geraadpleegd op 27 januari 2025, van Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen - De Correspondent

leiderschap van de gemeente weg is. Een pastoraal werker die is aangesteld om haar bij te staan probeert haar nog op andere gedachten te brengen over het doen van aangifte. Daarbij werd het argument aangevoerd dat de kinderen van de dader beschermd zouden worden als er geen aangifte wordt gedaan.[187]

De opname van het genoemde gesprek blijkt op dat moment verwijderd door de kerkleiding, omdat ze hier naar eigen zeggen 'geen vrede over voelden.' Het blijft onduidelijk wat hier precies mee bedoeld werd. Bovendien zegt Van der Steen tegen het slachtoffer het gevoel te hebben dat hijzelf is klemgezet door een situatie die zij en de dader samen hebben veroorzaakt in '7 jaar zonde en leugen.[188] Het slachtoffer krijgt het gevoel dat de gemeente de kant van de dader kiest, en gaat in gesprek met Van der Steen. In dat gesprek, dat ook is opgenomen, zegt Van der Steen onder meer:

> 'We zijn een internationale en nationaal bekende gemeente, en als zaken bekend worden, dan blijft dat je gewoon je hele leven achtervolgen. Dat willen we niet! Wij hebben het heel klein proberen te houden. Want wij hebben niet bepaalde zaken gedaan, dat ligt tussen jou en die andere persoon. (…) Ik vond het ook heel rot om dit hele proces toch wel een jaar lang samen in te gaan, en dan ineens, bats, boem, pats, politie erbij, justitie erbij, ja, dan houdt het voor ons op dat moment ook echt op.'[189]

Daarnaast voert van der Steen religieuze argumenten aan:

> 'We gaan geen keuze maken tussen jou en Michael, tussen slachtoffer en dader. We zijn een christelijke gemeente die eet van de boom van het leven en niet van de boom der kennis van goed en kwaad. (…) Voor mij kwam het over als revanche. Ik weet hoe het op zo'n moment werkt in de geestelijke wereld; dan trek je aan het kortste eind'.[190]

Hij geeft zijn eigen imago en dat van zijn gemeente prioriteit boven het slachtoffer, en doet beroep op zijn bevoorrechte kennis als geestelijk leider over hoe het er in de geestelijke wereld aan toe gaat om een verklaring te geven waarom ze geen partij willen kiezen in de situatie. De aangifte zou volgens Van der Steen bovendien uit revanche van het slachtoffer hebben plaatsgevonden, en dit heeft volgens hem in de geestelijke wereld consequenties. Onduidelijk blijft wat de motivatie voor de genoemde revanche zou zijn. Ook wordt opnieuw gezegd dat naast de gemeente ook het gezin van de dader beschermd moet worden.[191]

Uit het onderzoek van *De Correspondent* blijkt dat er meerdere zaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag speelden in de pinkstergemeente, waar vergelijkbaar op

[187] K. Smouter (2017, 25 oktober). Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen. *De Correspondent*. Geraadpleegd op 27 januari 2025, van Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen - De Correspondent.
[188] K. Smouter (2017, 25 oktober). Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen. *De Correspondent*. Geraadpleegd op 27 januari 2025, van Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen - De Correspondent.
[189] K. Smouter (2017, 25 oktober). Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen. *De Correspondent*. Geraadpleegd op 27 januari 2025, van Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen - De Correspondent.
[190] K. Smouter (2017, 25 oktober). Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen. *De Correspondent*. Geraadpleegd op 27 januari 2025, van Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen - De Correspondent.
[191] K. Smouter (2017, 25 oktober). Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen. *De Correspondent*. Geraadpleegd op 27 januari 2025, van Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen - De Correspondent.

gereageerd werd. De dader in deze casus krijgt uiteindelijk 14 maanden celstraf en moet het slachtoffer een schadevergoeding betalen van 26.000 euro.[192] Voor het leiderschap van House of Heroes hadden geen van deze zaken strafrechtelijke gevolgen. Wel hebben ze naar aanleiding van de media-aandacht eind 2017 publiekelijk excuses aangeboden en beloofde de kerk protocollen te ontwikkelen, vertrouwenspersonen aan te stellen en bij vergelijkbare gevallen in de toekomst direct justitie in te schakelen.[193] De dader wordt uiteindelijk uit de gemeente gezet, vertelt hij tijdens een zitting. Dit kwam voor hem als een verrassing, omdat hij meende door openheid van zaken te geven 'in genade te zijn aangenomen' bij de gemeente.[194]

Mattheus van der Steen is inmiddels betrokken als pastor bij een gemeente in Madeira Beach in de Verenigde Staten en geeft leiding aan de door hem opgerichte internationale zendingsorganisatie Harvest Fields International.[195]

5.3 Tijdlijn

In deze tijdlijn worden de ontwikkelingen binnen de VPE en Stichting Evangelisch Meldpunt (hierna: SEM) besproken van de afgelopen twintig jaar, waar deze van belang zijn voor hun omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. SEM is het meldpunt voor (seksueel) grensoverschrijdend gedrag binnen de evangelische en pinksterbeweging in Nederland (zie paragraaf 13.5). In de periode voor 2021 hebben er binnen de VPE op overkoepelend niveau weinig ontwikkelingen plaatsgevonden in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag, en dit is terug te zien in deze tijdlijn. Aangezien SEM sinds 2001 actief is, is er wel voor gekozen de hele periode van twintig jaar hier te bespreken. Daarnaast worden enkele casussen genoemd die in de bredere evangelische en pinksterbeweging voorkwamen die mogelijk impact hebben gehad op (delen van) deze gemeenschap.

5.3.1 Voor 2005: aandacht voor machtsmisbruik

2001: Oprichting Stichting Gedragscode Leidinggevenden
In 1999 formuleert de Evangelische Alliantie (tegenwoordig MissieNederland), een vereniging en koepelorganisatie van evangelische organisaties in Nederland, gedragsregels voor leidinggevenden. Dit lijkt het eerste overkoepelende initiatief te zijn binnen de evangelische en pinksterbeweging als het gaat over grensoverschrijdend gedrag. Het is onbekend of er een specifieke aanleiding voor is, geven ook de respondenten van SEM aan: 'Er waren vast en zeker misstanden, maar niet één grote misstand.' Dit leidde in 2001 tot de oprichting van een speciale stichting, de Stichting Gedragscode Leidinggevenden. In 2002 wordt de stichting officieel en in 2003 is er een eerste versie van een klachtenregeling. Over de aanleiding voor het opstellen van deze gedragscode zegt een respondent van SEM:

[192] J. Veenstra (2018, 27 maart). *Michael D. (30) krijgt 14 maanden cel voor ontucht met pleegdochter.* Geraadpleegd op 9 mei 2025, van Michael D. (38) krijgt 14 maanden cel voor ontucht met pleegdochter | Amersfoort | AD.nl.
[193] G. Bruins (2017, 26 oktober). *House of Heroes geeft fout in misbruikzaak toe*. Geraadpleegd op 9 mei 2025, van House of Heroes geeft fout in misbruikzaak toe - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.
[194] M. Willemse (2018, 13 maart). *House of Heroes zet ontuchtverdachte uit.* Geraadpleegd op 9 mei 2025, van House of Heroes zet ontuchtverdachte uit | Amersfoort | AD.nl.
[195] Instagramprofiel Mattheus van der Steen, geraadpleegd op 27 januari 2025, van Mattheus van der Steen (@mattheusvandersteen) • Instagram-foto's en -video's.

> 'Ik denk dat het vooral ging over situaties waarin er keet was in een gemeente. Dat kun je hebben in kerken, maar in de evangelische wereld is het bijna een repeterende breuk. En Arie Baak, die toen de initiatiefnemer was, die heeft gezegd: Kunnen we niet iets bedenken waardoor mensen die zich gekwetst voelen, of tekort gedaan voelen, of gemanipuleerd voelen, ergens aan de bel kunnen trekken. En dan kunnen we kijken of we er samen uit kunnen komen, dat soort problemen moet je toch kunnen oplossen. Zo. Dat was het klimaat waarin dit naar voren kwam. Dus eigenlijk vooral gehannes binnen gemeenten.'

De respondenten van SEM geven daarnaast aan dat het in beginsel een laagdrempelig initiatief is om het gesprek over machtsmisbruik op gang te helpen in de lokale kerken, en een luisterend oor te bieden voor wie dat nodig heeft. Het doel van deze gedragsregels is om leiderschap zo betrouwbaar en transparant mogelijk vorm te geven én slachtoffers recht te doen bij grensoverschrijdend gedrag.[196] SEM bestaat tegenwoordig uit een bestuur, gecertificeerde vertrouwenspersonen, een klachtencommissie en een projectmedewerker. Deze functies worden bekleed door personen van binnen en buiten de evangelische en pinksterbeweging. De klachtenprocedure is beschikbaar voor aangesloten kerken. Hiervoor kan het formulier op de website van SEM gebruikt worden.[197] Deze is uniek in die zin, dat er kerkrechtelijk in de evangelische en pinksterbeweging geen overkoepelende klachtenregeling bestaat, zoals bijvoorbeeld in de RKK of de andere protestantse kerken in dit rapport wel het geval is. Het was daarom praktisch dat SEM dit overkoepelend zou aanbieden. De respondenten van SEM voegden hier bovendien aan toe dat de klachtenregeling welkom was omdat het voor sommige mensen in deze gemeenschap geen vanzelfsprekendheid is om hun geschil voor de rechter te brengen (zie ook paragraaf 5.4.2). SEM is tot slot het enige christelijke meldpunt binnen dit onderzoek dat zich sinds de oprichting richt op machtsmisbruik, terwijl andere christelijke meldpunten begonnen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag en enkelen nu hun aanpak aan het verbreden zijn.

5.3.2 2005-2010: geen ontwikkelingen, enkele casussen

2005-2009: casus Gertjan Agtereek
Gertjan Agtereek gaf leiding aan een pinkstergemeente in Leiden genaamd De Grote Opdracht Gemeente. Vanaf 2005 kwamen verhalen van ex-leden naar buiten. Agtereek zou zichzelf een 'gezalfde', 'bisschop' en 'apostel van de 21e eeuw' noemen. Veel leden kwamen in financiële nood, omdat van hen verwacht werd grote geldbedragen te doneren. Agtereek zou allerlei zakelijke avonturen aangaan op het adres van de kerk.[198] In het Leidsch Dagblad en bij EenVandaag wordt er in de jaren die volgen aandacht besteed aan de situatie die onder zijn leiding is ontstaan. Volgelingen raakten honderdduizenden euro's kwijt en medewerkers werden geïntimideerd en gebruikt om nog meer geld binnen te halen.
Agtereek woonde zelf sinds 2003 in Kenia. Oud-leden noemen hem een narcist en sektarische leider die de weg kwijt is.[199] Nadat Agtereek in Kenia neerstrijkt richt hij in

[196] Volgens de statuten is haar doel 'bevorderen en helpen waarborgen van de betrouwbaarheid van leidinggevenden en het recht doen en hulpverlenen bij vermeend machtsmisbruik binnen en door aangesloten kerkgenootschappen, gemeenten en organisaties' (SEM, 2020c). Verder wordt daarin niet gespecificeerd wat wordt verstaan onder machtsmisbruik, of seksueel grensoverschrijdend gedrag.
[197] SEM. (z.d.). *Online melden of advies vragen.* Geraadpleegd op 20 februari 2025, van Melden – Contactformulier – Wij zijn SEM.
[198] De Wit, G. (2006, maart/april). *Leidse kerk in staat van ontbinding.* Geraadpleegd op 27 januari 2025, van Leidse kerk in staat van ontbinding.
[199] EenVandaag (2009, 13 oktober). *Leidse pinkstergemeente onder vuur.* Geraadpleegd op 27 januari 2025, van Leidse pinkstergemeente onder vuur | EenVandaag.

2004 een opvang op voor vrouwen die de prostitutie willen verlaten. Al snel komt ook deze instelling in financiële problemen en later wordt Agtereek beschuldigd van seksueel grensoverschrijdend gedrag tegenover enkele van deze vrouwen.[200] Een strafrechtelijke vervolging blijft uit. De VPE voelt zich in 2009 genoodzaakt expliciet afstand te nemen van Agtereek en zijn gemeente, ondanks dat zij geen lid zijn van de VPE. 'De kerk heeft een verleden van schandaal na schandaal en opeenstapeling van schulden,' verklaarde de voorzitter destijds. Het was hem een raadsel 'hoe deze kerk geassocieerd wordt met pinkstergemeenten in Nederland'.[201] Een kort geding tegen een journalist van het Leidsch Dagblad is voor zover bekend het laatste dat over Agtereek en zijn beweging naar buiten kwam. De journalist schreef een kritisch boek over de uitwassen in de gemeente van Agtereek, wat volgens de pinkstergemeente in het kort geding werd omschreven als een lastercampagne.[202]

2006-2013: casus Aaldert van Essen (deel 1)[203]

Aaldert van Essen stichtte in 1981 samen met zijn vrouw een evangelische gemeente genaamd Nehemia in Zwijndrecht. In de gemeente ligt veel nadruk op wonderen zoals genezing en duiveluitdrijving, en Van Essen wordt omschreven als een charismatische, innemende persoon. Na tien jaar wordt hij afgezet als leider na beschuldigingen van 'handtastelijkheden' en 'immoraliteit' bij twee vrouwelijke gemeenteleden. De slachtoffers zouden zwijgen uit schaamte, en geen aangifte durven doen omdat Van Essen zo dichtbij God staat.[204] Van Essen ontkent: het zou gaan om vergissingen. In zijn boek 'Roeping? Ga er dan voor!' schrijft hij bovendien: 'Als de Here jarenlang kan blijven werken door een leider die ernstig zondigt, kunnen wij dan niet werken met een leider die zijn zonde belijdt en opnieuw begint?'[205]

Van Essen richt vervolgens christelijk therapeutisch centrum De Neshoeve op in Ridderkerk, voor de behandeling van mensen met psychische problemen. Zijn droom is om hier een grote, christelijke familie te stichten.[206] Behalve directeur is hij ook behandelaar en religieus leider van de instelling. In 2002 doen meerdere vrouwen aangifte omdat Van Essen hen op De Neshoeve zou hebben betast, en het leidt tot een rechtszaak in 2006. Van Essen wordt vrijgesproken, ook in hoger beroep.[207] Na de vrijspraak zou Van Essen op De Neshoeve waarschuwende Bijbelteksten aanhalen waaruit de wraak van God zou blijken, zoals 'Raak Mijn gezalfden niet aan, doe mijn Profeten geen kwaad' (1 Kronieken 16:22). Als bewijs daarvoor gaf hij gebeurtenissen in de levens van de vrouwen die hem beschuldigd hadden: onder andere

---

200 Leidsch Dagblad (2010, 13 mei). *Leidse evangelist zoekt seks met zijn 'bekeerde' prostituees.* Geraadpleegd op 27 januari 2025, van Leidse evangelist zoekt seks met zijn 'bekeerde' prostituees | Leidsch Dagblad.

201 Nederlands Dagblad (2010, 15 mei). *Voorganger misbruikt opgevangen prostituees.* Geraadpleegd op 27 januari 2025, van Voorganger misbruikt opgevangen prostituees - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

202 De Wever, R. (2012, 23 april). Leidse pinkstergemeente daagt kritische journalist. *Trouw*. Geraadpleegd op 27 januari 2025, van Leidse pinkstergemeente daagt kritische journalist | Trouw.

203 Hoewel er reeds voor 2006 situaties rond seksueel grensoverschrijdend gedrag speelden, is ervoor gekozen de bespreking van deze casus onder te brengen bij het jaar waarin de eerste aangifte werd gedaan.

204 Van Klinken, J. (2014, 14 november). Van de regen in de drup op Hoeve Jedidja. *Reformatorisch Dagblad*. Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Van de regen in de drup op Hoeve Jedidja; Timmerman, M. & Van den Heuvel, S. (2025, 12 november). De jacht op demonen (nr. 1) [Podcastaflevering]. In *De sekte van Aaldert*. NPO Luister/PowNed. Geraadpleegd op 6 januari 2026, van De jacht op demonen - De Sekte van Aaldert - Apple Podcasts.

205 Van Klinken, J. (2014, 14 november). Van de regen in de drup op Hoeve Jedidja. *Reformatorisch Dagblad*. Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Van de regen in de drup op Hoeve Jedidja.

206 Van Klinken, J. (2014, 14 november). Van de regen in de drup op Hoeve Jedidja. *Reformatorisch Dagblad*. Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Van de regen in de drup op Hoeve Jedidja.

207 Nederlands Dagblad (2006, 7 juli). *Rechtbank spreekt ex-voorganger vrij.* Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Rechtbank spreekt ex-voorganger vrij - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland; Reformatorisch Dagblad (2015, 31 juli). *Voorganger weer verdacht van ontucht.* Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Voorganger weer verdacht van ontucht.

echtscheiding, overlijdens en ziekte. Eén van de slachtoffers gaf aan dat ze dit geloofde, omdat er geen contact met de buitenwereld was, en gaf aan dat dit zeer beangstigend was. Bovendien werden cliënten, medewerkers en journalisten die kritische vragen stelden onmiddellijk van De Neshoeve verwijderd.[208]

Bewoners van De Neshoeve zijn steeds aanwezig bij alle zittingen, en samen met Van Essen bidden zij voor en na de zitting. Slachtoffers gaven aan de rechtszaak vooral als pijnlijk te hebben ervaren vanwege alle mensen die het voor Van Essen bleven opnemen.[209]

Na de vrijspraak blijven klachten binnenstromen bij het bestuur van De Neshoeve, wat uiteindelijk leidt tot het ontslag van Van Essen in 2013. De staf doet melding bij de Inspectie voor de Gezondheidszorg.[210] Deze gaf aan niet te kunnen ingrijpen omdat Van Essen geen geregistreerd hulpverlener is. Ook meldingen bij het voormalig meldpunt Sektesignaal leidden niet tot actie, omdat het meldpunt vanwege de AVG geen informatie kon uitwisselen met politie en justitie.[211] Het bestuur van De Neshoeve roept slachtoffers op zoveel mogelijk bewijsmateriaal te verzamelen en deze aan justitie te overhandigen.[212]

De echtgenote van Van Essen laat weten dat deze beschuldigingen afkomstig waren van mensen die 'in het centrum niet meer waren te handhaven en nu hun frustraties willen uiten.'[213] Ook de andere bewoners van De Neshoeve krijgen dit te horen: de vrouwen zouden ontevreden zijn dat zij niet de aandacht van Van Essen kregen die zij wilden, en dat ze op deze manier wraak willen nemen.[214]

Deze casus gaat verder in paragraaf 5.3.3.

5.3.3 2010-2015: onderzoek Movisie en verklaring Raad van Kerken

2011: Movisie-quickscan en project 'De herder op zijn hoede'
Naar aanleiding van de publicatie van het rapport van de Commissie-Deetman naar de misstanden in de RKK (zie paragraaf 7.3.3) voert kenniscentrum Movisie een quickscan uit naar de aanpak van seksueel misbruik in de (niet-katholieke) kerken tot dan toe en vermeldt mogelijke verbeterpunten (Boet et al., 2011). Deze werd gedeeld en besproken met alle respondenten en betrokken medewerkers uit de verschillende kerken.

[208] Timmerman, M. & Van den Heuvel, S. (2025, 12 november). De heksenjacht (nr. 3) [Podcastaflevering]. In *De sekte van Aaldert*. NPO Luister/PowNed. Geraadpleegd op 6 januari 2026, van De heksenjacht - De Sekte van Aaldert - Apple Podcasts.
[209] Timmerman, M. & van den Heuvel, S. (2025, 12 november). De heksenjacht (nr. 3) [Podcastaflevering]. In *De sekte van Aaldert*. NPO Luister/PowNed. Geraadpleegd op 6 januari 2026, van De heksenjacht - De Sekte van Aaldert - Apple Podcasts.
[210] Van Klinken, J. (2014), *Reformatorisch Dagblad,* geraadpleegd op 3 maart 2026, van Van de regen in de drup op Hoeve Jedidja.
[211] Timmerman, M. & Van den Heuvel, S. (2025, 12 november). De ontmoeting (nr. 6) [Podcastaflevering]. In *De sekte van Aaldert*. NPO Luister/PowNed. Geraadpleegd op 6 januari 2026, van De Ontmoeting - De Sekte van Aaldert - Apple Podcasts.
[212] Van Klinken, J. (2014, 14 november). Van de regen in de drup op Hoeve Jedidja*. Reformatorisch Dagblad*. Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Van de regen in de drup op Hoeve Jedidja.
[213] Van Klinken, J. (2014, 14 november). Van de regen in de drup op Hoeve Jedidja*. Reformatorisch Dagblad*. Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Van de regen in de drup op Hoeve Jedidja.
[214] Timmerman, M. & Van den Heuvel, S. (2025, 12 november). De heksenjacht (nr. 3) [Podcastaflevering]. In *De sekte van Aaldert*. NPO Luister/PowNed. Geraadpleegd op 6 januari 2026, van De heksenjacht - De Sekte van Aaldert - Apple Podcasts.

De conclusies uit deze quickscan luiden:

- seksueel misbruik staat op de agenda van kerken;
- de problematiek in kerkelijke kring is deels vergelijkbaar met seksueel geweld in andere afhankelijkheidsrelaties, maar er zijn ook specifieke risicofactoren te benoemen, zoals de eenzame positie van predikanten; overschatting van de rol van ambtsdragers; kritiekloos volgen van predikanten door leden én kerkenraden; het op een voetstuk plaatsen van ambtsdragers; paternalisme van de kerk; en zwijgen over seksualiteit en seksueel misbruik;
- de geslotenheid en het ongeloof van de gemeenschap houden misbruik langer in stand;
- in de kerken is nog te weinig oog voor seksueel misbruik in de gezinnen;
- er is bij seksueel misbruik in de kerk sprake van een extra (godsdienstig) trauma;
- kerken werken te snel toe naar vergeving van de dader;
- er lijken voldoende meldpunten, protocollen en procedures bij de kerken om adequaat te kunnen reageren op een klacht;
- scholing en ondersteuning van de vrijwilligers binnen de kerk is hard nodig;
- er zijn verschillende maatregelen te nemen om de preventie van seksueel misbruik te bevorderen (Boet et al., 2011).

Op basis van deze quickscan en de bespreking ervan met de betrokken kerkelijk medewerkers biedt Movisie kerken ondersteuning aan bij het (verder) ontwikkelen van de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Via het project genaamd 'De herder op zijn hoede' hopen zij dat aandacht in kerken (via de meldpunten MM, SEM en SMPR) voor seksueel misbruik en huiselijk geweld wordt omgezet in concrete actie.[215] Dit resulteerde onder meer in regelmatige bijeenkomsten voor betrokkenen. Het project werd gefinancierd door het ministerie van Justitie en Veiligheid. Het organiseren van een gezamenlijke conferentie en opstellen van een intentieverklaring leidde tot een confrontatie tussen de Raad van Kerken en de werkgroep 'De herder op zijn hoede'. Hierna stopte de werkgroep in 2014 haar werkzaamheden (Veerman, 2019). (Deze gebeurtenis is ook van toepassing op de protestantse kerken, zie paragraaf 6.3.3)

2013-2018: casus Aaldert van Essen (deel 2)

In 2013 richt Van Essen, na zijn ontslag bij de Neshoeve in Ridderkerk (paragraaf 5.3.2), een nieuw christelijk zorgcentrum op in Meerkerk: Hoeve Jedidja. Daar gaat het opnieuw mis. Van Essen wordt aangehouden in 2015 en een jaar later volgt een nieuwe rechtszaak tegen Van Essen nadat vijf vrouwen aangifte tegen hem deden. Het nieuwe zorgcentrum houdt al snel op te bestaan in 2015.

Het OM beschrijft Van Essen in deze rechtszaak als een meelevend, hulpverlenend en charismatisch persoon die op handen gedragen werd. Hij zou jarenlang seksuele handelingen verricht hebben als onderdeel van de behandeling van de vrouwelijke cliënten.[216] Een slachtoffer beschrijft Van Essen als volgt:

> 'Hij was een soort heilige. Hij kon dingen die anderen niet konden. Hij staat heel dichtbij God. (…) Je hebt zoiets van: het gaat vanuit God, vanuit de Heilige Geest.

[215] Bol, S. & De Feijter, R. (2013, 18 november). Kerken pakken misbruik aan. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 10 februari 2026, van Kerken pakken misbruik aan - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[216] Van der Breggen, M. (2016, 9 september). Tien jaar geëist tegen christelijke therapeut. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Tien jaar geëist tegen christelijke therapeut - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

> Je gelooft gewoon dat dit veilig is. Genezing en herstel, heling, daar werd alles op gegooid. Alles werd geleid door God, dat geloof je gewoon.'[217]

Ook medewerkers van het zorgcentrum praatten het seksueel grensoverschrijdende gedrag goed of bagatelliseren het.[218]

De aanklager zei onder meer dat de 'essentie van deze vorm van misbruik van overwicht is dat de slachtoffers daadwerkelijk geloven dat de verdachte het beste met hen voor heeft en hem om die reden op handen dragen' en hun 'lichamelijke integriteit werd veelvuldig geschonden door de persoon van wie zij afhankelijk waren voor behandeling, onderdak en soms ook inkomsten.' Van Essen wordt in deze periode bovendien onderzocht in het Pieter Baan Centrum, waarbij een narcistische persoonlijkheidsproblematiek werd vastgesteld.[219] De rechter legt hem drie jaar celstraf op, waarvan één jaar voorwaardelijk.[220] Van Essen blijft ontkennen en noemt zichzelf slachtoffer van het verleiden en misbruik door de vrouwen. Zowel het OM als Van Essen gaan tegen de uitspraak in beroep.[221]

Een journalist van RTV Rijnmond, die de zaak in die periode volgt, zegt over het seksueel grensoverschrijdende gedrag van Van Essen: 'Als je zo zwaar gelovig bent en je stelt al je vertrouwen in zo'n evangelist, en dat die je dan misbruikt, terwijl je al een verleden hebt van misbruik, dat komt zo hard aan bij die vrouwen. En als zo'n geestelijk herder dan je laatste redding is, en die gaat jou dan misbruiken, wat is het leven dan nog waard? Dat zeiden die vrouwen ook: je kan beter verkracht worden met een pistool op je hoofd dan dat dit gebeurt. Want het is zo elementair hoe je dan in je menselijke waardigheid – letterlijk – wordt verkracht. Dat komt heel hard aan.'[222]

Eén van de slachtoffers vertelt hoe Van Essen zijn seksueel grensoverschrijdende gedrag beschrijft als liefde, en dat God met een glimlach op hen neerkijkt, maar ook hoe afhankelijk zij van hem was in die tijd: 'Dat is nog het ergste: het werd vergoelijkt met de Bijbel. Hij werd gezien als een soort afgod. Je kijkt tegen hem op. Je doet alles om hem te pleasen. Als je dat niet deed; dan negeerde hij je volkomen, totaal. Dat is heel pijnlijk. En dan deed je alles om weer bij hem in de gratie te komen. Je was toch afhankelijk van hem. Je moest er niet aan denken om weg te moeten van De Nes[hoeve]. Want waar moest je heen? Ik had daar alles: kerk, sociale contacten, mijn hele wereld was de Nes.'[223]

Deze casus gaat verder in paragraaf 5.3.4.

---

217 Timmerman, M. & van den Heuvel, S. (2025, 12 november). De puzzelstukjes (nr. 4) [Podcastaflevering]. In *De sekte van Aaldert*. NPO Luister/PowNed. Geraadpleegd op 6 januari 2026, van De puzzelstukjes - De Sekte van Aaldert - Apple Podcasts.

218 Timmerman, M. & Van den Heuvel, S. (2025, 12 november). De puzzelstukjes (nr. 4) [Podcastaflevering]. In *De sekte van Aaldert*. NPO Luister/PowNed. Geraadpleegd op 6 januari 2026, van De puzzelstukjes - De Sekte van Aaldert - Apple Podcasts.

219 Van der Breggen, M. (2016, 9 september). Tien jaar geëist tegen christelijke therapeut. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Tien jaar geëist tegen christelijke therapeut - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

220 Reformatorisch Dagblad, (2016, 24 september). *Cel voor evangelisch leider na ontucht.* Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Cel voor evangelisch leider na ontucht.

221 Reformatorisch Dagblad, (2020, 6 november). *Eis zeven jaar tegen evangelist wegens misbruik vrouwen.* Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Eis zeven jaar tegen evangelist wegens misbruik vrouwen.

222 Timmerman, M. & Van den Heuvel, S. (2025, 12 november). De heksenjacht (nr. 3) [Podcastaflevering]. In *De sekte van Aaldert*. NPO Luister/PowNed. Geraadpleegd op 6 januari 2026, van De heksenjacht - De Sekte van Aaldert - Apple Podcasts.

223 Timmerman, M. & Van den Heuvel, S. (2025, 12 november). De gestolen droom (nr. 2) [Podcastaflevering]. In *De sekte van Aaldert*. NPO Luister/PowNed. Geraadpleegd op 6 januari 2026, van De gestolen droom - De Sekte van Aaldert - Apple Podcasts.

2014: gezamenlijke verklaring Raad van Kerken
Eind 2014 stelt de Raad van Kerken (een landelijk samenwerkingsverband van 19 christelijke kerken en organisaties, hierna RvK) een verklaring op die door meerdere kerken, aangesloten instellingen en één joodse gemeenschap werd ondertekend. Ook de VPE ondertekende de verklaring, welke luidt als volgt:

> '**De kerk, een veilige plek**
> **Gezamenlijke verklaring van kerken in Nederland**
>
> Kerken horen een plek te zijn waar mensen zich veilig kunnen voelen en waar ze veilig zijn: jong en oud, gemeenteleden/parochianen en bezoekers, vrijwilligers en beroepskrachten. Wij, christelijke kerken in Nederland, erkennen dat die veiligheid ook in onze kringen in het geding was en is, dat ze voortdurende aandacht en preventie vraagt. De kerken nemen de nodige maatregelen.
>
> We veroordelen alle vormen van grensoverschrijdend gedrag, waarbij in pastorale of andere relaties misbruik wordt gemaakt van macht. Met name denken we aan seksueel misbruik en geweld, dat kwetsbare, veelal jonge mensen voor het leven kan tekenen. Dit onrecht tegen de medemens noemen wij zonde: het is kwaad in Gods ogen.
>
> We weten ons ertoe geroepen in eigen kring dergelijk misbruik tegen te gaan. Waar we het tegenkomen in pastorale relaties nemen we passende maatregelen. De slachtoffers ervan zeggen we onze betrokkenheid toe.
>
> We achten het, ook jegens hen, onze plicht er alles aan te doen dat de kerk werkelijk voor ieder een veilige plek is.
>
> Zeist, 10 december 2014'

De VPE licht toe op haar website dat een verklaring alleen niet voldoende is: 'De tekst is bedoeld als een basisverklaring, die binnen de afzonderlijke kerken verdere vertaling, uitwerking en toetsing behoeft. De uitwerkingen kunnen per kerk verschillen'.[224] Deze verdere vertaling, uitwerking en toetsing blijft binnen de VPE echter uit tot een implematiedag in 2018 en overkoepelend beleid in 2021. Bij de betreffende jaartallen wordt daarover verdere toelichting gegeven. (Deze gebeurtenis is ook van toepassing op de protestantse kerken en de RKK, zie paragraaf 6.3.3 en 7.3.3)

5.3.4 2015-2020: toenemende aandacht seksueel grensoverschrijdend gedrag

2016: lancering website eenveiligekerk.nl
In mei 2016 wordt door kenniscentrum Movisie de website eenveiligekerk.nl gelanceerd, waar onder meer meldpunt SEM bij betrokken is. Het initiatief vloeit voort uit het project 'De herder op zijn hoede' als één van de manieren waarop de kerken meer aan preventie kunnen werken. De website geeft tips aan kerken hoe zij op lokaal niveau aan veiligheid kunnen werken (bijv. door vertrouwenspersonen aan te stellen. Uiteindelijk leidt dit initiatief tot de oprichting van stichting Veilige Kerk in 2020. (Deze gebeurtenis is ook van toepassing op de protestantse kerken en de RKK, zie paragraaf 6.3.4 en 7.3.4).

[224] VPE, (z.d.), *Veilige Kerk*, Geraadpleegd op 26 april 2024, van Veilige Kerk – VPE.

2017: MeToo-beweging
Oktober 2017 is het startpunt van de MeToo-beweging en zou ook gezien kunnen worden als het startpunt van een structureel groeiend bewustzijn over seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de evangelische en pinksterbeweging. Er is sindsdien namelijk blijvende aandacht voor het onderwerp in media die door leden van deze gemeenschap geconsumeerd worden, blijkt uit het interview met meldpunt SEM:

> 'Er is wel meer media-aandacht vanuit de EO, Groot Nieuws Radio of het Nederlands Dagblad. Elke keer is er wel weer reden om daar toch weer eens even iets over te schrijven, ook vanuit ontwikkelingen in de gemeenschap wel. Er zijn ook wel wat grotere namen in de laatste jaren waar het misgegaan is in evangelische kring. En dat is dan ook wel vaak een reden of aanleiding om daar dan toch weer eens even over te schrijven of te communiceren. Mag je bidden voor een voorganger die gevallen is? Dat soort dilemma's of thema's worden dan besproken. Maar ook: wat kun je eraan doen, hoe kun je het voorkomen? Of hoe werkt het nou? Mensen proberen er ook wel grip op te krijgen. Waarom is het nou in evangelische gemeentes toch wel lastig? Ook dat het gedrag langere tijd door kan gaan, wat gewoon niet goed is, zonder dat het uiteindelijk echt een halt toegeroepen wordt. (…) Er is ook een zeker bewustzijn gegroeid bij de kerkelijke gemeenten dat hier een punt ligt. En dan wil ik niet zeggen dat het zo groot is dat álles binnen de gemeente in beschouwing genomen wordt om te voorkomen dat er een probleem ontstaat. Je zult niks kunnen doen om een probleem te voorkomen. Nee, je kunt een heleboel doen, maar je kunt niet garanderen dat het niet gebeurt. Maar er is wel een bewustzijn gekomen dat je er een voorziening voor moet treffen en nou, dat gebeurt op grote schaal. Dat is het sequeel van de MeToo-beweging en de discussie daarover.'

Hoewel de vertegenwoordiger van de VPE zelf geen direct verband ziet tussen specifiek de MeToo-beweging en het beleid van de VPE, is dit wel het moment dat (seksueel) grensoverschrijdend gedrag definitief op de agenda van de VPE komt en alle kerken binnen de VPE lid worden van SEM (toen nog SGL). In samenwerking met SEM vondt vanuit de VPE een aantal bijeenkomsten plaats, en in 2018 werd de eerste aanzet gedaan om alle aangesloten kerken vertrouwenspersonen te laten aanstellen en te trainen.

2018: onderzoek Tear naar geweld tegen christelijke vrouwen in Nederland
De christelijke hulporganisatie Tear (tegenwoordig Tearfund) publiceert in 2018 een onderzoek naar geweld tegen christelijke vrouwen in Nederland. Aanleiding is de campagne Resister, waarmee de organisatie geweld tegen vrouwen wil stoppen. In dit kader zet Tear een peiling uit onder christelijk Nederland, om inzicht te krijgen in het type geweld waarmee christelijke vrouwen te maken hebben, wat mensen in die situaties doen en willen ze weten welke rol voor de kerken is weggelegd op het gebied van preventie en omgang met geweldsituaties (Krikken-Hoogendoorn, 2018).

Uit de peiling blijkt dat 46% van de respondenten te maken heeft gehad met een vorm van fysiek of seksueel geweld (niet noodzakelijk binnen hun kerk). Daarnaast geven de respondenten aan dat kerken de problematiek meer bespreekbaar mag maken en geweld mag signaleren, pastorale hulp bieden en vertrouwenspersonen aanstellen. In de kerk van ongeveer de helft van de respondenten werd al iets ondernomen rondom

preventie of de aanpak van geweld tegen vrouwen.[225] Daarnaast vragen veel respondenten aandacht voor tijdig doorverwijzen naar professionele hulp, het werken aan een gezond man/vrouw-beeld in de kerk en dat een kerk zorgvuldig met situaties om moet gaan waarbij zowel dader als slachtoffer in dezelfde kerk zitten (Krikken-Hoogendoorn, 2018).

Naar aanleiding van het onderzoek lanceert Tear de website resister.nl, waarmee zij in kerken aandacht willen vragen voor huiselijk en seksueel geweld. De website en diens informatie worden in 2019 geschonken aan de christelijke meldpunten, wat mede resulteert in de nieuwe website veiligekerk.nl en de stichting Veilige Kerk (M. Bronsveld, persoonlijke communicatie, 15 augustus 2025; paragraaf 5.3.5).

2018: toename leden meldpunt SEM
De in de casus genoemde situatie bij House of Heroes zorgde voor een flinke toestroom van nieuwe leden bij meldpunt SEM, toen nog SGL, blijkt uit een rondgang door Trouw.[226] Waarom juist deze casus voor die toestroom zorgde, wordt in ieder geval toegeschreven aan het gebruik van nieuwe media en de MeToo-beweging. Snelle verspreiding van dit soort verhalen maakt het lastiger om zaken intern op te lossen voor het verhaal bij het grote publiek komt. Dat dit publiek wordt, zorg ervoor dat het bewustzijn groeit over seksueel grensoverschrijdend gedrag en het besef dat dit soort dingen ook in een evangelische of pinkstergemeente kunnen voorkomen.

2018: implementatiedag VPE
Naar aanleiding van toenemende media-aandacht voor misstanden binnen pinkstergemeenten (zoals House of Heroes uit de casus in paragraaf 5.2), organiseert VPE in februari 2018 in samenwerking met SEM (toen nog SGL) een zogenoemde implementatiedag in Veenendaal. Deze dag ging over algemene voorlichting en praktische lessen voor leiders van lokale gemeenten, zodat zij weten wat zij moeten doen wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag in hun gemeente plaatsvindt. Deze dag is voor zover bekend de eerste concrete activiteit van de VPE over dit onderwerp in de eigen gelederen, sinds het ondertekenen van de verklaring van de Raad van Kerken in 2014.

Tijdens deze dag gaf hoogleraar antropologie van religie Miranda Klaver een lezing waarin zij onder meer risicofactoren noemt die (machts)misbruik in pinkstergemeenten mogelijk kunnen maken: het ontbreken van een gezonde zondeleer, nadruk op vergeving, geïndividualiseerde benadering van leiderschap, weinig ruimte voor reflectie en kritiek. Deze komen verder aan bod in hoofdstuk 9-11.

2018-2024: casus Aaldert van Essen (deel 3)
In 2018 vindt opnieuw een rechtszaak plaats tegen Van Essen (paragraaf 5.3.2 en 5.3.3), vanwege langdurige ontucht met een jonge, kwetsbare cliënt op zowel de Neshoeve als Hoeve Jedidja. Daarbij gebruikte hij Bijbelteksten om haar in te palmen. De aangifte werd gedaan door een pastoraal werker, nadat het slachtoffer suïcide had gepleegd. Opnieuw ontkent Van Essen de aanklacht. Hij zegt seksuele handelingen buiten het huwelijk af te keuren, en verklaarde over expliciet seksuele toespelingen in

[225] Sikkema, R. (2018, 7 maart). Onderzoek Tear: kerken kunnen actiever geweld tegen vrouwen bestrijden. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 10 maart 2025, van Onderzoek Tear: kerken kunnen actiever geweld tegen vrouwen bestrijden - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.
[226] Van der Breggen, M. (2018, 2 maart). Misbruik? Dan niet alleen maar vergeven. *Trouw*. Geraadpleegd op 18 februari 2025, van Misbruik? Dan niet alleen maar vergeven | Trouw.

berichten aan het slachtoffer dat dit codetaal zou zijn met aseksuele betekenis.[227] Van Essen wordt veroordeeld tot 18 maanden celstraf, waarvan zes voorwaardelijk. Opnieuw gaat hij in hoger beroep.[228]

In 2020 wordt het hoger beroep na de uitspraken van zowel 2016 als 2018 in één strafrechtelijk proces behandeld.[229] Van Essen krijgt 5,5 jaar celstraf opgelegd.[230]

Na zijn vrijlating in juni 2023 volgt echter opnieuw een rechtszaak vanwege seksueel misbruik van een cliënt tussen 2006 en 2014. Hiervan wordt Van Essen vrijgesproken.[231]

Eind 2025 wordt de podcast 'De sekte van Aaldert' van PowNed/NPO Radio 1 gelanceerd. Daarin spreken de journalisten Van Essen, dan 85 jaar oud. Hij ontkent het seksueel grensoverschrijdende gedrag nog altijd, en geeft aan zelf slachtoffer te zijn van de vrouwen die hem aanklaagden:

> 'We hebben ze vergeven. Dingen gebeuren in het leven en dan ben je een slachtoffer, en het slachtoffer vergeeft. En dat doe ik met vreugde want God heeft mijn gevangenschap helemaal ten goede gekeerd, ik ben er beter door geworden. Ik ben erdoor gebouwd, niet door gebroken. God is een hele goede God. (…) Ik heb spijt van dat ik te naïef ben geweest.'[232]

Zijn echtgenote, ook aanwezig bij het gesprek, vult aan:

> 'U kent de waarheid niet. Hij is te lief voor deze wereld en is ook te naïef geweest. Ik ken al die vrouwen, ook die van Nehemia. (…) Ik heb wel altijd tegen Aaldert gezegd: je hebt niet in de gaten hoe jouw aandacht voor die vrouwen bij ze aankomt. Ze worden verliefd op je, terwijl jij daar zelf niets mee bedoeld.'[233]

2019: SGL wordt SEM

In 2019 wordt Stichting Gedragscode Leidinggevenden SEM, en profileert zich vanaf dat moment meer als meldpunt voor de gehele breedte van de evangelische en pinksterbeweging. In dat jaar zijn er 442 kerken en organisaties aangesloten bij SEM.

---

[227] Ter Horst, G. (2018, 20 februari). Weer cel geëist tegen Aaldert van E*. Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Weer cel geëist tegen Aaldert van E. - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland; Reformatorisch Dagblad (2018, 7 maart). *18 maanden cel voor leider Hoeve Jedidja*. Geraadpleegd op 3 maart 2026, van 18 maanden cel voor leider Hoeve Jedidja; Timmerman, M. & Van den Heuvel, S. (2025, 12 november). De sektemoeder (nr. 5) [Podcastaflevering]. In *De sekte van Aaldert*. NPO Luister/PowNed. Geraadpleegd op 6 januari 2026, van De sektemoeder - De Sekte van Aaldert - Apple Podcasts.

[228] Bruins, G. (2018, 6 maart), Opnieuw celstraf voor Jedidja-oprichter*. Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Opnieuw celstraf voor Jedidja-oprichter - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland; Reformatorisch Dagblad (2020, 6 november). *Eis zeven jaar tegen evangelist wegens misbruik vrouwen*. Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Eis zeven jaar tegen evangelist wegens misbruik vrouwen.

[229] Reformatorisch Dagblad (2020, 6 november). *Eis zeven jaar tegen evangelist wegens misbruik vrouwen*. Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Eis zeven jaar tegen evangelist wegens misbruik vrouwen.

[230] Reformatorisch Dagblad (2020, 7 december). *Voorganger krijgt ruim vijf jaar cel.* Geraadpleegd op 3 maart 2026, van Voorganger krijgt ruim vijf jaar cel.

[231] Straub, M. (2024, 18 november). Vrijspraak voor Aaldert van E. (83): Onvoldoende bewijs voor beschuldiging van ontucht met patiënte*. Algemeen Dagblad*. Geraadpleegd op 4 maart 2026, van Vrijspraak voor Aaldert van E. (83): onvoldoende bewijs voor beschuldiging van ontucht met patiënte | Vijfheerenlanden | AD.nl.

[232] Timmerman, M. & Van den Heuvel, S. (2025, 12 november). De ontmoeting (nr. 6) [Podcastaflevering]. In *De sekte van Aaldert*. NPO Luister/PowNed. Geraadpleegd op 6 januari 2026, van De Ontmoeting - De Sekte van Aaldert - Apple Podcasts.

[233] Timmerman, M. & Van den Heuvel, S. (2025, 12 november). De ontmoeting (nr. 6) [Podcastaflevering]. In *De sekte van Aaldert*. NPO Luister/PowNed. Geraadpleegd op 6 januari 2026, van De Ontmoeting - De Sekte van Aaldert - Apple Podcasts.

De klachtenprocedure wordt herzien en de in 2020 opgestelde procedure is dezelfde procedure zoals die ook in 2025 nog gehanteerd wordt.[234] In de jaarinfo op de website wordt MeToo bovendien genoemd als mogelijke oorzaak voor een toename in de meldingen in 2018 en 2019.[235]

2019: uitwisselingsconferentie Raad van Kerken
De RvK organiseert in mei 2019 een bijeenkomst in Amersfoort voor aangesloten kerkgenootschappen om kennis en ervaringen uit te wisselen over hoe zij omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarbij gaven onder meer medewerkers van de meldpunten nadere uitleg over hun werkwijze. De verklaring uit 2014 stond hierbij centraal. Het bestuur van de raad van kerken heeft groen licht gegeven om het traject 'De kerk, een veilige plek' vorm te geven, wat zich op de volgende drie punten focust:

1 Hernieuwde aandacht voor beleid rond de verklaring door middel van een (interne) uitwisseling van de ondertekenaars van de verklaring.
2 Aandacht voor slachtoffers en het creëren van een sensitieve pastorale praktijk door middel van een toerustingsdag voor vrijwilligers, professionals, kerkleden en andere belangstellenden.
3 Ontwikkelen en beschikbaar stellen van liturgisch en homiletisch materiaal rond het thema, naast pastorale handreikingen (M. Bronsveld, persoonlijke communicatie, 15 augustus 2025).

Het plan was om in 2020 een vervolgbijeenkomst te houden met het oog op slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar het is onduidelijk of deze daadwerkelijk heeft plaatsgevonden.[236] (Deze gebeurtenis is ook van toepassing op de protestantse kerken en de RKK, zie paragraaf 6.3.4 en 7.3.4)

5.3.5 2020-2025: start Veilige Kerk en beleid voor VPE

2020: stichting Veilige Kerk
Op 21 februari 2019 wordt de website eenveiligekerk.nl door kenniscentrum Movisie geschonken aan de vier christelijke meldpunten MM, SMPR, SEM en meldpunt RKK (zie paragraaf 13.5). MM neemt het voortouw hierin en wordt eigenaar van de vernieuwde website veiligekerk.nl. In dat jaar trekt het meldpunt RKK zich terug uit het project, en wordt de website en informatie van resister.nl van Tear overgedragen (paragraaf 5.3.4). Een respondent (expert #3) legt uit dat de meldpunten meer wilden samenwerken op het gebied van preventie, omdat zij van origine zijn opgericht om te handelen nadat (seksueel) grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt. Die samenwerking tussen de drie resterende meldpunten wordt met de oprichting van de stichting Veilige Kerk geformaliseerd in september 2020.

Veilige Kerk stimuleert kerken om in zes stappen aan de veiligheid te werken: preventie, vertrouwenspersonen aanstellen, omgangsregels opstellen, nadenken over werven van vrijwilligers in de kerk, mogelijkheid om melding te doen, en de hele lokale gemeente betrekken bij het onderwerp.[237] Inmiddels worden er rond deze

[234] Rietkerk, J. (2024, 5 oktober). *SEM Klachtenprocedure over Grensoverschrijdend Gedrag: een lastige maar effectieve weg.* Geraadpleegd op 27 januari 2025, van SEM Klachtenprocedure over Grensoverschrijdend Gedrag: een lastige maar effectieve weg – Wij zijn SEM.
[235] SEM (z.d.). *Jaarinfo*. Geraadpleegd op 4 april 2024, van Jaarinfo – Wij zijn SEM. Deze informatie is inmiddels van de website van SEM verwijderd. Een pdf van de webpagina, zoals deze is geraadpleegd op 4 april 2024, is in bezit van het WODC.
[236] Raad van Kerken in Nederland. (2019, 28 mei). *Bijeenkomst preventie seksueel misbruik*. Geraadpleegd op 14 juli 2025, van Bijeenkomst preventie seksueel misbruik – Raad van Kerken in Nederland.
[237] Veiligekerk.nl (z.d.). *Stappenplan*. Geraadpleegd op 9 mei 2025, van Stappenplan – Veilige kerk.

onderwerpen allerlei zaken georganiseerd, ook in samenwerking met de meeste christelijke meldpunten buiten de drie genoemde meldpunten die Veilige Kerk oprichtten. Denk daarbij aan trainingen voor vertrouwenspersonen, omstanders en jeugdwerkers, en voorlichtingsavonden en lotgenotendagen. De grootste uitdaging hierbij is volgens deze respondent financieel. De samenwerking helpt om bij de overheid en andere instanties financiering te vinden, en de stichting hoopt dat vanuit lokale kerken de komende jaren meer geld beschikbaar komt om het aanbod en mankracht uit te breiden. Een voorbeeld hiervan is dat sinds 2024 de medewerkers van de drie meldpunten officieel in dienst zijn van een projectplan van Veilige Kerk waarvoor financiering mogelijk was, dat afloopt in de zomer van 2025. Ook kon daarmee een projectmedewerker aangenomen worden die onder meer de organisatie van de eerste conferentie Veilige Kerk in 2024 mogelijk maakte.

Naast een (vrijwillig) bestuur vergaderen de besturen van de meldpunten regelmatig en kent de stichting een klankbordgroep waar onderzoek en expertise gedeeld wordt. Naast christelijke organisaties en een aantal theologische universiteiten maakt SKIN, als koepelorganisatie voor internationale en interculturele kerken, hier deel van uit.

2021: herbezinningstraject VPE

2021 was een belangrijk jaar voor de VPE. In dit jaar begon zij haar identiteit opnieuw te formuleren. Dat resulteerde in een nieuw identiteitsdocument genaamd 'Zie Jezus'.[238] Dit document vormt volgens de vertegenwoordiger van de VPE ook de basis voor de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in de gemeentes die lid zijn van de VPE:

> 'Op een gegeven moment zeiden we: Waar zijn we eigenlijk voor op aarde? Niet alleen maar voor de ANBI-status, om het zo maar te noemen, of het kerkelijk verband. Er was één moment in oktober 2021 dat we bij elkaar waren, en toen kregen we een profetisch woord van iemand die zei dat Jezus zei: ik zie jullie wel, maar zien jullie mij wel? Een enorme impact had dat op iedereen, iedereen op zijn of haar manier, en toen was het wel heel duidelijk geworden dat we 'Zie Jezus' als een soort motto, als een cultuur, in onze beweging moesten gaan uitwerken. En eigenlijk zijn we dat sinds dat moment in 2021 aan het doen. Er staan allemaal dingen in [het identiteitsbewijs]. De identiteit van Jezus gaan we proberen met elkaar na te streven, uit te werken, enzovoort. En dat heeft wel gelijk te maken met de veiligheid van mensen in onze kerken. Zo veilig als jij bij Jezus mag zijn – totaal aanvaard, beschermd, gewaardeerd, geliefde zoon en dochter – zo zijn wij dat nu eigenlijk stapje voor stapje aan het doen. We zijn nog in beweging, en dat gaat niet in één keer.'[239]

De veiligheid in lokale gemeenten is een onderdeel van deze herijking van de identiteit van de VPE, en in de jaren die volgen streeft de VPE ernaar om deze veiligheid op lokaal niveau te integreren. Onder deze veiligheid rekent de VPE onder meer het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en het toerusten van lokale gemeenten wanneer er toch sprake is (geweest) van seksueel grensoverschrijdend gedrag.[240]

[238] VPE (z.d.). *Zie Jezus*. Geraadpleegd op 28 november 2024, van Visie Zie Jezus – VPE.
[239] Voor Algemeen Nut Beogende Instellingen (ANBI's) gelden belastingvoordelen bij erven, schenken en giften.
[240] VPE (z.d.). *Veilige Kerk*. Geraadpleegd op 26 april 2024, van Veilige Kerk – VPE.

De vertegenwoordiger van de VPE legt in het interview uit hoe dit onderdeel van het beleidsplan in de jaren die volgen op meerdere manieren concreet wordt gemaakt. In de eerste plaats wordt één van de leden van het eerdergenoemde Dagelijks Bestuur als aanspreekpunt aangesteld. Daarnaast wordt een intern meldpunt ingericht dat wordt beheerd door een team van vertrouwenspersonen (vier echtparen) die één van de vier regio's in Nederland (West & Randstad-West, Zuid & Zuid-West, Noord-West & Noord/Noord-Oost, Midden & Oost) onder hun hoede hebben. Zij functioneren onafhankelijk van het Dagelijks Bestuur en zijn beschikbaar voor advies en begeleiding van de lokale vertrouwenspersonen. Zowel het meldpunt als de vertrouwenspersonen werken voor alle vormen van grensoverschrijdend gedrag binnen de aangesloten gemeenten, waaronder seksueel grensoverschrijdend gedrag. Lokale gemeenten worden aangemoedigd om in de eigen gemeenschap vertrouwenspersonen aan te stellen, bij voorkeur één man en één vrouw, en dat deze onafhankelijk zijn van het leiderschap van de gemeente. Voor kleine gemeenten kan dit ingewikkeld zijn, erkent de VPE. In die gevallen wordt samenwerking met gemeenten in de omgeving aangemoedigd, bijvoorbeeld door vertrouwenspersonen van een buurgemeente voor hen beschikbaar te stellen. Het interne meldpunt is telefonisch of per e-mail te benaderen, bestaat los van SEM. De vertrouwenspersonen krijgen wel een jaarlijkse training via SEM. Zowel het interne meldpunt als SEM kan door leden van de VPE gebruikt worden om een melding te doen, en de keuze hiervoor wordt aan de melder overgelaten. Daarnaast zijn er voor alle lokale gemeenten materialen beschikbaar om de veiligheid in de gemeente te bespreken en implementeren, zoals een stappenplan van stichting Veilige Kerk, een voorbeelddocument 'Veilig met elkaar omgaan in de gemeente' (VPE, 2023c) en de 'Gedragscode voor leidinggevenden' van SEM (2020a).

Uit deze documenten wordt duidelijk dat iedere vorm van seksuele toenadering (ook met wederzijdse instemming) of intimidatie door een leidinggevende als grensoverschrijdend wordt benoemd. Bovendien waarschuwt de VPE in het document 'Veilig met elkaar omgaan in de gemeente' expliciet voor het misbruiken van profetie om anderen te manipuleren. Datzelfde document bespreekt machtsmisbruik in de breedste zin van het woord, en de VPE verstaat daaronder: 1) misbruik van de gezagspositie ten voordele van de gezagsdrager; 2) manipulatie of intimidatie door de gezagsdrager; 3) seksuele intimidatie of seksueel misbruik; 4) financieel misbruik; 5) emotionele druk die de vrijheid van de ander wegneemt; 6) het bewerken van ongezonde afhankelijkheid in pastorale relaties. Er is sprake 'van machtsmisbruik wanneer een leidinggevende op een intimiderende, manipulerende of gewelddadige manier gebruikmaakt van zijn of haar positie en bevoegdheden ten koste van degene met wie hij of zij in een vertrouwens- en of gezagsrelatie staat (VPE, 2023c, p. 2).' Voorbeelden van dergelijke relaties zijn: andere leiders en leden in de gemeente, kringleiders en -leden (dit zijn kleinere groepen binnen een gemeente die vaak doordeweeks samenkomen voor o.a. Bijbelstudie), jeugdleiders en -leden, kinderleiding en kinderen en pastorale relaties waarin de één zorg verleend en de ander zorg ontvangt.
Wat betreft seksueel grensoverschrijdend gedrag met minderjarigen is de VPE resoluut: dat is absoluut ontoelaatbaar. De vertegenwoordiger van de VPE voegt eraan toe dat er in deze gevallen aangifte gedaan moet worden bij de politie. Daarnaast wordt in het document 'Veilig met elkaar omgaan in de gemeente' geadviseerd hoe met kinder- en jongerenwerk om te gaan, waarbij benadrukt wordt dat het ontdekken van de seksualiteit hoort bij de normale ontwikkeling (maak het dus geen taboe), mits er geen grenzen overschreden worden. Om dit te voorkomen stelt de VPE gedragsregels voor zoals niet ongewenst te dicht bij een jongere komen of hem of haar ongevraagd aanraken, niet één op één af te spreken of contact te zoeken en

onnodig door te dringen in het privéleven van de jongere. Ook stimuleren ze jeugd- en kinderwerkers alert te zijn op dit gedrag bij collega's, elkaar erop aan te spreken en bij vermoedens van grensoverschrijdend gedrag te overleggen met het leiderschap van de gemeente.

Ook is een gratis VOG-regeling beschikbaar, wanneer mensen in de gemeente een functie gaan bekleden. De VPE is van mening dat enkel een VOG-verklaring zwakke punten heeft, omdat hij een beperkt aantal jaren teruggaat, een beperkte houdbaarheid heeft en enkel aantekeningen bevat die juridisch bewezen zijn. Daarom heeft de VPE een zogenoemde 'Eigen Verklaring' toegevoegd. Daarin worden referenties gevraagd en ondertekent dat er naar eer en geweten geen belastende zaken zijn die de uitvoering van iemand functie in de gemeenschap belemmeren. Tegelijkertijd wordt lokale gemeentes niet verplicht hiermee te werken, maar betreft het een advies.[241] Van lokale gemeenten wordt tot slot verwacht dat zij de informatie over het interne meldpunt, SEM en de beschikbare lokale vertrouwenspersonen vermeldt op de website en het onderwerp veiligheid in de gemeente een paar keer per jaar bespreekbaar maken, onder meer in lokale leden- of gemeentevergaderingen. De vertegenwoordiger van de VPE geeft aan dat gemeenten door het aanspreekpunt in het Dagelijks Bestuur benaderd worden als zij dit nog niet geregeld hebben. De VPE is zich ervan bewust dat het erg lastig is om per lokale gemeente te bekijken of het beleid voldoende geïmplementeerd is. Tegelijkertijd hoopt de VPE uiteindelijk dat het meewerken van lokale gemeenten aan dit beleid een voorwaarde voor lidmaatschap wordt, maar zover zijn ze op dit moment (2025) nog niet.

2022: BOOS-aflevering over *The Voice of Holland*
Begin 2022 publiceert het online programma BOOS van BNNVARA een aflevering over de misstanden bij *The Voice of Holland* op YouTube.[242] Het blijkt opnieuw een impuls voor (christelijke) media om seksueel grensoverschrijdend gedrag te bespreken. Meldpunt SEM grijpt het aan om de vertaalslag naar de kerk te maken, door een artikel te publiceren over de zes lessen die de kerk van *The Voice of Holland* kan leren: 1) Neem alle meldingen van grensoverschrijdend gedrag serieus. 2) Wees heel zorgvuldig in het spreken met en over slachtoffers. 3) Leiders, in welke vorm dan ook, hebben een extra verantwoordelijkheid. 4) Zorg voor een goede mix van zichtbare en onafhankelijke vertrouwenspersonen. 5) Praat, preek, spreek over grensoverschrijdend gedrag en houd het op de agenda. 6) Creëer een cultuur van gelijkwaardigheid van vrouwen en mannen.[243] Of en hoe deze lessen door lokale gemeenten zijn overgenomen of besproken, is niet bekend.

2024: Raad van Kerken zoekt verder naar veiligheid kerken
In de 467e vergadering van alle bij de RvK aangesloten kerken stond het thema 'veilige kerk' op de agenda, omdat het tien jaar geleden was dat de kerken de verklaring 'De Kerk: een veilige plek' ondertekenden. In deze vergadering werd besproken welke stappen kerken nog meer kunnen zetten in hun beleid over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Eén conclusie was dat het moeilijk bleef voor slachtoffers om in de kerk gehoord te worden. Een andere was dat het opvallend was dat de kerken veel maatschappelijke onderwerpen bespreken, maar dat het nog vaak stil blijft

[241] VPE (z.d.). *Nadere uitleg 'Eigen Verklaring'.* Geraadpleegd op 20 februari 2025, van Nadere uitleg 'Eigen Verklaring' – VPE.

[242] BOOS (2022, 20 januari). *BOOS: THIS IS THE VOICE.* Geraadpleegd op 21 februari 2025, van BOOS: THIS IS THE VOICE.

[243] SEM (2022, 31 januari). *6 lessen van The Voice voor de kerk*. Geraadpleegd op 24 november 2024, van 6 Lessen van The Voice voor de kerk – Wij zijn SEM.

als het gaat over seksueel grensoverschrijdend gedrag. De vergadering leverde een aantal suggesties op. Zo zouden kerken een speciale zondag kunnen inrichten waarbij het thema seksueel grensoverschrijdend gedrag aan bod komt. Daarnaast zou het onderwerp een vaste plek moeten krijgen in de theologische opleidingen en zou het thema lichamelijkheid meer expliciet besproken moeten worden in kerken. Tot slot spraken de leden de hoop uit dat migrantenkerken meer betrokken raken bij de actie die ondernomen wordt. Veilige Kerk beklaagde zich er tegelijkertijd over dat de samenwerking met het RKK-meldpunt wordt gemist.[244] (deze gebeurtenis is ook van toepassing op de protestantse kerken en de RKK, zie paragraaf 6.3.5 en 7.3.5)

2024: SEM stelt minder eisen aan lidmaatschap
In het begin van 2024 krijgt SEM een nieuwe voorzitter die een beleidswijziging doorvoert waardoor er minder eisen gesteld worden aan nieuwe leden van het meldpunt. Hij zegt daarover in het interview:

> 'Mijn voorganger ging daar verder in. Die kwam ook met aanbevelingen over de structuur van de gemeente, om bijvoorbeeld dat coöptatiemodel eruit te krijgen. Ik heb zelf gedacht: we moeten voor mensen die in de knel zitten iets regelen, dus hooguit maken we er een opmerking over, of dat we in het kader van een cursus er iets aan doen, maar ook gemeenten met een coöptatiemodel accepteren we. En als je daar iets algemeens van wilt maken, proberen we zo onafhankelijk mogelijk te zijn. En ik zelf (…) vind dat dat gepaard moet gaan met grote aandacht voor preventie, en wat dat dan in concrete situaties ten opzichte van een concrete gemeente kan betekenen.'

Van nieuwe leden wordt zodoende niet meer verwacht dat zij hun structuur en controlemechanisme aanpassen, voor zij zich bij SEM mogen aansluiten. De nadruk komt meer te liggen op voorlichting over deze onderwerpen. Zo hoopt SEM meer gemeenschappen te bereiken die anders, met hun onafhankelijke karakter die zo kenmerkend is voor veel evangelische en pinkstergemeenten, geen plek hebben waar zij terecht kunnen bij problemen rond grensoverschrijdend gedrag, waaronder seksueel grensoverschrijdend gedrag.

2024: eerste landelijke conferentie Veilige Kerk
In november 2024 vond de eerste landelijke conferentie van stichting Veilige Kerk plaats in Veenendaal. Deze was gericht op kerkelijk leiders, christelijke organisaties, kerkelijk werkers en andere geïnteresseerden. Het thema van de conferentie was 'Veilige Kerk – een hoopvol perspectief'. Het programma bestond uit plenaire sessies en workshops. Daarnaast was er een informatieplein waar organisaties zich presenteerden en informatie gaven.[245]

Er waren zo'n 550 deelnemers aanwezig op de conferentie. De conferentie was interkerkelijk maar ook kerk overstijgend: er waren sprekers en organisaties aanwezig die geen expliciet christelijke achtergrond hadden, zoals stichting Wij zijn M, de directeur Emancipatie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de regeringscommissaris seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld en Rinke Verkerk, auteur van het boek 'Het hele dorp wist het'.

[244] Tabak, T.-J. (2024, 11 april). *Raad van Kerken zoekt verder naar veilige kerk*. Geraadpleegd op 14 juli 2025, van Raad van Kerken zoekt verder naar veilige kerk – Raad van Kerken in Nederland.
[245] Veilige Kerk (2026). *Verslag Conferentie Veilige Kerk*. Geraadpleegd op 13 februari 2026, van Verslag Conferentie Veilige Kerk – Veilige kerk.

In de workshops was aandacht voor onder meer omgaan met weerstand in de lokale kerk bij (aandacht voor) seksueel grensoverschrijdend gedrag, de rol van leiderschap, verhalen in de Bijbel over seksueel grensoverschrijdend gedrag, omstanderstraining en spreken met jongeren over seksueel grensoverschrijdend gedrag.[246]

Inhoudelijk was er aandacht voor praktische zaken, zoals het inrichten van het 'stappenplan Veilige Kerk' op lokaal niveau (o.a. het aanstellen van vertrouwenspersonen), maar ook inhoudelijk: factoren als vergeving, erkenning, gemeenschapsdynamieken die kunnen spelen.[247] (Deze gebeurtenis is ook van toepassing op de protestantse kerken, zie paragraaf 6.3.5.)

5.4 Huidige situatie

In deze paragraaf wordt enkel de huidige situatie geschetst zoals deze blijkt uit de documenten en interviews met VPE en SEM. Hoewel SEM als meldpunt wel beschikbaar is voor de hele evangelische en pinksterbeweging, maken niet alle gemeenschappen hier gebruik van. Het is daarmee geen weergave van de huidige situatie in de hele gemeenschap. Eerst wordt de interne procedure en het huidige beleid geschetst (paragraaf 5.4.1), waarna kort wordt ingegaan op het ontbreken van religieus recht in veel evangelische en pinkstergemeenschappen (paragraaf 5.4.2).

5.4.1 Interne procedures

Definitie seksueel grensoverschrijdend gedrag
In de documenten en interviews van zowel SEM als VPE zelf wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag nauwelijks expliciet als zonde aangeduid (zoals bijvoorbeeld in de protestantse kerken wel het geval is, zie paragraaf 6.4.1). Het is wel duidelijk in hun beleid, protocollen en activiteiten rond voorlichting dat het tenminste niet wenselijk is. Een vertegenwoordiger van de VPE geeft bijvoorbeeld aan dat seksualiteit thuishoort in een huwelijk tussen één man en één vrouw, en dat seksualiteit daarbuiten niet de bedoeling is (zie ook paragraaf 9.2.2). Op de website van de VPE veroordelen 'de kerken grensoverschrijdend gedrag en spreken uit misbruik in pastorale of andere relaties tegen te gaan'.[248]

Daarnaast streeft de VPE ernaar dat aangesloten gemeenten veilig zijn voor iedereen en stelt kaders voor waar zij zich aan kunnen houden. Dit wordt onderbouwd met een Bijbeltekst uit Marcus 12:30 ('U zult uw naaste liefhebben als uzelf,' Herziene Statenvertaling), en geeft zes voorbeelden van machtsmisbruik. Eén daarvan is 'Seksuele intimidatie of seksueel misbruik' (VPE, 2023, p. 2). Een leidinggevende in een gemeente mag en kan op dit gedrag aangesproken worden omdat 'hij of zij leeft als een volgeling van Jezus Christus' (VPE, 2023, p. 3). In de definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag hanteert de VPE dezelfde definitie zoals die door SEM is opgenomen in de Gedragscode voor leidinggevenden:

> 'Iedere vorm van seksuele toenadering tot of intimidatie door een leidinggevende van een persoon die aan zijn of haar leiding of zorg is toevertrouwd, is een ernstige en schadelijke vorm van grensoverschrijdend gedrag. Hierbij maakt het geen

[246] Veilige Kerk (2026). *Workshops*. Geraadpleegd op 13 februari 2026, van Verslag Conferentie Veilige Kerk – Workshops – Veilige kerk.
[247] Veilige Kerk (2026). *Impressie conferentie Veilige Kerk*. Geraadpleegd op 13 februari 2026, van Verslag Conferentie Veilige Kerk – Impressieverslag – Veilige kerk.
[248] VPE (z.d.). *Veilige Kerk*. Geraadpleegd op 26 april 2024, van Veilige Kerk – VPE.

verschil of de andere partij akkoord gaat of zelf het initiatief neemt. Onder seksuele toenadering of intimiteit wordt verstaan: toespelingen, woorden of daden die affectieve, seksuele of erotische gevoelens kunnen opwekkien, seksuele handelingen en geslachtsgemeenschap.' (SEM, 2020, p. 3; VPE, 2023, p. 4)

De definitie en de documenten waar deze te vinden is zien vooral op de verantwoordelijkheid van leidinggevenden, maar niet op de rest van de gemeente(leden) en vermeldt in die context ook niet expliciet dat het zonde is. Desondanks heeft de VPE in 2014 de verklaring 'De kerk, een veilige plek' van de Raad van Kerken ondertekend (paragraaf 5.3.3), waarin onder meer staat:

'We veroordelen alle vormen van grensoverschrijdend gedrag, waarbij in pastorale of andere relaties misbruik wordt gemaakt van macht. Met name denken we aan seksueel misbruik en geweld, dat kwetsbare, veelal jonge mensen voor het leven kan tekenen. Dit onrecht tegen de medemens noemen wij zonde: het is kwaad in Gods ogen.'

De VPE onderschrijft hiermee dat seksueel grensoverschrijdend gedrag zonde is, maar dit is niet expliciet terug te zien in de documenten die zien op de veiligheid binnen gemeenten (over het belang hiervan wordt verder ingegaan in paragraaf 10.5.3). Het wordt wel geïmpliceerd, omdat seksualiteit volgens de VPE exclusief thuishoort binnen het huwelijk zoals in de vorige paragraaf besproken. Wat precies onder seksualiteit wordt verstaan blijft daarbij wel achterwege. Hierdoor blijft het onduidelijk wat lokale gemeenschappen binnen de achterban van VPE precies communiceren over wat seksueel grensoverschrijdend gedrag inhoudt.

Uitgangspunten en voorzieningen VPE en SEM

De VPE leunt sterk op de voorzieningen van SEM, maar heeft sinds enkele jaren ook intern concrete voorwaarden gesteld aan de omgang met (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Van de aangesloten leden wordt verwacht dat zij dit in de eigen gemeenschap implementeren, geeft de vertegenwoordiger van de VPE aan. Het gaat hier onder andere over het aanstellen van (jaarlijks bijgeschoolde) landelijke en lokale vertrouwenspersonen, een integriteitsverklaring, de mogelijkheid een gratis VOG aan te vragen en een voorbeelddocument voor een gedragscode. Tegelijkertijd vermelden ze op de website dat niet ieder onderdeel voor alle gemeenten haalbaar is, bijvoorbeeld wanneer het om een hele kleine groep gaat.[249]

Lokale gemeenschappen binnen de VPE hebben het zogeheten 'Veilige Kerk'-beleid tot hun beschikking. Daarnaast voorzien zij in vertrouwenspersonen, vermelden zij informatie op hun website over het beschikbare beleid en wordt verwacht dat zij aandacht besteden aan de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. De gemeente heeft indien nodig bij seksueel grensoverschrijdend gedrag toegang tot de VPE, SEM (lidmaatschap van het meldpunt is voor VPE-leden verplicht) en de overheid (politie en justitie).

De VPE is op bestuurlijk niveau verantwoordelijk voor het beleid, onder andere in de ontwikkeling ervan en ook in het organiseren van preventie-activiteiten, heeft een

[249] VPE (z.d.). *Veilige Kerk.* Geraadpleegd op 26 april 2024, van Veilige Kerk – VPE.

team van regionale vertrouwenspersonen en een intern meldpunt. Hiervoor maken zij gebruik van de beschikbare expertise van SEM.[250]

Meldpunt SEM biedt trainingen voor vertrouwenspersonen (VP), heeft een formele klachtenprocedure waar de VPE gebruik van kan maken indien nodig en kan de VPE adviseren. Tot slot maakt SEM deel uit van het netwerk van meerdere meldpunten (zie paragraaf 13.3), dat zich onder andere verzameld binnen stichting Veilige Kerk.

In 2021 werd de identiteit van de VPE opnieuw bepaald en vastgelegd (VPE, 2021; paragraaf 5.3.5). Volgens een vertegenwoordiger van de VPE stond de periode die daaraan voorafging vooral in het teken van terugkeren naar de basis van de identiteit van de gemeenschap. De geloofsbasis blijft hetzelfde. Van hieruit zijn diverse projecten uitgerold, waaronder 'Veilige Kerk'.[251] Hiervoor is een viertal echtparen aangesteld, om het onderwerp verder vorm te geven. Het uitwerken van dit beleid zit nog wel in de beginfase, geeft een vertegenwoordiger van de VPE aan. Er is een intern meldpunt, een steunpunt klachten grensoverschrijdend gedrag, dat bestaat uit vertrouwenspersonen, waarbij een lid van een aangesloten gemeente een klacht kan indienen over 'grensoverschrijdend gedrag binnen de aangesloten gemeente waar hij of zij lid is' (VPE, 2023a, artikel 22). Vertrouwenspersonen volgen jaarlijks een training die door SEM wordt aangeboden.[252] De VPE streeft ernaar dat iedere lokale gemeente die bij hen is aangesloten interne contactpersonen heeft. SEM is beschikbaar als dat lokaal nog niet afdoende geregeld is.

Volgens het Huishoudelijk Reglement is de VPE beschikbaar om hulp te bieden aan gemeentes die te maken hebben met 'een bestuurlijke crisis of een andere calamiteit' (VPE, 2023a). De gemeente moet het dan wel eerst zelf geprobeerd hebben op te lossen en een hulpverzoek kan alleen komen vanuit leiders van de gemeente (voorgangers of oudsten; VPE, 2023a, artikel 20.1).[253] Het Algemeen Bestuur kan zelf ook hulp aanbieden als ze vernemen dat er problemen zijn, maar met respect voor de zelfstandigheid van de gemeente. Als zij het zelf of anders willen oplossen, dan staat ze daarin vrij (VPE, 2023a, artikel 20.2). De hulp is ook beschikbaar voor gemeentes die niet zijn aangesloten bij de VPE, mits met goedkeuring van een eventueel overkoepelend orgaan (VPE, 2023a, artikel 21).

Over de veiligheid in de lokale gemeente verklaart de VPE op haar website het volgende:

> 'De kerk van Jezus Christus behoort de veiligste plaats op aarde te zijn. Voor zover dat nog niet het geval is, aan ons om alles te doen wat we kunnen om die veiligheid te bevorderen waar we maar kunnen. Hiertoe is veel expertise en hulp beschikbaar. De kerken erkennen dat die veiligheid een voortdurend punt van aandacht moet zijn en om preventie vraagt naar met name kwetsbare groepen, veelal jonge mensen, vluchtelingen en vrouwen. De kerken nemen daarvoor dan ook de nodige maatregelen. De kerken veroordelen grensoverschrijdend gedrag en spreken uit misbruik in pastorale of andere relaties tegen te gaan. De kerken hebben een verklaring opgesteld en getekend, maar realiseren zich dat je er met een verklaring

[250] De VPE heeft daarnaast contact met de overheid, door lidmaatschap van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO). Dit is een samenwerkingsverband van meerdere christelijke kerken en joodse gemeenschappen, waarmee gemeenschappelijke belangen worden behartigd bij de (rijks)overheid. Zie voor meer informatie over CIO: Welkom op CIO web.

[251] In 2014 werd reeds de verklaring 'De kerk, een veilige plek' van de Raad van Kerken ondertekent (paragraaf 5.3.3), maar met dit identiteitstraject werd het pas echt geïmplementeerd.

[252] VPE (z.d.). *Veilige Kerk.* Geraadpleegd op 26 april 2024, van Veilige Kerk – VPE.

[253] Of een quorum van gemeenteleden als dat de manier is waarop de gemeente in kwestie functioneert.

niet bent. De tekst is bedoeld als een basisverklaring, die binnen de afzonderlijke kerken verdere vertaling, uitwerking en toetsing behoeft. De uitwerkingen kunnen per kerk verschillen.'[254]

Onderdeel van het beleid is de regeling Verklaring Omtrent Gedrag (VOG), gecombineerd met een eigen integriteitsverklaring (VPE, 2023b) waarbij men de Gedragscode Leidinggevenden van SEM (SEM, 2020a) onderschrijft en de verantwoordelijkheid zoals hierboven beschreven erkent. Hoewel aangesloten gemeentes zoals genoemd heel zelfstandig zijn, heeft de VPE wel een voorbeelddocument 'Veiligheid binnen de gemeente' (VPE, 2023c) gemaakt dat als handvat kan dienen voor lokale gemeentes om gedragsregels af te spreken.

Klachtenprocedure SEM
Over de klachtenprocedure zegt SEM zelf op haar website dat deze in principe alleen nodig is als men intern geen oplossing vindt.[255] Deze klachtenprocedure verloopt, nadat de klacht via een formulier op de website is ingediend, als volgt:

'Na ontvangst van een klacht volgt een onderzoek en beoordeling van de feiten. Dit omvat vaak het verzamelen van informatie, een mondelinge behandeling met de betrokken partijen, en het analyseren van relevante documenten of bewijsstukken. Het doel is om een objectief beeld te krijgen van de situatie en te bepalen of de klacht gegrond is. (…) De klachtencommissie kan een klacht gegrond of ongegrond verklaren. In gevallen waarbij sprake is van strafbare feiten of arbeidsconflicten, wordt de klager doorverwezen naar een overheidsrechter. Wanneer iemand in het ongelijk wordt gesteld, kan de reactie variëren. Vaak heeft men moeite de uitkomst te accepteren en kan er sprake zijn van ontkenning, ongeloof, woede en soms ook schuldgevoel en schaamte. Na een eerste emotionele reactie kan een uitspraak ook leiden tot persoonlijke reflectie en aanpassing of verbetering van gedrag. Als de in het ongelijk gestelde de uitkomst accepteert, kunnen excuses en inspanningen om het vertrouwen te herstellen – en waar mogelijk verzoening – onderdeel zijn van de reactie.'[256]

De klacht moet binnen twee jaar na het vermeende machtsmisbruik (waar SEM seksueel grensoverschrijdend gedrag onder rekent) worden ingediend, 'tenzij de klachtencommissie van oordeel is dat er bijzondere omstandigheden zijn die een langere periode rechtvaardigen' (SEM, 2020b, artikel 17). Deze verjaringstermijn wordt verder besproken in paragraaf 11.2.1.

Rol van het meldpunt
Voor SEM geldt dat zij in principe voor de hele evangelische en pinksterbeweging beschikbaar zijn, maar dat niet alle gemeenschappen ervoor kiezen hier gebruik van te maken. Zo maken sommige evangelische gemeenschappen binnen gevestigde kerken gebruik van hun eigen meldpunten of zijn zij aangesloten bij andere meldpunten. Het Leger des Heils, dat ook onder de evangelische en pinksterbeweging geschaard kan worden, is bijvoorbeeld bij het Meldpunt Misbruik (MM) aangesloten.

[254] VPE (z.d.). *Veilige Kerk.* Geraadpleegd op 26 april 2024, van Veilige Kerk – VPE.
[255] Rietkerk, J. (2024, 5 oktober). *SEM Klachtenprocedure over Grensoverschrijdend Gedrag: een lastige maar effectieve weg.* Geraadpleegd op 24 november 2024, van SEM Klachtenprocedure over Grensoverschrijdend Gedrag: een lastige maar effectieve weg – Wij zijn SEM.
[256] Rietkerk, J. (2024, 5 oktober). *SEM Klachtenprocedure over Grensoverschrijdend Gedrag: een lastige maar effectieve weg.* Geraadpleegd op 24 november 2024, van SEM Klachtenprocedure over Grensoverschrijdend Gedrag: een lastige maar effectieve weg – Wij zijn SEM.

Bij SEM kunnen gemeenschappen en slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag terecht voor informatie en advies (van een vertrouwenspersoon) via een meld- en adviespunt, training en voorlichting, een gedragscode en een klachtenregeling en -procedure bij alle situaties van machtsmisbruik, waaronder seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het meldpunt had voorheen op de website vermeld in hoeverre hiervan gebruik is gemaakt in de jaren 2018, 2019 en 2020. Hierbij werd niet gespecificeerd welk type grensoverschrijding had plaatsgevonden. De respondenten van SEM gaven desgevraagd aan dat informatie hierover niet terug te halen is, en dat mogelijk niet alle contactmomenten (met bijv. een vertrouwenspersoon) in deze cijfers zichtbaar worden. Uit deze cijfers valt dan ook weinig anders te concluderen dan dat het meldpunt in die jaren functioneerde (zie ook bijlage 16).[257]

Daderbeleid
De VPE heeft formeel geen 'daderbeleid' zoals bij sommige andere christelijke gemeenschappen in dit rapport wel het geval is. De vertegenwoordiger van VPE geeft aan dat ze hier nog niet mee bezig zijn geweest. Het lidmaatschap van de VPE kan wel beëindigd worden, maar individuele leden van lokale gemeenschappen zijn geen lid van de VPE, waardoor dit machtsmiddel bij hen niet ingezet kan worden. Later in dit rapport wordt beschreven hoe men op individueel niveau een informeel proces van vergeving en verzoening kan doorlopen, maar dit proces is niet vastgelegd en word ingevuld naar inzicht van de betrokkenen (zie ook paragraaf 11.2.5).

Als het tot een formele klachtenprocedure via SEM komt, wordt de dader in ieder geval betrokken en krijgt bijvoorbeeld de gelegenheid om te reageren op de klacht. Daarnaast kan een vertrouwenspersoon van zowel SEM als de VPE indien gewenst een dader verwijzen naar de juiste hulpverlening. Deze vertrouwenspersonen zijn erop gericht mensen op te vangen en te begeleiden, geven de respondenten van SEM aan, maar zij zijn zelf geen hulpverleners.

In de meeste lokale christelijke gemeenschappen, niet alleen in de evangelische en pinksterbeweging, is pastorale zorg of pastoraat beschikbaar. Pastorale zorg betekent kortgezegd dat in een gesprek iemand steun kan krijgen bij levens- en geloofsvragen (zie paragraaf 1.2.1). Dit wordt heel gevarieerd ingevuld. Sommige gemeenschappen hebben specifiek pastoraal medewerkers aangesteld en in andere gemeenschappen valt dit onder de verantwoordelijkheid van de leider(s) van de gemeenschap.[258] Inhoudelijk hangt het er vanaf wat iemand nodig heeft en wat de geloofsovertuigingen van de betrokkenen zijn. Men kan bijvoorbeeld samen bidden en de Bijbel lezen, of enkel een luisterend oor bieden.[259] Ook is het mogelijk om pastorale zorg buiten de eigen gemeenschap te krijgen, geeft de vertegenwoordiger van de VPE aan, bijvoorbeeld als onafhankelijkheid gewenst is. Dader en slachtoffer hoeven op die manier niet van dezelfde persoon pastorale zorg te ontvangen.

Slachtofferbeleid
Slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen zoals genoemd bij SEM terecht voor advies, het doen van een melding en het doorlopen van een

[257] 2018: 26 meldingen, 21 adviezen, 5 klachten, waarvan 4 behandeld. 2019: 39 meldingen, 14 adviezen, 2 klachten, waarvan 2 behandeld. 2020: 37 meldingen, 21 adviezen, 4 klachten, waarvan 0 behandeld (SEM (z.d.) *Jaarinfo*. Geraadpleegd op 4 april 20024, van Jaarinfo – Wij zijn SEM). Deze informatie is inmiddels van de website van SEM verwijderd. Een pdf van de webpagina, zoals deze is geraadpleegd op 4 april 2024, is in bezit van het WODC. Zie ook bijlage 16.
[258] Bovendien bestaat er ook pastorale zorg in de vorm van geestelijke verzorging, zoals justitiepastoraat of krijgsmachtpredikanten. Dit type pastoraat valt buiten de reikwijdte van dit onderzoek, omdat zij in principe buiten de religieuze gemeenschappen functioneren.
[259] Wat is pastoraat? Geraadpleegd op 12 mei 2025, van Pastoraat, wat is het eigenlijk?

klachtenprocedure. Daarvoor zijn vertrouwenspersonen beschikbaar, die de slachtoffers begeleiden (zie paragraaf 13.5). Daarnaast heeft de VPE regionale en (waar mogelijk) lokale vertrouwenspersonen, die een vergelijkbare functie hebben. Het slachtoffer kan dan kiezen wat de voorkeur heeft. De vertegenwoordiger van de VPE geeft aan dat het doel van deze procedures is om altijd naast het slachtoffer te gaan staan, omdat de kans aanwezig is dat een slachtoffer in dergelijke situaties makkelijk veroordeeld kan worden. Dat begeleiden van het slachtoffer moet zo transparant mogelijk gebeuren, waarbij niets in de doofpot gestopt wordt, voegt hij toe. Aangifte doen bij de politie wordt volgens hem altijd gestimuleerd. Bij minderjarige slachtoffers geldt bovendien dat aangifte verplicht is, net als melding doen bij Veilig Thuis. Het is onduidelijk of dit in de praktijk ook altijd gebeurt.

Naast deze beschikbare procedures bieden vertrouwenspersonen in eerste instantie een luisterend oor en adviseren het slachtoffer, afhankelijk wat deze nodig heeft. Zowel bij SEM als de VPE worden vertrouwenspersonen hierin getraind. Een slachtoffer kan bijvoorbeeld doorverwezen worden naar passende hulpverlening, bijvoorbeeld naar de ggz bij psychische klachten (hier wordt verder op ingegaan in paragraaf 11.3).

5.4.2 Religieus recht

Gemeenschappen uit de evangelische en pinksterbeweging hebben in beginsel vaak geen uitgebreide juridische regels en bepalingen zoals een kerkorde. Dat is de reden waarom de evangelische en pinksterbeweging de enige christelijke gemeenschap in dit onderzoek is waarbij de klachtenprocedure bij het meldpunt is ingericht, en niet bij de gemeenschappen zelf.

Een vertegenwoordiger van de VPE gaf aan dat wanneer een kerkleider degene is die de fout ingaat, er vaak wel een soort proces van gebed en berouw plaatsvindt samen met het leiderschap van de VPE. Hoe dat concreet wordt vormgegeven ligt niet vast, maar lijkt vooral in onderling overleg plaats te vinden en wat men denkt dat op dat moment passend is bij de situatie. Wanneer het leiderschap van de VPE en de kerkleider het erover eens zijn, kan iemand eventueel weer terugkeren in de oorspronkelijke functie waarin het mis ging:

> ‘Als iemand het verleden heeft afgesloten, zich bekeerd heeft en transparant is geworden over de zwaktes, dan wordt dit afgesloten. Wat we soms doen, iemand als aspirant leider, dat ze een tijdje meelopen met iemand… […] De eerste keer dat ik met een pedofiel geconfronteerd werd, en die man misbruikte zijn kind nog, nou, ik kon hem wel de nek omdraaien vanuit mijn beleving. Maar de voorganger die daar toen was, we waren in die setting met alleen maar mannen, ongeveer dertig bij elkaar denk ik, die was toen veel wijzer dan ik, en hij zei tegen de dader: Waarom doe je dat? Toen moest hij janken en vertelde dat hij zelf was misbruikt. Dan zie je ineens hoe dingen lopen. Toen hebben we dat opgepakt. We hebben hem natuurlijk uit huis gezet, noem alle dingen maar op. Maar dan kom je wel op dit soort dingen. Maar de andere kant is: Als iemand zich oprecht bekeerd heeft, en begeleid wordt in zijn of haar herstelproces, dan moet – zoals wij het geloof beleven – weer alles open staan. Een bankovervaller zou penningmeester kunnen worden. Niet in de maatschappij natuurlijk.’

Men gelooft op dat moment dat iemand vergeven en veranderd is door God. Daarmee blijven andere processen mogelijk achterwege, zoals strafrechtelijke vervolging, genoegdoening voor slachtoffers of psychologische behandeling van de dader (hier

wordt verder op ingegaan in paragraaf 11.2.5). Dit soort processen worden overigens niet actief tegengehouden binnen de VPE (in het voorbeeld hierboven werd de dader in ieder geval uit huis geplaatst), maar zijn niet formeel vastgelegd als onderdeel van vergeving en herstel. De verantwoordelijkheid voor deze processen wordt doorgaans bij de betrokken personen gelaten. De keuze om aangifte te doen laat de VPE bijvoorbeeld aan het slachtoffer over, geeft dezelfde respondent aan.

Ook vertelt hij dat dat kerkelijk recht of andere specifieke controlemechanismen voor (lokale) leiders niet wenselijk is: 'Je bent dan heel erg bezig met protocollen en dingen, terwijl wij geloven dat we een relatie met Jezus hebben, en als er wat is kunnen we vrij en open naar Jezus gaan en allebei toegeven waarin je fout hebt gezeten. Om het op die manier op te lossen, in plaats van gelijk met beschuldigingen en juridische stappen te komen.' De vertegenwoordiger van de VPE noemt dit een 'open bestuurscultuur,' waarin vooral in dialoog met elkaar en met Jezus zaken worden geregeld. Die openheid en transparantie helpt volgens henzelf om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen, omdat ze elkaar dan kunnen aanspreken op zaken, ook als er twijfel of moeilijkheden zijn. Er staat in de documenten van VPE één specifiek machtsmiddel beschreven, en dat is het opheffen van het VPE-lidmaatschap. Een lidmaatschap kan door de VPE worden beëindigd wanneer er in een kerk 'onbijbelse leringen' of 'gedragingen' voorkomen, wanneer deze niet in lijn zijn met de geloofsbasis van de VPE (VPE, 2024). Hoe wordt bepaald wat een on-Bijbelse lering of gedraging inhoudt, wordt niet verder gespecificeerd. Bovendien houdt het beëindigen van het lidmaatschap niet in dat een lokale gemeente of leider stopt met deze leringen of gedragingen.

5.5 Tussenconclusie

De evangelische en pinksterbeweging in Nederland is een eigentijdse en groeiende gemeenschap (naar schatting 400.000-500.000 mensen), met veel aandacht voor moderne uitingsvormen zoals popmuziek. Onafhankelijkheid van traditionele kerken en overkoepelende organisaties komt veel voor, hoewel geloofsgemeenschappen zoals de Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten (VPE) uitzonderingen laten zien. Het maakt de beweging zeer moeilijk om af te bakenen. Daarom is in dit rapport naast wetenschappelijke literatuur over de evangelische en pinksterbeweging vooral gekeken naar de VPE (ter illustratie, door middel van een interview met een vertegenwoordiger van deze gemeenschap en het raadplegen van hun (beleids)documenten) en Stichting Evangelisch Meldpunt (SEM), aangevuld met een analyse van de casus van (de inmiddels opgeheven) pinkstergemeente House of Heroes. Deze casus illustreert de rol van de religieuze gemeenschap – in het bijzonder religieus leiderschap – bij de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

De gebeurtenissen in de afgelopen twintig jaar laten een duidelijke toename van bewustwording zien over (de omgang met) seksueel grensoverschrijdend gedrag.

In de periode voor 2005 is reeds een overkoepelend meldpunt (SEM) opgericht, dat zich expliciet bezighoudt met alle vormen van grensoverschrijdend gedrag in de evangelische en pinksterbeweging. Daardoor is het voor lokale gemeenschappen in deze beweging eenvoudiger geworden hiervoor beleid te implementeren en hebben zij toegang tot een klachtenprocedure, al moeten zij daarvoor wel zelf de keuze maken om lid te worden.

In de periode 2005-2010 vonden er geen ontwikkelingen plaats, ondanks twee casussen van seksueel grensoverschrijdend gedrag door twee landelijk bekende leiders binnen de evangelische en pinksterbeweging.

In de periode 2010-2015 is te zien dat sommige ontwikkelingen wel indirecte gevolgen hadden op de evangelische en pinksterbeweging. De situatie in de RKK leidde tot onderzoek naar de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in onder andere evangelische en pinkstergemeenschappen. Ook binnen de Raad van Kerken komt het thema veiligheid in deze periode op de agenda en onder andere de VPE ondertekent de verklaring dat geloofsgemeenschappen zich zullen inzetten voor veiligheid in hun achterban.

In de periode 2015-2020 zorgde de aandacht voor de casus van House of Heroes en de MeToo-beweging voor een impuls in het aantal nieuwe leden bij SEM. Tear doet onderzoek naar seksueel geweld tegen christelijke vrouwen in Nederland. Samen met het eerdergenoemde onderzoek van Movisie en samenwerking tussen christelijke meldpunten Meldpunt Misbruik, SEM en Meldpunt Seksueel Misbruik in de Kerk leidt dit tot het ontstaan van stichting Veilige Kerk in 2020.

Met name de periode 2020-2024 wordt gekenmerkt door concrete initiatieven om de omgang met en preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag te verbeteren. Zo zijn er in deze periode binnen de VPE veel stappen gezet rond voorlichting, beleid, en het standaard maken van vertrouwenspersonen in lokale gemeenschappen. Met name de oprichting van stichting Veilige Kerk in deze periode zorgt daarbij voor een landelijk georganiseerd platform waar op verschillende manieren gewerkt wordt aan de veiligheid in de breedte van christelijke gemeenschappen in Nederland.

Dit resulteert erin dat op het moment van schrijven van dit rapport (voorjaar 2026) binnen de evangelische en pinksterbeweging voorzieningen aanwezig zijn die lokale gemeenschappen kunnen helpen in de omgang met en preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag: een meldpunt, klachtenprocedure en voorlichting- en trainingsactiviteiten. Specifiek binnen de VPE is er een werkgroep die dit beleid implementeert op zowel landelijk, regionaal als lokaal niveau. Tegelijkertijd kiezen de meeste gemeenschappen binnen de evangelische en pinksterbeweging, die voornamelijk bestaat uit onafhankelijke en autonome lokale gemeenschappen, nog altijd voor zo min mogelijk formele wet- en regelgeving (zoals een kerkorde) waardoor de invulling van concrete maatregelen tegen bijvoorbeeld daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag een lokale aangelegenheid blijft.

Deze weg naar bewustwording, preventie en aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag is nog maar kortgeleden ingeslagen, waardoor op dit moment nog niet veel geconcludeerd kan worden over de daadwerkelijke effectiviteit ervan voor betrokkenen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in lokale gemeenschappen binnen de evangelische en pinksterbeweging.

6 Protestantse kerken

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de protestantse kerken besproken. Allereerst wordt een algemene beschrijving gegeven van de geloofsovertuigingen en organisatorische kenmerken van de betreffende gemeenschap. Vervolgens wordt een tijdlijn gepresenteerd over de periode 2005 tot 2025 (twintig jaar), waarin ontwikkelingen met betrekking tot de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag worden beschreven. Daarbij gaat het zowel om interne ontwikkelingen binnen de gemeenschap als om externe aandacht, met name in de media, politiek en de publicatie van onderzoeksrapporten. Voor het opstellen van deze tijdlijnen is gebruikgemaakt van mediaberichtgeving en, waar beschikbaar, van interne bronnen zoals protocollen, notulen van ledenvergaderingen, voorlichtingsmateriaal en andere relevante documenten. De analyse richt zich primair op de Nederlandse context; waar relevant worden ook ontwikkelingen in het buitenland betrokken. Ter duiding van de beschreven ontwikkelingen is gebruikgemaakt van interviews met respondenten en vertegenwoordigers van de gemeenschappen, aangevuld met relevante literatuur. De onderzoeksvragen die daarbij centraal staan, luiden:

4 Hoe is de omgang met en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen en buiten religieuze gemeenschappen veranderd en hoe wordt tegenwoordig omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen in binnen- en buitenland?
   a Welke ontwikkelingen en veranderingen hebben daarin de afgelopen twintig jaar plaatsgevonden?
      i In de communicatie over seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      ii In het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      iii In de bejegening van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
   b Zijn eventuele ontwikkelingen en veranderingen te relateren aan specifieke gebeurtenissen (bijvoorbeeld nieuwe wetgeving in een land, aanbevelingen van onderzoekscommissies, grote media-aandacht, interne motivatie om te veranderen)?
   c Hoe wordt door overheden omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen? Is er sprake van een landelijk meldpunt?

6.1.1 Achtergrond protestantse kerken

Het protestantisme is één van de drie hoofdstromingen in het christendom, naast de Rooms-Katholieke Kerk (RKK) en de oosters-orthodoxe kerken. In het voorjaar van 2025 noemt 14% van de Nederlandse bevolking van 15 jaar of ouder zichzelf protestants.[260] Daarmee is het na de RKK de grootste stroming in ledenaantallen in Nederland.

Het protestantisme wordt vaak geassocieerd met soberheid en strengheid (calvinisme), maar het protestantisme is breder (Van Dam, 2019). De kerken kennen een grote variatie van conservatief tot progressief en bestaat uit verschillende

[260] Centraal Bureau voor de Statistiek. (2025, 18 april). *Daling aantal mensen dat aangeeft bij religie te horen stagneert*. Geraadpleegd op 10 april 2026, van Daling aandeel mensen dat aangeeft bij religie te horen stagneert | CBS.

denominaties, van gereformeerd tot luthers en vrijzinnig. Dezelfde variatie is terug te zien in de groep mensen die deze protestantse kerken vormt. Daar is nauwelijks een eenduidig beeld van te schetsen. Wat wel gezegd kan worden is dat protestantse kerken een hoge mate van vergrijzing kennen.[261] De ledenaantallen lopen daarnaast al jaren terug, hoewel in 2024 voor het eerst een stagnatie van deze daling te zien is.[262]

Iets meer dan de helft van de protestantse christenen bezoekt wekelijks de kerkdienst.[263] Deze dienst staat centraal in de geloofsbeleving van deze christenen. Formeel gezien bestaat de kerkdienst meestal uit drie onderdelen: de voorbereiding of 'verootmoediging,' waarbij men zich bewust wordt van zonde en vergeving door het zingen van liederen en gebed, de preek, en tot slot een collecte (Hoekstra & Ipenburg, 2008). Protestantse kerken kennen twee sacramenten, de (kinder)doop en het Heilig Avondmaal waarbij brood en wijn gedeeld worden zoals Jezus dit met zijn discipelen deed tijdens het laatste avondmaal (Hoekstra & Ipenburg, 2008). Voor kinderen is in veel kerken een alternatief programma tijdens de kerkdienst ('kindernevendienst' of zondagsschool), waarbij (afhankelijk van de leeftijd) bijvoorbeeld kinderliedjes gezonden worden en een Bijbelverhaal (uit een kinderbijbel) gelezen wordt. Voor baby's en peuters is vaak opvang geregeld. Naast de zondag zijn er doordeweeks ook activiteiten voor verschillende groepen in de kerk, zoals catechisatie (Bijbelonderwijs) of een vrouwen-, mannen- of jongerenvereniging. Met name in de meer conservatieve protestantse kerken zoals de Hersteld Hervormde Kerk (HHK) wordt de zondagsrust in acht genomen en mogen vrouwen minder of geen leidinggevende functies bekleden.

Protestantse kerken zijn democratisch georganiseerd. De kerkenraad is het hoogste beslisorgaan binnen de lokale kerk en wordt door haar leden gekozen. Daarnaast zijn er regionale en landelijke overlegmomenten die vergaderingen of synodes worden genoemd. Deze bestaan uit afgevaardigden van de lokale kerken. De predikant maakt deel uit van de kerkenraad, maar komt meestal niet uit de eigen gelederen van de lokale kerk. Van predikanten wordt doorgaans gevraagd dat zij een universitaire opleiding hebben gevolgd (vaak aan de met de kerk verbonden instellingen) en moeten in sommige denominaties door een speciale commissie aanvaard worden als predikant (Hoekstra & Ipenburg, 2008; zie ook paragraaf 10.3.2).

Naast de kerken zijn er in Nederland organisaties die met de kerken verbonden zijn, zoals jongerenorganisaties (zoals de Hervormd-Gereformeerde Jeugdbond), zendingsorganisaties (zoals de Gereformeerde Zendingsbond) en hulporganisaties (zoals Kerk in Actie). In dit rapport richten we ons met name op de kerkelijke gemeenschappen en de meldpunten.

6.1.2 Protestantse kerken in dit rapport

Dit rapport beperkt zich tot de vier grootste protestante kerken in Nederland: de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK), Hersteld Hervormde Kerk (HHK), Nederlandse Gereformeerde Kerken (NGK) en Protestantse Kerk in Nederland (PKN).

---

[261] Protestantse Kerk. (z.d.). *Ledenaantal en andere cijfers*. Geraadpleegd op 10 april 2025, van Feiten & Cijfers | Protestantse Kerk in Nederland.

[262] Centraal Bureau voor de Statistiek. (2025, 18 april). *Daling aantal mensen dat aangeeft bij religie te horen stagneert*. Geraadpleegd op 10 april 2026, van Daling aandeel mensen dat aangeeft bij religie te horen stagneert | CBS.

[263] Centraal Bureau voor de Statistiek. (2025, 18 april). *Daling aantal mensen dat aangeeft bij religie te horen stagneert*. Geraadpleegd op 10 april 2026, van Daling aandeel mensen dat aangeeft bij religie te horen stagneert | CBS.

Zij vallen binnen het criterium van dit rapport voor het includeren van gemeenschappen boven de 20.000 leden.

In tegenstelling tot de evangelische en pinksterbeweging (hoofdstuk 5) is het eenvoudig vast te stellen of een gemeenschap bij één van deze vier protestantse kerken hoort. Er bestaan bijvoorbeeld geen PKN-kerken buiten de PKN, terwijl er andersom wel evangelische groepen binnen de PKN bestaan (paragraaf 5.1). Een lokale CGK-, HHK-, NGK-, of PKN-gemeenschap verbindt zich door haar lidmaatschap aan de naam, geloofsbelijdenis en het beleid dat door de landelijke vergadering is afgesproken, vastgelegd in de kerkorde van de betreffende protestante kerk.

De vier protestantse kerken in dit rapport zijn alle vier aangesloten bij een meldpunt dat zich bezighoudt met seksueel grensoverschrijdend gedrag (zie paragraaf 13.5). De CGK, HHK en NGK zijn aangesloten bij het Meldpunt Misbruik (MM). De PKN is aangesloten bij het Meldpunt Seksueel Misbruik in Pastorale Relaties (SMPR). Er is tegenwoordig veel onderlinge samenwerking tussen deze protestantse kerken, ook op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag (bijv. bij de ontwikkeling van protocollen, voorlichtings- en trainingsactiviteiten), wat verder zichtbaar zal worden in de tijdlijn in paragraaf 6.3. De onderlinge verschillen lijken voor een buitenstaander klein: een andere interpretatie of toepassing van een geloofsovertuiging of de inrichting van de gemeenschapsstructuur. Deze waren echter belangrijk genoeg om deze afsplitsingen te veroorzaken. Om de onderlinge verschillen verder te verduidelijken worden de vier protestantse kerken in dit rapport hierna kort geïntroduceerd.

Voor dit onderzoek zijn vertegenwoordigers van de vier kerken, de twee meldpunten (MM en SMPR) en een aantal experts geïnterviewd (bijlage 4).

Christelijke Gereformeerde Kerken

De CGK is een kerkgenootschap dat is ontstaan in 1869 uit een groep kerken die zich in 1834 afscheidden van de Nederlands Hervormde Kerk (later PKN). Op 1 januari 2025 had de kerk 66.572 leden binnen 180 lokale kerken.[264] In principe regelen lokale kerken zoveel mogelijk zelf, maar er vindt ook overkoepelend overleg plaats. Dat gebeurt in een classis, wat de naam is voor het overleg van afgevaardigden van een groep kerken die geografisch bij elkaar in de buurt liggen. De CGK heeft 13 van deze classes, die twee keer per jaar samenkomen. Drie of vier van deze classes vormen samen een particuliere synode, die jaarlijks vergadert en beslissingen neemt die relevant zijn voor de hele regio of optreedt bij conflicten tussen kerken. De CGK kent vier particuliere synodes (noord, oost, west en zuid). Daarnaast is er een generale synode, die beslissingen neemt die het hele kerkverband aangaan, zoals het aanstellen van predikanten of het wijzigen van de kerkorde. Voor praktische ondersteuning van de kerken is er een dienstenbureau in Veenendaal. De CGK kent geen centrale kerkelijke leiding of een permanent bestuur. De classes en synodes worden telkens opnieuw bijeengeroepen door de lokale kerken, bijvoorbeeld als er iets geregeld moet worden op regionaal of landelijk niveau. Deze vergaderingen hebben alleen beslisrecht tijdens de duur van de vergadering, en niet daarbuiten. De lokale kerken hebben daarmee de eindverantwoordelijkheid voor de gang van zaken binnen de kerken, wat betekent dat deze relatief veel vrijheid hebben.[265] De Theologische Universiteit

[264] CGK. (z.d.). *Organisatie*. Geraadpleegd op 10 april 2025, van Over de CGK - Christelijke Gereformeerde Kerken: CGK.
[265] CGK. (z.d.). *Organisatie*. Geraadpleegd op 10 april 2025, van Over de CGK - Christelijke Gereformeerde Kerken: CGK.

Apeldoorn is het opleidingsinstituut voor predikanten binnen de CGK (paragraaf 10.3.2).

Deze structuur zorgt ervoor dat er niet gesproken kan worden van een typische CGK-kerk, omdat het per plaats verschilt hoe deze eruit zien. Dat varieert van zeer conservatief tot leunend tegen evangelisch (met kenmerken zoals beschreven in paragraaf 5.1.1), geven de vertegenwoordigers van de CGK aan. Dit vraagt soms om grote inspanning om de eenheid van het kerkverband te bewaren. In 2025 is dit niet gelukt: een discussie over vrouwen in leiderschapsposities en het toelaten van mensen in een homoseksuele relatie in kerkelijke functies heeft tot een kerkscheuring geleid, waarbij ongeveer veertig conservatievere lokale kerken niet meer bij de progressievere kerken willen horen.[266]

Binnen de CGK is aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag middels een commissie seksueel misbruik. Daarnaast is de CGK lid van Meldpunt Misbruik en maakt daarbinnen deel uit van de gezamenlijke commissie seksueel misbruik (SSMKR) met onder andere de NGK, waar kennis over seksueel grensoverschrijdend gedrag uitgewisseld wordt en samengewerkt wordt rond training en voorlichting. De kerk heeft daarnaast een interne klachtenprocedure als zich een situatie voordoet waarbij een ambtsdrager betrokken is.

Hersteld Hervormde Kerk
De HHK is een kerkgenootschap dat is ontstaan in 2004 uit een groep lokale hervormde kerken die niet mee wilden in de oprichting van de PKN.[267] De kerk heeft bijna 60.000 leden in 118 lokale kerken. Er zijn zeven classes (regionale vergaderingen: Noord, Noord-Veluwe, Oost, Midden, West, Zuid-West, en Zuid-Oost), een generale synode (landelijke vergadering), een breed moderamen (dagelijks bestuur) en een kerkelijk bureau in Veenendaal.[268]

In tegenstelling tot de CGK worden de classes en generale synode wel landelijk geïnitieerd. Dat betekent dat beslissingen landelijk genomen worden en de lokale kerkenraden deze in hun kerk implementeren. Het Hersteld Hervormd Seminarie is het opleidingsinstituut voor predikanten binnen de HHK en is ondergebracht bij de Vrije Universiteit Amsterdam.

De vertegenwoordigers van de HHK geven aan dat bij de oprichting van de HHK vrijwel direct een interne commissie seksueel misbruik is ingesteld. Daarnaast is de kerk aangesloten bij Meldpunt Misbruik en is er een interne klachtenprocedure voor seksueel grensoverschrijdend gedrag door een ambtsdrager.

Een vertegenwoordiger van de HHK omschrijft de HHK als een meer conservatieve (behouden) kerk, die veel kan lijken op sommige conservatieve kerken binnen de PKN en de CGK. Een zichtbaar kenmerk van de HHK is dat zij in de hele kerk geen vrouwelijke predikanten of ambtsdragers accepteren. Hoewel deze kerk op sommige

[266] Munsterman, H., Meijer, H., Van Noppen, K., Dijkhuizen, L., Legemaat, M. & Houtman, W. (2026, 2 januari). *Ondanks scheuring en crisis blijven kerken hoop houden in 2026. 'Er is nog zoveel goeds, houd moed'.* Geraadpleegd op 8 januari 2026, van Ondanks scheuring en crisis blijven kerken hoop houden in 2026. 'Er is nog zoveel goeds, houd moed' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.
[267] Hersteld Hervormde Kerk (z.d.). *Welkom bij de Hersteld Hervormde Kerk*. Geraadpleegd op 10 april 2025, van Welkom bij de Hersteld Hervormde Kerk - Hersteld Hervormde Kerk.
[268] Hersteld Hervormde Kerk (z.d.). *Brede moderamina classicale vergaderingen*. Geraadpleegd op 10 april 2025, van Brede moderamina classicale vergaderingen - Hersteld Hervormde Kerk.

plekken (met name in kleinere dorpen) hechte sociale gemeenschappen vormen, sluiten zij zich niet af voor de samenleving.

Nederlandse Gereformeerde Kerken
De NGK is een kerkgenootschap dat is ontstaan in 2023 uit een fusie van de Nederlands Gereformeerde Kerk en de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt (GKv). De kerk heeft bijna 130.000 leden in 320 lokale kerken. De kerk lijkt qua structuur het meest op de CGK. De NGK heeft 28 regionale vergaderingen[269] en een synode (landelijke vergadering) die eens in de drie jaar georganiseerd wordt. Er is, vergelijkbaar met de CGK, geen dagelijks bestuur, wat resulteert in relatief grote vrijheid voor lokale kerken. Predikanten binnen de NGK worden opgeleid aan de Theologische Universiteit Utrecht.

Bij de fusie van de NGK en GKv zijn de commissies aangaande seksueel grensoverschrijdend gedrag uit beide kerken samengevoegd. Daarnaast is de kerk aangesloten bij Meldpunt Misbruik, waarbij nauwe samenwerking is met onder andere de CGK, en is er een interne klachtenprocedure bij seksueel grensoverschrijdend gedrag door een ambtsdrager of kerkelijk werker.

De kerk wordt door de vertegenwoordigers van de NGK omschreven als een groep die een gezamenlijke gereformeerde traditie onderschrijft, maar tegelijkertijd heel breed is vanwege de lokale zelfstandigheid: ‘Zet een NGK op Urk naast die uit Houten, en je hebt twee compleet verschillende gemeenten’ (vertegenwoordiger van de NGK). Zo kan het voorkomen dat één kerk ervoor kiest zowel de doop van kinderen als volwassenen te erkennen, en een andere alleen de kinderdoop.

Protestantse Kerk in Nederland
De PKN is de grootste protestantse kerk in Nederland, en ontstond in 2004 uit een fusie tussen de Nederlands Hervormde Kerk, Gereformeerde Kerk en Luthers-Evangelische Kerk. De kerk heeft op 1 januari 2025 bijna 1,4 miljoen leden in 1.458 lokale kerken.[270] Er zijn 11 classes (regionale vergaderingen) en een evangelisch-lutherse synode (vergadering van de voormalige evangelisch-lutherse kerken binnen de PKN). Daarboven staat een generale synode (landelijke vergadering) die twee keer per jaar samenkomt. Deze worden bijgestaan door twee onafhankelijke adviesorganen: de generale raad van advies en de raad van advies voor het gereformeerd belijden.[271] Een aantal leden van de generale synode vormt de kleine synode die vier keer per jaar samenkomt. Zij houden zich vooral bezig met lopende zaken zoals financiën, om de generale synode te ontzien. Naast deze synodes is er een dagelijks bestuur (moderamen) en een dienstenorganisatie in Utrecht.[272] De Protestantse Theologische Universiteit in Utrecht is het opleidingsinstituut voor predikanten binnen de PKN.

De PKN is aangesloten bij het meldpunt SMPR, en er is een interne klachtenprocedure voor seksueel grensoverschrijdend gedrag door ambtsdragers of kerkelijk werkers. Door de jaren heen zijn er meerdere werkgroepen geweest die zich bezighielden met seksueel grensoverschrijdend gedrag, wat in de tijdlijn verder zichtbaar wordt

[269] Nederlandse Gereformeerde Kerken. (z.d.). *Regionale vergaderingen*. Geraadpleegd op 30 mei 2025, van Regionale vergaderingen - Nederlandse Gereformeerde Kerken.
[270] Protestantse Kerk. (z.d.). *Feiten en cijfers*. Geraadpleegd op 10 april 2025, van Feiten & Cijfers | Protestantse Kerk in Nederland.
[271] L. Giethoorn. (z.d.). *Wat doet de generale synode precies?* Protestantse Kerk in Nederland. Geraadpleegd op 10 april 2025, van Wat doet de generale synode precies? | Protestantse Kerk in Nederland.
[272] Protestantse Kerk in Nederland. (z.d.). *Structuur Protestantse Kerk*. Geraadpleegd op 10 april 2025, van Structuur Protestantse Kerk | Protestantse Kerk in Nederland.

(paragraaf 6.3). Daarnaast heeft de PKN een Interclassicaal College voor het Opzicht, dat uitsluitend zaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in pastorale en gezagsrelaties behandelt.[273]

De PKN heeft een synodale structuur die vergelijkbaar is met de HHK, alleen is de gemeenschap veel minder homogeen vanwege de fusie tussen de drie kerken. Lokale kerken kennen een grote verscheidenheid. Ze kunnen variëren van conservatieve en behouden gemeenschappen tot zeer progressieve en liberale gemeenschappen. De verantwoordelijkheid voor die invulling ligt bij lokale kerkenraden, mits het binnen het algehele beleid van de PKN valt.[274] Naast reguliere lokale gemeenten kent de PKN andere kerkvormen zoals huisgemeenten (bij mensen thuis), pioniersplekken (laagdrempelig voor ongelovigen), kliederkerken (laagdrempelig voor families met kinderen) en buitengewone gemeenten (o.a. migrantenkerken). Deze geven een eigen invulling aan de kerk, en wijken af van het traditionele kerk zijn waarbij er op zondag een kerkdienst plaatsvindt en doordeweeks andere activiteiten plaatsvinden. Het is daarom niet mogelijk om overkoepelend te beschrijven hoe een 'typische' PKN-kerk eruitziet.

6.1.3 Geloofsovertuigingen

De geloofsovertuigingen die hier genoemd worden vormen de context waarin het beleid van de protestantse kerken over seksueel grensoverschrijdend gedrag is ontwikkeld. Ze worden hier samengevat om een beter begrip te verkrijgen van bepaalde concepten, zoals 'zonde', 'vergeving' of 'verzoening', welke in hoofdstuk 9 t/m 11 genoemd worden.

Protestantse kerken kennen in de basis veel overeenkomsten met de geloofsovertuigingen van de hiervoor besproken evangelische en pinksterbeweging (hoofdstuk 5). Een belangrijk verschil is dat de protestantse kerken in dit rapport zich expliciet beroepen op documenten waarin geloofsovertuigingen door de eeuwen heen zijn opgeschreven. In deze geloofsbelijdenissen wordt een soort samenvatting of opsomming gegeven van de hoofdpunten zoals die uit de Bijbel naar voren komen. Ze werden vaak geformuleerd in tijden van theologische discussies, zoals de Reformatie in de zestiende eeuw. Alle vier de protestantse kerken in dit rapport erkennen en belijden de volgende geloofsbelijdenissen: de Apostolische Geloofsbelijdenis (ca. tweede eeuw), de Geloofsbelijdenis van Nicea (325), de Geloofsbelijdenis van Athanasius (ca. vijfde eeuw), de Nederlandse Geloofsbelijdenis (1561), de Heidelbergse Catechismus (1563), en de Dordtse Leerregels (1618-1619).[275] De laatste drie geloofsbelijdenissen worden ook wel de gereformeerde geloofsbelijdenissen of de 'drie formulieren van enigheid' genoemd.[276]

---

[273] Protestantse Kerk in Nederland (2025, 17 januari). *Per 1-1-25 is het Interclassicaal College voor het Opzicht gestart.* Geraadpleegd op 10 april 2025, van Per 1-1-25 is het Interclassicaal College voor het Opzicht gestart | Protestantse Kerk in Nederland.

[274] L. Giethoorn. (z.d.). *Wat doet de generale synode precies?* Protestantse Kerk in Nederland. Geraadpleegd op 10 april 2025, van Wat doet de generale synode precies? | Protestantse Kerk in Nederland.

[275] De HHK vermeld op haar website daarnaast de geloofsbelijdenis van Genève (Hersteld Hervormde Kerk. (z.d.). *Welkom bij de Hersteld Hervormde Kerk*. Geraadpleegd op 10 april 2025, van Welkom bij de Hersteld Hervormde Kerk - Hersteld Hervormde Kerk). Deze is geschreven door Johannes Calvijn en lijkt qua vorm op de Heidelbergse Catechismus. De geloofsbelijdenis van Genève speelt als geschrift geen rol in de andere kerken, maar inhoudelijk zijn er wel elementen terug te vinden in het onderwijs en de liturgie (Herman J. Selderhuis (z.d.). *De Catechismus van Genève*. Geraadpleegd op 3 juni 2025, van De Catechismus van Genève | Protestantse Kerk in Nederland).

[276] Nederlandse Gereformeerde Kerken (z.d.) *Belijdenissen*. Geraadpleegd op 2 juni 2025, van Belijdenissen - Nederlandse Gereformeerde Kerken.

Samengevat gaan de eerste drie geloofsbelijdenissen over de kern van het christelijk geloof: God is de schepper van hemel en aarde. Jezus is zijn Zoon, geboren uit de maagd Maria, en gestorven en weer opgestaan uit de dood. Daarna ging hij naar God in de hemel, van waar hij terug zal keren om te oordelen over 'de levenden en de doden.' Wie deze geloofsbelijdenis onderschrijft, gelooft daarnaast in het bestaan van de Heilige Geest, één kerk, de gemeenschap van heiligen (alle gelovigen), vergeving van zonden, de wederopstanding en het eeuwige leven.[277] De geloofsbelijdenis van Nicea voegt daar informatie aan toe over Jezus en de Heilige Geest, die volledig God zijn (de drie-eenheid), en dat Jezus zowel God als mens is.[278] In de geloofsbelijdenis van Athanasius worden de elementen uit deze twee geloofsbelijdenissen bevestigd. Nieuw is de overtuiging dat de Heilige Geest niet alleen van God (de Vader) uitgaat, maar ook van Jezus (de Zoon).

De 'drie formulieren van enigheid' borduren voort op deze drie geloofsbelijdenissen, maar zijn uitgebreider. Hier worden ze samengevat in een aantal kenmerken dat ze onderscheidt van de andere christelijke gemeenschappen in dit rapport enerzijds, en kenmerken die mogelijk een rol spelen bij het bespreken van de factoren, later in dit rapport, anderzijds.

Zo wordt in de Nederlandse Geloofsbelijdenis (hierna: NGB) onder meer uitgelegd dat ze geloven dat de Bijbel door, met de Heilige Geest geïnspireerde, mensen is geschreven (artikel 3), welke boeken er in de Bijbel thuishoren (artikel 4),[279] dat aan de inhoud ervan niet getwijfeld wordt, en dat er 'duivelen en boze geesten' (gevallen engelen) bestaan die zich als doel stellen de kerk tegen te werken (NGB, artikel 12 'De schepping van de wereld; de engelen').

Daarnaast wordt de 'erfzonde' vermeld in de NGB. Dat is een bepaalde mate van 'verdorvenheid' waarmee iedereen geboren wordt, 'de wortel waaruit allerlei zonden in de mens voortkomen' (NGB, artikel 15 'De erfzonde'), en stamt af van de ongehoorzaamheid van Adam, de eerste mens. Volgens het Bijbelverhaal aten Adam en Eva in het paradijs een vrucht van een specifieke boom die God hen verboden had, wat ook wel de zondeval wordt genoemd. Met deze eerste ongehoorzaamheid kwam zonde in de wereld, en wordt vanaf dat moment ieder mens met een zondige natuur geboren. De enige redding van het eeuwig verderf als straf voor deze zondige natuur is de verlossing door Jezus' opstanding uit de dood.

Een kerk hoort 'dienaren of herders' te hebben die zorgen voor de uitleg van de Bijbel en het bedienen van de sacramenten. Samen met ouderlingen en diakenen vormen zij een kerkenraad, die gekozen is door de kerk en leidinggeeft aan de lokale kerk. Deze leiding bewaakt, naast andere taken, de leer van de kerk en is verantwoordelijk voor de omgang met 'overtreders'. Deze ambten hebben volgens de NGB een gelijke status, want Jezus is het enige hoofd van de kerk (artikel 30 'De regering van de kerk' en artikel 31 'De ambten in de kerk').

Ook beschrijft deze geloofsbelijdenis de taak van de overheid. Enerzijds draagt de overheid zorg voor de openbare orde, anderzijds beschermt zij de heilige dienst van de

[277] P. van Egmond. (z.d.). *Wat wordt er beleden in de Apostolische Geloofsbelijdenis?* Protestantse Kerk in Nederland. Geraadpleegd op 10 april 2025, van Wat wordt er beleden in de Apostolische Geloofsbelijdenis? | Protestantse Kerk in Nederland.

[278] L. Westra. (z.d.). *Waar gaat de geloofsbelijdenis van Nicea over?* Protestantse Kerk in Nederland. Geraadpleegd op 10 april 2025, van Waar gaat de geloofsbelijdenis van Nicea over? | Protestantse Kerk in Nederland.

[279] De geloofsbelijdenis maakt onderscheid tussen canonieke en apocriefe boeken. De RKK maakt dit onderscheid niet (NGB, artikel 6 'Het onderscheid tussen de canonieke en de apocriefe boeken').

kerk. Iedereen is verplicht zich aan de overheid te onderwerpen, wanneer dit niet in strijd is met hetgeen de Bijbel leert (NGB, artikel 36 'De taak van de overheid').

Tot slot vermeldt de NGB het laatste oordeel. Dat houdt in dat ergens in de toekomst (alleen God weet wanneer precies) een moment komt dat iedereen die ooit leefde verantwoording moet afleggen voor alles wat zij gedaan hebben, op straffe van pijniging 'in het eeuwige vuur'. Expliciet wordt daarbij genoemd dat deze gedachte 'schrikwekkend en angstaanjagend' kan zijn, maar voor de 'rechtvaardigen en uitverkorenen' is het een troost (NGB, artikel 37 'Het laatste oordeel').

De Heidelbergse Catechismus is uitgewerkt in een dialoog van 129 vragen en antwoorden rond dezelfde onderwerpen als in de hiervoor genoemde geloofsbelijdenissen. Deze zijn gebundeld in drie thema's: kennis van ellende, verlossing en dankbaarheid. Deze geloofsbelijdenis wordt in veel protestantse kerken regelmatig gebruikt in het onderwijs tijdens kerkdiensten of persoonlijke en gezamenlijke Bijbelstudie, zoals catechisatie.[280]

In de context van een theologische discussie tussen gereformeerde en remonstrantse kerken kwamen tot slot de Dordtse Leerregels tot stand in de zeventiende eeuw. De essentie van dit document draait om het woord genade: 'Geloven in God, het leven van het werk van Christus, mens in Gods liefde worden en blijven, het is niet gegrond op wat mensen ervan maken maar op wat God ervan maakt. Mensen hoeven geen stapje in de goede richting te doen om behouden te worden.'[281] Eenvoudig gezegd houdt dit in dat een mens zelf niets kan doen om gered te worden, dat kan alleen God.

6.1.4 Internationaal en intercultureel

De meeste leden en bezoekers van de vier protestantse kerken in dit rapport zijn autochtone Nederlanders (De Kam, 2019), en dat geldt ook voor de vier protestantse kerken in dit rapport. Protestantse kerken die wel internationaal en/of intercultureel zijn, zijn meestal onafhankelijk of vormen een zelfstandige protestantse denominatie, zoals de Anglicaanse Kerk of de Geredja Indjili Maluku. Een uitzondering zijn de zogenoemde buitengewone gemeenten binnen de PKN. In 2015 werd bijvoorbeeld de Pakistaanse Urdu-gemeente (Pakistan-Dutch Christian Association) als eerste op deze manier onderdeel van de PKN.[282] Deze buitengewone gemeenten zijn migrantenkerken (paragraaf 1.2.1) die volledig onderdeel worden van de PKN en daarmee de belijdenis en kerkorde onderschrijven.

Er zijn een paar verschillen die voor veel interculturele protestantse kerken gelden. Zo kennen ze vaak niet de aparte functie van diaken (het ambt dat zich bezighoudt met de zorg voor mensen in nood), maar wordt deze functie meer holistisch vanuit de hele gemeenschap ingevuld. Daarnaast zijn deze kerken doorgaans meer hiërarchisch en episcopaal gestructureerd, wat betekent dat de macht meer bij individuele leiders ligt dan bij een kerkenraad. Tot slot geldt voor sommige van deze kerken, net als binnen de evangelische en pinksterbeweging, dat zij minder financiële draagkracht hebben (De Kam, 2019; in paragraaf 5.1.3 zijn deze kenmerken verder uitgewerkt).

---

[280] Heidelbergse Catechismus (z.d.). *De Heidelbergse Catechismus*. Geraadpleegd op 3 juni 2025, van Geschiedenis en uitleg over de Heidelbergse Catechismus | Heidelbergse-Catechismus.nl.

[281] A. de Lange (z.d.). *De Dordtse Leerregels*. Geraadpleegd op 3 juni 2025, van De Dordtse Leerregels | Protestantse Kerk in Nederland.

[282] Protestantse Kerk in Nederland (2015, 24 april). *Urdu-gemeente eerste migrantenkerk die onderdeel wordt van Protestantse Kerk*. Geraadpleegd op 10 april 2025, van Urdu-gemeente eerste migrantenkerk die onderdeel wordt van Protestantse Kerk | Protestantse Kerk in Nederland.

6.2 Casus: Jaap Hansum – Kruispunt

Deze paragraaf beschrijft een voorbeeldcasus van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een protestantse kerk, die onder meer de rol van de religieuze gemeenschap in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag en de interne procedure van deze kerk illustreert.

In het voorjaar van 2020 meldt Jaap Hansum, predikant van protestantse kerk Kruispunt in Amersfoort,[283] zich bij de voorzitter van het bestuur van de kerk (de kerkenraad): er zou iets spelen tussen hem en een vrouwelijk gemeentelid, maar dit is inmiddels voorbij. Na een gesprek met de predikant en het betreffende gemeentelid werd de classispredikant (een predikant die toeziet op kerken in een bepaalde regio) om advies gevraagd. Deze oordeelde dat er mogelijk sprake kon zijn van klachtwaardig gedrag, en adviseerde om die reden het 'Protocol voor gemeenten die geconfronteerd worden met mogelijk (seksueel) misbruik in pastorale en gezagsrelaties' (hierna: gemeenteprotocol) te volgen.

De kerkenraad gaf aan dit advies gehoor, geeft de woordvoerder van de kerkenraad ten tijde van de casus aan (expert #12). Het was volgens hem voor het eerst dat de kerkenraad met een dergelijke situatie te maken kregen. Ze vonden het dan ook prettig dat de overkoepelende organisatie van de kerk, in dit geval de PKN omdat de predikant zelf lid was van de PKN, voorzieningen heeft voor deze situaties. Kort samengevat betekende dat voor deze casus dat externe visitatoren onderzochten of er een klacht ingediend moest worden, en vervolgens dat de klachtenprocedure gestart werd en er vanuit het meldpunt SMPR gemeentebegeleiding geregeld werd.

Er kwamen twee visitatoren van de classis langs om in gesprek te gaan met de betrokkenen en hierover verslag uit te brengen. Uit dit verslag bleek dat er tegenstrijdige geluiden waren over de situatie, en dat de eerste verklaring van de predikant niet volledig was. Dit zorgde voor onduidelijkheid over wat nu precies de situatie was. De predikant moest een maand na zijn eerste melding zijn werkzaamheden onmiddellijk neerleggen omdat de visitatoren van mening waren dat er mogelijk seksueel grensoverschrijdend gedrag had plaatsgevonden, en adviseerden de kerkenraad om hierover een klacht in te dienen via de klachtenprocedure van de PKN.

Dit was ook het moment dat de volledige kerkenraad geïnformeerd werd, en er een zogeheten 'stuurgroep' gevormd werd. Deze stuurgroep neemt de regie in deze situatie over van de kerkenraad, en één van de leden onderhoudt contact met de predikant, een ander lid met het getroffen gemeentelid en hun families. Een extern medewerker van meldpunt SMPR maakt als gemeentebegeleider en expert (op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een kerkelijke relatie) onderdeel uit van de stuurgroep. Deze is op de hoogte van de processen en weet wat er gedaan moet worden, zoals hoe en wanneer de kerkelijke gemeenschap te informeren.

De kerkenraad aarzelde in eerste instantie over het indienen van de klacht bij het Classicaal College voor het Opzicht (CCO, de commissie binnen de PKN die tot 1 januari 2025 deze zaken onderzoekt en beoordeeld, vanaf die datum is het Interclassicaal College voor het Opzicht hiervoor verantwoordelijk, zie paragraaf

[283] Kruispunt is een protestantse kerk in Amersfoort Vathorst, waarbinnen drie protestantse kerken één lokale kerk vormen: PKN, CGK en NGK (Kruispunt Vathorst (2025). *Over Kruispunt Vathorst*. Geraadpleegd op 20 juni 2026, van kruispuntvathorst.nl).

6.3.5), omdat er nog veel onduidelijkheid was over wat nu precies de situatie was. Toch besloten zij dit wel te doen, omdat verder onderzoek door het CCO mogelijk meer helderheid kon scheppen, aldus de voormalige woordvoerder.

Omdat de kerkenraad de klacht indiende, werd deze de klagende partij in de klachtenprocedure, en niet het gemeentelid. Hierdoor verdween zij buiten beeld in de klachtenprocedure, wat de voormalige woordvoerder achteraf niet als positief heeft ervaren.

De gemeenschap van Kruispunt reageerde wisselend, geeft de voormalige woordvoerder aan. Mensen hadden de neiging hun eigen conclusies te trekken, zonder alle feiten te kennen. Het was bovendien lastig omdat de predikant hoog in aanzien stond, op goede voet stond met de gemeente en verder goed functioneerde. Sommige gemeenteleden vonden het lastig dat hij onmiddellijk zijn werk moest neerleggen, omdat hij misschien iets verkeerd gedaan had. Er werd dan bijvoorbeeld gezegd: 'we zijn allemaal zondaren, we maken allemaal fouten, en we gaan weer door.' Anderen werden boos of projecteren de situatie op hun eigen leven, als daar sprake was van ontrouw in hun huwelijk: 'het zal wel zoiets geweest zijn. Kom op, wij zijn er ook weer uit gekomen en gaan weer door.' Bovendien speelde deze casus zich af in het begin van de coronacrisis, waardoor geen gemeentevergadering georganiseerd kon worden en veel communicatie schriftelijk verliep. Deze communicatie was enkel procesinformatie. Voor betrokken kerkenraadsleden geld (tot op de dag van vandaag) bovendien het ambtsgeheim: alle in vertrouwen gedeelde informatie mocht niet met derden gedeeld worden. Precieze details van de situatie, alsook de identiteit van het gemeentelid, werden niet met de hele kerk gedeeld.

In juli 2020 vond de hoorzitting plaats. Daarbij werden de verslagen van de visitatoren en de verklaring van de predikant gebruikt. Het gemeentelid werd niet als getuige opgeroepen, wat binnen de klachtenprocedure wel mogelijk is. Op 7 september volgde de uitspraak van het CCO: 'de predikant heeft zich schuldig gemaakt aan ernstige veronachtzaming van het ambt, hij wordt voor onbepaalde tijd geschorst in de vervulling van het ambt en losgemaakt van de gemeente.' De predikant mocht binnen een maand in hoger beroep gaan, en mocht een jaar na deze uitspraak vragen om terug te keren in het ambt, maar hij heeft daarvan af gezien. Ook koos de kerkenraad ervoor de zaak niet over te dragen aan justitie, omdat volgens hen onvoldoende kon worden vastgesteld dat er strafbare feiten waren gepleegd. Het proces van begin tot eind werd door de kerk als lang ervaren, geeft de voormalige woordvoerder aan, omdat ze graag snel duidelijkheid wilden geven aan de gemeenschap. Tegelijkertijd hoorde hij dat dit voor de PKN een behoorlijk vlot verlopen procedure was.

Voor het slachtoffer was volgens de voormalige woordvoerder de uitspraak in ieder geval een vorm van erkenning van het diepe dal waar ze doorheen ging. Dat was helpend, hoewel het veel impact had op haar leven, dus meer dan een eerste stap in de verwerking was het niet. In haar geval bleek de beginfase na de melding een verwarrende periode te zijn, waarin tijd nodig was om zelf nog tot een besef te komen dat er sprake was van seksueel misbruik in een pastorale relatie. De voormalige woordvoerder geeft aan dat dit laat zien dat de processen van de betrokken partijen vaak niet gelijklopen. Pas nadat de visitatoren al waren langs geweest kon het slachtoffer een goede verklaring geven.

Uiteindelijk is het slachtoffer uit de kerk weggegaan, en is met haar gezin uit Amersfoort verhuisd, tot spijt van de voormalige woordvoerder. In het begin waren ze

door de stuurgroep gewezen op het grote risico dat slachtoffers in deze situaties vaak de kerk verlaten, dus er werd moeite gedaan om haar betrokken te houden. Dat bleek ingewikkeld te zijn. Eén van de redenen hiervoor was dat haar identiteit niet bekend gemaakt werd in de communicatie naar de gemeente. Dat is bedoeld ter bescherming, maar de woordvoerder geeft aan dat dit in dit geval isolerend werkte. De gemeenschap kon haar daardoor niet steunen, zoals misschien wel gebeurd was als men wist om wie het ging. Wel was er een vertrouwenspersoon vanuit meldpunt SMPR aan haar toegewezen die haar in het proces van de klachtenprocedure begeleid heeft. De voormalige woordvoerder geeft aan dat dit achteraf beter georganiseerd had moeten worden.

De gemeenschap schrok van de uitspraak van het CCO. Sommigen vonden het een zware maatregel. Bij andere gemeenteleden kwam veel verdriet boven, bijvoorbeeld mensen die zelf een vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag zelf hebben meegemaakt. Er werd een bijeenkomst georganiseerd waarin ruimte werd gegeven aan deze emoties door middel van rituelen. Naast het slachtoffer zijn ook enkele andere gemeenteleden vertrokken uit de kerk. Tegelijkertijd waren de kerkdiensten, toen deze na de coronacrisis weer volledig hervat werden, volgens de woordvoerder al snel weer als vanouds.

Net als in de beginfase vond de kerkenraad het prettig dat een externe commissie (CCO) verantwoordelijk was voor het onderzoek en het doen van een uitspraak. De kerkstructuur en het kerkelijk beleid was hierbij helpend, geeft de voormalig woordvoerder aan. Dat de PKN een duidelijke grens strekt en stelt: hier is sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag, en dat zij zich als lokale kerk te voegen hadden in dit oordeel, zorgde voor duidelijkheid en maakte dat zij als kerkenraad deze verantwoordelijkheid zelf niet hoefden te dragen.

Door deze situatie is er in de gemeente veel ruimte gekomen om met elkaar na te denken over veiligheid in de gemeente en de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag, bijvoorbeeld bij de aanstelling van een nieuwe predikant. Het aanvragen van een VOG voor kerkelijk werkers (vanaf 1 juli 2025 verplicht in de PKN, zie paragraaf 6.3.5) is bij Kruispunt bijvoorbeeld heel vanzelfsprekend.

6.3 Tijdlijn

In deze tijdlijn worden de ontwikkelingen binnen de CGK, HHK, NGK en PKN én de meldpunten SMPR en MM besproken van de afgelopen twintig jaar, waar deze van belang zijn voor hun omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

6.3.1 Voor 2005: eerste bewustwording en initiatieven

In de jaren tachtig van de vorige eeuw wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag voor het eerst bespreekbaar gemaakt in protestantse kringen (Van den Berg-Seiffert, 2015). Onder invloed van de opkomende vrouwenbeweging in het kerkelijk landschap neemt sindsdien de bewustwording rondom het thema toe en is het onderwerp bespreekbaar geworden (Hansen-Coutourier, 2017). Meer specifiek verschuift voor het eerst het discours waarmee over seksueel grensoverschrijdend gedrag door predikanten en andere ambtsdragers wordt gesproken: seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt niet langer gezien als ‘verliefdheid’, ‘romantiek’ of een ‘affaire,’ maar als machtsmisbruik (Van den Berg-Seiffert, 2015).

Begin jaren negentig wordt de Interkerkelijke Initiatiefgroep tegen seksueel misbruik in pastorale relaties opgericht, een Netwerk Vertrouwenspersonen waar slachtoffers terechtkunnen met hun ervaring en zorgt de Protestantse Stichting voor voorlichting en vorming omtrent relaties en seksualiteit (PSVG) onder meer voor training van vertrouwenspersonen en kerkenraden (Van Dam & Eitjes, 1994). Daarnaast verschijnen in deze periode drie rapporten die belangrijk zijn om te noemen. 'Godsdienst en Incest' (1985) en 'Schuilplaats in de Wildernis' (1999) vormen de basis van het beleid van de PKN over seksueel grensoverschrijdend gedrag dat bij haar oprichting in 2004 is ingevoerd. 'Als daden breken' (2002) had dezelfde functie voor de NGK en CGK. In dit beleid worden twee standpunten ingenomen, namelijk dat seksueel misbruik een zonde is en de loyaliteit van de kerk bij het slachtoffer moet liggen. Aanleiding hiervoor waren enkele grote casussen, zoals de Grote Bos-affaire[284], en het resulteerde naast deze rapporten in de oprichting van klachtencommissies in de kerken en twee meldpunten (ter vervanging van de Interkerkelijke Initiatiefgroep en Netwerk Vertrouwenspersonen): het Meldpunt Seksueel Misbruik in de Kerk (SMPR), waarbij de PKN is aangesloten, en het Meldpunt Misbruik (MM), waarbij de CGK, HHK en NGK zijn aangesloten. Deze ontwikkelingen vormen de context voor de ontwikkelingen die volgen vanaf 2005.

6.3.2 2005-2010: de komst van gemeenteprotocollen

2006: gemeenteprotocol PKN
In december 2006 werd in de PKN een eerste uitgave gepubliceerd van een protocol voor gemeenten die geconfronteerd worden met mogelijk seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties (hierna: gemeenteprotocol). Het bevat een stroomschema met handelingsadviezen en toelichtende teksten, dat is bedoeld als leidraad wanneer iemand zich meldt met een ervaring van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een voorbeeld van een route uit dit protocol is:

> '1.3 Je hoort het van de benadeelde. Deze kan verschillende bedoelingen hebben:
> Wil benadeelde het melden? > Ga naar Melding (3)
>
> 3.1 Melding vindt plaats door benadeelde
> Je zet vijf stappen in deze volgorde: > Zorg voor een schriftelijk verslag van de melding en leg dit ter verifiëring voor aan de benadeelde. > Meld aan de benadeelde dat het ambtsgeheim [paragraaf 11.3.4] zal worden verbroken en breng een tweede ambtsdrager op de hoogte, bij voorkeur de voorzitter van de kerkenraad. Idealiter bestaat het tweetal uit een vrouw en een man. > Betrek de classispredikant bij jouw zaak. Deze zal de voorzitter van het classicaal college voor de visitatie informeren. Zij wijzen twee visitatoren aan, eveneens bij voorkeur een man en een vrouw. > Samen met twee visitatoren voer je een gesprek met beschuldigde. > Ga naar Gesprek met beschuldigde na een melding (5).
>
> 5.1 Ambtsdragers en visitatoren voeren een gesprek met beschuldigde
> > Let op de aard van het gesprek. Je kunt uitsluitend informeren en registreren. Je hebt geen onderzoeksrecht. > Zorg voor goede verslaglegging. Leg die ter verificatie voor aan de beschuldigde. > Overleg met de beschuldigde welke vorm van pastorale zorg gewenst is en organiseer die pastorale zorg (zie 9.3) [paragraaf 1.2.1].' (PKN, 2022b)

[284] Telegraaf. (2000, 15 januari). *Pastor misbruikte 40 tot 60 kinderen*. Geraadpleegd op 2 juni 2025, van Onderzoek wijst alsnog uit: Pastor Samen-op- Wegkerken misbruik.

2007: werkgroepen Godsdienst & Incest PKN opgeheven
In 2007 worden de Regionale Dienstencentra gesloten vanwege bezuinigingen. Deze centra zijn tot dan toe onderdeel zijn van de praktische dienstverlening aan kerken, en huisvestten ook regionale werkgroepen Godsdienst & Incest waar de relatie tussen godsdienst en incest besproken wordt en slachtoffers ondersteund worden. Door deze op te heffen verdwijnt de aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag in privérelaties naar de achtergrond, en komt de focus vooral op seksueel (machts)misbruik door gezagsdragers te liggen (Protestantse Kerk in Nederland, 2019).

2007-2008: gemeenteprotocol CGK/NGK en HHK
De CGK, HHK en NGK (toen nog NGK en GKv) nemen met toestemming het gemeenteprotocol van de PKN over, en passen deze aan naar de eigen kerkorde. Er zijn geen inhoudelijke afwijkingen, ze worden enkel aangepast aan de kerkstructuur van de verschillende kerken.

Een van de vertegenwoordigers van de HHK vertelt hoe dit protocol helpt bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in lokale kerken:

> 'Het helpt je op een goede manier ermee om te gaan, door goede stappen te zetten. Want je ziet dat er een hele dynamiek loskomt met allemaal stemmingen voor en tegen. Er gebeurt van alles in zo'n kerk. Ik ben kort gemeentebegeleider geweest, en dan ben ik één keer bij een gemeente betrokken geweest, waar allerlei beschuldigingen over en weer geuit werden. Dan helpt zo'n protocol heel erg om je hoofd koel te houden. Dat je niet allerlei emotionele besluiten neemt.'

Ook de kerkenraad in de casus in paragraaf 6.2 maakte gebruik van het gemeenteprotocol, wat hen volgens de respondent (expert #12) rust en duidelijkheid gaf over hoe te handelen en waar de verantwoordelijkheden lagen.

6.3.3 2010-2015: onderzoeken Movisie, daderprotocollen en beroepscodes

2011: Movisie-quickscan en project 'De herder op zijn hoede'
Naar aanleiding van de publicatie van het rapport van de Commissie-Deetman naar de misstanden in de RKK (zie paragraaf 7.3.3) voert kenniscentrum Movisie een quickscan uit naar de aanpak van seksueel misbruik in de (niet-katholieke) kerken tot dan toe en vermeldt mogelijke verbeterpunten (Boet et al., 2011). Deze werd gedeeld en besproken met alle respondenten en betrokken medewerkers uit de verschillende kerken (zie paragraaf 5.3.3 voor de volledige beschrijving).

2011-2012: daderbeleid en beroepscode voor predikanten en kerkelijk werkers PKN
De generale synode van de PKN aanvaardt een nota genaamd 'Het ambt na een tuchtmaatregel', dat zich richt op daderbeleid en is opgesteld in opdracht van SMPR (PKN, 2011b). Er was namelijk geen toezicht op naleving van genomen maatregelen, er vond geen daderregistratie plaats en er was geen toezicht op het proces van inkeer bij daders die zich schuldig hadden gemaakt aan misbruik in pastorale of gezagsrelaties (Boven et al., 2025). Bovendien doet enkel een tuchtmaatregel, wat tot dan toe vaak het enige resultaat was van een klachtenprocedure, volgens SMPR geen recht aan 'de complexiteit van spanningen, emoties en belangen tussen alle betrokkenen' (PKN, 2019).

De nota bespreekt het beleid rondom daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag die een ambt bekleden in de kerk, en hoe met hen om te gaan nadat zij een tuchtmaatregel opgelegd krijgen. Het gaat bijvoorbeeld over de bewaartermijn van een dossier en welke voorwaarden er zijn voor een maatregel om opgeheven te worden. Daarbij wordt sinds deze nota gebruikgemaakt van een evaluatie door de Beoordelingscommissie voor de Geschiktheid van het Ambt (BCGA). De kerk was van mening dat niet alleen een tuchtmaatregel opgelegd moet worden, maar vervolgens ook de geschiktheid voor het ambt opnieuw moet worden beoordeeld. In twee situaties wordt iemand in ieder geval onmiddellijk uit het ambt gezet, namelijk wanneer er sprake is van een minderjarig slachtoffer en als iemand voor een tweede keer geschorst wordt (Boven et al., 2025).

Bij de generale synode van de PKN wordt tevens een beroepscode en gedragsregels voor predikanten en kerkelijk werkers vastgesteld. Dit is een voortvloeisel van wat op dat moment al in de kerkorde over predikanten en kerkelijk werkers is geschreven, en discussies die in de jaren negentig al werden gevoerd binnen de Bond van Nederlandse Predikanten (PKN, 2019). Er wordt expliciet vermeld dat het ondernemen van seksuele toenaderingspogingen niet is toegestaan, en ook dat hier niet op in gegaan mag worden als een ander dit doet. Ook moet een predikant of kerkelijk werker advies inwinnen bij seculiere instanties als er kennis wordt genomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tegenover minderjarigen, waarbij het ambtsgeheim (paragraaf 11.3.4) mogelijk doorbroken moet worden.

In de beroepscode is ook aandacht voor de rol van sociale media. Daarbij gaat het niet expliciet over seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar wordt vooral het bewaken van de scheiding tussen werk en privé benadrukt (PKN, 2011a).

2012: Movisie-quickscan 'De mantel der liefde'
In februari 2012 verschijnt een tweede quickscan van Movisie, genaamd 'De mantel der liefde', over huiselijk geweld (waaronder seksueel grensoverschrijdend gedrag) in orthodox-protestantse gezinnen (Bakker & Felten, 2012). Men wilde onder andere onderzoeken hoe de (kerkelijke) gemeenschap een rol speelt in het aanpakken, dan wel het in stand houden, van (seksueel) geweld binnen gezinnen in deze gemeenschappen. Hierin werd onder andere grote zorg geuit door sleutelfiguren uit deze gemeenschappen over de mate van voorkomen van seksueel misbruik in de gezinnen van de gemeenteleden. Er wordt geconcludeerd dat kerken onvoldoende doen om huiselijk geweld in hun omgeving tegen te gaan, terwijl zij hier juist veel mogelijkheden voor hebben. Onder meer de HHK bekijkt naar aanleiding van dit rapport of zij een adviespunt huiselijk geweld openen. Uiteindelijk zullen zij zich aansluiten bij het meldpunt MM (zie paragraaf 6.3.4).[285]

2014: protocol daderbeleid PKN
Na het aanvaarden van het daderbeleid in 2011 kwam al snel de behoefte in de PKN om een protocol op te stellen waarin voor de betrokken commissies duidelijker werd hoe dit beleid stap voor stap moest functioneren, en dat dit ingebed moest worden in de kerkorde. Het resultaat was de 'Nota protocollen daderbeleid' (PKN, 2022a), ontwikkeld door de kleine synode, dat in 2014 door de generale synode aanvaard werd. Hierbij wordt nadrukkelijk gesteld dat het strafrecht geen vervanging is van de

[285] Bol, S. & De Fijter, R. (2013, 18 november). Kerken pakken misbruik aan. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 10 februari 2026, van Kerken pakken misbruik aan - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

kerkelijke tucht. Vrijspraak door de burgerlijke rechter laat de mogelijkheid van een kerkelijke tuchtmaatregel open (PKN, 2019).

2014: gezamenlijke verklaring Raad van Kerken (RvK)
Eind 2014 stelt de RvK (een landelijk samenwerkingsverband van christelijke kerken en organisaties) een verklaring op die door meerdere kerken, aangesloten instellingen en één joodse gemeenschap werd ondertekend. Ook de vier protestantse kerken in dit rapport ondertekenen de verklaring (deze gebeurtenis is ook van toepassing op de evangelische en pinksterbeweging en de RKK, zie paragraaf 5.3.3 en 7.3.3)

6.3.4 2015-2020: evaluatie en herziening van beleid

2016: eerste herziening gemeenteprotocol PKN
Begin 2016 volgt een eerste herziening van het protocol voor PKN-gemeenten, wat vooral inhoudt dat de verwijzingen naar de kerkorde weer kloppend gemaakt zijn. Wanneer er kerkordewijzigingen gedaan worden, kan dit gevolgen hebben voor bijvoorbeeld de nummering van artikelen. Een verwijzing naar de kerkorde in het gemeenteprotocol moet dan ook bijgewerkt worden.

2016: lancering website eenveiligekerk.nl
In mei 2016 wordt door kenniscentrum Movisie de website eenveiligekerk.nl gelanceerd, waar onder meer de meldpunten MM en SMPR bij betrokken zijn (zie paragraaf 5.3.5 voor de volledige beschrijving van deze gebeurtenis).

2017: commissies NGK en GKv starten samenwerking
Hoewel de fusie tussen NGK en GKv in 2023 geformaliseerd wordt (zie ook paragraaf 6.1.1), was er in de jaren daarvoor al uitwisseling op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen het Meldpunt Misbruik, geven vertegenwoordigers van de NKG aan. In 2017 besluiten de interne commissies die over seksueel grensoverschrijdend gedrag gaan in beide kerken ook tot samenwerking. De klachtenprocedure die tot op de dag van vandaag geldt dateert ook uit dit jaar (paragraaf 6.4.1).

2018: HHK sluit zich aan bij MM
In 2018 sluit de HHK zich aan bij Meldpunt Misbruik, waar op dat moment de CGK en NGK al bij zijn aangesloten. Volgens een vertegenwoordiger van de HHK waren zij in eerste instantie van plan om samen met de gereformeerde kerken aansluiting te zoeken bij een bestaand meldpunt. Deze kerken waren daar echter nog niet klaar voor (inmiddels hebben zij een eigen meldpunt opgericht, SMRK, zie paragraaf 13.5), waardoor de HHK besloot zich alleen aan te sluiten. Door dit lidmaatschap kon de HHK beroep doen op de voorzieningen van het meldpunt (zoals training en voorlichting) waardoor het beleid rond seksueel grensoverschrijdend gedrag verder geprofessionaliseerd kon worden.

2018: onderzoek Tear naar geweld tegen christelijke vrouwen in Nederland
De christelijke hulporganisatie Tear (tegenwoordig Tearfund) publiceert in 2018 een onderzoek naar geweld tegen christelijke vrouwen in Nederland. (Deze gebeurtenis is ook van toepassing op de evangelische en pinksterbeweging en de RKK. Zie voor de volledige beschrijving paragraaf 5.3.4.)

2019: uitwisselingsconferentie RvK
De RvK organiseert in mei 2019 een bijeenkomst in Amersfoort voor aangesloten kerkgenootschappen om kennis en ervaringen uit te wisselen over hoe zij omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarbij gaven onder meer medewerkers van de meldpunten nadere uitleg over hun werkwijze. (Deze gebeurtenis is ook van toepassing op de evangelische en pinksterbeweging en de RKK. Zie paragraaf 5.3.4 voor de volledige beschrijving.)

2019: rapport 'Werk aan de schuilplaats!' PKN
In november 2018 krijgt een projectgroep vanuit de dienstenorganisatie van de PKN de opdracht om het rapport 'Schuilplaats in de Wildernis' uit 1999 te evalueren. De PKN wilde in aanloop naar het twintigjarig bestaan van het rapport, en daarmee twintig jaar ontwikkeling en toepassing van beleid over seksueel grensoverschrijdend gedrag in de PKN, onderzoeken of er verbeterpunten waren. Het resultaat is het rapport 'Werk aan de schuilplaats!' dat in 2019 wordt besproken en aanvaard op de generale synode.

De belangrijkste conclusies uit het rapport zijn, samengevat:
- Het slachtoffer blijft het uitgangspunt van het beleid.
- Kennis over machtsdynamieken en risico's daarvan moet vergroot.
- Actiever preventiebeleid is nodig.
- Er moet door lokale kerken actief beleid voor een veilig kerk gevoerd worden (o.a. vertrouwenspersonen aanstellen, gedragscode opstellen, VOG aanvragen voor kerkelijk werkers en vrijwilligers).
- Gemeenteprotocol moet hoofdstuk krijgen over omgang met slachtoffers.
- Evaluatie daderbeleid is nodig op basis van praktijkervaringen. Ook moet er daderbeleid geformuleerd worden voor niet-ambtsdragers.
- De taken van classispredikanten moeten nadrukkelijker omschreven worden met betrekking tot. seksueel grensoverschrijdend gedrag.
- Er zijn ervaringen van 'inequality of arms' wanneer een beklaagde met een advocaat naar tuchtcommissie komt, en de klager niet. Dit is een juridische term die aangeeft dat beide partijen al dan niet gelijke kansen hebben om hun verhaal te doen.
- Er komen verschillen voor in de zwaarte van tuchtmaatregelen, bij gebrek aan jurisprudentie.
- In sommige Regionale Colleges van het Opzicht is weinig ervaring aanwezig met seksueel grensoverschrijdend gedrag, omdat er nauwelijks zaken speelden. Het rapport pleit voor een interclassicaal college dat uitsluitend deze zaken behandelt.
- Daders kunnen zich onttrekken aan de uitspraak van het opzichtcollege door in een ander kerkverband werk te zoeken.
- Cultuuromslag is nodig om veiligheid te creëren, wat vooral betekent het ontwikkelen van een grondhouding van inlevingsvermogen, toewijding en de moet om tot handelen te komen.

Naast deze conclusies werden, samengevat, de volgende aanbevelingen geformuleerd:
- Lokale kerken moeten lokaal beleid ontwikkelen, waarbij vertrouwenspersonen worden aangesteld, vrijwilligers zorgvuldig geselecteerd worden en gedragscodes gehanteerd worden.
- Een verplichte VOG overleggen voor predikanten, kerkelijk werkers en vrijwilligers/ambtsdragers die met kwetsbare mensen werken of leidinggevende taken hebben.

- De protocollen die horen bij de nota 'het ambt na de tuchtmaatregel' en de betrokken instanties moeten geëvalueerd worden.
- De taken van de classispredikant moeten uitgewerkt worden.
- De tuchtprocedure verbeteren, door onder andere het instellen van een interclassicaal college, dat uitsluitend zaken behandeld van seksueel grensoverschrijdend gedrag.
- Jurisprudentie uitwerken in tuchtuitspraken over seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties.
- Publieke bekendheid genereren over de mogelijkheid voor derden om referenties van predikanten en kerkelijk werkers op te vragen.
- Cultuur van openheid bevorderen, zodat slachtoffers zich gekend en erkend voelen, en het formuleren van aanwijzingen voor nazorg van slachtoffers.
- Zorg dragen voor voortgaande theologische bezinning rond deze thematiek, mede in overleg met de theologieopleidingen.
- Vijfjarige evaluaties van het kerkelijk beleid inzake seksueel grensoverschrijdend gedrag organiseren.

Deze conclusies en aanbevelingen leiden in ieder geval tot een herziening van het gemeenteprotocol, en in het rapport opnieuw wordt onderstreept dat 'seksueel misbruik zonde is, kwaad in Gods ogen en onrecht tegenover de medemens.' Bij de Generale synode in 2024 worden uiteindelijk vrijwel alle aanbevelingen overgenomen.

2019: herziening gemeenteprotocol CGK, NGK en HHK
In 2019 wordt het gemeenteprotocol voor de CGK, NGK en HHK herzien, waarbij deze beter aansluit bij de geldende kerkorde. Inhoudelijk zijn er geen wijzigingen, en deze versie van het protocol wordt tot op de dag van vandaag toegepast.

6.3.5 2020-2025: fusie NGK en verdere herzieningen beleid

2022: tussenrapportage PKN
In 2022 wordt door een regiegroep van de dienstenorganisatie van de PKN (belast met de uitvoering van de synodebesluiten uit 2019) een voorgangsrapportage aangeboden aan de generale synode over de implementatie van de synodebesluiten die in 2019 genomen zijn, genaamd 'Werk maken van "Werk aan de schuilplaats!"'. Een deel van die besluiten blijken op dit moment te zijn afgehandeld. De besluiten waarvoor dit niet geldt, vragen om nieuwe besluitvorming door één van de synodes, omdat de kerkorde bijvoorbeeld gewijzigd moet worden om het aanstellen van vertrouwenspersonen daarin vast te leggen, of een Interclassicaal College voor het Opzicht te realiseren. Ook wordt in deze rapportage vermeld dat er nog altijd geen daderbeleid geformuleerd is voor leden van de PKN die geen predikant zijn.

2022: daderbeleid PKN geactualiseerd
De protocollen daderbeleid worden geactualiseerd in 2022. Met dit protocol streeft de PKN ernaar om rust in de gemeente te herstellen wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft plaatsgevonden, en de ontwikkelingen in het beleid sinds de versie van het daderbeleid in 2014 te implementeren. Daarbij komt het protocol Erkenning in plaats van het protocol Verzoening. Door te spreken over erkenning komt de nadruk te liggen op de heling en erkenning die het slachtoffer nodig heeft om het kwetsbare proces van vergeving en eventuele verzoening aan te gaan (Boven et al., 2025)

2022: derde herziening gemeenteprotocol PKN en informatie over procedures
Er volgt een derde herziening van het gemeenteprotocol van de PKN. Bij vorige herzieningen in 2016 en 2019 zijn er met name aanpassingen in de verwijzingen naar de artikelen in de kerkorde aangebracht. Deze herziening is het resultaat van evaluatie met deskundigen (Boven et al., 2025). Eén van de toevoegingen is een advies wat te doen als het seksueel grensoverschrijdend gedrag betreft tussen gemeenteleden, waarbij geen sprake is van een ambt: dit is de verantwoordelijkheid van de lokale kerkenraad, maar wanneer zij hulp nodig denken te hebben (in gevallen van gebrek aan ervaring of onafhankelijkheid) kunnen zij een beroep doen op het Classicaal College voor het Opzicht (PKN, 2022b).

Daarnaast worden in dit jaar twee documenten gepubliceerd. Ten eerste, de 'Handreiking voor benadeelden,' in samenwerking met meldpunt SMPR, waarin een korte uitleg wordt gegeven over de mogelijkheden die een slachtoffer binnen de kerk heeft. Het gaat over het doen van een melding bij de kerkenraad en de klachtenprocedure binnen de PKN.

Ten tweede, de 'Klachtenbehandeling bij misbruik in pastorale relaties en gezagsrelaties. De interne procedure binnen de Protestantse Kerk in Nederland.' Ook deze is opgesteld in samenwerking met meldpunt SMPR, en deze publicatie beschrijft hoe klachten bij (seksueel) grensoverschrijdend gedrag binnen pastorale en gezagsrelaties behandeld worden, welke commissies daarbij betrokken zijn en welke tuchtmaatregelen (paragraaf 6.4) mogelijk kunnen worden opgelegd. Beide publicaties zijn bedoeld om de duidelijkheid over de beschikbare procedures bij kerkleden te vergroten.

2023: NGK en GKv worden NGK
In 2023 fuseren de NGK en GKv gaan beide kerkgenootschappen samen verder als Nederlandse Gereformeerde Kerken (NGK). Volgens de vertegenwoordigers van de NGK was de samenwerking op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag al dusdanig, dat beide kerken vrijwel direct met een gezamenlijke commissie seksueel misbruik verder konden.

2023: herziening klachtenregeling NGK/CGK
Vanwege de fusie van NGK en GKv moet de klachtenregeling gelijkgetrokken worden en aansluiten bij de nieuwe kerkorde van de nieuwe NGK.

2024: Raad van Kerken zoekt verder naar veilige kerk
In de 467e vergadering van alle bij de RvK aangesloten kerken stond het thema 'veilige kerk' op de agenda, omdat het tien jaar geleden was dat de kerken de verklaring 'De Kerk: een veilige plek' ondertekenden. (deze gebeurtenis is ook van toepassing op de evangelische en pinksterbeweging en de RKK, zie paragraaf 5.3.5 (volledige beschrijving) en 7.3.5)

2024: wijziging kerkorde PKN
Naar aanleiding van de evaluatie uit 2019 én de tussenrapportage in 2022 volgt een reeks kerkordewijzigingen, die bij de synode in het voorjaar van 2024 worden aangenomen door de Generale synode. De belangrijkste wijzigingen zijn, in het kort:
- Het aanvragen van een VOG voor ambtsdragers en kerkelijk werkers (inclusief vrijwilligers) wordt verplicht, met ingang van 1 juli 2025.

- Met ingang van 1 januari 2025 gaat het Interclassicaal College voor het Opzicht van start, die zich uitsluitend buigt over klachten van seksueel grensoverschrijdend gedrag.
- Lokale kerkenraden zorgen dat twee vertrouwenspersonen (een man en een vrouw) worden aangesteld.

Er was tijdens de synode discussie over hoe zinvol een VOG zou zijn. Er werd onder meer genoemd dat het zorgt voor schijnveiligheid, aangezien niet iedereen die zich schuldig maakt aan seksueel grensoverschrijdend gedrag daadwerkelijk strafrechtelijk veroordeeld is. Een ander argument was dat het wantrouwen zou uitstralen, en dat het met name voor grote kerken een grote administratieve uitdaging zou zijn om dit voor 1 juli 2025 te regelen. Dat laatste bleek het geval, maar toch is het de meeste kerken uiteindelijk gelukt. Ook het aanstellen van vertrouwenspersonen is in de meeste lokale kerken inmiddels geregeld.[286]

2024: eerste landelijke conferentie Veilige Kerk
In november 2024 vond de eerste landelijke conferentie van stichting Veilige Kerk plaats in Veenendaal. (Zie voor de volledige beschrijving van deze gebeurtenis paragraaf 5.3.5.)

2024: casus Paul Visser
Paul Visser is een predikant die landelijke bekendheid geniet, niet alleen binnen de PKN maar ook in andere protestantse, evangelische en pinkstergemeenschappen. In september 2020 start hij als predikant bij de Maranathakerk in Rotterdam (PKN). Uit een onderzoek van het Nederlands Dagblad (ND) blijkt dat kort na zijn komst enkele gemeenteleden seksueel grensoverschrijdend gedrag door Visser ervaren en anoniem gemeld. Visser wordt aangesproken op zijn gedrag door een ouderling, dat hij bagatelliseert als normaal gedrag in de Amsterdamse kerk waar hij vandaan komt, maar zegt toe zijn gedrag aan te passen.[287]

Een jaar later wordt de melding omgezet in een formele melding bij de kerkenraad. Volgens de melders bleef het 'oorverdovend stil: geen steun, geen begeleiding en het meest pijnlijk: niet eens een gesprek!' Wel worden ondertussen door de kerkenraad afspraken met Visser gemaakt: niet meer bij gemeenteleden thuis eten, geen pastorale bezoeken zonder ambtsdrager erbij en fysiek contact vermijden.[288]

Eén van de slachtoffers gaat over haar misbruikverleden in gesprek met de dominee, waarin Visser seksuele details zou uitvragen en haar handen vastgepakt zou hebben. Zij voelde zich hierdoor opnieuw slachtoffer van misbruik. Dit vond plaats na de eerder gemaakte afspraak met de ouderling.[289]

---

[286] Bakker, M. (2025, 3 juni). Verplichte vog voor vrijwilligers flinke klus voor lokale gemeenten in Protestantse Kerk*. Reformatorisch Dagblad*. Geraadpleegd op 3 juni 2025, van Verplichte vog voor vrijwilligers flinke klus voor lokale gemeenten in Protestantse Kerk.

[287] Dijkhuizen, L. & Houtman, W. (2026, 27 februari). Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser*. Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[288] Dijkhuizen, L. & Houtman, W. (2026, 27 februari). Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser*. Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[289] Dijkhuizen, L. & Houtman, W. (2026, 27 februari). Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser*. Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

Zij bespreekt het voorval met haar GZ-psycholoog, die ook lid is van de Maranathakerk. Zij stelt voor alles uit te praten met visser, samen met de echtgenoot van het slachtoffer. Visser zou tijdens dit gesprek zijn eigen 'verwarring én falen' 'met schaamde volmondig' erkennen. Zijn excuses werden aanvaard, en hij vroeg vergeving aan de echtgenoot die dat volgens Visser gedaan heeft. Het slachtoffer vertelt aan het ND dat zij zich gedwongen voelde door haar psycholoog om te vergeven, omdat deze daar herhaaldelijk op aandrong. In een reactie aan het ND laat deze psycholoog weten zich hier niet in te herkennen.[290]

Ook dit slachtoffer maakt een officiële melding bij de kerkenraad. Daarmee start de kerkelijke procedure. Zowel Visser als het slachtoffer krijgen bezoek vanuit de classis (regionaal bestuur). Omdat dit volgens het slachtoffer geen resultaat oplevert dienen zij een klacht in bij het Classicaal College voor het Opzicht (CCO), onder andere over seksueel grensoverschrijdend gedrag.[291]

Volgens de reconstructie in het ND gaan er vervolgens een aantal dingen mis in de kerkelijke procedure. Ten eerste: Volgens het gemeenteprotocol moet de klager gewezen worden op de mogelijkheid hulp te krijgen van een vertrouwenspersoon van SMPR. Deze informatie krijgen slachtoffer en haar echtgenoot niet. Ten tweede zegt de kerkorde van de PKN dat het CCO bij meldingen over sgg zich moet uitbreiden met twee externe deskundigen van SMPR (seksueel misbruik in pastorale relaties), omdat dit specifieke expertise vraagt. Dit gebeurt niet, omdat er volgens het CCO geen sprake was van een SMPR-klacht. Ten derde waren slachtoffer en echtgenoot niet op de hoogte dat het mogelijk is om afzonderlijk van de beklaagde (Visser) gehoord te worden, waardoor zij elkaar troffen bij de hoorzitting in oktober 2024. Het gezamenlijk gehoord worden in dezelfde ruimte was voor slachtoffer zwaar en ingrijpend.[292]

Eind 2024 volgt de uitspraak van het CCO. Visser wordt onder andere schuldig bevonden aan 'veronachtzaming van het ambt'. Hij heeft niet professioneel gehandeld en zou zich onvoldoende bewust zijn van zijn positie als gezagsdrager en predikant. Hij krijgt een 'terechtwijzing', de lichtste vorm van kerkelijke tucht (paragraaf 6.4.2) en het advies zich onder supervisie te stellen. Ondertussen laat het slachtoffer het CCO weten 'moegestreden' te zijn, het gevoel te hebben er alleen voor te staan en klaar te zijn 'met een kerk waarin geen plaats is voor waarheid en gerechtigheid.'[293]

Tijdens deze kerkelijke procedure zoekt Visser, tegen de gemaakte afspraken met de kerkenraad in, meermaals contact met de eerste melders. De kerkenraadvoorzitter verbiedt Visser contact te zoeken en er volgt een spoedbijeenkomst van de kerkenraad. Visser geeft aan dat de afspraak om niet mee te eten bij gemeenteleden niet gold voor 'bevriende gezinnen' waar hij al eerder gegeten had. Ook deze melders

[290] Dijkhuizen, L. & Houtman, W. (2026, 27 februari). Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[291] Dijkhuizen, L. & Houtman, W. (2026, 27 februari). Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[292] Dijkhuizen, L. & Houtman, W. (2026, 27 februari). Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[293] Dijkhuizen, L. & Houtman, W. (2026, 27 februari). Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

dienen eind 2024 een formele klacht in, die ook naar het CCO gaat. De kerkenraad vraagt het CCO daarnaast om te onderzoeken wat de aanleiding is van de verschillende meldingen en klachten.[294]

In diezelfde periode kondigt Visser aan per 1 januari 2025 te willen stoppen als predikant bij de Maranathakerk. Hij is op dat moment vrijgesteld van werkzaamheden. De kerk wordt op de hoogte gebracht dat er sprake is van een onderzoek bij het CCO en het 'nieuws sloeg in als een bom.' Er vindt eind december een afscheidsdienst plaats, tegen het advies van meldpunt SMPR in vanwege de opgelopen spanningen en ingediende klachten. Zowel de kerkenraad als de gemeente zijn erg verdeeld over de kwestie. Eén van de slachtoffers geeft tegenover het ND aan dat zij vanuit de kerk vooral tegenstand en vijandigheid ervaart, en weinig meeleven of steun krijgt.[295]

De tweede klachtenprocedure van het CCO vindt plaats in het begin van 2025. Ook hier gaan weer dingen mis. Ten eerste worden het slachtoffer en haar echtgenoot in eerste instantie niet gehoord, omdat het college hun meldingen niet als aparte klacht wil behandelen, 'maar als onderdeel van de bredere vraag van de kerkenraad.' Ten tweede heeft het echtpaar verzocht apart gehoord te worden, maar komen zij Visser en zijn vrouw alsnog tegen, omdat ze na elkaar gehoord worden. Een expert in het ND zegt daarover: 'Zelfs het op de gang elkaar tegenkomen is al confronterend vanwege een enorm gevoel van kwetsbaarheid. Het is onhandig en pijnlijk voor de benadeelden. Vanwege het verzoek van Iris en haar man had dit voorkomen moeten worden.' Ten derde wordt het slachtoffer tijdens de zitting onder meer gevraagd waarom ze geen 'nee' zei als Visser haar wilde zoenen. Ten vierde is nog altijd niet het benodigde aantal SMPR-deskundigen aanwezig (slechts één).[296]

Tijdens deze zitting blijkt bovendien dat Visser nog altijd geen supervisie heeft, zoals in de eerste zaak geadviseerd werd. Ten tijde van de uitspraak, in augustus 2025, is dit wel het geval. Visser heeft namelijk correcties en aanvullingen ingestuurd op het verslag van de hoorzitting. Een expert in het onderzoek van het ND beoordeelt de procedure bij het CCO als 'amateuristisch en ongevoelig': 'Ze begrijpt niet dat het college iemand die vijf maanden niet heeft voldaan aan een belangrijk advies, en zich bij herhaling niet houdt aan opgelegde maatregelen, zomaar "op zijn blauwe ogen gelooft".'[297]

De uitspraak van het CCO luidt dat Visser opnieuw schuldig bevonden wordt aan veronachtzaming van het ambt, maar krijgt geen tuchtmaatregel opgelegd omdat dit in de eerste zaak al gebeurd was. Visser zou volgens het college tot inkeer zijn

[294] Dijkhuizen, L. & Houtman, W. (2026, 27 februari). Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser*. Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[295] Dijkhuizen, L. & Houtman, W. (2026, 27 februari). Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser*. Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[296] Dijkhuizen, L. & Houtman, W. (2026, 27 februari). Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser*. Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[297] Dijkhuizen, L. & Houtman, W. (2026, 27 februari). Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser*. Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

gekomen en al genoeg geleden hebben, onder andere in de media. Het echtpaar blijft gefrustreerd achter.[298]

Na de uitspraak geeft Visser een verklaring in de kerk waar hij die zondag erna preekt. Hij stelt 'dat er klachten waren rondom 'de spontane manier van begroeten'. Hij vat de uitspraak over zijn gedrag samen als 'niet verstandig en professioneel, zonder te twijfelen aan mijn integriteit'. Even later zegt hij dat het CCO geen reden zag voor verdere tuchtmaatregelen, en dat hij dus vrijuit gaat. 'Ik wist voor mijzelf dat ik een goed geweten had.' Een expert in het ND noemt het 'manipulatief' dat Visser zijn gedrag reduceert tot een 'spontane' manier van begroeten: 'Dit is typisch gedrag van een dader: een charismatisch iemand, die gewend is mensen voor zich in te nemen en met veel weg te komen.'[299]

Ondertussen blijft Visser, ondanks zijn vertrek bij de Maranathakerk, wel op andere vlakken actief. Hij doopt, bedient avondmaal, geeft trainingen aan predikanten. Tijdens de procedures en ook na publicatie van het onderzoek in het ND krijgt Visser veel bijval en medeleven op sociale media en ook de christelijke nieuwssite Cvandaag, die spreekt van een lastercampagne tegen de predikant. Mensen zijn verbijsterd, zeggen dat Visser ernstig onrecht aangedaan wordt door het verhaal van de slachtoffers, en geloven de aantijgingen niet.[300]

6.4 Huidige situatie

In deze paragraaf wordt de huidige situatie geschetst zoals deze blijkt uit de documenten en interviews van de vier onderzochte protestantse kerken. Eerst worden de huidige interne procedures en het huidige beleid beschreven (paragraaf 6.4.1), waarna de functie van het kerkrecht bij seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt uitgelegd (paragraaf 6.4.2).

6.4.1 Interne procedures

In de protestante kerken in dit rapport wordt in het beschikbare beleid steeds gesproken van seksueel misbruik en niet van seksueel grensoverschrijdend gedrag (zie 'Definitie seksueel grensoverschrijdend gedrag'). Daarom zal in deze paragraaf de term seksueel misbruik ook voorkomen.

Definitie seksueel grensoverschrijdend gedrag

CGK en NGK
In de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag hanteren de CGK en NGK de volgende definitie van seksueel misbruik:

[298] Dijkhuizen, L. & Houtman, W. (2026, 27 februari). Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.
[299] Dijkhuizen, L. & Houtman, W. (2026, 27 februari). Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.
[300] Schinkelshoek, D. (2026, 5 maart). Ook die fijne dominee kan foute dingen doen. Waarom is dat zo lastig te geloven? *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 5 maart 2026, van Ook die fijne dominee kan foute dingen doen. Waarom is dat zo lastig te geloven? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

> ‘Eén of meerdere uitingen, verbaal of non-verbaal, opzettelijk dan wel onopzettelijk, gewenst dan wel ongewenst, in de vorm van seksuele handelingen en/of seksueel getinte toespelingen of uitnodigingen tot seksueel contact, dan wel het op één van voornoemde wijzen ingaan op uitnodigingen tot seksueel contact en/of bedoelde toespelingen, al dan niet onder druk van geheimhouding, gedaan door een kerkelijke functionaris ten opzichte van iemand binnen of buiten de gemeente, in een ambtelijke of anderszins op bevoegdheid en vertrouwen gebaseerde relatie, waardoor vertrouwen geschonden en de grens van persoonlijke integriteit overschreden wordt, en welke derhalve op gespannen voet staan met datgene wat ons in Gods Woord wordt voorgehouden ten aanzien van de omgang met de naaste.’ (CGKerken, NGK, GKv & vGKN, 2019, p. 5)

HHK
In de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag hanteert de HHK de volgende definitie van seksueel misbruik:

> ‘Misbruik van macht en vertrouwen door degene die in een ambt of een dienst staat, een kerkelijke functie vervult of kerkelijke bevoegdheden uitoefent, in een pastorale relatie of in een relatie die betrokkene uit hoofde van dit ambt, deze dienst, functie of bevoegdheden onderhoudt, in de vorm van seksuele handelingen of toespelingen op of uitnodigingen tot seksueel contact, alles al dan niet onder druk van geheimhouding. Gedrag wordt misbruik genoemd als er sprake is van verschil in macht en invloed tussen betrokkenen. Een voorbeeld: twee collega diakenen hebben een functionele relatie met elkaar, maar meestal is dit een collegiale, gelijkwaardige relatie. Een diaken en een hulpvragend gemeentelid hebben ook een functionele relatie met elkaar, maar hier is de een – tot op zekere hoogte – afhankelijk van de ander. Er is een machtsverschil.’ (HHK, 2019, p. 5)

PKN
In de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag hanteert de PKN de volgende definitie van seksueel misbruik:

> ‘Misbruik van macht en vertrouwen door degene die in een ambt of een dienst staat, een kerkelijke functie vervult of kerkelijke bevoegdheden uitoefent, in een pastorale relatie of in een relatie die betrokkene uit hoofde van dit ambt, deze dienst, functie of bevoegdheden onderhoudt, in de vorm van seksuele handelingen of toespelingen op of uitnodigingen tot seksueel contact dan wel van ander intimiderend gedrag, alles al dan niet onder druk van geheimhouding.’ (PKN, 2024a, Generale regeling 11, artikel 17)

In het document ‘Klachtenbehandeling bij misbruik in pastorale relaties en gezagsrelaties’ wordt er een verdere toelichting gegeven op de definitie:

> ‘Deze beschrijving beperkt zich dus niet tot pastorale relaties, maar geldt voor iedereen die – betaald of vrijwillig – een functie binnen de kerk heeft en uit dien hoofde in een bepaalde gezagsrelatie staat tot iemand anders. Zij allen dienen zich te onthouden van seksueel getint of ander ongewenst gedrag jegens degenen die aan hun (pastorale) zorg zijn toevertrouwd. Dat geldt voor predikanten, kerkelijk werkers en pastoraal medewerkenden, maar bijvoorbeeld ook voor diakenen, kosters en begeleiders van jeugdgroepen.’ (SMPR & PKN, 2022, p. 2)

Uitgangspunten en voorzieningen
De protestantse kerken in dit rapport hanteren twee uitgangspunten in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag (seksueel misbruik). Ten eerste is seksueel misbruik zonde. Zoals de PKN het omschrijft: 'kwaad in Gods ogen en onrecht tegenover de medemens'. Ten tweede dient de kerk onomwonden te kiezen voor de slachtoffers van seksueel misbruik, en naast hen te staan (Gezamenlijke vergadering van de synoden NHK, GKN en ELK, 1998). Deze twee standpunten werken we hier verder uit.

Te beginnen bij het standpunt dat de kerk onomwonden kiest voor het slachtoffer. Dit houdt in dat de aandacht voor het slachtoffer op de voorgrond moet blijven, en de loyaliteit van de kerk bij de slachtoffers moet liggen. De kerk wil niet in dienst staan van daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het beeld van de kerk als lichaam van Christus (zie paragraaf 10.4.2) is daarbij helpend, omdat duidelijk wordt dat seksueel grensoverschrijdend gedrag de hele gemeenschap beschadigd. Deze loyaliteit is onlosmakelijk verbonden met de strijd tegen onrecht en het zoeken van gerechtigheid. Gebeurt dat niet, dan kan het juist meer schade toebrengen aan het slachtoffer en de gemeenschap (Ganzevoort & Veerman, 2000). Het streven naar deze gerechtigheid is onder meer zichtbaar in de maatregelen die aan daders opgelegd kunnen worden (zie verder Daderbeleid hierna).

CGK
Sinds de jaren negentig heeft de CGK een commissie seksueel misbruik dat zich bezighoudt met het beleid (de omgang met) seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze commissie werkt nauw samen met de NGK binnen het Meldpunt Misbruik, waar de CGK bij is aangesloten. Daarnaast is er een gemeenteprotocol voor lokale kerken en een handleiding voor kerkenraden wanneer zij te maken krijgen met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ook is er een gedragscode voor predikanten en kerkelijk werkers. Er wordt gestreefd naar vertrouwenspersonen in alle lokale kerken en een VOG voor iedereen die een kerkelijke functie bekleed. Vanuit het Meldpunt Misbruik is begeleiding voor slachtoffers geregeld, en wordt training en voorlichting gegeven aan lokale kerken(raden) en vertrouwenspersonen. Daarbij wordt ook gebruikgemaakt van de expertise van stichting Veilige Kerk (zie paragraaf 13.5). Er is een interne klachtenprocedure ingericht, zie daarvoor Klachtenprocedure hierna.

HHK
De HHK heeft sinds haar oprichting een commissie seksueel misbruik dat zich bezighoudt met het beleid over de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarnaast is er een gemeenteprotocol voor lokale kerken en een handleiding voor kerkenraden wanneer zij te maken krijgen met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Er wordt gestreefd naar het aanstellen van vertrouwenspersonen in alle lokale kerken en een VOG voor iedereen die een kerkelijke functie bekleed. Tot slot is de HHK aangesloten bij Meldpunt Misbruik, van waaruit opvang voor slachtoffers geregeld is, en training en voorlichting gegeven wordt aan lokale kerken en vertrouwenspersonen. Daarbij wordt ook gebruikgemaakt van de expertise van stichting Veilige Kerk. Er is een interne klachtenprocedure ingericht.

NGK
De NGK heeft een interne commissie seksueel misbruik dat zich bezighoudt met het beleid (de omgang met) seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarnaast is er een gemeenteprotocol voor lokale kerken en een handleiding voor kerkenraden wanneer zij te maken krijgen met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ook is er een gedragscode

voor alle leden van de gemeenschap en een beroepscode voor predikanten. Er wordt verwacht dat alle lokale kerken vertrouwenspersonen hebben en een VOG aanvragen voor iedereen die een kerkelijke functie bekleed. Tot slot is de NGK aangesloten bij Meldpunt Misbruik, van waaruit begeleiding voor slachtoffers geregeld is, en training en voorlichting gegeven wordt aan lokale kerken en vertrouwenspersonen. Daarbij wordt ook gebruikgemaakt van de voorzieningen van stichting Veilige Kerk. Ook vindt binnen het meldpunt samenwerking plaats met andere kerken, waaronder de CGK en HHK. Er is een interne klachtenprocedure ingericht.

PKN
De PKN heeft sinds haar oprichting in 2004 (en in de voorbereiding daarvan) meerdere werkgroepen gekend die zich bezighielden met het beleid over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarnaast is er voorzien in een gemeenteprotocol voor lokale kerken, een beroepscode voor predikanten en kerkelijk werkers, dader- en slachtofferbeleid en een jeugdwerkprotocol. Er wordt gestreefd naar het aanstellen van vertrouwenspersonen in alle lokale kerken en een VOG voor iedereen die een kerkelijke functie bekleed. Tot slot is de PKN aangesloten bij meldpunt SMPR, van waaruit begeleiding voor slachtoffers geregeld is en training en voorlichting gegeven wordt aan lokale kerken en vertrouwenspersonen. Er is een interne klachtenprocedure ingericht.[301]

Klachtenprocedure
De klachtenprocedures van de vier protestantse kerken in dit rapport komen sterk overeen. Daarom is alleen de klachtenprocedure van de CGK/NGK hier volledig omschreven. In geen van de kerken geldt een verjaringstermijn voor het starten van een klachtenprocedure. Er kan enkel een klacht worden ingediend tegen een kerkelijk gezagsdrager: een predikant, ambtsdrager of kerkelijk werker (oftewel: als er sprake is van een pastorale relatie, zie ook paragraaf 11.2.1). Als er vermoedens zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag kan de kerkenraad, los van het slachtoffer, zelf ook een onderzoek instellen (zoals in de casussen in 6.2 en 6.3.5).

CGK en NGK
De klachtenprocedure ziet er als volgt uit (Meldpunt Misbruik in Kerkelijke Relaties, 2017):

- Stap 1: melding

De melding wordt gedaan bij het Meldpunt Misbruik (MM). Vanuit het meldpunt wordt uitleg gegeven over de verschillende mogelijkheden, zoals het vinden van hulp en het indienen van een klacht.

- Stap 2: formuleren klacht

Als overgegaan wordt tot het indienen van een klacht, wordt een vertrouwenspersoon toegewezen. Een klacht kan alleen schriftelijk worden ingediend door een slachtoffer.

- Stap 3: melding van klacht

De klacht wordt gemeld bij de klachtencommissie van de CGK.

[301] De vier protestantse kerken in dit rapport hebben contact met de overheid, door lidmaatschap van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO). Dit is een samenwerkingsverband van meerdere christelijke kerken en joodse gemeenschappen, waarmee gemeenschappelijke belangen worden behartigd bij de (rijks)overheid. Zie voor meer informatie over CIO: Welkom op CIO web.

- Stap 4: toetsen van ontvankelijkheid

De voorzitter van de klachtencommissie toetst in overleg met de secretaris aan de hand van daarvoor geldende criteria of een klacht ontvankelijk is. Deze criteria zijn onder andere een omschrijving van het seksueel grensoverschrijdend gedrag, wanneer dit plaatsvond, de identiteit en adres van de aangeklaagde. De klachtencommissie informeert binnen twee weken over de ontvankelijkheid van de klacht, en dient dit te motiveren. De klager heeft de mogelijkheid binnen twee weken bij de beroepscommissie in beroep te gaan tegen een niet-ontvankelijkverklaring.

- Stap 5: informeren klager en aangeklaagde

Wanneer de klacht ontvankelijk is, stelt de secretaris zowel klager als aangeklaagde (uiterlijk binnen vier weken) op de hoogte. De aangeklaagde heeft vier weken de tijd een verweerschrift in te dienen.

- Stap 6: informeren kerkenraad

De secretaris stelt de betrokken kerkenraad of -raden vertrouwelijk op de hoogte van het feit dat een klacht is ingediend, en tegen wie.

- Stap 7: samenstelling klachtencommissie

Deze bestaat uit leden van NGK en CGK 'met een juridische, gedragswetenschappelijke, pastorale en kerkrechtelijke deskundigheid, die zich voor deze taak beschikbaar hebben gesteld.' Zij hebben geheimhoudingsplicht ten aanzien van alle informatie die tot hen komt in de klachtbehandeling (art. 6). Zowel klager als aangeklaagde kunnen de leden wraken als er feiten of omstandigheden zijn waardoor onpartijdigheid in het geding is.

- Stap 8: organiseren hoorzitting

Klager en aangeklaagde worden ieder apart opgeroepen voor een hoorzitting, waarbij de klager eerst gehoord wordt. De hoorzitting vindt plaats in meerdere sessies en is besloten. Een vertrouwenspersoon (niet dezelfde) mag klager en beklaagde bijstaan. Als de situatie het toelaat, worden klager en beklaagde gezamenlijk gehoord. Van alle hoorgesprekken wordt een verslag gemaakt. Het dossier van de klachtencommissie mag door klager en aangeklaagde worden ingezien. Deze wordt tot tien jaar bewaard in het archief van de klachtencommissie.
De klacht wordt geoordeeld op basis van 'redelijke aannemelijkheid.' Daarbij wordt onder andere rekening gehouden met consistentie in de afgelegde verklaringen, verklaringen van getuige-deskundigen en stukken die over de direct betrokkenen gaan.

- Stap 9: uitspraak

Na de hoorzitting doet de klachtencommissie binnen acht weken een uitspraak. Klager, aangeklaagde en betrokken kerkenraad worden daarvan op de hoogte gesteld. De uitspraak bevat een bindend oordeel over de gegrondheid van de klacht en een advies over de afdoening, wat de betreffende kerkenraad dient uit te voeren (zie ook kerkelijke tucht, paragraaf 6.4.2).

- Stap 10: in beroep gaan

Zowel klager als aangeklaagde kunnen tegen een uitspraak in beroep gaan bij een beroepscommissie, die op dezelfde manier wordt samengesteld als de klachtencommissie, maar niet met dezelfde leden. Het proces en de hoorzitting verlopen hetzelfde.

– Stap 11: definitieve uitspraak

Als er sprake is van een klachtenbehandeling in beroep volgt een definitieve en bindende uitspraak door de beroepscommissie en de betrokken partijen worden op de hoogte gebracht (zie stap 9).

Naast deze klachtenprocedure geldt een meldplicht bij politie en Veilig Thuis als er sprake is van minderjarige slachtoffers (NGK & GKv, 2019). De stappen die moeten worden gezet als seksueel grensoverschrijdend gedrag aan het licht komen, worden omschreven in het gemeenteprotocol (paragraaf 6.3.2), dat in de vier protestantse kerken ook vergelijkbaar is. Zowel CGK als NGK streven ernaar in alle lokale kerken vertrouwenspersonen aan te stellen.

HHK

De klachtenprocedure van de HHK is grotendeels identiek aan die van de CGK. Het verschil vooral in de namen van de commissies, bevestigen de vertegenwoordigers van de HHK. Zo wordt een klacht binnen de CGK behandeld door een klachtencommissie en binnen de HHK door het Regionaal College voor het Opzicht. Ook slachtoffers binnen de HHK worden begeleid door Meldpunt Misbruik. Net als in de CGK geldt een meldplicht bij seculiere instanties in het geval van minderjarige slachtoffers. De kerk streeft ernaar dat alle lokale kerken vertrouwenspersonen aanstellen waar slachtoffers terecht kunnen.

De vertegenwoordigers van de HHK geven aan dat er sinds de oprichting van de HHK in 2004 geen klachtenprocedures over seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn doorlopen. Dit wordt mogelijk deels verklaard omdat oudere zaken (voor 2004) bij de PKN terechtkomen, aangezien de HHK is opgericht na de PKN, en beiden komen ze voort uit de Nederlands Hervormde Kerk.

PKN

De PKN heeft een klachtenprocedure ingericht voor (voormalig) ambtsdragers in gevallen van (seksueel) misbruik in pastorale relaties en gezagsrelaties. Dit proces begint vaak met een melding bij een vertrouwenspersoon in de lokale kerk of (via de vertrouwenspersoon) bij meldpunt SMPR. Tijdens de klachtenprocedure wordt het slachtoffer (de klager) bijgestaan door een interne vertrouwenspersoon van SMPR. In tegenstelling tot de CGK, HHK en NGK kunnen ook kerkenraden een klachtenprocedure starten, zoals ook bleek uit de casus in paragraaf 6.2.

De klachtenprocedure is vergelijkbaar met de procedure van de CGK en NGK die hierboven is uitgewerkt. De klachten worden behandeld door het Interclassicaal College voor het Opzicht, dat per 1 januari 2025 is opgericht en zich uitsluitend buigt over dit type klachten.

Rol van de meldpunten

De rol van de meldpunten SMPR (voor de PKN) en MM (voor de CGK, HHK, NGK) bij de interne procedures zijn vergelijkbaar met die van SEM in de evangelische en pinksterbeweging (paragraaf 5.4.1; paragraaf 13.5). Zij bieden een luisterend oor en geven waar mogelijk informatie en advies aan slachtoffers, ook als het niet gaat om seksueel grensoverschrijdend gedrag in een pastorale of kerkelijke (gezags)relatie. In de meeste gevallen zijn het echter vertrouwenspersonen uit lokale kerken of kerkenraden die contact opnemen. Het slachtoffer (of de dader, zoals in de casus in paragraaf 6.2) heeft zich dan vaak al bij hen gemeld, omdat in de meeste gevallen slachtoffers het liefst eerst naar een bekende toe gaan om te melden, geeft een

respondent van meldpunt SMPR aan. De lokale vertrouwenspersonen functioneren volgens een respondent van meldpunt MM dan ook redelijk goed: hoe meer er zijn, hoe meer meldingen er gedaan worden.

Vertrouwenspersonen krijgen in principe ieder jaar training, waarbij ook aandacht is voor hoe je het onderwerp op de agenda van de kerk en de kerkenraad krijgt. Afhankelijk van de situatie adviseert het meldpunt de kerkenraad of vertrouwenspersonen over vervolgstappen, bijvoorbeeld op basis van het gemeenteprotocol. Als meerdere personen over één situatie contact opnemen, worden die door verschillende personen van het meldpunt geadviseerd, om belangenverstrengeling te voorkomen. Eén vertrouwenspersoon van het meldpunt kan bijvoorbeeld bij een hoorzitting niet zowel de dader als het slachtoffer bijstaan.

Het meldpunt heeft dus een ondersteunende functie en is bijvoorbeeld geen bemiddelaar. Het slachtoffer moet bovendien altijd de regie houden, geeft een respondent van meldpunt MM aan:

> 'We noemen dat de probleemhouder. Vertrouwenspersonen zijn vaak hele zorgzame mensen, die graag problemen willen oplossen, maar zij zijn uitsluitend adviseur. Als je slachtoffer bent wordt er al heel veel van je afgenomen. Als dan ook nog een keer iedereen alles voor je gaat doen, dan word je alleen nog maar zwakker gemaakt, en dat is helemaal niet goed.'

Naast die regie is vaak een eerste stap voor het meldpunt om een netwerk rond het slachtoffer in te schakelen van personen die het slachtoffer vertrouwd en hem of haar bij kunnen staan in het proces. Met name bij een klachtenprocedure is dit noodzakelijk, want dat alleen moeten doen is eigenlijk niet te doen, geeft de respondent van meldpunt MM aan.

Bij de PKN en SMPR ligt dit net anders, omdat de benadeelde niet noodzakelijk de klager is. In de praktijk is dit meestal de kerkenraad, zoals in de casus in paragraaf 6.2 ook het geval was. Die casus laat ook zien dat het betrekken van het meldpunt onmisbaar is, omdat de expertise over seksueel grensoverschrijdend gedrag en de kerkelijke procedures in huis heeft, onafhankelijk is en de situatie van een afstand kan bekijken. Dat is een groot voordeel, legt de respondent van meldpunt MM uit:

> 'Het is ontzettend overweldigend. Het fijne aan zo'n meldpunt is dat wij vanuit het externe kijken: dit weten we over seksueel misbruik, dit zijn de feiten, en van daaruit adviseren we. Dus dat je echt niet één persoon met dader én slachtoffer laat praten, want dat gaat altijd mis. Uiteindelijk is er één van de twee die zegt: ik kan jou niet vertrouwen, wat gebeurt hier precies? Dat gaat altijd mis. Wij weten dat, maar als je zelf in zo'n situatie zit die compleet overweldigend is, dan ga je soms echt hele domme beslissingen nemen.'

De casus in paragraaf 6.2 laat zien dat deze externe begeleiding de lokale kerk(enraad) ontlast. Een belangrijke stap daarbij is dat een gemeentebegeleider vanuit het meldpunt betrokken wordt die ervaring heeft met deze casussen. Deze helpt het overzicht te bewaren, communicatie met de gemeenschap en eventueel de media vorm te geven, en de betrokken partijen afzonderlijk te begeleiden. Op de christelijke meldpunten wordt verder ingegaan in paragraaf 13.5.

Daderbeleid
In de protestantse kerken is de afgelopen jaren nagedacht over de zorg voor daders, en met name in de PKN is dit al geformaliseerd. Naast de klachtenprocedure en de kerkelijke tucht (paragraaf 6.4.2) die daaruit kan volgen, is er in protestantse kerken altijd pastorale zorg beschikbaar voor daders. Dat kan in de eigen lokale kerk zijn, een andere kerk, bij een collega-predikant of onafhankelijke pastorale zorg. In deze paragraaf bespreken we pastorale zorg en ander beleid over daders, dat niet valt onder de kerkelijke procedure of rechtspraak.

Pastorale zorg
Pastorale zorg na seksueel grensoverschrijdend gedrag is volgens een respondent van SMPR een nuttige toevoeging, omdat het aandacht heeft voor geloofszaken die bij andere hulpverlening geen of weinig aandacht krijgt. Denk daarbij bijvoorbeeld aan onderwerpen als vergeving. Het gaat bij pastorale zorg over de relatie tussen een mens en God, en niet over psychische problemen, geeft een respondent van MM aan. Het is dan ook niet te verwarren met christelijke GGZ (zoals Eleos).

In het document van de PKN genaamd 'Iemand valt niet samen met zijn daden: pastoraat aan daders van seksueel misbruik' (PKN, 2004) krijgen pastors (zij die pastorale zorg verlenen) handvatten voor pastorale zorg aan daders. Twee conclusies uit deze handreiking zijn: 1) de kerk kan veiligheid bieden waardoor slachtoffers en daders ruimte ervaren om over seksueel misbruik naar buiten te komen en te praten, en 2) schuld belijden is niet hetzelfde als zeggen dat je niets (meer) bent. Het gaat om het positieve aspect 'wat er van jou nog te verwachten valt' (PKN, 2004). Pastorale zorg in deze situaties gaat over het begeleiden van een dader in de richting van het slachtoffer en God. Hierbij zijn volgens de auteurs twee dingen van belang: de pastor moet specifieke vaardigheden hebben voor dit type pastorant (zij die pastorale zorg ontvangen), en kennis hebben van de mechanismen die spelen bij daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Daderbeleid in de PKN
De PKN is de enige protestantse kerk in dit rapport met een expliciet daderbeleid, naast de klachtenprocedure en kerkelijke rechtspraak. Dit daderbeleid staat onder meer beschreven in de Nota protocollen daderbeleid (PKN, 2022a) en ziet hoofdzakelijk op predikanten. Het idee achter dit beleid is dat naast een tuchtmaatregel ook supervisie of therapie (door een erkende ggz-instelling of -behandelaar) kan worden voorgeschreven (zoals in de casus van Paul Visser in paragraaf 6.3.5), met als doel iemand beter te laten functioneren als predikant en zo mogelijk terug te laten keren in het ambt. Een conclusie uit een dergelijk traject kan ook zijn dat iemand juist ongeschikt blijkt te zijn voor die functie, en uit het ambt wordt gezet.[302]

Een onderdeel van een dergelijk traject is dat een predikant (binnen een maand na de uitspraak) een verklaring aflegt tegenover de kerkenraad, het slachtoffer en eventueel de lokale kerk, als eerste stap in eventuele verzoening met slachtoffer en de gemeenschap. Onderdeel hiervan is het publiekelijk aanvaarden van de uitspraak en

[302] Het oordeel over het functioneren van de predikant wordt niet gedaan door het (Interclassicaal) College voor het Opzicht dat de tuchtmaatregel oplegt, maar de Beoordelingscommissie voor de Geschiktheid voor het Ambt (BCGA), die normaliter geschiktheidsgesprekken voert met studenten die beogen predikant te worden. Een deel van deze commissie is gespecialiseerd in de herbeoordeling van predikanten.

de bevoegdheid van het CvO.[303] De verklaring wordt schriftelijk opgesteld en gecontroleerd vooraleer deze naar kerkenraad (waarna deze in een bijeenkomst mondeling voorgelezen wordt door de dader) en slachtoffer gestuurd wordt. De brief gaat via meldpunt SMPR naar het slachtoffer. Het slachtoffer mag weigeren de verklaring te ontvangen, of ervoor kiezen schriftelijk te reageren. Ook mag hij of zij om een ontmoeting met de dader vragen, welke de beoordelingscommissie, met instemmen van de dader, zal beleggen (PKN, 2022a).

De invulling van het therapietraject hangt af van de tuchtmaatregel die is opgelegd en duurt gemiddeld twee jaar. Als een predikant niet meewerkt aan therapie, leidt dat direct tot een niet-geschiktheidsverklaring (van de BCGA) en daarmee tot ontzetting uit het ambt. De geschiktheid wordt door de therapeut beoordeeld (bijv. niet bereid of in staat transparant te zijn in het eigen handelen of verantwoording af te leggen van werkzaamheden, of zich niet bewust zijn van grenzen van anderen; PKN, 2022a). Slachtoffers hebben weinig tot geen inspraak op de beoordeling tot geschiktheid (en daarmee terugkeer in functie van een dader), zeker niet als zij geen klagende partij in de klachtenprocedure waren (Boven et al., 2025).

Slachtofferbeleid
Zorg voor slachtoffers in de protestantse kerken in dit rapport is op verschillende niveaus geregeld: in de lokale kerk, bij de meldpunten SMPR en MM en in de landelijke, overkoepelende kerken.

In de lokale kerken streven alle protestantse kerken in dit rapport ernaar om vertrouwenspersonen aan te stellen, waar slachtoffers terecht kunnen met hun verhaal. De respondenten van deze kerken gaven aan dat dit in nagenoeg alle kerken aanwezig is, en zo niet (bijvoorbeeld in een heel kleine kerk) dat er beroep gedaan kan worden op vertrouwenspersonen van naburige kerken of het meldpunt waarbij zij zijn aangesloten. Dit kan ook van toepassing zijn als het slachtoffer zich niet durft te melden bij de vertrouwenspersoon omdat deze de dader bijvoorbeeld goed kent. De kerken streven ernaar dat deze vertrouwenspersonen voldoende getraind zijn om op de juiste manier door te verwijzen naar pastorale en/of seculiere gespecialiseerde hulp, en het meldpunt voor een eventuele melding of klachtenprocedure.

Daarnaast is in de lokale kerken ook pastorale zorg beschikbaar, hoewel in gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak geadviseerd wordt om buiten de eigen lokale kerk pastorale hulp te zoeken. Net als bij de zorg voor daders geldt dat kennis bij de pastor (degene die pastorale zorg biedt) over seksueel grensoverschrijdend gedrag, alsook een helder onderscheid kunnen maken tussen pastorale en (tijdig doorverwijzen naar) psychische hulp noodzakelijk zijn.

De respondent van meldpunt MM gaf bovendien aan dat zij altijd adviseren om pastorale zorg van slachtoffers en daders te scheiden, 'want dat gaat altijd mis. Uiteindelijk is er één van de twee die zegt: ik kan jou niet vertrouwen, wat gebeurt hier precies?'

Bij de meldpunten SMPR en MM bieden ze, afhankelijk van de hulpvraag van het slachtoffer en onafhankelijk van de kerken, een luisterend oor voor slachtoffers en kunnen ze adviseren over (externe) pastorale en/of seculiere gespecialiseerde hulp.

[303] In de 'Nota protocollen daderbeleid' staat dat men daarmee wil 'voorkomen wat in de praktijk ook nog wel eens voorkomt, namelijk dat betrokkene de uitspraak bagatelliseert dan wel de deskundigheid of het gezag van het CvO relativeert' (PKN, 2022a, p. 8).

Zij kunnen voorlichting geven over het doen van een melding of klacht, en hebben vertrouwenspersonen beschikbaar die samen met het slachtoffer een klachtenprocedure doorlopen. Informatie hierover en contactgegevens staan op de websites van beide meldpunten (meldpuntmisbruik.nl en smpr.nl), en via voorlichting in lokale kerken proberen de meldpunten hun vindbaarheid te vergroten, geven de respondenten van beide meldpunten aan. Hier wordt verder op ingegaan in paragraaf 13.5.

De landelijke, overkoepelende kerken ziet in de zorg voor slachtoffers met name op het beleid. Zo is het aanstellen van vertrouwenspersonen in alle lokale kerken daar een voorbeeld van, maar ook de klachtenprocedures en protocollen voor gemeentes waar seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvond of -vindt. Een formeel slachtofferbeleid ontbreekt nog, maar in ieder geval binnen de PKN wordt daar sinds november 2025 aan gewerkt (PKN, 2025) en de vertegenwoordigers van de NGK spraken de wens uit hier in de toekomst aan te willen werken.

6.4.2 Religieus recht

De protestantste kerken in dit rapport kennen alle vier hun eigen kerkelijke wetgeving. Dit is een gevolg van de godsdienstvrijheid die in Nederland geregeld is in artikel 6 van de grondwet. Een kerkgenootschap wordt geregeerd door een eigen statuut, zoals een kerkorde. Dat is een aanvulling op de seculiere wetgeving, die gaat over het functioneren van de kerk. Een respondent (expert #6) legt uit dat een kerkorde vanouds over drie zaken gaat: wie de leiding heeft, hoe de verhouding tussen lokale kerk en landelijke kerk is, en hoe de verhouding tussen kerk en staat is. Er is daarom een grote mate van vrijheid voor kerkgenootschappen om zelf te bepalen hoe zij dit invullen. Dit mag echter nooit in strijd zijn met de wet. De protestantse kerken in dit rapport zullen bovendien in gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag altijd de uitspraak van een rechter volgen.[304] Religieuze gemeenschappen kunnen bovendien drie vormen aannemen: een stichting, vereniging of kerkgenootschap. De protestantse kerken in dit rapport zijn alle vier kerkgenootschappen.

Kerkelijke rechtspraak
Protestantse kerken moeten zich aan het Nederlands burgerlijk recht houden, maar hebben in aanvulling daarop hun eigen kerkelijke rechtspraak. De kerk zelf is geen rechtsprekend orgaan, maar seculiere rechters worden hiervoor ingeschakeld. Deze rechters toetsen marginaal, wat volgens expert #6 betekent dat er geen uitspraken worden gedaan over de inhoud van wat een kerkgenootschap gelooft, maar wel gekeken wordt of iets aansluit of in strijd is met de kerkorde. Een kerkelijk rechter zal bijvoorbeeld geen uitspraak doen over of een vrouw wel of niet een kerkelijke functie mag bekleden.

De klachtenprocedures van de protestantse kerken in dit rapport vinden ook plaats binnen deze kerkelijke rechtspraak. Een commissie of college dat de klacht behandelt

[304] PKN, (2024a), Generale regeling, ordinantie 10, lid 11: 'tenzij tegenbewijs geleverd is'. Dat kan bijvoorbeeld betekenen dat een kerkelijk rechter wél tot de conclusie komt dat er sprake is van ambtsmisbruik. De criteria van kerken zijn vaak strenger, bijvoorbeeld bij een 'romantische relatie.' Zie ook Kerkorde CGK: 'De kerk heeft het recht om in zaken van opzicht en tucht haar eigen kerkelijke regels op te stellen, zolang deze niet in botsing komen met de regelgeving van het strafrecht in de samenleving. Uit rechterlijke uitspraken is op te maken dat de rechter daarop scherp toeziet. Dit betekent onder meer dat ook het fundamentele zogeheten ne bis in idem-beginsel van toepassing is op de kerkelijke tucht: niemand mag twee keer veroordeeld worden in eenzelfde tuchtzaak' (Handreiking kerkelijke tucht, bijlage 1.43 (artikel 79 en 80)). Dit laatste vond ook plaats in de casus van Paul Visser in paragraaf 6.3.5: na de tweede hoorzitting werd geen nieuwe tuchtmaatregel opgelegd.

beoordeeld of deze 'klachtwaardig' is, ofwel gegrond of ontvankelijk is op basis van wat de kerk bepaald heeft wat seksueel misbruik in een pastorale of kerkelijke relatie inhoudt. Een dergelijk oordeel gaat niet, zoals meerdere respondenten benadrukten, over waarheidsvinding: of het seksueel grensoverschrijdend gedrag wel of niet heeft plaatsgevonden.

Kerkelijke tucht

In de kerkorde is ook de kerkelijke tucht opgenomen. Dat zijn maatregelen die opgelegd kunnen worden wanneer een predikant, ambtsdrager of kerkelijk werker handelt in strijd met de kerkorde. Ook voor reguliere gemeenteleden is tucht mogelijk. In klachtenprocedures van de protestantse kerken komt de tucht ter sprake wanneer een klacht gegrond of ontvankelijk is verklaard. De tucht is corrigerend van aard en gericht op gerechtigheid na zonde, is geestelijk van aard en geen vervanging van strafrechtelijke maatregelen (o.a. artikel 71 uit de kerkorde van de CGK). Daden hebben consequenties, maar herstel wordt ook serieus genomen door hier specifieke voorwaarden voor te scheppen die passen bij de christelijke kernwaarden van zonde en vergeving (PKN, 2024b; Boven et al., 2025).

Het doel van het kerkelijk tuchtrecht verschilt daarmee van ander tuchtrecht in de samenleving. Zoals het verwoord werd in de podcast 'Vloeken in de Kerk' over seksueel misbruik in de PKN, gaat kerkelijke tucht om de eer van God (bescherming van Gods aanzien), het behoud van de gemeenschap die verstoord en verbroken is en dat de dader tot inzicht en inkeer komt. Zo kan er mogelijk sprake zijn van herstel van verhoudingen. De focus ligt dus op intern herstel. Dit is ook een van de redenen, naast bescherming van de identiteit en mogelijkheid tot terugkeer van de beklaagden, dat er geen openbare registratie is van kerkelijke rechtspraak (zoals de opgelegde maatregelen), zoals dat in de seculiere rechtspraak wel het geval is. Een woordvoerder van de PKN geeft in de podcast aan dat er sinds de oprichting van de kerk in 2004 tot 2025 41 klachten behandeld zijn (niet alleen van seksueel misbruik), waarvan een ruime meerderheid gegrond is verklaard.[305]

Het (Interclassicaal) College voor het Opzicht binnen de PKN, en niet de kerkenraad, kan de volgende tuchtmaatregelen opleggen wanneer een predikant of ambtsdrager zich schuldig heeft gemaakt aan seksueel grensoverschrijdend gedrag (paragraaf 6.4.1). Dat loopt op in zwaarte, van een terechtwijzing (zoals in de casus paragraaf 6.3.5, tot een vermaning of ernstige vermaning, een schorsing uit het ambt voor bepaalde tijd, een schorsing uit het ambt voor onbepaalde tijd (zoals in de casus in paragraaf 6.2), of een ontzetting uit het ambt. Bij lichtere tuchtmaatregelen blijft een predikant verbonden aan de lokale kerk. Bij schorsing voor onbepaalde tijd wordt de predikant losgemaakt van zijn kerk. De uiterste maatregel, die volgens de vertegenwoordigers van de PKN in de praktijk nooit voorkomt, is dat de relatie met de kerk (de PKN als geheel, niet enkel de lokale kerk) formeel verbroken wordt en iemand ook als reguliere bezoeker niet meer welkom is.[306] Een tuchtmaatregel voorkomt niet

[305] Dallinga, M. & van den Berg, E. (host). (2025, 13 oktober). Een tweede kans (nr. 6) [podcastaflevering]. In *Vloeken in de Kerk.* BNNVara. Geraadpleegd op 14 oktober 2025, van Een tweede kans | Vloeken in de Kerk - Apple Podcasts. Het Centraal College voor het Opzicht (CCO) houdt een intern register bij van personen die een tuchtmaatregel opgelegd gekregen hebben op grond van Generale regeling 11-17. Informatie over specifieke trajecten en dossiers van daders mogen slechts zeer beperkt worden gedeeld. Externe wetenschappelijk onderzoekers kunnen na 100 jaar, of in overleg eerder, toegang krijgen (PKN, 2022a).

[306] Opvallend feit in dit verband is dat een dergelijke tuchtmaatregel geen invloed heeft op de mogelijkheid om een VOG te krijgen (wat veel kerken tegenwoordig eisen van predikanten en andere kerkelijk werkers), bijvoorbeeld als een predikant in een ander kerkverband aan het werk zou gaan.

automatisch de mogelijkheid voor een predikant of ambtsdrager om in een ander kerkgenootschap aan het werk te gaan.[307]

De kerkelijke tucht geldt ook voor gemeenteleden die geen ambt (meer) vervullen (SMPR & PKN, 2022). Deze worden in de meeste gevallen opgelegd door de kerkenraad. De volgende maatregelen zijn mogelijk:

- Terechtwijzing: gemeentelid wordt aangesproken op zijn/haar gedrag.
- Vermaning om terug te keren van de onchristelijke weg in belijdenis en/of wandel: een zeer ernstige waarschuwing waarbij nadrukkelijk sprake is van gedrag dat afwijkt van wat de kerk gelooft.
- Ernstige vermaning dat door deelname aan het avondmaal in de bestaande situatie de gemeenschap geschaad zou worden: iemand mag niet meer meedoen aan het Heilig Avondmaal (zie paragraaf 6.1.1).[308]
- Schorsing voor bepaalde of onbepaalde tijd in de uitoefening van zowel het actief als het passief kiesrecht: iemand mag niet meer meedoen aan kerkelijke besluitvorming.
- Het verbreken van de gemeenschap met gemeente en kerk: iemand is niet meer welkom in de kerk.

Er is een mogelijkheid om in beroep te gaan tegen een uitspraak. Slachtoffer, beschuldigde, betrokken kerkenraad of breed moderamen van de classicale vergadering kunnen dat (binnen dertig dagen) doen bij Generaal College van het Opzicht (SMPR & PKN, 2022).

De hier genoemde kerkelijke tuchtmaatregelen van de PKN zijn vergelijkbaar met de tuchtmaatregelen van de CGK, HHK en NGK.[309] Voor de protestantse kerken in dit rapport geldt dat tuchtmaatregelen ingetrokken kunnen worden wanneer er sprake is van oprechte berouw en schuldbelijdenis tegenover de kerk en kerkenraad. Voor ambtsdragers geldt dat, in het geval van seksueel grensoverschrijdend gedrag, er specifieke voorwaarden verbonden zijn om mogelijk terug te keren in het ambt, zoals eerder beschreven in paragraaf 6.4.1. Voor gemeenteleden die zich schuldig maken aan seksueel grensoverschrijdend gedrag, dat niet binnen een pastorale relatie plaatsvindt, worden deze voorwaarden niet expliciet vermeld.

Ambtsgeheim
Protestantse kerken kennen het ambtsgeheim. Dat houdt in dat hetgeen in vertrouwen met een predikant, ambtsdrager of andere functionaris in de kerk gedeeld wordt, geheim moet blijven. Deze zwijgplicht blijft van kracht nadat een ambt of functie is neergelegd (zie o.a. PKN, 2024b, ordinanties 4-2-1 en 4-2-2). Het ambtsgeheim wordt ook erkend in het Wetboek van Strafrecht, artikel 272: '1. Hij die enig geheim waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat hij uit hoofde van ambt, beroep of wettelijk voorschrift dan wel van vroeger ambt of beroep verplicht is het te bewaren, opzettelijk schendt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de vierde categorie.'

[307] Bij het moderamen van de PKN kan wel een positieve verklaring aangevraagd worden. De PKN geeft deze niet af wanneer een predikant een tuchtmaatregel opgelegd heeft gekregen. Deze mogelijkheid is echter optioneel en geen voorwaarde (zoals een VOG) om in een ander kerkgenootschap aan het werk te gaan.
[308] Zo mocht in het boek 'Het hele dorp wist het' (Verkerk, 2024) de dader tot aan zijn sterven niet aan het avondmaal, omdat hij geen berouw had over het seksueel misbruiken van zijn dochter en kleindochter.
[309] Kerkorde van de CGK, artikelen 71-81; Kerkorde van de HHK IV, artikel 18; Kerkorde van de NGK, D. Het Toezicht, D1-D9.

Dit ambtsgeheim is echter niet absoluut, zoals het biechtgeheim in de RKK (paragraaf 7.4.2), legt een respondent (expert #4) uit. Het is wel pittig, geeft hij aan, want het schenden van het ambtsgeheim kan iemand zijn ambt kosten. Tegelijkertijd beschrijft onder meer het gemeenteprotocol van de PKN dat bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in een kerk een tweede ambtsdrager ingeschakeld moet worden. Ook moet bij seksueel misbruik van minderjarigen onmiddellijk overlegd worden met de politie of er een melding of aangifte moet worden gedaan, en moet melding worden gedaan bij Veilig Thuis. In dergelijke situaties wordt het ambtsgeheim doorbroken en is dit geoorloofd (o.a. HHK, 2019; PKN, 2011a, 2022b).

Het doel van het ambtsgeheim is om de betrouwbaarheid van het ambt veilig te stellen. Er mag door een ambtsdrager dan ook geen beroep gedaan worden op het ambtsgeheim wanneer deze de beklaagde van het seksueel grensoverschrijdend gedrag is. Het ambtsgeheim wordt dan namelijk gebruikt om misbruik van het ambt geheim te houden (HHK, 2019), zoals in het verleden is voorgekomen (PKN, 2022b).

6.5 Tussenconclusie

Dit hoofdstuk bestrijkt de vier grootste protestantse kerken in Nederland: de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK – 66.572 leden[310]), de Hersteld Hervormde Kerk (HHK – ca. 60.000 leden), de Nederlandse Gereformeerde Kerken (NGK – ca. 130.000 leden) en de Protestantse Kerk in Nederland (PKN – ca. 1,4 miljoen leden). Deze kerken hebben grote overeenkomsten in geloofsovertuigingen en tradities, maar kunnen hier op zowel landelijk als lokaal niveau heel uiteenlopend invulling aan geven. Naast wetenschappelijke literatuur en (beleids)documenten van deze vier kerken is gebruikgemaakt van interviews met vertegenwoordigers van de gemeenschappen, de twee meldpunten waarbij zij zijn aangesloten (MM en SMPR), experts en dit is aangevuld met de casus van de protestantse kerk Kruispunt (PKN). Deze casus illustreert onder meer de rol van de religieuze gemeenschap in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag, de interne procedure van deze kerk en de impact hiervan op het slachtoffer na seksueel grensoverschrijdend gedrag door een predikant.

In de periode voor 2005 was bewustzijn over seksueel grensoverschrijdend gedrag al aanwezig in de protestantse kerken (in het bijzonder inzake incest), ruim voordat seksueel grensoverschrijdend gedrag in de samenleving een veelbesproken thema werd. Dit kwam onder andere door de vrouwenbeweging en casussen die in die tijd aandacht kregen. Al snel volgde in diezelfde periode de inrichting van meldpunten en klachtenprocedures, die gericht zijn op zogenoemde ‘pastorale’ of ‘kerkelijke’ relaties, wat betekent dat deze zich alleen richten op ambtsdragers en kerkelijk werkers die betrokken zijn bij seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het beleid dat vanaf die periode is ontwikkeld was in eerste instantie vooral een reactief beleid: wat moet de kerk doen als het mis gaat?

Ee periode 2005-2015 wordt gekenmerkt door de ontwikkeling van gemeente- en daderprotocollen. Dit is bovendien de periode dat de misbruikschandalen in de Rooms-Katholieke Kerk (RKK) naar buiten komen, maar een rechtstreekse invloed lijkt dat op

[310] In 2025 vond een kerkscheuring plaats in de CGK. Omdat dit plaatsvond na de periode die dit rapport onderzoekt (2005-2024), bespreken we de CGK hier nog als één gemeenschap.

de onderzochte protestantse kerken niet te hebben omdat er geen specifieke gebeurtenissen uit voortkomen.

In de periode 2010-2015 stelt de Raad van Kerken (RvK) een gezamenlijke verklaring op waarin aangesloten kerken verklaren in hun achterban te streven naar meer veiligheid. De protestantse kerken in dit rapport ondertekenen deze ook.

Vanaf de periode 2015-2020, en met name sinds de oprichting van stichting Veilige Kerk in 2020, is door de kerken en meldpunten steeds meer aan preventie (samen)gewerkt.

In de periode 2020-2024 wordt deze focus op preventie concreet door onder meer de voorbereiding op het verplicht aanstellen en trainen van vertrouwenspersonen voor lokale kerken, het geven van voorlichting in plaatselijke kerken en de verplichting een VOG te overleggen voor ambtsdragers en kerkelijk werkers (inclusief vrijwilligers). Ook werd binnen de PKN besloten dat voortaan een speciale klachtencommissie de klachten van seksueel misbruik in pastorale relaties moet behandelen. Deze maatregelen zijn ingegaan op 1 januari 2025.

Het beleid, de interne procedures en de verschillende interne publicaties laten zien dat er in de protestantse kerken in dit rapport breed begrip is van seksueel grensoverschrijdend gedrag en de mechanismen die daarbij een rol kunnen spelen in een kerkelijke context. Alle vier de kerken hebben eigen commissies of werkgroepen die het thema op de agenda van zowel de landelijke als de lokale kerk houden, zijn aangesloten bij een meldpunt en hanteren protocollen en gedragscodes. Er is een interne klachtenprocedure beschikbaar, er worden voorwaarden gesteld aan daders (wanneer zij ambtsdrager of kerkelijk werker zijn) en lokale gemeenschappen worden actief benaderd voor voorlichting en training.

Hoewel het bewustzijn over een goede omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag dus al meer dan twintig jaar aanwezig is, betekent dit echter niet dat seksueel grensoverschrijdend gedrag in de protestantse kerken niet meer voorkomt, zoals onder meer blijkt uit de besproken casussen. Wel betekent het dat vandaag de dag de omgang ermee formeel geregeld is en lokale kerken handvatten tot hun beschikking hebben als het in hun gemeenschap toch misgaat.

7 Rooms-Katholieke Kerk

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de Rooms-Katholieke Kerk besproken. Allereerst wordt een algemene beschrijving gegeven van de geloofsovertuigingen en organisatorische kenmerken van de betreffende gemeenschap. Vervolgens wordt een tijdlijn gepresenteerd over de periode 2005 tot 2025 (twintig jaar), waarin ontwikkelingen met betrekking tot de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag worden beschreven. Daarbij gaat het zowel om interne ontwikkelingen binnen de gemeenschap als om externe aandacht, met name in de media, politiek en de publicatie van onderzoeksrapporten. Voor het opstellen van deze tijdlijnen is gebruikgemaakt van mediaberichtgeving en, waar beschikbaar, van interne bronnen zoals protocollen, notulen van ledenvergaderingen, voorlichtingsmateriaal en andere relevante documenten. De analyse richt zich primair op de Nederlandse context; waar relevant worden ook ontwikkelingen in het buitenland betrokken. Ter duiding van de beschreven ontwikkelingen is gebruikgemaakt van interviews met respondenten en vertegenwoordigers van de gemeenschappen, aangevuld met relevante literatuur. De onderzoeksvragen die daarbij centraal staan, luiden:

4 Hoe is de omgang met en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen en buiten religieuze gemeenschappen veranderd en hoe wordt tegenwoordig omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen in binnen- en buitenland?
   a Welke ontwikkelingen en veranderingen hebben daarin de afgelopen twintig jaar plaatsgevonden?
      i In de communicatie over seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      ii In het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      iii In de bejegening van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
   b Zijn eventuele ontwikkelingen en veranderingen te relateren aan specifieke gebeurtenissen (bijvoorbeeld nieuwe wetgeving in een land, aanbevelingen van onderzoekscommissies, grote media-aandacht, interne motivatie om te veranderen)?
   c Hoe wordt door overheden omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen? Is er sprake van een landelijk meldpunt?

7.1.1 Achtergrond RKK

Veel mensen zullen tijdens een vakantie of stedentrip wel eens een Rooms-Katholiek kerkgebouw, kathedraal of klooster zijn binnengestapt. De vaak uitbundige architectuur en vele decoraties, van glas-in-loodramen tot schilderijen en beeldhouwwerken, blijven ondanks de secularisatie (in het Westen) wereldwijd bezoekers trekken. Dat geldt des te meer voor het Vaticaan, het centrum van de macht van de Rooms-Katholieke Kerk (hierna RKK). Hier is de Heilige of Apostolische Stoel gevestigd, beter bekend als de paus. Hij is het hoofd van de RKK en volgens de Rooms-Katholieke leer de directe opvolger van Petrus, één van de apostelen (eerste volgelingen) van Jezus in de eerste eeuw na Christus.

Deze tweeduizend jaar oude religieuze gemeenschap heeft een enorme geschiedenis met veel verschillende stromingen, tradities, invloedrijke historische figuren en

literatuur, en heeft door de eeuwen heen haar stempel gedrukt op het maatschappelijke leven, van de wetenschap tot politiek en kunst en cultuur. Hoewel de RKK in sommige delen van de wereld, zoals Zuid-Amerika, nog steeds zoveel invloed heeft, is dit in Nederland niet meer het geval. Vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw begon de positie van de RKK in Nederland, mede door de secularisatie, af te brokkelen.[311]

Desalniettemin is de RKK nog altijd de grootste religieuze gemeenschap in Nederland. In 2024 rekende 17% (ruim drie miljoen) van de bevolking zich tot het katholicisme.[312] Wereldwijd zijn er naar schatting ruim 1 miljard katholieke gelovigen (Hoekstra & Ipenburg, 2008). Daarbij moet onderscheid gemaakt worden tussen actieve en passieve betrokkenheid binnen deze groep. Van het totaal aantal katholieken werd in 2023 minder dan 15.000 kerkelijke uitvaarten, eerste communies, doopsels, vormsels en kerkelijke huwelijken geteld.[313] Daarbij bezocht 12,5% van de katholieken in 2024 regelmatig (één keer per maand of vaker) de kerk.[314] Dit onderscheid tussen actieve en passieve betrokkenheid is belangrijk, omdat de impact van de geloofsovertuigingen (paragraaf 7.1.1), de gebeurtenissen in de tijdlijn (paragraaf 7.3) en de factoren (hoofdstuk 9-11) minder groot of afwezig zal zijn bij personen die nauwelijks of niet betrokken zijn bij de RKK.

Naast de ruim drie miljoen katholieken kende de RKK in 2023 in Nederland 1239 kerkgebouwen, 625 parochies (lokale, geografische gemeenschappen) en 596 pastoraal werkenden.[315] Een lokale gemeenschap wordt parochie genoemd, en wanneer katholieken spreken over de kerk is dat in eerste instantie de hele RKK (Castillo Guerra, 2018).

Priesters nemen in de RKK een belangrijke positie in. Een priester is een persoon die de priesterwijding heeft ontvangen van de bisschop, en vaak leidinggeeft aan een parochie. Een priester die een parochie leidt wordt ook wel pastoor genoemd. Het aantal priesters in de RKK is de afgelopen decennia sterk afgenomen, waardoor niet iedere parochie een voltijds priester heeft. Veel taken en verantwoordelijkheden worden tegenwoordig overgenomen door pastorale werkers, die niet gewijd zijn. Priesters worden opgeleid aan een seminarie, zoals het Ariënsintituut in Utrecht (Hoekstra & Ipenburg, 2008).[316]

Naast de parochies zijn er in Nederland een groot aantal orden en congregaties. Dat zijn religieuze instituten van onder andere monniken, broeders en fraters, en ook vrouwelijke religieuzen (nonnen). Deze gemeenschappen van mannen of vrouwen leven volgens een bepaalde regel, opgesteld door de sticht(st)er van de gemeenschap.

311 KRO-NCRV (z.d.). *Rijke Roomse Leven*. Geraadpleegd op 9 juli 2025, van Rijke Roomse Leven | KRO-NCRV.
312 Centraal Bureau voor de Statistiek (2025, 18 april). *Religieuze betrokkenheid; persoonskenmerken*. Geraadpleegd op 9 juli 2025, van Religieuze betrokkenheid; persoonskenmerken | CBS.
313 Radboud Universiteit. (2024, 18 december). *Kerncijfers Rooms-Katholieke Kerk 2024*. Geraadpleegd op 9 juli van Nieuwsoverzicht | Radboud Universiteit.
314 Centraal Bureau voor de Statistiek (2025, 18 april). *Religieuze betrokkenheid; persoonskenmerken*. Geraadpleegd op 9 juli 2025, van Religieuze betrokkenheid; persoonskenmerken | CBS. Ter vergelijking: van protestantse christenen (inclusief de evangelische en pinksterbeweging, want het CBS verwerkt deze groep niet apart) bezoekt 52,3% één keer of vaker per maand een kerkdienst.
315 Radboud Universiteit (2024, 18 december). *Kerncijfers Rooms-Katholieke Kerk 2024*. Geraadpleegd op 9 juli van Nieuwsoverzicht | Radboud Universiteit.
316 Een algemene academische studie katholieke theologie kan in Nederland gevolgd worden in Nijmegen, Utrecht en Tilburg. Het seminarie voor alle bisdommen is Bodendonk te Breda. Ook hebben enkele bisdommen een eigen priesteropleiding (grootseminarie): Rolduc, Kerkrade (bisdom Roermond), St. Janscentrum, 's-Hertogenbosch, het Willibrordhuis, Vogelenzang (bisdom Haarlem). Het Ariënsinstituut in Utrecht, Vronesteyn in Voorburg en het Frenckenhuis in Breda geven over het algemeen aan aanstaande priesters de spirituele vormingen. In verschillende plaatsen zijn daarnaast diakenopleidingen te vinden (Hoekstra & Ipenburg, 2008).

Vaak leggen zij een gelofte af van bijvoorbeeld armoede, gehoorzaamheid en het celibaat. In tegenstelling tot gelovigen van een parochie wijden zij hun dagelijkse leven aan het geloof, wat inhoudt dat zij in veel gevallen als groep samenleven (bijv. in een klooster), een vaste religieuze dagindeling aanhouden en geen (betaald) werk hebben buiten de gemeenschap. Tegenwoordig sluiten zich nog maar weinig mensen aan bij deze orden en congregaties, waardoor de gemiddelde leeftijd zeer hoog is, en de afgelopen decennia veel abdijen, priorijen en huizen gesloten werden. Enkele bekende voorbeelden in Nederland zijn de Benedictijnen, Dominicanen en Clarissen (Hoekstra & Ipenburg, 2008).

Een vertegenwoordiger van de RKK gaf aan in het interview dat de RKK in Nederland snel aan het veranderen is. De laatste jaren ligt het accent meer op de gemeenschap in plaats van de gebouwen en instituten. Katholieke scholen en ziekenhuizen zijn vaak alleen nog te herkennen aan hun naam (zoals het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis in Amsterdam), maar onderscheiden zich in de praktijk niet meer van niet-religieuze instellingen. Ook was het vroeger normaal dat er 'een geestelijk adviseur bij de katholieke voetbalvereniging of de konijnenfokvereniging was, maar dat is niet meer van deze tijd' (vertegenwoordiger van de RKK). De kerk richt zich volgens deze respondent nu meer op maatschappelijke activiteiten, voor mensen die hulp, zorg en aandacht nodig hebben (zoals hulp aan daklozen).

De RKK in Nederland heeft een eigen onafhankelijk meldpunt ingericht, Meldpunt grensoverschrijdend gedrag RKK (hierna meldpunt RKK), voor meldingen van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag (zie paragraaf 13.5).

7.1.2 Geloofsovertuigingen

De RKK kent veel verschillende geloofsrichtingen, waarbinnen andere accenten worden gelegd, maar die wel onder de officiële leer van de kerk vallen. Een voorbeeld daarvan is de katholieke charismatische vernieuwing, een stroming die vanwege de aandacht voor persoonlijke en geestelijke geloofsbeleving tot de evangelische en pinksterbeweging (paragraaf 5.1.1) gerekend kan worden, maar onderdeel is van de RKK (Hoekstra & Ipenburg, 2008). In deze paragraaf beperken we ons tot een aantal centrale geloofsovertuigingen.

Het uitgangspunt van de Rooms-Katholieke geloofsleer is Jezus Christus, die volgens hen uit de dood is opgestaan, zijn kerk opbouwt en deze leidt door middel van de Heilige Geest. Tot de jaren zestig van de twintigste eeuw beschouwde de RKK zichzelf als de enige ware kerk, maar is daar na het Tweede Vaticaans Concilie (een belangrijke vergadering in de RKK van 1962-1965) vanaf gestapt. Toen werd onder meer erkend dat de Heilige Geest ook in andere kerken aanwezig kan zijn (Hoekstra & Ipenburg, 2008).

De paus is volgens de RKK de directe opvolger van Petrus, een van de twaalf apostelen die door Jezus werd uitgezonden en van wie Jezus zei dat hij op hem zijn kerk zou bouwen.[317] De paus, de bisschop van Rome, is het zichtbare hoofd van de kerk en

[317] Volgens Mattheus 16:13-19 (Herziene Statenvertaling, 2010): 'Toen Jezus gekomen was in het gebied van Caesarea Filippi, vroeg Hij aan Zijn discipelen: Wie zeggen de mensen dat Ik, de Zoon des mensen, ben? Zij zeiden: Sommigen: Johannes de Doper, en anderen: Elia, en *weer* anderen: Jeremia of een van de profeten. Hij zei tegen hen: Maar u, wie zegt u dat Ik ben? Simon Petrus antwoordde en zei: U bent de Christus, de Zoon van de levende God. En Jezus antwoordde en zei tegen hem: Zalig bent u, Simon Barjona, want vlees en bloed hebben u *dat* niet geopenbaard, maar Mijn Vader, Die in de hemelen is. En Ik zeg u ook dat u Petrus bent, en op deze petra zal Ik Mijn gemeente bouwen, en de poorten van de hel zullen haar niet overweldigen. En Ik zal u de sleutels van het Koninkrijk der hemelen geven; en wat u bindt

vertegenwoordiger van Christus op aarde, en is daarmee de machtigste persoon binnen de RKK (Hoekstra & Ipenburg, 2008).

In tegenstelling tot de andere christelijke gemeenschappen in dit rapport, bekleed de maagd Maria, de moeder van Jezus, een prominente plaats in de RKK. In de loop van de eeuwen is er een gevarieerde en uitgebreide 'Mariadevotie' ontstaan, met feestdagen, legendes (zoals in het Franse Lourdes, waar Maria zou zijn verschenen in 1859, is inmiddels een bekend bedevaartsoord ontstaan), gebeden en liederen (zoals de 'weesgegroetjes' in het rozenkransgebed). Dit wordt door buitenstaanders nog wel eens bestempeld als Maria-aanbidding, maar dat is onjuist en wordt door de RKK nadrukkelijk afgewezen. Aanbidding is in de RKK namelijk enkel bestemd voor God. Zowel Maria als de vele andere heiligen en zaligen (belangrijke personen in de kerkgeschiedenis) die de RKK kent vervullen een functie als rolmodel voor gelovigen, en katholieken geloven onder meer dat zij in de hemel gebeden helpen overbrengen aan God (Hoekstra & Ipenburg, 2008).

De RKK kent zeven sacramenten. Dat zijn heilige rituelen die het leven vanaf de geboorte tot en met het overlijden begeleiden. Het gaat om het doopsel (de doop van een baby), vormsel (een bevestiging van het geloof, vaak rond 12-jarige leeftijd), ziekenzalving (om mensen te steunen in fysiek lijden), het huwelijk, de priesterwijding, eucharistie (delen van brood en wijn in de mis, als herhaling van Christus' lijden en sterven) en de biecht (het belijden van zonde om vergeving te krijgen). In beginsel kunnen de sacramenten alleen toegediend worden door personen die hiervoor gewijd zijn (Hoekstra & Ipenburg, 2008).

De liturgie (tradities rond vastgelegde gebeden, sacramenten en andere religieuze handelingen) speelt een zeer belangrijke rol in de RKK. Het markeert de overgang van het zichtbare naar het onzichtbare, van de sacramenten naar het mysterie. Het is volgens de katholieke keer de ontmoeting van Christus met zijn Kerk. In de eredienst of mis is de liturgie opgesplitst in twee delen: de dienst van het woord (Bijbellezingen, preek, bidden en danken) en de dienst van de tafel (eucharistie). Dat laatste wordt door veel katholieken gezien als het hoogtepunt van de liturgische viering. Daarnaast kent de Rooms-Katholieke Kerk ook meer feestdagen en liturgische momenten in het jaar dan de protestantse kerken, zoals Driekoningen (6 januari), carnaval (officieel drie dagen voor Aswoensdag, het begin van de veertig dagen voor Pasen) en Maria Hemelvaart (15 augustus) (Hoekstra & Ipenburg, 2008).

7.1.3 Internationaal en intercultureel

De RKK is per definitie een internationale en interculturele kerk, omdat het een wereldwijde kerk is die vanuit Rome wordt aangestuurd en bestaat uit personen van verschillende nationale en culturele achtergronden. Dit geldt evengoed voor de RKK in Nederland. Koepelorganisatie Samen Kerk in Nederland (SKIN) maakt een grove verdeling en schaart ongeveer een derde van alle migrantenkerken onder de RKK.[318] Zij horen volledig en volwaardig bij de RKK, en katholieke migrantengemeenschappen die ontstaan worden in principe ondergebracht in de bestaande parochies. Er bestaan daarnaast ook migrantenparochies. Deze gemeenschappen zijn groot genoeg om een afzonderlijke parochie te vormen (SCP, 2018). De meest bezochte internationale

op de aarde, zal in de hemelen gebonden zijn; en wat u ontbindt op de aarde, zal in de hemelen ontbonden zijn.'

[318] De database op de website bevat slechts een klein deel van het totale aantal katholieke kerken: 234 kerken, waarvan 37 katholiek, 121 evangelisch en pinkster, en 51 protestants (Gids internationale kerken Nederland, 2025. *Zoeken van een gemeenschap.* Geraadpleegd op 30 januari 2025, van Zoek een kerk).

parochie is de Spaanssprekende parochie in Amsterdam (Parroquia Hispanohablante San Nicolás), met 1.700 regelmatige kerkgangers (Castillo Guerra, 2019). Ook komt het fenomeen 'reverse mission' voor in de RKK in Nederland. Waar vroeger vanuit Europa het christendom verspreid werd naar andere continenten, komen zendelingen uit onder andere Afrika en Zuid-Amerika naar Europa om bijvoorbeeld als diaken of priester de parochies te dienen (SCP, 2018).

Katholieke migranten zijn overal in Nederland te vinden, maar de meerderheid bevindt zich in Noord- en Zuid-Holland. De precieze aantallen zijn moeilijk te achterhalen, omdat dit niet systematisch wordt bijgehouden. Castillo Guerra (2018) schat in zijn onderzoek in dat het onder regelmatige kerkgangers (één keer per maand of vaker naar de kerk) om zo'n 10.000 personen gaat. Daarvan is 65% eerste generatie migrant, is 54% vrouw en zijn mensen in de leeftijd van 33 tot 55 jaar het sterkst vertegenwoordigd. Niet-westerse migranten vertegenwoordigen 60% van deze groep (Castillo Guerra, 2019).

De meeste migrantengemeenschappen binnen Nederlands parochies opereren als een eigen eenheid met eigen hulpprojecten, internationale eucharistievieringen of catechese (Bijbelonderwijs). Taal is daarbij een belangrijk middel om de gemeenschap te binden. Migrantenparochies vervullen allerlei functies, van het bieden van zingeving en contacten met personen met een vergelijkbare achtergrond, tot het helpen vinden van werk, opvoeding van de kinderen, het vinden van een huwelijkspartner, het aanbieden van taalcursussen Nederlands en deelname aan een voedselbankproject. Migrantenparochies zijn daarnaast stabiel en lijken minder vatbaar voor ontwikkelingen die in de rest van de RKK te zien zijn, zoals ontkerkelijking. Vanwege het beperkte onderzoek naar deze groep is er nog altijd weinig bekend over achtergronden, denkbeelden, praktijken en maatschappelijk functioneren in Nederland (Castillo Guerra, 2018). Het is daarom lastig te bepalen of er unieke factoren aanwezig zijn in deze gemeenschappen die een rol spelen in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

7.2 Casus: Thomas Quartier – Benedictijnse Orde

Deze paragraaf beschrijft een voorbeeldcasus van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze orde (paragraaf 7.1) binnen de Rooms-Katholieke Kerk. Deze casus illustreert naast seksueel grensoverschrijdend gedrag onder meer de rol die de hiërarchie, religieuze leiders en interne procedures kunnen spelen bij de omgang met het seksueel grensoverschrijdende gedrag.

Thomas Quartier is – ten tijde van deze casus – theoloog en filosoof, monnik in de Benedictijnse Orde binnen de Rooms-Katholieke Kerk en hoogleraar Liturgiewetenschap aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. In 2021 wordt hij gekozen als elfde Theoloog des Vaderlands. Hij is de auteur van meerdere theologische boeken en een veelgevraagd spreker in Nederland en Vlaanderen.

In november 2018 treedt een 29-jarige man in als novice (monnik in wording) in de Sint-Willibrordsabdij in Doetinchem, waar Thomas Quartier woont. De twee kennen elkaar dan al van Quartiers colleges in Nijmegen. In een interview met het Nederlands Dagblad omschrijft de (inmiddels uitgetreden) novice Quartier in die tijd als een bevlogen wetenschapper waar hij direct een klik mee had. Quartier werd zijn begeleider, en hij ging mee naar weekenden die Quartier voor studenten organiseerde.

Na zijn afstuderen had hij interesse in het kloosterleven. Quartier stelde hem een 'exclusieve, onvoorwaardelijke vertrouwensrelatie' voor, waarmee hij in eerste instantie niet akkoord ging. Toch werd het contact tussen de twee geleidelijk aan intensiever, en ging de man in maart 2019 alsnog akkoord met de relatie, waarbij ook een derde persoon betrokken was. De drie mannen sloten een symbolisch huwelijk. In de praktijk betekende deze relatie dat ze veel tijd samen, ook buiten de abdij, doorbrachten. Quartier kocht veel dingen voor hem en ze sliepen vaak op dezelfde hotelkamer. Het voelde voor de man alsof hij gevangen zat en gemanipuleerd werd. Quartier maakte zichzelf onmisbaar. Ook stelde hij meerdere keren seksuele handelingen voor, maar de man weigerde steeds. Quartier vond in plaats daarvan via taal een manier om allerlei toespelingen en woordgrappen te maken, om toch een soort erotisch spel te kunnen spelen. Heel geleidelijk werd de grens steeds verlegd, zo vertelt hij in het interview in het Nederlands Dagblad: 'het is misschien moeilijk voor te stellen hoe dit zo ver kon komen, maar dan onderschatten ze de kracht en geslepenheid van iemand met het charisma en de persoonlijkheid zoals die van Thomas.' Hij omschrijft Quartier daarnaast als narcistisch. Toch bleef hij sympathie voor hem houden, en zag hij dat de samenwerking academisch veel zou kunnen opleveren. Uiteindelijk verlaat de man het kloosterleven. De relatie met Quartier was niet de enige reden daarvoor, maar dit speelde wel mee in de keuze.[319]

Begin 2020 stapt de inmiddels uitgetreden novice naar het hoofd van het klooster, abt Henry Vesseur, die Quartier na twee maanden – rond dezelfde tijd als Quartiers benoeming tot hoogleraar in Nijmegen – met de beschuldigingen confronteert. Quartier bekent in dat gesprek de verkeerde keuzes gemaakt te hebben, het nooit meer te doen, maar ook geen spijt te hebben van de vriendschap. Vesseur spreekt van 'machtsmisbruik, emotioneel misbruik en ook psychisch misbruik' waarbij 'morele, psychische, emotionele en ook seksuele grenzen zijn overtreden.' Hij doet echter geen melding bij het Rooms-Katholieke Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, terwijl dat wel had gemoeten en hij op de hoogte was van deze meldplicht. Zijn argument daarvoor was dat een onderzoek het einde zou betekenen van Quartiers wetenschappelijke carrière.[320]

Quartier werd daarentegen overgeplaatst naar abdij Keizersberg in Leuven (België), om 'op een andere plek aan zijn eigen psyche te werken.' Volgens Vesseur was deze oplossing bedoeld om gezichtsverlies te voorkomen en reputatieschade te beperken, blijkt uit documenten die het Nederlands Dagblad in handen heeft. De overste van dat klooster, prior Dirk Hanssens, was op de hoogte van het grensoverschrijdend gedrag. Uit diezelfde documenten blijkt Quartier zich in deze gemeenschap ook narcistisch en manipulerend te gedragen. Zijn contract aan de KU Leuven wordt in 2023 bovendien niet verlengd vanwege 'arrogant gedrag'.[321] Desalniettemin wordt Quartier in februari van datzelfde jaar gewijd tot diaken. Op 8 juli 2023 zou Quartier tot priester gewijd worden, echter wordt dit een week van tevoren geannuleerd omdat een betrokken

[319] C. Timmerman, & H. Munsterman (2024, 10 december). Nee, zei Eric. Maar broeder Thomas Quartier ging telkens een stapje verder. 'Dat gebeurde heel slinks'. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 25 juli 2025, van Nee, zei Eric. Maar broeder Thomas Quartier ging telkens een stapje verder. 'Dat gebeurde heel slinks' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[320] C. Timmerman, & H. Munsterman (2024, 22 november). Voormalig Theoloog des Vaderlands Thomas Quartier beschuldigd van misbruik in Doetinchems klooster. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 25 juli 2025, van Voormalig Theoloog des Vaderlands Thomas Quartier beschuldigd van misbruik in Doetinchems klooster - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[321] C. Timmerman, & Hendro Munsterman (2025, 17 februari). Ook al is er onrust bij studenten en docenten, Radboud wacht eerst verder onderzoek naar Quartier af. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 25 juli 2025, van Ook al is er onrust bij studenten en docenten, Radboud wacht eerst verder onderzoek naar Quartier af - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

kardinaal en de bisschop van Gent geïnformeerd worden over het grensoverschrijdend gedrag.[322]

Het Vaticaan mengt zich vervolgens in de situatie. In januari 2024 ontvang de prior (hoge overste, leider) van Keizersberg een waarschuwing voor Quartier van een van de leiders van de benedictijnse orde in Rome. Daarbij baseert hij zich op een brief van de afdeling in het Vaticaan dat toeziet op de kloosters, waarin vermeld wordt dat soortgelijk misbruik waarschijnlijk opnieuw zal voorkomen omdat Quartier 'weigert zijn ongepaste gedrag en de gevolgen daarvan te erkennen'. In september komt er opnieuw een brief uit Rome naar Leuven: de priesterwijding van Quartier is voorlopig van de baan. In die brief wordt bovendien over verdere beschuldigingen gesproken die zouden zijn binnengekomen, maar details daarover zijn niet bekend. In november 2024 wordt bovendien de gemeenschap van Keizersberg 'tijdelijk ontbonden', vanwege slecht leiderschap door de prior en een melding van aanranding van een postulant (monnik in wording) door een andere monnik. Het Nederlands Dagblad publiceert voor het eerst over de gebeurtenissen eind november 2024.[323]

Inmiddels heeft de Benedictijnse orde een onderzoek gestart naar meerdere beschuldigingen over grensoverschrijdend gedrag in vijf abdijen in Nederland en België, waaronder de twee abdijen in Doetinchem en Leuven waar Quartier actief was.[324] Abdij Keizersberg in Leuven is tot nader orde ontbonden, en de andere vier worden grondig doorgelicht.[325]

Begin 2025 wordt Quartier (net als abt Henry Vesseur) tijdelijk uit zijn functie gezet en mag hij op openbare bijeenkomsten niet als Benedictijnse monnik (in habijt) verschijnen. Het gaat hier nog niet om een definitieve strafmaatregel, omdat het onderzoek nog niet is afgerond.[326] Twee verschillende departementen in de Rooms-Katholieke Kerk houden zich bezig met het onderzoek: Het Dicasterie voor de Goddelijke Liturgie beoordeelt of de diakenwijding van Quartier ongeldig is, en het Dicasterie voor het Gewijde Leven beoordeelt het grensoverschrijdend gedrag. Daarna worden mogelijke strafmaatregelen bepaald.[327]

Vanaf april 2025 mag Quartier ook geen colleges meer geven aan de opleiding Geestelijke Verzorging aan de Radboud Universiteit in Nijmegen, omdat daarin

---

322 C. Timmerman, & H. Munsterman (2024, 22 november). Voormalig Theoloog des Vaderlands Thomas Quartier beschuldigd van misbruik in Doetinchems klooster. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 25 juli 2025, van Voormalig Theoloog des Vaderlands Thomas Quartier beschuldigd van misbruik in Doetinchems klooster - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

323 C. Timmerman, & H. Munsterman (2024, 22 november). Voormalig Theoloog des Vaderlands Thomas Quartier beschuldigd van misbruik in Doetinchems klooster. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 25 juli 2025, van Voormalig Theoloog des Vaderlands Thomas Quartier beschuldigd van misbruik in Doetinchems klooster - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

324 H. Munsterman (2025, 16 januari). Mogelijk misbruik in vier abdijen in Nederland en Vlaanderen: onderzoeken overlappen elkaar. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 25 juli 2025, van Mogelijk misbruik in vier abdijen in Nederland en Vlaanderen: onderzoeken overlappen elkaar - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

325 C. Timmerman, & H. Munsterman (2025). Wat is er mis in Benedictijnse abdijen in Nederland en Vlaanderen? 'Pijnlijke besluiten'. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 25 juli 2025, van Wat is er mis in Benedictijnse abdijen in Nederland en Vlaanderen? 'Pijnlijke besluiten' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

326 E. Reijnen Rutten (2025). Hoofd van klooster in Doetinchem én Thomas Quartier op non-actief gezet in onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag. *De Gelderlander*. Geraadpleegd op 25 juli 2025, van Hoofd van klooster in Doetinchem én Thomas Quartier op non-actief gezet in onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag | Regio | De Gelderlander.nl.

327 C. Timmerman, & H. Munsterman (2025). Kloosterorde grijpt in na misbruik: Thomas Quartier en dienst voormalige abt geschorst. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 25 juli 2025, van Kloosterorde grijpt in na misbruik: Thomas Quartier en diens voormalige abt geschorst - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

'interpersoonlijke ontwikkeling en interactie een centrale rol' spelen, laat de decaan in een reactie weten. Wel gaan zijn andere colleges nog door[328], wat voor onrust zorgde onder docenten en studenten. Sommigen bezoeken de colleges niet meer en hebben moeite zijn boeken nog te moeten lezen.[329]

Eind 2025 is het onderzoek nog niet afgerond. Quartier wordt dan al wel op eigen verzoek uit het diakenambt gezet en treedt uit de Benedictijnse Orde.[330] Naar aanleiding van de publicatie in het Nederlands Dagblad over deze zaak ontvangt de krant veel reacties over misstanden binnen kloosters, wat resulteerde in een onderzoek naar de risico's op machtsmisbruik en seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen benedictijner kloosters in Nederland en België, dat werd gepubliceerd in april 2026.[331]

7.3 Tijdlijn

Deze tijdlijn beperkt zich tot de belangrijkste ontwikkelingen in de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland en het Rooms-Katholieke Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag (hierna: meldpunt RKK) van de afgelopen twintig jaar, waar deze van belang zijn voor de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Hoewel er in meerdere landen in dezelfde periode veel aandacht is geweest in media, politiek en onderzoek voor met name kindermisbruik in de RKK, wordt hier alleen naar verwezen als er een direct verband is met de RKK in Nederland. Enkele beleidsontwikkelingen vanuit het Vaticaan worden om die reden ook vermeld.

7.3.1 Voor 2005: eerste bewustwording en initiatieven

In lijn met de brede maatschappelijke bewustwording over seksueel grensoverschrijdend gedrag[332] in de Nederlandse samenleving werd het probleem van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen afhankelijkheidsrelaties in de RKK in Nederland eind jaren tachtig en begin jaren negentig ook steeds meer ingezien (Commissie-Deetman, 2011). Er werden instructies voor pastorale zorg opgesteld, en er was een korte samenwerking met protestantse kerken in de Interkerkelijke Initiatiefgroep tegen Seksueel Misbruik in Pastorale Relaties (Van Dam & Eitjes, 1994).

[328] K. Lambeets (2025, 25 maart). In opspraak geraakte hoogleraar mag geen colleges meer geven aan de opleiding Geestelijke Verzorging. *Vox magazine*. Geraadpleegd op 25 juli 2025, van In opspraak geraakte hoogleraar mag geen colleges meer geven aan opleiding Geestelijke Verzorging - Vox magazine.

[329] C. Timmerman & H. Munsterman (2025, 17 februari). Ook al is er onrust bij studenten en docenten, Radboud wacht eerst verder onderzoek naar Quartier af. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 25 juli 2025, van Ook al is er onrust bij studenten en docenten, Radboud wacht eerst verder onderzoek naar Quartier af - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[330] C. Timmerman & H. Munsterman (2025, 22 november). Theoloog Thomas Quartier treedt uit als monnik en komt met boek over 'ontwrichting van zijn leven'. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 9 februari 2026, van Theoloog Thomas Quartier treedt uit als monnik en komt met boek over 'ontwrichting van zijn leven' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[331] Het onderzoek werd gepubliceerd in drie delen: C. Timmerman & H. Munsterman (2026, 17 april). 'Alsof alle broeders seksuele roofdieren zijn. 'Hoe misbruik in benedictijner kloosters toegedekt bleef. *Nederlands Dagblad.* Geraadpleegd op 18 april 2026, van 'Alsof alle broeders seksuele roofdieren zijn.' Hoe misbruik in benedictijner kloosters toegedekt bleef - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland; C. Timmerman & H. Munsterman (2026, 22 april). Wanorde en onveilige cultuur in oudste abdij van Nederland. 'Angst speelt een heel grote rol.' *Nederlands Dagblad.* Geraadpleegd op 23 april 2026, van Wanorde en onveilige cultuur in oudste abdij van Nederland. 'Angst speelt een heel grote rol' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland; A. van Soest, C. Timmerman & H. Munsterman (2026, 24 april). Psychologen over misbruik in kloosters. 'Laat visitaties door vrouwen uitvoeren – die hebben wél lef.' *Nederlands Dagblad.* Geraadpleegd op 26 april, van Psychologen over misbruik in kloosters. 'Laat visitaties door vrouwen uitvoeren - die hebben wél lef' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[332] Zelf hanteert de RKK in deze periode nog uitsluitend de term seksueel misbruik. Later wordt dat ook seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Via het omroeppastoraat van de KRO (nu KRO-NCRV) konden slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag vanaf 1991 hun verhaal doen. Hier kwamen na een uitzending over seksueel misbruik in anderhalf jaar tijd honderden meldingen binnen. Deze samenwerking was echter van korte duur, omdat de RKK haar eigen beleid begon vorm te geven.[333] Na het verschijnen van meerdere interne nota's bleek er namelijk behoefte te zijn aan een klachtenbehandeling, en dat leidde in 1995 tot de oprichting van het kerkelijk meldpunt Hulp & Recht voor slachtoffers van seksueel misbruik in de RKK.[334] Na de oprichting kwamen honderden meldingen binnen, waarvan enkele tientallen gegrond werden verklaard in de jaren die volgden.[335] Pogingen om tot een landelijke gedragscode te komen leidden in deze periode nog niet tot resultaat. Tot slot werd in 2001 voor het eerst door het Vaticaan erkend dat er in de RKK sprake was geweest van seksueel misbruik van minderjarigen (Commissie-Deetman, 2011).

7.3.2 2005-2010: protocol antecedenten en verruiming klachtenprocedure

2005: protocol navragen antecedenten
In 2005 ontwikkelde de Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR), de koepelorganisatie voor religieuzen in de RKK in Nederland, en kardinaal Simonis, destijds de hoogstgeplaatste geestelijke in de RKK in Nederland, een protocol over het navragen van antecedenten op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Voor de overstap van een geestelijke of religieuze naar een andere locatie was een vrijwaringsbewijs nodig: de algemeen overste of bisschop moest een verklaring opstellen dat de betrokkene zich naar hun weten niet schuldig had gemaakt aan seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit gebeurt in de jaren erna echter niet altijd. In meerdere gevallen blijken geestelijken, van wie bekend was dat zij zich schuldig hadden gemaakt aan seksueel grensoverschrijdend gedrag, alsnog overgeplaatst te zijn (Commissie-Deetman, 2011).

2008: klachtenprocedure verruimd
Vanaf 1 januari 2008 geldt een ruimere klachtenprocedure bij seksueel misbruik, waardoor deze van toepassing is op alle werknemers en vrijwilligers binnen de RKK en niet alleen geestelijken, alsook voor slachtoffers en daders die al zijn overleden (Sanders & Spekman, 2018).

7.3.3 2010-2015: Commissie-Deetman

2010: publicaties NRC Handelsblad en Wereldomroep
Op 26 februari publiceren NRC Handelsblad (nu NRC) en de Wereldomroep over een onderzoek naar seksueel misbruik van minderjarigen, dat plaatsvond in de jaren zestig en zeventig door paters van het klooster Huize Don Rua in 's-Heerenberg. Drie slachtoffers delen daarin openlijk hun ervaring.[336] Het veroorzaakt een stroom aan verontwaardigde reacties en media-aandacht. In enkele weken tijd komen er bij NRC, de Wereldomroep, en ook het meldpunt RKK honderden meldingen van slachtoffers

[333] SMPR (z.d.). *Geschiedenis van SMPR*. Geraadpleegd op 7 juni 2024, van Geschiedenis van SMPR :: SMPR.
[334] In 1992 verscheen een interne nota over seksueel misbruik binnen pastorale relaties, gevolgd door een notitie van de bisschoppelijke commissie Vrouw en Recht, eveneens over dit onderwerp. Het doel was erkenning te krijgen voor vrouwelijke gelovigen die hier slachtoffer van werden. In 1993 volgde een notitie over hoe oversten moeten handelen wanneer een frater beschuldigd wordt van seksueel misbruik (Deetman, 2011).
[335] Dohmen, J. (2010, 26 februari). Flink bidden, dan had je minder last. *NRC*. Geraadpleegd op 26 juli 2025, van Flink bidden, dan had je minder last - NRC.
[336] Dohmen. J. (2010, 26 februari). Flink bidden, dan had je minder last. *NRC*. Geraadpleegd op 26 juli 2025, van Flink bidden, dan had je minder last - NRC.

van seksueel misbruik in de RKK in Nederland binnen. De aard en de omvang van het misbruik in de RKK in Nederland blijken al snel groot, en het overstijgt meerdere parochies, ordes en congregaties.[337] Slachtoffers beginnen zich in deze periode te verenigen en eisen gerechtigheid van de kerkelijke autoriteiten en de Nederlandse staat. Zowel de kerk als de staat tastten nog in het duister over hoe ze met dit schandaal moesten omgaan, omdat er volgens hen nog geen passende juridische oplossing bestond waarom ze konden terugvallen (Ormskerk et al., 2024).

Begin maart 2010 pleit Ad van Luyn, toenmalig bisschop van Rotterdam en voorzitter van de Bisschoppenconferentie (het bestuursorgaan dat beleid maakt en uitvoert voor de RKK in Nederland), voor een onafhankelijk onderzoek naar de klachten van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de RKK. Op 9 maart besluiten de Bisschoppenconferentie en de KNR tot een onafhankelijk onderzoek door een commissie onder leiding van oud-CDA-minister en Kamervoorzitter Wim Deetman. Deetman stelt voor om een breed wetenschappelijk onderzoek uit te voeren naar seksueel misbruik van 1945 tot 2010, om de aard, omvang en omstandigheden van het misbruik weer te geven, alsook om de daders te achterhalen en te bepalen wie er van het misbruik af wisten.[338]

De Bisschoppenconferentie en KNR roepen sinds de onthullingen van het NRC en de Wereldomroep slachtoffers meerdere keren op, via de media en in de Tweede Kamer, om zich te melden, geeft de respondent van meldpunt RKK aan.

2010: start onderzoek Commissie-Deetman
In augustus 2010 gaat de Commissie-Deetman officieel van start. Dit markeert een belangrijk moment in de aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de RKK. In korte tijd komen bij deze commissie ruim negenhonderd meldingen binnen van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een geestelijke uit de RKK.[339]

Waar in het begin van de 21e eeuw nog werd gedacht dat seksueel misbruik door katholieke geestelijken (m.n. in katholieke onderwijsinstellingen) vooral een probleem was van de RKK in de Verenigde Staten en Canada, maakten vergelijkbare onderzoekscommissies in onder meer Duitsland, Ierland, België, Oostenrijk, Duitsland en Australië rond deze tijd duidelijk dat het wereldwijd voorkwam (Spröber et al., 2014; Tamarit et al., 2023).

2010: wijzigingen canoniek recht
Het Vaticaan wijzigt in 2010 de kerkelijke wetgeving over seksueel misbruik door geestelijken. Onder andere wordt de verjaringstermijn verlengd van tien naar twintig jaar, en kwetsbare personen zoals psychisch en fysiek beperkten worden gelijkgesteld aan minderjarigen. De bevoegdheden van de Congregatie voor de Geloofsleer (nu Dicasterie voor de Geloofsleer), die onder meer zaken van seksueel misbruik in de RKK behandelt, worden uitgebreid en enkele procedures worden versneld zodat daders sneller berecht kunnen worden.[340]

[337] NRC (2010, 16 maart). *190 meldingen bij NRC over seksueel misbruik in internaten.* Geraadpleegd op 26 juli 2025, van 190 meldingen bij NRC over seksueel misbruik in internaten.
[338] G. ter Horst (2011). De pater moest uit het ambt, maar bleef zitten. Joke Philipsen deelt haar verhaal. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 22 juli 2025, van De pater moest uit het ambt, maar bleef zitten. Joke Philipsen deelt haar verhaal - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.
[339] G. ter Horst (2011). De pater moest uit het ambt, maar bleef zitten. Joke Philipsen deelt haar verhaal. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 22 juli 2025, van De pater moest uit het ambt, maar bleef zitten. Joke Philipsen deelt haar verhaal - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.
[340] W. Levada (2010, 21 mei). *A brief introduction to the modifications made in the* Normae de gravioribus delictis, *reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith*. Congregation for the Doctrine of the

2010: eerste tussenrapportage Commissie-Deetman
Op 9 december verschijnt een tussentijdse rapportage van de Commissie-Deetman, dat specifiek gaat over het functioneren van Hulp & Recht. Dit deel van het onderzoek werd met voorrang uitgevoerd omdat Hulp & Recht onder grote druk stond van de hoeveelheid meldingen. Op dat moment zijn het er 1.799 (Commissie-Deetman, 2010).

De commissie is kritisch over het functioneren van zowel Hulp & Recht als de RKK in Nederland. Beiden zijn niet in staat om slachtoffers passende hulp en ondersteuning te bieden. De klachtenprocedure moet transparanter worden, met name op het gebied van de opvolging van het advies (voor bijv. een maatregel) door de betrokken bisschop of hogere overste. Er wordt een grondige reorganisatie bepleit om de processen onafhankelijker en transparanter te maken, en om dit samen met een regeling voor schadevergoeding en compensatie zo snel mogelijk in te richten. Het belang van het slachtoffer moet daarbij voorop staan (Commissie-Deetman, 2010).

De Bisschoppenconferentie en de KNR stellen de Commissie-Bandell aan om de aanbevelingen te implementeren. Dit resulteert in het opheffen van Hulp & Recht en de bijbehorende klachtenprocedure. In plaats daarvan komt er een Platform hulpverlening, een nieuwe onafhankelijke klachtencommissie waarbij openbaar gemaakt wordt of hun advies door de bisschop wordt overgenomen, een onafhankelijke compensatiecommissie, en uiteindelijk een nieuw onafhankelijk meldpunt: Meldpunt Seksueel Misbruik RKK.[341]

2011: brief over opstellen richtlijn
In mei 2011 stuurt de Congregatie voor de Geloofsleer een brief aan de Bisschoppenconferentie dat zij voor juni 2012 een richtlijn moeten opstellen waarin wordt vastgelegd hoe er moet worden omgegaan met een melding van seksueel misbruik van minderjarigen door een geestelijke. In de brief worden algemene principes genoemd die ter inspiratie kunnen dienen. Daarin ligt de nadruk op de hulp en ondersteuning van slachtoffers en het beschermen van minderjarigen, door onder andere preventie, aandacht voor het onderwerp in de priesteropleidingen en het in acht nemen van de burgerlijke wetgeving en meldplicht.[342] Het duurt uiteindelijk tot 2014 voor de eerste versie van de Gedragscode Pastoraat wordt gepubliceerd.

2011: Hulp & Recht wordt Meldpunt Seksueel Misbruik RKK
In september 2011 wordt, naar aanleiding van de tussenrapportage van de Commissie-Deetman, de stichting Beheer & Toezicht i.z. Seksueel Misbruik in de R.-K. Kerk in Nederland opgericht. Onder deze stichting vallen het nieuwe Meldpunt Seksueel Misbruik RKK, de klachtencommissie, compensatiecommissie en het Platform hulpverlening. Het streven was om een meer passende en onafhankelijke werkwijze in te richten voor (de afhandeling van) meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, met meer oog voor (familieleden van) slachtoffers, hun verhaal en hun hulpvraag (Peijs, 2012; Ormskerk et al., 2024). Zo liepen slachtoffers binnen zowel het seculiere strafrecht als de bestaande kerkelijke procedure aan tegen verjaring en de gevraagde bewijslast van seksueel grensoverschrijdend gedrag die zich langere tijd

Faith. Geraadpleegd op 26 juli 2025, van A brief introduction to the modifications made in the Normae de gravioribus delictis, reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith.

341 M. Slingerland (2011, 24 juni). *'Misbruikte personen rk kerk hadden niets aan bestaande hulporganisatie.'* Trouw. Geraadpleegd op 17 juli 2025, van 'Misbruikte personen rk kerk hadden niets aan bestaande hulporganisatie' | Trouw.

342 W. Levada (2011, 3 mei). *Rondzendbrief om de bisschoppenconferenties te helpen richtlijnen op te stellen voor de behandeling van gevallen van seksueel misbruik van minderjarigen door geestelijken.* Congregatie voor de Geloofsleer. Geraadpleegd op 27 juli 2025, van 14 juni_opmaak kd 33.04.qxd.

geleden hadden voorgedaan en waarvan de dader reeds was overleden. Ondanks de onafhankelijkheid van de klachtencommissie werd het nieuwe meldpunt door sommigen nog altijd gezien als een verlengstuk van de RKK, waardoor er alsnog twijfel bestond over de onafhankelijkheid van de commissie en de procedure (Ormskerk et al., 2024).

2011: tweede tussenrapportage Commissie-Deetman
Op 8 november 2011 verschijnt een tweede tussenrapportage van de Commissie-Deetman, genaamd 'Hulp aan en recht voor slachtoffers'. Hierin evalueert de onderzoekscommissie de wijze waarop de RKK gevolg heeft gegeven aan de aanbevelingen in de eerste tussenrapportage. De onderzoekscommissie ziet de aanbevelingen inderdaad terug in de aanpak van de RKK, maar er is nog een aantal zaken dat verdere uitwerking nodig heeft. Daarbij gaat het vooral om de nadruk op hulp aan slachtoffers en hen te betrekken in verdere ontwikkelingen rond hulpverlening. De Bisschoppenconferentie en KNR vragen het bestuur van stichting Beheer & Toezicht om de aanbevelingen waar mogelijk uit te voeren.[343]

2011: eindrapport 'Seksueel misbruik van minderjarigen in de RKK'
Op 16 december 2011 presenteert de Commissie-Deetman het eindrapport 'Seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk'. De onderzoekscommissie schat in dat enkele tienduizenden minderjarigen te maken hebben gehad met een vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag door iemand die werkzaam is in de RKK, in de periode tussen 1945-2010. Hoewel dit in absolute aantallen een groot probleem weergeeft, is dit procentueel gezien betrekkelijk gering. De onderzoekscommissie zag geen verschil in het aantal seksueel grensoverschrijdende gedragingen tegenover minderjarigen in de hele Nederlandse samenleving. Desondanks heeft de RKK volgens de onderzoekscommissie de morele plicht om slachtoffers serieus te nemen en bij te staan, juist omdat de RKK zichzelf presenteert als 'hoedster van waarden en normen op zedelijk gebied'. Daarmee wordt het beeld ontkracht wat op dat moment door de vele media-aandacht is ontstaan: dat seksueel kindermisbruik uitsluitend een probleem is van de RKK (Commissie-Deetman, 2011).

De wijze waarop de bestuurlijk verantwoordelijken met het seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn omgegaan, is daarentegen wel een specifiek probleem van de RKK. Dat wordt veroorzaakt door enerzijds de gefragmenteerde bestuurscultuur van de RKK in Nederland, aldus de Commissie-Deetman: bisdommen, ordes en congregaties functioneren autonoom. Anderzijds wordt daadkrachtig optreden belemmerd door de besloten bestuurscultuur, die geen toetsings- en correctiemogelijkheden kent. Er moet volgens de onderzoekscommissie een eenduidige aanpak komen, waarover door bisschoppen en hoge oversten jaarlijks openbaar verantwoording wordt afgelegd (Commissie-Deetman, 2011).

De problematiek van seksueel grensoverschrijdend gedrag tegenover minderjarigen heeft in de periode 1945-2010 volgens de onderzoekscommissie relatief veel aandacht gekregen. De RKK was ervan op de hoogte, maar er heerste een groot taboe op het onderwerp tot eind jaren tachtig. De gesloten bestuurscultuur in de RKK betekende dat men de vuile was niet buiten wilde hangen, en dat gold ook voor de gewone gelovigen. Men wilde de naam van de gemeenschap niet bedoezelen, seksueel grensoverschrijdend gedrag werd toegedekt en er werden geen maatregelen (zoals aangifte) genomen om schandaalvorming te voorkomen, ondanks dat er voor

[343] Blad voor Katholiek Nederland 582 (2011). *Tweede tussenrapportage Deetman. Erkenning en inleving.* Geraadpleegd op 27 juli 2025, van rkk.

verkrachting toen al een meldplicht gold. Maatregelen die wel getroffen werden waren overplaatsing, vervroegd met emeritaat (pensioen) sturen of (tijdelijk) op non-actief stellen (Commissie-Deetman, 2011).

Er is door de onderzoekscommissie geen wetenschappelijke onderbouwing gevonden dat het celibaat een verklarende factor is voor het seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen minderjarigen. Dit zou namelijk impliceren dat dit in de RKK aanzienlijk meer zou voorkomen, wat niet het geval is. Tegelijkertijd erkent de onderzoekscommissie wel een risico van het celibaat, namelijk dat het verplichtende karakter van het celibaat iemand kwetsbaar kan maken voor diverse vormen van grensoverschrijdend gedrag. Wie op 12- of 13-jarige leeftijd kiest voor (een opleiding tot) het priesterschap, kan nog niet bevatten van het celibaat voor hen persoonlijk inhoudt. Bij vrijwillig celibaat is dit risico er niet. Seksualiteit moet bovendien uit de taboesfeer gehaald worden, meent de onderzoekscommissie. Er is een spanning tussen de officiële leer van de kerk en algemeen geaccepteerde relatievormen tussen volwassenen. Die spanning nemen priesters in wording mee in het celibatair leven, en daarom moet er volgens de onderzoekscommissie meer dan alleen spirituele begeleiding komen in de opleidingen. Dit vraagt om een professionalisering van het beleid rond toelating, opleiding en begeleiding (Commissie-Deetman, 2011).

Al sinds de jaren dertig werd de psychiatrie betrokken bij de omgang met daders in de RKK. In de praktijk bleek het volgens de onderzoekscommissie lastig om aan de eisen, gesteld door een psychiater of psycholoog, te voldoen (bijvoorbeeld een advies om niet met minderjarigen te werken). Dit werd veroorzaakt doordat er binnen de gefragmenteerde bestuurscultuur vaak geen zicht bleef op de carrière en mogelijke recidive van een dader, omdat het toezicht op een dader bij iedere nieuwe werkplek onder de verantwoordelijkheid van iemand anders valt en daartussen geen overleg plaatsvindt (Commissie-Deetman, 2011).

Wat betreft de hulp en aandacht voor slachtoffers is volgens de onderzoekscommissie vanaf de jaren negentig 'schoorvoetende beleidsmatige prioritering van de slachtoffers' gekomen. Voor die tijd was contact met slachtoffers vooral gericht op het beperken van reputatieschade. Daarbij werd soms de biecht gebruikt om slachtoffers tot zwijgen te manen. Minderjarige slachtoffers werden niet altijd serieus genomen, of als medeplichtig aan of uitlokker van het seksueel grensoverschrijdend gedrag gezien. Biechtvaders (aan wie daders het misbruik bekenden) oefenden wel regelmatig druk uit op daders om uit hun ambt te treden. Van nazorg voor slachtoffers was toen nog nauwelijks sprake. De gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag die door de onderzoekscommissie werden genoemd waren psychische klachten, behoefte aan hulp en noodzaak van hulpverlening, behandeling van hun klacht en genoegdoening (Commissie-Deetman, 2011).

Van de binnengekomen meldingen bij de onderzoekscommissie is een lijst van ongeveer 800 namen van plegers voortgekomen, waarvan er nog minstens 105 in leven waren in 2011. De bisschoppen en hoge oversten werden hiervan op de hoogte gebracht, en klachten over deze nog levende personen worden door het nieuwe meldpunt met voorrang behandeld (Commissie-Deetman, 2011).

Volgens de respondent van meldpunt RKK staat sinds het onderzoeksrapport van de Commissie-Deetman uitkwam het onderwerp seksueel grensoverschrijdend gedrag tot op de dag van vandaag op de agenda van de Bisschoppenconferentie, die maandelijks vergaderen.

Omdat de nadruk van het onderzoek ligt op de misstanden in katholieke onderwijsinstellingen voor jongens, waardoor vrouwelijke klagers geen beroep konden doen op de bestaande klachtenprocedure (Ormskerk et al., 2024), vraagt de Tweede Kamer na de presentatie van dit rapport om vervolgonderzoek. Op 31 augustus 2012 presenteert de Commissie-Deetman een onderzoeksvoorstel voor een onderzoek naar seksueel misbruik en fysiek en psychisch geweld tegen minderjarige vrouwen in de Rooms-Katholieke Kerk van 1945 tot nu.[344]

Hoewel het vertrouwen van katholieken in Nederland in de veiligheid van de RKK een deuk opliep door alle onthullingen sinds 2010, had het grootste deel van de katholieke gemeenschap wél vertrouwen in het onderzoek van de Commissie-Deetman. Dat bleek tien jaar na de publicatie van het eindrapport uit onderzoek van het Nederlands Dagblad en het EO-programma Dit is de Dag. Met name onder regelmatige kerkgangers werd de kerk na het onderzoek als veilige plek ervaren. Deze positieve beoordeling kwam met name voort uit het feit dat de Nederlandse RKK zelf de moed had om dit onderzoek uit te laten voeren door een onafhankelijke commissie. De communicatie en transparantie over de afhandeling wordt daarentegen minder positief beoordeeld. Het onderzoek concludeert dat de Nederlandse RKK sinds de Commissie-Deetman voorop loopt in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag.[345]

2012: eerste monitorrapportage Commissie-Deetman
De Bisschoppenconferentie en KNR wilden dat onderzocht werd hoe de uitvoering van de aanbevelingen uit het tussenadvies en eindrapport van de Commissie-Deetman ervoor staat. Deze evaluatie wordt uitgevoerd door de voormalige Commissie-Deetman. Op 28 september 2012 publiceert zij een eerste monitorrapportage, die 28 maart 2013 met de vaste Kamercommissie voor Veiligheid en Justitie wordt besproken. De belangrijkste conclusie is dat de RKK goed op weg is de aanbevelingen van de onderzoekscommissie uit te voeren. Bij de slachtoffers is nog wel ontevredenheid, met name over het tempo waarin de processen lopen. De onderzoekscommissie ziet vooral bij de congregaties en ordes nog 'reserve en gebakkelei over aansprakelijkheid en juridische neteligheden' in de omgang met klachten. Er wordt gestreefd om over alle klachten een uitspraak te doen in 2013 (Commissie-Deetman, 2012).

2013: rapport Seksueel misbruik van en geweld tegen meisjes in de RKK
Op 11 maart presenteert de Commissie-Deetman het tweede rapport, dat in 2011 geïnitieerd was: 'Seksueel misbruik van en geweld tegen meisjes in de Rooms-Katholieke Kerk'. De bevindingen kwamen grotendeels overeen met die uit het eerste rapport uit 2011, dat voornamelijk jongens in de RKK betrof. Seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen meisjes vond echter vaker plaats in de thuissituatie en de parochie, waar dat bij jongens vaker voorkwam in katholieke onderwijsinstellingen. Er wordt geadviseerd om de bestaande procedures uit te breiden met specifieke hulp aan slachtoffers van geweld tegen vrouwen binnen de RKK.[346]

[344] Voormalig onderzoek RK (z.d.). *Vervolgonderzoek.* Geraadpleegd op 27 juli 2025, van Vervolgonderzoek – Voormalig onderzoek RK.
[345] H. Munsterman (2022, 21 januari). Nederland loopt op de internationale katholieke troepen vooruit. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 28 juli 2025, van Nederland loopt op de internationale katholieke troepen vooruit - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.
[346] Voormalig onderzoek RK (z.d.). *Deetman adviseert speciale mediation voor geweld tegen vrouwen in RK Kerk.* Geraadpleegd op 27 juli 2025, van Deetman-adviseert-speciale-mediation-voor-geweld-tegen-vrouwen-in-RK-Kerk.pdf.

2013: hoorzitting Tweede Kamer naar aanleiding van monitor-rapportage
Op 28 maart 2013 vindt in de Tweede Kamer een hoorzitting plaats van de Vaste commissie Veiligheid en Justitie, naar aanleiding van de eerste monitorrapportage van de Commissie-Deetman. Vertegenwoordigers van de RKK en slachtoffergroepen komen daarbij tegenover elkaar te staan, en er worden afspraken gemaakt: tussen 2013 en 2018 komen de kardinaal, voorzitters van de Bisschoppenconferentie en KNR en de voorzitter van de grootste slachtofferorganisatie in de RKK (KLOKK) maandelijks bij elkaar. In het begin stond de voortgang van de uitvoering van de adviezen van de Commissie-Deetman centraal in de monitorrapportages. Al gauw werd dit volgens de respondent van meldpunt RKK verbreed naar op dat moment voorkomende problemen bij slachtoffers, de discussies in de Tweede Kamer en met de minister en de leereffecten van het dossier seksueel misbruik.

De Tweede Kamer besluit nauwgezet de voortgang van zaken te controleren. Dat doet zij onder meer door het meldpunt RKK te bezoeken, en een aantal Kamerleden woont met toestemming van slachtoffers zittingen van de klachtencommissie bij (Sanders & Spekman, 2018).

De vertegenwoordiger van de RKK omschreef deze periode als volgt:

> 'De wereld van de kerk en de wereld van de slachtoffers bereikten elkaar niet goed. Van der Steur heeft toen een motie opgesteld, en dat is als een soort agenda gaan werken van dit dossier. De Tweede Kamer hield een vinger aan de pols. De bisschoppen kwamen in beweging en daardoor kwamen de ordes en congregaties in beweging. Een gemiddelde orde en congregatie wil niks met een bisschop te maken hebben, maar de bisschoppen gingen wel sturen, duwen en trekken. En het laatste punt van die motie was dat onze ervaring moest worden gedeeld met het hoogste gezag in de katholieke kerk. Wij dachten dat Van der Steur daar de kardinaal in Utrecht mee bedoelde, maar hij bedoelde de paus.'

Uiteindelijk sprak Deetman met paus Franciscus op 19 december 2018 over het onderzoek, met het oog op een bisschoppenbijeenkomst in Rome in februari 2019 over seksueel kindermisbruik in de RKK.[347]

2013: rapport stand van zaken (0-meting) seksueel misbruik RKK
De voorzitters van de Bisschoppenconferentie, de KNR en KLOKK, kardinaal Eijk, broeder Van Dam en de heer Klabbers vormen een gezamenlijk Voorzittersoverleg waarin zij oplossingen zoeken voor concrete dossiers waarin zich problemen voordoen.[348]

Dit Voorzittersoverleg biedt op 5 november aan Minister Opstelten van Veiligheid en Justitie een rapport aan over de stand van zaken rond de aanpak van seksueel misbruik in de katholieke kerk. Deze zogenoemde 0-meting is opgesteld door dr. René Westra (Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK, 2019; Sanders & Spekman, 2018) en moest dienen als een vertrekpunt voor de werkzaamheden van het Voorzittersoverleg. In dit rapport werd onder andere het voorstel gedaan om

[347] Voormalig onderzoek RK (2018, 19 december). *Deetman spreekt met paus Franciscus over misbruikonderzoek*. Geraadpleegd op 27 juli 2025, van december 2018 – Voormalig onderzoek RK.
[348] RKKERK.NL (2013, 23 oktober). *Publicatie onderzoek naar uitvoering adviezen ter zake misbruik.* Geraadpleegd op 31 juli 2025, van Publicatie onderzoek naar uitvoering adviezen ter zake seksueel misbruik - Rooms-Katholieke Kerk Nederland.

ongegrond verklaarde klachten opnieuw te bekijken, om te bezien of er toch een vorm van coulance mogelijk is in die situaties. Dit is later de 'slotactie' gaan heten.[349]

De vertegenwoordiger van de RKK zegt over deze periode:

> 'Toen het eenmaal ging lopen kwam de focus echt bij slachtoffers te liggen. Het was een combinatie van zorg, aandacht en gesprek, en vervolgens recht doen. Recht doen en compensatie: die combinatie heeft misschien wel 80% van de slachtoffers echt geholpen, en daar ben ik ook een beetje trots op. Er bestond nog niets op dit gebied. We hebben het zelf ontwikkeld.'

2013: besluit tot beëindiging klachtmogelijkheid
Eind dat jaar besluiten de Bisschoppenconferentie en de KNR vanwege het teruglopen van het aantal klachten de mogelijkheid voor het indienen van klachten te sluiten op 1 juli 2014.

De slachtofferorganisatie VPKK (Vrouwen Platform Kerkelijk Kindermisbruik) spant een rechtszaak aan tegen het sluiten van de mogelijkheid tot indiening van klachten per 1 juli 2014. De rechter oordeelt op 12 oktober dat de sluiting moet worden verlegd naar 1 mei 2015 (Sanders & Spekman, 2018).

2014: Gedragscode Pastoraat en Reglement
Vrij snel na de eerste aanbevelingen van de Commissie-Deetman werd duidelijk dat de aandacht voor preventie moet worden aangescherpt. Daartoe is door de bisschoppen de Gedragscode Pastoraat en het 'Reglement inzake melding en behandeling van klachten van grensoverschrijdend gedrag' opgesteld.[350] Deze Gedragscode, die van kracht werd op 1 juli 2014, heeft als doel de sociale veiligheid in de RKK te bevorderen en is helder: ernstige seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt door de kerkelijk verantwoordelijke gemeld bij de politie en het OM.

De Gedragscode geldt voor priesters of diakenen (in opleiding), personen in opleiding tot een pastorale bediening, personen die een zending, benoeming of pastorale aanstelling van een diocesane bisschop (leider van een bisdom) heeft, clericus, iemand die vanuit de RKK gezonden is en in een burgerlijke instelling werkzaam is, iemand die in dienst is van de RKK of als vrijwilliger werkt met minderjarigen of kwetsbaren, iemand (in voorbereiding op) lidmaatschap orde of instelling/instituut. Van alle andere vrijwilligers in de RKK wordt verwacht dat zij in hun handelen gericht zijn op de waarden en normen in de Gedragscode (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2018).

---

[349] RKKERK.NL (2015, 12 oktober.) *Erkenning en genoegdoening inzake ongegronde klachten seksueel misbruik*. Geraadpleegd op 27 juli 2025, van Erkenning en genoegdoening inzake ongegrond verklaarde klachten seksueel misbruik - Rooms-Katholieke Kerk Nederland.

[350] Het is de eerste uniforme tekst voor de hele RKK in Nederland. In het verleden zijn al enkele gedragscodes opgesteld, namelijk: de *Gedragsregels voor hen die in de Rooms Katholieke Kerk in de Bisdommen 's-Hertogenbosch en Roermond pastoraal dienstbaar zijn met een zending of benoeming of aanstelling van de diocesane bisschop* (2003), de *Gedragsregels voor werkers in het pastoraat* van het Aartsbisdom Utrecht (2000) en de *Beroepscode voor r.-k. pastores* van de VPW Nederland (2011). Van deze teksten is gebruikgemaakt bij het opstellen van deze *Gedragscode Pastoraat*. Ook is gebruikgemaakt van de *Gedragscode voor predikanten en kerkelijk werkers* van de PKN (2011-2012) van de 'Beroepscode' in de *Beroepsstandaard humanistische geestelijke begeleiding* van het Humanistisch Verbond, en de *Model Code of Pastoral Conduct for Priests, Deacons, Pastoral Ministers, Administrators, Employees en Volunteers* van de 'National Catholic Risk Retention group, Inc' uit de VS (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2018).

Het Reglement beschrijft welke stappen de klachtenprocedure kent zodat het inzichtelijk is wat een melder en de dader kunnen verwachten. Het (nieuwe) Meldpunt Seksueel Misbruik RKK wil de melder zo goed mogelijk ondersteunen bij het komen tot een klacht. De psychische belasting om naar buiten te komen met een melding is groot. Dan is begeleiding van het meldpunt RKK belangrijk (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2024).
De drempel om te melden is volgens de respondent van meldpunt RKK laag: in alle parochies is veel aandacht voor de Gedragscode. Regelmatig vertellen melders dat zij op advies van de parochie een melding doen.

2014: gezamenlijke verklaring Raad van Kerken (RvK)
Eind 2014 stelt de RvK (een landelijk samenwerkingsverband van christelijke kerken en organisaties) een verklaring op die door meerdere kerken, aangesloten instellingen en één joodse gemeenschap werd ondertekend. Ook de vier protestantse kerken in dit rapport ondertekenen de verklaring (deze gebeurtenis is ook van toepassing op de evangelische en pinksterbeweging en de protestantse kerken, zie paragraaf 5.3.3 (inclusief de tekst van de verklaring) en 6.3.3)

7.3.4 2015-2020: slotactie en start nieuw meldpunt

2015: regeling slotactie vastgesteld
Op 12 oktober 2015 stellen de Bisschoppenconferentie en KNR, op voorstel van de Commissie-Deetman, slachtofferorganisatie VPKK en de voormalig voorzitter van de klachtencommissie een regeling vast inzake een slotactie (Ormskerk et al., 2024). Het betreft slachtoffers van wie de klacht aanvankelijk ongegrond was verklaard (bijv. vanwege het ontbreken van (steun)bewijs), maar van wie de klacht authentiek en geloofwaardig werd geacht (Sanders & Spekman, 2018). Op deze manier willen de Bisschoppenconferentie en KNR erkenning en genoegdoening bieden aan alle klagers.[351]

2015: oprichting meldpunt grensoverschrijdend gedrag RKK
Vanaf 1 mei 2015 kunnen meldingen van alle vormen van grensoverschrijdend gedrag in de RKK in Nederland worden gedaan bij het RK Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, dat is opgericht door de Bisschoppenconferentie en KNR (Sanders & Spekman, 2018).

2016: slotmonitor (voormalige) Commissie-Deetman
Op 26 juni 2016 verschijnt de slotmonitor van de (voormalige) Commissie-Deetman over alle activiteiten in de voorgaande vijf jaar ten behoeve van de hulp, erkenning en genoegdoening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de RKK. Deze was primair bestemd voor de Tweede Kamer en de regering. Het aantal slachtoffers dat uiteindelijk is geïncludeerd in de afhandeling door de RKK is ruim tweeduizend. Daarvan zijn 1.297 (gedeeltelijk) klachten gegrond verklaard, 144 klachten erkend in de slotactie, 420 klachten en melders over excessief geweld en minstens 369 slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag met wie mediation- en schikkingsovereenkomsten zijn overeengekomen.

De algemene conclusie van de slotmonitor is dat de RKK zich bewust is geworden van de publieke functie van erkenning, genoegdoening en hulpverlening van slachtoffers.

[351] RKKERK.NL (2015, 12 oktober). *Erkenning en genoegdoening inzake ongegrond verklaarde klachten seksueel misbruik.* Geraadpleegd op 27 juli 2025, van Erkenning en genoegdoening inzake ongegrond verklaarde klachten seksueel misbruik - Rooms-Katholieke Kerk Nederland.

Daarbij heeft de RKK ook haar verantwoordelijkheid genomen voor slachtoffers wiens klacht niet gegrond verklaard kon worden. De onderzoekscommissie moedigt de RKK aan om in het belang van de slachtoffers te blijven handelen, zo lang als nodig. Hulpverlening is daarbij een plicht en een verantwoordelijkheid die blijft bestaan.[352] Op 30 juni vindt een eerste bespreking van de slotmonitor plaats met de Kamercommissie voor Veiligheid en Justitie, die wordt afgerond op 14 december. Hier werd onder meer gesproken over de toegang tot gearchiveerde zaken voor wetenschappelijk onderzoek en nabestaanden (Sanders & Spekman, 2018).

2017: afspraak RKK met overheid over nagekomen meldingen
De RKK maakt in 2017 een afspraak met de overheid dat zij nagekomen meldingen serieus zal behandelen en dat hulpverlening aangeboden blijft worden.

2018: sluiting Meldpunt Seksueel Misbruik RKK
In januari 2018 sluit het Meldpunt Seksueel Misbruik RKK. Het Platform Hulpverlening blijft slachtoffers terzijde staan als onderdeel van het Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag.

De respondent van meldpunt RKK geeft aan dat op verzoek van de Tweede Kamer de bisschoppen en hogere oversten zich bogen over schrijnende gevallen: slachtoffers van verjaard seksueel grensoverschrijdend gedrag (als minderjarige) die niet in staat waren om tijdig een melding in te dienen. Daartoe is de Afspraak Nagekomen Meldingen opgesteld. Hier staat nog nadrukkelijker de erkenning van het ervaren leed centraal, hetgeen door slachtoffers zeer wordt gewaardeerd. Jaarlijks komen ongeveer 10 van deze slachtoffers voor de commissie. Anderen willen alleen een melding doen.

2018: herziene Gedragscode Pastoraat
Per 13 april 2018 geldt een herziene Gedragscode Pastoraat. De gedragscode is nu ook geldig voor vrijwilligers in de RKK, en de richtlijnen gaan niet alleen meer over het werken met minderjarigen, maar ook over andere kwetsbare personen zoals verstandelijk beperkten (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2018). Uit het jaarverslag van het meldpunt blijkt dat deze aanpassing zorgde voor meer meldingen (Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK, 2019). Daarnaast worden anonieme meldingen nu serieus genomen, waar dat voorheen niet het geval was (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2018).

Ook deze gedragscode zou na 2018 opnieuw een update gehad hebben, maar hier bestaat onduidelijkheid over.[353]

2018: onderzoek Tear naar geweld tegen christelijke vrouwen in Nederland
De christelijke hulporganisatie Tear (tegenwoordig Tearfund) publiceert in 2018 een onderzoek naar geweld tegen christelijke vrouwen in Nederland. (Deze gebeurtenis is ook van toepassing op de evangelische en pinksterbeweging en de protestantse kerken. Zie paragraaf 5.3.4 (volledige beschrijving) en paragraaf 6.3.4)

[352] RKKERK.NL (2016). Voormalige Commissie Deetman presenteert slotmonitor. Geraadpleegd op 27 juli 2025, van Voormalige Commissie Deetman presenteert slotmonitor - Rooms-Katholieke Kerk Nederland.
[353] H. Munsterman (2023, 21 december). Melden van misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk: meer transparantie voor meer vertrouwen. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 27 juli 2025, van Melden van misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk: meer transparantie voor meer vertrouwen - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

2019: uitwisselingsconferentie RvK
De RvK organiseert in mei 2019 een bijeenkomst in Amersfoort voor aangesloten kerkgenootschappen om kennis en ervaringen uit te wisselen over hoe zij omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarbij gaven onder meer medewerkers van de meldpunten (waaronder meldpunt RKK) nadere uitleg over hun werkwijze. (Deze gebeurtenis is ook van toepassing op de evangelische en pinksterbeweging en de protestantse kerken; zie paragraaf 5.3.4 (volledige beschrijving) en paragraaf 6.3.4)

2019: wijzigingen canoniek recht
In 2019 scherpt paus Franciscus de kerkelijke regelgeving verder aan, na eerdere wijzigingen in 2010. Er gaat een meldplicht gelden voor alle geestelijken bij vermoedens van seksueel grensoverschrijdend gedrag, alsook het verdoezelen ervan. Alle bisdommen wereldwijd moeten daarnaast binnen een jaar een vertrouwelijke meldprocedure inrichten (wat in Nederland op dat moment al geregeld is), die bovendien vlot moet verlopen. Ook wil hij een einde maken aan discussies over de relatie tussen kerkelijk en civiel recht: er mag niet worden gehandeld in strijd met het lokaal geldende recht. In de pauselijke brief, waarin deze wijzigingen genoemd worden, wordt bovendien benadrukt dat de RKK verplicht is naar slachtoffers te luisteren en bij te staan met psychologische en medische hulp waar dat nodig is.[354]

De nieuwe regelgeving volgde op een bisschoppenbijeenkomst in Rome in februari, dat volledig in het teken stond van seksueel kindermisbruik. In de aanloop naar deze bijeenkomst sprak de paus onder meer met Wim Deetman en zijn onderzoek in Nederland (paragraaf 7.3.3).

2019: pauselijk geheim bij misbruikzaken afgeschaft
In december 2019 heft Paus Franciscus het 'pauselijk geheim' bij misbruikzaken op. Dat betekent dat de RKK altijd alle interne informatie over misbruikzaken moet delen met politie en justitie. Het pauselijk geheim is het hoogste geheimhoudingsniveau in het Vaticaan. Het verbreken ervan leidt automatisch tot excommunicatie, wat inhoudt dat iemand uitgesloten wordt van de gemeenschap en sacramenten.[355]

7.3.5 2020 – 2025: hervormingen canoniek recht

2021: ingrijpende hervorming Codex van Canoniek Recht
In juni 2021 wordt de Codex van Canoniek Recht (het wetboek van de RKK) ingrijpend hervormd. Geestelijken die zich schuldig maken aan seksueel kindermisbruik en kwetsbaren worden veel zwaarder gestraft. Daarbij wordt aangedrongen op een meer actieve rol van plaatselijke bisschoppen en religieuze oversten, die in het verleden deze taak te vaak aan anderen overlieten. Zij kunnen verantwoordelijk gesteld worden als zij niet naar behoren onderzoek doen en strafmaatregelen nemen tegen daders. Deze wijzigingen hebben als doel doofpotsituaties te voorkomen. Zo kunnen bisschoppen of oversten uit het ambt gezet worden vanwege 'toerekenbare nalatigheid' of als zij geen aangifte doen van seksuele misdrijven bij kerkelijke

[354] M. Leijendekker (2019, 9 mei). Halfslachtig? Nee, paus gaat nu concreet in de aanval tegen misbruik. *NRC*. Geraadpleegd op 27 juli 2025, van Halfslachtig? Nee, paus gaat nu concreet in de aanval tegen misbruik - NRC.
[355] B. Roetman (2019, 17 december). Paus Franciscus heft 'pauselijk geheim' bij misbruikzaken op. *Trouw*. Geraadpleegd op 27 juli 2025, van Paus Franciscus heft 'pauselijk geheim' bij misbruikzaken op | Trouw.

autoriteiten. Ook leken kunnen op dezelfde manier gestraft worden wanneer zij misbruik maken van hun bevoegdheid (bijv. in het kerkbestuur).[356]

Naar aanleiding van deze hervormingen publiceert de Congregatie voor de Geloofsleer in juli 2020 een beknopt naslagwerk (vademecum) voor bisschoppen en oversten van ordes en congregaties in de hele wereld, zodat zij op de hoogte zijn van de geldende procedures bij vermoedens van seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen minderjarigen.[357]

2023: documentairereeks 'Godvergeten'
De Belgische documentairereeks 'Godvergeten', waarin het verhaal centraal staat van mensen die als kind misbruikt zijn door een katholieke priester, wordt begin 2024 ook in Nederland uitgezonden via de NPO. Eind 2023 is er ook al aandacht voor de serie in het programma Kruispunt van KRO-NCRV. Ook in Nederland roept het opnieuw heftige reacties op. De Nederlandse bisschoppen en hoge oversten laten in een reactie weten dit heel begrijpelijk te vinden, en benadrukken de mogelijkheid om contact op te nemen bij het meldpunt RKK: 'Wij beseffen dat we het leed door het seksueel misbruik daardoor niet ongedaan kunnen maken. Wel hebben wij in de loop der jaren ondervonden dat erkenning van het misbruik voor slachtoffers het belangrijkste is.'[358] Het meldpunt krijgt in die periode niet, zoals in België het geval was, uitzonderlijk veel meldingen, maar er kwamen wel een aantal specifieke vragen, laat de respondent van meldpunt RKK weten:

> 'Zo nam iemand contact op met de vraag: 'Mijn vader, inmiddels overleden, deed altijd heel gek als het over seksueel gedrag ging. Kan dat een relatie hebben met zijn verleden op die katholieke school?' Ik kijk dan in het archief of er in die periode op die school seksueel misbruik plaatsvond. Soms zie je dan overeenkomsten, en kun je dat teruggeven. Dat gaf rust, want nu kon die familie het gedrag begrijpen. We weten het niet zeker, maar het kan zijn dat er in die periode dan iets is gebeurd, of in zijn omgeving, wat hem zo geschokt heeft. De impact van Godvergeten is groot.'

2023: kritiek op functioneren meldpunt RKK
In december publiceert het Nederlands Dagblad een kritisch artikel over het functioneren van het meldpunt RKK. Het meldpunt, zo bleek uit het onderzoek van de krant, was maandenlang niet goed bereikbaar. De meldpuntfunctionaris ging in november 2022 met pensioen en het duurt tot juni 2023 voor er een opvolger is gevonden. Daarnaast is het meldpunt maar op drie dagen per week telefonisch bereikbaar. Op andere momenten kan een voicemail worden ingesproken of een contactformulier op de website ingevuld worden.[359]

---

[356] Otheo (2021, 2 juni). *Misbruik en fraude voortaan kerkelijk strenger bestraft*. Geraadpleegd op 27 juli 2025, van Misbruik en fraude voortaan kerkelijk strenger bestraft | Otheo.

[357] Congregation for the Doctrine of the Faith (2020, 16 juli). *Vademecum on certain points of procedure in treating cases of sexual abuse of minors committed by clerics.* Geraadpleegd op 27 juli 2025, van Vademecum su alcuni punti di procedura nel trattamento dei casi di abuso sessuale di minori commessi da chierici a cura della Congregazione per la Dottrina della Fede.

[358] RKK.nl (2023, 8 november). *"Godvergeten": oproep van bisschoppen en hogere oversten.* Geraadpleegd op 25 juli 2025, van "Godvergeten": oproep van bisschoppen en hogere oversten - Rooms-Katholieke Kerk Nederland.

[359] A. van Soest, & S. Gerrits (2023). Hoe de Katholieke Kerk in Nederland tekortschiet in de aanpak van misbruik: 'Zo ontmoedig je slachtoffers'. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 28 juli 2025, van Hoe de Katholieke Kerk in Nederland tekortschiet in de aanpak van misbruik: 'Zo ontmoedig je slachtoffers' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

Bovendien geldt voor klachten een meldingstermijn van maximaal twee jaar, en anonieme klachten worden volgens het Reglement vernietigd. Beiden zijn in strijd met de regels van het Vaticaan dat is in strijd met de richtlijnen van het Vaticaan en volgens deskundigen zeer problematisch.[360]

Ook zou de kerkleiding weer meer invloed naar zich toetrekken in het meldpunt, terwijl deze onafhankelijk zegt te zijn. In 2018 werd het meldpunt opnieuw een kerkelijke instelling, en vanaf 2021 benoemden de bisschoppen en oversten zelf de leden van de Raad van Toezicht.[361]

Tot slot vroeg de Commissie-Deetman destijds aan de bisschoppen en oversten om jaarlijks verslag uit te brengen over de afhandeling van klachten en meldingen, wanneer deze afwijken van het advies van de klachtencommissie. Volgens het onderzoek in het ND is dit nooit gebeurd.[362]

De RKK reageert diezelfde dag nog met een verklaring. Ten eerste zouden de problemen met bereikbaarheid zijn opgelost met de komst van de nieuwe functionaris. E-mail en voicemail zijn volgens de RKK een goed alternatief als telefonisch contact niet lukt. Ten tweede blijft de onafhankelijkheid van het meldpunt volgens de kerk overeind, wat wordt benadrukt door de eigen locatie in Utrecht waar het meldpunt is gehuisvest. Er wordt in de verklaring niet gesproken over de verkiezing van leden van de Raad van Toezicht. Ten derde is volgens de kerk een anonieme klachtenprocedure niet mogelijk, omdat in de klachtenprocedure hoor en wederhoor aan de orde is. De verjaringstermijn staat al wel op de agenda om besproken te worden. Tot slot betreurt de kerk het als klagers de genoemde zaken als onprettig hebben ervaren.[363]

2024: verjaringstermijn afgeschaft

Per 1 april 2024 wordt bij klachten over grensoverschrijdend gedrag de verjaringstermijn van twee jaar losgelaten. Deze gold voor actuele klachten, en niet voor nagekomen meldingen van verjaard seksueel misbruik (waarvoor een aparte regeling geldt, zie paragraaf 7.4), geeft de respondent van meldpunt RKK aan. Ook is de regel over vernietiging van anonieme klachten uit het Reglement gehaald. Nu blijft over dat onderzoek na een anonieme melding 'alleen plaatsvindt als er tevens voldoende andere feiten en omstandigheden bij het Meldpunt bekend zijn om de anonieme melding te kunnen verifiëren.' Het vademecum uit 2020 (zie eerder in deze paragraaf) vermeldt niets over 'andere feiten en omstandigheden' als voorwaarde om verder onderzoek te doen, waardoor het onduidelijk blijft wat er in de Nederlandse context precies gebeur met anonieme klachten.[364]

---

360 A. van Soest, & S. Gerrits (2023). Hoe de Katholieke Kerk in Nederland tekortschiet in de aanpak van misbruik: 'Zo ontmoedig je slachtoffers'. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 28 juli 2025, van Hoe de Katholieke Kerk in Nederland tekortschiet in de aanpak van misbruik: 'Zo ontmoedig je slachtoffers' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

361 A. van Soest, & S. Gerrits (2023). Hoe de Katholieke Kerk in Nederland tekortschiet in de aanpak van misbruik: 'Zo ontmoedig je slachtoffers'. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 28 juli 2025, van Hoe de Katholieke Kerk in Nederland tekortschiet in de aanpak van misbruik: 'Zo ontmoedig je slachtoffers' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

362 A. van Soest, & S. Gerrits (2023). Hoe de Katholieke Kerk in Nederland tekortschiet in de aanpak van misbruik: 'Zo ontmoedig je slachtoffers'. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 28 juli 2025, van Hoe de Katholieke Kerk in Nederland tekortschiet in de aanpak van misbruik: 'Zo ontmoedig je slachtoffers' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

363 RKKERK.NL (2023, 8 december). *Over de bereikbaarheid van het Meldpunt, anoniem melden en klachtenprocedure.* Geraadpleegd op 25 juli 2025, van Over de bereikbaarheid van het Meldpunt, anoniem melden en klachtenprocedure - Rooms-Katholieke Kerk Nederland.

364 H. Munsterman (2024, 31 mei). Misbruik melden? De Nederlandse katholieke Kerk heeft het na kritiek eigenlijk nóg moeilijker gemaakt. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 28 juli 2025, van Misbruik melden? De Nederlandse Katholieke Kerk heeft het na kritiek eigenlijk nóg moeilijker gemaakt - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

2024: Raad van Kerken zoekt verder naar veilige kerk
In de 467e vergadering van alle bij de RvK aangesloten kerken stond het thema 'veilige kerk' op de agenda, omdat het tien jaar geleden was dat de kerken de verklaring 'De Kerk: een veilige plek' ondertekenden. Veilige Kerk beklaagde zich er tegelijkertijd over dat de samenwerking met het RKK-meldpunt wordt gemist. (Deze gebeurtenis is ook van toepassing op de evangelische en pinksterbeweging en de protestantse kerken, zie paragraaf 5.3.5 (volledige beschrijving) en 6.3.5)

7.4 Huidige situatie

In deze paragraaf wordt de huidige situatie geschetst zoals deze blijkt uit de documenten van en interviews met vertegenwoordigers van de RKK. Eerst wordt de huidige interne procedure en het huidige beleid beschreven (paragraaf 7.4.1), waarna de functie van het kerkrecht bij seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt uitgelegd (paragraaf 7.4.2).

7.4.1 Interne procedures

Definitie seksueel grensoverschrijdend gedrag
In de RKK wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag onder de bredere paraplu van grensoverschrijdend gedrag gerekend. In de Gedragscode Pastoraat wordt dit als volgt gedefinieerd:

> 'Onder ernstig en/of strafbaar 'grensoverschrijdend gedrag' wordt verstaan:
>
> - psychisch grensoverschrijdend gedrag, waaronder emotioneel misbruik;
> - fysiek grensoverschrijdend gedrag, waaronder mishandeling;
> - seksueel grensoverschrijdend gedrag, waaronder seksuele opmerkingen en aanrakingen, vertoon van aanstootgevend materiaal en seksueel misbruik;
> - verwaarlozing en/of het onthouden van zorg;
> - discriminatie;
> - schending van rechten;
> - financiële en materiële uitbuiting.' (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2018, p. 10)

Daarbij wordt seksueel misbruik nog expliciet toegelicht:

> 'Onder seksueel misbruik wordt verstaan: Iedere gedraging waarbij iemand onder dwang of in een afhankelijkheidsrelatie seksuele handelingen moet verrichten ofwel ondergaan ofwel daarvan toeschouwer moet zijn, dan wel seksueel getinte toenaderingen of uitlatingen in welke vorm dan ook moet dulden en/of andere handelingen of gedragingen van een soortgelijke aard als die strafbaar zijn gesteld in het Wetboek van Strafrecht. Onder dwang wordt onder meer begrepen: fysiek geweld of dreiging daarmee, psychische druk, intimidatie en/of chantage. Verder wordt onder seksueel misbruik ook verstaan het maken van seksueel getint beeldmateriaal van iemand en het gebruiken en/of doorgeven daarvan.' (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2018, p. 10)

Uitgangspunten en voorzieningen
Het beleid in de RKK in Nederland over seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt bepaald door de bisschoppen en hoge oversten, die maandelijks overleggen in de

Bisschoppenconferentie en KNR. Daarbij staat seksueel grensoverschrijdend gedrag volgens de respondent van meldpunt RKK sinds 2010 terugkerend op de agenda.[365]

Het beleid bestaat uit een Gedragscode Pastoraat (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2018), dat geldig is voor alle kerkelijk werkers in alle parochies, ordes en congregaties in Nederland. Deze wordt actief gecommuniceerd tijdens bijeenkomsten van kerkelijk werkers, blijkt uit de jaarverslagen van het meldpunt RKK. Praktisch wordt er veel werk verzet door het meldpunt RKK. Naast de opvang van slachtoffers die zich melden, bestaat het meldpunt uit een klachtencommissie dat klachten behandelt en de bisschoppen adviseert over mogelijke maatregelen tegen daders (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2024; zie ook paragraaf 13.5).

Daarnaast is het Platform Hulpverlening onderdeel van het meldpunt. Naast gesprekken met slachtoffers (samen met de meldpuntfunctionaris) en het doorverwijzen van slachtoffers naar passende psychische en pastorale hulpverlening verzorgt dit platform crisisinterventie, training en intervisie van de vertrouwenspersonen van de bisdommen, en is er aandacht voor hulpvragen bij partners en familieleden van slachtoffers.

Bovendien streeft de RKK naar vertrouwenspersonen in alle parochies, liet de respondent van meldpunt RKK weten in het interview. Ook is er in de diverse opleidingen voor geestelijken aandacht voor de Gedragscode. Bovendien wordt bij de aanstelling of overplaatsing van geestelijken een VOG overlegd en antecedentenonderzoek uitgevoerd.[366]

Klachtenprocedure
Hier wordt de bestaande interne procedure van de RKK uiteengezet, waarbij we ons zoveel mogelijk beperken tot de Nederlandse situatie en de procedure zoals die geldt voor actuele meldingen en klachten, en waar mogelijk toetsen we deze aan de praktijk. Voor het starten van de klachtenprocedure geldt sinds 2024 geen verjaringstermijn meer, en er kan uitsluitend een klachtenprocedure worden gestart tegen een persoon die werkzaam is voor de RKK, van vrijwilligers tot priesters (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2024). De respondent van meldpunt RKK benadrukt dat de klachtenprocedure, de Gedragscode en het Reglement geen vervanging zijn voor het strafrecht, maar daarnaast bestaan.

De klachtenprocedure van de RKK ziet er als volgt uit (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2024):

- Stap 1: melding

Een melding komt binnen bij de meldpuntfunctionaris en deze wordt geregistreerd. De meldpuntfunctionaris informeert over de mogelijkheden, en bij een fysiek gesprek is een deskundige van het Platform Hulpverlening aanwezig om door te verwijzen naar passende hulpverlening, indien nodig.

[365] De RKK heeft daarnaast contact met de overheid, door lidmaatschap van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO). Dit is een samenwerkingsverband van meerdere christelijke kerken en joodse gemeenschappen, waarmee gemeenschappelijke belangen worden behartigd bij de (rijks)overheid. Zie voor meer informatie over CIO: Welkom op CIO web.

[366] Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie (2018, 10 september). *Verklaring van de Nederlandse Bisschoppenconferentie van 10 september 2018.* Geraadpleegd op 29 juli 2025, van Verklaring-Nederlandse-Bisschoppenconferentie-over-seksueel-misbruik-10-09-2018.pdf.

– Stap 2: formuleren en indienen klaagschrift
De klager dient de klacht in op papier.

– Stap 3: melding van klacht
De meldpuntfunctionaris brengt de klager en kerkrechtelijk verantwoordelijke (bijv. bisschop van bisdom of overste van instituut waar beklaagde werkzaam is) op de hoogte van de klacht.

– Stap 4: toetsen van ontvankelijkheid
Op basis van de Gedragscode Pastoraat beoordeelt de voorzitter van de Klachtencommissie de klacht op ontvankelijkheid. Bij twijfel gebeurt dit door de hele Klachtencommissie. De voorzitter beoordeelt daarnaast, in samenspraak met de meldpuntfunctionaris, of er aangifte gedaan moet worden door klager of de kerkrechtelijk verantwoordelijke. Als er een strafrechtelijk onderzoek volgt of een civiele procedure wordt gestart, wordt de klachtenprocedure pas hervat wanneer dit is afgerond.

– Stap 5: informeren klager, aangeklaagde en kerkelijk verantwoordelijke
De betrokkenen worden op de hoogte gesteld van het oordeel over ontvankelijkheid. De aangeklaagde ontvangt het klaagschrift en mag schriftelijk reageren. De klager ontvangt de reactie. Een beklaagde wordt bij een ontvankelijke klacht volgens de respondent van meldpunt RKK direct op non-actief gezet, om te voorkomen dat gedrag en risico’s blijven ontstaan.

– Stap 6: samenstelling kamer van de Klachtencommissie
Binnen twee weken na ontvangst van de schriftelijke reactie van de aangeklaagde, of binnen zes weken na ontvangst van het klaagschrift, wordt een kamer van de Klachtencommissie samengesteld. Deze bestaat uit drie leden: de kamervoorzitter (de (vice)voorzitter van de Klachtencommissie), een pastoraal werkende en een deskundige op het gebied van gedragswetenschappen.

– Stap 7: organiseren mondelinge behandeling klacht
Er wordt een moment afgesproken voor de mondelinge behandeling van de klacht. Deze behandeling is een besloten bijeenkomst. Zowel de klager als aangeklaagde hebben gelegenheid hun visie op het voorval naar voren te brengen. Kamerleden mogen hen daarbij vragen stellen en getuigen horen. Indien gewenst kunnen beide partijen onafhankelijk van elkaar gehoord worden, en zij mogen een juridisch adviseur of andere derde meenemen. De secretaris (de Meldpuntfunctionaris) maakt een verslag en zowel klager als aangeklaagde kunnen hierop binnen twee weken schriftelijk reageren.

– Stap 8: advies aan kerkelijk verantwoordelijke
Binnen vier weken (evt. met eenmalige verlenging van vier weken) volgt een schriftelijke uitspraak. De Kamer toetst of het voorval in strijd is met de Gedragscode, en geeft een advies aan de kerkrechtelijk verantwoordelijke over de maatregelen die volgens hen getroffen moeten worden. Een kopie van de uitspraak wordt gestuurd aan de klager, aangeklaagde en kerkrechtelijk verantwoordelijke.

– Stap 9: kerkrechtelijk verantwoordelijke beslist over klacht
Binnen vier weken neemt de kerkrechtelijk verantwoordelijke een beslissing over de (on)gegrondverklaring van de klacht. Bij een positieve beslissing kiest hij welke

maatregelen worden getroffen. Het advies van de Kamer is daarbij niet bindend. De aangeklaagde kan hiertegen bezwaar aantekenen.

Het doorlopen van een klachtenprocedure is een zwaar en formeel proces, geeft de respondent van meldpunt RKK aan:

> 'Als je een klaagschrift schrijft, dan gaat dat over iets wat heel diep in je zit. Je moet over je gevoel praten, maar ook over wat er is gebeurd. Het is iets wat heel erg in je geest gaat zitten. Dan kan er een verweerschrift komen en de beklaagde kan misschien wel alles ontkennen. Vervolgens moet je voor de kamer komen, en dan kun je wel gescheiden gehoord worden.'

Toch is het voor veel mensen heel belangrijk op deze manier gehoord te worden, bevestigt hij.

Rol van het meldpunt
De meldpuntfunctionaris heeft naast de eerste opvang van melders en de functie van secretaris in (de kamer van) de Klachtencommissie een aantal taken. Hij (of zij) voert regelmatig overleg met de psychiater/psychotherapeut en met de vertrouwenspersonen die aan het Platform Hulpverlening zijn verbonden en bereidt bijeenkomsten voor van vertrouwenspersonen die aan het meldpunt zijn verbonden. In paragraaf 13.5 wordt verder ingegaan op de christelijke meldpunten.

Een opvallend verschil met de klachtenprocedures van de protestantse kerken is dat de meldpuntfunctionaris in de RKK binnen de klachtenprocedure van de RKK een functie vervuld als secretaris in de Klachtencommissie en de kamer van de Klachtencommissie (zie ook paragraaf 11.2.1). Bij de meldpunten SMPR en MM maken de meldpuntcoördinatoren geen deel uit van de klachtencommissie, maar treden zij hooguit op als vertrouwenspersoon om het slachtoffer bij te staan tijdens de hoorzitting.

Daderbeleid
Het onderzoek van de Commissie-Deetman (2011) laat zien dat al sinds de jaren dertig psychiatrische en psychologische kennis door de RKK werd betrokken in de zorg voor daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze inbreng, in de vorm van adviezen over te nemen maatregelen, moest ervoor zorgen dat het handelen van een dader niet als enkel religieus of moreel werd beschouwd. Desalniettemin blijkt uit hetzelfde onderzoek dat aan de adviezen van deze professionals vaak slechts tijdelijk opvolging werd gegeven, omdat de organisatiestructuur van de RKK ervoor zorgde dat daders op een nieuwe werkplek binnen de RKK uit het zicht verdwenen, met mogelijke kans op recidive (Commissie-Deetman, 2011).

Vanaf de jaren zestig werd het gebruikelijker om psychiaters en psychologen van buiten (katholieke) ziekenhuizen in te schakelen. Dat viel niet altijd in goede aarde bij het Vaticaan. Zij zagen liever dat de evaluatie van daders aan de geestelijken zelf werd overgelaten. Een middenweg werd gevonden in het selecteren van professionals die pasten in het beleid van de RKK (Commissie-Deetman, 2011).

Slachtofferbeleid
Eén van de bevindingen van de Commissie-Deetman (2011) was dat adequate doorverwijzing van slachtoffers naar hulpverlening door de RKK ontbrak. Dat was de reden dat hulpverlening bij het inrichten van het nieuwe meldpunt één van de pijlers

werd, genaamd Platform Hulpverlening. Platform Hulpverlening verwijst slachtoffers door naar hulpverlening op maat (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2024). Bovendien voert een psychiater van het platform het fysieke gesprek met slachtoffers altijd samen met de meldpuntfunctionaris.

Hoewel de nadruk bij het doorverwijzen volgens de respondent van meldpunt RKK meer op psychische hulpverlening ligt, kunnen zij ook bijstaan in het vinden van pastorale hulp. In pastorale hulp na seksueel grensoverschrijdend gedrag draait het volgens deze respondent met name om het bespreken van geloofstwijfel (onzekerheid over de eigen geloofsovertuigingen) en een vertrouwensbreuk met de kerk. Hij geeft aan dat het bovendien heel fijn is om pastorale hulp te kunnen bieden, wanneer de politie er niets mee kan of een klachtenprocedure niet van toepassing is.

In de Bisschoppenconferentie is discussie geweest over de rol van vertrouwenspersonen, omdat er bij het meldpunt naast psychische en pastorale vragen ook sociale en praktische vragen naar voren kwamen. De respondent van meldpunt RKK geeft aan dat dit er uiteindelijk voor gezorgd heeft dat er nu gestreefd wordt naar vertrouwenspersonen in alle parochies. De pastoor is dan nog steeds verantwoordelijk, maar die kan dan met een vertrouwenspersoon afstemmen om het sociale stuk aan hem of haar over te laten. Zo heeft de zorg voor slachtoffers in de RKK een psychische, pastorale en sociale kant.

7.4.2 Religieus recht

In de RKK is de kerkelijke wetgeving door het Vaticaan vastgelegd in de Codex van het Canoniek Recht (Codex Iuris Canonici, CIC). Zoals alle kerkgenootschappen in Nederlands wordt de RKK geregeerd door een eigen statuut (zie paragraaf 6.4.2). Binnen dat kader is in Nederland de bisschop het primaat, geeft de vertegenwoordiger van de RKK aan. De Nederlandse bisschoppen vergaderen in de Bisschoppenconferentie, en zij zijn binnen dat kader wetgevend, met toestemming van het Vaticaan. Dat betekent dat zij de regels vaststellen waarbinnen het gezag in de katholieke kerk tot uiting komt, wie wat mag doen in een parochiebestuur en hoe dat eruitziet. Dit is terug te zien in de tijdlijn (paragraaf 7.3), waar het steeds de Bisschoppenconferentie was die het beleid bepaalt, en ook opdracht gaf tot het onderzoek van de Commissie-Deetman.[367] Het canoniek recht mag nooit in strijd zijn met de Nederlandse wet. De vertegenwoordiger van de RKK illustreert deze relatie als volgt:

> ‘De RKK heeft een eigen pensioenfonds, die zich moet houden aan de Nederlandse pensioenwet. Als de kerk een pand verkoopt of een arbeidsovereenkomst aangaat, dan houdt zij zich aan het burgerlijk recht. Het is een kerkelijke instelling, en staat onder het gezag van de bisschoppen. Daarom is het canoniek recht van toepassing.’

Kerkelijke rechtspraak
Binnen de RKK is sprake van kerkelijke rechtspraak, waarbij wordt getoetst aan het canoniek recht door seculiere rechters die ook lid zijn van de RKK. In het geval dat een kerkelijk werker veroordeeld wordt in Nederland, volgt aanvullend mogelijk een kerkrechtelijke straf. In een casus van een veroordeelde priester uit Volendam liet de

[367] Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie (2018, 10 september). *Verklaring van de Nederlandse Bisschoppenconferentie van 10 september 2018.* Geraadpleegd op 29 juli 2025, van Verklaring-Nederlandse-Bisschoppenconferentie-over-seksueel-misbruik-10-09-2018.pdf.

rechter het bewust over aan de kerk om hem maatregelen op te leggen, terwijl het OM eiste dat hij uit zijn ambt gezet zou worden.[368]

De klachtenprocedure van de RKK vindt ook plaats binnen het kader van deze kerkelijke rechtspraak. De klachtencommissie beoordeeld of een klacht gegrond is, op basis van wat de kerk bepaald heeft wat (seksueel) grensoverschrijdend gedrag is (paragraaf 7.4.1). Daarbij heeft een strafrechtelijk proces altijd voorrang, wat gunstig kan zijn omdat de klachtencommissie niet aan waarheidsvinding kan doen. De klachtencommissie geeft vervolgens een advies voor een eventuele strafmaatregel aan de bisschop of hoge overste, die in Nederland als enige de bevoegdheid heeft deze op te leggen (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2024). In het geval van een klacht tegen een bisschop of hoge overste ligt deze bevoegdheid bij het Vaticaan.

Kerkelijke tucht
De kerkelijke tucht van de RKK staat eveneens beschreven in de Codex van het Canoniek Recht (RKK, 1983; in het bijzonder Boek VI – Sacties in de Kerk, cann. 1311-1399). Dit is zeer uitgebreid, met vele voorwaarden en uitzonderingen, die hier niet allemaal herhaald worden. Samengevat varieert de kerkelijke tucht van 'een mondelinge berisping tot rechtspositionele en/of kerkrechtelijke gevolgen, tot ontneming van het ambt toe' (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2018).

De RKK maakt het onderscheid tussen verbeteringsstraffen of censuren (zoals bepaalde taken (tijdelijk) niet mogen uitvoeren)[369] en uitboetingsstraffen (zoals de verplichte terugkeer naar lekenstatus).[370] Zo werd Thomas Quartier (zie casus paragraaf 7.2) in afwachting van het onderzoek tijdelijk geschorst als diaken en mocht hij voorlopig niet als monnik gekleed. Daarnaast worden strafmaatregelen en boetedoeningen opgelegd, die meer gericht zijn op het voorkomen van misdrijven in de toekomst (Codex Iuris Canonici, 1983, p. 3). Deze variëren van een berisping tot expliciete voorwaarden en het opleggen van eerdergenoemde straffen. Een boetedoening is een te verrichten werk van godsdienstige, vrome, of caritatieve (liefdadigheid) aard, en kan worden toegevoegd aan een strafmaatregel (RKK, 1983, cann. 1339-1340).

Biechtgeheim
Het Boetesacrament, beter bekend als de biecht, is een oprechte berouwvolle belijdenis van zonden, waarna de priester absolutie (vergeving) verleent en iemand verzoend wordt met de kerk (RKK, 1983, can. 959). Daarbij hoort meestal een

[368] H. Munsterman (2024, 24 oktober). Volendamse priester veroordeeld wegens kinderporno 'van ernstigste categorie'. Wat kan de kerk? *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 28 juli 2025, van Volendamse priester veroordeeld wegens kinderporno 'van ernstigste categorie'. Wat kan de kerk? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[369] Censuren (RKK, 1983, cann. 1331-1335):
- Excommunicatie (geen sacramenten vieren, ontvangen, bedienen, er actief aan deelnemen; kerkelijke ambten/bedieningen of welke taak dan ook uitvoeren; bestuurshandelingen te stellen).
- Onder interdict staan (zelfde als excommunicatie, of delen daarvan).
- Suspensie (verbiedt alle of sommige handelingen van wijdingsmacht, bestuursmacht, rechten of taken aan ambt verbonden).

[370] Uitboetingsstraffen (RKK, 1983, cann. 1336-1338, levenslang, bepaalde tijd of onbepaalde tijd):
- Voorschriften (op een bepaalde plek of ambtsgebied blijven; boete/geldsom betalen).
- Verboden (bepaalde plek of ambtsgebied; uitoefenen bepaalde of alle werkzaamheden; alle of sommige handelingen van sacramentele macht uit te voeren; alle of sommige bestuursbevoegdheden uit te oefenen; bepaalde (voor)rechten uit te oefenen, insignes of titels te gebruiken; kiesrecht bij canonieke verkiezingen; dragen van kerkelijk/religieus habijt).
- Ontnemen van rechten (alle of enkele ambten, taken, diensten of functies of activiteiten die daarmee verband houden; bevoegdheid biecht te horen of preken; gedelegeerde bestuursbevoegdheid; recht of voorrecht van insignes of titel; (deel van) kerkelijke vergoeding).
- Wegzending uit de clericale staat.

handeling die als doel heeft de veroorzaakte schade te vergoeden of ontstane wanorde te herstellen. Biechtvaders (de priesters die de biecht afnemen) zijn ten strengste verboden op welke manier dan ook informatie te delen die in de biecht tot hen komt. Dat heet ook wel het biechtgeheim, en deze is onschendbaar (CIC can. 983). Vroeger was het gebruikelijk dit in een privégesprek bij een biechtvader te biechten, maar tegenwoordig is er in veel gevallen sprake van een dienst van biecht en verzoening in een eredienst, waarin een algemeen gegeven absolutie wordt gegeven aan de deelnemers (Hoekstra & Ipenburg, 2006).

In de context van seksueel grensoverschrijdend gedrag (m.n. seksueel kindermisbruik) is het biechtgeheim vaak een punt van discussie, omdat het in het verleden wel eens misbruikt werd om slachtoffers het zwijgen op te leggen of om geen aangifte te doen bij de politie (Commissie-Deetman, 2011). Informatie over seksueel grensoverschrijdend gedrag die was gedeeld met een priester zou dan onder het biechtgeheim vallen en daarom niet meer met anderen gedeeld mogen worden. Volgens de Gedragscode Pastoraat is een dergelijke toepassing van de biecht onrechtmatig. In dit document wordt duidelijk onderscheid gemaakt tussen het biechtgeheim en geheimhouding. Het biechtgeheim geldt alleen in de context van informatie die gedeeld is om het boetesacrament te ontvangen. In alle andere situaties geldt geheimhouding zoals het ambtsgeheim in de protestantse kerken geldt: 'Alle informatie, verkregen in het kader van pastorale zorg en geestelijke begeleiding, is en blijft vertrouwelijk, behalve in het geval van dwingende professionele redenen of wanneer de wet dat vereist. Bijvoorbeeld bij huiselijk geweld' (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2018).[371]

7.5 Tussenconclusie

De Rooms-Katholieke Kerk (RKK) is de oudste en grootste religieuze gemeenschap in Nederland (ca. 3 miljoen mensen) met een grote variatie in betrokkenheid van leden en bestaat uit een gefragmenteerde en hiërarchische structuur van parochies, ordes en congregaties. Daarbij moet onderscheid gemaakt worden tussen de ruim 600 lokale gemeenschappen (parochies) en orden en congregaties, die grotere toewijding vragen in het dagelijks leven van leden en vaak vormgegeven zijn als leefgemeenschap (zoals een klooster). In dit rapport is naast wetenschappelijke literatuur en (beleids)documenten van de RKK gebruikgemaakt van interviews met vertegenwoordigers van de gemeenschap en het meldpunt grensoverschrijdend gedrag RKK (zie paragraaf 13.5), experts en dit is aangevuld met de casus van Thomas Quartier. Deze casus illustreert naast seksueel grensoverschrijdend gedrag onder meer

[371] '7. Geheimhouding 7.1. Het behoort tot de sociale veiligheid dat alle informatie, verkregen in het kader van pastorale zorg en geestelijke begeleiding, vertrouwelijk is en blijft, behalve in het geval van dwingende professionele redenen of wanneer de wet dat vereist. 7.2. Als er duidelijk en onmiddellijk gevaar bestaat, mag degene die pastorale zorg verleent of geestelijke begeleiding geeft uitsluitend zoveel informatie vrijgeven als noodzakelijk is om de betrokkenen te beschermen en schade te voorkomen. Hij consulteert een collega, alvorens hij die informatie vrijgeeft.10 10 Het bovengenoemde Basismodel meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling (zie noot 6) geeft aan hoe te handelen bij signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling (samengevat: breng de signalen in kaart; raadpleeg een collega, het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld; ga het gesprek aan met de cliënt (of haar/zijn ouders); inschatten van risico, aard en ernst; organiseer hulp of doe melding). 13 7.3. Alvorens informatie wordt vrijgegeven, dient degene die pastorale zorg verleent of geestelijke begeleiding geeft, indien mogelijk, betrokkenen hiervan en van mogelijke gevolgen op de hoogte stellen. 7.4. Kennis die alleen voortkomt uit persoonlijk contact mag alleen in openbare presentaties worden gebruikt wanneer deze geanonimiseerd is. 7.5. Het biechtgeheim is onschendbaar (canon 983 CIC). Onder geen enkele omstandigheid mag informatie die met het oog op het ontvangen van het boetesacrament is gegeven, worden bekendgemaakt; ook het indirect doorgeven van informatie is onder geen enkele voorwaarde toegestaan.' (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2018, p. 12)

de rol die de hiërarchie binnen een religieuze orde, religieuze leiders en interne procedures kunnen spelen bij de omgang met het seksueel grensoverschrijdende gedrag.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag werd vanaf begin jaren negentig een aandachtspunt in de RKK in Nederland. Met de komst van het kerkelijk meldpunt Hulp & Recht in 1995 veranderde de aanpak langzaamaan van het voorkomen van reputatieschade voor de kerk in een voorzichtig tegemoetkomen aan de behoeften van slachtoffers.

De periode 2005-2010 verloopt zonder veel bijzondere ontwikkelingen. Er komt een protocol voor het navragen van antecedenten bij de aanstelling van geestelijken (hoewel dit niet altijd nageleefd wordt) en de op dat moment ingerichte klachtenprocedure wordt breder toegankelijk gemaakt (o.a. wanneer een dader al is overleden).

In de periode 2010-2015 komt seksueel grensoverschrijdend gedrag, en in het bijzonder seksueel kindermisbruik, vanwege media-aandacht onder een vergrootglas te liggen. Na artikelen over seksueel kindermisbruik binnen de RKK in Nederland in het NRC zorgt een groot aantal meldingen en publieke en politieke verontwaardiging over de omvang van seksueel kindermisbruik in de jaren zestig en zeventig voor een grootschalig onderzoek op initiatief van de kerkleiding in Nederland. De Commissie-Deetman, belast met het onderzoek, komt tot de conclusie dat de kerkleiding tekortgeschoten is in een goede omgang met slachtoffers. Vanaf dat moment worden veel hervormingen doorgevoerd in het beleid van de RKK, zowel in Nederland als vanuit het Vaticaan. Er komt onder andere een nieuw meldpunt voor seksueel grensoverschrijdend gedrag, een gedragscode voor kerkelijk werkers, een onafhankelijke klachtenprocedure en een uitgebreide regeling voor alle slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag die zich melden, maar wier zaak verjaard is. Slachtofferorganisaties worden (met vallen en opstaan) betrokken in het ontwikkelen van dit beleid.

In de periode 2015-2020 wordt de ‘periode Deetman’ afgerond met een slotactie en een herinrichting van het meldpunt, waardoor andere grensoverschrijdende gedragingen ook gemeld kunnen worden. Bovendien wordt door Paus Franciscus het pauselijk geheim (het hoogste geheimhoudingsniveau in het Vaticaan) bij misbruikzaken opgeheven, waardoor alle interne informatie met politie en justitie gedeeld moet worden.

In de periode 2020-2024 volgt een ingrijpende hervorming in het katholieke wetboek (Codex van Canoniek Recht) waardoor geestelijken onder meer zwaarder gestraft worden bij seksueel kindermisbruik. Ook moeten de hervormingen doofpotsituaties tegengaan. De documentairereeks ‘Godvergeten’ over seksueel kindermisbruik in de RKK maakt opnieuw veel los in Nederland, maar leverde geen opvallend hoog aantal nieuwe meldingen op bij het meldpunt RKK. Na kritiek op het functioneren van het meldpunt wordt in deze periode de verjaringstermijn voor actuele klachten afgeschaft.

In de vele inspanningen van de RKK in de afgelopen twintig jaar blijft het steeds opnieuw de uitdaging hoe de RKK op een goede manier tegemoetkomt aan slachtoffers, en open en transparant communiceert over haar werkzaamheden (zoals genomen maatregelen tegen daders). Dat maakt het lastig in te schatten of de kerkleiding niet alsnog in oude valkuilen trapt. De casus van Thomas Quartier laat

bijvoorbeeld zien dat in eerste instantie het grensoverschrijdend gedrag wordt toegedekt, maar later alsnog grondig onderzocht wordt.

Islamitische gemeenschap

8 Islam

In dit hoofdstuk wordt de islamitische gemeenschap besproken. Allereerst wordt een algemene beschrijving gegeven van de geloofsovertuigingen en organisatorische kenmerken van de betreffende gemeenschap. Vervolgens wordt een tijdlijn gepresenteerd over de periode 2005 tot 2025 (twintig jaar), waarin ontwikkelingen met betrekking tot de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag worden beschreven. Daarbij gaat het zowel om interne ontwikkelingen binnen de gemeenschap als om externe aandacht, met name in de media, politiek en de publicatie van onderzoeksrapporten. Voor het opstellen van deze tijdlijnen is gebruikgemaakt van mediaberichtgeving en, waar beschikbaar, van interne bronnen zoals protocollen, notulen van ledenvergaderingen, voorlichtingsmateriaal en andere relevante documenten. De analyse richt zich primair op de Nederlandse context; waar relevant worden ook ontwikkelingen in het buitenland betrokken. Ter duiding van de beschreven ontwikkelingen is gebruikgemaakt van interviews met respondenten (zie paragraaf 1.2.5), aangevuld met relevante literatuur. De onderzoeksvragen die daarbij centraal staan, luiden:

4 Hoe is de omgang met en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen en buiten religieuze gemeenschappen veranderd en hoe wordt tegenwoordig omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen in binnen- en buitenland?

   a Welke ontwikkelingen en veranderingen hebben daarin de afgelopen twintig jaar plaatsgevonden?
      i In de communicatie over seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      ii In het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      iii In de bejegening van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
   b Zijn eventuele ontwikkelingen en veranderingen te relateren aan specifieke gebeurtenissen (bijvoorbeeld nieuwe wetgeving in een land, aanbevelingen van onderzoekscommissies, grote media-aandacht, interne motivatie om te veranderen)?
   c Hoe wordt door overheden omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen? Is er sprake van een landelijk meldpunt?

8.1 Inleiding

Met ongeveer één miljoen aanhangers is de islam na het christendom de grootste religie van Nederland. Binnen deze groep bestaan grote verschillen op basis van etnische achtergrond, theologische oriëntatie, generatie, opleidingsniveau en mate van religieuze betrokkenheid. Deze diversiteit hangt samen met de migratiegeschiedenis van Nederland. De eerste grote groepen moslims, voornamelijk afkomstig uit Turkije en Marokko, kwamen vanaf de jaren zestig als gastarbeiders naar Nederland. Later volgden vluchtelingen en migranten uit onder andere Somalië, Afghanistan, Irak en Syrië. Daarnaast is er een groeiende groep Nederlanders die zich tot de islam bekeert. Hoewel exacte cijfers ontbreken, signaleren verschillende moskeeën en islamitische organisaties een toename van bekeringen, met name onder jongeren (Ersoy, 2023).

De islamitische gemeenschap in Nederland vormt geen homogene groep. Sommige moslims volgen religieuze voorschriften en tradities strikt, terwijl anderen zoeken naar

een meer eigentijdse invulling van hun geloof. Opvattingen over religieuze praktijk, identiteit en de betekenis van het moslim-zijn kunnen daardoor sterk uiteenlopen. Ook binnen groepen met een vergelijkbare migratieachtergrond, zoals mensen met een Turkse, Marokkaanse of Syrische achtergrond, bestaan aanzienlijke verschillen in religieuze beleving en culturele praktijken.

Een respondent (expert #8) merkt in een interview op dat er binnen de islam geen centraal religieus instituut bestaat dat alle moslims vertegenwoordigt. Religieuze autoriteit is verspreid over verschillende geleerden, moskeeën, organisaties en religieuze stromingen. Hierdoor bestaan uiteenlopende interpretaties en praktijken naast elkaar, wat bijdraagt aan de diversiteit van de islamitische gemeenschap in Nederland.

8.1.1 Islamitische gemeenschap in dit rapport

Naast moskeeën en koepelorganisaties zijn er ook islamitische onderwijsinstellingen die een belangrijke rol spelen binnen de moslimgemeenschap. Koepelorganisaties ondersteunen en vertegenwoordigen vaak meerdere moskeeën of islamitische instellingen, behartigen gezamenlijke belangen richting overheid en samenleving en bieden ondersteuning op het gebied van religieuze, organisatorische en maatschappelijke vraagstukken. Volgens de meest recente cijfers zijn er 54 islamitische basisscholen en 2 islamitische middelbare scholen in Nederland.[372] Verder zijn er binnen de islamitische gemeenschap ook andere organisaties actief, zoals islamitische studentenverenigingen en welzijnsorganisaties voor moslimjongeren en gezinnen. In Nederland zijn naar schatting circa 22 moskee-internaten, voornamelijk verbonden aan de Süleymanci-gemeenschap (Stichting Islamitisch Centrum Nederland, SICN). Deze internaten, die ook wel 'educatieve centra met nachtverblijf' worden genoemd, kwamen in 2012 ter discussie vanwege een gebrek aan toezicht, zorgen over indoctrinatie en de vraag in hoeverre zij bijdragen aan segregatie (Kouwenhoven & Rosenberg, 2012). In de Tweede Kamer zijn hierover Kamervragen gesteld. Zo wezen Kamerleden onder andere op mogelijk centrale aansturing binnen Europa en op de slechte zichtbaarheid van de internaten voor overheden (*Aanhangsel II* 2012/13, nr. 927). Sinds 2021 moeten moskee-internaten voldoen aan strengere regels voor veiligheid en pedagogisch klimaat, en gemeenten krijgen meer bevoegdheden voor toezicht.[373]

8.1.2 Geloofsovertuigingen

De islam is een van de drie zogenoemde Abrahamitische religies, samen met het jodendom en het christendom. Deze religies delen het geloof in één God (monotheïsme), die binnen de islam bekendstaat als *Allah* – een Arabisch woord dat 'God' betekent. De islam ontstond in de vroege 7e eeuw op het Arabisch Schiereiland, in de regio rond Mekka. Daar ontving de profeet Mohammed volgens de overlevering in het jaar 610 na Christus zijn eerste openbaring van Allah op de berg Jabal an-Nour, via de engel Djibriel (Gabriël) (Guillaume, 1955). Deze openbaring vormde het begin van een reeks openbaringen aan Mohammed, die uiteindelijk werden opgeschreven in de Koran – een tekst die door moslims wordt beschouwd als het letterlijke, onveranderde woord van God. De kernboodschap van de profeet Mohammed was dat

[372] NOS (2019, 11 december). *Islamitisch onderwijs groeit in tien jaar tijd met 60* procent. Geraadpleegd op 21 november 2025, van Islamitisch onderwijs groeit in tien jaar tijd met 60 procent.
[373] Reformatorisch Dagblad (2014, 17 april). *Strenger toezicht op moskee-internaten.* Geraadpleegd op 22 januari 2026, van Strenger toezicht op moskee-internaten.

er slechts één God is, Allah, en dat volledige overgave aan Hem de essentie van het menselijk bestaan vormt. Binnen de islam wordt Mohammed beschouwd als de laatste profeet in een lange traditie van boodschappers van God, waaronder Abraham, Mozes, Noach en Jezus. Jezus wordt binnen de islam erkend als profeet, maar niet als zoon van God, zoals in het christendom.

Mohammed riep de inwoners van Mekka op om het geloof in één God te aanvaarden en afstand te nemen van de verering van meerdere godheden. Deze boodschap van monotheïsme botste met de polytheïstische tradities van Mekka, waarin meerdere goden werden vereerd. Religie was daar bovendien nauw verweven met de sociale orde en de economie rondom de *Kaäba*, waardoor zijn boodschap op weerstand stuitte (Guillaume, 1955). De Kaäba is een kubusvormig gebouw in Mekka. Het wordt beschouwd als het heiligste gebouw in de islam en is het richtpunt (qibla) waar moslims wereldwijd naartoe bidden. [374] De machtspositie van de Mekkaanse elite kwam door deze oproep onder druk te staan. In 622 leidde de toenemende tegenstand tot de migratie naar Medina, de *hidjra*, waarmee de islamitische jaartelling begint. In het jaar 630 na Christus (volgens de Gregoriaanse jaartelling) keerde Mohammed terug naar Mekka en zuiverde de *Kaäba* van afgodsbeelden waarmee hij het heiligdom tot centrum van de islam maakte. De Zwarte Steen (*al-Hadjar al-Aswad*) kreeg daarbij een ereplaats. Volgens overlevering is deze steen afkomstig uit het paradijs en aan Abraham gegeven door de engel *Djibriel* (Gabriel), en vandaag vormt hij het startpunt van de *tawaf* – de zeven cirkelgangen rond de *Kaäba* tijdens de islamitische bedevaart naar Mekka (*hadj*) (Guillaume, 1955).

Binnen de islam zijn meerdere stromingen te onderscheiden. De twee grootste hoofdstromingen zijn het soennisme en het sjiisme. Ongeveer 85 tot 90% van de moslims wereldwijd behoort tot het soennisme, terwijl het sjiisme ongeveer 10 tot 15% vertegenwoordigt.[375] Het belangrijkste verschil tussen deze stromingen ligt in de opvattingen over de opvolging van de profeet Mohammed en de aard van religieuze autoriteit binnen de gemeenschap. Na Mohammeds dood in 632 ontstond er verdeeldheid over de vraag wie hem moest opvolgen als leider van de islamitische gemeenschap. De meerderheid aanvaardde Aboe Bakr, Mohammeds schoonvader, als leider (*kalief*). Een kleinere groep was van mening dat Mohammeds neef en schoonzoon, Ali ibn Aboe Talib, de rechtmatige opvolger was. Deze meningsverschillen groeiden uit tot een blijvende splitsing binnen de islam: terwijl soennieten geloven dat de gemeenschap een leider mag kiezen op basis van consensus (*ijma'*) en geschiktheid, zijn sjiieten van mening dat het leiderschap binnen de familie van de profeet moet blijven, via Ali ibn Aboe Talib en zijn afstammelingen (Guillaume, 1955). Imams hebben binnen het sjiisme dan ook een andere rol dan in het soennisme waar de imam vooral de leider is van het gebed en geen spirituele of politieke autoriteit heeft; een imam mag bijvoorbeeld de Koran niet (her)interpreteren, en vrijwel elke vrome moslim kan imam worden. In het sjiisme heeft de imam een veel grotere spirituele en politieke status, omdat hij wordt gezien als de door God aangewezen, onfeilbare en rechtmatige opvolger van de profeet Mohammed.[376]

[374] Voor de komst van de islam was de *Kaäba* een centraal polytheïstisch heiligdom voor verschillende Arabische stammen. Het huisvestte talrijke afgodsbeelden en diende als een plaats van aanbidding en pelgrimstocht (Guillaume, 1955).

[375] Pew Research Center (2011). *Mapping the global Muslim population.* Geraadpleegd op 25 november 2025, van Sunni and Shia Muslims | Pew Research Center.

[376] Binnen het sjiisme bestaan verschillende stromingen met uiteenlopende opvattingen over de rol en eigenschappen van de imam. In het Twaalver-sjiisme, de grootste sjiitische stroming, wordt de imam gezien als een door God aangewezen en onfeilbare leider. Andere stromingen, zoals de Ismaïlieten en

De Koran is de belangrijkste religieuze bron in de islam en wordt door moslims wereldwijd beschouwd als het letterlijke en onfeilbare woord van God. Naast de Koran spelen de Hadith en de Soenna een belangrijke rol. Hadith zijn overleveringen over de uitspraken en handelingen van de profeet Mohammed, en de Soenna verwijst naar de levenswijze van de profeet, die als voorbeeld dient voor moslims. Via deze bronnen worden (praktische) interpretaties van religieuze normen en waarden gevormd. Hoewel er uiteenlopende opvattingen bestaan over de interpretatie van deze bronnen, delen veel islamitische stromingen een aantal fundamentele geloofsovertuigingen. Dit zijn onder meer het geloof in de eenheid van God[377], het bestaan van engelen, de openbaring van heilige boeken (zoals de Koran), het profeetschap, het leven na de dood en de Dag des Oordeels, en goddelijke voorbeschikking.[378] Deze geloofsovertuigingen worden breed gedragen binnen zowel het soennisme als het sjiisme.[379]

Een ander verbindend element binnen de islam is de sharia, het islamitische recht. Hoewel de interpretatie en toepassing per regio en juridische school[380] kunnen verschillen, blijven de kernprincipes grotendeels hetzelfde. De vijf zuilen van de islam vormen het fundament van religieuze praktijk en rituele verplichtingen. Deze zuilen omvatten: 1) de geloofsbelijdenis, 2) het rituele gebed, 3) het geven van aalmoezen, 4) het vasten in de maand ramadan, en 5) de bedevaart naar Mekka (*hadj*). De sharia omvat daarnaast ook bredere sociale, morele en juridische regels die het dagelijks leven van moslims reguleren (Bakker et al., 2010).

Wat betreft de religieuze organisatie verschilt de structuur tussen het soennisme en het sjiisme. In de soennitische traditie is er geen centrale religieuze autoriteit. Imams hebben vooral een praktische rol als gebedsleiders, en interpretatie van religieuze bronnen wordt toevertrouwd aan islamitische geleerden die gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor het duiden van religieuze bronteksten. Binnen het soennisme zijn er vier belangrijke rechtsscholen: *Hanafi, Maliki, Shafi'i* en *Hanbali*. Elke school heeft zijn eigen manier om islamitische wetten en regels te interpreteren en toe te passen. Binnen het Twaalversjiisme – de grootste stroming binnen het sjiisme – wordt uitgegaan van een lijn van twaalf imams, waarvan de laatste, de *Mahdi*, zich volgens de leer in verborgenheid bevindt en op een dag zal terugkeren.[381] De hoogste religieuze autoriteit, die ook het vermogen heeft om religieuze en juridische kwesties te interpreteren, wordt in het Twaalversjiisme een Ayatollah genoemd.

8.2 Casus: moskee-internaat Arnhem

Begin 2025 werd bekend dat er in de periode 1992-1993 seksueel kindermisbruik heeft plaatsgevonden op een moskee-internaat in Arnhem. Het slachtoffer, destijds

Zaydis, kennen ook een belangrijke rol toe aan de imam, maar verschillen in hun opvattingen over bijvoorbeeld het aantal imams en de mate van onfeilbaarheid.

377 Dit onderscheidt zich van het christelijke concept van de Drie-eenheid, waarin God wordt voorgesteld als Vader, Zoon en Heilige Geest.

378 Met goddelijke voorbeschikking (*al-qadar*) wordt het geloof bedoeld dat alles volgens Gods wil en kennis gebeurt, terwijl de mens toch verantwoordelijk blijft voor zijn daden (Encyclopaedia of Islam, 1960-2007).

379 University of Delaware (z.d.). *The Basics to Islam: Six Major Beliefs In Islam*. Geraadpleegd op 5 mei 2025, van https://sites.udel.edu/msadelaware/six-major-beliefs-in-islam/.

380 Een juridische school is een stroming binnen de islamitische rechtsgeleerdheid die een eigen benadering heeft van de interpretatie van de Koran, de overleveringen van de profeet Mohammed (*hadith*) en andere rechtsbronnen.

381 Bestaande uit Ali (eerste imam) zijn twee zonen Hassan (tweede imam) en Hoessein (derde imam) en de negen nakomelingen uit de lijn van Hoessein die elkaar opvolgden.

een jongen van ongeveer 11 jaar oud, kwam op volwassen leeftijd met zijn ervaringen naar voren. Het incident deed zich voor in de vroege jaren 1990 in een internaat dat werd beheerd door een islamitische organisatie verbonden aan een soennitisch-islamitische stroming.[382] Het slachtoffer gaf aan dat een oudere leerling, die ongeveer tien jaar ouder was en aanzien had binnen het internaat, hem 's nachts meenam naar een andere kamer, waar hij werd betast en uiteindelijk verkracht. Volgens het slachtoffer kon hij als kind niet uitleggen wat er was gebeurd, kende hij het begrip seksueel misbruik niet en voelde hij zich schuldig en bang voor mogelijke consequenties als anderen het zouden ontdekken. Het slachtoffer vermoedde dat ook andere kinderen mogelijk slachtoffer waren geweest, maar durfde decennialang niet te spreken vanwege angst voor sociale uitsluiting en de schaamtecultuur binnen de islamitische gemeenschap (Bloeme & Van der Vegt, 2025). Pas vele jaren later durfde hij de dader via e-mail te confronteren, waarna de dader zijn daden erkende en zijn excuses aanbood.

Oud-bewoners van het internaat verklaarden dat dit vaker gebeurde. De dader zou tijdens nachtdiensten leerlingen naar afzonderlijke kamers hebben gebracht en meerdere keren seksueel kindermisbruik hebben gepleegd. Het slachtoffer meldde destijds het seksueel kindermisbruik aan een familielid dat deel uitmaakte van het bestuur van de organisatie, maar er werden geen maatregelen genomen. Het moskeebestuur verklaarde geen kennis te hebben gehad van het seksueel kindermisbruik en ontkent dat klachten werden genegeerd. Het slachtoffer daarentegen stelt dat meldingen werden weggemoffeld en dat de verdachte eerst werd weggestuurd na een melding en later opnieuw betrokken raakte bij het moskee-internaat.[383]

In januari 2025 werd de inmiddels 53-jarige verdachte berecht bij de rechtbank Gelderland op verdenking van verkrachting. Uit het vonnis blijkt dat het slachtoffer werd misbruikt en dat de verdachte daarbij zowel geestelijk als fysiek overwicht had. Daarnaast wordt in de uitspraak beschreven dat het door de heersende schaamtecultuur binnen veel (islamitische) religieuze gemeenschappen voor het slachtoffer vrijwel onmogelijk was om eerder ruchtbaarheid te geven aan wat hem was overkomen. Volgens de rechtbank gold dit ook voor de islamitische gemeenschap rond de moskee en het internaat, waarvan de verdachte misbruik heeft gemaakt (ECLI:NL:RBGEL:2025:953). Media meldden dat de officier van justitie een gevangenisstraf van 20 maanden eiste (Bloeme & Van der Vegt, 2025) en dat de rechtbank een gevangenisstraf van 20 maanden heeft opgelegd, waarvan 12 maanden voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar, met als bijzondere voorwaarde een contactverbod met het slachtoffer.

[382] De *Süleymancı*-gemeente is een soennitisch-islamitische beweging, opgericht door Süleyman Hilmi Tunahan (1888-1959), die zich richt op het naleven van traditionele islamitische waarden en het onderwijzen van de Koran en hadith. De gemeenschap, voornamelijk bestaande uit Turkse moslims, staat volgens een rapport met betrekking tot bekend om haar conservatieve standpunten en beperkte maatschappelijke betrokkenheid (Verwey-Jonker, 2019). Daarnaast is in de Eerste Kamer bevestigd dat de Inspectie van het Onderwijs geen wettelijke taak heeft om moskee-internaten te inspecteren, aangezien deze niet onder formeel onderwijs vallen (Eerste Kamer der Staten-Generaal (z.d.). *Behandeling Jeugdverblijven*. Geraadpleegd op 22 november 2025, van Behandeling Jeugdverblijven - Eerste Kamer der Staten-Generaal).

[383] De Jonge Turken (2025). *S*ksueel misbruik bij Suleymancilar in Nederland: 'Geen op zichzelf staand geval'*. Geraadpleegd op 22 november 2025, van S*ksueel misbruik bij Süleymancılar in Nederland: 'Geen op zichzelf staand geval'.

8.3 Tijdlijn

Onderstaande tijdlijn beschrijft hoe islamitische gemeenschappen in Nederland in de afgelopen twintig jaar zijn omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarbij wordt aandacht besteed aan enkele incidenten en maatschappelijke discussies rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag in de periode 2005-2025. In de tijdlijn wordt in kaart gebracht op welke momenten er publieke, politieke en media-aandacht is geweest voor het onderwerp en hoe betrokken personen en organisaties hebben gereageerd op beschuldigingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen islamitische contexten. De meeste gebeurtenissen vonden plaats in de periode 2015-2025; vóór 2015 was er in Nederland geen vindbare publieke of politieke aandacht voor het onderwerp.

8.3.1 2005-2015

In deze periode was er geen vindbare publieke of politieke aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen islamitische gemeenschappen in Nederland.

8.3.2 2015-2020

2018: #MosqueMeToo-beweging en Nederlandse betrokkenheid
De wereldwijde #MosqueMeToo-beweging, gestart in 2018, bracht verhalen naar buiten over seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens religieuze bijeenkomsten, waaronder de hadj naar Mekka. De beweging kwam op gang nadat een Pakistaanse vrouw op Facebook openlijk vertelde over seksueel grensoverschrijdend gedrag dat zij meemaakte tijdens de hadj. Haar verhaal gaf velen de moed om voor het eerst hun eigen ervaringen te delen.

Voor veel moslims is de hadj een spiritueel hoogtepunt en een religieuze verplichting. Dat maakt het des te ingrijpender wanneer vrouwen tijdens deze heilige reis geconfronteerd worden met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Meerdere vrouwen beschreven incidenten die zich vooral voordeden tijdens het ritueel van de *tawaf*, waarbij pelgrims de *Kaaba* omcirkelen.[384]

Hoewel de beweging internationaal begon, deelden ook Nederlandse moslima's hun ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze contexten. In Nederland werd deze beweging besproken in media zoals NOS en Metro, die berichtten over de ervaringen van moslima's met seksuele intimidatie op religieuze plekken. Deze getuigenissen brachten het onderwerp onder de aandacht binnen Nederlandse islamitische gemeenschappen.[385]

2020: weekendschool Iqra in Rotterdam
De oprichter van de islamitische weekendschool Iqra in Rotterdam, Abdurrahman A., werd in 2020 aangehouden op verdenking van seksueel misbruik van een minderjarige leerling. Ondanks het gebrek aan formele aangiften – veel ouders waren terughoudend uit angst voor stigmatisering – startte het Openbaar Ministerie een onderzoek op basis

[384] Eltahawy, M. (2018, 15 februari). *#MosqueMeToo: What happened when I was sexually assaulted during the hajj.* Washington Post. Geraadpleegd op 14 mei 2025, van Mosquemetoo: What happened when I was sexually assaulted during the hajj.

[385] NOS (2018, 10 februari). *Moslima's op Twitter: seksuele intimidatie gebeurt ook in Mekka*. Geraadpleegd op 25 november 2025, van Moslima's op Twitter: seksuele intimidatie gebeurt ook in Mekka; BNNVARA (2018, 12 februari). *Fidan Ekiz bespreekt #mosquemetoo*. Geraadpleegd op 25 november 2025, van Fidan Ekiz bespreekt #mosquemetoo - BNNVARA.

van ernstige signalen. De verdachte ontkende de beschuldigingen en beweerde slachtoffer te zijn van een lastercampagne.[386]

8.3.3 2020-2055

2022: moskee-internaat in Arnhem (jaren '90, zaak heropend in 2022)
Een man bracht in 2022 naar buiten dat hij als 11-jarige jongen in de jaren '90 seksueel misbruikt was in een moskee-internaat in Arnhem. Hij beschuldigde een oudere leerling van verkrachting. Het slachtoffer heeft naar eigen zeggen zo lang gezwegen over het seksueel kindermisbruik omdat hij bang was verstoten te worden door de gemeenschap. Het internaat ontkende kennis te hebben gehad van het seksueel kindermisbruik, ondanks eerdere meldingen. In 2025 werd de man na 30 jaar veroordeeld voor de verkrachting van de jongen.[387] Deze casus is in paragraaf 8.2 uitgebreid besproken.

2022: 'plezierhuwelijken' in een Haagse moskee
In 2022 lieten Zweedse onderzoeksjournalisten zien dat een moskee in Den Haag betrokken was bij het faciliteren van zogenoemde 'plezierhuwelijken'.[388] Deze tijdelijke huwelijken werden gebruikt om seksuele relaties te legitimeren, wat leidde tot politieke verontwaardiging en vragen in de Haagse gemeenteraad. De minister gaf aan geen signalen te hebben ontvangen dat dergelijke huwelijken in Nederland plaatsvinden (*Aanhangsel II* 2021/22, nr. 3409, p. 2).

8.4 Huidige situatie

In deze paragraaf wordt, voor zover mogelijk, de huidige situatie van de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in islamitische gemeenschappen in Nederland geschetst. Eerst worden huidige interne procedures en het huidige beleid beschreven (paragraaf 8.4.1), waarna de functie van het islamitisch recht bij situaties van seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt uitgelegd (paragraaf 8.4.2).

8.4.1 Interne procedures

In Nederland beschikken moskeeën niet eenduidig over formele en gestandaardiseerde meldpunten of protocollen voor het omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Vertrouwenspersonen of duidelijk aangewezen contactpunten zijn niet overal aanwezig, en de mate waarin dergelijke voorzieningen lokaal zijn ingericht verschilt per moskee. In dit onderzoek is niet systematisch onderzocht in hoeverre dergelijke voorzieningen op lokaal niveau aanwezig zijn. Buitenlandse studies wijzen op het ontbreken van duidelijke meldstructuren en protocollen binnen veel islamitische instellingen (Fadel, 2021; Adam et al., 2024), wat mogelijk ook relevant is voor de Nederlandse context. Het ontbreken van dergelijke procedures kan het zowel melden

[386] Rijnmond (2020, 22 december). *Rotterdammer (26) opgepakt voor ontucht op de Iqra weekendschool.* Geraadpleegd op 7 mei 2025, van Rotterdammer (26) opgepakt voor ontucht op de Iqra weekendschool - Rijnmond.
[387] Bloeme, M. (2025). *Dader wordt na ruim dertig jaar veroordeeld voor verkrachting van jongen (11) in moskee-internaat.* De Gelderlander. Geraadpleegd op 5 mei 2025, van Dader wordt na ruim dertig jaar veroordeeld voor verkrachting van jongen (11) in moskee-internaat | Regio | De Gelderlander.nl.
[388] Omroep West (2022, 25 mei). *Politiek wil actie tegen 'plezierhuwelijken' Haagse moskee: Dit is bizarre uitbuiting'.* Geraadpleegd op 5 mei 2025, van Politiek wil actie tegen 'plezierhuwelijken' Haagse moskee: 'Dit is bizarre uitbuiting' - Omroep West.

als bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag bemoeilijken (zie paragraaf 10.2.1).

Tegelijkertijd bestaan er binnen Nederland wel koepelorganisaties waarbij moskeeën en gemeenschappen zijn aangesloten. De Islamitische Stichting Nederland (ISN) is daarvan een van de grootste. De ISN heeft beleid ontwikkeld dat gericht is op het vergroten van de sociale veiligheid binnen aangesloten moskeeën. Dit omvat onder meer een aannamebeleid met screening van vrijwilligers via een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG), een gedragscode waarin grensoverschrijdend gedrag expliciet wordt verboden, en de aanstelling van vertrouwenspersonen waar meldingen van ongewenst gedrag kunnen worden gedaan. Daarnaast beschikt de ISN over een klachtenprocedure voor de afhandeling van dergelijke meldingen.[389] Hoe en of dit protocol specifiek betrekking heeft op seksueel grensoverschrijdend gedrag en hoe het in de praktijk wordt uitgevoerd, is onbekend omdat ISN afzag van deelname aan het onderzoek.

Een andere belangrijke organisatie is het Contactorgaan Moslims en Overheid (CMO)[390], die de belangen van diverse moslimgroepen behartigt. In het kader van dit onderzoek is niet gelukt om contact te krijgen met het CMO. Daardoor was het niet mogelijk om in kaart te brengen of en op welke wijze er binnen deze koepelorganisatie wordt gewerkt aan de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag en de preventie daarvan, noch of er interne procedures bestaan bij de aangesloten gemeenschappen. Naast de ISN en CNO zijn veel moskeeën zelfstandig of maken ze deel uit van kleinere netwerken.

In Nederland variëren islamitische moskeeën sterk in hun organisatie en bestuurlijke inrichting. Veel moskeeën zijn aangesloten bij landelijke koepelorganisaties zoals het CMO of de ISN, die functioneren als overleg- en vertegenwoordigingsorganen binnen de gemeenschap.[391] Daarnaast nemen sommige moskeeën deel aan initiatieven zoals de Moskeecode, die gericht is op het bevorderen van transparantie en goed bestuur binnen moskeeorganisaties.[392] De Moskeecode bevat algemene bepalingen over integriteit en bestuurlijke zorgvuldigheid. Zo wordt van moskeebesturen verwacht dat zij voorzien in een klachtenregeling en een onafhankelijke vertrouwenspersoon. Ook geldt de eis dat medewerkers en onderwijzers van onbesproken gedrag zijn, wat onder meer wordt aangetoond door een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG). De code bevat geen specifieke richtlijnen die expliciet gericht zijn op het voorkomen of aanpakken van seksueel grensoverschrijdend gedrag. In de beschikbare documenten en op de website van de Moskeecode wordt dit thema niet als afzonderlijk beleidsterrein uitgewerkt. In bredere discussies over moskeebestuur speelt daarnaast ook de rol van externe financiering en mogelijke invloed van buitenlandse overheden of organisaties een rol. Dit kan van invloed zijn op de mate van interne controle en transparantie binnen moskeeorganisaties, en daarmee indirect ook op de manier

[389] Islamitische Stichting Nederland (z.d.) *Vrijwilligersbeleid en Gedragscode*. Geraadpleegd op 23 november 2025, van Vrijwilligersbeleid & Gedragscode - Islamitische Stichting Nederland.

[390] De CMO (Contactorgaan Moslims en Overheid) werd uitgenodigd om deel te nemen aan dit onderzoek, maar besloot hiervan af te zien. Op de officiële website van de CMO is geen informatie te vinden over beleid of initiatieven met betrekking tot veiligheid in moskeeën, of seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de islamitische gemeenschap. Hierdoor blijft het onduidelijk of en in welke mate de CMO zich met dit onderwerp bezighoudt.

[391] CMO (z.d.). *Organisatiestructuur.* Geraadpleegd op 5 mei 2025, van Organisatiestructuur – CMO – Contactorgaan Moslims en Overheid.

[392] Code Goed Moskeebestuur (z.d.). *De Governance Code voor moskeeën.* Geraadpleegd op 5 mei 2025, van Moskeecode – Samen vooruit.

waarop integriteitskwesties, waaronder seksueel grensoverschrijdend gedrag, worden benaderd.

Hoewel seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen diverse religieuze instellingen wereldwijd steeds vaker onderwerp van onderzoek is, blijft de aandacht voor dit thema binnen islamitische gemeenschappen relatief beperkt. Vergeleken met de ruime hoeveelheid studies over seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen christelijke contexten, is empirisch onderzoek naar seksueel grensoverschrijdend gedrag door islamitische geestelijken (zoals imams of *madrasa*-leraren) nog best zeldzaam (Chowdhury, 2021). Ook in Nederland is de media-aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen specifiek islamitische context beperkter, in tegenstelling tot de aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag in andere religieuze gemeenschappen. Ook in dit onderzoek was het moeilijk om een goed beeld te krijgen van de huidige situatie met betrekking tot de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen islamitische gemeenschappen in Nederland, en om een beeld te krijgen van de ontwikkelingen met betrekking tot de aandacht voor het onderwerp.

Deze beperkte zichtbaarheid kan mogelijk worden verklaard door een combinatie van sociaal-culturele factoren, institutionele diversiteit en een gebrek aan openheid. In verschillende (religieuze) gemeenschappen kan de aanwezigheid van taboes en de wens om de reputatie van de gemeenschap te beschermen ertoe leiden dat misstanden niet snel openbaar worden besproken. In hoofdstuk 9 en 10 wordt nader ingegaan op deze factoren, waarbij deze in bredere zin worden besproken en niet specifiek worden toegespitst op islamitische gemeenschappen. Daarnaast is het methodologisch mogelijk ook lastig om representatief onderzoek te doen: moskeeën verschillen namelijk sterk in bestuur, financiering, religieuze oriëntatie en gemeenschapsstructuur. Grote onderzoeken kunnen helpen meer openheid over het onderwerp te creëren. Het rapport van de Commissie-Deetman over de RKK wordt vaak aangehaald als kantelpunt dat de 'zwijgcultuur' rond seksueel (kinder)misbruik in katholieke instellingen doorbrak en het onderwerp op de agenda zette.[393]

8.4.2 Religieus recht

Binnen de islam vormt de sharia het religieus-juridische kader waarin normen en regels voor individueel en maatschappelijk handelen zijn vastgelegd. Binnen de islamitische rechtsgeleerdheid worden ook strafbare handelingen gedefinieerd en besproken. Verkrachting wordt daarbij over het algemeen beschouwd als een ernstig misdrijf en kan, op basis van verschillende juridische definities, worden omschreven als gedwongen en onwettige geslachtsgemeenschap waarbij de vrije wil en toestemming ontbreekt (Noor, 2010, p. 429). [394] De implementatie van deze regels verschilt sterk per land en is afhankelijk van de lokale toepassing.

In de islamitische rechtstraditie wordt verkrachting beschouwd als een gedwongen vorm van ontucht (*zinā'*) en valt daardoor onder dezelfde regels en straffen als seks voor het huwelijk, of overspel binnen het huwelijk. *Zinā'* wordt als een ernstig misdrijf gezien en kan, afhankelijk van de burgerlijke staat van de dader, bestraft worden met

[393] NOS (2016, 28 juni). *Deetman: Geen geheimhouding bij afhandeling misbruik*. Geraadpleegd op 26 november 2025, van Deetman: geen geheimhouding bij afhandeling misbruik en Reformatorisch Dagblad (2011, 16 augustus). *Commissie Deetman – een overzicht*. Geraadpleegd op 26 november 2025, van Commissie-Deetman – een overzicht.

[394] Vertaling van Engelse tekst: '*forcible illegal sexual intercourse by a man with a woman who is not legally married to him, without her free will and consent*' (Noor, 2010, p. 429).

honderd zweepslagen (voor ongehuwden) of steniging tot de dood (voor gehuwden), mits er vier mannelijke ooggetuigen zijn of een bekentenis. Voor verkrachting binnen het huwelijk geldt een andere benadering: dit werd gezien als mishandeling, waarvoor een vrouw echtscheiding kon vragen, maar de straf was meestal minder zwaar dan bij verkrachting buiten het huwelijk (Noor, 2010).

In Nederland is het strafrecht voor iedereen gelijk en ligt de vervolging van strafbare feiten uitsluitend bij de staat. Dit betekent dat er geen parallel religieus strafrechtsysteem bestaat, ook niet voor moslims in Nederland. Daardoor kunnen misdrijven zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag uitsluitend via het reguliere strafrecht worden vervolgd. Wel bestaan er in sommige gevallen mogelijkheden om aspecten van islamitisch familierecht via civielrechtelijke kanalen te regelen, voor zover deze niet in strijd zijn met het Nederlandse rechtssysteem (bijvoorbeeld via notarissen), maar dit betreft dan vooral zaken zoals huwelijk, echtscheiding, en erfenis, die deels beïnvloed worden door islamitische principes.

In het onderzoek van Bakker et al. (2010), gebaseerd op interviews en surveygegevens onder Nederlandse moslims, werd onderzocht hoe respondenten sharia begrijpen en welke betekenis zij hieraan toekennen in hun dagelijks leven. Een kleine minderheid van de respondenten ziet sharia als een wetgevend systeem, terwijl de meerderheid het beschouwt als een normen- en waardenstelsel dat voornamelijk invloed heeft op hun ethische en morele keuzes en religieuze rituelen. Dit duidt erop dat sharia in Nederland voor moslims waarschijnlijk vooral een moreel kader biedt. Het morele kader van sharia kan mogelijk indirect invloed uitoefenen op de manier waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen islamitische gemeenschappen wordt beoordeeld en afgehandeld. Imams en gemeenschapsleiders kunnen bijvoorbeeld een rol spelen bij het bemiddelen in conflicten, waaronder zaken die betrekking hebben op het huwelijk, echtscheiding of moreel gedrag. Paragraaf 11.3 gaat hier dieper op in.

8.5 Tussenconclusie

De islam in Nederland is met ongeveer één miljoen aanhangers de op één na grootste religie, en heeft een grote diversiteit op het gebied van etniciteit, theologische oriëntatie en mate van religieuze betrokkenheid. Moslims in Nederland verschillen in hun interpretatie van de islam: sommigen volgen de traditionele leer strikt, terwijl anderen de islam op een meer persoonlijke manier proberen in te vullen. Het ontbreken van een centrale organisatie maakt de islamitische gemeenschap complex en moeilijk te typeren. De analyse is enkel gebaseerd op beschikbare literatuur, mediaberichtgeving en publieke bronnen, aangezien islamitische koepelorganisaties niet hebben deelgenomen aan het onderzoek. De tijdlijn laat zien dat het onderwerp van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen islamitische gemeenschappen in Nederland tot circa 2018 nauwelijks zichtbaar waren in het publieke en politieke debat. Pas rond 2018, mogelijk mede door de opkomst van #MeToo en #MosqueMeToo en de groeiende maatschappelijke aandacht voor dit onderwerp, kwam er geleidelijk meer focus op seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen deze gemeenschappen.

De zoektocht naar media-aandacht voor bestaande zaken, zoals de veroordeling van misbruik in het moskee-internaat in Arnhem, leverde minder op dan vergelijkbare zoektochten naar zaken binnen andere religieuze gemeenschappen. Grootschalige onderzoeken naar misbruik binnen christelijke gemeenschappen hebben waarschijnlijk bijgedragen aan grotere maatschappelijke zichtbaarheid van deze problematiek binnen

die gemeenschappen. Bovendien bemoeilijkt mogelijk de decentrale structuur van moskeeën het consistent vaststellen van beleid of het openbaar maken van gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit kan deels verklaren waarom er naar verhouding meer media-aandacht is voor misbruik binnen christelijke gemeenschappen dan binnen islamitische gemeenschappen. De combinatie van deze factoren, samen met de terughoudendheid van slachtoffers om over het onderwerp te spreken, kan mogelijk verklaren waarom het thema in Nederland pas de laatste jaren meer aandacht kreeg.

In Nederland ontbreken, voor zover bekend, specifieke meldpunten voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen islamitische gemeenschappen. Dit maakt de stap naar professionele hulp of publieke zichtbaarheid voor slachtoffers mogelijk groot. Hoewel er koepelorganisaties zijn in Nederland, hebben deze niet meegewerkt aan ons onderzoek. Dit betekent niet dat dergelijke protocollen of richtlijnen ontbreken, maar wel dat binnen dit onderzoek geen volledig overzicht kon worden verkregen.

Op basis van wat bekend is uit onderzoek – waar in de bespreking van de factoren uitgebreider op wordt ingegaan – zijn er verschillende factoren die mogelijk hebben bijgedragen aan de terughoudendheid om dit onderwerp ter sprake te brengen. Dit geldt voor slachtoffers en omstanders, maar ook voor islamitische organisaties en de media. In veel religieuze gemeenschappen bestaat sociale en religieuze terughoudendheid rond het bespreken van seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag, waarbij ook de bescherming van de reputatie van de familie of gemeenschap een belangrijke rol kan spelen. Dergelijke normen en taboes kunnen slachtoffers ontmoedigen hun ervaringen te delen.
Daarnaast lijkt de maatschappelijke positie van moslims in Nederland een aanvullende rol te spelen. Betrokkenen kunnen terughoudend zijn om misbruik openbaar te maken uit zorg dat dit bestaande negatieve stereotypen over moslims versterkt of negatieve gevolgen heeft voor de bredere gemeenschap. Deze dynamiek wordt verder uitgewerkt in de bespreking van de factoren.

Factoren die de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden

9 Seksualiteit en gender

9.1 Inleiding

Om een antwoord te geven op de vraag wat de specifieke factoren zijn die de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een religieuze context beïnvloeden, is een literatuurstudie gedaan, zijn vertegenwoordigers van bijna alle betreffende gemeenschappen en experts geïnterviewd en zijn relevante bronnen van deze gemeenschappen geraadpleegd (zie verder paragraaf 1.2.5). Hiermee wordt beoogd een beeld te schetsen van de factoren die de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden. De (deel)onderzoeksvragen die in dit hoofdstuk leidend zijn, luiden:

1 Welke factoren beïnvloeden de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een religieuze context in binnen- en buitenland?
   a Factoren rondom seksualiteit en gender?
   b Factoren rondom organisatiestructuur en gemeenschap?
   c Factoren rondom interne procedures?
   d Mogelijke andere typen factoren?

Slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag ervaren vaak gevoelens van schaamte, schuld en machteloosheid, ongeacht hun culturele of religieuze achtergrond (De Wildt et al., 2023). Zowel binnen als buiten religieuze gemeenschappen kan dit leiden tot sociaal isolement, waarbij slachtoffers hun ervaringen verzwijgen – uit loyaliteit naar hun gemeenschap, familie of bijvoorbeeld werkgever, of uit angst voor de mogelijke gevolgen. In religieuze contexten komt daar nog een extra laag bij: religie speelt doorgaans een belangrijke rol in het bepalen van normen rond seksualiteit, huwelijk en familie. Hierdoor krijgt seksualiteit binnen religieuze kringen vaak ook een morele of spirituele dimensie; dit kan invloed hebben op hoe seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt ervaren, benoemd en aangepakt (Day, 2015; Ganzevoort, 2013; Prusak et al., 2022; Rudolfsson, 2019).

Daarbij zijn binnen religieuze gemeenschappen opvattingen over de genderspecifieke rollen van mannen en vrouwen vaak duidelijk gedefinieerd, wat bepalend kan zijn voor hun positie binnen zowel de gemeenschap als familie- en gezinsleven (zoals toegang tot specifieke (leiderschaps)posities, mate van invloed op beslissingen etc.). De manier waarop met seksualiteit en gender wordt omgegaan, kan ook beïnvloed worden door geloofsovertuigingen. Deze zijn echter niet vast of universeel maar worden gevormd door culturele, sociale en regionale contexten en zijn voortdurend in ontwikkeling. Niet alleen religieuze teksten of leiders bepalen de norm, maar ook gemeenschapsleden dragen actief bij aan de betekenisgeving in hun dagelijks leven (McGuire, 2008; Marsden, 2006; Ganzevoort, 2017). De toepassing van religieuze normen rond seksualiteit en gender hangt dan ook sterk af van persoonlijke interpretatie en lokale context. Jongeren in stedelijke gebieden ontwikkelen bijvoorbeeld vaak andere opvattingen dan hun leeftijdsgenoten in kleinere, meer lokale gemeenschappen. Ook binnen één gemeenschap of gezin kunnen verschillende visies bestaan over seksualiteit of de rol van mannen en vrouwen (Rutgers, 2025). Het is daarbij in de context van

voorliggend onderzoek belangrijk te benoemen dat seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze contexten niet alleen meisjes/vrouwen treft. In tegendeel, in verschillende onderzoeken is naar voren gekomen dat jongens/mannen vaker slachtoffer worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen (Dressing et al., 2017; John Jay College, 2004; Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2017a, 2017b; Tamarit et al., 2023; Spröber et al., 2014; Witt et al., 2022)[395]; een bevinding die ook in het huidig onderzoek naar voren is gekomen, zie hoofdstuk 2).

Daarnaast staan religieuze gemeenschappen in voortdurende interactie met bredere maatschappelijke ontwikkelingen: opvattingen over seksueel grensoverschrijdend gedrag worden bijvoorbeeld beïnvloed door externe factoren zoals publieke debatten, sociale bewegingen en media. Voorbeelden hiervan zijn bewegingen zoals #MeToo en meer specifieke initiatieven zoals #MosqueMeToo[396] en #ChurchToo[397], waarin vrouwen binnen religieuze gemeenschappen hun ervaringen met grensoverschrijdend gedrag delen (Elthahawy, 2018). In dit hoofdstuk analyseren we de benadering van seksualiteit en de invulling van genderrollen tussen mannen en vrouwen vanuit het religieus en sociaal-cultureel perspectief van de verschillende gemeenschappen. De uiteenzettingen die volgen houden rekening met bovengenoemde complexiteit, maar kunnen nooit volledig recht doen aan alle variaties binnen religieuze gemeenschappen.

9.2 Seksuele moraal

In deze paragraaf wordt de seksuele moraal binnen de onderzochte gemeenschappen geschetst (paragraaf 9.2.1), waarbij de seksuele norm dat seksualiteit thuishoort binnen het (heteroseksuele) huwelijk speciale aandacht krijgt (paragraaf 9.2.2). Het is belangrijk te benadrukken dat de hierna besproken beïnvloedende factoren niet in alle onderzochte gemeenschappen op dezelfde manier tot uiting komen. Dit hangt samen met de onderlinge diversiteit en de complexiteit van een gemeenschapscultuur (zie ook hoofdstuk 10). Zo zijn boeddhistische gemeenschappen in dit opzicht een uitzondering: zij gaan vaak op een andere manier met seksualiteit om dan islamitische en christelijke gemeenschappen. In veel (westerse) boeddhistische tradities ligt de nadruk minder op strikte seksuele normen en zedelijkheid, en meer op bewustzijn, persoonlijke discipline en ethische overwegingen rondom verlangen en seksualiteit.

[395] Bij de Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen (CGJG) is het juist andersom (Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2016) en in de joodse gemeenschap werd geen verschil naar sekse gevonden (Rosenbach et al., 2024).

[396] #MosqueMeToo is een online beweging die in februari 2018 ontstond, toen een Pakistaanse moslima haar ervaring deelde van seksuele intimidatie tijdens de hadj in Mekka. De Egyptisch-Amerikaanse journaliste Mona Eltahawy riep vervolgens de hashtag #MosqueMeToo in het leven, waarmee ze haar eigen ervaringen deelde en andere vrouwen aanmoedigde hetzelfde te doen (Eltahawy, M. (2018, 15 februari). *#MosqueMeToo: What happened when I was sexually assaulted during the hajj*. The Washington Post. Geraadpleegd op 14 mei 2025, van Opinion | Mona Eltahawy: #MosqueMeToo: What happened when I was sexually assaulted during the hajj - The Washington Post). De beweging bracht wereldwijd aandacht voor seksuele intimidatie op heilige islamitische plekken, zoals de Kaäba in Mekka. Voor een uitgebreidere bespreking van deze thematiek.

[397] De hashtag #ChurchToo ontstond in november 2017. Het is een initiatief van Hanna Paasch en Emily Joy, die beiden een ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag in de evangelische beweging hebben. De beweging richt zich op seksueel grensoverschrijdend gedrag door religieuze leiders, binnen religieuze gemeenschappen en organisaties, en/of gerechtvaardigd door religieuze waarden zoals de onderdanigheid van vrouwen aan hun echtgenoten. De gedeelde ervaringen overstegen al snel verschillende kerkelijke stromingen (Colwell & Johnson, 2020).

9.2.1 Algemeen

Binnen religieuze gemeenschappen in Nederland bestaat geen eenduidige kijk op seksualiteit. De seksuele moraal varieert van liberaal tot conservatief, en deze variatie kan zelfs binnen één lokale gemeenschap voorkomen. Daarbij verschilt het of de verantwoordelijkheid voor de omgang met seksualiteit bij de individuele gelovige ligt, of dat een uniforme visie wordt gecommuniceerd vanuit de leiding van de kerk of religieuze organisatie. In veel christelijke gemeenschappen zijn concrete regels over seksualiteit nauwelijks geformaliseerd en bestaan er vooral ongeschreven regels op lokaal niveau. Over het algemeen geldt dat conservatievere gemeenschappen strengere opvattingen en regels over seksualiteit hebben, terwijl meer liberale of seculiere gemeenschappen ruimere ideeën over seksualiteit hanteren.

De seksuele moraal binnen religieuze gemeenschappen ontwikkelt zich voortdurend, mede onder invloed van maatschappelijke veranderingen. In het begin van de twintigste eeuw golden in de Nederlandse samenleving bijvoorbeeld nog zedelijkheidswetten die pornografie en voorbehoedsmiddelen verboden, en werd masturbatie medisch afgeraden en als zondig beschouwd. In de afgelopen eeuw is de invloed van de kerk op de heersende seksuele moraal sterk afgenomen, zowel in de samenleving als binnen sommige religieuze gemeenschappen (Erwich & Leene, 2022). Binnen de Rooms-Katholieke Kerk (RKK) bestaat bijvoorbeeld vaak een groot verschil tussen de officiële visie van de kerkleiding en de praktijk onder gelovigen. Volgens kardinaal Wim Eijk (2022) spelen hierbij sociaal-culturele veranderingen en een gebrek aan kennis van de leer een rol. Ook onder katholieke theologen is er geen consensus over thema's als huwelijk, echtscheiding, anticonceptie en homoseksualiteit, terwijl het Vaticaan wel een eenduidige visie hierover communiceert.

Andere gemeenschappen, zoals de Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen (CGJG), hanteren daarentegen een uniforme seksuele moraal waar alle leden zich aan dienen te houden. Deze regels bestempelen bepaalde vormen van seksueel gedrag expliciet als zondig. Overspel, seksuele relaties buiten het huwelijk, pornografie, seksueel misbruik en andere vormen van grensoverschrijdend gedrag worden sterk afgekeurd en kunnen binnen de gemeenschap leiden tot disciplinaire maatregelen zoals formele uitsluiting. Het ouderlingenhandboek definieert seksuele immoraliteit als immoreel gebruik van de geslachtsorganen met wellustige intenties, waarbij vrijwillige deelname schuld met zich meebrengt (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2010, 2018, 2019, 2024). Masturbatie en pornografie zijn verboden, en volharden in deze zonden kan formele uitsluiting uit de gemeenschap tot gevolg hebben (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2018).

Volgens een respondent (expert #3) is de relatie met seksualiteit binnen het christendom altijd ingewikkeld geweest. In de Bijbel wordt aan de ene kant seksualiteit als een mooi en bijzonder geschenk gezien, waarbij seksueel verlangen positief kan zijn, zoals in het Bijbelse Hooglied dat liefde, verlangen en erotiek tussen een man en een vrouw beschrijft, en aan de andere kant worden ook de schaduwkanten van verkeerd handelen benadrukt, bijvoorbeeld bij verkrachting en incest (Erwich & Leene, 2022). De vroege christenen koppelden seksueel verlangen aan de zondeleer (zie o.a. paragraaf 5.1.2), waarbij verlossing primair de redding

van de ziel betrof. Het idee van zelfcontrole over het lichaam werd overgenomen van de Grieken en is nog steeds een invloedrijk concept (Erwich & Leene, 2022).

Binnen de islam wordt seksualiteit eveneens erkend als een natuurlijke menselijke behoefte, maar wel één die gereguleerd moet worden door religieuze voorschriften. Seksualiteit wordt gezien als een door God geschonken aspect van het menselijk bestaan, mits beleefd binnen een wettig heteroseksueel huwelijk (Hnass, 2019; zie ook paragraaf 9.2.2). Overleveringen van de profeet Mohammed beschrijven een open en zorgzame houding, waarbij respect en aandacht voor elkaars seksuele behoeften binnen het huwelijk centraal staan (Van Bommel, 2003). Ondanks deze positieve grondhouding wordt vrouwelijke seksualiteit in veel islamitische gemeenschappen strenger bewaakt dan mannelijke, wat vaak leidt tot sociale druk en stigmatisering bij seksueel actief gedrag buiten het huwelijk (Buitelaar, 2006, in Hnass, 2019). Jongeren in meer seculiere of stedelijke contexten zoeken vaak hun eigen balans tussen religieuze waarden en moderne ideeën over liefde en relaties (Buitelaar, 2003; in paragraaf 9.4 wordt dit verder besproken in relatie tot normatieve genderrollen).

Binnen het boeddhisme hangt de omgang met seksualiteit af van de stroming, de culturele context en of de beoefenaar monnik of leek is. Siddhartha Gotama (de Boeddha) groeide op in een aristocratische omgeving, omringd door vrouwen, waar polygamie wijdverspreid was. In deze context ontwikkelde hij ethische richtlijnen die seksuele activiteit niet afkeurden, maar wel beperkten. Zo riepen de vroege boeddhistische voorschriften mannen op om seksuele relaties te vermijden met meisjes onder ouderlijk gezag, verloofde of getrouwde vrouwen en veroordeelden (Walshe, 1986). Buiten de monastieke context gelden minder strikte regels. Er wordt aangeraden ethisch en respectvol met seksualiteit om te gaan; seksualiteit wordt niet als negatief beschouwd, maar overmatige gehechtheid aan lichamelijk genot wordt gezien als een mogelijke belemmering voor spirituele ontwikkeling. Voor lekenbeoefenaars behoort bijvoorbeeld het afzien van verkeerd seksueel gedrag tot de vijf basisvoorschriften, die vrijwillig worden onderschreven. Deze regels zijn geen goddelijk opgelegd gebod; de Boeddha moedigde individuen aan bewust te kiezen voor gedragsregels die hun welzijn en spirituele groei ondersteunen. Het gaat dus om een afspraak die de boeddhist met zichzelf maakt, niet met een hogere autoriteit (Walshe, 1986). Seksuele misstappen worden niet zwaarder of lichter beoordeeld dan andere overtredingen; ze worden gezien als één van de vele manieren waarop *kāma* (verlangen) kan leiden tot *dukkha* (existentieel lijden of ontevredenheid). Vanuit het perspectief van de Theravāda-stroming geldt: 'Onze *dukkha* – ons gevoel van frustratie en ontevredenheid – is geworteld in onze verlangens en hunkeringen. Hoe meer deze onder controle kunnen worden gebracht, hoe minder *dukkha* ervaren wordt' (Walshe, 1986, p. 4).[398] Voor lekenbeoefenaars gelden vrijwillig onderschreven gedragsregels, zoals het afzien van verkeerd seksueel gedrag, die gebaseerd zijn op inzicht in oorzaak en gevolg en het streven naar spirituele groei.

Ook binnen tantrische tradities blijft deze ethische basis bestaan, zij het dat lichaam en verlangen onder strikte voorwaarden soms worden ingezet als middelen tot transformatie. Deze benadering brengt mogelijk specifieke risico's met zich mee voor seksueel grensoverschrijdend gedrag. In tantrische relaties kan de nadruk op

[398] Vertaald uit het Engels: *'Our* dukkha *– our feeling, of frustration and dissatisfaction with life – is rooted in our desires and cravings. The more these can be brought under control, the less dukkha we shall experience.'*

het gebruik van lichaam en verlangen als middel tot spirituele transformatie kwetsbaarheden creëren, vooral bij machtsongelijkheid tussen leraar en leerling. Het charisma of gezag van een leraar kan leiden tot situaties waarin seksuele grenzen vervagen of grenzen worden overschreden. Een spiritueel kader of boeddhistische geloofsovertuigingen kunnen in zulke gevallen bovendien worden aangewend om het gedrag te legitimeren (zie ook paragraaf 10.5).

Resumerend verbinden alle onderzochte religieuze gemeenschappen seksualiteit op een of andere wijze aan religie. Binnen sommige gemeenschappen wordt de invulling van de seksuele moraal voorgeschreven door specifieke regels. Dit kan voor leden van de gemeenschap motiverend zijn om na te leven, om zo hun religieuze toewijding te laten zien. Tegelijkertijd kan de druk van dergelijke regels groot zijn, net als gevoelens van schuld en schaamte wanneer er niet aan voldaan kan worden. Andere gemeenschappen laten de invulling van de seksuele moraal in meer of mindere mate over aan de interpretatie van individuele gelovigen.

9.2.2 Geen seks buiten het (heteroseksuele) huwelijk

Een specifieke regel die binnen veel religieuze gemeenschappen voorkomt is een verbod op of enige vorm van afkeer van seksualiteit buiten het huwelijk. Binnen die gemeenschappen is het helder dat seksualiteit uitsluitend thuishoort binnen het (heteroseksuele) huwelijk. Deze regel wordt echter niet vanzelfsprekend door iedereen binnen deze gemeenschappen toegepast. Zo is, zoals eerder naar voren kwam, onder de meeste katholieken weinig begrip voor de officiële leer van de kerk op huwelijk en seksualiteit (Eijk, 2022) en worden jongere generaties in bijvoorbeeld de evangelische en pinksterbeweging en in islamitische gemeenschappen steeds liberaler in hun visie op seksualiteit (Kregting & Wijma, 2023; Buitelaar, 2003).[399] Toch is het binnen de evangelische en pinksterbeweging nog wel de dominante moraal, bevestigt de vertegenwoordiger van de Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten (VPE):

> 'Ons standpunt is helder. Wij geloven in een huwelijk tussen één man en één vrouw. Wij geloven niet in seksuele relaties vóór het huwelijk, dat is eigenlijk onze context. Ook als jonge mensen bij elkaar komen. Houd het goed, respecteer elkaar. In die zin is het simpel, zou ik kunnen zeggen. (…) Daarmee proberen we mensen te beschermen, hé?'

Datzelfde is terug te zien binnen de Hersteld Hervormde Kerk (HHK). Hoewel er in de gemeenschap geen regels zijn vastgelegd over seksualiteit, geeft een vertegenwoordiger van de HHK aan dat in de breedte van de kerk de overtuiging leeft dat seksualiteit 'een plaats heeft binnen het huwelijk. Ik heb in mijn gemeente bijvoorbeeld geen samenwonende stellen.' In de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) levert samenwonen daarentegen in de regelgeving geen bezwaren op, echter is deze kerk niet zo uniform als de HHK, en zijn er lokale gemeenschappen waar deze opvatting wel degelijk leeft. Het onderwerp seksualiteit stond in november 2024 nog op de agenda van de synode van de PKN, en een vertegenwoordiger van de PKN illustreerde hoe deze pluriformiteit in de praktijk werkt:

> 'De regelgeving is vrij ruim. In de synode in november was daar nog een heel gesprek over: wat bedoelen we nou precies met seksualiteit, hoe gaan we

[399] Er wordt heel verschillend gedacht over seks voor het huwelijk, blijkt uit onderzoek van BEAM, jongerentak van EO onder 1.700 jongeren tussen 12-25 jaar (Erwich & Leene, 2022).

daarmee om als kerk? Toen was de conclusie: we moeten dat gesprek gewoon voeren, zowel lokaal als regionaal als landelijk. We moeten elkaar en de verschillen blijven opzoeken. Je kan zeggen: wat is dit voor vage conclusie? Maar ik vond het eigenlijk wel een hele mooie, want het verschilt per persoon waarschijnlijk wat je ervan vindt en laten we het er vooral over hebben.'

De uiteindelijke visie op seksualiteit binnen en buiten het huwelijk, wordt in de PKN aan lokale gemeenschappen en individuele gelovigen overgelaten. Datzelfde geldt voor de Nederlandse Gereformeerde Kerken (NGK) en Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK). Er heeft in de NGK een verschuiving plaatsgevonden in de afgelopen decennia, leggen vertegenwoordigers van de NGK uit:

'Als je dertig, veertig jaar terug had samengewoond, mocht je niet meer trouwen in de kerk, maar dat is mee geëvolueerd met de maatschappij misschien. Is er een hoge seksuele moraal? Ja en nee. Ik denk vanuit Gods woord wel, maar vanuit de praktijk is er steeds meer souplesse. Er wordt altijd getracht inhoudelijk het gesprek erover te voeren. Het is geen vrijheid blijheid. En hoe kunnen we, als mensen samenwonen, toch zeggen: hoe denken jullie over trouwen? Staan jullie daarvoor open? In plaats van ze meteen bang te maken.'

De NGK lijkt daarmee een middenweg te hebben gevonden tussen de uitersten die voorkomen in christelijk Nederland. Enerzijds zien ze het huwelijk in deze gemeenschap wel als ideaal, maar worden stellen niet meer onder druk gezet om dit na te leven.

In de RKK en de CGJG wordt dit huwelijksideaal vanuit de top van de hiërarchie van de gemeenschappen expliciet gecommuniceerd. Beide gemeenschappen keuren zowel alle vormen van seksualiteit buiten het huwelijk (waaronder fantaseren en masturbatie, maar ook overspel) en echtscheiding af (RKK: Eijk, 2022). Binnen de CGJG kunnen deze zaken mogelijk leiden tot interne procedures, of een berisping door ouderlingen binnen de gemeenschap. Volgens de CGJG wordt in de Bijbel namelijk expliciet gesteld dat seksuele handelingen tussen mensen die niet met elkaar getrouwd zijn als zondig worden beschouwd. Dit geldt ook voor alle seksuele activiteiten tussen mensen van hetzelfde geslacht of tussen mensen en dieren. Seksuele immoraliteit moet volgens de richtlijnen gezien worden als ieder seksueel gedrag buiten het huwelijk en wordt binnen de CGJG dus als immoreel beschouwd (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2010, 2019)

Voor de RKK is seksualiteit onlosmakelijk verbonden met het huwelijk en voortplanting. Eijk (2022) beschrijft deze leer van de RKK over huwelijksmoraal en seksuele ethiek. Het weerspiegelt de relatie tussen God, Jezus en de Heilige Geest, alsook de relatie tussen Jezus en de kerk. Deze geestelijke dimensie verplicht de kerk zich volgens hem ook stelling te nemen over deze onderwerpen. Zaken die niet in overeenstemming zijn met deze visie worden door de RKK afgewezen, zoals echtscheiding (Eijk, 2022). Het huwelijk is, kort gezegd, in de eerste plaats gericht op voortplanting, in de tweede plaats op het verbond tussen een man en een vrouw. Seksualiteit buiten het huwelijk wordt afgewezen, omdat dit enkel gericht zou zijn op de lichamelijke kant van seksualiteit (lust), terwijl de ziel en de geest er ook bij horen. Die eenheid mag niet verbroken worden. Een juiste onthouding van seksualiteit is volgens Eijk geen onderdrukking, maar een streven van een mens

om het goede te doen (Eijk, 2022).[400] Daarnaast is binnen de RKK echtscheiding en hertrouwen in principe niet toegestaan, omdat het wezen van het huwelijk – een wederzijdse, totale, definitieve en exclusieve gave – daarmee volgens hen wordt geschonden.

Binnen de islam bestaan er religieus gezien tevens duidelijke richtlijnen omtrent seksuele gedragingen, waarbij het (heteroseksuele) huwelijk als de enige sociaal en religieus geaccepteerde context wordt beschouwd waarin seksuele beleving is toegestaan (Ajouaou, 2016). Dit blijkt bijvoorbeeld uit soera 23[401]:

> 'Het zal de gelovigen welgaan, die in hun salaat [het gebed] deemoedig zijn, die geklets mijden, die de zakaat [het geven van aalmoezen] opbrengen en die hun schaamstreek kuis bewaren, behalve bij hun echtgenotes of slavinnen waarover zij beschikken, dan valt hun niets te verwijten, maar zij die meer dan dat begeren, zij zijn het die overtreden.' (Koran 23: 1-7 in Ajouaou, 2016)

Seksuele relaties buiten het huwelijk worden in veel islamitische contexten dan ook afgekeurd. Wanneer dergelijke relaties toch plaatsvinden, volgt hierop vaak een huwelijk als een poging tot herstel van de religieuze en sociale orde (Nhass, 2019).

In de Koran wordt polygamie toegestaan, maar wel met duidelijke voorwaarden. In *Surah An-Nisa* (Koran 4:3) staat dat mannen met maximaal vier vrouwen mogen trouwen, op voorwaarde dat zij in staat zijn om hen rechtvaardig te behandelen. In de praktijk verschilt de toepassing hiervan sterk per gemeenschap of per land. In landen als Saoedi-Arabië is polygamie bijvoorbeeld toegestaan, terwijl het in seculiere staten als Tunesië en Turkije verboden is. Marokko heeft de voorwaarden voor polygamie sinds 2004 sterk aangescherpt (Ajouaou, 2016). In de Nederlandse wet is polygamie, in de zin van het aangaan van meerdere huwelijken, verboden.[402]

Overspel wordt in de islam als een van de zwaarste zonden beschouwd; de Koran kwalificeert dit als een ernstige misdaad, waarop zware (lijf)straffen staan (Ajouaou, 2016). Omdat er strenge regels bestaan rondom overspel en de gevolgen daarvan zeer ernstig kunnen zijn, zoeken sommige moslims naar manieren om seksuele relaties buiten het formele huwelijk toch religieus aanvaardbaar te maken. Dit leidt tot het ontstaan van verschillende vormen van tijdelijke of informele huwelijken, die per stroming en regio kunnen verschillen. Zo bestaat onder sjiitische moslims het zogenoemde 'genotshuwelijk' (*nikāḥ al-muṭ'a*), een tijdelijke huwelijksvorm. Onder soennitische moslims komt een vergelijkbare praktijk voor, bekend als het 'gemakshuwelijk' (*zawādj al-miysār*), waarbij het huwelijk met beperkte formaliteiten wordt gesloten. Daarnaast is er het zogenoemde *fātiha*-huwelijk, waarbij het uitspreken van het openingshoofdstuk van de Koran als voldoende wordt beschouwd om de relatie religieus te legitimeren (Ajouaou, 2016).

In de tijdlijn in hoofdstuk 8 en in een interview met een respondent (expert #8) komt naar voren dat tijdelijke of informele huwelijksvormen mogelijk ook in Nederland worden gesloten, soms met betrokkenheid van imams. Dit onderwerp heeft ook aandacht gekregen in de Nederlandse media. De berichtgeving ging

[400] Zoals het negende gebod uit de Tien Geboden: 'Gij zult de vrouw van een ander niet begeren' (Ex. 20:17 en Deut. 5:21 – *Herziene Statenvertaling*, 2010).
[401] Een soera is een hoofdstuk in de Koran, het heilige boek van de islam. De Koran bestaat uit 114 soera's, die elk verschillende verzen bevatten.
[402] Rijksoverheid (z.d.). *Aanpak Huwelijksdwang*. Geraadpleegd op 26 maart 2026, van Aanpak huwelijksdwang | Huwelijksdwang | Rijksoverheid.nl.

onder meer over zorgen rond mogelijke uitbuiting, bijvoorbeeld wanneer dergelijke huwelijken voor korte tijd of tegen betaling worden aangegaan. Tegelijkertijd was er verontwaardiging binnen delen van de moslimgemeenschap, waarbij werd benadrukt dat de meeste moslims deze praktijk afwijzen en dat het huwelijk als een serieuze en duurzame verbintenis wordt gezien.[403]

Op basis van de verzamelde gegevens kan samenvattend gesteld worden dat de focus van de seksuele moraal in veel religieuze gemeenschappen in dit onderzoek op het huwelijk ligt, wat voor veel gemeenschappen de enige plek is waar seksualiteit is toegestaan. Dit kan seksueel grensoverschrijdend gedrag mogelijk helpen voorkomen omdat alle seksuele gedragingen daarbuiten niet zijn toegestaan. Een uitzondering is seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen het huwelijk, waar later in deze paragraaf verder op in wordt gegaan. Door dit bovendien te verbinden aan de religie kan het in sommige gemeenschappen bijna een spirituele opdracht worden om deze regel na te leven. Anderzijds kan het voor slachtoffers gevoelens van schuld en schaamte teweegbrengen als zij door seksueel grensoverschrijdend gedrag niet meer aan deze regel kunnen voldoen. Dat kan worden versterkt wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt gezien als overspel, wat in veel gemeenschappen een grove schending van de seksuele moraal is. Dergelijke gevoelens kunnen de bespreekbaarheid van seksueel grensoverschrijdend gedrag verlagen, wat de toegang tot erkenning, steun en hulpverlening kan belemmeren.

LHBTQI+

De seksuele moraal gaat in de meeste religieuze gemeenschappen steeds uit van seksualiteit en het huwelijk tussen een man en een vrouw. Ruimte voor of acceptatie van personen die niet binnen het kader van man, vrouw, of heteroseksualiteit passen kan daardoor ontbreken.[404] Dit komt voort uit een in veel religies geldende standaardvisie dat er naast het reeds besproken ideaal van het heteroseksuele huwelijk, twee geslachten zijn: mannelijk en vrouwelijk.[405] Veel religieuze gemeenschappen worstelen hierdoor met recente opvattingen over gender en seksualiteit die niet in deze binaire schema's kunnen worden geplaatst (Erwich & Leene, 2022). Bovendien kan deze moraal een spagaat creëren voor zowel religieuze gemeenschappen als lhbtqi+-personen zelf: als zowel seks buiten het huwelijk als een niet-heteroseksueel huwelijk niet zijn toegestaan, blijft er voor lhbtqi+-personen vaak als enige mogelijkheid een celibatair leven over.[406]

---

[403] Rubio, I. (2022, 25 mei). Verontwaardiging bij moslims over 'genotshuwelijken'voor seks: 'Dit mag niet, huwelijk is serieuze zaak'. *AD*. Geraadpleegd op 26 maart 2026, van Verontwaardiging bij moslims over 'genotshuwelijken' voor seks: 'Dit mag niet, huwelijk is serieuze zaak' | Nieuws | AD.nl.

[404] In sommige gemeenschappen worden met name homoseksuele relaties actief afgewezen. In 2019 kwam dit onderwerp nog landelijk onder de aandacht vanwege de zogenoemde 'Nashvilleverklaring', waarin 250 voornamelijk christelijke prominenten in Nederland hun handtekening plaatsten onder een document dat stelde dat seksualiteit voorbehouden is aan het huwelijk tussen een man en een vrouw. Het kreeg al snel de naam 'homohaatmanifest' (Erwich & Leene, 2022).

[405] Zo staat in het scheppingsverhaal in de Bijbel het volgende: 'God schiep de mens als zijn evenbeeld, als evenbeeld van God schiep hij hen, mannelijk en vrouwelijk schiep hij de mensen' (*Herziene Statenvertaling,* 2010, Gen. 1:17). Volgens Erwich en Leene (2022) is het in discussies over gender en seksualiteit echter ingewikkeld om een eenduidige interpretatie te geven van dit soort teksten, omdat opvattingen uit de huidige tijd hierin niet zijn terug te lezen en zij weinig of geen raakvlak hebben met de wereld van vandaag.

[406] Binnen de evangelische gemeente Mozaiek werd dit dilemma in 2025 zichtbaar toen een groep lhbtiq+-personen zich afsplitste van de gemeente. In het Nederlands Dagblad werd dit door een vertegenwoordiger van deze groep als volgt beschreven: 'Bij de informatieavonden werd seksualiteit buiten het huwelijk "zonde" genoemd, legt Roukema uit. 'Dat gold als aanmoediging voor heterostellen van: "ga nou trouwen want dan zit je in de veiligheid van een huwelijk". Maar als je zegt dat homoseksuelen niet mogen trouwen, zet je ze voor een onmogelijk dilemma. Dat is geen klein detail,

In ieder geval in de evangelische en pinksterbeweging (en mogelijk ook in andere religieuze gemeenschappen) komen gemeenschappen voor die bovendien geloven dat God mensen kan en wil genezen van homoseksualiteit. De vertegenwoordiger van de VPE geeft aan dat het in hun gemeenschap lastig is om lhbtqi+-personen een veilige plek te bieden,[407] ondanks dat zij van harte welkom zijn:

> 'Dat vind ik persoonlijk heel erg. Ik zal er alles aan doen om daar iets mee te doen. Want God heeft mij door al die jaren heen gebruikt om pedofielen, homoseksuelen en lesbische mensen tot Jezus te mogen leiden. Ik weet hoe lastig het is als je in je identiteit anders gevormd bent dan God bedoeld heeft. Het is dan gewoon heel lastig om, ten eerste, die mensen te begrijpen en ten tweede, voor kerken om deze mensen te begrijpen. Ik sta ervoor dat ze veilig zijn. Anderen hoeven het er niet mee eens te zijn, dat mag. Ieder mag zijn mening hebben. En dan zijn er andere kerken die wél deze mensen omarmen. Dat is ook fijn. Dan zouden we zeggen: als je dat zo belangrijk vindt, ga daar dan heen.'

In sommige christelijke gemeenschappen mogen mensen die homoseksualiteit 'praktiseren' in de gemeenschap geen ambt bekleden of deelnemen aan het avondmaal.[408] De HHK is daar een voorbeeld van. Binnen de PKN en NGK worden deze relaties op landelijk niveau niet afgekeurd, maar lokale kerken krijgen de ruimte om hiervan af te wijken.[409] Binnen de CGK is er in 2025 veel discussie gaande over het onderwerp, wat tot een kerkscheuring geleid heeft. Lokale kerken houden er verschillende visies op na, en in verschillende synodes is tevergeefs geprobeerd tot een eensgezinde visie te komen.[410] In de RKK wordt het geslacht enkel bepaald door biologische kenmerken. Alle ideeën die hiervan afwijken worden afgewezen omdat hiermee het wezen van het huwelijksideaal volgens hen wordt geschonden. Discriminatie van en geweld tegen personen vanwege hun geslacht of geaardheid[411] moet echter wel verworpen worden (Eijk, 2022). Ook in veel andere christelijke gemeenschappen wordt onderscheid gemaakt tussen het 'zijn' en het 'doen' als het gaat over lhbtqi+-vraagstukken.

De afgelopen jaren komen er steeds meer ervaringsverhalen naar buiten en wordt er onderzoek gedaan naar de psychische en fysieke gevolgen van het onderdrukken van seksuele gevoelens en handelingen (of actief bestreden, zoals in

maar een fundamentele uiting van ongelijkwaardigheid' (Dijkhuizen, L., & Slendebroek, W. (2025, 17 juli). Lhbt+-groep maakt zich los van Mozaiek. 'We zijn hier niet volledig welkom'. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 18 juli 2025, van Lhbt+-groep maakt zich los van Mozaiek. 'We zijn hier niet volledig welkom' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland).

[407] Dit blijkt ook uit het onderzoek van De Bruijne et al. (2009). Mensen die geen erkenning vonden voor hun homoseksuele gevoelens en verlangens gaven aan zich niet thuis te voelen in deze gemeenschap en zij konden niet zichzelf zijn. Het valt op dat naast het interview met de vertegenwoordiger van VPE, in de documenten van de koepelorganisatie geen vermelding is van lhbtqi+-personen in de context van veilig kerk-zijn.

[408] Reformatorisch Dagblad. (2019, 25 november). *Synode HHK aanvaardt rapport homoseksualiteit.* Geraadpleegd op 13 juli 2025, van Synode HHK aanvaardt rapport homoseksualiteit.

[409] Protestantse Kerk in Nederland (z.d.). *Protestantse Kerk en het Homohuwelijk*. Geraadpleegd op 13 juli 2025, van Protestantse Kerk en het homohuwelijk | Protestantse Kerk in Nederland; A. de Jong. (2025, 8 maart). NGK geven homoseksuelen met relatie ruimte in alle ambten. *Reformatorisch Dagblad*. Geraadpleegd op 13 juli 2025, van NGK geven homoseksuelen met relatie ruimte in alle ambten.

[410] H. Meijer. (2025, 3 juni). Geen nieuwe synode voor de Christelijke Gereformeerde Kerken, vrees voor chaos in kerkverband. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 13 juli 2025, van Geen nieuwe synode voor de Christelijke Gereformeerde Kerken, vrees voor chaos in kerkverband - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[411] Dit kan mogelijk opgevat worden alsof bijvoorbeeld homoseksualiteit door de RKK wordt toegestaan. De geaardheid zelf is voor de RKK niet het probleem (homoseksuelen mogen immers tot priester gewijd worden), maar de handelingen die er mogelijk uit voortkomen (zoals homoseksuele relaties) zijn dat wel.

conversietherapie). Zowel binnen als buiten het huwelijk kunnen allerlei vormen van intimiteit en verbinding met anderen door deze onderdrukking beschadigd raken, zoals het aangaan van vriendschappen of het fysiek niet in staat zijn tot een orgasme (Gregoire, 2021). Daarnaast kan de onderdrukking van seksuele gevoelens juist problematische of schadelijke gedragingen tot gevolg hebben, zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag, blijkt uit onderzoek van Efrati (2018).

Huwelijkse gevangenschap: een voorbeeld

In religieuze gemeenschappen in Nederland wordt vaak, naast het burgerlijk huwelijk – dat wettelijk als enige rechtsgeldig is – een aanvullende religieuze huwelijksvoltrekking gehouden. De burgerlijke ceremonie wordt uitgevoerd door een ambtenaar van de burgerlijke stand in het bijzijn van ten minste twee getuigen. Religieuze huwelijken, zoals die binnen de islamitische, hindoeïstische, christelijke of orthodox-joodse gemeenschap, worden in Nederland niet als rechtsgeldig erkend (Molenaar, 2018).[412] Binnen religieuze gemeenschappen wordt het religieuze huwelijk echter vaak minstens zo belangrijk geacht als het burgerlijk huwelijk; het wordt niet alleen gezien als een wettelijke overeenkomst, maar vooral als een spirituele en blijvende belofte tussen partners in het bijzijn van God. In Nederland kunnen deze religieuze huwelijken worden voltrokken door bijvoorbeeld een imam in islamitische gemeenschappen of een predikant of priester in christelijke gemeenschappen. Soms vinden deze ceremonies in het buitenland plaats. Voor zover in dit onderzoek kan worden vastgesteld, is het in de praktijk echter alleen binnen sommige islamitische gemeenschappen op religieuze (niet op wettelijke) gronden toegestaan om een religieus huwelijk te voltrekken zonder dat er een burgerlijk huwelijk aan voorafgaat. In de onderzochte christelijke gemeenschappen is dit in principe niet mogelijk. Daar geldt dat het religieuze huwelijk altijd gekoppeld is aan een voorafgaand burgerlijk huwelijk, vanuit het principe dat de kerkelijke wetgeving een aanvulling is op het seculiere recht (zie ook paragraaf 11.4.1).

Het islamitische huwelijk wordt in Nederland niet erkend als een rechtsgeldig burgerlijk huwelijk. Dit kan tot verschillende problemen leiden, zoals het ontbreken van een wettelijke onderhoudsplicht bij een scheiding, onduidelijkheid over de afstamming van kinderen, en situaties waarin het burgerlijk huwelijk is ontbonden maar de man weigert bijvoorbeeld de islamitische scheidingsprocedure te voltooien. In zulke gevallen kan de vrouw volgens het recht van het land van herkomst nog steeds als gehuwd worden beschouwd (Jansen, 2017). Dit kan leiden tot zogenoemde huwelijkse gevangenschap: een situatie waarin iemand volgens de wet (burgerlijk) gescheiden is, maar religieus en sociaal nog altijd als getrouwd wordt gezien (Rutten et al., 2019).

In 2016 riepen imams en moskeebesturen op tot het niet meer sluiten van religieuze huwelijken zonder civiele registratie, mede om misbruik, uitbuiting en juridische onduidelijkheid te voorkomen.[413] Vooral bij machtsongelijkheid, afhankelijkheid of beperkte keuzevrijheid kan het ontbreken van officiële erkenning

[412] Zo staat in art. 1:30 lid 2 BW: 'De wet beschouwt het huwelijk alleen in zijn burgerlijke betrekkingen'. Een louter kerkelijk huwelijk is voor de Nederlandse Staat dan ook geen rechtsgeldig huwelijk. De wet verbiedt zelfs het sluiten van een kerkelijk huwelijk vóór het burgerlijk huwelijk: 'Geen godsdienstige plechtigheden zullen mogen plaats hebben, voordat de partijen aan de bedienaar van de eredienst zullen hebben doen blijken, dat het huwelijk ten overstaan van de ambtenaar van de burgerlijke stand is voltrokken' (Molenaar, 2018, p. 30).

[413] NOS Nieuws (2016, 10 oktober). *Moskeeën: eerst burgerlijk huwelijk daarna trouwen bij imam.* Geraadpleegd op 26 maart 2026, van Moskeeën: eerst burgerlijk huwelijk, daarna trouwen bij imam.

het risico vergroten dat seksueel gedrag religieus wordt gelegitimeerd, terwijl de vrijwilligheid of instemming onder druk staat.

De mogelijke invloed van religieuze huwelijken wordt duidelijk in een strafzaak die betrekking had op een jonge vrouw die werd gedwongen een islamitisch huwelijk aan te gaan met een man die haar fysiek mishandelde en seksueel intimideerde (ECLI:NL:RBARN:2012:BY7611). Nadat zij was verstoten door haar familie vanwege het hebben van seksuele relatie voor het huwelijk, werd er een religieus huwelijk geregeld door haar oom, waarbij een imam werd ingeschakeld. De man in deze strafzaak rechtvaardigde zijn seksuele handelingen met de vrouw door te stellen dat het huwelijk, volgens de islamitische traditie, hem het recht gaf om seksuele relaties van haar te eisen:

> 'Ik had buikpijn en kon amper lopen. Hij zei dat het niet uitmaakte: we waren voor de Imam getrouwd en daarom had ik niets in te brengen. Als hij seks wilde, had ik als vrouw maar te luisteren. Ik zei dat ik niet wilde, dat ik ziek was, maar hij deed het toch.' (ECLI:NL:RBARN:2012:BY7611)

Tot voor kort bood het Nederlandse recht weinig erkenning of bescherming voor vrouwen in huwelijkse gevangenschap. In enkele gevallen kon de rechter ingrijpen door bijvoorbeeld een dwangsom op te leggen aan een ex-partner die weigerde mee te werken aan de religieuze ontbinding. Sinds 1 juli 2023 is hierin verandering gekomen met de invoering van de 'Wet tegengaan huwelijkse gevangenschap'.[414] Deze wet stelt dat beide partners verplicht zijn mee te werken aan de religieuze scheiding. Het opzettelijk tegenwerken van een religieuze ontbinding is nu strafbaar, en ook familieleden of leden van de gemeenschap die medeplichtig zijn, kunnen worden vervolgd. De wet erkent huwelijkse gevangenschap als een schadelijke praktijk, vergelijkbaar met huwelijksdwang of vrouwelijke genitale verminking.

De oorzaken van huwelijkse gevangenschap zijn divers. Ze liggen onder andere in religieuze voorschriften, sociale normen, of als de (ex-)partner weigert mee te werken aan een religieuze ontbinding.[415] In sommige religieuze gemeenschappen is echtscheiding per definitie een taboe. Vrouwen die toch scheiden, kunnen worden gestigmatiseerd door hun familie en gemeenschap. Het internationale aspect maakt het soms nog complexer; echtparen met een multiculturele achtergrond trouwen geregeld in het buitenland. Wanneer zij in Nederland scheiden, blijft het religieuze huwelijk in het land van herkomst vaak geldig. Dit kan dan vaak pas worden beëindigd als de ex-echtgenoot actie onderneemt of instemt met een scheiding.[416] Wanneer een vrouw alleen in Nederland burgerlijk is gescheiden en vervolgens opnieuw trouwt, kan dit binnen de gemeenschap worden gezien als overspel. In sommige islamitische landen kan dit leiden tot strafrechtelijke sancties, zoals lijfstraffen of in extreme gevallen zelfs de doodstraf.[417]

Voor zowel mannen als vrouwen die geen religieuze echtscheiding kunnen verkrijgen, kan het aangaan van een nieuwe relatie binnen hun gemeenschap

[414] Rijksoverheid (z.d.). *Aanpak huwelijkse gevangenschap*. Geraadpleegd op 4 april 2026, van Aanpak huwelijkse gevangenschap | Huwelijksdwang | Rijksoverheid.nl.
[415] Femmes for Freedom (z.d.). *Huwelijkse gevangenschap*. Geraadpleegd op 7 juni 2025, van Huwelijkse gevangenschap | FFF.
[416] Femmes for Freedom (z.d.). *Huwelijkse gevangenschap*. Geraadpleegd op 7 juni 2025, van Huwelijkse gevangenschap | FFF.
[417] Femmes for Freedom (z.d.). *Huwelijkse gevangenschap*. Geraadpleegd op 7 juni 2025, van Huwelijkse gevangenschap | FFF.

sociale gevolgen hebben. In sommige gemeenschappen worden deze vrouwen dan gezien als 'onrein', 'gebruikt' of 'beschadigd', wat gepaard gaat met schaamte, uitsluiting en sociale druk. Dit betekent dat zij binnen hun religieuze gemeenschap geen nieuw huwelijk mogen sluiten en vaak sociaal worden buitengesloten. In conservatieve islamitische gemeenschappen wordt een relatie zonder een islamitische echtscheiding bijvoorbeeld vaak gelijkgesteld aan overspel. Zelfs wanneer er geen wettelijke consequenties zijn, kan dit zwaar wegen binnen de gemeenschap en leiden tot reputatieschade, niet alleen voor de vrouw zelf, maar ook voor haar familie en de bredere gemeenschap.

Huwelijkse gevangenschap speelt volgens onderzoek vooral bij vrouwen met een migratieachtergrond en binnen diverse religieuze groepen, zoals het jodendom, de islam, het hindoeïsme en het katholicisme (Van Eijk, 2018). Hoewel het vaak minder zichtbaar is dan in sommige andere religieuze groepen komt het ook voor binnen christelijke gemeenschappen in Nederland, met name in conservatieve christelijke gemeenschappen, waar scheiden als zonde wordt beschouwd en hertrouwen zonder kerkelijke toestemming vaak niet wordt toegestaan. Dit kan leiden tot sociale uitsluiting, schaamte en het gevoel van gevangen zitten in een huwelijk, zelfs als er een burgerlijke scheiding is (Van Eijk, 2018). De Gereformeerde Gemeenten, een reformatorisch christelijke stroming, stellen in hun publicatie 'De heilige huwelijkse staat' bijvoorbeeld dat hertrouwen alleen geoorloofd is als de echtscheiding het gevolg is van overspel. In andere gevallen wordt hertrouwen niet toegestaan, zelfs niet bij mishandeling of seksueel misbruik (De Synodale Commissie kerkelijke huwelijksbevestiging na echtscheiding, 2020). Vrouwen die hertrouwen zonder kerkelijke toestemming kunnen worden buitengesloten van kerkelijke rituelen zoals het avondmaal en ervaren sociale uitsluiting binnen de gemeenschap.[418]

In de RKK wordt het huwelijk beschouwd als een sacrament en is in principe onontbindbaar. Een kerkelijke scheiding is alleen mogelijk via een nietigverklaring, wat betekent dat het huwelijk vanaf het begin ongeldig wordt verklaard. Dit is een complex en langdurig proces dat meestal via de kerkelijke rechtbank (het officialaat) van het bisdom verloopt. Pas na een nietigverklaring[419] is het mogelijk om een nieuw kerkelijk huwelijk aan te gaan. Tot die tijd wordt hertrouwen binnen de kerk niet toegestaan. Vrouwen (en mannen) die hertrouwen zonder een kerkelijke nietigverklaring van hun eerdere huwelijk, kunnen volgens de katholieke leer bepaalde sacramenten, zoals de communie, niet ontvangen.[420] Dit kan leiden tot gevoelens van sociale uitsluiting of het idee geen volwaardig lid van de religieuze gemeenschap meer te zijn.[421]

[418] Nederlands Dagblad (2009, 25 februari). *Hertrouwen alleen toegestaan na overspel*. Geraadpleegd op 7 juni 2025, van Hertrouwen alleen toegestaan na overspel - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[419] Nietig verklaren betekent dat de kerk officieel vaststelt dat het huwelijk vanaf het begin nooit geldig is geweest. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren als één van de partners niet volledig vrij was om ja te zeggen, of als ze niet echt begrepen wat het huwelijk inhoudt. Door de nietigverklaring worden beide partners vrij om een nieuw kerkelijk huwelijk aan te gaan, alsof het vorige huwelijk nooit heeft bestaan (Nederlands Dagblad (2009, 25 februari). *Hertrouwen alleen toegestaan na overspel*. Geraadpleegd op 7 juni 2025, van Hertrouwen alleen toegestaan na overspel - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland).

[420] Dit komt ook voor in conservatieve protestantse en evangelische en pinkstergemeenten: men mag mogelijk niet aan het avondmaal, men mag geen kerkelijke functies meer bekleden, en hertrouwen ligt vaak ook heel ingewikkeld (hoewel dit omzeild kan worden door een externe predikant in te schakelen of zelfs op een externe locatie de kerkelijke inzegening te ontvangen).

[421] Paus Franciscus erkent in zijn apostolische exhortatie *Amoris Laetitia* (2016) dat hertrouwd gescheiden katholieken onder bepaalde omstandigheden, ook zonder kerkelijke nietigverklaring van hun eerdere huwelijk, toegang kunnen krijgen tot de sacramenten. Dit hangt af van de persoonlijke situatie van de betrokkenen. Daarnaast vereenvoudigde paus Franciscus in 2015 de procedure voor nietigverklaring

Seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen het huwelijk: een voorbeeld
Uit interviews en literatuuronderzoek blijkt dat seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen het huwelijk extra aandacht verdient, omdat dit nog niet binnen alle religieuze gemeenschappen wordt erkend.

Hoewel de CGJG veel nadruk leggen op respectvolle omgang binnen het huwelijk kan seksueel grensoverschrijdend gedrag, zoals verkrachting, binnen het huwelijk toch voorkomen. Volgens de leer van de gemeenschap kan een huwelijk alleen door God als ontbonden beschouwd worden bij 'hoererij' (seksuele ontrouw), of overlijden van een van de partners en niet in geval van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een van de partners.[422] Overspel zonder berouw kan leiden tot uitsluiting van de gemeenschap; een berouwvolle partner kan dan vergeving vragen. Wanneer de bedrogen partner die vergeving afwijst, wordt dit gezien als een geldige reden om het huwelijk te verbreken en opnieuw te trouwen. Seksueel geweld binnen het huwelijk wordt in deze context niet gezien als een legitieme reden voor ontbinding. Hoewel een scheiding van tafel en bed formeel dan een optie kan zijn, blijft het koppel voor de gemeenschap en voor God als getrouwd beschouwd, waardoor een nieuwe relatie uitgesloten is, gaven de vertegenwoordigers van de CGJG aan. In andere ernstige situaties, zoals huiselijk geweld, financiële verwaarlozing of dwang om religieuze principes te overtreden, kan een scheiding van tafel en bed worden overwogen. Dit betekent volgens hen echter niet dat men vrij is om te hertrouwen, aangezien de gemeenschap stelt: 'Indien iemand weggaat, moet hij ongehuwd blijven of zich met de partner verzoenen' (*Nieuwe-Wereldvertaling*, 2017, 1 Kor. 7:11). Het verbreken van een huwelijk wordt beschouwd als een persoonlijke keuze, ook wanneer er sprake is van mishandeling of seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Mogelijke redenen om het huwelijk te verbreken zijn bijvoorbeeld structurele financiële verwaarlozing, bijvoorbeeld door verslaving of gokken,[423] ernstig fysiek geweld, waarbij de veiligheid en gezondheid in gevaar zijn,[424] dwang om religieuze principes te schenden, wat een bedreiging vormt voor het geestelijke leven.[425] Echter, zonder overspel is iemand religieus gezien niet vrij om te hertrouwen.[426] Een van de slachtoffers in dit onderzoek beschrijft hoe ze uiteindelijk overspel pleegde om uit een (seksueel) gewelddadig huwelijk te ontsnappen, omdat haar eerdere pogingen om bij haar man weg te gaan geen uitkomst boden:

> 'Toen alles naar voren kwam wat er gebeurd was, namen mijn ouders mij in huis. Mijn vader was daar heel strikt over: je legt geen hand aan een vrouw, dat is niet wat wij voorstaan. Dus dat beleid is er wel, maar je mag niet weg. Als je weg wilt, dan komen de ouderlingen. Ik heb uitgelegd wat er allemaal is

van kerkelijke huwelijken, waardoor één rechtbank of de plaatselijke bisschop de zaak sneller kan behandelen. Deze maatregelen maken het proces toegankelijker en bieden een meer pastorale benadering voor hertrouwd gescheidenen (Nederlands Dagblad (2009, 25 februari). *Hertrouwen alleen toegestaan na overspel*. Geraadpleegd op 7 juni 2025, van Hertrouwen alleen toegestaan na overspel - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland. Zie ook ScheidingsWijze (z.d.). Katholiek zijn en gaan scheiden: Wat betekent dit voor jou? Geraadpleegd op 7 juni 2025, van Is echtscheiding toegestaan binnen Katholicisme? - ScheidingsWijze).

422 JW.org (2000, 15 december). *Vragen van lezers*. Geraadpleegd op 4 april 2026 van Vragen van lezers.

423 'Als iemand niet zorgt voor zijn familie, vooral zijn gezinsleden, heeft hij het geloof verloochend en is hij erger dan een ongelovige.' (*Nieuwe-Wereldvertaling*, 2017, 1 Tim. 5:8)

424 'Jehovah onderzoekt zowel de rechtsvaardige als de slechte, hij haat iedereen die van geweld houdt.' (*Nieuwe-Wereldvertaling*, 2017, Ps. 11:5)

425 'Petrus en de andere apostelen antwoordden: 'Wij moeten God als regeerder meer gehoorzamen dan mensen.' (*Nieuw-Wereldvertaling,* 2017, Hand. 5:29)

426 JW.org (z.d.). *Hoe denken Jehovah's Getuigen over echtscheiding?* Geraadpleegd op 20 februari 2025, van Hoe denken Jehovah's Getuigen over echtscheiding?.

gebeurd. Uiteindelijk kwam er een comitézaak, maar hij kreeg alleen restricties omdat hij had gelogen over zijn alcoholmisbruik. Ik mocht tijdens dat comité niet vertellen wat hij écht had gedaan, want het ging niet alleen om slaan, hij heeft me ook meerdere keren verkracht. Het antwoord was: daar gaan we het niet over hebben. Dat vond ik zo onrechtvaardig. Waar was de liefde waar ze het altijd over hadden? Ik kon dat niet rijmen met wat ik geleerd had.'

'Daarna werd gezegd: je moet wel terug naar je man. God wil dat je onder één juk blijft. We kregen een boek aangeraden: 'Gelukkig gezinsleven'. Dat moesten we samen gaan lezen. Dus ik ben teruggegaan, maar het ging echt niet. Toen leerde ik een andere man kennen en besefte ik: dit is mijn enige uitweg. Ik pleeg overspel en dan is het eindelijk klaar. Mijn moeder kwam erachter en belde me: 'Kom je spullen maar halen, want je hebt overspel gepleegd en je kan hier niet blijven.' Ik heb toen in mijn auto geslapen, omdat ik niet wist waar ik heen moest.' Op overspel staat uitsluiting. Ik had Gods wet overtreden en was in hun ogen een uitgesloten persoon. Had ik berouw getoond, dan had ik mogen blijven, maar had ik terug gemoeten naar mijn man. Dat was geen optie.'

Omdat ze haar familie en de gemeenschap miste, probeerde ze na vier jaar terug te keren: 'Om hersteld te worden, moest ik vergeving vragen aan mijn ex-man, die mij jarenlang mishandeld had. Hij had toen alweer een andere vrouw, en dat heb ik toen gedaan.'

Bovenstaande ervaring laat zien hoe verschillende factoren – religieuze opvattingen, sociale druk en interne procedures – samen kunnen komen op een manier die het voor een slachtoffer extra moeilijk maakt om een uitweg te vinden. Hoewel dit natuurlijk niet altijd zo hoeft te gaan, illustreert dit slachtoffer hoe de beperkte ruimte voor echtscheiding, de druk tot verzoening en de dreiging van uitsluiting een complexe situatie kunnen creëren. In zulke gevallen kan het voor een slachtoffer voelen alsof er weinig keuzes overblijven en kan de ondersteuning vanuit de gemeenschap beperkt of tegenstrijdig aanvoelen. Dit kan ervoor zorgen dat een slachtoffer niet alleen worstelt met het seksueel grensoverschrijdende gedrag zelf, maar ook met de consequenties van elke mogelijke keuze. Het laat zien hoe slachtoffers zich niet alleen door een dader, maar ook door het systeem en de gemeenschap waarin ze zich bevinden, in de steek gelaten kunnen voelen.

9.3 Bespreekbaarheid van seksualiteit

In deze paragraaf wordt de bespreekbaarheid van seksualiteit (paragraaf 9.3.1) en seksuele voorlichting (paragraaf 9.3.2) binnen religieuze gemeenschappen in relatie tot seksueel grensoverschrijdend gedrag besproken.

9.3.1 Algemeen

De bespreekbaarheid van seksueel grensoverschrijdend gedrag hangt samen met hoe in een religieuze gemeenschap over seksualiteit in het algemeen gesproken wordt. Dit kan variëren van gemeenschappen waarbinnen helemaal niet over seksualiteit gesproken wordt, tot gemeenschappen waar dit wel gebeurt. Volgens Erwich & Leene (2022) gaat het spreken over seksualiteit in die gemeenschappen meestal wel op een moralistische wijze: er wordt vooral benadrukt wat wel en niet

goed is volgens de gemeenschap in kwestie, en daarbij wordt meestal enkel waarschuwende taal gebezigd.

Het is in dergelijke contexten niet vreemd dat slachtoffers zich vaak niet herkennen in de definities van seksueel grensoverschrijdend gedrag of seksueel misbruik, omdat er bijvoorbeeld sprake was van verliefdheid, seksuele gevoelens of een eigen beslissing om (opnieuw) naar de dader toe te gaan (Van Dam & Eitjes, 1994). Volgens expert #4 (Veilige Kerk) is het daarom van belang dat religieuze gemeenschappen een visie op seksualiteit hebben, om te bepalen wat seksueel grensoverschrijdend gedrag is. Zij geeft als voorbeeld de bespreekbaarheid van zelfbevrediging in christelijke gemeenschappen:

> 'Er zijn hele generaties opgegroeid met het idee dat dit echt verkeerd is. Dat komt van het Bijbelverhaal van de verspilling van het zaad van Onan, die daarna dood neervalt.[427] De conclusie is dan: je mag niet masturberen. Men wist in die tijd nog niets van eicellen, en hoe het leven ontstond, dus zaad verspillen is leven, een kind, verspillen. Dat is vanuit die manier van denken ook logisch. Terwijl je met de inzichten van nu, psychologisch en wat seksualiteit betreft, ook kunt zeggen dat masturbatie gezond is om je lichaam te leren kennen. Het christelijk denken is natuurlijk heel mooi gericht op de ander, ook in de relatie en het huwelijk. Dat betekent alleen niet dat je zelf geen entiteit bent. Wat wordt er gezegd op moreel gebied, als het gaat over grenzen? Dan merk je dat erover praten lastig is, en dat dit veel vraagt. Gewoon spreken over seksualiteit en de kaders daarvan zijn van belang, maar tegelijkertijd worden die soms zo strakgetrokken. Alsof masturberen een doodzonde is. Seksuele zonden worden in het christendom vaak gezien als de ergste zonden. Daar maken we het wel heel ingewikkeld mee. Een gezonde theologie van seksualiteit is heel erg nodig. Als je het alleen maar moralistisch benaderd doe je het geen recht. Dat verklaart waarom het altijd zo ingewikkeld is geweest.'

Hoewel het tegenwoordig wel aan het veranderen is, wordt seksualiteit nog altijd niet of nauwelijks besproken in christelijke gemeenschappen (Erwich & Leene, 2022; Meldpunt Misbruik, 2024).

Binnen de CGJG wordt daarentegen wel veel over seksualiteit gesproken. Seksuele immoraliteit (zie paragraaf 9.2.1) wordt binnen de CGJG vaak niet alleen gezien als schadelijk voor de betrokkene, maar voor de gehele gemeenschap. Volgens de leer leidt het tot schuldgevoelens, ongewenste zwangerschappen, huwelijksproblemen, ziektes of zelfs de dood (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2018). Duidelijke seksuele gedragsregels zijn daarom belangrijk binnen de gemeenschap en het onderwerp is vaak onderdeel van Bijbelstudies of (studie)artikelen in de Wachttoren. Er wordt bijvoorbeeld in de literatuur besproken wat wel of niet is toegestaan in relaties tussen mannen en vrouwen, hoe iemand zich moet gedragen op het gebied van seksualiteit en in de omgang met het andere geslacht. Zo wordt er verwezen naar de gevaren van tekstberichten, vooral voor meisjes, die gewaarschuwd worden dat de woorden die je via sms of andere berichten stuurt verkeerd geïnterpreteerd kunnen worden.[428] De artikelen waarschuwen bijvoorbeeld dat tekstberichten een meisje kunnen laten overkomen als een flirt,

[427] In dit verhaal in Genesis 38 wordt beschreven dat Onan weigert zijn plicht te vervullen om nageslacht voort te brengen, door tijdens de geslachtsgemeenschap zijn zaad op de grond te lozen (coïtus interruptus). Het woord 'onanie' voor zelfbevrediging stamt ook van dit verhaal af.

[428] JW.org (z.d.). *Berichtjes sturen: waar moet ik op letten?* Geraadpleegd op 29 december 2024, van Berichtjes sturen: Waar moet ik op letten? | Jonge mensen vragen.

wat haar reputatie kan schaden. Ook wordt er nadruk gelegd op de kleding van vrouwen: te uitdagende kleding zou seksuele gevoelens bij mannen kunnen opwekken. Het dragen van bescheiden kleding wordt gepresenteerd als een manier om te voorkomen dat anderen in verleiding komen. Uit bijdragen van meerdere respondenten (expert #11, expert #5 en een van de slachtoffers) blijkt dat de focus op seksualiteit binnen de gemeenschap soms als paradoxaal wordt ervaren. Seksualiteit is zowel direct als indirect een veelbesproken onderwerp in de gemeenschapslectuur, waarbij de nadruk ligt op uiterlijk, gedrag en de risico's die seksualiteit met zich meebrengt. Seksualiteit wordt vaak geassocieerd met gevaar en zonde, en de boodschap is duidelijk dat iedere vorm vermeden moet worden buiten het huwelijk. Volgens een respondent (expert #11) kan dit leiden tot tegenstrijdige gevoelens: men wordt er voortdurend op gewezen en gewaarschuwd, maar mag er in de praktijk nauwelijks iets mee doen. Deze respondent legt uit:

> 'De seksuele moraal is heel dubbel. Het gaat vaak over seksualiteit; heel veel onderwijs gaat direct of indirect over dat onderwerp. Er wordt gekeken naar hoe je eruitziet; hoe kort is je rok, hoe diep is je top? En altijd met de waarschuwing hoe gevaarlijk seksualiteit is. Aan de ene kant wordt het constant aangestipt, maar aan de andere kant mag je er eigenlijk niks mee. Als er niet over gesproken wordt, dan is het een gebied waar je gewoon niet naar toe gaat, maar nu moet je constant bezig zijn met de vraag: wat heb ik aan, waar kijk ik naar, wat zeg ik…'

Doordat de gemeenschap verschillende aspecten van seksualiteit onder de noemer 'seksuele immoraliteit' schaart en situaties die hier mogelijk toe kunnen leiden sterk ontmoedigt, kunnen bepaalde risico's ook in sommige gevallen worden beperkt. Door het vermijden van risicovolle situaties en het hanteren van strikte gedragsnormen wordt een beschermende omgeving gecreëerd die mogelijk bijdraagt aan het verminderen van seksueel grensoverschrijdend gedag. De andere kant kan zijn dat er een taboesfeer ontstaat rondom verschillende vormen van seksualiteit die in de bredere maatschappij wel acceptabel zijn (homoseksualiteit, masturbatie), maar binnen de gemeenschap niet en die vervolgens kan leiden tot gevoelens van schaamte en schuld.

Tijdens een interview met deze respondent (respondent Safe Space Club) die werkt met meisjes met uiteenlopende culturele achtergronden, waaronder islamitische meisjes, komt naar voren hoe diepgeworteld het taboe op seksualiteit kan zijn binnen sommige islamitische gemeenschappen. Seksualiteit is niet alleen een privézaak, maar ook een collectieve zaak, waarbij de sociale risico's van openheid groot zijn. In Nederland zijn de initiatieven om binnen islamitische gemeenschappen seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar te maken in vergelijking met landen als de Verenigde Staten nog beperkt.[429]

Toch zijn er ook hier ontwikkelingen zichtbaar. Zo lanceerde Rutgers in samenwerking met jongeren van Marokkaanse afkomst de website geentaboes.nl,

[429] Voorbeelden van initiatieven in de Verenigde Staten zijn onder andere het HEART-project (Health Education Advocacy Research and Training) dat zich richt op seksuele voorlichting, gezondheidseducatie en het bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen moslimgemeenschappen, met bijzondere aandacht voor de positie van vrouwen en meisjes. (HEART Women & Girls (z.d.). *About HEART*. Geraadpleegd op 29 april 2025, van Home | HEART) en het Hurma Project; een onderzoeks- en beleidsinitiatief dat zich richt op het bevorderen van bewustzijn, preventie en herstel bij seksueel misbruik in islamitische contexten. Het project bepleit een islamitisch-ethische benadering van integriteit (ḥurma) en verantwoordelijk leiderschap. (Hurma Project (z.d.). *About the Hurma Project*. Geraadpleegd op 29 april 2025, van hurmaproject.com).

een digitaal platform dat basisinformatie biedt over thema's als seksualiteit, relationele grenzen en seksueel geweld. Een van de doelen van dit platform is het bespreekbaar maken van onderwerpen die binnen veel gemeenschappen gevoelig liggen, en het bieden van toegankelijke informatie en ondersteuning, waaronder anonieme online therapie via Interapy.nl. Op de pagina over islam en seksualiteit verwijst geentaboes.nl naar islamitische bronnen waarin wordt benadrukt dat wie gedwongen wordt tot seksuele handelingen geen schuld draagt. Een vers uit de Koran (24:33) wordt daarbij aangehaald: 'En dwingt niet uw slavinnen tot prostitutie, als zij kuis willen blijven... En wie daartoe gedwongen wordt – Allah zal na hun dwang hen vergeven en genadig zijn'.[430] Ook wordt er verwezen naar een hadith[431] waarin de profeet Mohammed stelt: 'God vergeeft mijn gemeenschap haar fouten, hetgeen ze zijn vergeten en hetgeen waartoe ze gedwongen zijn.[432] Daarnaast stelt volgens de website de islamitische geleerde Al-Ghazali in zijn werk *Al-Mustasfa*[433] dat iemand onder dwang niet verantwoordelijk gehouden kan worden. Hoewel deze bronnen op verschillende manieren kunnen worden geïnterpreteerd, kunnen deze uitspraken bijdragen aan het wegnemen van schuldgevoelens en het erkennen van slachtofferschap binnen een religieus referentiekader.

Volgens Fadel (2021) is een terughoudende houding met betrekking tot het bespreken van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder meer geworteld in schriftelijke bronnen en het bredere morele kader van de islamitische gemeenschap. Een belangrijk punt wat hij naar voren brengt, is een gebeurtenis waarin de vrouw van de profeet Mohammed, ʿĀisha, werd beschuldigd van overspel. Volgens Fadel benadrukt de Koran (24:11–20) in deze context het belang van terughoudendheid bij het verspreiden van beschuldigingen zonder bewijs.

Deze verzen hebben in sommige islamitische interpretaties geleid tot een sterk ethisch appel op het vermijden van roddel en het beschermen van iemands reputatie of eer (Fadel, 2021). Volgens de onderzoeker weerspiegelt de neiging om gereserveerd om te gaan met beschuldigingen van seksueel wangedrag onder meer een verlangen naar rechtvaardigheid en het principe om anderen het voordeel van de twijfel te gunnen (ook wel *ḥusn al-ẓann* genoemd). Zwijgzaamheid binnen deze context hoeft dan ook niet per definitie te worden opgevat als een vorm van afwijzing van het slachtoffer, maar kan onderdeel zijn van een religieus geïnspireerde moraal die het belang van terughoudendheid onderstreept (Fadel, 2021).

---

[430] Geen Taboes (z.d.). *Islam en Seksualiteit.* Geraadpleegd op 11 februari 2025, van Geen taboes).

[431] Een hadith is een overgeleverde uitspraak of handeling van de profeet Mohammed, die samen met de Koran een belangrijke bron vormt voor de islamitische leer en praktijk.

[432] De website verwijst naar een uitspraak van de profeet Mohammed: Allah has forgiven for me my nation their mistakes and forgetfulness, and what they are forced to do.' Sunnah.com (z.d.). *Sunan Ibn Mājah (Hadith nr. 2043).* Geraadpleegd op 30 april 2025 van Sunan Ibn Majah 2043 - The Chapters on Divorce - Sunnah.com - Sayings and Teachings of Prophet Muhammad (ﷺ).

[433] Abū Ḥāmid al-Ghazālī (1058–1111), een invloedrijk islamitisch denker en jurist uit de regio Chorasan (huidig Iran), geldt als een van de voornaamste geleerden in de islamitische traditie. Hij leverde met zijn werk *Al-Mustaṣfā min ʿIlm al-Uṣūl* (de essentie van islamitische rechtstheorie) een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van de islamitische rechtsfilosofie. Hij wordt vaak aangeduid met de eretitel Ḥujjat al-Islām (het bewijs van de islam), vanwege zijn blijvende impact op islamitisch denken. De website verwijst naar de volgende uitspraak: 'Hij/Zij die gedwongen zijn tot iets, zijn niet schuldig (...) en hen treft geen blaam' is afkomstig uit zijn werk Al-Mustaṣfā min ʿIlm al-Uṣūl (de essentie van islamitische rechtstheorie), een van zijn belangrijkste bijdragen aan de islamitische rechtsmethodologie.

9.3.2 *Seksuele voorlichting*

De bespreekbaarheid van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen hangt sterk samen met hoe er binnen de gemeenschap over seksualiteit wordt gesproken en of er plek is voor seksuele voorlichting. In gemeenschappen waar het bespreken van seksualiteit taboe is, zal over het algemeen ook geen seksuele voorlichting gegeven worden. In andere gemeenschappen kan seksualiteit wel besproken worden, maar wordt er niet actief vanuit bijvoorbeeld het leiderschap van een gemeenschap aan voorlichting gedaan. Tot slot zijn er gemeenschappen waarbinnen wel seksuele voorlichting gegeven wordt, ofwel op uniforme wijze die door het leiderschap is bepaald, ofwel vullen lokale gemeenschappen deze voorlichting naar eigen inzicht in.

De protestantse kerken en de evangelische en pinksterbeweging zijn een voorbeeld van dat laatste. Seksuele voorlichting komt bijvoorbeeld voor in het Bijbelse onderwijs aan jongeren, bijvoorbeeld in een jeugdgroep.[434] Het kan ook deel uitmaken van cursussen in deze gemeenschappen die stellen voorbereiden op het huwelijk.[435] Er is dus geen gestandaardiseerde methode van seksuele voorlichting in deze kerken. Volgens een respondent (expert #4) staat vaak centraal wat de Bijbel zegt over seksualiteit, maar er mag wat hem betreft nog meer ruimte komen voor het bespreken van gender en seksualiteit, grenzen, en de positieve kanten van seksualiteit.

De christelijke meldpunten en stichting Veilige Kerk (zie paragraaf 13.5) bieden in de christelijke gemeenschappen in dit rapport (m.u.v. CGJG) specifieke voorlichting over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het doel van deze voorlichting is om een open sfeer tot stand te brengen in de lokale kerken, waarbinnen open over het onrecht van seksueel grensoverschrijdend gedrag gesproken wordt. Als er in een gemeenschap niet over gepraat kan worden, melden slachtoffers zich ook niet, zegt een respondent van meldpunt MM. En daar profiteren daders uiteindelijk van. Een vertegenwoordiger van de HHK geeft aan dat het doel is om de drempel om te melden zo laag mogelijk wordt gemaakt, 'maar er zullen altijd gevallen blijven die toch niet over de drempel komen.'

Binnen de CGJG speelt seksualiteit een belangrijke, maar ook complexe rol (paragraaf 9.2.1). De seksuele moraal is hoog en seksualiteit wordt vaak gezien als iets dat onder controle gehouden moet worden (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2018). Seksuele voorlichting door middel van religieus onderwijs begint in deze gemeenschap al vroeg, zo legt een respondent uit die binnen de gemeenschap is opgegroeid (expert #11):

> 'Aan de ene kant wordt het [seksualiteit] constant aangestipt, en aan de andere kant mag je er niks mee. Je begint met het boekje "Lessen van de grote onderwijzer" en daarin staat al; een jongetje ziet er zo uit, en een meisje ziet er zo uit, en het kan soms verleidelijk zijn om op onderzoek uit te gaan. Maar mensen die dat doen, dat zijn eigenlijk vrienden van de duivel. Weet dat je

[434] Een voorbeeld daarvan in de PKN is hier te vinden: Protestantse Kerk (z.d.). *Denkstof 'Mag ik genieten van seks?'* Geraadpleegd op 24 maart 2026, van Denkstof 'Mag ik genieten van seks? | Protestantse Kerk in Nederland.

[435] Een voorbeeld daarvan is de Premarriage Course van Alpha Nederland, een interkerkelijke organisatie die verschillende cursussen aanbiedt voor christenen en mensen die het christendom willen leren kennen. Zie Alpha Nederland (z.d.). *Wat is de Premarriage Course?* Geraadpleegd op 24 maart 2026, van Wat is de Premarriage Course? - Alpha Nederland

daarmee Jehovah heel verdrietig maakt, en wil jij diegene zijn die Jehovah verdrietig maakt? En als je dan wat ouder wordt dan krijg je het boekje "Jonge mensen vragen" en daar staan hele hoofstukken in hoe te denken over masturbatie; wat kan je daaraan doen, waarom mag het niet en hoe kun je deze zonde afleren?'

Binnen de CGJG wordt ook veel nadruk gelegd op Bijbelse principes zoals respect voor anderen. Daaronder valt bijvoorbeeld het vermijden en veroordelen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen volwassenen. Seksueel geweld wordt duidelijk afgekeurd, en de gemeenschap stelt zich actief ten doel om slachtoffers zowel binnen als buiten de geloofsgemeente te ondersteunen. Deze waarden komen terug in publicaties en op de officiële website van de CGJG, waar onderwerpen als seksuele intimidatie, verkrachting en seksueel (kinder)misbruik met regelmaat worden besproken.

Op de website van de CGJG zijn ook diverse artikelen te vinden over seksueel geweld of grensoverschrijdend gedrag. Publicaties hierover gaan terug tot 1980.[436] Sommige artikelen bieden uitgebreide voorlichting over seksuele intimidatie, verkrachting en seksueel (kinder)misbruik en hebben als doel jongeren en volwassenen bewust te maken en handvatten te geven voor hoe hiermee om te gaan. De artikelen benadrukken dat de Bijbel seksueel geweld sterk afkeurt en wijzen erop dat daders vaak bekenden van het slachtoffer zijn. Jongeren worden aangemoedigd om na te denken over hun grenzen en hun reactie in een dergelijke situatie.

Ook bevatten de artikelen op de website praktische richtlijnen en ervaringsverhalen over hoe te handelen bij ongewenste benaderingen, bedreigingen of intimidatie, ook binnen een liefdesrelatie.[437] Er wordt bijvoorbeeld aangeraden om duidelijke grenzen te stellen, ongewenst gedrag direct af te wijzen: 'Als je door je vriend onder druk gezet wordt om ongepaste dingen te doen, zeg dan meteen duidelijk: 'Stop daarmee!' of 'Hou je handen thuis!' Wees niet bang dat hij het dan uitmaakt. Als hij het om zo'n reden uitmaakt, is hij het niet waard!' *(*Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2017:26).

Daarnaast wordt slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag aangeraden om steun te zoeken bij familie of vrienden en te praten over wat hen is overkomen. Een voorbeeld wordt gegeven aan de hand van het Bijbelse verhaal van Job, waarin hij zijn gevoelens uitte tijdens moeilijke tijden: 'In de Bijbel lees je over de ellende die Job meemaakte. Toen Job het extreem moeilijk had, zei hij: "Ik zal spreken in mijn bittere ellende!" Dat is een goed voorbeeld om te volgen. Vertel iemand die je vertrouwt wat er is gebeurd' (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2018, p. 25). Ook bevatten de artikelen op de website praktische richtlijnen en ervaringsverhalen over hoe te handelen bij ongewenste benaderingen, bedreigingen of intimidatie, ook binnen een liefdesrelatie.[438] Veel van dit materiaal gaat ook in op seksueel kindermisbruik, en benadrukt dat ouders de primaire verantwoordelijkheid dragen voor de bescherming en opvoeding van hun kinderen. Dit familiegerichte

[436] Watchtower ONLINE LIBRARY (z.d.). *Verkrachting: een toenemende verschikking. Ontwaakt! 1980.* Geraadpleegd op 17 februari 2025, van Verkrachting — Een toenemende verschrikking — Watchtower ONLINE LIBRARY)

[437] JW.org (z.d.). *Wat andere jongeren zeggen. Seksuele intimidatie*. Geraadpleegd op 17 februari 2025, van Videofragmenten: Wat andere jongeren zeggen over seksuele intimidatie.

[438] JW.org (z.d.). *Wat andere jongeren zeggen. Seksuele intimidatie*. Geraadpleegd op 17 februari 2025, van Videofragmenten: Wat andere jongeren zeggen over seksuele intimidatie.

perspectief kan bijdragen aan de preventie van seksueel kindermisbruik, doordat ouders bewust worden gemaakt van het risico en hun rol in de bescherming van hun kinderen.

Seksuele voorlichting in islamitische gemeenschappen in Nederland richt zich, net als in de reeds besproken christelijke gemeenschappen, vaak op wat wel of niet toegestaan is binnen het eigen religieuze kader. Er wordt daarbij zelden expliciet over seksualiteit gesproken. Dit beïnvloedt ook de communicatie binnen families: ouders vermijden expliciete taal en hanteren bedekte termen zoals 'slapen met' in plaats van 'seks hebben' en zullen waarschijnlijk niet gauw vragen naar details als er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Nhass, 2019). Toch wijzen ontwikkelingen volgens expert #11 op een geleidelijke verschuiving. In een onderzoek naar sexting gaven moeders aan behoefte te hebben aan handvatten om hun dochters weerbaar te maken, vanuit een religieus verantwoorde invalshoek. Steeds vaker spelen professionals met een islamitische achtergrond hierin een belangrijke rol, onder andere binnen moskeeën. Ook wordt door een respondent (respondent Safe Space Club) het belang van cultuursensitieve voorlichting benadrukt, gericht op preventie en het vergroten van kennis over relaties en lichamelijke integriteit binnen een religieuze context.

9.4 Normatieve genderrollen

Deze paragraaf beschrijft globaal de normatieve genderrollen die in veel onderzochte religieuze gemeenschappen kunnen spelen bij het voorkomen of ontstaan, en ook bij de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag (paragraaf 9.4.1). Deze normatieve genderrollen creëren ook verwachtingen van hoe mannen en vrouwen zich zouden moeten gedragen, wat in paragraaf 9.4.2 uitgebreider wordt behandeld.

9.4.1 Man-vrouwverhoudingen

Traditionele rolverdeling
Voor de meeste religieuze gemeenschappen in dit rapport geldt dat er op een of andere manier een traditionele opvatting heerst over de man-vrouwverhoudingen. De specifieke toepassing hiervan loopt sterk uiteen. Zo zijn er enkele gemeenschappen waarin vrouwen bijvoorbeeld religieuze (leiderschaps)posities mogen bekleden, echter geldt in de meerderheid van de gemeenschappen dat deze zijn voorbehouden aan mannen. Over het algemeen geldt: hoe conservatiever de gemeenschap, hoe traditioneler de opvatting over man-vrouwverhoudingen.

Onder de wijze waarop de verhouding tussen mannen en vrouwen in christelijke gemeenschappen wordt ingevuld ligt vaak hetzelfde principe: de man is het hoofd en geestelijk leider van het gezin. Dit is een weerspiegeling van Jezus die het hoofd van de gemeente is, zoals bijvoorbeeld beschreven wordt in de geloofsverklaring van de VPE: 'Wij geloven dat de Gemeente de gemeenschap is waardoor God zijn heilswerk onder leiding van Christus als Hoofd en door de kracht van de Heilige Geest, in deze wereld wil realiseren'.[439] Dit hangt sterk samen met het ideaal van het huwelijk en het gezin, waarbinnen de man eindverantwoordelijkheid draagt en beslissingen neemt. De vrouw is daarbinnen dienstbaar aan de man.

[439] VPE (z.d.). *Geloofsverklaring*. Geraadpleegd op 28 november 2024, van Geloofsverklaring – VPE.

Een ander voorbeeld zijn de CGJG. Volgens een respondent (expert #11) is binnen deze gemeenschap de positie van de vrouw in een gezin veelal ondergeschikt: de man is het hoofd van het gezin, de vrouw mag de man wel adviseren, maar de man neemt beslissingen en draagt de verantwoordelijkheid. Volgens haar heeft de positie van de vrouw ook invloed op hoe er wordt omgegaan met seksualiteit binnen het huwelijk. Toen zij trouwde binnen de gemeenschap beschrijft ze dat haar man haar 'echtgenoot-eigenaar' werd, en zij op dat moment onderdanig was aan haar man. Volgens de interpretatie van de CGJG komt voort uit de Bijbel dat je elkaar seksualiteit niet mag onthouden. De respondent legt dit als volgt uit:

> 'In de praktijk komt het voor dat de behoefte van de man anders ligt, maar dat de vrouw wel aan die behoefte moet voldoen, omdat zij hem anders blootstelt aan overspel. Jij bent als vrouw dus verantwoordelijk voor het gedrag, in dat opzicht, van jouw man.'

Binnen islamitische gemeenschappen bestaan veel verschillende opvattingen over de positie van de vrouw en de manier waarop de islam genderrollen definieert (Glas, 2023). Het is belangrijk om te benoemen dat binnen moslimgemeenschappen, net als binnen andere religieuze tradities, hierover meerdere opvattingen bestaan gebaseerd op lokale cultuur, opvoeding, en de leer van specifieke religieuze autoriteiten. De traditionele rolverdeling binnen islamitische gezinnen is deels gebaseerd op interpretaties van religieuze teksten, maar wordt eveneens beïnvloed door bredere culturele verwachtingen en historische gemeenschapsverhoudingen (Nhass, 2019). Deze rolpatronen kunnen ook de publieke participatie van vrouwen beperken, een beperking die veelal voortkomt uit culturele normen eerder dan uit religieuze voorschriften (Buitelaar, 2006; Nhass, 2019).

De aanname dat de islam vrouwen altijd systematisch onderdrukt worden via religieuze voorschriften, zoals kledingvoorschriften of familieverhoudingen, vereist daarom nuancering (Buitelaar, 2006). Een vers dat vaak centraal staat in discussies over gender en machtsverhoudingen in de islam is Koran 4:34 (*Surah-an-Nisa*):

> 'De mannen zijn de toezichthouders over de vrouwen omdat Allah de één boven de andere bevoorrecht heeft en omdat zij van hun eigendommen uitgeven (aan de vrouwen). En de oprechte vrouwen zijn de gehoorzame vrouwen en zij waken (over zichzelf en de eigendommen) in de afwezigheid (van haar man), zoals Allah ook waakt. En wat betreft hen (echtgenotes) waarvan jullie ongehoorzaamheid vrezen: vermaant hen, (als dat niet helpt) negeert hen (in bed) en (als dat niet helpt) slaat hen (licht). Indien zij jullie dan gehoorzamen: zoek den geen voorwendsel (om hen lastig te vallen).' (Leemhuis, 1989)

Naast de verschillende interpretaties van dit vers[440] vindt met name over de instructie om vrouwen te 'slaan' veel discussie plaats. Sommige interpretaties benadrukken dat de handeling symbolisch bedoeld is of slechts in uiterste gevallen toelaatbaar, mits zonder schade toe te brengen, en dat het volledig in strijd is met

[440] In de Arabische versie van dit vers wordt de man beschreven als *qawwam* – vaak vertaald als 'hoofd van het gezin' of 'onderhouder' – wat aanleiding heeft gegeven tot uiteenlopende interpretaties van dit woord (Ismail et al., 2024). Sommige vertalingen of interpretaties benadrukken een hiërarchische relatie tussen mannen en vrouwen, terwijl andere interpretaties meer wijzen op de verantwoordelijkheden van mannen ten opzichte van hun gezin, zoals het bieden van financiële en praktische zorg en bescherming[440]. De term *qawwam*, afgeleid van *qā'im*, duidt in de klassieke Arabische taalkunde op het 'zorgdragen voor' of 'verantwoordelijkheid nemen voor', wat volgens sommigen ook wijst op morele verplichtingen in plaats van autoritair gezag (Ismail et al., 2024).

de geest van de profeet Mohammed, die geweld tegen vrouwen juist sterk afkeurde (Omar, 2014). Op publieke fora, zoals Marokko.nl, worden deze verzen ook regelmatig besproken en geherinterpreteerd in het licht van hedendaagse vragen over gezinsleven, emancipatie en religieuze verplichtingen.[441] Religieuze leiders kunnen een belangrijke preventieve rol spelen in het tegengaan van geweld tegen vrouwen, door het promoten van geweldloze omgangsvormen en het contextualiseren van religieuze teksten (Janssen, 2022).

In het algemeen geldt: hoe traditioneler de verhouding tussen mannen en vrouwen in religieuze gemeenschappen, hoe minder er over seksuele veiligheid gesproken wordt.[442] Dat kan logisch zijn wanneer de vrouw geacht wordt zich te onderwerpen aan het gezag van haar man of de mannen binnen de gemeenschap, omdat zij daardoor mogelijk niet in staat is om zelf te bepalen wat zij als seksueel grensoverschrijdend gedrag beschouwt. Een notie als consent functioneert in een dergelijke context bijvoorbeeld niet. Wanneer daarnaast de norm is dat een vrouw zich meldt bij haar echtgenoot of het (mannelijk) leiderschap van de kerk als er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag, terwijl tegelijkertijd huwelijkse trouw of een strikte seksuele moraal de norm zijn, kan de drempel om te melden hoog zijn. Dat kan verder worden versterkt als de eigen echtgenoot of iemand uit het leiderschap de dader is. Deze mechanismen binnen de geldende man-vrouwverhoudingen in een lokale gemeenschap kunnen daarom het risico op seksueel grensoverschrijdend gedrag verhogen.

Beperkte macht van vrouwen

De traditionele rolverdeling in veel religieuze gemeenschappen betekent formeel niet dat mannen en vrouwen niet gelijkwaardig zijn. De officiële leer van de RKK verwoordt dit als volgt: mannen en vrouwen zijn beiden geschapen naar het beeld van God en bezitten zij daarom gelijke waardigheid, maar kennen zij wel hun eigen rol in de wereld. De verhouding tussen de twee rollen wordt omschreven als 'complementariteit', wat wil zeggen dat mannen en vrouwen een eigen rol hebben die voortvloeit uit het biologische geslachtsverschil (Eijk, 2022). Een vertegenwoordiger van de VPE illustreerde deze tweeledigheid als volgt:

> 'Het is niet zo dat een vrouw onderdanig móet zijn aan de man. Want een paar regels daarvoor staat [in de Bijbel] 'Wees elkaar onderdanig.' Dus de man moet de vrouw liefhebben. Natuurlijk mag de vrouw ontzag hebben voor de man, maar dat moet in samenspraak, waarbij je elkaar stimuleert wat God in je gelegd heeft, om dat naar boven te laten komen. Dus er is zeker wel aandacht voor.'

Deze verschillende rollen kunnen echter alsnog resulteren in ongelijkwaardigheid van mannen en vrouwen in religieuze gemeenschappen. Daarbij stellen Erwich en Leene (2022) dat sociale, economische en/of politieke scheiding van geslachten seksueel grensoverschrijdend gedrag aanmoedigen. Een respondent (expert #4) bevestigt dit. Hij zegt over seksueel grensoverschrijdend gedrag, zowel in religieuze gemeenschappen als in de algemene samenleving:

---

[441] Rabiya (2003, 30 mei). *De vrouw slaan??* [online forum post] Marokko Community. Geraadpleegd op 29 april 2025, van De vrouw slaan ???).

[442] Legemaat, M. (2024, 13 november). *Seksueel misbruik wordt in de kerk minder snel herkend. 'We moeten onze ogen openen voor de realiteit'.* Geraadpleegd op 13 november 2024, van Seksueel misbruik wordt in de kerk minder snel herkend. 'We moeten onze ogen openen voor de realiteit' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

> ‘Het is geen seksueel probleem. Het is een machtsprobleem. (…) Wij zijn in onze samenleving uiteindelijk erg gericht op je positie verwerven en vasthouden. En dat zit hem in seksisme. En dat zit hem in racisme. Dus dat we op de één of andere manier voortdurend bezig zijn met woorden om onze posities te vergroten. Dus [seksueel] misbruik komt nooit uit de lucht vallen. Het is altijd onderdeel van een cultuur. Op het moment dat je altijd grapjes maakt over vrouwen en je laat merken dat ze minder waard zijn, dan is het ook makkelijker om op een gegeven moment dingen te doen die niet oké zijn. Omdat ze uiteindelijk minder waard zijn. En ik geloof oprecht dat een deel van de daders denkt dat ze het stoer vinden of grappig. Of dat ze niet in de gaten hebben wat het vernietigende is. (…) Waarom doe je zoiets? En waarom probeer je iemand anders lichaam te bezitten, anders dan dat het uiteindelijk een teken van macht is?’

Het risico op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag kan verder worden vergroot wanneer traditionele rolverdelingen misbruikt worden om seksisme of misogynie in stand te houden (Bauman, 2024). Dit risico wordt erkend door meldpunt SEM, blijkt uit de lessen die zij formuleerden naar aanleiding van de onthullingen over seksueel grensoverschrijdend gedrag bij *The Voice of Holland* in 2022:

> **‘Les 6: Creëer een cultuur van gelijkwaardigheid van vrouwen en mannen.**
> Seksisme is overal. Ook in de kerk. Seksisme is elke uiting (daad, woord, beeld, gebaar) die voortkomt uit het idee dat sommige personen, meestal vrouwen, omwille van hun sekse minderwaardig zijn. Als dit onderdeel is van de cultuur in de kerk, impliceert het dat mannen superieur zijn. Ook dan is er sprake van machtsongelijkheid.’[443]

Vrouwelijk leiderschap en invloed

Eén van de manieren waarop het verschil tussen mannen en vrouwen wisselend geïnterpreteerd en toegepast wordt binnen religieuze gemeenschappen, is in de toegang die vrouwen al dan niet hebben tot leiderschapsposities. Zo spelen vrouwen in de RKK geen enkele officiële rol in het leiderschap van de kerk. Paus Franciscus is de eerste paus die hier voor het eerst een paar stappen in heeft gezet. Hoewel vrouwen nog altijd geen wijding kunnen ontvangen om diaken, priester of bisschop te worden, is er meer openheid gekomen voor vrouwen in kerkelijke functies, legt de vertegenwoordiger van de RKK uit: ‘Een vrouw is aangesteld als hoofd van de Curie (het bestuursapparaat van het Vaticaan). Daarvan is de tweede persoon een kardinaal, een prins van de kerk. Die moet verantwoording afleggen aan een vrouw, en dat is echt een revolutie in de RKK.’[444]

---

[443] SEM (2022, 31 januari). *6 lessen van The Voice voor de kerk.* Geraadpleegd op 24 november 2024, van 6 Lessen van The Voice voor de kerk – Wij zijn SEM.

[444] Voor het eerst zijn twee vrouwen benoemd door paus Franciscus in de synoderaad (die toeziet op de uitvoering van de besluiten van de bisschoppensynode), tot dan was dit alleen toegankelijk voor bisschoppen. In 2023 waren vrouwen (en mannelijke niet-bisschoppen) met stemrecht lid van bisschoppensynode na hervormingen door paus Fransiscus. (Munsterman, H. (2024, 16 december). *Steeds een stapje verder: paus benoemt voor het eerst vrouwen op plekken van bisschoppen in synoderaad.* Geraadpleegd op 24 juli 2025 van Steeds een stapje verder: paus benoemt voor het eerst vrouwen op plekken van bisschoppen in synoderaad - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland). Deze verandering is onderdeel van een zogenoemd ‘synodaal proces’ dat in de wereldwijde RKK gaande is en in oktober 2024 voorlopig afgerond werd, legt de respondent uit. Dit was een langdurig proces waarin de paus alle gelovigen (dus ook leken, en vrouwen) om inspraak heeft gevraagd over de toekomst van de RKK. Zowel mannen als vrouwen worden als gevolg hiervan meer

In de evangelische en pinksterbeweging is geen eenduidige omgang met vrouwen in leiderschap te vinden, hoewel er doorgaans wel een traditionele visie heerst over de verhouding tussen mannen en vrouwen (Bakker & Dijkhuizen, 2017). Zo zijn er gemeenschappen binnen de beweging waar vrouwen wel en niet in leiderschapsposities (zoals voorganger of oudste) te vinden zijn. Ook bestaat er in sommige gemeenschappen een tussenvorm, waarbij echtparen samen een leiderschapspositie vervullen. De VPE laat de keuze hiervoor over aan de lokale gemeenschappen (Bakker & Dijkhuizen, 2017).[445]

Grofweg kan in de vier protestantse kerken in dit rapport het volgende onderscheid gemaakt worden: in de HHK mogen vrouwen geen ambt vervullen, maar kunnen volgens de vertegenwoordigers van de HHK wel andere taken vervullen zoals jeugdleider of catechisatie (Bijbelonderwijs) geven. In de NGK en PKN staat het landelijk beleid wel vrouwen in het ambt toe, maar een lokale kerk mag ervoor kiezen dit niet te doen, bevestigen de vertegenwoordigers van deze kerken in een interview. Voor de CGK geldt dat, net als bij LHBTIQ+-relaties (paragraaf 9.2.2), enkele lokale kerken dit wel toestaan, en andere niet. Landelijk is de CGK hierover zeer verdeeld.

Ook binnen het boeddhisme kunnen de rollen en verhoudingen tussen mannen en vrouwen sterk verschillen, afhankelijk van de traditie en regio. Over het algemeen nemen mannen, vooral monniken, de belangrijkste religieuze functies op zich. Vrouwen kunnen ook een spirituele positie innemen, bijvoorbeeld als nonnen, maar ondervinden vaak beperkingen door culturele en institutionele barrières. In de Theravada- en Mahayana-tradities bestaat de overtuiging dat men wel verlichting kan bereiken als vrouw, maar dat in de laatste wedergeboorte een mannelijk lichaam nodig zou zijn om de totale verlichting te bereiken. In tegenstelling daarmee benadrukt de Vajrayana-traditie, vertegenwoordigd door onder andere de Dalai Lama, dat zowel mannen als vrouwen volledige verlichting kunnen bereiken.[446]

Een ander voorbeeld is Thailand, waar het boeddhisme al meer dan 300 jaar vrouwelijke nonnen kent. Toch mogen zij de Dhamma – het leer van de Boeddha – niet zelf interpreteren of doorgeven, en kunnen ze geen religieuze rituelen leiden. Nonnen staan dus een trapje lager dan monniken; zij volgen slechts vijf religieuze voorschriften en ongeveer tachtig regels, terwijl monniken zich moeten houden aan tien voorschriften en meer dan 200 regels.[447] Verder is het opvallend dat in veel Aziatische boeddhistische samenlevingen de scheiding tussen mannen en vrouwen

betrokken in alle fasen van besluitvorming, bijvoorbeeld door mee te praten in het beleid van een parochie. Ook blijft de vraag voor de wijding van vrouwelijke diakenen bespreekbaar, hoewel een beslissing daarover waarschijnlijk nog even zal duren (H. Munsterman. (2024, 26 oktober). Klinkende overwinning voor de paus: Vaticaanse synode geeft gelovigen meer inspraak. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 29 juli 2025, van Klinkende overwinning voor de paus: Vaticaanse synode geeft gelovigen meer inspraak - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland). Aangezien deze verandering zo recent is, is het nog onduidelijk welke impact dit zal hebben op lokaal niveau, in het bijzonder in de RKK in Nederland.

445 Het feit dat er zo uiteenlopende invullingen van de man-vrouwverhouding voorkomen kan verklaard worden door de voortdurende discussie in de geschiedenis van de evangelische en pinksterbeweging. Aan de ene kant hanteert men een conservatieve interpretatie van de Bijbel over mannen en vrouwen, en aan de andere kant is er de erkenning van de aanwezigheid van geestelijke (door God gegeven) en leidinggevende talenten bij sommige vrouwen (Bakker & Dijkhuizen, 2017).

446 Maitreya Instituut (z.d.). Vrouwen in het boeddhisme, is er discriminatie? Geraadpleegd op 19 juni 2025, van Vrouwen in het boeddhisme - discriminatie? | Maitreya Instituut - Tibetaans boeddhisme in Nederland, studie en meditatie.

447 Maitreya Instituut (z.d.). Vrouwen in het boeddhisme, is er discriminatie? Geraadpleegd op 19 juni 2025, van Vrouwen in het boeddhisme - discriminatie? | Maitreya Instituut - Tibetaans boeddhisme in Nederland, studie en meditatie.

veel strenger is. Mannen en vrouwen beoefenen religie vaak gescheiden vanwege culturele en religieuze uitgangspunten. In het Westen is dat vaak anders; daar oefenen mannen en vrouwen vaker samen en als gelijken, met een nadruk op gelijkwaardigheid en inclusiviteit. Dit heeft geleid tot een grotere aanwezigheid van vrouwelijke beoefenaars en leraren binnen westerse boeddhistische gemeenschappen (Coleman, 2001).

Ook binnen de gemeenschap van de CGJG zijn alle ouderlingen mannelijk, en mogen vrouwen deze positie niet innemen. Zoals een vertegenwoordiger van de CGJG uitlegt:

> 'Dat komt omdat we apostolisch georganiseerd zijn, oftewel Jezus had zijn apostelen, mannen die hij aanstelde voor die pastorale taken, en dat eerste-eeuwse model wat in de Bijbel staat, dat volgen we in deze tijd. Dat wil niet zeggen dat vrouwen geen verantwoordelijke taken kunnen hebben, ze kunnen heel wat verantwoordelijke taken hebben, maar de geestelijke zorg voor de schapen, zoals we dan zouden zeggen, ja, dat had hij toevertrouwd aan de apostelen, en dat voorbeeld volgen we'.

Voor religieuze gemeenschappen waar meer gelijkheid is in de posities tussen mannen en vrouwen geldt niet dat mogelijke risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag daarmee verdwijnen. Een respondent (expert #3) verwijst daarbij naar een onderzoek van het Nederlands Dagblad over seksisme onder vrouwelijke predikanten. Daaruit blijkt dat 86% van deze predikanten seksisme ervaart in haar werk en zich ongelijk behandeld voelt vanwege hun vrouw-zijn.[448] De respondent geeft aan dat hoe je naar iemand kijkt en over iemand praat, een verband heeft met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een seksistische opmerking is volgens haar al grensoverschrijdend, en ze vraagt zich af of kerken de bredere problematiek voldoende herkennen (Erwich & Leene, 2022).

Daarnaast is het zo dat, ondanks het bestaan van vrouwelijke predikanten, de meeste kerken nog echte mannenbolwerken zijn. Dat versterkt de macht van mannen in de kerk, geeft dezelfde respondent (expert #3) aan:

> 'Als je alleen met mannelijke leiders bij elkaar zit, krijgt het onderwerp minder aandacht, want het is hun probleem niet. Tegelijkertijd zit er een groot taboe op mannelijk slachtofferschap. Seksueel grensoverschrijdend gedrag komt minder op de agenda als het geen probleem is van de mensen die macht hebben.'

Volgens deze respondent is er nog steeds schaamte, en wordt er nog steeds lacherig gedaan over deze thematiek, en zouden lokale kerken er op een ontspannen manier over moeten leren praten.

Hoewel machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag vergroten, laat onderzoek zien dat vrouwen binnen deze tradities ook eigen vormen van invloed en handelingsvermogen ontwikkelen. Zo benadrukt Mahmood (2005) in haar studie van de vrouwenvroomheidsbeweging in de moskeeën van Caïro dat handelingsvermogen niet alleen in verzet tegen

[448] Boele, A. (2021, 11 juni). *Negen op de tien vrouwelijke voorgangers ervaart seksisme bij haar werk in de kerk. Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 10 maart 2025, van https://www.nd.nl/geloof/geloof/1042190/negen-op-de-tien-vrouwelijke-voorgangers-ervaart-seksisme-bij-h

bestaande normen hoeft te bestaan, maar ook in het actief vormgeven van religieuze praktijken en normen. Voor de vrouwen in haar studie betekent dit dat de bewuste beoefening van rituelen zoals gebed en bescheidenheid niet alleen voortkomt uit onderwerping aan patriarchale normen, maar uit een strategische keuze om hun eigen subjectiviteit, morele ambitie en sociale invloed te ontwikkelen, zelfs binnen een conservatief kader. Deze benadering is relevant voor onderzoek naar seksueel grensoverschrijdend gedrag, omdat het laat zien dat vrouwen niet automatisch passieve slachtoffers zijn van patriarchale structuren, maar dat zij binnen deze structuren ook handelingsruimte creëren.

Mahmoods werk biedt daardoor een alternatieve kijk op macht en gender, waarin ongelijke machtsverhoudingen en agency gelijktijdig kunnen bestaan. Dit is belangrijk voor het begrijpen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen, omdat het niet alleen gaat om het analyseren van zichtbare machtsverhoudingen maar ook om het begrijpen van de culturele en religieuze context die invloed heeft op de betekenisgeving van macht en gender. Door deze dynamieken te onderzoeken, kunnen we beter begrijpen waarom bepaalde vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze contexten anders kunnen zijn dan in seculiere omgevingen, en hoe de interactie tussen religieuze normen, machtsongelijkheid en het handelingsvermogen deze dynamieken beïnvloedt.

9.4.2 Gedragsregels en verwachtingspatronen

Dubbele standaard
Naast de algemeen geldende ideeën binnen een religieuze gemeenschap over de verhouding tussen mannen en vrouwen, kunnen normatieve genderrollen vaak ook verschillende verwachtingen creëren over hoe mannen en vrouwen zich moeten gedragen.

Bij de CGJG wordt dit bijvoorbeeld door verschillende dingen beïnvloed. Mannen en vrouwen dragen beide verantwoordelijkheid om een strikte seksuele moraal en kuisheid te bewaren, echter wel op verschillende manieren. Meisjes worden bijvoorbeeld vanaf jonge leeftijd gewaarschuwd hoe belangrijk het is om bescheiden te zijn in hun gedrag en uiterlijk. Een respondent (expert #11), opgegroeid in de gemeenschap, brengt naar voren in een interview dat jongens en mannen vooral wordt geleerd om hun seksuele gevoelens te beheersen:

> ‘Als je als vrouw kleding draagt die te uitdagend is en een man gaat daardoor masturberen, dan ligt de zonde op jou. Voor mannen ligt de nadruk meer op het onderdrukken van hun gedachten en verlangens. Ze worden aangemoedigd om een hoog niveau van zelfdiscipline na te streven, en er wordt veel druk gelegd op het beheersen van ‘zondige gedachten’. Dit zorgt voor een constante bewaking van hun eigen gedrag.’

Er wordt wel veel aandacht besteed aan de positie van de vrouw en haar veiligheid in publicaties van de gemeenschap. Er wordt bijvoorbeeld onderwezen dat vrouwen met respect en zorg behandeld moeten worden, en dat wederzijds respect en veiligheid binnen het gezin belangrijk zijn (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2024). Ook wordt de nadruk gelegd op de veiligheid van vrouwen[449] en huiselijk geweld wordt besproken (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen,

[449] JW.org (z.d.). *Veiligheid van vrouwen – Wat is de kijk van de Bijbel?* Geraadpleegd op 29 januari 2025, van Veiligheid van vrouwen — Wat is de kijk van de Bijbel?.

2013). Verder wordt het belang van respectvolle omgang met vrouwen onderstreept (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2023), en wordt gepleit voor eerlijke en respectvolle behandeling van vrouwen (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2024). Deze publicaties proberen de positie van vrouwen te verbeteren en respect en rechtvaardigheid te bevorderen. Ze gaan in op de verhoudingen binnen het huwelijk, maar ook op verbale agressie, vernederende en dwingende seks en benadrukken dat het kijken van pornografie respectloos is naar de vrouw (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2025).

Dit lijkt vergelijkbaar te functioneren binnen islamitische contexten. Hier ligt de focus op het voorkomen van verleiding door sociale regels en het beperken van contact tussen niet-verwante mannen en vrouwen. Hierdoor is het voor veel moslims moeilijk voor te stellen dat een man en een vrouw zonder familieband zonder toezicht samen zijn zonder seksuele bedoelingen of risico's. Tegelijkertijd is het zichtbaar dat dit aan het veranderen is. Het besef dat niet elk contact tussen de seksen per definitie tot seksuele handelingen leidt is in sommige moslimlanden gegroeid (Buitelaar, 2003; Crijnen, 2003). In landen als Marokko, Tunesië en Turkije worden vrijwillige intieme relaties buiten het huwelijk niet strafrechtelijk vervolgd, en publieke uitingen van affectie, zoals zoenende jongeren, worden in toenemende mate als maatschappelijk geaccepteerd beschouwd (Ajouaou, 2016).

Deze ontwikkelingen hebben echter niet automatisch betrekking op Nederlandse islamitische gemeenschappen. Onderzoek laat zien dat gender- en seksualiteitsnormen binnen migrantengemeenschappen in de diaspora niet automatisch overeenkomen met die in het land van herkomst. Sommige groepen behouden of versterken traditionele opvattingen, bijvoorbeeld om culturele grenzen te bewaken of als reactie op discriminatie, terwijl vrouwen zich vaak sneller aanpassen aan de meer gelijkwaardige normen van het ontvangende land. Bij Turkse en Marokkaanse mannen in Nederland blijven traditionele ideeën over genderrollen en familie-relaties vaak sterk, mede onder invloed van religieuze betrokkenheid (Sanchez & Schrober, 2021). Dit benadrukt dat diaspora-gemeenschappen dynamisch zijn en dat religieuze en culturele normen rondom seksualiteit en gender in context verschillen. Het kan dus sterk per gemeenschap verschillen hoe er naar seksualiteit wordt gekeken en wat wel en niet toegestaan of getolereerd wordt met betrekking tot seksualiteit.

Uit diverse onderzoeken blijkt dat binnen sommige islamitische gemeenschappen een zogenoemde 'dubbele seksuele moraal' bestaat, waarbij seksuele vrijheid van jongens sociaal geaccepteerder is dan die van meisjes (Nhass, 2019; Cense & Van Dijk, 2012; Yerden, 2001). Onderzoek van Yerden (2001) brengt naar voren dat Turkse en Marokkaanse meisjes minder seksuele autonomie ervaren dan jongens en vaker interpersoonlijke conflicten hebben in relatie tot de verwachtingen van hun omgeving. Verder laat onderzoek zien dat Nederlands-Marokkaanse meisjes binnen hun gezin vaak een andere morele maatstaf ervaren dan hun broers, wat bevestigt dat gendernormen en seksuele moraal in veel gevallen ongelijk verdeeld zijn (Hnass, 2019; Cense en van Dijk, 2012; Vanwesenbeeck, 2011). Dit blijkt ook uit verhalen van meisjes die te maken hebben gehad met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een respondent (respondent Safe Space Club) die als hulpverlener werkt met deze meisjes, brengt in een interview ook naar voren dat de verwachting rondom de seksuele moraal voor meisjes doorgaans vaak veel strikter is dan voor jongens.

Vierogenprincipe bij contact man en vrouw
Een specifieke gedragsregel die in dit onderzoek naar voren kwam bij een aantal gemeenschappen is het zogenoemde vierogenprincipe: dat een man en een vrouw niet alleen mogen zijn, tenzij zij getrouwd zijn.[450] Dit werd eerder in deze paragraaf al genoemd bij sommige islamitische gemeenschappen. Ook over de CGJG werd het genoemd door een respondent (expert #11). Zij deelt het voorbeeld van hoe zij ervoor zorgde dat er geen situaties ontstonden waarin immorele seksuele handelingen mogelijk zouden zijn, door altijd te vermijden alleen te zijn met haar verloofde vóór het huwelijk:

> 'Je moet kunnen bewijzen dat je van onbesproken gedrag bent. Ik ging trouwen en wij kochten een huis, en dat moest opgeknapt worden. Maar voor de huwelijksdatum ben ik nooit met mijn aanstaande echtgenoot in dat huis geweest. Want op het moment dat wij alleen in dat huis zijn kunnen wij niet meer bewijzen dat er niets gebeurd is. En soms is het alleen al het feit dat je het niet kan bewijzen reden voor een berisping.'

Bij sommige gemeenschappen of individuen kan de seksuele moraal (paragraaf 9.2) reden zijn om het vierogenprincipe te allen tijde toe te passen. Zo kan men ook niet in de verleiding komen om een misstap (namelijk seksualiteit buiten het huwelijk) te begaan. De vertegenwoordiger van de VPE (evangelische en pinksterbeweging) vertelt dat het ook in hun kringen voorkomt. Het is in hun gemeenschap geen verplichting, maar sommige individuele leden kiezen ervoor dit na te leven, vertelt hij:

> 'Ik heb letterlijk wel eens tegen een leider gezegd, toen hij in een bepaalde fase van zijn leven vrijgezel was en ik hem moest beschermen door óf zijn schoonzus of een andere persoon bij hem in het kantoor te zetten als hij met een dame ging communiceren (…): als ik jou met een andere dame zie dan ga ik eerst naar je vrouw, en daarna gaat het stappen verder. Dat is gewoon om het lichaam van Jezus open en transparant te houden, maar ook om de relaties open en transparant te houden. (…) Dus een vraag stellen als 'wat doe je nu,' bijvoorbeeld om seksueel overschrijdend gedrag te voorkomen, is toch die openheid en transparantie. Er zijn mensen of leiders die dan zeggen: als de lift langskomt en er staat alleen een dame in, dan stap ik er niet in. Dat is één extreme. Een ander zegt: ik moet wel met dames functioneren, omdat er in de kerk vrouwelijke leiders zijn. Bij mijn vrouw of bij mijzelf check ik altijd: hoe moet ik hiermee omgaan? Die verschillen zijn er, dat iemand wél alleen gaat zitten met een vrouw, maar dat je heel scherp houdt: waar zijn we mee bezig? We zijn bezig met het bouwen van Zijn gemeente, en we willen niet dat er grensoverschrijdend gedrag voorkomt.'

Het vierogenprincipe bij contact tussen een man en een vrouw kan op deze manier mogelijk beschermen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Kuisheid en maagdelijkheid
De focus op kuisheid (seksuele reinheid), en vooral het expliciet bespreekbaar maken ervan in de gemeenschap onder jongeren, kreeg met name in de

[450] Deze paragraaf ziet niet op het vierogenprincipe zoals dat bijvoorbeeld is vastgelegd in het protocol voor veilig kinder- en jeugdwerk van de PKN (Protestantse Kerk (z.d.). Veilig Jeugdwerk), omdat het daar niet om contact tussen mannen en vrouwen gaat, maar tussen volwassenen en kinderen of jongeren.

evangelische en pinksterbeweging een enorme impuls in de jaren negentig. Overgewaaid uit de Verenigde Staten (de zogenoemde *purity culture* (reinheidscultuur) met als grondlegger het boek 'I kissed dating goodbye' van Joshua Harris uit 1997, Nederlandse titel 'Ongekust en toch geen kikker') werd het in Nederland gepromoot in de seksuele voorlichting door organisaties zoals stichting Ware Liefde Wacht.[451] In extreme varianten van deze opvatting van seksuele moraal bewaren sommigen zelfs het aanraken, knuffelen of kussen van de geliefde tot de huwelijksdag. Hoewel de populariteit van deze beweging afnam na de eeuwwisseling, is er recent een nieuwe impuls gekomen via met name sociale media. Daarbij spelen persoonlijke ervaringen en keuzes van influencers een grote rol, in tegenstelling tot de (vaak mannelijke) sprekers die vanaf het podium of in literatuur deze moraal voorschreven tijdens de eerste opleving.[452]

De focus van *purity culture* ligt op de maagdelijkheid van met name, maar niet uitsluitend, jonge vrouwen. Haar lichaam en seksualiteit behoort niet haarzelf toe, maar God, en wordt tot haar huwelijk vertegenwoordigd door haar vader. Volgens Erwich & Leene (2022) is dit problematische omdat jonge vrouwen hiermee mogelijk eenzijdig en onnodig geseksualiseerd worden, maar ook dat seksualiteit iets 'vies' wordt zodra de verheven status van maagdelijkheid aangetast wordt. Reinheid en maagdelijkheid kunnen op een dergelijke manier onderdeel worden van een onderdrukkend patroon in een gemeenschap (Erwich & Leene, 2022).

Hoewel deze *purity culture* met name in de evangelische en pinksterbeweging te zien is, komen vergelijkbare principes ook in andere onderzochte gemeenschappen voor. Zo staat in de huwelijksmoraal en seksuele ethiek van de RKK de deugd van de kuisheid[453] centraal. Kuisheid moet niet worden verward met preutsheid. Kuisheid heeft volgens Eijk (2022) namelijk een positief karakter, dat zich niet uit in schaamtegevoelens, maar de heilige dimensie van seksualiteit erkent en de mens niet verlaagt tot (lust)object. Zonden tegen de kuisheid zijn overspel, anticonceptie, sterilisatie, kunstmatige bevruchtingstechnieken en bepaalde seksuele handelingen (zoals masturbatie).

Ook binnen de islam is er duidelijke nadruk op kuisheid en seksuele onthouding vóór het huwelijk, hoewel in de Koran het begrip maagdelijkheid niet altijd expliciet als term voorkomt. In diverse verzen wordt zowel mannen als vrouwen opgeroepen om hun blik neer te slaan en hun kuisheid te bewaren, zoals in Soera An-Noer (24:30-31)[454] en Soera Al-Mu'minoen (23:5-7)[455]. Op basis van dergelijke passages wordt binnen veel islamitische gemeenschappen het ideaal van seksuele onthouding vóór het huwelijk vormgegeven, waarbij dit niet alleen als een persoonlijke deugd, maar ook als een sociale verantwoordelijkheid en spirituele zuiverheid wordt

[451] Joshua Harris heeft inmiddels excuses aangeboden voor het schrijven van zijn boek, en deze uit de handel gehaald (Nederlands Dagblad (2016, 24 augustus). *Pastor Joshua Harris kust zijn boek vaarwel.* Geraadpleegd op 19 februari 2025, van Pastor Joshua Harris kust zijn boek vaarwel - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland).

[452] De Lange, I. (2024, 26 december). *'Purity culture'maakt een comeback onder jonge christenen. 'Ter bescherming van je toekomstige plezier'.* Geraadpleegd op 7 januari 2025, van 'Purity culture' maakt een comeback onder jonge christenen. 'Ter bescherming van je toekomstige plezier' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[453] Kuisheid verwijst naar zelfbeheersing, bescheidenheid en moreel fatsoenlijk gedrag. Het omvat seksuele onthouding buiten het huwelijk, maar ook gedragingen, kleding en omgangsvormen die als respectvol worden gezien. Het is daarmee een breder begrip dan alleen maagdelijkheid.

[454] 'Zeg (O Moehammad) tegen de gelovige mannen dat zij hun ogen neerslaan en hun kuisheid bewaken, dat is reiner voor hen. Voorwaar, Allah is Alwetend over wat zij bedrijven' (Leemhuis, 1989).

[455] 'En zij die hun geslachtsdelen bewaren, behalve tegenover hun echtgenotes of degenen die hun rechterhand bezit, want dan zijn zij niet te beschuldigen. Maar wie daarbuiten iets zoekt – zij zijn de overtreders' (Leemhuis, 1989).

gezien. In de praktijk wordt dit ideaal echter verschillend geïnterpreteerd en nageleefd. Sociologisch onderzoek wijst uit dat hoewel zowel mannen als vrouwen worden aangespoord tot kuisheid, de nadruk in veel gemeenschappen vaak sterker ligt op vrouwelijke maagdelijkheid vóór het huwelijk (Cense & van Dijk, 2012; Nhass, 2019). Fysieke intimiteit vóór het huwelijk, zoals zoenen en lichamelijk contact, komt in die context vaker voor, al blijft penetratie vaak een grens – de grens van 'maagdelijkheid' – die men tracht te bewaren (Ajouaou, 2016).

Daarbij leeft in sommige islamitische en christelijke (Erwich & Leene, 2022), gemeenschappen of families de overtuiging dat een bebloed laken tijdens de huwelijksnacht als bewijs dient voor maagdelijkheid van de bruid. In sommige gevallen resulteert dit in het overwegen van het ondergaan van een maagdenvliesreconstructie. Hoewel er weinig over bekend is, laat onderzoek van Van Moorst et al. (2019) zien dat de motieven voor zo'n ingreep divers zijn. Dit onderzoek is gedaan onder 82 vrouwen die een maagdenvliesreconstructie overwogen van wie 92% een islamitische achtergrond had. Slechts de helft was ontmaagd door consensueel seksueel contact; anderen waren ontmaagd na seksueel geweld of seks onder valse huwelijksbeloften. Veel vrouwen bleken beperkt geïnformeerd over hun eigen anatomie: 40 van hen dachten dat het maagdenvlies een afsluitend vlies was, terwijl 35 wisten uit ervaring dat de eerste keer geslachtsgemeenschap lang niet altijd gepaard gaat met bloedverlies. Voor 25 vrouwen was bloeden tijdens de huwelijksnacht het belangrijkste motief voor de wens tot een operatie waarbij het maagdenvlies werd hersteld, terwijl anderen aangaven 'nauw' te willen zijn voor hun echtgenoot, symbolisch een verleden van seksueel misbruik te willen afsluiten, of hun gevoel van eigenwaarde te willen herstellen. De sociale druk kwam vooral van familieleden en aanstaande echtgenoten, die verwachtten dat een vrouw haar maagdelijkheid kon aantonen, zo gaven de deelnemers aan dit onderzoek aan. Van de 19 vrouwen die uiteindelijk geopereerd werden, rapporteerden er slechts twee bloedverlies na de huwelijksnacht. De rest zocht hun toevlucht tot alternatieve middelen zoals kunstbloed (Van Moorst et al., 2012).

Een respondent (expert #7) vertelt dat het binnen islamitische gemeenschappen belangrijk is om te onthouden dat een vrouw die tot seks gedwongen wordt als regel niet als schuldig wordt beschouwd en dit als een misdrijf wordt gezien (zie ook paragraaf 8.4). Een belangrijk thema hierbij is maagdelijkheid: verlies van maagdelijkheid op zich hoeft geen probleem hoeft te zijn, mits het plaatsvindt binnen het huwelijk of wanneer het meisje geen schuld draagt (bijvoorbeeld bij verkrachting). In veel van deze gevallen richt de gemeenschap zich vervolgens op de dader en niet op het slachtoffer. Toch blijft het verlies van maagdelijkheid, ook als het slachtoffer er niets aan kan doen, soms problematisch vanwege het effect op de huwelijkskansen van het meisje binnen de gemeenschap (Day, 2015). Een voorbeeld hiervan komt naar voren in een interview met een hulpverlener (respondent Safe Space Club): zij bespreekt een casus waarbij een meisje seks had met haar verloofde, die haar later verkrachtte. Ondanks haar wens om de relatie te beëindigen, voelde haar moeder zich genoodzaakt de verloving door te zetten vanwege de sociale implicaties van haar 'ontmaagding' buiten het huwelijk (zie ook paragraaf 9.2.2):

> 'Ze was verloofd en ze had seks gehad met haar verloofde, want ze dacht: we gaan toch over een paar maanden trouwen. Ze wilde het tot een bepaalde hoogte en hij wilde verder. Toen heeft hij haar verkracht. Zij is daarvan zwanger

geworden en zij is naar haar moeder gegaan en ze zei: 'Ik wil niet meer met hem trouwen, want hij heeft mijn grenzen niet gerespecteerd. Ik ga toch niet met iemand trouwen die niet mijn grenzen respecteert? Als dit nu al zo is... Straks ben ik bij hem thuis. Dan heb ik een probleem.' En die moeder heeft gezegd: 'Je gaat gewoon trouwen. En we gaan het hier ook niet over hebben, want die jongen heeft een goede familie, goede komaf. Er is geen reden die we kunnen bedenken die we naar buiten kunnen brengen waarom we de verloving zouden afbreken. Plus hij heeft je nu al ontmaagd, dus het is wat het is. Blijf maar.'

Celibaat

Een in verschillende onderzochte gemeenschappen voorkomende gedragsregel is het celibaat. Zo geldt voor geestelijken zoals priesters en religieuzen in de RKK een levenslange 'kuisheid', zoals het celibaat in deze gemeenschap ook wel wordt genoemd. Bij hun wijding leggen deze geestelijken onder meer de gelofte van kuisheid af. Al in de eerste eeuwen van de kerkgeschiedenis werd de geheelonthouding van seksualiteit als een belangrijke opgave gezien, die in 1139 uiteindelijk geformaliseerd werd in een algemeen verbod op het wijden van getrouwde mannen (Erwich & Leene, 2022).[456] De vertegenwoordiger van de RKK omschrijft het als volgt: 'Het celibaat is een ordemaatregel. Het is ingekleurd met een volledige overgave aan en beschikbaar zijn voor God, ongehinderd door aardse verplichtingen. Van oorsprong kwam deze richtlijn voort uit de enorme bende die er was in de kerk ten tijde van de invoering in de twaalfde eeuw.' Wanneer er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een gewijde geestelijke in de RKK, overtreed hij daarmee dus ook de gelofte van kuisheid. Dit kan mogelijk als beschermende factor werken.

Ook andere religieuze gemeenschappen kennen het celibaat. Binnen de meeste boeddhistische kloostertradities, zoals die van de Theravāda- en Mahāyāna-scholen, geldt seksuele onthouding als een onderdeel van de spirituele discipline. Monniken en nonnen leggen een celibaatsgelofte af omdat seksuele verlangens worden beschouwd als afleidingen die het proces van spirituele groei in de weg staan. In de Theravāda-traditie leidt geslachtsgemeenschap tot schending van deze gelofte en daarmee tot uitsluiting uit de monastieke gemeenschap. Andere vormen van seksueel gedrag, die niet onder geslachtsgemeenschap vallen, kunnen bestraft worden met tijdelijke schorsing en boetedoening (Walshe, 1986). Ook zijn er boeddhistische tradities waarin een minder strikte omgang met deze norm wordt gehanteerd. In het Japanse Zen-boeddhisme bijvoorbeeld, waar door historische en sociale ontwikkelingen het monastieke celibaat deels is losgelaten, kunnen monniken trouwen en een gezin stichten.[457]

In het spreken over seksueel grensoverschrijdend gedrag is het celibaat vaak aangewezen als de voornaamste verklarende risicofactor voor seksueel grensoverschrijdend gedrag, zeker bij het bekend worden van de misbruikschandalen in de RKK (paragraaf 7.3.3).[458] De Commissie-Deetman heeft hiervoor geen wetenschappelijke onderbouwing gevonden. Wel erkent de

[456] De naleving ervan liet te wensen over. Zestig procent van de vijftiende-eeuwse Brabantse pastoors hadden een 'huisgenote', vaak met kinderen (Erwich & Leene, 2022).

[457] Jakhelln-Semb, B. (2021, 11 mei). *Married Monks: Japan's Non-Monastic Buddhist Priesthood*. University of Oslo. Geraadpleegd op 7 mei 2025, van Married Monks: Japan's Non-Monastic Buddhist Priesthood - Department of Culture, Religion, Asian and Middle Eastern Studies.

[458] Onder andere zou het priesterambt mensen met een pedofiele geaardheid aantrekken. Hier is echter geen wetenschappelijk bewijs voor gevonden (Tamarit et al., 2023).

onderzoekscommissie dat het verplichtende karakter van het celibaat in enkele gevallen kan bijdragen aan grensoverschrijdend gedrag (Commissie-Deetman, 2011). Ander onderzoek laat zien dat wanneer seksuele onthouding gepaard gaat met het onderdrukken van gevoelens, dit inderdaad een tegenovergesteld effect kan hebben (paragraaf 9.2.2; Efrati, 2018; Van Dam & Eitjes, 1994).[459] In de RKK leverde de celibataire leefstijl van de daders geen opvallend hogere percentages slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag op dan buiten de RKK bij niet-celibataire daders (Commissie-Deetman, 2011). Tamarit et al. (2023) bevestigen dat factoren die te maken hebben met de door mannen geregeerde hiërarchie, wijze van opleiding van geestelijken en de seksuele moraal waarschijnlijk een betere verklaring geven voor seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de context van de RKK.

Toch ontstond er na het onderzoek van de Commissie-Deetman een stigma op het celibaat, vertelt de vertegenwoordiger van de RKK:

> 'Priesters die met priesterboord in de trein zaten werden erop aangesproken of aangevallen. Dat was een moeilijke tijd. Terwijl de factoren die een rol speelden [bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in de RKK] juist ook bij andere schandalen speelden, zoals *The Voice [of Holland]*. Daar was celibaat niet aan de orde.'

9.5 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is bekeken welke rol seksualiteit en gender kunnen spelen in de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. De reden dat seksualiteit en gender in dit onderzoek apart worden behandeld, is omdat eerder onderzoek laat zien dat veel religieuze gemeenschappen op basis van geloofsovertuigingen een specifieke visie op deze onderwerpen kunnen hebben, die op een unieke wijze deze visie en omgang kunnen beïnvloeden.

Hiervoor is gebruikgemaakt van wetenschappelijke literatuur, interviews met vertegenwoordigers van de onderzochte gemeenschappen en christelijke meldpunten, experts en interne documenten van deze gemeenschappen. Daarbij moet er rekening mee gehouden worden dat er grote variatie bestaat tussen de mate waarin deze bevindingen van toepassing zijn op lokale gemeenschappen en individuele gelovigen, omdat de benadering van seksualiteit en gender sterk samenhangt met de lokale context. Niet iedere gemeenschapsdynamiek is hierdoor mogelijk op dezelfde wijze aanwezig in elke lokale gemeenschap, en beïnvloedt niet iedere gelovige op dezelfde manier. De bevindingen moeten in dat perspectief gelezen worden. Het is daarbij ook belangrijk om te benoemen dat de seksuele normen en genderrollen in religieuze gemeenschappen niet vaststaan, maar de interpretatie ervan varieert per gemeenschap en in de loop der tijd kan veranderen.

[459] Pastoraal psycholoog Anke Bisschops stelt om die reden in een interview met het Nederlands Dagblad dat mensen pas op hun 28e psychologisch in staat zijn om te beslissen of een celibataire leven iets voor hen is, en ook na die leeftijd pas in te treden in een orde of congregatie (Van Soest, A., Timmerman, C., & Munsterman, H. (2026, 24 april). Psychologen over misbruik in kloosters. 'Laat visitaties door vrouwen uitvoeren – die hebben wél lef'. *Nederlands Dagblad*). Geraadpleegd op 26 april, van Psychologen over misbruik in kloosters. 'Laat visitaties door vrouwen uitvoeren - die hebben wél lef' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland).

Hierna volgen de belangrijkste bevindingen die naar voren komen uit de thematische analyse van de bevindingen met betrekking tot seksualiteit en gender. Deze bevindingen zijn onderverdeeld in drie centrale thema's: seksuele moraal, bespreekbaarheid van seksualiteit en normatieve genderrollen. Van daaruit worden de gevonden factoren gepresenteerd en op welke manier zij invloed kunnen uitoefenen op de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

9.5.1 Seksuele moraal

Er bestaat veel variatie in de visie op seksualiteit binnen de onderzochte religieuze gemeenschappen: of deze door het leiderschap van de gemeenschap bepaald wordt en of leden van de gemeenschappen geacht worden deze seksuele moraal na te leven (d.m.v. specifieke regels) of dat individuele invulling ervan genormaliseerd is. Wel is in alle onderzochte gemeenschappen een relatie tussen seksualiteit en religie. Dit betekent dat seksualiteit vrijwel altijd een religieuze/spirituele lading of betekenis gegeven wordt, gebaseerd op de interpretatie van de religieuze bronnen van de religieuze gemeenschappen (zoals de Koran of de Bijbel). In sommige onderzochte gemeenschappen wordt seksualiteit exclusief verbonden aan het heteroseksuele huwelijk. Er zijn drie typen beïnvloedende factoren die hieronder vallen: gemeenschappelijk bepaalde seksuele moraal, individueel bepaalde seksuele moraal en geen seks buiten het huwelijk.

Gemeenschappelijk bepaalde seksuele moraal
Wanneer een religieuze gemeenschap duidelijke regels kent over seksualiteit die leden van de gemeenschap dienen na te leven, heeft dat mogelijk een beschermende invloed op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een voorbeeld hiervan is dat seksualiteit uitsluitend thuishoort binnen het huwelijk, dat in veel onderzochte gemeenschappen voorkomt. Een dergelijke regel biedt een duidelijk kader voor seksualiteit, wat seksueel grensoverschrijdend gedrag mogelijk kan voorkomen omdat alle seksuele gedragingen daarbuiten niet zijn toegestaan. De eventueel aanwezige religieuze dimensie van dergelijke regels – dat het naleven ervan bijvoorbeeld een weerspiegeling is van de persoonlijke morele reputatie – kan daarbij extra motiverend werken. Een belangrijke voorwaarde voor deze beschermende werking is dat er eveneens duidelijkheid moet zijn over wat seksualiteit precies inhoudt en wat binnen en buiten de regels valt, zodat grenzen daadwerkelijk bewaakt kunnen worden.

Een gemeenschappelijk bepaalde seksuele moraal kan namelijk ook invloed hebben op de bespreekbaarheid van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Slachtoffers kunnen te maken krijgen met gevoelens van schuld en schaamte wanneer zij vanwege het seksueel grensoverschrijdende gedrag het gevoel krijgen niet meer te kunnen voldoen aan de regels die de gemeenschap stelt aan seksualiteit, bijvoorbeeld doordat zij hun maagdelijkheid zijn verloren bij een verkrachting. Hierdoor heeft de ervaring niet alleen lichamelijke of emotionele gevolgen, maar raakt ook aan morele identiteit en sociale positie binnen de gemeenschap. Een dergelijke dynamiek kan slachtoffers in sommige gemeenschappen ontmoedigen hun ervaring bespreekbaar te maken, uit angst voor sociale gevolgen, waaronder reputatieschade en verminderde kansen op toekomstige relaties of huwelijk. Het niet durven spreken over seksueel grensoverschrijdend gedrag kan voor slachtoffers bovendien de toegang belemmeren tot erkenning, steun en goede hulpverlening bij het verwerken van de eventuele gevolgen van hun ervaring op hun leven.

Individueel bepaalde seksuele moraal
Binnen de onderzochte religieuze gemeenschappen komen ook gemeenschappen voor waar de invulling van de seksuele moraal aan de interpretatie van individuele leden wordt overgelaten. Hoewel dit leden van deze gemeenschappen meer ruimte kan geven om de eigen seksuele kaders vorm te geven, kan dit ook leiden tot meer onderlinge variatie in opvattingen over grenzen en wenselijk gedrag, waardoor verwachtingen minder expliciet gedeeld zijn. . Waar de één bijvoorbeeld een seksueel getinte opmerking acceptabel vindt, kan een ander daarbij al een grensoverschrijding ervaren. Een gemeenschapscultuur waarbinnen grenzen aangegeven mogen en kunnen worden, en deze geaccepteerd worden, is noodzakelijk om een goede omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag te bevorderen.

Geen seks buiten het huwelijk
Een specifieke regel die binnen veel van de onderzochte religieuze gemeenschappen voorkomt is een verbod of afkeuring van seksualiteit buiten het heteroseksuele huwelijk. Hoewel dit zoals eerdergenoemd duidelijkheid en bescherming kan bieden, kent deze specifieke regel een aantal risico's als het gaat over seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Ten eerste helpt deze regel seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen het huwelijk niet voorkomen. Wanneer in een religieuze gemeenschap daarbij ook geloofd wordt dat huwelijkspartners een religieuze of morele plicht hebben om tegemoet te komen aan seksuele verlangens binnen het huwelijk, kan het weigeren van seksuele handelingen gezien worden als ongehoorzaamheid aan de huwelijkse plicht in plaats van seksueel grensoverschrijdend gedrag of seksueel geweld waardoor dwang of grensoverschrijding binnen het huwelijk minder snel als problematisch wordt herkend. In dergelijke gevallen is er geen ruimte om seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar te maken, omdat dit (net als eventuele schadelijke gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag) binnen het huwelijk door zowel het slachtoffer als de religieuze gemeenschap mogelijk niet wordt herkend en erkend. Als daarnaast binnen een gemeenschap echtscheiding niet is toegestaan kan dit bovendien huwelijkse gevangenschap veroorzaken, waardoor seksueel grensoverschrijdend gedrag kan voortbestaan.

Ten tweede kan deze regel tot gevolg hebben dat wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt met iemand anders dan de huwelijkspartner, dit niet als seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt gezien maar als overspel waardoor de nadruk verschuift van toestemming en machtsmisbruik naar morele overtreding van seksuele normen. Veel religieuze gemeenschappen zien huwelijkse ontrouw als grove schending van de seksuele moraal. Wanneer de focus bij seksueel grensoverschrijdend gedrag op deze ontrouw ligt, kunnen zowel het slachtoffer zelf als de gemeenschap niet erkennen dat er sprake is van zaken als machtsmisbruik en afhankelijkheidsrelaties, waardoor het slachtoffer juist als medeplichtig kan worden bestempeld (*victim blaming*).

Ten derde heeft deze regel specifieke risico's voor lhbtqi+-personen. Omdat in veel, maar zeker niet alle, religieuze gemeenschappen het huwelijk voor lhbtiq+-personen niet toegankelijk is omdat dit is voorbehouden aan heteroseksuele stellen, is er in deze moraal weinig tot geen ruimte voor hun seksuele gevoelens en seksuele relaties. Vaak is dan een celibatair leven nog de enige mogelijkheid. Uit de

literatuurstudie blijkt dat wanneer seksuele gevoelens actief en onvrijwillig worden tegengehouden dit in sommige gevallen kan leiden tot sociale en seksuele problemen, en zelfs het risico op seksueel grensoverschrijdend gedrag kan verhogen. Hierop wordt verder ingegaan bij de bespreking van kuisheid en maagdelijkheid.

9.5.2 Bespreekbaarheid van seksualiteit

Niet alleen de wijze waarop naar seksualiteit gekeken wordt binnen een religieuze gemeenschap, maar ook de wijze waarop over seksualiteit gesproken wordt beïnvloedt omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Dat heeft te maken met taalgebruik, zoals het eerdergenoemde voorbeeld van spreken over seksueel grensoverschrijdend gedrag in termen van 'overspel'. Het kan ook te maken hebben met bespreekbaarheid in het algemeen: of seksualiteit in de religieuze gemeenschap taboe is en of er schaamte heerst rond het onderwerp. Ook kan het invloed hebben of er ruimte is voor seksuele voorlichting binnen een religieuze gemeenschap en hoe dit concreet wordt ingevuld.

Niet praten over seksualiteit
Wanneer praten over seksualiteit taboe is in religieuze gemeenschappen, zoals in sommige onderzochte gemeenschappen het geval is, blijkt uit bijdragen van respondenten en literatuurstudie dat dit op meerdere manieren invloed kan hebben op de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Ten eerste kan dit het risico op het ontstaan en voortbestaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag vergroten, omdat slachtoffers in dergelijke contexten niet beschikken over de kennis om ervaringen als seksueel grensoverschrijdend te herkennen. Zo kunnen slachtoffers seksueel grensoverschrijdend gedrag bijvoorbeeld verwarren met verliefdheid.

Ten tweede betekent een taboe op seksualiteit vaak ook een taboe op seksueel grensoverschrijdend gedrag, wat slachtoffers belemmert over hun ervaring te spreken omdat zij daar geen of moeilijk woorden aan kunnen geven en personen binnen de gemeenschap vanwege dit taboe niet open staan voor dergelijke gesprekken.

Ten derde belemmert een taboe op seksualiteit de mogelijkheid voor slachtoffers om erkenning te krijgen voor hun ervaring., om de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag te herkennen en goede hulp te zoeken bij het verwerken van deze ervaring, aangezien erkenning, steun en toegang tot hulpverlening in belangrijke mate afhankelijk zijn van het kunnen benoemen en delen van de ervaring .

Tot slot belemmert een taboe op seksualiteit de ruimte voor preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen, maar ook het bespreken en ontwikkelen van een goede manier van omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag, omdat open gesprekken over grenzen, toestemming, afhankelijkheid en machtsmisbruik hierdoor moeilijker gevoerd kunnen worden.

Enkel moralistisch praten over seksualiteit
Als er binnen religieuze gemeenschappen wel over seksualiteit gesproken wordt, gebeurt dit vooral vanuit normatieve of waarschuwende perspectieven, bijvoorbeeld

in termen van seksuele zonden. Dit kan helpen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen, maar houdt tegelijkertijd een deel van het hierboven beschreven taboe op seksualiteit in stand omdat seksualiteit daarmee wel moreel wordt benaderd, maar niet noodzakelijk open bespreekbaar wordt gemaakt. Dit kan alsnog een goede omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag belemmeren.

Een eenzijdige focus op de gevaarlijke of zondige kanten van seksualiteit kan mogelijk geen recht doen aan het volledige spectrum van seksualiteit, zoals gezonde seksuele ontwikkeling en gevoelens, maar kan gevoelens van schuld en schaamte rond deze onderwerpen versterken. Tegelijkertijd laat onderzoek zien dat een open cultuur waarin juist deze zaken bespreekbaar zijn seksueel grensoverschrijdend gedrag helpt herkennen, voorkomen en er melding van te maken.

9.5.3 Normatieve genderrollen

De rolverdeling tussen mannen en vrouwen binnen religieuze gemeenschappen kan beïnvloeden op welke manier met zowel seksualiteit als seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt omgegaan. In het huidige onderzoek komt naar voren dat binnen de meeste onderzochte religieuze gemeenschappen vaak, alhoewel niet uitsluitend, traditionele opvattingen bestaan over man-vrouwverhoudingen, waarbij in meer conservatieve religieuze gemeenschappen mannen als leidend en vrouwen als dienend worden gezien. Binnen dergelijke contexten blijkt dat doorgaans van jongens en mannen verwacht wordt dat zij een leidersrol op zich nemen, terwijl meisjes en vrouwen veelal worden gesocialiseerd tot bescheidenheid en gehoorzaamheid. Dit leidt tot specifieke gedragsregels en verwachtingspatronen die verschillen voor mannen en vrouwen. De concrete invulling van deze normatieve verwachtingen is niet universeel, maar cultureel en historisch gevormd en varieert dan ook per gemeenschap. Ook beroepen de meeste religieuze gemeenschappen zich hierbij op hun interpretatie van religieuze teksten, wat de naleving van deze rolverdeling een religieuze/spirituele lading of betekenis geeft.

Traditionele rolverdeling
In veel religieuze gemeenschappen zijn mannen de enigen die toegang hebben tot leiderschapsposities. Binnen deze gemeenschappen wordt op basis van religieuze argumenten geloofd dat mannen bedoeld zijn om deze positie te vervullen, zowel binnen de religieuze gemeenschap als binnen het gezin. Bijdragen van respondenten en literatuurstudie laat zien dat dit op meerdere manieren invloed kan hebben op de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Ten eerste is het risico op het ontstaan van grensoverschrijdend gedrag (m.n. tegenover vrouwen) groter omdat sommige mannen op deze wijze hun macht makkelijker kunnen misbruiken en zowel grenzen als de lichamelijke autonomie van vrouwen niet accepteren. In uitzonderlijke situaties kan de machtspositie door een dader daarnaast misbruikt worden om seksueel grensoverschrijdend gedrag te rechtvaardigen.

Ten tweede beïnvloedt deze rolverdeling de bespreekbaarheid van seksueel grensoverschrijdend gedrag, zowel door slachtoffers als binnen de gemeenschap. Het kan het taboe op mannelijk slachtofferschap vergroten, omdat leiderschap en slachtofferschap voor mannelijke slachtoffers moeilijk te verenigen is. Het kan

daarnaast de urgentie en erkenning van vrouwelijk slachtofferschap doen dalen, omdat vrouwen (bewust of onbewust) minder snel geloofd en serieus genomen kunnen worden wanneer zij zaken bespreekbaar willen maken in gemeenschappen waarbinnen zij geen of minder macht hebben. Op die manier kan het ingewikkelder zijn om zowel preventie als een goede omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag prioriteit te geven binnen sommige religieuze gemeenschappen.

Tot slot is het belangrijk om te vermelden dat deze invloeden niet onmiddellijk verdwijnen wanneer vrouwen wel meer macht (zoals leiderschapsposities) hebben binnen religieuze gemeenschappen. Onderzoek onder vrouwelijke leiders in christelijke gemeenschappen laat zien dat seksueel grensoverschrijdend gedrag tegenover vrouwelijke leiders veelvuldig gerapporteerd wordt.

Beperkte macht van vrouwen
In veel religieuze gemeenschappen hebben vrouwen geen of beperkte macht. Zij worden vaak geacht een ondersteunende en bescheiden rol te vervullen, zowel binnen de gemeenschap als het gezin. Dit kan op meerdere manieren invloed hebben op de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Ten eerste kan het invloed hebben op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Hoewel grenzen zoals genoemd door mannen mogelijk niet of minder serieus genomen worden, kan het los daarvan ook moeilijker zijn voor vrouwen om in een dergelijke context de eigen grenzen te leren kennen en deze aan te geven. Dit geldt met name voor vrouwen in religieuze gemeenschappen waar zij weinig tot geen beslissingen mogen nemen en weinig tot geen zeggenschap hebben over hun eigen lichaam.

Ten tweede kan het invloed hebben op de bespreekbaarheid van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het kan bijvoorbeeld drempelverhogend werken om in gesprek te gaan met een vertrouwenspersoon als deze binnen de gemeenschap allemaal man zijn. Zoals genoemd kan de kans dat vrouwen minder snel geloofd en serieus genomen worden mogelijk groter zijn. Eerder werd ook seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen het huwelijk genoemd (paragraaf 9.2.2). Deze ervaringen kunnen aanvullend moeilijk bespreekbaar zijn wanneer een vrouw niet buiten haar echtgenoot (de dader) om het leiderschap van de religieuze gemeenschap mag benaderen.

Vierogenprincipe
In een aantal onderzochte religieuze gemeenschappen werd het vierogenprincipe genoemd als al dan niet verplichte gedragsregel. Hier kan een preventieve werking vanuit gaan, omdat mannen en vrouwen hiermee nooit alleen samen zijn (behalve als zij getrouwd zijn) wat de mogelijkheid op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen mannen en vrouwen beperkt.

De keerzijde van deze gedragsregel wordt zichtbaar als er ondanks deze regel toch twee mensen alleen waren en seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt. Het kan namelijk gevoelens van schuld en schaamte veroorzaken bij het slachtoffer, en er kan sprake zijn van *victim blaming* binnen de gemeenschap omdat iemand zich niet aan de gedragsregel hield. Dit kan ervoor zorgen dat slachtoffers minder goed over hun ervaring durven spreken.

Kuisheid en maagdelijkheid
In aansluiting op de eerder besproken seksuele moraal, en in het bijzonder het verbod op seks voor het huwelijk, kunnen specifieke verwachtingspatronen bestaan rond seksualiteit. Dit geldt in het bijzonder, maar niet uitsluitend, voor vrouwen. Seksuele reinheid (kuisheid) en maagdelijkheid buiten het huwelijk kunnen belangrijke principes zijn in de onderzochte religieuze gemeenschappen, en deze principes kunnen grote invloed hebben op de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Ten eerste kan de verwachting dat iemand seksuele reinheid nastreeft en buiten het huwelijk maagd blijft een beschermende werking hebben, omdat het een duidelijk kader kan scheppen voor gewenst en ongewenst seksueel gedrag. Het kan tegelijkertijd ook het risico op seksueel grensoverschrijdend gedrag vergroten, met name wanneer het streven naar reinheid en maagdelijkheid een onvrijwillige onderdrukking van seksuele gevoelens veroorzaakt. Dit kan, naast mogelijke sociale en fysieke gevolgen, namelijk juist leiden tot seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Ten tweede kan de nadruk op seksuele reinheid en maagdelijkheid zowel gevoelens van schuld en schaamte als angst voor (religieuze) gevolgen en schade aan zowel de eigen reputatie als die van de familie en/of gemeenschap tot gevolg hebben, wanneer iemand slachtoffer wordt van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De ervaring wordt dan gezien als het niet voldoen aan een specifieke verwachting in plaats van slachtoffer worden van iets waar het slachtoffer zelf geen schuld aan heeft. Dit kan een zwijgcultuur in stand houden en zowel kansen op goed herstel van de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag als een goede omgang ermee door de gemeenschap in de weg staan.

10 Organisatiestructuur en gemeenschap

10.1 Inleiding

Om een antwoord te geven op de vraag wat de specifieke factoren zijn die de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een religieuze context beïnvloeden, is een literatuurstudie gedaan, zijn vertegenwoordigers van bijna alle betreffende gemeenschappen en experts geïnterviewd en zijn relevante bronnen van deze gemeenschappen geraadpleegd (zie verder paragraaf 1.2.5). Hiermee wordt beoogd een beeld te schetsen van de factoren die de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden. De (deel)onderzoeksvragen die in dit hoofdstuk leidend zijn, luiden:

1 Welke factoren beïnvloeden de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een religieuze context in binnen- en buitenland?
   a Factoren rondom seksualiteit en gender?
   b Factoren rondom organisatiestructuur en gemeenschap?
   c Factoren rondom interne procedures?
   d Mogelijke andere typen factoren?

De omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in het algemeen wordt in belangrijke mate beïnvloed door de sociale dynamiek binnen gemeenschappen, organisaties of families. Factoren zoals machtsverhoudingen, hiërarchieën en de aanwezige taal (Day, 2015; Bakker & Felten, 2012), maar ook de waarde die wordt gehecht aan sociale cohesie en morele reputatie (Ermers, 2018), spelen hierin een belangrijke rol. In veel gevallen bepaalt de gemeenschap (algemeen) of familie zelf hoe met seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt omgegaan – of dit nu verborgen, gebagatelliseerd of besproken wordt (Fadel, 2021; Chowdhury, 2022; Lalmahomed, 2012). Dit is zeker niet uniek aan religieuze contexten. Binnen de sportwereld kan een hiërarchische structuur er bijvoorbeeld soms voor zorgen dat misstanden worden genegeerd om de reputatie van de sport of het team te beschermen. Tegelijkertijd kunnen ook de individuele doelen van de atleet een rol spelen in het al dan niet melden van seksueel grensoverschrijdend gedrag.[460] Evenzo bestaat er in de defensiesector een cultuur van zwijgen, vaak gericht op het bewaren van eenheid, vooral wanneer het gaat om seksueel grensoverschrijdend gedrag door hogere officieren (Giebels et al., 2018).[461] Ook de entertainmentindustrie, zoals zichtbaar werd na de misstanden rondom *The Voice of Holland* (paragraaf 1.1.2), toont hoe groepsdynamiek en machtsstructuren bijdragen aan de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.[462]

Binnen religieuze gemeenschappen komen vergelijkbare mechanismen voor. Wat deze context onderscheidt, is de spirituele dimensie die aan macht wordt gekoppeld. Religieuze leiders worden vaak niet alleen gezien als gezagsdragers,

[460] NRC (z.d.). *Dossier misbruik in de sport.* Geraadpleegd op 5 juni 2026, van Misbruik in de sport - NRC.
[461] NOS (2017, 2 november). *Soldaten eenheid Schaarsbergen stelselmatig misbruikt en mishandeld.* Geraadpleegd op 5 mei 2026, van Soldaten eenheid Schaarsbergen stelselmatig misbruikt en mishandeld.
[462] Nieuwsuur (2024, 18 januari). *Onderzoek na misstanden The Voice: veel grensoverschrijdend gedrag in muzieksector.* Geraadpleegd op 5 juni 2026, van Onderzoek na misstanden The Voice: veel grensoverschrijdend gedrag in muzieksector.

maar ook als vertegenwoordigers van een hogere macht (Chowdhury, 2022; Guido, 2008; Rudolfsson, 2019). Deze spirituele autoriteit kan het extra moeilijk maken om machtsmisbruik aan te kaarten, zeker wanneer religieuze argumenten worden gebruikt slachtoffers tot zwijgen te dwingen (Fogler et al., 2009; Chowdhury et al., 2022). Daarnaast hebben religieuze leiders vaak grote invloed op hoe ethische kwesties binnen de gemeenschap worden benaderd, wat bijvoorbeeld kan leiden tot actief verzwijgen of minimaliseren van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Shupe, 2007). De meldingsbereidheid van slachtoffers wordt daarnaast beïnvloed door de mogelijke gevolgen die het openbaar bekend worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag met zich meebrengt binnen de gemeenschap, zoals uitsluiting, verlies van sociale netwerken of reputatieschade, die kunnen worden versterkt door machtsverhoudingen binnen de gemeenschap (Van den Berg-Seiffert, 2015; Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2016; Chowdhury, 2022).

In dit hoofdstuk onderzoeken we hoe de organisatiestructuur (paragraaf 10.2), religieus leiderschap (paragraaf 10.3), de gemeenschapscultuur (paragraaf 10.4) en de rol van geloofsovertuigingen (paragraaf 10.5) van religieuze gemeenschappen hun omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen beïnvloeden.

10.2 Organisatiestructuur

In deze paragraaf staat de structuur van de onderzochte religieuze gemeenschappen centraal. Ten eerste worden organisatiestructuren besproken waarbij sprake is van overkoepelende beleidsvorming (paragraaf 10.2.1). Vervolgens worden organisatiestructuren besproken waarbij sprake is van lokale autonomie (paragraaf 10.2.2) en tot slot worden organisatiestructuren besproken waarbij internationale relaties aanwezig zijn (paragraaf 10.2.3).

10.2.1 Overkoepelende besluitvorming

Een duidelijk gedefinieerde overkoepelende organisatiestructuur van een religieuze gemeenschap kan lokale religieuze gemeenschappen ondersteunen bij de ontwikkeling en uitvoering van beleid tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag. Landelijke protestantse kerken en de Rooms-Katholieke Kerk beschikken bijvoorbeeld over expertise, stellen meldpunten beschikbaar en bieden praktische ondersteuning aan lokale gemeenschappen. Op vergelijkbare wijze stimuleert de Boeddhistische Unie Nederland (BUN) haar leden om ethisch beleid te ontwikkelen, organiseert workshops en themadagen, en bevordert de benoeming van vertrouwenspersonen. Binnen de Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen (CGJG) zorgen wereldwijde publicaties en voorlichting voor kennisdeling over seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Het belangrijkste voordeel van zo'n overkoepelende structuur is dat lokale gemeenschappen niet steeds opnieuw het wiel hoeven uit te vinden. Landelijke expertise kan lokaal worden ingezet om beleid te implementeren, ondersteuning te bieden en een kader te scheppen voor uniforme omgang met grensoverschrijdend gedrag. Zelfs lokale religieuze gemeenschappen die veel autonomie kennen, zoals de evangelische en pinkstergemeenten en de boeddhistische *sangha's* aangesloten

bij de BUN, kunnen dan profiteren van centrale richtlijnen en overkoepelende kaders om seksueel grensoverschrijdend gedrag gestructureerd aan te pakken.

Hoewel een overkoepelende organisatiestructuur van religieuze gemeenschappen helpend kan zijn in het ontwikkelen van beleid voor seksueel grensoverschrijdend gedrag, kleven hier mogelijk ook nadelen aan. Het is voor religieuze gemeenschappen moeilijk om landelijk beleid op lokaal niveau te handhaven. Zo worden protestantse kerken worden wel (afhankelijk van de hoeveelheid kerken per regio) ongeveer ieder jaar bezocht door een visitatiecommissie, waarbij de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK) specifiek vraagt wat zij doen aan de veiligheid in de kerk, aldus een vertegenwoordiger van de CGK. Het is echter onmogelijk zeker te weten dat het beleid op alle lokale niveaus actief wordt toegepast. Voor katholieke ordes en congregaties geldt bovendien dat visitatiecommissies geen mogelijkheid hebben om maatregelen door te voeren.[463] De vertegenwoordigers van de PKN (Protestantse Kerk in Nederland) zeggen over het lokaal handhaven:

> 'We hebben geen 'kerkpolitie'. Willen we ook niet. In onze kerk is het zo: de wetgeving, de kerkorde [zie paragraaf 6.4.2], geldt voor het geheel van de kerk. Dus je kunt je als lokale kerk niet onttrekken aan de kerkelijke regelgeving. Die is verplichtend. Tegelijkertijd, als je je er niet aan houdt, en niemand klaagt… Het is een piepsysteem, er moet een klacht worden ingediend. Als blijkt dat zij zich niet aan de kerkelijke regels hebben gehouden, zijn de consequenties voor henzelf.'

Uit interviews met de BUN blijkt dat de organisatie zich niet verantwoordelijk voelt voor het handhaven van een veilige omgeving binnen de aangesloten *sangha's* en voor de omgang met meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Formeel ligt de verantwoordelijkheid voor het opstellen van ethische codes, het aanstellen van interne vertrouwenspersonen en het opvolgen van meldingen bij de individuele *sangha's* zelf. De BUN vervult hierbij naar eigen zeggen een ondersteunende en adviserende rol, bijvoorbeeld door externe vertrouwenspersonen beschikbaar te stellen en richtlijnen te geven, maar ziet zichzelf niet als eindverantwoordelijk en heeft geen actieve toezicht- of sanctiebevoegdheid – vergelijkbaar met de positie van de PKN ten aanzien van lokale gemeenten. Bovendien is minder dan de helft van de boeddhistische *sangha's* in Nederland bij de BUN aangesloten, waardoor er beperkt zicht is op deze gemeenschappen (expert #1).

Overkoepelende organisatiestructuren bieden dus duidelijke voordelen, zoals richtlijnen en ondersteuning voor lokale gemeenschappen. Tegelijkertijd kan het een risicofactor zijn: zonder toezicht of handhavingsmogelijkheden wordt beleid mogelijk niet altijd uitgevoerd. Zo voeren niet alle *sangha's* de ethische codes volledig uit, terwijl er wel op de website van de BUN staat dat dit een verplichting is voor lidmaatschap van hun koepelorganisatie (expert #1). Dit kan leiden tot een situatie waarin de regels op papier gelden, maar kwetsbare leden in de dagelijkse praktijk toch niet voldoende beschermd worden.

[463] Van Soest, A., Timmerman, C., & Munsterman, H. (2026, 24 april). Psychologen over misbruik in kloosters. 'Laat visitaties door vrouwen uitvoeren – die hebben wél lef. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 26 april 2026, van Psychologen over misbruik in kloosters. 'Laat visitaties door vrouwen uitvoeren - die hebben wél lef' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

Langdurige processen
Een ander nadeel van grote overkoepelende organisatiestructuren is dat beslissingen over beleid op landelijk niveau veel tijd kunnen kosten om te ontwikkelen en te implementeren. Er ontstaat dan een risico dat het beleid niet (meer) aansluit bij de kennis over wat er nodig is om zo goed mogelijk met seksueel grensoverschrijdend gedrag om te gaan. Bijvoorbeeld: het gewijzigde beleid van de PKN dat werd ingevoerd in 2024 (paragraaf 6.3.5) werd al voorgesteld in 2019. Dat komt omdat dit soort wijzigingen over alle lagen van deze kerk (landelijk, regionaal, lokaal) genomen worden, en deze partijen allemaal gelegenheid krijgen om een beslissing voor te bereiden en erop te reageren. Het is zorgvuldig, maar kost tijd, geeft een respondent van meldpunt MM aan:

> 'In het kerkelijk landschap zijn er commissies voor álles. Veranderingen duren lang. Dat hoort er ook gewoon bij, maar dat is soms natuurlijk frustrerend. Want als je echt merkt dat iets niet werkt, dan is het gewoon fijn als het ook gewoon binnen een half jaar geregeld is. En dat lukt gewoon heel vaak niet. Aan de andere kant geeft het wel mogelijkheden om echt tot de kern te komen van een gesprek. Tegelijkertijd doen we daar ook ons voordeel mee, want we kunnen ook tegen die commissies zeggen: jij hebt hier verstand van, help ons even. Ik ken bijvoorbeeld niet de hele kerkorde, maar iemand anders weer wel.'

Ook in hiërarchische gemeenschappen zoals de Rooms-Katholieke Kerk duren beleidsvorming, maar ook de uitvoering van het beleid, lang. Ondanks de vele wijzigingen in deze kerk om daders in de RKK sneller en strenger te bestraffen (paragraaf 7.3) is het in de complexe structuur lastig om daadwerkelijk snel op te treden als er acute situaties van seksueel grensoverschrijdend gedrag spelen. Dat zagen we bijvoorbeeld in de casus van Thomas Quartier (paragraaf 7.2). Voor zover bekend kwam een eerste melding binnen in 2019, maar door toedekking van de overste van zijn gemeenschap duurt het tot 2023 voor de kerkelijke autoriteiten ervan af weten en vervolgens tot 2024 voordat voorlopige maatregelen zijn getroffen (tegen Quartier persoonlijk pas begin 2025). Het onderzoek, dat bovendien door twee verschillende commissies onderzocht moet worden, moet zes jaar na dato nog worden afgerond. Dat is een lange periode waarin grensoverschrijdend gedrag, in ieder geval tot het nemen van voorlopige maatregelen, niet aangepakt wordt.

Een vergelijkbare traagheid wordt zichtbaar bij de BUN. Ook hier duurt het ontwikkelen van beleid omtrent de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag en het aansporen van aangesloten *sangha's* lang, zoals uit de tijdlijn in paragraaf 3.3 blijkt. Hoewel er al in 2005 meldingen waren van seksueel grensoverschrijdend gedrag in boeddhistische gemeenschappen, werd er bijvoorbeeld pas in 2018 een ethische code verplicht gesteld voor alle aangesloten gemeenschappen. De BUN ontwikkelde vervolgens pas in 2020 zelf een eigen ethische code. Een belangrijke reden voor deze traagheid ligt waarschijnlijk in de structuur van de BUN, waarin besluiten over beleid eerst moeten worden vastgesteld door de Algemene Ledenvergadering (ALV). Deze procedure zorgt ervoor dat het ontwikkelen en implementeren van nieuwe richtlijnen veel tijd kost. Ondanks herhaalde aanbevelingen van de vertrouwenspersoon van de BUN is er nog geen sprake van een interne klachtenprocedure voor aangesloten *sangha's*, enkel voor de leden van de BUN zelf.

10.2.2 Lokale besluitvorming

Lokale autonomie van religieuze gemeenschappen kan het risico op machtsmisbruik in een lokale religieuze gemeenschap vergroten. Wanneer een religieuze gemeenschap zowel geen overkoepelend landelijk bestuur kent (externe controle) als geen duidelijke afspraken heeft over leiderschap en toezicht (interne controle), kan ruimte ontstaan voor machtsmisbruik en het negeren van meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit kan bijvoorbeeld voorkomen in evangelische en pinksterbewegingen, westerse boeddhistische groepen en mogelijk ook sommige islamitische gemeenschappen. De respondenten van meldpunt SEM beschrijven dat mensen die kritiek hebben op het leiderschap in sommige gemeenschappen als te kritisch of niet geestelijk genoeg bestempeld kunnen worden en zo mogelijk buitenspel gezet worden, zonder dat de kritiek serieus genomen wordt (zie ook paragraaf 10.4). Deze manier van werken kan tegelijkertijd anderen juist aantrekken, geven de respondenten van meldpunt SEM aan:

> 'Dat is wel een beetje wat er gebeurt: mensen die daar dan over beginnen worden een beetje aan de kant geduwd onder het mom van 'jullie zijn te kritisch.' Je hebt dus de kans dat je daardoor een soort selectie krijgt. (…) De reden waarom deze mensen in de evangelische beweging komen, is vaak ook al een selectie waarom ze niet bij bijvoorbeeld de PKN zijn aangesloten. (…) Om uit te zoomen en niet zozeer in het geestelijke te blijven: ik zie ook wel dat mensen zich prettig voelen binnen bepaalde vormen en structuren. En als ze dus niet de ruimte krijgen in de PKN, gaan ze dus bij wijze van voor zichzelf beginnen met een evangelisch clubje. Dat kan. Dat soort sociale processen zitten er ook wel in.'

Er zijn ontelbare voorbeelden van kerkscheuringen binnen de evangelische en pinksterbeweging die veroorzaakt werden door een meningsverschil over het leiderschap of tussen leiders onderling. Bij zo'n scheuring volgt vaak een deel van de gemeenschap de ene leider, en een deel blijft achter bij de andere leider. Op die manier houd je vanzelf een groep over die er hetzelfde over denkt, en vervolgens onveranderd verder gaat (De Bruijne et al., 2009).

Ditzelfde mechanisme kan spelen als er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een lokale gemeenschap. Als zo'n situatie aan het licht komt, en dit niet goed begeleid wordt, ontstaan er meestal verschillende kampen binnen de gemeenschap. Zowel de VPE als Stichting Evangelisch Meldpunt (SEM) bieden hulp aan lokale gemeenten aan in dergelijke situaties. Dan worden één of meerdere externe personen aangesteld om de gemeente voor een periode te helpen, bijvoorbeeld met de communicatie tussen leiderschap en de leden van de gemeente. De keuze om hiervan gebruik te maken ligt bij zowel SEM als VPE bij de gemeente zelf. Het Algemeen Bestuur van de VPE kan zelf contact opnemen met het leiderschap van een lokale gemeente als er vermoedens bestaan van problemen. Ook in dergelijke situaties 'respecteert de VPE de zelfstandigheid van de gemeente om zelf de problemen op te lossen of om elders hulp te zoeken' (VPE, 2023a, artikel 20).

Autonomie van de lokale gemeenschap kan onder meer evangelische en pinkstergemeenschappen kwetsbaar maken bij interne problemen zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag. Als er bijvoorbeeld sprake is van dominant

leiderschap, waarbij geen bijsturing van binnen en buiten de gemeenschap mogelijk is, hangt in dergelijke situaties de afhandeling van problemen sterk af van de bekwaamheid van het lokale leiderschap. Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag kan dit ervoor zorgen dat problemen juist verergeren, omdat hierbij specifieke kennis noodzakelijk is die bij deze leiders mogelijk niet aanwezig is (Zuurman, 2025).

Dit kan ook zichtbaar zijn bij westerse boeddhistische *sangha's.* In deze groepen is het onderscheid tussen monniken en leken vaak minder strikt, waardoor spirituele beoefening toegankelijker is, en er ook weinig toezicht en regulering is. Hierdoor kunnen machtsposities en het gezag van leraren worden misbruikt zonder dat er voldoende controlemechanismen zijn. Daarnaast kan de grote vrijheid om zelf invulling te geven aan rituelen en denkbeelden ook leiden tot risico's: het kan voorkomen dat sommige elementen van de boeddhistische traditie misbruikt worden om seksueel grensoverschrijdend gedrag te legitimeren (zie paragraaf 10.5).[464]

Dergelijke vrijblijvende en autonome organisatiestructuren kunnen het ontwikkelen van beleid ter bescherming van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag lastig maken. Wanneer bovendien binnen vrijblijvende samenwerkingsverbanden lokale gemeenschappen verplicht worden om aan bepaalde voorwaarden te voldoen (zoals een verplicht bestuur, statuten en financiële openheid, maar ook protocollen), bestaat het risico dat deze gemeenschappen zich eenvoudig terugtrekken als zij het hier niet mee eens zijn, geeft een respondent van meldpunt SEM aan. Bovendien roept de rol van leiderschap binnen sommige evangelische en pinkstergemeenschappen de vraag op wie misstanden kan aankaarten wanneer een leider zelf tekortschiet in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag of zelf dader is.

10.2.3 Internationale organisaties en interculturele normen en waarden

Internationale organisaties
Een aandachtspunt binnen de meeste onderzochte religieuze gemeenschappen (de protestantse kerken zijn de enige uitzondering) is de transnationale hiërarchie die deze gemeenschappen kennen en de invloed die internationale organisaties vanuit het buitenland op religieuze gemeenschappen in Nederland kunnen hebben (zie bijvoorbeeld paragraaf 5.1.3 en 7.1.3). Dit blijkt bijvoorbeeld uit de casus rondom de BUN-lidtempels Buddharama en Buddhavihara (paragraaf 3.2). De afhandeling van seksueel grensoverschrijdend gedrag door vipassana leraar Mettavihari, de

[464] Het perspectief van een respondent (expert #1) vult hierbij aan. Volgens hem laat onderzoek naar sekten en Nieuwe Religieuze Bewegingen (NRB) een blinde vlek zien als het gaat om het boeddhisme. Hij stelt dat het boeddhisme vaak wordt gezien als 'wereldgodsdienst' en daarom over het hoofd wordt gezien met betrekking tot misstanden en risicofactoren als het gaat over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Er is volgens de respondent zeer weinig onderzoek dat boeddhistische gemeenschappen benaderd als een NRB, waardoor er een ander perspectief op de risico's van geestelijk, spiritueel en seksueel misbruik binnen deze gemeenschappen in het Westen wordt gemist. Risicofactoren die kunnen spelen binnen NRB's, zoals charismatisch leiderschap, machtsdynamieken, de idealisering van spirituele leraren en de kwetsbaarheid van volgelingen, krijgen hierdoor te weinig aandacht. Dit heeft invloed op de wijze waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de relatie tussen leraar en leerling, een dynamiek die binnen boeddhistische gemeenschappen ook kan voorkomen, wordt begrepen en onderzocht. Het gebrek aan aandacht voor het boeddhisme als een NRB kan volgens de respondent verklaren waarom seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen deze gemeenschappen vaak onopgemerkt blijft: 'bestaande rapporten richten zich niet specifiek op het boeddhisme als NRB, terwijl het een geschiedenis heeft van 60 jaar in het esten en hier echt wezenlijk anders is dan in India bijvoorbeeld'. Dit draagt volgens hem bij aan een kwetsbare situatie waarin machtsposities en spiritueel gezag kunnen worden misbruikt zonder dat er voldoende controlemechanismen zijn.

oprichter van beide tempels, leidde in Nederland tot interne conflicten. Binnen de tempels zorgt de omgang met het verleden van Mettavihari – die beschuldigd werd van seksueel misbruik en andere criminele activiteiten – voor verdeeldheid: sommige leden blijven hem vereren, terwijl anderen openlijk kritiek hebben op de huidige voorzitter van Buddharama, Toine van Beek. In 2015 bracht Van Beek de seksuele misstanden en financiële problemen van Mettavihari naar buiten in de Nederlandse media, en stelde toen dat hij daardoor zijn monnikenstatus had verloren.[465] Ook hielp hij journalisten om het seksuele misbruik in de media een plek te geven. Echter bleven veel leden van Buddhavihara Mettavihari daarna nog eerbiedigen. Het conflict escaleerde toen een groep betrokkenen bij Buddhavihara, onder leiding van een BUN-bestuurslid, via een sociale mediacampagne probeerde Van Beek te verwijderen, waarbij hij openlijk werd bestempeld als 'buitenlander' (Hogendoorn, 2024; Bakker, 2024; De Vries, 2024).[466] Tegelijkertijd mengde de Thaise ambassade zich, omdat zij stelt dat alle Thaise tempels in het buitenland onder haar toezicht vallen. Zoals eerder besproken, wordt binnen de Thaise en Tibetaanse kloostercultuur het openbaar maken van interne problemen vaak ontmoedigd. Dit kan leiden tot onderrapportage of het niet serieus nemen van meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, vooral wanneer het gaat om hooggeplaatste of geëerde monniken of spirituele leraren. Deze internationale invloed bemoeilijkt de interne afhandeling van meldingen, omdat Nederlandse koepelorganisaties zoals de BUN beperkt gezag hebben over tempels die cultureel en diplomatiek verbonden zijn aan Thailand.

Gemeenschapsnormen, internationale banden en lokale autonomie kunnen dus een belangrijke rol spelen in hoe religieuze gemeenschappen functioneren in Nederland. Enerzijds kunnen ze het behoud van identiteit en traditie bevorderen; anderzijds kunnen ze risico's creëren bij de bescherming van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag en bij het naleven van ethische standaarden. Hoewel bovenstaande casus specifiek betrekking heeft op boeddhistische gemeenschappen, is het goed denkbaar dat soortgelijke dynamieken ook een rol spelen binnen andere religieuze gemeenschappen, zoals islamitische moskeeën en organisaties[467] of internationale evangelische of pinkstergemeenten, waar culturele achtergrond, internationale banden en lokaal leiderschap de naleving van regels en richtlijnen kunnen beïnvloeden.

Interculturele normen en waarden

Binnen veel onderzochte religieuze gemeenschappen blijkt dat culturele normen en waarden van invloed kunnen zijn op de uitvoering en handhaving van procedures, en op de verhouding tussen lokaal en internationaal beleid en gezag. Zo laat journalistiek onderzoek naar boeddhistische gemeenschappen zien dat met name Aziatische *sangha's* in Nederland zich niet altijd houden aan de verplichtingen van het hebben van ethisch beleid en zij verwijzen naar de externe vertrouwenspersoon van de BUN. Deze gemeenschappen hechten sterk aan hun eigen culturele en

[465] De Vries, B. (2015, 28 mei 2015). *Boeddhistische monnik Waalwijk misbruikte ook 12-jarige*. Geraadpleegd op 5 juni 2025, van 'Boeddhistische monnik Waalwijk misbruikte ook 12-jarige'.

[466] NOS (2024, 15 mei). *Nederlandse bestuurder tempel Waalwijk onder vuur vanuit Thailand*. Geraadpleegd op 24 maart 2026, van Nederlandse bestuurder tempel Waalwijk onder vuur vanuit Thailand; Bakker, C. (2024, 15 mei). *Thailand zet Waalwijkse bestuurder onder druk nadat hij fraude ontdekte.* Omroep Brabant. Geraadpleegd op 24 maart 2026, van Thailand zet Waalwijkse bestuurder onder druk nadat hij fraude ontdekte - Omroep Brabant.

[467] De Tweede Kamer deed in het verleden al eens onderzoek naar buitenlandse bemoeienis met Nederlandse moskeeën. Nieuwsuur (2020, 21 februari*).* Na twee weken van bedreigingen en leugens gaan tegenpolen in debat. *NOS*. Geraadpleegd op 24 maart 2026, van Na twee weken van bedreigingen en leugens gaan tegenpolen in debat.

religieuze identiteit, die diepgeworteld is in sociale, culturele en taalkundige kenmerken. Interne rituelen, gebruiken en de goedkeuring van traditionele geestelijken uit het land van oorsprong zijn van groot belang, waardoor naleving van externe richtlijnen of protocollen en transparantie met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag lastig kan zijn (Hogendoorn, 2024). In een verslag van de externe vertrouwenspersonen van de BUN in 2021 (p. 3) wordt dit als volgt benoemd:

> 'Uit gesprekken van de afgelopen jaren blijkt dat er cultuurverschillen bestaan tussen (Oosterse) leraren en meer West-Europese leerlingen. Wat door de (Oosterse) leraren als normaal wordt gezien, kan voor leerlingen als ongewenst worden ervaren, en dit gedrag wordt vaak door een groep binnen de sangha geaccepteerd. Dit maakt het voor de melder extra moeilijk om zich tot een vertrouwenspersoon te wenden.'

10.3 Religieus leiderschap

In deze paragraaf staat het leiderschap binnen religieuze gemeenschappen centraal, vanwege de belangrijke rol die religieuze leiders hebben in de onderzochte gemeenschappen. Deze wordt verder uitgewerkt in paragraaf 10.4.1, waarna achtereenvolgens religieuze autoriteit (paragraaf 10.4.2), charismatisch leiderschap (paragraaf 10.4.3) en leiderschap en de controle van de macht (paragraaf 10.4.4) worden besproken.

10.3.1 Algemeen

Leiders binnen een religieuze gemeenschap hebben een grote invloed op hoe de gemeenschap functioneert, hoe geloofsovertuigingen worden geïnterpreteerd en hoe wordt omgegaan met kwesties zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het gaat daarbij niet alleen om formele leiderschapsrollen, zoals spiritueel leraren, imams of predikanten, maar ook om andere functies die aanzien en gezag met zich meebrengen, zoals muziek- en jeugdleiders, dienaren in de eredienst, ouderlingen of leden van de kerkenraad. De factoren die in deze paragraaf worden besproken, zijn van toepassing op al deze vormen van leiderschap.

Het is voor leiders zelf vaak lastig om te beseffen dat zij in een machtspositie zitten. Vertegenwoordigers van Meldpunt Misbruik merken dit in gesprekken die zij hierover hebben in hun voorlichtingsactiviteiten:

> 'Mensen associëren macht met iets heel vies he? Corruptie bijvoorbeeld. Op het moment dat je dan uitlegt wat macht is, dan zeggen ze: o, maar dat heb ik eigenlijk wel. Dan gaat het gesprek opeens heel anders.'

Binnen religieuze gemeenschappen die als veilige en hechte familie gezien worden (paragraaf 10.4.2), kunnen grenzen tussen professioneel en privé vervagen. Hierdoor kunnen religieuze leiders makkelijk toegang krijgen tot de persoonlijke ruimte van hun volgers (Van Dam & Eitjes, 1994). Dat geldt ook voor kwetsbare personen in de gemeenschap, zoals kinderen, wat het risico op seksueel grensoverschrijdend gedrag kan verhogen (Shupe, 1995; 2000; Parkinson, 2021). In de casus in paragraaf 6.3.5 was dat bijvoorbeeld te zien: het was voor de predikant normaal om regelmatig bij gemeenschapsleden thuis te eten, en in veel

christelijke gemeenschappen is het heel gebruikelijk dat ouderlingen op huisbezoek komen, zeker wanneer er (pastorale) problemen zijn. Contact kan op zo'n manier al vrij snel intensief en persoonlijk worden. Dit kan positief zijn, om bijvoorbeeld de verbinding met en steun vanuit de gemeenschap te ervaren, maar het kan tegelijkertijd grensvervagend werken (Van Dam & Eitjes, 1994). Wanneer leiders en leden elkaar op andere momenten treffen, zoals in de supermarkt of bij een andere activiteit van de gemeenschap, kan het onduidelijk zijn of het contact op dat moment als privépersoon of als 'religieus professional' plaatsvindt.

Het is daarom noodzakelijk dat kennis over macht en afhankelijkheid aanwezig is, en dat religieuze leiders streven naar een gezonde balans tussen werk en privé (Van Dam & Eitjes, 1994). Het is voor religieuze leiders immers niet zo eenvoudig om geen persoonlijk contact te onderhouden met gemeenschapsleden, zoals seculiere therapeuten dit doen. Dit is voor in ieder geval de protestantse kerken in dit rapport reden om bij meldingen over seksueel grensoverschrijdend gedrag te bekijken of er sprake was van het misbruiken van de zogenoemde 'pastorale relatie' (zie paragraaf 11.2.1).

Volgens Van Dam en Eitjes (1994) moet seksueel grensoverschrijdend gedrag door religieuze leiders bovendien niet als losstaande incidenten van privépersonen gezien worden. Dit gaat over leiders die onderdeel uitmaken van een religieuze gemeenschap, die haar eigen verantwoordelijkheid moet erkennen in zowel het ontstaan als de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in haar midden door hier beleid op te ontwikkelen (Van Dam & Eitjes, 1994). Dit wordt bevestigd in het proefschrift van Veerman (2005), waarin hij stelt dat risicofactoren in de kerkstructuur en het ambt (van predikant) aanwezig zijn die seksueel grensoverschrijdend gedrag in de hand werken. Individuele persoonskenmerken, zoals narcistische karaktertrekken of slecht kunnen omgaan met stress of lichamelijkheid en seksualiteit, kunnen deze factoren wel versterken.

Ook internationaal onderzoek toont aan dat leiderschap een belangrijke rol speelt bij zowel het ontstaan als de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze instellingen. De Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse in Australië benadrukt dat slachtoffers vaak aanvankelijk door een leider, mentor of rolmodel bijzondere aandacht krijgen, wat hen eerst een gevoel van bijzonderheid geeft, maar uiteindelijk kan leiden tot verwarring, conflicterende emoties en een gevoel van verraad. Het schenden van vertrouwen door een volwassene die een leiderschaps- of rolmodelpositie bekleedt, wordt door slachtoffers als bijzonder ingrijpend ervaren (Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2017c).

Wanneer religieuze leiders daarnaast meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag negeren of de dader beschermen, kan dit leiden tot herhaalde blootstelling aan situaties die het risico op seksueel grensoverschrijdend gedrag vergroten. Adam et al. (2024) signaleren bovendien dat seksueel grensoverschrijdend gedrag door (islamitische) religieuze leiders kan leiden tot vervreemding van de religieuze gemeenschap, gevoelens van schuld en schaamte, en langdurig spiritueel isolement (zie ook hoofdstuk 12).

10.3.2 Voorwaarden voor leiderschapsposities

Hoe mensen in een positie van leiderschap terechtkomen en als leider erkend worden in een religieuze gemeenschap loopt erg uiteen. In sommige gemeenschappen kan dit jaren duren en gelden strenge voorwaarden, terwijl in andere gemeenschappen dit toegankelijk is iedereen die een groep mensen aan zich weet te binden. Hier worden enkele voorbeelden genoemd uit enkele gemeenschappen in dit onderzoek.

Zo is het in zowel de protestantse kerken als de RKK bijvoorbeeld niet eenvoudig om predikant of priester te worden. Om predikant te worden in de protestantse kerken is in de meeste gevallen een wetenschappelijke theologiestudie vereist, met een specifieke afstudeerrichting van het beoogde kerkverband. De kerkenraad van de student moet daarvoor bovendien een aanbeveling doen ('attest' of 'verklaring over belijdenis en wandel') bij een toelatingscommissie van de opleiding. Sommige opleidingen hebben tussendoor evaluatiemomenten (CGK en de Hersteld Hervormde Kerk (HHK) bijvoorbeeld), en aan het eind van het traject wordt bekeken of een student geschikt is om door kerken benaderd te worden om hun predikant te worden (de zgn. beroepbaarstelling). Bij deze evaluatiemomenten worden studenten beoordeeld op onder meer geschiktheid, bekwaamheid en roeping.[468] Een gemeentepredikant is verbonden aan een lokale kerk, maar is ook regelmatig op zondag te gast in andere kerken. In principe is een predikant na een termijn van vier jaar weer 'beroepbaar' door andere kerken, maar kan er ook zelf voor kiezen op een vacature van een andere kerk te reageren. Predikanten wisselen in de meeste gevallen dan ook regelmatig van kerk.

In de RKK kunnen alleen ongetrouwde mannen gewijd worden, na een voltooide opleiding en toetsing van geschiktheid voor hun ambt. Er zijn drie gewijde ambten in de RKK: diaken, priester en bisschop. Deze worden gekenmerkt door specifieke kerkelijke kledij en attributen. Deze ambten vormen samen de geestelijke hiërarchie van de kerk. Het verschil tussen de drie ambten zit in de hoeveelheid taken die zij mogen uitvoeren. Een diaken mag bijvoorbeeld geen absolutie geven in de biecht (paragraaf 11.3.4), en een bisschop is de enige die diakenen en priesters mag wijden en aan het hoofd staat van een bisdom (regionale kerk).

In gemeenschappen waarin reguliere gemeenschapsleden geen macht of invloed (zoals stemrecht) hebben, genieten leiders vaak een grote mate van autonomie. Dit geldt zowel voor informele en onafhankelijke gemeenschappen zoals evangelische en pinkstergemeenten, en boeddhistische gemeenschappen als de RKK, waar de macht juist heel duidelijk vastgelegd is in de hiërarchie van de kerk. Deze concentreert zich bij laatstgenoemde rond de bisschoppen. Dit kan het risico op (seksueel) grensoverschrijdend gedrag verhogen (P. Adriaenssens, 2010). Hoewel de status en het aanzien van katholieke geestelijken in Nederland verminderd is, blijven zij autonoom en bestaan er vanuit de gemeenschap geen correctiemogelijkheden, omdat zij formeel geen macht heeft in de RKK. Maar ook bij geestelijken onderling, bijvoorbeeld tussen bisdommen en ordes en congregaties, speelt deze autonomie nog steeds, vertelt de vertegenwoordiger van de RKK:

[468] Van den Brink (2025, 19 mei). *Curatorium GG vergadert weer: hoe gaat dat in zijn werk? En hoe zit het in andere kerken?* Geraadpleegd op 19 mei 2025, van Curatorium GG vergadert weer: hoe gaat dat in zijn werk? En hoe zit het in andere kerken?.

> ‘Ik heb in de afgelopen tien jaar meegemaakt dat ik bij een moederoverste of overste pater kwam, en dat het ging over één van hun leden. Dan ging de deur dicht. Dat was moeilijker dan bij parochiegemeenschappen.’[469]

Ook kan een dergelijke hiërarchie tot gevolg hebben dat slachtoffers van geestelijken niet geloofd worden, omdat men sneller geneigd is de geestelijke te geloven wanneer die ontkent (Commissie-Deetman, 2011). Hoewel dit door het maatschappelijk debat wel aan het veranderen is, gaf de vertegenwoordiger van het meldpunt RKK aan, blijven slachtoffers een drempel ervaren zich uit te spreken omdat zij mogelijk niet geloofd worden.

In de evangelische en pinksterbeweging worden meestal weinig of geen voorwaarden gesteld om een gemeenschap te leiden. Een belangrijke voorwaarde voor leiders in deze gemeenschap is dat deze door God geroepen en aangesteld zijn en dat zij mensen kunnen inspireren en overtuigen (Klaver, 2018; Van Saane, 2012). De leiders in de casus van zowel paragraaf 5.2 als paragraaf 5.3.2 waren zelf degene die de gemeenschap hadden opgericht en hier leiding aan gaven, en wisten in korte tijd grote aantallen mensen te bereiken. De evangelische en pinksterbeweging is dan ook niet voor niets één van de weinige nog groeiende christelijke gemeenschappen in Nederland. Leiders van de gemeenschappen kunnen hun capaciteiten inzetten om iets positiefs te brengen in de levens van grote groepen mensen die anders niet in een kerk zouden komen (Bakker & Dijkhuizen, 2017).

In boeddhistische gemeenschappen variëren de voorwaarden voor leiderschapsposities ook. Volgens een respondent (expert #1) biedt het Tibetaanse en Zen-boeddhisme in een Aziatische context vaak formele procedures voor het benoemen van leraren om de integriteit van de kennisoverdracht te waarborgen, meestal binnen een monastieke setting. Hij legt uit dat in westerse samenlevingen een dergelijke gestructureerde regulering en toezicht grotendeels ontbreekt: spirituele leraren, monniken of tantra masseurs kunnen zichzelf daardoor gemakkelijk presenteren op een manier die het westerse publiek doen geloven dat hun (seksuele) praktijken authentiek zijn binnen de boeddhistische traditie (de Vries, 2015). De respondent merkt daarbij op dat dit beeld kan worden versterkt door het dragen van traditionele kleding die wordt geassocieerd met spirituele autoriteit, zoals gewaden die doen denken aan de Dalai Lama. Een andere respondent (expert #2) bevestigt dit probleem en geeft een concreet voorbeeld van een monnik die zich in Nederland als verlichte meester presenteerde zonder de benodigde ervaring en jarenlang misbruik heeft gemaakt van jonge mannen en minderjarigen: ‘Mettavihari had vrij weinig ervaring als spiritueel leraar en weinig vlieguren. Toen hij naar Nederland kwam, heeft hij zichzelf als grote, verlichte

[469] Het ontbreken van correctiemogelijkheden in Nederlandse kloosters werd eveneens bevestigd in een recent onderzoek van het *Nederlands Dagblad*: Timmerman, C., & Munsterman, H. (2026, 17 april). ‘Alsof alle broeders seksuele roofdieren zijn.’ Hoe misbruik in benedictijner kloosters toegedekt bleef. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 18 april 2026, van ‘Alsof alle broeders seksuele roofdieren zijn.’ Hoe misbruik in benedictijner kloosters toegedekt bleef - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland; Timmerman, C., & Munsterman, H. (2026, 22 april). Wanorde en onveilige cultuur in oudste abdij van Nederland. ‘Angst speelt een heel grote rol.’ *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 23 april 2026, van Wanorde en onveilige cultuur in oudste abdij van Nederland. ‘Angst speelt een heel grote rol’ - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland; Van Soest, A., Timmerman, C., & Munsterman, H. (2026, 24 april). Psychologen over misbruik in kloosters. ‘Laat visitaties door vrouwen uitvoeren – die hebben wél lef.’ *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 26 april, van Psychologen over misbruik in kloosters. ‘Laat visitaties door vrouwen uitvoeren - die hebben wél lef’ - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

meester neergezet, en kwam hij overal mee weg. Waar in Tibet iemand zou zeggen: jij zit nog in de kleuterklas, kan iemand hier doen alsof hij hoogleraar is'.

Charismatisch leiderschap

Vooral in gemeenschappen waar weinig of geen voorwaarden gesteld worden aan religieus leiderschap, wordt de leiderschapspositie voornamelijk bepaald door persoonskenmerken die iemand in staat stellen een groep mensen aan zich te binden (Bakker & Dijkhuizen, 2017). Charisma is daar een belangrijk voorbeeld van. Charismatische leiders onttrekken hun status niet aan overlevering (zoals een staatshoofd of de paus) of formele macht (zoals verkiezingen of een theologische opleiding), maar aan persoonlijke (en in religieuze gemeenschappen zeker ook geestelijke of religieuze) kenmerken. In met name de pinkstergemeenschappen binnen de evangelische en pinksterbeweging gelooft men dat dit zichtbaar wordt bij leiders doordat zij specifieke gaven van de Geest (zie paragraaf 5.1.2) hebben ontvangen. Daarnaast kan binnen de hele breedte van de evangelische en pinksterbeweging het succes van een leider en de groei van de gemeente in aantal bezoekers en inkomsten voor leden van deze gemeenschap een belangrijke indicator zijn dat een leider door God is uitgekozen om die positie te bekleden, wat zijn gezag en positie bevestigd (Bakker & Dijkhuizen, 2017; Klaver, 2018). Anders dan in traditionele kerken, worden er binnen de evangelische en pinksterbeweging vaak geen eisen gesteld aan de theologische vorming van een leider of voorganger.[470] Het door God gegeven gezag wordt als voldoende verondersteld. Dit kan een beeld van onaantastbaarheid of onfeilbaarheid in de hand werken. De leider hoeft in extreme gevallen alleen nog verantwoording af te leggen aan God (Klaver, 2021). Zeker wanneer van personen binnen een lokale gemeenschap verwacht wordt dat zij leiders dienen te gehoorzamen, kritiek niet wordt geduld en er controlemechanismen ontbreken (Klaver, 2018), kan een combinatie ontstaan die tot ontsporingen kan leiden.[471] Een leider kan op deze wijze zonder tegenspraak zijn naar eigen inzicht handelen, en in het geval van seksueel grensoverschrijdend gedrag mogelijk niet gecorrigeerd worden.

Charismatische leiders hebben vaak grote invloed op de gemeenschap, helemaal wanneer zij deze zelf hebben opgericht. Eén van de respondenten van meldpunt SEM zien in een dergelijke status van de leider in de evangelische en pinksterbeweging een groot risico, meer dan in traditionele kerken:

> 'In de categorie zelfstandige evangelische gemeenten tref je gemeenten aan die rond één charismatische evangelist zijn opgericht. Een evangelist die dan vervolgens ook een grote invloed heeft – en invloed kan macht worden – over gemeenteleden. En daarin kan het fout gaan. Ik heb dat zelf gadegeslagen, en dat is in ieder geval principieel, nee, in feitelijkheid, anders dan veel kerken binnen de bestaande traditionele kerken. Daar heb je niet dat er één stichter is die alles voor het zeggen heeft. Dat is wel heel duidelijk een geprotocolleerd presbyteriaans systeem,[472] en nou, dat heb je lang niet altijd [in deze evangelische gemeenten]. Ik merk de laatste tijd wel dat veel van de

[470] Er zijn uitzonderingen binnen de evangelische en pinksterbeweging, zoals baptistengemeenten binnen de Unie-ABC.

[471] Boele, A. (2025, 16 januari). *Je móét Gods stem horen. Hoe discipelschaps-scholen jonge gelovigen onder druk zetten.* Geraadpleegd op 16 januari 2025, van 'Je móét Gods stem horen.' Hoe discipelschaps-scholen jonge gelovigen onder druk zetten - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[472] In een presbyteriaans systeem of kerkmodel liggen de beslissingsbevoegdheden en de (leidinggevende) taken bij leken, die samen het leiderschap van de gemeenschap vormen (zoals een broederraad of oudstenraad).

gemeenten die zich bij ons melden een broederraad hebben, maar in heel veel gevallen komen die via coöptatie[473] tot stand. Dus ook daar heb je mogelijkheden om toch een bepaalde kring om je heen te verzamelen van fans, en daarmee invloed te hebben op de gemeente. Ik bedoel, je hebt dat soort baasjes natuurlijk ook in de traditionele kerken, maar ik heb het idee dat de kans dat het in evangelische kring zich voordoet groter is dan in een traditioneel kerkgenootschap.'

Dezelfde respondent beschrijft bovendien uit eigen ervaring hoe de macht van dit type leiderschap werkt en wordt ervaren door omstanders uit de gemeenschap:

'Ik heb meegemaakt in een gemeente waar ik hiervoor zat in de evangelische wereld, en dat was het evangelisatiewerk van één broeder, en die is in 1949 begonnen met een grote boot in de grachten van Amsterdam. Daar heeft zich geweldig werk uit ontwikkeld, maar de gedachte was dat de kerkgeschiedenis in 1949 begonnen is. (…) En ik was één van de uitverkorenen. Ik ben daar heel lang oudste geweest. Als je kijkt op wat voor manier zo'n oudste werd aangewezen, dat was zeker niet via verkiezingen. We hadden hele grote invloed op de mensen. Onze taak was ook – althans, zo werd dat verstaan – om écht te zorgen dat het in de gezinnen goed ging, dus wij bemoeiden ons met situaties in gezinnen, vanuit de gedachte dat ze uit het spoor liepen. En als we dan vonden dat de ouders daarin schuldig stonden, was de mogelijkheid dat we zeiden: je moet maar eens even niet aan het Avondmaal verschijnen. Op die manier. Ik zeg niet dat alle evangelische gemeenten zo zijn, maar ik heb [het] meegemaakt.'

Charismatisch leiderschap kan een belangrijke functie hebben in het motiveren en doen voortbewegen van een religieuze gemeenschap, maar kan tegelijkertijd resulteren in manipulatief leiderschap, machtsmisbruik en narcisme, wat in de geschiedenis van de evangelische en pinksterbeweging haar sporen heeft nagelaten (Van Saane, 2014; De Bruijne et al., 2009). Gecombineerd met de eerdergenoemde informele bestuurscultuur is de identiteit van de beweging, met de nadruk op persoonlijk en individueel geloven, bovendien een voedingsbodem voor dit type leiderschap. Dat kan ervoor zorgen dat in een lokale gemeente het leiderschap zich isoleert, terwijl de gemeente er sterk van afhankelijk blijft, in plaats van dat de gemeente een breed gedragen organisatie wordt waarbij verantwoordelijkheid en macht worden verdeeld en gecontroleerd. De evangelische en pinksterbeweging is relatief jong, maar zichtbaar wordt al wel dat gemeenten die enigszins langer bestaan ofwel uitdoven door conflicten die ontstaan door dit type leiderschap, ofwel vanaf zo'n moment een nieuwe fase in gaan waarin zaken rond leiderschap en aansprakelijkheid mogelijk beter zijn geregeld (Bakker & Dijkhuizen, 2017).

Hoewel charisma bij predikanten in de protestantse kerken in dit rapport geen doorslaggevende eigenschap is om aanspraak te maken op het ambt, is het volgens Veerman (2005) wel zeer wenselijk als predikanten naast hun praktische vaardigheden ook inspirerend en charismatisch zijn. Charisma zelf leidt dan ook niet tot seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar kan een rol spelen in het ontstaan van en in stand houden ervan. De manier waarop charisma in de protestantse context, ondanks de aanwezige controlemechanismen, een risico kan

[473] Bij coöptatie kiezen leden van een kerkenraad, oudstenraad of bestuur van een gemeente zelf haar nieuwe leden zonder inspraak van leden uit de gemeenschap.

vormen is volgens Veerman als volgt: in de eerste plaats kan het leiderschap volledig worden opgeëist door de predikant, waarbij een kerkenraad machteloos wordt gemaakt als deze niet alert is op de eigen verantwoordelijkheid naast de predikant (om diens macht te controleren). Een kerkenraad wordt dan een soort spreekbuis van de predikant. In de tweede plaats kunnen gemeenteleden zich te veel gaan identificeren met de predikant, waardoor ook zij zich machteloos laten maken door de predikant blindelings te volgen in diens denken en doen.

Binnen sommige (westerse) boeddhistische *sangha's* kan charismatisch leiderschap ook een centrale rol spelen. De vaak grote persoonlijke aantrekkingskracht en autoriteit van leraren zorgt ervoor dat volgers sterk afhankelijk worden van hun begeleiding en oordeel. Dit kan spirituele beoefening intens en betekenisvol maken, maar tegelijkertijd weinig ruimte laten voor toezicht, kritische reflectie of externe controle, waardoor machtsmisbruik en seksueel grensoverschrijdend gedrag gemakkelijker kunnen ontstaan. Helaas zijn er binnen boeddhistische *sangha's* ook gevallen waarin leiders hun positie misbruiken en seksueel grensoverschrijdend gedrag plegen bij mensen die van hen afhankelijk zijn. Het risico hierop is het grootst in gemeenschappen waar de macht sterk gecentreerd is rond één charismatische, spirituele leider, waar weinig tot geen toezicht of externe controle bestaat (Klaver, 2021; De Bruijne et al., 2009). In dergelijke situaties kunnen sociale druk, loyaliteit aan de leraar en angst voor reputatieschade slachtoffers ervan weerhouden grensoverschrijdend gedrag te melden of zich te verzetten, en kunnen geloofsovertuigingen of rituelen door leraren ingezet worden om seksueel grensoverschrijdend gedrag te legitimeren (zie paragraaf 10.3.3 en 10.5). Dit kan verstrekkende gevolgen hebben voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag, ongeacht of de leider zelf de dader is of slechts betrokken is bij de afhandeling door de gemeenschap, zoals blijkt uit de casus van House of Heroes in paragraaf 5.2.

10.3.3 Religieuze autoriteit

Een belangrijk kenmerk van religieuze leiders is dat zij religieuze autoriteit claimen of dat deze hen wordt toegekend door de religieuze gemeenschap. Dit versterkt de machtspositie van religieuze leiders en plaatst hen nog meer op een voetstuk, in het bijzonder wanneer deze autoriteit gelegitimeerd wordt door de religie (bijv. een goddelijke roeping of opdracht) en bevestigd wordt door uiterlijke kenmerken zoals kleding en/of bepaalde rituelen of gedragingen. Deze religieuze autoriteit zorgt er bijvoorbeeld in protestantse kerken mede voor dat de leidende rol van de predikant in de gemeenschap gelegitimeerd wordt, ondanks dat deze van buiten de gemeenschap komt (Veerman, 2005). Het idee dat een predikant is geroepen door God weegt daarbij ook zwaar. Het 'zijn mensen die van God een plek gekregen hebben,' bevestigt een vertegenwoordiger van de HHK.

Shupe (1995, 2000) stelt dat binnen religieuze gemeenschappen waarbinnen geestelijken worden verheven tot een 'bovennatuurlijke' positie, het risico op seksueel grensoverschrijdend gedrag kan verhogen. Deze verheven positie kan het namelijk moeilijk maken om misstanden aan te pakken of te melden, omdat geestelijken worden gezien als onfeilbaar. Hoewel ouderlingen geen formele verheven status hebben, plaatst hun positie hen boven de gewone leden, waardoor het voor slachtoffers lastig kan zijn om seksueel grensoverschrijdend gedrag te melden. Het aanzien van de ouderling binnen de gemeenschap kan ervoor zorgen dat de geloofwaardigheid van meldingen in twijfel wordt getrokken, vooral wanneer

de beschuldigde een ouderling of een ander zeer gerespecteerd lid van de gemeente is (Parkinson, 2021; Suierveld, 2019). Deze situatie wordt verder versterkt door het interne proces waarbij ouderlingen beslissen over zaken van seksuele misstanden, zoals de uitsluiting of veroordeling van de dader.

Veerman (2005) identificeert in zijn onderzoek naar seksueel misbruik door predikanten in drie verschillende protestantse kerken in ieder geval twee risicofactoren. Ten eerste kan er een risicofactor in de aard van het predikantschap zitten, omdat het fundamenteel een hulpverlenend karakter heeft. In de relaties met kerkleden moet daarbij de rolverdeling constant helder zijn. Dat kan twee kanten op gaan. Aan de ene kant zijn er predikanten die niet houden van de verheven status van hun ambt, en zij proberen zoveel mogelijk op gelijke hoogte met kerkleden te functioneren. Veerman laat zien dat juist deze predikanten een hoger risico lopen op onprofessioneel gedrag, omdat grenzen vervagen en het machtsaspect verdoezelt.

Ten tweede zijn er predikanten die juist op grote afstand staan van hun kerk. Het risico daarmee is dat zij geen kritiek accepteren en min of meer onaantastbaar worden. Gedragscodes, zoals die in de protestantse kerken in dit rapport bestaan, kunnen daarbij helpen de juiste balans te vinden. Als er sprake is van scheve machtsverhoudingen binnen een kerkenraad is het noodzakelijk om een externe partij te betrekken die deze verhoudingen doorbreekt (Veerman, 2005). In de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt dit door de protestantse kerken toegepast door het betrekken van externe ambtsdragers en gemeentebegeleiders, maar daarvoor moet wel eerst een melding of klacht ingediend zijn (zie paragraaf 6.4).

De bestaande literatuur wijst op vergelijkbare dynamieken binnen islamitische gemeenschappen als die in andere religieuze contexten. In een kwalitatieve studie van Chowdhury et al. (2022) werden de ervaringen van zes slachtoffers van seksueel misbruik door imams en religieuze leraren onderzocht. De geïnterviewden gaven aan dat de daders vaak hun religieuze kennis gebruikten om het seksueel misbruik te rechtvaardigen. Zij presenteerden zichzelf als uitzonderingen, onder het voorwendsel van religieuze verplichting of spirituele groei. Dit creëerde een situatie waarin religie werd ingezet als middel van onderdrukking en onderwerping, wat bij slachtoffers leidde tot diepe spirituele verwarring. Het gedrag van de imam – als verondersteld moreel kompas en vertegenwoordiger van God – stond in schril contrast met het kwaad dat werd gepleegd, wat bij sommige slachtoffers resulteerde in een geloofscrisis of zelfs een breuk met de religieuze gemeenschap (Chowdhury et al., 2022). Een van de slachtoffers getuigde: 'Hij zei tegen mij: Als je iets zegt over wat er op de *madrasa* is gebeurd, zal God je vervloeken en zullen de zegeningen verdwijnen voor alle leerlingen' (Chowdhury et al., 2022, p.3)

Dit illustreert hoe machtsmisbruik door religieuze leiders kan plaatsvinden, waarbij spirituele dreigementen worden ingezet om slachtoffers tot zwijgen te brengen en leiders worden gepresenteerd als moreel onfeilbare figuren. Dergelijke praktijken kunnen bijdragen aan een cultuur van stilzwijgen, waarin misstanden niet worden erkend en de bescherming van de religieuze gemeenschap of haar reputatie prioriteit krijgt boven gerechtigheid voor de slachtoffers (Adam et al., 2024; Chowdhury et al., 2022).

Bij de wijding van ambtsdragers in de Rooms-Katholieke Kerk speelt de zogeheten apostolische successie een rol. Dit houdt in dat de RKK gelooft dat de waarheid zoals Jezus die openbaarde aan zijn apostelen (de eerste volgelingen), bij iedere wijding ononderbroken wordt overgedragen. Dit geldt in het bijzonder voor de paus, die via deze apostolische successie wordt beschouwd als de directe opvolger van de apostel Petrus, de eerste paus (Hoekstra & Ipenburg, 2006). Dit draagt bij aan de status van diakenen, priesters en bisschoppen in de RKK, hoewel de afstand tot gewone gelovigen in Nederland volgens de vertegenwoordiger van de RKK niet meer zo groot is als vroeger:

> 'In oudere, traditionele gezinnen kende men nog het idee dat wanneer de pastoor (priester die verantwoordelijk is voor een parochie) op bezoek kwam, het werd ervaren alsof de koning kwam. Dat is nu totaal weg. Het verschilt waar je kijkt in de RKK, maar gemiddeld genomen is niemand meer onschendbaar. Dat komt mede omdat de sociale verhoudingen in Nederland überhaupt anders zijn geworden.'

De apostolische successie houdt dus in dat de diaken, priester of bisschop niet vanuit de gemeenschap gezonden of verkozen wordt, zoals in protestantse gemeenschappen gebruikelijk is, maar vanuit de apostel Petrus (de paus). Volgens het canoniek recht (paragraaf 7.4.2) betekent dit dat het ambt een zelfstandig bestuursorgaan is. Hij legt geen verantwoording af aan de gemeenschap, maar aan de bisschop. De respondent vergelijkt dit met een vader-zoon relatie. Deze religieuze autoriteit levert een aantal risicofactoren op, die hier beschreven worden aan de hand van voorbeelden uit verschillende onderzochte gemeenschappen.

In de CGJG spelen ouderlingen een belangrijke rol binnen de dagelijkse gang van zaken binnen de gemeenten. Zij houden toezicht op de leden, bieden geestelijke begeleiding en zorgen voor naleving van de richtlijnen van het Besturende Lichaam. Binnen de CGJG wordt de positie van ouderling niet gezien als heilig of bovennatuurlijk; ze dragen geen bijzondere kleding en claimen geen spirituele band met God. In principe kan elke man (vrouwen niet) die gerespecteerd wordt, veel tijd en energie in het geloof steekt en die ambitie heeft, ouderling worden. Hoewel ouderlingen dus geen spirituele verhevenheid claimen, hebben ze wel een belangrijke gezags- en vertrouwenspositie. Deze positie geeft hun aanzien en invloed, wat hen in staat stelt om macht uit te oefenen binnen de gemeenschap. Een respondent (expert #11) legt deze invloed als volgt uit:

> 'Alles is uiteindelijk onder gebed aangesteld. Mensen in het Besturende Lichaam zijn door God in hun positie gezet, en iedere beslissing begint en eindigt met gebed. Ouderlingen nemen na gebed besluiten die gezien worden als Gods wil. Een ouderling in twijfel trekken voelt alsof je tegen de wil van God ingaat. Er zit enorm veel macht in het ambt van een ouderling.'

Voorbeeld uit het christendom: profetie

Zoals beschreven in paragraaf 5.1 staan in veel gemeenschappen binnen de evangelische en pinksterbeweging de zogeheten 'gaven van de Geest' centraal. Eén van de gaven van de Geest is profetie. God spreekt dan, door de Heilige Geest, tot de gelovige, en dit is vaak gericht op specifieke situaties, legt een vertegenwoordiger van de VPE uit. Die geeft de boodschap vervolgens door als het voor een ander bedoeld is. Ondanks dat er enorme verschillen zijn in hoeveel aandacht er is voor profetie in lokale gemeenschappen, is het mogelijk een

risicofactor wanneer het misbruikt wordt. Dat geldt des te meer wanneer een profetie wordt uitgesproken door een persoon met de status van profeet, apostel of herder binnen de lokale gemeenschap. Dit versterkt de machtspositie doordat deze status iemand extra religieuze autoriteit geeft.

In de eerder beschreven casus bij House of Heroes speelde profetie ook een rol (paragraaf 5.2). Zo had de dader naar eigen zeggen een woord van God ontvangen dat zijn echtgenote met het slachtoffer lingerie moest gaan kopen, en bestempelde hij zijn seksuele band met het slachtoffer als Gods bedoeling. Ook gingen dader en slachtoffer regelmatig op zogeheten 'gebedsroutes' waarbij God volgens hem bepaalde welke route ze moesten nemen. Dit eindigde regelmatig op een afgelegen plek waar opnieuw seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvond. Zij durfde hier niet tegenin te gaan, want dan zou zij mogelijk twijfelen aan Gods wil.[474]

De VPE is zich zeer bewust van dit risico, blijkt uit het interview met de vertegenwoordiger van VPE en het feit dat zij een gedragscode voor profetie hebben ontwikkeld.[475] Hun standpunt hierin is dat het recht om te beslissen en verantwoordelijkheid voor de profetie uiteindelijk altijd ligt bij de persoon over wie de boodschap wordt uitgesproken. Daarnaast moet een profetie altijd onderzocht worden, wat men vaak 'toetsing' noemt. Dit concept komt in veel evangelische en pinkstergemeenschappen voor. Het is een soort controlemechanisme waarin een individu of een groep kijkt of iets niet haaks staat op wat al in de Bijbel geschreven is. Een voorwaarde voor het functioneren van dit controlemechanisme is dat er binnen de gemeenschap wel ruimte moet zijn voor mensen om die eigen beslissing te nemen en eigen onderzoek te doen naar hetgeen over hen is uitgesproken.

De VPE waarschuwt in haar document 'Veiligheid binnen de gemeente' (2023) dat niet iedereen een profeet is, en dat profetieën nooit verplichtend of beschamend mogen zijn. Het heeft ook een geestelijk element: als een profetie niet van God komt, zal God dat zelf ook duidelijk maken. De manieren waarop dat duidelijk kan worden verschillen per persoon. Hoewel hieruit een groot vertrouwen op God blijkt, is dit voor een buitenstaander niet te begrijpen of te controleren, en dat maakt zowel profetie zelf als de toetsing ervan lastig. 'Hoe maak je onderscheid tussen de stem van God en de echokamer van je eigen brein – om van nóg duisterder stemmen maar te zwijgen?', dat vraagt Dick Schinkelshoek zich af in het *Nederlands Dagblad*.[476] De theologische wetenschap laat zien dat de Bijbel niet zo eenduidig uit te leggen is. De Bijbeltekst spreekt niet altijd letterlijk over de specifieke situatie waar men zich op dat moment in bevindt, en is altijd aan interpretatie onderhevig. Dat blijkt alleen al uit de hoeveelheid verschillende Bijbelvertalingen en kerkstromingen die net andere keuzes maken in wat ze geloven en waarom, maar wel allemaal christelijk zijn. Dit maakt dat interpretatie van een profetie in de praktijk mogelijk toch vooral een gevoelskwestie wordt.

Als iemand zelf, in de lokale gemeente of bij de VPE, geen oplossing vindt in een situatie waarbij een profetie is uitgesproken en echt twijfelt of er sprake is van grensoverschrijdend gedrag, is er altijd de mogelijkheid om contact op te nemen

[474] Smouter, K. (2017, 25 oktober). Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen. *De Correspondent*. Geraadpleegd op 27 januari 2025, van Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen - De Correspondent.

[475] VPE (z.d.). *Gedragscode profetie*. Geraadpleegd op 12 mei 2025, van Gedragscode profetie – VPE.

[476] Schinkelshoek, D. (2025, 24 januari). Profeteren kun je blijkbaar leren. Maar hoe laat je God en niet je onderbuik spreken? *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 31 januari 2025, van Profeteren kun je blijkbaar leren. Maar hoe laat je God en niet je onderbuik spreken? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

met SEM, geeft de vertegenwoordiger van VPE aan. Of hier in de praktijk ook gebruik van wordt gemaakt is niet bekend, maar het ligt wel voor de hand, omdat er in extreme gevallen sprake kan zijn van geestelijke dwang, maar ook groepsdruk, om te luisteren naar een profetie of zo'n geestelijke ervaring zelf te hebben. Dit wordt geïllustreerd in het volgende voorbeeld: Oud-studenten van Discipelschap Training School (DTS), een zendingsopleiding van internationale christelijke jongerenorganisatie Jeugd met een Opdracht, kwamen naar buiten met verhalen van onveilige situaties. Dit gevoel van groepsdruk werd onder andere ervaren tijdens lessen in profetie die er werden aangeboden. Vanuit de overtuiging dat iedereen kan profeteren (het uitspreken van een profetie), voelden de oud-studenten zich verplicht om mee te doen en in sommige gevallen te doen alsof ze profeteerden en andere geestelijke ervaringen hadden. Er werd dan bijvoorbeeld een profetie verzonnen, terwijl er geen sprake was van een goddelijke ervaring. Dat kan schadelijk worden op het moment dat je denkt daardoor geen goede gelovige te zijn, en gaat twijfelen over je identiteit. De DTS-leiding gaf in reactie op deze ervaringen aan dat zij geloven dat hun opleiding juist een veilige omgeving is om dit in te oefenen.[477]

Het bewustzijn van de risico's van deze aandacht voor bovennatuurlijke ervaringen, en in het bijzonder profetie, is ook aanwezig in delen van de evangelische en pinksterbeweging. Er is soms controle (toetsing) aanwezig en begeleiding ingericht. Toch lijkt het enorm lastig om de risico's helemaal te beperken, behalve door profetie volledig te verbieden. Dat laatste zou echter de identiteit van de evangelische en pinksterbeweging op een fundamenteel niveau veranderen, omdat de profetie als één van de gaven van de Geest, gepraktiseerd door 'het luisteren naar Gods stem', essentieel onderdeel uitmaakt van de ervaring met de Geest die centraal staat binnen de evangelische en pinksterbeweging. De vraag hoe hier dan wél mee om te gaan blijft daarmee overeind, en verdient verdere doordenking door de gemeenschappen. Te meer als het gaat over misbruik ervan, in het bijzonder in situaties waarbij sprake is van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag.

Voorbeeld uit het boeddhisme: afstamming van spirituele leraren
Volgens een respondent (expert #2) speelt de afstammingslijn van spirituele leraren een belangrijke rol in de manier waarop boeddhistische gemeenschappen omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag door spirituele leiders. Hij merkt op dat spirituele leraren in het Zenboeddhisme doorgaans worden erkend als verlicht door hun voorgangers, met vaak een claim dat deze lijn van verlichting teruggaat tot de historische Boeddha. In het Tibetaans boeddhisme werkt dit iets anders: 'In *Mahayana* en *Vajrayana* zijn er meerdere transcendente Boeddha's waarvan incarnaties mogelijk zijn. Een bekend voorbeeld hiervan is de Dalai Lama, die wordt gezien als de incarnatie van de *bodhisattva* van mededogen'.[478] De respondent (expert #2) merkt op dat dit kan leiden tot situaties waarin het moeilijk is om verzoeken van een hoogstaand spiritueel leider te weigeren of hiertegen in te gaan, en verwijst naar een voorval in 2023 waarbij de Dalai Lama een Indiaas jongetje vroeg hem op de mond te kussen en daarna aan zijn tong te zuigen: 'Als

[477] Boele, A. (2025, 16 januari). *Je móét Gods stem horen. Hoe discipelschaps-scholen jonge gelovigen onder druk zetten.* Geraadpleegd op 16 januari 2025, van 'Je móét Gods stem horen.' Hoe discipelschaps-scholen jonge gelovigen onder druk zetten - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[478] De Dalai Lama wordt gezien als een *bodhisattva* van mededogen. Dit betekent dat hij volgens de boeddhistische traditie een wezen is dat zoveel mededogen heeft, dat hij zijn eigen verlichting uitstelt om anderen te helpen en de gelofte hebben afgelegd om wedergeboren te worden in de wereld om de mensheid te helpen. His Holiness the 14th Dalai Lama of Tibet (z.d.). *Korte biografie.* Geraadpleegd op 10 mei 2025, van Het kantoor van Zijne Heiligheid de Dalai Lama | De 14e Dalai Lama.

de *bodhisattva* van mededogen een jongetje vraagt hem een zoen te geven op de mond met tong, kun je dan nee zeggen?'.[479]

In de Rigpa-tempel in Frankrijk, *Lerab Ling*, werden regelmatig bijeenkomsten georganiseerd met hoogstaande Tibetaanse boeddhistische leraren, ook tijdens de periode waarin er meerdere beschuldigingen tegen Sogyal Rinpoche bekend werden (paragraaf 3.3). Deze gerespecteerde leraren waren goedgekeurd door andere hooggeplaatste lama's en belangrijke lijnhouders binnen hun tradities. Door hun bezoek aan het centrum en hun betrokkenheid bij de spirituele leraar werd de indruk versterkt dat de leringen, inclusief het grensoverschrijdende en gewelddadige gedrag, van Sogyal Rinpoche geaccepteerd werden binnen het boeddhisme (Lachs, 2021). Ook de Dalai Lama, een goede vriend van Sogyal Rinpoche, droeg hieraan bij. In 2008 was hij aanwezig bij de opening van Sogyal's tempel in Frankrijk. Veel meldingen van leerlingen over misstanden werden hierdoor niet serieus genomen, omdat de betrokkenheid van invloedrijke figuren zijn positie als leraar leek te bevestigen.

In 1992 ontving de Dalai Lama een uitgebreide brief waarin informatie werd gedeeld over het seksueel grensoverschrijdende gedrag door Sogyal Rinpoche, maar hij negeerde de beschuldigingen (Baxter, 2018). Twee jaar later, toen er rechtszaken werden aangespannen vanwege Sogyal's gedrag, verklaarde de secretaris van de Dalai Lama dat Tibetaanse leiders al geruime tijd op de hoogte waren van deze problemen (Pieters, 2020). Ondanks deze kennis bleef de Dalai Lama Sogyal's centra bezoeken en poseerde hij voor foto's met hem, wat de authentieke legitimiteit van de leraar versterkte. Pas in 2017, toen het schandaal rondom Sogyal niet langer te negeren was, sprak de Dalai Lama zich uit: 'Sogyal Rinpoche, mijn zeer goede vriend. Nu is hij in diskrediet gebracht'[480] (Littlefair, 2017). Deze uitspraak kan worden geïnterpreteerd als een terughoudende erkenning van de beschadiging van Sogyal's reputatie. Echter is er geen sprake van expliciete veroordeling van zijn gedrag. Dit geldt niet alleen voor Sogyal Rinpoche. Ondanks publieke oproepen aan slachtoffers om gerechtigheid te zoeken, bleef de Dalai Lama lange tijd verbonden met ook andere leraren die beschuldigd werden van seksueel grensoverschrijdend gedrag, zoals Namkha Rinpoche (zie paragraaf 3.3.3); meerdere slachtoffers gaven aan dat ze deze leraar vertrouwden vanwege zijn connectie met de Dalai Lama. Een van hen vertelde dat haar vertrouwen was gewekt door een foto van Namkha met de Dalai Lama. Ondanks waarschuwingen van oud-studenten werd Namkha officieel onschuldig verklaard na een controle door de staf van de Dalai Lama (Hoek, 2018a).

De nadruk op incarnatie en verlichting kan bijdragen aan een cultuur waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt verzwegen of gebagatelliseerd om de spirituele integriteit van de leraar en daarmee de afstammingslijn te beschermen (Lachs, 2021). Zo werden volgens Lachs (2021) de studenten van Sogyal Rinpoche (zie voor casus paragraaf 3.2) aangemoedigd om hun geest te trainen en hem te zien als de 'volledig belichaamde juweel' en de 'bron van alle onderricht en zegeningen van de Boeddha Dharma'. Sogyal Rinpoche werd jarenlang geprezen als een verlichte leraar en beschouwd als de incarnatie van Terton Sogyal, een

[479] NOS (2023, 10 april). *Dalai lama heeft er spijt van dat hij jongen aan zijn tong liet zuigen*. Geraadpleegd op 12 augustus 2024, van Dalai lama heeft er spijt van dat hij jongen aan zijn tong liet zuigen.

[480] Vertaling van Engelse tekst: 'Sogyal Rinpoche, my very good friend. Now he is disgraced'

gerenommeerde geleerde en mysticus die de persoonlijke vriend en *lama* was van de 13e Dalai Lama.[481]

Lachs (2021) benadrukt de grandeur van Sogyal Rinpoche's tempel, met een zeven meter hoge gouden Boeddha die bijdraagt aan een gevoel van verbondenheid met een oude wijsheidstraditie. Het gebruik van verheven taal en titels zoals '*Rinpoche*' (vertaalt als 'kostbare') en namen zoals *Lerab Ling (*vertaalt als 'Heiligdom van Verlichte Actie)', Sogyals belangrijkste meditatiecentrum in Frankrijk, versterken de spirituele en emotionele binding tussen studenten en leraren. Deze titels en benamingen ondersteunen de hiërarchische structuur en geven extra gewicht aan de leringen, wat de machtsdynamiek binnen de gemeenschap kan versterken. Rituelen zoals initiaties en ceremonies, waarbij beoefenaars spirituele energie, zegeningen of geheime leringen ontvangen van een l*ama* of *guru*, roepen sterke emotionele reacties op en bevorderen de spirituele verbondenheid en historische continuïteit. Hoewel deze rituelen positieve effecten kunnen hebben, kunnen ze ook worden misbruikt om de hiërarchische machtsstructuren te versterken en grensoverschrijdend gedrag te verbergen of te legitimeren als deel van traditionele boeddhistische leerstellingen (Lachs, 2021).

Volgens een respondent (expert #1) kan in westerse samenlevingen de idealisering van boeddhistische leraren leiden tot serieuze problemen binnen boeddhistische gemeenschappen. Een combinatie van een romantisch beeld van oosterse spiritualiteit en een gebrek aan kritisch inzicht in de machtsdynamieken binnen deze tradities kan ervoor zorgen dat grensoverschrijdend gedrag moeilijker wordt herkend en aangepakt. Westerse beoefenaars kunnen de neiging hebben om spirituele leraren te verheerlijken, waardoor er minder ruimte is voor twijfel of kritiek. Daarnaast speelt volgens deze respondent de algemene visie op het boeddhisme als vredelievende religie ook een belangrijke rol. Boeddhisme is in het westen populair geworden en de Dalai Lama wordt vaak gezien als een symbool van positiviteit. Dit imago kan seksueel grensoverschrijdend gedrag en andere misstanden binnen de boeddhistische gemeenschap verdoezelen. Een andere respondent (expert #2) is van mening dat er sprake kan zijn van 'oriëntalistische projectie', waarin 'iedere Tibetaan wordt gezien als een spiritueel hoogstaand iemand' dat er samen met de sterke hiërarchie binnen Tibetaanse gemeenschappen aan kan bijdragen dat grensoverschrijdend gedrag moeilijker wordt herkend en gemeld. De leraar, vaak gezien als een spirituele autoriteit, oefent aanzienlijke invloed uit op zijn studenten, wat de drempel om misstanden te erkennen en te melden verder verhoogt.

10.3.4 Gebrek aan controlemechanismen

Het uiten van kritiek of het aangeven van grenzen bij een geliefde en gezegende leider is in sommige gemeenschappen moeilijk, zo niet onmogelijk. Slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag krijgen van de omgeving van een leider vaak reacties vol ongeloof of zelfs boosheid wanneer zij zich uitspreken, geven meerdere respondenten aan (o.a. expert# 4 en de respondent van meldpunt MM). Leiders zijn per definitie afhankelijk van de erkenning en steun van hun volgers. Wanneer deze dynamiek samengaat met de sterke nadruk op het uitdragen van een positieve getuigenis van Jezus in de wereld, en het behouden van een onberispelijk imago van de gemeenschap (Klaver, 2018), kan dit leiden tot een cultuur van

[481] Snow Lion newsletter & catalog (1987, fall). *Sogyal Rinpoche.* Geraadpleegd op 1 oktober 2024, van 04.pdf.

stilzwijgen rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dat blijkt bijvoorbeeld uit meerdere reacties die het *Nederlands Dagblad* ontvangt wanneer zij publiceert over gevallen waarbij sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een persoon in de kerk. Mensen schrijven aan de krant dat zij niet begrijpen dat er zo publiek aandacht aan gegeven wordt, als de persoon in kwestie ook zoveel goede dingen heeft gedaan voor de kerk, en vragen zich af hoe de kerk ermee gediend is dat deze beerput wordt opengetrokken. De auteur zet daar de vraag tegenover in hoeverre de kerk ermee gediend is dat er wordt weggekeken bij gedrag dat mensen beschadigt.[482] Daarom kan het voor religieuze gemeenschappen helpen om zowel intern als extern formele controlemechanismen in te richten waar leden van een gemeenschap zich op kunnen beroepen wanneer een leider misstappen begaat.

Ook bij de inrichting van de klachtenprocedure van SEM in de evangelische en pinksterbeweging speelde het al dan niet inrichten van controlemechanismen mee, omdat men toch graag liever dingen eerst zelf probeert op te lossen, geven de respondenten van meldpunt SEM aan:

> 'Anders krijgen we een situaties die we dan voor de rechter moeten uitvechten, en dat moeten we toch niet willen als christenen. Dat is natuurlijk wel een lijn die daar ook nog speelt. Het is eigenlijk *not done* voor sommigen om hun christelijke gedoe voor een wereldse rechter uit te vechten.'

Een informele bestuurscultuur en weinig controle op leiderschap kunnen zorgen voor een gemeenschap waarbinnen misstanden eenvoudig kunnen ontstaan en niet vanzelfsprekend adequaat worden opgelost. De evangelische en pinksterbeweging lijkt zich in een spanningsveld te bevinden tussen enerzijds de nadruk op organisatorische en geestelijke vrijheid en anderzijds de behoefte aan duidelijk leiderschap op het gebied van geloof en de gemeenschap (De Bruijne et al., 2009).

Ondanks de in paragraaf 10.2 genoemde recente veranderingen in de rol van reguliere gelovigen bij beslisorganen in de RKK, zit er nog steeds iets van onaantastbaarheid en onschendbaarheid in de positie van met name bisschoppen, geeft de vertegenwoordiger van de RKK aan. Kerkrechtelijk gezien kan een bisschop niet zonder goede reden ingrijpen bij een pastoor, en een gemeenschap heeft ook geen middelen om de relatie met een pastoor te verbreken. Zij kan enkel adviseren. Dat geldt ook voor de klachtencommissie in zaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag (paragraaf 7.4). De bisschop moet uiteindelijk de beslissingen nemen en maatregelen treffen. De RKK is dus geen democratie. Echter kan een gemeenschap wel, zoals deze respondent het omschrijft, 'stemmen met hun voeten' door bijvoorbeeld naar een andere parochie te gaan of zich helemaal te onttrekken aan de gemeenschap.

Behalve controlemechanismen binnen een religieuze gemeenschap is tot slot ook inzicht van religieuze leiders in de eigen behoeften en verlangens noodzakelijk. Het predikantschap (christendom) is bijvoorbeeld een zwaar en veeleisend beroep, waarbij de verantwoordelijkheid voor sommige predikanten als te groot wordt ervaren (Veerman, 2005). Dit kan de kans op gezondheidsklachten vergroten (zoals burn-out), maar ook op het niet tijdig herkennen van grenzen. De christelijke

[482] De Fijter, N. (2024, 28 december). *Waarom moet die beerput open, wordt ons vaak gevraagd: Omdat we betrokken zijn, is ons antwoord.* Geraadpleegd op 7 januari 2025, van Waarom moet die beerput open, wordt ons vaak gevraagd. Omdat we betrokken zijn, is ons antwoord. - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

meldpunten SMPR en MM geven hier in hun voorlichtingsactiviteiten voor predikanten en andere ambtsdragers en kerkelijk werkers aandacht aan, laten zij desgevraagd weten. Ook bevestigen zij dat er in de opleidingen steeds meer aandacht voor deze risicofactoren is.

Een informele organisatiestructuur zoals hierboven beschreven maakt het daarnaast mogelijk dat leiderschap in stand wordt gehouden waar dat wellicht niet wenselijk is. De evangelische en pinksterbeweging biedt op deze wijze bovendien ruimte aan leiders die geen of weinig verantwoording willen afleggen, wat kan resulteren in lokale gemeenschappen waarbij de macht in mindere mate bij de gehele gemeente ligt en des te meer bij personen in de gemeenschap met dominante en/of charismatische persoonlijkheden.

Van Dam en Eitjes (1994) lieten echter in de jaren ’90 aan de hand van enkele casussen al zien dat het ontbreken van enige vorm van formele maatregelen niet goed werkt. De bedoeling van informele structuren zijn vaak goed, maar wanneer belangen botsen bij (de nasleep van) seksueel grensoverschrijdend gedrag dreigt het slachtoffer vaak aan het kortste eind te trekken. De druk om niet tot maatregelen over te hoeven gaan waarbij de baan van de religieuze leider op het spel staat is dan zeer groot, omdat verantwoordelijkheid hiervoor dragen niet eenvoudig is. Eén van de door hen beschreven casussen liet bovendien zien dat een gebrek aan een heldere procedure extra schade veroorzaakte bij slachtoffers (Van Dam & Eitjes, 1994).

Een onderzoek uit 2015 van de Australische overheid naar seksueel kindermisbruik binnen religieuze instituten concludeert dat er vergelijkbare risicofactoren zijn in de organisatiestructuur van pinkstergemeenten (Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2015). Ten eerste speelt de reputatie van kerken een belangrijke rol in de reactie op het seksueel kindermisbruik (zie ook paragraaf 10.4.3). Een tweede risicofactor is het vertrouwen in leiders zo groot dat zij vrijuit toegang tot de minderjarige slachtoffers hebben. Ten derde ontbreken controlemechanismen ten aanzien van leiders in pinksterkerken. Een vierde risicofactor was het ontbreken van toezicht om belangenconflicten te voorkomen, zoals vriendschappen of familiebanden van leiders. Tot slot bleek ook hier het autonome karakter van de pinksterkerken een risico te zijn: het ontbreekt onder andere aan beleid om kinderen te beschermen (Klaver, 2018; Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abusea, 2015).

Een vergelijkbaar risico kan zich voordoen in boeddhistische gemeenschappen waarin charismatische spirituele leiders een centrale rol innemen. In deze context bestaan vaak weinig tot geen controlemechanismen ten aanzien van het leiderschap, terwijl de hiërarchische en sterk loyale structuur binnen de *sangha’s* kan betekenen dat meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag nauwelijks worden opgepakt of zelfs worden herkend.

10.4 Gemeenschapscultuur

In deze paragraaf worden elementen beschreven die bijdragen aan de gemeenschapscultuur binnen de onderzochte gemeenschappen. Deze cultuur kan namelijk mede bepalen hoe er in religieuze gemeenschappen wordt omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit wordt verder toegelicht in paragraaf

10.4.1, waarna het gemeenschapsgevoel wordt omschreven (d.w.z. hoe men de gemeenschap ervaart, paragraaf 10.4.2), gevolgd door een factoren die een belangrijke rol kan spelen in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag: morele reputatie (paragraaf 10.4.3)

10.4.1 Algemeen

Invulling van gemeenschap en mate van betrokkenheid
De heersende gemeenschapscultuur kan een belangrijke rol spelen in de manier waarop binnen religieuze gemeenschappen wordt omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. In dit onderzoek wordt het begrip gemeenschapscultuur gebruikt als een analytisch concept om de gedeelde normen, waarden, rituelen en gedragsverwachtingen binnen een gemeenschap te beschrijven, en om te begrijpen hoe deze het sociale leven, de relaties tussen leden en leiders, en daarmee ook de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden. Het is belangrijk te benadrukken dat het gebruik van cultuur als analytisch kader geen volledige uniformiteit of deterministische werking impliceert: individuele verschillen, machtsverschillen, externe invloeden en persoonlijke overtuigingen blijven essentieel. Cultuur kan het beste worden gezien als dynamisch, meervoudig en vaak inconsistent; het dient vooral als hulpmiddel om patronen en structuren te identificeren, niet als een allesomvattend verklaringsmodel (Poortinga, 2015).

De in deze paragraaf beschreven gemeenschapscultuur staat bovendien niet los van de in hoofdstuk 9 besproken factoren met betrekking tot seksualiteit, de verhouding tussen mannen en vrouwen, en de normatieve genderrollen die daaruit voortkomen. Gemeenschapscultuur is een samenspel van uiteenlopende religieuze, sociaal-culturele en maatschappelijke factoren, en het kan daarom per situatie en per lokale gemeenschap verschillen in hoeverre beschermende en risicofactoren een rol spelen.

De invloed van de gemeenschapscultuur op de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag hangt ook samen met de mate van betrokkenheid van zowel de dader als het slachtoffer. Zoals een vertegenwoordiger van de CGK aangeeft, verbindt het geloof dat de gemeenschapsleden delen hen, maar de invulling hiervan verschilt per lokale kerk. Sommige leden zijn zeer actief, bezoeken regelmatig kerkdiensten en doen mee aan doordeweekse activiteiten, terwijl anderen slechts sporadisch aanwezig zijn. Ook de omvang van een gemeenschap is van invloed: in kleinere gemeenschappen is men vaak nauwer betrokken bij elkaar dan in grotere kerken.

De dynamiek van betrokkenheid en de invloed van sociale controle op de gemeenschapscultuur hebben in sommige gemeenschappen door de tijd heen veranderingen ondergaan. Volgens een respondent van meldpunt RKK is er veel veranderd in de mate van betrokkenheid bij en de invulling van de gemeenschap:

> ‘Vroeger was er veel meer sociale controle, vooral in kleine dorpsgemeenschappen. Als er iets speelde, zoals overspel binnen een huwelijk, kwam snel de vraag: moet iemand wel ter communie gaan? Die sociale controle is vrijwel verdwenen. De kerk speelt nu een minder centrale rol in het leven van mensen; wat achter de voordeur gebeurt, is van mensen zelf.’

Deze verschuiving is grotendeels een gevolg van ontkerkelijking en ontzuiling sinds de jaren zestig en is zichtbaar in bijna alle christelijke gemeenschappen in dit rapport. Zij zien zichzelf meer als onderdeel van de bredere samenleving dan als een parallelle zuil. Dit heeft ook effect op de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag:

> 'Wat vroeger werd geaccepteerd als 'het zij zo', worden mensen nu mondiger. Ze voelen zich verantwoordelijk voor de kerk. Als iets grensoverschrijdends gebeurt, hoort dat niet thuis in de kerk. Het gaat minder top-down, meer gezamenlijk: we staan er samen voor.'[483]

Deze verandering draagt mogelijk bij aan het gemak waarmee mensen seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar maken, omdat de belangen en het welzijn van individuele leden in deze gemeenschappen meer gewicht heeft gekregen.

Ondanks deze nuancering kan de impact van seksueel grensoverschrijdend gedrag nauw verbonden zijn met de manier waarop de gemeenschap reageert. Soms wordt de kerkelijke gemeenschap zelfs als secundair slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag beschouwd (Veerman, 2005). De emotionele impact hangt mede af van de positie van de dader binnen de gemeenschap: wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag bekend wordt, ervaren zeer betrokken leden vaak sterkere emoties dan zij die minder betrokken zijn. In bijna alle gevallen ontstaat er volgens de respondent van meldpunt MM een scheur in de gemeenschap na openbaarmaking van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Veerman (2005) onderscheidt binnen protestantse kerken vijf gebieden waarin de impact van de gemeenschap zichtbaar wordt, wanneer de gemeenschap niet goed begeleid wordt als seksueel grensoverschrijdend gedrag naar buiten komt. Ten eerste komt er veel emotie los naar de dader, het slachtoffer of het instituut, zoals een schok vol ongeloof, verdriet en woede. Dit gebeurde in de casus in paragraaf 6.2 ook. Het komt voor dat een (deel van de) gemeenschap het slachtoffer de schuld geeft van de onrust, of het slachtoffer (vaak onbewust) buitensluit om niet aan de gebeurtenissen herinnerd te worden (CGK, NGK, GKv & vGKN, 2019).

Ten tweede ontstaat er verdeeldheid, waarin verschillende loyaliteiten in de gemeenschap naar boven komen. Er kan een verlies aan vertrouwen in ambtsdragers of de kerk ontstaan in de gemeenschap. Dit kan gepaard gaan met teruglopend kerkbezoek en inkomsten. Het slachtoffer verlaat vaak de gemeenschap. Zij hebben volgens respondenten van meldpunt SMPR een soort klokkenluidersfunctie, en zijn vaak degene die aangesproken worden op de vertrouwensbreuk die plaatsvindt in een gemeenschap:

> 'Het is niet zo dat die slachtoffers dan zomaar weggaan. Ze gaan weg omdat zij het gevoel krijgen: 'jij hebt ons aardige domein, onze goeie koster beschadigd. Nu kan hij niet meer functioneren, wij hebben ruzie, wij hadden het zo goed met elkaar. Doordat jij dit naar buiten hebt gebracht, is het nu bij ons bedorven.' Er

[483] Tegelijkertijd moet in de RKK rekening worden gehouden met verschillen tussen parochies, bisdommen en de ordes en congregaties. Veel katholieke jeugdinstellingen, waarop bijvoorbeeld het onderzoek van de Commissie-Deetman gericht was, bestaan niet meer omdat de overheid deze taken overnam.

wordt niet gezegd: 'Jij koster of jij predikant hebt de regels overtreden, jij hebt het bedorven.'

Ten derde is het beeld van de kerk beschadigd. Er is sprake van het verlies van een ideaal ('dit komt bij ons niet voor') en publieke verlegenheid ('hoe zullen anderen nu over ons denken?'; zie ook paragraaf 10.4.3).

Een vierde gebied gaat over de toekomst van de gemeenschap. Er ontstaat een gesloten systeem dat beheerst wordt door angst. Wanneer de dader een predikant was en is losgemaakt van de kerk, moet diens opvolger bovendien omgaan met het verlies van vertrouwen en de emotionele erfenis van het seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dat is een grote opgave die bij sommige predikanten zelfs resulteerde in een burn-out.

Tot slot zijn er de gevolgen op het religieuze vlak en het geloofsleven van individuele leden van de gemeenschap. Deze zijn tweeledig: enerzijds wordt de persoonlijke relatie die mensen hebben met de gemeenschap en met God (zoals het bezoek van kerkdiensten) aangetast, anderzijds wordt het gevoel van veiligheid en identiteit binnen de gemeenschap aangetast (Veerman, 2005; zie ook hoofdstuk 12).

Hoewel Veerman (2005) zijn analyse specifiek baseert op protestantse kerken, is het aannemelijk dat veel van de door hem geïdentificeerde dynamieken – zoals emoties, verdeeldheid, beschadigd imago, gesloten systemen en impact op geloofsbeleving – ook in andere religieuze gemeenschappen voorkomen. In latere paragrafen van dit hoofdstuk, bijvoorbeeld bij thema's als morele reputatie, veiligheid en de gemeenschap als (geestelijke) familie, wordt verder ingegaan op deze algemene patronen. Hierdoor kan de gemeenschapscultuur worden gezien als een factor die, ongeacht specifieke religieuze context, het handelen van leden en leiders, en de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, mede vormgeeft en toont de noodzaak aan van goede begeleiding van gemeenschappen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Visie op de buitenwereld

Een belangrijk onderdeel van de gemeenschapscultuur is de manier waarop binnen de religieuze gemeenschap gekeken wordt naar de wereld buiten de gemeenschap. Dat kunnen ook mensen zijn die de gemeenschap hebben verlaten, maar hier op enig moment wel onderdeel van uitmaakten. Parkinson (2021) merkt op dat het risico op seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een organisatie groter wordt als er een duidelijke scheiding is tussen '*insiders*' en '*outsiders*'. In dit onderzoek werd een dergelijke scheiding vooral gevonden bij de CGJG en sommige gemeenschappen in de evangelische en pinksterbeweging.

De CGJG ontmoedigt bijvoorbeeld om contacten buiten de gemeenschap te onderhouden. Kinderen van Jehovah's Getuigen gaan tegelijkertijd wel naar openbare scholen en het is leden toegestaan om seculiere banen te hebben of een studie te volgen (van den Bos et al., 2019; Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2016; Abuse in Care – Royal Commission of Inquiry, 2024). In een onderzoek uitgevoerd in Australië naar de omgang met seksueel (kinder)misbruik binnen de CGJG wordt opgemerkt dat de organisatie haar leden aanmoedigt om voorzichtig te zijn bij het omgaan met mensen die geen deel uitmaken van hun gemeenschap. Personen die geen Jehovah's Getuigen zijn,

worden binnen de organisatie aangeduid als degenen die 'niet in de Waarheid zijn' (Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2016, p. 80-81). Een respondent (expert #11) deelt haar eigen ervaring: 'Vriendschap met de wereld is vijandschap met God. De mensen op school, dat zijn niet je vrienden, dat zijn je klasgenoten. Als je eenmaal een baan hebt, is het hartstikke leuk als je leuk met je collega's omgaat, maar niet buiten werktijd. Geen sociale omgang met mensen die geen Getuigen zijn'.

Eerder werd besproken dat in gemeenschappen binnen de evangelische en pinksterbeweging veel aandacht is voor het bovennatuurlijke, en dat dit uitwerkt in het dagelijks leven van de gelovige door onder meer de gaven van de Geest (paragraaf 5.1.2). Dit past binnen een breder wereldbeeld bij veel evangelische en pinkstergelovigen dat er naast de aardse werkelijkheid ook een parallelle, geestelijke werkelijkheid bestaat. In deze geestelijke werkelijkheid bevinden zowel goede als kwade machten (De Leede, 2008). Dit betekent echter niet dat evangelische en pinkstergemeenschappen zich fysiek isoleren van de buitenwereld. Door de noodzaak van evangelisatie (het bekendmaken van het geloof aan ongelovigen) nemen zij juist vaak actief deel aan de samenleving en gebruiken zij elementen uit de cultuur om de boodschap van het evangelie aantrekkelijk te maken voor ongelovigen (paragraaf 5.1.2).

Deze geestelijke werkelijkheid is volgens sommige van deze christenen grotendeels onzichtbaar, maar heeft grote invloed op wat er zich in deze wereld afspeelt. Gebed kan volgens evangelische en pinkstergelovigen invloed uitoefenen op de geestelijke wereld. De keerzijde van dit denken kan volgens De Leede (2008) zijn dat gelovigen vervallen in magisch denken en menselijke angsten en frustraties. Ook zonden en misstappen worden zo op bovennatuurlijke krachten en demonen geprojecteerd. Deze sterke scheiding tussen goed en kwaad werkt een polariserende benadering van de realiteit in de hand: alles wordt een keuze tussen goed en kwaad, en de gelovige dient altijd voor het goede te kiezen (Ganzevoort, 2006). Dat er voor- of tegenspoed in het leven voorkomt, zoals ziekte of juist gezondheid, financiële problemen of juist welvaart, wordt daarmee in sommige evangelische en pinkstergemeenschappen een maatstaf voor de mate waarin God je zegent, of juist kwade krachten invloed uitoefenen op iemand leven. Zoals genoemd worden zaken als seksueel grensoverschrijdend gedrag door sommigen ook toegeschreven aan deze kwade machten (paragraaf 5.1.2).

Kritisch denken en autonomie zijn in een dergelijk wereldbeeld vaak ingewikkeld en verdacht (Ganzevoort, 2006; Boogaard et al., 2009). Het ervaren van bovennatuurlijke, geestelijke zaken is immers alleen mogelijk voor gelovigen die een persoonlijke bekering hebben gehad (paragraaf 5.1.2). De kans bestaat dat er bij kritiek of tegenstand twijfels bij andere gelovigen ontstaan of iemand wel een ware gelovige is. Elementen uit dit denken kunnen een onderdrukkende werking hebben, met name bij kwetsbare mensen, hoewel dit niet betekent dat alle evangelische en pinkstergemeenschappen onderdrukkend zijn (Ganzevoort, 2006). Gehoorzaamheid en onderdanigheid aan God, alsook de strijd tegen het kwaad zijn namelijk thema's die in de hele breedte van het christendom voorkomen.[484]

[484] Een onderzoek onder mensen die deze gemeenschappen verlaten van De Bruijne et al. (2009) laat zien dat verschillen in visie op geloof in deze gemeenschappen vaak een reden is om de gemeenschap de verlaten. De geslotenheid zit hem dan niet in de fysieke isolatie van de buitenwereld, maar wel in de isolatie van het denken. Waar deze mensen in eerste instantie aangetrokken worden door het 'warme nest' en geloofszekerheden dat een evangelische of pinkstergemeente vaak biedt (paragraaf 10.4.2

Een negatieve visie op de wereld buiten de gemeenschap kan het zoeken naar seculiere professionele hulp belemmeren (Ganzevoort, 2006; zie ook paragraaf 11.3.3), bijvoorbeeld als iemand psychische problemen ervaart als gevolg van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Er moet in dit wereldbeeld namelijk een geestelijke oplossing gezocht worden (zoals het uitdrijven van demonen), die de seculiere hulpverlening niet biedt. Iets vergelijkbaar kwam ook voor in de casus van House of Heroes (paragraaf 5.2), waarbij de dader na het seksueel grensoverschrijdende gedrag voor het slachtoffer ging bidden dat demonen niet bij haar zouden binnenkomen. Het omgaan met de negatieve kanten van het leven wordt hierdoor uitgesteld of vermeden.[485] Er zijn mensen die lange tijd allerlei mensen of evenementen bezoeken waarbij het draait om genezing en bevrijding van kwade machten, voordat ze aan de daadwerkelijke verwerking van hun problemen beginnen (Boogaard et al., 2009), wat de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag mogelijk kan verergeren.

Internationale en interculturele gemeenschappen

Veel van de onderzochte gemeenschappen zijn intercultureel en hebben internationale banden (paragraaf 10.4.1) die ook de gemeenschapscultuur beïnvloeden. Zo kent de boeddhistische gemeenschap bijvoorbeeld invloeden vanuit verschillende contexten wereldwijd, waarbinnen uiteenlopende normen en waarden met betrekking tot hiërarchie, genderrollen, seksualiteit en de relatie tussen gemeenschap en individu bestaan. Deze verschillen kunnen leiden tot spanningen en misverstanden, vooral wanneer gemeenschappen met diverse culturele achtergronden samenkomen. De nadruk op hiërarchie en volgzaamheid in Aziatische samenlevingen botst bijvoorbeeld soms met het democratische gelijkwaardigheidsprincipe dat kenmerkend is voor westerse samenlevingen (Gilligan & Akhtar, 2006). Ook worden Aziatische samenlevingen in antropologische termen vaak gekenmerkt als 'high-context' culturen, waarin collectieve waarden en het bewaren van harmonie centraal staan, vaak boven individuele belangen. Openlijke conflicten worden vermeden (Gilligan & Akhtar, 2006). Een respondent (expert #2) merkt op dat binnen boeddhistische contexten, zoals Thaise of Chinese (migranten)gemeenschappen, vaak een neiging bestaat om misstanden stil te houden: 'Eigenlijk ligt de schuld bij [het slachtoffer] als je erover praat. Want [het slachtoffer] verstoort de harmonie. De druk is dan niet zozeer om het niet te doen, maar om het niet openbaar te maken'. Slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen hierdoor druk ervaren om zwijgzaam te blijven, uit angst dat het openbaar maken van hun ervaringen de gemeenschap in diskrediet zou brengen en het collectieve welzijn zou schaden. Dit kan leiden tot een cultuur van geheimhouding waarin de reputatie van de gemeenschap zwaarder weegt dan het melden van misstanden.

Volgens de respondent (expert#2) bestaat er binnen Aziatische landen een *modus vivendi* rondom seksuele kwesties, maar openheid hierover ontbreekt vaak: 'Iedereen weet dat niet alle monniken celibatair zijn. En zij maken ook grapjes daarover. Ook is bekend, en in zekere mate gedoogd, dat monniken betrokken zijn bij homoseksuele relaties, seksueel contact hebben met jonge monniken en die vaak ook beschermen.' In westerse landen komen volgens de respondent seksuele misstanden vaker naar buiten en zijn er meer juridische en publieke gevolgen voor

gaat hier verder op in), blijkt later juist een beklemming of keurslijf te worden waarbij diepgang en ruimte voor vragen en twijfel ontbreekt. De mate waarin dit plaatsvindt verschilt per gemeenschap.

[485] Hier wordt in wetenschappelijk onderzoek ook wel naar verwezen als *spiritual bypass*, het spiritueel omzeilen van problemen door dusdanig te focussen op geestelijke oplossingen dat het werken aan een daadwerkelijke oplossing wordt vermeden (Cashwell et al., 2000; Picciotto et al., 2018).

de dader, terwijl in landen als India en Tibet de druk om zwijgen in stand te houden groter is.

In sommige gevallen zijn dergelijke 'culturele verschillen' in het verleden door sommige boeddhistische leraren of vertegenwoordigers van hun organisaties gebruikt om seksueel grensoverschrijdend gedrag te rechtvaardigen of te verklaren, waarbij een deel van de verantwoordelijkheid voor dergelijk gedrag aan westerse beoefenaars werd toegeschreven. Voorbeelden hiervan zijn de reactie van Rigpa op de beschuldigingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen Sogyal Rinpoche en de casus van Namkha Rinpoche in hoofdstuk 3. Deze voorbeelden illustreren een spanning tussen traditionele normen en waarden binnen het boeddhisme en de moderne westerse opvattingen over persoonlijke autonomie, wederzijds respect, en gelijkheid. Namkha Rinpoche's reflectie op zijn eigen fouten erkent deze spanning, maar hij neemt in zijn uitspraken ook duidelijk afstand van verantwoordelijkheid voor zijn gedrag.

Bovenstaande reacties van boeddhistische leraren op seksueel grensoverschrijdend gedrag laten zien hoe culturele verschillen of misverstanden kunnen worden aangevoerd om bepaald gedrag te verklaren of te contextualiseren. Deze verschillen kunnen een rol spelen in hoe seksueel grensoverschrijdend gedrag worden begrepen of kunnen ontstaan binnen de religieuze gemeenschap, maar door te verwijzen naar hun vermeende gebrek aan begrip van traditioneel boeddhistische praktijken of persoonlijke pijn van leerlingen in romantische relaties wordt de verantwoordelijkheid voor seksueel grensoverschrijdend gedrag voor een groot deel naar de slachtoffers geschoven.

Binnen islamitische gemeenschappen kan praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak bijzonder moeilijk zijn omdat het onderwerp, net als alle seksualiteit buiten het huwelijk, sterk taboe is (Day, 2015; Nhass, 2019; Yerden, 2001; paragraaf 9.3). Onderzoek van Yerden (2001) wijst bijvoorbeeld op de geslotenheid binnen Turkse gezinnen in Nederland, waar zowel seksualiteit als seksueel grensoverschrijdend gedrag nauwelijks besproken worden. Ook in Marokkaans-islamitische gezinnen blijkt seksualiteit vaak een moeilijk te bespreken onderwerp. Het religieuze verbod op seks buiten het huwelijk leidt tot een taboe, waardoor meisjes minder steun ervaren en vatbaarder zijn voor chantage (Hnass, 2019; De Graaf et al., 2017). Uit onderzoek van Nhass (2019) blijkt dat moeders met een Marokkaans-islamitische achtergrond spanningen ervaren tussen culturele normen en de noodzaak tot seksuele opvoeding. Door hun eigen opvoeding, waarin seksualiteit vaak verzwegen werd, vinden velen het lastig expliciete gesprekken aan te gaan. Dit draagt bij aan de instandhouding van een dubbele seksuele moraal (Hnass, 2019; Cense, 2012).

10.4.2 Gemeenschapsgevoel

Een veilige, geestelijke familie

Met name in de christelijke gemeenschappen in dit onderzoek wordt de gemeenschap soms gezien als een (geestelijke) familie: aan elkaar verbonden door een gemeenschappelijk geloof. In deze gemeenschappen noemt men elkaar bijvoorbeeld 'broeder' en 'zuster' (De Bruijne et al., 2009) en binnen christelijke gemeenschappen is de gemeenschap het 'gezin van God' of 'lichaam van

Christus'.[486] Dit is een onzichtbare gemeenschap, maar is onlosmakelijk verbonden met de zichtbare gemeenschap: in christelijke gevallen de kerk (Hoekstra & Ipenburg, 2008). Dit creëert saamhorigheid, wat bij seksueel grensoverschrijdend gedrag zowel een bron van steun maar ook een uitdaging kan zijn. Een respondent met ervaring in CGJG (expert #11) legt uit:

> 'Je ziet elkaar zeker 3x in de week, iedereen is oom en tante, of broeder of zuster. Het nadeel daarvan is dat er een soort veiligheid gevoeld wordt die er niet is, want je bent geen familie van elkaar. Dat iemand kan toetreden tot de gemeenschap betekent niet dat iemand ook meteen veilig is.'

Potentiële daders kunnen bijvoorbeeld vertrouwen winnen door zich aan te bieden als oppas, bijlesgever of vrijwilliger, zonder dat hun bedoelingen in twijfel worden getrokken. Dit kan risico's met zich meebrengen aangezien de sterke vertrouwensband binnen de gemeenschap het ook mogelijk maakt voor daders om toegang te krijgen tot privéomgevingen waar zij alleen kunnen zijn met zowel kinderen als volwassenen (Parkinson, 2021; zie ook de casus in paragraaf 6.3.5).

Deze dynamiek, die sterk gericht is op onderlinge loyaliteit, saamhorigheid en cohesie, kan van grote invloed zijn op het slachtoffer. Door de hechte cultuur kunnen slachtoffers zich geremd voelen om melding te maken of over hun ervaringen te praten. Een respondent (expert #11) legt uit hoe de hechte gemeenschapsstructuur invloed kan hebben op het al dan niet melden van seksueel grensoverschrijdend gedrag:

> 'Er is een angst om niet geloofd te worden. Als je wel zou aangeven van ja, broeder of ouderling die heeft een bepaalde manier aan je gezeten. (…) Durf je dat dan ook te zeggen? En word je dan ook geloofd? Kijk, natuurlijk zullen ze altijd zeggen van ja, natuurlijk doen we dan onderzoek. Maar weet je, het is niet hoe het gaat. Het is al zo moeilijk om überhaupt je mond open te trekken als er iets fout gaat.'

Wanneer iemand seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaakt en dit deelt met anderen, roept dit vaak complexe en tegenstrijdige gevoelens op binnen de sociale omgeving. Hoewel de sterke gemeenschapsbanden binnen de CGJG een beschermende invloed kunnen hebben, biedt dit geen garantie voor onvoorwaardelijke steun of begrip in moeilijke tijden. Dezelfde respondent (expert #10) illustreert dit:

> 'Ik denk dat iedereen altijd bovenal mens blijft. Stel je hoort als moeder iets over een ander kind, en het wordt bekend dat broeder X dat heeft gedaan. Ik denk dat er altijd sprake zal zijn van gevoelens van afkeer en woede. Maar je laat je altijd leiden door de ouderlingen en door de boodschap dat God het oordeel heeft; wij oordelen niet. Je mag niet oordelen over elkaar in die zin, dus je zal altijd het onderscheid houden van wat je voelt als mens en wat je voelt als Getuige en wat je daarmee kunt. (…) Er spelen zo veel belangen mee, het is niet

[486] Dit concept komt uit de Bijbel. In 1 Kor. 12 staat onder meer: 'Want zoals het lichaam één is en veel leden heeft, en al de leden van dit ene lichaam, hoewel het er veel zijn, één lichaam zijn, zo is het ook met Christus (vers 12, *Herziene Statenvertaling,* 2010).' En: 'Samen bent u namelijk het lichaam van Christus, en ieder afzonderlijk Zijn leden (vers 27, *Herziene Statenvertaling,* 2010).'

zo makkelijk gezegd dat je helemaal warm wordt opgevangen. Een gemeente heeft het heel zwaar op het moment dat zoiets bekend wordt.'

De respondent vergelijkt de situatie met een familie waarin een misdrijf wordt gepleegd door een dierbaar familielid. Binnen een gemeenschap die zo hecht is, kan het moeilijk zijn te geloven dat een geliefd persoon tot grensoverschrijdend gedrag in staat is. Tegelijkertijd speelt de overtuiging dat oordelen aan God is en dus niet aan een individu een centrale rol in hoe deze situaties worden besproken of juist verzwegen. De respondent deelt hierbij een persoonlijk voorbeeld:

'Ik heb eens aan mijn zussen gevraagd: hoe dealen jullie nou met het feit wat er bij ons thuis allemaal gebeurde? 'Wij laten dat in Jehovah's handen,' zeiden ze dan. En hoe pijnlijk dat is als jij het niet in Jehovah's handen wil laten. Het is een vreselijke zin, een vreselijk makkelijke zin... Dan hoef je de verantwoordelijkheid niet aan. Dan hoef je het niet te gaan vertellen, het risico lopen op een comité[487], dingen te gaan bewijzen, heeft iemand wel of niet berouw... (...) Het zorgt ervoor dat er heel veel niet wordt besproken.'

Veerman (2005) beschrijft een vergelijkbaar risico in het benaderen van de kerk als familie. Hierin ziet hij een parallel met gezinnen waar incest plaatsvindt. In beide gevallen hebben ouders en geestelijken (ambtsdragers en andere leiders) een positie van autoriteit. In een crisissituatie zijn de gemeenteleden, net als kinderen, daarbij de kwetsbaren. Deze onderlinge machtsverschillen zijn gebaseerd op leeftijd en educatie, en er is een natuurlijk verlangen om het zowel ouders als geestelijken het naar de zin te maken.

Hoewel de gemeenschap dus steun kan bieden, kunnen er daarnaast ook complexe en tegenstrijdige gevoelens ontstaan wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt gedeeld. Uit interviews met respondenten (expert #11 en een slachtoffer) komt naar voren dat er een spanning kan bestaan tussen menselijke emoties, zoals woede en afkeer, en de religieuze overtuiging dat oordelen aan God is en niet aan individuen. Dit kan ervoor zorgen dat slachtoffers zich geremd voelen om hun ervaringen te delen, uit angst niet geloofd te worden of moeilijke sociale situaties te vermijden. Daarnaast vergemakkelijkt de hechte structuur het voor potentiële daders om vertrouwensbanden op te bouwen, wat een vals gevoel van veiligheid kan geven en daders mogelijk toegang kan geven tot kwetsbare individuen, zoals kinderen. De hechte sociale familiestructuur kan ook leiden tot een neiging om te zwijgen over seksueel grensoverschrijdend gedrag, omdat het moeilijk is te geloven dat een vertrouwde broeder of zuster daartoe in staat zou zijn.

Naar aanleiding van de vraag of de hechtheid van een gemeenschap niet ook risicoverhogend kan werken in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag, reflecteerde een vertegenwoordiger van de CGJG op de complexe dynamiek die binnen hechte gemeenschappen kan ontstaan:

'Ik herken het niet zo, maar ik begrijp wat je bedoelt en dat we daar alert op zijn. Juist door die hechte gemeenschap kunnen we ook signalen opvangen als iets niet goed gaat (…) De bedoeling is altijd niet iemand de toegang tot de organisatie te weigeren; Jezus was er voor anderen, en was heel begaan met

[487] Bij meldingen van zonden zoals seksuele immoraliteit of seksueel grensoverschrijdend gedrag kan er mogelijk een comité van ouderlingen gevormd worden die de kwestie intern gaat beoordelen. Hier wordt dieper op ingegaan in paragraaf 4.4.1.

> anderen. Als iemand zegt, ik heb een probleem, ik worstel ergens mee, ja we hebben allemaal onze dingen. Hoe kunnen we elkaar helpen? (…) en de leden zijn ook gewoon deel van de maatschappij, en daarnaast besteden ze ook een aantal uren per week aan hun religieuze beleving. We hebben ook geen scholen die apart zijn, geen instituten.'

Deze twee perspectieven laten zien dat hechte gemeenschappen in relatie tot seksueel grensoverschrijdend gedrag zowel beschermend als risicoverhogend kan zijn. Veerman (2005) benadrukt de risico's van een familieachtige structuur, waarin machtsverschillen tussen leiders en leden vergelijkbaar zijn met die tussen ouders en kinderen. In deze optiek kan de afhankelijkheid van leden en hun natuurlijke neiging om autoriteit te respecteren leiden tot kwetsbaarheid, en kunnen misstanden moeilijk worden gemeld of aan de oppervlakte komen. Dit perspectief legt de nadruk op de inherente gevaren van sterk hiërarchische en emotioneel hechte relaties. De vertegenwoordiger van de CGJG geeft een ander, meer optimistisch perspectief, waarin de hechte gemeenschap juist kan bijdragen aan het opvangen van signalen en ondersteunen van leden. Hier ligt de nadruk op wederkerige zorg en betrokkenheid. Het is waarschijnlijk dat sterke sociale verbondenheid zowel een beschermende als een risicofactor kan zijn.

Loyaliteitsconflict
Ook in niet-christelijke gemeenschappen komen hechte gemeenschapsstructuren voor. De *sangha* – de gemeenschap van beoefenaars – kan bijvoorbeeld in sommige boeddhistische groepen uitgroeien tot een bijzonder hechte gemeenschap. Binnen zo'n besloten kring zijn de persoonlijke banden sterk: men deelt intieme ervaringen, vertrouwt elkaar spiritueel én emotioneel, en identificeert zich in hoge mate met de visie van de leraar en is toegewijd aan de boeddhistische beoefening. Zoals één van de slachtoffers in dit onderzoek beschrijft:

> 'Hij [de leraar] is de *guru*. En zeker als je jarenlang bij hem zit, dan bouwt zich zo'n afhankelijkheidsrelatie op. Dat gaat heel langzaam, dat gaat niet van de een op de andere dag, dat kost heel veel tijd. Dus ja, ik vind dat moeilijk om uit te leggen, omdat het heel subtiel gaat. Steeds een beetje meer. Kijk, vanuit mijzelf kan ik het goed verklaren. Ik ben een kwetsbaar iemand, zeker toen ik zo jong was (…) ik kom niet uit een stabiele familie. Dus in zekere zin denk je dat je een nieuwe familie hebt gevonden. Met een nieuwe *guru*. Achteraf kun je dat heel goed zien. Alleen als je daar middenin zit, dan is het heel anders.'

Wanneer zich dan seksueel grensoverschrijdend gedrag voordoet tussen een leraar en een van zijn leerlingen, kan het voorkomen dat de hele *sangha* in een loyaliteitsconflict komt; slachtoffers worden vaak niet geloofd, en medebeoefenaars kunnen het grensoverschrijdende gedrag bagatelliseren of rationaliseren, om de harmonie en geloofwaardigheid van hun *sangha* en spirituele leider niet in gevaar te brengen (Tricycle, 2017). Slachtoffers staan dan voor de moeilijke keuze de gemeenschap te verlaten – waarbij zij niet alleen hun gemeenschap verliezen, maar ook hun sociale netwerk en vaak hun identiteit als beoefenaar.

De casus van Sogyal Rinpoche binnen de internationale Rigpa-*sangha* laat dit bijvoorbeeld ook duidelijk zien (zie paragraaf 3.2): verhalen van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag werden jarenlang door de gemeenschap weggezet als misverstanden in de leraar-leerling-dynamiek, waardoor slachtoffers geïsoleerd raakten en de leraar gezag behield. Zo vertelt ook één van de slachtoffers in dit

onderzoek dat zij op eenzelfde manier geen steun kreeg van de gemeenschap toen zij naar voren bracht dat ze te maken had gehad met seksueel grensoverschrijdend gedrag door haar leraar:

> 'Ik zat al jaren en jaren in die gemeenschap. Ik zat ook echt in de *inner circle*. Ik zat heel dicht op de leraar, echt in het belangrijke groepje. Zij zijn daarna niet uit elkaar gevallen, maar ik ben eruit gegooid. Ik ben natuurlijk zelf weggegaan, maar ik ben door niemand hierin erkend. Ze hebben mij gewoon laten vallen. En ze zijn allemaal bij hem gebleven. Tot op de dag van vandaag geeft hij les. (…) Sommigen hebben mij ook echt bedreigd. Niet met de dood, maar wel... Ja, jij gaat niemand meer overhouden, we gaan ervoor zorgen dat jij nergens meer bent. Dat soort dingen.'

Deze casus illustreert niet alleen de kwetsbaarheid van slachtoffers in een hechte gemeenschap, maar ook hoe sterk loyaliteit en groepsdruk kunnen doorwerken nadat seksueel grensoverschrijdend gedrag bekend is geworden.

Volgens een respondent (expert #7) strekt de loyaliteit in sommige gemeenschappen verder dan de directe groep of het kerngezin en omvat ook de bredere familie – grootouders, ooms, tantes, neven en nichten. Belangrijke levenskeuzes – zoals werk, huwelijk en vriendschappen – worden daardoor vaak sterk beïnvloed door de verwachtingen en belangen van de familie of gemeenschap. Mensen voelen zich soms genoodzaakt aanzienlijke persoonlijke offers te brengen, zoals het opofferen van hun eigen welzijn, om het collectieve belang van de gemeenschap te dienen. Dit fenomeen is zichtbaar in verschillende hechte gemeenschappen, van islamitische gemeenschappen tot bepaalde christelijke groepen en migrantengemeenschappen, zoals Aziatische boeddhistische *sangha's*. In dergelijke gemeenschappen spelen familiebanden en gemeenschapsverwachtingen een belangrijke rol in hoe persoonlijke beslissingen worden genomen, en dat geldt ook voor hoe men omgaat met gevoelige kwesties zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag. De expert benadrukt daarom het belang om te begrijpen waar de loyaliteit binnen een gemeenschap ligt, en hoe 'familie' en gemeenschap gedefinieerd worden. Dit heeft directe gevolgen voor de manier waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt behandeld en hoe slachtoffers al dan niet steun ervaren.

Aantasting gevoel van veiligheid en harmonie
Hoewel de focus bij seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak ligt op het slachtoffer en de dader, heeft het net als binnen een gezin ook gevolgen voor de omstanders, in dit geval de gemeenschap (Veerman, 2005). Dit wordt vaak vergeten (NGK, 2014). Dit komt onder meer omdat men ervan uitgaat dat een kerk een veilige plek is, bevestigen de respondenten van meldpunt SMPR en meldpunt MM. Omdat het om een religieuze gemeenschap gaat, wordt dit idee versterkt. Men gaat uit van het goede in elkaar. De schok en onrust zijn dan des te groter als er dan toch iets gebeurt waaruit het tegengestelde blijkt.

Hoe een gemeenschap functioneert kan bepalen hoe hoog de drempel is om seksueel grensoverschrijdend gedrag te melden, zegt de respondent van meldpunt MM. In een nauw op elkaar betrokken gemeenschap is er veel te verliezen als iemand zich meldt, omdat dit ten koste gaat van de rust en harmonie in de gemeenschap. Bovendien heeft een slachtoffer niet altijd alleen maar negatieve gevoelens tegenover de dader. De respondent van meldpunt MM zegt daarover:

> ‘Meestal is het niet de schrikwekkende vent die alleen maar slechte dingen doet. Het is heel vaak, juist vanwege die afhankelijkheidsrelatie, iemand van wie je heel erg veel kunt krijgen. Dat maakt het ontzettend complex. En dat zie je in gezinnen ook. Het is nooit alleen maar de boze vader, het is ook gewoon je lieve vader. Die dubbelheid zit er altijd in.’

Hoe dichterbij de dader staat tot het slachtoffer, hoe later mensen hun verhaal doen, is haar ervaring. Het duurt vaak jaren voordat mensen over seksueel grensoverschrijdend gedrag praten (als ze dat al doen). In sommige situaties gaat het zelfs om situaties van decennia jaren geleden, zoals de meldingen in de RKK ten tijde van de Commissie-Deetman. Ook de meldingen die bij de HHK binnengekomen zijn tot nu toe gingen over situaties van voor de oprichting in 2004, geeft een vertegenwoordiger van die gemeenschap aan. De angst voor de schande die het melden de gemeenschap of het gezin kan brengen is in die gevallen erg groot (zie ook paragraaf 10.4.3).

Het is volgens een respondent (expert #3) belangrijk om ervaringen van slachtoffers te bespreken binnen gemeenschappen, om het idee dat het altijd veilig is en goed gaat te nuanceren. Een andere respondent (expert #4) zei hierover ‘dat het makkelijk is om te zeggen: we zijn tegen huiselijk geweld en tegen seksueel misbruik, en we zijn voor een veilige kerk. Maar we vinden het lastig om te zeggen: onze kerk is niet veilig.’ In de casus in paragraaf 6.2 werd het inderdaad pas makkelijker om het over de veiligheid in de kerk te spreken nadat het mis ging. Een kerk waarin een dergelijk veilig kader gecreëerd is om seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar te maken, zal uiteindelijk een plek zijn waar slachtoffers zich durven uitspreken (Erwich & Leene, 2022; Veerman, 2005).

In sommige onderzoeken komt naar voren dat ook binnen islamitische contexten religieuze ruimtes door betrokkenen vaak als vanzelfsprekend veilig worden ervaren. Zo laat een Schotse studie zien dat respondenten islamitische instellingen beschrijven als plekken waar normen over fatsoen, scheiding tussen mannen en vrouwen, en het vermijden van risicofactoren zoals alcohol bijdragen aan een gevoel van veiligheid. Men gaat ervan uit dat in zulke ruimtes bepaald gedrag simpelweg niet voorkomt (Adam et al., 2024). Het idee dat een religieuze omgeving per definitie veilig is, kan het voor slachtoffers moeilijk maken om grensoverschrijdend gedrag in religieuze contexten te herkennen of te benoemen en bijdragen aan twijfel of verwarring wanneer zich toch ongewenste ervaringen voordoen. Dat bleek ook uit de persoonlijke verhalen die naar voren kwamen in de #MosqueMeToo-beweging. In deze context deelden vrouwen ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tijdens religieuze rituelen, zoals de bedevaart naar Mekka (*hadj*). Een van hen beschreef hoe zij haar ervaring jarenlang niet kon plaatsen:

> ‘Ik kon er met niemand over praten vanwege de situatie en iedereen denkt ‘het is de heilige stad – wie zou dat doen?’ Jarenlang heb ik altijd gezegd dat het misschien per ongeluk of onbedoeld was, omdat het de heilige stad is en *hadj* – maar Twitter deed me beseffen dat ik niet de enige ben.’[488]

[488] Vertaling van Engelse tekst: ‘I could not complain about it to anyone because of the situation and everyone thinks “it is the holy city – who would do that?” For years after I’ve always said it might’ve been by mistake or unintentional since it’s the holy city and Hajj – but Twitter made me realize I’m not the only one.’ (Mezziofiore, G. (z.d.). 'I never told anyone': 5 women's stories of sexual abuse at the

Zoals een andere deelnemer het omschreef: '*Hadj* is een spirituele ervaring – je bent in een andere gemoedstoestand. Je bidt voor dingen, het is heel zen-achtig. Je eerste instinct is dat het eigenlijk niet kan gebeuren, maar het is er, pal voor je ogen.[489] Ondanks de massa mensen om hen heen, voelden de slachtoffers zich alleen, niet geloofd of simpelweg genegeerd wanneer zij melding maakten van wat hen was overkomen. Een vrouw vertelde: 'Ik was aan het bidden en ineens voelde ik een man zijn erectie in mijn rug drukken.' Andere vrouwen beschreven hoe zij op haar borsten werden gegrepen terwijl ze in de menigte stonden. Velen aarzelden om hun ervaringen te delen uit angst voor onbegrip, schuldgevoelens of mogelijke sociale gevolgen binnen hun gemeenschap. Sommigen zwegen jarenlang, totdat ze op sociale media zagen dat ze niet de enige waren. Eén vrouw zei: 'Seksueel geweld bespreekbaar maken is al moeilijk, maar erover spreken in verband met de hadj – een van de vijf pijlers van de islam – is nog moeilijker, juist omdat die als heilig wordt beschouwd.[490] Deze verhalen maken duidelijk dat ook de spirituele betekenis van een fysieke plek (in dit geval Mekka) van invloed kan zijn op hoe mensen grensoverschrijdend gedrag interpreteren.

Uit onderzoek onder Schotse moskeeën (Adam et al., 2024) blijkt dat het gevoel van veiligheid binnen islamitische instellingen vooral gebaseerd is op persoonlijke relaties en het vertrouwen binnen de gemeenschap, in plaats van op institutioneel beleid. Respondenten in bovengenoemd onderzoek gaven aan onduidelijkheid te ervaren over wie verantwoordelijk is voor de veiligheid en hoe ze grensoverschrijdend gedrag kunnen melden. Dit gebrek aan structuur vormt mogelijk een belangrijke barrière voor het bespreekbaar maken van misstanden (Adam et al, 2024). Daarnaast ontbreekt het aan ondersteuning voor imams en leiderschap, waardoor zij onvoldoende toegerust zijn om dit gevoelige onderwerp effectief te behandelen. De studie roept daarom op tot gezamenlijke beleidsontwikkeling, waarin leiderschap expliciet verantwoordelijk wordt gesteld voor het creëren van een veilige omgeving.

Kwetsbaarheid en afhankelijkheid

Gemeenschappen die expliciet een warm gezinsklimaat nastreven, als een 'kudde' of 'geestelijke familie' waar mensen welkom zijn, kunnen in het bijzonder aantrekkelijk zijn voor kwetsbare personen die bijvoorbeeld in fysieke of geestelijke nood verkeren. Er is immers veel (pastorale) betrokkenheid bij mensen die onderdeel uitmaken van deze gemeenschappen en daar kunnen zij naar op zoek zijn, maar de keerzijde kan zijn dat het hoge verwachtingen creëert en ongezonde afhankelijkheidsrelaties in de hand werkt (Boogaard et al., 2009). Dit kan ook het risico op seksueel grensoverschrijdend gedrag verhogen. Dit beeld kwam ook naar voren in het interview met één van de slachtoffers die naar een pinkstergemeente ging:

Hajj. *CNN*. Geraadpleegd op 21 mei 2025 van 'I never told anyone': 5 women's stories of sexual abuse at the Hajj - CNN).

[489] Vertaling van Engelse tekst: '*Hajj is a spiritual experience – you're in a different state of mind. You're praying for things, it's very Zen-like. Your first instinct is that it cannot possibly be happening, but it's there, in your face.' (*Mezziofiore, G. (z.d.). 'I never told anyone': 5 women's stories of sexual abuse at the Hajj. *CNN*. Geraadpleegd op 21 mei 2025 van 'I never told anyone': 5 women's stories of sexual abuse at the Hajj - CNN).

[490] Vertaling van Engelse tekst: '*Talking about sexual assault is difficult enough and talking about it in connection with the Hajj, which is a pillar of Islam, is even harder because it is sacred.*' (Mezziofiore, G. (z.d.). 'I never told anyone': 5 women's stories of sexual abuse at the Hajj. *CNN*. Geraadpleegd op 21 mei 2025 van 'I never told anyone': 5 women's stories of sexual abuse at the Hajj - CNN).

> ‘De gemeente bood een thuis. Het vormde een gezin, in principe een fijne, veilige en prettige manier van het beleven van je geloof. Je had op zondag de bijeenkomsten, ergens in de week op woensdag of donderdag bijbelcursussen en dat waren vaste groepen. Dat was meeste in een huiskamer van één van de voorgangers en dat was je vaste begeleider, als je dat wilde. Ik vond het prettig. En dat beantwoordt ook wel aan wat ze van zichzelf zeggen hè: wij zijn het huisgezin van God en wij zijn gewoon een gezin met elkaar. Maar ja, op een gegeven moment kom je erachter dat er in elk gezin iets gebeurt, dus ook in het huisgezin van God. Ik had financiële problemen en er werd mij geadviseerd om met de voorganger in gesprek te gaan om te kijken of de gemeente mij kon helpen. Hij kwam toen bij mij thuis en heeft mij aangerand tijdens het gebed.’

In sommige evangelische en pinkstergemeenschappen geloven ze dat materiële welvaart en fysieke en psychische gezondheid de wil van God zijn voor alle gelovigen (het zgn. ‘welvaartsevangelie’).[491] Binnen dat wereldbeeld is weinig of geen ruimte voor lijden, zoals psychische problemen. Mensen kunnen hierdoor aan zichzelf en hun geloof gaan twijfelen, omdat zij niet voldoen aan de norm (de Bruijne et al., 2009). Daarnaast geven respondenten in het onderzoek van de Bruijne et al. aan dat deze manier van denken in hun lokale gemeenschap een doofpotcultuur in de hand werkte. Negatieve dingen mogen niet worden benoemd, er is geen ruimte voor kritiek en alles moet worden vergeven, ook wanneer er geestelijk, lichamelijk of seksueel misbruik voorkomt. Hulp van buitenaf inschakelen is daarbij uit den boze (De Bruijne et al., 2009; paragraaf 10.4.1). Binnen deze gemeenschappen kan het moeilijk zijn om erkenning te geven aan de problemen die slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen ervaren, omdat dit kan botsen met het beeld van de geestelijke familie waarin alle problemen verdwijnen.

10.4.3 Morele schade

Volgens een respondent (expert #7) speelt de morele reputatie in veel religieuze gemeenschappen een belangrijke rol. Met morele reputatie wordt bedoeld het voldoen aan morele normen en verwachtingen van een groep. Dit betreft zowel de reputatie binnen de eigen gemeenschap als de reputatie ten opzichte van mensen buiten de gemeenschap. Wanneer iemand een ernstig vergrijp pleegt, kan dit leiden tot een moreel stigma, dat zich uit in sociale uitsluiting, variërend van afkeuring door gemeenschapsleden, buren, familie of vrienden tot formele uitsluiting. Daarnaast kan het stigma zich uitbreiden naar de directe omgeving van de betrokkene, zoals familieleden, vrienden of nauwe contacten. Dit wordt door de respondent aangeduid als associatief stigma en versterkt het sociale effect van uitsluiting. Binnen de gemeenschap functioneert dit mechanisme niet alleen als correctie van het individu, maar ook als bescherming van de collectieve reputatie en het handhaven van gemeenschapsnormen.[492]

Veel van de sociaal-morele mechanismen die hieronder worden beschreven – zoals schaamte, stigma, morele reputatie, en de neiging om misstanden binnenshuis te houden – zijn niet uniek voor religieuze gemeenschappen. Ze komen voor in zowel religieuze als niet-religieuze gemeenschappen, met name in sterk collectivistische

[491] Ouweneel, W. (2022, 25 oktober). *251 Een typisch eigentijdse dwaling: het ‘welvaartsevangelie’.* Geraadpleegd op 15 april 2026, van 251 Een typisch eigentijdse dwaling: het ‘welvaartsevangelie’ – Willem Ouweneel.

[492] Ermers, R. (2019, 23 mei). *Eer = morele reputatie.* Geraadpleegd op 5 april 2026, van Eer = morele reputatie - Sargasso.

of hiërarchische structuren, maar ook in dorpen, vriendengroepen en families. Dit hoofdstuk bespreekt deze dynamieken echter specifiek zoals ze door slachtoffers in dit onderzoek zijn benoemd. Het doel is dus niet om deze mechanismen als exclusief religieus te presenteren, maar om duidelijk te maken hoe ze in de onderzochte gemeenschappen een rol spelen bij de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Binnen sommige religieuze gemeenschappen spelen met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag verwachtingen rond bijvoorbeeld maagdelijkheid, die de morele reputatie van de familie en die van de bredere gemeenschap kan weerspiegelen. Deze zorgen kunnen invloed hebben op de manier waarop slachtoffers hun ervaringen delen of hulp zoeken. De reactie van de gemeenschap of familie op onthullingen over seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt vaak mede gevormd door sociaal-morele kaders, wat het proces van herstel en hulpverlening complex maakt. In deze context speelt schaamte een belangrijke rol. Het bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat vaak gepaard met gevoelens van schaamte voor zowel het slachtoffer zelf als voor de gemeenschap als geheel (Harrison & Gill, 2019; Tishelman & Fontes, 2017). Zoals een hulpverlener in een Belgisch onderzoek naar hoe kinderen in moslimgezinnen praten over seksueel misbruik beschrijft: 'De schaamte heeft meerdere aspecten. Het is zowel persoonlijk als verbonden met de ogen van anderen' (Day, 2015, p. 10). Uit de beperkte onderzoeken die er zijn, blijkt dat binnen islamitische gemeenschappen de institutionele reactie op meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag vooral gericht is op het beschermen van de reputatie van de religieuze gemeenschap of instelling, in plaats van op de erkenning en ondersteuning van het slachtoffer. Slachtoffers worden vaak geconfronteerd met ongeloof, sociale uitsluiting of zelfs verwijten dat zij schade en schaamte over de islam of de gemeenschap brengen (Chowdhury, 2021; Adam et al., 2024). Dit mechanisme werd ook zichtbaar in de RKK (Commissie-Deetman, 2011).

Dit wordt bevestigd door een respondent (expert #7), die aangeeft dat schaamte vaak onlosmakelijk verbonden is met de morele reputatie van de familie en/of de gemeenschap. Het gaat hierbij om het beeld dat iemand binnen een familie of gemeenschap oproept als integer en 'goed' mens: 'Als je eer, je morele reputatie, in orde is, veronderstellen anderen dat je integer bent.' Volgens hem hangt de beoordeling van moreel wangedrag zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag sterk af van de mate waarin dit openbaar is. De reputatie van de familie wordt bijvoorbeeld pas als 'verdorven' beschouwd wanneer de buitenwereld hiervan op de hoogte is. Deze respondent benadrukt dat zolang het seksueel grensoverschrijdend gedrag of een gebeurtenis die mogelijk de morele reputatie van betrokkenen kan schenden verborgen blijft, er formeel geen sprake is van een moreel probleem, hoe ernstig de situatie ook is. Zodra het openbaar wordt, ontstaat er een sociaal stigma dat de hele gemeenschap of familie raakt – van ouders tot tantes, neven en kleinkinderen. Niet alleen de dader, maar ook onschuldige familieleden en het slachtoffer zelf worden maatschappelijk 'besmet' door deze gebeurtenis, wat vaak leidt tot druk om te handelen. De respondent legt verder uit dat de morele reputatie in alle menselijke gemeenschappen wordt bepaald door het naleven van gedeelde normen. Het overtreden van deze normen kan leiden tot stigmatisering en uitsluiting van individuen of zelfs hele families. Dit immorele gedrag varieert van seksuele overtredingen tot politieke misstanden; het verlies van de morele reputatie is dus niet uitsluitend gekoppeld aan seksualiteit, maar aan elk gedrag dat binnen de gemeenschap als moreel onaanvaardbaar wordt gezien.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag is daarmee dus niet alleen een persoonlijke kwestie. Wanneer één gezins- of familielid moreel wangedrag vertoont (bijvoorbeeld seksueel grensoverschrijdend gedrag) of juist zelf slachtoffer hiervan is geworden kan dit gevolgen hebben voor de reputatie van de gehele familie of gemeenschap. Zo ontstaat er soms een sterke druk om zaken binnenskamers te houden, juist om de sociale positie van de familie te beschermen – zelfs wanneer dat betekent dat daders worden beschermd of slachtoffers worden uitgesloten.[493] Vervolgens kan een gemeenschap of familie voor een moeilijke afweging komen te staan die gemaakt moet worden nadat er bekend wordt dat er seksueel misbruik of seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft plaatsgevonden, zeker wanneer de dader bij dezelfde familie hoort, zoals bijvoorbeeld een broer. Regelmatig wordt gekozen (als dat mogelijk is) voor een oplossing binnen de familie, zonder de buitenwereld in te lichten. In sommige gevallen wordt de broer dan verstoten of zelfs omgebracht, zonder dat de gemeenschap weet waarom. Ook komt het voor dat de ouders er uiteindelijk voor kiezen om bijvoorbeeld hun dochter niet te ondersteunen, haar uit huis te sturen en hun zoon niet te bestraffen (Day, 2015). Daarbij spelen volgens de respondent (expert #7) vaak ook praktische overwegingen mee: 'Misschien heb je maar één zoon. Of het is de oudste, die altijd voor de familie zorgt. Die zet je dan niet zomaar het huis uit.'

Een ander voorbeeld komt naar voren in een gesprek met een respondent (respondent Safe Space Club). Zorgen van een cliënt over diens morele reputatie beïnvloedt hoe deze omgaat met sociale contacten en risicovolle situaties. Een gebrek aan sociale veiligheid kan leiden tot terughoudendheid of het vermijden van handelingen die door de omgeving beoordeeld zouden kunnen worden. Zo weigert een van haar cliënten, wanneer ze met een jongen heeft afgesproken en haar hulpverlener voorstelt een locatie door te geven aan haar vriendin, dit uit angst dat haar gedrag bekend wordt in de omgeving:

> 'Dan gaan ze straks over mij praten of misschien lekt ze dat. Of misschien ziet iemand anders dat en dat durf ik gewoon niet. Dus het is überhaupt het niet benoemen, want het antwoord is altijd: dit hoort jij niet te doen. Je hoort überhaupt niet af te spreken met jongens. Je hoort ze niet eens aan te kijken, het liefst.'

De respondent brengt ook naar voren dat veel ouders niets weten van het seksueel geweld of grensoverschrijdend gedrag dat hun dochter heeft meegemaakt. In de andere gevallen waarin ouders wél op de hoogte zijn, leidt dit niet automatisch tot actie. In sommige situaties wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag gebagatelliseerd of genegeerd, zeker als het binnen het gezin plaatsvindt. Een voorbeeld wordt genoemd door de respondent van een meisje dat door haar broer is misbruikt. Wanneer zij jaren later trouwt, staat haar moeder erop dat haar broer aanwezig is op de bruiloft: Haar moeder zei: 'Ik kan geen goede reden geven waarom hij niet kan komen. Dus hij moet komen. En dat is dan gewoon nog steeds niet bespreekbaar.' Hoewel het betreffende meisje in therapie is en volgens de hulpverlener goed functioneert, blijft het trauma daardoor sluimerend aanwezig, vooral door het uitblijven van erkenning binnen de familie. De respondent merkt op dat deze interne blokkades bij de familie kunnen leiden tot het stagneren van de zoektocht naar hulpverlening: 'Als je dus binnen je familie al een soort van "dit is onmogelijk" tegenkomt, dan ga je ook niet verder zoeken naar: wat zijn

[493] Dit werd ook bevestigd door onderzoek van Movisie (Bakker & Felten, 2012) naar huiselijk geweld binnen orthodox-protestantse gezinnen.

mogelijkheden?' Toch zijn er ook voorbeelden te noemen waar tegen de verwachtingen van de gemeenschap in wordt gehandeld. Een ander meisje, eveneens misbruikt door haar broer, wist zich wél los te maken van het gezinszwijgen en heeft hulp gezocht buiten de familie. Via een buurtteam is ze in contact gebracht met professionele ondersteuning, wat volgens de respondent heeft geleid tot verdere stappen richting herstel.

Naast deze persoonlijke drempels (om erover te praten) kunnen ook bredere maatschappelijke factoren met betrekking tot de reputatie van een gemeenschap een rol spelen. In twee studies naar seksueel grensoverschrijdend gedrag in islamitische gemeenschappen) geven respondenten aan dat angst voor negatieve beeldvorming over de islam of moslims hen ervan weerhoudt om hun ervaringen bespreekbaar te maken. Het risico dat individuele ervaringen worden ingezet om een hele gemeenschap in diskrediet te brengen, vormt voor sommigen een extra reden tot stilte (Adam et al, 2024; Chowdhury, 2023). Ook stigmatisering met betrekking tot de islam, de positie van vrouwen daarin en ideeën over moslimmannen vormt een drempel voor slachtoffers om hun ervaringen te melden bij seculiere instanties (Adam et al., 2024). Expert #9 wijst ook naar wantrouwen jegens formele instanties, zoals politie of hulpverlening, wat het zoeken van hulp verder bemoeilijkt. Dit komt onder andere voort uit incidenten als de toeslagenaffaire en wetgevingen gericht op de moslimgemeenschap.

Uitsluiting

Wanneer iemand ernstig wangedrag pleegt, zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag, kan dit leiden tot sociale uitsluiting: van afkeuring door buren, familie of gemeenschapsleden en vrienden tot formele uitsluiting binnen de gemeenschap zelf.[494] Deze uitsluitingspraktijken kunnen variëren van subtiele afkeuring tot openlijke, soms vernederende of zelfs gewelddadige acties en hebben gevolgen voor degene die wordt uitgesloten, waaronder stress, spanningen, existentiële angsten, en soms ook zelfmoord. Bij de Jehovah's Getuigen is dit mechanisme van morele reputatie en associatief stigma duidelijk zichtbaar in het systeem van uitsluiting *(disfellowshipping*) en verwijst het naar het beleid waarbij ex-leden volledig gemeden worden door andere leden (dat kunnen ook familieleden zijn) tenzij het contact onvermijdelijk is. Uitsluiting kan plaatsvinden als iemand bijvoorbeeld in de ogen van de ouderlingen onvoldoende berouw heeft voor de zonden die hij of zij begaan heeft. Een schending van de regel om geen contact te hebben met uitgesloten of dissociërende personen kan op zichzelf een reden zijn voor uitsluiting van degenen die de regel overtreden, afhankelijk van de omstandigheden (Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2016). Wanner een lid ernstig wangedrag vertoont zonder berouw, kan met de uitsluiting van die persoon ook de morele reputatie van de gemeenschap worden bewaakt. Uitsluiting dient dan niet alleen als straf voor het individu, maar ook als een manier om de collectieve normen en waarden van de groep te beschermen.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag onder volwassenen valt binnen de CGJG onder 'seksuele immoraliteit' waardoor het, als de dader geen berouw heeft, een reden kan zijn om iemand uit de gemeenschap uit te sluiten. Wel stelt de gemeenschap in een interview dat dit afhankelijk is van de context waarin het plaats heeft gevonden. Seksueel kindermisbruik wordt gecategoriseerd als een grove zonde en kan dus, zonder berouw en met voldoende bewijs, ook zeker een

[494] Ermers, R. (2019, 23 mei). *Eer = morele reputatie.* Geraadpleegd op 5 april 2026, van Eer = morele reputatie - Sargasso.

reden zijn tot uitsluiting. Als een slachtoffer een melding maakt van kindermisbruik of seksueel grensoverschrijdend gedrag, of aangifte doet hiervan bij de politie, is dit geen reden tot uitsluiting. In een brief naar de onderzoekers in het kader van dit onderzoek staat hierover het volgende: 'Jehovah's Getuigen ondernemen nooit religieuze actie tegen iemand, omdat die ongefundeerde beschuldigingen van seksueel kindermisbruik heeft geuit. Ze leren niet dat slachtoffers gemeden moeten worden' (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024, p. 7).

Wanneer iemand er dus zelf voor kiest de CGJG te verlaten, wordt dit vaak gevolgd door uitsluiting en het verlies van contact met familie en vrienden die wel in de gemeenschap blijven. Dit kan voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag een zwaar dilemma creëren: het slachtoffer moet kiezen tussen het verlaten van de gemeenschap, wat betekent dat ze niet alleen hun sociale leven, hun geloof, maar ook hun familie verliezen, of blijven in een situatie waarin ze mogelijk moeten samenleven met de dader (Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2016). Dit kan erg ingrijpend zijn voor degenen die in de gemeenschap zijn opgegroeid en voor wie het geloof nauw verweven is met hun identiteit. Voor hen komt dit boven op de emotionele pijn die de ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag al met zich meebrengen (Abuse in Care - Royal Commission of Inquiry, 2024).

Een respondent (expert #11) merkt tijdens een interview op dat de diepgaande impact van uitsluiting kan leiden tot ernstige psychologische stress, waaronder suïcidale gedachten. Volgens deze respondent speelt hierbij ook de angst een rol die kan voortkomen uit de geloofsovertuigingen van de gemeenschap, namelijk dat het verlaten van de gemeenschap betekent dat men niet langer in het 'ware' geloof leeft, en daardoor de uiteindelijke eindtijd niet zal overleven. Ook dit kan een extra belasting zijn voor deze slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag en invloed hebben op de keuze om wel of geen melding of aangifte te doen. Dit blijkt ook uit een onderzoek van het WODC naar de hulpbehoeften na uitsluiting uit diverse religieuze gemeenschappen. Daaruit kwam naar voren dat mensen die worden uitgesloten zich zorgen maken over hun religieuze toekomst, zoals het leven na de dood, en het niet meer mogen deelnemen aan belangrijke rituelen. Daarnaast kunnen er ook fysieke en mentale gevolgen zijn, zoals stress of depressie. Sociaal gezien kan iemand geïsoleerd raken door het verlies van contacten. Ook kunnen er financiële problemen ontstaan, bijvoorbeeld door verlies van werk of het sociale netwerk. Verder kan de behoefte ontstaan om ergens anders een nieuwe gemeenschap te vinden (Schaik et al., 2023; zie ook hoofdstuk 12).

Hoewel de vertegenwoordigers van de CGJG zelf in een interview verklaren dat een melding van seksueel kindermisbruik of seksueel grensoverschrijdend gedrag nooit een reden mag zijn om iemand uit te sluiten (ook niet als de beschuldiging onterecht blijkt), kan de angst voor sociale en morele veroordeling en het uiteindelijk moeten verlaten van de gemeenschap slachtoffers toch beletten om seksueel grensoverschrijdend gedrag openbaar te maken. Een respondent (expert #11), opgegroeid als kind binnen de CGJG, beschrijft de complexiteit van het proces waarbij iemand al dan niet 'binnen' of 'buiten' de gemeenschap kan worden geplaatst. Volledige en formele uitsluiting is daarbij slechts één aspect. Even belangrijk zijn de subtiele factoren die bepalen hoe iemand binnen de gemeenschap wordt behandeld en of zijn of haar eigen gedrag wel goed is geweest:

> ‘Ik herinner me hoe ik als kind werd voorbereid op de naderende apocalyps. Vluchtplannen en oefeningen maakten deel uit van mijn opvoeding. Dit beeld van de eindtijd versterkte het idee dat persoonlijke ontwikkeling buiten de gemeenschap niet belangrijk was, omdat de wereld elk moment zou kunnen eindigen. De constante druk om te voldoen aan de strikte normen van de gemeenschap leidde vaak tot het gevoel dat je tekortschiet als je niet volledig voldoet aan de verwachtingen, en dat daar grote consequenties aan verbonden zijn.’

‘Binnen de gemeenschap wordt van je verwacht om zonden aan het licht te brengen en te melden bij een ouderling. Het is bedoeld om de gemeenschap te beschermen. Als je op de hoogte bent van de zonden van een ander, is er een soort meldingsplicht. Je wordt opgevoed met het idee dat als je het niet vertelt, de zegen van God van de gemeente wordt weggenomen. Als je merkt dat het slechter gaat in de gemeente – er minder gepredikt wordt, de sfeer slecht is, het vergaderbezoek daalt – dan weet je: de zegen is weg. En je wilt dat het goed gaat, omdat het je familie en je veilige plek is. Maar dan vraag je je af: is het mijn schuld? Uiteindelijk voel je dat je het wel moet vertellen, want anders zou het erger kunnen worden.’

‘Dit creëert een gevoel van verantwoordelijkheid, waarbij je je voortdurend afvraagt of je iets had moeten melden om de harmonie in de gemeente te behouden. Tegelijkertijd kan het melden van zonden betekenen dat iemand publiekelijk gestraft of tijdelijk uitgesloten wordt, zonder dat de details van de overtreding duidelijk worden gemaakt. Als bijvoorbeeld iemand seksuele immoraliteit begaat, krijgt de dader een officiële waarschuwing of wordt hij of zij als ‘slechte omgang’ bestempeld. Dit betekent dat diegene tijdelijk wordt uitgesloten van sociale activiteiten en bijeenkomsten. Het wordt met naam en toenaam gedeeld binnen de gemeenschap, en soms wordt er wel subtiel verwezen naar de aard van de zonde, maar zonder te verduidelijken wat de persoon precies heeft gedaan. De vage informatie over de overtreding maakt de situatie nog complexer.’

> ‘Bij een melding, of zelfs bij het vragen om (geestelijke)zorg na grensoverschrijdend gedrag, wordt vaak ook gekeken naar het gedrag van degene die meldt. ‘Heb jij niet iets gedaan om de gemeente schande aan te doen? Wat was jouw eigen gedrag?’. De taak van de ouderlingen is de gemeente rein te houden, en dat is van groot belang. Dit betekent dat de betrokkenen naast de straf van de dader ook steeds worden beoordeeld op hun eigen rol in de situatie.’

10.5 Geloofsovertuigingen

In deze paragraaf worden enkele geloofsovertuigingen uitgelicht die een belangrijke rol kunnen spelen bij de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. De basis van deze geloofsovertuigingen is per gemeenschap reeds uitgewerkt in hoofdstuk 3 tot en met hoofdstuk 8. Deze paragraaf bouwt hierop voort. Na een algemene toelichting (paragraaf 10.5.1) volgt een bespreking van de Samaya en *crazy wisdom* binnen het boeddhisme en zonde en vergeving in het christendom.

10.5.1 *Algemeen*

Geloofsovertuigingen zijn diepgewortelde, persoonlijke overtuigingen en het vertrouwen in een bepaalde religieuze opvatting en vormen de basis voor zowel de persoonlijke als de gemeenschappelijke invulling van een religie. Zij kunnen een zwaarwegende religieuze lading geven aan hoe mensen in religieuze gemeenschappen over dingen denken, en kunnen de toepassing van geloofsovertuigingen in het dagelijkse leven religieuze validatie geven. Een aantal kenmerkende geloofsovertuigingen van de onderzochte religieuze gemeenschappen is besproken in de hoofdstukken 3 tot en met 8 van dit onderzoek. Deze geloofsovertuigingen kunnen binnen lokale religieuze gemeenschappen verschillend geïnterpreteerd en toegepast worden. Het is één van de redenen dat er zoveel verschillende stromingen te vinden zijn binnen religies. Zelfs binnen één stroming kunnen interpretaties per lokale gemeenschap en per individu uiteenlopen. De hieruit voortvloeiende factoren aangaande seksueel grensoverschrijdend gedrag dienen dan ook met deze nuancering rekening te houden. Ditzelfde geldt voor de in de volgende paragrafen uitgewerkte geloofsovertuigingen over Samara, *crazy wisdom* (boeddhisme) en zonde en vergeving (christendom). Ook betekent de uitwerking van de geloofsovertuigingen die hier zijn besproken niet dat andere geloofsovertuigingen vanzelfsprekend geen rol spelen bij de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar enkel dat deze bijzondere aandacht genieten omdat ze in dit onderzoek meermaals genoemd zijn in de literatuur en door respondenten.

10.5.2 *Voorbeeld uit het boeddhisme: Samaya en* crazy wisdom

Boeddhistische geloofsovertuigingen kunnen worden gebruikt om (seksueel) grensoverschrijdend gedrag te legitimeren (De Vries, 2015b; Lachs, 2021). Twee concepten kwamen het duidelijkst naar voren tijdens het literatuuronderzoek en gesprekken met respondenten.

Samaya
Als eerste wordt de geloofsovertuiging van *Samaya* – een spirituele verplichting en loyaliteit aan de leraar – genoemd. *Samaya* is een complex concept dat op diverse manieren kan worden geïnterpreteerd, afhankelijk van de leraar of traditie. Kort omschreven houdt het in dat men de leraar bekijkt door een lens van 'pure perceptie', wat betekent dat iedere vorm van kritiek op de leraar kan worden beschouwd als een schending van *Samaya* (Newland, 2019). De leerling gaat de *Samaya* met zijn of haar leraar aan na een *abhisheka* (een ritueel van 'inwijding' of 'empowerment'). Het breken van deze spirituele band kan binnen sommige boeddhistische stromingen vergaande (spirituele) consequenties hebben.

Hoewel *Samaya* is bedoeld om een sterke band tussen leraar en leerling te creëren, ervoor te zorgen dat bepaalde (geheime) leringen niet worden gedeeld met leerlingen die er nog niet klaar voor zijn, en om een diepgaande 'hart-tot-hartverbinding' te bevorderen laten gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in het verleden zien dat het concept ook risico's met zich mee kan brengen.[495] In sommige gevallen bleven leerlingen zwijgen over het seksuele

[495] Berzin, A. (z.d). *What is a Damtsig or Samaya?* Study Buddhism by Berzin Archives. Geraadpleegd op 31 juli 2024, van What Is a Damtsig or Samaya? — Study Buddhism.

grensoverschrijdend gedrag van hun leraar, uit angst voor de spirituele of morele gevolgen van het verbreken van de *Samaya* (Baxter, 2018; Lachs, 2021).

Een respondent (expert #2), merkt op dat binnen het Tibetaans boeddhisme de *Samaya* kan worden gezien als een 'boeddhistische geïnstitutionaliseerde zwijgcultuur', waarbij het principe *'what happens between... stays between'* heerst en kan leiden tot bedreigingen met ernstige consequenties als men bijvoorbeeld niet zwijgt over misstanden. In verschillende gevallen van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag binnen boeddhistische gemeenschappen werd het breken van *Samaya* gebruikt om volgelingen te dwingen stil te blijven en de wensen van de leraar te gehoorzamen, waardoor het lange tijd kon voortduren (Baxter, 2018; Newland, 2019; Lachs, 2021). Dreigementen die worden gebruikt zijn bijvoorbeeld een 'wedergeboorte in de hel' (De Vries, 2015), een 'pijnlijke dood voor dierbaren en zichzelf' (Letter To Sogyal Lakar, 2017; zie voor deze casus ook paragraaf 3.2), of 'achtervolging door demonen' (Tempelman, 2018). Een andere respondent (expert #1) benadrukt in een interview dat voor veel slachtoffers binnen boeddhistische gemeenschappen het idee van het verbreken van de *Samaya* bijzonder angstaanjagend kan zijn, vooral als slachtoffers zijn opgevoed met christelijke concepten van hel en verdoemenis, wat terughoudendheid om seksueel grensoverschrijdend gedrag te melden kan versterken.

Het concept lijkt ook een rol te hebben gespeeld in het gebrek aan adequate reactie op herhaalde meldingen over het gedrag van Sogyal Rinpoche binnen de Rigpa-organisatie (zie voor casus paragraaf 3.2). Ondanks dat de organisatie sinds de jaren '90 op de hoogte was van beschuldigingen van wangedrag, leidde dit niet tot sancties tegen de leraar (Newland, 2019). Het onderzoeksrapport van Baxter (2018) suggereert dat een mogelijke reden hiervoor was dat leden van het managementteam van Rigpa zelf studenten van Sogyal Rinpoche waren. Het ondernemen van actie tegen hem zou hun toewijding aan de leraar ondermijnd hebben, iets waar velen niet bereid toe waren (Baxter, 2018; Hoek, 2018).

Crazy wisdom

Een tweede boeddhistisch geloofsovertuiging die kan worden gebruikt om grensoverschrijdend gedrag te rechtvaardigen, is het idee van *'crazy wisdom'* (gekke wijsheid). Dit concept komt voor binnen bepaalde spirituele tradities waarin leraren onconventionele en soms schokkende methoden gebruiken om hun leerlingen te helpen verlichting te bereiken. Het idee achter *crazy wisdom* is dat pijnlijke emoties en gebeurtenissen gezien kunnen worden als kansen voor persoonlijke groei en nieuwe inzichten. Deze benadering kan gedrag omvatten dat in strijd is met traditionele boeddhistische ethiek en bedoeld is om diepgewortelde overtuigingen te doorbreken en spirituele lering te bevorderen (Newland, 2019). Chögyam Trungpa (1939-1987), de oprichter van de internationale Tibetaanse boeddhistische organisatie Shambhala, speelde een belangrijke rol in het populariseren van dit idee. Trungpa had een geschiedenis van overmatig alcohol- en drugsgebruik en suggereerde zelfs dat buitenechtelijke affaires een directe weg naar verlichting konden zijn (Lachs, 2021). Zijn buitensporige gedrag werd binnen de gemeenschap vaak gepresenteerd als onderdeel van zijn onderricht, als een uiting van *crazy wisdom* (Lachs, 2021).

In 2018 werden meerdere leraren binnen Shambhala beschuldigd van seksueel grensoverschrijdend gedrag (zie paragraaf 3.3.3). Eén van de slachtoffers merkte op dat binnen de gemeenschap diverse vormen van grensoverschrijdend gedrag

vaak werden gepresenteerd als 'briljante momenten van onderricht: een complexe filosofische rechtvaardiging van het maken van limonade van citroenen'.[496] Deze rechtvaardiging is niet uniek voor Shambhala; ook andere boeddhistische leiders hebben seksueel, fysiek en psychisch misbruik gelegitimeerd door het in te pakken als onderdeel van leerstellingen zoals *crazy wisdom* (Lachs, 2019). Het is vaker voorgekomen dat wanneer een student het gedrag van de leraar als grensoverschrijdend ervaart en meldt, de organisatie verklaarde dat dit kwam doordat de student niet verlicht was en het gedrag van een verlicht wezen daarom niet kon begrijpen. Dit kan een situatie creëren waarin leerlingen hun eigen gevoelens terzijde schuiven, omdat ze worden gezien als tekenen van onwetendheid of een gebrek aan spirituele ontwikkeling. Het geeft spirituele leraren de mogelijkheid om gedrag te vertonen dat anders als problematisch zou worden ervaren, zonder dat zij ter verantwoording worden geroepen. Tahlia Newland, een voormalige leerling van Sogyal Rinpoche, schrijft in haar boek dat '[d]e ongeschreven regel binnen de Rigpa-organisatie was dat Sogyal een meester van *crazy wisdom* was, en dat alles wat hij deed een verlichte handeling was, zelfs als het voor ons 'mindere' wezens niet zo leek. Dit, zo zag ik, was de kern van het geloof dat het misbruik mogelijk maakte' (Newland, 2019, p. 36).[497]

10.5.3 Voorbeeld uit het christendom: zonde en vergeving

In de christelijke gemeenschappen in dit rapport gelooft men doorgaans in zonde en de vergeving van zonden (zie paragraaf 5.1.3; 6.1.2; 7.1.1).

Zonde
De zondeleer kan mogelijk een beschermende factor zijn in het tegengaan en voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, omdat christenen er immers naar streven geen zonden te begaan. Hiervoor is het wel noodzakelijk dat gemeenschappen seksueel grensoverschrijdend gedrag expliciet als zonde zien en benoemen, zoals de protestantse kerken (zie paragraaf 6.4.1). Een andere belangrijke voorwaarde is dat in lokale kerken open gesproken wordt over seksueel grensoverschrijdend gedrag, waar door middel van de voorlichting en training door de christelijke meldpunten naar gestreefd wordt.[498] De zondeleer kan anders tegelijkertijd een risicofactor vormen, wanneer daders zich mogelijk niet bewust zijn dat zij een zonde begaan. Dat is bij een verkrachting bijvoorbeeld vaak duidelijker dan bij een knuffel (zoals in de casus in paragraaf 6.2) of een seksueel getinte opmerking.

Het idee van zonde kan bovendien zorgen voor een moreel dilemma, wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt in de context van een ouder-kind relatie. In de Bijbel staat in de tien geboden: eer uw vader en uw moeder.[499]

---

[496] Vertaling van oorspronkelijke tekst: '*these kinds of assaults are considered brilliant moments of teaching: a complex philosophical rationale of making lemonade out of lemons*' (Morman et al., 2019, p. 11).

[497] Vertaling van Engelse tekst: '*The Rigpa organisation's unwritten code was that Sogyal was a crazy wisdom master and so everything he did was enlightened action even if it didn't look like that to us 'lesser' beings. This, I saw, was the core belief that enabled the abuse.*'

[498] Een respondent van meldpunt MM zegt: 'We stimuleren vooral heel erg het gesprek. We willen echt dat mensen – dat is het grootste doel van waarom we naar lokale kerken komen – erover gaan praten. Daar hebben we ook allerlei oefeningen en werkvormen voor. Het gesprek is eigenlijk het allerbelangrijkste. Als ze dat niet voeren, dan kan je gewoon helemaal niks. We zeggen ook: je kunt een gedragscode invoeren, maar die hebben nul effect op het moment dat je er niet over praat met elkaar.'

[499] Ex. 20:12: 'Eer uw vader en uw moeder, opdat uw dagen verlengd worden in het land dat de HEERE, uw God, u geeft.' (*Herziene Statenvertaling*, 2010)

Wanneer het kind slachtoffer wordt van één van de ouders kan dit gebod een belemmering vormen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te weigeren, om dit aan iemand anders dan de ouder(s) te melden, of überhaupt negatieve gevoelens over hen toe te laten (Boogaard et al., 2009). Dergelijke Bijbelteksten wegen zwaar in een gemeenschap waar het gezag van de Bijbel zo groot is als in de evangelische en pinksterbeweging.

Een ander risico van de zondeleer binnen de evangelische en pinksterbeweging kan ontstaan wanneer zonde gebagatelliseerd wordt. Waar traditionele protestantse kerken meer nadruk leggen op zelfverloochening en de zondige natuur van de mens, richt de evangelische en pinksterbeweging zich vaak meer op het nieuwe leven en de overwinning en vergeving van diezelfde zonde. Daarmee kan de ernst van iemands daden gebagatelliseerd worden, omdat het immers wordt vergeven. Daarnaast geloven veel christenen dat alle zonden voor God even zwaar wegen, bijvoorbeeld op basis van de Bijbeltekst in Jak. 2:10 (*Herziene Statenvertaling*, 2010): 'Want wie de hele wet in acht neemt, maar op één punt struikelt, die is schuldig geworden aan alle geboden.' De straf voor alle zonden is daarbij gelijk, namelijk eeuwige verlorenheid (geen toegang tot de hemel na de dood). Als daarbij de oorzaak van zonde buiten de mens zelf geplaatst wordt, door het bijvoorbeeld toe te schrijven aan de duivel of andere kwaadwillende geestelijke machten, verdwijnt de individuele verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid nog meer naar de achtergrond.[500] Het bagatelliseren van de zonde kan op deze manier mogelijk als gevolg hebben dat een dader van seksueel grensoverschrijdend gedrag in deze gemeenschap, maar ook diens omgeving, zich te snel richt op de vergeving van zijn of haar zonde.

Hoewel er met name in de meer conservatieve protestante kerken meer nadruk ligt de zondige natuur van de mens dan in de evangelische en pinksterbeweging, kan het bagatelliseren van zonde ook in protestantse kerken voorkomen. Zowel de dader als de gemeenschap kan seksueel grensoverschrijdend gedrag en de eigen rol daarin vanuit het concept van zonde bagatelliseren. In de casus in paragraaf 6.2 werd bijvoorbeeld de reactie 'we zijn allemaal zondaren, we maken allemaal fouten' genoemd. Veerman (2005) laat in zijn onderzoek zien dat onopzettelijk handelen (bijvoorbeeld: had de kerkenraad het gedrag van de predikant kunnen voorkomen?) daarbij ook niet gebagatelliseerd moet worden om het proces van heling niet te belemmeren. In de beleidsdocumenten en voorlichting van de kerken wordt expliciet gewaarschuwd voor het mechanisme van bagatelliseren bij daders. Deze zijn vaak geneigd de eigen rol te verdoezelen, draaien, vluchten, het slachtoffer (een deel van) de schuld te geven (*victim blaming*) of zichzelf als slachtoffer te presenteren (PKN, 2004).

Vergeving

Het geloof in vergeving kan een risico vormen als het gaat over seksueel grensoverschrijdend gedrag, op tenminste twee manieren. Ten eerste gaat vergeving over de relatie tussen God en mens. De dood en de zonde zijn overwonnen, waardoor de relatie tussen God en mens hersteld kan worden. Vergeving is beschikbaar voor ieder mens die dat wil ontvangen. Zo zou vergeving gebruikt kunnen worden om feitelijk niets aan de situatie te veranderen wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt of -vond. Een dader kan het om die reden niet meer nodig vinden om naar hulpverlening te gaan, of vergeving te

[500] Van der Breggen, M. (2018, 2 maart). Misbruik? Dan niet alleen maar vergeven. *Trouw*. Geraadpleegd op 18 februari 2025, van Misbruik? Dan niet alleen maar vergeven | Trouw.

vragen bij het slachtoffer. Dat bleek bijvoorbeeld in de casus van House of Heroes (paragraaf 5.2), waarbij de dader meende na het opbiechten van zijn zonde weer als vanouds verder te kunnen in de gemeente. De zonde bestaat als het ware niet meer, door Gods vergeving, en men begint weer met een schone lei. Zoals een respondent (expert #4) het omschrijft, is er 'in principe niks mis met de leer over zonde, genade en vergeving. Het is een fantastische leer, zeker als je daar ook spreekt over recht en gerechtigheid, maar we hebben de neiging om het naar ons toe te vertalen en dan uiteindelijk niet te veranderen.'

In sommige gemeenschappen binnen de evangelische en pinksterbeweging wordt het principe van de vergeving zo ver doorgevoerd dat ook toekomstige zonden al zijn 'bedekt' door het offer van Christus. Vergeving vragen en verantwoording afleggen zijn voor deze gelovigen helemaal niet meer nodig. Het risico op het toedekken van seksueel grensoverschrijdend gedrag en het creëren van een doofpotcultuur zijn in deze gemeenschappen groot (Klaver, 2018). Het risico hierop in protestantse kerken is mogelijk iets kleiner, omdat een zichtbare spijtbetuiging (berouw) onderdeel is van de tuchtmaatregelen van de interne procedure, wat in sommige ernstige gevallen gepaard moet gaan met verplichte supervisie, therapie en een nieuwe (psychologische) beoordeling van de geschiktheid voor het ambt (paragraaf 6.4).

De keerzijde is echter dat het afdwingen van vergeving voor slachtoffers zeer traumaversterkend kan werken en een groot moreel conflict kan veroorzaken, omdat je enerzijds een goed christen wilt zijn, maar anderzijds erkenning wilt voor hetgeen er is gebeurd (De Vries, 2021). Dat dit voorkomt, bevestigde Rinke Verkerk (auteur van het boek *Het hele dorp wist het*, 2024) tijdens de conferentie van stichting Veilige Kerk (bijeenkomst gehouden op 12 november 2024, met als thema 'Veilige Kerk – een hoopvol perspectief'). In reactie op haar boek ontving zij e-mails van veel slachtoffers die zeggen dat ze van hun kerk de dader moeten vergeven. Antropoloog en religiewetenschapper Miranda Klaver zegt daarover in Trouw: 'Het idee is dat je verplicht bent te vergeven omdat God jou ook vergeven heeft. Maar daarmee wordt buiten beschouwing gelaten dat de dader vaak in een bepaalde machtspositie staat ten opzichte van het slachtoffer. Zo verdwijnt het misbruik makkelijk naar de achtergrond.'[501] Wanneer een dader en/of gemeenschap een slachtoffer om bovengenoemde redenen dwingt de dader te vergeven, kan het geloof in vergeving op deze manier gebruikt worden om van slachtoffers te eisen dat zij het seksueel grensoverschrijdend gedrag niet (langer) ter sprake brengen. Onderzoek laat bovendien zien dat vergeving in sommige gevallen misbruikt wordt om niet buiten de gemeenschap te treden met het seksueel grensoverschrijdend gedrag, zoals door het doen van aangifte (De Vries, 2021; Ganzevoort, 2024).

Als het gaat over vergeving tussen dader en slachtoffer, is volgens het officiële beleid van de protestantse kerken het slachtoffer altijd leidend. Wil deze geen verklaring ontvangen of een verzoeningsgesprek aangaan, dan houdt het voor de dader op (verzoening is namelijk geen vereiste; PKN, 2022a). Het proces van daders, de gemeenschap en slachtoffers loopt namelijk zelden parallel (Boven et al., 2025). Daders, en ook gemeenschappen, kunnen geneigd zijn te snel terug te willen naar de situatie van voor het seksueel grensoverschrijdende gedrag en daarbij te snel over vergeving en/of verzoening spreken (PKN, 2004).

[501] Van der Breggen, M. (2018, 2 maart). Misbruik? Dan niet alleen maar vergeven. *Trouw*. Geraadpleegd op 18 februari 2025, van Misbruik? Dan niet alleen maar vergeven.

In het spreken over zonde en vergeving is het belangrijk voor een gemeenschap om te beseffen dat het taal is die past bij daders, zegt een respondent (expert #4) in het interview:

> 'Want als je iets gedaan hebt, dan past het woord zonde heel goed bij jou. Dan is er voor jou genade, want God zegt: jij mag er toch bij horen, en er is vergeving voor jou. Dus op het moment dat een dader in de kerk komt (…) denkt die: wow, ik kan weer verder. En ook met hetzelfde gedrag. Dat is nooit de bedoeling van de genadeverkondiging, maar dat is wat die verkondiging wel mogelijk maakt.'

Voor een slachtoffer werkt dat taalgebruik niet hetzelfde:

> 'Een slachtoffer komt de kerk binnen en die voelt zich ontzettend zwart en slecht, omdat die van binnen stuk is gegaan. Dan kom je in de kerk en dan hoor je woorden van zonde en schuld. Dat zijn woorden die passen bij mijn zwarte gevoel. En dan zegt de dominee: je zonden zijn je vergeven. En je voelt niks, want je hebt een schuldgevoel, maar je bent niet schuldig. Dus een slachtoffer gaat twee keer zo verdrietig de kerk uit, want die is niet alleen misbruikt, maar denkt ook: ik ben zo slecht dat God mij niet wil.'

Dit gegeven wordt bevestigd in het interview met een ander slachtoffer dat later in haar leven in een evangelische gemeente terechtkwam:

> 'Wat ik heel erg heb gemerkt toen ik nog actief lid was van een kerk, dat ik iedere week dacht dat ze het in de preek tegen mij hadden. Dus ik ging volledig met een hoofd vol storm naar huis aan het eind. En dan merk ik, en dat is ook wel het verrotte, dat ik geneigd ben om te zeggen: je moet dit doen, je moet dat doen. En dat helpt mij totaal niet, want dan denk ik dat ik het allemaal verkeerd doe.'

Daarom moet volgens de expert (#4) in het spreken over zonde en vergeving rekening gehouden worden met wat slachtoffers nodig hebben. Dat is niet de nadruk op het vergeven van de zonde, maar ruimte maken voor recht en gerechtigheid in het leven van het slachtoffer. Dit blijkt ook uit de interviews die in dit onderzoek zijn gehouden met slachtoffers. Eén slachtoffer zei daarover:

> 'Het lijkt ongeveer standaard te zijn in een gelovige gemeenschap. Als je misbruikt bent, is de tweede vraag: heb je het al vergeven? Dat heeft mijn weg alleen maar langer gemaakt, omdat het nooit heeft geholpen om mezelf serieus te nemen. Mensen vergeten altijd dat bij vergeving hoort dat de rekening opgemaakt moet worden. Die stap lijkt op een of andere manier onder de mat te verdwijnen. Je krijgt nog meer sympathie als je fiets gejat is. Maar als er iets in je ziel wordt aangedaan, dan moet je daar snel overheen kunnen stappen of zo. Het is bizar.'

Een ander slachtoffer uit het onderhavige onderzoek gaf ook aan dat zij behoefte heeft aan 'de rekening opmaken,' omdat zij eerst dingen wilde uitpraten en excuses eist van mensen die haar iets hebben aangedaan. Voor weer een ander slachtoffer belemmert een jarenlang conflict met de kerk over hoe haar recht gedaan kan worden om een begin te maken met haar herstel. Vergeving kwam daar nog niet ter sprake. Vergeving was voor een laatste slachtoffer simpelweg onmogelijk. Toen

een bevriende predikant tegen haar zei dat dit niet haar verantwoordelijkheid is, kon zij de druk van vergeving loslaten en dat luchtte enorm op.

De biecht in de RKK
Zoals beschreven is seksueel grensoverschrijdend gedrag volgens de kerkelijke leer expliciet zonde tegen de seksuele kuisheid en, in het geval van gewijde ambten, een overtreding van de gelofte van kuisheid (paragraaf 9.4.2). Dat geeft een dergelijke gedraging meer gewicht. De vertegenwoordiger van de RKK zegt daarover dat seksueel grensoverschrijdend gedrag in de context van de RKK anders is dan wanneer (een persoon uit de) religie er niet bij betrokken is:

> 'Naar mijn oordeel heeft dat te maken met verantwoording afleggen. Kun je dan wel zeggen, als je het sacrament van boete en verzoening [biecht] hebt ontvangen, dat je dan weer een schone lei hebt? Daar moet je voorzichtig mee zijn. Ik denk namelijk dat dat niet zomaar kan. Het blijft ultiem toch jouw relatie met die almachtige God waar je verantwoording aan aflegt voor dat wat je doet of hebt gedaan.'

De biecht geeft volgens hem veel meer een verlichting voor degene die zijn verhaal met iemand kan delen, dan dat het betekent dat je werkelijk opnieuw kunt beginnen. Uit het onderzoek van de Commissie-Deetman (2011) bleek dat vergeving alleen voor zowel slachtoffers als daders inderdaad niet voldoende is. Wanneer een gedraging enkel als zonde wordt bestempeld, bestaat de neiging om er enkel een geestelijke oplossing voor te zoeken, in de vorm van vergeving vragen en deze ontvangen, bijvoorbeeld door de biecht.

Als oplossing hiervoor werd voorgesteld om (ernstige vormen van) seksueel grensoverschrijdend gedrag daarnaast als 'misdaad' te benaderen: omdat seksueel grensoverschrijdend gedrag ook fysieke of aardse gevolgen heeft, moeten er ook materiële consequenties aan verbonden worden. Het doel hiervan is recht te doen aan slachtoffers en hen genoegdoening te schenken. Dit betekent zowel passende fysieke en/of psychische hulpverlening, en, in het geval van de slachtoffers in het onderzoek van de Commissie-Deetman, kan dat ook een financiële tegemoetkoming zijn (Commissie-Deetman, 2011). Dit bleek in veel gevallen inderdaad bij te dragen aan de erkenning van slachtoffers, bevestigt zowel de respondent van meldpunt RKK als de vertegenwoordiger van de RKK.

Wat betreft de daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag is vanuit het idee van vergeving in het verleden veel fout gegaan, bevestigt de vertegenwoordiger van de RKK: 'Dan ging je biechten, kreeg je absolutie en een schone lei, en kon je weer opnieuw beginnen. Dat heeft ook zaken in stand gehouden die niet in stand hadden moeten blijven.' Het bewustzijn hierover is volgens hem gegroeid de afgelopen jaren. Dat wordt ook bevestigd door de wijzigingen die het Vaticaan, maar ook de Nederlandse RKK, gedaan heeft in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag (paragraaf 7.3). In de casus van Thomas Quartier is dat terug te zien: bij de eerste melding bij zijn overste werd hij in eerste instantie naar een andere locatie overgeplaatst, zoals in het verleden vaker gebeurde (Commissie-Deetman, 2011), waarna er geen verdere consequenties waren voor zijn (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Zodra de kerkleiding hier kennis van kreeg, werd echter alsnog ingegrepen en onderzoek ingesteld.

Ondanks de aangescherpte omgang van de RKK met seksueel grensoverschrijdend gedrag, blijft het belangrijk om de aandacht ervoor niet te laten verslappen vanuit het idee dat alles nu goed geregeld is. De vertegenwoordiger van de RKK zegt daarover:

> 'We moeten in Nederland niet accepteren dat deuren gesloten blijven. Dat is bij de katholieke kerk gebeurd, maar in theorie kan het morgen weer gebeuren. Dus hoe zorg je er nou voor dat die alertheid blijft bestaan op dit dossier. Dat we niet accepteren dat het weer gebeurt. Dat betekent voortdurend aan de orde stellen, de vraag stellen als je beslissingen moet nemen. Bijvoorbeeld: een priester uit een parochie halen, twee dagen voor kerstmis. De hele parochie vindt er wat van. Journalisten vinden er wat van. En het dan toch durven doen. Want wat niet goed is, is niet goed. En onder druk van al die aandacht, media, publiciteit, afbreukrisico, ben je al gauw geneigd om te zeggen: laat hem nog maar zitten tot na nieuwjaar. Als je dat doet, dan doe je al concessies.'

Samenvattend blijkt dat in religieuze gemeenschappen waar zonde en vergeving centraal staan, in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag extra aandacht gegeven moet worden aan enige vorm van genoegdoening (als toepassing van recht doen) aan slachtoffers. Als dit laatste weggelaten wordt, ontstaat een cultuur waarin daders gedijen en nieuwe kansen krijgen, maar slachtoffers in de kou blijven staan. Daarvoor is tenminste nodig dat in lokale kerken veilig en open over seksueel grensoverschrijdend gedrag gesproken kan worden.

10.6 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is bekeken welke rol de organisatiestructuur en gemeenschapscultuur van de onderzochte religieuze gemeenschappen spelen in de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. De gemeenschap, en in het bijzonder haar leiders, kan grote invloed uitoefenen op de wijze waarop met seksueel grensoverschrijdend gedrag omgegaan wordt. Daarbij is inzicht in de machtsstructuur noodzakelijk, ook om zichtbaar te maken hoe en waar eventueel intern beleid wordt bepaald of kan worden ontwikkeld om seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan.

Hiervoor is gebruikgemaakt van wetenschappelijke literatuur, interviews met vertegenwoordigers van de onderzochte gemeenschappen en christelijke meldpunten, experts en interne documenten van deze gemeenschappen. Daarbij moet er rekening mee worden gehouden dat er grote variatie bestaat tussen de mate waarin deze bevindingen van toepassing zijn op lokale gemeenschappen en individuele gelovigen. Niet in elke gemeenschap is deze dynamiek op dezelfde wijze aanwezig, noch beïnvloedt dit iedere gelovige op dezelfde manier. De bevindingen moeten in dat perspectief gelezen worden.

Hierna volgen de belangrijkste bevindingen die zijn onderverdeeld in vier centrale thema's: organisatiestructuur, leiderschap, gemeenschapscultuur en geloofsovertuigingen die een rol kunnen spelen bij de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Van daaruit volgen factoren die van invloed kunnen zijn op de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

10.6.1 Organisatiestructuur

Hoe een religieuze gemeenschap is georganiseerd verschilt sterk bij de onderzochte gemeenschappen. Het varieert van zeer hiërarchische gemeenschappen tot losse samenwerkingen waarbij lokale gemeenschappen geen tot weinig invloed van overkoepelende organisaties kennen. Hierdoor varieert eveneens per gemeenschap waar en hoe de macht gecentreerd is en wie verantwoordelijk is voor het ontwikkelen en implementeren van beleid over preventie van en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Overkoepelende of lokale besluitvorming
Religieuze gemeenschappen kennen verschillende organisatiestructuren, die variëren van een centrale, overkoepelende organisatie tot een onafhankelijke, lokale organisatie. Dit kan bepalen hoe de macht, controle van de macht en besluitvorming in een religieuze gemeenschap vorm krijgt. Dit kan op de volgende manieren de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden.

Ten eerste kan een overkoepelende organisatie eenduidig beleid inzake seksueel grensoverschrijdend gedrag ontwikkelen, zodat lokale gemeenschappen dit niet meer zelf hoeven te doen. In de meeste onderzochte gemeenschappen waar dit op van toepassing is, was op landelijk niveau beleid, expertise (zoals voorlichting) en begeleiding voor zowel slachtoffers als gemeenschappen aanwezig. Dit kan mogelijk seksueel grensoverschrijdend gedrag helpen voorkomen, en bijdragen aan een betere omgang.

Religieuze gemeenschappen zonder overkoepelende organisatie kunnen juist volledig op zichzelf aangewezen zijn om dit beleid vorm te geven. Het zorgvuldig doordenken van dergelijk beleid kan dan sterk afhangen van al dan niet aanwezige lokale expertise over seksueel grensoverschrijdend gedrag en een gevoel van urgentie om hiertoe initiatief te nemen. Bovendien kan het risico op het intern willen houden en oplossen van problemen groter zijn, waardoor schadelijke mechanismen zoals ontkenning van seksueel grensoverschrijdend gedrag en interne verdeeldheid sneller kunnen optreden en zowel slachtoffers als de gemeenschap verder beschadigd kunnen raken.

Ten tweede is het in religieuze gemeenschappen binnen overkoepelende organisaties alsnog de verantwoordelijkheid van (het leiderschap van) lokale gemeenschappen zelf om ervoor te zorgen dat dit beleid lokaal wordt geïmplementeerd en opgevolgd wordt. Overkoepelend leiderschap kan hierbij alleen ingrijpen als zij op de hoogte is van eventuele misstanden en zij hebben daar veelal juist vanwege de grote organisatiestructuur minder zicht op. Daarmee kan handhaving van beleid in de praktijk ingewikkeld zijn.

Tot slot kan besluitvorming binnen overkoepelende organisaties veel tijd in beslag nemen, vooral als het grote gemeenschappen zijn waarbinnen alle leden en/of lokale gemeenschappen inspraak hebben op deze besluitvorming. Hierdoor kan er aanzienlijke vertraging ontstaan in het aanpassen van onzorgvuldig gebleken (delen van het) beleid, het verbeteren van de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag en de implementatie van geactualiseerd beleid op lokaal niveau. Ook langdurige procedures, zoals onderzoek naar vermeende daders, kunnen in sommige gevallen – hoewel zorgvuldig – snel ingrijpen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in de weg staan. Binnen lokale religieuze

gemeenschappen zonder overkoepelende organisatie kunnen dit soort besluitvormingsprocessen daarentegen wel sneller verlopen, mits zij daar zelf het belang van inzien.

Internationale organisaties en interculturele normen en waarden
Veel onderzochte gemeenschappen hebben organisatorische relaties buiten Nederland. Wanneer de beslissingsbevoegdheid over beleid omtrent omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag ook buiten Nederland ligt, kan dit invloed hebben op de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag op lokaal niveau. Daarnaast kunnen andere culturele normen en waarden en/of gemeenschapsdynamieken bestaan in het land waar de religieuze gemeenschap relaties mee heeft die mogelijk ook een rol spelen bij de (lokale) omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze internationale invloed kan in sommige gevallen mogelijk de interne omgang met (slachtoffers van) seksueel grensoverschrijdend gedrag bemoeilijken.

10.6.2 Religieus leiderschap

Leiders van religieuze gemeenschappen drukken een grote stempel op religieuze gemeenschappen waaraan zij leidinggeven. Het gaat daarbij zowel om formele leiderschapsposities als andere functies binnen gemeenschappen die aanzien en gezag met zich meebrengen. Daarbij kunnen de grenzen tussen professioneel en privé in religieuze gemeenschappen snel vervagen. Bovendien zijn de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag voor slachtoffers vaak groter wanneer de dader een leiderschapspositie bekleedt in de gemeenschap (zie hoofdstuk 12). Daarom is van belang om de risicofactoren die voortkomen uit deze machtsposities apart te benoemen.

Voorwaarden voor leiderschapsposities
De onderzochte gemeenschappen stellen uiteenlopende voorwaarden aan leiderschap. In sommige gemeenschappen is een jarenlange opleiding vereist voordat iemand een leidinggevende functie kan bekleden, terwijl in andere gemeenschappen een persoonlijkheidskenmerk zoals charisma voldoende kan zijn. Wat deze voorwaarden ook zijn, zij geven in alle gevallen toegang tot machtsposities, legitimeren en versterken deze.

Als er veel voorwaarden gesteld worden aan leiderschap, geeft dit gemeenschappen mogelijkheden om potentiële leiders voor te lichten over de risico's van hun machtspositie, zoals in sommige gemeenschappen gebeurt in de opleiding. Daarbij kunnen toelatingscommissies bovendien iemand geschiktheid voor de beoogde functie beoordelen. Dit kan mogelijk helpen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen, omdat er in een vroeg stadium bij deze leiders bewustzijn aanwezig is over de valkuilen van hun machtspositie. Daarnaast kan een leider die vanaf het begin van zijn carrière kennis heeft over seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn gemeenschap(pen) later helpen hier goed mee om te gaan.

Als er weinig voorwaarden gesteld worden aan leiderschap, wordt de toegang tot een dergelijke positie voornamelijk bepaald door persoonskenmerken die iemand in staat stellen een groep mensen aan zich te binden, zoals charisma. Wanneer dit in een gemeenschap gecombineerd wordt met het ontbreken van controlemechanismen, zoals gedeelde verantwoordelijkheid en beslissingsbevoegdheid, kan de kans op machtsmisbruik, het ontstaan van sterke

afhankelijkheidsrelaties en daarmee seksueel grensoverschrijdend gedrag groter zijn. Bovendien kan het lastig zijn in een dergelijke gemeenschap het belang van een goed beleid over seksueel grensoverschrijdend gedrag te ontwikkelen, wanneer de leider hier zelf niet mee instemt.

Religieuze autoriteit
Een uniek kenmerk van religieuze leiders is dat zij een beroep kunnen doen op religieuze autoriteit, zoals een goddelijke roeping of bovennatuurlijke gaven. Dit versterkt de machtspositie van leiders in religieuze gemeenschappen verder. Dit kan de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag als volgt beïnvloeden.

Ten eerste kan religieuze autoriteit religieuze leiders onfeilbaar maken, wat de drempel om seksueel grensoverschrijdend gedrag door hen te melden hoog maakt. Dit kan er onder meer voor zorgen dat slachtoffers niet worden geloofd en er geen maatregelen tegen daders getroffen (kunnen) worden.

Ten tweede kan religieuze autoriteit religieuze leiders makkelijk toegang geven tot potentiële slachtoffers, omdat zij in de religieuze gemeenschap groot vertrouwen genieten. Dit verhoogt het risico op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag door religieuze leiders.

Tot slot kan religieuze autoriteit worden ingezet om seksueel grensoverschrijdend gedrag te rechtvaardigen en om slachtoffers het zwijgen op te leggen. Het kan voor leden van een religieuze gemeenschap erg lastig zijn om kritiek te uiten op een religieuze leider of deze tegen te spreken. Dit kan het risico op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag vergroten en de bespreekbaarheid van zowel slachtoffers als omstanders in de gemeenschap verlagen.

Gebrek aan controlemechanismen
Omdat het voor leden van religieuze gemeenschappen lastig kan zijn om kritiek te uiten of grenzen aan te geven bij hun religieuze leiders, kunnen formele controlemechanismen helpen seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Echter kiezen sommige religieuze gemeenschappen hier niet voor, wat de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag als volgt kan beïnvloeden.

Ten eerste kan een gebrek aan controlemechanismen in een religieuze gemeenschap leiden tot een zwijgcultuur omtrent seksueel grensoverschrijdend gedrag, omdat het beschermen van een religieus leider, diens reputatie en de reputatie van de gemeenschap meestal prioriteit krijgt boven het beschermen en helpen van slachtoffers. Hierdoor kan een gebrek aan controlemechanismen de schade bij slachtoffers verder vergroten.

Ten tweede kan een gebrek aan controlemechanismen in een religieuze gemeenschap makkelijker leiden tot het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag, omdat er geen of weinig middelen zijn om dit, met name als het door personen met religieuze autoriteit plaatsvindt, tegen te gaan. Ook het nemen van maatregelen tegen daders wordt hierdoor belemmerd. Dat laatste geldt ook in gemeenschappen waarin leiders enkel verantwoording hoeven af te leggen aan hogergeplaatste leiders buiten de lokale gemeenschap.

10.6.3 Gemeenschapscultuur

Normen en waarden binnen een religieuze gemeenschap zijn van invloed op de manier waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt geïnterpreteerd en afgehandeld. Daarbij kunnen zowel internationale organisatiestructuren en richtlijnen als lokale culturele omstandigheden een rol spelen. Voor de meeste onderzochte gemeenschappen geldt dat zij, afhankelijk van de mate van betrokkenheid, doorgaans door hun leden ervaren worden als een veilige, geestelijke familie die leden zowel praktisch als spiritueel houvast en zingeving biedt.

Angst voor verlies van een veilige, geestelijke familie
Op het moment dat seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze gemeenschap plaatsvindt, leidt dit in de meeste gevallen tot een verstoring van het harmonieuze ideaalbeeld van de gemeenschap als veilige thuishaven. Dit kan de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag als volgt beïnvloeden.

In de eerste plaats kan dit binnen de gemeenschap een vorm van cognitieve dissonantie veroorzaken: hoe kan zoiets ernstigs plaatsvinden in een gemeenschap die het moreel juiste nastreeft? Omdat die twee concepten niet samengaan kan bij leden van de gemeenschap angst ontstaan om het ideaalbeeld van de gemeenschap kwijt te raken. Dit kan leiden tot loyaliteitsconflicten, het bagatelliseren of ontkennen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (‘dit gebeurt bij ons niet’) of het slachtoffer de schuld geven van het verstoren van de gemeenschapsharmonie (*victim blaming*).

In de tweede plaats kan een vergelijkbare dynamiek optreden bij slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de religieuze gemeenschap. Ondanks het beschadigen van het ideaalbeeld van de gemeenschap kan de angst om diezelfde gemeenschap te verliezen zo groot zijn dat slachtoffers ervoor kiezen het seksueel grensoverschrijdende gedrag niet bespreekbaar te maken of in sommige gevallen te laten voortduren. Dit wordt versterkt als een slachtoffer geen sociaal netwerk buiten de gemeenschap heeft.

In de derde plaats kan deze angst de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in de gemeenschap beïnvloeden. De behoefte om zo snel mogelijk terug te keren naar het ervaren gevoel van veiligheid en harmonie van voor het seksueel grensoverschrijdend gedrag kan leiden tot een doofpotcultuur en in sommige gevallen tot het buitensluiten van het slachtoffer.

Angst voor morele schade
Het ideaalbeeld dat leden van religieuze gemeenschappen over hun eigen gemeenschap kunnen hebben is vaak het ideaalbeeld dat zij zowel onderling in stand houden als naar de buitenwereld willen communiceren: een veilige, geestelijke familie die goede normen en waarden naleeft. Het bekend worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag kan deze morele reputatie beschadigen, wat de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag als volgt kan beïnvloeden:

Ten eerste kan de angst voor morele schade de bespreekbaarheid van seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden. Zowel slachtoffers als leden van de gemeenschap kunnen zwijgen uit angst voor de persoonlijke morele reputatie van het slachtoffer, zoals reeds werd genoemd in hoofdstuk 9, omdat het seksueel

grensoverschrijdende gedrag gezien kan worden als aantasting van diens seksuele reinheid. Zowel slachtoffers als leden van de gemeenschap kunnen daarnaast zwijgen uit angst voor de morele reputatie van de gemeenschap, om deze in stand te houden tegenover de wereld buiten de gemeenschap.

Ten tweede kan angst voor morele schade op deze manier de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden. De neiging kan bestaan om deze situaties intern op te willen lossen, zonder inmenging van buitenaf zoals politie of media, zodat de morele reputatie van de gemeenschap in stand gehouden kan worden. Dit kan bijdragen aan een doofpotcultuur waarbij het slachtoffer geen erkenning en goede hulp krijgt.

Negatieve visie op de buitenwereld
De eerstgenoemde factoren van de gemeenschapscultuur kunnen verder beïnvloed worden door de manier waarop een religieuze gemeenschap naar de wereld buiten de gemeenschap kijkt. Als een gemeenschap negatief naar de buitenwereld kijkt (bijvoorbeeld als bedreiging voor de eigen manier van denken en geloven) en zich fysiek en/of mentaal isoleert van diezelfde buitenwereld, kan dit de angst versterken om de gemeenschap te verliezen en overgeleverd te worden aan diezelfde buitenwereld. Ook kan dit de neiging verder versterken om de morele reputatie te beschermen en inmenging uit diezelfde buitenwereld tegen te gaan. Een dergelijke visie op de buitenwereld kan ook gevolgen hebben voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Wanneer passende hulpverlening voornamelijk buiten de religieuze gemeenschap beschikbaar is, kan de toegang tot deze hulp worden belemmerd, bijvoorbeeld doordat externe instanties worden gewantrouwd of ontmoedigd.

10.6.4 Geloofsovertuigingen

Geloofsovertuigingen spelen een belangrijke rol in de invulling van religieuze gemeenschappen, en kunnen daarmee invloed uitoefenen op de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. In dit onderzoek zijn voorbeelden hiervan binnen boeddhistische en christelijke gemeenschappen genoemd, zonder daarmee te stellen dat de andere onderzochte gemeenschappen en andere geloofsovertuigingen geen rol kunnen spelen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ook betekent dit niet dat deze geloofsovertuigingen altijd op deze manier worden geïnterpreteerd.

Samaya en *crazy wisdom*
De concepten Samaya en *crazy wisdom* in het boeddhisme zijn voorbeelden van geloofsovertuigingen die gebruikt kunnen worden om seksueel grensoverschrijdend gedrag te legitimeren.

Samaya, de heilige verbintenis tussen leraar en leerling, kan invloed uitoefenen op het ontstaan, voortbestaan en bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen leraar en leerling omdat de leraar in deze relatie vaak onfeilbaar is en de leerling diens positie en handelen niet in twijfel mag trekken. Erover spreken kan dan gezien worden als het verbreken van Samaya, met mogelijk ernstige (spirituele) gevolgen.

Crazy wisdom (gekke wijsheid), de benaming van onconventionele en soms schokkende methoden die leraren gebruiken om leerlingen te helpen verlichting te

bereiken, kan op een vergelijkbare manier invloed uitoefenen op het ontstaan, voortbestaan en bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen leraar en leerling. Seksueel grensoverschrijdend gedrag kan dan worden bestempeld als *crazy wisdom*. Dit kan bovendien invloed uitoefenen op de gevolgen en verwerking van seksueel grensoverschrijdend gedrag, omdat deze niet als schadelijk gezien kunnen worden maar als kansen voor persoonlijke groei en inzicht. Binnen de boeddhistische gemeenschap kan het voorkomen dat seksueel grensoverschrijdend gedrag op deze manier gebagatelliseerd of ontkend wordt.

Zonde en vergeving
In christelijke gemeenschappen gelooft men in zonde en de vergeving van zonden. Deze geloofsovertuigingen kunnen de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag als volgt beïnvloeden.

Ten eerste kan de zondeleer preventief werken tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag, omdat christenen nastreven niet te zondigen. Tegelijkertijd kan dit het risico op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag verhogen, als men niet weet welke vormen van seksueel gedrag zondig zijn en welke niet.

Ten tweede kan de zondeleer een dilemma veroorzaken als twee mogelijke zondes met elkaar lijken te botsen. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer het afwijzen of melden van seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt ervaren als strijdig met het gebod om vader en moeder te eren of om religieuze leiders te gehoorzamen.

Ten derde kunnen sommige interpretaties van zonde seksueel grensoverschrijdend gedrag bagatelliseren, bijvoorbeeld als alle zonden als even zwaar worden gezien (ieder mens is zondig), men gelooft dat zonde toch wel vergeven wordt en/of zonde wordt toegeschreven aan een bron buiten mensen zelf (zoals de duivel). Dit kan invloed hebben op de mate waarin maatregelen genomen worden tegen daders en erkenning wordt gegeven aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Ten vierde kan het concept van vergeving worden misbruikt om het nemen van maatregelen tegen daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag achterwege te laten. Wanneer vergeving in de praktijk zwaarder weegt dan bescherming of verantwoording, kan dit bijdragen aan het voortbestaan of herhalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, bijvoorbeeld doordat daders onvoldoende worden begeleid of (potentiële) slachtoffers onvoldoende worden beschermd.

Tot slot kan vergeving ingezet worden om slachtoffers onder druk te zetten om de dader te vergeven, met als doel het seksueel grensoverschrijdende gedrag (zo snel mogelijk) stil te zwijgen. Hierdoor kunnen slachtoffers belemmerd worden in het verwerken van hun ervaring, omdat zij geen erkenning krijgen voor de impact die deze ervaring op hun leven heeft en de hulpbehoeften die daaruit voortkomen. In dit kader is het biechtgeheim, het sacrament om vergeving te ontvangen, (in het verleden) in de RKK in sommige gevallen misbruikt om slachtoffers het zwijgen op te leggen en geen maatregelen tegen daders te nemen.

11 Interne procedures

11.1 Inleiding

Om een antwoord te geven op de vraag wat de specifieke factoren zijn die de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een religieuze context beïnvloeden, is een literatuurstudie gedaan, zijn vertegenwoordigers van bijna alle betreffende gemeenschappen en experts geïnterviewd en zijn relevante bronnen van deze gemeenschappen geraadpleegd (zie verder paragraaf 1.2.5). Hiermee wordt beoogd een beeld te schetsen van de factoren die de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen beïnvloeden. De (deel)onderzoeksvragen die in dit hoofdstuk leidend zijn, luiden:

1 Welke factoren beïnvloeden de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een religieuze context in binnen- en buitenland?
   a Factoren rondom seksualiteit en gender?
   b Factoren rondom organisatiestructuur en gemeenschap?
   c Factoren rondom interne procedures?
   d Mogelijke andere typen factoren?

In de afgelopen jaren is er binnen veel religieuze gemeenschappen groeiende aandacht gekomen voor de preventie en aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Onder invloed van maatschappelijke druk, media-aandacht en toegenomen bewustwording zijn binnen verschillende religieuze gemeenschappen protocollen zijn opgesteld, ethische richtlijnen aangescherpt en initiatieven gestart op het gebied van voorlichting en training met betrekking tot het voorkomen van en omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ook heeft de toegenomen maatschappelijke alertheid op seksueel grensoverschrijdend gedrag en doofpotaffaires – binnen én buiten religieuze contexten – geleid tot meer publieke en politieke aandacht voor de manier waarop er binnen organisaties om wordt gegaan met meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit geldt niet alleen voor religieuze organisaties, maar ook voor andere sectoren zoals de sport (de Vries et al., 2017), defensie (Giebels et al., 2018), jeugdzorg (Dekker et al., 2019; Samson-Geerlings et al., 2012) en de mediawereld, waaronder de zaak rondom *The Voice of Holland*.[502]

Interne procedures zoals protocollen en gedragsregels vormen een belangrijk onderdeel van verantwoord beleid, maar betekenen niet automatisch dat de geleefde ervaring van slachtoffers verbetert.[503] Bovendien bevinden religieuze gemeenschappen zich vaak op een spanningsveld waarin leiderschap, loyaliteit, en religieuze of spirituele belangen samenkomen, wat de afhandeling van seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloedt en de ervaring van slachtoffers kan compliceren, zoals ook blijkt uit hoofdstuk 9 en 10. De omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze contexten kan vragen oproepen over de verhouding tussen religieus recht en seculier recht, over de grenzen van vrijheid

[502] NOS (2023, 29 maart). *Onderzoek misstanden The Voice: niet tijdig en voldoende ingegrepen na meldingen.* Geraadpleegd op 5 juni 2026, van Onderzoek misstanden The Voice: niet tijdig en voldoende ingegrepen na meldingen.

[503] Van Haeringen, R. (2018, 7 september). *Protocollen in de kerk niet zaligmakend.* Geraadpleegd op 24 april 2025, van protocollen_in_de_kerk_niet_zaligmakend_2018-09-07_trouw.pdf.

van godsdienst, en over de rol en verantwoordelijkheid van de staat in het waarborgen van fundamentele rechten van haar burgers. Dit is te merken aan discussies over het verschoningsrecht van geestelijken, de positie van religieuze leiders binnen strafrechtelijke (interne) procedures, of het mogelijke afschaffen van het biechtgeheim (zie verder paragraaf 11.3.4 en 11.4.1).

Dit hoofdstuk geeft deze procedurele en juridische aspecten vanuit verschillende invalshoeken weer. Er wordt ingegaan op de praktische toepassing van intern beleid en religieus recht binnen de onderzochte gemeenschappen, en de implicaties van wettelijke kaders zoals het verschoningsrecht en de scheiding van kerk en staat. Ook bekijken we hoe de toegang tot seculiere hulp voor slachtoffers mogelijk wordt beïnvloed. Door deze factoren in kaart te brengen willen we inzicht bieden in de complexe realiteit en de geleefde praktijk binnen religieuze gemeenschappen, en in de uitdagingen die zich kunnen voordoen voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij het vinden van adequate steun en bescherming, los van wat protocollen en richtlijnen op papier voorschrijven. Eerst wordt een aantal algemene punten over de verschillende bestaande interne procedures besproken (paragraaf 11.2), gevolgd door een bespreking van enkele factoren die spelen in de zorg en hulp die religieuze gemeenschappen bieden (paragraaf 11.3) en een bespreking van de verhouding tot seculier (straf)recht en seculiere procedures (paragraaf 11.4).

In onderstaande tabel zijn de voorzieningen per gemeenschap uiteengezet voor een overzicht van de interne procedures waar onderstaande paragrafen zich op richten. Dit is niet bedoeld om gemeenschappen onderling te vergelijken maar om een overzicht te geven van de verschillende voorzieningen met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag in de onderzochte religieuze gemeenschappen. De tabel geeft weer of er beleid is ontwikkeld, wie de verantwoordelijkheid heeft voor het ontwikkelen en implementeren van dit beleid, of er externe controle en/of samenwerking bestaat, of er training en/of voorlichting beschikbaar is en tot slot of mensen binnen de religieuze gemeenschap gescreend worden voor zij aan het werk gaan in de gemeenschap.

Tabel 11.1 Overzicht van interne procedures en beleid per gemeenschap

Gemeenschap	Beleid seksueel grensoverschrijdend gedrag	Verantwoordelijkheid	Externe controle en samenwerking	Training/voorlichting	Screening personeel
BUN (Boeddhistische Unie Nederland)	Heeft een ethische code en verplichte gedragscodes voor leden. Externe vertrouwenspersonen zijn aangesteld. Geen interne (klachten) procedure na melding seksueel grensoverschrijdend gedrag mogelijk.	Leden worden aangemoedigd interne vertrouwenspersonen aan te stellen en zijn zelf verantwoordelijk voor hun beleid en opvolging na melding seksueel grensoverschrijdend gedrag.	De BUN heeft in het verleden externe vertrouwenspersonen aangesteld. Er is geen melding van externe audits of samenwerking.	Er worden trainingen/interventieda gen georganiseerd voor interne vertrouwenspersonen.	Nee
CGJG (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen)	Melding aan ouderling na seksueel grensoverschrijdend gedrag, daarna starten interne procedure indien er twee getuigen zijn	Ouderlingen dragen verantwoordelijkheid voor het volgen van procedure na melding.	Geen	Voorlichting leden via interne publicaties en op bijeenkomsten.	Nee
ISN (Islamitische Stichting Nederland)	Gedragsprotocol omgang kinderen, jongeren en vrijwilligers, incl. aannamebeleid, vertrouwenspersoon voor vrijwilligers, gedragscode en klachtenprocedure.	Bestuur en onderwijscommissies. Kleinere moskeeën verschillen; vaak geen beleid, geen vaste structuur, en onduidelijke verantwoordelijkheids-lijnen	Geen externe samenwerking of audits bekend. Voorlichting seksualiteit door externe partijen soms in moskeeën en op islamitische scholen, hierin kan aandacht zijn voor seksueel	Niet bekend	ISN vraagt om VOG voor vrijwilligers. Bij veel andere organisaties is screening (nog) niet structureel geregeld of niet bekend.

Gemeenschap	Beleid seksueel grensoverschrijdend gedrag	Verantwoordelijkheid	Externe controle en samenwerking	Training/voorlichting	Screening personeel
			grensoverschrijdend gedrag.		
Protestantse kerken (CGK, HHK, NGK, PKN)	Landelijk beleid, opgesteld door speciale commissies en goedgekeurd door landelijke synodes, o.a. vertrouwenspersonen in iedere lokale kerk.	Lokale gemeenteraden dragen verantwoordelijkheid voor implementatie beleid (verplicht) en mogen klacht indienen.	Bij klacht samenwerking met meldpunten MM en SMPR, externe begeleiding slachtoffers, externe gemeentebegeleiding, externe vertrouwenspersonen, externe klachtencommissie.	Via meldpunten MM en SMPR, en stichting Veilige Kerk, training van vertrouwenspersonen en voorlichting aan lokale gemeenschappen en ambtsdragers.	VOG (verplicht), intern register tuchtzaken.
RKK (Rooms-Katholieke Kerk)	Landelijk beleid, opgesteld door Konferentie Nederlandse Religieuzen, o.a. vertrouwenspersoon in ieder bisdom.	Bisschoppen en priesters dragen verantwoordelijkheid voor implementatie beleid.	Bij klacht samenwerking met meldpunt RKK, externe (psychische) begeleiding slachtoffers, externe vertrouwenspersonen, externe klachtencommissie.	Aandacht voor gedragscode pastoraat in opleiding van priesters, diakenen en pastoraal werkers en bij religieuze instituten.	VOG en (intern) antecedentenonderzoek.
VPE (Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten)	Landelijk beleid, opgesteld door bestuur VPE, o.a. vertrouwenspersonen in iedere lokale gemeente.	Besturen en/of leiders van lokale gemeenschappen dragen verantwoordelijkheid voor implementatie beleid (vrijwillig).	Meldpunt SEM (klachtenprocedure) en externe, regionale vertrouwenspersonen.	Via meldpunt SEM en stichting Veilige Kerk, training van vertrouwenspersonen en voorlichting aan lokale gemeenschappen en ambtsdragers.	VOG, geen melding van interne registratie

11.2 Knelpunten bij interne procedures

In deze paragraaf wordt een aantal beïnvloedende factoren besproken die naar voren komen uit een analyse van de interne procedures van de religieuze gemeenschappen, zoals deze per onderzochte gemeenschap beschreven zijn in hoofdstuk 3 tot en met hoofdstuk 8. Deze interne procedures spelen een belangrijke rol in het formaliseren van de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de gemeenschappen. Het kan dan ook als positief worden gezien dat sommige religieuze gemeenschappen een specifieke interne procedure hebben om de door hen als zodanig gelabelde ernstige zonden of misstanden, zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag, vast te stellen (Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2016).

Tegelijkertijd kunnen deze procedures niet los worden gezien van de bredere sociale, culturele en religieuze contexten die in hoofdstuk 9 en 10 zijn besproken, omdat deze factoren bepalen hoe meldingen worden geïnterpreteerd, behandeld en ervaren door zowel de gemeenschap als het slachtoffer. In deze paragraaf worden enkele voorbeelden genoemd waar deze spanning tussen formele regels en de geleefde werkelijkheid in de gemeenschappen duidelijk wordt.

De meeste onderzochte gemeenschappen beschikken over protocollen en/of klachtenprocedures met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag. Vooral de christelijke gemeenschappen die in deze studie zijn onderzocht, kennen relatief uitgebreide interne procedures, waardoor in deze paragraaf vooral voorbeelden uit deze contexten aan bod komen. Dit betekent echter niet dat de besproken elementen volledig ontbreken in de andere gemeenschappen.

11.2.1 Niet-helpende voorwaarden interne procedure

Sommige interne procedures in de onderzochte gemeenschappen stellen voorwaarden waar een klacht aan moet voldoen om een interne procedure te starten. Hier onder worden enkele van deze voorwaarden besproken. Ook in deze voorwaarden voor verschillende klachtenprocedures zijn factoren aangeduid die een goede omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen belemmeren.

Voldoende pogingen
De meldpuntfunctionaris van het meldpunt Rooms-Katholieke Kerk (RKK) moet beoordelen of er voldoende pogingen ondernomen zijn om het voorval van grensoverschrijdend gedrag (in het algemeen) in direct contact tussen klager en beklaagde te bespreken (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2024). Dit wekt, mogelijk onbedoeld, bij seksueel grensoverschrijdend gedrag de onwenselijke suggestie dat men eerst moet proberen de situatie zelf op te lossen. Dit gaat ook voorbij aan de noodzaak om een dader in sommige gevallen direct (voorlopige) maatregelen op te leggen, bijvoorbeeld om nieuwe slachtoffers te voorkomen. Bovendien zijn er geen heldere criteria bekend over wat wordt verstaan onder 'voldoende pogingen.'[504] Ook gaat deze regel voorbij aan situaties waarin een slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag niet in staat is of zeer grote moeite heeft om de dader onder ogen te komen.

[504] A. van Soest & S. Gerrits. (2023, 8 december). Hoe de Katholieke Kerk in Nederland tekortschiet in de aanpak van misbruik: 'Zo ontmoedig je slachtoffers'. *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 29 juli 2025, van Hoe de Katholieke Kerk in Nederland tekortschiet in de aanpak van misbruik: 'Zo ontmoedig je slachtoffers' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

Focus op pastorale relaties
De focus van de interne procedures bij seksueel grensoverschrijdend gedrag ligt in ieder geval in de evangelische en pinksterbeweging, RKK en protestantse kerken op de zogenoemde pastorale of kerkelijke relaties, wat betekent dat de dader het seksueel grensoverschrijdende gedrag heeft gepleegd binnen een kerkelijke (gezags)relatie tot het slachtoffer. Het gaat dan bijvoorbeeld om een predikant ten opzichte van een gemeentelid, of een jeugdwerker ten opzichte van een tiener die de jeugdgroep bezoekt. Seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen gemeenteleden onderling, binnen het huwelijk of incest in een familie die bij de gemeenschap hoort, worden buiten beschouwing gelaten en komen niet in aanmerking voor de klachtenprocedure in deze gemeenschappen. Dergelijke relaties worden ook niet vermeld in de protocollen en gedragscodes, en de klachtenprocedures zijn hier niet op ingericht. Dit is opvallend, aangezien ook deze relaties bijvoorbeeld al in de eerste publicaties over seksueel grensoverschrijdend gedrag in de kerken, die later de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) zouden vormen, vermeld worden, zoals 'Godsdienst en incest' (1989) en 'Schuilplaats in de Wildernis' (1999).

Verschillende respondenten (o.a. vertegenwoordigers van de NGK (Nederlandse Gereformeerde Kerken), PKN en respondenten van meldpunt MM en meldpunt SMPR) bevestigen dat de focus van de protestantse kerken ligt op de pastorale relaties. De respondenten van meldpunt SMPR geven aan dat ze het daar zoveel mogelijk bij houden: 'want anders is het gewoon niet te doen. Het is overigens niet zo dat iemand die zich meldt dan meteen wordt losgelaten, want er wordt wel meegedacht of doorverwezen [naar geschikte hulp].' Een vertegenwoordiger van de CGK (Christelijke Gereformeerde Kerken) zegt iets vergelijkbaars:

> 'Het is anders haast niet meer af te grenzen is voor ons. Dan wordt het te veel. Daarom zijn we blij met het meldpunt, dat mensen wel altijd daarnaartoe kunnen gaan en dat de meldpunten weten hoe ze deze mensen kunnen helpen.'

De vertegenwoordigers van de Hersteld Hervormde Kerk (HHK) zeiden hetzelfde, waarbij zij aangaven dat het in deze niet-pastorale situaties voor de hand ligt dat de lokale kerkenraad dit oppakt (de reguliere klachtenprocedure vindt nooit op lokaal niveau, maar op landelijk niveau plaats). Zij hebben de bevoegdheid om maatregelen op te leggen aan gemeenteleden (zie kerkelijke tucht, paragraaf 6.4.2). Eén van de slachtoffers in dit onderzoek heeft dit meegemaakt: er werden afspraken gemaakt met de dader door de lokale kerkenraad (o.a. dat hij niet meer op bepaalde locaties mocht komen), echter werden deze maatregelen niet nageleefd door de dader en niet gehandhaafd door de kerkenraad. Daarnaast bestaan er voor genoemde situaties zonder pastorale of gezagsrelatie (zoals tussen gemeentelingen onderling, binnen het huwelijk of incest in een familie die bij de gemeenschap hoort) in de meeste gemeenschappen, behalve de Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen (CGJG), vaak weinig tot geen richtlijnen. Hierdoor zijn kerkelijke leiders aangewezen op hun eigen oordeel, wat de kans vergroot dat schadelijke dynamieken – zoals beschreven in hoofdstukken 9 en 10 – zich voordoen binnen de gemeenschap nadat seksueel grensoverschrijdend gedrag bekend is geworden.

Juist niet-pastorale relaties kunnen voor complexe situaties zorgen, bevestigt een respondent van Meldpunt Misbruik. Zij geeft als voorbeeld: als iemand ambtsdrager is en ook buurman van het slachtoffer, dan is het heel lastig te bepalen of het seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvond in de pastorale relatie of daarbuiten. In het geval van één van de slachtoffers in dit onderzoek werd de familierelatie zelfs gebruikt

als argument om geen klachtenprocedure te starten, waardoor de dader zijn functie als predikant kon blijven beoefenen. Een respondent (expert #4) zegt over deze niet-pastorale of onduidelijke situaties:

> 'Als protestantse kerk hebben we onze verantwoordelijkheid genomen voor waar we minimaal verantwoordelijk voor zijn: de gezagsrelaties, ambtelijke relaties en pastorale relaties. Maar bijvoorbeeld het hele stuk van incest hebben we laten lopen. Ik weet niet of die analyse ook gedeeld wordt door anderen, maar ik denk dat we soms als protestantse kerk ook heel tevreden zijn met wat we allemaal gedaan hebben, waardoor we vergeten om verder te gaan. Er is best wat in beweging gekomen, maar tegelijkertijd weet ik niet helemaal zeker of we als geloofsgemeenschap voldoende zien wat de pijn is van misbruik.'

In het kader van deze focus op pastorale relaties geldt overigens een belangrijke uitzondering voor minderjarige slachtoffers. Hoewel ook hier geen klachtenprocedure mogelijk is, geldt in deze gevallen voor alle onderzochte christelijke gemeenschappen (m.u.v. CGJG) dat men, ongeacht de aanwezige pastorale relatie tussen dader en slachtoffer, onmiddellijk politie en Veilig Thuis ingelicht moeten worden. Dit staat onder meer expliciet vermeld in de gemeenteprotocollen van de onderzochte protestantse kerken.[505] De CGJG onderscheidt zich hierin van andere christelijke gemeenschappen in dit rapport, omdat hun interne procedure geldt voor alle leden van de gemeenschap (zie verder hieronder bij 'Twee getuigen').

De reden dat de focus op de pastorale relaties ook opvalt, is omdat dezelfde factoren, mechanismen en gevolgen voor het slachtoffer en de gemeenschap (zoals in dit rapport beschreven in hoofdstukken 9 en 10) een rol kunnen spelen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag waarbij geen kerkelijke (gezags)relatie aan de orde is. In de literatuur, alsmede de interviews met slachtoffers en vertegenwoordigers van de protestantse kerken zijn er in dit onderzoek geen dusdanige verschillen gevonden die mogelijk verklaren waarom seksueel grensoverschrijdend gedrag minder aandacht van de kerken verdient, anders dan het genoemde praktische bezwaar dat het qua werklast niet haalbaar zou zijn.

Een belangrijk voorbeeld dat laat zien hoe zulke procedurele beperkingen in een kerkelijke gemeenschap kunnen leiden tot risico's voor slachtoffers is er een van huiselijk geweld (geen seksueel grensoverschrijdend gedrag) in een gezin binnen de HHK. Een gewelddadige vader die tevens HHK-predikant was, kon ongestoord zijn ambt blijven vervullen ondanks het feit dat de kerk volgens één van de kinderen op de hoogte was van het huiselijk geweld en er in zijn jonge jaren al zorgen waren over de situatie in het gezin.[506] Bovendien was het mogelijk voor de predikant om het proces meerdere keren te vertragen toen uiteindelijk een officiële klacht werd ingediend. Een strafrechtelijke procedure en veroordeling van beide ouders, en veel media-aandacht, leidde er uiteindelijk toe dat de predikant uit zijn ambt is gezet. Dit voorbeeld laat zien dat er een grijs gebied bestaat waarin slachtoffers tussen wal en schip kunnen vallen: De bestaande klachtenprocedures zijn uitsluitend gericht op seksueel

[505] CGK, NGK, GKv & vGK (2019); HHK (2019); PKN (2022b).

[506] Legemaat, M. (2025, 11 april), Reconstructie: Waarom werd dominee Henk J. pas jaren na de melding van mishandeling uit zijn ambt gezet? *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 11 april 2025, van Reconstructie: Waarom werd dominee Henk J. pas jaren na de melding van mishandeling uit zijn ambt gezet? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland; Schinkelshoek, D. & Legemaat, M. (2025, 11 april). Egbert werd mishandeld door zijn vader, een hersteld-hervormde dominee. 'Iedereen geloofde hem.' *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 11 april 2025, van Egbert werd mishandeld door zijn vader, een hersteld-hervormde dominee. 'Iedereen geloofde hem' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

grensoverschrijdend gedrag binnen ambtelijke of pastorale relaties. Gedrag dat buiten deze context valt, zoals tussen gemeenteleden onderling, binnen het huwelijk of incest in een familie die bij de gemeenschap hoort, valt formeel buiten de reikwijdte van de procedures. Hierdoor kan iemand, zelfs wanneer bekend is dat hij binnen zijn gezin geweld of seksueel grensoverschrijdend gedrag pleegt, zijn ambt blijven uitoefenen en kunnen slachtoffers geen beroep doen op de klachtenprocedure. Het interview met vertegenwoordigers van de HHK bevestigt dat dit soort gevallen, waarin een situatie zich voordoet binnen het gezin van een ambtsdrager, bijzonder complex zijn. De vraag is of het gedrag valt binnen een pastorale of kerkelijke relatie, waarvoor de kerkelijke procedures primair zijn ontworpen. Tegelijkertijd kan de wijze waarop een ambtsdrager zich thuis of tegenover mensen buiten de gemeenschap gedraagt mogelijk wel degelijk invloed hebben op hoe de gemeenschap iemands geschiktheid voor het ambt beoordeelt (of zij een dader van seksueel grensoverschrijdend gedrag of huiselijk geweld op de kansel willen), en de reputatie van het ambt (wat een kernprincipe is voor het bestaan van de klachtenprocedure, bevestigt een vertegenwoordiger van de PKN en expert #6).

Binnen het huidige beleid over seksueel grensoverschrijdend gedrag in de protestantse kerken speelt in de definitie van een pastorale relatie een specifiek vraagstuk: is er bijvoorbeeld sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag wanneer een ambtsdrager een romantische relatie aangaat met een gemeentelid? Dat kan wel eens schuren, geeft een vertegenwoordiger van de HHK aan. Een dergelijke relatie valt sec gezien onder (seksueel) misbruik van het ambt, omdat er sprake is van een machtsverhouding. De vertegenwoordigers van de PKN zeggen dat zulke relaties sterk afgeraden worden, omdat het zo'n grijs gebied is. Het komt wel degelijk voor, en in die gevallen moet de predikant de relatie zo snel mogelijk melden bij de kerkenraad én moet het gemeentelid niet meer onder de pastorale zorg van de predikant vallen.[507] In de CGK, HHK en NGK geldt hetzelfde beleid: een liefdesrelatie tussen ambtsdrager en gemeentelid wordt door de kerken in principe afgewezen, omdat het geen gelijke relatie betreft. Wordt deze relatie niet gemeld, kan dit een signaal zijn dat er mogelijk sprake is van seksueel misbruik (zie o.a. HHK, 2019, p. 23).

Twee getuigen

Binnen de CGJG worden leden aangemoedigd om ernstige zonden van zichzelf of van anderen te melden bij een ouderling. Afhankelijk van de aard van de situatie kan de ouderling vervolgens een interne procedure starten (zie paragraaf 4.4). Bij meldingen van ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag, zoals seksueel kindermisbruik, kan een dergelijke procedure formeel worden ingezet. Het document 'Bijbelse standpunt van de Jehovah's Getuigen over de bescherming van kinderen' (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2018) heeft specifiek betrekking op de afhandeling van beschuldigingen van seksueel kindermisbruik.

In stap 5 van de procedure wordt verwezen naar een 'interne beoordeling van de situatie'. Dit is een religieuze procedure die de CGJG hanteert om vast te stellen of er sprake is van een ernstige zonde binnen de gemeenschap en om te bepalen of de vermeende dader uit de gemeente verwijderd moet worden (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024). Hoewel seksueel kindermisbruik hier expliciet onder valt, kunnen ouderlingen ook een interne procedure starten voor andere vormen van zonde, zoals seksuele immoraliteit, roken of ander gedrag dat volgens de leer van

[507] Er staat in het gemeenteprotocol van de PKN dat 'van pastorale professionals verwacht wordt een dergelijke relatie in een pril stadium al te melden aan het moderamen' (PKN (2022b), paragraaf 7.3 en 7.4). Daar wordt ook verwezen naar de beroepscode voor predikanten, A13 en A11 (PKN, 2011a).

de gemeente als ernstig wordt beschouwd. Als de beschuldigde ontkent, zijn er volgens de religieuze handleidingen van de CGJG minstens twee ooggetuigen nodig om een religieuze procedure te starten: 'Er kan geen actie worden ondernomen als er maar één getuige is' (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024). Wordt de beschuldiging gestaafd door ten minste twee personen – de beschuldiger en iemand anders die het voorval kan bevestigen of een bekentenis van de dader – dan wordt er een intern rechterlijk comité van minimaal drie ouderlingen gevormd om de kwestie te behandelen (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2021).

De voorwaarde voor twee getuigen is vaak onderwerp van kritiek in onderzoeken en mediapublicaties met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de CGJG. Er is herhaaldelijk naar voren gekomen dat deze regel vooral dient ter bescherming van daders en de gemeenschap, dat slachtoffers hiermee niet voldoende serieus worden genomen en dat de toepassing van deze regel in gevallen van seksueel (kinder)misbruik het lijden van slachtoffers waarschijnlijk vergroot, omdat seksueel (kinder)misbruik juist vaak plaatsvindt zonder getuigen (Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2016; van den Bos et al., 2019; Parkinson, 2021; Rashid & Barron, 2023). De gemeenschap stelt zelf dat de voorwaarde voor twee getuigen geen invloed heeft op hoe zij omgaan met seculiere autoriteiten in gevallen van seksueel kindermisbruik (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024). Zij benadrukken dat het gaat om een interne, religieuze procedure om de gemeenschap 'rein' te houden en dat deze procedure geen vervanging is voor het doen van aangifte of het volgen van een strafrechtelijk proces (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024).

Verjaringstermijn

De klachtenprocedure van SEM is de enige klachtenprocedure in dit onderzoek die nog een verjaringstermijn hanteert. Binnen twee jaar na het vermeende machtsmisbruik (waar SEM seksueel grensoverschrijdend gedrag toe rekent) moet deze worden ingediend, 'tenzij de klachtencommissie van oordeel is dat er bijzondere omstandigheden zijn die een langere periode rechtvaardigen' (SEM, 2020b, Artikel 17). De respondenten van meldpunt SEM lichten dit toe:

> 'Het houdt een keertje op dat je daar over kunt blijven mieren. Je moet dit in beginsel wat vlotter doen. Tijd en omstandigheden in het verleden maken zaken soms wel erg gecompliceerd.'

Dit is opvallend, omdat slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag gemiddeld genomen juist langer dan twee jaar nodig hebben om met hun verhaal naar buiten te komen,[508] en hierdoor mogelijk seksueel grensoverschrijdend gedrag die na die twee jaar bekend wordt minder adequaat aangepakt kunnen worden door de lokale gemeenschap waar dit zich afspeelt. Het is eveneens opvallend dat dit meldpunt hiervoor kiest, aangezien andere gemeenschappen (zoals de RKK in 2024; paragraaf 7.3.5) juist een verjaringstermijn in het verleden helemaal hebben afgeschaft.

[508] Er worden verschillende gemiddelden genoemd, variërend van 10 tot 16 jaar gemiddeld voor slachtoffers zich uitspreken. Petersen & Faulstich (2023) en Movisie spreken over gemiddeld 16 jaar voor vrouwen, en mannen langer dan 16 jaar (Daru, S. (2015, 6 november). *Hulpverlener: Ga in gesprek over seksueel geweld.* Movisie. Geraadpleegd op 4 juni 2026, van Hulpverlener: Ga in gesprek over seksueel geweld | Movisie).

11.2.2 Slachtofferbelangen in de procedure

In de praktijk lijkt het voor religieuze gemeenschappen soms een uitdaging om het belang van slachtoffers voorop te stellen in interne procedures. Dat werd onder meer zichtbaar in de protestantse kerken, zowel in de interne documenten (CGK, NGK, GKv en vGKN, 2019) als de casussen in paragraaf 6.2 en 6.3.5.

Bovendien zijn de behoeften en ervaringen per slachtoffer dusdanig verschillend dat het lastig is de omgang met slachtoffers op een gestandaardiseerde werkwijze vast te leggen. De kerkelijke tuchtmaatregelen (zie ook paragraaf 6.4.2 en 7.4.2) in gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn bovendien primair bedoeld om de kwaliteit van de beroepsgroep te waarborgen, en niet om de klager genoegdoening te geven. Dat kan voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag de indruk geven dat de kerk enkel gericht is op de dader en de beroepsgroep (Boven et al., 2025).

In de ophef die ontstaat bij het bekend worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat de aandacht al snel naar het oplossen van acute problemen en hoe er als kerk gehandeld moet worden (zoals wat er tegen de gemeenschap verteld moet worden, wie de taken van een eventueel geschorste ambtsdrager overneemt etc.). De belangen van het slachtoffer kunnen dan in het gedrang komen (PKN, 2019). In de casus in paragraaf 6.2 zien we dat de kerk(enraad) haar best deed om het slachtoffer zoveel mogelijk bij de kerk en het proces betrokken te houden. De kerk heeft geprobeerd recht te doen aan de situatie door het protocol te volgen, de klachtenprocedure te doorlopen en externe begeleiding in te schakelen (voor zowel kerkenraad, kerk, dader als slachtoffer), waarna de dader uit zijn ambt en de kerk gezet is. Tegelijkertijd had het slachtoffer geen stem in de procedure, en bleek het vanwege haar anonimiteit voor de gemeenschap nagenoeg onmogelijk om haar te steunen. Hierdoor werd zij geisoleerd en verliet uiteindelijk de kerk.

Een specifiek aandachtspunt in de positie van het slachtoffer in de interne procedures van de PKN is dat het slachtoffer in de klachtenprocedure niet altijd degene is die de klachtenprocedure in gang zet. De kerkenraad kan ook de klagende partij zijn. Dat levert volgens Boven et al. (2025) een aantal mogelijke knelpunten op. Het kan cruciaal zijn voor de veiligheid van de lokale kerk dat er zo snel mogelijk een onderzoek naar seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt ingesteld. Voor het slachtoffer kan dit echter te snel zijn. In veel gevallen is iemand nog niet in staat een duidelijke verklaring af te leggen, bijvoorbeeld vanwege gevoelens van loyaliteit aan de dader of emotionele afhankelijkheid binnen een pastorale of familiale relatie. Daarnaast kan het slachtoffer nog bezig zijn met het verwerken van het trauma en zich overweldigd voelen door de onmiddellijke confrontatie met het onderzoek of de betrokken autoriteiten. In kleine, hechte gemeenschappen speelt vaak ook de angst voor sociale repercussies, stigmatisering of verlies van steun een rol. Het slachtoffer kan in zo'n scenario buiten beeld raken in de procedure, en diens verklaring geeft mogelijk nog geen volledig beeld van de aard van het seksueel grensoverschrijdend gedrag (Boven et al., 2025). Dit werd ook zichtbaar in de casussen in paragraaf 6.2 en 6.3.5. Ook na het opleggen van maatregelen en het doorlopen van een therapietraject (paragraaf 6.4) is er voor slachtoffers weinig of geen ruimte om inspraak te hebben op de mogelijke terugkeer van een predikant in diens functie, wanneer zij niet de klagende partij waren (Boven et al., 2025). Volgens Boven et al. zou het betrekken van het oordeel van het slachtoffer verplicht moeten worden: niet om dit altijd automatisch doorslaggevend te laten zijn, maar wel om hun oordeel serieus te nemen

en op die manier bij te dragen aan erkenning en heling voor slachtoffers (Boven et al., 2025).

Volgens Van den Berg-Seiffert (2015) is het dan ook noodzakelijk dat de vertegenwoordiger van het slachtoffer in de stuurgroep, die aangesteld wordt wanneer een klachtenprocedure in gang wordt gezet en externe gemeentebegeleiders worden aangesteld, zorgvuldig wordt geselecteerd. Deze persoon vertegenwoordigt niet alleen de belangen van het slachtoffer, maar kan door deze belangen steeds centraal te stellen in de stuurgroep ook veel invloed uitoefenen op het verloop van de dynamieken die zich ontwikkelen binnen de gemeenschap wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft plaatsgevonden (Van den Berg-Seiffert, 2015).

Victim blaming

Binnen bestaande klachtenprocedures kan het voorkomen dat slachtoffers tijdens het proces vragen krijgen die door hen als belastend of beschuldigend worden ervaren. Dit blijkt onder meer uit ervaringen binnen de PKN, de CGJG, en de boeddhistische gemeenschap Shambhala. In de casus in paragraaf 6.3.5 beschrijft het slachtoffer een situatie waarin de schuld impliciet bij haarzelf werd gelegd. Iemand uit de onderzoekscommissie, verantwoordelijk voor de klachtenprocedure, vroeg het slachtoffer: 'Waarom zei u geen nee als hij wilde zoenen?'[509] Dergelijke vragen kunnen door slachtoffers als belastend of beschuldigend worden ervaren, omdat de nadruk verschuift naar hun eigen handelen tijdens het incident.

Ook in rapporten over boeddhistische gemeenschappen worden vergelijkbare ervaringen beschreven bij meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. In deze rapporten komt naar voren dat slachtoffers niet altijd direct geloofd worden en dat zij in sommige gevallen te maken krijgen met weerstand of beschuldigende reacties vanuit de organisatie wanneer zij een melding doen. Een slachtofferverklaring uit een onderzoeksrapport over de boeddhistische organisatie Shambhala illustreert bijvoorbeeld hoe binnen bepaalde kringen sprake was van wantrouwen tegenover meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag:

> 'Ik werd op 21-jarige leeftijd verkracht door een directeur van een Shambhala-centrum. Dit leidde tot een zwangerschap en vervolgens een miskraam. Ongeveer een jaar later ging ik naar Pema Chödrön[510] om te onthullen wat er was gebeurd. Als gerespecteerde beoefenaar en ook als vrouw, verwachtte ik dat ik bij haar een bondgenoot zou vinden. In plaats daarvan zei Ani Pema [Pema Chodron] botweg: "Ik geloof je niet." Ik was kapot. Na verdere discussie met haar zei Ani Pema [Pema Chodron] vervolgens: "Nou, ik was er niet bij, maar als het waar is, vermoed ik dat je er wel van hebt genoten."' (Winn, 2018c)

Deze reactie leidde tot verdere traumatisering van het slachtoffer en laat zien hoe meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen worden ontvangen met ongeloof, bagatellisering of zelfs beschuldigingen richting het slachtoffer.

Een vergelijkbare dynamiek komt ook naar voren in de richtlijnen en ervaringen rondom meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de CGJG. Binnen de interne procedures wordt beschreven hoe ouderlingen dienen om te gaan met

[509] Dijkhuizen, L., & Houtman, W. (2026, 27 februari). 'Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond Paul Visser?' *Nederlands Dagblad.* Geraadpleegd op 12 maart 2026, van Hoe de kerk niet koos voor slachtoffers. Wat ging er mis in de zaak rond dominee Paul Visser? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

[510] Pema Chödrön is een populaire boeddhistische non en docent in de Tibetaanse Vajrayana-traditie.

dergelijke meldingen. Zo vermeldt de laatste versie van het ouderlingenhandboek dat 'een bewering van verkrachting met onderscheidingsvermogen beoordeeld moet worden', waarbij onder andere gekeken kan worden naar de mentale toestand van de betrokken persoon, de omstandigheden rondom het incident en een eventueel uitgestelde melding (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2023, p. 78). Een respondent (expert #11) geeft voorbeelden van vragen die daarbij mogelijk gesteld kunnen worden door ouderlingen: 'Was je op een plek waar je niet hoorde te zijn? Was je kleding gepast? Heb je met je kleding niets uitgelokt?'

Wel wordt in meerdere artikelen van de gemeenschapslectuur van de CGJG benadrukt dat het slachtoffer nooit schuldig is aan wat hem of haar is overkomen. Dit wordt bijvoorbeeld verwoord in de volgende passage:

> 'Vergeet dan nooit dat iemand die verkracht wordt, daar nooit vrijwillig aan meedoet. Het kan gebeuren dat iemand probeert de situatie minder ernstig te laten lijken. Bijvoorbeeld door te zeggen dat degene die verkracht werd er eigenlijk om vroeg. Maar niemand verdient het om verkracht te worden. Als jou zoiets afschuwelijks is overkomen, is dat niet jouw schuld!' (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, 2017, p. 25)

Ook richtlijnen kunnen de manier beïnvloeden waarop meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag worden beoordeeld. Volgens twee respondenten (expert #11 en expert #5), die beiden lange tijd deel uitmaakten van de CGJG, kunnen ouderlingen binnen deze gemeenschap bij meldingen van seksueel geweld in sommige gevallen nagaan of het slachtoffer zich wel voldoende heeft verzet. Binnen de leer van de CGJG wordt volwassenen namelijk geleerd dat ze zich in dergelijke situaties zo veel mogelijk fysiek moeten verdedigen. Deze richtlijn wordt besproken tijdens bijeenkomsten in de Koninkrijkszaal, reguliere Bijbellessen en geloofsstudiebijeenkomsten. Als een slachtoffer uit angst verstijft en zich niet actief verzet, kan dit volgens een van de respondenten (expert #11) door sommigen worden geïnterpreteerd als instemming of vrijwilligheid, een vorm van *victim blaming*. Een voorbeeld hiervan staat in de Wachttoren Studieuitgave van februari 2003, waarin twee situaties uit het oude Israël worden besproken om seksuele misdrijven te beoordelen:

1 In de stad: Als een man een vrouw, verloofd met een andere man, haar in de stad aantreft en gemeenschap met haar heeft, maar de vrouw niet om hulp roept, worden zowel de man als de vrouw als schuldig beschouwd. De veronderstelling is dat het roepen om hulp mensen had kunnen alarmeren, waardoor de aanval voorkomen had kunnen worden. Omdat ze niet heeft geroepen, wordt aangenomen dat ze instemde.

2 Op het platteland: Als een man een vrouw op het platteland aantreft en haar aanvalt en overweldigt, wordt alleen de man als schuldig beschouwd. Het is aannemelijk dat de vrouw heeft geschreeuwd, maar dat niemand haar kon horen of te hulp kon komen.[511]

Uit deze richtlijnen blijkt dat verzet volgens de CGJG aantoont dat het slachtoffer niet instemt met de aanval, en dat dit kan bijdragen aan het behouden van een zuiver geweten en zelfrespect van het slachtoffer. Deze wordt dan niet als schuldig

[511] JW.org (z.d.). *Vragen van lezers. Waarom zegt de bijbel dat een vrouw moet schreeuwen wanneer ze met verkrachting bedreigd wordt?* Geraadpleegd op 05 juni 2026, van Vragen van lezers.

beschouwd. Als een slachtoffer zich niet kan verzetten, bijvoorbeeld door fysieke beperkingen, angst, bevriezing[512] of omdat ze wordt tegengehouden, benadrukt het artikel dat God begrip en gerechtigheid biedt aan het slachtoffer: 'Hij weet wat er werkelijk heeft plaatsgevonden en hoeveel moeite het slachtoffer heeft gedaan om haar aanvaller af te weren. Daarom kan een slachtoffer dat niet in staat was te schreeuwen maar verder alles heeft gedaan wat in die omstandigheden mogelijk was, de zaak aan Jehovah overlaten.'[513] Er kan dan geen uitspraak worden gedaan over de schuldvraag door ouderlingen of leden van de gemeenschap.

Deze richtlijnen kunnen de suggestie wekken dat er in sommige gevallen mogelijk wel gekeken wordt naar de rol die het slachtoffer zelf heeft gespeeld tijdens het incident. In een interview met vertegenwoordigers van de gemeenschap wordt duidelijk benadrukt dat slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag altijd als slachtoffers moeten worden gezien, ongeacht hun gedrag of omstandigheden rondom het incident. Zij wijzen erop dat het niet aan anderen is om het slachtofferschap ter discussie te stellen of te betwijfelen op basis van factoren zoals kleding, locatie of iemand alleen was met de dader. De verantwoordelijkheid ligt volledig bij de dader, die volledig verantwoordelijk is voor zijn daden. Tegelijkertijd geven zij aan dat binnen de gemeenschap een strikte seksuele moraal wordt gehandhaafd, met duidelijke normen over wat wel en niet geoorloofd is, zoals het verbod op seks voor het huwelijk en het afwijzen van pornografie. Deze normen zijn mogelijk bedoeld om bewustwording te creëren en bescherming te bieden, maar mogen niet worden verward met schuld of verwijt richting het slachtoffer.

Uiteindelijk is de dynamiek van *victim blaming* niet exclusief voor religieuze gemeenschappen. Ook in seculiere contexten, zoals bij het doen van aangifte bij de politie of tijdens juridische procedures, ervaren slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag regelmatig dat hun verhaal met scepsis wordt benaderd of dat vragen worden gesteld die de nadruk leggen op hun eigen handelen tijdens het incident.[514] Dergelijke ervaringen kunnen bovendien invloed hebben op de bereidheid van slachtoffers om melding te maken of aangifte te doen bij de politie. Wanneer slachtoffers verwachten niet serieus genomen te worden of negatieve reacties te ontvangen, kan dit een drempel vormen om het incident bij officiële instanties te melden. Uit Nederlands onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat ongeveer één op de vijf slachtoffers te maken krijgt met vormen van *victim blaming* vanuit hun omgeving, wat door slachtoffers vaak wordt ervaren als een tweede psychologische klap bovenop het oorspronkelijke (seksuele) geweld of grensoverschrijdende gedrag.[515]

In die zin verschilt de omgang met meldingen in religieuze contexten niet fundamenteel van die in seculiere of juridische omgevingen. Tegelijkertijd kunnen binnen religieuze gemeenschappen specifieke sociale dynamieken een rol spelen in de manier waarop meldingen worden behandeld en ervaren. Leden van religieuze gemeenschappen zijn vaak sterk met elkaar verbonden door gedeelde (morele)

[512] Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat de bevriezingsreactie, of *tonic immobility*, vaak een natuurlijke en automatische overlevingsreactie is bij seksueel geweld, waarbij het slachtoffer fysiek of emotioneel niet in staat is zich te verzetten (Möller et al., 2017; De la Torre Laso, 2024).

[513] JW.org (z.d.). *Vragen van lezers. Waarom zegt de bijbel dat een vrouw moet schreeuwen wanneer ze met verkrachting bedreigd wordt?* Geraadpleegd op 05 juni 2026, van Vragen van lezers.

[514] Ter Borg, L., & Houtekamer, C. (2022, 5 mei). Slachtoffers zedendelict vinden weinig steun bij justitie en politie. *NRC*. Geraadpleegd op 6 april 2026 van Slachtoffers zedendelict vinden weinig steun bij justitie en politie - NRC.

[515] Centraal Justitieel Incassobureau (z.d.). *Nederlanders hebben blinde vlek voor victim blaming.* Ministerie van Justitie en Veiligheid. Geraadpleegd op 6 april 2026, van Nederlanders hebben blinde vlek voor victim blaming | CJIB.nl.

overtuigingen, langdurige sociale relaties en een gemeenschappelijke identiteit. Zeker wanneer een melding betrekking heeft op een gerespecteerd lid of religieuze leider, kan dit binnen de gemeenschap leiden tot aanzienlijke spanningen. Dit raakt niet alleen de betrokkene, maar ook de bestaande sociale relaties, loyaliteiten en de diepgewortelde overtuigingen van veiligheid en harmonie binnen de groep. In sommige gevallen kan de aandacht binnen de gemeenschap verschuiven naar de omstandigheden rondom het incident of het gedrag van het slachtoffer, in een poging om de gebeurtenis te verklaren of de sociale orde te behouden (zie ook paragraaf 10.4). Dit kan ertoe leiden dat reacties of vragen richting het slachtoffer als beschuldigend worden ervaren. Op die manier kan de sterke sociale verwevenheid en de strikte seksuele moraal binnen religieuze gemeenschappen bijdragen aan het ontstaan van *victim blaming* en de drempel verhogen om over seksueel geweld te spreken, aanspraak te maken op een interne (klachten)procedure of aangifte te doen.

11.2.3 Focus op minderjarigen

Het zwaartepunt van het beleid en de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag ligt binnen de RKK en de CGJG met name bij situaties waarin minderjarigen betrokken zijn, en in mindere mate bij (potentieel) volwassen slachtoffers. Dat deze nadruk op minderjarigen ligt, is in het geval van de RKK en de CGJG niet verrassend, aangezien de onthullingen in de media en onderzoeken naar seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen deze gemeenschappen grotendeels gericht waren op seksueel misbruik van minderjarigen. Zowel de Gedragscode binnen de RKK als het Bijbelse standpunt met betrekking tot seksueel kindermisbruik binnen de CGJG bevatten relatief expliciete richtlijnen en procedures voor situaties waarin minderjarigen betrokken zijn. Zo worden in de gedragscode van de RKK concrete voorbeelden gegeven van hoe een kerkelijk werker zich dient te gedragen tijdens activiteiten met minderjarigen, zoals uitstapjes of kampen (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2018). Dergelijke richtlijnen zijn voor beide gemeenschappen minder expliciet wanneer het gaat om contactmomenten met volwassen leden van de gemeenschap. Voor seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen volwassenen bestaat binnen de CGJG geen specifiek protocol of afzonderlijke procedure. Dergelijke situaties vallen onder een meer algemeen ‘vangnet’ binnen de gemeenschap (zie paragraaf 4.4). Dit betekent echter niet dat dergelijke meldingen buiten de interne besluitvorming vallen. Wanneer het gedrag wordt beschouwd als een ernstige zonde, kan ook seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen volwassenen aanleiding zijn voor een interne procedure.

11.2.4 (On)mogelijkheid tot anonimiteit

De mogelijkheid om anoniem een melding of klacht te doen van seksueel grensoverschrijdend gedrag kan de meldingsbereidheid voor slachtoffers vergroten, vooral in kleine, hechte gemeenschappen of wanneer er angst is voor negatieve reacties van de dader en/of de gemeenschap (Garret & Hassan, 2019; Orchowski et al., 2022). In de onderzochte interne procedures kan het anonimiteitsprincipe in sommige gevallen lastig zijn, met name in kleine, lokale gemeenschappen, omdat vertrouwenspersonen, ouderlingen of bestuursleden vaak persoonlijke banden hebben met het slachtoffer of de dader.

Dit probleem doet zich niet alleen op informele wijze voor; het is ook terug te zien in protocollen en richtlijnen van grotere organisaties. Zo kan een anonieme klacht in de RKK niet leiden tot een formele klachtenprocedure, omdat de klager dan niet gehoord

kan worden. Een anonieme melding kan binnen de RKK echter wél reden zijn om verder onderzoek te doen naar de beklaagde.[516] Wat hiervoor de criteria zijn en hoe zo'n verder onderzoek zonder formele klachtenprocedure verloopt, blijft echter onduidelijk. Bij de CGJG geldt in de interne procedure eveneens het beginsel van hoor en wederhoor. Dit kan de mogelijkheden beperken om meldingen volledig anoniem te behandelen.[517] Dit is begrijpelijk, omdat zowel in kleine gemeenschappen als in formele procedures van grotere organisaties het horen van de klager en de beklaagde noodzakelijk is om de klacht zorgvuldig te kunnen behandelen.

In de PKN is het mogelijk dat meerdere anonieme meldingen kunnen leiden tot een klacht van de kerkenraad, zoals te zien was in de casus in paragraaf 6.3.5). In de casus in paragraaf 6.2 bleef het slachtoffer niet anoniem in de klachtenprocedure, maar wel anoniem in de communicatie over de procedure tegenover de gemeenschap. Ook hier was de kerkenraad de klagende partij. De anonimiteit bleek twee kanten te hebben: enerzijds werd het slachtoffer hiermee beschermd voor eventuele vervelende reacties vanuit de gemeenschap, anderzijds miste het slachtoffer hierdoor steun en besloot uiteindelijk de gemeenschap te verlaten.

11.2.5 Berouw als onderdeel van de procedure

In de onderzochte christelijke gemeenschappen maakt berouw vaak deel uit van de interne procedures (zie ook paragraaf 10.5.3 over zonde en vergeving). Berouw en vergeving zijn daarbij nauw verbonden aan de benadering van seksueel grensoverschrijdend gedrag als een zonde, zoals beschreven in paragrafen 4.4.1, 5.4.1, 6.4.1 en 7.4.1. Ook de interne religieuze procedures van de onderzochte christelijke gemeenschappen richten zich sterk op de vraag of een dader berouw toont voor zijn daden. Een voorbeeld hiervan vinden we bij de CGJG: het is mogelijk dat, zelfs wanneer een dader strafrechtelijk veroordeeld is, iemand na het tonen van oprecht berouw en passend gedrag in de gemeenschap mag blijven of na uitsluiting weer in de gemeenschap kan worden opgenomen (zie voor meer over deze interne procedure: paragraaf 4.4). Een beschuldigde van seksueel kindermisbruik wordt bijvoorbeeld als onderdeel van de interne procedure door ouderlingen gemonitord om te beoordelen of zijn berouw oprecht is. Het tonen van voldoende en passend berouw kan voldoende zijn voor vergeving en herstel binnen deze gemeenschap. De ouderlingen zijn verantwoordelijk voor deze beoordeling en kunnen restricties opleggen of toezicht houden op de betrokkene. Zo mag iemand die veroordeeld is bijvoorbeeld niet meer de functie van een ouderling vervullen (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024). Een respondent (expert #11) legt uit wat voor soort berouw een dader volgens de religieuze richtlijnen moet laten zien:

> 'Er wordt onderscheid gemaakt tussen het soort berouw wat je hebt. Je kan natuurlijk berouw hebben, het werelds berouw van 'shit, ik ben betrapt en nu heeft het gevolgen' of je hebt goddelijk berouw in de zin van 'ik heb God nu teleurgesteld'. Als je die vorm van berouw laat zien, van 'ik besef nu dat ik God heb pijn gedaan en in het verlengde daarvan smaad heb gebracht op zijn naam, op zijn organisatie en dus op de gemeente,' dan heb je het soort berouw wat passend is'.

[516] RKKERK.NL (2023, 8 december). *Over de bereikbaarheid van het Meldpunt, anoniem melden en klachtenprocedure.* Geraadpleegd op 25 juli 2025, van Over de bereikbaarheid van het Meldpunt, anoniem melden en klachtenprocedure - Rooms-Katholieke Kerk Nederland.

[517] Het is bij christelijke meldpunten wel mogelijk om anoniem te blijven om bijvoorbeeld advies te vragen, echter zal dit niet leiden tot een klachtenprocedure.

Berouw tonen houdt dus meer in dan alleen het uitspreken van woorden; het vereist ook concrete veranderingen in gedrag. Dit kan onder meer betekenen dat de persoon elk contact met het slachtoffer en andere minderjarigen vermijdt, oprechte excuses maakt (schriftelijk of mondeling), en actief samenwerkt met ouderlingen aan spirituele groei. Daarnaast speelt toewijding aan religieuze activiteiten een belangrijke rol, omdat berouw volgens de gemeenschap op die manier zichtbaar wordt (M. van Ling, persoonlijke communicatie, 28 augustus 2024).

Deze benadering is niet uniek voor de CGJG. Binnen andere christelijke gemeenschappen is het eveneens gebruikelijk dat iemand na het tonen van berouw een tweede kans krijgt, en niet snel zal worden uitgesloten van deelname aan religieuze activiteiten, zoals een kerkdienst. Wel kan iemand in bijvoorbeeld de protestantse kerken uit zijn ambt gezet worden, of andere maatregelen opgelegd krijgen (zie paragraaf 6.4), ondanks dat iemand welkom blijft in de gemeenschap.

Volgens een respondent (expert #4) is dit ook logisch, omdat het een cruciaal onderdeel van het christelijk geloof is dat mensen een tweede kans kunnen krijgen. Hij benadrukt wel dat dit niet automatisch zou moeten betekenen dat daders na het tonen van berouw terug kunnen keren in dezelfde positie waar het seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvond:

> 'Het is van belang dat er goede daderbegeleiding is, omdat patronen doorbroken moeten worden en dat vraagt tijd. (…) Zowel bij vergeving als verlossing komt het aan op gedegen b.egeleiding, zowel van de dader als van het slachtoffer.'

Het proces waar zowel de dader als het slachtoffer zich in bevinden, loopt volgens hem bovendien zelden gelijk. Daders zijn er vaker sneller klaar voor om berouw te tonen en verder te gaan met hun leven, 'maar een slachtoffer, die moet eerst ontdekken dat wat er gebeurd is niet haar of zijn schuld is' (expert #4).

Een belangrijke keerzijde van het aanwijzen van berouw als voorwaarde voor een tweede kans binnen religieuze gemeenschappen is dat de beoordeling daarvan in hoge mate subjectief blijft. Het tonen van berouw wordt vaak gezien als een oprechte uiting van spijt, waaruit volgens leden van de religieuze gemeenschap bovendien getuigt van een teken dat iemand door God zelf is vergeven én veranderd. In dergelijke situaties bestaat het risico dat andere processen minder nadruk krijgen of zelfs achterwege blijven, zoals strafrechtelijke vervolging, genoegdoening voor slachtoffers of psychologische behandeling van de dader.

Dit speelt met name een rol in gemeenschappen waar dergelijke stappen niet expliciet zijn opgenomen in formele procedures. Binnen de VPE (evangelische en pinksterbeweging) en de CGJG ligt de nadruk bijvoorbeeld vooral op berouw en herstel binnen de gemeenschap zelf. Dit betekent niet dat deze gemeenschappen strafrechtelijke stappen actief tegenhouden, maar wel dat dergelijke processen geen verplicht onderdeel uitmaken van het traject van herstel zoals dat binnen andere gemeenschappen, zoals de PKN, wel het geval kan zijn. De verantwoordelijkheid voor vervolgstappen, zoals aangifte of externe hulpverlening, wordt in deze gemeenschappen grotendeels bij de betrokken personen zelf gelegd (vertegenwoordigers van de CGJG en VPE). Tegelijkertijd zijn er ook gevallen bekend waarin geprobeerd werd een situatie intern op te lossen of een dader in functie te laten blijven. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de casus van House of Heroes en Thomas Quartier (zie paragraaf 5.2 en 7.2).

In sommige christelijke gemeenschappen kan men dus geloven dat vergeving vragen aan God voldoende is voor alle betrokkenen, hoe lastig dit misschien te begrijpen is voor een buitenstaander. Een respondent van meldpunt SEM bevestigen dat dit soort geestelijke elementen in de procedures lastig uit te leggen kunnen zijn, aan de hand van een voorbeeld van de invulling van een vacature waarbij vergelijkbare religieuze elementen een rol speelden:

> 'Er zit vaak ook nog een hele theologie achter waarom mensen geloven dat dit de beste manier is om leiding te geven. En dat ze daarin dus Bijbelgetrouw willen zijn. In hun beleving is dat de manier om het te doen. Nou, probeer daar dan maar eens een wig in te rammen. (…) Ze hebben vaak het gevoel dat ze het goed doen. Zoals we dat deden in die gemeente waar ik toe behoorde. We hadden het er dan bijvoorbeeld over dat er een uitbreiding van de broederraad moet komen. Moet er een vacature komen en wie nemen we daar dan voor? Nou, daar was je een hele tijd mee bezig, ook omdat we dat in unanimiteit wilden doen. Nou, dan werd er een hele dag gevast, en dan werd daarna een beslissing genomen. Maar we wisten ook dat het niet Gods beslissing zou zijn als betrokkene 'nee' zou zeggen. Dus dan gingen we die kant op, en pas op het moment dat betrokkene had gezegd 'het is goed' gingen we naar de gemeente toe en dan konden er bezwaren tegen leer en leven worden ingenomen. Maar je was er een jaar mee bezig. En we vonden dus echt dat we dat heel zorgvuldig deden.'

In een proces van vergeving en berouw moet een gemeenschap, of het leiderschap dat verantwoordelijk is voor zo'n proces, zich afvragen in hoeverre de liefde voor de dader (zoals een charismatische leider, zie paragraaf 10.3.2) of de angst voor de impact van openbaarmaking van seksueel grensoverschrijdend gedrag (zie ook paragraaf 10.4.3) een (onbewuste) rol speelt in de afhandeling ervan. Het is niet objectief vast te stellen en te garanderen voor omstanders dat iemand die berouw getoond heeft, vergeven is en nooit meer opnieuw dezelfde fout maakt. Eén van de experts (#4), die ervaring heeft met het begeleiden van daders, zegt daarover:

> 'Wat je ziet is dat daders op het moment dat ze betrapt worden heel vaak de neiging hebben om te zeggen: ik vind het verschrikkelijk. Maar vaak vinden ze het verschrikkelijk dat ze betrapt zijn. Maar soms hebben ze echt berouw en dan kan het ook zijn dat ze echt denken: hoe heb ik dit kunnen doen? Het spijt me enorm. Zo iemand moet ook weer verder kunnen, want hij heeft berouw, hij heeft schuld erkend, enzovoort. Dus soms zijn er daders die zeggen: als ik een klein beetje toegeef, dan kan ik weer verder. Vaak is de spijt inderdaad van dat het ontdekt is.'

Het is op deze manier mogelijk dat het geloof in berouw en vergeving ertoe leidt dat een dader van seksueel grensoverschrijdend zowel binnen als buiten de gemeenschap ongestraft blijft (omdat aangifte niet meer nodig wordt geacht) en een eventuele functie binnen de gemeenschap behoudt. Dat geldt voor brede vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, van seksistische opmerkingen tot seksueel misbruik van kinderen. Hetzelfde geldt ook voor mensen die buiten de gemeenschap misstappen hebben begaan. Zoals genoemd gelooft men in de meeste christelijke gemeenschappen dat vergeving voor ieder mens beschikbaar is, ongeacht welke zonde eraan voorafgaat. Hoewel deze inclusieve benadering op veel vlakken waardevol kan zijn, roept het vraagtekens op wanneer de nadruk op vergeving ten koste gaat van de noodzaak voor verantwoording, erkenning en herstel in gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (zie ook paragraaf 5.4.2).

11.2.6 Onafhankelijkheid binnen de procedure

Interne procedures binnen religieuze gemeenschappen kunnen de vraag oproepen hoe onafhankelijk deze procedures zijn. Er wordt, in ieder geval in de procedures van SEM, de protestantse kerken en de RKK, zoveel mogelijk gestreefd naar onafhankelijkheid door externe personen aan te stellen in de commissie die een klacht onderzoekt. Dit zijn tenminste personen die niet betrokken zijn bij de lokale gemeenschap waar het seksueel grensoverschrijdende gedrag plaatsvond, maar kunnen ook personen zijn die geen binding met de gemeenschap hebben maar vanwege hun expertise worden ingezet (zoals psychologen of juristen).

In de RKK wordt dit bijvoorbeeld zichtbaar. De Klachtencommissie bestaat in deze gemeenschap uit een voorzitter, vicevoorzitter (beiden deskundig in het Nederlands en canoniek recht), overige leden (pastoraal werkenden en deskundigen, m.n. psychologen en psychiaters) en een secretaris (de meldpuntfunctionaris). De Raad van Toezicht beoordeelt het functioneren van het meldpunt RKK en de Klachtencommissie. Echter worden zowel de leden van de Klachtencommissie als de Raad van Toezicht benoemd door de Bisschoppenconferentie en het bestuur van de KNR. Dit heeft kritiek opgeleverd over de onafhankelijkheid van het functioneren van het meldpunt (paragraaf 7.3.5). Zowel de Raad van Toezicht als de Klachtencommissie bestonden in 2023 uitsluitend uit leden die verbonden zijn aan de RKK. Dit wekt bij sommige slachtoffers geen vertrouwen.[518] Daarnaast kan het zitting nemen van de meldpuntfunctionaris als secretaris in de Klachtencommissie (wat bij de andere christelijke meldpunten niet het geval is) mogelijk voor een slachtoffer de indruk wekken dat deze persoon niet onafhankelijk is, maar aan de kant van de kerk en/of de dader staat.

Op een enigszins andere manier speelt de vraag naar onafhankelijkheid van interne procedures binnen boeddhistische gemeenschappen na meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit wordt onder meer duidelijk uit de casus met betrekking tot Rigpa en Sogyal Rinpoche (paragraaf 3.2) en interviews met respondenten (expert #1 en #2). De BUN hanteert zelf geen centrale klachtenprocedure voor meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de bij haar aangesloten *sangha's*. In plaats daarvan ligt de verantwoordelijkheid voor het omgaan met dergelijke meldingen bij de afzonderlijke lokale *sangha's* (zie paragraaf 4.4).

Uit de ervaring van een respondent (expert #2) en onderzoeksrapporten met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag bij Rigpa en Shambhala blijkt dat het in de praktijk mogelijk lastig kan zijn om bestaande loyaliteiten binnen een gemeenschap opzij te zetten (zie ook paragraaf 10.4). Binnen lokale boeddhistische *sangha's* kunnen leden sterk verbonden zijn met hun leraar of met de gemeenschap als geheel, waardoor het moeilijk kan zijn om kritisch en onafhankeliljk naar mogelijk seksueel grensoverschrijdend gedrag te kijken en meldingen serieus te nemen. Hierdoor kan opvolging van meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag langdurig uitblijven, zoals ook binnen Rigpa en Shambhala het geval was.

[518] Munsterman, H. (2023, 21 december). *Melden van misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk: meer transparantie voor meer vertrouwen.* Geraadpleegd op 25 juli, van Melden van misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk: meer transparantie voor meer vertrouwen - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland.

In principe zouden vergelijkbare dynamieken ook kunnen optreden in andere religieuze gemeenschappen waar geen externe, onafhankelijke klachtenprocedure en andere onafhankelijke controlemechanismen (zoals extern onderzoek) aanwezig zijn, zeker wanneer sprake is van charismatisch leiderschap en sterke persoonlijke loyaliteit richting de voorganger of leider. Het voorkomen van deze gemeenschapsdynamieken was voor de protestantse kerken één van de redenen om naast de klachtenprocedure een gemeenteprotocol en externe gemeentebegeleiding in te richten (respondenten van meldpunt MM en meldpunt SMPR).

11.2.7 Kleine groep mensen verantwoordelijk voor uitvoering interne procedure

Binnen sommige onderzochte interne procedures van religieuze gemeenschappen ligt de verantwoordelijkheid voor het uitvoeren van procedures en het nemen van maatregelen na een melding van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij een zeer beperkte groep mensen. In de RKK is bijvoorbeeld de kerkrechtelijk verantwoordelijke (leidinggevende) van de beklaagde als enige bevoegd om maatregelen op te leggen. Het advies van de kamer van de Klachtencommissie kan hij in principe negeren, waardoor de beklaagde mogelijk onverstoord verder kan werken. Het is onduidelijk of adviezen daadwerkelijk worden opgevolgd. De Commissie-Deetman stelde in haar eindrapport (2011) al dat hierover een jaarlijkse rapportage zou moeten plaatsvinden, maar dit is nooit gebeurd. De casus in paragraaf 7.2 illustreert hoeveel invloed de kerkrechtelijk verantwoordelijke kan hebben: de abt van het klooster koos ervoor een dader over te plaatsen in plaats van maatregelen te nemen volgens de geldende procedure, waardoor het gedrag van de dader in het andere klooster door kon gaan.

Ook binnen de christelijke meldpunten wordt de verantwoordelijkheid van een kleine groep mensen zichtbaar. Deze meldpuntfunctionarissen hebben een cruciale functie in de interne procedures van de RKK, protestantse kerken en evangelische en pinksterbewegingen (zie ook paragraaf 13.5). Storingen in de bezetting van deze functies, zoals het aftreden van de meldpuntfunctionaris bij de RKK (paragraaf 7.3.5) of ziekte bij SMPR (aldus de respondenten van meldpunt SMPR),[519] hebben maandenlange stilstand van procedures en belemmering van slachtofferopvang veroorzaakt.

11.2.8 Beperkte aandacht voor institutionele verantwoordelijkheid

Bij de meeste onderzochte religieuze gemeenschappen richten interne procedures zich voornamelijk op daders en slachtoffers, zonder expliciete aandacht voor de aansprakelijkheid van het instituut als geheel. Hoewel deze gemeenschappen vaak veel kennis hebben over de dynamieken rond seksueel grensoverschrijdend gedrag en over het inrichten van klachtenprocedures, wordt het instituut zelden formeel als verantwoordelijke partij beschouwd. Een uitzondering vormt de RKK. De onderzoeken van de Commissie-Deetman hebben binnen de RKK geleid tot erkenning van de institutionele rol van de kerk en tot herstelmaatregelen zoals het formeel aanbieden van excuses van de RKK aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag en een schadevergoeding voor slachtoffers (paragraaf 7.3.3 en 7.3.4; Ormskerk et al., 2024).

In de andere onderzochte gemeenschappen is institutionele verantwoordelijkheid niet formeel vastgelegd in interne procedures. Onderzoek van Ormskerk et al. (2024),

[519] SMPR (z.d.). *Beleidsplan en jaarverslagen.* Geraadpleegd op 4 juni 2026, van Beleidsplan en jaarverslagen – SMPR.

waarin de procedure van de RKK in kaart worden gebracht, maakt in dit kader onderscheid tussen institutionele en niet-institutionele reacties op seksueel grensoverschrijdend gedrag. Religieuze gemeenschappen zijn zelf verantwoordelijk voor de manier waarop zij erkenning en herstel bieden aan slachtoffers, wat het nemen van deze verantwoordelijkheid vaak lijkt te belemmeren. Hierdoor kan erkenning en herstel voor slachtoffers juist uitblijven (Ormskerk et al., 2024). Uit een interview met een slachtoffer in dit rapport blijkt dat zij het instituut wel degelijk verantwoordelijk houdt voor de gevolgen van het ervaren seksueel grensoverschrijdende gedrag (in hoofdstuk 12 wordt verder in gegaan op het concept 'institutioneel verraad': de schade die organisaties of gemeenschappen kunnen doen aan personen die van hen afhankelijk zijn. Dit concept kan helpend zijn om de institutionele verantwoordelijkheid verder te verkennen).

11.3 Zorg en hulp vanuit de religieuze gemeenschap

De onderzochte religieuze gemeenschappen bieden enige vorm van zorg en hulp aan hun leden. Dat kan praktische hulp zijn, bijvoorbeeld bij financiële problemen, maar ook als mensen extra ondersteuning kunnen gebruiken bij geestelijke of spirituele zaken, waarbij de reguliere bijeenkomsten niet voldoende zijn. In christelijke gemeenschappen heet dit laatste doorgaans pastorale of herderlijke zorg (zie paragraaf 1.2.1). Een onderzoek naar pastorale zorg in de VS laat zien dat pastoraal werkers vaak een eerste aanspreekpunt zijn bij problemen (Boateng et al., 2024), wat het belang benadrukt dat deze zorg bij seksueel grensoverschrijdend gedrag goed geregeld is (bijv. tijdig wordt doorverwezen naar professionele hulpverlening). In deze paragraaf worden enkele elementen van zorg en hulp vanuit de religieuze gemeenschap besproken: pastorale zorg (en zin- en betekenisgeving na seksueel grensoverschrijdend gedrag), visie op psychische problemen, en het ambts- en biechtgeheim.

11.3.1 Pastorale zorg en doorverwijzen naar professionele hulpverlening

Een beschrijving van hoe pastorale of herderlijke zorg eruit kan zien, komt naar voren in een interview met vertegenwoordigers van de CGJG. Als iemand binnen de CGJG te maken heeft met seksueel grensoverschrijdend gedrag, kan hij of zij naar een van de ouderlingen gaan. In het interview beschrijft een vertegenwoordiger van de CGJG wat er dan gebeurt*:*

> 'Dan gaan die ouderlingen kijken wat voor pastorale zorg ze kunnen geven in die situatie. Er wordt natuurlijk met de persoon gesproken tegen wie de beschuldiging is geuit. Hoe gaat het dan? Kunnen we hulp bieden? Of is er misschien andere hulp nodig om iets te doen in deze situatie? Dat is een beetje het basis vangnet als er iemand komt met een probleem. Ja, dat kan een drugsverslaving zijn, dat kan huiselijk geweld zijn, huwelijksproblemen… Dat kunnen allerlei dingen zijn... Naast professionele instellingen die op andere manieren geweldige hulp kunnen bieden (…) En als bekend wordt dat iemand zijn vrouw zou mishandelen, natuurlijk zouden de ouderlingen daar aandacht voor hebben. En zoals onze lectuur zegt, we kunnen maatregelen opvolgen. (…) En in hele erge gevallen zou je misschien zeggen, je kan zelfs niet langer een van de Getuigen blijven. Want dit is niet het gedrag wat wij als christen voor staan. Maar dat is allemaal een beetje afhankelijk van de context waarin dingen plaatsvinden'.

Daarnaast wordt slachtoffers binnen de CGJG aangeraden om steun te zoeken bij familie of vrienden en te praten over wat hen is overkomen. Een voorbeeld wordt gegeven aan de hand van het Bijbelse verhaal van Job, waarin hij zijn gevoelens uitte tijdens moeilijke tijden: 'In de Bijbel lees je over de ellende die Job meemaakte. Toen Job het extreem moeilijk had, zei hij: 'Ik zal spreken in mijn bittere ellende!' Dat is een goed voorbeeld om te volgen. Vertel iemand die je vertrouwt wat er is gebeurd' (CGJG, 2018, p. 25).

Slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen dus te maken krijgen met zowel praktische als religieuze hulpvragen, maar daarnaast ook met psychische problemen (zie hoofdstuk 12 en 13). Hierbij is het van belang dat mensen bij wie slachtoffers aankloppen, weten wanneer iemand moet worden doorverwezen naar professionele hulp, geeft een respondent (expert #3) aan:

> 'Daar zit ook wel iets in van dat de predikant soms geacht wordt alles zelf te kunnen en te doen. Of dat het binnen de kerk opgelost moet worden. Terwijl ik denk: God gebruikt iedereen hiervoor. Dat ligt niet alleen bij de kerk. Ook dat is een kwestie van kennis.'

In evangelische en pinkstergemeenschappen is dit risico mogelijk groter omdat van voorgangers en andere leiders vaak geen theologische opleiding wordt geëist, waar dit soort kennis gedeeld wordt.[520] Daarnaast kan de aandacht voor de geestelijke wereld binnen de evangelische en pinksterbeweging er mogelijk voor zorgen dat mensen te laat bij professionele hulp terechtkomen wanneer zij dit nodig blijken te hebben (Boogaard et al., 2009; paragraaf 10.4.1 en 11.3.3). Het belang van tijdig doorverwijzen naar professionele hulp blijkt ook uit het interview met een van de slachtoffers in dit onderzoek:

> 'Ik kwam op een gegeven moment in een evangelische gemeenschap, en ik heb daar pastorale hulp gehad. Ik denk dat zij, als ik nu terugkijk, te veel mijn moeder wilde spelen en niet goed haar eigen grenzen wist te stellen als in: wat kan ik, wat is goed om te doen als pastoraal begeleider en wat niet. Bij haar ben ik ongeveer tien jaar geweest, en toen zei ze dat ik het wel alleen ging redden. (…) Het was niet toereikend. Mijn problematiek is veel te complex. Sowieso is de meeste pastorale zorg vaak een kortdurend iets, en mijn problematiek is niet kortdurend. Ik ben met de pastoraal werker gaan wandelen, we hebben gebeden, we hebben gepraat. Als er was gezegd: jouw problematiek is inderdaad te groot, ik ga je proberen te helpen om een betere plek te zoeken, was ik daar waarschijnlijk niet heel erg blij mee geweest op dat moment. Maar ik denk dat het wel beter was geweest.'

Binnen islamitische gemeenschappen is in dit onderzoek geen zicht gekomen of er vanuit gemeenschappen of de moskee hulp is voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een respondent (respondent Safe Space Club) brengt wel naar voren dat slachtoffers binnen islamitische gemeenschappen vaak terechtkomen bij buurthuizen of bij jongerenwerkers, maar dat deze niet altijd zijn toegerust om te gaan met de complexiteit van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een diverse culturele en religieuze context. Zij benadrukt het belang van cultuursensitieve zorg,

[520] Daarnaast zijn er organisaties die specifiek pastorale trainingen of opleidingen verzorgen, zoals het Evangelisch College (Evangelisch College (z.d.). *Toerustingscursus Pastoraat*. Geraadpleegd op 8 mei 2026, van Volg de Toerustingscursus Pastoraat bij het Evangelisch College). Het hangt echter af van de individuele interesse en inzet van vrijwilligers in lokale gemeenschappen of zij dat soort scholing ook volgen of hebben gevolgd.

waarbij niet alleen de culturele achtergrond, maar ook professionele afstand en kennis van trauma centraal staan:

> 'Het is niet genoeg om enkel iemand van dezelfde achtergrond in te zetten. Je moet ook kunnen functioneren als professional. Anders bevestig je juist weer de normen die het probleem veroorzaken.'

Zij beschrijft een situatie waarin een jongerenwerker een slachtoffer moreel veroordeelde op basis van religieuze normen, wat leidde tot secundaire traumatisering in plaats van gehoord en gesteund te worden. Zulke ervaringen kunnen volgens de respondent voor slachtoffers het herstelproces negatief beïnvloeden, maar er ook voor zorgen dat hij of zij geen hulpverlening meer gaat zoeken uit angst voor veroordeling.

Ook in de zorg aan daders is goede kennis noodzakelijk. Deze kennis moet gaan over (het functioneren van) machtsverhoudingen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daders zijn geneigd hun macht en verantwoordelijkheid te bagatelliseren (ref: pastoraat daders), alsof het seksueel grensoverschrijdend gedrag hen ook overkwam. Ook kunnen daders stellen 'met God in het reine te zijn gekomen' omdat zij vergeving gevraagd hebben, waarbij voorbij gegaan kan worden aan de schade aan en verhouding tot het slachtoffer.[521] Andere valkuilen kunnen zijn: een gebrek aan kennis over mechanismen die spelen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag, te goedgelovig of meegaand zijn met de dader of verward raken door sympathie voor de dader. Het onderscheid tussen therapie (bij persoonlijkheidsstoornissen) en pastoraat (religieus; bij hulp met de relatie tussen God en mens) moet steeds helder blijven (REF: daderpastoraat).

11.3.2 Hulp bij zingeving na seksueel grensoverschrijdend gedrag

Uit een interview met een hulpverlener blijkt dat religieuze gemeenschappen, en met name hun leiders, een belangrijke rol kunnen spelen bij de verwerking van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Tegelijkertijd kan de invloed van geloof en religieuze interpretaties de manier beïnvloeden waarop slachtoffers, bijvoorbeeld uit islamitische gemeenschappen, omgaan met het verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag en hun zoektocht naar hulp. De complexiteit van het geloofsaspect werd in interviews benadrukt: een slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag kan zich schuldig voelen over wat er is gebeurd of zelfs geloven dat het seksueel grensoverschrijdende gedrag een straf van God is vanwege haar eigen gedrag (zoals flirten of seksuele activiteit in het verleden). Een veelvoorkomende vraag die de islamitische vrouwen hebben wanneer ze in dergelijke situaties terechtkomen, is of het seksueel grensoverschrijdende gedrag hun maagdelijkheid heeft aangetast en of dit gevolgen heeft voor hun huwelijkskansen (zie paragraaf 9.2). In sommige gevallen is er sprake van verwarring over wat slachtoffers bijvoorbeeld moeten vertellen aan een toekomstige echtgenoot, of hoe dit binnen de gemeenschap wordt gezien. De respondent (Respondent Safe Space Club) legt uit dat het belangrijk is voor deze vrouwen om geestelijke leiding te krijgen van een imam of een andere vertrouwde religieuze leider, omdat dat hen kan helpen te begrijpen dat wat hen is overkomen geen straf van God is en dat zij niet verantwoordelijk zijn voor wat hen overkomen is. Dit geloofsperspectief kan hen helpen om de schaamte en schuld los te laten die vaak

[521] Hier wordt in wetenschappelijk onderzoek ook wel naar verwezen als *spiritual bypass*, het spiritueel omzeilen van problemen door dusdanig te focussen op geestelijke oplossingen dat het werken aan een daadwerkelijke oplossing wordt vermeden (Cashwell et al, 2000; Picciotto et al, 2018).

gepaard gaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in een gemeenschap waar eer en reputatie zwaar kunnen wegen.

Daarnaast wordt in het interview het belang van het vinden van de juiste religieuze leider benadrukt, zodat deze niet traumatische ervaringen boven op de pijn van het slachtoffer legt, maar hen ondersteunt met een vertaling van de religie die hen helpt in hun herstelproces. Dit benadrukt het belang van cultuursensitieve en religiesensitieve hulpverlening, waarin de reactie van de gemeenschap, de imam of de familieleden belangrijk is voor hoe een slachtoffer zich verder kan ontwikkelen en genezen. De nadruk ligt dus op de behoefte aan geruststelling en duidelijkheid vanuit een religieus kader. Dit kan variëren van vragen over het al dan niet behouden van maagdelijkheid tot de uitleg dat een vrouw in haar huwelijk het recht heeft om niet gedwongen te worden tot seksueel contact door haar man. Het is daarin volgens de respondent belangrijk dat vrouwen zich ondersteund voelen binnen hun geloof, zodat ze hun ervaringen kunnen verwerken zonder het gevoel te hebben dat ze in de ogen van hun gemeenschap of binnen hun geloof worden veroordeeld. Dit laat zien hoe belangrijk de rol van de imam kan zijn in de verwoording van zulke gevoeligheden en bij het bieden van het juiste advies bij seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Toch kan het volgens dezelfde respondent moeilijk zijn voor slachtoffers om zelf naar een imam toe te stappen om dit soort vraagstukken te bespreken; niet omdat dit niet mag, maar vaak vanwege verschillende sociale en culturele barrières. Een belangrijke factor hierbij is de hoge drempel die slachtoffers ervaren. Een imam wordt vaak gezien als een gezaghebbend figuur binnen de gemeenschap, wat een zekere afstand creëert tussen hem en de mensen die met vragen over persoonlijke of gevoelige kwesties komen. Dit maakt het voor slachtoffers lastig om in hun eentje naar een imam te stappen, vooral als het gaat om ernstige kwesties zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ook wordt volgens de respondent in veel gevallen verwacht dat een vrouw, wanneer ze naar de imam gaat, vergezeld wordt door een *mahram* (een mannelijke familiebetrokkene, zoals een vader, broer of echtgenoot). Dit kan de situatie nog moeilijker maken, bijvoorbeeld als de misbruiker zelf haar *mahram* is. Dit creëert mogelijk een dubbele barrière: de sociale druk om familie- en religieuze normen na te leven enerzijds, en de praktische en emotionele uitdaging om zich uit te spreken over iets zo ingrijpends anderzijds.

Volgens een andere respondent (respondent Safe Space Club) speelt de ‘verheven status van de imam ook mogelijk een rol. In veel gemeenschappen heeft de imam een autoritaire positie, dit kan de drempel verder verhogen voor slachtoffers. Veel moslims hebben de neiging om respectvol en terughoudend te zijn tegenover imams, waardoor het idee om een persoonlijk en kwetsbaar gesprek aan te gaan ontmoedigend kan zijn. Deze respondent benadrukt dat anonimiteit essentieel is voor slachtoffers die een imam willen benaderen met vragen over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Volgens hem is volledige vertrouwelijkheid en anonimiteit de voorwaarde om mensen zich veilig te laten voelen en hun verhaal te delen, zeker als het hele gezin betrokken is. Soms kiest men er daarom voor om contact te hebben met een imam van de eigen moskee, maar dan op afstand, bijvoorbeeld telefonisch. De respondent geeft aan dat in sommige moskeeën geestelijken hun telefoon beschikbaar stellen als informatiepunt, waar vooral vragen over relaties – zoals problemen met een partner of een tweede vrouw – en seksualiteit beantwoord kunnen worden.

In hoofdstuk 12 en 13 wordt verder ingegaan op zingeving en betekenisgeving na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context.

11.3.3 Negatieve visie op psychische problemen en seculiere hulpverlening

Het doorverwijzen van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag naar seculiere hulpverlening, zoals traumabehandelingen binnen de ggz, hangt sterk samen met de opvattingen over psychische problemen en het vertrouwen in professionele ondersteuning buiten de eigen religieuze gemeenschap (zie ook paragraaf 10.4.1). Die ervaring deelt ook één van de gesproken slachtoffers, die pastorale hulp zocht in de pinkstergemeente waar zij naartoe ging:

> 'Maar daar wordt wat mij is overkomen ook weggeschoven. Daar is geen pastorale hulp voor. Ze weten gewoon absoluut niet wat ze ermee moeten. Want gaan ze erop in, dan erkennen ze het, en dan moeten ze er iets mee. Maar wat? En geestelijke gezondheidszorg buiten de kerk, dat hoort niet. Dus ze adviseren ook niet om te praten met een seksuoloog of zo. En dat is de frictie vind ik. Dat de deskundigen op dit gebied vaak weinig kennis hebben van wat er in de kerk speelt, en de kerk wil het pastoraat niet uit handen geven of in overleg met de buitenwereld doen. Daardoor mis je gewoon goede hulpverlening.'

In het kader van psychische problemen verdienen christenen met een migratieachtergrond extra aandacht. Er ligt in deze groep nog vaak een taboe op psychisch lijden. Vanuit de gedachte dat God alles goed maakt, ervaren deze mensen veel schuld en schaamte als zich toch psychische problemen voordoen, en dat heeft een zeer isolerende werking (Brinckman-Reigina, 2022).

In protestantse kerken is doorgaans wel openheid tegenover seculiere hulpverlening. Zo kunnen predikanten die zich schuldig maken aan seksueel grensoverschrijdend gedrag expliciet therapie en/of supervisie opgelegd krijgen (zie paragraaf 6.4). Bij een positief verloop betekent dit dat een predikant een tweede kans krijgt en in het ambt mag blijven. Het ontbreken van vaardigheden of kennis in religieuze gemeenschappen over tijdig doorverwijzen, kan tot gevolg hebben dat daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag echter geen verantwoordelijkheid nemen door bijvoorbeeld te snel over vergeving te spreken (paragraaf 10.5.3), of het ambtsgeheim misbruiken om mensen te verbieden over seksueel grensoverschrijdend gedrag te spreken (zie paragraaf 11.3.4). Een pastor kan dan te meegaand zijn met de dader of het onderscheid tussen therapie en pastoraat niet helder hebben (PKN, 2004).

Een voorbeeld van een gemeenschap die in haar gemeenschapsliteratuur het belang van het inschakelen van seculiere hulp voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag benadrukt, is de CGJG. Binnen de gemeenschap wordt de geestelijke verzorging van slachtoffers doorgaans toevertrouwd aan ouderlingen. Er is geen onafhankelijke vertrouwenspersoon beschikbaar. Bovendien zijn ouderlingen niet specifiek getraind in de omgang met slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het initiatief om seculiere hulpverlening te zoeken ligt daarom primair bij het slachtoffer zelf. In het Ouderlingenhandboek van 2019 wordt hierover het volgende vermeld:

> 'Naast de geestelijke begeleiding die door de ouderlingen wordt geboden, kan het slachtoffer of haar familie ook behoefte hebben aan andere vormen van ondersteuning. Zo kan een volwassen zuster die in haar kindertijd misbruik heeft meegemaakt, ervoor kiezen om steun en bemoediging te zoeken bij een meelevende zuster (Spr. 17:17). Ook kan het slachtoffer of haar familie besluiten om een professional in de geestelijke gezondheidszorg te raadplegen. Of een

slachtoffer of haar familie behandeling zoekt bij psychiaters, psychologen of therapeuten, is een persoonlijke beslissing (Gal. 6:5).'[522]

Een vertegenwoordiger van de CGJG stelt verder in een interview dat er al lang aandacht is voor het belang van het zoeken van medische en juridische hulp bij seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de organisatie, en leest een stukje voor:

'(…) dit is een Ontwaakt van 8 maart 1993[523], en daar wordt bijvoorbeeld gezegd: als u verkracht wordt, zoek medische hulp, vraag als u dat wenst om begeleiding van een adviseur voor verkrachtingsslachtoffers bij medische en juridische procedures. Bel zo gauw u daartoe in staat bent de politie.'

Hoewel dit al decennialang zo gecommuniceerd wordt, bestaan er toch veel verhalen en percepties binnen en buiten de gemeenschap dat het zoeken van seculiere hulp niet toegestaan zou zijn. De vertegenwoordiger van de CGJG geeft aan dat dit waarschijnlijk voortkomt uit oude misverstanden of gebeurtenissen uit het verleden, maar benadrukt dat volgens zijn ervaring en opvoeding binnen de gemeenschap professionele hulp altijd beschikbaar en geoorloofd is, ook in zulke ernstige gevallen. Een andere respondent (expert #11) merkt op dat ook tijdens recente bijeenkomsten hiervoor inmiddels meer aandacht is en het zoeken van psychologische hulp actief wordt besproken binnen de gemeenschap:

'Ik heb gezien dat er een langzame ontwikkeling is naar het juist wel aanvaarden van psychologische ondersteuning. Vroeger was dat nog echt taboe; het onderwijs of de opleidingen buiten de organisatie zijn Satans wereld, dus als je naar een psycholoog gaat, dan ga je eigenlijk de wijsheid van Satan halen. Dat is heel lang zo geweest. Ik zag een tijd geleden in een *broadcasting* waar een stel geïnterviewd werd waarin de vrouw depressies had en hulp buiten de gemeenschap is gaan zoeken. Toen dacht ik; dit is een mooie ontwikkeling. Want ik denk dat bidden een enorme kracht kan zijn voor mensen, maar er moet ook wat anders naast zijn.'

11.3.4 Geheimhouding in het ambt, de biecht en het verschoningsrecht

In ieder geval in de protestantse kerken en de RKK geldt geheimhouding voor iedereen die een ambt bekleedt. Daarnaast geldt in de RKK ook het biechtgeheim. Deze vertrouwelijkheid kan waardevol zijn voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag: 'Het feit dat mensen ervan op aan kunnen dat wat zij in vertrouwen vertellen ook in vertrouwen bewaard wordt, maakt het mensen mogelijk te spreken' (PKN, 2022b, p. 32). Dit geldt in het bijzonder wanneer de ambtsdrager ook de dader kent, of wanneer het slachtoffer vreest voor de reactie van de gemeenschap. Er mag door een ambtsdrager in protestantse kerken dan ook geen beroep gedaan worden op het ambtsgeheim wanneer deze de beklaagde van het seksueel grensoverschrijdend gedrag is. Het ambtsgeheim wordt dan namelijk gebruikt om

522 Vertaling van Engelse tekst: 'In addition to the spiritual shepherding provided by the elders, the victim or her family may desire other assistance. For example, an adult sister who suffered abuse as a child may choose to approach an empathetic sister for emotional support and encouragement (Prov. 17:17). Or the victim or her family may decide to consult a mental-health professional. Whether a victim or her family pursues treatment from psychiatrists, psychologists, or therapists is a personal decision (Gal. 6:5).' (CGJG, 2019, p. 114).

523 JW.org (z.d.). *Hoe met verkrachting om te gaan.* Ontwaakt! 1993. Geraadpleegd op 6 april 2026, van Hoe met verkrachting om te gaan — Watchtower ONLINE LIBRARY

misbruik van het ambt geheim te houden (HHK, 2019, p. 20), zoals in het verleden is voorgekomen (PKN, 2022b, p. 29).

In de context van seksueel grensoverschrijdend gedrag is het biechtgeheim in de RKK vaak een punt van discussie, omdat het in het verleden wel eens misbruikt werd om slachtoffers en omstanders het zwijgen op te leggen of om geen aangifte te doen bij de politie (Commissie-Deetman, 2011). Volgens de Gedragscode Pastoraat is een dergelijke toepassing van de biecht onrechtmatig. In dit document wordt duidelijk onderscheid gemaakt tussen het biechtgeheim en geheimhouding. Het biechtgeheim geldt alleen in de context van informatie die gedeeld is om het boetesacrament te ontvangen. In alle andere situaties geldt geheimhouding zoals het ambtsgeheim in de protestantse kerken geldt: 'Alle informatie, verkregen in het kader van pastorale zorg en geestelijke begeleiding, is en blijft vertrouwelijk, behalve in het geval van dwingende professionele redenen of wanneer de wet dat vereist. Bijvoorbeeld bij huiselijk geweld' (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2018).[524]

11.4 Verhouding tot regulier recht en seculiere procedures

In deze paragraaf wordt een aantal voorbeelden gegeven van de verhouding van religieuze gemeenschappen ten opzichte van het reguliere (straf)recht en niet-religieuze procedures, zoals die in Nederland beschikbaar zijn wanneer er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag en eventuele hulpvragen die daaruit voortvloeien. Deze onderwerpen konden binnen de reikwijdte van het rapport niet uitgebreid worden besproken, maar kunnen wel belangrijk zijn. Daarvoor wordt eerst de scheiding van kerk en staat kort toegelicht (paragraaf 11.4.1), waarna enkele algemene factoren uitgelicht worden die een rol kunnen spelen (paragraaf 11.4.2), waaronder aangiftebereidheid (11.4.3).

11.4.1 Scheiding van kerk en staat

In Nederland is bepaald dat de overheid zich niet met de inhoud van religieuze samenkomsten bemoeit, en dat de kerk en andere religieuze gemeenschappen geen direct politieke macht hebben. Dat wordt ook wel de scheiding van kerk en staat genoemd. Dit is niet expliciet in wetgeving vastgelegd, maar 'wordt geacht besloten te

[524] '7. Geheimhouding 7.1. Het behoort tot de sociale veiligheid dat alle informatie, verkregen in het kader van pastorale zorg en geestelijke begeleiding, vertrouwelijk is en blijft, behalve in het geval van dwingende professionele redenen of wanneer de wet dat vereist. 7.2. Als er duidelijk en onmiddellijk gevaar bestaat, mag degene die pastorale zorg verleent of geestelijke begeleiding geeft uitsluitend zoveel informatie vrijgeven als noodzakelijk is om de betrokkenen te beschermen en schade te voorkomen. Hij consulteert een collega, alvorens hij die informatie vrijgeeft.10 10 Het bovengenoemde Basismodel meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling (zie noot 6) geeft aan hoe te handelen bij signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling (samengevat: breng de signalen in kaart; raadpleeg een collega, het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling of het Steunpunt Huiselijk Geweld; ga het gesprek aan met de cliënt (of haar/zijn ouders); inschatten van risico, aard en ernst; organiseer hulp of doe melding). 13 7.3. Alvorens informatie wordt vrijgegeven, dient degene die pastorale zorg verleent of geestelijke begeleiding geeft, indien mogelijk, betrokkenen hiervan en van mogelijke gevolgen op de hoogte stellen. 7.4. Kennis die alleen voortkomt uit persoonlijk contact mag alleen in openbare presentaties worden gebruikt wanneer deze geanonimiseerd is. 7.5. Het biechtgeheim is onschendbaar (canon 983 CIC). Onder geen enkele omstandigheid mag informatie die met het oog op het ontvangen van het boetesacrament is gegeven, worden bekendgemaakt; ook het indirect doorgeven van informatie is onder geen enkele voorwaarde toegestaan.' (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2018, p. 12)

liggen in het stelsel van de Grondwet'[525] en wel in de artikelen 1[526], 3[527], 6[528] en 23[529]. De focus van deze scheiding, die voor dit onderzoek relevant is, ligt op de organisatievrijheid van kerkgenootschappen (de officiële juridische term, maar dit kunnen ook andere religieuze gemeenschappen zijn dan enkel christelijke). Een voorbeeld hiervan is een casus van een rechtszaak waar een priester veroordeeld werd voor grensoverschrijdend gedrag en het bezit van kinderporno. Hij kreeg door de rechter echter geen beroepsverbod opgelegd, terwijl het OM dit wel eiste. De rechter liet deze maatregel over aan de kerk.[530]

Deze organisatievrijheid houdt in dat kerkgenootschappen een grote mate van vrijheid genieten om hun eigen wet- en regelgeving in te vullen, mits deze niet in strijd is met de Nederlandse wet. Zij worden geregeerd door hun eigen statuut. Dit wordt met name bij de protestantse kerken en de RKK zichtbaar. Zij hanteren een uitgebreid kerkelijk wetboek (zie ook paragraaf 6.4 en paragraaf 7.4). Een respondent (expert #6) legt uit dat de invulling hiervan vanouds over drie zaken gaat: wie de leiding heeft, hoe de verhouding tussen lokale kerk en landelijke kerk is, en hoe de verhouding tussen kerk en staat is. De vertegenwoordiger van de RKK illustreert dit als volgt:

> 'De RKK heeft een eigen pensioenfonds, die zich moet houden aan de Nederlandse pensioenwet. Als de kerk een pand verkoopt of een arbeidsovereenkomst aangaat, dan houdt zij zich aan het burgerlijk recht. Het is een kerkelijke instelling, en staat onder het gezag van de bisschoppen. Daarom is het canoniek recht van toepassing.'

Naast een kerkgenootschap kan een religieuze gemeenschap ook de vorm van een stichting of vereniging aannemen, iets dat vooral voorkomt in de evangelische en pinksterbeweging en islamitische gemeenschappen, maar ook in boeddhistische gemeenschappen. Deze zijn qua organisatie wel gebonden aan de voorwaarden die voor stichtingen en verenigingen, maar genieten wat betreft inhoudelijke invulling de geldende godsdienstvrijheid (expert #6).

---

525 Vermeulen, B. P., & Van Bijsterveld, S. C. (z.d.). *Artikel 6 – Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging.* Nederlandse Rechtstaat. Geraadpleegd op 13 januari 2026, van Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging - Nederland Rechtsstaat.

526 Welke luidt: Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, handicap, seksuele gerichtheid of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.

527 Welke luidt: Alle Nederlanders zijn op gelijke voet in openbare dienst benoembaar.

528 Welke luidt: (lid 1) ieder heeft het recht zijn godsdienst over levensovertuiging, individueel of in gemeenschap met anderen, vrij te belijden, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet. (lid 2) De wet kan ter zake van de uitoefening van dit recht buiten gebouwen en besloten plaatsen regels stellen ter bescherming van de gezondheid, in het belang van het verkeer en ter bestrijding of voorkoming van wanordelijkheden.

529 Welke, in het kort, de vrijheid van onderwijs regelt, en stelt dat openbaar en bijzonder onderwijs gelijkgesteld zijn, wat onderwijs op basis van religieuze, levensbeschouwelijke of pedagogische grondslag mogelijk is.

530 Munsterman, H. (2024, 24 oktober). Volendamse priester veroordeeld wegens kinderporno 'van ernstigste categorie'. Wat kan de kerk? *Nederlands Dagblad*. Geraadpleegd op 28 juli 2025, van Volendamse priester veroordeeld wegens kinderporno 'van ernstigste categorie'. Wat kan de kerk? - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland; het zij hierbij opgemerkt dat de strafrechter wel het ontzetten uit een ambt als bijkomende straf aan een veroordeelde kan opleggen. Dit is in beginsel ook van toepassing op geestelijken, maar vanwege de scheiding tussen kerk en staat zal de strafrechter hier terughoudendheid moeten betreden. Het is immers bij uitstek aan de religieuze gemeenschap om te bepalen over het 'ontslaan' van hun medewerkers (Van Drimmelen & Van der Ploeg, 2014).

11.4.2 *Verhouding religieuze en seculiere procedures*

Gezien de vrijheid van religieuze gemeenschappen om de eigen organisatie vorm te geven, en daarmee ook de al dan niet aanwezige interne procedures die gelden in geval van seksueel grensoverschrijdend gedrag, is het belangrijk om te kijken hoe deze interne procedures zich verhouden tot seculiere procedures zoals het doen van aangifte en eventueel strafrechtelijke vervolging. Protestantse kerken volgen bijvoorbeeld in hun interne (klachten)procedure altijd de uitspraak van een rechter, als iemand schuldig bevonden wordt van seksueel grensoverschrijdend gedrag.[531]

Doordat de interne – religieuze – procedure altijd *naast* de seculiere strafrechtelijke procedure loopt, kan het voorkomen dat er verschillende conclusies worden getrokken over de dader. Terwijl de dader volgens de seculiere procedure mogelijk strafrechtelijk veroordeeld wordt, kan in de religieuze procedure, afhankelijk van de uitkomst van de beoordeling, tot een andere conclusie gekomen worden.

Dit kan een lastige situatie veroorzaken voor slachtoffers, aangezien de beoordeling van of omgang met een dader binnen de gemeenschap in strijd kan zijn met een eventuele strafrechtelijke beoordeling. Als de religieuze procedure tot een andere conclusie komt dan is getrokken in de strafrechtelijke procedure, bijvoorbeeld omdat de dader berouw toont voor zijn daden, dan kan het slachtoffer zich opnieuw in twijfel getrokken voelen.

11.4.3 *Aangiftebereidheid*

Het lijkt erop dat de aangiftebereidheid van slachtoffers na seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloed kan worden door de in hoofdstuk 9 en 10 genoemde factoren (zoals de invloed van de visie op seksualiteit en man-vrouwverhoudingen op de bespreekbaarheid van seksueel grensoverschrijdend gedrag, en de angst voor het verlies van de gemeenschap; zie ook 'Politiecontacten' in hoofdstuk 2), terwijl de geïnterviewde vertegenwoordigers van de onderzochte gemeenschappen allemaal aangeven slachtoffers vrij te laten in het doen van aangifte (en dit in gevallen van seksueel kindermisbruik meestal ook te verplichten). Ook in de onderzochte interne documenten is er geen aanleiding gevonden om te suggereren dat aangifte actief wordt ontmoedigd. In een interview reflecteren vertegenwoordigers van de CGJG op de vraag waarom er dan toch met enige regelmaat verhalen naar buiten komen dat aangifte ontmoedigd wordt binnen de gemeenschap als het gaat over seksueel (kinder)misbruik of grensoverschrijdend gedrag:

> 'Dat is een zorg die we ook met u delen. En als daar dingen misschien in het verleden anders hadden kunnen gaan, dan is dat zeer te betreuren. Ik persoonlijk, en dan ben ik nog niet zo heel oud, heb niet anders geleerd, ook binnen de organisatie, dat die mogelijkheid er altijd is en dat dat altijd vrij staat en dat je altijd professionele hulp of andere hulp kan zoeken. Waarom zou je wel naar de politie kunnen gaan als je een ruzie met je buren hebt, waarom zou je voor zoiets verschrikkelijks niet naar de politie kunnen gaan? Ik ben opgevoed als een van

[531] PKN (2024a): GR ord. 10-11: 'tenzij tegenbewijs geleverd is' in geval van vrijspraak door de reguliere recht. Dat kan bijvoorbeeld betekenen dat een kerkelijk rechter wél tot de conclusie komt dat er sprake is van ambtsmisbruik. Deze kerkelijke criteria zijn vaak strenger. Bij een 'romantische relatie' bijvoorbeeld. Zie ook de kerkorde van de CGK: 'De kerk heeft het recht om in zaken van opzicht en tucht haar eigen kerkelijke regels op te stellen, zolang deze niet in botsing komen met de regelgeving van het strafrecht in de samenleving. Uit rechterlijke uitspraken is op te maken dat de rechter daarop scherp toeziet. Dit betekent onder meer dat ook het fundamentele zogeheten ne bis in idem-beginsel van toepassing is op de kerkelijke tucht: niemand mag twee keer veroordeeld worden in eenzelfde tuchtzaak.' (CGK, 2022, p. 132).

> Jehova's Getuigen, en ik heb nog nooit het idee gehad dat ik daarmee niet naar de politie zou kunnen gaan, als zoiets mij zou kunnen gebeuren. (…) We kunnen natuurlijk ook niet inderdaad voor alle gevallen spreken, natuurlijk zijn er, zal het zeker niet 100 procent van de gevallen goed zijn gegaan, of het beleid uitgevoerd zijn zoals we dat voorstaan.'

Zoals naar voren kwam in paragraaf 10.4.2 kunnen in hechte gemeenschappen, zoals die van de CGJG, sociale en ideologische factoren een grote invloed hebben op haar leden, waardoor slachtoffers minder snel geneigd zijn hulp in te schakelen of aangifte te doen. In onderzoeksrapporten en ervaringsverhalen komt vaak naar voren dat de gemeenschap het doen van aangifte ontmoedigt en seksueel kindermisbruik niet aan de autoriteiten meldt, bijvoorbeeld om de reputatie van de gemeenschap te verbergen en dergelijke kwesties 'intern' op te lossen (van den Bos et al, 2019; Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2016).

Sommige leden van de gemeenschap gaan ervan uit dat het doen van aangifte niet wenselijk is (Van den Bos et al., 2019; Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2016). Daarbij kunnen interpretaties van religieuze principes, zelfs wanneer deze niet (meer) expliciet in de richtlijnen zijn vastgelegd, van invloed zijn. Er wordt door twee respondenten (expert #11 en een slachtoffer) aangegeven dat slachtoffers binnen de gemeenschap subtiele signalen van ontmoediging kunnen ontvangen vanuit ouderlingen of leden wanneer zij seksueel grensoverschrijdend gedrag openbaar maken die hen ontmoedigen om dit te melden bij de politie. Dit kan bijvoorbeeld ontstaan uit het advies om problemen 'in Jehovah's handen' te laten, het vermijden van juridische stappen als er onvoldoende bewijs is, het idee dat men een 'broeder' niet voor de wereldlijke autoriteiten zou moeten brengen, of ouderlingen die het belang van het beschermen van de gemeenschap te benadrukken. Een van de respondenten (expert #11) wijst er ook op dat niet zozeer het interne rechtssysteem, maar eerder de heersende normen en waarden binnen de gemeenschap dit kunnen belemmeren.

Dergelijke (impliciete) verwachtingen of suggesties kunnen het volgens ervaringsverhalen voor slachtoffers moeilijk maken om hun ervaringen te delen of juridische stappen te ondernemen, ook wanneer de formele richtlijnen het melden op papier toestaan. Een van de respondenten (expert #11) legt de mogelijke innerlijke strijd uit van iemand die binnen de religieuze gemeenschap leeft en geconfronteerd wordt met een moreel en praktisch dilemma van het wel of niet doen van aangifte. De overtuigingen die zijn meegegeven tijdens de opvoeding spelen hierbij ook een rol:

> 'Je bent opgevoed met bepaalde waarden als dat je je broeder en je zuster niet voor het gerecht mag dagen. Dat staat letterlijk in de Bijbel. Dat zijn natuurlijk dingen die helemaal in je hoofd vastzitten, ook van: ik mag geen smet werpen op Jehovah's naam en ik wil ook eigenlijk helemaal niet dat het bekend wordt bij iedereen. Want het is zo'n hechte kleine gemeenschap. Je zit in die hele veilige wereld... Je probeert echt je leven helemaal in te richten naar deze organisatie. Je gaat scenario's afwegen van stel, ik ga wel naar de politie en iemand wordt wel vervolgd dat wil nog steeds niet zeggen dat hij veroordeeld wordt in de gemeente. In die zin is het zo moeilijk om in twee werelden tegelijk te leven want dat is eigenlijk wat er dan gebeurt. Stel dat je dat uitstapje dan maakt en je gaat naar de politie en iemand wordt opgepakt en iemand wordt misschien zelfs veroordeeld; als diezelfde persoon voor dat vergrijp bij de ouderlingen is geweest misschien zelfs voor een gerechtelijk comité heeft gestaan en daar voldoende berouw heeft

getoond dan zullen zij hem niet veroordelen en dan heb je daar nog steeds mee te dealen dat iemand gewoon weer mag terugkeren binnen de gemeenschap.'

Het delen van ervaringen of het doen van aangifte bij seksueel grensoverschrijdend gedrag kan in deze context als een risicovolle stap worden gezien, zeker omdat een strafrechtelijke veroordeling niet direct hoeft te betekenen dat iemand ook religieus veroordeeld wordt, of later weer opgenomen wordt in de gemeenschap na het tonen van voldoende berouw.

11.5 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is bekeken welke rol knelpunten binnen bestaande interne procedures van de onderzochte religieuze gemeenschappen kunnen spelen in de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze knelpunten betreffen een praktische invulling van de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in deze gemeenschappen. Hiervoor is gebruikgemaakt van wetenschappelijke literatuur, interviews met vertegenwoordigers van de gemeenschappen en christelijke meldpunten, experts en interne documenten van de gemeenschappen. Daarnaast zijn deze procedures waar mogelijk getoetst aan de praktijk, door casuïstiek en ervaringsverhalen van slachtoffers te raadplegen. Daarbij moet rekening gehouden worden dat er variatie bestaat in de mate waarin deze bevindingen van toepassing zijn op lokale gemeenschappen en individuele gelovigen. Niet iedere lokale gemeenschap is op dezelfde manier geïnformeerd over geldende procedures en beschikbare voorzieningen (als deze al aanwezig zijn). De bevindingen moeten in dat perspectief gelezen worden.

Deze bevindingen zijn onderverdeeld in drie thema's: knelpunten bij interne procedures in de praktijk, zorg en hulp vanuit de religieuze gemeenschappen en verhouding tot regulier recht en seculiere procedures. Van daaruit worden de gevonden factoren gepresenteerd en de manier waarop zij invloed kunnen uitoefenen op de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

11.5.1 Knelpunten bij interne procedures

Het inrichten van interne procedures en beleid door religieuze gemeenschappen garandeert geen goede omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag, al kan het een helpend vertrekpunt zijn. Niet alle onderzochte religieuze gemeenschappen kennen een interne procedure. Verschillende knelpunten bij de bestaande procedures zijn in het onderzoek naar voren gekomen.

Niet-helpende voorwaarden bij interne procedures
Sommige onderzochte procedures stellen voorwaarden waar een klacht aan moet voldoen om een interne procedure te starten, die mogelijk niet helpend kunnen zijn voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Ten eerste moet een klager in de RKK 'voldoende pogingen' ondernomen hebben het voorval zelf met de beklaagde te bespreken, wat bij grensoverschrijdend gedrag niet wenselijk is om onder meer de veiligheid van vooral het slachtoffer zelf (want die wil en/of kan de confrontatie met de dader mogelijk niet aan), maar ook van potentiële nieuwe slachtoffers, te beschermen.

Ten tweede moet bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in bijna alle procedures van de christelijke gemeenschappen, met uitzondering van de CGJG, sprake zijn van een pastorale (kerkelijke gezags)relatie om een interne klachtenprocedure te starten. Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen gedrag tussen gemeenteleden onderling, binnen het huwelijk of incest in een familie die bij de gemeenschap hoort, is hierdoor mogelijk minder of geen toegang tot de voorzieningen die in deze gemeenschappen zijn ingericht voor situaties na seksueel grensoverschrijdend gedrag (bijv. gemeentebegeleiding) terwijl vergelijkbare complexe situaties kunnen ontstaan als er geen sprake is van een pastorale relatie. Ook kunnen slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag buiten pastorale relaties hierdoor herstel en erkenning mislopen.

Ten derde is in de procedure van de CGJG bij ontkenning door de beklaagde een tweede getuige nodig om een interne procedure te starten. Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag is dit zeer ingewikkeld omdat dit juist vaak zonder getuigen plaatsvindt. Hierdoor ontstaat een risico dat slachtoffers niet voldoende serieus worden genomen, waardoor belangen van de dader en de gemeenschap zwaarder kunnen gaan wegen dan slachtofferbelangen.

Slachtofferbelangen in de procedures
Uit de resultaten blijkt dat het voor de onderzochte religieuze gemeenschappen die een interne procedure hebben niet altijd mogelijk is om de belangen van slachtoffers in het oog te houden en deze goed in de procedure te waarborgen. De focus van interne procedures lijkt meer te liggen op het beschermen en begeleiden van de dader en de gemeenschap, en de situatie zo snel mogelijk achter zich willen laten. Hierdoor kan steun, erkenning en genoegdoening voor slachtoffers ontbreken of niet voldoende geborgd zijn, ook na het afronden van de procedure.

Ook is naar voren gekomen dat de toepassing van interne procedures niet altijd voldoende voorkomt dat *victim blaming* plaatsvindt. Bovendien kunnen bepaalde richtlijnen of opvattingen binnen een gemeenschap aandacht vestigen op het gedrag van het slachtoffer, bijvoorbeeld door de vraag centraal te stellen of er sprake was van voldoende verzet. Hierdoor kan de indruk ontstaan dat slachtoffers mede verantwoordelijk worden gehouden voor het seksueel grensoverschrijdende gedrag. Dit kan bijdragen aan aanvullende schade aan slachtoffers zoals hertraumatisering, wat herstel en de meldingsbereidheid kan belemmeren.

Focus op minderjarigen
Sommige interne procedures richten zich alleen op minderjarige slachtoffers en dat kan een goede omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen volwassenen belemmeren. Voor dergelijk seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn in sommige gemeenschappen weinig of geen protocollen ontwikkeld. Dit kan ertoe leiden dat er minder aandacht is voor de preventie van dit type seksueel grensoverschrijdend gedrag, dat signalen ervan minder gemakkelijk worden herkend en dat er minder aandacht is voor de omgang ermee nadat het heeft plaatsgevonden. Hierdoor kan het moeilijker worden om dit gedrag bespreekbaar te maken.

(On)mogelijkheid tot anonimiteit
De mogelijkheid om anoniem melding te doen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, of anoniem te blijven in interne procedures van religieuze gemeenschappen, is in de meeste religieuze gemeenschappen niet mogelijk. Anoniem melden kan wel helpen om de meldingsbereidheid voor slachtoffers te vergroten en hen te beschermen

tegen negatieve reacties vanuit de gemeenschap. In de enkele procedures en gemeenschappen waarbinnen dit wel mogelijk is, bestaat echter wel het risico dat slachtoffers, door anoniem te blijven, ook niet de steun en erkenning krijgen vanuit de gemeenschap die zij vaak nodig hebben.

Berouw als onderdeel van de procedures
Binnen de onderzochte christelijke gemeenschappen maakt berouw (het tonen van spijt, o.a. om vergeven te worden) vaak deel uit van de interne procedures. Dit kan de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden, als dit de enige of de belangrijkste voorwaarde is voor herstel van de positie van de dader in de gemeenschap en er geen andere concrete maatregelen genomen worden. De beoordeling van berouw is moeilijk objectief uit te voeren, waarbij het risico bestaat dat liefde voor de dader of angst voor openbaarmaking van seksueel grensoverschrijdend gedrag (bewust of onbewust) meeweegt in de interne procedure. Wanneer berouw centraal staat zonder aanvullende maatregelen gericht op toezicht en gedragsverandering, kan onduidelijk blijven in hoeverre risico's op herhaling voldoende worden beperkt.

Onafhankelijkheid binnen de procedures
In de meeste onderzochte procedures wordt gestreefd naar een zo groot mogelijke onafhankelijkheid van betrokken personen, bijvoorbeeld in een klachtencommissie. Sommige gemeenschappen zetten hierbij personen in van buiten de gemeenschap, om elke schijn van belangenverstrengeling tegen te gaan. Toch is er een aantal punten aan te wijzen waar de onafhankelijkheid van de procedures in het geding kan komen. Met name op het niveau van leiderschap van religieuze gemeenschappen kennen mensen elkaar vaak, maar ook in kleine gemeenschappen zijn er veel onderlinge banden. Daarom kan het aanstellen van leden van een klachtencommissie door het leiderschap van de gemeenschap, het afhandelen van de procedure onbegeleid overlaten aan lokale gemeenschappen of het zitting nemen van leden uit dezelfde religieuze gemeenschappen (zoals de persoon bij die de melding is gedaan) deze onafhankelijkheid onder druk zetten. Dit kan mogelijk bij slachtoffers de suggestie wekken dat de procedure gericht is op de bescherming van de dader en de gemeenschap in plaats van op herstel voor hem/haar.

Kleine groep mensen verantwoordelijk voor uitvoering interne procedure
Hoewel de meeste onderzochte gemeenschappen vrij grote ledenaantallen kennen, ligt de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van hun interne procedures meestal bij een beperkte groep mensen. Als deze personen wegvallen, bijvoorbeeld door langdurige ziekte, kunnen interne procedures gemakkelijk vertraging oplopen of helemaal stil komen te liggen. Dit kan de toegang tot goede hulp aan en begeleiding van zowel slachtoffers, daders als gemeenschappen belemmeren.

Beperkte aandacht voor institutionele verantwoordelijkheid
De meeste onderzochte interne procedures zijn gericht op daders en slachtoffers zonder daarbij ook aandacht te besteden aan de verantwoordelijkheid die de religieuze gemeenschap draagt in zowel het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag als hoe hier vervolgens mee wordt omgegaan, terwijl dit onderzoek juist laat zien dat de gemeenschap hier ook een rol in kan spelen. Daarnaast laten onderzoek en slachtofferervaringen zien dat slachtoffers de religieuze gemeenschap als instituut verantwoordelijk kunnen houden voor (een deel van) de schade die zij hebben ondervonden, en gebrek aan erkenning voor deze schade kan verder herstel belemmeren.

11.5.2 Zorg en hulp vanuit religieuze gemeenschappen

Hoewel niet alle onderzochte gemeenschappen beschikken over een formele interne procedure, bieden zij wel allemaal in enige vorm zorg en ondersteuning aan hun leden. Deze ondersteuning kan variëren van praktische hulp tot geestelijke of pastorale begeleiding. Ook slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen van deze vormen van ondersteuning gebruikmaken. Sommige aspecten van deze hulp kunnen helpend zijn, terwijl andere minder helpend kunnen zijn. Deze worden hieronder nader besproken.

Niet tijdig doorverwijzen naar professionele hulpverlening
Hulp in religieuze gemeenschappen is vaak laagdrempelig en toegankelijk voor leden, waardoor mensen met problemen er snel terecht kunnen. Aan de andere kant betreft dit veelal geen specifieke kennis en hulp over en voor bijvoorbeeld psychische problemen, die voor kunnen komen bij slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag. Mensen moeten daarvoor tijdig worden doorverwezen naar professionele hulp, anders kan het risico ontstaan dat gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag onvoldoende behandeld worden of langer voortduren.

Hulp bij zingeving na seksueel grensoverschrijdend gedrag
Religieuze gemeenschappen, in het bijzonder religieuze leiders, kunnen in sommige situaties voor slachtoffers een belangrijke rol spelen bij een goede verwerking van en het herstel na seksueel grensoverschrijdend gedrag, met name bij vragen die raken aan zingeving en religie en religieuze duiding van hun ervaring, die specifiek bij slachtoffers in religieuze context kunnen ontstaan. Daarbij is het wel belangrijk dat er erkenning is voor de ervaring van het slachtoffer en de focus niet ligt op veroordeling (bijv. over het verlies van maagdelijkheid), wat juist schadelijk kan zijn voor het slachtoffer.

Negatieve visie op psychische problemen en seculiere hulp
In hoeverre slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context professionele hulp zoeken of hiernaar doorverwezen worden door anderen binnen de religieuze gemeenschap kan samenhangen met de wijze waarop over deze hulpverlening, maar ook over psychische problemen, wordt gedacht. Zo zijn er gemeenschappen waarbinnen een taboe heerst over psychisch lijden. Andere gemeenschappen benaderen psychische problemen grotendeels of uitsluitend als spirituele problemen of hebben geen vertrouwen in personen of instanties buiten de eigen gemeenschap (zie ook paragraaf 10.4.1). Dergelijke visies kunnen goede hulp aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag en goede verwerking van hun ervaring belemmeren.

Geheimhouding in het ambt, de biecht en het verschoningsrecht
In religieuze gemeenschappen die geheimhoudingsplicht hebben in bijvoorbeeld het ambt of de biecht wordt een veilige plek gecreëerd waar slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag hun verhaal kunnen doen. Dit kan de drempel verlagen voor slachtoffers om over hun ervaring te spreken en een ambtsdrager kan in deze context het slachtoffer wijzen op mogelijke vervolgstappen of passende hulpverlening.

Een verbod op het misbruik van deze geheimhouding is inmiddels in het beleid van in ieder geval de RKK en de protestantse kerken vastgelegd, omdat in het verleden is voorgekomen dat slachtoffers of omstanders onder de noemer van het ambts- of biechtgeheim het zwijgen werden opgelegd. Het biechtgeheim in de RKK blijft

absoluut, hoewel de kerk daarvoor in haar beleid gespecificeerd heeft dat geheimhouding alleen geldt in de context van informatie die gedeeld is om het boetesacrament (vergeving) te ontvangen.

Verschoningrecht kan eenzelfde beschermende alsook belemmerende functie hebben. Ook kan het beroep hierop doen door religieuze gemeenschappen mogelijk de aanpak van daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag belemmeren.

11.5.3 Verhouding tot regulier recht en seculiere procedures

In Nederland hebben religieuze gemeenschappen de grondwettelijke vrijheid om hun eigen organisatie in te richten. Sommige onderzochte gemeenschappen in dit rapport kiezen ervoor om in aanvulling op het burgerlijk recht ook een vorm van religieus recht te hanteren (waar ook de interne procedures onder vallen). Andere gemeenschappen kiezen voor zo min mogelijk regulering. De overheid heeft vanwege de scheiding van kerk en staat geen inspraak op deze keuzes. Verschillende factoren kunnen hier een rol in spelen.

Het ontbreken van interne procedures
Sommige religieuze gemeenschappen kiezen ervoor zo min mogelijk formele procedures vast te leggen, ook inzake seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit kan het risico verhogen dat deze gemeenschappen minder middelen hebben om adequaat met seksueel grensoverschrijdend gedrag om te gaan, wat in de meeste gevallen extra schade aan zowel slachtoffers als de gemeenschap kan veroorzaken.

Verhouding tot seculiere, wettelijke procedures
Het religieus recht mag nooit in strijd komen met de Nederlandse wet. Daarom bestaan interne procedures formeel gezien altijd in aanvulling op reguliere (strafrechtelijke) procedures, en dienen deze nooit als vervanging. Dit kan op twee manieren invloed uitoefenen op de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen.

Ten eerste kan religieuze rechtspraak tot een veroordeling leiden, terwijl een strafrechtelijke veroordeling achterblijft. Hoewel veel gemeenschappen een strafrechtelijke veroordeling zullen volgen (als iemand schuldig wordt bevonden aan bijvoorbeeld verkrachting, zullen veel religieuze gemeenschappen deze uitspraak in hun eigen procedure overnemen en mogelijk interne maatregelen nemen) kan het ook voorkomen dat iemand binnen de religieuze gemeenschap schuldig wordt bevonden, maar strafrechtelijk is vrijgesproken. Dit kan in protestantse kerken bijvoorbeeld voorkomen omdat zij een predikant niet langer geschikt vinden voor het ambt, wat de burgerlijke rechter niet zal beoordelen. Dit kan mogelijk extra bescherming en erkenning voor slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag opleveren binnen de religieuze gemeenschap.

Ten tweede zijn er religieuze gemeenschappen waarbinnen het religieuze recht (ofwel door berouw en vergeving, bij het ontbreken van religieus recht) tot een andere conclusie komt dan het strafrecht. Ook kan het zo zijn dat iemand na eventuele maatregelen kan terugkeren in de gemeenschap, ook op leiderschapsposities. Dit kan voor slachtoffers juist een gebrek aan erkenning opleveren en opnieuw een gevoel van onveiligheid binnen de gemeenschap bevestigen.

Slachtofferervaringen en hulpverlening

12 De ervaringen en hulpvragen van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen

12.1 Inleiding

Om een antwoord te geven op de vraag wat de specifieke hulpvraag, ervaring met hulpverlening en de omgang door religieuze gemeenschappen is van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen, is een literatuurstudie gedaan en zijn tien slachtoffers geïnterviewd (zie verder paragraaf 1.5.4). Voor de interviewleidraad van de interviews met deze slachtoffers wordt verwezen naar bijlage 9. Hiermee wordt beoogd een beeld te schetsen van de ervaringen van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context, en of bestaande hulpverlening hierbij toereikend is.
Het is belangrijk te vermelden dat de slachtoffers die zijn geïnterviewd een relatief grote bereidheid hadden om over hun ervaringen te spreken. Hierdoor biedt deze groep waardevolle inzichten. Tegelijkertijd betekent dit ook dat er beperkingen zijn aan de representativiteit van de data. Enerzijds is het aantal geïnterviewde slachtoffers niet voldoende om representatief te zijn voor alle slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Anderzijds zijn de verhalen en perspectieven van slachtoffers die niet of nauwelijks over hun ervaringen (kunnen) spreken in dit onderzoek niet aan bod gekomen. De weergave van deze data dient daarom met name ter illustratie van de besproken thematiek: om een concreet beeld te schetsen van daadwerkelijk geleefde ervaringen. Met andere woorden: seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat over mensen van vlees en bloed. Om recht te doen aan hun ervaringen heeft deze interviewdata een prominente plaats gekregen in hoofdstuk 12, waarbij de lezer met de genoemde beperkingen rekening dient te houden. De (deel)onderzoeksvragen die in dit hoofdstuk leidend zijn, luiden:

1 Wat is de hulpvraag van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen?
   a Welke hulpbehoeften van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen zijn er in binnen- en buitenland?

In onderstaande paragrafen komt achtereenvolgens aan bod: eerder onderzoek naar de unieke ervaringen van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen (paragraaf 12.2), de achtergrond van de tien slachtoffers die zijn geïnterviewd (paragraaf 12.3), de rol van religie en de religieuze gemeenschap in de ervaringen van deze slachtoffers (paragraaf 12.4) en algemene ervaringen van deze slachtoffers (paragraaf 12.5). Het hoofdstuk eindigt met de tussenconclusies bij dit hoofdstuk (paragraaf 12.6).

12.2 Eerder onderzoek naar slachtofferervaringen in religieuze gemeenschappen

Seksueel grensoverschrijdend gedrag komt zowel binnen als buiten religieuze gemeenschappen regelmatig voor. Uit de panelstudie (hoofdstuk 2) blijkt dat 16% van de mannelijke deelnemers en 11% van de vrouwelijke deelnemers in Nederland ervaring(en) heeft met seksueel grensoverschrijdend gedrag waarbij de dader

verbonden is aan een geloofsgemeenschap. Seksueel grensoverschrijdend gedrag kan daarbij ingrijpende en langdurige gevolgen hebben voor slachtoffers. Onderzoek naar algemene, niet specifiek religieuze gevolgen laat zien dat naast psychische klachten zoals posttraumatische stressstoornis, depressie, angststoornissen en problemen in relaties, ook lichamelijke, seksuele en reproductieve gezondheidsproblemen vaak voorkomen (Nagtegaal, 2012; en bleek ook uit interviews met de respondenten van Rutgers en CSG; zie verder hoofdstuk 13). Voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in geloofsgemeenschappen kunnen daar aanvullend unieke gevolgen of gerapporteerde problemen bijkomen die volgen uit de specifiek religieuze context, zoals religieus trauma en een gevoel van verraadtrauma. Daarnaast kan de religie of de religieuze gemeenschap ook ondersteunend werken, bijvoorbeeld middels religieuze copingstijlen, religieuze zorg of ondersteuning vanuit de geloofsgemeenschap (Ganzevoort, 2013; Pargament, 2002; Rudolfsson, 2019). Deze aspecten worden hieronder achtereenvolgens besproken.

12.2.1 Religieus trauma(syndroom)

Een van de unieke gevolgen voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context bestaat volgens Veerman (2005) uit de 'spirituele wond' die het seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft geslagen. In andere onderzoeken wordt hiernaar verwezen als een vorm van geloofstrauma of religieus trauma. Dit type trauma houdt in dat er een aantasting heeft plaatsgevonden van het spirituele fundament van het slachtoffer (Ganzevoort, 2013). Slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context kunnen hierdoor verstrikt raken in een existentiële crisis. Daarbij wordt hun vertrouwen in het geloofssysteem en de religieuze gemeenschap ernstig ondermijnd. Dit geldt ook voor slachtoffers die tot een religieuze gemeenschap behoren, maar het seksueel grensoverschrijdend gedrag daarbuiten ervoeren, lieten Rudolfsson & Tidefors (2015) zien in een inductieve thematische analyse van interviews met acht christelijke slachtoffers. Deze gevolgen zijn echter vaak sterker aanwezig wanneer de dader uit dezelfde religieuze (niet alleen christelijke) gemeenschap komt. Wanneer de dader daarnaast ook een belangrijke positie bekleedt in de gemeenschap (Cashwell & Swindle, 2018), of als er in de religieuze gemeenschap geen of minder ruimte is voor existentiële (geloofs)vragen, is de kans op religieus trauma het grootst (Farell, 2009; zie ook paragraaf 10.4.1). Zo kan een slachtoffer geloven dat de seksuele grensoverschrijding verbonden is aan 'Gods wil' (bijv. karma) en dit kan problemen opleveren voor het erkennen dat er sprake was van seksueel grensoverschrijdend gedrag en de verantwoordelijkheid van de dader. Daarnaast kan het belangrijk zijn ruimte te bieden voor zaken als de rouw over het verlies van een (op andere vlakken) waardevolle gemeenschap, het ervaren van een geloofscrisis of versterkt gevoel van machteloosheid rond het seksueel grensoverschrijdend gedrag (Cashwell & Swindle, 2018).

Naast religieus trauma kan ook sprake zijn van *Religious Trauma Syndrome* (religieus traumasyndroom). Dit is een breder en conceptueel omschreven syndroom dat betrekking heeft op een cluster van psychologische klachten die kunnen ontstaan na langdurige blootstelling aan autoritaire, dogmatische en controlerende religieuze systemen (Stone, 2013). In situaties waarin seksueel misbruik plaatsvindt binnen dergelijke religieuze structuren, kan religieus trauma samengaan met of bijdragen aan het ontstaan van religieus traumasyndroom, waarbij spirituele schade en psychologische klachten elkaar versterken.

Het bestaande onderzoek richt zich grotendeels op slachtoffers binnen christelijke gemeenschappen. Dit zorgt voor een beperking, omdat de bevindingen uit deze studies niet zonder meer te vertalen zijn naar slachtoffers uit andere religieuze of culturele contexten (Bizants, 2023). Hierdoor bestaat het risico dat specifieke kenmerken van niet-christelijke contexten, en de ervaringen van slachtoffers daarbinnen, onderbelicht blijven. In dit onderzoek is het daarom belangrijk om juist aandacht te hebben voor de diversiteit aan religieuze contexten waarin mensen seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen meemaken en hun herstel vormgeven.

12.2.2 Verraadtrauma

Het concept van *betrayal trauma* (verraadtrauma) van Freyd (1996) helpt de aantasting van het spirituele fundament van een slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context verder te verklaren. Dit is een vorm van trauma die ontstaat in een afhankelijkheidssituatie en wordt veroorzaakt doordat iemands vertrouwen of welzijn aanzienlijk wordt aangetast. Als dergelijke afhankelijkheidsrelaties zich in religieuze gemeenschappen voordoen, zoals een relatie met een geestelijke met ouderlijke of goddelijke status, maakt dit het erkennen en benoemen van het seksueel grensoverschrijdend gedrag bijzonder ingewikkeld. Zoals Ward (2011) laat zien, ervaren slachtoffers het ingaan tegen religieuze leiders soms als een aanval op God zelf, wat de drempel tot het aangeven van grenzen en spreken over seksueel grensoverschrijdend gedrag verder verhoogt. Alle vormen van misbruik kunnen een ervaring van verraadtrauma veroorzaken, alleen wordt in onderzoek hiernaar meestal gekeken naar de context van de familie, vrienden en collega's, en minder naar religieuze leiders en gemeenschappen (Cashwell & Swindle, 2018).

Waar dit wel gebeurt, wordt behalve over *betrayal trauma* ook wel gesproken over *institutional betrayal* (institutioneel verraad). Dit is het concept dat veilige en te vertrouwen geachte organisaties of gemeenschappen, naast individuele personen, ook schade kunnen doen aan degenen die van hen afhankelijk zijn (m.n. voor veiligheid en welzijn). Juist dit concept wordt vaak over het hoofd gezien door zowel slachtoffers, religieuze gemeenschappen alsook de hulpverlening (zie ook paragraaf 11.2.8). Dit vraagt om een andere kijk op het trauma dat voortkomt uit seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze een religieuze context (Smith & Freyd, 2014). Het zijn niet alleen de ernstige gevolgen van het seksueel grensoverschrijdend gedrag zelf, maar ook de impact van het langere tijd onderdeel uitmaken van een gemeenschap die moet worden heroverwogen. Deze impact kan namelijk een negatieve invloed hebben op de identiteitsontwikkeling, het wereldbeeld, het sociale vangnet en vaak ook andere leefgebieden. Dit geldt in het bijzonder voor mensen die als kind slachtoffer worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag door religieuze leiders en in deze geloofsgemeenschap blijven, omdat de afhankelijkheidspositie nog groter is en zij van jongs af aan in het religieuze systeem opgroeien (Easton et al., 2016).

Het gevoel van verraad kan in verschillende richtingen werken. Het kan enerzijds voelen als verraad door de dader en de gemeenschap, die niet in staat waren het seksueel grensoverschrijdend gedrag te herkennen of te stoppen en het slachtoffer te steunen, en anderzijds doordat zij de kant kiezen van de dader en het slachtoffer de schuld geven van het seksueel grensoverschrijdend gedrag (*victim blaming*; Cashwell & Swindle, 2018). Cashwell & Swindle (2018) zagen dit bijvoorbeeld bij slachtoffers binnen de Rooms-Katholieke Kerk, vanwege het systematisch bedekken van misbruik en bescherming van de daders, of bij een homoseksuele man die vanwege zijn

geaardheid afgewezen wordt door de gemeenschap waarin hij zich tot zijn coming-out welkom voelde, of bij een vrouw die in haar gemeenschap hulp zoekt voor huiselijk geweld, maar te horen krijgt dat zij het geweld zelf veroorzaakt omdat zij niet onderdanig genoeg is aan haar echtgenoot. Bij slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een geloofsgemeenschap kan op eenzelfde wijze sprake zijn van een diep gevoel van in de steek gelaten zijn door het systeem waarvan zij juist hulp, bescherming en acceptatie verwachten. Hoewel dergelijke ervaringen ook voorkomen in andere institutionele contexten, lijkt de religieuze context in het bijzonder bij te dragen aan het ontstaan van verraadtrauma. Het zijn immers de ethische en existentiële kaders en omgangsnormen (zoals geloofsovertuigingen over goed en kwaad, seksuele moraal of anderszins) die actief gecommuniceerd worden binnen religieuze gemeenschappen, en welke door het seksueel grensoverschrijdend gedrag rechtstreeks geschaad worden.

De manier waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt ervaren, hangt bovendien sterk samen met de relatie tussen het slachtoffer en de dader. Wanneer deze relatie hecht is, er sprake is van afhankelijkheid, of deze een belangrijke rol speelt in de identiteitsvorming van het slachtoffer (zoals een ouder of een religieus leider), kan dit de herinnering aan de gebeurtenis beïnvloeden. Mechanismen zoals ontkenning, het wegdrukken of vergeten van herinneringen, en dissociatie kunnen dan optreden (Cashwell & Swindle, 2018). Dit komt niet uitsluitend voor in religieuze contexten, maar kan daarbinnen wel een extra lading krijgen doordat de relatie met de dader soms nauw verweven is met religieuze identiteit, religieuze rituelen (zoals bidden) en de religieuze gemeenschap. Dergelijke processen kunnen het slachtoffer belemmeren in het verwerken van de ervaring.

12.2.3 Religieuze copingstijlen

In de beschrijving van factoren die de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag mogelijk beïnvloeden (hoofdstuk 9-11) kwam reeds naar voren dat in alle gemeenschappen zowel beschermende als risicofactoren voorkomen met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag. Datzelfde geldt voor slachtoffers die omgaan met (de gevolgen van) seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context. Pargament (2002) toonde aan dat religie, met name wanneer religiebeoefening voortkomt uit intrinsieke motivatie, een positieve bijdrage kan leveren aan het welzijn van slachtoffers, hun veerkracht en de omgang met traumatische gebeurtenissen. Er wordt dan een grote mate van steun ervaren aan religie, met name wanneer mensen door middel van religie erin slagen betekenis te geven aan wat zij hebben meegemaakt (Pargament, 2002; Ganzevoort, 2013). Het gaat dan bijvoorbeeld om spirituele copingstijlen zoals gebed of andere rituelen om steun te zoeken (bijvoorbeeld bij God of andere leden uit de religieuze gemeenschap), wat als bron van kracht en troost kan functioneren (Rudolfsson, 2019; Pargament, 2002). Deze positieve bijdrage van religie geldt in het bijzonder voor personen in religieuze gemeenschappen waarbinnen een strikt geloofssysteem geldt (bijv. duidelijke leefregels en ideeën over goed en kwaad), evenals personen uit sociaal gemarginaliseerde groepen en mensen in stresssituaties, omdat een religieuze gemeenschap vaak toegang geeft tot praktische hulp en (religieuze) verklaringen voor de problemen die deze mensen kunnen ervaren in het leven (Pargament, 2002).

12.2.4 Religieuze zorg

Religieuze leiders en hulpverleners (zoals pastoraal werkers en geestelijk verzorgers) hebben meestal de ervaring en kennis om met spirituele en existentiële vragen om te gaan, waardoor zij een betekenisvolle rol kunnen spelen in de begeleiding van slachtoffers die met religieus trauma te maken krijgen (Rudolfsson & Tidefors, 2015; Weaver et al., 1996), mits er binnen de gemeenschap ruimte is voor deze existentiële vragen (paragraaf 10.4.1). Zij worden echter, voor zover bekend, zelden in reguliere hulpverleningstrajecten na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context betrokken (enkele uitzonderingen komen aan bod in hoofdstuk 13). Tegelijkertijd ontbreekt bij religieuze leiders en hulpverleners vaak juist weer de kennis over de psychologische aard van mogelijke klachten na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context, en zoals eerder beschreven kan dat mogelijk leiden tot niet, te laat of verkeerd doorverwijzen naar reguliere hulp (paragraaf 11.3.1).

Op dit vlak kan in een aantal christelijke gemeenschappen (Christelijke Gereformeerde Kerken [CGK], Hersteld Hervormde Kerk [HHK], Nederlandse Gereformeerde Kerken [NGK], Protestantse Kerk in Nederland [PKN], Rooms-Katholieke Kerk [RKK], en Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten [VPE]) reeds een belangrijke rol weggelegd zijn voor meldpunten waar seksueel grensoverschrijdend gedrag kan worden gemeld. Daar is kennis aanwezig over zowel de psychologische als de religieuze gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context, en kunnen zij slachtoffers die zich melden op een passende manier doorverwijzen. In paragraaf 13.5 wordt verder ingegaan op deze christelijke meldpunten.

12.2.5 Religieuze gemeenschappen en omstanders

In eerdere hoofdstukken is reeds besproken hoe religieuze normen en waarden rondom seksualiteit, gezag en familierelaties invloed kunnen hebben op hoe seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een religieuze gemeenschap wordt benaderd (hoofdstuk 9-10). Deze dynamieken hebben invloed op de ervaring en het herstel van het slachtoffer, maar ook op de mate waarin slachtoffers openlijk over het seksueel grensoverschrijdend gedrag praten. De mate van steun en erkenning die slachtoffers ontvangen van omstanders, zoals familie, geloofsgenoten of religieuze leiders speelt eveneens een essentiële rol bij zowel het spreken over hun ervaring als het herstel. Omdat deze omstanders in geval van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze gemeenschap vaak juist ook zijn verbonden aan de gemeenschap waarin het seksueel grensoverschrijdende gedrag plaatsvindt, is het ervaren van steun echter niet altijd vanzelfsprekend, dat deze slachtoffers extra kwetsbaar kan maken.

Het risico van het uitblijven van steun en erkenning kan resulteren in secundaire victimisatie (opnieuw slachtoffer gemaakt worden) en uitsluiting uit de gemeenschap, bijvoorbeeld als de gemeenschap (te snel) de nadruk legt op religieuze oplossingen zoals het vergeven van en verzoenen met de dader en zij niet in staat is de ernst van de ervaring van het slachtoffer te erkennen (Hansen-Coutourier, 2017; Verkerk et al., 2025; paragraaf 10.5). Daarnaast komt het voor dat slachtoffers zwijgen (en/of geen steun binnen de religieuze gemeenschap zoeken) uit angst om de gemeenschap, familiebanden of sociale status te verliezen, of de morele reputatie van de gemeenschap te schaden waardoor steun en erkenning uitblijft (Cashwell & Swindle, 2018; zie ook hoofdstuk 10). Het onderzoek van Van den Berg-Seiffert (2015) naar slachtoffers van seksueel misbruik in protestantse kerken laat bovendien zien dat slachtoffers er vroeg of laat bijna altijd voor kiezen de (lokale) gemeenschap te

verlaten, met name wanneer de dader actief blijft binnen de gemeenschap. Uit de gehouden panelstudie (hoofdstuk 2) blijkt eveneens dat de religieuze betrokkenheid bij de gemeenschap bij de meerderheid van de slachtoffers is afgenomen na seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader vanuit een geloofsgemeenschap.

Naast het afnemen van de betrokkenheid bij de religieuze gemeenschap, kan de gemeenschapsdynamiek ook invloed hebben op het slachtoffer bij de beslissing over het al dan niet zoeken naar hulp, het type hulp, het bespreken van seksueel grensoverschrijdend gedrag, en het melden of aangifte doen bij de politie. Onderzoek onder een algemene (niet specifiek religieuze) groep slachtoffers laat zien dat onder meer de volgende redenen genoemd worden om geen hulp te zoeken: angst voor stigmatisering, beschermen van de privacy (van zichzelf en/of de dader), schuldgevoelens, het gevoel de dader of omgeving te verraden, loyaliteit naar de dader, angst voor negatieve reacties of de overtuiging dat een melding of aangifte niet leidt tot gerechtigheid (Garret & Hassan, 2019; Orchowski et al., 2022; Inspectie Justitie & Veiligheid, 2019). Deze factoren kunnen ook bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context spelen (Nason-Clark et al., 2018; Adam et al., 2024). Dit kan bijvoorbeeld voorkomen in gemeenschappen waarbinnen professionele, niet-religieuze hulpverlening wordt gewantrouwd. Volgens leden van dergelijke geloofsgemeenschappen kan de oplossing van problemen altijd binnen de eigen religie (bij God) gevonden worden. Iemand die niet op deze wijze een religieuze oplossing zoekt maar bijvoorbeeld reguliere hulp inschakelt, vertrouwt dan volgens andere leden uit de gemeenschap mogelijk niet genoeg op goddelijke hulp. Bovendien kan men geloven dat iemand door deze hulp buiten de religieuze gemeenschap te zoeken door niet-religieus gedachtegoed mogelijk van het geloof worden weggetrokken (zie ook paragraaf 11.3.3 en 12.4.3).

12.3 Achtergrond slachtoffers

De groep respondenten (hierna: slachtoffers) bestaat uit negen vrouwen en één man, in de leeftijd tussen de 20-70 jaar oud (voor de selectiemethode bij deze slachtoffers wordt verwezen naar paragraaf 1.2.5). Tijdens hun ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag waren zij verbonden aan vijf verschillende religieuze religies: islam, boeddhisme, christendom, jodendom en hindoeïsme. Twee slachtoffers geven aan op dit moment geen enkele verbinding meer te ervaren met de gemeenschap en de daarbij behorende geloofsovertuigingen. Vijf slachtoffers zijn op een andere manier betrokken geraakt, door zich aan te sluiten bij een andere gemeenschap binnen dezelfde religie of de religie enkel nog individueel te beleven. Eén van deze slachtoffers geeft aan dat het seksueel grensoverschrijdend gedrag daarbij geen rol speelde, maar dat er een andere reden was om niet langer actief deel uit te maken van een geloofsgemeenschap. Twee slachtoffers maken nog steeds deel uit van dezelfde religieuze gemeenschap van voordat het seksueel grensoverschrijdende gedrag plaatsvond.

12.3.1 Meegemaakte ervaring

Acht slachtoffers waren bereid het type seksueel grensoverschrijdend gedrag (globaal) te beschrijven. Daarbij betrof het vijf keer verkrachting, in alle gevallen meerdere ervaringen over een langere periode. Vier slachtoffers maakten een aanranding mee, waarvan twee slachtoffers meerdere ervaringen over een langere periode beschreven en twee slachtoffers een eenmalige ervaring hadden. Vijf slachtoffers maakten het

genoemde seksueel grensoverschrijdend gedrag mee toen zij minderjarig waren. Eén van de slachtoffers gaf aan dat mensen in haar omgeving in een andere situatie seksueel grensoverschrijdend gedrag vaststelden, wat zij zelf niet als dusdanig erkent.

De genoemde ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze gemeenschap vonden allemaal tien jaar of langer geleden plaats. Hierdoor schetsen ze een beeld van de ontwikkeling van de omgang met, de hulpvraag van en de hulpverlening aan deze slachtoffers over een langere periode, zowel binnen als buiten de religieuze gemeenschappen.

12.3.2 Rol van de dader

De daders[532] van het seksueel grensoverschrijdende gedrag zijn volgens de slachtoffers in vier gevallen één of meerdere familieleden, waarbij in twee gevallen (een deel van) deze familieleden ook een belangrijke functie bekleed in de religieuze gemeenschap ten tijde van het seksueel grensoverschrijdend gedrag. Bij één slachtoffer was de dader de eigen partner, en bij één slachtoffer was de dader een docent van een religieuze school. Bij vier slachtoffers was de dader (ook) een persoon met een belangrijke positie in de religieuze gemeenschap (zoals een predikant). Bij één slachtoffer was de dader een cliënt bij een religieuze hulpverleningsinstantie waar zij als hulpverlener werkte.

Bij zes slachtoffers blijkt dat meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de religieuze gemeenschap niet leidden tot procedures en/of maatregelen tegen de dader, waardoor diens positie onveranderd bleef. Bij één slachtoffer werd de dader onmiddellijk uit diens functie geschorst. Een andere dader kwam niet in aanmerking voor een formele klachtenprocedure binnen de gemeenschap, omdat hij hierin geen officiële functie bekleedde maar wel ondersteunende taken had. Met hem zijn wel afspraken gemaakt dat hij niet meer in de buurt van het slachtoffer en andere alleenstaande vrouwen mocht komen. Zijn positie bleef echter onveranderd. Tegen drie daders is aangifte gedaan, wat bij één dader leidde tot een veroordeling.

12.4 Slachtofferervaringen: rol van religie en religieuze gemeenschap

Deze paragraaf beschrijft de ervaringen van de geïnterviewde slachtoffers met het seksueel grensoverschrijdende gedrag in relatie tot de religie en de religieuze gemeenschap waarbinnen het seksueel grensoverschrijdende gedrag plaatsvond. Dit loopt uiteen van de impact op de persoonlijke geloofsbeleving en betrokkenheid bij de religieuze gemeenschap (paragraaf 12.4.1), hulpbehoeften van slachtoffers en reacties en hulp vanuit de gemeenschap (paragraaf 12.4.2), tot ervaringen met de religieuze gemeenschap die het seksueel grensoverschrijdende gedrag positief dan wel negatief kunnen beïnvloeden, zoals interne procedures en gemeenschapsdynamieken (paragraaf 12.4.3).

[532] In dit rapport wordt telkens gesproken van daders als het gaat om beschuldigingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, ook als er geen sprake is geweest van een strafrechtelijke vervolging of veroordeling.

12.4.1 Impact

Persoonlijke en gedeelde geloofsbeleving
De meeste slachtoffers geven aan dat het seksueel grensoverschrijdend gedrag impact had op hun persoonlijke geloofsbeleving op het moment dat het plaatsvond. Deze impact is heel uiteenlopend en lijkt tweeledig te zijn. Enerzijds is er de impact op de interne/persoonlijke geloofsbeleving (de manier waarop iemand individueel het geloof beleeft), anderzijds is er de impact op de gedeelde geloofsbeleving met de gemeenschap (de manier waarop iemand het geloof beleeft in relatie tot andere gelovigen uit de gemeenschap, bijv. de uitwisseling van ideeën en gedeelde religieuze ervaringen tijdens religieuze bijeenkomsten en rituelen). Eén slachtoffer verwoordt de wisselwerking tussen deze persoonlijke en gedeelde geloofsbeleving als volgt: de teleurstelling die zij ervoer in een familielid die deel uitmaakt van dezelfde geloofsgemeenschap (en met wie zij een gedeelde geloofsbeleving ervoer), leidde tot een persoonlijke twijfel aan de betrouwbaarheid van God (interne geloofsbeleving):

> '[X] was de persoon in mijn leven waar ik me het meest veilig en vertrouwd bij voelde. Als die dat doet (…) dan is het toch dat kleine meisje in mij dat zegt: ik ben nu weer in de steek gelaten. Wie is God dan nog voor mij? Laat die me dan niet in de steek? Ik weet dat het niet zo is, maar dat kleine meisje, die voelt dat wel. Ik kan niet anders dan naar God toe, maar is hij er dan wel echt als ik hem nodig heb? En hij is er ook, daar is geen twijfel over. Maar die twee kanten, die strijden soms.'

Voor een ander slachtoffer was het op een gegeven moment te heftig om nog langer bijeenkomsten van de religieuze gemeenschap te bezoeken en was een gedeelde geloofsbeleving met deze geloofsgemeenschap niet langer mogelijk: 'Ik dacht iedere week dat de preek over mij ging, en ging volledig met een hoofd vol storm naar huis.' Het was voor haar een moeilijke keuze om niet meer naar de bijeenkomsten te gaan, omdat vanuit de gemeenschap de verwachting heerste dat een goede gelovige regelmatig de bijeenkomsten bezoekt.

Een van de slachtoffers beschreef wat voor haar de ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze gemeenschap anders maakt dan wanneer hetzelfde gebeurd was bij een sportclub: 'bovenop alle andere schade is mijn zijn, mijn existentiële deel, ernstig beschadigd.' Dit heeft heel concrete gevolgen voor haar persoonlijke geloofsbeleving:

> 'Ik heb nog geen belijdenis[533] durven doen. Ik vond dat ik het niet kon maken met het leven dat ik leidde. Ik zou willen kunnen omarmen, en hardop kunnen zeggen en voelen, dat ik een dochter ben van de allerhoogste koning [God]. Ik kan dat niet voelen. Ik ben nooit goed genoeg.'

Een ander slachtoffer ervaart geen enkele persoonlijke geloofsbeleving meer: 'Dat godsbesef is er niet meer. Dat is bij mij nu helemaal weg. Daar ben ik helemaal klaar mee.' Het heeft jaren geduurd voor ze op dit punt terecht kwam. De teleurstelling in de omgang met het seksueel grensoverschrijdende gedrag door de religieuze

[533] In protestantse kerken is het gebruikelijk om op een gegeven moment openbare belijdenis te doen. Daarbij wordt individueel, maar in aanwezigheid van de gemeenschap, uitgesproken dat men het geloof van de gemeenschap onderschrijft en hiervoor verantwoordelijkheid te zullen dragen. De belijdenis geeft meestal toegang tot volledig (belijdend) lidmaatschap, zoals deelname aan het avondmaal en stemrecht op gemeentevergaderingen.

gemeenschap speelde daarin een belangrijke rol: hierdoor ging ze steeds meer twijfelen aan de gedeelde geloofsovertuigingen van de gemeenschap.

Ook het godsbeeld van één van de andere slachtoffers werd aangetast door het seksueel grensoverschrijdend gedrag. In haar geval was het de dader zelf die hier invloed op had, door onder meer te zeggen dat God hen samen had gebracht:

> ‘[De dader] manipuleert het godsbeeld. Ik heb zelfs een tijd gedacht: ik liet God in de steek maar God mij niet. Ik kon eigenlijk niet meer naar de kerk gaan, ik vond het moeilijk om nog te geloven. Ik weet nog dat een christelijke collega vertelde hoe belangrijk het geloof voor haar was. Toen moest ik ineens heel erg huilen: zo heb ik er ook ooit in gestaan, waarom heb ik dat nu niet meer? Dat was in de periode dat [een lotgenoot] overleed, en op haar begrafenis werd een liedje gedraaid met de tekst ‘er is geen plek die hij niet kent.’ Maar toen kwam alles weer terug.’

Inmiddels ervaart dit slachtoffer wel weer een positieve persoonlijke geloofsbeleving.

Tot slot was het loskomen van de gemeenschap en de dader voor een ander slachtoffers uiteindelijk juist heel positief voor haar persoonlijke geloofsbeleving. De afhankelijkheid van de dader voor haar spiritualiteit (de dader was tevens haar religieuze leider) heeft plaatsgemaakt voor een spirituele beleving die zij bij zichzelf kan vinden en waarvoor ze geen gemeenschap meer nodig heeft.

Impact op betrokkenheid religieuze gemeenschap

De ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft bij alle slachtoffers op één of andere manier invloed gehad op de betrokkenheid bij de religieuze gemeenschap (zie ook paragraaf 12.3). Een deel van de slachtoffers gaf specifiek aan een vorm van uitsluiting te ervaren in de religieuze gemeenschap na het bekend worden van hun ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Voor sommigen vond dit met name binnen de familie plaats, waarbij geldt dat de familie en de religieuze gemeenschap bij hen dusdanig met elkaar verweven dat deze niet los van elkaar gezien kunnen worden.

Eén slachtoffer geeft aan dat iedereen in haar religieuze gemeenschap haar heeft laten vallen. De andere leden van de gemeenschap kozen er allemaal voor lid te blijven van de gemeenschap (waarvan de dader de leider was en bleef):

> ‘Ik ben van de gemeenschap iedereen kwijtgeraakt, ja. Absoluut. Daar is niemand van over. Ik heb gedurende dat proces één hele goede vriend gehad. Die heb ik nog steeds. Die heeft mij gesteund. Honderd procent onvoorwaardelijk. En dat is nog steeds mijn beste vriend. Eentje. Die komt niet uit deze gemeenschap.’

Deze uitsluiting ging voor haar gepaard met grote eenzaamheid, wat werd versterkt doordat zij zich had uitgesproken over het seksueel grensoverschrijdend gedrag door de leider van de gemeenschap en zich door bedreigingen uit angst voor represailles genoodzaakt voelde enkele jaren onder te duiken.

In de situatie van een ander slachtoffer was er sprake van formele uitsluiting door de gemeenschap. Om in de gemeenschap te kunnen blijven moest zij van hen aan een aantal voorwaarden voldoen, waaronder terugkeren in haar huwelijk terwijl haar man de dader van het seksueel grensoverschrijdend gedrag was en tevens ander huiselijk geweld tegen haar pleegde. Omdat zij hieraan niet wilde voldoen, werd zij uitgesloten,

wat in dit geval betekende dat zij niemand, ook haar familie niet, meer mocht zien. Dat ervoer zij als volgt:

> 'Als je daarmee start, val je in een diep gat. Er is niemand, je hebt niemand. Dan ben ik wel iemand geweest die op mijn werk vriendschap gesloten had, en die heb ik aangehaald en dieper gemaakt, en daar mijn tijd en energie in gestoken, zodat ik niet helemaal alleen was. Maar ik had niemand.'

Na enkele jaren koos zij ervoor toch weer terug te keren naar de gemeenschap:

> 'Je denkt eruit te zijn. Maar geestelijk ben je er niet uit. In mijn hoofd heeft (…) altijd dat stemmetje gezeten: je doet iets wat niet mag, dit is slecht. Je gaat dit niet overleven als het einde der tijden komt.[534] Je gaat dood. Zelfs bij het gemeenschap hebben met mijn man: dit mag niet, dit is slecht. Dus echt genieten doe je er niet van. Dus los was ik niet. Dat maakte ook dat ik na enkele jaren weer de behoefte kreeg om mijn ouders weer eens te zien.'

Deze terugkeer was een lang proces, waarbij zij alsnog formeel berouw moest tonen in doen en laten, door onder andere het schrijven van een herstelbrief, het actief bezoeken van bijeenkomsten van de religieuze gemeenschap, terwijl het haar tegelijkertijd was verboden om op eigen initiatief gesprekken aan te knopen en vooraan te gaan zitten. Ook moest zij vergeving vragen aan haar ex-man. Terugkeren in het huwelijk was geen voorwaarde meer, omdat de dader inmiddels hertrouwd was.

Tot slot omschreef een slachtoffer dat de gemeenschap haar niet actief buitensloot, maar dat de betrokkenheid bij de gemeenschap wel werd beschadigd door hoe er met haar werd omgegaan. Verschillende pogingen om erkenning en genoegdoening te krijgen voor het seksueel grensoverschrijdend gedrag, en de fouten die er in dit opzicht in de klachtenprocedure werden gemaakt, gaven haar het gevoel dat haar stem haar werd ontnomen. Ze omschrijft dit als een gevecht zoals 'David tegen Goliath.[535] Ze voelt zich door de gemeenschap in de steek gelaten en aan de kant gezet. Ze heeft nog altijd moeite om vertegenwoordigers van de gemeenschap op televisie te zien. Daarnaast wordt haar trauma getriggerd door het zien van de formele kleding van religieuze leiders omdat dit haar herinnert aan de dader en de plek waar het seksueel grensoverschrijdende gedrag plaatsvond. Op deze plek hing namelijk een kledingstuk dat de dader droeg wanneer hij in functie was.

12.4.2 Hulpbehoeften

Geloofsbeleving en religieus trauma

De eerder beschreven impact van seksueel grensoverschrijdend gedrag op de geloofsbeleving (paragraaf 12.4.1) kan specifieke hulpbehoeften veroorzaken. In het geval van één slachtoffer was deze hulpbehoefte heel praktisch. Zij twijfelde of het nog wel verstandig was om lid te blijven van de gemeenschap en de bijeenkomsten te bezoeken, omdat dit haar zoveel moeite kostte. Dit kon zij ter sprake brengen bij haar behandelaren. Dit is echter niet bij iedereen het geval. Verschillende slachtoffers

[534] In veel religieuze gemeenschappen gelooft men in een vorm van een 'einde der tijden', dat gepaard zal gaan met een laatste oordeel (van God) over alle mensen en het (soms gewelddadige) einde betekent van de wereld (apocalyps) zoals we die nu kennen. In veel religieuze gemeenschappen gelooft men dat ware gelovigen dit zullen overleven.

[535] Dit verwijst tegenwoordig naar een situatie waarbij een zwakkere of kleinere underdog een veel grotere en sterkere tegenstander verslaat, en is afgeleid van een Bijbelverhaal (1 Sam. 17) waarin het personage David een ogenschijnlijk niet te winnen gevecht aan gaat met Goliath, een doorgewinterde strijder en held van de tegenstander.

vertellen dat er in de reguliere hulpverlening niet altijd ruimte is voor dit soort vragen. Eén van de slachtoffers vertelt over een gesprek met haar behandelaar:

> 'Maar op het moment dat je komt op het terrein van "het is in de kerk gebeurd" dan is het antwoord: ja dat is toch makkelijk, laat die kerk dan toch gaan, je hebt die kerk niet nodig. Het is een vorm van zwakte als je in de kerk komt. En, dus al heel snel komt kritiek op de kerk en niet op diegene die in de kerk iets gedaan heeft. (…) Niet meer naar de kerk te gaan, dan is het weg. Maar dat is niet zo. Dat klinkt als: "oh, je vader heeft je misbruikt, dat is toch makkelijk, dan ga je toch het huis uit?" Maar zo simpel ligt het niet, want je blijft met je emoties, je gevoelens en alles blijf je zitten.'

Een ander slachtoffer zocht specifiek naar hulp bij haar religieuze trauma, maar ontdekte dat dit in Nederland bijna niet beschikbaar was. De hulp die zij wel vond, werd niet vergoed, dus was het voor haar onbetaalbaar. Het ging bij haar vooral om het loskomen van religieuze overtuigingen. Een voorbeeld hiervan bij haar is dat zij vanuit de gemeenschap de overtuiging meekreeg dat zij als vrouw nederig moet zijn en dat beslissingen door een man genomen moeten worden. Haar ervaring is dat de reguliere ggz geen kennis heeft van gemeenschapsdynamieken zoals deze man-vrouwverhoudingen, het taalgebruik dat daarbij hoort (zoals dienstbaar of onderdanig zijn, man als priester of hoofd van het gezin) en hoe dit is verweven met haar identiteit. Traumabehandeling is daarvoor niet afdoende, omdat dit alleen gericht is op het verwerken van het seksueel grensoverschrijdend gedrag, terwijl het religieuze trauma bij dit slachtoffer vooral raakt aan haar identiteit (wie zij is, los van de geloofsovertuigingen) en niet aan specifieke gebeurtenissen.

Een ander slachtoffer noemde ook een voorbeeld van de voor haar schadelijke impact die geloofsovertuigingen kunnen hebben. Zij ervoer vanuit haar gemeenschap en geloofsovertuigingen sterk de druk om de dader te moeten vergeven. Dat lukte maar niet:

> 'Ik ben door mijn moeder misbruikt, en in een afhankelijkheidspositie, dus ik stond er steeds onder. Er is een christelijk lied met de tekst: "want als er vergeving is, kan er genezing zijn". En als dat dan niet lukt, heb je het idee dat er nooit genezing kan zijn. En wat mijn moeder gedaan heeft, dat is eigenlijk niet te vergeven. Onlangs heeft mijn vader verteld dat hij het altijd geweten heeft, dus daar neem ik nu ook wat meer afstand van. Ik kan het niet zo goed vergeven eigenlijk. (…) In het vorige dorp waar ik met mijn kind woonde (…) zei ook altijd iedereen, en de ouderlingen met name, dat je moet kunnen vergeven.'

Tot slot gaf een ander slachtoffer aan dat zij juist geen behoefte had aan hulp van buitenaf om met levensbeschouwelijke vragen aan de slag te gaan, omdat zij binnen de gemeenschap juist al gewend was afhankelijk te zijn van anderen voor de omgang met deze vragen. Vanwege haar negatieve ervaring met de religieuze leider (tevens de dader) en de andere leden van de religieuze gemeenschap na het seksueel grensoverschrijdend gedrag, ging zij liever alleen met deze levensbeschouwelijke vragen aan de slag.

Erkenning vanuit de religieuze gemeenschap

Veruit de grootste hulpbehoefte bij de slachtoffers die aan dit onderzoek meewerkten, is de behoefte aan het krijgen van erkenning vanuit de religieuze gemeenschap dat het seksueel grensoverschrijdende gedrag heeft plaatsgevonden en dat het veel impact

heeft gehad. Hoe deze erkenning vorm dient te krijgen, varieert per slachtoffer. Zo kan iemand behoefte hebben aan formele erkenning van het leiderschap van een religieuze gemeenschap, terwijl een ander enkel diens ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen een persoon binnen de gemeenschap zou willen vertellen en er behoefte aan heeft dat deze ervaring serieus genomen wordt.

De meeste slachtoffers spraken de wens uit dat iemand met autoriteit in de gemeenschap het seksueel grensoverschrijdend gedrag erkent. Voor één van de slachtoffers werd dit duidelijk tijdens een interne procedure van de gemeenschap, waar haar echtgenoot zich moest verantwoorden voor het liegen over zijn alcoholprobleem. In die bijeenkomst mocht het seksueel grensoverschrijdend gedrag, dat direct in relatie stond met het alcoholprobleem, niet besproken worden en dit slachtoffer ervoer dit alsof haar het zwijgen werd opgelegd: 'En dat vond ik zo onrechtvaardig. Ik dacht: waar is die liefde waar jullie het altijd over hebben? Welke liefde? Dat kon ik toen al niet rijmen met wat mij geleerd was.' Deze ervaring sluit aan bij wat eerder werd omschreven als 'institutioneel verraad' (paragraaf 12.1.1): een handelswijze van een religieuze gemeenschap wijkt af van de verwachtingen die de gemeenschap bij het slachtoffer gecreëerd heeft, waardoor een gevoel van verraad of zelfs verraadtrauma kan ontstaan.

Vanuit de gemeenschap van een ander slachtoffer kwam enkel, zoals hij het zelf omschrijft, 'doodse stilte'. Niemand van de religieuze school waar het seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvond, heeft ooit excuses aangeboden. Dit blijft tot op de dag van vandaag iets dat hem dwarszit. Op de vraag wat het zou betekenen als dit excuus wel zou komen, antwoordt hij: 'Als het echt van binnenuit wordt gedaan, en het echt een erkenning is, en dan niet omdat het moet, maar dat ze het echt menen, dan hoop ik die mensen te vergeven op een dag. Dat is wat ik wil uiteindelijk.' Datzelfde geldt voor een van de andere slachtoffers. Zij heeft behoefte dingen uit te praten met een meldpuntcoördinator die in haar ogen de grootste schade bij haar heeft veroorzaakt:

> 'Als die nu zegt: dit had ik nooit zo moeten doen. Als ze het maar inziet. Nu ze het niet inziet, vind ik het lastiger dat zij nog op diezelfde positie zit. (…) En ik vind excuses op zijn plek. Dat wil ik alleen met een systeemtherapeut erbij. Dan zegt mijn familie: "als ze dat maar wil". Dan denk ik: verdorie, ik heb dit ook allemaal niet gewild. Er zijn allemaal dingen met mij gebeurd die ik niet wilde.'

De behoefte aan erkenning is bij sommige slachtoffers zo groot dat het verder herstel belemmert. Bij één slachtoffer is zowel door omstanders als in de interne procedure van de gemeenschap het seksueel grensoverschrijdend gedrag nooit erkend, maar werd het afgedaan als een romantische relatie. Om die reden werden ook geen interne maatregelen genomen tegen de dader. Om toch tot die erkenning en enige afronding van deze gebeurtenissen te komen, heeft ze later opnieuw contact opgenomen met het bestuur van de religieuze gemeenschap. Dat leverde een aantal gesprekken en briefwisselingen op, waarbij zij expliciet aangaf erkenning en excuses nodig te hebben. In eerste instantie leek dit positief te verlopen, echter zorgde het contact over een mogelijke schadevergoeding opnieuw voor teleurstelling en het gevoel niet erkend te worden in haar ervaringen. Ze verwoordt dit in een brief aan de bestuurder, die ze op het moment dat het interview plaatvond nog niet verstuurd had, waarin de verschillende dynamieken die kunnen spelen rond erkenning zichtbaar worden:

> '… eindelijk [lag er] de toegezegde schriftelijke erkenning en excuses voor wat mij is aangedaan, en voor de handelswijze van de kerk. Daar was ik toen, en nu nog, dankbaar voor. Nu, ruim anderhalf jaar na ons eerste gesprek, twijfel ik in toenemende mate of mijn levensverhaal over onbeschrijfelijk leed, trauma en daarmee gepaard gaande schade, écht is gehoord. De impact van dit alles op mijn zijn, de familieverhoudingen, vrienden en mijn netwerk, mijn werk alsook mijn geloofsleven, zijn dagelijks voelbaar. Naast erkenning en excuses heb ik ook gevraagd om een tegemoetkoming in de door mij over de jaren heen gemaakte kosten. (…) Dit als onlosmakelijk onderdeel van mijn herstel. Mijn beschadigd lichaam, psyche en geest hebben jarenlang ook daarop gewacht om te kunnen herstellen. Woord en daad. Het één kan niet zonder het ander. (…) Het juridische antwoord van de kerk op mijn ethische vraag over een tegemoetkoming in de kosten voelt voor mij opnieuw als vastgezet te zijn geworden in een systeem, en daarmee mijn mond te snoeren. Het systeem boven de mens, een gevoel waar ik al eerder over schreef. Hoe moeilijk is het voor de kerk om mijn vraag, en die van andere benadeelden, écht te horen? En die van daaruit te beantwoorden? Een hele terechte vraag wanneer het gaat om herstel en verwerking. (…) Ik heb gevraagd om een tegemoetkoming in de door mij gemaakte kosten. Geld voor schade en leed. Waar is de barmhartige Samaritaan?[536] De medemenselijkheid van de kerk? Ben ik écht gehoord, of wordt er langs mij heen gelopen zoals de klachtencommissie van de kerk ook deed in de jaren negentig? (…) Hoe anders was het geweest als de kerk had gevraagd: Wat heb je nog nodig, wat kunnen we nog voor je doen? Ik hoopte mijn rugzak te kunnen legen van alle documenten die me aan deze zaak doen herinneren en ze te kunnen verbranden. Met die erkenning, excuses en tegemoetkoming in de kosten zou ik kunnen afsluiten, loslaten en een begin kunnen maken met een proces van herstel. Die wens lijkt helaas niet realistisch. (…) Samengevat maakt dat ik helaas maar één conclusie kan trekken, en dat is dat ik van de kerk niets meer hoef te verwachten. Ik zal op een andere manier verder moeten gaan met mijn leven. (…) Wat heb ik een veel te grote prijs betaald voor een les waar geen lering uit getrokken lijkt te zijn.'

Voor dit slachtoffer is het nodig dat er concrete actie (genoegdoening) volgt op het formele excuus van de religieuze gemeenschap. Er wordt een aanzet gedaan door het leiderschap van de gemeenschap, alleen lijkt de juridische aanpak die volgt niet aan te sluiten bij de mensgerichte, morele behoefte van het slachtoffer. Daardoor worden haar eerdere gevoelens van buitensluiting en machteloosheid opnieuw bevestigd. Deze ervaring sluit aan bij de eerder beschreven ervaringen van religieus en verraadtrauma (paragraaf 12.1.1). Het slachtoffer ervaart (opnieuw) een sterke aantasting van zowel haar religieuze identiteit als het vertrouwen in het religieuze instituut.

Een ander slachtoffer heeft ook ervaring met een interne procedure in de religieuze gemeenschap, waarin expliciet gezegd werd dat de klachtencommissie 'niet aan waarheidsvinding doet.' Hoewel deze commissie wel afspraken maakte met de dader om herhaling van seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen, ervaart het slachtoffer deze uitspraak alsof het niet uitmaakt of er seksueel grensoverschrijdend

[536] 'Barmhartige Samaritaan' verwijst naar een persoon die zich belangeloos over een ander ontfermt, en is afkomstig van een verhaal dat Jezus vertelde aan zijn discipelen (zoals beschreven in de Bijbel in Lukas 10:30-39), waarin een slachtoffer van een gewelddadige overval halfdood langs de weg ligt. Uiteindelijk is het een Samaritaan (iemand afkomstig uit Samaria, op wie in die tijd werd neergekeken) die het slachtoffer helpt, en niet twee vooraanstaande religieuze voorbijgangers.

gedrag heeft plaatsgevonden en haar ervaring daarmee niet serieus genomen hoeft te worden.[537]

Tot slot geeft een slachtoffer aan in haar gemeenschap nooit erkenning te hebben gekregen. Zo reageerde iemand, toen ze vertelde over haar ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag, met de vraag: 'Heb je enig idee wat je de mensen die je nu beschuldigt aandoet?' Daarmee werd voor haar het seksueel grensoverschrijdend gedrag én de grote gevolgen die het voor haar had, niet erkent.

Autonomie
Een andere behoefte die veel genoemd werd, is de behoefte aan autonomie: regie houden over het leven en in sommige gevallen specifiek over geboden hulpverlening. Dat laatste komt in paragraaf 12.5.3 aan bod. Hier ligt de focus op deze hulpbehoefte binnen de religieuze gemeenschappen van de slachtoffers. Bij één slachtoffer ligt de behoefte aan autonomie specifiek aan de basis van haar negatieve ervaring: twee personen uit de religieuze gemeenschap besloten zonder haar toestemming bij een (niet-religieus) tuchtcollege een klacht in te dienen van seksueel grensoverschrijdend gedrag door haar therapeut: 'Dat je iemand zijn autonomie afpakt en zijn psychische integriteit, en inbreuk maakt daarop, dat is zo heftig. (…) dat is minstens zo heftig als het schenden van je lichamelijke integriteit.' Zij heeft uiteindelijk veel meer negatieve gevolgen ervaren van deze gebeurtenis dan een eerdere aanranding (in een andere context), omdat iemand anders voor haar besloot dat wat er in de lichaamsgerichte therapie gebeurde de grenzen van de seksuele moraal binnen de religieuze gemeenschap overschreed: de (mannelijke) therapeut legde een arm om haar heen wat het slachtoffer hielp om over een jeugdtrauma te spreken.

Toen een ander slachtoffer meewerkte aan een documentaire waarin haar ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de religieuze gemeenschap besproken werd, heeft ze van tevoren nagedacht over hoe ze hierover met de religieuze gemeenschap zou communiceren, zodat ze zelf de regie kon houden over welke informatie wel en niet met hen gedeeld werd. Ze noemde bijvoorbeeld geen namen van daders en liet mensen uit de familie pas op het laatste moment weten dat het werd uitgezonden zodat zij zich niet met de inhoud konden bemoeien:

> 'Toen heeft mijn vader een bericht gestuurd naar alle mensen in de religieuze gemeenschap die hij kent en gezegd: jullie moeten allemaal kijken, want mijn dochter gaat haar stilte doorbreken. (…) Wij als ouders hebben haar hiertoe gezet om dit te doen. (…) Hij heeft met naam en toenaam mensen genoemd in die app. (…) Zonder mijn toestemming. Terwijl ik duidelijk in een bericht daarvoor gezegd heb dat ik dat niet wilde, en daarmee denken ze dan te helpen. Maar voor mij was het gewoon straatje schoonvegen.'

Overige hulpbehoeften
Tot slot werden twee specifieke hulpbehoeften genoemd die raken aan de religieuze gemeenschap. Zo gaf één slachtoffer aan dat zij vanuit de religieuze gemeenschap sneller doorverwezen had willen worden naar professionele psychologische hulp, zodat

[537] Binnen de christelijke gemeenschappen CGK, HHK, NGK en PKN wordt expliciet gecommuniceerd dat een klachtencommissie niet aan waarheidsvinding doet, om hiermee het onderscheid te maken tussen kerkelijk recht en het strafrecht. Het kerkelijk recht is in gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag geen vervanging van het strafrecht, maar een aanvulling (zie ook paragraaf 11.4). Een respondent van meldpunt MM gaf aan dat dat zij zich ervan bewust zijn dat deze terminologie voor slachtoffers ingewikkeld kan zijn, en zij proberen dit zo goed mogelijk uit te leggen wanneer zij slachtoffers in een klachtenprocedure begeleiden. In de situatie van dit slachtoffer lijkt dit niet goed gecommuniceerd te zijn.

zij eerder gespecialiseerde hulp had gekregen. Twee slachtoffers geven aan behoefte te hebben aan inzage van documenten, bijvoorbeeld over de communicatie en besluitvorming van een klachtencommissie en het ontwikkelen van beleid over seksueel grensoverschrijdend gedrag in de gemeenschap.

12.4.3 Ervaringen met religie en de religieuze gemeenschap

Ervaringen met de gemeenschapscultuur
Enkele slachtoffers gaven aan dat een ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag een moeilijk te bespreken onderwerp is in de religieuze gemeenschap, waardoor steun vaak uitblijft. Eén slachtoffer noemt het ongemakkelijk en confronterend voor omstanders, en dat het voor de meeste mensen makkelijker is om met fysieke problemen om te gaan dan wanneer je psychisch worstelt met de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een ander slachtoffer vertelde dat mensen in haar gemeenschap haar als slachtoffer (en niet de dader) afrekenden op het seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ze werd 'met de nek aangekeken' en moest bijvoorbeeld haar auto op een andere plek parkeren bij bijeenkomsten van de gemeenschap.

In sommige gevallen stuurden mensen uit de gemeenschap expliciet aan op vergeving (zie ook paragraaf 10.5.3), wat door slachtoffers niet als helpend ervaren werd, tenzij de keuze om te vergeven bij het slachtoffer zelf wordt gelaten. Zo vertelt een slachtoffer dat ze het lastig vindt als mensen zeggen dat ze moet vergeven en 'er maar overheen moet stappen'. Een ander slachtoffer vertelt dat de vraag naar vergeving bijna direct gesteld werd toen ze vertelde dat ze seksueel grensoverschrijdend gedrag had meegemaakt. Ze wilde dat wel bespreken, maar niet zo snel:

> 'Ja, ik denk dat het iets goeds is om te doen, maar, zoals een van mijn coach-begeleiders zegt: mensen vergeten altijd dat bij vergeving de rekening opmaken hoort. Dat stapje lijkt in veel dingen, of tenminste op een of andere manier bij seksueel grensoverschrijdend gedrag, onder de mat te verdwijnen of zo, ik weet niet wat ermee gebeurt.'

Bij een aantal slachtoffers waren reacties uit de gemeenschap niet gericht op het bieden van steun, maar vooral op het beschermen van de reputatie van de gemeenschap, oftewel 'de vuile was niet buiten hangen' (zie ook paragraaf 10.4.3). Zo wilde het bestuur van de religieuze school van een slachtoffer waar het seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvond, de kwestie graag intern oplossen en voerde volgens het slachtoffer druk uit op ouders van andere kinderen om er niet over te praten. Toen er een strafrechtelijk onderzoek volgde en de zaak in de media verscheen, werd dat het slachtoffer en zijn familie aangerekend. Ook een ander slachtoffer ervoer geen steun toen er geen ruimte was om over het seksueel grensoverschrijdend gedrag in haar huwelijk te praten in de gemeenschap, omdat dit door de gemeenschap niet erkend wordt als grensoverschrijdend, maar als plicht binnen het huwelijk. Ook haar schoonouders, de ouders van de daders, waren volgens het slachtoffers meer bezig met de reputatie van de vader en de dader, een zoon van een ouderling, dan met haar. Ze hebben nooit actie ondernomen om te zorgen dat het huiselijk geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag zou stoppen, ondanks dat zij hier jarenlang van op de hoogte waren.

De meeste slachtoffers ervoeren dat hun ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag door sommige leden van de gemeenschap gebagatelliseerd werd. Slachtoffers kregen reacties als 'joh, maar dat heeft iedereen wel', 'nee joh, dat doet hij niet' of het werd omschreven als 'romantische relatie' of zelfs een 'miezerige affaire'. Twee verschillende daders beschreven hun seksueel grensoverschrijdend gedrag als 'een beetje knuffelen' en 'ik had haar alleen maar een knuffel gegeven. Hoe komt ze erbij dat ze zulke dingen over mij zegt?'

In sommige situaties gingen reacties uit de gemeenschap nog een stapje verder en kreeg het slachtoffer zelf de schuld van wat er gebeurd was (*victim blaming*). Eén slachtoffer geeft aan dat zij er zelf om gevraagd zou hebben: 'Ik was de veroorzaker hiervan', waarmee ze verwijst naar de verstoorde relaties die door het bekend maken van het seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn ontstaan binnen de gemeenschap waarvan ze deel uitmaakte. Zij werd, net als een ander slachtoffer, enige tijd bedreigd omdat zij degene was die zorgde voor ophef in de gemeenschap nadat ze had verteld over het seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een ander slachtoffer vertelt dat de dader zei, in de rechtszaak tegen hem was aangespannen wegens meerdere gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, 'dat die vrouwen óf er zelf om vroegen, óf dat het niet waar was, óf omdat ze gek zijn.' Ook de dader in een andere rechtszaak zou op enig moment gezegd hebben: 'Oh, typisch voor die familie om zoiets te verzinnen. Die ouders zijn zelf het probleem.'

Bij één van de slachtoffers werd het seksueel grensoverschrijdend gedrag door de dader, familie en religieuze gemeenschap bestempeld als een 'romantische relatie'. Omstanders uit de gemeenschap waren ook niet bereid om de kant van het slachtoffer te horen. Kinderen van de dader hebben haar bovendien bedreigd en haar auto beschadigd om haar de mond te snoeren. Hoewel haar ouders haar geloofden, kozen zij ervoor om het verhaal met weinig mensen buiten de familie te delen:

> 'Dus het feit dat je het maar twee mensen vertelt zegt ook iets over: deze was hangen we niet buiten. En [de dader] was die joviale, gevierde man, weet je? En mijn moeder zat, omdat het de partner van haar zus betrof, ook heel erg lastig.'

Een ander slachtoffer heeft de aanranding door een predikant bij twee ouderlingen in de gemeenschap gemeld, en zij hebben er beiden niets mee gedaan. De gemeenschap van slachtoffer heeft haar bedreigd en getreiterd, nadat het seksueel grensoverschrijdend gedrag bekend werd. Ze kon voor haar gevoel niet bij een overkoepelend orgaan van de gemeenschap terecht, omdat de bestuursleden allemaal leerlingen waren van de dader, of leerlingen van andere omstreden leraren die met seksueel grensoverschrijdend gedrag in verband werden gebracht. De dader heeft zelf tegen het slachtoffer gezegd dat hij zou aftreden om wat er gebeurd was, maar dit is nooit gebeurd. Bovendien was de gemeenschap erg bang dat de situatie zou ontploffen in de media en op sociale media, dus probeerden ze het geheim te houden. Zelf was het slachtoffer nooit van plan om op die manier met haar ervaring naar buiten te treden, dus waar deze angst vandaan kwam, is haar niet duidelijk geworden.

Toen het seksueel grensoverschrijdend gedrag bij één van de andere slachtoffers bekend werd in de religieuze school waar de dader werkte, leek het bestuur van de school onmiddellijk in actie te komen. De dader werd geschorst, en de directeur kwam langs bij het slachtoffer thuis om te horen wat er precies gebeurd was. Het bestuur is in gesprek gegaan met de dader, maar het is niet bekend wat daar besproken werd. Het bestuur besloot geen aangifte te doen. Tijdens het strafrechtelijk onderzoek

werkte de religieuze school volgens het slachtoffer slecht mee. Het seksueel grensoverschrijdend gedrag is volgens het slachtoffer nooit openlijk erkent en werd door velen niet geloofd.

In de gemeenschap van een ander slachtoffer is verkrachting binnen het huwelijk geen reden om het huwelijk te ontbinden, 'want je mag het je man niet onthouden. Je bent het verplicht.' Alleen bij overspel of overlijden mag een huwelijk ongeldig verklaard worden, legde ze uit, en hertrouwen in andere situaties is volgens die gemeenschap overspel in Gods ogen. Daarom besloot het slachtoffer overspel te plegen, om zo aan het seksueel grensoverschrijdend gedrag te ontkomen. Zij vluchtte naar haar ouders' huis, maar toen zij erachter kwamen dat zij overspel had gepleegd, werd zij door hen uit huis gezet en was genoodzaakt in haar auto te slapen.

Eén slachtoffer deed melding van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij de kerkenraad. Hoewel de dader geen formeel ambt bekleedde, wat een voorwaarde is voor een formele klachtenprocedure in haar gemeenschap, zijn er wel visitatoren gekomen om de situatie te beoordelen en werden er wel afspraken gemaakt met de dader. Eén van die afspraken was dat hij niet meer in het appartementencomplex mocht komen waar het slachtoffer woonde. Haar vader woonde daar ook, en hij vertelde haar op een dag:

> ''Hij was hier vanmiddag ook nog koffiedrinken. Toen dacht ik: ja maar dat is niet de bedoeling. Dus toen heb ik meteen de ouderling gebeld en die is dezelfde avond nog langs geweest. Toen hebben we een heel gesprek gehad, waarin hij ook nog tegen mij zei: maar jij hebt hier ook met mensen over gepraat. Ik zei: ja, mijn vrienden weten dit. Hij zei: wij hebben toch afgesproken dat je daar met niemand over zou praten? (…) Ik zei tegen hem: dat klopt niet wat je nu zegt. Hij dacht dat ik hiervoor getekend had, maar dat heb ik echt niet.'

Het bezoek van de dader werd aangekaart bij de voorzitter van de kerkenraad, die met de dader in gesprek ging. De dader ontkende dat hij daar ooit geweest was en hij dat ook nooit zou doen, en daarmee was de kous af. Het slachtoffer voelde zich helemaal niet serieus genomen.

De dader in één van de slachtofferervaringen werd op een gegeven moment betrapt door een vrouw uit de religieuze gemeenschap toen het seksueel grensoverschrijdend gedrag, in dit geval seksueel kindermisbruik, plaatsvond:

> 'Die haalde een hanger uit de kledingkast en heeft hem helemaal in elkaar geslagen, en de week erop gebeurde het [seksueel grensoverschrijdend gedrag] gewoon weer. (…) Dat is het moment waarop ik dacht: dus dit hoort er gewoon bij. Het enige wat me toen nog heel erg is bijgebleven, is dat [zij] gezegd heeft: jullie zijn ook allemaal hetzelfde.'

Tegen het slachtoffer zei deze vrouw niets. Het slachtoffer, toen nog een jong kind, werd onder een koude douche gezet en van top tot teen geschrobd. Omdat deze vrouw heel boos was, kreeg het slachtoffer het gevoel dat zij iets fout had gedaan. Deze gebeurtenis, en het feit dat de dader daarna verder ging met het seksueel grensoverschrijdend gedrag, was voor haar reden om haar mond dicht te houden: 'Dit is gewoon, slik dit maar. En als je je familie wilt blijven houden is dit wat je zal moeten accepteren.'

Ook een ander persoon in de gemeenschap vertelde het slachtoffer dat zij op jonge leeftijd het seksueel kindermisbruik gezien heeft, met een andere dader:

> 'En ze wist niet wat er gebeurde. En ze zei dat hij haar continu wegstuurde. (…) Toen zei ze: toen ben ik nog naar jouw moeder toe gegaan. Toen heb ik gezegd: je moet meekomen, want ik mag niet in de kamer… want ik weet niet wat ze aan het doen zijn. Zei mijn moeder: ja, ik kom straks. En ze is eigenlijk nooit geweest. Maar dat is een volwassen vent die in de kamer met je dochter is… en die laat [haar] op de gang staan en dan doe je niks. Nee, heel vreemd. (…) Toen heeft [zij] het tegen haar eigen moeder vertelt: er gebeuren dingen met haar, dat is echt niet oké mama, dat is echt niet goed. Waarop zij dus klappen gekregen heeft, en tegen haar gezegd is dat ze haar mond moet houden. En dat ze niet gezien heeft wat ze gezien heeft. En zij heeft dit dus keer op keer, in al die jaren, is ze dit dus terug blijven geven aan haar moeder: maar ik weet dat ik iets gezien heb. Er klopt iets niet. Er klopt iets niet als die twee bij elkaar zijn. Het is niet goed. Op een gegeven moment kon ze niet meer geklapt worden, want dan was ze te groot. En dan was het van: nou, dan wilden ze er gewoon niet over praten. Dus dan ging het luik gewoon dicht.'

Toen het slachtoffer later, toen zij niet meer thuis woonde, tegen haar ouders (ook onderdeel van de religieuze gemeenschap) vertelde over het seksueel kindermisbruik, was haar vader vooral bezorgd over de reputatie van de dader, en ging haar moeder in de slachtofferrol door zichzelf de schuld te geven: 'ze werd geconfronteerd met het feit dat ze dus gedacht had dat ze dit heel goed allemaal kon maskeren. (…) Het poppenkastje was toch in elkaar gevallen'. Het ging in dat gesprek niet over het slachtoffer en de impact die het op haar had, waardoor zij dacht: 'Ik heb weer wat gezegd en weer gebeurt er niets, dus hou nou gewoon je mond en ga nou gewoon door. Stop het gewoon weg.' Daders in de gemeenschap werd steeds de handen boven het hoofd gehouden, en men praatte het voor zichzelf goed, vertelt het slachtoffer: 'Dit is gewoon mijn eigen karma geweest, hè? Dat dit me overkomen is. [De daders] kunnen er ook niks aan doen, hè? Dus het is allemaal karma.'

Steun aan persoonlijke geloofsbeleving

Meerdere slachtoffers geven aan steun te hebben aan hun persoonlijke geloofsbeleving na hun ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Vanuit haar persoonlijke geloofsbeleving krijgt één slachtoffer het idee dat ze altijd bij God terecht kan. Daarnaast hebben specifiek de psalmen (een Bijbelboek met gedichten, gebeden en liederen) haar geholpen, omdat hierin veel aandacht is voor allerlei emoties tegenover God, waaronder boosheid en verontwaardiging, waardoor ze het gevoel krijgt dat ze deze emoties ook mag hebben. Ook heeft christelijke muziek een positieve invloed op haar, net als wat zij het filosofische karakter van het geloof noemt: nadenken over hoe ze haar leven inricht en daar bewust mee bezig zijn. Voor een ander slachtoffer biedt de persoonlijke geloofsbeleving voor haar veel houvast, onder meer in een periode dat zij suïcidaal was. Ze zegt daarover: 'Mijn geloof heeft mij gered.' Ook helpt ze vanuit haar geloofsbeleving andere mensen (zoals vluchtelingen), wat een positieve invloed heeft op haar leven.

Over de persoonlijke geloofsbeleving noemt één slachtoffer een concrete negatieve ervaring. Er was in haar gemeenschap een periode dat de nadruk lag op een religieus principe genaamd 'proclamatie.' Dit zou haar volgens mensen uit de gemeenschap helpen bij haar problemen als gevolg van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ze legt dit uit: 'Je neemt een Bijbeltekst of waarheden over God, en die ga je hardop of in

jezelf herhalen iedere dag. Ik denk dat het lijkt op mantra's. Dus door iedere dag bijvoorbeeld te zeggen 'God is goed' is het idee daarvan dat die waarheid steeds sterker wordt voor mij.' De (veelal psychische) problemen van het slachtoffer werden echter niet minder, maar verergerden juist, waardoor zij nog meer het gevoel kreeg dat er iets mis met haar was.

Steun aan gedeelde geloofsbeleving
Slachtoffers omschreven daarnaast hoe steun vanuit de religieuze gemeenschap er voor hen uit ziet. Zo vond een slachtoffer het heel prettig dat zowel een huisarts als een (reguliere) psycholoog bij dezelfde gemeenschap hoorden, omdat ze met deze mensen dezelfde geloofsbasis deelt. Dat geeft haar veiligheid en duidelijkheid. Dat geldt ook voor vrienden uit de gemeenschap. Het is voor haar helpend om met hen een besef te delen dat er meer is tussen hemel en aarde, en dat ze op dezelfde manier naar de wereld kijken en dat dit vanzelfsprekend is. Ze kan bij hen bovendien terecht voor geloofsvragen. Het helpt haar daarnaast om ook de positieve kanten van het geloof en de gemeenschap vast te blijven houden, omdat zij ook negatieve ervaringen heeft met de gemeenschap. Mensen die daar anders naar kijken kunnen haar in verwarring brengen.

Eén slachtoffer was positief over de gesprekken die zij kon hebben met een bestuurder van de religieuze gemeenschap, zodat ze kon beginnen met het afsluiten van het door haar ervaren seksueel grensoverschrijdend gedrag en machtsmisbruik en werken aan herstel. Een ander slachtoffer ervaart steun van enkele ouderlingen en vrienden uit de religieuze gemeenschap. Ze vertelt dat een aantal van deze mensen haar leven hebben gered na een suïcidepoging. Tot slot vertelde een slachtoffer hoe een helpend gesprek met iemand uit de gemeenschap eruit kan zien:

> 'Hij is altijd heel positief gebleven. Dat deed hij nooit vanuit een plek van bagatelliseren. Hij wilde gewoon de schade bij mij beperken. Dus dan zei hij altijd van: ja, weet je, wat er met de mens gebeurt, daar kunnen we nooit iets aan doen. En jij kon er niks aan doen en wij konden er niks aan doen. Niemand zag het gebeuren. Dus probeer het gewoon mee te nemen naar iets positiefs uiteindelijk (…) Misschien laat God dit wel bij jou gebeuren zodat jij later mensen kan helpen hiermee. Dat soort dingen zei hij steeds en dat was altijd wel fijn om te horen.'

Ervaringen met pastorale zorg
Verschillende slachtoffers hebben ervaring met pastorale zorg. Dit is een specifieke vorm van ondersteuning in christelijke gemeenschappen, waarbij de persoonlijke geloofsbeleving op de voorgrond staat. Dit wordt heel verschillend ingevuld, maar algemeen genomen is het een vorm van ontmoeting, gesprek en rituelen (zoals gebed). Het is voor alle leden van een christelijke gemeenschap beschikbaar, niet alleen wanneer zich problemen voordoen in iemands leven. Leiders in christelijke gemeenschappen, zoals predikanten en ouderlingen, hebben vanuit hun ambt altijd een pastorale verantwoordelijkheid over leden van de gemeenschap. Daarnaast zijn er in sommige gemeenschappen personen die zich, los van een ambt, richten op het verlenen van pastorale zorg (zie ook paragraaf 1.2.1).

De ervaringen van slachtoffers in dit onderzoek met pastorale zorg zijn wisselend. Sommige slachtoffers geven aan dat zij met hun ervaring van seksueel grensoverschrijdend gedrag op een prettige manier terecht kunnen bij een predikant. Bij één van hen is daaruit een vriendschap ontstaan. Een ander slachtoffer ervaart de pastorale zorg van een ouderling uit haar gemeenschap als helpend. Ze kan goed met

hem praten, bijvoorbeeld over vragen over vergeving, maar ook over negatieve ervaringen met andere leden uit de gemeenschap in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. De pastoraal werker nam haar kant van het verhaal serieus en kon deze begrijpen. Zo gaat hij bijvoorbeeld in gesprek met therapeuten bij wie hij vragen heeft over hun behandelmethode, en dat ervaart het slachtoffer als helpend. Ook een ander slachtoffer kon met geloofsvragen terecht bij twee verschillende personen die haar pastorale zorg boden.

Daarnaast beschrijven sommige slachtoffers ook negatieve ervaringen met pastorale hulp. Eén slachtoffer heeft tien jaar pastorale hulp ontvangen van een pastoraal werker, waarin ze veel gewandeld, gebeden en gepraat hebben. Dat werd op den duur niet uitsluitend als positief ervaren: 'Als ik nu terugkijk, wilde zij te veel mijn moeder spelen, en kon zij niet goed haar eigen grenzen stellen in 'wat kan ik, wat is goed om te doen als pastoraal begeleider en wat niet'. De psychische problematiek van het slachtoffer was te complex voor enkel pastorale hulp, geeft het slachtoffer zelf aan, terwijl de pastoraal werker na tien jaar zei dat het slachtoffer het nu wel alleen zou redden en deze zorg stopte. Hierdoor werd het slachtoffer in deze periode niet verder geholpen met de psychische gevolgen van het seksueel grensoverschrijdende gedrag.

Volgens een ander slachtoffer was er binnen de pastorale zorg die zij ontving geen ruimte voor het bespreken van seksueel grensoverschrijdend gedrag: 'Daar is geen pastorale hulp voor. Ze weten gewoon absoluut niet wat ze ermee moeten. Want gaan ze erop in dan erkennen ze het. (…) Maar wat moeten ze ermee?' Bovendien werd zij niet doorverwezen naar professionele hulp, waardoor ze goede hulpverlening zegt te zijn misgelopen. Ze geeft hier de volgende verklaring voor:

> 'Ze adviseren ook niet van ga praten met een seksuoloog of… En dat is de frictie vind ik. De deskundigen op dit gebied hebben vaak weinig kennis van wat er in de kerk speelt en de kerk die wil eigenlijk niet het pastoraat uit handen geven of overleg met de buitenkring hebben. En daar zit de schakel waardoor je ook gewoon goede hulpverlening mist.'

Ook een ander slachtoffer miste in haar ervaring met pastorale hulp de link naar professionele hulpverlening. Zij beschrijft dat deze hulp in haar gemeenschap vooral gaat over hoe het lidmaatschap van de gemeenschap wordt ingevuld, bijvoorbeeld als iemand minder bijeenkomsten bezoekt, en niet over de persoonlijke, psychische gezondheid. Als het over (de gevolgen van) seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat, kan het voorkomen dat ouderlingen lectuur vanuit de gemeenschap aanraden, en daarover zegt het slachtoffer:

> 'Er zit niks bij wat jou kan helpen. Het gaat allemaal over dat het goedkomt in het paradijs. Dan is de pijn weg, dan zijn alle herinneringen eraan weg. (…) Nee, dat lost echt niks op.'

Wat betreft haar specifieke ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag en de daaruit volgende hulpbehoefte, had de pastorale zorg de volgende uitwerking op haar:

> 'Het voelde alsof mijn mond gesnoerd werd. Alsof ik het niet eens mocht vertellen. Je bestaansrecht wordt ontkend. Je bent radeloos. Je weet niet wat je moet doen. Je hebt geen idee. (…) Welke hulp een ouderling ook biedt: het zijn geen professionals. Het zijn een glazenwasser en een schoonmaker, een stratenmaker… Daar is niks mis mee, dat zijn hardwerkende mensen, maar zij hebben geen kaas

gegeten van psychische gezondheid. Dus leuk, dat je het probeert, maar ga niet op die stoel zitten als je het niet kan, want je trapt iemand nog meer de grond in. Want dat gebeurt ook.'

Seksuele moraal

De meeste slachtoffers beschreven in hun ervaringen ook iets over de seksuele moraal binnen de gemeenschap. Eén slachtoffer beschrijft dat seksualiteit volgens haar in christelijke gemeenschappen nog altijd taboe lijkt te zijn. Dit draagt volgens haar bij aan de moeite die mensen kunnen hebben in het omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. In de gemeenschap van een ander slachtoffer werd er helemaal niet over seksualiteit gesproken, waardoor hij in eerste instantie het seksueel grensoverschrijdend gedrag (in dit geval kindermisbruik) niet herkende en daardoor niet wist dat het fout was:

'Vanuit school was er geen seksuele voorlichting, gewoon niks. Dat werd uit de biologieboeken gescheurd en als er dingen waren van naakte lichamen dan werd dat met een stift overgekleurd en zo. Dus je kwam er gewoon niet mee in aanraking, vanuit school werd er niks over verteld en erover praten was al heel erg taboe.'

Dit taboe had voor hem als gevolg dat hij niet in concrete termen over het seksueel grensoverschrijdend gedrag kon praten. De omgang met de dader beschouwde het slachtoffer als 'een soort van vriendschap' en 'iets dat ik gewoon fijn vond', en de seksueel grensoverschrijdende handelingen noemde hij 'massages'. Ook bij een ander slachtoffers werd in de religieuze gemeenschap helemaal niet over seksualiteit gesproken, maar als jong meisje werd in de omgang met lichamelijkheid wel duidelijk dat er een taboe op rustte:

'Als ik bijvoorbeeld in mijn baddoek uit de badkamer kom en hij kwam me tegen in de gang in huis, dan was hij de hele dag boos op mij omdat hij mij in mijn baddoek had gezien. (…) Als ik ongesteld was mocht ik de keuken niet in, want dan ben ik vies. Hij ging niet eten of drinken van mijn hand, zeg maar, dat mocht allemaal niet. Ik mocht ook de keuken niet in.'

De eerste keer dat het slachtoffer menstrueerde, wist ze niet wat het was. Omdat haar broertje destijds ernstig ziek was en bloed plaste, dacht zij zelf ook dat ze zou sterven. Ze durfde het om die reden thuis ook niet te vertellen, omdat ze het zielig vond voor haar ouders dat zij beide kinderen zouden verliezen. Een biologieboek met afbeeldingen van een naakte man en vrouw, dat het slachtoffer moest bestuderen voor een toets, zorgde voor opschudding in het gezin: 'Toen moest ik dus ook, echt heel stom, een blaadje op die plaatjes doen en dat moest ik leren. Ik mocht er niet naar kijken, want daar kreeg ik rare ideeën van.' Tegelijkertijd was de gemeenschap volgens het slachtoffer wel heel lichamelijk in de omgang met elkaar. Ze beschrijft dat zowel mannen, vrouwen als kinderen armen om elkaar heenslaan, tegen elkaar aanzitten of bij elkaar op schoot liggen. Voor meisjes en vrouwen golden daarnaast regels over de kleding die zij wel en niet mogen dragen:

'Er moet altijd iets over mijn bil heen. Iets langs, iets wijds, maar ook niet strak. Je mag vooral geen vormen zien. Je wil niet weten hoe vaak ik zoiets aan had en dan een hele grote overall eroverheen aan deed, uit huis ging (…) en dan deed ik alles uit en stopte het in mijn tas en dan mijn haar los en kwam ik op school en dan zag

ik er enigszins normaal uit. Dat vond ik dan zelf, ik vond het heel stoer wat ik aan had.'

Deze omgang met seksualiteit zorgde volgens het slachtoffer voor groot ongemak rond alles wat ook maar iets met seksualiteit te maken had. Religie werd volgens haar misbruikt om niet over seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag te hoeven praten. Het leidde er bij haarzelf toe dat zij seksueel grensoverschrijdend gedrag als kind niet herkende, hoewel het nooit fijn was voor haar.

In de gemeenschap van een ander slachtoffer werd wel gesproken over seksualiteit, maar dan vooral over de regels die daarbij horen: wat mag wel en wat mag niet, zowel binnen als buiten het huwelijk. Dit werd onder meer duidelijk toen zij seks voor het huwelijk had gehad met haar ex-man:

'Dat heb ik nooit aan iemand verteld natuurlijk, want als je dat vertelt, word je uitgesloten. En toen wilden we eigenlijk weer heel erg goed ons best gaan doen [voor de gemeenschap]. Toen zei mijn ex-man: dan moeten we eigenlijk met de billen bloot. (…) Dan vragen ze: maar wat voor seks hebben jullie dan gehad? Nou, gewoon seks. Nee, maar was dat met je handen, met je mond, heb je aan haar borsten gezeten, was het penetratie, was het hondjesstijl? Alles wordt uitgevraagd.'

Deze omgang met seksualiteit zorgde volgens het slachtoffer voor veel schaamte rondom seksualiteit, ook als het wel binnen het huwelijk plaatsvond. Deze gevoelens van schaamte komen bij haar nog steeds boven, zelfs nu ze de religieuze gemeenschap al jaren geleden heeft verlaten, bijvoorbeeld in de kleding die zij draagt en de seksuele opvoeding van haar kinderen. Haar primaire gedachte is nog altijd dat het niet mag (zoals masturbatie), en zij moet zich op die momenten steeds opnieuw bedenken dat dit niet haar eigen overtuigingen zijn, maar die van de religieuze gemeenschap. Deze seksuele moraal heeft bovendien de omgang met haar ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloedt. In de religieuze gemeenschap waar zij deel van uitmaakte, bestaat verkrachting binnen een huwelijk namelijk niet: je mag je huwelijkspartner geen seks onthouden.

Normatieve genderrollen

De slachtoffers die binnen hun religieuze gemeenschap een strenge seksuele moraal, of seksualiteit als taboe ervoeren, hadden meestal ook te maken met duidelijke rolverdeling tussen mannen en vrouwen, waarbij vrouwen geen leiderschapsfuncties mochten bekleden of in hun rol ondergeschikt zijn aan mannen in de gemeenschap. Normatieve genderrollen kunnen tevens de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden, zoals uit onderstaande voorbeelden blijkt (zie ook paragraaf 9.4).

Eén slachtoffer gaf aan dat vrouwen in haar voormalige religieuze gemeenschap gevangen zitten, omdat vrouwen niets te vertellen hebben en mannen de beslissingen nemen. Ze beschrijf hier een aantal voorbeelden van:

'Het werd je met de paplepel ingegoten. Lezingen in de zaal houden, is alleen aan mannen besteedt. (…) De vrouwen doen een demonstratie. Dan ben je met twee zusters op het podium. Niet een zuster en een broeder, want dat kan niet. Een vrouw kan niet een man onderwijzen. (…) Met een microfoon lopen mocht niet, achter het geluid zitten mag niet, lectuur verdelen mag niet. Je mag de zaal schoonmaken. De echte inhoudelijke lezingen mag je als vrouw niet doen.'

Haar ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen het huwelijk met iemand uit deze religieuze gemeenschap werd nooit serieus genomen.

Ook gold in de toenmalige gemeenschap van een ander slachtoffer een duidelijke rolverdeling tussen mannen en vrouwen, die ertoe bijdraagt dat het aangeven van grenzen als vrouw tegenover een man in een dergelijke gemeenschapscultuur erg moeilijk is:

> '[Mannen] worden allemaal in onze gemeenschap opgevoed als koningen en prinsjes. Jullie hoeven niks. Wij doen het wel allemaal, de vrouwen doen het allemaal. (…) We organiseren alles, we doen alles, we zorgen dat het allemaal draaiende gehouden wordt. Ja, we zijn echt wel de motor achter alles, denk ik.'

Ze beschrijft hoe dat er dan in de praktijk uit kan zien:

> 'Als je allemaal bij elkaar bent… De vrouwen zijn allemaal in de keuken, ze zijn allemaal in dienst van de mannen. De mannen zitten allemaal in de kring bij elkaar (…) en wij blijven maar bedienen en komen. En wil je eten? Ja, dan schep je eten op. En zij blijven alleen maar met elkaar, fles na fles Bacardi gaat er doorheen. Heel veel drankgebruik. En praten over hoe zij de wereld beter kunnen maken met z'n allen, terwijl ze geen flikker doen.'

Ook mogen vrouwen niet roken of alcohol drinken, en mannen wel. Ze benoemt dat een groot deel van de mannen, zoals haar eigen vader, ook geen werk buitenshuis hebben. Vrouwen in deze gemeenschap zorgen grotendeels voor het inkomen en het huishouden. Al op jonge leeftijd hielp het slachtoffer daarin mee en moest zij zelf zorgen voor haar eten en dat zij bijvoorbeeld op tijd op school was, terwijl haar vader de hele dag thuis was. Ze herinnert zich nog goed dat haar vader één keer stond af te wassen, en dat het slachtoffer hierop werd aangesproken door haar oma, omdat dit niet zijn taak was.

In religieuze ceremonies is het precies andersom. Daar mogen vrouwen niets doen. Bij het overlijden van familieleden deden de mannen bijvoorbeeld alles: 'de vrouwen moeten alleen maar aan de kant zitten en huilen.' Bij één uitvaart van een familielid kwam ze één van de daders tegen, wat ze erg moeilijk vond. In deze ontmoeting werd volgens het slachtoffer ook de man-vrouwverhouding zichtbaar, toen de dader naar haar toe kwam:

> 'Ik zei: Ik wil niks met jou en ik wil ook geen scène maken hier. Hij zei: ja maar, wat bedoel je dan? Dan wil hij ook echt bij je in de buurt komen en je aanraken. Ja, totdat mijn man ineens in de buurt was, dat hij zei: kerel, ik denk echt dat je beter even de andere kant op kan kijken. En dan werkt het wel. Want dan is de man erbij. Nee, dan is het de man die wat zegt.'

Tot op de dag van vandaag loopt ze hier nog wel eens tegenaan, bijvoorbeeld in haar huwelijk met een man van buiten de gemeenschap, voor wie deze rolverdeling niet normaal is: 'Dan zegt hij: hallo, ik kan toch ook zelf even eten pakken? Dat soort dingen. (…) En moeten we er gewoon om lachen.' In het gezin van haar huidige echtgenoot is het juist de vader die zorgt voor het eten, en daar moest het slachtoffer erg aan wennen in het begin: 'Wat ik wel niet over mijn schoonmoeder gedacht heb allemaal in het begin.' Omdat in de religieuze gemeenschap van dit slachtoffer veel seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvond, met meerdere daders en

slachtoffers, is het ook niet voor te stellen dat mannen elkaar onderling zouden aanspreken op het seksueel grensoverschrijdende gedrag. De man-vrouwverhoudingen in deze religieuze gemeenschap, in combinatie met de mate waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvond, creëerde volgens het slachtoffer een cultuur waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag gedoogd werd.

Tot slot geeft één slachtoffer aan dat er binnen haar religieuze gemeenschap wel een taboe rust op seksualiteit en er duidelijke (verschillende) verwachtingspatronen gelden voor mannen en vrouwen, maar dat voor het hiervan afwijken een soort 'gedoogbeleid' geldt:

> 'Alles wordt gedoogd, zolang de buren het maar niet weten. Dus als jij wil uitgaan, ga liever dan in een andere stad uit, maar kom terug als vroom meisje. En de buren denken dat je een vroom meisje bent. Ik heb regelmatig familie horen zeggen: ga dan maar bij je vriendin slapen als je uitgaat, want ik wil niet dat je drie uur 's nachts terugkomt en dat ze het zien.'

Het is mogelijk dat slachtoffer worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een gemeenschap met dergelijke rolpatronen voor mannen en vrouwen bijdraagt aan het stilzwijgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit slachtoffer heeft ook lang gezwegen over haar ervaring. De schaamte die kan komen kijken bij onder meer het (gedwongen) verlies van maagdelijkheid, maar ook bij mannelijk slachtofferschap kan voor slachtoffers zwaar wegen (zie verder hoofdstuk 9).

Ervaring met afhankelijkheid, religieus leiderschap en organisatiestructuur
De factor macht en hiërarchie kwam op verschillende manieren ter sprake bij de slachtoffers. Enerzijds werd dit ervaren in relatie tot de dader, anderzijds werd dit breder over de gemeenschap beschreven. Enkele slachtoffers geven aan dat zij specifiek in een afhankelijkheidsrelatie met de dader verkeerden op het moment dat het seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvond. Eén van hen was vanuit het buitenland naar Nederland verhuisd en woonde in eerste instantie bij de dader, een familielid en tevens predikant, thuis. Hij vormde samen met zijn vrouw het enige netwerk dat zij op dat moment in Nederland had, waardoor hij veel macht over haar leven had. Een ander slachtoffer beschrijft hoe de afhankelijkheid van haar spirituele leraar haar kwetsbaar maakte:

> 'Ik stond ermee op en ging ermee naar bed. (…) Ik had geen stabiele familie en ik was al volledig arbeidsongeschikt. En hij maakte iemand van mij. Dus ik kon identiteit ontlenen daaraan. Ik kon iemand zijn. En dat was heel aantrekkelijk. (…) Ik ben officieel een leerling van hem geworden. Daarna ben ik een monnik van hem geworden. Dat zijn allemaal initiaties. En ik zou ook zijn opvolger worden. Dus als ik mijn mond had gehouden, dan was ik het nu geweest. (…) Ik was nutteloos voor de maatschappij. Zo zag ik het. Dus dankzij hem zou ik iemand kunnen zijn.'

Deze onverbreekbare en heilige band die zij had met haar leraar zorgde ervoor dat ze langere tijd dingen ging verdragen die ze eigenlijk niet wilde verdragen, zoals het seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het 'onverdraaglijke verdragen', zoals het slachtoffer het noemt, was ook iets wat de leraar expliciet aan zijn leerlingen leerde. Daar bovenop kwam ook het principe dat je altijd moet doen wat de leraar zegt en dat je altijd achter hem blijft staan, ongeacht wat hij doet, vanwege de leiderschapspositie en de macht die deze heeft (zie ook paragraaf 10.5). Dat is volgens het slachtoffer de reden dat alle andere leden uit de gemeenschap achter hem bleven staan en haar zelfs

bedreigden toen zij het seksueel grensoverschrijdend gedrag bekendmaakte en de gemeenschap verliet. Ze geeft aan onderschat te hebben hoeveel macht de leraar heeft.

Een ander slachtoffer was afhankelijk van de dader voor praktische klussen in huis, maar ook financieel, bijvoorbeeld toen hij de schade aan haar auto een keer betaalde voor haar:

> 'Toen had ik nog zoiets van: als dat maar geen vies geld wordt. Toen heb ik dat geld nog in de Bijbel gestopt, en gebeden: als hij hier maar niet wat voor terug verwacht. Dat gebeurde wel. Want hij had mij geholpen en ja, hij had geen intimiteit met zijn vrouw, dus moest ik hem ook een beetje helpen. Ik schaam me nog als ik het zeg.'

Bovendien gebruikte de dader specifiek de religie om het slachtoffer te manipuleren: 'Toen ik probeerde er een eind aan [het seksueel grensoverschrijdend gedrag] te maken, bleef hij mij steeds overtuigen: 'Ja, maar ik ben door God op je pad gezet. Jij moet van iemand die liefde leren en ik moet jou de liefde leren'. Doordat hij deze klussen deed in het huis had hij bovendien steeds toegang tot de privéomgeving van het slachtoffer.

Eén van de slachtoffers heeft, naast de afhankelijkheidsrelatie met de dader, naar eigen zeggen ook machtsmisbruik ervaren in het hele proces (klachtenprocedure en later contact over een vorm van schadevergoeding) met de kerk. Toen zij net aan haar ouders verteld had over het seksueel grensoverschrijdend gedrag, namen zij contact op met een bekende theoloog en predikant over de situatie, die hen afraadde stappen te ondernemen tegen de dader, omdat predikanten volgens hem elkaar de hand boven het hoofd houden. Er zou daarnaast volgens de klachtencommissie van de kerk geen sprake zijn van een afhankelijkheidsrelatie (pastorale relatie). De klachtencommissie kwam tot dit oordeel na een gesprek met de dader, die het seksueel grensoverschrijdende gedrag als zodanig omschreef. Zijn verklaring leek vanwege zijn positie als predikant in de gemeenschap zwaarder te wegen dan die van het slachtoffer. Toen zij jaren later alsnog het gesprek met de kerk aan ging, in de hoop om tot een begin van haar herstel te komen, leek dat in eerste instantie een positieve ervaring. Toch bleek dit alsnog een moeizame weg te zijn voor het slachtoffer: haar casus leek volgens haar geen prioriteit te zijn voor de kerk, omdat ze vaak lang moest wachten op schriftelijke reacties, expliciet om excuses moest vragen en uiteindelijk in een voor haar vervelende discussie belandde over een financiële tegemoetkoming.

Een ander slachtoffer beschrijft de macht die de vader van de dader had binnen de gemeenschap als coördinator. Volgens de regels van de gemeenschap wisselen de machtsfuncties regelmatig onderling door, maar bij hem gebeurde dat niet omdat hij volgens het slachtoffer veel macht had in de gemeenschap en heel autoritair was:

> 'Het is zo'n vriendjespolitiek. Het is daar heel erg. Er zijn ook een paar broeders in de gemeente daar, die wilden heel graag dienaar in de bediening worden. Dan stel je je dienstbaar op. Ze willen echt broeders en zusters helpen. En die werden gewoon jarenlang geen dienaar in de bediening. En dan had je gastjes die veel jonger waren die dat wel werden. Hij had gewoon een hekel aan ze. Ik wist dat, want dat vertelde hij gewoon tijdens het eten of wat dan ook.'

Als onderdeel van deze functie zat deze man ook bij alle afhandelingen van interne procedures van de gemeenschap, en kon hij volgens haar op die manier de positie van zijn zoon beschermen.

Tot slot beschrijft één slachtoffer dat hij heel erg aangetrokken werd door de positieve aandacht die de dader, een docent op de religieuze school waar hij naartoe ging, voor hem had. Andere docenten hadden doorgaans weinig oog voor hem, en hij gaf aan hierdoor extra gevoelig te zijn wanneer er wel positieve aandacht was. Toen het seksueel grensoverschrijdend gedrag bekend werd binnen de school, werd er vanuit de schoolleiding al snel druk uitgeoefend op ouders van andere kinderen om geen aangifte te doen. Als argument werd genoemd dat dit voor de kinderen op latere leeftijd problemen zou geven op de huwelijksmarkt binnen de religieuze gemeenschap.

Visie op seculiere, professionele hulpinstanties
Zoals eerder in paragraaf 11.3.3 en paragraaf 12.4.3 beschreven, staan sommige gemeenschappen niet positief tegenover seculiere, professionele hulpverlening of aangifte doen (‘Je leert geen smaad op Gods naam te brengen. Je brengt je broeder niet voor de rechter’), maar worden leden van de gemeenschap gestimuleerd om binnen de eigen gemeenschap en religie een oplossing te zoeken voor eventuele problemen. Enkele slachtoffers in dit onderzoek noemden dit expliciet. Zo gaf één van hen aan dat enkele mensen uit haar omgeving argwanend staan tegenover reguliere hulpverlening, wat mogelijk ook heeft bijgedragen aan het feit dat melding werd gedaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een therapeutische relatie, hoewel het slachtoffer dit niet als dusdanig heeft ervaren. De twee andere slachtoffers geven aan dat bij de ggz aankloppen niet wenselijk is in hun gemeenschappen. Eén van hen omschrijft hoe dat werkt:

> ‘En naar een therapeut gaan kun je ook niet doen, want stel je voor dat je je geest verruimd en open maakt, en de duivel erin komt. Ze zullen alles proberen om je van je geloof af te halen, dus dat is niet zo verstandig. (…) Dit is het cultuurgoed dat verspreid wordt. (…) En door de ouderlingen wordt überhaupt niet geadviseerd om geestelijke hulp te gaan zoeken buiten de organisatie om. De enige geestelijke hulp die zij willen dat je neemt is bidden, de Bijbel bestuderen, lekker veel langs de deuren gaan. Vooral je helemaal storten op het geloof, want dan vergeet je het wel.’

12.4.4 Aanbevelingen van slachtoffers voor religieuze gemeenschappen

Naast de hierboven geschetste ervaringen en de impact, hulpbehoeften en factoren die daaruit naar voren zijn gekomen, is aan de slachtoffers ook gevraagd of zij aanbevelingen hebben voor religieuze gemeenschappen in de omgang met (slachtoffers van) seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daaruit komen de volgende aanbevelingen:

- Transparantie en erkenning

Wees eerlijk en transparant over gemaakte fouten, erken deze, en ben bereid je regels aan te passen zodat de gemeenschap voor iedereen veilig en goed is.

- Meldcode

Zorg dat er in de gemeenschap een meldcode komt zoals bij Veilig Thuis, zodat iedereen weet welke stappen er genomen moeten worden en vooral: dat (de kant van het verhaal van) het slachtoffer gehoord wordt.

- Realistische hulp

Probeer slachtoffers niets te bieden wat de gemeenschap niet waar kan maken. Ken daarin je beperkingen. Wees bij bestaande klachtenprocedures duidelijk voor wie het geldt, en wat de gemeenschap kan doen met een klacht tegen iemand die geen officieel ambt bekleed.

- Ruimhartigheid

Geef slachtoffers ruimhartig wat zij nodig hebben, en niet alleen het minimaal mogelijke.

- Onafhankelijkheid en expertise

Zorg voor onafhankelijke bestuurders en vertrouwenspersonen binnen gemeenschappen waar je je kunt melden, die geen relatie met de dader hebben, en kennis hebben over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarbij zijn grondige richtlijnen over hoe te handelen bij een melding noodzakelijk.

- Maatregelen evalueren

Als er interne maatregelen worden getroffen tegen een dader, evalueer deze dan regelmatig. Kijk na een tijd of het nog functioneert en alle betrokken partijen nog tevreden zijn.

12.5 Slachtofferervaringen: algemeen

In deze paragraaf zijn de overige ervaringen van de slachtoffers beschreven, die niet direct in relatie staan tot de religie of geloofsgemeenschap.

12.5.1 Impact

Psychische gezondheid

De slachtoffers wijzen uiteenlopende gevolgen aan van het seksueel grensoverschrijdend gedrag op hun leven en welzijn. Het zwaartepunt van deze gevolgen ligt op de gebieden van psychische gezondheid: alle slachtoffers geven aan psychische gevolgen te (hebben) ervaren van het seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit sluit aan bij de psychische gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag die ook bij andere slachtoffers worden gevonden (zie paragraaf 12.1) en deze zijn niet uniek voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context.

Algemene psychische gevolgen die de slachtoffers omschrijven, zijn zich niet sterk voelen, zichzelf niet vertrouwen of geloven, controle kwijt zijn over het leven en steeds 'in de overlevingsstand staan' (wat resulteert in bijvoorbeeld een slechte nachtrust). Daarnaast ervaren enkele slachtoffers op enig moment in hun leven depressieve klachten, wat bij één van hen resulteerde in zelfmutilatie. Sommige slachtoffers geven aan suïcidale gedachten te hebben gehad, wat bij een paar slachtoffers leidde tot meerdere suïcidepogingen.

Emotieregulatie en emoties voelen of benoemen is voor sommige slachtoffers moeilijk. Ongewild worden heftige emoties door sommige slachtoffers afgereageerd op derden, zoals de eigen kinderen. Een paar slachtoffers hebben de bevalling van hun kind als zeer traumatisch ervaren vanwege de ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit werd veroorzaakt doordat andere mensen tijdens de bevalling iets met hun

lichaam deden tegen hun wil of zonder het te overleggen, wat een soort herbeleving veroorzaakte. Bij één slachtoffer leidde dit tot nieuwe suïcidepogingen, bij een ander slachtoffer tot een zware postnatale depressie.

Enkele slachtoffers hebben op een moment in hun leven een burn-out gehad. Eén slachtoffer gaf aan vaak te dissociëren en een ander slachtoffer is gediagnostiseerd met een dissociatieve stoornis. Bij een paar slachtoffers is complexe posttraumatische stressstoornis (CPTSS) vastgesteld. Enkele slachtoffers geven aan (soms) overmatig te eten vanwege de ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Eén van deze slachtoffers heeft als gevolg hiervan meerdere maagoperaties gehad.

Identiteitsontwikkeling
Een aantal slachtoffers gaf een specifieke hulpbehoefte aan die raakt aan de identiteitsontwikkeling, zoals het ontwikkelen van een gevoel van eigenwaarde, ontdekken wie je bent (in sommige gevallen los van de religie of religieuze gemeenschap), of leren om zelfstandig keuzes te maken. Eén slachtoffer legt uit dat zij nog altijd niet weet wie ze eigenlijk is. Ze heeft geen basis om op terug te vallen om die vraag te beantwoorden, omdat ze van kinds af aan geleerd heeft zichzelf op te offeren voor anderen, en buiten de gemeenschap geen identiteit heeft: 'Ik kies altijd voor een ander, behalve voor mezelf. Maar dat is wel waarom ik weet dat ik altijd alleen zal zijn. Er zal nooit iemand zijn en ik moet dat gewoon voor mezelf zijn.' Een vergelijkbare impact wordt beschreven door een ander slachtoffer. Zij zei over zichzelf tegen een therapeut dat zij 'zeven jaar oud is', omdat zij zeven jaar geleden de religieuze gemeenschap definitief de rug toekeerde en sindsdien zichzelf zowel praktisch als mentaal pas leert ontwikkelen:

> 'Zoiets geks als stemmen [bij verkiezingen], hoe doe je dat? Dat weet je toch? Nee, dat weet ik niet. Dat kan ze me dan uitleggen, maar waar het vandaan komt, dat snapt ze niet. En dat zit ook in dat onderdanig zijn, ondergeschikt zijn. Als ik dat tegen jullie vertel, dan weet je niet hoe dat voelt. Als je dat al vanaf foetus hebt meegekregen, want mijn moeder had dat ook, snap je? Dus dat zit zo diep in mijn *roots* (…). Ik heb nu geleerd om echt mijn wil te hebben, alleen het tact mis ik. Dat is me ook niet geleerd. (…) Wat is van mij, en wat is aangeleerd. Daar de splitsing in kunnen maken, dat is nodig.'

Deze impact laat volgens één slachtoffer zien hoe het trauma van het seksueel grensoverschrijdend gedrag doorwerkt in het dagelijks leven. De eerste keer dat zij dit merkte was toen ze voor het eerst alleen op vakantie ging, en op zoek was naar een plek om te eten:

> 'En ik stond daar dus en ik wist gewoon niet wat ik wilde eten. En het was voor het eerst dat ik realiseerde van: ik maak eigenlijk bijna nooit zelf beslissingen. Ik laat het van anderen afhangen en nu moet ik echt afvragen wat ik wil. (…) Ik werd helemaal gek en zo gek dat ik op een gegeven moment stond te huilen, alsof mijn leven over was. En dat was toen ik me realiseerde: maar dit stemmetje heb ik dus de hele dag met alles. Dus alles wat je waarneemt, geloof of vertrouw je niet, omdat er altijd twee mensen [in jezelf] zijn die iets anders zeggen. En sowieso is jou bij misbruik geleerd dat wat jij voelt en denkt niet correct is, dat dat toch echt anders zit. En dat maakt het zo complex, want het dendert op zoveel lagen door.'

Seksualiteit
Sommige slachtoffers geven aan specifiek gevolgen te ervaren op het gebied van seksualiteit en seksuele gezondheid. Eén slachtoffer ging hierdoor twijfelen aan de eigen seksuele geaardheid:

> 'Ik wist best lange tijd helemaal niet dat dit fout was wat er gebeurde. Ik snapte dat niet echt. En ik raakte er opgewonden van. En ondanks dat het niet nodig is, zeg ik er altijd bij dat ik niet gay of bi ben. Als iemand je aanraakt en je een massage geeft, word je opgewonden. Dat kan gebeuren, dat is je lichaam. Daar heb ik ook een tijdje mee gezeten.'

Een ander slachtoffer geeft aan dat het seksueel grensoverschrijdend gedrag impact had op seksuele relaties. Toen zij voor het eerst verkering kreeg kwam ze erachter dat haar beleving van seksualiteit niet normaal was:

> 'Ik weet dat ik bij hem op de kamer was en dat hij zei: er klopt iets niet. Er klopte iets niet aan mijn manier van doen. En hij had [seksualiteit] vaker meegemaakt. Niet dit, maar dus dat het anders ging. En toen heb ik het uiteindelijk als eerst aan hem verteld (…): er zijn dingen met mij gebeurd. En volgens mij heb ik toen ook nog gezegd: die dingen zijn niet goed. Want dit doe je alleen met familie, wat ik nu voel voor jou. Dat klopt niet, want dit soort dingen – een kus geven of mij aanraken – doen we eigenlijk alleen maar met familie.'

Het seksuele deel van het trauma van seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft bij een ander slachtoffer veel impact gehad, waar in de hulpverlening ook niet altijd aandacht voor was:

> 'Als je je seksualiteit niet aanpakt, dan zal je dus altijd getriggerd worden zodra je intiem bent. En dat is ook wat er dus vaak voor zorgt dat mensen denken van: waarom genees ik maar niet? Waarom blijft het een trigger? En dat heeft te maken met hoe een seksueel trauma impact heeft op jezelf, op je lichaam en de imprint die achterblijft van die daden. Die moet je eruit halen en dan pas kan je je eigen seksualiteit ontdekken.'

Sociale omgeving
De ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft bij alle slachtoffers impact gehad op de sociale omgeving. In het algemeen verlopen contacten met andere mensen regelmatig moeizamer, omdat het vertrouwen in mensen is afgenomen. Dat kan resulteren in minder of geen bezoek ontvangen (sociale isolatie). Contact met mensen dat er wel is, kan soms veel energie kosten, bijvoorbeeld als zij mensen tegenkomen die boosheid opwekken (vanwege hun omgang met het seksueel grensoverschrijdend gedrag) of met wie zij niet over hun ervaring mogen of willen praten.

Met name bij de slachtoffers bij wie het seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de familie plaatsvond, heeft hun ervaring grote impact op deze relaties. Zo voelde één slachtoffer zich genoodzaakt op jonge leeftijd van huis weg te lopen. Enkele slachtoffers beschrijven hoe (een deel van) de familie het contact verbrak. Ze waren niet langer welkom op familiebijeenkomsten (zoals verjaardagen). Een paar slachtoffers kozen ervoor geen contact meer met de ouders te hebben. Eén van hen wil graag haar achternaam veranderen zodat zij niet meer geassocieerd wordt met haar ouders.

Daarnaast geven een paar slachtoffers aan specifieke gevolgen te ervaren van het seksueel grensoverschrijdend gedrag op romantische relaties. Eén van hen geeft aan romantische relaties volledig te vermijden. Een ander geeft aan dat de zware psychische gevolgen van het seksueel grensoverschrijdend gedrag de relatie met haar echtgenoot soms moeizaam maakt.

Wonen en werk
Tot slot noemen sommige slachtoffers dat het seksueel grensoverschrijdend gedrag gevolgen had voor wonen en werk. Enkele slachtoffers voelden zich genoodzaakt te verhuizen, bijvoorbeeld om de dader of leden uit de religieuze gemeenschap niet meer tegen te hoeven komen. Eén slachtoffer noemt dit 'de omgekeerde wereld', omdat het leven van de dader niet veranderd is. Een verhuizing heeft bovendien financiële impact, naast de persoonlijke impact om elders een nieuw leven op te bouwen. Daarnaast zorgen psychische of lichamelijke klachten ervoor dat werken moeilijk of (soms tijdelijk) onmogelijk is, bijvoorbeeld door een burn-out. Ook kunnen de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag een (vervolg)opleiding of verdere professionele ontwikkeling in de weg staan.

12.5.2 Hulpbehoeften

Vanuit de verschillende ervaringen van de slachtoffers met seksueel grensoverschrijdend gedrag komen uiteenlopende algemene hulpbehoeften naar voren. Een deel van de hulpvragen ontstaat kort na deze ervaringen, een ander deel later of wordt later pas herkend. Daarnaast zijn sommige hulpbehoeften tijdelijk van aard, zoals juridische hulp wanneer er sprake is van een rechtszaak. Andere hulpbehoeften blijven jarenlang bestaan, zoals de behoefte aan erkenning dat het seksueel grensoverschrijdende gedrag heeft plaatsgevonden.

De behoefte aan erkenning en autonomie bij deze slachtoffers kan ook gericht zijn op andere personen en organisaties dan (personen binnen) de religieuze gemeenschap (paragraaf 12.4.2), zoals door professionele hulpverlening of politie en justitie, maar ook door andere mensen die niet verbonden zijn aan de religieuze gemeenschap. Slachtoffers willen daarbij niet alleen gehoord worden, maar ook serieus genomen worden als kenners van hun eigen ervaringen en behoeften. Zo gaf een slachtoffer aan dat een psychiater haar suggesties voor een mogelijke diagnose en behandeling niet serieus nam, terwijl zij juist behoefte had aan inspraak en erkenning binnen het behandelproces. Bij andere behandelaren werd deze inbreng volgens haar wel gewaardeerd en als helpend ervaren.

Sommige slachtoffers gaven daarnaast aan behoefte te hebben aan een sociaal vangnet: mensen die praktisch kunnen helpen (zoals meegaan naar het ziekenhuis) of een luisterend oor bieden. Zij hebben dit op enig moment in hun leven specifiek gemist. Slachtoffers die deze hulpbehoefte niet specifiek noemden, beschreven juist dat zij wel een sociaal vangnet hadden om op terug te vallen.

Tot slot werden enkele afzonderlijke hulpbehoeften genoemd. Enkele slachtoffers gaven aan behoefte te hebben aan een vorm van financiële tegemoetkoming, om de kosten van (gespecialiseerde) hulpverlening te kunnen dragen. Een paar slachtoffers noemden de behoefte aan contact met lotgenoten en/of ervaringsdeskundigen. Daarnaast gaf een slachtoffer aan behoefte te hebben aan één vaste behandelaar, zodat het verhaal niet telkens opnieuw verteld hoeft te worden bij wisseling van hulpverleners. Ook werd door een slachtoffer behoefte geuit aan juridische

ondersteuning. Tot slot gaf een slachtoffer aan behoefte te hebben aan kennis over normale omgangsvormen.

12.5.3 Ervaring met hulpverlening

In deze paragraaf zijn de ervaringen van de slachtoffers in dit onderzoek met het zoeken naar hulpverlening en de uiteindelijke ervaring met die hulpverlening beschreven. Dit loopt uiteen van professionele hulpverlening tot hulp uit de sociale omgeving en andere zaken of personen die voor deze slachtoffers al dan niet helpend zijn geweest. Waar mogelijk worden eerst de positieve ervaringen beschreven, gevolgd door de negatieve ervaringen.

Zoeken naar hulpverlening
Het zoeken naar passende hulp(verlening) is voor alle slachtoffers een moeizaam en langdurig proces, waarbij veel verschillende behandelaars, diagnoses en behandelmethoden de revue passeren. Daarbij hebben sommige slachtoffers aanvullend de behoefte aan hulp op religieus en cultureel vlak of tenminste ruimte voor dat deel van hun leven in de behandeling. Het ontbreken hiervan bemoeilijkte hun zoektocht naar passende hulp. Bij een paar slachtoffers speelden financiële beperkingen een rol, waardoor deze passende psychische hulp die zij zochten nauwelijks of niet betaalbaar was. Eén slachtoffer geeft aan dat het gehele verwerkingsproces, waarin er ook jaren waren waarin de zoektocht stilstond en ze geen hulp kreeg, haar meer kwaad dan goed deed. Ook noemen een paar slachtoffers dat wanneer een hulpverlener stopt of verhuist, de zoektocht weer van vooraf aan begint.

Het zoeken naar en vinden van hulp gebeurt op verschillende manieren, zoals via tips van vrienden of familie of een huisarts of andere hulpverlener, boeken of televisieprogramma's. Voor vrijwel alle slachtoffers is het internet in deze zoektocht onmisbaar.

Ervaring met ggz
De meeste slachtoffers die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd hebben ervaring met verschillende vormen van hulpverlening binnen de ggz. Daarbij noemden een paar slachtoffers de lange wachttijden als probleem, omdat de hulp acuut nodig was (bijvoorbeeld bij suïcidaliteit).

De meeste slachtoffers hebben een vorm van traumabehandeling gehad zoals *Eye Movement Desensitization and Reprocessing* (EMDR). Sommige slachtoffers hebben een positieve ervaring met EMDR: het helpt hen beter om te gaan met traumatische ervaringen uit het verleden. Andere slachtoffers noemden een negatieve ervaring met EMDR, omdat de behandelaar naar hun mening te weinig ervaring had of omdat de herbelevingen die dit veroorzaakte te heftig waren.

Andere positieve ervaringen met ggz waren Narratieve Exposure Therapie (NET), lichaamsgerichte therapie en niet verder gespecificeerde hulp bij dissociatie. Een paar slachtoffers geven aan dat een diagnose behulpzaam was, omdat ze hierdoor beter inzicht in hun gedrag en klachten hadden. Er werden drie specifieke diagnoses genoemd: (C)PTSS, ADHD en DIS. Eén slachtoffer kreeg zoveel verschillende diagnoses, dat dit het vinden van een passende behandeling in de weg stond. Het slachtoffer dat de diagnose ADHD kreeg, was geholpen met medicatie.

Een paar slachtoffers voelden zich door een psychiater gepusht om medicatie te nemen, terwijl dat voor hun gevoel niet werkte. Eén van hen kreeg medicatie tegen een depressie, 'maar waar die depressiviteit vandaan komt, ging het niet over.' Een ander slachtoffer ervoer dat ze door de medicatie de controle over haar lichaam volledig kwijtraakte.

Een cruciaal aspect voor een positief verloop van de therapie lijkt bij meerdere slachtoffers te worden beïnvloed door een goede relatie of 'klik te voelen' met de behandelaar. Eén slachtoffer beschrijft hoe het ontbreken van een goede relatie met een psycholoog voor haar niet helpend was:

> 'Ik zat daar drie kwartier en ik zei gewoon niks. En dan zei ze: ja, als dit is wat je nodig hebt. Ik dacht: nee, het is helemaal niet wat ik nodig heb. Maar dat was haar aanpak, maar die werkte voor mij niet. (…) Toen voelde ik me dus echt, als ik nu terugdenk, als een ongelofelijk irritante puber. Je zit daar voor jezelf en dan ga je gewoon niks zeggen. En dan draai ik het ook weer om en dan denk ik: ja, er zit wel iemand die daar jarenlang voor gestudeerd heeft, die je eigenlijk zou moeten ondersteunen in dat hele proces.'

Een van de slachtoffers kreeg van haar psycholoog te horen: 'Weet je wat jij nodig hebt? Jij moet eens goed geneukt worden door iemand.' Dat was de eerste en de laatste keer dat ze bij deze psycholoog kwam. Slachtoffers die wel een goede band ervaren met hun psycholoog voelen zich daarentegen gezien en gehoord, omdat hun ervaring serieus genomen wordt.

Enkele slachtoffers geven expliciet aan dat zij binnen de reguliere ggz ruimte misten om met het religieuze deel van het trauma aan de slag te gaan. Sommigen noemen reguliere traumabehandeling, hoewel dit zeer waardevol was voor hen, in dit opzicht 'symptoombestrijding', omdat enkel de 'PTSS-achtige klachten' daarmee behandeld worden. Eén van hen zegt: 'en dan denk je; zie je wel? Het ligt aan mij, want ik heb gedaan wat ik moest doen en ik ben nog steeds niet beter. Niet wetende dat het zoveel lagen heeft en dat er zoveel facetten bij komen die niet in de reguliere zorg verkrijgbaar zijn.' Eén slachtoffer heeft specifiek christelijke ggz geprobeerd, maar dat voegde voor haar weinig toe: 'Als je daar zegt dat de voorganger me verkracht heeft, dan weten ze niet hoe ze daarmee om moeten gaan. Zoals de reguliere hulp er ook niet mee weet om te gaan.'

Ervaring met overige hulpverlening

Politie/justitie en juridische ondersteuning
Meerdere slachtoffers in dit onderzoek hebben ervaring met politie/justitie en juridische ondersteuning. Enkele slachtoffers hebben daadwerkelijk aangifte gedaan, en zij hebben dit allemaal als positief ervaren. Met name dat zij erkenning kregen voor het seksueel grensoverschrijdend gedrag was positief (dat er niet getwijfeld werd over de geldigheid en juistheid van hun ervaring). Eén slachtoffer zegt daarover:

> 'Toen zeiden ze echt tegen mij, en dat is de zin die voor mij echt heel belangrijk is geweest: het feit dat de zaak wordt geseponeerd, wil niet zeggen dat hij onschuldig is, het wil zeggen dat wij het steunbewijs niet rond konden krijgen. En dat was voor mij… Ja, dat was zo helpend. Het was eigenlijk voor het eerst dat een autoriteit eigenlijk erkenning gaf aan wat er gebeurd was. Dus in die zin heb ik dat toen wel achter me kunnen laten. Daar kon ik mee verder.'

De overige slachtoffers zagen om verschillende redenen af van aangifte doen: het was voor slachtoffers psychisch te belastend, en/of had het geen zin, en/of vonden het schadelijk voor de familie van de dader en/of vonden het schadelijk voor de reputatie van de religieuze gemeenschap.

Eén slachtoffer noemde specifiek de hulp die hij kreeg van een advocaat uit zijn religieuze gemeenschap. Deze was betrokken bij het hele juridische proces dat volgde op de aangifte, en zorgde ervoor dat het slachtoffer een goede advocaat kreeg en een vinger aan de pols hield bij het OM. Dat had het slachtoffer zonder deze hulp niet kunnen doen.

Sociale omgeving
De slachtoffers in dit onderzoek hebben ook ervaring met hulp uit de sociale omgeving, zoals vrienden en familie. Er werden veel voorbeelden genoemd van positieve hulp vanuit de sociale omgeving, zoals luisteren zonder oordeel, zoeken naar hulpverlening, meegaan naar een belangrijke of moeilijke afspraak (met een hulpverlener of bestuurder van de gemeenschap), betrokken zijn bij de rechtszaak of gewoon af en toe koffiedrinken. Eén slachtoffer noemt specifiek hulp van haar partner, die onder meer altijd meegaat naar bijeenkomsten waar de dader ook aanwezig is, om hem bij haar uit de buurt te houden.

Ervaringsdeskundigen en lotgenoten
Contact met lotgenoten of ervaringsdeskundigen wordt doorgaans als helpend beschreven door enkele slachtoffers in dit onderzoek, omdat zij zich door hen begrepen voelen op een manier die mensen zonder dezelfde ervaring dat niet kunnen begrijpen. Het kan ook helpen om manieren te vinden om over het seksueel grensoverschrijdend gedrag te praten, door te zien en te horen hoe anderen dit doen. Het is echter niet altijd helpend, bijvoorbeeld wanneer het dragen van de last van de ervaring van een ander slachtoffer te zwaar is, omdat de eigen ervaring al zwaar genoeg is om mee om te moeten gaan.

Andere hulp
Enkele slachtoffers noemden hulp die zij ervaren hebben in andere categorieën dan hierboven beschreven. Zo had een slachtoffer veel aan hulp van de Rutgers Stichting bij het leren omgaan met haar problemen op het gebied van seksualiteit. Ook helpt de financiële tegemoetkoming van Fonds Slachtofferhulp haar om haar naam te kunnen veranderen. Een ander slachtoffer noemde de hulp van een begeleider uit de jeugdzorg helpend, en een huisarts die goed naar haar luisterde en haar op de goede weg heeft geholpen met het vinden van professionele hulpverlening. Tot slot noemde een slachtoffer de hulp van een docent op de basisschool, die met haar naar de politie is gegaan wat ertoe leidde dat het slachtoffer uit huis geplaatst werd (omdat het seksueel grensoverschrijdend gedrag daar plaatsvond).

12.5.4 Aanbevelingen van slachtoffers voor hulpverlening

De slachtoffers in dit onderzoek zijn gevraagd of zij aanbevelingen hadden voor hulpverlening vanuit hun ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context. Daaruit komen de volgende aanbevelingen:

Hulpverlening

- Opvang en begeleiding

Zorg voor gerichte opvang en begeleiding. Dat kan zijn als het seksueel grensoverschrijdend gedrag nog gaande is: hoe kom je uit die situatie? Dat kan ook nadien: dat iemand je helpt met het doen van aangifte of een gesprek helpt aan te gaan met de dader. Maar ook wanneer een slachtoffer (gewild of ongewild) uit de gemeenschap vertrekt en geen sociaal vangnet heeft, zouden zij ergens opgevangen moeten worden.

- Slachtoffers serieus nemen

Neem slachtoffers serieus, luister naar ze, biedt ze een veilige plek om hun verhaal te vertellen en aan te geven wat zij nodig hebben. Betrek dit vervolgens in de behandeling.

- Hulp centreren

Eén slachtoffer heeft psychische hulp op meerdere plekken in Nederland, ver uit elkaar. Ze zou deze fysiek dichterbij elkaar willen hebben. Ook zou ze graag zien dat hulpverleners onderling (inclusief pastorale zorg) en met het slachtoffer samen overleggen over de behandeling.

- Gespecialiseerde hulp

Er moet gespecialiseerde hulp komen voor de behandeling van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen, waarbij de hele mens centraal staat: psychisch, fysiek en spiritueel. Geen symptoombestrijding. Kennis over (taalgebruik in) de gemeenschappen, en wat de invloed hiervan is op het denken en doen van mensen in het algemeen en slachtoffers in het bijzonder is daarbij onmisbaar.

- Juridische hulp

Mocht er na een aangifte een rechtszaak volgen, hoopt één van de slachtoffers dat ieder slachtoffer een goede advocaat of andere betrokken juridisch specialist tot zijn beschikking heeft, zoals zijn broer dat bij hem deed.

- Betaalbare hulp

Maak passende hulp voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen gratis, of op zijn minst betaalbaar.

Algemeen

- Bewustwording

Seksueel grensoverschrijdend gedrag moet bespreekbaar gemaakt worden en het bewustzijn moet toenemen. Dat begint bij de opvoeding: hoe ga je respectvol met elkaar om? Ouders moeten daarin het goede voorbeeld geven. Daarnaast zien ze dit ook als taak van scholen en de overheid (bijv. een wijkagent). Eén slachtoffer benadrukt daarbij dat bij het bespreken van seksueel grensoverschrijdend gedrag nadrukkelijk aandacht moet zijn voor praktische zaken:

> ‘Wat doe je als dat gebeurt? Waar ga je heen? Waar sluit je je op om veilig te zijn? Die gesprekken heb ik wel met mijn kinderen gehad. Mocht het gebeuren: jij pakt je kleine broertje. Tegen de middelste: jij pakt de sleutel van mijn slaapkamer. Je draait de deur op slot, je gaat daar zitten en je belt 112. Welke vluchtroute neem

je: als je niet naar boven kan, ga je naar buiten. Je blijft niet in het huis. Je gaat roepen, je gaat schreeuwen. Je schreeuwt geen “help” maar “‘brand”. Het zijn die stomme praktische dingen. Díe educatie: geef dat aan kinderen. Dat geeft ze ook tools voor later. Ook als ze volwassen zijn, en je komt in een situatie terecht waar je huiselijk geweld mee maakt en je niet weg kan. Bij mij had het een extra lading, omdat je er een geloof bij had waardoor je niet weg mag, of kan.’

- Respecteer autonomie van slachtoffers

Respecteer de autonomie van het slachtoffer, en (be)handel niet zonder diens toestemming. Dit geldt voor omstanders, de gemeenschap alsook de professionele hulpverlening.

12.6 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is een beeld geschetst van de ervaringen van tien personen met seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context en hulpverlening die zij daar al dan niet voor zochten en ontvingen. Gezien het geringe aantal respondenten heeft dit hoofdstuk primair een illustrerende functie: de ervaringen van deze groep slachtoffers zijn mogelijk niet representatief voor de ervaringen van alle slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen, maar schetsen een concreet voorbeeld van hoe een dergelijke ervaring eruit kan zien en sluiten aan bij de geraadpleegde literatuur. De conclusies in dit hoofdstuk moeten ook in dit licht gelezen worden.

Wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt binnen een religieuze gemeenschap, kan dit het gevoel van vertrouwen, veiligheid en identiteit schaden die ontleend werd aan die gemeenschap en die religie. Dat betekent dat niet alleen de relatie tot de gemeenschap kan worden aangetast, zoals in niet-religieuze contexten ook kan voorkomen dat bijvoorbeeld de relatie tot het team van een sporter wordt aangetast, maar dat bij slachtoffers in religieuze context bovendien het spirituele fundament van het slachtoffer kan worden geschaad (zowel de individuele als gedeelde geloofsbeleving). Dit spirituele fundament kan normaliter houvast bieden, omdat het een moreel kader kan geven en in grote mate bepalend kan zijn voor hoe religieuze mensen hun identiteit, ook buiten de geloofsbeleving om, vormgeven en ervaren. De aantasting hiervan kan dan ook ontwrichtend zijn en doorwerken op meerdere leefgebieden en komen bovenop de psychische, seksuele, sociale en praktische gevolgen die bij alle slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen voorkomen.

De impact, hulpbehoeften en helpende dan wel niet-helpende factoren bij het verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag die in een religieuze context volgens de slachtoffers kunnen spelen, worden hieronder besproken.

12.6.1 Impact

Aantasting en steun van geloofsbeleving

De slachtoffers in dit onderzoek beschrijven dat hun vertrouwen in de voorheen als vanzelfsprekend ervaren religieuze kaders (zoals het godsbeeld, rituelen of geloofsopvattingen zoals goed en kwaad, vergeving) is verminderd na een ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zij geven aan dat dit komt door het religieuze trauma (aantasting van het spirituele fundament) dat deze slachtoffers

hebben opgelopen als gevolg van hun ervaring, iets dat ook dat in de literatuur is omschreven. Hun existentiële crisis en de ondermijning van het vertrouwen in het geloofssysteem en de geloofsgemeenschap zijn bovendien verder versterkt in geval van daders die een belangrijke (machts)functie bekleden binnen de religieuze gemeenschap en ook als er in de gemeenschap geen ruimte is voor existentiële (geloofs)vragen die deze ervaring oproept.

Tegelijkertijd kan diezelfde religie voor sommige slachtoffers, ondanks hun ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag, volgens de literatuur een waardevolle bron bieden om met de gevolgen daarvan om te gaan. Hoewel een beschadiging plaatsvond, vinden deze slachtoffers alsnog kracht en troost in hun religie door middel van rituelen, vertrouwen op een god en het zoeken naar antwoorden op ontstane geloofsvragen. Religieuze leiders en andere leden uit de gemeenschap kunnen hierin een positieve ondersteunende rol vervullen, mits zij de ervaring van de slachtoffers erkennen, bevestigen ook de slachtoffers in dit onderzoek.

Mogelijk (deels) verliezen van gemeenschap
Wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt binnen een religieuze gemeenschap, kan volgens de literatuur niet alleen het geloofssysteem, maar ook een voorheen veilige en te vertrouwen geachte gemeenschap onveilig en onbetrouwbaar worden (verraadtrauma). Bij de meeste slachtoffers in dit onderzoek is dit verraadtrauma ook naar voren gekomen en dat heeft als gevolg dat de betrokkenheid bij de gemeenschap bij de meeste slachtoffers verminderd of volledig verdwenen is. Hoewel dit vaak een geleidelijk proces is, bijvoorbeeld door het uitblijven van steun vanuit de gemeenschap, is er bij sommige slachtoffers sprake van uitsluiting door de gemeenschap, waardoor de betrokkenheid onmiddellijk verbroken wordt.

Door het verlies van de religieuze gemeenschap verdwijnt ook een voor hen belangrijk sociaal vangnet, terwijl slachtoffers aangeven juist dit type steun nodig te hebben na hun ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Sommige slachtoffers kiezen ervoor hun ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag stil te houden uit angst deze gemeenschap kwijt te raken en diens reputatie te schaden. Dit is bij uitstek het geval bij personen van wie de geloofsgemeenschap een groot deel van hun leven uitmaakt, bij wie bijvoorbeeld het gezin en soms de gehele familie ook lid is van dezelfde geloofsgemeenschap. De impact van het verliezen van de religieuze gemeenschap na seksueel grensoverschrijdende gedrag kan dan des te groter zijn.

12.6.2 Hulpbehoeften

Alle slachtoffers in dit onderzoek hebben net als andere slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag behoefte aan een sociaal vangnet en praktische hulp (zoals financiële en juridische hulp). De religieuze context waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvond leverde bij hen aanvullend enkele specifieke hulpbehoeften op. Ten eerste hebben de meeste slachtoffers behoefte aan ruimte voor het bespreekbaar maken van de impact van het seksueel grensoverschrijdende gedrag op hun persoonlijke geloofsbeleving (bijvoorbeeld bij geloofsvragen of het leren loskomen van voor hen schadelijke geloofsovertuigingen). Deze behoefte komt voort uit de fundamentele rol die religie speelt in de vorming van de eigen identiteit van deze slachtoffers, die door het seksueel grensoverschrijdende gedrag verstoord kan zijn. Voor de meeste slachtoffers is het daarom noodzakelijk om het religieuze deel van hun trauma te kunnen betrekken in zowel gesprekken met mensen in hun (religieuze) omgeving als (religieuze en reguliere) hulpverleners. Kennis van religieus

trauma en verraadtrauma, wat op dit moment nog nauwelijks aanwezig lijkt te zijn, kunnen hulpverleners daarbij helpen.

Ten tweede hebben alle slachtoffers behoefte aan (formele) erkenning vanuit de religieuze gemeenschap voor het seksueel grensoverschrijdende gedrag dat hen is overkomen en de schadelijke gevolgen die dat op hun leven heeft. Afhankelijk van de specifieke behoefte van een slachtoffer kan een concrete actie (zoals een formeel excuus) of genoegdoening (zoals een financiële tegemoetkoming) daar onderdeel van uitmaken. Erkenning door een religieus instituut, gemeenschap of een religieuze autoriteit kan in deze context een belangrijke vorm van validatie van het gevoel en de ervaring van het slachtoffer zijn; het ontbreken hiervan kan gevoelens van isolatie, onbegrip en verlies van houvast vergroten en bovendien herstel belemmeren.

Ten derde geven enkele slachtoffers in dit onderzoek aan behoefte te hebben aan autonomie, wat voor hen inhoudt dat omstanders niet zonder instemming van het slachtoffer handelen en dat de kennis van hun eigen ervaringen en behoeften serieus genomen wordt, in zowel interne procedures van religieuze gemeenschappen als hulpverleningstrajecten.

12.6.3 Ervaring met factoren in religieuze gemeenschappen

De slachtoffers in dit onderzoek beschrijven enkele factoren die hun ervaring met (de omgang met) seksueel grensoverschrijdend gedrag positief of negatief hebben beïnvloed. Deze sluiten grotendeels aan bij de in hoofdstuk 9-11 beschreven factoren en kunnen de unieke hulpvraag van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen mogelijk verder helpen illustreren. Als helpende factor werd beschreven:

1 Religie kan slachtoffers steun bieden om met hun ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag om te gaan (persoonlijke geloofsbeleving), maar ook een manier zijn om via andere mensen uit de geloofsgemeenschap steun te ontvangen doordat zij bijvoorbeeld steunende elementen uit het geloof aandragen bij het slachtoffer (gedeelde geloofsbeleving). Dit biedt veiligheid en begrip voor de religieuze context van het slachtoffer.

Als niet-helpende factoren werden beschreven:

2 In de gemeenschapscultuur is genoemd: *victim blaming*, het (te snel) aansturen op vergeving van de dader, het beschermen van de reputatie van de gemeenschap, bagatelliseren of ontkennen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, gebrek aan het nemen van actie door gezaghebbende partijen vanuit de geloofsgemeenschap, het slachtoffer bedreigen of manipuleren met religieuze argumenten, of er niet over willen praten.
3 Pastorale zorg kan een plek zijn waar de christelijke slachtoffers in dit onderzoek steun ervaren vanuit de religieuze gemeenschap. Tegelijkertijd ervaren zij dat enkel pastorale hulp niet voldoende is en er niet altijd voldoende kennis is om op een goede manier met de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag om te gaan.
4 Een seksuele moraal in de gemeenschap, waarbij (het bespreken van) seksualiteit taboe is of ingekleed wordt door een strikte moraal. Dat belemmert bij deze slachtoffers het herkennen van en spreken over seksueel grensoverschrijdend

gedrag en versterkt het gevoel van schaamte en schuld over het seksueel grensoverschrijdende gedrag dat hen is overkomen.

5 De normatieve genderrollen in verschillende geloofsgemeenschappen, waarbij bijvoorbeeld de man de meeste macht heeft en maagdelijkheid of seksuele reinheid van vrouwen benadrukt wordt, zorgt er bij sommige van deze slachtoffers voor dat meldingen in de religieuze gemeenschap over seksueel grensoverschrijdend gedrag niet serieus genomen worden, het voor (met name vrouwelijke) slachtoffers moeilijk is om grenzen aan te geven, er een taboe rust op en schaamte wordt ervaren bij het verlies van maagdelijkheid door seksueel grensoverschrijdend gedrag, seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen het huwelijk niet erkent wordt, en mannelijk slachtofferschap onderbelicht blijft.

6 De organisatiestructuur van religieuze gemeenschappen, en de machtspositie van daders maakt mensen kwetsbaarder voor seksueel grensoverschrijdend gedrag en slachtoffers afhankelijk van daders met een leiderschapspositie. Hierdoor kan seksueel grensoverschrijdend gedrag langer voortduren en worden daders vaak eerder geloofd en beschermd dan het slachtoffer. Seksueel grensoverschrijdend gedrag en de gevolgen ervan kenbaar maken bij religieuze instituten verloopt daarnaast soms moeizaam. Door deze machtsverhoudingen kunnen deze instituten een bepalende rol spelen in hoe het seksuele grensoverschrijdende gedrag wordt behandeld. Zo kunnen zij slachtoffers en leden van de gemeenschap onder druk zetten om niet over hun ervaring te spreken of de afhandeling van situaties van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnenskamers houden (bijvoorbeeld om reputatieschade te voorkomen).

7 In religieuze gemeenschappen waar een negatieve houding is ten aanzien seculiere, professionele hulpinstanties zoals psychische hulpverlening en politie en justitie, wordt de toegang tot deze organisaties voor slachtoffers belemmerd, terwijl zij dit mogelijk juist nodig kunnen hebben voor hun herstel.

De meeste slachtoffers in dit onderzoek verlangen op basis van hun ervaring dan ook van religieuze gemeenschappen dat zij transparant zijn over de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag, erkenning geven, duidelijke meldprocedures hanteren, realistisch, onafhankelijk en ruimhartig hulp bieden en hun eigen functioneren ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag blijven evalueren.

12.6.4 Ervaring met reguliere hulpverlening

De geïnterviewde slachtoffers hebben niet alleen traumabehandeling nodig, hoewel zij aangaven dat dit zeer helpend kan zijn. Zij zoeken bij reguliere hulpinstanties naar begrip voor hun religieuze context, zoals de aanzienlijke ontwrichting die het verlies van een religieuze gemeenschap veroorzaakt en de morele spanning waar het slachtoffer in diens religieuze context mee te maken kan krijgen. Hulpverlening die dit niet adresseert, pakt niet de kern van het trauma bij deze slachtoffers aan. Omdat dergelijke religieuze sensitiviteit bij veel reguliere hulpverlening niet aanwezig is, wordt de zoektocht naar passende hulp verder belemmerd. De weinige hulpverleners die hier wel oog voor hebben, zijn niet altijd financieel toegankelijk, bijvoorbeeld omdat deze hulp niet vergoed wordt door zorgverzekeraars.

Slachtoffers in dit onderzoek zouden daarom graag zien dat passende, gecentreerde en religiesensitieve hulp voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen verder wordt ontwikkeld en toegankelijk is. Deze hulp moet naast kennis over de religieuze context van slachtoffers ook zien op opvang en begeleiding van slachtoffers wiens sociale netwerk wegvalt.

13 Hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context

13.1 Inleiding

In het kader van het beschrijven van de hulpbehoeften van en hulpverlening aan slachtoffers is niet alleen met slachtoffers, maar ook met hulpverleners gesproken. Hen is onder meer gevraagd welke specifieke behoeften zij zien voor hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context. Het doel van dit hoofdstuk is deze visie vanuit de hulpverleners naar voren te brengen. De onderzoeksvraag die daarbij centraal staat, luidt:

1 Wat is de hulpvraag van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen?

Er zijn verschillende manieren waarop religie en de geloofsgemeenschap een rol kan spelen bij de hulpbehoeften van slachtoffers en op de hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context. Zoals uit de eerdere hoofdstukken is gebleken, kunnen beide beïnvloeden of en hoe een slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context over de ervaringen spreekt en hierbij hulp zoekt. Ook kunnen slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context aanvullende hulpbehoeften hebben, naast de hulpbehoeften die slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in andere contexten ook kunnen hebben (zie ook hoofdstuk 12). Deze behoeften hangen veelal samen met religieuze of spirituele[538] aspecten van seksueel grensoverschrijdende gedrag als dit in religieuze context plaatsvindt, zoals vragen over schuld, zingeving, geloofstrauma of de relatie met God en met de religieuze gemeenschap. Wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt binnen een religieuze context, met name door een geestelijk leider of binnen een hechte geloofsgemeenschap, kan dit daarnaast het vertrouwen in religieuze instituties en het geloof *an sich* aantasten (Pargament et al., 2008).

Dergelijke thema's zijn niet altijd eenvoudig bespreekbaar binnen reguliere vormen van hulpverlening. Dit kan er onder andere mee samenhangen dat binnen de reguliere zorg niet altijd voldoende kennis aanwezig is over de specifieke dynamieken die in religieuze gemeenschappen kunnen spelen (Pargament et al., 2008). Hulpverleners ontvangen in hun opleiding weinig training in het integreren van religieuze of spirituele thema's in de behandeling, waardoor zij zich onzeker of terughoudend kunnen voelen om dit onderwerp met cliënten te bespreken (Smith, 2004). Wanneer religieuze of spirituele vragen na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context ontstaan, maar daar geen aandacht voor is in het hulpverleningstraject, kan dat ertoe leiden dat de behandeling minder goed aansluit bij de leefwereld van de cliënt en daardoor minder effectief is (Smith, 2004). Hoewel religie en spiritualiteit voor veel mensen een belangrijke rol spelen in het vormgeven van hun identiteit en kan helpen als effectieve coping strategie, krijgen deze dimensies in reguliere traumabehandeling niet altijd expliciete aandacht (Farell, 2009). Dat kan een belemmering vormen bij het bespreken en verwerken van ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context.

[538] Het zoeken naar persoonlijke zingeving of geloofsbeleving buiten de georganiseerde religie.

Daarnaast blijkt dat slachtoffers van religieus misbruik vaak zoeken naar manieren om hun ervaringen opnieuw te interpreteren in relatie tot hun geloof. Ganzevoort (2013) beschrijft hoe religieuze verhalen, symbolen en praktijken voor slachtoffers zowel een bron van betekenisgeving als van veerkracht kunnen zijn. Religieuze interpretatiekaders kunnen slachtoffers helpen hun ervaringen te plaatsen en te verwerken. De rol van religie kan daarbij per fase van herstel verschillen: waar religieuze coping in een vroege fase steun en hoop kan bieden, kan later juist een kritische herinterpretatie van religieuze overtuigingen nodig zijn (Ganzevoort, 2013; Farell, 2009). Tegen deze achtergrond wordt in de literatuur ook gewezen op de beperkingen van reguliere behandeltrajecten wanneer deze onvoldoende rekening houden met de religieuze dimensie van het trauma (Pargament, 2008; Farell, 2009). Farrell (2009) stelt dat reguliere traumabehandeling en DSM-diagnoses nuttig zijn voor het begrijpen van traumaklachten, maar dat zij niet volledig recht doen aan de specifieke spirituele en religieuze dimensies van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze contexten. Daarom is volgens hem aanvullende diagnostiek en behandeling nodig die rekening houdt met religieuze en spirituele factoren. Volgens Bakker[539] sluiten ook gangbare trajecten binnen de geestelijke gezondheidszorg in Nederland niet altijd goed aan bij de specifieke problematiek van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen.

In de hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context kan het daarnaast relevant zijn om rekening te houden met andere, meer praktische religieuze en culturele invloeden op het slachtoffer. Waar eerdergenoemde factoren vooral betrekking hebben op de manier waarop religieuze overtuigingen een rol kunnen spelen in de persoonlijke verwerking van trauma (bijvoorbeeld via religieuze coping of spirituele betekenisgeving), hebben deze factoren meer betrekking op de sociale en culturele omgeving waarin het slachtoffer zich bevindt (Farell, 2009). Normen en verwachtingen binnen een geloofsgemeenschap kunnen namelijk sterk beïnvloeden hoe slachtoffers hun ervaringen interpreteren, of zij erover kunnen spreken en welke consequenties dit mogelijk heeft voor hun positie binnen de gemeenschap of familie (Cashwell & Swindle, 2018; hoofdstuk 10 en 12). Zo kunnen factoren als taboeïsering (het onbespreekbaar maken van het onderwerp seksualiteit of seksueel grensoverschrijdend gedrag) een belangrijke drempel vormen om hulp te zoeken of over seksueel grensoverschrijdend gedrag te praten (hoofdstuk 9). Ook kunnen slachtoffers te maken krijgen met sociale gevolgen, zoals verstoting of isolement binnen hun gemeenschap, reputatieschade voor henzelf of hun familie, of zorgen over toekomstige relaties en huwelijksmogelijkheden, bijvoorbeeld wanneer seks buiten het huwelijk heeft plaatsgevonden (Cashwell & Swindle, 2018; Nason-Clark et al., 2018; Adam et al., 2024). In sommige gevallen kan er daarnaast druk ontstaan vanuit familie of gemeenschap, bijvoorbeeld in de vorm van verwachtingen rondom vergeving of huwelijk (Hansen-Couturier, 2017;[540] Verkerk et al., 2025; zie ook paragrafen 9.2.2, 9.4.2 en 10.5.3). Door dergelijke sociale en culturele factoren kan het voor slachtoffers bijzonder moeilijk zijn om openlijk te spreken over seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een religieuze context. Wanneer in de hulpverlening onvoldoende aandacht is voor deze omgevingsfactoren, bestaat het risico dat de behandeling onvoldoende aansluit bij de leefwereld van het slachtoffer en dat traumaklachten eerder worden versterkt dan verminderd (Farell, 2009).

[539] Bakker, H. (2014, 6 mei). *Religie in de spreekkamer: Seksueel misbruik, het geloof en de eer door Hilde Bakker.* Movisie. Geraadpleegd op 16 juni 2026, van Religie in de spreekkamer | Movisie.

[540] De geïnteresseerde lezer wordt ook verwezen naar het recente proefschrift van Hansen-Couturier over trauma-sensitieve theologie (Hansen-Courturier, 2026).

Ook recent onderzoek van Bisantz (2023) benadrukt het belang van het integreren van de religieuze en culturele achtergrond van een slachtoffer in bestaande brede vormen van traumabehandeling (niet exclusief seksueel grensoverschrijdend gedrag), en gespecialiseerde supervisie voor therapeuten die werken met cliënten uit religieuze gemeenschappen. Deze inzichten kunnen ook relevant zijn voor de behandeling van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context. Vanwege de gevoeligheid van het onderwerp, de centrale rol die religie kan spelen in het leven van slachtoffers, en de complexe sociale en culturele contexten waarin het seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt, vraagt de zorg voor deze groep om specifieke kennis, een zorgvuldig gebruik van passende terminologie en een begripvolle benadering. Ook Pargament et al. (2005) beschrijven positieve ervaringen met therapie waarbij religie specifiek aandacht krijgt in de behandeling van slachtoffers van seksueel misbruik bij wie de religieuze beleving is aangetast.

Belangrijk hierbij te noemen is dat in Nederland verschillende seculiere instellingen voor (psychische) hulpverlening ook kennis hebben over de religieuze en/of culturele achtergronden van cliënten. Voorbeelden hiervan zijn instellingen zoals Fier en PsyQ, die een afdeling transculturele psychiatrie heeft en waar rekening gehouden wordt met verschillende culturele achtergronden (bijvoorbeeld migratieachtergrond; zie bijvoorbeeld Okafor et al., 2024). Verder is er binnen het Centrum voor Seksueel Geweld waar mogelijk aandacht voor religieuze achtergronden en ook buiten de reguliere zorg zijn er organisaties en hulpverleners die deze kennis in huis hebben. Daarnaast zijn er enkele hulpverleners die wel vanuit een religieuze overtuiging werken, zoals christelijke ggz-instellingen, bijvoorbeeld Eleos, Safe Space Club (SSC), die slachtoffers bijstaat uit verschillende culturele achtergronden, praktijk Den Uijl voor (grotendeels, maar niet uitsluitend) reformatorisch Nederland en praktijk Durf te Leven voor personen die gesloten gemeenschappen (waaronder sekten) verlaten.[541] Het lijkt er echter op dat dit soort gespecialiseerde instanties eerder uitzondering zijn dan regel en de dekkingsgebieden zijn veelal lokaal en niet landelijk. Ook vergoedingen vanuit de zorgverzekering voor deze zorg zijn niet altijd beschikbaar, waarmee deze hulp niet voor iedereen betaalbaar is (zie ook hoofdstuk 12).

In dit hoofdstuk wordt verder gekeken naar hulpbehoeften na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context en de aansluiting van de hulpverlening op deze behoeften. Eerst wordt de achtergrond van de gesproken hulpverleners en hun organisaties kort geschetst (paragraaf 13.2). Daarna komen verschillende factoren aan bod die op vier manieren invloed kunnen hebben op hulpbehoeften en/of hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context: op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context (paragraaf 13.3.1), op het praten/zwijgen over seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context (paragraaf 13.3.2), op de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context (paragraaf 13.3.3), en op het verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context (paragraaf 13.3.4). Deze factoren zijn door de hulpverleners benoemd en daarna in deze vier mogelijke invloedsgebieden verdeeld. Sommige factoren kunnen op meer dan een gebied invloed hebben, zoals de seksuele norm van geen seksueel contact voor het huwelijk. Ook kunnen de factoren interacteren met elkaar of op meerdere manieren invloed hebben. Dergelijke factoren komen in meerdere paragrafen terug. Vervolgens is aangeduid hoe de hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context kan bijdragen aan herstel (paragraaf 13.4). Tot slot komen zes

[541] Zie in dit verband ook het rapport van Van Schaik et al. (2023), over hulpbehoeften na uittreding uit gesloten gemeenschappen.

christelijke meldpunten aan bod en de rol die zij kunnen spelen in de hulpverlening (paragraaf 13.5). Het hoofdstuk eindigt met de tussenconclusie (paragraaf 13.6).

13.2 Achtergrond hulpverleners, experts en hun organisaties

Er is met zeven personen gesproken die dan wel hulpverlener (vijf) dan wel expert (één) dan wel beide (één) zijn, vanuit zes instanties gesproken en daarnaast met tien vertegenwoordigers van christelijke meldpunten. De achtergrond, ervaring, mate van professionaliteit en de insteek van de organisaties waar zij werken varieert. Ten minste vier van de zeven respondenten zijn tevens ervaringsdeskundige en zetten deze ervaringsdeskundigheid in bij de hulpverlening aan de slachtoffers. Dat beïnvloedt de geschetste resultaten. Ook is een van de gesproken personen zowel expert als ook hulpverlener. Van de betrokken organisaties volgt hieronder een korte omschrijving van de hulp waarvoor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag terecht kunnen. Dit moet niet worden gezien als een uitputtend overzicht van alle plekken waar slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in geloofsgemeenschappen terecht kunnen. De organisatie waar de respondenten werken is telkens genoemd bij de bespreking van de resultaten, zodat de informatie in perspectief kan worden geplaatst.

13.2.1 Centrum voor Seksueel Geweld

Algemeen
Het Centrum voor Seksueel Geweld (CSG) is een landelijk dekkend netwerk waar sinds 2018 op zestien locaties in Nederland hulp wordt geboden aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het CSG heeft een multidisciplinaire insteek, er wordt medische, juridische, forensische en psychologische hulp geboden en deze professionals werken zoveel mogelijk samen onder één dak. Het CSG is een samenwerkingsverband tussen politie, Openbaar Ministerie, ziekenhuis, GGD, GGZ, Veilig Thuis en Slachtofferhulp Nederland. Er is een gratis telefoonnummer waar mensen 24/7 (indien gewenst anoniem) hulp kunnen vragen. Driehonderd mensen per week bellen dat nummer, aldus de respondent van CSG. Daarnaast kunnen mensen via de chat of e-mail contact opnemen of langskomen op één van de locaties.[542] Er zijn ongeveer 200 casemanagers (psychologen) werkzaam bij de CSG's. Deze geven therapie en bieden indien nodig langdurige behandeltrajecten aan. Daarnaast is er de CSG Academie, die zich richt op het bevorderen van de expertise van de behandelaren. Ook naasten, omstanders en professionals kunnen bij het CSG terecht.[543] De respondent van deze organisatie is zowel hulpverlener als ook expert op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Aandacht voor religie
Bij het CSG proberen ze aandacht te hebben voor cultuur en religie. Ze werken ook veel met relatief korte vlogs waarin uitleg wordt gegeven over specifieke thema's, zo zijn er op de website ook vlogs te vinden over seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context.[544]

[542] Zie verder CSG (z.d.). *Centrum Seksueel Geweld.* Geraadpleegd op 20 februari 2026, van Home - Centrum Seksueel Geweld.
[543] Zie verder CSG (z.d.). *Centrum Seksueel Geweld.* Geraadpleegd op 20 februari 2026, van Home - Centrum Seksueel Geweld.
[544] CSG (2025, 9 december). *Centrum Seksueel Geweld maakt vlogserie over seksueel geweld bij 'hidden groups'.* Geraadpleegd op 20 februari 2026, van Centrum Seksueel Geweld maakt vlogserie over seksueel geweld bij 'hidden groups'.

13.2.2 *Stichting Vrouwen Pastoraat Seksualiteit en Geweld (VPSG)*

Algemeen
De Stichting Vrouwen Pastoraat Seksualiteit en Geweld (VPSG) bestaat sinds 1985 en biedt advies en ondersteuning bij vragen rond seksueel geweld, godsdienst en zingeving. Iedereen, man en vrouw, is welkom om met vraagstukken rond zingeving en het vormgeven van het leven na seksueel grensoverschrijdend gedrag bij hen te komen. De stichting is oecumenisch (christelijk) van opzet en wil beschikbaar zijn voor iedereen in de samenleving.[545] Ze hebben geen vastomlijnd programma, maar bespreken hetgeen nodig is vanuit degene die contact opneemt. De respondenten van VPSG zeggen daarover:

> 'Het spreken over seksualiteit en geweld, dat is de boodschap die wij aan de mensen geven. En wij proberen ze uit te nodigen om hier te komen, om in ieder geval een luisterend oor te vinden voor hun verhaal. Niet zozeer therapie, maar wij stemmen ons af wat op dat moment, wat degene meebrengt waar die het over wil hebben. Dus wij hebben geen programma, geen lijn van: zo gaan we dat doen. Nee, wij zijn daar blanco in. En dat is... Ja, volgens mij werkt dat. De duur, nou ja, dat komt later waarschijnlijk, want dat is heel verschillend. Er zijn mensen, die komen iedere week, er zijn mensen die komen af en toe. Daar is van alles in mogelijk.' (Respondenten van VPSG)

Er is geen sprake van een therapeutische relatie, het gaat meer over het deel zingeving (zie hieronder). Het team bestaat momenteel uit vier vrouwen en de onderzoekers hebben met twee van hen gesproken. In het verleden was de VPSG groter en was deze in elke provincie van Nederland te vinden.

Aandacht voor religie
Religie is de kern van waaruit de VPSG werkt. Omdat de VPSG niet is verbonden aan een bepaalde gemeenschap, kan het helpend zijn om juist bij hen op de lijn te komen met vragen over zingeving, omdat dit ook een bepaalde anonimiteit met zich meebrengt:

> 'Ik denk dat pastorale hulp in een gemeente, staat dicht bij de gemeente. Dus dat is iemand die bekend is bij iedereen. En ik kan me voorstellen dat je niet zo gauw naar iemand stapt die misschien al heel gezien is in de gemeente en die misschien ook wel goed contact heeft, want die kerkenraad die vergadert met elkaar. En daar zitten de ouderlingen, daar zit het pastoraat bij en de dominee. En ga ik het dan aan die ene van het pastoraat vertellen wat er gebeurd is? Ik denk dat dat een heel wankel terrein is.' (Respondenten van VPSG)

13.2.3 *Safe Space Club*

Algemeen
In 'The Safe Space Club' (SSC)[546] kunnen meisjes en vrouwen met diverse culturele en religieuze achtergronden terecht die seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben ervaren. De SSC is opgericht door Sara Alaoui-Dekker, om slachtoffers van seksueel

[545] Stichting VPSG (z.d.). *Stichting VPSG: advies en ondersteuning bij vragen rond seksueel geweld, godsdienst en zingeving.* Geraadpleegd op 20 februari 2026, van VPSG - Zingeving na misbruik: je staat er niet alleen voor - praat erover!.
[546] The Safe Space Club (z.d.). *The Safe Space Club.* Geraadpleegd op 20 februari 2026, van Hulp op maat voor slachtoffers seksueel geweld | The safe space club | Amsterdam.

geweld 'op een warme en begripvolle manier naar hulp te begeleiden'.[547] Inmiddels werken er meerdere ervaringsdeskundigen. De organisatie biedt diverse vormen van ondersteuning aan, waaronder emotionele begeleiding en een luisterend oor, psycho-educatie, maar ook praktische hulp, zoals begeleiding naar de politie, juridische of medische instanties. De locatie in Amsterdam dient als een laagdrempelige ontmoetingsplek waar slachtoffers in contact kunnen komen met ervaringsdeskundigen en het team van de SSC.[548] Hier worden ook activiteiten georganiseerd die beogen bij te dragen aan herstel en *empowerment* (het versterken van veerkracht, zelfvertrouwen en het nemen van de eigen regie). De SSC werkt samen met verschillende organisaties, waaronder de gemeente Amsterdam, het Centrum Seksueel Geweld en Zusters voor Zusters. Deze samenwerkingen versterken de ondersteuning die de SSC kan bieden aan slachtoffers van seksueel geweld.

Religie
In de hulpverlening van de SSC speelt aandacht voor religie en cultuur een belangrijke rol. De organisatie werkt met een diverse groep cliënten, bestaande uit zowel mensen met een biculturele achtergrond als mensen met een Nederlandse achtergrond. Waar in het begin het merendeel van de cliënten een bi-culturele achtergrond had, ziet de organisatie inmiddels ongeveer evenveel cliënten vanuit beide achtergronden. De benadering van de organisatie is gericht op integrale hulpverlening, waarbij niet alleen wordt gekeken naar het trauma dat samenhangt met seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar ook naar de bredere levenscontext van cliënten, zoals hun geloof of de gemeenschap waartoe ze behoren, en de sociale omgeving die daarmee samenhangt. Religie kan in dit proces een rol spelen. Sommige cliënten worstelen met religieuze interpretaties die in hun omgeving worden gebruikt om seksueel gedrag binnen relaties of huwelijken te legitimeren. In dergelijke situaties kan het volgens de respondent helpend zijn wanneer religieuze autoriteiten betrokken worden. De organisatie onderhoudt in dit kader contacten met verschillende religieuze gemeenschappen in Amsterdam, waaronder katholieke kerken en andere christelijke gemeenschappen, evenals islamitische religieuze leiders. Via deze netwerken kan de organisatie cliënten ondersteunen bij het vinden van religieus onderbouwde perspectieven die ruimte laten voor persoonlijke grenzen en veiligheid. Op deze manier wordt religie ook gezien als mogelijke bron van ondersteuning binnen het hulpverleningsproces.

13.2.4 Expertisecentrum seksualiteit Rutgers

Algemeen
Het Expertisecentrum seksualiteit Rutgers verzamelt informatie en kennis en ontwikkelt materialen en trainingen over seksuele en reproductieve gezondheid. Het Expertisecentrum staat voor seksuele gezondheid en rechten voor iedereen.[549] Ze werken vanuit de drie pijlers onderzoek, training en advies, en pleitbezorging aan seksuele en reproductieve gezondheid en rechten. De stichting is niet bedoeld voor vragen van individuen over seksualiteit, zij richten zich meer op groepen. In het verleden was de Rutgers stichting een plek waar individuen wel terechtkonden voor vragen, dit betrof vooral anticonceptie, gezinsplanning en seksuele problemen.[550] Na

[547] The Safe Space Club (z.d.). *Voor iedereen die steun nodig heeft.* Geraadpleegd op 23 januari 2026, van Hulp op maat voor slachtoffers seksueel geweld | The safe space club | Amsterdam.
[548] The Safe Space Club (z.d.). *The Safe Space Clubhouse.* Geraadpleegd op 23 januari 2026, van Clubhouse | My Site.
[549] Rutgers (z.d.). *Seksuele gezondheid en rechten voor iedereen*. Geraadpleegd op 20 februari 2026, van Rutgers – Seksuele gezondheid en rechten voor iedereen.
[550] Rutgers (z.d.). *Geschiedenis.* Geraadpleegd op 2 maart 2026, van Geschiedenis – Rutgers.

meerdere fusies is het huidige Expertisecentrum ontstaan. De respondent van deze organisatie is expert (programmamanager kennisontwikkeling en onderzoeker) op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Aandacht voor religie
Religie krijgt bijvoorbeeld aandacht in sommige onderzoeken van Rutgers. Daarin wordt bijvoorbeeld gevraagd of mensen een geloof hebben en of het geloof al dan niet een belangrijke rol in hun leven speelt (zie hoofdstuk 2, waarin het onderzoek van De Graaf et al., 2023 uitgebreider is besproken).

13.2.5 Praktijk Den Uijl

Algemeen
Praktijk den Uijl richt zich op vier speerpunten: hulpverlening, coaching, scholing en toerusting, vanuit een christelijke overtuiging. Ook van de medewerkers die daar werken, wordt deze christelijke overtuiging verwacht, maar cliënten die hulp zoeken hoeven niet perse christen te zijn. De hulp die ze bieden is breder dan alleen na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context, zo bestaan er persoonlijke trainingen op verschillende gebieden, zoals persoonlijkheidsprofielen, loopbaanprofielen, maar ook partnerprofielen. Verschillende trainingen, lezingen en individuele hulpverleningstrajecten zien op seksualiteit, waarbij ook seksueel grensoverschrijdend gedrag kan hebben plaatsgevonden.[551]

Aandacht voor religie
Deze praktijk werkt vanuit de christelijke overtuiging.

13.2.6 Praktijk Durf te leven

Algemeen
Praktijk Durf te leven is een specialistische praktijk die hulpverlening en expertise biedt aan mensen die een dwingende groep (de praktijk spreekt over 'sekte') verlaten.[552] Er wordt gewerkt vanuit ervaringsdeskundigheid, daarnaast is de eigenaresse gediplomeerd psychosociaal hulpverlener en kindercoach. Cliënten kunnen er terecht, maar ook professionals die meer willen weten over het opgroeien in of langere tijd deel uitmaken van een dwingende groep kunnen de praktijk benaderen. Seksueel grensoverschrijdend gedrag kan daar onderdeel van zijn geweest, maar dit is niet noodzakelijkerwijs zo. Daarnaast staat deze praktijk ook de media te woord, om uitleg te geven over sektarische groepen.

Aandacht voor religie
Veel van de cliënten die deze praktijk bijstaat, hebben onderdeel uitgemaakt van een dwingende, manipulerende groep met een religieuze achtergrond.

13.2.7 Christelijke meldpunten

Voor een aanzienlijk deel van de christelijke gemeenschappen in Nederland is er een meldpunt beschikbaar voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Omdat deze meldpunten zien op de informatievoorziening en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context, maar ook

[551] Praktijk den Uijl (z.d.). *Psychosociale hulpverlening en contextuele therapie.* Geraadpleegd van 20 februari 2026, van Praktijk den Uijl | Psychosociale hulpverlening en contextuele therapie.
[552] Durf te leven (z.d.). *Home*. Geraadpleegd op 20 februari 2026, van Home Durf te leven - Durfteleven.

duidelijk een andere rol spelen dan de reguliere hulpverlening, worden zij in dit hoofdstuk apart besproken (in paragraaf 13.5). Van zes christelijke meldpunten zijn vertegenwoordigers geïnterviewd, in totaal tien vertegenwoordigers (zie bijlage 4). De bespreking van de meldpunten hier ziet vooral op hun hulpverlenende rol, die nader wordt uitgelegd. In dit hoofdstuk worden daarnaast eveneens de ervaringen van enkele van de slachtoffers uit hoofdstuk 12 met de meldpunten meegenomen.

Uit de interviews met vertegenwoordigers van de meldpunten blijkt verder dat bij hen veel kennis en expertise aanwezig is over seksueel grensoverschrijdend gedrag in christelijke gemeenschappen, zowel wat betreft de hulpvraag van slachtoffers als de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in de gemeenschappen, en welke factoren en gemeenschapsdynamieken daarbij een rol spelen. Dat deel van de gegevens is daarom meegenomen in de hoofdstukken over de gemeenschappen (hoofdstukken 3 t/m 8) en de factoren (hoofdstukken 9 t/m 11).

13.2.8 Overige plekken voor seksuele gezondheid/seksueel geweld

Er zijn verschillende andere plekken waar je met vragen over seksuele gezondheid/seksueel geweld in religieuze context terecht kan. De volgende organisaties zijn de onderzoekers tegengekomen in hun onderzoek, maar dit zijn slechts voorbeelden en dient niet als uitputtend overzicht te worden gezien.

- Home | Sense.info
- Dogmavrij – Omdat herkenning en erkenning bijdragen aan herstel en preventie van geloofsstress, kerkpijn en religieus trauma
- Ik zoek christelijke hulp
- Christelijke zorg | Care4Life
- Christelijke zorg en hulp - De christelijke zorgverzekeraar
- Hulppunt Onder Controle
- Fier - Bescherming. Behandeling. Toekomst.

13.3 Factoren vanuit de religieuze context

Verschillende factoren vanuit de religieuze context kunnen het ontstaan, praten over, de gevolgen en het verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in geloofsgemeenschappen beïnvloeden. Deze komen hieronder achtereenvolgens aan bod. Hoewel deze factoren deels overlap hebben met de factoren die zijn besproken in hoofdstukken 9 tot en met 11, zijn deze in dit hoofdstuk besproken in relatie tot specifiek de hulpverlening.

13.3.1 Invloed op ontstaan seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context

Seksuele norm: geen seksueel contact voor het huwelijk
In verschillende religieuze gemeenschappen is de gangbare seksuele norm dat er geen seksueel contact mag zijn voor het huwelijk. Al het seksuele contact dat er voor die tijd is, wordt gezien als zondig en/of ontoelaatbaar (zie ook hoofdstuk 9). In sommige gevallen ziet dit ook op seksuele gedachten en gevoelens en hoeft dit niet per definitie contact te betreffen. Dit kan zowel risico verhogend als ook beschermend werken voor het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context. Zo kan het lastiger zijn een beeld te krijgen van reguliere seksuele ontwikkeling en van

seksueel grensoverschrijdend gedrag. De respondent van praktijk Durf te leven zegt daarover:

> ‘Dat heeft vooral veel impact op bijvoorbeeld seksuele ontwikkeling. Dat kom ik veel tegen. Seks voor een huwelijk wordt in weinig groepen gewaardeerd. In sommige groepen worden streng de regels bewaakt. Daardoor krijg je niet dat proces van als je veertien, vijftien, zestien, zeventien, achttien bent om dat met jouw leeftijdsgenoten samen te onderzoeken en daar tegelijkertijd een beetje in op te groeien. Als jij met je twintigste eruit gaat en je bent helemaal bleu. Er zijn weinig mensen van twintig die dan net zo weinig ervaring hebben als jij. Omdat er altijd wel iemand is die wel een beetje gezoend heeft. Als jij niks hebt meegemaakt, heb je geen idee hoe dat moet.’

> ‘Het normerende. Het taboe op seksualiteit, de hiërarchieverschillen binnen de gezinsrelaties en het verbod op seksualiteit buiten het huwelijk. Dat zijn risicofactoren voor het kunnen ontstaan van [seksueel grensoverschrijdend gedrag].’

> ‘Wat ook een groot ding is, zijn de grenzen. Mensen weten niet welke grenzen normaal zijn. Of de grenzen zijn zeer groot overschreden, omdat er geen ruimte is voor je eigen grenzen, ook niet in het denken. De – vaak fysieke – grenzen worden niet meegegeven omdat er helemaal niet over seksualiteit gesproken wordt en hoe je naar elkaar luistert, wat daarin de grenzen zijn, wat de meeste mensen normaal vinden. Ik heb veel vrouwen in mijn praktijk – het overgrote deel is vrouw – die zich dan laten overweldigen en ineens denken: jeetje, ik ben met iemand in bed beland. Ik wilde dit helemaal niet en vond het ook helemaal niet fijn achteraf. Waar had ik dan nee moeten zeggen? Dat zijn ingewikkelde dingen.’ (Respondent praktijk Durf te leven)

Ook andere seksuele risico’s als onbedoelde zwangerschappen kunnen daarmee eerder ontstaan:

> ‘Er zijn hele duidelijke leefregels die soms botsen met de wensen en verlangens van de jongeren zelf. Je wordt op een gegeven moment verliefd en wil zoenen of zelfs wat meer, maar het mag niet van huis uit. Het is dan lastig om je eigen identiteit te ontwikkelen en je eigen pad te kiezen, omdat je ook rekening wil houden met de waarden en normen thuis. Zij kon er heel goed met haar ouders over spreken, maar ze zag in haar omgeving dat het niet altijd makkelijk was.

> Dat is in potentie iets wat een negatief effect kan hebben op je seksuele gezondheid, omdat je een dilemma kunt krijgen tussen wat je zelf zou willen en wat je vanuit je geloofsovertuiging hebt meegekregen. Als je verkering krijgt en je vriendje doet iets binnen die relatie wat je niet wil, is het een stuk moeilijker om naar je ouders toe te stappen en daarover te praten, omdat je iets gedaan hebt wat niet mag vanuit het geloof. Als ergens een taboe op ligt, is dat altijd in potentie riskant voor allerlei seksuele risico's zoals onbedoelde zwangerschappen. Je gaat dan ook niet zo makkelijk naar je ouders om aan te geven dat je aan de pil wil of je verwacht überhaupt niet dat je seks zult hebben, omdat je de intentie hebt om dit uit te stellen tot het huwelijk. Als het toch gebeurt, ben je minder goed voorbereid en beschermd. Het brengt op die manier risico's met zich mee.’ (Respondent Rutgers)

Als men zich ten volle aan de strenge seksuele moraal houdt, kan dit er ook aan bijdragen dat er juist geen risico's zijn:

> 'Als mensen seks wel uitstellen tot na het huwelijk, heb je die risico's natuurlijk juist niet. Het kan dus zowel een risicofactor zijn als beschermend werken.' (Respondent Rutgers)

Gebrek aan seksuele voorlichting

Gezien de norm om geen seksueel contact te hebben voor het huwelijk, wordt er weinig gesproken over seksualiteit, of soms alleen over deze norm. Hierdoor is er geen of weinig seksuele voorlichting of kan dit als zeer ongemakkelijk worden ervaren, aldus verschillende respondenten (VPSG, praktijk Den Uijl). Dit kan eraan bijdragen dat seksueel grensoverschrijdend gedrag makkelijker ontstaat, vanwege het eerdergenoemde gebrek aan herkenning van hetgeen normaal is en hetgeen niet normaal is:

> 'Tot nu toe zie ik het ongemak in seksuele voorlichting. Wat doe je nou? Wat doe je niet? We hebben het boekje 'Oei, ik groei' op school. Vaders en moeders zeggen dat ze de seksuele voorlichting geven. Mijn man doet de jongens en ik doe de meisjes. Ze zijn flabbergasted als ik zeg dat seksualiteit iets is van een man en een vrouw. Wat maakt dat je dat apart doet? Zou je dat niet samen doen en dan aan de keukentafel? Dat is de paradijsbloem waar we het over hebben. Die wordt echter niet als paradijsbloem geëtaleerd, want er rust een taboe op. We vinden het moeilijk om het daarover te hebben.' (Respondent praktijk Den Uijl)
>
> [Zou je zeggen dat dit nog meer het geval is binnen reformatorische groepen?]
>
> 'Ja. We doen catechisaties voor twaalf en zestien plus. Bij de afsluiting hebben we het dan over dit onderwerp. Het blijkt dan dat het gros geen seksuele voorlichting heeft gehad.' (Respondent praktijk Den Uijl)

Een andere respondent ziet wel dat er steeds vaker voorlichting wordt gegeven binnen moskeeën, en benoemt de organisatie 'Tante Aisha' als voortrekker daarvan:

> '[Voorlichting bijvoorbeeld binnen de moskee, gebeurt dat wel eens?].
>
> Steeds meer. Ik zie echt steeds meer verandering. (…) Het is ook een community, maar ze doen ook veel offline nu. Het heet Tante Aïsha en zij hebben het als hun missie gemaakt om seksuele voorlichting aan kinderen en volwassenen te geven volgens islamitisch perspectief.' (Respondent Safe Space Club)[553]

Rechtvaardiging uit naam van een god, religie of religieus leider

De respondenten geven verschillende voorbeelden waarin de naam van een god of religie wordt misbruikt om het seksueel grensoverschrijdende gedrag goed te praten:

> 'Veel seksueel misbruik vindt onder de vlag van liefde of de liefde van God plaats. Er komt helemaal geen geweld bij kijken. Vaak is er in de achtergrond nog iets anders loos. Soms is er al eerder misbruik geweest. Dat is een sterke voorspeller van herhaling. Of er ontbreekt affectie en liefde in het leven van dat kind, waarvan die pleger misbruik maakt. ' (Respondent CSG)

[553] Voor meer informatie, zie: Tante Aisha en tevens de bespreking in hoofdstuk 8.

Misbruik van aanzien en macht
Samenhangend met het goedpraten uit naam van een god, religie of religieus leider is het aanzien en de macht die een religieus leider kan hebben, waardoor het heel moeilijk kan zijn je als slachtoffer te verweren tegen iemand, aldus verschillende respondenten:

> 'Maar vaak, wat ik hoor van mensen hier in de spreekkamer is dat er gesuggereerd wordt dat er gelijkwaardigheid is. Terwijl die gelijkwaardigheid er niet is. Of dat er gezegd wordt van: ja, maar jij bent ook heel bijzonder voor mij. Dat soort *grooming* uitspraken. En wat ik ook signaleer, en het is een beeld wat ik heb, dat wat ik door de gesprekken heb gekregen, is haast of een ambtsdrager tussen een cliënt en God komt te staan. Want het godsbeeld wat ze hadden, daar kunnen ze niet meer bij omdat die ambtsdrager daartussen zit met: ik weet het beter, ik weet wat God wil, ik weet wat er in de Bijbel staat. Ik begrijp dat en jij begrijpt dat niet. Of je bent te klein om het goed te begrijpen. Of die pastorant van jonge leeftijd zei dat al tegen zichzelf, maar ook op latere leeftijd. Want hier komen echt mensen binnen die óf heel jong zijn misbruikt, maar ook later zijn misbruikt. En de dominee of de pastoor was een, dat was een autoriteit. En als die zei: het is goed dat ik bij jou thuiskom en ik ben er dan en dan, dan hebben wij een pastoraal gesprek en het wordt iets te gezellig op de bank. Daar ga je niet over praten.' (Respondenten VPSG)

En:

> 'Autoriteit is sowieso een ding. Het gebeurt veelal met Bijbelteksten en de Bijbel in de hand.' (Respondent praktijk Den Uijl)

> 'Het macht aspect. Ik denk dat iedereen, hulpverlener op welk punt dan ook of docent of ja, maakt eigenlijk niet uit welk beroep, als je maar ziet dat jouw positie bepaalde macht geeft. Als mensen daarvan doordrongen zijn, dan kunnen ze ook doordrongen zijn van het feit dat het een ongelijkwaardige situatie is en een ongelijkwaardige relatie die ze hebben op dat moment. En als je daar dan duidelijkheid over hebt dat je als organisatie niet wil dat er relaties uit voortkomen, dan denk ik dat het voor een slachtoffer ook makkelijker is om te zeggen van: hier gaat iets scheef.' (Respondenten VPSG)

Risico op specifiek type seksueel grensoverschrijdend gedrag: sibling abuse
Een vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag is '*sibling abuse'*, seksueel grensoverschrijdend gedrag waarbij een broer of zus seksueel grensoverschrijdende gedragingen uitvoert met een broer of zus. Volgens de respondent van CSG kan een orthodox-religieuze omgeving eraan bijdragen dat specifiek dit type seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt. Dat heeft te maken met verschillende factoren, zoals het taboe op seksualiteit, de hiërarchie van het gezin en de religieuze context, aldus de respondent:

> 'We weten uit onderzoek dat die orthodox-religieuze omgeving een voedingsbodem kan vormen voor het bestaan en voortbestaan van *sibling* misbruik. Dit type misbruik komt er vaak niet uit, terwijl seksueel misbruik van broer of zussen het vaakst voorkomt. (…) Jullie hebben misschien ook gezien dat een vader uit Schiedam zijn dochter had misbruikt en twee broers meededen. Dat was nogal schokkend. (…) Dat laat zien dat die hiërarchie binnen familierelaties bijdraagt aan legitimiteit en gehoorzaamheid aan degene die de meeste macht heeft.' (Respondent CSG)

Ook de respondent van praktijk Den Uijl signaleert dit type seksueel grensoverschrijdend gedrag bij religieuze gemeenschappen, in het bijzonder bij reformatorische gemeenschappen en hanteert hiervoor de term 'zondagmiddagmisbruik'. Ze legt het als volgt uit:

> 'In reformatorische kring rusten vader en moeder. Kinderen gaan naar hun eigen kamer of spelen met elkaar. Er is altijd ruimte. Wat gebeurt er als een jongen van zestien of zeventien jaar, zijn zusje van negen misbruikt? Dat ga je niet goed praten. Dat mag duidelijk zijn. Er is in ieder geval gelegenheid, want papa en mama liggen op bed. Er is geen toezicht. Natuurlijk heeft het met de grenzen van die jongen te maken. De vraag is wat die grenzen dan zijn. Hoe leer je grenzen als papa en mama op bed liggen?' (Respondent praktijk Den Uijl)

13.3.2 Invloed op praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context

Dynamiek rond seksueel grensoverschrijdend gedrag
Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in het algemeen is er volgens verschillende respondenten sprake van een bepaalde dynamiek die invloed kan hebben op het praten daarover (respondenten van VPSG, SSC, CSG). Het is niet makkelijk om daarbij de religieuze component te expliciteren, als seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context plaatsvindt. Volgens de respondent van CSG zijn bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in het algemeen vaak drie partijen betrokken: de dader, het slachtoffer en de omstanders. In geval van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context zou de religieuze gemeenschap kunnen worden gezien als de omstander:

> 'Gewoon de dynamiek van seksueel misbruik, waar altijd drie partijen bij betrokken zijn: slachtoffer, pleger en derde. Dat kan een moeder, de kerk, huisarts of samenleving zijn. Je hebt altijd een slachtoffer, pleger en omstander. Die drie doen iets met elkaar waardoor het kan ontstaan, voortbestaan en het – als het uitkomt – vaak niet goed afloopt met het slachtoffer. Daar hebben we ook onderzoek naar gedaan binnen het Centrum Seksueel Geweld. Wij gebruiken 'de drie wijze aapjes' vaak als metafoor voor de dynamiek. Meestal – zeker als het gebeurt binnen de familie – worden mensen geconfronteerd met ontkenning, ongeloof, doodzwijgen, *victim blaming*, druk uitoefenen.' (Respondent CSG)
>
> (…)
>
> 'Ik zie de kerk als omstander. Vaak weten mensen dat iemand net iets te lang in de wc blijft. Wij hebben nu een gezin in behandeling. (…) Die meneer gaat gewoon naar de kerk en speelt daar dezelfde rol. Er is niets veranderd. Iedereen weet dat in dat dorp. (…) Ik heb er vele voorbeelden van.' (Respondent CSG)

Ook andere respondenten zien de rol van de omstanders, zo kan het voor omstanders lastig zijn om te gaan met hetgeen er is gebeurd. De respondenten van VPSG zeggen hierover:

> 'Ik denk dat het ook moeilijk is voor omstanders om het erover te hebben, omdat ze geraakt worden in hun eigen gevoel van veiligheid. En dan wordt het heel moeilijk'.
>
> (…)

'Bij misbruik dan doet iemand iets wat je eigenlijk niet voor mogelijk houdt, wat ver van jezelf ligt. Wat, waar je... Wat je niet begrijpt dat dat gebeurt en wat je al helemaal niet wil dat jouw naaste gebeurt. En toch is het gebeurd. Dus jij dacht: dat komt bij ons niet voor en toch komt het ineens bij ons voor. En dat maakt het onveilig. Want mijn veilige wereld waarin dit gewoon niet voorkomt, nee, dat is alleen maar buiten de, bij de anderen. Daarin worden mensen geraakt.' (Respondenten VPSG)

Uit onderzoek blijkt verder dat omstanders het in het algemeen lastig kunnen vinden om om te gaan met slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag, niet alleen in religieuze context, maar ook elders:

'Wij hebben die drie-wijze-aapjes-studie gedaan. We hadden aan slachtoffers gevraagd wat er gebeurde in de verhouding tot degene die het heeft gedaan en de mensen om hen heen, toen het uitkwam. Dat hebben we aan alle drie de aapjes gevraagd. 75% van de slachtoffers zei dat de relatie met de omstander – die achter hen had moeten staan – verslechterde. Een kwart daarvan zei dat het heeft geleid tot contactbreuk. Zij hebben nooit meer wat gehoord, waren niet meer welkom op feestjes en zijn uit de groepsapp verwijderd. Ik vind zelf dat uitstoting het ergste is wat iemand kan overkomen.' (Respondent CSG)

Angst voor religieuze consequenties
Daarnaast kan het zo zijn dat een slachtoffer het juist vanuit de geloofsovertuiging lastig vindt om open te zijn over seksueel grensoverschrijdend gedrag, omdat er angst is dat er religieuze consequenties aan verbonden zijn, zoals het oordeel van God:

'Ik heb ook kinderen behandeld die misbruikt waren. Zij leerden dat God alles ziet. Ik had een kind in behandeling die mij vertelde wat er gebeurd was. Hij was zo bang dat God zou horen wat hij had gezegd. Hij zei tegen mij dat God de haren op zijn hoofd kan tellen.[554] Hij was toen acht.'

(…)

'Als je dingen niet begrijpt, dan ga je als kind denken dat het aan jouzelf ligt. Veel kinderen die misbruikt worden – ook zonder religie – denken dat zij iets verkeerd doen en stout zijn. Zij denken niet dat hun opa of oom fout bezig is. Alle kinderen trekken de conclusie dat er met hen iets mis is. Zij doen smerige dingen en als anderen daarachter komen, dan krijgen ze straf en wordt iedereen boos op hen. Zo denken kinderen in de lagere schoolleeftijd. Daarbovenop komt [de overtuiging] dat God de haren op jouw hoofd kan tellen. Dat is een recept om enorm in de clinch te komen met jezelf, nog los van jouw relatie met God.' (Respondent CSG)

'Het wordt nog moeilijker om je uit te spreken als slachtoffer. Jij hebt het gevoel dat God je zal straffen, niet meer van je zal houden, of dat je naar de hel gaat. Ik heb voorbeelden waarin de pleger tegen het slachtoffer zei dat God het nooit zal vergeven als het misbruik uitkomt. Sowieso is er bij misbruik altijd die opgelegde geheimhouding. Ook vanuit het kind zelf, nog los van de bedreigingen van de pleger. Het idee zelf iets verkeerd te doen en de dader te zijn, is vrij typisch voor seksueel misbruik van kinderen. Kinderen denken dat zij de pleger zijn en zien zichzelf niet als slachtoffer. Daarbovenop komt volgens mij dat taboe op je

[554] Deze uitspraak verwijst naar een Bijbeltekst die het idee ondersteund dat God alles ziet en weet, in Mat. 10:30: 'En ook de haren op uw hoofd zijn alle geteld' (*Herziene Statenvertaling*, 2010).

uitspreken als slachtoffer. Je wordt gezien als degene die de vuile was buiten hangt. In geloofsgemeenschappen bestaat vaak een sterke groepsdynamiek die openheid over misbruik in de weg staat.' (Respondent CSG)

Of, zoals in dit voorbeeld, seksueel grensoverschrijdend gedrag kan worden gezien als een straf van God en om die reden nemen slachtoffers het zichzelf soms kwalijk dat het is gebeurd en kan dat voor hen een drempel zijn om erover te praten en hulp te zoeken:

'Het is vaak een angel die er echt uit moet voordat iemand überhaupt ergens voor openstaat. Dus het is een angel die je eruit moet halen en bij een heleboel meiden – en daarin verschilt het dus ook weer niks van autochtone meiden die heel gelovig zijn opgevoed – is dat: is dit wellicht een straf van God dat mij dit is overkomen? Wat ik vaak van Marokkaanse meiden hoor of meiden met een islamitische achtergrond, is ook wel dat ze zeggen: is dit een soort straf omdat ik heb geflirt, omdat ik wel wilde daten, omdat ik misschien zelfs wel seksueel actief ben geweest ooit in het verleden met een vriendje, of wat dan ook? Dus het wordt vaak een beetje daaraan gerelateerd. En ik weet dan niet zo heel goed hoe dat zit in de christelijke community, maar in de islam spreek je heel veel over beproevingen, dus is dit dan een soort...? Op die manier en dat soort dingen.' (Respondent Safe Space Club)

Verschillen man/vrouw, jongen/meisje

Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context worden, anders dan bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in andere contexten, jongens/mannen vaker slachtoffer dan meisjes/vrouwen (zie ook hoofdstuk 2).[555] Jongens vinden het echter ook vaker moeilijk om over seksueel grensoverschrijdend gedrag te praten dan meisjes én zij doen dit later dan meisjes (respondent CSG). Dit kan ertoe leiden dat er te weinig aandacht is voor mannelijke slachtoffers. De respondent van CSG:

'Vooral jongens spreken met zichzelf af dat ze het nooit gaan vertellen.
[Is er verschil tussen mannen en vrouwen of eventueel andere genders?]

Zeker, ja. Dat weten we uit onderzoek. Jongens ervaren meer schuld en schaamte. Dat heeft deels te maken met hoe we als maatschappij naar jongens en mannen kijken. Seks is leuk, je moet niet huilen, geen mietje zijn. Je lichaam reageert met een genitale respons. Dat is bij meisjes ook met lubricatie, maar jongens reageren met een erectie of ejaculatie. Als je dat met niemand bespreekt, is de enige conclusie dat je het zelf leuk vond. Degene die het doet en bedenkt, speelt daar vaak op in. "Zie je wel. Je vindt het leuk, lekker. We doen het samen. Ik leer jou wat. Dit is liefde." Dat is verwarrend. We hebben ook al kunnen aantonen dat jongens er langer over doen om het te onthullen dan meisjes. Ik ken genoeg jongens die met zichzelf hadden afgesproken dat ze dit nooit gaan vertellen. Ik ken situaties van beeldmateriaal. Er is beeldmateriaal. Die jongen staat op dat filmpje, maar zegt dat hij het niet is. Ontkenning.' (Respondent CSG)

'Er wordt een toename van het aantal mannelijke slachtoffers gezien: Ja, we zien een toename van mannen. Als ik dat vergelijk met tien jaar geleden, is dat een fors verschil.' (Respondent praktijk den Uijl)

[555] Een verklaring hiervoor is niet eenduidig te geven.

Taalgebruik
Verschillende respondenten geven aan dat het belangrijk is om de juiste taal te gebruiken in de benadering van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context, zodat zij zich kunnen uiten over het seksueel grensoverschrijdend gedrag. Omdat het thema seksualiteit al moeilijk bespreekbaar is, is seksueel grensoverschrijdend gedrag soms nog ingewikkelder en is het des te belangrijk om het taalgebruik daarop af te stemmen:

> 'Ik probeer iedereen open tegemoet te gaan. Dan stel ik ook vragen. Ik vraag wat en welke taal bij iemand past. Hoe noemt iemand het en vindt diegene het fijn als ik dat dan ook zo noem? Ik ben vrij direct. Ik werk met jonge kinderen en dan moet je duidelijke taal spreken. Soms komt dat nogal binnen. Het is voor mij meer een gevoel dat in de kamer hangt. Het is zwaarder dan in de gezinnen zonder de gereformeerde gemeenschappen.' (Respondent CSG)
>
> (…)
>
> 'Ja, dat is een uitdaging. Het begint vaak met het vragen aan de mensen wat de betekenis is van het geloof voor hen, hun kinderen, hun gezin. Wat zijn hun normen? Die dingen moet ik weten. Ik moet weten wat belangrijk is voor hen, want dan vind ik dat ook belangrijk. Ik pas mij aan hun waarden aan, anders kan ik nooit verbinden en zonder verbinding gebeurt er niets.'

Daar kan bijkomen dat de hulpverlener goed moet kunnen luisteren naar hetgeen er gezegd wordt en dat slachtoffers niet altijd directe woorden gebruiken om hun ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag te omschrijven:

> 'Je moet ook een soort sensitiviteit hebben om de woorden te horen die [slachtoffers] misschien wat verstoppen of niet duidelijk maken, maar dat je er op durft door te vragen. En dat ze [leraren en studenten] zo signalen kunnen oppikken bij mensen waar ze een gesprek mee hebben in de verpleging of op de basisschool waar ze lesgeven. Dus daar is natuurlijk ook, een heel belangrijk werkveld heb je daar'. (Respondenten VPSG)
>
> 'Ik weet dat in islamitische gezinnen echt, nou, ik zeg niet nooit, maar echt heel weinig over seksualiteit wordt gesproken thuis. En dat het echt een onderwerp is dat heel erg moeilijk bespreekbaar is. En dus ook in een therapeutische relatie, als er iets is gebeurd dat er op een bepaalde manier over seksualiteit wordt besproken en dan worden andere woorden gebruikt, andere verwijzingen. En als je dan als hulpverlening niet op de hoogte bent daarvan is dat heel makkelijk om dat niet op te pikken.' (Respondenten VPSG)

Seksuele moraal
De seksuele moraal kan van invloed zijn op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag, zoals we hebben kunnen zien in paragraaf 13.3.1. Dergelijke normen en waarden kunnen daarnaast ook van invloed zijn bij het al dan niet bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag (respondenten VPSG, Safe Space Club, CSG, Rutgers), bijvoorbeeld:

> 'Als je geen seks voor het huwelijk mag hebben en je hebt dat wel en er gaat iets mis, dan is het heel moeilijk om er thuis over te praten.' (Respondent Rutgers)

Dat kan nog meer invloed hebben als het homoseksuele jongens of meisjes betreft. Het praten over seksualiteit in het algemeen is al lastig en dat kan nog ingewikkelder zijn als je homoseksuele gevoelens hebt. Als je daarbij ook nog een jongen bent, dan zijn er daarmee drie opstapelende factoren om niet over seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context te praten: de religieuze gemeenschap, de homoseksualiteit en het feit dat je een jongen bent:

> 'Een enorm taboe in geloofsgemeenschappen is homoseksualiteit. Dat zou een lastige interactie kunnen hebben met seksueel grensoverschrijdend gedrag en met name als jongens het meemaken. Dat zie ik ook een beetje als een risico. (…) Als je geen seks voor het huwelijk mag hebben en je hebt dat wel en er gaat iets mis, dan is het heel moeilijk om er thuis over te praten. Dat heb je in het kwadraat als je een jongen bent die seks heeft met jongens. (…) Omdat er zo'n taboe zit op homoseksualiteit en de meeste jongens misbruikt worden door mannen, kan ik me voorstellen dat het heel ingewikkeld is als je binnen een geloofsgemeenschap misbruikt wordt als jongen.' (Respondent Rutgers)

Ook bij slachtoffers met een biculturele achtergrond kan het extra lastig zijn om te praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag, aldus sommige respondenten. Deze slachtoffers leven eigenlijk onder twee sets van normen en waarden, die van de Nederlandse cultuur en die van de cultuur (en ook religie?) van het land van herkomst (van de ouders of grootouders). Overigens kan die dynamiek ook bij autochtone Nederlandse slachtoffers spelen, bijvoorbeeld als er sprake is van een subcultuur, zo omschrijft de respondent van de Safe Space Club:

> 'Ik denk dat je dat misschien het meest kan vergelijken met slachtoffers, bijvoorbeeld – ik zeg maar wat – in Ede, in de Biblebelt. Want die zijn dan wel Nederlands, maar ergens hebben ze wel dezelfde normen en waarden en [ook] een apart cultuurtje wat best wel gelijk is aan een cultuur waarin seks voor het huwelijk of überhaupt seksualiteit enorme taboes zijn. Dus ik denk dat je het daar best wel mee kan vergelijken, want op een gegeven moment, de eerste toestroom van Nederlandse vrouwen zagen we dus ook echt uit geloofsgemeenschappen. (…) Omdat je ziet dat dat vaak, het is hetzelfde en dat herken je denk ik ook met hoe het ooit begonnen is bij de Jehovah's Getuigen. Het is *hush-hush* cultuur. Het is alles binnenshuis oplossen. Het is nooit naar buiten toe gaan. Het is vergeven en vergeten. Het is een beetje dezelfde cultuur, ondanks dat het Nederlanders zijn.' (Respondent Safe Space Club)

Voorkomen van reputatieschade geloofsgemeenschap

Het kan soms ook lastig zijn voor een gelovige om zich uit te spreken over seksueel grensoverschrijdend gedrag in de geloofsgemeenschap, omdat dit reputatieschade voor de gemeenschap of de gezagsdragers daarbinnen met zich mee kan brengen (respondent Safe Space Club, respondent praktijk Den Uijl, respondent CSG). De respondent van praktijk Den Uijl illustreert dit als volgt:

> 'Ja, dat is echt een spagaat. Ze weten hoe ze me aan moeten spreken. Dat hoeven ze me niet uit te leggen. Dat voel ik gelijk. Wie Gods kind aanraakt, raakt zijn oogappel aan.[556] Daar slaat mijn hart een sprongetje van over. Ik ga dan ook

[556] In sommige christelijke tradities wordt naar de kerk verwezen als 'Gods oogappel'. 'Gods kind aanraken' verwijst in deze context naar het beschuldigen van een ander lid van de kerk van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

twijfelen of ik het juiste doe. Wil de Heere dat ik dit doe? Dat is heel gecompliceerd (…) Daarmee wil je voorkomen dat je de kerk of beter gezegd de dominee bevuilt.'

En ook:

'Daarbovenop komt volgens mij dat taboe op je uitspreken als slachtoffer. Je wordt gezien als degene die de vuile was buiten hangt. In geloofsgemeenschappen bestaat vaak een sterke groepsdynamiek die openheid over misbruik in de weg staat.' (Respondent CSG)

Dit mechanisme kan ver gaan, het gaat soms ook over het eerder beschermen van de geloofsgemeenschap, dan van het individu:

'We beschermen iedereen hier en we lossen het hier op de manier op hoe we denken dat we het moeten oplossen. En we gaan vooral niet andere mensen erbij betrekken. Het collectief is belangrijker dan het individu.' (Respondent Safe Space Club)

Dit mechanisme wordt bij verschillende geloofsgemeenschappen op gelijke wijze gezien, aldus de respondent van Safe Space Club:

'Een ander slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag komt uit de Jehovah's Getuigen. Dat maakt dat niet anders. (…) Daar is het eigenlijk precies hetzelfde.'

De mensen kennen elkaar ook veelal, binnen een geloofsgemeenschap en dat maakt het lastig je uit te spreken; iedereen komt het te weten:

'Reformatorisch Nederland is: ons kent ons. (…) Dat gaat heel de Biblebelt door.' (Respondent praktijk Den Uijl)

Aanzien en macht
Als de dader bovendien iemand is met aanzien en/of macht, kan de drempel om te spreken over seksueel grensoverschrijdend gedrag in de geloofsgemeenschap nog hoger liggen (respondent praktijk Den Uijl, VPSG). Zo is te zien in dit voorbeeld, waarbij een klein meisje slachtoffer was geworden van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een vooraanstaande imam. Zij vertelde dit aan haar moeder, maar de moeder heeft gezegd:

'We gaan hier helemaal niks mee doen. [En waarom was dat? Omdat het een imam was ook?] Ja, vooraanstaande man. Wie gaat het geloven? En dat ze ook letterlijk zei: we kunnen hem geen schande geven.' (Respondent Safe Space Club)

En ook:

'Als het slachtoffer naar de commissie gaat waar meerdere mensen aan tafel zitten en de betreffende meneer -dat was het in dit geval- een dominee is die een hoog aanzien heeft, dan moet je wel heel stoer zijn als je jouw eigen broeder aan gaat geven en de binnenkerkelijke kring laat klappen.' (Respondent praktijk Den Uijl)

Voorkomen van reputatieschade voor jezelf of je familie
Een andere manier waarop religie van invloed kan zijn op het praten of juist zwijgen over seksueel grensoverschrijdend gedrag is te zien in onderstaand voorbeeld. Het gaat over de situatie waarin seks voor het huwelijk wordt afgekeurd. Het kan lastig zijn om het toch te hebben over ervaringen daarmee of vragen daarover, omdat er angst kan bestaan dat er potentieel risico uit ontstaat op reputatieschade voor jezelf, voor je familie of voor beide:

> 'Ja, je kan er sowieso echt niet over praten en op heel veel vlakken niet en vaak ook niet met vriendinnen, bijvoorbeeld. Ik was laatst... Want ik doe ook heel veel workshops geven aan verschillende scholen, dus vanaf veertien jaar kom ik dan in de klas en dan hebben we het over allerlei onderwerpen. En ik vond het dus heel treffend toen een meisje zei laatst... Ik zei tegen haar: "Maar kun je het over dit soort dingen niet hebben over vriendinnen?" Toen zei ze: "Nee, want ik durf dat gewoon niet, want we zijn nu vriendinnen, maar misschien over drie jaar niet meer. En dan gaat ze misschien wel alles vertellen wat ik heb verteld, dus ik kan het ook niet met een vriendin delen als ik die behoefte heb of ik heb met iemand afgesproken, of wat dan ook."' (Respondent Safe Space Club)

Dit kan ook gevaarlijke situaties opleveren, want waar andere meisjes/vrouwen elkaar uit veiligheid nog wel eens informeren over waar, hoe laat en met wie ze zijn als ze afspreken met een jongen/man, doen vrouwen die bang zijn voor reputatieschade dit niet, weet niemand van de afspraak af en kan er ook niet worden ingegrepen als dat nodig is:

> 'En ik stelde haar de vraag, omdat zij dus vertelde dat zij met een jongen had afgesproken en dat niemand wist waar ze was. En ze ging ook echt in zijn auto, en zo. En ik zei: "Maar kan je dan op z'n minst een locatie naar iemand sturen?" Toen zei ze: "Dat ga ik niet doen. Ja, want dan gaan ze straks over mij praten of misschien lekt ze dat. Of misschien ziet iemand anders dat en dat durf ik gewoon niet." Dus het is überhaupt het niet benoemen, want het kan niet, want het antwoord is altijd: dit hoor jij niet te doen. Je hoort überhaupt niet af te spreken met jongens. Je hoort ze niet eens aan te kijken, het liefst.' (Respondent Safe Space Club)

In een ander voorbeeld vertelt de respondent van Safe Space club over een verkrachting binnen een relatie van een stel dat zou gaan trouwen. Het seksuele contact begon vrijwillig, maar op een gegeven moment wilde de vrouw niet meer. Desondanks ging de man door en de vrouw werd verkracht. De vrouw wilde daarop niet meer trouwen, maar haar familie zei dat het uitgesloten was dat het huwelijk niet door kon gaan. Er kon geen reden worden bedacht die de familie niet beschaamde en de vrouw moest alsnog met de man trouwen.

Angst voor verliezen van geloofsgemeenschap of uitsluiting
Voor sommige slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context kan meespelen dat zij bang zijn hun gemeenschap te verliezen of uitgesloten te worden uit de gemeenschap en dat zij om die reden niet praten over het seksueel grensoverschrijdende gedrag, aldus verschillende respondenten. Het verliezen van of uitgesloten worden uit de geloofsgemeenschap kan vervelende gevolgen hebben:

> 'Dat je er niet meer bij hoort en je *sense of belonging* beschadigd is.' (Respondent CSG)

Andere slachtoffers kiezen er zelf voor om hun geloofsgemeenschap te verlaten, of gaan naar een andere geloofsgemeenschap, al dan niet binnen hun eigen geloofsovertuiging (respondenten VPSG). Het komt ook wel eens voor dat de voorganger na seksueel grensoverschrijdend gedrag de kerk verlaat en dat de betrokken slachtoffers daarna juist weer terugkeren (respondenten VPSG).

Mate van verbondenheid aan en geslotenheid van geloofsgemeenschap
De mate van verbondenheid aan en geslotenheid van de geloofsgemeenschap kan de angst voor het verliezen van of uitsluiting uit de geloofsgemeenschap modereren. Als de geloofsgemeenschap een groot deel van het leven beslaat en ook werk, gezin, familie en vrienden onderdeel uitmaken van de geloofsgemeenschap, kan de impact van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context veel groter zijn, aldus verschillende respondenten. Slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in andere contexten kunnen ook impact ervaren en uit bepaalde sociale groepen worden gesloten, maar daar raakt het verlies meestal een beperkter deel van hun leven. Zo brengen slachtoffers in de (top)sportwereld veel tijd en energie door binnen die omgeving, maar kunnen zij daarnaast ook een opleiding, werk, familie of vrienden buiten de sport hebben. Dit kan voor hen als steunpunt dienen. Voor gelovigen die nauw verbonden zijn aan hun geloofsgemeenschap, die in sommige gevallen ook als gesloten kan worden gezien, speelt hun sociale, familiale en spirituele leven zich grotendeels af in die religieuze gemeenschap. Daardoor kan het verlies van of uitsluiting uit de gemeenschap ingrijpender zijn. Dat komt door de diepe verwevenheid van de gemeenschap met meerdere levensdomeinen en de rol die zij speelt voor identiteit, zingeving, spiritualiteit en sociale steun.

Dat de mate van geslotenheid van de gemeenschap van belang kan zijn en gesloten gemeenschappen bij uitstek een plek is waarbij de religie voor een groot deel is verweven met de identiteit van een persoon (zie ook paragraaf 13.3.3) blijkt ook uit de bijdragen van de respondent van praktijk Durf te leven:

> ‘Veel mensen [in een gesloten gemeenschap] voelen zich wereldvreemd. In sommige groepen had je bijvoorbeeld geen televisie in huis toen je kind was. Je probeert later een nieuwe vriendengroep op te bouwen en iedereen heeft het nog over dat ene leuke tv-programma dat ze vroeger altijd keken. Je hebt geen idee waar dat over gaat. Dat is een klein ding, maar zo gaat dat in veel dingen’.

> ‘Het [leven in een gesloten gemeenschap] heeft vaak met manipulatie te maken en dat doet iets met je, of je dat nu wil of niet. Het is heel moeilijk om dat los te laten. Zeker als je intens lid bent geweest of daar intens in hebt geloofd.’ (Respondent praktijk Durf te leven)

Het kan daarbij ook uitmaken of je in een dergelijke geloofsgemeenschap bent opgegroeid, of dat je er op latere leeftijd tijdelijk in terecht bent gekomen:

> ‘Het ligt er ook aan of je er niet in opgegroeid bent, maar als je op een volwassen leeftijd zelf hebt gekozen om bijvoorbeeld tien jaar bij een groep te zitten, dan heb je nog wel een identiteit van daarvoor waar je op kan terugvallen. Dan moet je wel weer even zoeken, maar dat is er dan wel. Vaak heb je dan ook wel mensen nog weer uit een soort verleden waar je uiteindelijk wel weer contact mee kan leggen en zit niet je hele familie erin.’ (Respondent praktijk Durf te leven)

13.3.3 Invloed op gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context

Brede gevolgen
Bij slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in het algemeen (ook in andere contexten) ontstaan meestal klachten op veel leefgebieden, met name als het seksueel grensoverschrijdend gedrag langdurig en dichtbij heeft gespeeld, de mensen elkaar kennen en het op jeugdige leeftijd is begonnen (respondent CSG). Dat seksueel grensoverschrijdend gedrag veel en brede gevolgen kan hebben, wordt ook door andere respondenten benoemd (respondenten van VPSG, praktijk Den Uijl, Rutgers, Safe Space Club):

> 'We hebben in ons onderzoek wel eens aan slachtoffers van seksueel geweld gevraagd of ze daar gevolgen van ondervinden. Je ziet dat dat heel breed gevolgen kan hebben, met name psychisch. Iemand is bijvoorbeeld nog steeds depressief, heeft last van posttraumatische stress of is fysiek minder gezond. Stress heeft allerlei invloeden op je fysieke gezondheid, maar ook op werk. Slachtoffers van seksueel geweld vinden het vaker moeilijk om een opleiding af te maken, een baan vast te houden en goed te functioneren, omdat het zoveel van je vraagt als je last hebt van traumatische klachten. Als je een negatieve seksuele ervaring hebt, is het heel vaak moeilijk om mensen weer te gaan vertrouwen en om weer seksueel plezier te kunnen ervaren met je partner. Je kunt bijvoorbeeld last krijgen van herbeleving. Het kan gevolgen hebben voor zwangerschap. Sommige mensen worden zwanger van seksueel geweld, wat een heel ander effect heeft op het beleven van je zwangerschap en misschien zelfs de band met je kind.' (Respondent Rutgers)

> 'Alle kinderen die ik heb behandeld hebben depressie, suïcidaliteit, automutilatie, geen intieme relaties, weinig vriendschappen en een héle diepe zelfveroordeling. Zelfhaat bijna. Dat betekent voor mij als behandelaar dat ik dat niet even snel oplos.' (Respondent CSG)

> 'Onlangs is een rapport van 113 verschenen waarin een psychosociale autopsie is verricht.[557] Zij interviewden nabestaanden van mensen die overleden zijn als gevolg van zelfdoding. Over 63% daarvan zeiden de nabestaanden dat er seksueel misbruik is geweest. Het is dodelijk. Zo kun je er ook naar kijken. Welke woorden moet ik gebruiken om de urgentie ervan over te brengen? Mensen hebben het over straatintimidatie. Belangrijk, maar het gebeurt gewoon in je huis, in de kerk, dichtbij. Je kunt het gewoon aanraken.' (Respondent CSG)

Deze brede impact op veel leefgebieden wordt ook bij slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context gevonden (zie ook hoofdstuk 2 en 12). Daarbij komt dat de impact van het seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een geloofsgemeenschap extra groot kan zijn, omdat mensen zich daar over het algemeen veilig voelen:

> '(…) En vooral binnen de kerken. Ik bedoel, de kerk is bijna synoniem met een veilige wereld waar je aangesproken wordt op je mens-zijn en je geloof. En dat kantelt ineens als er iets kan gebeuren, wat is dan nog wel waar? Wat is nog waarheid? Wat is nog... Begrip?' (respondenten VPSG).

[557] De geïnteresseerde lezer wordt verwezen naar dit rapport: Balt et al. (2025), geraadpleegd op 4 maart 2026, van Rapportage Psychosociale autopsie 2025.

Religieus trauma[558]
Naast de brede gevolgen die ook bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in andere contexten kunnen spelen, geven verschillende respondenten aan dat seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context ook een religieus trauma kan oproepen bij de slachtoffers (respondenten VPSG, praktijk Den Uijl, praktijk Durf te leven; zie ook hoofdstuk 12). Hoe kan het, dat God deze vreselijke gebeurtenis heeft laten gebeuren? Daarmee kan een gelovige in de knoop komen met zijn of haar geloofsbeleving, oftewel een religieus trauma oplopen. Zoals de respondent van praktijk Den Uijl het verwoordt:

> 'Eerst zie je veelal schade. De vraag die wordt gesteld, is waar God dan was. Waar was God in Auschwitz, zeggen we altijd'.

En:

> 'Hoe kan ik nu geloven in een God die dat en dat doet? Hoe kan ik nu nog geloven wat er in de Bijbel staat?' (Respondenten VPSG)

Verstoorde ontwikkeling
Niet alleen dergelijke psychische, lichamelijke, emotionele en seksuele gevolgen kunnen optreden, maar verschillende respondenten (CSG, praktijk Den Uijl, Safe Space Club) spreken ook van een verstoorde (seksuele) ontwikkeling die plaats kan vinden, als het slachtoffer nog jong is ten tijde van het seksueel grensoverschrijdend gedrag, zoals bijvoorbeeld uit onderstaande naar voren komt:

> 'Ik ga even uit van jong trauma. Stel dat het kind zeven jaar is. Zo iemand is dan kind af en wordt met de lappenpop de seksuele wereld van de volwassenen in gegooid. Begrijp dan maar wat er gebeurt. Vervolgens moet dat kind er woorden voor zien te vinden. In dat stukje zie je dat de ontwikkeling verandert, vertraagt en moeilijkheden geeft, alleen al in de seksualiteit.' (Respondent praktijk Den Uijl)
>
> (…)
>
> 'Hoe krijg je als kind een normale seksuele ontwikkeling, als die was gestolen toen je zeven was? Van binnen is er vaak een verzoek om hulp.' (Respondent praktijk Den Uijl)

De respondent van CSG legt uit dat dit kan komen doordat de normale seksuele ontwikkeling wordt doorbroken door seksueel grensoverschrijdend gedrag:

> 'Het is typisch voor misbruik dat de seksuele ontwikkeling wordt onderbroken. Normaliter worden kinderen geboren en groter. Ze hebben allemaal ontwikkelingsfases, ook seksueel. Daar hoort vadertje en moedertje spelen bij. Daarna komt er een fase waarin ze wat preutser zijn. De helft van de Nederlandse kinderen heeft ervaring met zoenen op de mond. De meeste kinderen gaan van zoenen naar tongzoenen, van over de kleren naar onder de kleren aanraken en doen het op hun negentiende of achttiende. Tussen tongzoenen en het de eerste keer doen, zit gemiddeld vijf jaar. Nu ben je slachtoffer van seksueel misbruik. Datgene was gepland om stap voor stap, in je eigen tempo te gebeuren, als jij

[558] Dit type trauma ('*religious trauma'* in Engelstalige literatuur) houdt in dat er een aantasting heeft plaatsgevonden van het spirituele fundament van het slachtoffer (Ganzevoort, 2013), wat Veerman (2005) ook wel een 'spirituele wond' noemt (zie verder paragraaf 12.1).

daarvoor klaar bent, met iemand waar je van houdt. Dat gebeurt op de wc achter in de kerk in vijf minuten, omdat iemand anders daar zin in heeft en zichzelf niet kan begrenzen. Seksueel misbruik is een probleem met het begrenzen van je impulsen. Dat heeft invloed op je seksuele ontwikkeling. Soms krijgen kinderen een sterke focus op hun genitaliën. Ze gaan veel masturberen. Dat kun je goed uitleggen, want dat is veel te vroeg geactiveerd. Sommige kinderen gaan porno kijken. Ze zijn tien jaar oud en zitten porno te kijken en te masturberen. Zij zeggen dan dat ze er niet mee kunnen stoppen. Ze komen in een loop terecht. Er is een relatie tussen slachtofferschap en plegerschap. Sommige kinderen gaan aan andere kinderen zitten, om wat met hun eigen ontregeling te doen.'

Ook de relatie met het zelf dader worden is door meerdere respondenten benoemd (praktijk Den Uijl).

Identiteitscrisis
Voor sommige slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context geldt dat zij in een identiteitscrisis kunnen belanden. Dit is met name het geval als zij deel uitmaakten van een gesloten gemeenschap, waarin veel van hun leven zich afspeelde. In sommige van dergelijke groepen wordt daarin veel voor de leden bepaald. Dat kan soms ver gaan, aldus de respondent van praktijk Durf te leven:

'Ik heb de meeste mensen uit een christelijke hoek. Ik heb één iemand uit een oosterse vechtsportrichting gehad. De rest zijn allemaal verschillende christelijke groepen – de één nog gekker dan de ander. Vaak ken je alleen de bekende, maar er zijn groepjes die ik zelf ook nog niet kende. Dat zijn vaak huisgroepen of woongemeenschappen waar al die mensen bij elkaar woonden. Als je denkt over wat nog erger kan zijn, is dat je in zo'n groep woonde. Het is ongelooflijk hoe doordrongen het dan is. Ik heb één keer iemand gehad die bij zo'n groep woonde. Er werd zoveel voor die mensen bepaald. Dat had ik nog nooit gehoord. Er werd bepaald welke planten zij in huis mochten hebben, welk merk ondergoed ze mochten kopen – dit is echt waar – en in welke houding zij moesten slapen.' (Respondent praktijk Durf te leven)

Doordat er zoveel van het dagelijks leven voor een persoon in een dergelijke omgeving wordt bepaald, kan het verlaten daarvan resulteren in een identiteitscrisis:

'Je hebt al niet goed een eigen identiteit kunnen opbouwen, want de groep is van groter belang dan jij als individu. Je gaat uit die groep, je hebt dus niemand meer, daar ben je van onthecht. Dat geeft veel eenzaamheid en verdriet. Je hebt letterlijk niemand meer die je kan vertrouwen. Je weet dus ook niet meer zo goed wie je bent zonder die groep, want daar ontleende je je identiteit aan.' (Respondent praktijk Durf te leven)

'Op het moment dat je eruit gaat, is er in mijn ogen sprake van een bepaalde onthechting. Ik ben zelf in zo'n groep opgegroeid, dus ik heb ook aan den lijve ondervonden hoe het is. Ik hoor dat specifiek ook bij andere mensen. Daar is sprake van een bepaalde mate van onthechting, omdat je van iedereen die je kende aan vrienden, kennissen, vaak ook familie – het zijn gesloten groepen – onthecht op het moment dat jij eruit gaat. Dat doet iets met je, als je in zo'n gesloten groep met elkaar bent en jij bent daar ineens uit. Wie ben je dan zonder

die groep? Vervolgens ontstaat er ook een bepaalde identiteitscrisis.' (Respondent praktijk Durf te leven)

Anderzijds kan het helpend zijn als iemand wel een gezond gezin van herkomst had, omdat diegene dan een gezond netwerk heeft om op terug te vallen (respondent praktijk Durf te leven).

Parallel met chronische ziekte
De respondent van CSG ziet seksueel grensoverschrijdend gedrag op jonge leeftijd of langdurig seksueel grensoverschrijdend gedrag als een chronische of levensbedreigende ziekte, net als sommige medische aandoeningen zoals suikerziekte. Door kinderen die seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt ten minste tot hun 18e jaar te volgen en te ondersteunen, kan worden voorkomen dat er later weer problemen ontstaan. De ontwikkeling van kinderen die seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt wordt op zoveel vlakken beïnvloed, bijvoorbeeld sociaal, emotioneel, lichamelijk, seksueel, dat is niet snel opgelost, aldus de respondent van CSG. Dit perspectief op de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag kan ook worden ingezet bij slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context. Dat de hulp na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context langdurig nodig is, wordt ook door andere respondenten benoemd. Zo kan het soms jaren duren voordat een slachtoffer er voor de eerste keer over praat en daarna kunnen verschillende aspecten van het opgelopen trauma zich meermaals en soms tientallen jaren later nog aandienen. De respondent van praktijk Durf te leven beschrijft hoelang de trajecten van cliënten bij haar kunnen duren:

'Een jaar, twee jaar, sommigen wel wat langer. Op een gegeven moment bouw ik het af. Het eerste jaar zie ik de mensen echt om de week. Het heeft veel impact voor mensen, dus ik doe het nooit elke week. Mensen moeten ook door kunnen leven, vind ik altijd. Omdat de meeste mensen wel een baan hebben en ergens hun leven proberen op te bouwen. Je moet er ook weer een beetje uit kunnen. Op een gegeven moment, meestal na een jaar, zijn ze wel zover dat ze meer stabiliteit hebben. Soms bouwen we het dan af. Sommige mensen zeggen na een jaar: ik heb genoeg, het is goed. De deur blijft altijd voor ze open. Dat is gewoon zo. Sommige mensen zeggen na drie jaar nog steeds: ik vind elke zes weken fijn, want er gebeurt zoveel en er blijven dingen lastig. Vooral ook mensen die familie nog erin [in gesloten gemeenschappen] hebben. Hoe verhoud ik me er steeds tot? Dan gebeurt dat weer, dan hebben we dat weer. Sommige mensen zijn erg beschadigd. Die hebben erg lang hulp nodig.' (Respondent praktijk Durf te leven)

13.3.4 Invloed op verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context

Steun aan geloofsbeleving
De andere kant van het religieuze trauma (zie paragraaf 13.3.3) is dat de geloofsbeleving of het geloof zelf ook op een positieve manier steun kan geven na seksueel grensoverschrijdend gedrag, bijvoorbeeld door te zingen (respondent praktijk Den Uijl):

'We gaan dan naar de elementen kijken die wel troostend kunnen zijn. Veel mensen hebben een keelblokkade. Ze krijgen het hun strot niet uit. Dat zie je veel bij deze mensen. Dan gaan we zingen en kijken we ook naar bepaalde Psalmen, zoals Psalm 42: "oh mijn ziel, wat buigt g'u neder". Als ze dat meezingen, zie je vaak wat

loskomen. Mijn ziel. Alles wat er in je is. Wat ben je gebukt. Kijk omhoog. Ik ben er ook. Ik zie je. Dat kan troostend zijn.'

[En horen jullie wel eens iets over het geloofsaspect?]

'Ik merk in mijn gesprekken heel veel ervan, maar dat is heel veelzijdig. En de andere kant is: ik heb zoveel steun aan mijn geloof, ik bid om dit en dat en daardoor kan ik verder. Het heeft alle kanten, maar het gaat heel vaak over iets wat met geloof te maken heeft. Dat is mijn ervaring.' (Respondent VPSG)

Steun en erkenning vanuit de geloofsgemeenschap

Voor veel slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context is het erg belangrijk dat er erkenning komt voor hetgeen er is gebeurd vanuit de geloofsgemeenschap. Dit heeft invloed op het kunnen verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context. Dit moet ruimhartig zijn en op het tempo van het slachtoffer. Hoewel een protocol kan helpen, is het belangrijk voldoende tijd en ruimte te bieden voor het proces van een slachtoffer. Hij/zij moet de regie hierover hebben en het zo vaak als nodig bespreekbaar kunnen maken (respondenten VPSG, praktijk Den Uijl, CSG). Daar moet genoeg ruimte voor zijn, het is vaak niet in een keer klaar voor een slachtoffer en bovendien moet het tempo daarbij kunnen worden aangegeven door het slachtoffer:

'Er moet eerst aandacht zijn voor het feit dat, erkenning zijn voor het feit dat het gebeurd is, dat er een slachtoffer is. En dat slachtoffer, dat kan meegenomen worden, maar in eigen tempo, niet in het tempo van de kerk. En als die kerk denkt: binnen een jaar en dan een smak therapie die wij bekostigen moet het toch allemaal kloppen. Ja, dan wordt er ook letterlijk gezegd: is dat nu nog niet klaar of ben je daar nog niet doorheen? Of ja... Er is ook vanuit het kleine kringetje rond om het slachtoffer de familie. Ze zijn zo gauw klaar met dat verhaal van dat slachtoffer, van: nou, dat heb je al verteld. Maar misschien wil ze het wel twintig keer vertellen voordat het goed is, maar dat heeft men geen geduld voor. En dan merk je wat ik dan hoor, van dat toch een beetje afstand genomen wordt. Mensen gaan een stukje achteruit, terwijl ze juist een stukje dichterbij moeten komen. Want je weet wat hen overkomen is en daar heb je het over gehad. Er wordt een beetje afstand genomen.' (Respondenten VPSG)

En:

'Allereerst moet er erkenning komen van feiten. Dit is gebeurd. Dat moet tot het kleinste detail. Niet: ik heb het met je gedaan of jij moest dingen met mij doen. Vervolgens kijk je naar de gevolgen voor de persoon, de psyche, het geestelijk leven, het gezin en de partners, maar ook voor de dader. (…) Vervolgens kijken we naar het verantwoord eigenaarschap. Ben je eigenaar? Kan je hierover eigenaarschap nemen? In Bijbelse termen staat er dan: "gij zijt die man".[559] Is dat

[559] 'Gij zijt die man' verwijst naar een Bijbelverhaal in 2 Sam. 12 (*Herziene Statenvertaling*, 2010) waarin de profeet Nathan bij koning David komt. Nathan vertelt hem het verhaal van een rijke man die een arme man zijn enige lam afneemt, wat David sterk veroordeelt. Hiermee wijst Nathan David erop dat hij hetzelfde gedaan heeft ('U bent die man!'), door een vrouw van één van zijn soldaten tot vrouw te nemen en de soldaat te laten doden, wat tegenwoordig veelal geïnterpreteerd wordt als een daad van (seksueel) machtsmisbruik. David wordt in dit verhaal door Nathan ter verantwoording geroepen, zowel tegenover zijn volk als tegenover God. David toont vervolgens berouw ('Ik heb gezondigd tegen de HEERE'), er vindt vergeving plaats ('De HEERE heeft ook uw zonde weggenomen; u zult niet sterven'), maar er zijn ook blijvende consequenties ('het zwaard zal voor eeuwig niet van uw huis wijken' en 'Omdat u echter door

ook zo? Kan je dat erkennen en neem je daar verantwoording voor?.' (Respondent praktijk Den Uijl)

En:

'Als je het hebt over verwerken, is het nemen van verantwoordelijkheid en het geven van erkenning zo belangrijk voor iemand om verder te kunnen: "Ik heb dat gedaan en bedacht. Jij bent onschuldig en niet verantwoordelijk". Je wilt dat degene die dat zegt het van top tot teen doorleeft. Dat kan, daar heb ik vele voorbeelden van gehad. Als iemand het zegt als een mededeling, betekent het niets.' (Respondent CSG)

Vergeving

Het krijgen van erkenning raakt ook aan een ander thema, te weten vergeving (zie ook eerder, paragraaf 10.5). Vanuit de religie kan vergeving (het kwijtschelden van zonde) een belangrijk thema zijn, maar voor slachtoffers is niet zo makkelijk, aldus verschillende respondenten (CSG, Safe Space Club, VPSG, praktijk Den Uijl):

'Iemand zegt "sorry" in de kerk en wordt vergeven. Dat gaat wel erg snel. Als je het hebt over verwerken, is het nemen van verantwoordelijkheid en het geven van erkenning zo belangrijk voor iemand om verder te kunnen: "Ik heb dat gedaan en bedacht. Jij bent onschuldig en niet verantwoordelijk." Je wilt dat degene die dat zegt het van top tot teen doorleeft.' (Respondent CSG)

'Nou, wat hier in de spreekkamer gebeurt, en wat ook wel wat in dat boek van Rinke Verkerk staat [Het hele dorp wist het], is dat die omstanders totaal onmachtig zijn en het slachtoffer de kerk niet meer in durft. En de pleger die is vergeven en die komt weer terug in die kerk. Dus dat is ook een enorm pijnpunt. (…) En wanneer is het dan genoeg voor degene die het seksueel geweld heeft meegemaakt? Wat heeft hij nodig? Die voelt zich in de kou staan. Dat is wat wij, wat we horen, wat ik hoor.' (Respondenten VPSG)

Daarbij komt dat de manier waarop de geloofsgemeenschap omgaat met het seksueel grensoverschrijdend gedrag ook kan helpen bij het verwerken van het seksueel grensoverschrijdend gedrag:

'Wat heel troostend kan zijn, is de manier waarop een pastoor, een kerkenraad of andere kerkelijk werkers hiernaar kijken en er mee omgaan. Dat betreft vooral het stuk van vergeving. Daar is nog veel te behalen.'

13.4 Hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context

Uit de bespreking van de factoren die seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context kan beïnvloeden (paragraaf 13.3) volgt dat er verschillende factoren kunnen zijn die de ervaringen van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context extra kunnen 'kleuren', waardoor zij aanvullende of andere (zorg)behoeften kunnen hebben dan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in andere contexten. Deze paragraaf beoogt een eerste overzicht te geven van de manier waarop aan deze aanvullende (zorg)behoeften

deze zaak de vijanden van de HEERE zeer hebt doen lasteren, zal wel de zoon die u geboren is, zeker sterven').

tegemoetgekomen kan worden en hoe deze naast reguliere behandelvormen zoals traumabehandeling kan bestaan.

13.4.1 Aanvullen van eerdere ervaringen met reguliere hulpverlening

Slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context hebben regelmatig eerdere ervaringen gehad met de reguliere hulpverlening (zie ook hoofdstuk 12), die soms positief, soms negatief en soms gemengd zijn. Uit die ervaringen komt naar voren dat er aanvullende zorgbehoeften kunnen zijn. Dat kan een luisterend oor zijn, maar het ook zijn dat er behoefte is aan meer duiding van mensen die weten wat ze precies hebben meegemaakt:

> 'Nou, vaak hebben ze al heel veel meegemaakt in therapie en hulpverlening. Soms is het ook wel van dat ze daar soort klaar mee zijn, want men wil echt als mens in gelijkwaardigheid toegesproken of, nou ja, behandeld worden. En daarom denk ik dat het werkt, dat ze hun verhaal kwijt kunnen, dat dat het belangrijkste is. En wij hebben geen andere agenda dan luisteren of meeluisteren of meedenken.' (Respondenten VPSG)

Verschillende respondenten benoemen daarin dat zij een belangrijke rol zien voor de reguliere ggz, maar dat het daarna nog niet helemaal is afgerond (respondenten van Safe Space Club, praktijk Durf te leven). Het is maatwerk om te bepalen of hierin samen kan worden opgetrokken met andere hulpverleners, of dat er na of meer naast elkaar wordt gewerkt.

> '[Werk je daarin ook samen met de reguliere GGZ, dat ze voor het ene daar naartoe gaan en voor het religieuze deel misschien bij jou?]. Ik heb dat weleens gehad, maar het grootste deel van de tijd zijn die mensen al klaar bij de GGZ.'

En:

> 'Het komt geregeld voor dat mensen al in de GZ zijn of zijn geweest. Soms bestaat het naast elkaar. Meestal is het geweest en hebben ze daar wel een stuk kunnen oplossen. Dat religieuze stuk komt niet aan bod of mensen weten er te weinig van. Soms zeggen de hulpverleners bij de GGZ, misschien omdat het wat meer in het nieuws is nu: misschien moet je specifiek iemand zoeken die hier iets van weet. Dan kunnen ze met mij of één van mijn collega's contact leggen. Dat gebeurt wel regelmatig.' (Respondent praktijk Durf te leven)

Aan de andere kant is het werk dat in de ggz gebeurt, ook niet eenvoudig te integreren in de praktijken van hulpverleners die gespecialiseerd zijn in seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context:

> 'Die mensen krijg ik dan hier. Ik ben geen hulpverlener die in de GGZ kan werken, want ik ben geen GZ-psycholoog. Ik ben verder breed opgeleid. Ik ben niet specifiek hiervoor opgeleid. Dus ik kan dat niet en zij kunnen dit misschien minder goed. Dat zou kunnen. Iedereen heeft expertise op bepaalde gebieden.' (Respondent praktijk Durf te leven)

Hulp vanuit de ggz met mensen die, al dan niet na seksueel grensoverschrijdend gedrag, een gesloten geloofsgemeenschap hebben verlaten, is ook vaak lastig, aldus de respondent van praktijk Durf te leven:

‘Ik denk dat veel mensen niet weten hoe groot de impact kan zijn. Soms wordt er wel iets over gezegd of gevraagd. Mensen hebben geen idee hoe groot de trauma's, het verdriet, de rouw of alles wat ze hebben meegemaakt kunnen zijn en weten dan ook misschien niet hoe ze ermee om moeten gaan.’

13.4.2 Lotgenotencontact en ervaringsdeskundigen

Tenminste vier van de zeven respondenten die voor dit hoofdstuk zijn gesproken, zijn zelf ook slachtoffer geworden van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context, daarmee is er voor lotgenotencontact en ervaringsdeskundigheid binnen de interviews wat meer aandacht geweest. Beide kunnen belangrijk zijn bij het verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context, aldus verschillende respondenten.

Lotgenotencontact
Verschillende respondenten benoemen dat het hebben van contact met lotgenoten mogelijk helpend kan zijn bij het verwerkingsproces van sommige slachtoffers (respondenten VPSG, Safe Space Club, praktijk Durf te leven). Het vinden van herkenning voor wat je hebt meegemaakt, is daarbij belangrijk, de gedeelde ervaring, zonder dat je dit uitgebreid hoeft uit te leggen. Het kan helpend zijn om ervaringen met elkaar te delen, dan ontstaat daar compassie en een luisterend oor (respondenten VPSG). Vanuit daar kunnen allerlei vragen worden besproken, bijvoorbeeld rondom seksualiteit, rondom relaties, met betrekking tot de partner, et cetera (respondenten VPSG). Ook andere vormen van lotgenotencontact komen voor, zoals in de Safe Space Club. Daar is het belangrijk om mensen om je heen te hebben bij wie je je op je gemak voelt en worden meer activiteiten georganiseerd die *an sich* niet met het seksueel grensoverschrijdend gedrag te maken hebben, zoals gezamenlijk koken, een dansworkshop of kunsttherapie. Het kan helend zijn om bezig te zijn met elkaar, zonder het (telkens) over het seksueel grensoverschrijdend gedrag te hebben, omdat je je bij uitstek bij lotgenoten op je gemak kunt voelen (respondent Safe Space Club):

‘En dan het derde ding wat wij dan organiseren is dus lotgenotencontact. (…) Ik geloof echt in het versterken van je systeem om je heen en dat je mensen hebt waar je je wel op je gemak voelt en misschien wel over kan praten als je wilt. Maar dan doen we dus allerlei activiteiten die daar niks mee te maken hebben. Morgenavond hebben we bijvoorbeeld een dansworkshop. We hebben één keer in de maand, dan gaan we met z'n allen koken en dan kunnen ze hier komen. (…) We hebben *art therapy*, dus dan gaan ze lekker samen knutselen. Daarom is ook altijd bij de activiteiten dus een professional aanwezig. Als één van die meiden denkt van: ik wil toch even praten, dan kan je apart... En je merkt natuurlijk ook wel eens, dan maken ze wat grapjes en dan hebben ze het even ergens over, maar dat is niet... Je komt hier niet om te praten. Je komt hier om iets te doen met je handen of met je lijf. In een veilige plek waarin je weet dat iedereen ongeveer dezelfde ervaring heeft.’

Een beperking hierbij is dat er niet altijd financiële middelen zijn om dit te organiseren, hoewel het soms via een religieuze instelling, zoals een abdij, vanuit Veilige Kerk of vanuit de christelijke meldpunten mogelijk wordt gemaakt (respondent VPSG).

Ervaringsdeskundigen
Hoewel ervaringsdeskundigheid lijkt op lotgenotencontact, is dit niet hetzelfde. Beide groepen mensen zijn slachtoffer geworden en sommige mensen noemen zichzelf

slachtoffer, terwijl anderen deze term niet prettig vinden en liever spreken over ervaringsdeskundige. Dit verschilt van ervaringsdeskundigen die hun ervaringen inzetten als hulpverlener bij een ander slachtoffer, daarvoor bestaat bijvoorbeeld ook een opleiding, dat is bij lotgenotencontact niet zo. De relatie tussen beide partijen verschilt ook, bij lotgenotencontact is meer sprake van gelijkheid tussen de partijen, bij ervaringsdeskundigheid is dat minder het geval en is meer sprake van een hulpverlener-cliëntverhouding. De ervaringsdeskundigheid kan uit verschillende onderdelen bestaan; het hebben meegemaakt van seksueel grensoverschrijdend gedrag levert daarmee expertise op over seksueel grensoverschrijdend gedrag, het hebben meegemaakt van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context ziet zowel op het seksueel grensoverschrijdend gedrag als op de religieuze context. Hoe meer hetgeen je hebt meegemaakt aansluit op hetgeen de ervaringsdeskundige heeft meegemaakt, hoe meer herkenning er kan plaatsvinden.

Het bestaan van ervaringsdeskundige hulp wordt daarbij door verschillende respondenten als aanvullend op de reguliere zorg gezien. Het kan echt iets toevoegen aan de reguliere hulpverlening, waarbij ieder zijn eigen ervaring en expertise meebrengt, aldus verschillende respondenten. Het is lastig precies de vinger te leggen op wat ervaringsdeskundigheid kan aanvullen in de hulpverlening, maar het gaat deels om écht begrip te kunnen hebben over hetgeen er is gebeurd (respondent praktijk Durf te leven). Ook kan het delen van het seksueel grensoverschrijdend gedrag met een ervaringsdeskundige leiden tot herkenning en mogelijk ook het durven zoeken van hulp (respondent Safe Space Club). De impact die sommige ervaringen kunnen hebben, is pas goed te voelen, als je het zelf hebt meegemaakt:

> ‘Als ik het verhaal vertel aan iemand anders en diegene heeft er helemaal geen idee van, dan zitten mensen echt: ik weet niet waar je het over hebt. Bijvoorbeeld rouw is een universele emotie. Iedereen kent rouw door het verlies van een persoon. Iedereen weet hoe het voelt. Niet iedereen is slachtoffer van incest of fysieke mishandeling thuis of is in een sektarische groep opgegroeid. Dat is wel echt iets anders.’ (Respondent praktijk Durf te leven)

Vanuit praktijk Den Uijl wordt in sommige gevallen ook gewerkt met meerdere ervaringsdeskundigen. Zij geven voorlichting en lezingen en nemen dan soms een ervaringsdeskundige mee, die heel duidelijk kunnen vertellen over wat ze hebben meegemaakt, waardoor het echt gaat leven voor de doelgroep die zij toespreken (respondent praktijk Den Uijl). Zij zien daarbij ook de toegevoegde waarde van het hebben van dezelfde religieuze achtergrond, niet alleen van het zelf hebben meegemaakt van seksueel grensoverschrijdend gedrag:

> ‘Ten eerste ken je de achtergrond. Ten tweede ken je de Bijbelse normen en waarden. Je weet wat er wordt bedoeld met het vijfde en het zevende gebod dat meespeelt.[560] Je weet wat er in de relationele sfeer gebeurt. Dat is ook regulier. Je kent alles rondom loyaliteit en de kerkelijke gemeenschappen die daarbij betrokken zijn of worden. Je kent ook het vertekende beeld van het begrip vergeving.’ (Respondent praktijk Den Uijl)

De SSC is opgezet vanuit het idee van ervaringsdeskundigheid en daar zien zij veel voordelen van (zie paragraaf 13.2.3). Het kan ook ingewikkeld zijn om vanuit ervaringsdeskundigheid te werken, bijvoorbeeld als je zelf het seksueel

[560] Dit verwijst naar de Tien Geboden, waarvan de vijfde luidt ‘Eer uw vader en uw moeder’ en de zevende ‘U zult niet echtbreken’ (*Herziene Statenvertaling*, 2010, Ex. 20).

grensoverschrijdend gedrag nog niet goed hebt verwerkt, aldus de respondent van Safe Space Club. Je moet goed kunnen doorvragen en kunnen analyseren waar het probleem zit, er geschikt voor zijn en het rustig opbouwen. Het verlenen van hulp vanuit ervaringsdeskundigheid kan ook de eigen trauma's weer naar boven halen. Niet iedereen is daarmee geschikt om hulp te verlenen vanuit ervaringsdeskundigheid en het is belangrijk om ervaringsdeskundige hulp rustig op te bouwen. Daarbij is het belangrijk dat je bepaalde vaardigheden ontwikkelt en die inzet om slachtoffers te helpen, aldus de respondent van Safe Space Club:

> 'Je moet echt al mensen *skills* hebben. Je moet ook buiten en boven jezelf kunnen stijgen. Je moet kunnen doorprikken: wat hoor ik nou en wat zit hieronder? Dat is een *skill* en dan is het fijn als je inderdaad ook nog ervaring hebt en ook nog eens misschien een opleiding.' (Respondent Safe Space Club)

De respondent van praktijk Durf te Leven vindt haar ervaring met het verlaten van een gesloten geloofsgemeenschap essentieel bij het helpen van slachtoffers die iets vergelijkbaars meemaken. Sommige van de slachtoffers die zij spreekt hebben seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt, maar dat is niet altijd zo. Het gaat wel altijd om het verlaten van een gesloten gemeenschap. Ze geeft hierbij het volgende voorbeeld:

> 'Ik zie dat het mijn cliënten erg helpt. Het helpt zeker als je zelf een religieuze achtergrond hebt, want anders ben je überhaupt niet bekend met psalmen, gezangen, Bijbelteksten. Ik heb hier een keer een meneer gehad. Een bepaalde psalm bleef maar door zijn hoofd schieten. Dan voelde hij zich weer helemaal veroordeeld en van de leg. Deze meneer past helemaal niet in het hokje van de Gereformeerde Gemeenten. Heel ingewikkeld allemaal. Hij was bij iemand anders en die vroeg hem dat een keer mee te nemen om er samen naar te kijken. Vervolgens komt ie de volgende keer en zeggen ze: lees het gedichtje maar even voor. Die man was meteen klaar. Hij dacht: als jij de juiste taal niet kan gebruiken, dan heb je niet door wat de lading ervan is. Dit is niet een gedichtje, want anders had het niet zo'n impact op me gemaakt. Je kunt wel zeggen: een psalm is een soort gedicht, maar niet in die term. Ik denk dat dat erg helpt.' (Respondent praktijk Durf te leven)

En, dergelijke ervaringen zijn niet zomaar in een programma te vatten dat in de reguliere ggz is in te passen:

> 'Die droom heb ik ooit wel gehad. Ik heb ooit bedacht: ik ga online programma's maken en dan stuur ik die allemaal naar de GGZ. Dan kunnen zij het ook allemaal leren. Ik weet niet of dat genoeg zou zijn. (…) Ik weet niet of je die kennis genoeg kan pakken uit alleen maar wat je hoort van iemand anders.' (Respondent praktijk Durf te leven)

13.4.3 Religieuze duiding

Waar slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context ook met enige regelmaat mee te maken krijgen, is dat zij religieuze duiding willen van hetgeen hen is overkomen, het liefst vanuit een geestelijk leider of iemand met aanzien binnen de geloofsgemeenschap. Ze willen weten hoe ze het seksueel grensoverschrijdend gedrag moeten duiden en wat (religieuze) consequenties kunnen zijn van het seksueel grensoverschrijdend gedrag, bijvoorbeeld voor hun toekomstige

relaties of hun morele reputatie. Dit is bijvoorbeeld het geval in onderstaand voorbeeld vanuit de islam, maar kan ook bij andere religies voorkomen:

> 'En dan was dus, de focus op de gesprekken waren dan echt voor hen om dan te horen van hun geestelijk leider dat dat dus niet zo is. Dat het dus niet een straf van God is en dat dat soort dingen hen gewoon kunnen overkomen. En hoe daar vanuit hun geloof naar wordt gekeken. Bijvoorbeeld, voor een heleboel islamitische meiden... Die vraag krijgen we nog steeds. Eén van de meest gestelde vragen is: moet ik dit vertellen als ik straks wil trouwen en ben ik dan dus wel of niet maagd? En hoe zit dat dan precies?.' (Respondent Safe Space Club)

Ook ouders van slachtoffers kunnen met dergelijke vragen worstelen.

> 'Dus dat daar antwoord op gegeven kan worden, zodat zij daarin een beetje kunnen rusten. En vaak zijn dit ook de eerste vragen die ouders dan stellen aan ons, van: maar wat betekent dit dus nu? Moet ik straks als iemand haar hand komt vragen dit verplicht vertellen of niet? En dat, bijvoorbeeld in de islam weet ik dat dat letterlijk zo geregeld is, dat je hoeft het niet te vertellen. Dat is echt letterlijk specifiek zo in de *hadith*, dus dat is... Ik weet niet of jullie dat kennen, maar *hadiths* zijn overleveringen van de profeet. Maar dat is niet in de Koran, maar dat is meer geschreven over hoe hij dus handelde vanuit de Koran. En dat wordt dan gezien als de leidraad van hoe het zou moeten zijn, dus dat daar echt in staat hoe het werkt.' (Respondent Safe Space Club)
>
> (…)
>
> 'Bij meiden, jonge vrouwen die getrouwd zijn, die het bijvoorbeeld in een huwelijk meemaken, die dan, waar dus een *hadith* bij wordt gehaald van, de man zegt: 'Je mag mij niet weigeren.' En dat er dus vanuit een imam wordt aangegeven: dit is eigenlijk hoe je moet lezen en het is niet dat je niet mag weigeren. Dit is wat er is aangegeven. Je mag niet, in dit specifieke geval, als een strafmiddel jouw lichaam inzetten en je man seks ontnemen.' (Respondent Safe Space Club)

Bepaalde religieuze overtuigingen kunnen ook vanuit gesloten geloofsgemeenschappen worden ingeprent en die moeten worden geadresseerd, wil je je goed kunnen losmaken van een dergelijke gemeenschap en verwerken van hetgeen je is overkomen. De respondent van praktijk Durf te leven:

> 'Daarbij hebben mensen angsten opgebouwd. Als je gelooft in God – elke religie heeft weer zo zijn eigen dingen – dan gaat het goed met je. Alles wat goed met je gaat, dat komt ook van God. Alles wat niet goed met je gaat, heb je dan maar zelf of dat heeft de duivel gedaan. Dat kan een vervelende leidraad geven voor mensen in hun leven en hen onzeker maken. Hel en verdoemenis, zoals het in de Gereformeerde Gemeenten kan zijn, kunnen mensen lang achtervolgen. Die kunnen na jaren nog de Bijbelteksten, de liederen en de inprentingen nog herinneren. Ze kunnen zich er dood van schrikken als ze iets horen wat erop lijkt, erover dromen of ineens denken: stel dat het toch waar is? Stel dat ik wel in het eeuwige hellevuur kom. Dat zijn zulke grote overtuigingen die moeilijk zijn om te weerleggen. Het werkt heel ingewikkeld in je hoofd.'

13.4.4 Zingeving en identiteitsontwikkeling

Verschillende respondenten bespreken dat zingeving voor veel gelovigen belangrijk is, de behoefte om betekenis, doel en waarde in het leven te ervaren. Gelovigen vonden deze zingeving voor een groot deel, en in veel gevallen uitsluitend, in de religie. Na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context kan dat onder druk komen te staan.

> 'Voor veel mensen is er ook een zingevingspad. Dat deel dat je deed vervulde ook iets. Dat kan praktisch zijn, dat je bij wijze van elke dag van de week iets te doen had. Er was dan een rustdag, dan een koordag, dan een vergaderdag, dan een kinderkerkdag en dan was het weer zondag. Bijna je hele week was gevuld. Mensen weten letterlijk niet meer wat ze moeten doen. Die drie dingen zijn voor mij een soort hoofdpilaren waardoor mensen erg ontwricht zijn, waar je je misschien iets bij kan voorstellen. Hoe zich dat uit, is bij elk mens een beetje verschillend. De één heeft meer de nadruk op het één, en de ander meer op het ander.' (Respondent praktijk Durf te leven)

Ook de eerdergenoemde identiteitscrisis moet aandacht krijgen in het hulpverleningstraject:

> 'Ik heb drie pijlers die ik altijd bekijk, van die onthechting, identiteitsproblemen, de zingeving. Vanuit daar komen altijd specifieke problemen. Angst is een groot ding. Hoe doe ik dat? Gewoon afstemmen op de persoon die tegenover je zit en de rode draad eruit halen. Anders raak je ook verstrikt in allerlei dingen. Ik probeer altijd de rode draad eruit te halen, van: wat is bij deze persoon het grootste probleem? Is dat een stuk grenzen aangeven? Is dat juist een stuk vertrouwen op andere mensen? Het vertrouwen is soms erg verloren gegaan. Of is dat het met eigen angsten kunnen omgaan? Juist eigen waarden en normen. Vaak komen al die dingen wel aan bod. Dat maakt het ook zo ingewikkeld. Dat is ook voor de GGZ ingewikkeld en voor de mensen zelf ook.' (Respondent praktijk Durf te leven)

13.4.5 Voorlichting

Het is belangrijk dat in religieuze gemeenschappen goede voorlichting gegeven wordt over seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag, aldus alle respondenten (CSG, Safe Space Club, praktijk Durf te leven, Rutgers, praktijk Den Uijl, VPSG). Als je niet weet wat seksualiteit en seksuele gezondheid is, dan weet je ook niet wat seksueel grensoverschrijdend gedrag is en kun je daar moeilijker je grenzen in vinden en herkennen (zie ook paragraaf 13.3.1, 13.3.2). Ook 'buitenstaanders' kunnen deze voorlichting geven, maar het is erg belangrijk dat er sprake is van een vertrouwensband en dat een werkrelatie voorzichtig wordt opgebouwd. Daarin is het taalgebruik en cultuur-sensitief werken eveneens van belang (zie ook paragraaf 13.4.6).

Seksuele gezondheid
Een van de drie pijlers van Expertisecentrum seksualiteit Rutgers is het werken aan seksuele voorlichting:

> 'Het mooie is dat het stukje van onze lespakketten dat zich richt op preventie van seksueel geweld bij alle groepen aansluit. We hebben nog niet zo heel lang geleden onderzoek gedaan onder ouders en met name ouders die wat weerstand hebben

tegen bijvoorbeeld seksuele vorming, dus mensen met een geloofsachtergrond of die om wat voor reden dan ook tegen bijvoorbeeld de Week van de Lentekriebels zijn. Dat ging over dilemma's en wat ze belangrijk vinden om wel te bespreken. Veiligheid is iets wat we met zijn allen delen. Je wil dat je kind veilig is, wat voor achtergrond je ook hebt. Als we uitleggen dat dat ook ons doel is, dan zie je dat de weerstand een stuk kleiner is.' (Respondent Rutgers)

13.4.6 Randvoorwaarden hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context

Een aantal andere factoren kan eveneens van belang zijn bij het verlenen van specialistische zorg na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context, aldus de respondenten.

Vergoeding gespecialiseerde hulp
Verschillende respondenten geven aan dat gespecialiseerde hulp na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context niet wordt vergoed door verzekeraars. En dit kan wel nodig zijn. Sommige mensen die uit (gesloten) (woon)geloofsgemeenschappen komen, hebben geen huis, geen inkomen, geen financiële middelen om hun leven vorm te geven, laat staan om gespecialiseerde hulpverlening te betalen.

Beschikbaarheid gespecialiseerde hulp
De VPSG geeft aan dat er vroeger in elke provincie vestigingen van de VPSG waren, die er nu niet meer zijn. Het zou volgens hen kunnen helpen dat deze terugkeren, omdat het makkelijker voor mensen is de stap naar hulpverlening te zetten, als deze niet al te ver weg is. Tegelijkertijd moet dit ook niet te dichtbij zijn, en onafhankelijk van de betrokken geloofsgemeenschap (zie eerder). Dit geldt voor meerdere vormen van gespecialiseerde hulp na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen, een acceptabele afstand hiertoe kan eraan bijdragen dat deze hulp makkelijker wordt gevonden.

Cultuursensitief werken
Het is belangrijk dat hulpverleners rekening houden met de culturele achtergrond van de slachtoffers. Dit houdt in dat er regels, normen en waarden kunnen volgen vanuit de religieuze gemeenschappen, waarbij het goed is hier rekening mee te houden. Zo kunnen hulpverleners die dit niet doen soms opties voor de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context suggereren die in bepaalde culturen geen reële optie zijn, bijvoorbeeld in onderstaand voorbeeld:

'En één van de dingen die bijvoorbeeld die organisaties hebben gezegd – en dat is wat ik bedoel met het cultureel sensitief handelen – die hebben gezegd: "We kunnen jou niet helpen als jij daar blijft zitten en hij blijft aan jou zitten, dus je moet gewoon het huis uit." En zij zei: "Ja, maar ik ben Somalisch. Ik kan niet zomaar het huis uit. Dat is niet hoe het werkt in mijn cultuur, binnen mijn geloof. Ik moet trouwen en dan mag ik het huis uit. Maar ik kan niet mijn biezen pakken en pleite gaan." En toen hebben ze gezegd: "Maar dan kunnen we jou ook niet helpen."' (Respondent Safe Space Club)

De respondent van Safe Space Club brengt naar voren dat slachtoffers binnen islamitische gemeenschappen vaak terechtkomen bij buurthuizen of bij jongerenwerkers, maar dat deze niet altijd zijn toegerust om om te gaan met de

complexiteit van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een diverse culturele en religieuze context. Zij benadrukt het belang van cultuur-sensitieve zorg, waarbij niet alleen de culturele achtergrond, maar ook professionele afstand en kennis van trauma centraal staan:

> 'Het is niet genoeg om enkel iemand van dezelfde achtergrond in te zetten. Je moet ook kunnen functioneren als professional. Anders bevestig je juist weer de normen die het probleem veroorzaken.'

Zij beschrijft een situatie waarin een jongerenwerker een slachtoffer moreel veroordeelde op basis van religieuze normen, wat leidde tot secundaire traumatisering in plaats van gehoord en gesteund te worden. Zulke ervaringen kunnen volgens de respondent voor slachtoffers diep ingrijpen in het herstelproces maar er ook voor zorgen dat hij of zij geen hulpverlening meer gaat zoeken uit angst voor veroordeling.

Door als behandelaar rekening te houden met regels, normen en waarden vanuit de religieuze gemeenschap, ontstaat er meer verbinding tussen de hulpverlener en het slachtoffer en/of gezin van een minderjarige:

> 'Wat komt er specifiek voor de gereformeerde gemeenschappen extra bij? Dat kom ik het vaakst tegen in mijn werk als behandelaar. Cultuur en religie zijn met elkaar verbonden. We hadden een vlog over seksueel misbruik in de Caribische en Marokkaanse context. Dat zijn ook regels en normen: "zo doen wij het altijd". Dat lijkt op de elementen die zo typisch zijn voor meer de religieuze gemeenschappen.' (Respondent CSG)

Passend taalgebruik
Het is van belang extra rekening te houden met het taalgebruik in geval van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context. Dat is ook in andere contexten belangrijk, maar kan in religieuze context extra spelen, omdat seksualiteit *an sich* al een ingewikkeld thema is:

> 'Waar kan ik lucht maken? Het thema seksualiteit is al ingewikkeld, laat staan seksueel misbruik. (…) Haar ouders noemden het "onzedelijk betast". Voor mij klinkt dat vrij afstandelijk. Ik praat meer over "aanzitten". Dat woord gebruiken kinderen het vaakst. "Onzedelijk betast" lees ik eerder in een krantenbericht. (…) Ik zie ook dat er héél veel moedige mensen zijn. Zij proberen binnen dat kader dat hen is aangeleerd, opgelegd of waar ze zich aan gecommitteerd hebben – ook uit liefde – contact te maken met hun kind.' (Respondent CSG)

Afstemmen op seksuele norm
Sommige religieuze gezinnen hebben sterke normen en waarden als het over seksualiteit gaat. Zo wordt bijvoorbeeld masturbatie, porno kijken en seks voor het huwelijk met enige regelmaat niet getolereerd (zie ook eerder). Maar, tenzij dit overmatig/dwangmatig gebeurt, zijn dit aspecten die ieder mens kan tegenkomen in de seksuele ontwikkeling en in geval van seksueel grensoverschrijdend gedrag kan een kind versneld in een dergelijk normaal seksueel ontwikkelingstraject terechtkomen. Het kan lastig zijn om de hulpverlening daar op af te stemmen, want ouders en religieuze gemeenschappen zijn mogelijk gericht op het geheel verbieden van masturbatie, porno kijken en seks(uele handelingen) voor het huwelijk, maar vanuit het hulpverlenersperspectief zijn dit ontwikkelingsstappen die er juist ook bij horen, aldus de respondent van het CSG:

‘Seksueel misbruik is een probleem met het begrenzen van je impulsen. Dat heeft invloed op je seksuele ontwikkeling. Soms krijgen kinderen een sterke focus op hun genitaliën. Ze gaan veel masturberen. Dat kun je goed uitleggen, want dat is veel te vroeg geactiveerd. Sommige kinderen gaan porno kijken. Ze zijn tien jaar oud en zitten porno te kijken en te masturberen. Zij zeggen dan dat ze er niet mee kunnen stoppen. Ze komen in een loop terecht. Er is een relatie tussen slachtofferschap en plegerschap. Sommige kinderen gaan aan andere kinderen zitten, om wat met hun eigen ontregeling te doen.
Nu kom ik op de ouders. Stel je voor dat je een gezin hebt met sterke normen ten aanzien van seksualiteit. Seks mag pas als je getrouwd bent. Nu heb je een kind van tien die dwangmatig porno kijkt. Van de ene kant wil je zeggen dat dit misbruik gerelateerd is, omdat die seksuele ontwikkeling ondermijnd is. Er zit misschien ook normale seksuele ontwikkeling bij, want kinderen ontwikkelen zich nu eenmaal preseksueel. Dat is spannend.’ (Respondent CSG).

13.4.7 Aangiftebereidheid

Over het doen van aangifte na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context zijn de respondenten wat verdeeld. De meeste respondenten geven aan dat het niet altijd helpend is voor het slachtoffer en dat er goed moet worden nagedacht of dit de beste weg vooruit is in het herstel. Als een slachtoffer dat graag wil, wordt gezegd dat er hulp wordt aangeboden daarbij (respondent CSG, praktijk Den Uijl). Ook de vraag of het gaat om actueel misbruik of dat er een kind in het spel is of dat het om tientallen jaren geleden gaat, speelt daarin mee. Herstel voor het slachtoffer kan ook op een andere manier plaatsvinden, zo is de gedachtegang en het slachtoffer dient daarin leidend te zijn (respondent praktijk Den Uijl). Het zit soms ook in intergenerationele problematiek, van opa naar vader naar kind en dat stopt meestal niet alleen met het doen van aangifte (respondent praktijk Den Uijl).

Het kan ook zo zijn dat omstanders willen dat het slachtoffer aangifte doet, maar dat het slachtoffer zelf dat niet perse wilt:

‘Mijn ervaring is dat omstanders het graag willen, want die voelen zich machteloos. Die willen dat het slachtoffer de politie belt. Dat is niet per se het primaire belang of de behoefte van de slachtoffers. Die hebben in eerste instantie de handen vol aan zichzelf. Wat is mij overkomen? Hoe moet ik daarmee leven en omgaan? Met name 's avonds, als ze alleen in bed liggen. Sommige mensen doen aangifte om te voorkomen dat het nog een keer gebeurt. Soms is het rechtvaardigheid, want het had nooit mogen gebeuren. Ouders nemen het voor hun kind op.’ (Respondent CSG)

Het is belangrijk dat het kan werken voor het slachtoffer. Dat is niet per definitie alleen maar het geval als er sprake is van een veroordeling, dat kan ook als het slachtoffer zich serieus genomen voelt:

‘Het moet wel heilzaam zijn. Ik ben een psycholoog, dus ik kijk naar dingen die heilzaam zijn voor het verwerkingsproces. Je kunt namelijk doodgaan aan seksueel misbruik. Het is nogal belangrijk om te kijken naar factoren die beschermend zijn. Ik ken gezinnen die zeggen dat aangifte doen hen goed heeft gedaan. Dat is goed afgelopen, in de zin van een veroordeling. Soms is het niet met een veroordeling afgelopen, maar voelen mensen zich toch serieus genomen in de zaak. Ik heb ook gezinnen waarbij het ontzettend lang duurt en de zaak emotioneel geen goed doet.

> Mensen vallen terug na elke zitting, een hoger beroep en cassatie. Ik denk dat het niet de primaire behoefte is. Ik denk dat omstanders een te simpel beeld hebben van hoeveel het een slachtoffer kost om alles terug te halen.' (Respondent CSG)

Bij het eerder besproken *sibling sexual abuse* wordt de politie er vaak niet bijgehaald, dat wordt veelal opgelost binnen het gezin. Het is ook heel erg lastig om je eigen kind dan aan te geven, want daar draait het dan om (respondent CSG).

Bij gesloten gemeenschappen kan het doen van aangifte soms ook juist leiden tot nog meer geslotenheid binnen de groep, die zich kan verharden:

> 'Wat heeft het opgeleverd? Meestal niks, want de mensen die erin zitten en geloven, verharden zich alleen maar meer in het systeem: zie je wel, de buitenwereld is allemaal tegen ons en wij zijn de enige – dat is namelijk het hele principe – juiste uitverkoren mensen. Dat bewijst dan maar weer dat dat zo is. Feitelijk levert het meestal erg weinig op. (…) Die groep gaat zich alleen maar meer verharden en voelen hoe gelijk zij hebben. Hoe uitverkoren zij zijn en hoe slecht jij bent.' (Respondent praktijk Durf te leven)

Het kan ook lastig zijn om aangifte te doen, zeker als de dader een bekende was en er gemengde gevoelens bestaan over het seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dat kan in het algemeen gelden na seksueel grensoverschrijdend gedrag en daarmee ook in geloofsgemeenschappen:

> 'Soms voelen mensen zich nog steeds loyaal aan die persoon en willen ze geen aangifte doen. Uit dat onderzoek met de drie wijze aapjes blijkt dat de pleger wordt gemist. We hadden de vraag wat ze nu zouden willen vragen aan of zeggen tegen de pleger. "Denk jij nog aan mij? Heb je echt van mij gehouden? Houd jij nog steeds van mij?" Die vervlochtenheid was en is er nog steeds. Dat vinden hulpverleners moeilijk, want het gaat om een slechterik. Vraag eens aan dat meisje of die jongen welk gevoel die persoon haar of hem gaf. Die gaf het gevoel dat zij of hij bijzonder en belangrijk is. Nu zijn ze die persoon kwijt en geeft niemand hen dat gevoel.' (Respondent CSG)

13.5 Christelijke meldpunten

Zoals aangegeven bestaan er voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in christelijke gemeenschappen verschillende meldpunten. Voor de andere geloofsgemeenschappen in dit rapport zijn dergelijke meldpunten er niet. De christelijke gemeenschap loopt daarmee voor op de andere geloofsgemeenschappen in dit rapport en kan als inspiratie dienen voor andere geloofsgemeenschappen.

13.5.1 Overzicht christelijke meldpunten in Nederland

In Nederland zijn zes officiële meldpunten en één contactpersoon beschikbaar voor slachtoffers van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag[561] in christelijke gemeenschappen. In tabel 13.1 wordt een overzicht gegeven van de meldpunten, de

[561] Enkele meldpunten, zoals het meldpunt RKK, MM en SEM, zijn niet uitsluitend bedoeld voor situaties van seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar ook andere vormen van machtsmisbruik zoals financieel misbruik. Daarom wordt seksueel tussen haakjes geschreven.

gemeenschappen waarvoor zij beschikbaar zijn, en wanneer de meldpunten zijn opgericht.

Tabel 13.1 Overzicht christelijke meldpunten in Nederland

Naam	Gemeenschap (doelgroep)	Jaar oprichting
Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK (meldpunt RKK)	RKK	1995 (huidige vorm: 2015)[a]
Meldpunt Misbruik (MM)	CGK, HHK, NGK en voortgezette Gereformeerde Kerken in Nederland	2010
Meldpunt Seksueel Misbruik in de Kerk (SMPR)	PKN, Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland, Oud-Katholieke Kerk van Nederland, Remonstrantse Broederschap, Evangelische Broedergemeente Nederland, Apostolisch Genootschap, Leger des Heils, Zevende-dags Adventisten	1991 (huidige vorm: 2001)[b]
Reformatorisch Meldpunt (RM)	Hele breedte van de reformatorische gemeenschap[c]	2016
Stichting Evangelisch Meldpunt (SEM)	Hele breedte van de evangelische en pinksterbeweging[d]	1999 (huidige vorm: 2019)[e]
Stichting Meldpunt Seksueel Misbruik Reformatorische Kerken (SMRK)	Gereformeerde Gemeenten, Oud-Gereformeerde Gemeenten en Gereformeerde Gemeenten in Nederland	2021

a Zie paragraaf 7.3 voor de ontwikkeling van dit meldpunt.

b Zie paragraaf 6.3 voor de ontwikkeling van dit meldpunt.

c Zelf includeert het meldpunt RM de volgende gemeenschappen in haar doelgroep: Oud-Gereformeerde Gemeenten in Nederland, Gereformeerde Gemeenten in Nederland, Gereformeerde Gemeenten, Hersteld Hervormde Kerk, Christelijke Gereformeerde Kerken, Protestantse Kerk in Nederland en 'vergelijkbare kerkverbanden' (Reformatorisch Meldpunt, 2023).

d Hoewel SEM beschikbaar is voor de hele evangelische en pinksterbeweging, betekent niet dat ook alle lokale kerken, organisaties en individuen (o.a. zzp'ers) in deze gemeenschap automatisch bij het meldpunt zijn aangesloten (zoals bij de RKK en protestantse kerken het geval is). Zij moeten zichzelf als lid aanmelden, en kunnen ook op ieder moment hun lidmaatschap beëindigen.

e Zie paragraaf 5.3 voor de ontwikkeling van dit meldpunt.

De oosters-orthodoxe kerken hebben geen eigen meldpunt en zijn niet aangesloten bij één van de bestaande meldpunten, maar zij hebben wel een contactpersoon die gebeld kan worden.

Veilige Kerk

Naast de meldpunten kent Nederland ook Veilige Kerk. Dit is geen meldpunt, maar een stichting die is opgericht op initiatief van drie meldpunten (MM, SMPR, SEM) en is primair gericht op voorlichting en preventie. Veilige Kerk biedt onder andere trainingen voor lokale gemeenschappen, leiders in de gemeenschappen (zoals voorgangers), en

lokale vertrouwenspersonen. Veilige Kerk is ontstaan vanuit de behoefte om niet alleen, zoals de meldpunten van oorsprong doen, in actie te komen als (seksueel) grensoverschrijdend gedrag al heeft plaatsgevonden, maar ook om dit te helpen voorkomen en gemeenschappen te helpen zorgvuldig ermee om te gaan als het toch plaatsvindt (zie voor meer informatie over Veilige Kerk paragraaf 5.3.5).

Variatie in meldpunten
De reden dat er voor de christelijke gemeenschap in Nederland vijf verschillende meldpunten bestaan, heeft volgens de respondenten te maken met de grote variatie aan gemeenschappen binnen het christendom in Nederland. De verschillende kerkelijke denominaties hebben ieder een eigen identiteit. In de eerste plaats vanwege de verschillende structuur, kerkorde (kerkelijke wetgeving), klachtenprocedure en hiërarchie. De besluitvorming over bijvoorbeeld protocollen is onderling zeer verschillend. Zo worden beslissingen in de RKK uitsluitend genomen door bisschoppen, bij protestantse kerken in de vergaderingen (synodes) van lokale kerken, en lokale evangelische en pinkstergemeenten functioneren bijna geheel onafhankelijk van elkaar. Een ander voorbeeld, van verschillen in de klachtenprocedure, is dat een klachtenprocedure in sommige kerken alleen door slachtoffers in gang kan worden gezet, terwijl in andere kerken een kerkbestuur (kerkenraad) dit ook kan doen.

In de tweede plaats zijn er grote verschillen in gewoonten, interpretatie van geloofsovertuigingen en taalgebruik (zoals ook zichtbaar wordt in hoofdstukken 4 tot en met 7). Respondent van meldpunt MM noemt als voorbeeld welke visie gemeenschappen hebben op vergeving (paragraaf 10.5) in de context van een situatie van seksueel grensoverschrijdend gedrag: ‘Wij geloven dat je vergeving niet mag afdwingen, maar als zo’n kerk gelooft dat dat wel mag, dan past dat eigenlijk niet. Dan geeft ik bijvoorbeeld advies dat zo’n kerkenraad niet kan opvolgen. Dat botst dan.’ Een respondent van meldpunt SEM vertelt dat hun functioneren afhangt van het draagvlak onder hun achterban in de evangelische en pinksterbeweging. Deze achterban bestaat uit allemaal onafhankelijke deelnemers. Valt dat draagvlak weg, dan kunnen deze deelnemers zich terugtrekken. Een apart meldpunt voor deze gemeenschap werkt volgens de respondent juist heel goed, omdat deze gemeenschappen ook op andere gebieden weinig of niet samenwerken met gevestigde kerken zoals de RKK en protestantse kerken, uit angst om de eigen identiteit te verliezen.

De expertise van de meldpunten ligt dan ook op het vlak van de gemeenschappen die zij bedienen, wat volgens de respondenten bijdraagt aan het laagdrempelig maken van contact, met name voor slachtoffers. De respondent van meldpunt RM geeft aan dat mensen die zijn opgegroeid in een bepaalde gemeenschap, zich namelijk het meest veilig zullen voelen om over hun ervaring te spreken met iemand uit diezelfde gemeenschap. Toch zorgt deze diversiteit ook wel eens voor ingewikkelde casussen, vertelt een vertegenwoordiger van de NGK (Nederlandse Gereformeerde Kerken): als een slachtoffer uit een kerk bij meldpunt 1 komt, en een dader uit een kerk bij meldpunt 2, is bijvoorbeeld lastig te bepalen welke klachtenprocedure dan van toepassing is.

Ondanks de onderlinge verschillen tussen de meldpunten wordt er door de meeste meldpunten veel samengewerkt op gebieden waar dit wel mogelijk is, zoals het uitwisselen van kennis in regelmatige overleggen, het gebruikmaken van elkaars trainingen en in de voorlichting, bijvoorbeeld via Veilige Kerk. Daarnaast wordt volgens de respondenten wel nagedacht over de mogelijkheid om één centraal contactpunt in te richten voor alle meldingen, van waaruit slachtoffers of andere melders (zoals

vertrouwenspersonen) alsnog naar de juiste plek doorverwezen kunnen worden. Dit kan volgens een respondent (expert #3) kunnen helpen bij de vindbaarheid van de meldpunten, die nu ieder hun eigen website hebben, maar ook omdat sommige (met name jonge) slachtoffers niet goed weten bij welk kerkverband ze nu precies horen.

Doelgroep
De meldpunten zijn primair ingericht voor slachtoffers van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag in de bij hun aangesloten christelijke gemeenschappen (zie tabel 13.1). Meer specifiek geldt dat 5 van de 6 meldpunten van oorsprong bedoeld zijn voor slachtoffers waarvan de dader een functie, zoals voorganger of ouderling, bekleed binnen diezelfde gemeenschappen. Er moet sprake geweest zijn van een (vermoedelijke) kerkelijke of pastorale gezagsrelatie (afhankelijkheidsrelatie met een dader met een kerkelijke functie, zie ook paragraaf 11.2.1) om bijvoorbeeld een klachtenprocedure in gang te zetten. Meldpunt RM vormt daarop een uitzondering: alle slachtoffers kunnen zich bij hen melden, ook als er sprake was van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen bijvoorbeeld het gezin of op school.

Deze insteek betekent volgens de respondenten niet dat de telefoon direct op de haak gegooid wordt wanneer een slachtoffer belt met een ervaring buiten dit kader. Bij alle meldpunten komen dergelijke meldingen binnen, in enkele gevallen anoniem. Een respondent van meldpunt SMRK vertelt bijvoorbeeld dat sinds de oprichting ook meldingen binnenkwamen over seksueel grensoverschrijdend gedrag van gemeenschapsleden onderling (zonder gezagsrelatie) of binnen gezinnen. Volgens de respondent is de stap naar het meldpunt lager dan naar Veilig Thuis of de politie, omdat bij het meldpunt mensen werken uit dezelfde gemeenschap. Ook bij dergelijke meldingen wordt er bij deze meldpunten naar slachtoffers geluisterd en ze zoveel mogelijk erkenning gegeven, waarna wordt gekeken welke wegen er mogelijk zijn, geven respondenten van meerdere meldpunten aan. Bij meldpunt SMRK is het mandaat van het meldpunt naar aanleiding van deze meldingen uitgebreid: zij begeleiden slachtoffers ook verder (bijvoorbeeld in een confrontatiegesprek met een dader), als dat gewenst is. Voor meldpunt RM is het in de basis altijd al de werkwijze geweest om enkel een luisterend oor te bieden aan slachtoffers. Daarom bieden zij dit ook aan mensen van bijvoorbeeld evangelische of Rooms-Katholieke achtergrond, en zelfs niet-christenen, die zich bij hun melden, hoewel zij ingericht zijn voor (anonieme) meldingen van slachtoffers uit reformatorische gemeenschappen.

Naast slachtoffers melden volgens de respondenten ook derden zich, zoals familieleden, kerkbesturen en vertrouwenspersonen uit lokale kerken, veelal met een adviesvraag (hoe om te gaan met situatie x). Bij in ieder geval meldpunt MM vormt deze groep de meerderheid van de meldingen. Ook komt het af en toe voor dat een dader zich meldt. De respondent van meldpunt SMRK noemt enkele voorbeelden hiervan:

> ‘Er bellen mensen die zeggen: “Ik word beticht van seksueel misbruik, maar het is niet waar. Wat moet ik doen?” (…) Er is een keer een jonge jongen geweest die zei: “Ik heb iets met mijn broertje gedaan een paar jaar geleden. Het achtervolgt me. Ik wil ermee afrekenen.” Dus die heeft ook begeleiding van ons gekregen.’

13.5.2 *Inrichting en werkwijze*

De werkzaamheden van de meldpunten worden uitgevoerd door een gering aantal medewerkers. Meestal zijn er één of twee coördinatoren per meldpunt.[562] Zij zijn de eerste contactpersoon voor mensen die contact opnemen. De meeste van hen zijn daarnaast ook actief bij voorlichtingsactiviteiten. Dit wordt aangevuld met enkele andere medewerkers. Bij het meldpunt RKK is er naast de meldpuntcoördinator (meldpuntfunctionaris) een psychiater-psychotherapeut betrokken die, indien gewenst, slachtoffers doorverwijst naar passende hulpverlening.[563] Daarnaast hebben de meeste meldpunten eigen onafhankelijke vertrouwenspersonen (meldpunt RKK, MM, SEM, SMPR) en gemeentebegeleiders of -adviseurs (SMPR, MM, SEM), die onder andere slachtoffers begeleiden bij een klachtenprocedure, voorlichting in lokale kerken verzorgen en kerkbesturen begeleiden bij situaties van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Meldpunt RKK en SEM hebben een eigen klachtencommissie (paragraaf 5.4 en 7.4), de andere meldpunten niet omdat de aangesloten kerken zelf een klachtencommissie hebben ingericht. Tot slot hebben alle meldpunten een vorm van (onbezoldigd) bestuur. Het meldpunt RKK heeft een Raad van Toezicht, dat in 2024 bestond uit twee oud-burgemeesters en een burgemeester. Bij MM, SEM, SMPR, SMRK en RM bestaat het bestuur uit afgevaardigden uit de aangesloten gemeenschappen of deelnemers. Bij SMPR maken ook een vertrouwenspersoon en gemeentebegeleider deel uit van het bestuur.

Het meeste werk voor de meldpunten wordt uitgevoerd door vrijwilligers. Coördinatoren, en bij sommige meldpunten vertrouwenspersonen, krijgen soms wel een (gedeeltelijke) vergoeding. De kosten van de meldpunten worden voornamelijk gefinancierd door bijdragen van aangesloten gemeenschappen en deelnemers, inkomsten voor trainings- en voorlichtingsactiviteiten, en donaties (Meldpunt Misbruik, 2024; Reformatorisch Meldpunt, 2023; SEM, 2024).

Onafhankelijkheid
Voor alle meldpunten geldt dat zij onafhankelijk van de kerken functioneren. Dit houdt in dat zij geen verantwoording afleggen aan de aangesloten kerken. Alle respondenten geven aan dat dit een belangrijk beginsel is voor hun functioneren. In de eerste plaats om veiligheid voor slachtoffers te garanderen (dit wordt volgens de respondent van meldpunt RKK altijd actief naar slachtoffers gecommuniceerd als zij contact opnemen), en daarnaast ook omdat zij bijvoorbeeld kerken moeten adviseren over de omgang met situaties van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag of het slachtoffer bijstaan in de klachtenprocedure. De respondent van SMRK zegt daarover:

> 'Je wilt elke schijn van belangenverstrengeling vermijden, als het om zoiets precairs gaat als seksueel misbruik en dat aanhangig maken. Waarbij soms hele grote belangen spelen, van kerkelijk leiders of invloedrijke personen, die vaak door de gemeenschap ook heel snel de handen boven het hoofd gehouden wordt. Je moet dan een zeer krachtig apparaat ernaast hebben staan.'

Medewerkers zijn wel vaak, maar niet altijd, aangesloten bij gemeenschappen uit de achterban, maar hebben daarbinnen geen leiderschaps- of andere positie die kan

[562] Meldpunt RM is net iets anders ingericht: hier werkt één coördinator en (in 2023) 10 tot 15 vrijwillige coaches, die reageren op inkomende contactverzoeken via telefoon, Whatsapp, chat (op de website) en e-mail (Reformatorisch Meldpunt, 2023).
[563] Dat heet Platvorm Hulpverlening en is binnen dit meldpunt (als enige van de meldpunten) een aparte peiler, naast de meldpuntfunctionaris en de klachtencommissie (zie ook paragraaf 7.4). Er is geen informatie bekend geworden over de invloed hiervan op het vinden van passende hulp.

zorgen voor een belangenconflict. Mocht een medewerker van een meldpunt toch in aanraking komen met een slachtoffer, dader of kerk die zij kennen, zullen zij de melding altijd overdragen aan een collega, geeft onder meer de respondent van meldpunt MM aan. Ook kan het voorkomen dat het meldpunt zowel het slachtoffer als het kerkbestuur begeleid bij een hulpvraag en/of klachtenprocedure. Ook in die situaties worden de dossiers verdeeld onder verschillende medewerkers van het meldpunt. Zo voorkom je volgens de respondent van meldpunt MM dat kennis en adviezen over een casus door elkaar lopen, en dat je als vertrouwenspersoon bij een klachtenprocedure niet zowel slachtoffer als kerkbestuur vertegenwoordigd. Zulke situaties kunnen er volgens de respondent voor zorgen dat het meldpunt het vertrouwen van het slachtoffer snel kwijt is, en dat moet voorkomen worden.

Werkzaamheden
De werkzaamheden van de meldpunten komen grotendeels overeen bij alle meldpunten, en kunnen als volgt worden samengevat: 1) luisteren, 2) adviseren of doorverwijzen, 3) begeleiding bij de klachtenprocedure, en 4) training en voorlichting geven. Meldpunt RM en de contactpersoon van de oosters-orthodoxe kerken voeren enkel de eerste twee van deze werkzaamheden uit. Meldpunt RM biedt daarnaast als enige meldpunt financiële ondersteuning via het Fonds Reformatorisch Meldpunt voor passende hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag uit een reformatorische gemeenschap, wanneer een slachtoffer zelf niet over voldoende financiële middelen beschikt.[564] Ook organiseren meldpunten incidenteel lotgenotendagen.[565]

Luisteren, adviseren en doorverwijzen
Ten eerste bieden meldpunten een veilige plek waar slachtoffers hun verhaal kunnen doen. Dat kan telefonisch, via e-mail of bij sommige meldpunten via chat en/of Whatsapp. Bij meldpunt RM kan dit bovendien volledig anoniem. Bij de andere meldpunten beperkt de anonimiteit zich, omdat bij eventuele vervolgstappen zoals een klachtenprocedure de identiteit nu eenmaal bekend wordt. Wel kan ervoor gekozen worden om de identiteit van het slachtoffer niet te delen met de lokale gemeenschap, zoals in de casus in paragraaf 6.2 gebeurde.

Ten tweede zijn de meldpunten gericht op adviseren en doorverwijzen, indien nodig. Zo kan een slachtoffer advies krijgen over de mogelijkheden van een klachtenprocedure, of doorverwezen worden naar passende hulpverlening. Anderzijds kan een ouderling of vertrouwenspersoon geadviseerd worden over te nemen stappen (zoals in veel gevallen beschreven staat in een (gemeente)protocol, zie paragraaf 6.3.2). De meldpunten zijn namelijk goed op de hoogte van de verschillende kerkstructuren, protocollen en klachtenprocedures in hun achterban (vaak beter dan mensen uit de kerken zelf). De respondenten geven aan dat het merendeel van de

[564] In de aanvraag wordt gekeken naar de manier waarop de hulpverlening zal gaan plaatsvinden: 'Bij aanvragen voor ondersteuning bij hulpverlening kijkt de acceptatiecommissie uitgebreid naar het beoogde hulpverlenerstraject. De problematiek van seksueel misbruik vereist gedegen hulpverlening, passend bij de situatie van de aanvrager. Ook de kerkelijke achtergrond en de financiële situatie van de aanvrager zijn belangrijke punten bij het nemen van een beslissing over een aanvraag. Een voorwaarde voor toekenning is dat de aanvrager afkomstig is uit één van de reformatorische kerken. Uit de financiële situatie moet blijken dat de aanvrager zelf niet over de middelen beschikt om een hulpverlenerstraject (langdurig) te betalen' (Reformatorisch Meldpunt, 2023).

[565] Alleen bij meldpunt RM is dit een jaarlijks terugkerende bijeenkomst. Andere meldpunten hebben het in het verleden incidenteel georganiseerd, maar het is geen standaard onderdeel van het aanbod en de werkzaamheden. Stichting Veilige Kerk organiseert vanaf 2025 wel jaarlijks lotgenotenbijeenkomsten.

contactmomenten bij meldpunten deze adviesvragen van vertrouwenspersonen en kerkenraden zijn.

Met name wat het advies aan slachtoffers betreft, geven alle respondenten aan dat dit een kwestie is van maatwerk. Er is niet één methode of advies dat voor alle slachtoffers werkt. De respondent van meldpunt MM geeft aan dat een belangrijk aspect van hun advies is dat zij samen met het slachtoffer kijken of zij een steunend sociaal netwerk hebben, waar het slachtoffer diens verhaal kwijt kan en dat hen kan bijstaan als zij op zoek gaan naar hulpverlening of een klachtenprocedure willen starten. In alle situaties houdt het slachtoffer de regie en is leidend in eventuele vervolgstappen. Dit is soms een uitdaging, voor bijvoorbeeld vertrouwenspersonen uit lokale gemeenschappen, die het slachtoffer willen ontzien door bijvoorbeeld een brief te schrijven naar de klachtencommissie. Dat is niet de bedoeling, geeft deze respondent aan.

Tot slot biedt het meldpunt RKK een speciale regeling aan voor zogeheten 'nagekomen meldingen.' Dat zijn meldingen van seksueel kindermisbruik die niet meer onder de klachtenregeling van 2011 vallen, ontstaan op advies van de Commissie-Deetman (zie paragraaf 7.3.3), omdat deze na de einddatum (1 mei 2015) van deze klachtenregeling binnenkomen (zie paragraaf 7.3.4). Deze melders hebben volgens de respondent van meldpunt RKK altijd recht op een gesprek met een team van deskundigen, waarbij erkenning en genoegdoening (financiële compensatie) voor het aangedane leed centraal staat. Ook kunnen zij doorverwezen worden naar passende hulpverlening, als dat gewenst is.

Klachten, training en voorlichting
Ten derde hebben de meldpunten (m.u.v. RM en contactpersoon OOK) zicht op de geldende klachtenprocedures in de aangesloten kerken (beschrijvingen van deze klachtenprocedures in paragraaf 5.4, 6.4 en 7.4). Meldpunt SEM is een uitzondering: zij hebben zelf een klachtenprocedure, omdat de aangesloten kerken uit de evangelische en pinksterbeweging zelf vrijwel nooit een interne klachtenprocedure hebben (zie paragraaf 5.4). De meldpunten helpen slachtoffers de procedure uit te leggen, zoals waar een klacht aan de klachtencommissie aan moet voldoen. Ook kunnen vertrouwenspersonen meegaan naar een hoorzitting van de klachtencommissie.

Tot slot houden de meldpunten zich bezig met training en voorlichting, om kennis over de kerkelijke procedures en protocollen, maar ook de (juiste) omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag te vergroten. Hiervoor wordt veel samengewerkt door de meldpunten, onder andere via Veilige Kerk maar ook daarbuiten. Zo biedt SMPR een training voor gemeentebegeleiders, waarvan MM gebruikt maakt voor hun gemeentebegeleiders, zodat ze die training niet zelf hoeven te ontwikkelen. De voorlichting richt zich op zowel reguliere leden als leiders van de gemeenschappen (zoals training voor kerkenraden en omstanderstraining, jaarlijks terugkerende training voor predikanten) en (lokale) vertrouwenspersonen.

Registratie meldingen
De meldpunten houden een (geanonimiseerde) registratie bij van binnengekomen meldingen (bijlage 16). Echter is de wijze van registratie per meldpunt en ook per kalenderjaar zeer uiteenlopend, en is er niet altijd consequent geregistreerd. Dit komt onder meer omdat naast slachtoffers ook omstanders, lokale vertrouwenspersonen en kerkbesturen zich kunnen melden en dat kan over dezelfde of over verschillende zaken

gaan. Daarnaast, niet elk contact betreft een melding, er kan ook sprake zijn van een advies- of informatievraag. Sommige meldpunten registreren daarnaast enkel de meldingen die leiden tot een officiële klachtenprocedure, en anderen alle individuele contactmomenten. Ook ontbreken bij sommige meldpunten cijfers uit enkele jaren, of is de wijze van registreren aangepast in de loop van de tijd. Het is ook niet altijd duidelijk of het om seksueel of ander grensoverschrijdend gedrag gaat. Deze cijfers geven daarmee zicht op hoe vaak het meldpunt wordt benaderd, maar gaan niet veel verder dan dat. Ze geven geen zicht op de prevalentie van seksueel grensoverschrijdend gedrag in deze gemeenschappen en moeten niet als zodanig worden gelezen.

Aangifte
In de geïncludeerde christelijke gemeenschappen in dit rapport geldt een expliciete meldplicht bij de politie als er sprake is van actief seksueel grensoverschrijdend gedrag tegenover minderjarigen, of er nu sprake is van een pastorale relatie of niet. Alle meldpunten hanteren dezelfde regel. Echter melden in de praktijk enkel volwassen slachtoffers zich (respondent van meldpunt MM). Meldpunten kunnen adviseren over het verloop van een melding of aangifte bij de politie, maar is bij alle meldpunt een keuze van het volwassen slachtoffer zelf.

13.5.3 Ervaringen van slachtoffers met de meldpunten

Drie slachtoffers die geïnterviewd zijn voor dit onderzoek hebben ervaring met één van de meldpunten. Deze ervaringen zijn wisselend.

Eén van de slachtoffers kwam met een meldpunt in aanraking nadat een vriendin melding deed van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij de kerk. Dit leidde binnen een dag tot telefonisch contact vanuit het meldpunt met het slachtoffer, en uiteindelijk heeft het meldpunt alle betrokken partijen (slachtoffer, dader, kerkenraad) met elkaar in gesprek gebracht. Een officiële klachtenprocedure was in deze situatie niet mogelijk, omdat de dader geen officieel ambt bekleedde in de gemeenschap. Wel konden er afspraken gemaakt worden dat de dader niet meer in contact mocht komen met het slachtoffer. Het slachtoffer heeft het contact met het meldpunt en de werkwijze die volgde als positief ervaren.

Een tweede slachtoffer had op twee verschillende momenten contact met een meldpunt. De eerste keer was op aanraden van een predikant aan wie zij over haar ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag verteld had. Zo kwam ze in contact met een vertrouwenspersoon waar ze enige tijd zowel schriftelijk als telefonisch positief contact mee had. Dit contact resulteerde uiteindelijk in een officiële klacht, waarbij deze vertrouwenspersoon haar begeleidde in het proces van de klachtenprocedure, en ook met haar meeging naar gesprekken met de klachtencommissie. Haar klacht werd niet gegrond verklaard, waarna het contact met het meldpunt ophield. Jaren later nam het slachtoffer, op advies van een hulpverlener, opnieuw contact op met het meldpunt om de gemaakte fouten (o.a. dat van de reguliere procedure werd afgeweken door alleen de dader te horen, waarna de klacht ongegrond werd verklaard) tijdens de eerste klachtenprocedure te kunnen bespreken met de kerk. Opnieuw had ze goed contact met een vertrouwenspersoon, die haar hielp met het contact met de kerk en meeging naar de gesprekken. Hoewel deze gesprekken voor het slachtoffer pas het begin waren van haar traject met de kerk om tot erkenning en herstel te komen van de gemaakte fouten in de eerste procedure, stopte het contact met deze vertrouwenspersoon na deze gesprekken voor het

slachtoffer heel abrupt. Dit vond ze erg moeilijk. Ook was het slachtoffer op zoek naar passende professionele hulpverlening voor haar trauma's, alleen wist de vertrouwenspersoon niemand om haar naar door te verwijzen.

Een derde slachtoffer heeft een negatieve ervaring met een meldpunt. Een familielid nam contact op met het meldpunt over een therapievorm die het slachtoffer ontving, wat dit familielid als seksueel grensoverschrijdend beschouwde, maar het slachtoffer zelf niet. De coördinator van dit meldpunt heeft, eveneens zonder overleg of toestemming van het slachtoffer, besloten een klacht in te dienen bij het (niet-religieuze) tuchtcollege waar de therapeut in kwestie onder viel. Het slachtoffer heeft dit als zeer traumatisch ervaren, omdat zij zelf niet geraadpleegd werd door zowel haar familielid als de coördinator van het meldpunt. Ze heeft hierover contact opgenomen met het bestuur van het meldpunt, wat volgens het slachtoffer moeizaam verliep, omdat haar ervaring ontkend leek te worden. Ook was inzage van documenten moeilijk, omdat het slachtoffer zelf geen partij was in de melding en de procedure die volgde. Er heeft een gesprek tussen slachtoffer en coördinator plaatsgevonden, maar dit leidde voor het slachtoffer niet tot het gewenste resultaat: erkenning en excuses voor wat haar was aangedaan in deze situatie.

13.5.4 Aanbevelingen vanuit meldpunten

De respondenten van de meldpunten werden gevraagd of zij vanuit hun expertise en ervaring aanbevelingen hadden voor de christelijke gemeenschappen in hun achterban, hulpverlening en de meldpunten zelf. Daaruit komen de hierna genoemde aanbevelingen (in willekeurige volgorde).

Gemeenschappen

- Creëer een cultuur in de gemeenschap waarin slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag snel durven praten, erkenning krijgen voor het onrecht dat hun is aangedaan en het vervolgens zorgvuldig opgepakt wordt. Gemeenschappen moeten daarbij verantwoordelijkheid nemen voor gemaakte fouten (in het verleden), en deze, net als situaties van seksueel grensoverschrijdend gedrag niet binnenshuis willen houden (bijv. als er media-aandacht is; respondenten van meldpunt SMRK en meldpunt SEM).

- Zorg dat beleid rond seksueel grensoverschrijdend gedrag, zoals het aanstellen van vertrouwenspersonen, het aanvragen van een VOG, en andere zaken, geen 'vinkje' worden, maar dat het streven naar een veilige kerk een continue doel blijft van de gemeenschap (respondenten van meldpunt RKK en meldpunt MM).

- Sommige kerkelijke structuren zijn een voedingsbodem voor misstanden. Er moet onderzocht worden hoe deze gemeenschappen hiervan bewust gemaakt kunnen worden. Dat kan een preventieve werking hebben (respondenten van meldpunt SEM).

- Lokale vertrouwenspersonen moeten echt onafhankelijk zijn (en niet bijv. ook predikant zijn; respondenten van meldpunt SMRK).

- Een advies van een klachtencommissie zou, als dat nog niet het geval is, bindend moeten zijn, zodat maatregelen tegen daders daadwerkelijk genomen worden. Interventie vanuit een meldpunt in de kerkelijke structuur moet daarvoor mogelijk zijn; SMRK).

- Kleine, lokale gemeenschappen (bijv. een huisgemeente van vijf personen die niet zijn aangesloten bij een groter kerkverband) moeten een beroep kunnen doen op externe, onafhankelijke vertrouwenspersonen als eerste aanspreekpunt voor slachtoffers (SEM).

- De thematiek die speelt bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen moet steviger geïntegreerd worden in de opleidingen voor predikanten en kerkelijk werkers. Denk aan onderwerpen als: het slachtoffer prioriteit geven, waar de verantwoordelijkheden liggen, het verschil tussen seksueel grensoverschrijdend gedrag en een romantische relatie tussen iemand met kerkelijk gezag en een gemeentelid, hoe seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomen kan worden en welke gedragsregels daarbij horen (SMPR).

- De besluitvorming in sommige kerken zou sneller mogen. Wanneer een meldpunt signaleert dat beleid niet goed functioneert, zou dit vlotter aan te passen moeten zijn (MM).

- De samenstelling van kerkbesturen wisselt in veel kerken regelmatig. Zorg dat aanwezige kennis over seksueel grensoverschrijdend gedrag niet verloren gaat als er wisselingen zijn. Dat geldt ook voor wisselingen van lokale vertrouwenspersonen. Houdt de kennis bovendien up to date, bijvoorbeeld door intervisie (MM en SMPR).

Hulpverlening
- Voor alle slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag zou er een meldpunt moeten zijn waar zij veilig hun verhaal kunnen en waarvan zij weten: er luistert iemand die mijn (religieuze) achtergrond kent. Dat zou de meldingsbereidheid mogelijk doen toenemen (RM).

- Niet-religieuze hulpverleners en hulplijnen/meldpunten zouden moeten onderzoeken hoeveel mensen met een religieuze achtergrond zich melden, om inzichtelijk te maken wat mogelijke redenen zijn dat zij zich wel of niet, meer of minder melden (RM).

Meldpunten
- Slachtoffervriendelijkheid van (de informatievoorziening van) meldpunten moet verder verbeterd worden. Eén centrale plek om te melden voor alle slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag is daar een voorbeeld van (MM en SMPR).

- Er moeten meer financiële middelen beschikbaar komen om medewerkers van de meldpunten (ook vertrouwenspersonen) te betalen, de werkdruk te verlagen en verder te professionaliseren (MM, SMPR, SEM).

- Er moet door meldpunten nog meer samengewerkt worden waar mogelijk (zoals één centraal contactpunt voor slachtoffers), zonder verlies van de identiteit van de achterban (MM en SMPR).

13.6 Tussenconclusie

13.6.1 Religieuze context heeft invloed op vier gebieden

De religieuze context van seksueel grensoverschrijdend gedrag in geloofsgemeenschappen kan op verschillende manieren een rol spelen bij de hulpbehoeften van deze slachtoffers en op het verwerken daarvan. Aan hun hulpbehoeften wordt in de seculiere zorg niet altijd tegemoetgekomen. Dit komt onder meer doordat gespecialiseerde kennis in de seculiere hulpverlening over seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context en specifieke hulpbehoeften die bij deze slachtoffers kunnen ontstaan veelal ontbreekt. Het is van belang zicht te hebben op de religieuze invloed op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag, het praten daarover, de specifieke gevolgen en de manier waarop het verwerken van het seksueel grensoverschrijdende gedrag in religieuze context kan worden beïnvloed. Deze vier invloeden zijn hieronder nader besproken.

Invloed op ontstaan seksueel grensoverschrijdend gedrag
Hulpverleners brengen naar voren dat verschillende factoren in de geloofsgemeenschap of vanuit religieuze overtuigingen het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen beïnvloeden. Zo speelt in de meeste religies de seksuele norm waarin seksueel contact voor het huwelijk als zondig en/of ontoelaatbaar wordt beschouwd. Hierdoor kan het lastiger te zijn onderscheid te maken tussen gezonde seksuele ontwikkeling en ongezond seksueel gedrag, oftewel grenzen daarbij. Vanwege het bestaan van deze norm is het in de betreffende religies ook ingewikkelder om seksuele voorlichting te geven. Immers, als seksueel contact voor het huwelijk wordt verboden, hoeft er ook geen seksuele voorlichting te zijn, aldus sommige religies. In andere religies is het wel mogelijk seksuele voorlichting te geven, maar ziet die vooral op seksualiteit binnen het huwelijk en komen zaken als seksueel grensoverschrijdend gedrag en de gezonde seksuele ontwikkeling/gevoelens minder aan bod. In sommige gevallen misbruikt de dader de naam van god, religie of een religieus leider om het seksueel grensoverschrijdende gedrag te rechtvaardigen en doet alsof het seksueel grensoverschrijdend gedrag daardoor juist normaal is. Ook de macht of het aanzien dat een religieus leider kan hebben, kan eraan bijdragen dat het seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context kan ontstaan. Door het ontbreken van gelijkwaardigheid tussen dader en slachtoffer kan de machtspositie worden ingezet bij het plegen van het seksueel grensoverschrijdend gedrag. Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat in sommige orthodox-religieuze geloofsgemeenschappen seksueel grensoverschrijdend gedrag door broers en zussen onderling meer voorkomt, dat kan samenhangen met familiedynamieken in sommige gelovige gezinnen, bijvoorbeeld als de ouders ’s middags rusten en geen zicht op de kinderen hebben.

Invloed op praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag
Ook het praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag kan volgens de hulpverleners worden beïnvloed door verschillende factoren. Allereest de dynamiek die binnen geloofsgemeenschappen kan heersen. Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in het algemeen zijn veelal drie partijen betrokken: de dader, het slachtoffer en de omstander. De religieuze gemeenschap kan daarin worden gezien als de omstander. Omstanders kunnen het om allerlei redenen moeilijk vinden zich uit te spreken over hetgeen zij zien gebeuren. Ook angst voor religieuze consequenties kan meespelen bij het niet praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag, zoals angst voor het oordeel van God. Verder kan gender meespelen, vooral jongens kunnen het lastiger

vinden zich uit te spreken over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit terwijl zij juist vaker slachtoffer worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context, waarmee deze jongens extra kwetsbaar zijn. Het gebruiken van de juiste woorden en taal is daarbij belangrijk, hulpverleners dienen aan te sluiten bij het taalgebruik vanuit de religieuze slachtoffers (en hun familie, als het slachtoffer een kind betreft). Verder kan de seksuele norm van 'geen seksueel contact voor het huwelijk', die in sommige gevallen ook ziet op seksuele gedachten en gevoelens, belemmeren dat slachtoffers over hun ervaringen praten. Dat kan belemmeren dat zij over gezond seksueel contact spreken en mogelijk nog meer dat zij over seksueel grensoverschrijdend gedrag durven, kunnen en willen spreken. Het willen voorkomen van reputatieschade voor de geloofsgemeenschap of voor jezelf, kan eveneens belemmerend werken in het praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag. In geval van aanzien en macht van de dader kan het nog lastiger worden te praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ten slotte kan angst voor het verliezen van de geloofsgemeenschap en/of angst voor uitsluiting van deze gemeenschap eraan bijdragen dat slachtoffers zich niet uitspreken. Daarbij kan de mate van verbondenheid aan en de geslotenheid van de geloofsgemeenschap deze angst modereren: hoe meer verbonden het slachtoffer is aan de geloofsgemeenschap en hoe meer gesloten de geloofsgemeenschap is, hoe moeilijker het is je uit te spreken over seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Invloed op gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag
Seksueel grensoverschrijdend gedrag in het algemeen kan brede gevolgen hebben die op verschillende leefgebieden te zien zijn. Zo zijn er veelal psychische gevolgen, fysieke gevolgen, seksuele gevolgen, kan werk of opleiding niet of tijdelijk niet worden uitgevoerd et cetera. Ook slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context rapporteren deze gevolgen en daarnaast kan de religieuze context extra gevolgen met zich meebrengen. Zo kan seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context extra impact hebben, omdat de religieuze gemeenschap nu juist de plek was waar men zich veilig voelde. Ook kan religieus trauma ontstaan: vragen die opkomen rondom zingeving, religie en de geloofsbeleving, zoals hoe het kan dat een god het seksueel grensoverschrijdende gedrag heeft laten gebeuren. Seksueel grensoverschrijdend gedrag kan daarbij ook vergaande gevolgen hebben voor de eigen identiteit. Gezien de brede gevolgen die seksueel grensoverschrijdend gedrag kan hebben, zeker als dit op jeugdige leeftijd plaatsvond en gedurende langere tijd aanhield, kan het nodig zijn te erkennen dat de impact ervan zich gedurende het leven op verschillende momenten en manieren kan manifesteren. Dit kan betekenen dat slachtoffers op verschillende momenten opnieuw behoefte hebben aan erkenning, aandacht en ondersteuning, vergelijkbaar met de behandeling van een chronische ziekte.

Invloed op verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag
Tot slot brengen hulpverleners naar voren dat religie invloed kan hebben op het verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context. Er kan steun worden ervaren vanuit de religie zelf, de spirituele of religieuze geloofsbeleving en vanuit de geloofsgemeenschap die daarbij helpend kan zijn. Slachtoffers hebben behoefte aan ruimhartige erkenning voor het feit dat hun schade is aangedaan, dit moet op hun tempo en er moet voldoende tijd en ruimte voor worden ingericht. Het thema vergeving, dat een belangrijke rol speelt in veel religies, kan daarbij in de weg staan, omdat dit in voorkomende gevallen als een eenvoudig te realiseren proces wordt beschouwd.

13.6.2 Hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context

Gezien de aanvullende factoren die ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context kunnen kleuren, kunnen er ook aanvullende zorg/hulpbehoeften zijn. Hier kan op verschillende manieren aan tegemoet worden gekomen.

Passende hulpverlening
Bij de seculiere hulpverlening is veelal al hulp verkregen, bijvoorbeeld in de vorm van traumabehandeling. Deze kan worden aangevuld door aandacht te geven aan de verschillende unieke aspecten van het seksueel grensoverschrijdende gedrag in religieuze context. Lotgenotencontact en hulp van ervaringsdeskundigen kan daarbij helpend zijn. Door middel van beide manieren van hulp kan er meer begrip en herkenning komen voor het seksueel grensoverschrijdende gedrag, dat kan bijdragen aan het geven van een plek hieraan. Ook religieuze duiding van het seksueel grensoverschrijdende gedrag kan belangrijk zijn voor slachtoffers, liefst vanuit een geestelijk leider of iemand anders met aanzien binnen de geloofsgemeenschap. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om duidelijkheid over de manier waarop het seksueel grensoverschrijdende gedrag invloed zou kunnen hebben op toekomstige relaties, bijvoorbeeld in religies waarbij het onthouden van seksueel contact voor het huwelijk belangrijk is. Verder kunnen slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context vragen rondom zingeving en identiteitsontwikkeling hebben. Zingeving werd voorafgaand aan het seksueel grensoverschrijdende gedrag in religieuze context voor een belangrijk deel gevonden in de religie, maar dat wereldbeeld kan door het seksueel grensoverschrijdende gedrag onder druk komen te staan. Seksuele voorlichting kan helpend zijn bij het leren herkennen van (ervaringen van) gezonde seksuele ontwikkeling (ook als deze buiten het huwelijk om zijn), en ervaringen die ongezond of seksueel grensoverschrijdend zijn. Meer kennis over seksuele gezondheid kan daarbij tevens helpen om de grenzen rond seksualiteit aan anderen aan te geven.

Randvoorwaarden passende hulpverlening
Tot slot zijn er enkele randvoorwaarden aan te merken die kunnen bijdragen aan het bieden van adequate hulp voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context. Zo is gespecialiseerde hulp nu niet altijd beschikbaar en betaalbaar, veelal zit een enkele gespecialiseerde zorgpraktijk op één plek in het land en zorgverzekeraars vergoeden de gespecialiseerde zorg niet altijd. Het beschikbaar maken en vergoeden van gespecialiseerde zorg met een landelijke dekking kan daarmee bijdragen aan het behandeltraject. Verder kunnen cultuursensitief werken (volgens regels, normen en waarden vanuit de religieuze gemeenschap) en passend taalgebruik (afgestemd op het taalgebruik van het slachtoffer en/of de familie) eraan bijdragen dat de hulpverlening aansluit bij de behoeften van slachtoffers. Ook het proberen af te stemmen op enerzijds de seksuele norm van geen seks voor het huwelijk die in sommige religies geldt en anderzijds voorlichting geven over gezonde seksuele ontwikkelingsstappen kan eveneens van groot belang zijn bij het verlenen van adequate zorg. Voor wat betreft het nut van het doen van aangifte bij de politie zijn de hulpverleners wat verdeeld. Enerzijds kan het helpend zijn bij het krijgen van erkenning voor hetgeen er is gebeurd (ook als er geen veroordeling volgt), anderzijds kan het een lang en slopend proces zijn waarbij het verwerkingsproces van slachtoffers stil komt te liggen en tevens negatief kan worden beïnvloed. De hulpverleners geven daarbij aan dat het vanuit de slachtoffers zelf moet komen of zij

al dan niet aangifte willen doen en dat zij daarvoor terecht kunnen bij verschillende instanties die hen daarin kunnen ondersteunen.

13.6.3 Christelijke meldpunten

Verschillende meldpunten
Voor een groot deel van de christelijke gemeenschappen in Nederland is een hulpvoorziening ingericht in de vorm van een meldpunt. Er zijn zes meldpunten, die gespecialiseerd zijn in verschillende kerkstromingen in Nederland, met de daarbij horende kerkelijke procedures en cultuur (zoals taalgebruik): Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK (Rooms-Katholieke Kerk), Meldpunt Misbruik (Christelijke Gereformeerde Kerken, Hersteld Hervormde Kerk en Nederlandse Gereformeerde Kerken), Meldpunt Seksueel Misbruik in de Kerk (Protestantse Kerk in Nederland) Reformatorisch Meldpunt 'Ik meld het' (reformatorische kerken, voor anoniem melden), Stichting Evangelisch Meldpunt (evangelische en pinksterbeweging), Meldpunt Seksueel Misbruik Reformatorische Kerken (reformatorische kerken, voor onder andere de kerkelijke procedure). De oosters-orthodoxe kerken kennen geen meldpunt, maar enkel een contactpersoon.

Bij deze meldpunten is veel expertise aanwezig op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag in christelijke gemeenschappen. Er is kennis over omgang met en hulpvraag en advisering van slachtoffers, gemeenschapsdynamieken (zowel helpend als niet) en wat gemeenschappen kunnen doen om het risico op (seksueel) grensoverschrijdend gedrag te verlagen en op een juiste manier te handelen wanneer dit toch voorkomt. Vanuit deze kennis worden niet alleen slachtoffers onafhankelijk bijgestaan, door hen een veilige omgeving te bieden waarin zij hun verhaal kunnen delen, maar kunnen ook lokale vertrouwenspersonen en kerkbestuurders bij hen terecht voor advies en training over situaties van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag in hun gemeenschap. Met name op het gebied van training en voorlichting wordt onderling samengewerkt door de meeste meldpunten, onder meer via Veilige Kerk.

Deze meldpunten zijn echter geen hulpverleningsinstantie (zoals bijv. ggz), maar verwijzen door naar passende hulpverlening, afhankelijk van de hulpvraag van slachtoffers. Daarvoor geldt niet één vaste werkwijze, omdat de hulpvragen zeer uiteenlopend zijn, maar wordt zoveel mogelijk maatwerk geboden. Hoewel de meldpunten van oorsprong bedoeld zijn om slachtoffers bij te staan in een officiële klachtenprocedure (wanneer er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een kerkelijke gezags- of pastorale relatie), proberen ze slachtoffers die deze route niet kiezen ook zo goed mogelijk te adviseren.

Slachtofferervaringen met de meldpunten
Enkele slachtoffers in dit onderzoek hebben het aanbod van de meldpunten wisselend ervaren: er zijn zowel positieve als negatieve ervaringen gemeld. Het luisteren, meedenken en bijstaan in kerkelijke procedures werd gewaardeerd, maar wanneer er vanuit een meldpunt zonder overleg gehandeld werd, was dit voor deze slachtoffers pijnlijk en onbegrijpelijk.

Aanbevelingen vanuit de meldpunten
De respondenten van de meldpunten erkennen dat er ondanks hun inspanningen nog verbeterpunten zijn voor de christelijke gemeenschappen, de reguliere hulpverlening en hun eigen functioneren. Er mag in de gemeenschappen nog meer een veilige

cultuur komen waarin openheid is over seksueel grensoverschrijdend gedrag, bewustzijn over de eigen valkuilen, en waar maatregelen tegen daders niet alleen opgelegd, maar ook uitgevoerd worden. Dit vraagt volgens hen om betere voorlichting over seksueel grensoverschrijdend gedrag in de theologische opleidingen, voorzieningen voor zeer kleine gemeenschappen, goede overdracht bij wisselende posities en snellere besluitvorming. In hulpverlening ontbreekt het volgens hen vaak aan voldoende kennis over de religieuze achtergrond van slachtoffers, en de impact die dit kan hebben op het trauma. Voor het eigen functioneren van de meldpunten geven de respondenten aan dat de werkwijze nog slachtoffervriendelijker kan, en er in de toekomst nog meer onderlinge samenwerking tussen meldpunten mag komen. Om verder te professionaliseren en de werkdruk te verlagen is er een grote behoefte aan meer financiële middelen.

Slot

14 Slot

14.1 Inleiding

Zowel in de bredere samenleving als binnen religieuze gemeenschappen is steeds meer aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag. Echter is er niet veel bekend over hoe religieuze gemeenschappen met deze toegenomen aandacht zijn omgegaan. Ook is het niet bekend of eventueel doorgevoerde veranderingen daadwerkelijk ten goede komen aan de hulp aan slachtoffers, noch of er noodzaak is voor speciale hulpverlening om slachtoffers te helpen. Daarbij komt dat er weinig zicht is op mogelijk unieke factoren die een rol kunnen spelen wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context plaatsvindt. Religie kan een belangrijke rol spelen in het leven van mensen, en voor sommigen is het verweven met alle aspecten van hun leven en is de betrokkenheid bij de religieuze gemeenschap groot.

In dit rapport is daarom onderzocht hoe vaak slachtoffers seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen rapporteren, hoe verschillende religieuze gemeenschappen in Nederland in de afgelopen twintig jaar zijn omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag, welke overkoepelende factoren de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen beïnvloeden, welke specifieke hulpvraag slachtoffers in deze context hebben, en of de hulpverlening daarbij aansluit. Daarmee richt dit rapport zich niet zozeer op het bepalen van de mate waarin deze factoren en hulpvragen in individuele religieuze gemeenschappen kunnen spelen. Het onderzoek is uitgevoerd in de periode juli 2023 tot en met juni 2026. De data voor de panelstudie is in juli 2024 verzameld.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag verwijst in dit onderzoek naar elke vorm van ongewenst seksueel gedrag dat de fysieke of emotionele grenzen van een ander schendt. Dit kan variëren van ongewenste aanrakingen, seksuele opmerkingen, tot het sturen van seksueel getinte berichten maar ook vormen van seksueel geweld zoals verkrachting of aanranding. Seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen verwijst naar situaties waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt binnen een religieuze context en waarbij religieuze personen, structuren of overtuigingen een wezenlijke rol spelen.

Eerst is het aantal gerapporteerde ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag beschreven van de volgende negen religieuze gemeenschappen:

1 Boeddhistische gemeenschap
2 Christelijke Gemeente van Jehovah’s Getuigen
3 Evangelische en pinksterbeweging
4 Hindoeïstische gemeenschap
5 Islamitische gemeenschap
6 Joodse gemeenschap
7 Migrantenkerken
8 Protestantse kerken
9 Rooms-Katholieke Kerk

De Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen, de evangelische en pinksterbeweging, migrantenkerken, protestantse kerken en de Rooms-Katholieke Kerk vallen daarbij onder het christendom. Vervolgens zijn van zes van deze religieuze gemeenschappen de ontwikkelingen in de visie op, omgang met, en de huidige situatie van interne procedures en beleid over seksueel grensoverschrijdend gedrag in Nederland geschetst: de boeddhistische gemeenschap, Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen [CGJG], evangelische en pinksterbeweging (in het bijzonder de Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten [VPE]), protestantse kerken (in het bijzonder de Christelijke Gereformeerde Kerken [CGK], de Hersteld Hervormde Kerk [HHK], de Nederlandse Gereformeerde Kerken [NGK] en de Protestantse Kerk in Nederland [PKN]), Rooms-Katholieke Kerk (RKK) en de islamitische gemeenschap.

Daarna zijn specifieke factoren omschreven die de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen kunnen beïnvloeden: factoren rondom seksualiteit en gender, factoren binnen de organisatiestructuur en -cultuur en factoren binnen hun interne procedures. Tot slot zijn ervaringen van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen beschreven, gevolgd door het perspectief van hulpverleners op hun specifieke hulpvraag.

In dit hoofdstuk zijn de onderzoeksvragen beantwoord, conclusies getrokken en bediscussieerd en worden aanbevelingen gedaan. Dit is gebaseerd op alle onderzoeksmethoden die zijn gebruikt in het huidige onderzoek: literatuur, casussen, een panelstudie, mediaberichten en interviews met vertegenwoordigers van religieuze gemeenschappen, slachtoffers, hulpverleners en experts.

14.2 Beantwoording onderzoeksvragen

14.2.1 Visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag en factoren

De eerste doelstelling van dit onderzoek was het in kaart brengen van de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context in binnen- en buitenland en de factoren die hiermee samenhangen. Bij deze doelstelling zijn de volgende (deel)onderzoeksvragen geformuleerd:

> **Onderzoeksvraag 1**: Welke factoren beïnvloeden de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een religieuze context in binnen- en buitenland?
>
> a Factoren rondom seksualiteit en gender.
> b Factoren rondom organisatiestructuur en gemeenschap.
> c Factoren rondom interne procedures.
> d Mogelijke andere typen factoren.

De beïnvloedende factoren binnen de onderzochte religieuze gemeenschappen in Nederland zijn in de deelonderzoeksvragen uitgewerkt. De beïnvloedende factoren binnen religieuze contexten in het buitenland zijn binnen de reikwijdte van dit onderzoek niet uitgebreid onderzocht en zijn om die reden hier niet apart besproken. Tegelijkertijd verwachten de onderzoekers dat de genoemde factoren ook een rol kunnen spelen in deze contexten. Er zijn 10 thema's geïdentificeerd die de visie op en

omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen beïnvloeden, elk met eigen factoren.

Factoren rondom seksualiteit en gender

Seksuele moraal
Seksualiteit heeft in de meeste religieuze gemeenschappen naast een fysieke functie (zoals voortplanting) ook een religieuze of spirituele functie of symboliek (zoals de weerspiegeling van de band tussen God en mens) hoewel de specifieke toepassing ervan per gemeenschap kan verschillen. In veel religieuze gemeenschappen in dit onderzoek is seksualiteit tussen één man en één vrouw binnen het huwelijk en het streven naar seksuele reinheid (kuisheid) in het algemeen en maagdelijkheid voor het huwelijk in het bijzonder het ideaal (met name, maar niet uitsluitend, voor vrouwen). Vanwege eerdergenoemde onderlinge verschillen hebben sommige gemeenschappen strikte regels rond seksualiteit die nageleefd dienen te worden, terwijl andere gemeenschappen de toepassing van de seksuele moraal aan individuele gelovigen overlaat. De seksuele moraal kan op ten minste twee manieren implicaties hebben voor de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Ten eerste kunnen strikte regels omtrent seksualiteit seksueel grensoverschrijdend gedrag helpen voorkomen, omdat deze regels seksueel grensoverschrijdend gedrag expliciet verbieden. Immers, in hun visie is seksualiteit alleen toegestaan tussen één man en één vrouw binnen het huwelijk. Dat kan duidelijkheid geven aan de hele religieuze gemeenschap over onderlinge omgangsvormen. Tegelijkertijd kan het ook bijdragen aan het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Wanneer de focus in een religieuze gemeenschap ligt op het huwelijksideaal kan namelijk worden nagelaten duidelijkheid te verschaffen over gezonde seksuele gevoelens en ontwikkeling voorafgaand aan seksueel contact binnen het huwelijk. Daarmee worden bijbehorende grenzen niet bekend en leren gelovigen deze niet altijd te herkennen en aan te geven. Dat kan een voedingsbodem zijn voor het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag. In sommige religieuze gemeenschappen heeft dit bijvoorbeeld tot gevolg dat seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen het huwelijk niet wordt erkend. Dit kan worden versterkt wanneer het tegemoetkomen aan seksuele verlangens van de huwelijkspartner binnen de religieuze gemeenschap en/of door individuele gelovigen wordt gezien als religieuze, huwelijkse plicht. Als binnen een religieuze gemeenschap daarnaast echtscheiding niet is toegestaan, kan dit slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen het huwelijk beperken in hun mogelijkheden om uit een situatie van seksueel grensoverschrijdend gedrag te komen en passende hulp te krijgen. Gevoelens van schuld en schaamte kunnen daarnaast in geval van lhbtiq+-relaties worden versterkt, omdat op tenminste twee manieren niet aan de seksuele moraal wordt voldaan: ten eerste vinden seksuele handelingen plaats buiten het huwelijk, en ten tweede vinden deze handelingen plaats in een niet-heteroseksuele relatie.

Ten tweede kan de seksuele moraal ook de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag door de religieuze gemeenschap beïnvloeden. De focus op het huwelijksideaal, kuisheid en seksuele reinheid kan tot gevolg hebben dat seksueel grensoverschrijdend gedrag door de gemeenschap bestempeld wordt als een romantische relatie of als overspel, en/of enkel als zonde of immoraliteit, in plaats van het resultaat van machtsmisbruik en/of strafbaar gedrag. Bovendien kan een taboe op of moeite met het bespreken van seksualiteit ervoor zorgen dat een gemeenschap niet

op een adequate manier reageert maar bijvoorbeeld wegkijkt, het slachtoffer de schuld geeft (ook wel *victim blaming* genoemd) en mogelijk zelfs buitensluit.

Bespreekbaarheid van seksualiteit
De wijze waarop binnen een religieuze gemeenschap over seksualiteit gesproken wordt speelt een cruciale rol in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. In de meeste onderzochte gemeenschappen wordt niet, of enkel in verhullende, religieuze en/of waarschuwende taal, over seksualiteit gesproken. Ook hier maakt duidelijkheid over grenzen, gezonde seksuele gevoelens en ontwikkeling vaak geen onderdeel van uit. Dit kan zowel het herkennen als het bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag belemmeren, omdat er geen taal ontwikkeld wordt om woorden te geven aan ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarnaast kan het gevoelens van schuld en schaamte aanwakkeren of versterken, omdat het slachtoffer hierdoor niet meer denkt te voldoen aan verwachtingen die kunnen worden gecreëerd door de seksuele moraal (zoals verlies van maagdelijkheid en aantasting van de seksuele reinheid). Dit risico wordt groter wanneer er geen kennis is over de rol die machtsverhoudingen en afhankelijkheidsrelaties kunnen spelen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze kennis helpt mensen in een religieuze gemeenschap om de risico's op seksueel grensoverschrijdend gedrag beter te herkennen en daarmee mogelijk te voorkomen.

Normatieve genderrollen
Normatieve genderrollen binnen een religieuze gemeenschap beïnvloeden hoe er met seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt omgegaan. In religieuze gemeenschappen kan er sprake zijn van een ongelijke machtsverhouding tussen mannen en vrouwen, wanneer er verschillende verwachtingen heersen ten aanzien van mannen en vrouwen. In een deel van de onderzochte gemeenschappen worden mannen gezien als leiders van zowel de religieuze gemeenschap als hun familie en gezin, en worden vrouwen geacht daarin een ondersteunende rol te vervullen. Dergelijke normatieve genderrollen kunnen op ten minste drie manieren impact hebben op de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen.

Ten eerste kunnen normatieve genderrollen het risico op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag verlagen. Duidelijke gedragsregels en sociale normen over onderling contact tussen mannen en vrouwen, zoals het vierogenprincipe waarbij mannen en vrouwen niet alleen samen mogen zijn, kunnen helpen grenzen duidelijk te maken en de sociale controle bevorderen. Het risico op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag kan tegelijkertijd worden vergroot, omdat aan mannen meer macht wordt toegekend en dit machtsverschil vrouwen kwetsbaar maakt voor vormen van machtsmisbruik, waar seksueel grensoverschrijdend gedrag ook onder valt. Daarnaast kan een traditionele rolverdeling inhouden dat vrouwen ook op andere levensgebieden gehoorzaam dienen te zijn aan mannen in het algemeen en aan hun echtgenoot in het bijzonder. Dit kan eraan bijdragen dat het voor vrouwen moeilijker wordt hun grenzen aan te geven en voor mannen dat zij de grenzen van vrouwen minder respecteren.
Ten tweede kunnen normatieve genderrollen het bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden, omdat het gevoelens van schuld en schaamte kan versterken. Dit kan zowel bij vrouwelijke als bij mannelijke slachtoffers van toepassing zijn. In een religieuze gemeenschap waar de verwachting van vooral, maar niet uitsluitend, meisjes en vrouwen, heerst dat zij maagd moeten blijven voor het huwelijk, kan de drempel voor een vrouwelijk slachtoffer om seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar te maken verhoogd worden als zij hierdoor

haar maagdelijkheid heeft verloren. Immers, het verliezen van de maagdelijkheid wordt binnen de religieuze gemeenschap als onwenselijk gezien, ook als dit het resultaat is van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Daarnaast kan een vrouw zichzelf de schuld geven van het seksueel grensoverschrijdend gedrag, omdat zij wegens de normatieve genderrollen kan denken dat zij zich gedragen of gekleed heeft op een manier waardoor een man zijn zelfbeheersing verloor. Slachtofferschap bij mannelijke slachtoffers past veelal niet in het normatieve genderbeeld van de man als leider, omdat de man door seksueel grensoverschrijdend gedrag in een machteloze positie is gedwongen. Hierdoor kunnen mannelijke slachtoffers zich mogelijk moeilijker uitspreken. Wanneer slachtoffers seksueel grensoverschrijdend gedrag niet (h)erkennen, en zichzelf de schuld geven, kan dit niet alleen de bespreekbaarheid maar ook herstel belemmeren.

Tot slot kunnen normatieve genderrollen de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag door de religieuze gemeenschap beïnvloeden. Het normaliseren van seksisme (vrouwen en mannen anders behandelen in zowel gedrag en taalgebruik, op basis van hun geslacht) kan het risico op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag vergroten, omdat het als onderdanig beschouwen van de vrouw er bewust en onbewust toe kan leiden hen als minderwaardig te behandelen of zelfs om seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen vrouwen te rechtvaardigen. Ook in religieuze gemeenschappen waar vrouwen wel leiderschapsposities bekleden komt dit voor. In gemeenschappen waar besluitvorming en verantwoordelijkheid (en dus de macht) voornamelijk bij mannen ligt, kan de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag daarnaast minder prioriteit krijgen, omdat dit al snel als 'vrouwenprobleem' gezien kan worden. Deze verdeling van macht kan er daarnaast aan bijdragen dat slachtoffers (zowel mannen als vrouwen) minder snel worden geloofd en onvoldoende erkenning krijgen.

Factoren rondom organisatiestructuur en gemeenschap
De wijze waarop religieuze gemeenschappen organisatorisch zijn ingericht, heeft invloed op zowel het ontstaan van als de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Organisatiestructuren bepalen namelijk mede hoe macht, verantwoordelijkheid en besluitvorming binnen gemeenschappen zijn verdeeld, wie toezicht houdt en welke mogelijkheden bestaan om beleid, preventie en ondersteuning vorm te geven. De onderzochte religieuze gemeenschappen verschillen zowel qua organisatiestructuur als in de wijze waarop gezag wordt gelegitimeerd en hoe de gemeenschappen zich positioneren in de maatschappij.

Organisatiestructuur
De organisatiestructuur van een religieuze gemeenschap beïnvloedt waar besluitvorming plaatsvindt en welke mogelijkheden bestaan voor toezicht, correctie en ondersteuning bij seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Ten eerste functioneren sommige lokale religieuze gemeenschappen relatief autonoom en kennen geen overkoepelende organisatie of externe toezichtstructuur. In dergelijke contexten kan de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag sterker afhankelijk zijn van lokale leiders of informele besluitvorming. Ook kan het ontbreken van formele procedures, expertise of externe correctiemechanismen het moeilijker maken om signalen van grensoverschrijdend gedrag tijdig te herkennen of adequaat te handelen.

Ten tweede maken sommige religieuze gemeenschappen deel uit van bredere nationale of internationale organisatiestructuren. Dit kan mogelijkheden bieden voor centrale beleidsvorming, expertise, training en ondersteuning bij seksueel grensoverschrijdend gedrag. Tegelijkertijd laat dit onderzoek zien dat de implementatie van beleid binnen lokale gemeenschappen kan verschillen en besluitvormingsprocessen soms traag verlopen. Bovendien kunnen internationale machtsverhoudingen, normen en opvattingen invloed uitoefenen op de wijze waarop lokale religieuze gemeenschappen in Nederland omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Religieus leiderschap
Religieuze leiders hebben veel macht binnen een religieuze gemeenschap, en daarmee ook veel invloed op de gemeenschapscultuur en hoe de gemeenschap met seksueel grensoverschrijdend gedrag omgaat. Het verschilt per religieuze gemeenschap hoeveel voorwaarden, zoals opleiding/training en specifieke vaardigheden, er gesteld worden aan leiderschapsposities en ook hoe de controle op en de evaluatie van het functioneren van leiders is ingericht. Het ontbreken van dergelijke voorwaarden en controlemechanismen vergroot het risico op grensoverschrijdend gedrag, omdat in dergelijke religieuze gemeenschappen (met name charismatische) religieuze leiders een positie van absolute macht kunnen creëren. Formele controlemechanismen helpen religieuze gemeenschappen dan ook om de macht binnen de gemeenschap beter te verdelen en indien nodig religieuze leiders bij te sturen in hun functioneren.

Gemeenschapscultuur
De bredere gemeenschapscultuur kan ook een rol spelen in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen. Enerzijds kunnen religieuze gemeenschappen in veel gevallen steun, houvast en zowel praktische als morele handvatten bieden om een zinvolle invulling van en kijk op het leven vorm te geven. Dit kan bovendien een gevoel van veiligheid en saamhorigheid creëren. Veel religieuze gemeenschappen worden door leden dan ook ervaren en omschreven als een soort (geestelijke) ‘familie’. Anderzijds kan deze gemeenschapscultuur de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag op ten minste drie manieren beïnvloeden.

Ten eerste kan de gemeenschapscultuur omstandigheden creëren waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag minder snel wordt herkend of begrensd, omdat het onderlinge vertrouwen in religieuze gemeenschappen vaak groot is en versterkt wordt door de nadruk van veel religies op moreel verantwoord handelen. Signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen hierdoor minder snel herkend worden, omdat men juist in een dergelijke context geneigd kan zijn uit te gaan van elkaars goede intenties. Bovendien kunnen potentiële daders relatief snel en eenvoudig toegang krijgen tot de privéomgeving van andere mensen uit de gemeenschap, waaronder die van kwetsbare personen zoals jongeren en kinderen. Wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt, kan dit binnen de gemeenschap een vorm van cognitieve dissonantie veroorzaken, waarbij het beeld van de veilige gemeenschap botst met het seksueel grensoverschrijdende gedrag. Omdat die twee concepten moeilijk verenigbaar zijn, kan dit leiden tot loyaliteitsconflicten, het bagatelliseren of ontkennen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (‘dit gebeurt bij ons niet’) of het slachtoffer de schuld geven van het verstoren van de harmonie in de gemeenschap (*victim blaming*).

Ten tweede kan de gemeenschapscultuur het praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag beperken, waarbij zowel slachtoffers als de gemeenschap bang kunnen zijn voor (morele) reputatieschade van het openbaar worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze gemeenschap. Dit kan gaan over de reputatie van het slachtoffer, de gemeenschap en ook directe familieleden en andere naasten. Dit kan voor slachtoffers en soms ook hun directe naasten resulteren in isolatie, sociale uitsluiting en het verlies van de gemeenschap. De angst hiervoor is een sterke motivatie om seksueel grensoverschrijdend gedrag te verzwijgen. In sommige religieuze gemeenschappen is het bovendien niet geaccepteerd om openbaar schande te spreken over elkaar (bijvoorbeeld door aangifte te doen), waardoor het nog moeilijker kan zijn over seksueel grensoverschrijdend gedrag te praten. Voor de religieuze gemeenschap kan de behoefte om de morele reputatie in stand te houden leiden tot een cultuur waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag zoveel mogelijk binnenskamers gehouden wordt. Dit kan op haar beurt een goede verwerking van de ervaring door het slachtoffer belemmeren. Een gebrek aan goede omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag kan bovendien ook schadelijke gevolgen hebben voor de gemeenschap zelf en leiden tot interne verdeeldheid of onderling wantrouwen.

Tot slot kan de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen worden beïnvloed door de manier waarop de gemeenschap naar de wereld buiten de religieuze gemeenschap kijkt. Ten eerste, als een religieuze gemeenschap negatief naar de buitenwereld kijkt en zich hier fysiek en/of mentaal van isoleert, kan een gelovige daar eveneens een negatief beeld van ontwikkelen. Als deze persoon seksueel grensoverschrijdend gedrag meemaakt en tegelijkertijd angstig is voor de buitenwereld, kan dit een barrière zijn in het praten hierover. Immers, als dit zou leiden tot het verlies van de geloofsgemeenschap, kan het slachtoffer zich overgeleverd voelen aan diezelfde bedreigende buitenwereld. Ten tweede kan een dergelijke visie op de buitenwereld invloed uitoefenen op de toegang die slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben tot passende hulp. Als bijvoorbeeld psychologische hulp nodig is als gevolg van seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar dit alleen buiten de gemeenschap verkregen kan worden, kan iemand ervoor kiezen deze hulp niet te zoeken.

Geloofsovertuigingen
Bepaalde interpretaties en toepassingen van geloofsovertuigingen – zoals vergeving (het kwijtschelden van zonden) in het christendom, Samaya (de heilige band tussen leraar en leerling) en *crazy wisdom* (onconventionele methodes om tot verlichting te komen) in het boeddhisme – kunnen een goede omgang met slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen belemmeren. Zo kan een sterke nadruk op vergeving ertoe leiden dat slachtoffers onder druk komen te staan om een dader te vergeven, terwijl er onvoldoende ruimte is voor erkenning van schade, veiligheid of herstel. In sommige boeddhistische contexten kan bijvoorbeeld het idee van '*crazy wisdom*' – waarbij onconventioneel gedrag van spirituele leiders wordt gezien als onderdeel van spirituele begeleiding – ertoe bijdragen dat grensoverschrijdend gedrag wordt gelegitimeerd of minder snel als problematisch wordt herkend.

Factoren rondom interne procedures
In Nederland hebben religieuze gemeenschappen dankzij de scheiding tussen kerk en staat de vrijheid om hun eigen wet- en regelgeving vorm te geven zonder inmenging door de Nederlandse overheid, mits dit niet in strijd is met de (grond)wet. Deze vrijheid van organisatie zorgt voor onderlinge variatie: sommige religieuze

gemeenschappen kiezen voor een minimaal vastgelegde wet- en regelgeving, terwijl andere religieuze gemeenschappen juist kiezen voor een uitgebreid rechtssysteem dat formeel is vastgelegd. Hier vallen ook de interne (klachten)procedures over de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag onder. Voorbeelden daarvan zijn het canoniek recht in de Rooms-Katholieke Kerk en het kerkrecht in protestantse kerken. Er zijn verschillende manieren waarop dit invloed kan hebben op de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Knelpunten bij interne procedures
Een deel van de onderzochte religieuze gemeenschappen heeft een interne (klachten)procedure en beleid om met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen hun gemeenschap om te gaan. Hoewel dit een helpend vertrekpunt kan zijn om deze omgang goed te regelen, zijn er in dit onderzoek een aantal factoren naar voren gekomen die de goede omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in specifiek binnen deze interne procedures juist kunnen belemmeren.

Ten eerste worden in sommige onderzochte procedures niet-helpende voorwaarden gesteld aan het starten van een (klachten)procedure. In de eerste plaats wordt in één procedure vermeld dat een klager 'voldoende pogingen' ondernomen heeft het voorval met de beklaagde op te lossen, wat bij seksueel grensoverschrijdend gedrag heel ingewikkeld kan zijn voor het slachtoffer. In de tweede plaats moet in bijna alle klachtenprocedures sprake zijn van een kerkelijke gezagsrelatie – een zogenaamde pastorale relatie – tussen dader en slachtoffer. Dit kan erkenning aan slachtoffers bij wie geen sprake was van een pastorale relatie belemmeren, net als de toegang tot beschikbare voorzieningen zoals begeleiding voor de gemeenschap. In de derde plaats komt het in één procedure voor dat een tweede getuige nodig als de beklaagde de aantijgingen ontkent. Dit kan bij seksueel grensoverschrijdend gedrag – in het bijzonder seksueel kindermisbruik – niet-helpend zijn, omdat dit juist meestal zonder getuigen plaatsvindt. In de vierde plaats komt het in één procedure voor dat er een verjaringstermijn van twee jaar geldt voor klachten van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit kan voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag niet-helpend zijn, omdat zij in veel gevallen pas na twee jaar over hun ervaring kunnen spreken, waardoor toegang tot de procedure wordt belemmerd. Door deze voorwaarden ontstaat een risico dat slachtoffers niet voldoende serieus worden genomen en daders en de gemeenschap beschermd worden.
Ten tweede blijkt het lastig te zijn voor de onderzochte religieuze gemeenschappen om de belangen van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag voldoende in het oog te houden en deze te waarborgen. Daarnaast kan *victim blaming* voorkomen in de procedures. Dit kan namelijk aanvullende schade opleveren voor slachtoffers, maar ook zijn het bieden van steun en het geven van erkenning en genoegdoening niet altijd voldoende aanwezig.

Ten derde zijn de interne procedures in sommige religieuze gemeenschappen primair gericht op minderjarige slachtoffers, wat een goede omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen volwassenen naar de achtergrond kan laten verdwijnen.

Ten vierde zijn er in de onderzochte religieuze gemeenschappen weinig mogelijkheden om anoniem te blijven in de interne procedures, wat de meldingsbereidheid kan verlagen, bijvoorbeeld uit angst voor de sociale gevolgen van het slachtoffer binnen de gemeenschap.

Ten vijfde is het tonen van berouw (het tonen van spijt, onder andere om vergeven te worden) in de interne procedures van enkele religieuze gemeenschappen de enige voorwaarde voor daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag om hun positie in de gemeenschap te herstellen. De beoordeling van oprechte berouw kan lastig objectief te verifiëren zijn, waardoor andere motieven bewust of onbewust kunnen meespelen in deze beoordeling, zoals liefde voor de dader en angst voor reputatieschade van de gemeenschap. Ook kan het risico op recidive hoger worden, doordat er mogelijk geen aanvullende maatregelen genomen worden om dit te voorkomen.

Ten zesde wordt in de meeste onderzochte procedures gestreefd naar onafhankelijkheid van de betrokken personen in de interne procedure, ten opzichte van het slachtoffer en de dader. Dit kan in sommige gevallen lastig te waarborgen zijn, omdat deze personen in sommige (delen van de) interne procedures uit dezelfde religieuze gemeenschap komen. Hierdoor kan, met name voor het slachtoffer, de suggestie gewekt worden dat de procedure gericht is op bescherming van de dader en de gemeenschap in plaats van op herstel voor het slachtoffer, wat het vertrouwen in de procedure kan doen afnemen.

Ten zevende ligt de verantwoordelijkheid in de meeste onderzochte gemeenschappen voor de uitvoering van interne procedures bij een kleine groep mensen (bijvoorbeeld één contactpersoon voor meldingen en klachten). Als deze personen wegvallen (bijv. door ziekte), lopen procedures vertraging op of komen stil te liggen wat de toegang van slachtoffers tot goede hulp en begeleiding kan belemmeren.

Tot slot zijn de meeste onderzochte interne procedures gericht op daders en slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar blijft onderbelicht welke verantwoordelijkheid de religieuze gemeenschappen zelf dragen in zowel het ontstaan van het seksueel grensoverschrijdende gedrag als hoe hier vervolgens mee omgegaan is. Tegelijkertijd geven sommige slachtoffers aan (het leiderschap van) de gemeenschap wel degelijk verantwoordelijk te houden, en een gebrek aan erkenning voor dit deel van de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (institutioneel verraad) kan herstel mogelijk belemmeren.

Zorg en hulp vanuit religieuze gemeenschappen
Religieuze gemeenschappen bieden vaak laagdrempelige en toegankelijke zorg en hulp aan voor hun leden. Ook kunnen religieuze gemeenschappen, en in het bijzonder religieuze leiders, ook een belangrijke functie vervullen bij een goede verwerking van en herstel na seksueel grensoverschrijdend gedrag, met name door het beantwoorden van vragen die raken aan zingeving en religie die specifiek bij deze slachtoffers kunnen voorkomen. Slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben echter vaak specifieke hulp nodig waarvoor gespecialiseerde kennis nodig is die niet per definitie binnen alle religieuze gemeenschappen aanwezig is. Denk daarbij bijvoorbeeld aan hulp bij complexe psychologische problemen die als gevolg van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen ontstaan. Hierdoor kunnen problemen in sommige gevallen verergeren, bijvoorbeeld als niet tijdig wordt doorverwezen. Daarnaast heerst in sommige religieuze gemeenschappen een taboe op psychisch lijden, of worden psychische problemen als religieuze problemen gezien waarvoor een religieuze oplossing gevonden moet worden. Dit kan een slachtoffer de toegang tot passende hulp verder belemmeren.

Het bestaan van het biecht- en ambtsgeheim (de plicht tot geheimhouding van vertrouwelijke informatie) en het verschoningsrecht (het recht tot geheimhouding van vertrouwelijke informatie) kan daarnaast bijdragen aan een veilige ruimte waarin slachtoffers of betrokkenen ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen delen. Deze vertrouwelijkheid kan drempelverlagend werken voor het bespreken van gevoelige situaties binnen de religieuze context. Bovendien kunnen ambtsdragers slachtoffers steun bieden en wijzen op mogelijke vervolgstappen of passende hulpverlening.

Tegelijkertijd kan deze vertrouwelijkheid ook een belemmerende factor vormen in de verhouding tussen religieuze gemeenschappen en het seculiere recht. Het verschoningsrecht van bijvoorbeeld geestelijken of ambtsdragers kan ertoe leiden dat informatie niet wordt gedeeld met justitiële autoriteiten, waardoor opsporing of juridische procedures worden bemoeilijkt. Ook het ambtsgeheim en het katholieke biechtgeheim zijn op deze manier wel eens misbruikt, ook om slachtoffers zelf het zwijgen op te leggen. Inmiddels zijn de regels rond zowel het ambtsgeheim als het biechtgeheim in sommige gemeenschappen aangescherpt om dit te helpen voorkomen. Zo heeft de Rooms-Katholieke Kerk expliciet in de gedragscode voor kerkelijk werkers opgenomen dat het biechtgeheim (dat niet verbroken mag worden) enkel geldt voor informatie die gedeeld is om het zogeheten boetesacrament te ontvangen; alle informatie daarbuiten valt onder het reguliere ambtsgeheim (dat wel verbroken mag worden, bijvoorbeeld in het geval van actief seksueel kindermisbruik).

Verhouding tot regulier recht en seculiere procedures
Een grote mate van vrijheid van organisatie kan het risico op het ontstaan en voortbestaan van machtsmisbruik (en daarmee seksueel grensoverschrijdend gedrag) verhogen. Als er zo min mogelijk wet- en regelgeving is vastgelegd, kunnen formele controlemechanismen voor gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag ontbreken, wat een adequate omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag belemmert. Lokale religieuze gemeenschappen kunnen door een grote mate van vrijheid van organisatie op zichzelf aangewezen zijn en hebben niet altijd de kennis in huis om de juiste keuzes te maken voor zowel het slachtoffer, de dader als de gemeenschap.

Ook als religieuze gemeenschappen wel geformaliseerde procedures en beleid kennen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen en ermee om te gaan, heeft dit zowel een positieve als negatieve kant. Enerzijds kan het bestaan van interne procedures binnen deze gemeenschappen de neiging om conflicten en grensoverschrijdend gedrag binnen de eigen gemeenschap op te lossen juist bevestigen en daarnaast bevorderen dat slachtoffers naast een interne procedure mogelijk geen gebruik willen maken van seculiere procedures (zoals politie en justitie). Anderzijds kan de beschikbaarheid van interne procedures (zoals vertrouwenspersonen en een intern meldpunt) de drempel tot melden mogelijk lager maken, omdat het vertrouwen in de eigen gemeenschap groot kan zijn en in sommige religieuze gemeenschappen instanties buiten de gemeenschap gewantrouwd worden.

Daarnaast kan de wijze van organiseren van een religieuze gemeenschap, en de interne procedures in het bijzonder, bepalend zijn voor de wijze waarop een religieuze gemeenschap aankijkt tegen en omgaat met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zo hanteren sommige religieuze gemeenschappen een duidelijke definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag (bijvoorbeeld als zijnde zondig), wat helder maakt dat het ongewenst is en kan bijdragen aan erkenning en bespreekbaarheid ervan.

Wettelijk gezien fungeren interne procedures van religieuze gemeenschappen altijd in aanvulling op seculiere (strafrechtelijke) procedures, en dienen deze nooit als vervanging. Interne procedures kunnen extra bescherming en erkenning voor slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag opleveren binnen de religieuze gemeenschap, bijvoorbeeld als een dader niet strafrechtelijk vervolgd is (of wel vervolgd, maar niet veroordeeld), maar wel in een interne procedure van de religieuze gemeenschap is veroordeeld. Anderzijds kan het juist een gebrek aan erkenning opleveren en opnieuw een gevoel van onveiligheid bevestigen wanneer het tegenovergestelde gebeurt, en de dader in de interne procedure niet wordt vervolgd, maar wel strafrechtelijk veroordeeld is. Interne procedures kunnen op deze wijze frictie opleveren met seculiere procedures.

Andere typen factoren
Andere typen factoren zijn in dit onderzoek niet naar voren gekomen.

14.2.2 Actueel beeld aantal gerapporteerde ervaringen

De tweede doelstelling van dit onderzoek is het verkrijgen van een actueler beeld van het aantal keer dat seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen wordt gerapporteerd. Bij deze tweede doelstelling zijn de volgende (deel)onderzoeksvragen geformuleerd:

> **Onderzoeksvraag 2:** Hoe vaak wordt seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen in Nederland gerapporteerd?

Er is gekeken naar het aantal ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij deelnemers aan een panelstudie die zich verbonden voelen aan een geloofsgemeenschap, of dit in het verleden voelden. Bij hen is nagevraagd of zij seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt, waarbij alle ervaringen in kaart zijn gebracht: enerzijds ongeacht de herkomst van de dader (binnen of buiten de geloofsgemeenschap), anderzijds van alleen binnen de geloofsgemeenschap.

Van alle deelnemers die zich verbonden voel(d)en aan een geloofsgemeenschap heeft 39% van de deelnemers gedurende het leven een vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt, ongeacht waar de dader vandaan komt. Het aandeel vrouwen (57%) is hoger dan het aandeel mannen (20%).

Uit de resultaten blijkt verder dat deelnemers die zich verbonden voel(d)en aan een geloofsgemeenschap vaker rapporteren ooit seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader van buiten de geloofsgemeenschap te hebben meegemaakt (totaal 60% van de ervaringen) dan door een dader van binnen de geloofsgemeenschap (totaal 12% van de ervaringen; al dan niet in leidinggevende functies; 27% weet het niet en 1% wil het liever niet zeggen). Meer gedragingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag met een dader vanuit de religieuze gemeenschap betreffen mannelijke slachtoffers (16%) dan vrouwelijke slachtoffers (11%). Ook betreffen meer gedragingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een voorganger/geestelijk leider mannelijke slachtoffers (11%) dan vrouwelijke slachtoffers (3%). Deze verschillen zijn statistisch significant. Het aantal gerapporteerde ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag door een dader vanuit de geloofsgemeenschap was zo laag, dat het uitsplitsen naar de negen geloofsgemeenschappen niet zinnig was en niet is gedaan.

a Hoeveel mensen melden zich als slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen en waar melden zij zich?

In het onderhavige onderzoek is geen zicht gekomen op het totaal aantal mensen dat zich als slachtoffer meldt. Binnen christelijke gemeenschappen kunnen slachtoffers zich melden bij één van de zes christelijke meldpunten. Er wordt door deze meldpunten echter geen eenduidige wijze van registratie van meldingen gehanteerd, wat het onmogelijk maakt om aan te duiden om hoeveel meldingen het precies gaat binnen deze gemeenschappen. Ook bij instanties zoals politie of Slachtofferhulp Nederland wordt niet geregistreerd wat de religieuze achtergrond is van melders van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

b Hoeveel mensen zijn bereid aangifte te doen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen?

De meeste deelnemers geeft aan geen behoefte te hebben aan politiecontacten na het seksueel grensoverschrijdende gedrag door een dader uit de geloofsgemeenschappen. Na ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren is acht keer aangegeven dat dit wel zo is, na ongewenst online seksueel contact twee keer, na aanranding 9 keer en na verkrachting 15 keer. Ongeveer de helft van die deelnemers wilde daarbij zowel melding als aangifte doen. Als reden om melding dan wel aangifte te doen werd veelal genoemd dat de dader gestopt en gestraft moest worden (totaal 14 keer genoemd).

c Zijn deze (aantallen) meldingen en aangiften in de afgelopen twintig jaar veranderd?

Als naar de afgelopen twintig jaar wordt gekeken (2005 t/m 2024), is te zien dat het percentage gerapporteerde seksueel grensoverschrijdende gedragingen (alle typen bij elkaar opgeteld) fluctueert: 2005 t/m 2009: 10%; 2010 t/m 2014: 18%; 2015 t/m 2019: 10% en 2020 t/m 2024: 6%. Daarbij is het wel nodig te vermelden dat ten tijde van de dataverzameling het kalenderjaar 2024 op de helft was, dat verklaart ten minste ten dele het lage percentage in de periode 2020 t/m 2024. De rest van de ervaringen zijn langer dan twintig jaar geleden (47%) of er is gerapporteerd dat men niet meer wist wanneer de ervaring precies was (9%).

14.2.3 Hulpvraag van slachtoffers

De derde doelstelling van dit onderzoek is inzicht krijgen in de hulpvraag van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Bij deze derde doelstelling zijn de volgende (deel)onderzoeksvragen geformuleerd:

Onderzoeksvraag 3: Wat is de hulpvraag van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen? Welke hulpbehoeften van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen zijn er in binnen- en buitenland?

In de panelstudie zijn verschillende hulpbehoeften naar voren gekomen. Zo vertellen de meeste slachtoffers over het seksueel grensoverschrijdende gedrag aan anderen, dit geldt voor alle vier de vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (range 54%-67%). De behoefte aan verdere hulp varieert, waarbij er meer hulpbehoeften zijn naarmate het type seksueel grensoverschrijdend gedrag in ernst toeneemt. Na ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren hebben de meeste deelnemers

geen behoefte aan verdere hulp (54%), na ongewenst online seksueel contact hebben evenveel deelnemers wel als geen behoefte aan verdere hulp (44%), terwijl dit na de ernstigere vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag vaker zo is (59% na aanranding, 74% na verkrachting). De hulp die ze zoeken is veelal psychische hulp (22%-34%), ondersteuning van familie en vrienden (19%-22%) of behoefte aan informatie (31%). Af en toe wordt hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen gezocht, dit gebeurt in 13% van de gevallen. Hulp vanuit de religieuze gemeenschap is in 15% van de gevallen gezocht. Het leeuwendeel van de deelnemers geeft aan geen behoefte te hebben aan politiecontacten na het seksueel grensoverschrijdende gedrag (melding en/of aangifte).

Dit sluit deels aan bij de hulpvragen die genoemd werden in interviews met slachtoffers en hulpverleners. Slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen hebben verschillende hulpvragen, die deels overeenkomen met die van slachtoffers buiten een religieuze context en deels daarvan afwijken. Daarbij zijn er verschillende domeinen van factoren die het ontstaan, praten over, de gevolgen en het verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context kunnen beïnvloeden. Deze factoren kunnen op hun beurt de hulpvraag van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden. Zo hebben ook slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context behoefte aan seculiere geestelijke gezondheidszorg, zoals behandeling voor het trauma, het verdriet en de rouw om alles wat er is gebeurd. De factoren die invloed uitoefenen op de omgang met deze slachtoffers zijn genoemd in de beantwoording van de eerste onderzoeksvraag.

De gesproken hulpverleners signaleren daarnaast domeinen van factoren die invloed kunnen hebben het ontstaan van, praten over, de gevolgen van en het verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context. Deze worden hier kort benoemd.

De factoren die invloed kunnen hebben op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn: de eerder besproken strikte seksuele norm, het gebrek aan seksuele voorlichting, rechtvaardiging uit naam van een god, religie of religieus leider (‘God wil dit zo’) en misbruik van aanzien en macht.

Factoren die het praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag volgens de hulpverleners kunnen beïnvloeden zijn ten eerste de dynamiek rond seksueel grensoverschrijdend gedrag, waarmee wordt bedoeld dat de religieuze gemeenschap kan worden gezien als de omstander, in de driehoek: dader, slachtoffer en omstander, die alle drie betrokken zijn bij het seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ten tweede kan er angst zijn voor religieuze consequenties, zoals het oordeel van God. Ten derde, verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke slachtoffers, waarbij jongens het vaker moeilijker vinden over seksueel grensoverschrijdend gedrag te praten en dit tevens later doen, kan ervoor zorgen dat er te weinig aandacht is voor mannelijke slachtoffers. Ten vierde, het taalgebruik van hulpverleners dient goed te worden afgestemd op de slachtoffers, die veelal niet gewend zijn openlijk over gezonde seksualiteit te praten, laat staan over seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ten vijfde kan de strikte seksuele moraal het praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden. Ten zesde, het willen voorkomen van reputatieschade voor de religieuze gemeenschap, al helemaal als dit daders betreft met veel aanzien en/of macht, kan eraan bijdragen dat slachtoffers zich niet uitspreken. Ten zevende kan ook het willen voorkomen van reputatieschade voor jezelf of je familie praten over seksueel

grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden. Tot slot signaleren hulpverleners dat de angst voor het verliezen van de religieuze gemeenschap kan meespelen in het niet willen praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context.

De gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen breed zijn en op vele leefgebieden optreden, aldus de hulpverleners. Zo zijn verschillende psychische, lichamelijke, emotionele en seksuele gevolgen bekend. Bij slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context kan daarin extra meespelen dat er religieus trauma optreedt, waarbij slachtoffers in een geloofscrisis terecht kunnen komen en gaan twijfelen aan hun geloof. Ook een verstoorde seksuele ontwikkeling kan plaatsvinden, als het seksueel (kinder)misbruik plaatsvindt op jonge leeftijd en de gezonde ontwikkeling doorkruist. Een identiteitscrisis bij slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen kan optreden als dit slachtoffer in een gesloten gemeenschap is opgegroeid en zijn hele leven is verweven met deze gemeenschap. Dit kan betekenen dat slachtoffers op verschillende momenten opnieuw behoefte hebben aan erkenning, aandacht en ondersteuning, vergelijkbaar met de behandeling van een chronische ziekte.

Tot slot zijn er factoren die van invloed kunnen zijn op het verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Enerzijds kan er steun van de geloofsbeleving worden ondervonden, net als vanuit de religieuze gemeenschap. Dat beide ook een andere, negatieve kant kunnen hebben, is toegelicht in de beantwoording van onderzoeksvraag 1. Anderzijds kan het centrale begrip ‘vergeving’ vanuit de religie een belangrijk thema zijn, maar dit kan voor slachtoffers juist een ingewikkeld concept zijn, omdat het vergeven van de dader nogal wat van hen vraagt en een langdurig proces kan zijn, als dit al wordt bereikt.

Volgens respondenten uit de hulpverlening zijn er zeven aandachtspunten voor de hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context waarmee goed tegemoet gekomen kan worden aan de specifieke hulpbehoeften van deze slachtoffers.

Ten eerste is het vaak zo dat de seculiere hulpverlening niet kan voorzien in alle bestaande hulpbehoeften. Zo kan er behoefte zijn aan religieuze duiding van hetgeen slachtoffers is overkomen, waar de ggz over het algemeen minder of geen kennis van heeft en experts met kennis over religie wel. Anderzijds is het ook niet altijd mogelijk hulp voor psychische stoornissen te krijgen bij hulpverleners met kennis over religie, die weer wel te vinden is in de ggz. Beide typen hulpverlening kunnen elkaar, mits goed afgestemd, aanvullen.

Ten tweede is dat lotgenotencontact (van slachtoffer tot slachtoffer) en hulp vanuit ervaringsdeskundigen (een slachtoffer die zijn ervaring inzet bij de hulp van anderen) kan helpen om de specifieke religieuze context en betekenis van het seksueel grensoverschrijdende gedrag nader te kunnen duiden en het seksueel grensoverschrijdend gedrag te verwerken. Vanuit beide typen contact kan er meer herkenning, begrip en een luisterend oor zijn voor hetgeen er is gebeurd en de impact die dit heeft gehad, zonder dat er veel hoeft te worden uitgelegd. Daardoor voelen slachtoffers zich op hun gemak en daarmee kan begrip en heling ontstaan. Dit wordt bevestigd door de slachtoffers in dit onderzoek.

Ten derde kan er behoefte bestaan aan religieuze duiding voor hetgeen de slachtoffers is overkomen. Daarbij willen ze weten hoe ze het seksueel grensoverschrijdend gedrag

moeten duiden en wat (religieuze) consequenties kunnen zijn van het seksueel grensoverschrijdend gedrag, bijvoorbeeld voor hun toekomstige relaties en hun morele reputatie. Met name erkenning van en duiding door religieuze leiders wordt hierbij als waardevol ervaren, maar ook ruimte voor het bespreken van religieuze thematiek in seculiere hulpverlening is gewenst. Het ontbreken hiervan kan herstel juist belemmeren. In aanvulling hierop gaven slachtoffers aan dat (formele) erkenning van het seksueel grensoverschrijdende gedrag vanuit de religieuze gemeenschap één van de grootste hulpbehoeften is. Gebrek hieraan kan gevoelens van isolatie, onbegrip en verlies van houvast vergroten, en het herstel bij sommige slachtoffers belemmeren.

Ten vierde kan zingeving en identiteitsontwikkeling aan de orde zijn. Slachtoffers vonden deze zingeving voor een groot deel, en in veel gevallen uitsluitend, in de religie. Dat kon praktisch zijn, elke dag van de week werd bijvoorbeeld met een religieuze activiteit gevuld, maar ook 'de zin van het leven' werd in de religie gevonden. Na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context kan dit aan het wankelen worden gebracht en leiden tot religieus trauma en/of verraadtrauma en (deels) verlies van de religieuze gemeenschap. Dan moet er opnieuw een weg worden gevonden in zingeving en in sommige gevallen het ontwikkelen van de identiteit en het sociale vangnet buiten de religieuze gemeenschap. Dit speelt des te meer als iemand onderdeel uitmaakte van een hechte en/of gesloten gemeenschap.

Ten vijfde is het volgens de respondenten nodig dat er betere voorlichting komt over seksualiteit, seksuele gezondheid en seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen, zodat dit laatste beter kan worden voorkomen en het bespreekbaar maken van ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag verbeterd kan worden.

Ten zesde zijn er vijf randvoorwaarden aangegeven voor passende hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context: vergoeding en betere beschikbaarheid van gespecialiseerde hulp, cultuursensitief werken, hanteren van passend taalgebruik, en afstemmen op seksuele normen en waarden van de religieuze gemeenschap.

Tot slot de aangiftebereidheid. Dit is niet altijd de meest passende weg voor slachtoffers volgens de hulpverleners, maar als het slachtoffer dit zelf de beste manier vindt, dan geven de hulpverleners aan diegene te zullen bijstaan. Ook in het geval dat er geen veroordeling plaatsvindt, kan dit traject bijdragen aan herstel, doordat sommige slachtoffers erkenning krijgen voor hun ervaring in het contact met politie en justitie, omdat zij bijvoorbeeld het gevoel hebben geloofd te worden ondanks het ontbreken van voldoende bewijs. Er kan echter ook secundaire victimisatie plaatsvinden, waardoor het verwerkingsproces voor het slachtoffer juist ingewikkelder wordt. Slachtoffers in dit onderzoek hebben beide ervaringen bevestigd en noemen aanvullend de wens om in dergelijke procedures, net als dat dit hun wens is in hulpverlening en de interne procedures van de religieuze gemeenschappen, een volwaardige stem te hebben en serieus genomen te worden.

14.2.4 Veranderingen omgang en hulpverlening

De vierde doelstelling van dit onderzoek is inzicht krijgen in de omgang met en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Bij deze vierde doelstelling zijn de volgende (deel)onderzoeksvragen geformuleerd:

Onderzoeksvraag 4: Hoe is de omgang met en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen en buiten religieuze gemeenschappen veranderd en hoe wordt tegenwoordig omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen in binnen- en buitenland?

a Welke ontwikkelingen en veranderingen hebben de afgelopen twintig jaar plaatsgevonden?

De meeste onderzochte religieuze gemeenschappen laten de afgelopen twintig jaar (2005-2020) een groei in bewustzijn over seksueel grensoverschrijdend gedrag en de bijbehorende dynamieken en factoren zien, vergelijkbaar met deze ontwikkeling in de bredere samenleving. Dit heeft in sommige gemeenschappen geleid tot het ontwikkelen van specifiek beleid, zoals voorlichting, interne procedures, vertrouwenspersonen en meldpunten. Deze meldpunten bieden slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in veel onderzochte christelijke gemeenschappen zowel een luisterend oor, advies en doorverwijzing naar passende hulp als uitleg over en begeleiding bij een klachtenprocedure. Het verschilt per religieuze gemeenschap hoe vergevorderd deze ontwikkelingen zijn. Voor een overzicht van deze ontwikkelingen per gemeenschap wordt verwezen naar de tussenconclusies van de betreffende hoofdstukken. De beantwoording van deze onderzoeksvraag vindt hier meer overkoepelend plaats.

i In de communicatie over seksueel grensoverschrijdend gedrag?

Veel onderzochte religieuze gemeenschappen zijn, althans in de officiële beleidsdocumenten, verschoven van het bespreken van seksueel grensoverschrijdend gedrag als een relationeel of seksueel probleem naar een machtsprobleem waarvoor de gemeenschap zelf ook verantwoordelijkheid draagt. De voorlichting hierover is de afgelopen twintig jaar toegenomen, met name in christelijke gemeenschappen, onder meer met de oprichting van meldpunten en stichting Veilige Kerk. Er wordt via deze wegen geïnvesteerd om dit bewustzijn ook op lokaal niveau te laten groeien.

ii In het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag?

Het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag staat in de onderzochte religieuze gemeenschappen nog in de kinderschoenen. Hoewel in de christelijke gemeenschappen stichting Veilige Kerk specifiek is opgericht om voorlichting te geven over seksueel grensoverschrijdend gedrag, en in de meeste van deze gemeenschappen preventief beleid bestaat (onder meer vanuit de meldpunten), fungeren veel religieuze gemeenschappen nog reactief: zij komen pas in actie wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag al heeft plaatsgevonden. In de protocollen en interne procedures ligt hier de meeste nadruk op.

iii In de bejegening van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag?

Veel van de onderzochte religieuze gemeenschappen benadrukken in hun formele beleid dat veiligheid in de gemeenschap voorop staat en het slachtoffer een primaire plek en rol moet hebben in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Er is de afgelopen twintig jaar in veel van deze gemeenschappen specifiek gewerkt aan de toegankelijkheid van bijvoorbeeld procedures en meldpunten voor slachtoffers. De praktijk blijkt weerbarstiger. Zowel de gemeenschapscultuur als de interne procedures kunnen nog worden verbeterd om slachtoffers erkenning, genoegdoening en een

volwaardige rol te geven. Nog altijd geven de meeste slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag met een dader verbonden aan de geloofsgemeenschap aan uiteindelijk de religieuze gemeenschap te verlaten, onder meer vanwege onvoldoende erkenning vanuit de religieuze gemeenschap.

b Zijn eventuele ontwikkelingen en veranderingen te relateren aan specifieke gebeurtenissen, zoals nieuwe wetgeving, aanbevelingen van onderzoekscommissies, grote media-aandacht, of interne motivatie om te veranderen?

De toegenomen aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen lijkt het gevolg te zijn van een samenspel van verschillende factoren over tijd. Ten eerste hebben ervaringsverhalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de protestantse kerken en de RKK in de jaren ’90 al geleid tot de eerste ontwikkelingen van meldpunten en intern beleid binnen deze kerken. Ten tweede hebben onthullingen van seksueel (kinder)misbruik binnen de Rooms-Katholieke Kerk in de media, de politieke aandacht en het onderzoek van de Commissie-Deetman niet alleen gezorgd voor structurele herzieningen van het beleid en de interne procedures van de RKK zelf, maar indirect ook via externe onderzoeken van onder meer Tear en Movisie op protestantse kerken en de evangelische en pinksterbeweging (wat uiteindelijk leidde tot de oprichting van stichting Veilige Kerk).

Ten derde hebben ook meer individuele meldingen, ervaringen van slachtoffers die zich uitspreken en bredere maatschappelijke ontwikkelingen bijgedragen aan veranderingen in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de onderzochte religieuze gemeenschappen. De invloed van de MeToo-beweging heeft hierbij gezorgd voor een toegenomen maatschappelijke aandacht en gevoeligheid voor dit onderwerp, wat ook binnen religieuze contexten doorwerkt. Op verschillende manieren heeft dit bijgedragen aan de opkomst van initiatieven en discussies rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag, waaronder online en gemeenschapsgerichte bewegingen zoals #churchtoo en #mosquemetoo, die de bespreekbaarheid van het onderwerp verder hebben vergroot.

Tegelijkertijd zijn er ook gebeurtenissen die geen invloed gehad lijken te hebben op de onderzochte religieuze gemeenschappen, hoewel dit mogelijk wel te verwachten was. Zo hebben de misbruikschandalen binnen de Rooms-Katholieke Kerk en het uitgebreide onderzoek van de Commissie-Deetman er niet toe geleid dat andere religieuze gemeenschappen of religieuze (onderwijs)instellingen vergelijkbaar intern onderzoek uitvoerden naar de omvang van seksueel grensoverschrijdend gedrag in hun eigen achterban. Het is onduidelijk wat de oorzaak is dat sommige gebeurtenissen wel, en andere gebeurtenissen geen invloed hebben gehad.

c Hoe wordt door overheden omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen? Is er sprake van een landelijk meldpunt?

Binnen de reikwijdte van dit onderzoek is geen zicht gekomen op de omgang van de Nederlandse overheid met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. In opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid is per 1 januari 2025 wel het landelijke Hulppunt Onder Controle gestart voor slachtoffers van onveiligheid en dwingende controle binnen (gesloten) groepen. Hoewel slachtoffers uit de onderzochte gemeenschappen hier mogelijk gebruik van kunnen maken, sluit het

doel van dit hulppunt minder aan bij een groot deel van in dit rapport de onderzochte gemeenschappen.

De beantwoording van onderzoeksvraag 5 (welke algehele conclusies getrokken kunnen worden op basis van onderzoeksvragen 1-4) is geïntegreerd in de conclusies (paragraaf 14.3.1).

14.3 Conclusies, discussie en aanbevelingen

14.3.1 Conclusies

Overkoepelende conclusie
Seksueel grensoverschrijdend gedrag is op zichzelf geen uniek fenomeen, ook in niet-religieuze sectoren wordt dit gerapporteerd. Het huidige onderzoek laat zien dat de meeste ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag door mensen die zich verbonden voelen of voelden aan een religieuze gemeenschap door een dader van buiten de religieuze gemeenschap gebeuren, in mindere mate komt de dader vanuit de religieuze gemeenschap. Wat de religieuze context waarin het seksueel grensoverschrijdend gedrag wel uniek maakt, en waarom die aparte aandacht verdient, is de mate waarin dergelijke ervaringen en de gevonden risicofactoren verweven zijn met het moreel-religieuze kader (onder andere de gemeenschappelijke geloofsovertuigingen, het wereldbeeld en denken over goed en kwaad) waarbinnen leden van een religieuze gemeenschap functioneren. Religie en religieuze gemeenschappen kunnen mensen zingeving, houvast, gemeenschapszin en identiteit geven, wat rechtstreeks aangetast kan worden wanneer in deze context seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt. Dit kan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in deze context isoleren en de gevolgen van het seksueel grensoverschrijdende gedrag versterken en compliceren, door onder meer religieus trauma en verraadtrauma. Dit geldt met name wanneer de verbondenheid met de religieuze gemeenschap groot is en de dader ook verbonden is aan deze gemeenschap. In die gevallen kunnen veel leefgebieden worden aangetast na het seksueel grensoverschrijdend gedrag, waarmee de impact groot kan zijn.

Het bewustzijn over seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen is in de afgelopen twintig jaar (2005-2025) in veel religieuze gemeenschappen in Nederland toegenomen. Het kan echter uitdagend zijn om dit bewustzijn ook bij lokale gemeenschappen te laten toenemen en interne procedures en beleid voor slachtoffers te ontwikkelen dan wel toereikend laten zijn. Uit het onderzoek blijkt dat ruimhartig tijd en ruimte maken voor erkenning van en recht doen aan de ervaring van slachtoffers belangrijk is, maar in de praktijk niet altijd vanzelfsprekend is voor religieuze gemeenschappen. Hulpverlening beschikt daarnaast op dit moment niet altijd over voldoende kennis over de impact van de religieuze context bij slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen om hier goed bij aan te sluiten en/of de beschikbare gespecialiseerde hulpverlening is beperkt en slecht toegankelijk.

Deze overkoepelende conclusie valt uiteen in de volgende deelconclusies.

Deelconclusies
1 Ten minste tien thema’s kunnen de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen beïnvloeden. Deze

thema's komen voort uit drie overkoepelende domeinen: seksualiteit en gender, organisatiestructuur en gemeenschap, en interne procedures. Elk van deze thema's kent meerdere beïnvloedende factoren.

De vastgestelde thema's rondom seksualiteit zijn seksuele moraal (zoals geen seks buiten het huwelijk), bespreekbaarheid van seksualiteit (zoals enkel moralistisch praten over seks), en normatieve genderrollen (zoals mannen als leiders en beperkte macht van vrouwen). De vastgestelde thema's rondom organisatiestructuur en gemeenschap zijn de organisatiestructuur (zoals overkoepelende of lokale besluitvorming), religieus leiderschap (zoals religieuze autoriteit), gemeenschapscultuur (zoals angst voor verlies van een veilige geestelijke familie) en geloofsovertuigingen (zoals zonde en vergeving). De vastgestelde thema's rondom interne procedures zijn een aantal knelpunten in de interne procedures zelf (zoals de positie van het slachtoffer), zorg en hulp vanuit religieuze gemeenschappen (zoals pastorale zorg), en de verhouding tot regulier recht en seculiere procedures (zoals de scheiding van kerk en staat).

2 De meeste ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag door deelnemers aan de panelstudie die zich verbonden voelen of voelden aan een religieuze gemeenschap, zijn gepleegd door een dader *van buiten* de religieuze gemeenschap (39% van alle ervaringen). Hieronder zijn meer vrouwen (57%) dan mannen (20%). De deelnemers rapporteren daarnaast dat 12% van de seksueel grensoverschrijdend gedragingen die zij hebben ervaren, zijn gepleegd door een dader *van binnen* de religieuze gemeenschap (al dan niet in leidinggevende functies). Hieronder zijn meer mannen (16%) dan vrouwen (11%).

3 Na seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen kunnen slachtoffers religieus trauma (specifieke (bijv. psychisch of existentieel) die samenhangt met religieuze overtuigingen en/of de religieuze context) en/of verraadtrauma (specifieke schade opgelopen door een veilig en betrouwbaar geachte personen of instituten, zoals een religieuze gemeenschap) ervaren, dat bovenop de brede gevolgen die ook bij andere typen seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomen (zoals psychische, lichamelijke en seksuele gevolgen). Daarbij werden door de slachtoffers in dit onderzoek vergelijkbare thema's genoemd als de thema's die bij visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen spelen: steun bij persoonlijke en gedeelde geloofsbeleving, pastorale zorg en visie op seculiere hulpverlening (zorg en hulp vanuit religieuze gemeenschappen), *victim blaming* (gemeenschapscultuur), seksuele moraal, normatieve genderrollen, en organisatiestructuur en religieus leiderschap. Door de specifiek religieuze context van het seksueel grensoverschrijdende gedrag hebben deze slachtoffers aanvullende hulpbehoeften: behoefte aan het bespreekbaar maken van het religieuze deel van hun ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag in zowel de religieuze gemeenschap als seculiere hulpverlening, behoefte aan (formele)erkenning vanuit de religieuze gemeenschap en behoefte aan autonomie in zowel seculiere hulpverlening als interne procedures van religieuze gemeenschappen. De slachtoffers in dit onderzoek geven aan dat dergelijke passende hulp moeilijk te vinden is.

4 Hulpverleners in dit onderzoek identificeren vier manieren waarop de religieuze context van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen van invloed kan zijn. Daarbinnen kunnen verschillende factoren een rol spelen. De invloed van de religieuze context ziet op: het ontstaan van seksueel

grensoverschrijdend gedrag (zoals gebrek aan seksuele voorlichting), het praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag (zoals angst voor religieuze consequenties), de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (zoals religieus trauma) en het verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag (zoals steun aan de geloofsbeleving).

Hulpverleners signaleren daarnaast zeven punten die helpend kunnen zijn bij adequate hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen: afstemming tussen seculiere hulpverlening en religieuze of levensbeschouwelijke experts, lotgenotencontact en inzet van ervaringsdeskundigen, religieuze duiding, zingeving en identiteitsontwikkeling, betere seksuele voorlichting in religieuze gemeenschappen, randvoorwaarden voor passende hulpverlening (vergoeding, cultuursensitief werken, passend taalgebruik, afstemming op seksuele normen en waarden), en aansluiten bij behoeften rond aangiftebereidheid.

5 Media-aandacht, maatschappelijke ontwikkelingen en specifieke casussen lijken in de afgelopen twintig jaar (2005–2025) te hebben bijgedragen aan een grotere bespreekbaarheid van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de onderzochte religieuze gemeenschappen. Dergelijke gebeurtenissen gingen in veel gemeenschappen gepaard met meer aandacht voor bewustwording, meldingsbereidheid en preventie. Deze zowel publieke als interne aandacht lijkt samen te hangen met de bespreekbaarheid binnen religieuze gemeenschappen en de meldingsbereidheid van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag, hoewel onduidelijk blijft waarom sommige gebeurtenissen geen of minder invloed lijken te hebben. Daarnaast is in de afgelopen vijf jaar de aanpak in veel onderzochte gemeenschappen verschoven van reactief naar preventief handelen, met meer voorzieningen rond voorlichting en training (bijvoorbeeld van vertrouwenspersonen).

14.3.2 Discussie

Veel van de factoren die in dit onderzoek naar voren komen, zijn niet uniek voor religieuze gemeenschappen. Factoren zoals macht, afhankelijkheid, hiërarchie, sociale controle, schaamte en zorgen over reputatieschade spelen ook een rol in andere contexten waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt, zoals gezinnen, scholen, sportverenigingen, zorginstellingen en militaire organisaties. Eerder onderzoek laat zien dat dergelijke factoren van invloed kunnen zijn op het ontstaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag, de bespreekbaarheid hiervan en de manier waarop organisaties en gemeenschappen ermee omgaan (de Vries et al., 2017; Giebels et al., 2018; Dekker et al., 2019; De Wildt et al., 2023).

Het huidige onderzoek brengt naar voren dat deze beïnvloedende factoren binnen religieuze gemeenschappen daarnaast vaak verweven zijn met wat in deze studie wordt aangeduid als een moreel-religieus kader. Hiermee wordt niet verwezen naar één vaststaand geheel van overtuigingen, maar naar de wijze waarop gebeurtenissen, relaties en gedrag betekenis krijgen in het licht van uiteenlopende religieuze normen en waarden. De concrete invulling hiervan kan verschillen tussen religieuze tradities, gemeenschappen en individuen. Opvattingen over goed en kwaad, schuld, vergeving, verantwoordelijkheid, seksuele moraal en religieuze autoriteit kunnen daarbij richting geven aan de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag krijgen daardoor niet alleen

betekenis door de gebeurtenis zelf, maar ook door de sociale en morele kaders waarin deze worden ervaren (Kleinman, 1988; Csordas, 1994; Good, 2013). Zo kan een religieuze leider binnen religieuze gemeenschappen niet alleen een organisatorische of sociale rol en macht hebben, maar ook worden gezien als drager van religieuze kennis, traditie en spiritueel gezag. Hierdoor is seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context complexer dan in seculiere contexten, en kunnen bestaande machtsverhoudingen of seksueel grensoverschrijdend gedrag worden gerechtvaardigd of gebagatelliseerd met religieuze argumenten. De meerwaarde van dit onderzoek ligt daarom vooral in het begrijpen van de specifieke betekenissen die binnen religieuze contexten kunnen worden toegekend aan ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en de factoren die daarmee samenhangen, en de manier waarop dit de visie op, omgang met en de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen beïnvloeden.

De specifieke religieuze dynamiek

De bevindingen van dit onderzoek laten zien dat seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen voor sommige slachtoffers gevolgen kan hebben die verder reiken dan de psychische, lichamelijke en seksuele gevolgen die ook in andere contexten worden beschreven. Religieuze gemeenschappen vormen voor veel mensen niet alleen een sociaal netwerk, maar ook een bron van zingeving, identiteit, veiligheid, morele oriëntatie en verbondenheid. Wanneer seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt binnen deze context, kunnen daardoor meerdere levensdomeinen tegelijkertijd worden geraakt. Binnen dit kader blijkt dat elementen die normaal gesproken steun, troost of houvast bieden – zoals gebed, religieuze bijeenkomsten, geloofsbeleving of het deel uitmaken van een hechte gemeenschap – na een ervaring van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context onder druk kunnen komen te staan. Hierdoor kunnen niet alleen sociale relaties worden geraakt, maar ook belangrijke bronnen van zingeving en steun. Wanneer deze bronnen verbonden zijn met dezelfde context waarin het grensoverschrijdende gedrag plaatsvond, kan dit herstel en coping bemoeilijken (Pargament, 2002; Rudolfsson, 2019). Daarbij komt dat de mate van verbondenheid aan een religieuze gemeenschap een bepalende rol kan spelen, hoe intensiever deze verbondenheid, hoe intensiever de impact kan zijn.

Een volgend belangrijk thema dat naar voren werd gebracht door een respondent betreft de betekenis van morele reputatie binnen religieuze gemeenschappen: de wijze waarop iemand binnen een gemeenschap wordt gewaardeerd op basis van veronderstelde deugdzaamheid, betrouwbaarheid en naleving van morele normen (Ermers, 2018). Wanneer iemand wordt geassocieerd met een gebeurtenis die als moreel problematisch wordt beschouwd, kan dit gevolgen hebben voor sociale erkenning, vertrouwen en groepslidmaatschap (Ermers, 2018). In termen van Goffman (1963) gaat het hierbij om de manier waarop sociale identiteit mede tot stand komt in interactie met oordelen en reacties van de sociale omgeving. Slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze gemeenschap kunnen daardoor geraakt worden in hun sociale identiteit.

Slachtoffers kunnen ook te maken krijgen met sociale uitsluiting door de geloofsgemeenschap, gevoelens van schaamte of zelfcensuur, bijvoorbeeld doordat zij hun ervaringen of gedrag aanpassen om negatieve sociale reacties of reputatieschade te voorkomen. Dit kan bijvoorbeeld versterkt worden wanneer binnen een gemeenschap sterke normen bestaan rondom seksuele zuiverheid of maagdelijkheid, waardoor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag het gevoel kunnen krijgen niet meer te voldoen aan deze morele verwachtingen. Ook familieleden en

andere betrokkenen kunnen negatieve gevolgen ervaren, doordat de impact van het seksueel grensoverschrijdende gedrag kan doorwerken in het bredere sociale netwerk en de gemeenschap en zich niet beperkt tot het directe slachtoffer. Dit sluit aan bij wat Goffman (1963) aanduidt als *courtesy stigma*, waarbij stigma zich uitbreidt naar personen die met de gestigmatiseerde persoon worden geassocieerd, zoals familieleden, partners of andere naasten. Het gaat hier om een breder sociaal mechanisme dat niet specifiek is voor religieuze gemeenschappen, maar ook in andere sociale verbanden kan optreden. Tegelijkertijd kan het concept van morele reputatie en (*courtesy*)stigma binnen religieuze contexten wel een specifieke invulling krijgen, doordat het is ingebed in het bovengenoemde moreel-religieuze kader waarin sociale waardering en morele beoordeling vaak nauw verweven zijn met opvattingen over deugdzaamheid, geloofsbeleving en, in het bijzonder, seksuele moraal.

De bevindingen suggereren daarmee dat seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze contexten voor sommige slachtoffers kan leiden tot een dubbele breuk. Enerzijds kan sprake zijn van een breuk in sociale relaties, bijvoorbeeld in vertrouwen, verbondenheid en deelname aan de geloofsgemeenschap (gedeelde geloofsbeleving). Anderzijds kan sprake zijn van een breuk in zingeving, geloofsbeleving en het morele kader waarbinnen ervaringen worden geïnterpreteerd (persoonlijke geloofsbeleving). Hoewel ook slachtoffers buiten religieuze contexten existentiële ontwrichting kunnen ervaren, laten de resultaten zien dat deze ontwrichting binnen religieuze gemeenschappen verweven kan raken met geloof, religieuze identiteit en de relatie tot de gemeenschap. Hierdoor raakt seksueel grensoverschrijdend gedrag niet alleen het individu, maar ook diens religieuze en sociale inbedding.

Implicaties voor hulpverlening, bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag en herstel

Dit onderzoek laat daarmee zien dat de hulpvraag van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze contexten breder is dan individueel psychologisch herstel en mede wordt gevormd door sociale, relationele en religieuze factoren. De onderzochte literatuur, slachtoffers en hulpverleners beschrijven behoeften die betrekking hebben op erkenning door religieuze autoriteiten, het omgaan met geloofsvragen, religieuze betekenisgeving, en de sociale gevolgen van het verlies of de spanning binnen bestaande gemeenschapsrelaties. Herstel vindt dus niet alleen plaats binnen het individu, maar wordt mede gevormd in interactie met de sociale en morele context waarin iemand is ingebed. Dit sluit aan bij antropologische literatuur waarin wordt benadrukt dat traumatische ervaringen (zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag) niet uitsluitend als individuele gebeurtenissen kunnen worden begrepen, maar mede worden gevormd door sociale relaties, culturele betekeniskaders en morele verwachtingen binnen de context waarin mensen leven (Hollan, 2013; Good, 2013; Kleinman, 1988).

Daarnaast maakt dit onderzoek duidelijk dat erkenning voor slachtoffers meer omvat dan formele excuses of juridische afhandeling, hoewel dit er voor sommige slachtoffers onderdeel van kan uitmaken. Slachtoffers en literatuur beschrijven dat juist de reactie van de gemeenschap, religieuze leiders of organisaties, zoals kerken, klachtencommissies en religieuze koepelorganisaties, van grote invloed is op het herstelproces na seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze bevinding sluit aan bij het concept van *institutional betrayal* (Freyd, 2013), waarbij niet alleen het grensoverschrijdende gedrag zelf schadelijk is, maar ook het uitblijven van bescherming, erkenning of passende ondersteuning door de organisatie of gemeenschap waarvan dit juist werd verwacht.

Hoewel erkenning en steun ook belangrijke factoren zijn in het herstelproces van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag buiten religieuze contexten (Campbell et al., 2009), laat het huidige onderzoek zien dat deze behoefte binnen religieuze contexten soms een extra dimensie krijgt. Voor sommige slachtoffers raakt seksueel grensoverschrijdend gedrag ook het vertrouwen in de geloofsgemeenschap, religieuze autoriteiten of het religieuze kader waarmee zij betekenis geven aan hun leven. Ook kunnen slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag worden geconfronteerd met existentiële vragen als wie ben ik, waar hoor ik bij, en wie of wat kan ik nog vertrouwen. Deze vragen zijn niet uniek voor religieuze contexten en kunnen ook voorkomen na ingrijpende gebeurtenissen in seculiere contexten, maar krijgen binnen religieuze contexten vaak een specifieke lading doordat zij sterker verweven zijn met geloof, gemeenschap, wereldbeeld en morele betekenisgeving. Dit sluit aan bij de eerder beschreven dubbele breuk, waarin zowel sociale relaties als zingeving onder druk komen te staan.

In dergelijke gevallen kan erkenning vanuit religieuze leiders of de gemeenschap een belangrijke betekenis krijgen, omdat deze actoren voor betrokkenen niet alleen een organisatorische, maar ook een morele en spirituele rol vervullen. Wanneer aandacht voor morele, sociale of religieuze gevolgen ontbreekt, kunnen slachtoffers zich onvoldoende gezien voelen in de volle omvang van hun ervaring. Dit kan bijdragen aan gevoelens van teleurstelling, uitsluiting of hernieuwde machteloosheid, waardoor slachtoffers in sommige gevallen noodgedwongen afstand nemen van de gemeenschap waarin het seksueel grensoverschrijdende gedrag plaatsvond.

Eerder onderzoek laat zien dat het zoeken van hulp en het delen van ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag worden beïnvloed door sociale reacties, normatieve kaders en de verwachte gevolgen van het delen daarvan (Ullman, 2010; Campbell et al., 2009). Binnen religieuze contexten kunnen deze gevolgen een bredere reikwijdte hebben, omdat zij de religieuze verbondenheid en positie binnen de gemeenschap kunnen raken. Juist omdat de gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag zich kunnen uitstrekken tot sociale relaties, gemeenschapsverbanden en religieuze verbondenheid, kan ook het zoeken van hulp of het doen van een melding en aangifte niet uitsluitend worden begrepen als individuele beslissingen. Het bespreekbaar maken van ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag kan bijvoorbeeld gepaard gaan met spanningen binnen relaties, verlies van sociale steun of onzekerheid over de eigen positie binnen de geloofsgemeenschap. Vanuit dit perspectief hangen drempels voor het zoeken van hulp, melding en aangifte ook samen met de mogelijke gevolgen die aan die stap worden verbonden.

Daarbij komt uit dit onderzoek naar voren dat slachtoffers binnen religieuze contexten niet altijd beschikken over de taal of kaders om hun ervaringen als seksueel grensoverschrijdend gedrag te herkennen en bespreekbaar te maken. Binnen sommige religieuze gemeenschappen is seksuele voorlichting vooral gericht op normen rondom toegestaan en niet-toegestaan seksueel gedrag, terwijl onderwerpen zoals seksuele ontwikkeling, grenzen en grensoverschrijding minder aandacht krijgen. Hierdoor kunnen ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag moeilijker worden herkend, benoemd of gedeeld. Eerder antropologisch en sociaalwetenschappelijk onderzoek laat zien dat de manier waarop mensen spreken over lichaam, seksualiteit en lijden wordt gevormd door sociale en culturele kaders (Good et al., 2013; de Jong & Reis, 2013; Scheper-Hughes, 1992; Das, 2007). Binnen dit bredere kader laat met name onderzoek naar seksueel grensoverschrijdend gedrag zien dat ook de duiding en

bespreking daarvan tevens contextueel is ingebed (Day, 2015; Gilligan & Akhtar, 2006). Wanneer slachtoffers hun ervaringen moeilijk kunnen verwoorden, kan dit mede de stap naar hulpverlening, melding of aangifte bemoeilijken.

Samenvattend laten de bevindingen in dit onderzoek zien dat slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze contexten een complexe hulpvraag hebben, die niet alleen psychologisch, maar ook sociaal, relationeel en religieus van aard is. Seculiere hulpverlening, die vaak individueel en psychologisch is georiënteerd, sluit hier niet altijd volledig op aan. Ondersteuning binnen religieuze gemeenschappen kan ook tekortschieten wanneer de nadruk vooral ligt op het herstel van de gemeenschap of op processen van vergeving en berouw tussen betrokkenen, terwijl verwerking van het trauma zelf minder centraal staat (Rudolfsson & Tidefors, 2015). In sommige gemeenschappen kan bovendien sprake zijn van terughoudendheid ten aanzien van professionele hulp, zowel bij het doorverwijzen naar als bij het accepteren daarvan. Tegelijkertijd kan religieuze ondersteuning, zoals pastorale hulp, juist waardevol zijn, bijvoorbeeld doordat deze bijdraagt aan zingeving, betekenisgeving en het omgaan met religieuze en existentiële vragen die door de gebeurtenis worden opgeroepen. De resultaten in dit onderzoek suggereren dat effectieve ondersteuning vaak een combinatie vraagt van psychologische, sociale en religieuze dimensies, waarbij afstemming tussen deze vormen van hulp belangrijk kan zijn. Daarbij is tevens van belang dat de regie ligt bij het slachtoffer en maatwerk vereist is, doordat er individuele verschillen bij slachtoffers in hulpbehoeften bestaan.

Bewustwording, erkenning en verandering

Meerdere respondenten in dit onderzoek benadrukken dat preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag belangrijk is, maar dat daarnaast ook de wijze waarop hiermee wordt omgegaan wanneer het zich voordoet van doorslaggevend belang is. Het uitsluitend religieus benaderen van seksueel grensoverschrijdend gedrag kan het risico vergroten op *spiritual bypass* (spirituele omzeiling): het vermijden of onvoldoende adresseren van psychologische, sociale of structurele problemen door deze vooral in spirituele termen te duiden (Cashwell et al., 2000; Picciotto et al., 2018). Dit kan zich bijvoorbeeld uiten in een sterke nadruk op gebed, vergeving of geestelijke groei, terwijl professionele hulp, bescherming van slachtoffers of organisatorische maatregelen minder aandacht krijgen. Ook religieuze gemeenschappen zelf kunnen hierin een rol spelen, bijvoorbeeld door leden te ontmoedigen hulp buiten de eigen gemeenschap te zoeken, niet tijdig door te verwijzen naar professionele hulpverlening of een negatieve houding uit te dragen tegenover vormen van hulp buiten de religieuze context.

In de literatuur wordt verder beargumenteerd dat de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in geloofsgemeenschappen niet uitsluitend binnen religieuze of morele kaders moet worden geplaatst, maar ook expliciet moet worden benaderd als een maatschappelijk en juridisch probleem (Ormskerk et al., 2025). Een dergelijke bredere benadering kan ruimte bieden voor vormen van erkenning, gerechtigheid en genoegdoening (Veerman, 2005; Commissie-Deetman, 2011). Tegelijkertijd laten de bevindingen in dit rapport zien dat in sommige onderzochte geloofsgemeenschappen al sprake is van toegenomen aandacht en een bredere benadering van seksueel grensoverschrijdend gedrag, waarbij ook ruimte wordt gezocht voor professionele hulpverlening en externe expertise naast religieuze duiding.

Dit onderzoek laat verder zien dat binnen de meeste onderzochte geloofsgemeenschappen aandacht bestaat voor preventie en voor het belang van

erkenning en genoegdoening voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Wat in de gepresenteerde tijdlijnen zichtbaar wordt, is dat de omgang met en visie op seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de onderzochte religieuze gemeenschappen geen statisch gegeven is, maar zich geleidelijk ontwikkelt mede onder invloed van bredere maatschappelijke veranderingen. Toegenomen aandacht in media, politiek en wetenschappelijk onderzoek heeft ook binnen religieuze gemeenschappen beweging veroorzaakt. Dit laat zien dat dergelijke gemeenschappen niet losstaan van de samenleving, maar juist worden beïnvloed door veranderend maatschappelijk bewustzijn met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag. Tegelijkertijd lijkt verandering binnen religieuze gemeenschappen een geleidelijk en soms moeizaam proces te zijn. Het is daarom niet onverwacht dat dergelijke veranderingen tijd kunnen kosten en in sommige gevallen achter kunnen lopen op bredere maatschappelijke ontwikkelingen. Hierbij kan worden opgemerkt dat dit mogelijk samenhangt met complexe organisatiestructuren en besluitvormingsprocessen binnen deze gemeenschappen, waardoor veranderingen zich vaak langzaam kunnen voltrekken.

Religieuze gemeenschappen laten in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag verschillende spanningsvelden zien. Enerzijds bestaat binnen veel religieuze contexten de overtuiging dat seksueel grensoverschrijdend gedrag erkend moet worden, slachtoffers beschermd moeten worden en dat verantwoording over interne procedures noodzakelijk is. De mate waarin dit ook daadwerkelijk leidt tot meer transparantie verschilt echter per religieuze gemeenschap. Anderzijds kunnen zorgen over reputatieschade, interne verhoudingen en het behoud van vertrouwen en loyaliteit binnen de religieuze gemeenschap een rol spelen in de wijze waarop beleid en procedures worden vormgegeven en hoe verantwoordelijkheid wordt genomen.

Binnen deze context valt op dat de focus van intern beleid en procedures in de Rooms-Katholieke Kerk, protestantse kerken en evangelische en pinksterbeweging vooral gericht is op de zogenoemde ‘pastorale relaties’. Deze gemeenschappen beschouwen zichzelf als verantwoordelijk voor de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag wanneer dit plaatsvindt binnen een kerkelijke gezagsrelatie, zoals tussen een religieus leider en een gemeenschapslid. Omdat seksueel grensoverschrijdend gedrag ook kan plaatsvinden buiten deze relaties, maar wel binnen de religieuze gemeenschap – zoals tussen leden onderling, binnen het huwelijk of incest in een familie binnen de gemeenschap – is het van belang dat religieuze gemeenschappen aandacht hebben voor hun eigen rol in preventie, signalering en interne procedures rondom dergelijk gedrag. Dit is des te relevanter omdat in de protestantse kerken het bewustzijn over seksueel grensoverschrijdend gedrag nota bene begon met een publicatie over incest (Imbens & Jonker, 1985). Bovendien wordt in interne procedures vaak uitsluitend gesproken over de dader en het slachtoffer, waardoor de religieuze gemeenschap als sociale en institutionele context die mede van invloed is op het ontstaan, de beleving en de afhandeling van het grensoverschrijdende gedrag, buiten beeld blijft.

Binnen religieuze contexten kan een aanvullende spanning ontstaan doordat de gemeenschap vaak wordt gezien als een moreel en spiritueel veilige ruimte. Wanneer daar seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt, kan dit niet alleen leiden tot sociale en institutionele vragen, maar ook tot aantasting van religieuze geloofwaardigheid en morele legitimiteit, en tot existentiële of geloofsvragen. Religieuze gemeenschappen lijken daarbij soms geneigd om, waar zij vroeger vaak het idee ‘dit komt bij ons niet voor’ hanteerden (Van den Berg-Seiffert, 2015), tegenwoordig eerder te denken: ‘wat hebben we het goed voor elkaar’ (expert #4).

Er is een protocol, er zijn vertrouwenspersonen aangesteld, er is mogelijk een onafhankelijke klachtenprocedure ingericht en er wordt een VOG overlegd bij nieuwe aanstellingen. Hoewel dit belangrijke stappen kunnen zijn, schuilt hierin het risico op wat ook wel de 'moraliteitsparadox' wordt genoemd (Ellemers & De Gilder, 2025). Organisaties die moreel verantwoorde keuzes en goed handelen nastreven – waaronder religieuze gemeenschappen in bepaalde opzichten kunnen worden geplaatst – kunnen gevoelig zijn voor het niet (h)erkennen van eigen onethisch handelen en voor terughoudend of defensief reageren wanneer dit ter sprake wordt gebracht. Dat kan bijvoorbeeld zichtbaar worden wanneer slachtoffers negatieve ervaringen hebben met interne procedures of wanneer kritiek ontstaat op beleidswijzigingen. De eigen intenties worden immers als goed beschouwd. Net zoals eerder het idee 'dit komt bij ons niet voor', kan ook deze overtuiging zinvolle reflectie op het eigen handelen en het werkelijk luisteren naar slachtofferervaringen in de weg staan. Mogelijk verklaart dit waarom reeds uitgevoerde onderzoeken – zoals Van Dam en Eitjes (1994), Commissie-Deetman (2011), Van den Berg-Seiffert (2015), Boet et al. (2011), Krikken-Hoogendoorn (2018), Gezamenlijke vergadering van de synoden NHK, GKN en ELK (1998), Studiedeputaatschap Seksueel misbruik in pastoraat (2002), Van den Bos et al. (2019), evenals buitenlands onderzoek zoals de Royal Commission into Institutional Responses to Child Abuse Australia (2015, 2016, 2017a, 2017b) – nauwelijks hebben geleid tot breed zelfonderzoek bij de religieuze gemeenschappen vanuit de gedachte: 'dit zou bij ons ook wel eens zo kunnen werken' (m.u.v. de protestantse kerken).

Tot slot hebben geloofsgemeenschappen de wettelijke vrijheid hun eigen organisatie vorm te geven, evenals hun interne omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Tegelijkertijd laten de bevindingen zien dat de hulpbehoeften van slachtoffers breder zijn dan alleen de interne procedures, maar bijvoorbeeld ook zien op psychische en sociale ondersteuning. Daarmee is de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context ingebed in bredere sociale, culturele, religieuze en relationele contexten en niet uitsluitend vorm te geven door de geloofsgemeenschappen zelf. Daarmee zal te allen tijde gezamenlijk moeten worden opgetrokken tegen het optreden van seksueel grensoverschrijdend gedrag en moet worden afgestemd tussen de verschillende betrokken partijen om op verschillende momenten aan verschillende behoeften van slachtoffers te kunnen voldoen.

14.3.3 Aanbevelingen praktijk

Tenzij anders vermeld gelden de hier beschreven aanbevelingen voor alle religieuze gemeenschappen en/of slachtoffers en/of hulpverleners.

Overheid

1 In dit rapport zijn thema's en factoren naar voren gekomen die de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen kunnen beïnvloeden en zien op de verhouding tussen de overheid, rechtspraak en religieuze gemeenschappen. Deze thema's en factoren bieden aanknopingspunten om de samenwerking tussen overheid en religieuze gemeenschappen ten aanzien van het voorkomen van en de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen verder vorm te geven. Hierbij dient uiteraard de scheiding tussen kerk en staat in acht gehouden te worden. Om dit te doen wordt een actieve inspanning van alle betrokken partijen gevraagd: religieuze gemeenschappen, religieuze leiders, leden van lokale religieuze gemeenschappen en de overheid. Zo kunnen gemeenschappen met meer ervaring en voorzieningen

tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag andere gemeenschappen inspireren en op weg helpen bij het instellen van dergelijke voorzieningen. De overheid kan dit proces faciliteren door verschillende partijen samen te brengen en waar mogelijk (financiële) middelen en expertise beschikbaar te stellen, zoals het subsidiëren van trainingen, (kerk)juridische hulp bij het ontwikkelen van interne procedures en voor het inrichten vaneen meldpunt of deze te professionaliseren, et cetera. Het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken kan hier bijvoorbeeld een helpend platform voor zijn, van waaruit deze samenwerking verder wordt vormgegeven, hoewel daarbinnen niet alle religieuze gemeenschappen in Nederland vertegenwoordigd zijn. Om die reden verdient het aanbeveling te verkennen hoe deze en andere bestaande overlegstructuren kunnen worden verbreed, zodat een groter aantal religieuze gemeenschappen daarin vertegenwoordigd is.

2 Sommige in dit rapport vastgestelde thema's die een rol spelen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen, zoals normatieve genderrollen en factoren in de organisatiestructuur en leiderschap, betreffen dynamieken die ook bij seksueel grensoverschrijdend gedrag in andere contexten kunnen voorkomen, zoals in de sportwereld en het bedrijfsleven. Aandacht voor deze thema's in die sectoren van alle betrokken partijen kunnen ook in die context helpen om seksueel grensoverschrijdend gedrag verder aan te pakken.

Religieuze gemeenschappen

Omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag

1 Om de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag te verbeteren, zouden alle religieuze gemeenschappen tenminste specifiek beleid, een meldpunt en een klachtenprocedure tot hun beschikking moeten hebben. Bij het inrichten van beleid over seksueel grensoverschrijdend gedrag en het opzetten van een meldpunt zouden religieuze gemeenschappen het beleid en de meldpunten van christelijke gemeenschappen kunnen raadplegen, die reeds veel ervaring daarmee hebben.
2 Religieuze gemeenschappen zouden externe, onafhankelijke begeleiding moeten inregelen voor lokale gemeenschappen die te maken krijgen met seksueel grensoverschrijdend gedrag, waarbij expertise op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen aanwezig is. Op deze manier kunnen lokale gemeenschappen beter ondersteund worden wanneer zij met seksueel grensoverschrijdend gedrag in hun midden te maken krijgen. De inrichting van gemeentebegeleiding in de protestantse kerken, waarbij een stuurgroep wordt gevormd om het bestuur van de lokale gemeenschap te ondersteunen, kan hierbij geraadpleegd worden.
3 Voor een goede omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag moet het waarborgen van slachtofferbelangen in interne procedures en het nemen van concrete beschermende maatregelen tegen daders de focus zijn. De werkwijze van het OM vanuit slachtofferpresumptie (je bent slachtoffer tot het tegendeel wordt bewezen) kan daarbij helpend zijn.
4 Voor een goede omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag moet in de (seksuele) voorlichting in de religieuze gemeenschap ook de vraag centraal staan hoe de gemeenschap voor iedereen een (op seksueel gebied) veilige plek is, alsook ruimte zijn voor voorlichting over gezonde seksuele ontwikkeling en seksuele weerbaarheid.
5 Religieuze gemeenschappen, en met name leiders van deze gemeenschappen, zouden kritisch moeten kijken naar de uitwerking die sommige interpretaties en toepassingen van geloofsovertuigingen kunnen hebben op slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag, alsook de wijze waarop een gemeenschap omgaat met

seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dergelijke risico's zouden actief besproken moeten worden binnen religieuze gemeenschappen.

6 Religieuze leiders kunnen een waardevolle rol spelen bij bewustwording over en het stimuleren van een goede omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in hun religieuze gemeenschap. Daarom zouden zij hier tijdens centrale activiteiten van de religieuze gemeenschap, zoals de vrijdagpreek of kerkdienst, expliciet en publiekelijk aandacht aan moeten geven. Bovendien kan dit bijdragen aan erkenning van de ervaring van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de gemeenschap.

Kennis over seksueel grensoverschrijdend gedrag

7 Beroepsopleidingen en nascholing voor religieuze leiders zouden een structureel aanbod over seksueel grensoverschrijdend gedrag en machtsverhoudingen in een religieuze gemeenschap moeten bieden. Hiervoor kan (in het geval van christelijke gemeenschappen) bestaande kennis en expertise binnen bijvoorbeeld stichting Veilige Kerk en de christelijke meldpunten geraadpleegd worden.

8 Voor een verdere professionalisering van preventie, procedures en eventueel onderzoek zouden religieuze gemeenschappen meer structureel financieel moeten investeren in, of fondsen werven voor, nieuwe of bestaande initiatieven zoals (medewerkers van) de christelijke meldpunten en stichting Veilige Kerk.

Interne procedures

9 Om slachtoffers serieus te nemen, hun veiligheid te waarborgen en belangen te behartigen, zouden religieuze gemeenschappen die een interne (klachten)procedure kennen de genoemde knelpunten en voorwaarden om een procedure te starten in deze procedures (zoals een verjaringstermijn) kunnen aanpakken om hun eigen interne (klachten)procedure daarmee te verbeteren.

10 De interne procedures van religieuze gemeenschappen zien nu voornamelijk op gezagsrelaties (pastorale relaties). Dit betreft niet alle gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag die kunnen voorkomen in religieuze gemeenschappen. Om de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen leden van de gemeenschap waar geen gezagsrelatie speelt te verbeteren, zoals leden onderling, binnen het huwelijk of incest in een familie binnen de gemeenschap, kunnen religieuze gemeenschappen ook aan dit type slachtoffers ondersteuning en begeleiding bieden.

11 Om slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag te beschermen en de meldingsbereidheid te verhogen, zouden religieuze gemeenschappen moeten onderzoeken hoe zij een mogelijkheid kunnen creëren om anonieme klachten te onderzoeken en de anonimiteit van slachtoffers kunnen waarborgen in interne procedures.

12 Om onderzoeksmogelijkheden en interne evaluatie over het verloop van interne procedures en de genomen maatregelen tegen daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen te bevorderen, zouden gegevens daarover geanonimiseerd beschikbaar moeten zijn voor de gemeenschappen zelf en voor wetenschappelijke onderzoekers. Daarmee kan zicht komen op verbetermogelijkheden in de interne procedures en genomen maatregelen.

Omgang met daders

13 Om de beoordeling van de mogelijke terugkeer van daders van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze (leiderschaps)functie zo objectief mogelijk te maken, zouden religieuze gemeenschappen externe en onafhankelijke

(psychologische of psychiatrische) beoordeling van mogelijke risico's op herhaling van seksueel grensoverschrijdend gedrag moeten implementeren in de procedures die deze terugkeer mogelijk maken. Dit helpt de kans op herhaling te verlagen.

14 Om religieuze gemeenschappen goed te informeren over een eventueel verleden van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij het aanstellen van nieuwe medewerkers zou het helpend zijn om, zowel een VOG als een vergelijkbare interne controle uit te kunnen laten voeren bij de religieuze gemeenschappen. Een dergelijke controle kan (geanonimiseerd) inzicht geven in de uitkomst van eventueel doorlopen klachtenprocedures en genomen (tucht)maatregelen die in relatie staan tot de beoogde functie. Dit kan religieuze gemeenschappen helpen een goede afweging te maken bij de aanstelling van een nieuwe medewerker, omdat een VOG alleen ziet op strafrechtelijke veroordelingen en niet op eventueel opgelegde maatregelen binnen interne procedures van religieuze gemeenschappen.

Omgang met slachtoffers

15 Om slachtoffers erkenning te geven, zouden religieuze gemeenschappen specifiek slachtofferbeleid moeten ontwikkelen waarin het ruimhartig geven van tijd en ruimte aan de ervaringen van slachtoffers centraal staat. Erkenning geven is meestal geen eenmalige actie, maar kan een langdurig proces zijn, waarin het slachtoffer telkens de regie moet kunnen houden over herstel en compensatie. Daarin moet tevens ruimte zijn voor maatwerk, omdat slachtofferbehoeften en -belangen verschillen.

16 Religieuze gemeenschappen zouden actief moeten samenwerken met slachtoffers om, als zij daartoe bereid zijn, hun persoonlijke ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context (ook met genoemde factoren zoals gender en seksualiteit) binnen de gemeenschap te delen. Dit kan bijdragen aan het normaliseren van een serieus en open gesprek over het onderwerp en andere slachtoffers aanmoedigen te praten over seksueel grensoverschrijdend gedrag en passende hulpverlening te zoeken. Bovendien kan het bijdragen aan het verbeteren van het behartigen van slachtofferbelangen in intern beleid en procedures van religieuze gemeenschappen.

17 Voor het verbeteren van de omgang met specifiek mannelijke slachtoffers en het verbreken van het taboe op mannelijk slachtofferschap van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen zouden mannen in de gemeenschap het voortouw moeten nemen in het genereren van aandacht voor het onderwerp, waarbij specifiek ruimte gecreëerd wordt voor ervaringsverhalen van mannen. Hierdoor kan de openheid over en het verwerken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in deze doelgroep worden bevorderd.

Hulpverlening

1 Om de specifieke kenmerken en gevolgen van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen meer bekend te maken bij hulpverleners, zou kennis hierover vanuit het huidige rapport kunnen worden aangeboden in een training aan behandelaren. Hiervoor kan bijvoorbeeld gebruikgemaakt worden van de Academie van het Centrum Seksueel Geweld, die zich richt op het bevorderen van de expertise van behandelaren. Dit centrum heeft bovendien een landelijk dekkend netwerk voor hulpverlening aan (elk type) slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag, waardoor deze slachtoffers beter kunnen worden behandeld.

2 Beroepsopleidingen voor hulpverleners zouden een structureel aanbod over (trauma)behandeling na seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze en culturele context moeten bieden en/of een gespecialiseerd supervisieaanbod.

3 Slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze context kunnen op verschillende momenten opnieuw behoefte hebben aan erkenning, aandacht en ondersteuning, vergelijkbaar met de behandeling van een chronische ziekte. Dit speelt meer bij seksueel kindermisbruik en/ het seksueel grensoverschrijdende gedrag langdurig en in de persoonlijke sfeer plaatsvond. Dat kan eraan bijdragen te begrijpen dat dergelijk trauma niet snel is op te lossen en een slachtoffer hier soms een leven lang door beïnvloed wordt.
4 Biedt religiesensitieve hulpverlening, waarbij zoveel mogelijk met erkenning en respect wordt omgegaan met het taalgebruik (zoals reinheid, zonde, schuld en schaamte, eer, etc.) en de normen en waarden van de (gemeenschap van de) slachtoffers, en wees hier niet veroordelend over. Verdiep je vooraf in deze culturele en religieuze context van de cliënt, en heb weet van de verschillende religieuze stromingen en gemeenschapsdynamieken, waarbij stereotypering moet worden voorkomen. Dit bevordert de behandelrelatie tussen hulpverlener en cliënt.
5 Om ervoor te zorgen dat specifiek mannelijke slachtoffers over hun ervaring kunnen en durven spreken, zou bijzondere aandacht voor deze doelgroep in de hulpverlening op zijn plek zijn. Het delen van hun ervaringsverhalen kan hierbij helpend zijn.
6 Wanneer slachtoffers een religieuze gemeenschap hebben verlaten, kunnen sommige factoren (zoals geloofsovertuigingen) uit de gemeenschap nog steeds een rol spelen en in sommige gevallen het opbouwen van een leven buiten de gemeenschap compliceren. Specifieke hulp bij het opnieuw ontwikkelen van iemands identiteit en sociale netwerk, alsook praktische zaken zoals uitleg over bijvoorbeeld hoe verkiezingen werken of het vinden van woonruimte kunnen dit vergemakkelijken.
7 Seculiere hulpverlening zou religieuze leiders, geestelijk verzorgers of pastoraal werkers kunnen betrekken bij de behandeling van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze gemeenschap, om slachtoffers zo meer tegemoet te kunnen komen in hun (eventuele) behoefte aan hulp bij zingevingsvragen of het geven van duiding aan hun ervaring, die door het seksueel grensoverschrijdende gedrag zijn ontstaan. Hulpverleningsinstanties zouden hiervoor vooraf een netwerk kunnen opbouwen van personen die hiervoor inzetbaar zijn. Andersom zouden religieuze gemeenschappen sneller moeten verwijzen naar de seculiere hulpverlening voor de hulp bij vooral psychische problematiek die zij niet kunnen oplossen.
8 Sommige in dit rapport genoemde factoren (zoals normatieve genderrollen, factoren in de organisatiestructuur, leiderschap) betreffen dynamieken die ook in andere contexten kunnen voorkomen, zoals de sportwereld en het bedrijfsleven. De kennis in dit rapport kan hulpverleners ook ondersteunen bij het begeleiden van slachtoffers uit dergelijke contexten.

Meldpunten
Deze aanbeveling betreft meldpunten die (nu of in de toekomst) zijn verbonden aan religieuze gemeenschappen.

1 Voor het verkrijgen van inzicht en overzicht in het aantal en type meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, alsmede de religieuze achtergrond van slachtoffers en de afhandeling van meldingen, zouden meldpunten een eenduidige, consequente en geanonimiseerde registratie van meldingen moeten bijhouden.
2 Om de ondersteuning aan slachtoffers te verbeteren zouden meldpunten ruimhartig moeten omgaan met binnenkomende meldingen, en bijvoorbeeld ook slachtoffers bijstaan bij wie het seksueel grensoverschrijdende gedrag lang geleden heeft

plaatsgevonden of waarbij geen sprake was van een pastorale relatie (zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen leden onderling, binnen het huwelijk of bij incest in een familie binnen de religieuze gemeenschap).

3 Om de toegang van slachtoffers tot passende ondersteuning te bevorderen zou er één landelijk informatiepunt moeten zijn om met vragen over seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context terecht te kunnen (bijvoorbeeld bij het Centrum Seksueel Geweld). Zo kunnen slachtoffers, indien nodig, ook doorverwezen worden naar ondersteuning die aansluit bij hun individuele behoeften en specifieke religieuze achtergrond (zoals een specifiek meldpunt).

4 Om de ondersteuning vanuit meldpunten te waarborgen zouden meldpunten moeten zorgen voor vervanging bij uitval (bijv. door ziekte) van haar medewerkers. Hiervoor moeten financiële middelen beschikbaar gemaakt worden, wat onder meer (deels) geborgd kan worden door meer structurele financiering vanuit de religieuze gemeenschappen die door het meldpunt worden bediend.

14.3.4 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Op basis van dit onderzoek worden drie richtingen voor vervolgonderzoek onderscheiden, aangevuld met enkele verdiepende deelthema's.

1 Om beter inzicht te krijgen in de omvang, aard en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen, is verdiepend en vergelijkend onderzoek nodig. Dit kan zich richten op afzonderlijke religieuze tradities, maar wel op een vergelijkbare onderzoeksmethodiek. Hierbij kan onderzoek zich richten op:

   - kleinere, lokale en minder zichtbare gemeenschappen (zoals lokale gemeenschappen binnen grotere koepelorganisaties, huisgemeenten en groepen) en de aanwezigheid van risicofactoren daarin;
   - religieuze stromingen die in dit onderzoek beperkt aan bod kwamen (zoals hindoeïstische en joodse gemeenschappen en bepaalde migrantenkerken);
   - nog niet meegenomen koepelorganisaties binnen grotere stromingen.

2 Een tweede belangrijke onderzoekslijn betreft verdiepend onderzoek naar de institutionele context van religieuze gemeenschappen en hun omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Hierbij kan onderzoek zich richten op:

   - de wijze waarop interne procedures rondom meldingen en klachten functioneren, inclusief dossier- en trajectonderzoek;
   - de rol van internationale verbanden binnen religieuze organisaties;
   - de mogelijkheden en grenzen van verantwoordelijkheid, aansprakelijkheid en overheidsingrijpen in relatie tot de scheiding tussen kerk en staat;
   - de positie van aan religieuze gemeenschappen verwante instellingen, zoals onderwijs-, jeugd- en hulporganisaties.

3 Een derde onderzoekslijn richt zich op de menselijke ervaring en de impact van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze contexten, evenals mogelijke beschermende en herstellende factoren. Hierbinnen is verder onderzoek wenselijk naar:

   - de ervaringen van slachtoffers, maar ook van omstanders zoals familie en vrienden;
   - de motieven en ervaringen van daders;
   - de rol van religie, pastorale zorg en geestelijke begeleiding bij herstel en trauma;
   - de bespreekbaarheid van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen leiderschapsstructuren en opleidingen van religieuze leiders, inclusief de omgang met risicofactoren en geloofsinterpretaties.

14.4 Methodologische reflecties

Combinatie van onderzoeksmethoden
In dit onderzoek is gekozen voor een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve methoden, om zowel zicht te krijgen op hoe vaak seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt in verschillende religieuze gemeenschappen, als op de ervaringen en betekenissen die daaraan worden toegekend en de mogelijke factoren die daarop invloed hebben. De bevindingen van dit onderzoek vragen om een zorgvuldige interpretatie. De panelstudie biedt vooral zicht op de gerapporteerde ervaringen en de frequentie van seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar geeft beperkt inzicht in de context waarin deze ervaringen plaatsvinden en de manier waarop ze worden beleefd. Het kwalitatieve deel vult dit aan door dieper in te gaan op de omstandigheden en factoren die de ervaring van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze contexten beïnvloeden. Hieruit wordt duidelijk dat de context waarin dergelijk gedrag plaatsvindt van grote invloed is op hoe slachtoffers hun ervaringen interpreteren, erover spreken en deze verwerken. Lage aantallen van gerapporteerde ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag betekenen niet automatisch dat de impact of complexiteit van deze ervaringen beperkt is; juist de kwalitatieve bevindingen maken zichtbaar dat de beleving diepgaand en complex kan zijn.

In het kwalitatieve deel is gesproken met verschillende typen respondenten, waaronder slachtoffers, hulpverleners, experts en vertegenwoordigers van religieuze gemeenschappen. Deze variatie aan perspectieven heeft bijgedragen aan een rijk beeld van het onderwerp. Tegelijkertijd is het van belang te erkennen dat deze perspectieven niet neutraal zijn. Alle respondenten spreken vanuit hun eigen positie, ervaringen en verantwoordelijkheden, wat invloed kan hebben op hoe zij het probleem definiëren, duiden en prioriteren. Zo kunnen vertegenwoordigers van religieuze gemeenschappen bijvoorbeeld meer nadruk leggen op interne processen die al zijn ingericht, terwijl slachtoffers andere aspecten centraal stellen, zoals erkenning en impact. Ook experts en hulpverleners benaderen het onderwerp vanuit specifieke professionele kaders. Dit betekent dat de bevindingen niet moeten worden opgevat als één eenduidige werkelijkheid, maar als een samenkomst van verschillende perspectieven die elkaar aanvullen, maar soms daarin ook spanning of verschil laten zien. Juist deze verschillen bieden inzicht in de complexiteit van het onderwerp.

Focus op factoren
Een belangrijke methodologische keuze was om meerdere religieuze gemeenschappen te betrekken, in plaats van te focussen op één specifieke religieuze gemeenschap. Deze keuze maakte het mogelijk om overkoepelende risico- en beschermende factoren en terugkerende dynamieken in kaart te brengen, evenals verschillen en overeenkomsten tussen contexten. Tegelijkertijd brengt deze keuze ook een beperking met zich mee; door een relatief groot aantal verschillende gemeenschappen te includeren, was het mogelijk om een breder beeld te schetsen, maar kon minder diepgaand worden ingezoomd op de specifieke kenmerken, lokale structuren en contextuele dynamieken van afzonderlijke gemeenschappen. Ook bestaan er veel onderlinge verschillen tussen de religieuze gemeenschappen in dit rapport, wat wordt beïnvloed door complexe culturele, historische en theologische invloeden. Deze variatie geldt niet alleen voor de drie besproken religies onderling (boeddhisme, christendom en islam): ook binnen deze religies bestaan veel verschillende stromingen die de religie op hun eigen unieke wijze interpreteren. Dit maakt dat zelfs op lokaal niveau individuele religieuze gemeenschappen binnen dezelfde religie kunnen verschillen, wat de reden is dat de resultaten niet per definitie op dezelfde wijze naar al deze lokale gemeenschappen gegeneraliseerd kunnen worden. Het doel van het onderzoek is daarmee vooral het identificeren van overkoepelende factoren en dynamieken met betrekking tot de omgang met en visie op seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen, en niet zozeer op het bepalen van de mate waarin deze in individuele geloofsgemeenschappen kunnen spelen.

Representativiteit
De mate van toegang tot en vertegenwoordiging van verschillende religieuze gemeenschappen binnen het onderzoek liep uiteen. Zo waren sommige groepen, zoals kleinere gemeenschappen binnen de evangelische en pinksterbeweging en boeddhistische gemeenschap, relatief beperkt vertegenwoordigd. De gesproken vertegenwoordigers van onder andere koepelorganisaties zoals de BUN en VPE vertegenwoordigen bovendien slechts een deel van deze gemeenschappen, waardoor geen volledig beeld kan worden gegeven van deze gemeenschappen. Ook was de toegang tot islamitische gemeenschappen beperkter, wat invloed kan hebben gehad op de mate waarin ervaringen en perspectieven uit deze contexten zijn meegenomen. Daarnaast bieden onderzochte interne procedures rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag veelal zicht op religieuze koepelorganisaties, terwijl de daadwerkelijke omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak op lokaal niveau plaatsvindt.

Dit betekent dat de bevindingen niet voor alle religieuze gemeenschappen in gelijke mate representatief zullen zijn, en dat bepaalde lokale dynamieken mogelijk onderbelicht blijven. Tegelijkertijd was het doel van dit onderzoek niet om een uitputtend beeld te geven van afzonderlijke gemeenschappen, maar om overkoepelende factoren en patronen in kaart te brengen die een rol kunnen spelen in de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Binnen die benadering is er juist ook ruimte voor variatie tussen gemeenschappen, waarbij de aard en mate van verschillen afhankelijk kunnen zijn van specifieke lokale, culturele en organisatorische contexten.

Panelstudie
Hoewel in het huidige onderzoek een poging is gedaan een beeld te schetsen van het aantal keer dat seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt in verschillende religieuze gemeenschappen, en welke beschermende en risicofactoren binnen deze

gemeenschappen daarbij een rol spelen, kunnen deze resultaten niet gegeneraliseerd worden naar de hele Nederlandse bevolking en alle bestaande religieuze gemeenschappen. Dit komt doordat er voor de panelstudie geen representatieve steekproef van de religieuze Nederlandse bevolking kon worden getrokken, omdat niet van alle Nederlanders de religieuze achtergrond bekend is. Bij de gebruikte panels is bovendien al een bepaalde selectie van de Nederlandse bevolking geweest en vervolgens is de religieuze achtergrond bekeken, in relatie tot het aantal gerapporteerde ervaringen. Verder zijn er geen seksueel grensoverschrijdende gedragingen gerelateerd aan religieuze gemeenschappen bij Nederlanders die zich niet verbonden voelen/hebben gevoeld aan religieuze gemeenschappen in beeld gekomen. Deze zijn er mogelijk naast de besproken cijfers dus ook. Een voordeel van de huidige werkwijze is dat alle religieuze gemeenschappen gelijktijdig, op dezelfde wijze, met dezelfde definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag, met dezelfde onderzoeksmethode, met dezelfde leeftijdsgrenzen, over dezelfde onderzoeksperiode, met dezelfde operationalisatie van gelovig en verbondenheid aan de religieuze gemeenschap zijn bevraagd, waarmee de cijfers uit het huidige onderzoek tussen de gemeenschappen te vergelijken zijn. Daarbij geldt ook dat de beperkingen bij het verzamelen van gegevens over het aantal keer dat seksueel grensoverschrijdend gedrag in relatie tot religieuze gemeenschappen voorkomt, voor alle religieuze gemeenschappen gelijk zijn.

Interviews
Ondanks de grote hoeveelheid interviews die zijn gehouden ten behoeve van dit onderzoek, betekent dit niet noodzakelijkerwijs dat alle informatie boven tafel is gekomen noch dat alle resultaten te generaliseren zijn naar alle religieuze gemeenschappen, slachtoffers, of hulpverleners. Zo is het aantal geïnterviewde slachtoffers enerzijds niet voldoende om representatief te zijn voor alle slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Anderzijds zijn de verhalen en perspectieven van slachtoffers die niet of nauwelijks over hun ervaringen (kunnen) spreken in dit onderzoek niet aan bod gekomen. De weergave van deze data dient daarom met name ter illustratie van de besproken thematiek: om een concreet beeld te schetsen van daadwerkelijk geleefde ervaringen. Ook de interviews met vertegenwoordigers van de religieuze gemeenschappen kunnen niet worden gezien als uitputtende informatie over de gemeenschappen die zij vertegenwoordigen. Zij spreken uit eigen ervaring over vooral overkoepelende gemeenschappen, waardoor deze bevindingen niet automatisch voor alle lokale gemeenschappen van een bepaalde religie gelden. De interviews met experts, vertegenwoordigers van de christelijke meldpunten en hulpverleners hebben daarentegen een groter bereik en zijn meer representatief: zij hebben veel kennis van de problematiek en/of spreken over ervaringen met verschillende slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag waarmee hun informatie een beter beeld geeft. Net als bij ander onderzoek gebaseerd op interviewgegevens blijft de groep geïnterviewden alsnog beperkt tot de gesproken personen, waardoor waardevolle kleur is gegeven aan de resultaten, maar deze niet perse voor alle (lokale) religieuze gemeenschappen binnen de onderzochte religies ook gelden.

Literatuur en documentenonderzoek
Voor het literatuuronderzoek is gebruikgemaakt van diverse bronnen. Hierbij zijn zowel Engelstalige (buitenlandse) als Nederlandse onderzoeken geraadpleegd om een internationaal en nationaal perspectief te verkrijgen. Naast wetenschappelijke literatuur is er ook documentenonderzoek gedaan om het interne beleid en de protocollen van verschillende religieuze gemeenschappen en meldpunten in kaart te

brengen, en veranderingen in deze richtlijnen over de afgelopen twintig jaar (2005-2025) te analyseren. Dit documentenonderzoek richtte zich op interne bronnen van de religieuze gemeenschappen zoals protocollen, handboeken, richtlijnen, jaarverslagen en notulen van algemene ledenvergaderingen. De beschikbaarheid van deze documenten varieerde sterk per gemeenschap: sommige bronnen zijn aangeleverd door vertegenwoordigers van de verschillende gemeenschappen, terwijl andere via de officiële websites van de gemeenschappen vrij toegankelijk zijn. Weer andere religieuze gemeenschappen beschikken echter over weinig tot geen interne (openbare) documenten of wilden deze niet met de onderzoekers delen. Hoewel de aanpak van dit documentenonderzoek voor elke religieuze gemeenschap dus gelijk was, zijn niet alle soorten bronnen voor elke gemeenschap gevonden of waren deze niet beschikbaar. Bijvoorbeeld, als reacties van gemeenschappen op bepaalde maatschappelijke gebeurtenissen (zoals de uitzending van BOOS over The Voice of Holland en de #MeToo-beweging) niet zijn omschreven in het rapport, betekent dit dat de onderzoekers deze reacties (ondanks grondige zoektochten) niet in bovenstaande bronnen hebben kunnen vinden. Het betekent niet dat deze reacties er niet zijn. Ook kan de hoeveelheid beschikbare en beschreven informatie per religieuze gemeenschap niet worden gezien als indicatief voor de mate waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag in een bepaalde religieuze gemeenschap voorkomt.

Summary

Sexual misconduct in religious communities

An exploration of the phenomenon and the factors influencing the approach to, views on, and victims' needs

In both broader society and within religious communities, there is growing attention to sexual misconduct. However, little is known about developments in the dealing with and views on sexual misconduct within religious communities. Nor is it known whether any changes implemented actually improve care and support for victims in religious contexts, or whether there is a need for specialized care to help these victims. In addition, there is little insight into potentially unique factors that may play a role when sexual misconduct occurs in a religious context. Religion can play an important role in people's lives, and for some, religion is intertwined with all aspects of life and their involvement in the religious community is significant. The impact of sexual misconduct in a religious community can therefore be substantial.

This report examines how often victims report sexual misconduct in religious communities in the Netherlands, how different Dutch religious communities have dealt with sexual misconduct over the past twenty years, which factors influence views on and responses to sexual misconduct in religious communities, what specific needs victims have in this context, and whether care givers meet those needs. The result is a very comprehensive and detailed report; for this reason the summary cannot cover everything. Five key take home messages are therefore presented here. For more detail, the reader is referred to the conclusions of each chapter and to the final chapter, which includes an extensive answer to the research questions as well as provides conclusions, recommendations, and discussion of the results that were found. Given time and capacity constraints, the researchers of the Research and Data Centre focused their research on nine religious communities with at least 20,000 members. Furthermore, in some of these communities, there have been previous reports of sexual misconduct.

In this study, sexual misconduct refers to any form of unwanted sexual behavior that violates another person's physical or emotional boundaries. Sexual misconduct can range from unwanted touching and sexual remarks to sending unsolicited sexually explicit messages online, and to forms of sexual violence such as sexual assault and rape. Sexual misconduct in religious communities refers to these behaviors that occur within a religious context, in which religious people, structures, or beliefs play a substantial role.

First, the number of reported experiences of sexual misconduct is described for the following nine religious communities:

1 Buddhist community
2 Christian Congregation of Jehovah's Witnesses
3 Evangelical and Pentecostal movement
4 Hindu community

5 Islamic community
6 Jewish community
7 Migrant churches
8 Protestant churches
9 Roman Catholic Church

The report is then divided into four parts. The first part discusses developments in views on and responses to sexual misconduct, as well as the current situation regarding internal procedures and policies on sexual misconduct, for six religious communities in the Netherlands: the Buddhist community, Christian Congregation of Jehovah's Witnesses, Evangelical and Pentecostal movement (in particular the United Pentecostal and Evangelical Congregations [*Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten*]), Protestant churches (in particular the Christian Reformed Churches [*Christelijke Gereformeerde Kerken*], the Restored Reformed Church [*Hersteld Hervormde Kerk*], the Netherlands Reformed Churches [*Nederlandse Gereformeerde Kerken*] and the Protestant Church in the Netherlands [*Protestantse Kerk in Nederland*]), the Roman Catholic Church, and the Islamic community. The second part describes specific factors that can influence dealing with sexual misconduct within religious communities: factors related to sexuality and gender, factors within organizational structure and community, and factors within existing internal procedures. The third part describes the experiences of victims of sexual misconduct in religious communities, followed by care givers' perspectives on victims' specific needs. The fourth part presents the answers to the research questions, conclusions, recommendations, discussion and methodological reflections. The study ran from July 2023 to June 2026. Panel survey data were collected in July 2024.

This summary presents five key messages, a selection of practice-oriented recommendations (for government, religious communities, care givers, and recommendations for further research), and methodological reflections.

1 Predominantly sexual misconduct outside the religious community

People who feel connected to a religious community are more frequently victimized by perpetrators from outside a religious community than by perpetrators from within. In incidents in which the perpetrator belongs to a religious community, men are more often victims than women.

Number of experiences with sexual misconduct from the panel study, both with and without an perpetrator from the religious community

The number of experiences of sexual misconduct have been examined among participants in a panel study who feel or felt connected to a religious community. They were asked whether they had experienced sexual misconduct, mapping all experiences: on the one hand regardless of the origin of the perpetrator (inside or outside the religious community), and on the other only those involving a perpetrator from within the religious community.

Results show that participants who feel or felt connected to a religious community more often report sexual misconduct by a perpetrator from outside the religious community. Of all participants who feel connected to a religious community, 39% experienced some form of sexual misconduct during their lifetime, regardless of where the perpetrator came from. The degree of women (57%) is higher than that of men (20%).

Results further show that participants who feel or felt connected to a religious community more often report having ever experienced sexual misconduct by a perpetrator from outside the religious community (a total of 60% of experiences) than by a perpetrator from within the religious community (a total of 12% of experiences; whether or not in leadership positions). More behaviors of sexual misconduct with a perpetrator from within the religious community involve male victims (16%) than female victims (11%). More behaviors of sexual misconduct by a clergy involve male victims (11%) than female victims (3%; these differences are statistically significant). The number of reported experiences of sexual misconduct by an perpetrator from within the religious community was so low that breaking it down by the nine religious communities was not sensible and was therefore not done.

Reports to helplines

This study did not provide insight into the total number of people who come forward as victims. Within Christian communities, victims can report to one of six Christian reporting centers. However, these reporting centers do not use a uniform method of registration, making it impossible to determine exactly the number of reports within these communities. Agencies such as the police or Victim Support Netherlands (*Slachtofferhulp Nederland*) do not record the religious background of reporters of sexual misconduct.

Police reports

Most participants indicated they did not feel the need to contact the police following sexual misconduct by a perpetrator affiliated with a religious community. After unwanted sexually suggestive remarks or gestures, it was indicated eight times that there was such a need; after unwanted online sexual contact, twice; after sexual assault, nine times; and after rape, fifteen times. About half of those participants wished both to report the incident and to file a formal complaint. The most common reason for reporting or filing a complaint was to stop and punish the perpetrator (mentioned a total of fourteen times).

Changes in reported experiences over the past twenty years

Looking at the past twenty years (2005 through 2024), the percentage of reported sexual misconduct (all types combined) fluctuates: 2005–2009: 10%, 2010–2014: 18%, 2015–2019: 10% and 2020–2024: 6%. It should be noted that at the time of data collection, the calendar year 2024 was only half complete, which at least partly explains the low percentage in the 2020–2024 period. The remaining experiences occurred more than twenty years ago (47%), or participants reported that they no longer knew exactly when the experience occurred (9%).

2 Increased awareness, ongoing areas for improvement

Awareness of sexual misconduct in the included religious communities has increased over the past two decades, partly driven by broader societal attention. However, views on and responses to sexual misconduct within these communities still show ongoing areas for improvement, particularly in strengthening awareness at the local level.

Most of the religious communities included show increased awareness of sexual misconduct, its dynamics and contributing factors over the past two decades (2005–2024), in line with developments in broader society. In some communities, this has led

to specific policies, such as education and training, internal procedures, confidential advisors, and reporting centers. The extent of these developments varies by religious community. For an overview by community, see the conclusions in the relevant chapters.

Many of the religious communities covered by this study have – at least in their official policy documents – shifted from framing sexual misconduct as a relational or sexual issue to recognizing it as a power issue for which the community itself also bears responsibility. Education on this topic has increased over the past twenty years, particularly in Christian communities, including through the establishment of reporting centers and the Safe Church foundation (*Veilige Kerk*) in the Netherlands.

Overall, the prevention of sexual misconduct is still at an early stage in most of the religious communities covered by this study. Although in Christian communities the Safe Church foundation was specifically established to provide education on sexual misconduct, and most of these communities have preventive policies, many religious communities remain reactive: they only take action when sexual misconduct has already occurred. Protocols and internal procedures place the greatest emphasis here.

In formal policy, many religious communities emphasize that safety within the community comes first and that the victim should have a primary place and role in the community's dealing with sexual misconduct. Over the past twenty years, many of these communities have worked specifically on accessibility of procedures and reporting centers for victims. Yet in practice it is much more complex. Both community culture and internal procedures can be improved to meet victims' needs. Most victims of sexual misconduct with a perpetrator linked to the religious community still indicate that they eventually leave their religious community, partly due to insufficient recognition from the community.

The increased attention to sexual misconduct within religious communities appears to result from a combination of factors over time, including broader societal attention, specific cases, and research findings. At the same time, it remains unclear why some events influence certain communities while others do not.

3 Three domains of influencing factors: sexuality and gender, organizational structure and community, internal procedures

Three domains have been identified in which the religious context can play a role in sexual misconduct within religious communities: sexuality and gender; organizational structures; and internal procedures. Within these domains, specific themes and factors can influence how sexual misconduct is viewed and addressed in the communities covered by this study. While some factors also occur in other settings, in religious contexts they become shaped by a religious frame – for example, by beliefs, a religious worldview, and moral conceptions of right and wrong.

These factors are drawn from the literature, internal literature sources, and interviews with representatives of the communities covered by this study, representatives of Christian reporting centers, and experts (see also Table S1). The domains and themes are summarized below; the full analysis is provided in chapters 9–11.

Table S1 Overview of influencing domains and themes on sexual misconduct in religious communities: views and dealing with

Domains and themes
Sexuality and gender
Sexual morals
Openness to discussing sexuality
Normative gender roles
Organizational structure and community
Organizational structure
Religious leadership
Community culture
Beliefs
Internal procedures
Challenges in internal procedures
Care and support from religious communities
Relationship to regular law and secular procedures

Factors related to sexuality and gender

Religion typically plays a significant role in shaping norms around sexuality and gender within religious communities. Consequently, these norms often carry a moral or spiritual dimension, which can influence how sexual misconduct is experienced, labeled, and addressed. The application of such norms varies across and within communities, as it depends on personal interpretation, local context, and ongoing developments.

Sexual morals

In most of the communities in this study, sexuality is understood not only in physical terms (e.g., reproduction) but also in religious or spiritual terms – for example, as symbolizing the relationship between God and humanity – though the specifics differ by community. In many of these communities, the ideal is sexual relations between one man and one woman within marriage, alongside an emphasis on sexual purity (chastity) in general and premarital virginity in particular (especially, though not exclusively, for women). Reflecting these differences, some communities prescribe strict rules governing sexuality, while others leave the application of sexual morals to individual believers. Sexual morals can shape how sexual misconduct is viewed and addressed in at least two ways.

First, in some religious communities this means that sexual misconduct within marriage is not recognized. This may be reinforced when accommodating a spouse's sexual desires is viewed – by the community and/or individual believers – as a religious or marital duty. When divorce is also prohibited within the religious community, victims may have fewer options to leave situations of sexual misconduct or to access appropriate care. Feelings of guilt and shame may be heightened in the case of LGBTIQ+ relationships, because sexual morals might be breached in at least two ways: first, sexual activity occurs outside a marriage, and second, it occurs in a non-heterosexual relationship.

Second, sexual morals can also shape how communities perceive and respond to sexual misconduct. Emphasis on the marital ideals, chastity, and sexual purity may lead communities to mischaracterize sexual misconduct as a romantic relationship or adultery, and/or to frame them solely as sin or immorality, rather than as abuse of power and/or criminal behavior.

Openness to discussing sexuality
How sexuality is discussed within a religious community plays a crucial role in addressing sexual misconduct. In most of the communities covered by this study, sexuality is either not discussed or addressed only in veiled, religious, and/or cautionary terms. Such discussions often lack clarity about boundaries and about healthy sexual feelings and development. This can hinder both the recognition and the discussion of sexual misconduct, because people lack the language to describe their experiences. Building knowledge and vocabulary around sexuality can help community members better recognize risks of sexual misconduct and, potentially, prevent it.

Normative gender roles
Normative gender roles within a religious community influence how sexual misconduct is handled. In religious communities, there can be an unequal power dynamic between men and women when different expectations prevail regarding men and women. In some of the communities covered by this study, men are regarded as leaders of both the religious community and the family, while women are expected to take auxiliary or supportive roles. Such normative gender roles can affect how sexual misconduct is addressed in religious communities in several ways.

Normative gender roles can, in some cases, reduce the risk of sexual misconduct. Clear rules of conduct and social norms governing contact between men and women – such as the two-person (four-eyes) principle, which discourages men and women from being alone together – can clarify boundaries and support social oversight. At the same time, these roles can increase risk by concentrating power with men, creating an imbalance that makes women more vulnerable to abuse of power, including sexual misconduct. A traditional division of roles may also entail expectations that women be obedient to men – particularly to their husbands – which can make it harder for women to assert their boundaries and for men to respect them.

Factors related to organizational structure and community

The organizational structure of religious communities influences both the emergence and the dealing with sexual misconduct. Organizational structures determine how power, responsibility, and decision-making are distributed, who exercises oversight, and what options exist for policy, prevention, and care. The communities covered by this study differ both in their organizational structures, how authority is legitimized and how they position themselves in society.

Organizational structure
Some local religious communities operate relatively autonomously and have no overarching organization or external oversight structure. In such contexts, handling sexual misconduct may depend more heavily on local leaders or informal decision-making. The absence of formal procedures, expertise, or checks and balances can also make it more difficult to recognize signs of transgressive behavior in time or to act adequately.

Religious leadership
Religious leaders hold significant authority within their communities and therefore strongly shape community culture and responses to sexual misconduct. Requirements for leadership, such as education, training, and specific competencies, oversight and performance evaluation differ by community. Where such requirements and controls are absent, the risk of sexual misconduct increases; charismatic leaders, in particular, may accumulate unchecked authority. Formal checks and balances help distribute power more evenly and, where necessary, correct how leaders operate.

Community culture
The broader community culture can also play a role in handling sexual misconduct within religious communities. On the one hand, religious communities can often provide support, guidance, and practical as well as moral tools for giving meaning to life. This can foster a sense of safety and cohesion; many members describe their religious community as a (spiritual) family. At the same time, such a community culture can shape how sexual misconduct is perceived and addressed, for example in the following ways.

Community culture can make sexual misconduct less likely to be recognized or constrained, because mutual trust in religious communities is often high and is reinforced by many religions' emphasis on moral conduct, which can obscure warning signs. Signals of sexual misconduct may therefore be recognized more slowly, as people in such contexts tend to assume good intentions. Potential perpetrator may also gain relatively quick and easy access to other members' private environments, including those of vulnerable persons such as children and youth. When sexual misconduct does occur, it can trigger cognitive dissonance: the community's self-image as a safe environment clashes with the reality of the abuse. Because these two notions are hard to reconcile, this may lead to loyalty conflicts, the trivialization or denial of sexual misconduct ('this doesn't happen here'), or blaming victims for disrupting the harmony of the community (victim blaming).

Beliefs
Certain interpretations and applications of religious beliefs – such as forgiveness in Christianity, *samaya* (the sacred bond between teacher and student) and '*crazy wisdom*' (the use of unconventional methods to achieve enlightenment) in Buddhism – can hinder appropriate responses to victims of sexual misconduct in religious communities. A strong emphasis on forgiveness may pressure victims to forgive perpetrator without sufficient space for recognizing harm, ensuring safety, or pursuing restoration. In some Buddhist contexts, appeals to 'crazy wisdom' may be used to legitimize sexual misconduct behavior or result in this being perceived as problematic less readily.

Factors related to internal procedures

In the Netherlands, the separation of church and state allows religious communities to design their own rules and regulations, provided they do not conflict with (constitutional) law. This organizational freedom leads to variation: some communities opt for minimal codification, while others adopt a formally established legal system, including internal (complaints) procedures for handling sexual misconduct. Examples include canon law in the Roman Catholic Church and church law in Protestant churches. These choices can influence how sexual misconduct is addressed in various ways.

Challenges in internal procedures
Some of the communities covered by this study have internal complaints procedures and policies for addressing sexual misconduct. While these provide a useful foundation, several factors can hinder appropriate handling within these procedures. The findings indicate that victims' interests are not always adequately considered or safeguarded, and that more can be done to prevent victim blaming. As a result, victims may experience additional harm, and care, acknowledgment, and recognition are not always sufficiently available.

In addition, in the internal procedures of some religious communities, repentance – expressed as regret, in order to receive forgiveness – is the only condition for perpetrator of sexual misconduct to be restored to their position within the community. Assessing the genuineness of repentance is difficult to verify objectively, which may allow other motives – consciously or unconsciously – to influence the assessment, such as affection for the perpetrator or concern for the community's reputation. The risk of recurrence can also be higher if no additional measures are taken to prevent it.

Finally, most of the internal procedures covered by this study focus primarily on perpetrator and victims, while the community's own role and responsibility in the emergence and dealing with sexual misconduct receive comparatively little attention. At the same time, some victims indicate that they do hold the community('s leadership) responsible, and a lack of recognition for this dimension of the possible consequences of sexual misconduct – often described as institutional betrayal – can hinder recovery.

Care and support from religious communities
Religious communities often provide low threshold, accessible care and support for their members. Religious leaders, in particular, can play an important role in recovery after sexual misconduct by addressing spiritual and existential questions that may be specific to these victims. However, many victims require specialized care that may exceed the expertise available within religious communities – for example, care for complex psychological consequences of sexual misconduct. Delayed referral can exacerbate problems. In addition, some communities maintain taboos around psychological suffering or frame such problems primarily as religious issues requiring religious solutions, which can further hinder access to appropriate care.

Relationship to regular law and secular procedures
A high degree of organizational autonomy can increase the risk that sexual misconduct arises and persists within religious communities. Even where procedures and policies to prevent and address sexual misconduct are formalized, the effects vary. On the one hand, internal procedures may reinforce a preference to handle conflicts and sexual misconduct within the community and may discourage victims from pursuing secular procedures (such as the police and judiciary) alongside internal ones. On the other hand, the presence of internal mechanisms – such as confidential advisors and internal reporting centers – can lower the threshold for reporting, especially where trust in the community is high and secular institutions are viewed with skepticism.

4 Additional needs of victims of sexual misconduct in a religious context

The religious context of sexual misconduct can complicate victims' experiences and affect multiple domains – such as their identity, worldview, and social safety net. This often creates additional needs, including space for religious or spiritual meaning-making.

The religious context can shape victims' needs and recovery in several ways, and secular care givers do not always meet these needs. A common gap is limited specialist knowledge about sexual misconduct within religious settings and the specific forms of care victims may require. The religious context can influence four areas: the occurrence, addressing, consequences and healing after sexual misconduct(see Table S2). Across these areas, factors identified from the literature and from interviews with victims and care givers include sexual morals, openness to discussing sexuality, normative gender roles, religious leadership, community culture, and beliefs (see also Table S1).

Table S2 Overview of pathways and factors related to sexual misconduct in religious communities, grouped by type of influence

Pathways and factors
Occurrence
Sexual norm: no sexual contact before marriage
Lack of sexual education
Justification in the name of a god
Abuse of status and power
Addressing
Dynamic: religious community as bystander
Fear of religious consequences
Male-female differences
Language
Sexual norm: no sexual contact before marriage
Preventing reputational damage to the religious community
Preventing reputational damage to self or family
Fear of losing the religious community
Consequences
Broad consequences & religious trauma
Possible (partial) loss of religious community
Disrupted development
Healing
Support for religious experience
Support and recognition from the religious community
Forgiveness

Influence on the occurrence of sexual misconduct

Care givers highlight several factors within religious communities or derived from religious beliefs that can influence the occurrence of sexual misconduct. In many traditions, premarital sex is deemed sinful or unacceptable, which can blur the distinction between healthy sexual development and harmful behavior and complicate sexual education. After all, if premarital sex is prohibited, there is no need for sexual

education, according to some communities. In others, sexual education is permitted but narrowly focused on sexuality within marriage, leaving topics such as sexual misconduct and healthy sexual development/feelings unmentioned. In some cases, perpetrators invoke God, religion, or a religious leader to justify sexual misconduct and present it as normal. The authority or status of religious leaders – and the resulting power imbalance between perpetrator and victim – can also facilitate the occurrence of sexual misconduct.

Influence on addressing sexual misconduct

Addressing sexual misconduct is shaped by multiple factors. Community dynamics matter: alongside the perpetrator and victim, the religious community often functions as the bystander, and bystanders may hesitate to speak up for many reasons, including fear of religious consequences (e.g., God's judgment). Gender can also influence disclosure: boys or men may find it harder to talk about sexual misconduct, even though they are disproportionately victimized in some religious contexts, which increases their vulnerability. Language is critical; care givers should use terms that align with those used by religious victims (and families, when the victim is a child). Norms such as "no premarital sexual contact" – sometimes extended to sexual thoughts and feelings – can inhibit discussion of healthy sexuality and, even more so, of sexual misconduct. Concerns about reputational damage to the community or oneself, as well as the perpetrator's status and power, can further suppress reporting. Finally, fear of losing one's religious community or being excluded also deters disclosure; the stronger the victim's ties and the more closed the community, the harder it becomes to speak up.

Influence on consequences of sexual misconduct

Sexual misconduct can have wide-ranging consequences across multiple domains of life, including psychological, physical, and sexual health; it may also (temporarily) disrupt work or education. Victims in religious contexts report these effects and, in addition, context-specific impacts. The harm can be amplified because the religious community was precisely where safety was expected. Some victims experience religious trauma – existential and theological questions like how such harm could occur – and describe diminished trust in once evident religious frameworks (e.g., their image of God, rituals, or beliefs about good and evil). When sexual misconduct occurs within a religious community, the literature also points to betrayal trauma: a previously safe and trusted community becomes unsafe and untrustworthy, leading many victims in this study to reduce or sever their involvement. Such experiences can profoundly affect identity. Given the breadth and persistence of these impacts – especially when sexual misconduct occurs at a young age and over an extended period – it may be necessary to recognize that effects can surface at different times and in different ways across the lifespan. Accordingly, victims may need renewed recognition, attention, and support at various points, similar to the management of a chronic condition.

Influence on healing from sexual misconduct

Finally, care givers note that religion can shape healing after sexual misconduct in religious contexts. Religion, spiritual or religious experiences, and the community itself can provide meaningful support. Victims need generous acknowledgment of the harm they have suffered – at their own pace and with sufficient time and space. At the same

time, an emphasis on forgiveness – central in many religions – can impede recovery if it is treated as easily attainable, creating pressure that conflicts with victims' needs and timelines.

5 Better alignment between secular and religious care

Support after sexual misconduct in religious communities must be better aligned with the additional (psychological, social, and religious) needs that may arise from sexual misconduct in this specific context.

Given the additional factors that can color experiences of sexual misconduct in a religious context, there can also be additional needs. These can be addressed in various ways.

Appropriate care givers

Most victims interviewed for this study need space to discuss how sexual misconduct has affected their personal religious experience – for example, religious questions or learning to let go of beliefs they experience as harmful. They also express a need for formal recognition from the religious community for what happened and the harm it caused. Several victims emphasize the importance of autonomy: bystanders should not act without the victim's consent, and the victim should be taken seriously as the expert on their own experiences and needs, both within internal procedures of the religious communities and in care trajectories. While many have already received secular care – such as trauma treatment – this can be complemented by addressing the distinct features of sexual misconduct in a religious context. Victims seek understanding from secular care givers for their religious context, including the profound disruption of losing a religious community and the moral tensions they may face within that context.

Peer support and help from people with lived experience can be beneficial for some victims, fostering recognition and understanding that help them integrate the experience. Religious interpretation can also be important – ideally offered by a spiritual leader or another respected figure in the community – providing clarity about implications for future relationships, especially in communities where abstaining from sexual contact before marriage is emphasized. Many victims also grapple with questions of meaning and identity; because religion previously shaped their worldview, sexual misconduct can place that framework under strain. In addition, sexual education can support victims in recognizing healthy sexual development (including outside marriage) and distinguishing it from unhealthy or transgressive experiences. Greater knowledge of sexual health can also help victims establish and communicate boundaries around sexuality.

Preconditions for appropriate care

Finally, several enabling conditions can improve care for victims of sexual misconduct in religious contexts. Specializedcare is not always available or affordable: providers may be concentrated in a single region and health insurance do not consistently reimburse specialist care. Ensuring that specialized care is available nationwide and reimbursed can strengthen treatment access. Culturally sensitive practice – working in line with religious norms and values – and the use of appropriate, client-aligned language (including the family's language when relevant) help meeting victims' needs. It is also important to balance, on the one hand, respect for religious norms such as

abstinence before marriage and, on the other, education about healthy sexual development. Care givers are divided on the value of filing a police report: for some, it offers recognition even without a conviction; for others, the process can be lengthy, exhausting, and potentially hinder recovery if it stalls. The decision to report should rest with the victim, who should be informed about and supported by relevant agencies throughout the process.

Christian reporting centers

For most Christian communities in the Netherlands, help exists in the form of a reporting center. There are six Christian reporting centers aimed at different churches in the Netherlands, with their associated (complaint) procedures and culture (such as language): Reporting Center RCC (Meldpunt Grensoverschrijdend gedrag RKK; Roman Catholic Church), Abuse Reporting Center (Meldpunt Misbruik; Christian Reformed Churches, Restored Reformed Church and Netherlands Reformed Churches), Reporting Center Sexual Abuse in the Church (Meldpunt Seksueel Misbruik in de Kerk; Protestant Church in the Netherlands), Reformed Reporting Center 'Ik meld het' (Reformatorisch Meldpunt 'Ik meld het'; Reformed churches, for anonymous reporting), Evangelical Reporting Foundation (Stichting Evangelisch Meldpunt; Evangelical and Pentecostal movement), Reporting Center Sexual Abuse Reformed Churches (Meldpunt Seksueel Misbruik Reformatorische Kerken; Reformed churches, including the formal church procedure). The Eastern Orthodox churches have no reporting center, but only a contact person.

These reporting centers hold extensive expertise on sexual misconduct in Christian communities. They have knowledge about dealing with victims, supporting their needs and giving advice to victims. Furthermore, they understand community dynamics (both helpful and not), and what communities can do to lower the risk of sexual misconduct and to act appropriately when sexual misconduct occurs. Based on this knowledge, they not only provide independent support to victims by offering a safe environment to share their story, but local confidential advisors and church administrators can also contact them for advice and training on sexual misconduct in their community. Especially in training and education, most reporting centers work together, including through the Safe Church foundation in the Netherlands.

These reporting centers are not care providers (such as mental health services) but refer victims to appropriate care, depending on their needs. There is no single standard approach, because victims' needs vary widely, and reporting centers aim to provide as much tailored support as possible. Although the reporting centers were originally intended to support victims in a formal complaint procedure (when sexual misconduct is committed in a 'pastoral relationship', i.e. by clergy or other staff members), they also try to advise victims who do not choose this route as best as possible.

Some victims in this study reported mixed experiences with reporting centers. They appreciated the listening, thinking along and support in navigating church procedures. However, when a center took action without consulting them, victims experienced this as painful and incomprehensible.

Recommendations for practice

Unless noted otherwise, the recommendations below apply to all religious communities, victims, and care givers. Many recommendations are presented in the final chapter, addressing government, religious communities, care givers, and reporting centers. Due to space constraints, not all recommendations are listed here; see chapter 14 for the remainder.

Government

1 This report identifies factors that shape how religious communities view and address sexual misconduct, as well as dynamics in the relationships between government, the judiciary, and religious communities. These factors offer levers for action within communities and for dialogue between communities and the government to strengthen victim care and to develop policies that enhance safety in religious settings and in society at large. Respect for the separation of church and state is essential and requires active, sustained commitment from all parties – religious communities, religious leaders, local members, and government. Communities with more experience and established arrangements for addressing sexual misconduct can inspire and support other communities in building similar structures. The government can facilitate by convening stakeholders and, where possible, providing resources and expertise – for example, funding training, offering canonical and legal support to develop internal procedures, and establishing or professionalizing reporting centers. The Interdenominational Contact in Government Affairs (Interkerkelijk Contact in Overheidszaken) provides a useful platform for advancing this collaboration, though it does not represent all religious communities in the Netherlands. It is therefore advisable to explore how existing consultative structures can be broadened so that as much communities as possible are included.

Religious communities

Dealing with sexual misconduct

2 To improve dealing with sexual misconduct, all religious communities should have at least specific policy, a reporting center, and a complaints procedure available. When setting up policy on sexual misconduct and a reporting center, religious communities could consult the policy and reporting centers of Christian communities, which already have extensive experience.

Knowledge about sexual misconduct

3 Professional training and continuing education for religious leaders should structurally offer content on sexual misconduct and power relations in a religious community. For this (in the case of Christian communities), existing knowledge and expertise within, for example, the Safe Church foundation and Christian reporting centers can be consulted.

Internal procedures

4 To take victims seriously, safeguard their safety and represent their interests, religious communities with an internal (complaints) procedure should address the identified bottlenecks and conditions for initiating procedures (such as a limitation period) to improve their own internal (complaints) procedure.

Dealing with perpetrators

5 To ensure the most objective possible assessment of whether perpetrator of sexual misconduct may return to a position of (religious) leadership, religious communities should require an external, independent psychological or psychiatric risk assessment as part of any reinstatement procedure. This helps reduce the risk of recurrence.

Dealing with victims

6 To provide meaningful recognition, religious communities should adopt dedicated victim policies that center on generously offering time and space for victims' experiences. Recognition is rarely a one-off act; it is often a long-term process in which victims must retain control over their recovery and any compensation. Policies should also allow for tailoring, as victims' needs and interests differ.

Care givers

7 To better equip care givers working with victims of sexual misconduct in religious contexts, religion- and culture-sensitive practice should be structurally integrated into training, continuing education, and supervision. Providers should understand the specific impacts of sexual misconduct in religious settings, be familiar with diverse religious traditions and community dynamics, and engage with victims' language, norms, and values with recognition and without stereotyping.

Reporting centers (linked to religious communities)

8 To improve victims' access to appropriate care, there should be one national information point for questions about sexual misconduct in a religious context (for example at the Center for Sexual Violence). Victims can then be referred, if necessary, to care that matches their individual needs and specific religious background (such as a specific reporting center).

Recommendations for further research

Based on this study, three directions for further research are distinguished: comparative and in-depth research within and between religious communities; governance, liability and institutional context; experiences, impact and protective factors.

1 To better understand the scope, nature and dealing with sexual misconduct within religious communities, further in-depth and comparative research is needed. This can focus on individual religious traditions, but should use a comparable research methodology.

2 A second important research line concerns in-depth research into the institutional context of religious communities and their dealing with sexual misconduct.

3 A third research line focuses on the human experience and the impact of sexual misconduct within religious contexts, as well as possible protective and restorative factors.

Methodological reflections

Combination of research methods

This study combined quantitative and qualitative methods to understand both how often sexual misconduct occurs across communities and how it is experienced, interpreted, and influenced by contextual factors. The findings warrant careful interpretation. The panel survey primarily captures reported experiences and the occurrence of sexual misconduct but offers limited insight into the contexts and subjective meanings of those experiences. The qualitative part complements this by examining the circumstances and factors that shape how sexual misconduct is experienced within religious settings. It shows that context powerfully influences how victims interpret, talk about, and recover from their experiences. Low numbers of reported cases do not imply limited impact or simplicity; the qualitative findings, in particular, reveal that lived experiences can be profound and complex.

In the qualitative part, a range of participants were interviewed: victims, care givers, experts, and representatives of religious communities. This diversity of perspectives yielded a rich picture of the topic. At the same time, these perspectives are not neutral: each respondent speaks from their own position, experiences, and responsibilities, which shapes how they define, interpret, and prioritize the issue. Community representatives may highlight internal processes already in place, while victims may emphasize recognition and impact. Experts and care givers approach the topic through specific professional frameworks. Consequently, the findings should not be read as a single, unambiguous reality but as a convergence of complementary perspectives that may also reveal tensions or differences. These differences illuminate the complexity of the topic.

Focus on factors

An important methodological choice was to include multiple religious communities rather than focus on a single tradition. This enabled us to identify overarching risk and protective factors, recurring dynamics, and cross-context similarities and differences. At the same time, this breadth involved a trade-off: by covering a relatively large number of varying communities, a broader landscape could be sketched but limited the scope to examine in depth the specific features, local structures, and contextual dynamics of individual communities. The religious communities in this report differ substantially, shaped by complex cultural, historical, and theological factors. This variation exists not only between the three religions discussed (Buddhism, Christianity, and Islam) but also within them, where diverse traditions and denominations interpret and practice their religion in distinctive ways. Even at the local level, communities within the same religion may differ, which means the findings cannot be straightforwardly generalized to all local settings. The study's primary aim is therefore to identify overarching factors and dynamics in how religious communities view and address sexual misconduct, rather than to determine the extent to which these play a role in any specific community.

Representativeness

Access to and representation of different communities varied throughout the study. Some groups – such as smaller communities within the Evangelical and Pentecostal movement in the Netherlands, and the Buddhist community – were relatively

underrepresented. Representatives of umbrella organizations (e.g., the Buddhist Union in the Netherlands and the United Pentecostal and Evangelical Congregations) represent only part of these communities, so a complete picture is not possible. Access to Islamic communities was also more limited, which may have affected the extent to which experiences and perspectives from these contexts were included. In addition, while internal procedures around sexual misconduct are often visible at the level of religious umbrella organizations, actual handling frequently takes place locally. As a result, the findings are not equally representative of all religious communities, and certain local dynamics may be underrepresented. At the same time, the study's aim was not to provide an exhaustive account of individual communities, but to identify overarching factors and patterns that shape views on and responses to sexual misconduct in religious settings. Within this approach, variation between communities is expected, with the nature and extent of differences depending on specific local, cultural, and organizational contexts.

Panel study

Although this study aimed to estimate the occurrence of sexual misconduct across different religious communities and to identify related risk and protective factors, the results cannot be generalized to the entire Dutch population or to all religious communities. A representative sample of the religious Dutch population could not be drawn for the panel survey because the religious affiliation of all residents is unknown. The panels used already reflect a selected subset of the population; within these panels, we examined religious background in relation to reported experiences. Moreover, the study did not capture sexual misconduct in religious contexts among people who do not feel connected to religious communities; such cases may exist in addition to the figures presented. A strength of the approach is that all religious communities were surveyed simultaneously and using uniform procedures – the same definition of sexual misconduct, research method, age limits, study period, and operationalizations of religiosity and community connectedness – making figures comparable across communities. These limitations in measuring community-related occurrence apply equally across all communities.

Interviews

Despite the large number of interviews conducted, this does not imply that all relevant information was uncovered or that the findings can be generalized to all religious communities, victims, or care givers. The number of victims interviewed is insufficient to represent all victims of sexual misconduct in religious settings, and the voices of those who cannot – or can scarcely – speak about their experiences are missing. Accordingly, we present these data primarily as illustrations of the themes discussed, to provide a concrete picture of lived experience. Interviews with representatives of religious communities likewise should not be read as exhaustive accounts of the communities they represent; these participants speak from their own experience about broader structures, so the findings do not automatically extend to all local communities within a religion. By contrast, interviews with experts, representatives of Christian reporting centers, and care givers have a broader scope and are more informative, as these participants draw on extensive knowledge of the issue and experiences across multiple cases. As in other interview-based research, the interviewee pool is limited to those who agreed to participate; this adds valuable nuance to the findings but does not necessarily apply to all (local) communities within the religions studied.

Literature and documents

The literature review drew on multiple sources, consulting both English (international) and Dutch studies to provide international and national perspectives. In addition to academic literature, we conducted document analysis to map the internal policies and protocols of different religious communities and reporting centers, and to analyze how these guidelines have evolved over the past twenty years (2005–2025). This work focused on internal sources from religious communities – including protocols, handbooks, guidelines, annual reports, and minutes of general meetings. Availability varied widely across communities: some documents were shared by community representatives, while others were publicly accessible on official websites. Some communities, however, had few or no publicly available internal documents or declined to share them. Although the document-analysis approach was identical for each community, not all source types were found or available in every case. For example, if responses by a community to certain societal events (e.g., the BOOS broadcast about The Voice of Holland or #MeToo) are not described in the report, this indicates that – despite thorough searches – we could not locate such responses in the sources consulted. This does not mean such responses do not exist.

Literatuur

Abu-Lughod, L. (1986). *Veiled Sentiments: Honor and Poetry in a Bedouin Society.* University of California Press.

Abuse in Care - Royal Commission of Inquiry (2024). *Jehovah's Witnesses Case Study*. New Zealand Government.

Abuse in Care - Royal Commission of Inquiry. (2024). *Whanaketia – Through pain and trauma, from darkness to lig*ht. Jehovah's Witnesses Case Study.

Achahchah, S. (2016). *Liefdesrelaties Romantische relaties onder jonge Marokkaans-islamitische vrouwen in Nederland binnen het licht van islamitische normen en waarden in hun gemeenschap.* [Bachelor's thesis].

Adam, M., Chowdhury, R., Adnan-Shaukat, M., & Mulla, F. (2024). *Sacred trust, silent wounds: An exploration of the experiences and understanding of abuse in Scottish Muslim communities*. Sacred (body:mind:space).

Adriaenssens, P. (2010). *Verslag activitei0ten Commissie voor de behandeling van klachten wegens seksueel misbruik in een pastorale relatie*.

Ajouaou, M. (2016). Seksualiteit in de islam tussen dogma en dagelijkse praktijk: Aspecten van islamitische seksuele moraal*. Religie & Samenleving, 11*(2), 175-186.

Akkermans, M., Derksen, E., Moons, E., Wingen, M., & Kloosterman, R. (2022). *Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag.* Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bajos, N., Ancian, J., Tricou, J., Valendru, A., Pousson, J.-E., & Moreau, C. (2023). Child Sexual Abuse in the Roman Catholic Church in France: Prevalence and Comparison With Other Social Spheres. *Journal of Interpersonal Violence 38*(7-8), 5452-5470.

Bakker, H., & Dijkhuizen, L. (2017). *Typisch evangelisch*. Ark Media.

Bakker, H., & Felten, H. (2012).*'De mantel der liefde': Quickscan naar huiselijk geweld in orthodox-protestantse gezinnen*. Movisie.

Bauduin, F. G., Diemer, M. J., & Leferink, S. B. L. (2019). *Het rapport van de onderzoekscommissie misbruik Castrum Peregrini 1942-1986*.

Bauman, A. J. (2024). *Safe Church: how to Guard Against Sexism and Abuse in Christian Communities*. Baker Books.

Baxter, K. (2018). *Report to the Boards of Trustees of: Rigpa Fellowship UK, and Rigpa Fellowship US*. Lewis Silkin LLP.

Bellaart, H., Hamdi, A., & Van Rooijen, M. (2023). *Evaluatie Wet op de Jeugdverblijven.* Verweij-Jonker Instituut.

Benger, A., & Sumpton, S. (2011). *In the name of enlightenment* [Deel van 4-delige serie 'Sex Scandals in Religion']. Cogent/Benger.

Bennion, J. (2006). Abbas raptus: Exploring factors that contribute to the sexual abuse of females in rural Mormon fundamentalist communities. *Forum on Public Policy: A Journal of the Oxford Round Table.*

Berger, M. S. (2007). Sharia in Nederland is vaak keurig Nederlands. *Mens en Maatschappij 56*(6), 506-510.

Bisantz, L. (2023). Betrayed by the Divine and Overlooked by Scholarship: An Inquiry into Spiritual Abuse and Religious Trauma. *University of Colorado Honors Journal*, 161-164.

Blezer, H. (2012). Buddhism in the Netherlands: A brief resume & call for further research. In O. Abenayake & A. Tilakaratne (Eds.), *2600 Years of Sambuddhatva: Global Journey of Awakening* (pp. 423–441). Ministry of Buddhasasana and Religious Affairs, Government of Sri Lanka.

Boet, A., Bakker, H., van Beek, I. (2011). *Preventie Seksueel Misbruik in de Kerken: Verslag van de quickscan*. Movisie.
Boogaard, J., Filius, R. & Vink, A. J. (2009). Evangelische cliënten. *Psyche & Geloof 20*(2), 130-137.
Boven, J. W., Van den Broeke, C., Claessen, J., Dijkstra, A., De Jong, K. W., & De Vries, W. C. (2025). De kwetsbare positie van de benadeelde bij misbruik in de Protestantse Kerk in Nederland. *NTKR, Tijdschrift voor Recht en Religie 2,* 83-114.
Brinckman-Reigina, G. (2022). Doorbreek het taboe op psychische gezondheid in christelijke migrantenkerken. *Psyche & Geloof 33*(3), 191-199.
Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design.* Harvard University Press.
Buitelaar, M. W. (2006). *Islam en het dagelijks leven: Religie en cultuur onder Marokkanen*. Atlas-Contact.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2005). *Notulen Algemene Ledenvergadering oktober 2005.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2006). *Notulen Algemene Ledenvergadering oktober 2006.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2007). *Notulen Algemene Ledenvergadering oktober 2007.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2008). *Notulen Algemene Ledenvergadering oktober 2008.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2009). *Notulen Algemene Ledenvergadering oktober 2009.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2010). *Notulen Algemene Ledenvergadering oktober 2010.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2011). *Notulen Algemene Ledenvergadering oktober 2011.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2012). *Notulen Algemene Ledenvergadering oktober 2012.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2013). *Notulen Algemene Ledenvergadering oktober 2013.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2014). *Notulen Algemene Ledenvergadering oktober 2014.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2015). *Conceptnotulen ALV za 17-10-2015 – bij Rigpa in Amsterdam.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2016). *Conceptnotulen ALV za 16-04-2016 – bij Sangha Metta, Naarden.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.

BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2018a). *Conceptnotulen BUN ALV za 3 november 2018. Bij LGIGPF in het Mani Bhadra Wensvervullend Meditatiecentrum in Dalfsen.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2018b). *Huishoudelijk Reglement zoals goedgekeurd op de ALV dd. 18 april 2009 met wijzigingen zoals goedgekeurd op de ALV dd. 3 nov. 2018.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2019). *Notulen Algemene Ledenvergadering, april 2019.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2020a). *Ethische code Goedgekeurd door de ALV - 14 nov 2020.* Ter beschikking gesteld door de Boeddhistische Unie Nederland aan het WODC op 18 augustus 2024.
BUN (Boeddhistische Unie Nederland) (2020b). *Notulen Algemene Ledenvergadering, november 2020.* Ter beschikking gesteld door de BUN op 18 augustus 2024
Campbell, R., Dworkin, E., & Cabral, G. (2009). An ecological model of the impact of sexual assault on women's mental health. *Trauma, Violence, & Abuse, 10*(3), 225–246.
Cashwell, C. S. & Swindle, P. J. (2018). *When religion hurts: Supervising cases of religious abuse, The Clinical Supervisor*. DOI: 10.1080/07325223.2018.1443305
Castillo Guerra, J. C. (2018). God blijft in Nederland. Kerkgemeenschappen van rooms-katholieke migranten in Nederland. *Tijdschrift voor Religie, Recht en Beleid, 9*(2), 53-69.
Castillo Guerra, J. C. (2019). Nieuwe manieren van christen-zijn: Rooms-katholieke migranten in Nederland. *Handelingen: Tijdschrift voor praktische theologie en religiewetenschap, 46*(1), 41-49.
Cense, M. & Van Dijk, L. (2012). *Laveren tussen autonomie en loyaliteit: Seksuele ontwikkeling en beleving van allochtone jongeren.* Rutgers WPF.
Cense, M. (2002). *Door nieuwe ogen. Betekenisgeving en hulp na seksueel geweld in cultureel perspectief*. TransAct.
Cense, M. (2012). Andere cultuur, andere grens? Jongeren en seksueel grensoverschrijdend gedrag. *Kind & Adolescent, 33*(4), 264-270.
Cense, M. (2012). Andere cultuur, andere grens?: Jongeren en seksueel grensoverschrijdend gedrag. *Kind en adolescent 33*(4), 264-270.
CGJG (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen) (2013). *Ontwaakt!: Een eind aan huiselijk geweld.*
CGJG (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen) (2017*). 10 vragen van jongeren*. Wachttoren-, Bijbel en Traktaatgenootschap.
CGJG (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen) (2021). *Georganiseerd om Jehovah's wil te doen.* Wachttoren-, Bijbel en Traktaatgenootschap.
CGJG (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen) (2024). Ga je net zo met vrouwen om als Jehovah? *De Wachttoren*: *studieartikelen voor 4 maart-7 april 2024,* 15-18.
CGJG (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen) (2024). *Ontwaakt!: Waar is het respect gebleven?* Wachttoren-, Bijbel en Traktaatgenootschap.
CGJG (Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen) (2025, januari). Toon Respect voor je vrouw. *De Wachttoren: studieartikelen voor: 3 maart-6 april 2025,* 8-13.
CGK (Christelijke Gereformeerde Kerken) (2022). Kerkorde van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.

CGK (Christelijke Gereformeerde Kerken), NGK (Nederlandse Gereformeerde Kerken), GKv (Gereformeerde Kerken [vrijgemaakt]), & vGKN (voortgezette Gereformeerde Kerken in Nederland). (2019). *Protocol voor gemeenten die geconfronteerd worden met seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties*.
Chowdhury, R., Winder, B., Blagden, N., & Mulla, F. (2022). 'I thought in order to get to God I had to win their approval': A qualitative analysis of the experiences of Muslim victims abused by religious authority figures. *Journal of Sexual Aggression 28*(2), 196-217.
Christian Congregation of Jehovah's Witnesses (2012, 1 oktober). *Letter to elders* [Brief]. Hearst television national investigative team - august2019 - pdf.
Christian Congregation of Jehovah's Witnesses (Australasia) (2021). *Summary of Jehovah's Witnesses' Relevant Religious Beliefs and Practices* (provided to the Abuse in Care - Royal Commission of Inquiry on 1 December 2021).
Chryssides, G. D. (2012). Sources of authority among Jehovah's Witnesses: The Watch Tower. *Society and the Bible. Alternative Spirituality and Religion Review, 3*(2), 163–180. doi.org/10.5840/asrr20123219.
Chryssides, G. D. (2016). *Jehovah's Witnesses: Continuity and Change*. Routledge.
Coleman, J. W. (2001). *The new Buddhism: The Western transformation of an ancient tradition*. Oxford University Press.
Commissie-Deetman (2010). Naar *hulp, genoegdoening, openbaarheid en transparantie: Een onderzoek naar en advies over het functioneren van de kerkelijke instelling voor hulp aan en recht voor slachtoffers van seksueel misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland*. Commissie van onderzoek seksueel misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk.
Commissie-Deetman (2011). *Seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk*. Uitgeverij Balans.
Commissie-Deetman (2012). *De eerste monitorrapportage over de uitvoering van de aanbeveling en van de (voormalige) Commissie van Onderzoek naar Seksueel Misbruik van Minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk*. De (voormalige) Commissie van Onderzoek naar Seksueel Misbruik van Minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk.
Covers, M., Noteboom, F. Dam, A.-J., & Bicanic, I. (2022). *Drempels voor disclosure van seksueel geweld in anonieme online hulpverlening*. Centrum Seksueel Geweld.
Csordas, Thomas J. (ed.) (1994). *Embodiment and Experience: The Existential Ground of Culture and Self.* Cambridge University Press.
Das, V. (2007). *Life and words: Violence and the descent into the ordinary*. University of California Press.
De Bruijne, O., Pit, P., & Timmerman, K. (2009). *Ooit evangelisch. De achterdeur van evangelische gemeenten.* KokBoekencentrum.
De Graaf, H., Kraan, Y., Oldenhof, A., & Joemmanbaks, F. (2023). *Monitor Seksuele Gezondheid*. Rutgers.
De Graaf, H., Van den Borne, M., Nikkelen, S., Twisk, D., & Meijer, S. (2017). *Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017*. Rutgers and Soa Aids Nederland.
De Hart, J., & Van Houwelingen, P. (2018). *Christenen in Nederland*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
De Jong, J., & Reis, R. (2013). Collective trauma resolution: Mass dissociation as a way of processing postwar traumatic stress in Guinea Bissau*. Transcultural Psychiatry, 50*(5), 644–661.
De Kam, S. (2019). Samen met alle heiligen: Protestantse en interculturele kerken. *Handelingen: Tijdschrift voor praktische theologie en religiewetenschap, 46*(1), 31-39.

De la Torre Laso, J. (2024). The reality of tonic immobility in victims of sexual violence: 'I was paralyzed, I couldn't move'. *Trauma, Violence, & Abuse, 25*(2), 1630–1637. doi.org/10.1177/15248380211047888
De Leede, B. (2008). Evangelisch en gereformeerd – het speelkwartier is voorbij: Over de evangelicalisering van de protestantse kerk(en). *Wapenveld 58*(4), 4-12.
De Synodale Commissie kerkelijke huwelijksbevestiging na echtscheiding (2020). *De heilige huwelijkse staat.* Generale synode 2019 van de Gereformeerde Gemeenten.
De Vries, K.G., Ross-van Dorp, C.I.J.M., Myje, B.E.P. (2017) *Rapport van de Onderzoekscommissie seksuele intimidatie en misbruik in de sport*. Arko Sports Media.
De Vries, W. (2021, april). *De ontmanteling van vergeving als wapen: spreken over vergeving in de context van seksueel misbruik van kinderen*. Lezing gehouden op Duke University Divinity School.
De Weger, S. E. (2022). Insincerity, Secrecy, Neutralisation, Harm: Reporting Clergy Sexual Misconduct against Adults – A Survivor-Based Analysis. *Religions, 13*(4), 309.
De Wildt, R., Steketee, M., & Compagner, M. (2023). *Laagdrempelige hulp voor slachtoffers en plegers van geweld in afhankelijkheidsrelaties*. Verwey-Jonker Instituut.
De Zutter, A. W. E. A. (2018). *My story of the rape and why I should be believed: on how true and false allegations of rape differ* [Doctoral Thesis, Maastricht University].
Dekker, J. J. H., Ruppert, C., Bijleveld, C., Bruning, M., Hendriks, J., Mooren, T. M., Van Nijnatten, C. H. C. J., Slot, W., & de Winter, M. (2019). *Onvoldoende beschermd: Geweld in de Nederlandse jeugdzorg van 1945 tot heden.* Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg.
Denney, A. S., Kerley, K. R. & Gross, N. G. (2018). Child Sexual Abuse in Protestant Christian Congregations: A Descriptive Analysis of Offense and Offender Characteristics. *Religions 9*(27). doi.org/10.3390/rel9010027
Dressing, H., Dölling, D., Hermann, D. Horten, B., Kruse, A. Schmitt, E., Bannenberg, B., Whittaker, K. & Salize, H.-J. (2017). Sexual abuse of minors within the Catholic Church and other institutions. *Neuropsychiatr 31*, 45-55.
Easton, S. D., Leone-Sheeha, D. M. & O'Leary, P. J. (2019). "I Will Never Know the Person who I Could Have Become": Perceived Changes in Self-Identity Among Adult Survivors of Clergy-Perpetrated Sexual Abuse. *Journal of Interpersonal Violence 34*(6), 1139-1162.
Efrati, Y. (2019). God, I can't stop thinking about sex! The rebound effect in unsuccessful suppression of sexual thoughts among religious adolescents. *The Journal of Sex Research, 56*(2), 146–155. doi.org/10.1080/00224499.2018.1456511
Eijk, W. J. (2022). *De Band van de Liefde: Katholieke huwelijksmoraal en seksuele ethiek.* KokBoekencentrum Uitgevers.
Ermers, R. (2018). *Honor related violence: A new social psychological perspective*. Routledge.
Erwich, R. & Leene, A. (2022). *Vuur dat nooit dooft: Gender, seksualiteit en theologie in gesprek*. KokBoekencentrum.
Externe Vertrouwenspersoon BUN (2020). *Jaarverslag 2019 voor BUN.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
Externe Vertrouwenspersoon BUN (2021) *Jaarverslag 2020 voor BUN.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
Externe Vertrouwenspersoon BUN (2022) *Jaarverslag 2021 voor BUN.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.

Externe Vertrouwenspersoon BUN (2023) *Jaarverslag 2021 voor BUN.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
Externe Vertrouwenspersoon BUN (2024) *Jaarverslag 2023 voor BUN.* Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
Fadel, M. (2021). *Sexual Misconduct and the North American Muslim Community: Towards a Paradigm of Prevention and Accountability*: *Hurma Project*. University of Toronto.
Farrell, D. P. (2009). Sexual abuse perpetrated by roman catholic priests and religious. *Mental Health, Religion and Culture, 12*, 39–53.
Fogler, J. M., Shipherd, J. C., Clarke, S., Jensen, J., & Rowe, E. (2009). The impact of clergy-perpetrated sexual abuse: The role of gender, development, and posttraumatic stress. In *Understanding the Impact of Clergy Sexual Abuse*, 133-161.
Fogler, J. M., Shipherd, J. C., Rowe, E., Jensen, J., & Clarke, S. (2014). A Theoretical Foundation for Understanding Clergy-Perpetrated Sexual Abuse. In *Understanding the Impact of Clergy Sexual Abuse* (pp. 105-132). Routledge.
Freyd, J. J. (1996). *Betrayal trauma: The logic of forgetting childhood abuse*. Harvard University Press.
Ganzevoort, R. R. (2006). Bevrijding als onderdrukking: Een gewelddadige kant van evangelische gemeenten? *Psyche & Geloof 17*(2), 112-120.
Ganzevoort, R. R. (2013). Ultieme breuken – ultieme bronnen: De fundamentele relaties tussen seksualiteit, trauma en religie. In R.R. Ganzevoort et al. (Red.), *Geschonden vertrouwen: Seksueel misbruik in een religieuze context* (pp. 17-37). KSGV.
Ganzevoort, R. R. (2024, 23 februari). *De onheilige drie-eenheid van religie, geweld en seksualiteit:. Ervaringen van slachtoffers en respons van religieuze instituten*. Lezing gehouden tijdens Mgr. W. Onclin leerstoel 2024: seksueel misbruik binnen de Kerk. Een multidisciplinaire analyse (Leuven).
Ganzevoort, R. R., & Roeland, J. (2014). Lived religion: The praxis of practical theology. *International Journal of Practical Theology, 18*(1), 91-101.
Garret, A. & Hassan, N. (2019). Understanding the Silence of Sexual Harassment Victims Through the #WhyIDidntReport Movement. doi.org/10.48550/arXiv.1906.00895
Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures. Selected essays by Clifford Geertz*. Basic Books, Inc., Publishers.
Gezamenlijke vergadering van de synoden NHK, GKN en ELK. (1998). *Schuilplaats in de wildernis? Nota over kerkelijk beleid rond seksueel misbruik*.
Giebels, E., Van Oostrum, F., Van den & Bos, K. (2018). *Onderzoek naar een sociaal veilige werkomgeving bij Defensie*. Ministerie van Defensie.
Giesbrecht, N. & Sevcik, I. (2000). The Process of Recovery and Rebuilding among Abused Women in the Conservative Evangelical Subculture. *Journal of Family Violence*, 15(3), 229-248.
Gilligan, P. A., & Akhtar, S. (2005). Cultural Barriers to the Disclosure of Child Sexual Abuse in Asian Communities: Listening to What Women Say. *The British Journal Of Social Work, 36*(8), 1361–1377. doi.org/10.1093/bjsw/bch309
Glas, S. 2023. 'What Gender Values Do Muslims Resist? How Religiosity and Acculturation Over Time Shape Muslims' Public-Sphere Equality': Family Role Divisions, and Sexual Liberalization Values Differently. *Social Forces 101*(3), 1199–1229.
Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Prentice-Hall.

Good, M. J. D. (2013). Perspectives on trauma and healing from anthropology and social and affective neuroscience. *Transcultural psychiatry*, *50*(5), 744-752.
Gregoire, S. W. (2021). *The Great Sex Rescue: The Lies You've Been Taught and How to Recover What God Intended*. Baker Books.
Guido, J. J. (2008). A unique betrayal: Clergy sexual abuse in the context of the Catholic religious tradition. *Journal of Child Sexual Abuse: Research, Treatment, & Program Innovations for Victims, Survivors, & Offenders, 17*(3-4), 255–269. doi.org/10.1080/10538710802329775
Guillaume, A. (1955). *The Life of Muhammad: A Translation of Ishāq's Sīrat Rasūl Allāh. Introduction and Notes by A. Guillaume, Professor of Arabic in the University of London*. Oxford University Press.
Hansen-Coutourier, M. C. (2017). *'Vergeef ons onze schuld, zoals ook wij anderen hun schuld vergeven'? Een feministisch-theologisch onderzoek naar de (on)mogelijkheid van vergeving bij seksueel misbruik in pastorale relaties*. [Master Thesis, Protestantse Theologische Universiteit.
Hansen-Couturier, M. C. (2026). *Witnessing Wounds: Towards a Trauma-Sensitive Theology After Sexualized Abuse*. [Doctoral Thesis, Protestantse Theologische Universiteit].
Harper, C. A., & Perkins, D. (2018). Reporting child sexual abuse within religious settings: Challenges and future directions. *Child Abuse Review, 27*(2), 124–138. doi.org/10.1002/car.2484
Harvey, P. (2012). *An Introduction To Buddhism: Teachings, History and Practices*. Cambridge University Press.
Hendriks, J., & Baartman, H. E. M. (2012). *Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden*. Rapport Commissie-Samson.
HHK (Hersteld Hervormde Kerk) (2019). Protocol voor gemeenten die geconfronteerd worden met (seksueel) misbruik in pastorale en gezagsrelaties.
Hnass, H. (2019). *Niet jouw schuld.* Kennisplatform Integratie & Samenleving.
Hoekstra, E. G., & Ipenburg, M. H. (2008). *Handboek Christelijk Nederland: Kerken, gemeenten, samenkomsten en vergaderingen*. Uitgeverij Kok.
Hunt, M. E. (2012). Gender and sexuality in the context of religion and social justice. In Palmer, M. D. & Gurgess, Stanley M. (Red.), *The Wiley-Blackwell Companion to Religion and Social Justice* (pp. 535-546). Wiley-Blackwell.
IICSA (Independent Inquiry Child Sexual Abuse) (2021). *Child protection in religious organizations and settings. Investigation Report, September.* House of Commons.
IICSA (Independent Inquiry into Child Sexual Abuse) (2022). *The report of the Independent Inquiry into Child Sexual Abuse. Independent Inquiry into Child Sexual Abuse*. House of Commons. Geraadpleegd op 6 september 2025, van iicsa.org.uk/final-report
Inhorn, M. C. (2006). Making Muslim babies: IVF and gamete donation in Sunni versus Shi'a Islam. *Culture, medicine and psychiatry 30*, 427-450.
Inspectie Justitie & Veiligheid (2020). *Verschillende perspectieven: Een onderzoek naar de taakuitvoering van zedenrechercheurs en hun bejegening van slachtoffers*.
Ismail, N., Firdaus, M., & Darmawijaya, E. (2024). Gender equality in the Qur'an: An Analysis of surah an-Nisa'verses 1 and 34 in the exegesis of al-Tabari and al-Rāzī. *Gender Equality: International Journal of Child and Gender Studies, 10*(2), 224-234.
John Jay College (2004). *The Nature and Scope of Sexual Abuse of Minors by Catholic Priests and Deacons in the United States 1950-2002: A Research Study conducted by the John Jah College of Criminal Justice*. United States Conference of Catholic Bishops.

Jones, I., & Webster, P. (2006). The Theological Problem of Popular Music for Worship in Contemporary Christianity. *The Journal of Christian Social Ethics,* 9-16.
Keesing, R. M. (1974). Theories of Culture. *Annual Review of Anthropology 3*, 73-97.
Klaver, M. (2010). Hartstochtelijk protestantisme: Bronnen en kenmerken van de evangelische beweging in Nederland. *Tijdschrift voor Theologie,* 50(4), 385-400.
Klaver, M. (2011). *This is my Desire*. Pallas Publications, Amsterdam University Press.
Klaver, M. (2013). God maakt zwakke mannen sterk: Evangelische mannenbeweging De 4e Musketier. *GEESTkracht, Bulletin voor Charismatische Theologie, themanummer 'Feminisering van de kerk – zin en onzin van een beeld' 72,* 34-46.
Klaver, M. (2018, 3 februari). *Alles is mogelijk: misbruik binnen pinksterkerken*. Lezing gehouden tijdens de implementatiedag van de VPE te Veenendaal.
Klaver, M. (2021). Evangelische kerken en pinksterkerken: complexe organisaties met een hoog rendement. In L. van den Broeke (Red.), *God, geld en geloofsgemeenschappen* (pp. 101-116). KokBoekencentrum.
Klaver, M., & Roeland, J. (2010). Protestantisme in beweging: Evangelisch en reformatorisch in vijf vergelijkingen. In H. van den Belt (Red.), *Evangelisch en reformatorisch: Een wereld van verschil* (pp. 33-520). De Groot Goudriaan.
Kleinman, A. (1988). *The illness narratives: Suffering, healing, and the human condition*. Basic Books.
Kleinman, A. (1992). Local worlds of suffering: An interpersonal focus for ethnographies of illness experience. *Qualitative Health Research, 2*(2), 127–134. doi.org/10.1177/104973239200200202
Knox, Z. (2018). *Jehovah's Witnesses and the secular world: From the 1870's to the present*. Palgrave McMillan.
Kool, R., Kristen, F., Beekhuis, T., de Zanger, W., Kerssies, S. & van der Rijst, T. (2019). *Verruiming van de aangifteplicht voor ernstige seksuele misdrijven?* Universiteit Utrecht - Departement REBO, Utrecht Centre for Accountability and Liability Law (Ucall).
Kregting, J. & Wijma, M. (2023). Evangelische protestanten in tijden van secularisering. *Religie & Samenleving, 18*(2), 133-160.
Krikken-Hoogendoorn, D.E. (2018). *Geweld tegen vrouwen in beeld: Een peiling onder christenen in Nederland.* Tear & Buro Belief.
Lalmahomed, B. (2012). *Eer: Leven met eergedrag en eerverlies*. Vonk Uitgevers.
Leemhuis, F. (1989). *De Koran: Een weergave van de betekenis van de Arabische tekst in het Nederlands*. Het Wereldvenster.
Leemhuis, F. (2001). *De Koran: Een weergave van de betekenis van de Arabische tekst in het Nederlands*. Fibula.
Lemoncelli, J., & Carey, A. (1996). The psychospiritual dynamics of adult survivors of abuse. *Counseling and Values, 40*, 175–185.
Lesher, M. (2014). *Sexual abuse, shonda and concealment in Orthodox Jewish communities.* McFarland.
Lohuis, O. (2009). De kwetsbaarheid van de evangelische beweging. *Het Zoeklicht 85*(22).
Mahmood, S. (2005). *Politics of Piety: The Islamic Revival and the Feminist Subject.* Princeton University Press.
Marsden, M. (2005). *Living Islam: Muslim religious experience in Pakistan's north-west frontier.* Cambridge University Press.
McAlinden, A. (2021). Apologies as 'shame management': the politics of remorse in the aftermath of historical institutional abuse. *Legal Studies, 42*(1), 137–158. doi.org/10.1017/lst.2021.39
McGrath, A. (1997). *Christelijke theologie: Een introductie.* KokBoekencentrum.

McGuire, M.B. (2008). *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life*. Oxford University Press.
Meintser, N., & van Beek, I. (2006). *Aanpak van seksueel geweld in Nederland: Stand van zaken en aanbevelingen voor beleid, onderzoek, preventie en hulpverlening*. RNG / TransAct / Fiom.
Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK (2016). *Jaarverslag 2015: R.-K. Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, 1 mei 2015 tot en met 31 december 2015*.
Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK (2017). *Jaarverslag 2016: R.-K. Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, 1 januari 2016 tot en met 31 december 2016*.
Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK (2018). *Jaarverslag 2017: R.-K. Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, 1 januari 2017 tot en met 31 december 2017*.
Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK (2019). *Jaarverslag 2018: R.-K. Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, 1 januari 2018 tot en met 31 december 2018*.
Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK (2019). *Jaarverslag 2018: R.-K. Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, 1 januari 2018 tot en met 31 december 2018*.
Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK (2020). *Jaarverslag 2019: R.-K. Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, 1 januari 2019 tot en met 31 december 2019*.
Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK (2021). *Jaarverslag 2020: R.-K. Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, 1 januari 2020 tot en met 31 december 2020*.
Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK (2022). *Jaarverslag 2021: R.-K. Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, 1 januari 2021 tot en met 31 december 2021*.
Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK (2023). *Jaarverslag 2018: R.-K. Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, 1 januari 2022 tot en met 31 december 2022*.
Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK (2024). *Jaarverslag 2018: R.-K. Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, 1 januari 2023 tot en met 31 december 2023*.
Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK (2025). *Jaarverslag 2018: R.-K. Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, 1 januari 2024 tot en met 31 december 2024*.
Meldpunt Misbruik (2008). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2007*.
Meldpunt Misbruik (2009). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2008*.
Meldpunt Misbruik (2010). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2009*.
Meldpunt Misbruik (2011). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2010*.
Meldpunt Misbruik (2012). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2011*.
Meldpunt Misbruik (2013). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2012*.
Meldpunt Misbruik (2014). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2013*.
Meldpunt Misbruik (2015). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2014*.
Meldpunt Misbruik (2016). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2015*.
Meldpunt Misbruik (2017). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2016*.
Meldpunt Misbruik (2018). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2017*.
Meldpunt Misbruik (2019). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2018*.
Meldpunt Misbruik (2020). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2019*.
Meldpunt Misbruik (2021). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2020*.
Meldpunt Misbruik (2022). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2021*.
Meldpunt Misbruik (2023). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2022*.
Meldpunt Misbruik (2024). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2023*.
Meldpunt Misbruik (2025). *Jaarverslag Meldpunt Misbruik 2024*.
Meldpunt Misbruik in Kerkelijke Relaties (2017). *Klachtroute stichting meldpunt Misbruik in Kerkelijke Relaties*.
Merry, S. E. (2006). *Human rights and gender violence: Translating international law into local justice.* Chicago: University of Chicago Press.

Möller, A., Söndergaard, H. P., & Helström, L. (2017). Tonic immobility during sexual assault: A common reaction predicting post-traumatic Stress disorder and severe depression. *Acta Obstetricia et Gynecologica Scandinavica, 96*(8), 932–938. doi.org/10.1111/aogs.13158

Mooren, T., Slotboom, A. M., & Hendriks, J. (2023). *Tussen ongeloof, ondersteuning en opsporing: Over georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen.* Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Morman, C., Medrano, B., Leslie, L., Fitch, L., Ellerton, D. & Canepa, A. (2019, 16 februari). *An open letter to the Shambhala community from Long-Serving Kusung* [Brief].Geraadpleegd op 6 september 2025, van *Microsoft Word - An Open Letter & Statements 16 Feb 2019 FINAL.docx*

Mulder, J., Cuelenaere, B., Elshout, M., Farzan, K., & Zandvliet, R. (2020). *Grensoverschrijdend gedrag in de Nederlandse sport: Prevalentieonderzoek gebaseerd op jeugdervaringen.* CentERdata.

Murray-Swank, N. A., & Pargament, K. I. (2005). God, where are you? Evaluating a spiritually-integrated intervention for sexual abuse. *Mental Health, Religion & Culture, 8*(3), 191-203.

Nagtegaal, M. H. (2012). *Gerapporteerde problemen van slachtoffers van seksueel misbruik in de kindertijd: Een meta-review.* WODC. Cahier 2012-6.

Nason-Clark, N. (2003). The Making of a Survivor: Rhetoric and Reality in the Study of Religion and Abuse. In James A. Beckford & James. T. Richardson (Reds.), *Challenging Religion: Essays in Honour of Eileen Barker* (pp. 164–173). Routledge.

Nason-Clark, N., Fisher-Townsend, B., Holtmann, C. & McMullin, S. (2018). *Religion and Intimate Partner Violence: Understanding the Challenges and Proposing Solutions*. Oxford University Press.

Nasr, S. H. (2002). *The heart of Islam: Enduring values for humanity*. HarperOne.

Nasr, S. H. (2009). *The heart of Islam: Enduring values for humanity*. Zondervan.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2023). *Monitor seksueel geweld tegen kinderen 2018-2022.* Nationaal Rapporteur.

Nederlandse Geloofsbelijdenis (1561). *Nederlandse Geloofsbelijdenis.* Geraadpleegd op 10 april 2025, van Nederlandse Geloofsbelijdenis met hedendaagse versie.

Newland, T. (2019). *Fallout: Recovering from Abuse in Tibetan Buddhism*. Escarpment Publishing.

NGK (Nederlandse Gereformeerde Kerken) (2014). *Handreiking voor kerkenraden.*

Nietsch, H. (regisseur) (2019). *Zembla: Misbruik op weg naar het Paradijs* [documentaire]. BNNVARA. Misbruik op weg naar het Paradijs - Zembla - BNNVARA

Noor, A. M. (2010). Rape: A problem of crime classification in Islamic law. *Arab Law Quarterly, 24*(4), 417-438.

Noor, A. M., & Ibrahim, A. B. B. (2008). The Rights of a Rape Victim in Islamic Law. *IIUMLJ, 16*, 65.

Okafor, S., van Slobbe, C., Duijs, S., Felten, H. & Verdonk, P. (2024). *'Professionaliteit te allen tijde': Kwalitatief onderzoek naar de meerwaarde van inclusieve en cultuursensitieve langdurige zorg.* Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn & Sport.

Orchowski, L. M., Grocott, L., Bogen, K. W., Ilegbusi, A., Amstadter, A. B., & Nugent, N. R. (2022). Barriers to Reporting Sexual Violence: A Qualitative Analysis of #WhyIDidntReport. *Violence Against Women,* 1-24. DOI: 10.1177/10778012221092479.

Ormskerk, N. R. S, Kunst, M. J. J., & Immler, N. L. (2024). Historical abuse in Dutch Catholic institutions: An ex ante evaluation of institutional and non-institutional response procedures. *The International Journal of Restorative Justice 7*(3), 457-480. DOI: 10.5553/TIJRJ.000199.

Ortner, S. B. (2006). *Anthropology and social theory: Culture, power, and the acting subject.* Duke University Press.
Pargament, K. I. (2002). The bitter and the sweet: An evaluation of the costs and benefits of religiousness. *Psychological inquiry, 13*(3), 168-181.
Pargament, K. I., Murray-Swank, N. A., & Mahoney, A. (2008). Problem and Solution: The Spiritual Dimension of Clergy Sexual Abuse and its Impact on Suvivors. *Journal of Child Sexual Abuse 17*(3-4), 2008.
Parkinson, P. (2021). *Independent expert report: The child protection policies and practices of Jehovah's Witnesses*. National Office for Child Safety.
Pereda, N., Guilera, G., Forns, M., & Gómez-Benito, J. (2009). The prevalence of child sexual abuse in community and student samples: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review, 29*(4), 328–338. doi.org/10.1016/j.cpr.2009.02.007
Petersen, A., & Faulstich, N. (2023). *De behoeften van slachtoffers van seksueel geweld.* DSP-groep.
Piolanti, A., Schmid, i. E., Fiderer, F. J., Ward, C.L., Stöckl, & Foran, H. M. (2025). Global prevalence of sexual violence against children. A systematic review and meta-analysis. *JAMA Pediatrics, 179,* p. 264-272.
PKN (Protestantse Kerk in Nederland) (2004). *Iemand valt niet samen met zijn daden: Pastoraat aan daders van seksueel misbruik. Handreiking voor het pastoraat 42.*
PKN (Protestantse Kerk in Nederland) (2011a). *Beroepscode en gedragsregels voor predikanten en kerkelijk werkers*.
PKN (Protestantse Kerk in Nederland) (2011b). *Het ambt na een tuchtmaatregel: Daderbeleid van de Protestantse Kerk in Nederland na veroordeling voor Seksueel Misbruik in Pastorale Relaties*.
PKN (Protestantse Kerk in Nederland) (2019). *Werk aan de schuilplaats! Evaluatie van Schuilplaats in de wildernis? (nota over kerkelijk beleid rond seksueel misbruik, januari 1999) en aanbevelingen voor toekomstig beleid.*
PKN (Protestantse Kerk in Nederland) (2022). *Handreiking voor benadeelden.*
PKN (Protestantse Kerk in Nederland) (2022a). *Nota protocollen daderbeleid*.
PKN (Protestantse Kerk in Nederland) (2022b). *Protocol voor gemeenten die geconfronteerd worden met mogelijk (seksueel) misbruik in pastorale en gezagsrelaties* (3e herziene versie).
PKN (Protestantse Kerk in Nederland) (2024a). *Generale regelingen van de Protestantse Kerk in Nederland.*
PKN (Protestantse Kerk in Nederland) (2024b). *Kerkorde en ordinanties van de Protestantse Kerk in Nederland.*
PKN (Protestantse Kerk in Nederland) (2025). *Slachtofferbeleid in de Protestantse Kerk in Nederland.*
PKN (Protestantse Kerk in Nederland) (z.d.). *Iemand valt niet samen met zijn daden: Pastoraat aan daders van seksueel misbruik.* Geraadpleegd op 5 maart 2025, van Iemand_valt_niet_samen_met_zijn_daden.pdf
Prusak, J., & Schab, A. (2022). Spiritual trauma as a manifestation of religious and spiritual struggles in female victims of sexual abuse in adolescence or young adulthood in the Catholic Church in Poland. *Archive for the Psychology of Religion, 44*(1), 40-65.
Raine, S., & Kent, S. A. (2019). The grooming of children for sexual abuse in religious settings: Unique characteristics and select case studies. *Aggression and Violent Behavior, 48*, 180-189.
Rashid, F., & Barron, I. (2019). Why the focus of clerical child sexual abuse has largely remained on the Catholic church amongst other non-Catholic Christian denominations and religions. *Journal of Child Sexual Abuse, 28*(5), 564-585.

Rashid, F., & Barron, I. (2023). Jehovah's Witnesses' response to child sexual abuse: A critique of organisational behaviour and management policies (1989–2020). *Journal of Sexual Aggression, 29*(1), 118–139. doi.org/10.1080/13552600.2022.2129484
Rasmussen, S. (2015). Understanding honor in religious, cultural, and moral experience: Commentary on 'Diasporic virginities: Social representations of virginity and constructions of identity amongst British Arab Muslim women' by Howarth, Caroline; Amer, Amena; and Sen, Ragini. *Culture & Psychology*, *21*(1), 20-36.
Reformatorisch Meldpunt (2018). *Jaarverslag 2017.*
Reformatorisch Meldpunt (2019). *Jaarverslag 2018.*
Reformatorisch Meldpunt (2020). *Jaarverslag 2019.*
Reformatorisch Meldpunt (2021). *Jaarverslag 2020.*
Reformatorisch Meldpunt (2022). *Jaarverslag 2021.*
Reformatorisch Meldpunt (2023). *Jaarverslag 2022.*
Reformatorisch Meldpunt (2024). *Jaarverslag 2023.*
Reformatorisch Meldpunt (2025). *Jaarverslag 2024.*
Ritman, M. (2016, 17 februari). *2015Z09545, Uw brief van 28 augustus 2015 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer* [Brief]. Ter beschikking gesteld door de BUN aan het WODC op 18 augustus 2024.
RKK (Rooms-Katholieke Kerk) (1983). *Codex van het Canoniek Recht.* Geraadpleegd op 29 juli 2025 van Codex van het Canoniek Recht - RK Documenten
Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie (2018). *Gedragscode Pastoraat.*
Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie (2024). *Reglement R.-K. Meldpunt Grensoverschrijdend gedrag: Reglement inzake melding en behandeling van klachten van grensoverschrijdend gedrag.*
Rosenbach, N., Salamon, M. J., & Johnson, C. A. (2024). Self-endorsed history of abuse and wellbeing in a community sample of Jewish Orthodox single individuals. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 16*(3), 478–487.
Royal Commission Australia (Royal Commission into institutional Responses to Child Sexual Abuse) (2016). *Report of Case Study no. 29: The response of the Jehovah's Witnesses and Watchtower Bible and Tract Society of Australia Ltd to allegations of Child Sexual Abuse.* Commonwealth of Australia.
Royal Commission Australia (Royal Commission into institutional Responses to Child Sexual Abuse) (2017a). *Final report: Preface and executive summary.* Commonwealth of Australia.
Royal Commission Australia (Royal Commission into institutional Responses to Child Sexual Abuse) (2017b). *Final Report: Volume 16: Religious institutions. Book 1.* Commonwealth of Australia.
Royal Commission Australia (Royal Commission into institutional Responses to Child Sexual Abuse) (2015). *Report of Case Study no. 18: The response of the Australian Christian Churches and affiliated Pentecostal churches to allegations of child sexual abuse*. Commonwealth of Australia.
Royal Commission Australia (Royal Commission into institutional Responses to Child Sexual Abuse) (2017c). *Final report: Volume 3: Impacts*. Commonwealth of Australia.
Rudolfsson, L. (2019). Religious victims of sexual abuse. In B. Winder, N. Blagden, K. Hocken, H. Elliot, R. Lievesley. & P. Banyard (Red.), *Sexual crime, religion and spirituality* (pp. 163-194). Springer Nature.
Rudolfsson, L., & Tidefors, I. (2015). The struggles of victims of sexual abuse who seek pastoral care. *Pastoral Psychology, 64*(4), 453-467.

Samson-Geerlings, R., Bakker, P. C. M., Bijleveld, C. C. J. H., Dijkstra, S., Minderman, G., Hendriks, J., & Baartman, H. E. M. (2012). *Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden.* Rapport Commissie-Samson, 8 oktober 2012. Boom Amsterdam.
Sanders, L. & Spekman, B. (Eindred.) (2018). *Verslag van werkzaamheden 2011-2018.* Stichting Beheer & Toezicht inzake seksueel misbruik in de R.-K. Kerk in Nederland.
Scheper-Hughes, N. (1992). *Death without weeping: The violence of everyday life in Brazil*. University of California Press.
SEM (2020a). *Gedragscode voor leidinggevenden: In kerken, gemeenten en organisaties.*
SEM (2020b). *Klachtenregeling*.
SEM (2020c). *Statuten Stichting Gedragscode Leidinggevenden.*
Shafe, S., & Hutchinson, G. (2014). Continuous Influence of Cultural Practices and Sexual Abuse: a Review. *West Indian Medical Journal.* doi.org/10.7727/wimj.2013.246
Shupe, A. D. (1995). *In the Name of All That's Holy: A Theory of Clergy Malfeasance*. Praeger.
Shupe, Anson D. (2000). *Bad Pastors: Clergy Misconduct in Modern America*. New York University Press.
Singler, B., & Barker, E. (2022). *Radical transformations in minority religions*. Taylor & Francis Group.
Smith, C. P. & Freyd, J. J. (2014). Institutional Betrayal. *American Psychologist 69*(6), 575-587.
Smith, S. (2004). Exploring the Interaction of Trauma and Spirituality. *Traumatology 10*(4). DOI: 10.1177/153476560401000403
SMPR (Meldpunt Misbruik in de Kerk) (2002). *Eindverslag over de Interkerkelijke Stichting tegen Seksueel Misbruik in Pastorale relaties over de jaren 1998-2002.*
SMPR (Meldpunt Misbruik in de Kerk) (2006). *Verslag SMPR 2002-2005.*
SMPR (Meldpunt Misbruik in de Kerk) (2016). *Jaarverslag 2015.*
SMPR (Meldpunt Misbruik in de Kerk) (2017). *Jaarverslag 2016.*
SMPR (Meldpunt Misbruik in de Kerk) (2018). *Jaarverslag 2017.*
SMPR (Meldpunt Misbruik in de Kerk) (2019). *Jaarverslag 2018.*
SMPR (Meldpunt Misbruik in de Kerk) (2020). *Jaarverslag 2019.*
SMPR (Meldpunt Misbruik in de Kerk) (2021). *Jaarverslag 2020.*
SMPR (Meldpunt Misbruik in de Kerk) (2022). *Jaarverslag 2021.*
SMPR (Meldpunt Misbruik in de Kerk) (2023). *Jaarverslag 2022.*
SMPR (Meldpunt Misbruik in de Kerk) (2024). *Jaarverslag 2023.*
SMPR (Meldpunt Misbruik in de Kerk) & PKN (Protestantse Kerk in Nederland) (2022). *Klachtenbehandeling bij misbruik in pastorale relaties en gezagsrelaties: De interne procedure binnen de Protestantse Kerk in Nederland.*
Spröber, N., Schneider, T., Rassenhofer, M., Seitz, A., Liebhardt, H., König, L., & Fegert, J. M. (2014). Child sexual abuse in religiously affiliated and secular institutions: a retrospective descriptive analysis of data provided by victims in a government-sponsored reappraisal program in Germany. *BMC Public Health 14*(282).
SMRK (Stichting Meldpunt Seksueel Misbruik Reformatorische Kerken (2024). *Jaarverslag 2023.*
SMRK (Stichting Meldpunt Seksueel Misbruik Reformatorische Kerken (2025). *Jaarverslag 2024.*

Staatsblad (2024). Wet van 20 maart 2024 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enkele andere wetten (Wet seksuele misdrijven). *Staatsblad,* nr. 59*.*
Standlee, M., Sangye, Damcho, Pistono, M., Standlee, J., Price, G., Condon, M., & Goldman, G. (2017, 14 juli). *Letter to Sogyal Lakar* [Brief].
Steenstra, L. A. (2016). *Religie en seksualiteit een dilemma? Een* Critical Frame Analysis *op de relatie tussen seksualiteit en religie binnen Nederlandse maatschappelijke organisaties*. Rijksuniversiteit Groningen.
Stichting Beheer & Toezicht (2012). *Jaarverslag Stichting Beheer & Toezicht seksueel misbruik in de R.-K. Kerk in Nederland 2011.*
Stichting Beheer & Toezicht (2013). *Jaarverslag Stichting Beheer & Toezicht seksueel misbruik in de R.-K. Kerk in Nederland 2012.*
Stichting Beheer & Toezicht (2014). *Jaarverslag Stichting Beheer & Toezicht seksueel misbruik in de R.-K. Kerk in Nederland 2013.*
Stichting Beheer & Toezicht (2015). *Jaarverslag Stichting Beheer & Toezicht seksueel misbruik in de R.-K. Kerk in Nederland 2014.*
Stichting Beheer & Toezicht (2016). *Jaarverslag 2015.*
Stoffels, H. (1990). *Wandelen in het licht: Waarden, geloofsovertuigingen en sociale posities van Nederlandse evangelischen.* Kok.
Stoltenborgh, M., Van IJzendoorn, M. H., Euser, E. M., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2011). A Global Perspective on Child Sexual Abuse: Meta-Analysis of Prevalence Around the World. *Child Maltreatment 16*(2), 79-101.
Stone, Alyson M. (2013). 'Thou Shalt Not: Treating Religious Trauma and Spiritual Harm With Combined Therapy'. *Group 37*(4): 323–337.
Studiedeputaatschap Seksueel misbruik in pastoraat. (2002). *Als daden breken….* Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt).
Tamarit, J. M., Aizpitarte, A & Arantegui, L. (2023). Child sexual abuse in religious institutions: A comparative study based on sentences in Spain. *European Journal of Criminology 20*(1), 63-76.
Testigos Christianos de Jehová (2017, 1 september). *Aan alle lichamen van ouderlingen* [Brief]. jehovahs.pdf
The Shambhala Board (2020). Communication Regarding Rigden Abhisheka in 2020 at Dechen Chöling [Brief]. Shambhala.report. Communication Regarding Rigden Abhisheka in 2020 at Dechen Chöling - shambhala.report
Ullman, S. E. (2010). *Talking about sexual assault: Society's response to survivors*. American Psychological Association.
Van Beek, I., Naezer, M.M., & Schakenraad, W.J.F. (2012). Van bagatelliseren naar bekwamen: over hulp na seksueel misbruik (1945–2010) . Article / Letter to editor. *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid (67)*4, 209- 217.
Van Dam, G., & Eitjes, M. (1994). *'Een pastor moet je toch kunnen vertrouwen!' Over seksueel misbruik door pastores.* Meinema.
Van Dam. P. (2019). *Religie in Nederland*. Amsterdam University Press.
Van den Berg-Seiffert, C. C. L. H. (2015). *Ik sta erbuiten – maar ik sta wel te kijken: De relationele dynamiek in geloofsgemeenschappen na seksuele grensoverschrijding in een pastorale relatie vanuit het perspectief van primaire slachtoffers*. Boekencentrum.
Van den Bos, K., Schiffelers, M. J., Bal, M., Grootelaar, H., Bertram, I., & Haas, S. D. (2019). *Seksueel misbruik en aangiftebereidheid binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen.* Universiteit Utrecht - Departement Bestuurs - en Organisatiewetenschap (USBO).
Van der Aa, H. (regisseur) (2023). *Jehovah: Van God Los* [documentaire]. Videoland.

Van der Zee, R. (2018). De verborgen strijd van Hindostaanse vrouwen*. Opzij 5*, 88-92.
Van Saane, J. (2012). *Geloofwaardig leiderschap*. KokBoekencentrum.
Van Saane, J. (2014). Op zoek naar échte leiders: De psychologie van charismatisch leiderschap binnen en buiten de kerken. *Geestkracht 74*, 7-15.
Van Schaik, B. M., Janssen, J. H. J. L., Devriendt, S., Timmers, R. W., Zoethout, C. M., Abels, D., & Kolthoff, E. W. (2023). *Een verkennend onderzoek naar uitsluiting van ex-leden door religieuze gemeenschappen.* Open Universiteit - Faculteit Rechtswetenschappen.
Van Werkhooven, J., & Heuzels, L. (2023). *Onderzoek seksueel grensoverschrijdend gedrag: Aanvullende rapportage voor Stichting Veilige Kerk.* I&O Research.
Veerman, A. L. (2005). *Ontredderd: Het proces in de kerkenraad als de predikant seksueel misbruik heeft gepleegd*. Boekencentrum.
Veerman, A. L. (2019). De moeizame strijd tegen misbruik. *Woord & Dienst 68*(8), 9-11.
Verkerk, D., Voorwinden, M., Hakvoort, J. & Schipper, E. (2025). *De strijd voor een veilige kerk.* Christelijke Hogeschool Ede.
Verkerk, R. (2024). *Het hele dorp wist het*. De Correspondent.
Vermeer, P. en Scheepers, P. (2017). Bloeiende evangelische kerken in Nederland. Een circulation of the saints? *Religie & Samenleving, 12*(1), 22-51.
VPE (Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten) (2021). *Identiteitsbewijs*.
VPE (Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten) (2023a). *Huishoudelijk reglement van de Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten*.
VPE (Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten) (2023b). *Integriteitsverklaring*.
VPE (Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten) (2023c). *Voorbeeld document 'veilig met elkaar omgaan in de gemeente'*.
VPE (Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten) (2024). *Statutenwijziging Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten*.
Vries, K. de, Ross-van Dorp, C., Myjer, E. (2017). *Rapport van de Onderzoekscommissie seksuele intimidatie en misbruik in de sport.* Arko Sports Media, Nieuwegein.
Wachttoren-, Bijbel en Traktaatgenootschap (2018). *Hoe blijf je in God's liefde?*
Wachttoren-, Bijbel- en Traktaatgenootschap (2023*). 'Zorg als een herder voor God's kudde' – 1 Petrus 5:2*.
Ward, D. J. (2011) The lived experience of spiritual abuse. *Mental Health, Religion & Culture, 14*(9), 899-915.
Watch Tower Bible and Tract Society (2019). '*Shepherd the flock of God' – 1 Peter 5-2.* Christian Congregation of Jehovah's Witnesses.
Watchtower Bible and Tract Society (2003). *Lessen van de Grote onderwijzer*.
Watchtower Bible and Tract Society (2010). '*Shepherd the flock of God' – 1 Peter 5-2.*
Weaver, A. J., Koenig, H. G., & Ochberg, F.M. (1996). Posttraumatic stress, mental health professionals, and the clergy: A need for collaboration, training, and research. *Journal of Traumatic Stress, 9*, 847–856.
Winn, A. (2018a). *Project Sunshine: Final Report: A Firebird Year Initiative To Bring light And Healing To Sexualized Violence Embedded Within The Shambhala Community.* Geraadpleegd op 6 september 2025 van Project_Sunshine_Final Report
Winn, A. (2018b). *Buddhist Project Sunshine Phase 2 Final Report: A 3-month Initiative To Bring Healing Light To sexualized Violence At The Core Of The Shambhala Buddhist Community.* Geraadpleegd op 6 september 2025 van Buddhist_Project_Sunshine_Phase_2_Final_Report.pdf.

Winn, A. (2018c). *Buddhist Project Sunshine Phase 3 Final Report: The nail: bringing things to a clear point. A 2-month Initiatieve To Bring Activating Healing Light To Sexualized Violence at The Core Of The Shambhala Buddhist Community.* Geraadpleegd op 6 september 2025 van Buddhist_Project_Sunshine_Phase_3_Final_Report.pdf.

Witt, A., Brähler, E., Plener, P. L., & Fegert, J. M. (2022). Different Contexts of Sexual Abuse With a Special Focus on the Context of Christian Institutions: Results From the General Population in Germany. *Journal of Interpersonal Violence 37*(5-6). DOI: 10.1177/0886260519888540

World Health Organization (2025). *Violence against women prevalence estimates, 2023: Global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and non-partner sexual violence against women.*

Yerden, I. (2001). *Ik bepaal mijn lot: Turkse meisjes in conflictsituaties*. Het Spinhuis.

Bijlage 1 Begeleidingscommissie

Voorzitter

Prof. dr. R. Ruard Ganzevoort	Rector International Institute of Social Studies, Erasmus Universiteit Rotterdam

Overige leden

Dr. P.G.M Aarten	Programmamanager Seksueel Geweld, Fonds Slachtofferhulp
Mevr. H. Bakker	Senior adviseur bij Movisie Kenniscentrum voor sociale vraagstukken (thans gepensioneerd)
Prof. dr. mr. Catrien Bijleveld	Emeritus hoogleraar methoden en technieken van empirisch-juridisch en criminologisch onderzoek, Vrije Universiteit Amsterdam.
Prof. dr. J. Janssen	Hoogleraar Criminologie & Rechtsantropologie aan de OU en lector Geweld in afhankelijkheidsrelaties aan Avans Hogeschool en de Politieacademie
Prof. dr. M. Klaver	Hoogleraar antropologie van religie, Vrije Universiteit Amsterdam
Drs. M. van der Meijden	Beleidsmedewerker Slachtofferbeleid, Ministerie van Justitie en Veiligheid

Bijlage 2 Vragenlijst panelstudie

Screeningsvraag
Dan nog een vraag over een ander onderwerp. Deze vraag gaat over uw (mogelijke) religieuze of levensbeschouwelijke overtuiging. We stellen deze vraag in verband met een onderzoek dat binnenkort van start gaat.

U bent niet verplicht te antwoorden. Door te antwoorden, geeft u uitdrukkelijk toestemming aan Ipsos I&O om deze gegevens alleen voor onderzoeksdoeleinden te gebruiken.

V1. Voelt u zich *op dit moment* verbonden aan een van onderstaande religieuze of levensbeschouwelijke kerken, gemeenschappen of overtuigingen in Nederland? U kunt meerdere antwoorden kiezen.
a Rooms-Katholieke Kerk
b Protestantse Kerken (bijvoorbeeld Protestantse Kerk in Nederland, Nederlandse Gereformeerde Kerken, Gereformeerde Gemeenten, Hersteld Hervormde Kerk)
c Islam
d Hindoeïsme
e (Oosters) orthodoxe christenen (zoals Syrisch Orthodoxe Kerk)
f Evangelische christenen en pinksterbewegingen
g Boeddhisme
h Jodendom
i Christelijke Gemeenschap Jehovah's Getuigen
j Anglicaanse Kerk
k Migrantenkerken (bijvoorbeeld Moluks Evangelische Kerk of een kerk verbonden aan Samen Kerk in Nederland (SKIN))
l Anders, namelijk: _____
m Nee (* exclusief)
n Wil ik niet zeggen (* exclusief)

Als op de eerste vraag 'nee' is geantwoord:
V2. Heeft u zich *in het verleden* verbonden gevoeld aan een van onderstaande religieuze of levensbeschouwelijke kerken, gemeenschappen of overtuigingen in Nederland? *U kunt meerdere antwoorden kiezen.*
a Rooms-Katholieke Kerk
b Protestantse Kerken (bijvoorbeeld Protestantse Kerk in Nederland, Nederlandse Gereformeerde Kerken, Gereformeerde Gemeenten, Hersteld Hervormde Kerk)
c Islam
d Hindoeïsme
e (Oosters) orthodoxe christenen (zoals Syrisch Orthodoxe Kerk)
f Evangelische christenen en pinksterbewegingen
g Boeddhisme
h Jodendom
i Christelijke Gemeenschap Jehovah's Getuigen
j Anglicaanse Kerk
k Migrantenkerken (bijvoorbeeld Moluks Evangelische Kerk of een kerk verbonden aan Samen Kerk in Nederland (SKIN))
l Anders, namelijk: _____

m Nee (* exclusief)
n Wil ik niet zeggen (* exclusief)

[Introductiescherm]
Welkom bij dit onderzoek. Hieronder leest u meer over het doel en de achtergrond van het onderzoek. Leest u deze tekst alstublieft aandachtig.

Doel en achtergrond onderzoek
In deze vragenlijst stellen we vragen over ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Hieronder verstaan we alle seksuele gedragingen van een ander naar u, die u als niet gewenst hebt ervaren. Voor het onderzoek is het belangrijk te weten of u dit wel of niet heeft meegemaakt.

Als u geen ervaring heeft met seksueel grensoverschrijdend gedrag is uw deelname voor ons ook erg waardevol.

Het onderzoek richt zich vooral op seksueel grensoverschrijdend gedrag dat een relatie heeft met religieuze of levensbeschouwelijke kerken, gemeenschappen of overtuigingen. Hierna worden dit 'geloofsgemeenschappen' genoemd. Ook willen we weten welke hulpbehoeften slachtoffers hebben en of zij bereid zijn aangifte te doen. Seksueel grensoverschrijdend gedrag komt helaas veel voor. Soms gebeurt dit in geloofsgemeenschappen, soms gebeurt dit in andere sectoren.

Deelname
Het invullen van de vragenlijst duurt maximaal **15 minuten**, afhankelijk van uw ervaringen. Het is belangrijk voor het onderzoek dat u de vragenlijst helemaal invult. Wilt u of kunt u op een bepaald moment niet verder met het beantwoorden van de vragen? Geen punt. U kunt altijd stoppen met invullen en op een later moment verdergaan. Uw antwoorden slaan wij tussentijds op. Als u ergens geen antwoord op wilt of kunt geven, vult u dan 'wil ik liever niet zeggen' in.

Privacy
Er wordt zorgvuldig met uw antwoorden omgegaan. Het onderzoek wordt uitgevoerd door Ipsos I&O in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC), kennisinstituut voor de rechtsstaat. De gegevens worden vertrouwelijk verwerkt en uw naam of andere gegevens worden niet bij het WODC of andere instanties bekend. Ook willen we benadrukken dat we met uw antwoorden geen melding of aangifte doen bij de politie. Mocht u dat wel willen, dan kunt u contact met hen opnemen (aan het einde van de vragenlijst vindt u de contactgegevens).

Alvast hartelijk bedankt voor het beantwoorden van de vragen.

Informed consent
Als u de vragenlijst wilt invullen, klik dan op 'ja' hieronder.
Hiermee verklaart u dat u…

- voldoende informatie heeft over het doel van het onderzoek
- vrijwillig deelneemt
- weet dat u 'Wil ik liever niet zeggen' kan invullen als u ergens geen antwoord op wil of kan geven
- weet dat u tussentijds kan pauzeren

- het onderzoek naar waarheid invult
- weet dat de resultaten alleen worden gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek

Alleen indien overal 'ja' → doorgaan naar vragenlijst.
Indien minimaal 1x keer 'nee' → EINDE vragenlijst.
Bericht: U heeft geen toestemming gegeven bij één of meer vragen.
Niettemin willen wij u hartelijk bedanken voor uw medewerking.

Klik nog éénmaal door om de vragenlijst af te ronden.

Achtergrondkenmerken

1 Wat is uw leeftijd?
   a _____ jaar
   b Wil ik liever niet zeggen
2 Bent u…?
   a Man
   b Vrouw
   c X / non-binair
   d Wil ik liever niet zeggen

Rapporteren van seksueel grensoverschrijdend gedrag in geloofsgemeenschappen

De volgende vragen gaan over seksueel grensoverschrijdend gedrag. We zijn ons ervan bewust dat deze vragen mogelijk vervelende of nare herinneringen oproepen. We willen u eraan herinneren dat u altijd even kunt pauzeren.

Onder seksueel grensoverschrijdend gedrag verstaan we in dit onderzoek alle seksuele gedragingen van een ander naar u, die u als niet gewenst hebt ervaren. Seksueel grensoverschrijdend gedrag kan verschillende dingen omvatten. Het gaat zowel om online als offline ongewenst gedrag, en zowel om seksueel getinte opmerkingen als (lichamelijke) aanrakingen en alle vormen daarvan.

3 Heeft u zelf seksueel grensoverschrijdend gedrag in Nederland[i] meegemaakt?
   a Ja [door naar vraag 4]
   b Nee [door naar vraag 27]
   c Wil ik liever niet zeggen [door naar vraag 27]

[i] *In het land Nederland, dus niet in de Caribische delen van het Koninkrijk*.

4 Kunt u aangeven welk type seksueel grensoverschrijdend gedrag u heeft meegemaakt? *Meerdere antwoorden zijn mogelijk*
   a Ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren
   b Ongewenst online seksueel contact, zoals sexting (het versturen van seksueel getinte berichten, foto's of filmpjes) of sextortion (iemand chanteert u met naaktbeelden)
   c Aanranding, daarmee bedoelen we alle seksuele handelingen, maar niet het binnendringen van het lichaam
   d Verkrachting, daarmee bedoelen we alle seksuele handelingen, waarbij het lichaam wordt binnengedrongen
   e Anders, namelijk …
   f Wil ik liever niet zeggen [ook de doorvragen stellen, maar dan omschrijven als 'seksueel grensoverschrijdend gedrag']

5 Was dit seksueel grensoverschrijdend gedrag eenmalig of gebeurde dit meerdere keren?

	Eenmalig	Meerdere keren	Wil ik liever niet zeggen
Ongewenste seksueel getinte opmerkingen, gebaren of handelingen			
Ongewenst online seksueel gedrag			
Aanranding			
Verkrachting			

De vragen 6 t/m 22 worden per type gedraging uit vraag 4 uitgevraagd. Als er 1 gedraging is genoemd, wordt alleen over deze gedraging vragen gesteld.
Indien 1 gedraging:

- U had te maken met [type gedraging vraag 4]. Over deze ervaring stellen wij een aantal vragen aan u.

Indien meerdere gedragingen:

- U had te maken met [type gedraging #1 vraag 4]. Over elke ervaring stellen wij een aantal vragen aan u.
- We beginnen met: [type gedraging #1 vraag 4].

U had te maken met: [type gedraging vraag 4 #1 t/m laatste].

6 Was u toen het seksueel grensoverschrijdend gedrag gebeurde, verbonden aan een geloofsgemeenschap?
   a Ja, namelijk
      i Rooms Katholieke Kerk
      ii Een protestantse kerk (bijvoorbeeld Protestantse Kerk in Nederland, Nederlandse Gereformeerde Kerken, Gereformeerde Gemeenten, Hersteld Hervormde Kerk)
      iii Islamitische gemeenschap
      iv Hindoeïstische gemeenschap
      v (Oosters)-orthodoxe Christenen (zoals Syrisch Orthodoxe Kerk)
      vi Evangelische- en Pinkstergemeenten
      vii Boeddhistische gemeenschap
      viii Joodse gemeenschap
      ix Christelijke Gemeenschap Jehovah's Getuigen
      x Anglicaanse Kerk
      xi Moluks Evangelische Kerk
      xii Een kerk binnen Samen Kerk In Nederland
      xiii Anders, namelijk …
   b Nee [door naar vraag 7]
   c Wil ik liever niet zeggen [door naar vraag 7]

7 U had te maken met: [type gedraging vraag 4].

a Kent of kende u de dader(s)? Meerdere antwoorden zijn mogelijk
   a Ja
      i Het is een familielid
      ii Het is een bekende
   b Nee
      i Het is een onbekende
      ii Een of meer dader(s) wel, andere(n) niet (* exclusive)
   c Wil ik liever niet zeggen

8 Heeft de dader een functie in de geloofsgemeenschap?
   a De dader was een voorganger in de geloofsgemeenschap (een geestelijk leider, bijvoorbeeld een imam, priester, pastoor, ouderling, dominee of predikant)
   b De dader was verbonden aan de geloofsgemeenschap, maar niet als voorganger (bijvoorbeeld als lid)
   c De dader was niet verbonden aan de geloofsgemeenschap
   d Anders, namelijk …
   e Weet ik niet
   f Wil ik liever niet zeggen

9 Heeft uw ervaring met het seksueel grensoverschrijdend gedrag invloed gehad op uw betrokkenheid bij de geloofsgemeenschap?
   Meerdere antwoorden zijn mogelijk
   a Ja, vanwege het seksueel grensoverschrijdend gedrag (en/of de gevolgen daarvan) ben ik minder betrokken bij de geloofsgemeenschap
      [Ruimte voor eventuele toelichting]
   b Ja, vanwege het seksueel grensoverschrijdend gedrag (en/of de gevolgen daarvan) ben ik niet meer betrokken bij de geloofsgemeenschap
      [Ruimte voor eventuele toelichting]
   c Ja, vanwege het seksueel grensoverschrijdend gedrag (en/of de gevolgen daarvan) ben ik méér betrokken bij de geloofsgemeenschap
      [Ruimte voor eventuele toelichting]
   d Ja, vanwege het seksueel grensoverschrijdend gedrag (en/of de gevolgen daarvan) ben ik betrokken bij een andere geloofsgemeenschap
      [Ruimte voor eventuele toelichting]
   e Ja, anders, namelijk …
      [Ruimte voor eventuele toelichting]
   f Nee, het seksueel grensoverschrijdend gedrag (en/of de gevolgen daarvan) heeft geen invloed gehad op mijn betrokkenheid bij de geloofsgemeenschap
      [Ruimte voor eventuele toelichting]
   g Nee, anders, namelijk …
      [Ruimte voor eventuele toelichting]
   h Wil ik liever niet zeggen

10 Heeft uw ervaring met het seksueel grensoverschrijdend gedrag negatieve invloed gehad op andere onderdelen van uw leven?

	Had geen negatieve invloed	Had een beetje negatieve invloed	Had veel negatieve invloed	Wil ik liever niet zeggen
Op mijn lichamelijke gezondheid				
Op mijn psychische gezondheid				
Op mijn seksuele gezondheid/ontwikkeling				
Op mijn vertrouwen in mensen				
Op mijn gevoel van veiligheid				
Op mijn werk of school/opleiding				
Op mijn sociaal leven				
Op mijn geloofsovertuiging				
Op mijn relatie met mijn familie				
Op iets anders, namelijk…				

11 Waar vond het seksueel grensoverschrijdend gedrag plaats?
Meerdere antwoorden zijn mogelijk
- a Bij mij thuis
- b Bij familie thuis
- c Bij vrienden (van de familie) thuis
- d Bij buren
- e In de openbare ruimte, bijvoorbeeld ergens op straat
- f Op school
- g Online of digitaal
- h In een gebouw van de geloofsgemeenschap
- i Op het terrein van de geloofsgemeenschap
- j Bij mensen van de geloofsgemeenschap thuis
- k Op een locatie van een door de geloofsgemeenschap georganiseerd evenement zoals een congres of kamp
- l Anders, namelijk …
- m Weet ik niet meer
- n Wil ik liever niet zeggen

12 Wat was uw leeftijd ongeveer toen het seksueel grensoverschrijdend gedrag gebeurde? *Meerdere antwoorden zijn mogelijk*
   a _____ jaar
   b Wil ik liever niet zeggen [doorvraag hieronder]
      i 18 jaar of jonger
      ii Ouder dan 18 jaar
      iii Wil ik liever niet zeggen

13 Wanneer heeft dit seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsgevonden? *Meerdere* antwoorden *zijn mogelijk*
   a 2020 t/m 2024
   c 2015 t/m 2019
   d 2010 t/m 2014
   e 2005 t/m 2009
   f 2000 t/m 2004
   g Langer geleden, namelijk in … [jaartal noemen]
   h Ik weet het niet meer precies
   i Wil ik liever niet zeggen

Nu stellen we u enkele vragen over wat u eventueel heeft gedaan en wat u nodig had nadat u te maken kreeg met seksueel grensoverschrijdend gedrag. We willen nogmaals benadrukken dat u kunt stoppen en op een later moment kunt verdergaan met de vragenlijst.

14 Heeft u aan iemand verteld wat u heeft meegemaakt?
   a Ja
   b Nee
   c Wil ik liever niet zeggen

15 Had u behoefte aan hulp na het seksueel grensoverschrijdend gedrag? Dit kunnen alle typen hulp zijn.
   a Ja
   b Nee [ga verder naar vraag 23]
   c Wil ik liever niet zeggen [ga verder naar vraag 23]

16 Wanneer ontstond bij u voor het eerst behoefte aan hulp? Dit kunnen alle typen hulp zijn.
   a Eerste dagen na het seksueel grensoverschrijdend gedrag
   b Eerste 2-3 weken na het seksueel grensoverschrijdend gedrag
   c In het eerste jaar na het seksueel grensoverschrijdend gedrag
   d Langer na het seksueel grensoverschrijdend gedrag, namelijk na … jaar
   e De hulpbehoefte is nog aanwezig
   f Weet ik niet meer precies
   g Wil ik liever niet zeggen

17 Aan wat voor soort hulp had u behoefte?
   Meerdere antwoorden zijn mogelijk
   a Behoefte aan informatie
   b Hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen
   c Psychische hulp, bijvoorbeeld bij een psycholoog of psychiater
   [indien ja, doorschakelen naar doorvraag, zie hieronder bij 17c]

d Medische hulp, bijvoorbeeld bij een huisarts
e Hulp vanuit de geloofsgemeenschap [indien ja, doorschakelen naar doorvraag, zie hieronder bij 17e)
f Contact met de politie [indien ja, doorschakelen naar doorvraag, zie hieronder bij 17f]
g Ondersteuning van familie en/of vrienden
h Praktische hulp [indien ja, doorschakelen naar doorvraag, zie hieronder bij 17h]
i Lotgenotencontact
j Juridische ondersteuning, bijvoorbeeld van een advocaat
k Anders, namelijk …
l Wil ik liever niet zeggen → ga door naar vraag 23

[vraag 17c doorvraag]
U heeft aangegeven dat u behoefte had aan psychische hulp.
Had u behoefte aan een psycholoog of psychiater met een religieuze achtergrond?
b Ja
c Nee
d Anders, namelijk …
e Wil ik liever niet zeggen

[vraag 17e doorvraag]
U heeft aangegeven dat u behoefte had aan hulp vanuit de geloofsgemeenschap. Kunt u aangeven waar u behoefte aan had vanuit de geloofsgemeenschap? *Meerdere antwoorden zijn mogelijk*
a Behoefte aan een gesprek
b Behoefte aan een gesprek met een vertrouwenspersoon
c Hulp met religieuze of levensbeschouwelijke vragen
d Behoefte aan het doen van een melding
e Behoefte aan het indienen van een klacht
f Anders, namelijk …
g Wil ik liever niet zeggen

[vraag 17f doorvraag]
U heeft aangegeven dat u behoefte had aan contact met de politie. Kunt u aangeven waar u behoefte aan had vanuit de politie?
Meerdere antwoorden zijn mogelijk
a Ik wilde melding doen (ik wilde de politie vertellen wat er is gebeurd) [indien ja, doorschakelen naar doorvraag]:
  i Waarom wilde u melding doen bij de politie? [ruimte voor open antwoord, niet verplicht]
b Ik wilde aangifte doen (u wilde de politie vragen om een opsporingsonderzoek te starten naar het seksueel grensoverschrijdend gedrag en naar de dader) [indien ja, doorschakelen naar doorvraag]:
  ii Waarom wilde u aangifte doen bij de politie? [ruimte voor open antwoord, niet verplicht]
c Anders, namelijk …
d Wil ik liever niet zeggen

[vraag 17h doorvraag]
U heeft aangegeven dat u behoefte had aan praktische hulp. Kunt u aangeven aan welke praktische hulp u behoefte had?
Meerdere antwoorden zijn mogelijk
e Het vinden van woonruimte
f Financiële hulp
g Het vinden van werk
h Anders, namelijk …
i Wil ik liever niet zeggen

18 Heeft u hulp gezocht?
[alle antwoorden op vraag 17 herhalen in tabel]

	Ja	Nee	Wil ik liever niet zeggen
Informatie			
Hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen			
Etc.			

19 Heeft u hulp gevonden?
[alle antwoorden op vraag 17 herhalen in tabel]

	Ja	Nee	Wil ik liever niet zeggen
Informatie			
Hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen			
Etc.			

20 Hoe tevreden bent u over de gevonden hulp, wilt u een rapportcijfer geven van 1 t/m 10? [alle antwoorden op vraag 19 herhalen]

	Rapportcijfer 1 t/m 10
Hulpbehoefte 1	
Hulpbehoefte 2	
Hulpbehoefte 3	
Hulpbehoefte 4	
Hulpbehoefte 5	
Hulpbehoefte 6 etc.	

21 Wist u hoe u de hulp die u nodig had kon vinden? [alle antwoorden op vraag 17 herhalen]

	Ja, ik kon dit makkelijk vinden	Nee, ik kon dit niet makkelijk vinden	Wil ik liever niet zeggen
Informatie			
Hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen			
Etc			

22 Is er ook hulp die u gemist heeft?
   a Ja, namelijk …
   b Nee, ik heb geen hulp gemist
   c Wil ik liever niet zeggen

<Tussenscherm>
U bent bijna aan het einde gekomen van deze vragenlijst. We hebben nog een aantal laatste vragen voor u. <deze vragen staan los van de gedragingen bij vraag 4>

<Nieuwe pagina>
23 Heeft u nog andere gedachten die u kwijt wilt over uw ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag?
   a Ja, namelijk …
   b Nee

24 Heeft u suggesties over de manier waarop geloofsgemeenschappen kunnen omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag?
   a Ja, namelijk …
   b Nee

25 Heeft u nog andere suggesties voor de hulpverlening na seksueel grensoverschrijdend gedrag?
   a Ja, namelijk …
   b Nee

Afsluiting
[Alleen voor de mensen die 'ja' hebben geantwoord op vraag 3]
26 Wilt u met de onderzoekers doorpraten over uw ervaringen met de hulpverlening? Dat kan, in de vorm van een verdiepend interview. Als u dat wilt, dan kunt u uw naam, e-mailadres of telefoonnummer e-mailen naar [emailadres]. De onderzoekers nemen dan contact met u op. Ze geven u meer informatie over dat deel van het onderzoek waarna u kunt besluiten al dan niet deel te nemen. Met het delen van uw contactgegevens wordt wel bekend dat u heeft deelgenomen aan dit onderzoek, maar niet welke antwoorden u heeft gegeven.

[Voor iedereen]
27 Wilt u de resultaten van het onderzoek bekijken? Kijkt u dan op de website van het WODC: www.wodc.nl. Het rapport wordt in de eerste helft van 2025 verwacht.
Als u hulp of ondersteuning nodig heeft, dan kunt u contact opnemen met:

Uw huisarts

Slachtofferhulp Nederland: Slachtofferhulp Nederland <link: slachtofferhulp.nl> helpt mensen die slachtoffer zijn geworden van een (seksueel) misdrijf. Slachtofferhulp Nederland biedt praktische en emotionele ondersteuning, begeleiding in het strafproces en helpt u bij uw schadevergoeding.

Stichting VPSG <link: zingeving na misbruik>, advies en ondersteuning bij vragen rond seksueel geweld, godsdienst en zingeving.

Centrum Seksueel Geweld <link: centrum seksueel geweld> biedt professionele hulp aan iedereen die een nare seksuele ervaring heeft meegemaakt – online of offline. Het maakt niet of dat nu kort of lang(er) geleden is gebeurd.

Politie <link: politie.nl - seksueel grensoverschrijdend gedrag>. U kunt hier aangifte of melding doen. Als slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunt u altijd naar een politiebureau bij u in de buurt gaan of bellen met 0900-8844.

We willen nogmaals benadrukken dat de antwoorden die u heeft gegeven, vertrouwelijk worden behandeld en alleen worden gebruikt voor dit onderzoek. Deze gegevens delen we niet met hulpverleners, politie of justitie.

I&O Research panel: uitnodigingstekst
Doet u mee aan wetenschappelijk onderzoek voor het WODC? Duur: 10-15 minuten
Afzender: I&O Research Panel
Onderwerp: Uitnodiging wetenschappelijk onderzoek voor het WODC
Aanhef,

Graag nodigen wij u uit voor een nieuw onderzoek. Dit onderzoek voert Ipsos I&O uit in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC), kennisinstituut voor de rechtsstaat. Door het invullen van deze vragenlijst levert u een belangrijke bijdrage aan een wetenschappelijk onderzoek. We waarderen uw inzet zeer.
Door mee te doen aan dit onderzoek kunt u [aantal] punten verdienen. Het invullen duurt 10 tot 15 minuten, afhankelijk van uw ervaringen.

Start vragenlijst
U start de vragenlijst door de volgende link aan te klikken: <<Start vragenlijst>>
Meedoen wordt beloond!
U heeft op dit moment [aantal] punten gespaard.
Als u minimaal 500 punten heeft gespaard, kunt u deze op www.iopanel.nl via uw profiel inwisselen voor een Bol.com-bon of voor een donatie aan een goed doel.

Vragen?
Heeft u vragen of opmerkingen? Neem dan contact op met onze helpdesk door te reageren op deze mail.
Wij hopen op uw deelname, alvast onze hartelijke dank!
Met vriendelijke groet,

Rappeltekst
Herinnering: wetenschappelijk onderzoek voor het WODC. Duur: 10-15 minuten
Afzender: I&O Research Panel

Onderwerp: Herinnering wetenschappelijk onderzoek voor het WODC

Aanhef,
Vorige week heeft u een uitnodiging ontvangen voor een nieuw onderzoek. Dit onderzoek voert Ipsos I&O uit in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC), kennisinstituut voor de rechtsstaat.
Volgens onze gegevens heeft u nog niet meegedaan of heeft u de vragenlijst nog niet volledig doorlopen. Zou u dit alsnog willen doen? Door het invullen van deze vragenlijst levert u een belangrijke bijdrage aan een wetenschappelijk onderzoek. We waarderen uw inzet zeer.
Door deel te nemen aan dit onderzoek kunt u [aantal] punten verdienen.
Het invullen duurt 10 tot 15 minuten, afhankelijk van uw ervaringen.

Start vragenlijst
U start de vragenlijst door op de volgende knop te klikken: <<Start vragenlijst>>
Zou u de vragenlijst vóór 14 juli willen invullen?
Meedoen wordt beloond!
U heeft op dit moment [aantal] punten gespaard.
Als u minimaal 500 punten heeft gespaard, kunt u deze op www.iopanel.nl inwisselen voor een Bol.com-bon of voor een donatie aan een goed doel.

Vragen?
Heeft u vragen of opmerkingen? Neem dan contact op met onze helpdesk door te reageren op deze mail.
We hopen op uw deelname. Alvast bedankt voor uw medewerking!

Bijlage 3 Overzicht indeling overige genoemde geloofsgemeenschappen

Anders omschreven geloofsgemeenschap	Categorisatie
Seculier Boeddhisme	Boeddhisme
Vipassana meditatie	Boeddhisme
Zen	Boeddhisme
(nieuw/hersteld) Apostolisch	Evangelische christenen en pinksterbewegingen
Baptisten	Evangelische christenen en pinksterbewegingen
De kerk van Jezus Christus vd Heiligen der Laatste Dagen (Mormonen)	Evangelische christenen en pinksterbewegingen
Kerk der Zevendaagse Adventisten	Evangelische christenen en pinksterbewegingen
Kerk van de Nazarenen	Evangelische christenen en pinksterbewegingen
Leger des heils	Evangelische christenen en pinksterbewegingen
Vergadering van gelovigen	Evangelische christenen en pinksterbewegingen
Genootschap der Vrienden (Quakers)	Evangelische christenen en pinksterbewegingen
Bhagwan	Hindoeïsme
Islam, Alevitische tak	Islam
Soefisme	Islam
Bnei Noah	Jodendom
Indonesische Protestantse Kerk	Migrantenkerken
Methodisten	Migrantenkerken
Grieks/Slavisch orthodox	Oosters-orthodoxe christenen
Amerikaans protestant	Protestantse kerken
Basisbeweging	Protestantse kerken
Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK)	Protestantse kerken
Doopsgezind (Mennonieten)	Protestantse kerken
EBG (Evangelische Broeder Gemeente)	Protestantse kerken
Evangelisch Luthers	Protestantse kerken
Gereformeerd	Protestantse kerken
Luthers	Protestantse kerken
Nieuw-Apostolische Kerk	Protestantse kerken
Nederland hervormd	Protestantse kerken
Presbyteriaans	Protestantse kerken
Remonstrants	Protestantse kerken

Anders omschreven geloofsgemeenschap	Categorisatie
Samen op weg kerk	Protestantse kerken
Vrij Evangelisch	Protestantse kerken
(Vrijgemaakt) Gereformeerd	Protestantse kerken
Vrijzinnig	Protestantse kerken
Christelijk	Niet ingedeeld
Humanist	Niet ingedeeld
Oecumenisch	Niet ingedeeld

Bijlage 4 Overzicht gesproken personen en organisaties

Tabel B4.1 Namen, organisaties, gemeenschappen, expertise en verwijzing in de tekst

Nr.	Naam	Organisatie/ functie	Gemeenschap	Expertise	Verwijzing in tekst
Meldpunten					
1	Maria Vermeulen, Arie Hak	Meldpunt Seksueel Misbruik Reformatorische Kerken (SMRK)	Christendom: reformatorische kerken	Beleid en procedure meldpunt SMRK; hulpvraag en hulpverlening slachtoffers; gemeenschaps-perspectief	Respondent(en) van meldpunt SMRK
2	Tom Vroon, Jonathan Zeijl	Stichting Evangelisch Meldpunt (SEM)	Christendom: evangelische en pinksterbewe-ging	Beleid en procedure meldpunt SEM; gemeenschapsperspectief	Respondent(en) van meldpunt SEM
3	Berna van der Zouwen	Reformatorisch Meldpunt – 'Ik meld het' (RM)	Christendom: reformatorische kerken	Hulpvraagslachtoffers; gemeenschaps-perspectief	Respondent van meldpunt RM
4	Hanna Bos, Annet Crouwel	Contactpersonen seksueel grensoverschrijdend gedrag	Christendom: oosters-orthodoxe kerken	Beleid en procedure Orthodoxe kerken; gemeenschapsperspectief	Contactpersonen seksueel grensoverschrijdend gedrag oosters-orthodoxe kerken
5	Ploni Robbers, Loes Berkhout	Meldpunt Seksueel Misbruik in Pastorale Relaties (SMPR)	Christendom: protestantse kerken	Beleid en procedure meldpunt SMPR; hulpvraag en hulpverlening slachtoffers; gemeenschaps-perspectief	Respondent(en) van meldpunt SMPR
6	Marianne Bronsveld, Alexandra van Dijk	Meldpunt Misbruik (MM)	Christendom: protestantse kerken	Beleid en procedure meldpunt SMKR; hulpvraag en hulpverlening	Respondent(en) van meldpunt MM

Nr.	Naam	Organisatie/ functie	Gemeenschap	Expertise	Verwijzing in tekst
				slachtoffers; gemeenschaps-perspectief	
7	René Westra	Meldpunt Grensoverschrijdend gedrag RKK (MRKK)	Christendom: Rooms-Katholieke Kerk (RKK)	Beleid en procedure meldpunt RKK; hulpvraag en hulpverlening slachtoffers; gemeenschapsperspectief	Respondent van meldpunt RKK
Experts					
8	Rob Hoogendoorn	Boeddhisme expert en onderzoeksjournalist	Boeddhisme	Seksueel grensoverschrijdend gedrag in boeddhistische gemeenschappen	Expert #1
9	Henk Blezer	Hoogleraar boeddhisme Vrije Universiteit	Boeddhisme	Gemeenschapsperspectief	Expert #2
10	Almatine Leene	Stichting Veilige Kerk	Christendom: algemeen en protestantse kerken	(Visie en beleid op en omgang met) seksueel grensoverschrijdend gedrag in christelijke gemeenschappen	Expert #3
11	Alexander Veerman	Gepromoveerd op seksueel misbruik in protestantse kerken	Christendom: algemeen en protestantse kerken	Seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen (m.n. protestantse kerken	Expert #4
12	Frank Huiting, Raymond Hintjes, Aswin Suierveld	Stichting Reclaimed Voices	Christendom: Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen (CGJG)	Ervaringsdeskundigen en gemeenschapsperspectief	Expert #5

Nr.	Naam	Organisatie/ functie	Gemeenschap	Expertise	Verwijzing in tekst
13	Leon van den Broeke	Hoogleraar Rechtstheologie en kerkrecht, Theologische Universiteit Utrecht	Christendom: algemeen	Kerkrecht (m.n. protestantse kerken)	Expert #6
14	Rob Ermers	Turkoloog en Arabist, Radboud Universiteit Nijmegen	Islam	Familiedynamieken en eergerelateerde kwesties	Expert #7
15	Anoniem	-	Islam	Gemeenschapsperspectief	Expert #8
16	Anoniem	-	Islam	Gemeenschapsperspectief	Expert #9
17	Tante Aisha	Tante Aisha: Islamitisch platform seksualiteit en intimiteit	Islam	Gemeenschapsperspectief op voorlichting en seksualiteit (schriftelijke bijdrage)	Expert #10
18	Hanneke de Graaf	Kenniscentrum Rutgers		Hulpvraag slachtoffers	Respondent Rutgers
19	Tess Ilona Schomper	-	Christendom: Christelijke Gemeente van Jehovah's Getuigen (CGJG)	Gemeenschapsperspectief	Expert #11
20	Pim Boven	Voormalig bestuurder protestantse kerk Kruispunt	Christendom: protestantse kerken	Casus hoofdstuk 6: Kruispunt	Expert #12
Geloofsgemeenschappen					
21	Dhr M. Ritman, Mevr. A. Wiersma	Bestuursleden Boeddhistische Unie Nederland	Boeddhistische Unie Nederland	Intern beleid en procedures en gemeenschapsperspectief	Vertegenwoordiger(s) van de BUN
22	Jorden Spijker	Bestuurslid VPE; aanspreekpunt bestuur bediening Veilige Kerk	Verenigde Evangelische en Pinkstergemeenten (VPE)	Intern beleid en procedures; gemeenschapsperspectief VPE	Vertegenwoordiger van de VPE
23	René de Reuver, Margreet Parlevliet	Scriba PKN, juridisch medewerker PKN	Protestantse Kerk in Nederland (PKN)	Intern beleid en procedures PKN,	Vertegenwoordiger(s) van de PKN

Nr.	Naam	Organisatie/ functie	Gemeenschap	Expertise	Verwijzing in tekst
				gemeenschapsperspectief PKN	
24	Peter Hoek, Ton Weiland, Gertine van de Ketterij, Jan Kloosterman, Pieter van den Boogaard.	Leden commissie seksueel misbruik	Hersteld Hervormde Kerk (HHK)	Intern beleid en procedures HHK, gemeenschapsperspectief HHK	Vertegenwoordiger(s) van de HHK
25	Frank Schneider, Corrie Blijdorp-Kodde	Leden commissie seksueel misbruik	Nederlandse Gereformeerde Kerken (NGK)	Intern beleid en procedures, gemeenschapsperspectief NGK	Vertegenwoordiger(s) van de NGK
26	Aleid Westerveld, Paul den Hertog	Leden commissie seksueel misbruik	Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK)	Intern beleid en procedures, gemeenschapsperspectief CGK	Vertegenwoordiger(s) van de CGK
27	Michael van Ling, Joël Zuiderent	Bestuursleden hoofdkantoor CGJG in Emmen	Christelijke Gemeenschap Jehovah's Getuigen	Intern beleid en procedures, gemeenschapsperspectief CGJG	Vertegenwoordiger(s) van de CGJG
28	John Bakker	Staflid bisdom Rotterdam; betrokken bij afhandeling dossier seksueel misbruik RKK en meldpunt RKK	Rooms Katholieke Kerk	Intern beleid en procedures; gemeenschapsperspectief RKK	Vertegenwoordiger van de RKK
Hulpverleners					
29	Joke Stapper, Lien Daams	**Stichting VPSG**		Hulpvraag slachtoffers	Respondent VPSG
30	Sara Alouai	The Safe Space Club		Hulpvraag slachtoffers	Respondent Safe Space Club
31	Wendy van der Klift	Praktijk Durf te Leven		Hulpvraag slachtoffers	Respondent Praktijk Durf te Leven
32	Iva Bicanic	Klinisch Psycholoog en directeur-bestuurder		Hulpvraag slachtoffers	Respondent CSG

Nr.	Naam	Organisatie/ functie	Gemeenschap	Expertise	Verwijzing in tekst
		Landelijk Centrum Seksueel Geweld			
33	Jantine den Uijl-van Loon	Praktijk Den Uijl		Hulpvraag slachtoffers	Respondent Praktijk Den Uijl
Overig					
34	Laura Dijkhuizen	Journalist *Nederlands Dagblad*;	Christendom: evangelische en pinksterbeweging	Evangelische en pinksterbeweging (achtergrondinformatie)	n.v.t.
35	Arthur Miedema, Jaap Broekhuizen	Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO)	Alle bij CIO aangesloten gemeenschappen	Samenwerking aangesloten religieuze gemeenschappen en overheid (achtergrondinformatie)	n.v.t.
36	Madelon Grant, Hedwig Komproe	Samen Kerk in Nederland (SKIN)	Christendom: migrantenkerken	Migrantenkerken (achtergrondinformatie)	n.v.t.
37	Toine van Beek	Bestuursvoorzitter Buddharama tempel	Boeddhistische gemeenschap	Boeddhistische gemeenschap (achtergrondinformatie)	n.v.t.

Bijlage 5 Ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren

Functie dader
Eerst is gekeken naar de functie van de dader en het ervaren van ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren (totaal van alle ervaringen en geloofsgemeenschappen, per sekse; zie tabel B5.1). Het betreft totaal 916 personen en 1.083 ervaringen. Te zien is dat totaal 9% van de mannen en 3% van de vrouwen die een ongewenste seksueel getinte opmerking of gebaar noemt, meldt dat dit door een voorganger/geestelijk leider gebeurde. Daarnaast meldt totaal 5% van de mannen en 5% van de vrouwen dat dit door een persoon gebeurde die op een andere manier aan de geloofsgemeenschap was verbonden.

Tabel B5.1 Ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren en functie dader (*n*=1.083 ervaringen)

Alle geloofsgemeenschappen	Man		Vrouw		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Voorganger/geestelijk leider	17	9	27	3	44	4
Verbonden op andere manier	10	5	43	5	53	5
Niet verbonden	117	61	561	63	678	63
Weet ik niet	44	23	259	29	303	28
Wil ik liever niet zeggen	<10	-	<10	-	<10	-
De ene dader wel, de andere niet	<10	-	<10	-	<10	-
Totaal	191	18	892	82	1.083	100

a Percentage van totaal deelnemers per sekse.
b Percentage van totaal functie dader.

Bekendheid met de dader
Vervolgens is gevraagd naar de bekendheid van de dader: Kent of kende u de dader(s) voorafgaand aan het seksueel grensoverschrijdend gedrag? (tabel B5.2). Dit betreft alleen daders uit de geloofsgemeenschap en totaal 111 ervaringen van 71 deelnemers. Te zien is dat een bekende het vaakst wordt genoemd als dader van de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren (totaal 58%, 55% van de mannen en 58% van de vrouwen).

Tabel B5.2 Ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door daders verbonden aan geloofsgemeenschappen en bekendheid deelnemer met de dader (*n*=111 ervaringen)

Alle geloofsgemeenschappen	Man		Vrouw		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Familielid	8	-	10	13	18	16
Bekende	18	55	46	58	64	58
Onbekende	7	-	10	13	17	15
Een of meer dader(s) wel, andere(n) niet	0	-	13	16	13	12
Wil ik liever niet zeggen	0	-	1	1	1	1
Totaal	33	100	80	100	111	100

a Percentage van totaal deelnemers per sekse.

b Percentage van totaal bekendheid dader.

Leeftijd en moment

Vervolgens is gevraagd hoe oud de deelnemers waren toen de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door een dader uit de geloofsgemeenschap plaatsvonden. De meeste deelnemers waren 18 jaar of jonger (*n*=43, 61%), de rest was ouder dan 18 jaar (*n*=27, 38%) of wilde het niet zeggen (*n*=1, 1%).

Daarna is gevraagd wanneer de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door een dader uit de geloofsgemeenschap plaatsvonden (tabel B5.3). Er konden meerdere antwoorden worden gegeven, als het ongewenste seksueel gedrag meerdere keren had plaatsgevonden. Dit betreft alleen daders uit de geloofsgemeenschap en totaal 83 momenten van 71 deelnemers. De vragenlijst is in 2024 ingevuld, waarmee alle ervaringen vanaf 2015 minder dan 10 jaar geleden waren en de ervaringen voor 2015 langer dan 10 jaar. De meeste gerapporteerde ervaringen zijn langer dan tien jaar geleden: 67% van de gerapporteerde ervaringen.

Tabel B5.3 Moment waarop ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door daders verbonden aan geloofsgemeenschappen plaatsvonden (*n*=83 momenten)

Periode	*n*	%
Langer dan 10 jaar geleden	56	67
1950 t/m 1959	4	5
1960 t/m 1969	3	4
1970 t/m 1979	8	10
1980 t/m 1989	5	6
1990 t/m 1999	4	5
2000 t/m 2004	9	11
2005 t/m 2009	8	10
2010 t/m 2014	15	18
Korter dan 10 jaar geleden	18	22
2015 t/m 2019	13	16

Periode	*n*	%
2020 t/m 2024	5	6
Onbekend	9	11
Ik weet het niet meer precies	8	10
Wil ik liever niet zeggen	1	1
Totaal	83	100

Eenmalig of meerdere keren

Eerst is gekeken of de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door een dader uit de geloofsgemeenschap eenmalig of meerdere keren zijn ervaren (tabel B5.4). Dit betreft alleen daders uit de geloofsgemeenschap en totaal 107 ervaringen van 71 deelnemers. Te zien is dat de deelnemers meestal aangeven dat zij meerdere keren ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren hebben meegemaakt (totaal 79%).

Tabel B5.4 Eenmalig of meerdere keren ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door daders verbonden aan geloofsgemeenschappen (*n*=107 ervaringen)

Alle geloofsgemeenschappen	Man		Vrouw		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Eenmalig	11	38	11	14	22	21
Meerdere keren	18	62	67	86	85	79
Totaal	29	100%	78	100%	107	100%

a Percentage van totaal deelnemers per sekse.

b Percentage van totaal bekendheid dader.

Locatie ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren

De volgende vraag ging over de plek waar de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren plaatsvonden (tabel B5.5). Dit betreft alleen daders uit de geloofsgemeenschap en totaal 158 ervaringen van 71 deelnemers. De open antwoorden zijn gecategoriseerd en bij deze totalen opgeteld. Te zien is dat 26% van de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door daders met een functie binnen de geloofsgemeenschap op een locatie binnen de geloofsgemeenschap plaatsvond en 74% elders.

Tabel B5.5 Ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door daders met een functie binnen de geloofsgemeenschap en de locatie waar dit plaatsvond (*n*=158 locaties)

Locatie	*n*	%
Binnen geloofsgemeenschap totaal	41	26
In een gebouw van de geloofsgemeenschap	16	10
Op het terrein van de geloofsgemeenschap	10	6
Bij mensen van de geloofsgemeenschap thuis	9	6
Op een locatie van een door de geloofsgemeenschap georganiseerd evenement, zoals een congres of kamp	6	4

Locatie	*n*	%
Buiten geloofsgemeenschap totaal	117	74
Bij mij thuis	22	14
Bij familie thuis	11	7
Bij vrienden van de familie thuis	14	9
Bij buren	2	1
In de openbare ruimte, bijvoorbeeld ergens op straat	31	20
Op school	18	11
Online of digitaal	9	6
Werkplek	7	4
Overige locatie	1	1
Weet ik niet meer	1	1
Wil ik liever niet zeggen	1	1
Totaal	158	100

Invloed op betrokkenheid geloofsgemeenschap

Vervolgens is gekeken naar de invloed van ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren die werden geuit door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap op de betrokkenheid van het slachtoffer bij de gemeenschap (figuur B5.1). Dit betreft alleen daders uit de geloofsgemeenschap en ervaringen van 71 deelnemers. Te zien is dat dit bij verschillende geloofsgemeenschappen leidt tot minder tot geen betrokkenheid meer van de deelnemer bij de geloofsgemeenschap (oranje, gele, paarse en blauwe lijnen) en dat slechts na een enkele ervaring wordt aangegeven dat dit tot meer betrokkenheid bij de gemeenschap leidt (groene lijnen).

Figuur B5.1 Ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door daders verbonden aan geloofsgemeenschappen en invloed op betrokkenheid deelnemer geloofsgemeenschap (*n*=71)

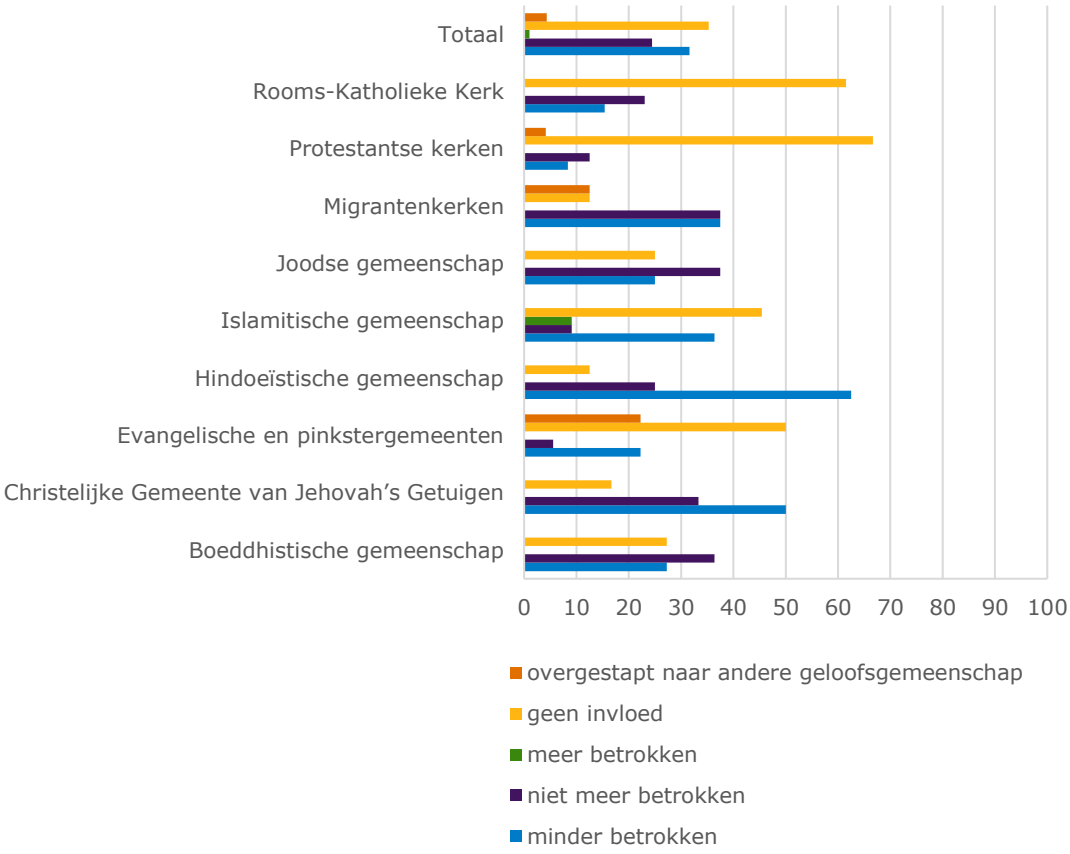

Invloed op leefgebieden

Vervolgens is gekeken naar de invloed van een ongewenste seksueel getinte opmerking of gebaar door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap op verschillende leefgebieden (figuur B5.2, *n*=71 deelnemers). Hierbij zijn alle geloofsgemeenschappen samengenomen, omdat de aantallen per geloofsgemeenschap laag zijn (en deze analyse anders zou resulteren in 9 figuren). Gemiddeld is in ongeveer een derde van de ervaringen aangegeven dat er veel negatieve invloed is geweest van ongewenste seksueel getinte opmerkingen op de leefgebieden (31%; groene lijn bij totaal). Dit betreft meestal het gevoel van veiligheid (39%) of het vertrouwen in mensen (38%). Verder is eveneens in ongeveer een derde van de ervaringen aangegeven dat er geen negatieve invloed (33%; blauwe lijn bij totaal) of een beetje invloed is geweest op de leefgebieden (35%; paarse lijn bij totaal).

Figuur B5.2 Ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door daders verbonden aan geloofsgemeenschappen en invloed op onderdelen van het leven van de deelnemer (*n*=71)

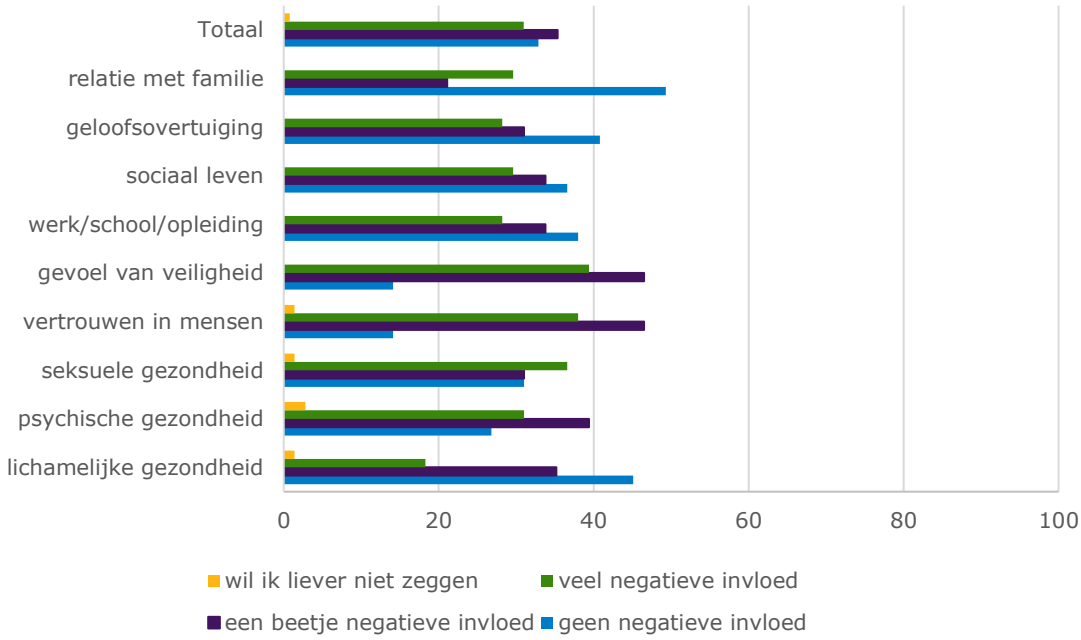

De deelnemers konden ook aangeven dat er een ander levensgebied was waarop de ongewenste seksueel getinte opmerking of gebaar door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap invloed heeft gehad. Dit is 24 keer gedaan. Bij deze antwoorden is een toelichting gevraagd op het type invloed en is niet uitgevraagd hoeveel invloed dit had (tabel B5.6). Sommige van deze antwoorden vallen samen met de eerdergenoemde leefgebieden, andere zijn nieuw. Het aangaan of behouden van een relatie is daarbij met 5 keer het vaakst genoemd.

Tabel B5.6 Ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door daders met een functie binnen de geloofsgemeenschap en invloed op andere leefgebieden (*n*=24 leefgebieden)

Leefgebied	Aantal keer genoemd
Lichamelijke gezondheid	1
Psychische gezondheid	6
Vertrouwen (in mensen)	4
Gevoel van veiligheid	1
Sociaal leven	1
Aangaan/behouden van relatie	5
Houding (terughoudendheid/spontaniteit)	1
Vertrouwen in jezelf	2
Werk/school/opleiding	1
Opvoeding/relatie met kinderen	1
Financiële gevolgen (arbeidsongeschiktheid)	1
Totaal	24

Hulpbehoeften slachtoffers

Algemeen

Hierna is een aantal vragen gesteld over de hulpbehoeften na een ongewenste seksueel getinte opmerking of gebaar door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap (tabel B5.7). De eerste vraag is of de betrokkene aan iemand heeft verteld wat hij/zij heeft meegemaakt (*n*=71). Hierop antwoordden 38 personen dat zij dit wel hebben gedaan (54%) en 33 personen dat zij dit niet hebben gedaan (47%). Op de vraag of mensen na een ongewenste seksueel getinte opmerking of gebaar door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap behoefte hadden aan hulp, antwoorden net iets meer mensen dat zij die niet hadden (*n*=36, 51%) dan dat zij dit wel hadden (*n*=35, 49%). De hulpbehoefte ontstond voor de meeste deelnemers in de eerste dagen na het seksueel grensoverschrijdende gedrag (*n*=14, 20%) of na een aantal jaar (*n*=8, 11%). Het type hulpbehoeften staat in tabel B5.7. De donkergekleurde cellen geven categorieën aan die soms nader worden uitgesplitst. Bij elke behoefte kon worden aangegeven of deze al dan niet speelde, daarmee zijn de cijfers niet bij elkaar op te tellen. De percentages zijn berekend op het totaal aantal mensen dat deze vraag heeft ingevuld (*n*=71). De hulpbehoeften waren niet uit te splitsen naar geloofsgemeenschap, omdat dan telkens te weinig waarnemingen per cel overbleven.

Type hulpbehoefte

Tabel B5.7 Hulpbehoeften deelnemers na ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door daders met een functie binnen de geloofsgemeenschap (*n*=71)

Type hulpbehoefte	*n*	%
Behoefte aan informatie	22	31
Hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen	8	11
Psychische hulp, bijvoorbeeld bij een psycholoog of psychiater	24	34
Behoefte aan een psycholoog of psychiater met een religieuze achtergrond	8	-
Medische hulp, bijvoorbeeld bij een huisarts	5	7
Hulp vanuit de geloofsgemeenschap	9	13
Behoefte aan een gesprek	4	-
Behoefte aan een gesprek met een vertrouwenspersoon	8	-
Hulp met religieuze of levensbeschouwelijke vragen	6	-
Behoefte aan het doen van een melding	2	-
Behoefte aan het indienen van een klacht	3	-
Contact met de politie (zie ook tabel B5.8)	6	-
Ondersteuning van familie en/of vrienden	14	20
Praktische hulp	6	-
Het vinden van woonruimte	2	-
Financiële hulp	1	-
Het vinden van werk	1	-

Type hulpbehoefte	*n*	%
Anders, namelijk:	5	-
Weerbaarheid vergroten	2	-
Omgaan met intimiteit	1	-
Meerdere dingen: woning, werk, vrienden	1	-
Bescherming	1	-
Lotgenotencontact	4	-
Juridische ondersteuning, bijvoorbeeld van een advocaat	4	-
Totaal	104	100

Behoefte aan politiecontacten
In tabel B5.8 is nader uitgewerkt aan welke politiecontacten er behoefte is en hoe deze behoeften er uit zien. Het betreft 4 meldingen en 4 aangiften, van 71 deelnemers.

Tabel B5.8 Politiecontacten na ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door daders met een functie binnen de geloofsgemeenschap (*n*=71)

Contact met de politie	*n*
Ik wilde melding doen (ik wilde de politie vertellen wat er is gebeurd)	4
Waarom wilde u melding doen?	
Omdat ik bescherming nodig had	1
Omdat de dader gestopt en gestraft moest worden	1
Om gerechtigheid	1
Geen reden opgegeven	1
Ik wilde aangifte doen (ik wilde de politie vragen om een opsporingsonderzoek te starten naar het seksueel grensoverschrijdende gedrag en naar de dader)	4
Waarom wilde u aangifte doen?	
Om te voorkomen dat anderen hetzelfde overkomt	1
Geen reden opgegeven	2
Anders, namelijk: serieus genomen worden	1

Gezochte, gevonden, bekendheid met en mate van tevredenheid hulp
Vervolgens zijn er enkele aanvullende vragen gesteld over de hulpbehoeften. Eerst is gekeken naar de vraag of er hulp is gezocht en of deze hulp is gevonden. Ook is gevraagd of de deelnemers (*n*=71) wisten hoe ze de hulp konden vinden en tot slot, hoe tevreden ze waren over de gevonden hulp. Deze laatste vraag konden de deelnemers aan de hand van een rapportcijfer (1 t/m 10) invullen (tabel B5.9). Te zien is dat de behoefte aan hulp niet altijd leidt tot het zoeken of vinden van hulp: voor 61 van 103 (59%) hulpbehoeften is hulp gezocht. Uiteindelijk zijn 50 hulpbehoeften gevonden (49%). De tevredenheid over de gevonden hulp was het hoogst over de medische hulp (gemiddeld 7,8; *SD*=0,84) en het laagst over de praktische hulp, maar dit laatste betrof 1 cijfer (5,0), waardoor daar niet teveel conclusies aan kunnen worden verbonden.

Tabel B5.9 Gezochte, gevonden, bekendheid en mate van tevredenheid met hulp, na ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door daders met een functie binnen de geloofsgemeenschap (*n*=71)

Ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren	Behoefte (vanuit tabel B5.7)	Gezocht	Gevonden		Manier bekend	Tevreden-heid	
	n	*n*	Ja	Nee	*n*	*M*	*SD*
Behoefte aan informatie	22	9	9	0	8	6,9	2,37
Hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen	8	7	4	3	5	7,3	1,71
Psychische hulp, bijvoorbeeld bij een psycholoog of psychiater	24	18	18	0	9	6,7	1,50
Medische hulp, bijvoorbeeld bij een huisarts	5	5	5	0	3	7,8	0,84
Hulp vanuit de geloofsgemeenschap	9	6	5	1	4	7,2	3,11
Contact met de politie	6	3	1	2	2	7,0	- (*n*=1)
Ondersteuning van familie en/of vrienden	14	8	4	4	3	7,3	2,22
Praktische hulp	6	2	1	1	1	5,0	- (*n*=1)
Lotgenotencontact	4	2	2	0	0	6,5	0,71
Juridische ondersteuning, bijvoorbeeld van een advocaat	4	0	0	0	0	-	- (*n*=1)
Anders, namelijk	1	1	1	0	1	10	- (*n*=1)
Wil ik liever niet zeggen	0	0	0	0	0	nvt	nvt
Totaal	103	61	50	11	36	-	-

Gemiste hulp
Tot slot is gevraagd naar eventuele hulpverlening die is gemist. Hierbij antwoorden 17 deelnemers dat zij hulp hadden gemist (27%). De hulp die is gemist, staat in tabel B5.10.

Tabel B5.10 Gemiste hulp na ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren door daders verbonden aan geloofsgemeenschappen (*n*=17)

Ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren	*n*
Iemand om je verhaal bij te doen	1
Voorlichting op scholen	1
Familie	3
Geloofsgemeenschap	2
Psychische ondersteuning	1
Slachtofferhulp	1
Serieus genomen worden	1
Vertrouwenspersoon	1
Erkenning	3
Politie	1
Alle hulp	1
Overig (onduidelijk)	1
Totaal	17

Bijlage 6 Ongewenst online seksueel contact, zoals sexting of sextortion

Functie dader

Eerst is gekeken naar de functie van de dader en het ervaren van ongewenst online seksueel contact (totaal van alle ervaringen en geloofsgemeenschappen, per sekse; zie tabel B6.1). Het betreft totaal 226 personen en 280 ervaringen. Te zien is dat totaal 17% van de mannen en 4% van de vrouwen die ongewenst online seksueel contact noemt, meldt dat dit door een voorganger/geestelijk leider gebeurde. Daarnaast meldt totaal 1% van de mannen en 5% van de vrouwen dat dit door een persoon gebeurde die op een andere manier aan de geloofsgemeenschap was verbonden.

Tabel B6.1 Ongewenst online seksueel contact en functie dader binnen geloofsgemeenschap (*n*=280 ervaringen)

Alle geloofsgemeenschappen	Man		Vrouw		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Voorganger/geestelijk leider	12	17	9	4	21	8
Verbonden op andere manier	1	1	10	5	11	4
Niet verbonden	32	46	105	50	137	49
Weet ik niet	25	36	71	34	96	34
Wil ik liever niet zeggen	0	0	5	2	5	2
Totaal	70	25	210	75	280	100

a Percentage van totaal deelnemers per sekse.

b Percentage van totaal functie dader.

Noot: De antwoordcategorie 'De ene dader wel, de andere niet' komt hier niet voor en is om die reden uit de tabel weggelaten.

Bekendheid met de dader

Vervolgens is gevraagd naar de bekendheid van de dader: Kent of kende u de dader(s) voorafgaand aan het seksueel grensoverschrijdend gedrag? (tabel B6.2). Dit betreft alleen daders uit de geloofsgemeenschap en totaal 45 ervaringen van 27 deelnemers. Te zien is dat een bekende het vaakst wordt genoemd als dader van de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren (totaal 60%, 70% van de mannen, 52% van de vrouwen).

Tabel B6.2 Ongewenst online seksueel contact door daders verbonden aan en bekendheid deelnemer met de dader (*n*=45 ervaringen)

Alle geloofsgemeenschappen	Man		Vrouw		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Familielid	4	-	2	-	6	-
Bekende	14	70	13	52	27	60
Onbekende	2	-	8	-	10	22
Een of meer dader(s) wel, andere(n) niet	0	-	2	-	2	-
Wil ik liever niet zeggen	0	-	0	-	0	-
Totaal	20	100	25	100	45	100

a Percentage van totaal deelnemers per sekse.

b Percentage van totaal bekendheid dader.

Leeftijd en moment

Eerst is gevraagd hoe oud de deelnemers waren toen de ongewenste online seksueel contacten door een dader uit de geloofsgemeenschap plaatsvonden (*n*=27). De meeste deelnemers waren ouder dan 18 jaar (*n*=15, 56%), de rest was 18 jaar of jonger (*n*=10, 37%) of wilde het niet zeggen (*n*=2, 7%).

Vervolgens is gevraagd wanneer het ongewenst online seksueel contact door een dader uit de geloofsgemeenschap plaatsvonden (tabel B6.3). Er konden meerdere antwoorden worden gegeven, als het ongewenste seksueel gedrag meerdere keren had plaatsgevonden. De vragenlijst is in 2024 ingevuld, waarmee alle ervaringen vanaf 2015 minder dan 10 jaar geleden waren en de ervaringen voor 2015 langer dan 10 jaar. De meeste gerapporteerde ervaringen zijn langer dan tien jaar geleden: 56% van de gerapporteerde ervaringen.

Tabel B6.3 Moment waarop ongewenst online seksueel contact door daders verbonden aan geloofsgemeenschappen plaatsvond (*n*=27)

Periode	*n*	%
Langer dan 10 jaar geleden	15	56
2000 t/m 2004	3	11
2005 t/m 2009	2	7
2010 t/m 2014	10	37
Korter dan 10 jaar geleden	9	33
2015 t/m 2019	7	26
2020 t/m 2024	2	7
Onbekend	3	11
Ik weet het niet meer precies	3	11
Wil ik liever niet zeggen	0	0
Totaal	27	100

Eenmalig of meerdere keren

Eerst is gekeken of het ongewenst online seksueel contact door een dader uit de geloofsgemeenschap eenmalig of meerdere keren zijn ervaren eenmalig of meerdere keren is ervaren (tabel B6.4). Te zien is dat de deelnemers meestal aangeven dat zij meerdere keren ongewenst online seksueel contact hebben meegemaakt (totaal 68%).

Tabel B6.4 Eenmalig of meerdere keren ongewenst online seksueel contact door daders verbonden aan geloofsgemeenschappen (*n*=34 ervaringen)

Alle geloofsgemeenschappen	Man		Vrouw		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Eenmalig	8	-	3	-	11	32
Meerdere keren	7	-	16	84	23	68
Totaal	15	100	19	100	34	100

a Percentage van totaal deelnemers per sekse.

b Percentage van totaal bekendheid dader.

Locatie

De volgende vraag ging over de plek waar de ongewenste seksueel getinte opmerkingen of gebaren plaatsvonden (tabel B6.5). Hierbij zijn alle geloofsgemeenschappen samengenomen, omdat de aantallen per geloofsgemeenschap laag zijn. De open antwoorden zijn gecategoriseerd en bij deze totalen opgeteld. Te zien is dat 13% van het ongewenst online seksueel contact door daders met een functie binnen de geloofsgemeenschap op een locatie binnen de geloofsgemeenschap plaatsvond en 87% elders.

Tabel B6.5 Ongewenst online seksueel contact door daders verbonden aan en de locatie waar dit plaatsvond (*n*=27)

Locatie	*n*	%
Binnen geloofsgemeenschap totaal	7	13
In een gebouw van de geloofsgemeenschap	2	4
Op het terrein van de geloofsgemeenschap	3	5
Bij mensen van de geloofsgemeenschap thuis	2	4
Op een locatie van een door de geloofsgemeenschap georganiseerd evenement, zoals een congres of kamp	0	0
Buiten geloofsgemeenschap totaal	48	87
Bij mij thuis	4	7
Bij familie thuis	3	5
Bij vrienden van de familie thuis	8	15
Bij buren	3	5
In de openbare ruimte, bijvoorbeeld ergens op straat	6	11
Op school	4	7
Online of digitaal	11	20
Werkplek	1	2

Locatie	*n*	%
Openbaar vervoer	1	2
Weet ik niet meer	0	7
Wil ik liever niet zeggen	1	5
Totaal	55	100

Invloed op betrokkenheid geloofsgemeenschap

Vervolgens is gekeken naar de invloed van ongewenst online seksueel contact dat werd geuit door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap op de betrokkenheid bij de gemeenschap (figuur B6.1). Deze vraag is door 27 deelnemers beantwoord. Te zien is dat dit regelmatig leidt tot minder betrokkenheid bij de geloofsgemeenschap (blauwe lijnen). Bij de CGJG komt geen ongewenst online seksueel contact door daders vanuit de geloofsgemeenschap voor, waarmee bij deze gemeenschap geen lijnen te zien zijn.

Figuur B6.1 Ongewenst online seksueel contact door daders verbonden aan en invloed op betrokkenheid deelnemer geloofsgemeenschap (*n*=27)

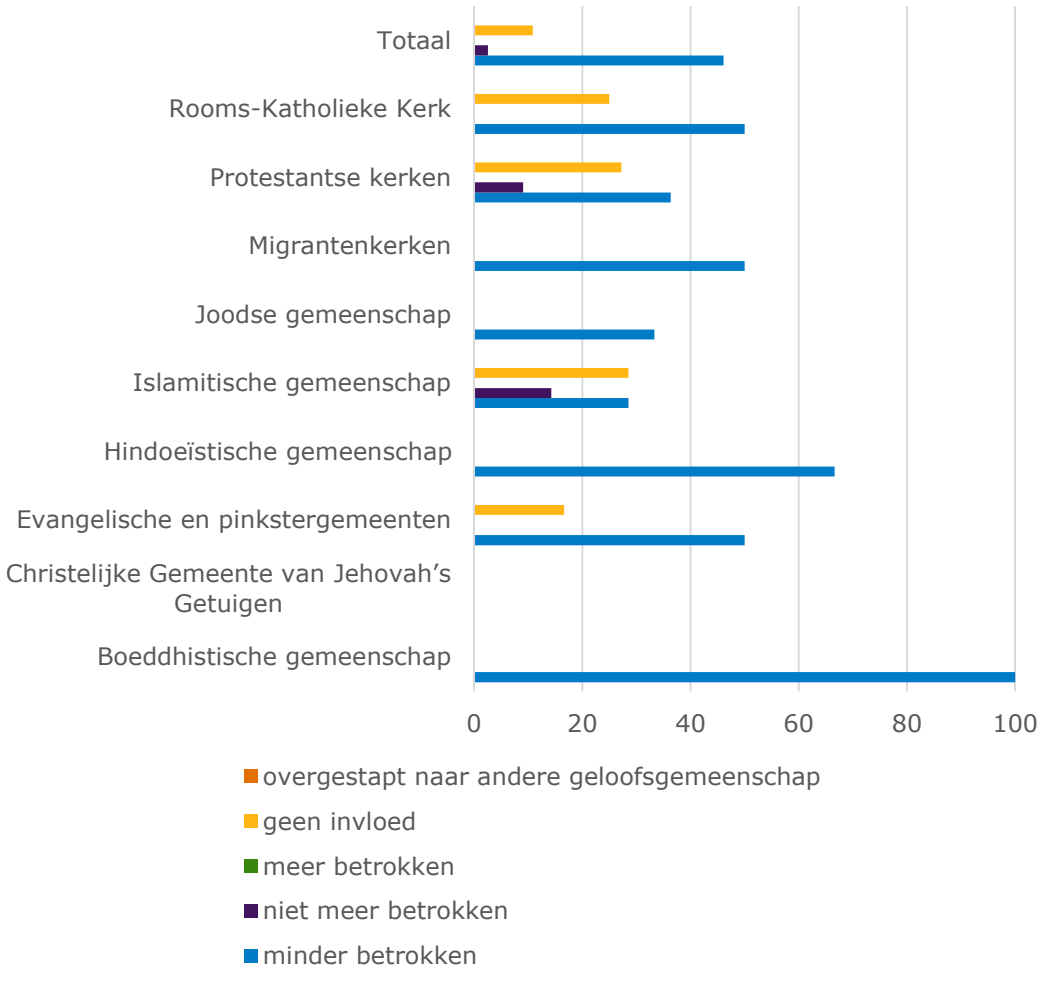

Invloed op leefgebieden

Vervolgens is gekeken naar de invloed van een ongewenst online seksueel contact door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap op de overige leefgebieden. Gemiddeld geeft 23% van de deelnemers aan dat er veel negatieve invloed is geweest van het ongewenst online seksueel gedrag op de leefgebieden. Dit betreft meestal het vertrouwen in mensen (44%). Verder is in gemiddeld 38% van de ervaringen aangegeven dat er geen negatieve invloed is geweest op de leefgebieden (groene lijn) en eveneens in 38% van de ervaringen is aangegeven dat er een beetje negatieve invloed is geweest (paarse lijn). Dit laatste betreft meestal het sociaal leven (55,6%) of werk/school/opleiding (51,9%). Bij de CGJG komt dit type seksueel grensoverschrijdend gedrag in relatie tot de invloed op de betrokkenheid bij de geloofsgemeenschap niet voor, vandaar dat daar geen gegevens staan.

Figuur B6.2 Ongewenst online seksueel contact door daders verbonden aan en invloed op onderdelen van het leven van de deelnemer (*n*=27)

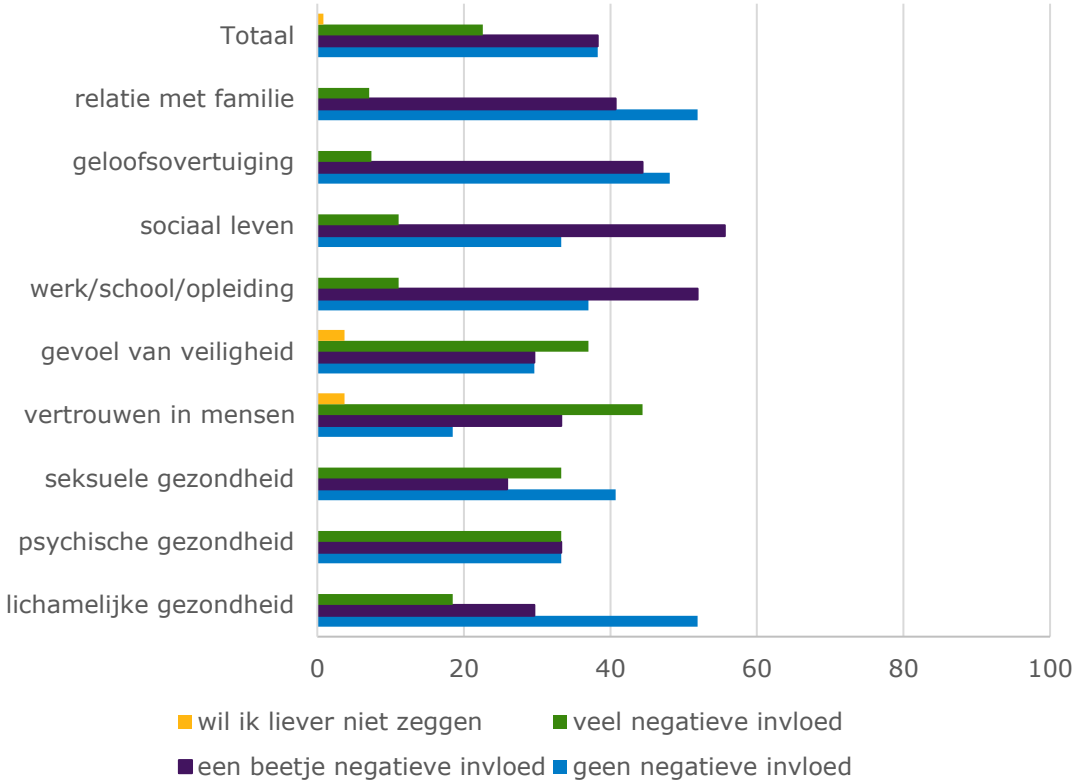

De deelnemers konden ook aangeven dat er een ander levensgebied was waarop de ongewenste seksueel getinte opmerking of gebaar door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap invloed heeft gehad. Dit is 7 keer gedaan. Bij deze antwoorden is een toelichting gevraagd op het type invloed en is niet uitgevraagd hoeveel invloed dit had (tabel B6.6). Bij de overige leefgebieden is op vele vlakken het vaakst genoemd (2 keer).

Tabel B6.6 Ongewenst online seksueel contact door daders verbonden aan en invloed op leefgebieden (*n*=7)

Leefgebied	Aantal keer genoemd
Lichamelijke gezondheid	1
Psychische gezondheid	1
Aangaan/behouden van relatie	1
Werk/school/opleiding	2
Op vele vlakken	2
Totaal	7

Hulpbehoeften slachtoffers

Algemeen

Hierna is een aantal vragen gesteld over de hulpbehoeften na een ongewenst online seksueel contact door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap. De eerste vraag is of de betrokkene aan iemand heeft verteld wat hij/zij heeft meegemaakt (*n*=27 personen, met 25 typen hulpbehoeften). Hierop antwoordden 18 personen dat zij dit wel hebben gedaan (67%) en 7 personen dat zij dit niet hebben gedaan (26%). Op de vraag of mensen na ongewenst online seksueel contact door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap behoefte hadden aan hulp, antwoorden evenveel mensen dat zij die wel hadden dan dat zij dat niet hadden (*n*=12, 44%) en 3 personen wilden dit liever niet zeggen. De hulpbehoefte ontstond voor de meeste deelnemers in de eerste twee/drie weken na het online seksueel contact (*n*=5, 19%) of in de eerste dagen erna (*n*=3, 11%) of langer erna (*n*=3, 11%). Het type hulpbehoeften staat in tabel B6.7. De donkergekleurde cellen geven categorieën aan die soms nader worden uitgesplitst. Bij elke behoefte kon worden aangegeven of deze al dan niet speelde, daarmee zijn de cijfers niet bij elkaar op te tellen. Vanwege het lage aantal waarnemingen per cel zijn geen percentages berekend. De hulpbehoeften waren niet uit te splitsen naar geloofsgemeenschap, omdat dan telkens te weinig waarnemingen per cel overbleven.

Type hulpbehoefte

Tabel B6.7 Hulpbehoeften deelnemers na ongewenst online seksueel contact door daders verbonden aan geloofsgemeenschap (*n*=27)

Type hulpbehoefte	*n*
Behoefte aan informatie	4
Hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen	3
Psychische hulp, bijvoorbeeld bij een psycholoog of psychiater	7
Behoefte aan een psycholoog of psychiater met een religieuze achtergrond	4
Medische hulp, bijvoorbeeld bij een huisarts	1
Hulp vanuit de geloofsgemeenschap	1
Behoefte aan een gesprek	1
Behoefte aan een gesprek met een vertrouwenspersoon	1
Hulp met religieuze of levensbeschouwelijke vragen	1

Type hulpbehoefte	*n*
Behoefte aan het doen van een melding	1
Behoefte aan het indienen van een klacht	1
Contact met de politie	2
Ondersteuning van familie en/of vrienden	3
Praktische hulp	1
Het vinden van woonruimte	1
Financiële hulp	0
Het vinden van werk	1
Lotgenotencontact	3
Juridische ondersteuning, bijvoorbeeld van een advocaat	0
Anders	0
Wil ik liever niet zeggen	0

Behoefte aan politiecontacten
De twee personen die aangeven dat zij behoefte hebben aan contact met de politie geven aan dat zij zowel melding als aangifte willen doen, maar geven hier verder geen toelichting op.

Gezochte, gevonden, bekendheid met en mate van tevredenheid hulp
Vervolgens zijn er enkele aanvullende vragen gesteld over de hulpbehoeften. Eerst is gekeken naar de vraag of er hulp is gezocht en of deze hulp is gevonden. Ook is gevraagd of de deelnemers wisten hoe ze de hulp konden vinden en tot slot, hoe tevreden ze waren over de gevonden hulp. Deze laatste vraag konden de deelnemers aan de hand van een rapportcijfer (1 t/m 10) invullen (tabel B6.8). Te zien is dat de behoefte aan hulp niet altijd leidt tot het zoeken of vinden van hulp: voor 14 van 24 hulpbehoeften (58%) is hulp gezocht. Uiteindelijk zijn 16 hulpbehoeften ook gevonden (67%). De tevredenheid over de gevonden hulp was het hoogst over de medische hulp, hulp vanuit de geloofsgemeenschap en contact met de politie (alle 9,0), maar deze cijfers zijn telkens door 1 persoon toegekend. De tevredenheid is het laagst over de behoefte aan informatie (gemiddeld 4,3; *SD*=3,2).

Tabel B6.8 Gezochte, gevonden, bekendheid en mate van tevredenheid met hulp, na ongewenst online seksueel contact door daders verbonden aan geloofsgemeenschap (*n*=27)

Ongewenst online seksueel contact	Behoefte (vanuit tabel B6.7)	Gezocht	Gevonden		Manier bekend			Tevredenheid	
	n	*n*	Ja	Nee	Ja	Nee	Wil ik liever niet zeggen	*M*	*SD*
Behoefte aan informatie	4	3	4	0	3	1	0	4,3	3,2
Hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen	3	3	3	0	1	2	0	7,7	1,5
Psychische hulp, bijvoorbeeld bij een psycholoog of psychiater	7	4	4	2	2	4	1	5,0	4,1
Medische hulp, bijvoorbeeld bij een huisarts	1	1	1	0	1	0	0	9,0	- (*n*=1)
Hulp vanuit de geloofsgemeenschap	1	1	1	0	1	0	0	9,0	- (*n*=1)
Contact met de politie	2	1	2	0	2	0	0	9,0	- (*n*=1)
Ondersteuning van familie en/of vrienden	3	1	1	0	1	1	1	7,0	- (*n*=1)
Praktische hulp	1	0	0	0	1	0	0	-	-

Ongewenst online seksueel contact	Behoefte (vanuit tabel B6.7)	Gezocht	Gevonden		Manier bekend			Tevredenheid	
	n	*n*	Ja	Nee	Ja	Nee	Wil ik liever niet zeggen	*M*	*SD*
Lotgenotencontact	3	0	0	2	0	3	0	-	-
Juridische ondersteuning, bijvoorbeeld van een advocaat	0	0	0	0	0	0	0	-	-
Anders, namelijk	0	0	0	0	0	0	0	-	-
Wil ik liever niet zeggen	0	0	0	0	0	0	0	-	-
Totaal	24	14	16	4	12	11	2	-	-

Gemiste hulp

Tot slot is gevraagd naar eventuele hulpverlening die is gemist. Eén persoon gaf aan ‘echte hulp’ te hebben gemist.

Bijlage 7 Aanranding

Functie dader
Eerst is gekeken naar de functie van de dader en het ervaren van aanranding (totaal van alle ervaringen en geloofsgemeenschappen, per sekse; zie tabel B7.1). Het betreft totaal 802 ervaringen. Te zien is dat totaal 9% van de mannen en 3% van de vrouwen die aanranding noemt, meldt dat dit door een voorganger/geestelijk leider gebeurde. Daarnaast meldt totaal 6% van de mannen en 11% van de vrouwen dat dit door een persoon gebeurde die op een andere manier aan de geloofsgemeenschap was verbonden.

Tabel B7.1 Aanranding en functie dader binnen geloofsgemeenschap (*n*=802 ervaringen)

Alle geloofsgemeenschappen	Man		Vrouw		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Voorganger/geestelijk leider	15	9	18	3	33	4
Verbonden op andere manier	10	6	67	11	77	10
Niet verbonden	111	64	366	58	477	59
Weet ik niet	37	21	169	27	206	26
Wil ik liever niet zeggen	1	1	8	1	9	1
Totaal	174	100	628	100	802	100

a Percentage van totaal deelnemers per sekse.

b Percentage van totaal functie dader.

Noot: De antwoordcategorie 'De ene dader wel, de andere niet' komt hier niet voor en is om die reden uit de tabel weggelaten.

Bekendheid met de dader
Vervolgens is gevraagd naar de bekendheid van de dader: Kent of kende u de dader(s) voorafgaand aan het seksueel grensoverschrijdend gedrag? (tabel B7.2). Dit betreft alleen daders uit de geloofsgemeenschap en totaal 114 ervaringen. Te zien is dat een bekende het vaakst wordt genoemd als dader van de aanranding (totaal 53%, 52% van de mannen, 53% van de vrouwen).

Tabel B7.2 Aanranding door daders verbonden aan geloofsgemeenschap en bekendheid deelnemer met de dader (*n*=81)

Alle geloofsgemeenschappen	Man		Vrouw		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Familielid	6	-	28	34	34	30
Bekende	16	52	44	53	60	53
Onbekende	7	-	0	0	7	-
Een of meer dader(s) wel, andere(n) niet	1	-	11	13	12	11
Wil ik liever niet zeggen	1	-	0	0	1	-
Totaal	**31**	**100**	**83**	**100**	**114**	**100**

a Percentage van totaal deelnemers per sekse.

b Percentage van totaal bekendheid dader.

Leeftijd en moment

Eerst is gevraagd hoe oud de deelnemers waren toen de aanranding door een dader uit de geloofsgemeenschap plaatsvonden. De meeste deelnemers waren 18 jaar of jonger (*n*=58, 72%), de rest was ouder dan 18 jaar (*n*=22, 27%) of wilde het niet zeggen (*n*=1, 1%).

Vervolgens is gevraagd wanneer de aanrandingen door een dader uit de geloofsgemeenschap plaatsvonden (tabel B7.3). Er konden meerdere antwoorden worden gegeven, als het ongewenste seksueel gedrag meerdere keren had plaatsgevonden. Het totaal telt daarmee niet op tot 81 deelnemers. De vragenlijst is in 2024 ingevuld, waarmee alle ervaringen vanaf 2015 minder dan 10 jaar geleden waren en de ervaringen voor 2015 langer dan 10 jaar. De meeste gerapporteerde ervaringen zijn langer dan tien jaar geleden: 84% van de gerapporteerde ervaringen.

Tabel B7.3 Moment waarop aanrandingen door daders verbonden aan geloofsgemeenschappen plaatsvonden (*n*=81)

Periode	*n*	%
Langer dan 10 jaar geleden	84	84
1940 t/m 1949	1	1
1950 t/m 1959	5	5
1960 t/m 1969	9	9
1970 t/m 1979	12	12
1980 t/m 1989	11	11
1990 t/m 1999	10	10
2000 t/m 2004	12	12
2005 t/m 2009	8	8
2010 t/m 2014	16	16
Korter dan 10 jaar geleden	9	9
2015 t/m 2019	4	4
2020 t/m 2024	5	5

Periode	*n*	%
Onbekend	7	7
Ik weet het niet meer precies	7	7
Wil ik liever niet zeggen	0	0
Totaal	100	100

Eenmalig of meerdere keren

Eerst is gekeken of een aanranding door een dader uit de geloofsgemeenschap eenmalig of meerdere keren zijn ervaren (tabel B7.4). Te zien is dat de deelnemers meestal aangeven dat zij meerdere keren aanrandingen door een dader uit de geloofsgemeenschap hebben meegemaakt (totaal 69%).

Tabel B7.4 Eenmalig of meerdere keren aanranding door daders verbonden aan geloofsgemeenschap (*n*=51 ervaringen)

Alle geloofsgemeenschappen	Man		Vrouw		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Eenmalig	9	-	7	-	16	31
Meerdere keren	12	57	23	77	35	69
Totaal	21	100	30	100	51	100

a Percentage van totaal deelnemers per sekse.

b Percentage van totaal bekendheid dader.

Locatie

De volgende vraag ging over de plek waar de aanrandingen plaatsvonden (tabel B7.5). Hierbij zijn alle geloofsgemeenschappen samengenomen, omdat de aantallen per geloofsgemeenschap laag zijn. De open antwoorden zijn gecategoriseerd en bij deze totalen opgeteld. Te zien is dat 29% van de aanrandingen door daders met een functie binnen de geloofsgemeenschap op een locatie binnen de geloofsgemeenschap plaatsvond en 71% elders.

Tabel B7.5 Aanranding door daders verbonden aan geloofsgemeenschap en de locatie waar dit plaatsvond (*n*=81)

Locatie	*n*	%
Binnen geloofsgemeenschap totaal	40	29
In een gebouw van de geloofsgemeenschap	13	9
Op het terrein van de geloofsgemeenschap	7	5
Bij mensen van de geloofsgemeenschap thuis	12	9
Op een locatie van een door de geloofsgemeenschap georganiseerd evenement, zoals een congres of kamp	8	6
Buiten geloofsgemeenschap totaal	97	71
Auto	3	2
Bij mij thuis	34	25
Bij familie thuis	15	11
Bij vrienden van de familie thuis	8	6
Bij buren	4	3
Bij dader thuis	2	1
In de openbare ruimte, bijvoorbeeld ergens op straat	15	11
Op school	3	2
Online of digitaal	4	3
Sport	2	1
Werkplek	4	3
Uitgaansleven	1	1
Openbaar vervoer	1	1
Zorginstelling/hulpverlener	1	1
Weet ik niet meer	0	0
Wil ik liever niet zeggen	0	0
Totaal	137	100

Invloed op betrokkenheid geloofsgemeenschap

Vervolgens is gekeken naar de invloed van aanranding door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap op de betrokkenheid bij de gemeenschap (figuur B7.1). Deze vraag is door 81 deelnemers beantwoord. Te zien is dat dit meestal niet leidt tot minder betrokkenheid bij de geloofsgemeenschap (gele lijnen).

Figuur B7.1 Aanranding door daders verbonden aan geloofsgemeenschap en invloed op betrokkenheid deelnemer geloofsgemeenschap (*n*=27)

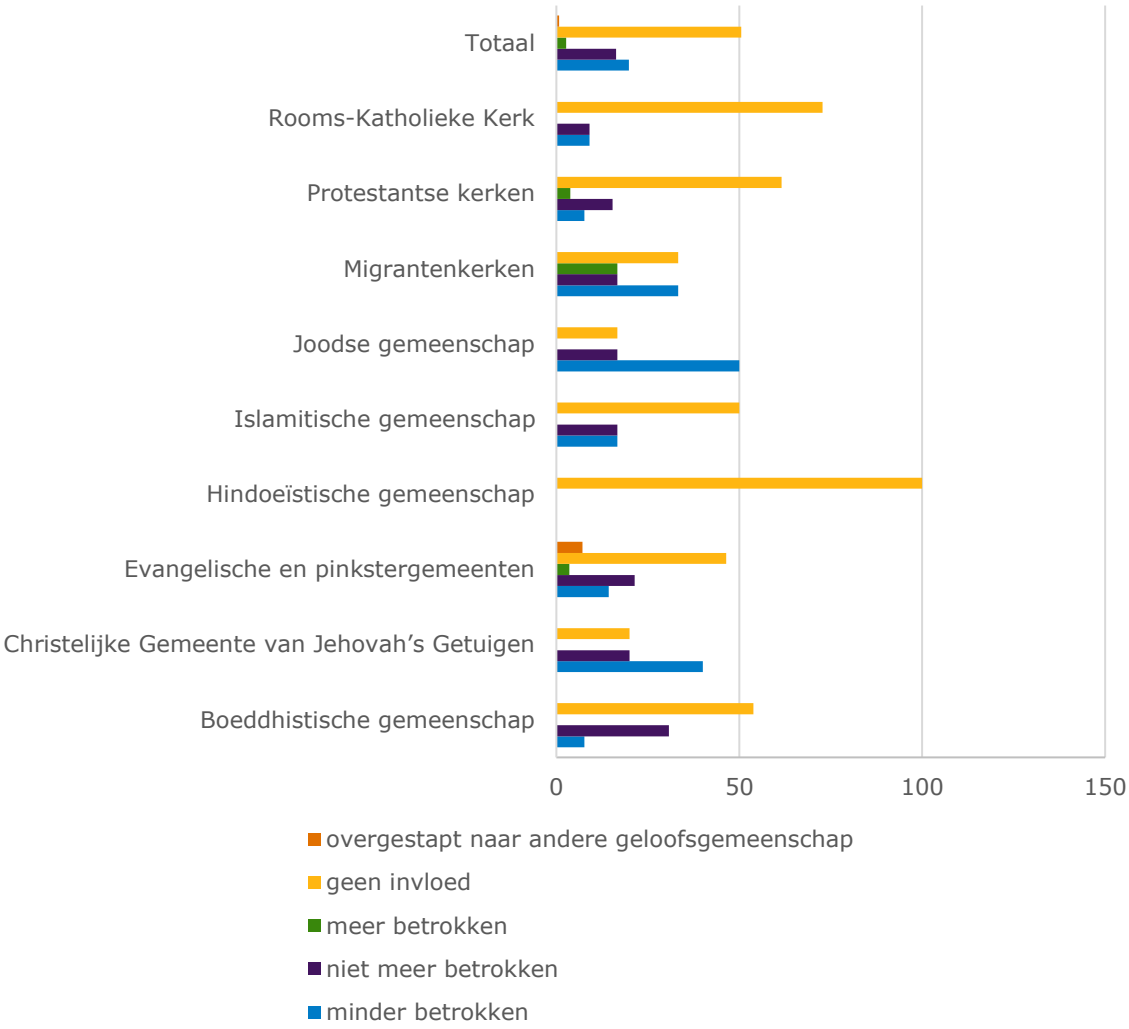

Invloed op leefgebieden

Vervolgens is gekeken naar de invloed van aanranding door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap op de overige leefgebieden (figuur B7.2). Gemiddeld geeft 36% van de deelnemers aan dat er veel negatieve invloed is geweest van de aanranding op de leefgebieden. Dit betreft meestal de psychische gezondheid (53%) of het vertrouwen in mensen (49%). Verder is in gemiddeld 34% van de ervaringen aangegeven dat er geen negatieve invloed is geweest op de leefgebieden en eveneens in 30% van de ervaringen dat er een beetje negatieve invloed is geweest van de aanranding. Dit laatste betreft meestal het gevoel van veiligheid (40%) of het vertrouwen in mensen (38%).

Figuur B7.2 Aanranding door daders verbonden aan geloofsgemeenschap en invloed op onderdelen van het leven van de deelnemer (*n*=27)

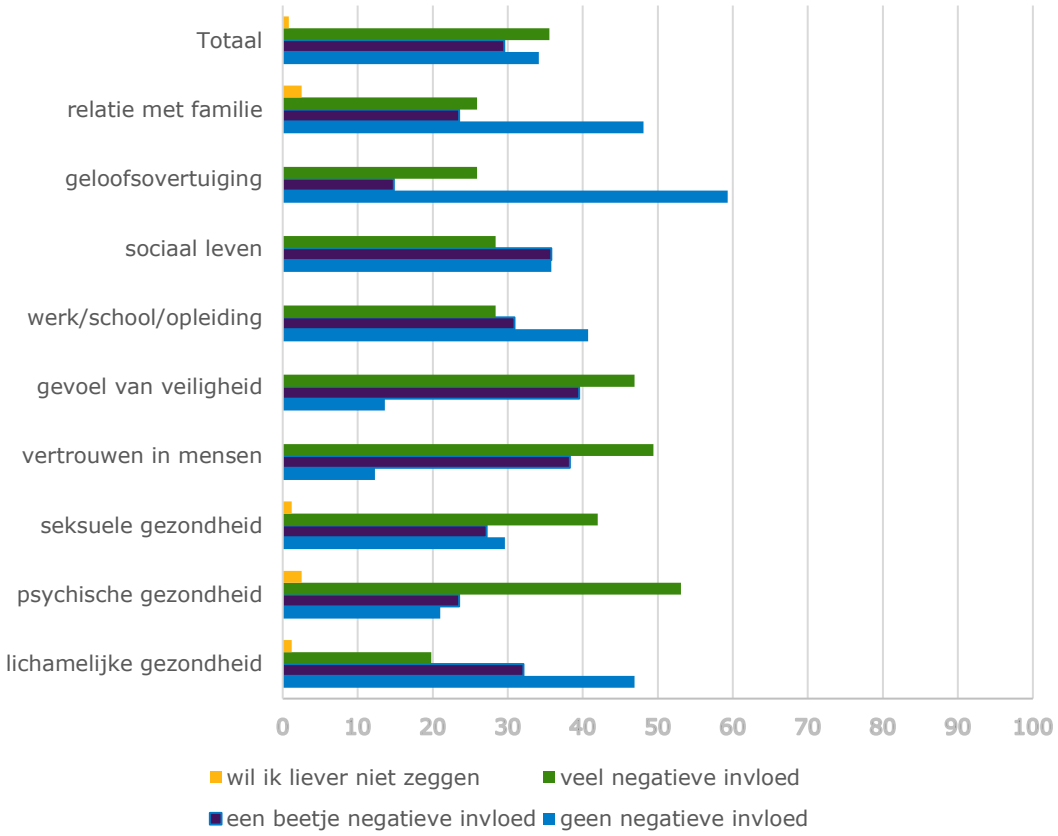

De deelnemers konden ook aangeven dat er een ander levensgebied was waarop de ongewenste seksueel getinte opmerking of gebaar door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap invloed heeft gehad. Dit is 26 keer gedaan. Bij deze antwoorden is een toelichting gevraagd op het type invloed en is niet uitgevraagd hoeveel invloed dit had (tabel B7.6).

Tabel B7.6 Aanranding door daders verbonden aan geloofsgemeenschap en invloed op leefgebieden (*n*=26)

Leefgebied	Aantal keer genoemd
Aangaan/behouden van relatie	1
Financiële gevolgen	1
Opvoeding/relatie met kinderen	1
Psychische gezondheid	5
Relatie met dader	2
Relatie met familie	1
Seksuele gezondheid	1
Vertrouwen in de overheid	1
Vertrouwen in hulpinstanties	1
Vertrouwen in mensen	4
Vertrouwen in mezelf	3
Sociaal leven	1
Op vele vlakken	4
Totaal	26

Hulpbehoeften slachtoffers

Algemeen
Hierna is een aantal vragen gesteld over de hulpbehoeften na aanranding door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap (tabel B7.7). De eerste vraag is of de betrokkene aan iemand heeft verteld wat hij/zij heeft meegemaakt (*n*=81 deelnemers, met 133 typen hulpbehoeften). Hierop antwoordden 48 personen dat zij dit wel hebben gedaan (59%) en 33 personen dat zij dit niet hebben gedaan (41%). Op de vraag of mensen na aanranding door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap behoefte hadden aan hulp, antwoorden meer mensen dat zij die wel hadden (*n*=48, 59%) dan dat zij dit niet hadden (*n*=29, 36%). De hulpbehoefte ontstond voor de meeste deelnemers langer na de aanranding (*n*=12, 15%) of in de eerste dagen na de aanranding (*n*=10, 12%). Het type hulpbehoeften staat in tabel B7.7. De donkergekleurde cellen geven categorieën aan die soms nader worden uitgesplitst. Bij elke behoefte kon worden aangegeven of deze al dan niet speelde, daarmee zijn de cijfers niet bij elkaar op te tellen. De percentages zijn berekend op het totaal aantal mensen dat deze vraag heeft ingevuld (*n*=81). De hulpbehoeften waren niet uit te splitsen naar geloofsgemeenschap, omdat dan telkens te weinig waarnemingen per cel overbleven.

Type hulpbehoefte

Tabel B7.7 Hulpbehoeften deelnemers na aanranding door daders met een functie binnen de geloofsgemeenschap (*n*=81)

Type hulpbehoefte	*n*	%
Behoefte aan informatie	11	8
Hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen	6	-
Psychische hulp, bijvoorbeeld bij een psycholoog of psychiater	29	22
Behoefte aan een psycholoog of psychiater met een religieuze achtergrond	8	-
Liefst beide	1	-
Medische hulp, bijvoorbeeld bij een huisarts	7	-
Hulp vanuit de geloofsgemeenschap	13	10
Behoefte aan een gesprek	5	-
Behoefte aan een gesprek met een vertrouwenspersoon	7	-
Hulp met religieuze of levensbeschouwelijke vragen	9	-
Behoefte aan het doen van een melding	6	-
Behoefte aan het indienen van een klacht	4	-
Contact met de politie (zie ook tabel B7.8)	8	-
Ondersteuning van familie en/of vrienden	29	22
Praktische hulp	9	-
Het vinden van woonruimte	1	-
Anders, namelijk:	6	-
Hulp bij opleiding	1	-
Huis veiliger maken	1	-
Bescherming	3	-
Bij het melden van mijn ervaringen	1	-
Wil ik liever niet zeggen	2	-
Lotgenotencontact	9	-
Juridische ondersteuning, bijvoorbeeld van een advocaat	6	-
Anders, namelijk	6	-
Contact met Openbaar Ministerie	1	-
Erover praten	4	-
Onduidelijk antwoord	1	-

Behoefte aan politiecontacten
In tabel B7.8 is nader uitgewerkt aan welke politiecontacten er behoefte is en hoe deze behoeften er uit zien.

Tabel B7.8 Politiecontacten na aanranding door daders verbonden aan geloofsgemeenschap (*n*=81)

Contact met de politie	*n*
Ik wilde melding doen (ik wilde de politie vertellen wat er is gebeurd)	4
Waarom wilde u melding doen?	
Omdat ik bescherming nodig had	2
Omdat de dader gestopt en gestraft moest worden	1
Geen (geldige) reden opgegeven	1
Ik wilde aangifte doen (ik wilde de politie vragen om een opsporingsonderzoek te starten naar het seksueel grensoverschrijdende gedrag en naar de dader)	5
Waarom wilde u aangifte doen?	
Om te voorkomen dat anderen hetzelfde overkomt	2
Omdat de dader gestopt en gestraft moest worden	3
Anders, namelijk:	2
Omdat de meeste zedenzaken niet eens voorkomen, of daders berecht worden, heb ik geen melding of aangifte gedaan	2
Totaal	9

Gezochte, gevonden, bekendheid met en mate van tevredenheid hulp
Vervolgens zijn er enkele aanvullende vragen gesteld over de hulpbehoeften. Eerst is gekeken naar de vraag of er hulp is gezocht en of deze hulp is gevonden. Ook is gevraagd of de deelnemers wisten hoe ze de hulp konden vinden en tot slot, hoe tevreden ze waren over de gevonden hulp. Deze laatste vraag konden de deelnemers aan de hand van een rapportcijfer (1 t/m 10) invullen (tabel B7.9). Te zien is dat de behoefte aan hulp niet altijd leidt tot het zoeken of vinden van hulp: voor 86 van 124 hulpbehoeften (69%) is hulp gezocht. Uiteindelijk zijn 60 hulpbehoeften (48%) ook gevonden. De tevredenheid over de gevonden hulp was het hoogst over hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen (gemiddeld 8,7; *SD*=1,5) en het laagst over hulp vanuit de geloofsgemeenschap (gemiddeld 5,8; *SD*=3,2).

Tabel B7.9 Gezochte, gevonden, bekendheid en mate van tevredenheid met hulp, na aanranding door daders verbonden aan geloofsgemeenschap (*n*=81)

Aanranding	Behoefte (vanuit tabel B7.7)	Gezocht	Gevonden	Manier bekend	Tevredenheid	
	n	*n*	*n*	*n*	*M*	*SD*
Behoefte aan informatie	11	9	7	4	6,6	2,3
Hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen	6	5	3	2	8,7	1,5
Psychische hulp, bijvoorbeeld bij een psycholoog of psychiater	29	20	16	13	7,6	1,6
Medische hulp, bijvoorbeeld bij een huisarts	7	5	4	4	7,5	0,6
Hulp vanuit de geloofsgemeenschap	13	9	4	4	5,8	3,2
Contact met de politie	8	5	3	5	6,3	0,6
Ondersteuning van familie en/of vrienden	29	20	12	11	6,8	1,5
Praktische hulp	9	5	6	2	7,3	1,8
Lotgenotencontact	9	4	2	2	7,0	1,4
Juridische ondersteuning, bijvoorbeeld van een advocaat	6	2	1	1	8,0	- (*n*=1)

Aanranding	Behoefte (vanuit tabel B7.7)	Gezocht	Gevonden	Manier bekend	Tevredenheid	
	n	*n*	*n*	*n*	*M*	*SD*
Anders, namelijk	6	2	2	2	4,5	3,5
Wil ik liever niet zeggen	0	0	0	0	-	-
Totaal	124	86	60	50	-	-

Gemiste hulp

Tot slot is gevraagd naar eventuele hulpverlening die is gemist. Hierbij antwoorden 30 deelnemers dat zij hulp hadden gemist (37%). De hulp die is gemist, staat in tabel B7.10.

Tabel B7.10 Gemiste hulp na aanranding door daders verbonden aan geloofsgemeenschap (*n*=81)

Aanranding	*n*
Hulp van familie en/of vrienden	5
Geloofsgemeenschap	1
Iemand om je verhaal bij te doen	5
Hulp van instanties (niet genoemd welke)	2
Psychische ondersteuning	4
Slachtofferhulp	1
Serieus genomen worden	3
Overig (onduidelijk)	2
Totaal	23

Bijlage 8 Verkrachting

Functie dader
Eerst is gekeken naar de functie van de dader en het ervaren van verkrachting (totaal van alle ervaringen en geloofsgemeenschappen, per sekse; zie tabel B8.1). Het betreft totaal 246 ervaringen. Te zien is dat totaal 5% van de deelnemers die verkrachting noemt, meldt dat dit door een voorganger/geestelijk leider gebeurde. Daarnaast meldt totaal 14% van de deelnemers dat dit door een persoon gebeurde die op een andere manier aan de geloofsgemeenschap was verbonden. Deze aantallen zijn te laag om aparte percentages voor mannen en vrouwen van te berekenen, behalve dat de ervaringen in 14% van de gevallen vrouwen betreffen.

Tabel B8.1 Verkrachting en functie dader binnen geloofsgemeenschap (*n*=246 ervaringen)

Alle geloofsgemeenschappen	Man		Vrouw		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Voorganger/geestelijk leider	<10	-	<10	-	12	5
Verbonden op andere manier	<10	-	32	14	34	14
Niet verbonden	10	50	135	60	145	59
Weet ik niet	<10	-	45	20	48	20
Wil ik liever niet zeggen	<10	-	<10	-	<10	-
Totaal	22	9	224	91	246	100

a Percentage van totaal deelnemers per sekse.

b Percentage van totaal functie dader.

Noot: De antwoordcategorie 'De ene dader wel, de andere niet' komt hier niet voor en is om die reden uit de tabel weggelaten.

Bekendheid met de dader
Vervolgens is gevraagd naar de bekendheid van de dader: Kent of kende u de dader(s) voorafgaand aan het seksueel grensoverschrijdend gedrag? (tabel B8.2). Dit betreft alleen daders uit de geloofsgemeenschap en 52 ervaringen. Te zien is dat een bekende het vaakst wordt genoemd als dader van verkrachting (totaal 46%, te weinig mannen om een percentage te berekenen, 47% van de vrouwen).

Tabel B8.2 Aantal keer verkrachting door daders verbonden aan geloofsgemeenschap en bekendheid deelnemer met de dader (*n*=39 ervaringen)

Alle geloofsgemeenschappen	Man		Vrouw		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Familielid	4	-	13	34	17	33
Bekende	6	-	18	47	24	46
Onbekende	0	-	2	-	5	-
Een of meer dader(s) wel, andere(n) niet	1	-	5	-	6	-
Wil ik liever niet zeggen	0	-	0	-	0	-
Totaal	11	100	38	100	52	100

a Percentage van totaal deelnemers per sekse.

b Percentage van totaal bekendheid dader.

Leeftijd en moment

Eerst is gevraagd hoe oud de deelnemers waren toen de verkrachtingen door een dader uit de geloofsgemeenschap plaatsvonden. De meeste deelnemers waren 18 jaar of jonger (*n*=25, 64%), de rest was ouder dan 18 jaar (*n*=13, 33%) of wilde het niet zeggen (*n*=1, 1%).

Vervolgens is gevraagd wanneer de verkrachtingen door een dader uit de geloofsgemeenschap plaatsvonden (tabel B8.3). Er konden meerdere antwoorden worden gegeven, als het ongewenste seksueel gedrag meerdere keren had plaatsgevonden. Het totaal telt daarmee niet op tot 39 deelnemers, maar tot het aantal ervaringen. De vragenlijst is in 2024 ingevuld, waarmee alle ervaringen vanaf 2015 minder dan tien jaar geleden waren en de ervaringen voor 2015 langer dan 10 jaar. De meeste gerapporteerde ervaringen zijn langer dan tien jaar geleden: 77% van de gerapporteerde ervaringen.

Tabel B8.3 Moment waarop verkrachtingen door daders verbonden aan geloofsgemeenschappen plaatsvonden (*n*=39)

Periode	*n*	%
Langer dan 10 jaar geleden	37	77
1950 t/m 1959	3	6
1960 t/m 1969	4	8
1970 t/m 1979	5	10
1980 t/m 1989	2	4
1990 t/m 1999	6	13
2000 t/m 2004	4	8
2005 t/m 2009	8	17
2010 t/m 2014	5	10
1950 t/m 1959	6	13
Korter dan 10 jaar geleden	3	6
2015 t/m 2019	3	6
2020 t/m 2024	5	10
Onbekend	5	10
Ik weet het niet meer precies	0	0
Wil ik liever niet zeggen	48	100
Totaal	37	77

Eenmalig of meerdere keren

Eerst is gekeken of de verkrachting door een dader uit de geloofsgemeenschap eenmalig of meerdere keren zijn ervaren (tabel B8.4). Te zien is dat de deelnemers net meestal vaker aangeven dat zij meerdere keren verkrachting door een dader uit de geloofsgemeenschap hebben meegemaakt (totaal 75%).

Tabel B8.4 Eenmalig of meerdere keren verkrachting door daders verbonden aan geloofsgemeenschap (*n*=48 ervaringen)

Alle geloofsgemeenschappen	Man		Vrouw		Totaal	
	n	%[a]	*n*	%[a]	*n*	%[b]
Eenmalig	2	-	10	33	12	25
Meerdere keren	6	-	30	66	36	75
Totaal	8	100	40	100	48	100

a Percentage van totaal deelnemers per sekse.

b Percentage van totaal bekendheid dader.

Locatie

De volgende vraag ging over de plek waar de verkrachtingen plaatsvonden (tabel B8.5). Hierbij zijn alle geloofsgemeenschappen samengenomen, omdat de aantallen per geloofsgemeenschap laag zijn. De open antwoorden zijn gecategoriseerd en bij deze totalen opgeteld. Te zien is dat 22% van de verkrachtingen door daders met een

functie binnen de geloofsgemeenschap op een locatie binnen de geloofsgemeenschap plaatsvond en 78% elders.

Tabel B8.5 Verkrachting door daders verbonden aan geloofsgemeenschap en de locatie waar dit plaatsvond (*n*=81)

Locatie	*n*	%
Binnen geloofsgemeenschap totaal	18	22
In een gebouw van de geloofsgemeenschap	6	8
Op het terrein van de geloofsgemeenschap	1	1
Bij mensen van de geloofsgemeenschap thuis	4	5
Op een locatie van een door de geloofsgemeenschap georganiseerd evenement, zoals een congres of kamp	7	9
Buiten geloofsgemeenschap totaal	62	78
Auto	1	1
Bij mij thuis	23	29
Bij familie thuis	4	5
Bij vrienden van de familie thuis	10	13
Bij buren	5	6
Bij dader thuis	2	3
In de openbare ruimte, bijvoorbeeld ergens op straat	11	14
Op school	2	3
Online of digitaal	2	3
Werkplek	1	1
Weet ik niet meer	0	0
Wil ik liever niet zeggen	1	1
Auto	1	1
Bij mij thuis	23	29
Bij familie thuis	4	5
Bij vrienden van de familie thuis	10	13
Totaal	80	100

Invloed op betrokkenheid geloofsgemeenschap

Vervolgens is gekeken naar de invloed van verkrachting door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap op de betrokkenheid bij de gemeenschap (figuur B8.1). Deze vraag is door 39 deelnemers beantwoord. Te zien is dat dit een wisselende invloed heeft op de betrokkenheid bij de geloofsgemeenschap.

Figuur B8.1 Aantal keer verkrachting door daders verbonden aan geloofsgemeenschap en invloed op betrokkenheid deelnemer geloofsgemeenschap (*n*=27)

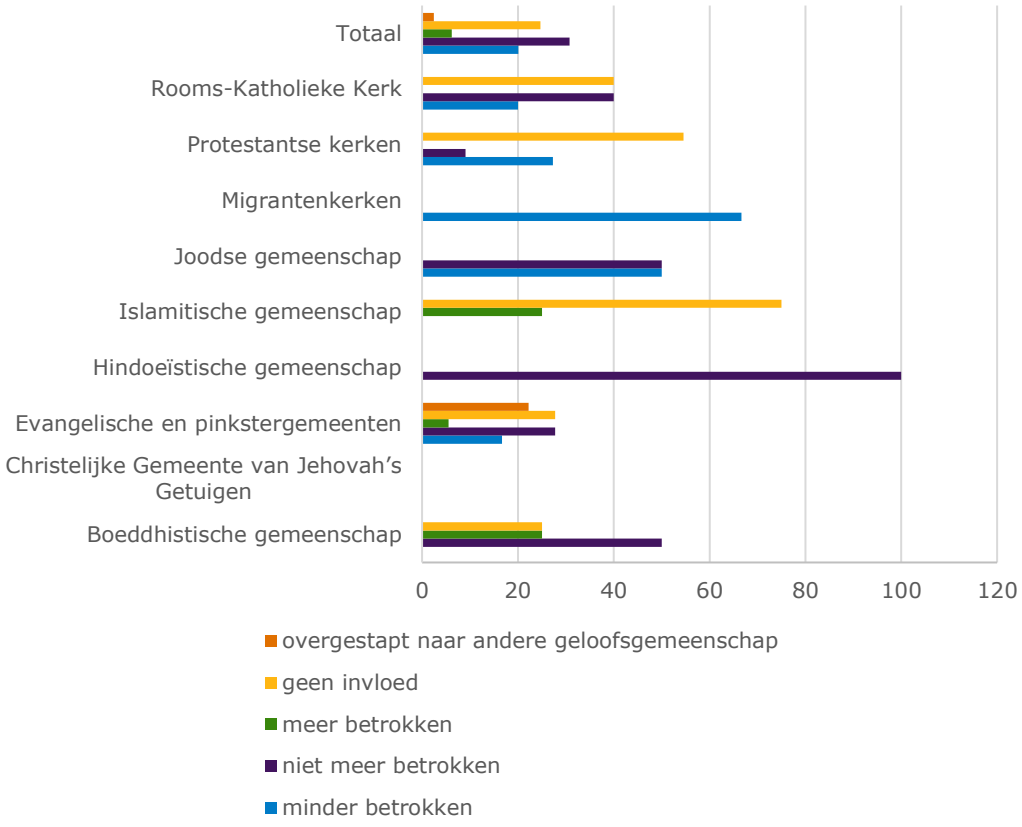

Invloed op leefgebieden

Vervolgens is gekeken naar de invloed van verkrachting door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap (*n*=39) op de overige leefgebieden (figuur B8.2). Gemiddeld is in 68% van de ervaringen aangegeven dat er veel negatieve invloed is geweest van de verkrachting op de leefgebieden. Dit betreft meestal de psychische gezondheid (85%), de seksuele gezondheid (82%), het vertrouwen in mensen of het gevoel van veiligheid (beide 80%). Verder is in gemiddeld 14% van de ervaringen aangegeven dat er geen negatieve invloed is geweest op de leefgebieden en in 15% van de ervaringen is aangegeven dat er een beetje negatieve invloed is geweest van de verkrachting. Dit laatste betreft meestal de geloofsovertuiging (25,6%), het sociaal leven of werk/school/opleiding (beide 20,5%).

Figuur B8.2 Verkrachting door daders verbonden aan geloofsgemeenschap en invloed op onderdelen van het leven van de deelnemer (*n*=39)

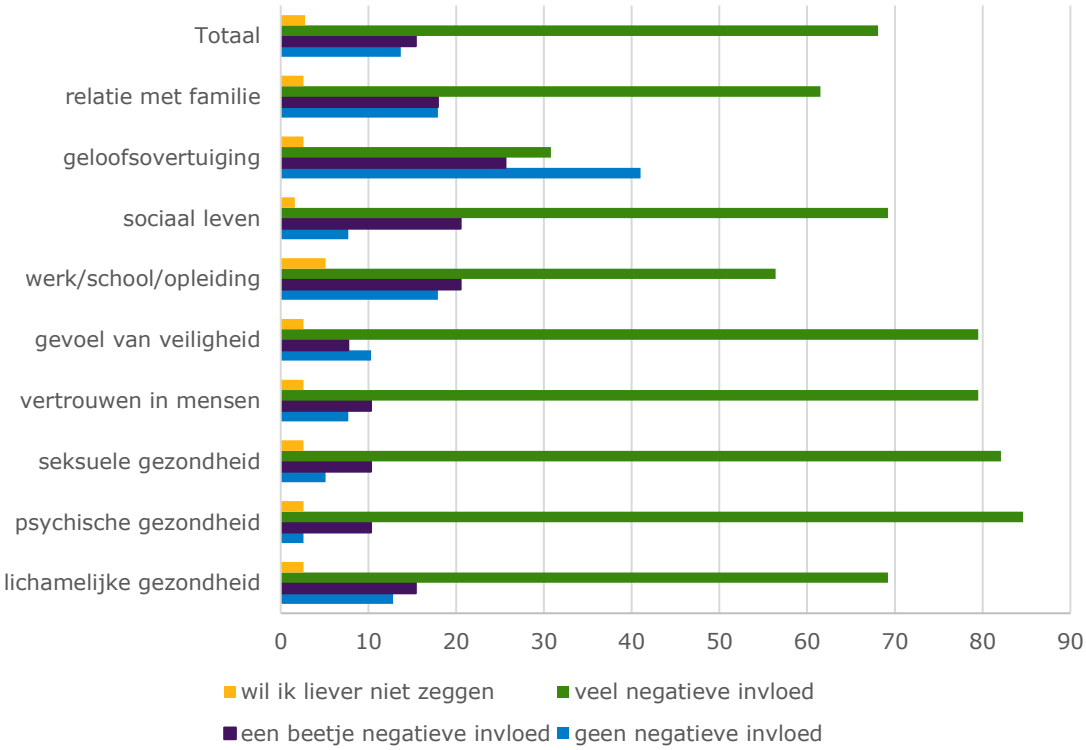

De deelnemers konden ook aangeven dat er een ander levensgebied was waarop de ongewenste seksueel getinte opmerking of gebaar door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap invloed heeft gehad. Dit is 16 keer gedaan. Bij deze antwoorden is een toelichting gevraagd op het type invloed en is niet uitgevraagd hoeveel invloed dit had (tabel B8.6).

Tabel B8.6 Verkrachting door daders verbonden aan geloofsgemeenschap en invloed op leefgebieden (*n*=16)

Leefgebied	Aantal keer genoemd
Aangaan/behouden van relatie	2
Lichamelijke gezondheid	1
Psychische gezondheid	3
Relatie met dader	1
Seksuele gezondheid	1
Vertrouwen in mensen	2
Vertrouwen in mezelf	1
Op vele vlakken	5
Totaal	**16**

Hulpbehoeften slachtoffers

Algemeen

Hierna is een aantal vragen gesteld over de hulpbehoeften na verkrachting door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap. De eerste vraag is of de betrokkene aan iemand heeft verteld wat hij/zij heeft meegemaakt (*n*=39 deelnemers, met typen hulpbehoeften). Hierop antwoordden 25 personen dat zij dit wel hebben gedaan (64%) en 13 personen dat zij dit niet hebben gedaan (33%). Op de vraag of mensen na een verkrachting door een dader met een functie binnen de geloofsgemeenschap behoefte hadden aan hulp, antwoorden de meeste mensen dat zij die wel hadden (*n*=29, 74%). De hulpbehoefte ontstond voor de meeste deelnemers langer na de aanranding (*n*=13, 33%) of in de eerste dagen na de aanranding (*n*=7, 18%). Het type hulpbehoeften staat in tabel B8.7. De donkergekleurde cellen geven categorieën aan die soms nader worden uitgesplitst. Bij elke behoefte kon worden aangegeven of deze al dan niet speelde, daarmee zijn de cijfers niet bij elkaar op te tellen. Vanwege het lage aantal waarnemingen zijn geen percentages berekend. De hulpbehoeften waren niet uit te splitsen naar geloofsgemeenschap, omdat dan telkens te weinig waarnemingen per cel overbleven.

Type hulpbehoefte

Tabel B8.7 Hulpbehoeften deelnemers na verkrachting door daders verbonden aan geloofsgemeenschap (*n*=39)

Type hulpbehoefte	*n*
Behoefte aan informatie	13
Hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen	11
Psychische hulp, bijvoorbeeld bij een psycholoog of psychiater	22
Behoefte aan een psycholoog of psychiater met een religieuze achtergrond	12
Liefst beide	1
Medische hulp, bijvoorbeeld bij een huisarts	12
Hulp vanuit de geloofsgemeenschap	9

Type hulpbehoefte	*n*
Behoefte aan een gesprek	3
Behoefte aan een gesprek met een vertrouwenspersoon	7
Hulp met religieuze of levensbeschouwelijke vragen	5
Behoefte aan het doen van een melding	5
Behoefte aan het indienen van een klacht	3
Ingrijpen/waarschuwen vanuit de gemeente	2
Voorbeelden van gezonde omgang met elkaar	1
Contact met de politie (zie ook tabel B8.8)	11
Ondersteuning van familie en/of vrienden	19
Praktische hulp	7
Het vinden van woonruimte	3
Financiële hulp	3
Vinden van werk	1
Anders, namelijk:	4
Hulp bij mijn opleiding	1
Hulp bij gang van zaken en vinden van hulp	3
Wil ik liever niet zeggen	1
Lotgenotencontact	11
Juridische ondersteuning, bijvoorbeeld van een advocaat	8
Anders, namelijk	2
Onduidelijk antwoord	2

Behoefte aan politiecontacten
In tabel B8.8 is nader uitgewerkt aan welke politiecontacten er behoefte is en hoe deze behoeften er uit zien.

Tabel B8.8 Politiecontacten na verkrachting door daders verbonden aan geloofsgemeenschap (*n*=81)

Contact met de politie	*n*
Ik wilde melding doen (ik wilde de politie vertellen wat er is gebeurd)	7
Waarom wilde u melding doen?	
Omdat de dader gestopt en gestraft moest worden	3
Om hulp te krijgen	1
Omdat ik een aangifteproces niet aan zou kunnen	1
Ik wilde aangifte doen (ik wilde de politie vragen om een opsporingsonderzoek te starten naar het seksueel grensoverschrijdende gedrag en naar de dader)	8
Waarom wilde u aangifte doen?	
Om te voorkomen dat anderen hetzelfde overkomt	1
Omdat de dader gestopt en gestraft moest worden	5

Contact met de politie	*n*
Omdat ik door vrienden en familie daartoe werd aangemoedigd	1
Geen (geldige) reden opgegeven	1
Totaal	15

Gezochte, gevonden, bekendheid met en mate van tevredenheid hulp
Vervolgens zijn er enkele aanvullende vragen gesteld over de hulpbehoeften. Eerst is gekeken naar de vraag of er hulp is gezocht en of deze hulp is gevonden. Ook is gevraagd of de deelnemers wisten hoe ze de hulp konden vinden en tot slot, hoe tevreden ze waren over de gevonden hulp. Deze laatste vraag konden de deelnemers aan de hand van een rapportcijfer (1 t/m 10) invullen (tabel B8.9). Te zien is dat de behoefte aan hulp niet altijd leidt tot het zoeken of vinden van hulp: voor 95 van 125 (76%) hulpbehoeften is hulp gezocht. Uiteindelijk zijn 78 hulpbehoeften gevonden (62%). De tevredenheid over de gevonden hulp was het hoogst over de juridische ondersteuning (gemiddeld 7,7; *SD*=0,6) en het laagst over de ondersteuning van familie en vrienden (gemiddeld 5,7, *SD*=1,0).

Tabel B8.9 Gezochte, gevonden, bekendheid en mate van tevredenheid met hulp, verkrachting door daders verbonden aan geloofsgemeenschap (*n*=39)

Verkrachting	Behoefte (vanuit tabel B8.6)	Gezocht	Gevonden	Manier bekend	Tevredenheid	
	n	*n*	*n*	*n*	*M*	*SD*
Behoefte aan informatie	13	9	9	4	-	-
Hulp met religieuze/levensbeschouwelijke vragen	11	10	9	4	5,9	3,1
Psychische hulp, bijvoorbeeld bij een psycholoog of psychiater	22	20	20	13	7,0	1,9
Medische hulp, bijvoorbeeld bij een huisarts	12	10	10	8	6,5	2,0
Hulp vanuit de geloofsgemeenschap	9	6	5	5	6,2	2,5
Contact met de politie	11	7	4	7	6,5	1,0
Ondersteuning van familie en/of vrienden	19	15	7	2	5,7	1,0
Praktische hulp	7	6	4	0	6,8	1,0
Lotgenotencontact	11	7	7	3	6,7	0,8
Juridische ondersteuning, bijvoorbeeld van een advocaat	8	4	3	3	7,7	0,6

Gemiste hulp
Tot slot is gevraagd naar eventuele hulpverlening die is gemist. Hierbij antwoorden 16 deelnemers dat zij hulp hadden gemist (41%). De hulp die is gemist, staat in tabel B8.10.

Tabel B8.10 Gemiste hulp verkrachting door daders verbonden aan geloofsgemeenschap (*n*=39)

Verkrachtingen	*n*
Hulp van familie en/of vrienden	5
Geloofsgemeenschap	1
Juridische ondersteuning	1
Juiste hulp	2
Lotgenotencontact	1
Meer hulp van politie	2
Psychische ondersteuning	2
Vertrouwenspersoon	1
Overig (onduidelijk)	1
Totaal	**15**

Bijlage 9 Interviewleidraad slachtoffers

[Algemeen: Deze vragen vormen een leidraad en zullen steeds worden aangepast op de specifieke context en behoeften van de respondent]

Inleiding
Dank u wel dat u de tijd neemt om met ons te praten. We begrijpen dat het erg moeilijk kan zijn om over uw ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag te praten, en we waarderen uw openheid en bereidheid mee te werken enorm. Daarom vinden we het belangrijk om te benadrukken dat dit een vertrouwelijk gesprek is, en u alle controle heeft over wat u wel en niet wilt vertellen. Als u even pauze nodig heeft, een vraag wilt overslaan of het interview wilt stoppen, is dat altijd mogelijk.
We zullen niet specifiek ingaan om de details van het seksueel grensoverschrijdend gedrag. U mag dit vertellen, maar dit hoeft absoluut niet. We vragen met name naar wat u nodig had en heeft om verder te gaan na het seksueel grensoverschrijdend gedrag, eventuele hulp en ondersteuning die u daarbij had en wat daarin wel of niet geholpen heeft.

Zoals eerder besproken nemen we het interview op (indien u hiermee akkoord gaat). Omdat wij zorgvuldig met alle informatie om willen gaan ondertekenen we voor het interview begint samen een toestemmingsformulier. Daarmee bevestigt u dat u begrijpt hoe de informatie die u ons geeft wordt verwerkt en dat u akkoord gaat met de voorwaarden van het interview.
Heeft u voordat we beginnen met het interview nog vragen voor ons?

Achtergrond
1 Kunt u ons om te beginnen iets vertellen over uw achtergrond en betrokkenheid bij een religieuze gemeenschap?
2 Kunt en wilt u van de volgende vier antwoorden aangeven welk type seksueel grensoverschrijdend gedrag u heeft meegemaakt?
   a Ongewenste seksueel getinte opmerkingen
   b Ongewenst online seksueel contact of sextortion
   c Aanranding, daarmee bedoelen we alle seksuele handelingen, maar niet het binnendringen van het lichaam
   d Verkrachting, daarmee bedoelen we alle seksuele handelingen, waarbij het lichaam wordt binnengedrongen

Factoren: Culturele, sociale, religieuze invloeden op de hulpbehoefte
3 Heeft u hulp of steun ervaren vanuit uw sociale omgeving, zoals familie/vrienden of de gemeenschap?
4 Hoe werd/wordt er in uw gemeenschap of familie (wat van toepassing is) met seksualiteit in het algemeen omgegaan? En specifiek met seksueel grensoverschrijdend gedrag?
5 Heeft deze achtergrond invloed gehad op de manier waarop u met het seksueel grensoverschrijdende gedrag bent om gegaan? Specifiek bij het zoeken naar, of krijgen van, steun en hulp(verlening)?

Hulpvraag: Hulpverlening en hulpbehoefte

Zoeken naar hulp

6 Wat voor ondersteuning en hulp had u het meeste nodig tijdens en na het seksueel grensoverschrijdende gedrag?
7 Heeft u hulp gezocht, en kunt u vertellen hoe u dat heeft gedaan?
8 Welke soorten ondersteuning en hulp heeft u gezocht en ontvangen? (o.a. religieuze of seculiere hulp)

Ervaring met religieuze/pastorale hulp

9 Als u religieuze/pastorale hulp heeft gehad, kunt u hier meer over vertellen?
10 Hoe heeft u deze hulp ervaren?

Ervaring met seculiere hulp

11 Als u seculiere hulp heeft gehad, kunt u hier meer over vertellen?
12 Hoe heeft u deze hulp ervaren?

Ervaring met lotgenotencontact

13 Heeft u contact (gehad) met andere slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag, en hadden zij dezelfde achtergrond als u?
14 Hoe heeft u dit contact ervaren?

Melding of aangifte

15 Heeft u melding (bijvoorbeeld bij de religieuze organisatie) of aangifte (politie en justitie) gedaan van het seksueel grensoverschrijdende gedrag?
16 Hoe heeft u dit proces ervaren, en wat zorgde ervoor dat u dit besloot te doen?
17 Afronding en aanbevelingen vanuit ervaring
18 Wat kan er volgens u verbeteren in de hulp en ondersteuning aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag? Zowel vanuit de hulpverlening als de religieuze gemeenschap?
19 Zijn er tot slot dingen die u belangrijk vindt om nog te delen?

Bijlage 10 Interviewleidraad gemeenschappen

Inleiding
[De inleiding beschrijft op hoofdlijnen wat er al dan niet al geregeld is binnen de betreffende gemeenschap, en wordt dus voor ieder interview aangepast.]

1 Waar binnen jullie organisatie/gemeenschap is er plek voor de bespreking van seksueel grensoverschrijdend gedrag? (bijv. een commissie)
2 Wat heeft ertoe geleid dat jullie gemeenschap deze commissie heeft opgericht?
3 Wanneer is de commissie opgericht?
4 Is deze in de loop der jaren veranderd?
5 Zo ja, op welke manier?
6 Wat zijn de belangrijkste doelen en missies van de commissie seksueel grensoverschrijdend gedrag?
7 Hoe vertalen jullie dit naar acties?
8 Kunnen jullie een voorbeeld geven van wat jullie organiseren?
9 Werken jullie samen met andere organisaties of instanties die zich bezighouden met de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag?

Factoren: visie op seksueel grensoverschrijdend gedrag
We zijn benieuwd hoe jullie als geloofsgemeenschap kijken naar seksueel grensoverschrijdend gedragen waarom dit voor jullie belangrijk is. We willen graag begrijpen wat jullie onder seksueel grensoverschrijdend gedrag verstaan, of deze visie in het verleden is veranderd en welke geloofsovertuigingen hierin een rol spelen. Deze inzichten helpen ons om jullie gemeenschap en organisatie beter te begrijpen.

10 Kunt u ons vertellen wat jullie gemeenschap onder seksueel grensoverschrijdend gedrag verstaat?
11 Hoe zijn jullie tot deze definitie gekomen?
12 Is de visie op seksueel grensoverschrijdend gedrag in het verleden anders geweest?
13 Welke geloofsovertuigingen spelen een rol als het gaat over seksueel grensoverschrijdend gedrag?
14 Wat is volgens jullie de rol van de organisatie/gemeenschap in situaties waar seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt? Waarom deze rol?
15 Zijn er volgens jullie gemeenschap verschillen tussen seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen en buiten de religieuze gemeenschap? Zo ja, welke factoren spelen hierbij een rol?
16 Welke factoren beïnvloeden de manier waarop er binnen de religieuze gemeenschap met seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt omgegaan?
17 Wordt er rekening gehouden met deze factoren bij het ontwikkelen van protocollen en beleid? Zo ja, hoe?
18 Zijn er specifieke gebeurtenissen of voorbeelden geweest die hebben geleid tot veranderingen in de regels en plannen met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag? Hoe hebben deze geleid tot veranderingen in de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag?
19 Hoe wordt er binnen uw organisatie/gemeenschap omgegaan met het bespreken van seksualiteit in het algemeen?

Factoren: macht & organisatiestructuur

20 Welke rol speelt macht bij situaties van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de religieuze gemeenschap volgens jullie?

21 Wat voor invloed denken jullie dat de organisatiestructuur van jullie organisatie/gemeenschap heeft op de manier waarop jullie omgaan met seksueel misbruik?
22 Welke rol speelt deze organisatiestructuur bij slachtoffers van seksueel misbruik denkt u?
23 Worden ambtsdragers/leiders in jullie gemeenschap zich bewust gemaakt van afhankelijkheidsrelaties waar zij mee te maken krijgen?
24 Zo ja, hoe ziet dat er dan uit?
25 Sinds wanneer is dit zo ingericht? (Was daar een specifieke aanleiding voor?)
26 Naast machtsstructuren, denkt u dat er nog meer factoren zijn die de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen jullie gemeenschap beïnvloeden?

Factoren: beschermende factoren

[Specificeren naar gemeenschap]

27 Binnen uw geloof, zijn er volgens u overtuigingen die helpen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen?
28 Hoe dragen deze overtuigingen bij aan het beschermen van mensen en het aanpakken van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
29 Kunt u voorbeelden geven van hoe deze overtuigingen specifiek worden toegepast in uw gemeenschap om ervoor te zorgen dat mensen veilig zijn en slachtoffers geholpen worden?

Hulpvraag: ervaring van slachtoffers met de omgang van seksueel grensoverschrijdend gedrag

De ervaring van het slachtoffer kan heel anders zijn dan een protocol voorschrijft.

30 Hoe wordt er rekening gehouden met de perceptie en ervaringen van slachtoffers bij de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen jullie organisatie/jullie gemeenschap?
31 Krijgt jullie organisatie/jullie gemeenschap wel eens feedback op de werking van de protocollen en het meldpunt van slachtoffers?
32 Is het voorgekomen dat de bestaande protocollen niet goed bleken te werken?
33 Hoe gaat jullie organisatie/jullie gemeenschap om met zulke situaties?
34 Is er ruimte voor reflectie en verbetering van de implementatie van protocollen, ook als er geen klachten zijn? Hoe gaat dat in zijn werk?

Hulpvraag: seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de gemeenschap, buiten de organisatie

35 Is jullie gemeenschap een plek waar slachtoffers terecht kunnen als zij hiermee te maken krijgen?
36 Zo ja, hoe weet u dat? Waaruit blijkt dat? (meer dan alleen op papier?)
37 Wat doen jullie als er meldingen komen van seksueel grensoverschrijdend gedrag buiten de religieuze gemeenschap?
38 (Indien nog niet bekend) Is dat proces vastgelegd in een protocol of ander document?
39 Is er binnen jullie organisatie/gemeenschap plek om mensen te helpen die slachtoffer zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag buiten de gemeenschap, zoals incest in gezinnen? Denk aan pastorale hulp, vertrouwenspersonen of andere manieren om over het seksueel grensoverschrijdend gedrag te praten en het slachtoffer te helpen bij het zoeken van hulp en / of het doen van aangifte?
40 Wanneer wordt er deze situaties over aangifte gesproken?
41 Hoe weten slachtoffers waar ze terecht kunnen?
42 Waar kunnen daders terecht?

Omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag: protocollen en beleid

43 Wat was voor jullie organisatie/gemeenschap de aanleiding om een protocol/beleid te formuleren? En om een meldpunt en/of commissie in het leven te roepen?
44 Wat is er in de afgelopen 20 jaar veranderd in het beleid over seksueel grensoverschrijdend gedrag?
45 Waarom waren deze veranderingen nodig? Of: Waarom is het sindsdien níet veranderd?
46 Welke invloeden vanuit, of gebeurtenissen in, de samenleving of specifiek de gemeenschap speelden hierbij een rol?

Omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag: Impact van mediaberichtgeving en ontwikkelingen op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de samenleving

In de afgelopen jaren heeft het onderwerp seksueel grensoverschrijdend gedrag veel aandacht gekregen in de samenleving en in de media, met dank aan de MeToo-beweging en misstanden bij The Voice of Holland, De Wereld Draait Door, en bij Jeugdzorg, in de sportwereld etc. Het onderwerp leeft zowel binnen als buiten religieuze gemeenschappen. Er is ook nieuwe wetgeving ontwikkeld voor de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

47 Hoe hebben mediaberichten en aandacht over seksueel grensoverschrijdend gedrag invloed gehad op de *omgang* met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen jullie organisatie/jullie gemeenschap?
48 Denkt u dat dergelijke gebeurtenissen invloed hebben op de *bewustwording* over en de kijk op seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen de gemeenschap?
49 Zo ja, op welke manier? [*Ter verduidelijking: dit is in sommige gemeenschappen ook gebeurd als het over onderwerpen als bijv. de rol van vrouwen, homoseksualiteit, ongehuwde/ongewenste zwangerschap gaat. Niet alleen 'statutair' maar ook de impact ervan op de mensen in de gemeenschap zelf en hoe zij erover denken en ermee omgaan onderling.*]

Omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag: Bewustwording en preventie

50 Wat doet uw organisatie/gemeenschap in het kader van voorlichting over seksueel grensoverschrijdend gedrag? Wordt er bijvoorbeeld actief voorlichting gegeven? Zijn er werkgroepen/flyers?
51 Wat wordt er dan inhoudelijk uitgelegd?
52 Is er voornamelijk sprake van voorlichting over seksueel grensoverschrijdend gedrag in families of in een religieuze context? Waarom wordt dit onderscheid gemaakt?
53 Hoe zorgen jullie ervoor dat het beleid over seksueel grensoverschrijdend gedrag regelmatig worden geëvalueerd en aangepast als dat nodig is?

Omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag: De situatie in individuele/lokale gemeenschappen

54 Hoe houden jullie zicht op ontwikkelingen of dreigingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in lokale gemeenschappen?
55 Hoe weten slachtoffers waar zij binnen de religieuze gemeenschap in hun gemeente of dorp terecht kunnen, of is informatie en verwijzingen met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag vooral via internet te vinden?
56 Zien jullie het als een verantwoordelijkheid als organisatie om seksueel grensoverschrijdend gedrag aan te pakken? Waarom wel/niet?

57 Hoe denkt u dat het onderwerp op dit moment leeft binnen de gemeenschap? Bestaat er meer bewustwording over het onderwerp, of is het nog steeds taboe? Ziet u veranderingen? Zo ja, op welke manier en kunt u een voorbeeld geven?

Afsluiting

58 Heeft u nog aanvullende opmerkingen te maken of belangrijke punten toe te voegen?

59 Afspraken over verdere opvolging of eventuele vervolgvragen.

Hartelijk dank voor uw deelname!

Bijlage 11 Interviewleidraad experts

Inleiding
Deze leidraad wordt voor ieder individueel interview aangepast op de context en het vakgebied waarin de expert zich bevindt. Zo kan het voorkomen dat iemand expert is in één specifieke geloofsgemeenschap, op het gebied van hulpverlening van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gerag, of ervaring heeft met de juridische inrichting van protocollen en gedragscodes van een enkele gemeenschap, om enkele voorbeelden te noemen. Hierdoor zal het zwaartepunt van het interview per expert verschillen, en daarom geeft deze leidraad een heel algemene weergave van de informatie die we hopen te achterhalen, gebaseerd op onze eigen onderzoeksvragen. Afhankelijk van de betreffende expertise zullen bij de relevante onderdelen meer details worden uitgevraagd die hier niet expliciet vermeld zijn.

Factoren
1 Welke factoren komt u in uw vakgebied tegen die invloed hebben op de visie op en omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een religieuze context?

Bijvoorbeeld:
a Factoren rondom seksualiteit en gender;
b Factoren rondom organisatiestructuur en gemeenschap;
c Factoren rondom interne procedures;
d Mogelijk ander typen factoren?

Aantal gerapporteerde ervaringen
2 Heeft u zicht op het aantal gerapporteerde ervaringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen (in binnen- en/of buitenland)?
   – Zo ja: Hoeveel mensen melden zich als slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen?
   – Waar melden zij zich?
3 Heeft u zicht op hoeveel mensen zijn bereid aangifte te doen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen?
4 Zijn deze (aantallen) meldingen en aangiften in de afgelopen 20 jaar veranderd?
   – Zo ja: Hoe verklaart u die verandering(en)? Zijn er specifieke gebeurtenissen binnen of buiten de gemeenschap(pen) die hieraan bijdroegen?

Hulpvraag
5 Welke hulp hebben slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen nodig volgens u?
6 Waarin verschilt die hulpvraag van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag buiten religieuze gemeenschappen?
7 Is er voldoende hulp beschikbaar om aan die vraag te voldoen?
   – Indien aan de orde: In binnen- en/of buitenland?
   – Binnen de religieuze gemeenschappen?
   – Binnen de (Nederlandse) samenleving?

8 Wat gaat goed, en wat kan er beter als het gaat over de hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen?
   – Bijvoorbeeld: Kennis van de specifieke religieuze context bij professionele hulpverleners of juist andersom, kennis van de specifieke psychische en lichamelijke hulp(verlening) bij religieuze/pastorale hulpverleners.

Veranderingen omgang seksueel grensoverschrijdend gedrag

9 Hoe is volgens u de omgang met en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen en buiten religieuze gemeenschappen veranderd?

10 Hoe wordt tegenwoordig omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen (in binnen- en buitenland)?

   a Welke ontwikkelingen en veranderingen hebben daarin de afgelopen 20 jaar plaatsgevonden?
      i In de communicatie over seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      ii In het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag?
      iii In de bejegening van slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag?

   b Zijn eventuele ontwikkelingen en veranderingen te relateren aan specifieke gebeurtenissen (bijvoorbeeld nieuwe wetgeving in een land, aanbevelingen van onderzoekscommissies, grote media-aandacht, interne motivatie om te veranderen)?

   c Hoe wordt door overheden omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen? Is er sprake van een landelijk meldpunt?

Bijlage 12 Interviewleidraad meldpunten en hulpverleners

Inleiding
Door dit interview hopen we meer inzicht te krijgen in het proces dat slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag doormaken bij meldpunten enerzijds, en hulpverlening anderszijds. Daarnaast hopen we inzicht te krijgen in eventuele veranderingen binnen de aangesloten geloofsgemeenschappen in de visie op, en omgang met, seksueel grensoverschrijdend gedrag, en de specifieke factoren die een rol spelen bij slachtoffers en of hulpverlening hier voldoende bij aansluit. Deze leidraad zal telkens aangepast worden aan de situatie en context waarin meldpunt of hulpverlener zich bevindt. Bij verwijzing naar documenten in het interview ontvangen we die graag, als die nog niet in ons bezit zijn.

Meldpunten

Basisinformatie meldpunt
1 Wanneer is het meldpunt opgericht en waarom? Specifieke gebeurtenis of aanleiding?
2 Voor welke gemeenschappen/denominaties werken jullie?
3 Kunnen jullie de cultuur van deze gemeenschap(pen) omschrijven? Wat is de context waarin een slachtoffer leeft?
4 Wat is jullie doel als meldpunt?
5 Waarom zijn er in christelijk Nederland zoveel verschillende meldpunten?
6 Waar liepen of lopen jullie tegenaan sinds de oprichting? Specifieke of terugkerende uitdagingen, onverwachte hulpvragen, etc.

Hulpvraag: Meldingsproces bij meldpunt
7 Hoe verloopt het meldingsproces bij uw meldpunt?
8 Wat verstaan jullie onder een melding en hoe verhoudt zich dat tot een klacht en aangifte?
9 Is er opvolging en nazorg na een melding, en hoe is dat georganiseerd?
10 Registreren jullie informatie vanuit de meldingen en zo ja, wat?

Hulpvraag: Ondersteuning voor daders vanuit meldpunt
11 Is er een plek voor daders binnen het meldproces van uw meldpunt om misbruik te melden?
12 Hoe gaat uw meldpunt om met meldingen van daders, en is er ruimte voor rehabilitatie of begeleiding?
13 Zo ja, hoe ziet dat er dan uit?

Hulpvraag: Meldingen van derden bij meldpunt
14 Hoe behandelt uw meldpunt meldingen van derden, bijvoorbeeld familieleden, die een vermoeden hebben van misbruik?
15 Worden deze meldingen anders behandeld dan meldingen van directe slachtoffers? Zo ja, hoe?

Hulpvraag: hulp na melding en aangifte
16 Wat is de hulp die het slachtoffer krijgt na de melding? Pastoraal/geestelijk, regulier of combinatie? En hoe wordt dat bepaald?

17 Hoe is de houding tegenover reguliere zorg binnen de aangesloten gemeenschappen? (komt 'zorgmijding' bijvoorbeeld voor?)
18 Wat zijn volgens jullie de specifieke uitdagingen van hulpverlening (regulier of religieus) bij slachtoffers van seksueel misbruik in religieuze context?
19 Is professionele hulp makkelijk te vinden en ontvangen voor slachtoffers?
20 Wordt het slachtoffer aangemoedigd om aangifte te toen bij de politie? Waarom en wanneer wel/niet?
21 Is er contact met politie en justitie, en zo ja, hoe ziet dit eruit?
22 Hoe denken jullie dat de slachtoffers het melden ervaren en wat denken jullie dat zij nodig hebben na seksueel misbruik? (hulpvraag)
23 Krijgen slachtoffers in dit traject wat zij nodig hebben volgens jullie?

Omgang met seksueel misbruik: Veranderingen in de omgang met seksueel misbruik binnen geloofsgemeenschappen
24 Hoeveel meldingen hebben jullie in de afgelopen 20 jaar gehad, en mogen wij die cijfers ontvangen? (Is waarschijnlijk al gebeurd)
25 Zien jullie veranderingen in de afgelopen 20 jaar in de manier waarop geloofsgemeenschappen omgaan met seksueel misbruik?
26 Is er in het aantal meldingen en aangiften in de afgelopen twintig jaar veranderd?
27 Hoe verklaren jullie deze veranderingen?

Omgang met seksueel misbruik: Voorlichting binnen geloofsgemeenschappen
28 Hoe wordt informatie verspreid binnen geloofsgemeenschappen over waar slachtoffers zich kunnen melden en hulp kunnen krijgen?
29 Werkt dat in de praktijk ook, denken jullie?
30 Wat zijn hierbij belemmerende factoren?
31 Hoe ziet die voorlichting er inhoudelijk uit?
32 Is er vanuit geloofsgemeenschappen zelf sprake van voorlichting over seksueel misbruik? Denk bijv. aan een themabijeenkomst, cursus etc.
33 Hebben jullie bij de voorlichting ook aandacht voor machtsverhoudingen/afhankelijkheidsrelaties en andere risicofactoren?

Omgang met seksueel misbruik: Veranderingen in bewustzijn en verantwoordelijkheid
34 Zien jullie veranderingen binnen de geloofsgemeenschap(pen) als het over seksueel misbruik gaat?
35 Zo ja, welke veranderingen zijn dat?
36 Wat is de oorzaak van deze veranderingen denken jullie, als ze er zijn?

Omgang met seksueel misbruik: Toekomstige ontwikkelingen
37 Zijn er toekomstige ontwikkelingen die jullie meldpunt graag zou zien op het gebied van preventie, hulpverlening en bewustwording?
38 Zijn er uitdagingen waarvan jullie denken dat ze aangepakt moeten worden?
39 Wat denken jullie dat in de toekomst nodig is om preventie van en omgang met seksueel misbruik te bevorderen?

Hulpverleners

Basisinformatie hulpverlener
1 Wat is uw expertise in relatie tot slachtoffers van seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen?
2 Hoe lang werkt u al met deze slachtoffers?
3 Uit welke gemeenschappen komen de slachtoffers waar u mee werkt?

4 Hoeveel kennis heeft u zelf van deze gemeenschap(pen)? Is dat nodig volgens u?
5 Hoe komen slachtoffers bij u terecht?

Hulpvraag: Behandeling bij seksueel misbruik
6 Wat is uw werkwijze wanneer een slachtoffer van seksueel misbruik bij u komt voor hulp, en hoe bepaalt u wat iemand nodig heeft?
7 Wat heeft een slachtoffer van seksueel misbruik nodig?
8 Is er ruimte voor de religieuze achtergrond van de cliënt? Zo ja, op welke manier?
9 Zijn er andere vormen van hulp, die u zelf niet biedt, waar deze cliënten mogelijk mee geholpen zijn?
10 Denkt u dat passende professionele hulp, over het algemeen, makkelijk te vinden en krijgen is voor deze groep? Waarom wel/niet?
11 Zit hierin verschil tussen mannen en vrouwen (en andere genders)?

Hulpvraag: Aangifte
12 Komt aangifte doen in uw behandeling ter sprake, en zo ja, hoe?
13 Welke impact kan aangifte en het proces erna hebben op de verwerking van seksueel misbruik?

Factoren: Religieuze identiteit van het slachtoffer
14 Welke rol speelt de religieuze achtergrond in de omgang met, en de verwerking van, het seksueel misbruik?
15 Welke rol speelt de religieuze gemeenschap als aanwezig, of juist afwezig, vangnet in de verwerking van het seksueel misbruik?
16 Welke specifieke uitdagingen ervaart u bij de behandeling van deze slachtoffers?
17 Wat zijn volgens u de belangrijkste factoren die een rol spelen bij seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen? Risicofactoren en ook beschermende factoren?
18 Zit hierin verschil tussen mannen en vrouwen (en andere genders)?
19 Omgang met seksueel misbruik: Veranderingen
20 Merkt u iets van de invloed van ontwikkelingen in de samenleving over thema's als grensoverschrijdend gedrag in de manier waarop slachtoffers het misbruik ervaren? Zo ja, op welke manier?
21 Heeft u de indruk dat de omgang met seksualiteit in het algemeen, en seksueel misbruik in het bijzonder, de afgelopen jaren is veranderd?
22 Zo ja, hoe verklaart u die verandering(en)?

Afsluiting
1 Zijn er nog zaken die wat jullie betreft onmisbaar zijn, maar die nu nog geen aandacht hebben gehad? (of organisaties, personen)
2 Follow-up stappen: we willen graag inzicht in de cijfers: jaarverslagen, aantal meldingen, protocollen etc. als we die nog niet ontvangen hebben.
3 Verder contact: goedkeuring verslag interview binnen 14 dagen, eventueel aanvullende vragen etc.

Bijlage 13 Informatiebrief en toestemmingsverklaring slachtoffers

Seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Een verkenning van de visie op en omgang met ervaringen en hulpvragen van slachtoffers

Geachte heer/mevrouw,

Met deze brief willen we u vragen of u wilt meewerken aan een wetenschappelijk onderzoek. U krijgt deze brief omdat u heeft aangegeven dat u zelf ervaring heeft met seksueel grensoverschrijdend gedrag in een religieuze context. Onder seksueel grensoverschrijdend gedrag verstaan we in dit onderzoek alle seksuele gedragingen van een ander naar u, die u als niet gewenst hebt ervaren.
In deze brief leest u waar het onderzoek over gaat, wat meedoen voor u betekent en hoe het interview zal verlopen. Wilt u deze informatie goed doorlezen en beslissen of u wilt meedoen? Als u wilt meedoen, kunt u voorafgaand aan het interview dit toestemmingsformulier invullen dat u vindt in bijlage A (hieronder toegevoegd). Het ondertekenen van dit formulier is een standaardprocedure bij wetenschappelijk onderzoek. Hiermee geeft u aan dat u vrijwillig meedoet en akkoord gaat met de verwerking van uw gegevens.

Algemene informatie
Dit onderzoek wordt uitgevoerd door het WODC (Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum).

Waarom doen we dit onderzoek?
Ongewenst seksueel gedrag binnen religieuze kringen is de afgelopen jaren veel in het nieuws geweest. Er is veel aandacht voor, maar we weten nog niet genoeg over hoe dit seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen in Nederland wordt aangepakt. We willen begrijpen welke impact dit op slachtoffers heeft, op welke manier slachtoffers worden geholpen en wat er beter kan. Het doel van ons onderzoek is om deze informatie te verzamelen en zo de hulpverlening aan slachtoffers te verbeteren.

Uw deelname aan dit onderzoek
Uw deelname is erg belangrijk voor ons onderzoek. Door uw ervaringen en inzichten te delen, helpt u ons om een beter beeld te krijgen van de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen uw gemeenschap of organisatie. Dit kan bijdragen aan betere hulp en ondersteuning voor slachtoffers in de toekomst.

Vergoeding
U ontvangt geen vergoeding voor uw deelname.

Vertrouwelijkheid van gegevens
We gaan zorgvuldig om met de gegevens die u ons verstrekt. Alle informatie die we tijdens het interview verzamelen, blijft strikt vertrouwelijk en wordt alleen voor onderzoeksdoeleinden gebruikt. Ook wordt alle data geanonimiseerd, dat betekent dat er nooit informatie tot u terug te leiden zal zijn, en dat er door ons nooit melding of aangifte gedaan wordt. De audio-opnamen, formulieren en andere documenten

worden opgeslagen in een beveiligde map bij het WODC. Alleen de onderzoekers hebben toegang tot deze gegevens. De onderzoeksgegevens worden nooit gedeeld met personen buiten de onderzoeksgroep.

Wat gebeurt er voor, tijdens en na het interview?
Voor het interview ontvangt u deze informatiebrief met daarbij een toestemmingsverklaring (bijlage A). Als u wilt deelnemen, ondertekent u dit formulier voordat het interview begint. De onderzoeker ondertekent het ook. U ontvangt een kopie van dit ondertekende formulier. We overleggen met u over een geschikt moment om een interview in te plannen. Het interview vindt plaats op een locatie die u zelf kiest.

Tijdens dit interview zullen we niet specifiek ingaan op de details van het seksueel grensoverschrijdend gedrag. U mag dit aan ons vertellen, maar dit hoeft absoluut niet. Tijdens het interview stellen we vragen over uw ervaringen en visie op de hulpverlening aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen uw geloofsgemeenschap of organisatie. We bespreken de hulp en steun die u heeft ontvangen, wat wel en niet heeft geholpen, en wat u nodig heeft gehad om verder te gaan. Ook stellen we vragen over de rol van uw geloofsgemeenschap, uw (culturele en sociale) omgeving en uw persoonlijke geloof.
U mag op ieder moment stoppen met het interview en u hoeft geen vragen te beantwoorden die u niet wilt beantwoorden.
We maken een verslag of een audio-opname van het interview zodat we het later woord voor woord kunnen uitwerken. Hierna wordt de audio-opname vernietigd. U ontvangt het uitgewerkte verslag via een beveiligde e-mail en heeft 14 dagen om hierop te reageren. U kunt dan aanvullingen of aanpassingen doorgeven. Het aangepaste verslag wordt vervolgens gebruikt in het onderzoek.

Meer informatie
Als u vragen heeft, kunt u contact opnemen met de onderzoekers.

Bijlage A: Toestemmingsverklaring (informed consent)
Met uw ondertekening van dit document geeft u aan dat u minstens 18 jaar oud bent en goed bent geïnformeerd over het onderzoek en de manier waarop de gegevens worden verzameld, gebruikt en behandeld. U geeft ook aan dat u akkoord gaat met uw deelname aan dit onderzoek. U ontvangt een kopie van dit ondertekende toestemmingsformulier.

Verklaring
Naam van het onderzoeksproject: Seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Een verkenning van de visie op en omgang met ervaringen en hulpvragen van slachtoffers [werktitel].

Ik ga akkoord met deelname aan dit onderzoek. Het doel van dit document is om de voorwaarden van mijn deelname vast te leggen.
1 Ik kreeg voldoende informatie over dit onderzoeksproject. Het doel van mijn deelname is mij duidelijk uitgelegd en ik weet wat dit voor mij betekent.
2 Mijn deelname is vrijwillig. Er is geen druk op mij uitgeoefend om mee te doen.
3 Ik weet dat ik op ieder moment kan stoppen met het interview en niet verplicht ben vragen te beantwoorden.

4 Mijn deelname houdt in dat ik word geïnterviewd door onderzoekers van het WODC. Ik geef toestemming aan de onderzoekers om tijdens het interview een verslag en/of geluidsopnames te maken en notities te nemen.
5 Mij is verzekerd dat informatie die ik geef anoniem en vertrouwelijk verwerkt wordt. Resultaten zullen nooit naar mij terug te leiden zijn en er wordt nooit melding of aangifte gedaan.
6 Ik heb dit formulier gelezen en begrepen. Al mijn vragen zijn beantwoord en ik ga akkoord met deelname.
7 Ik heb een kopie ontvangen van dit toestemmingsformulier dat ook door de onderzoeker is ondertekend.

Handtekening en datum	**Naam Deelnemer**	**Naam Onderzoeksleider**
	Handtekening	**Handtekening**
	Datum	**Datum**

Bijlage 14 Informatiebrief en toestemmingsverklaring gemeenschappen

Seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Een verkenning van de visie op en omgang met ervaringen en hulpvragen van slachtoffers

Geachte heer/mevrouw,

Met deze brief willen we u vragen of u wilt meewerken aan een wetenschappelijk onderzoek. Meedoen is vrijwillig. U krijgt deze brief omdat wij denken dat u ons kunt helpen om beter te begrijpen hoe er binnen uw geloofsgemeenschap of organisatie wordt omgegaan met seksueel misbruik. In deze brief leest u waar het onderzoek over gaat, wat meedoen voor u betekent en hoe het interview zal verlopen. Wilt u deze informatie goed doorlezen en beslissen of u wilt meedoen? Als u wilt meedoen, kunt u het toestemmingsformulier invullen dat u vindt in bijlage A (hieronder toegevoegd). Het ondertekenen van dit formulier is een standaardprocedure bij wetenschappelijk onderzoek. Hiermee geeft u aan dat u vrijwillig meedoet en akkoord gaat met de verwerking van uw gegevens.

Algemene informatie
Dit onderzoek wordt uitgevoerd door het WODC (Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum).

Waarom doen we dit onderzoek?
Seksueel misbruik binnen religieuze kringen is de afgelopen jaren veel in het nieuws geweest. Er is veel aandacht voor, maar we weten nog niet genoeg over hoe er met misbruik binnen religieuze gemeenschappen in Nederland wordt omgegaan. We weten ook niet of er speciale hulpverlening en training nodig is om slachtoffers goed te helpen. Het doel van ons onderzoek is om dit beter te begrijpen en de hulpverlening aan slachtoffers te verbeteren.

Uw deelname aan dit onderzoek
Uw deelname is erg belangrijk voor ons onderzoek. Door het onderwerp vanuit verschillende invalshoeken te benaderen, waaronder het perspectief van de religieuze gemeenschappen zelf, willen we een beter inzicht krijgen in de omgang met seksueel misbruik. Daarom nodigen we u uit om deel te nemen aan ons onderzoek door middel van een interview. Tijdens het interview kunt u uw ervaringen en perspectieven delen. Dit helpt ons om beter te begrijpen hoe seksueel misbruik wordt aangepakt en hoe we de hulpverlening aan slachtoffers kunnen verbeteren.

Vergoeding
U ontvangt geen vergoeding voor uw deelname.

Vertrouwelijkheid van gegevens
We gaan zorgvuldig om met de gegevens die u ons verstrekt. Alle informatie die we tijdens het interview verzamelen, blijft strikt vertrouwelijk en wordt alleen voor onderzoeksdoeleinden gebruikt. De audio-opnamen, formulieren en andere documenten worden opgeslagen in een beveiligde map bij het WODC. Alleen de onderzoekers hebben toegang tot deze gegevens. De onderzoeksgegevens worden

alleen in anonieme vorm gedeeld met personen buiten de onderzoeksgroep als dat strikt noodzakelijk is (bijvoorbeeld voor een controle op wetenschappelijke integriteit).

Wij willen graag in het onderzoeksrapport noemen dat u namens uw gemeenschap meegewerkt heeft met het onderzoek. Dat betekent dat we naar u en uw functie binnen de gemeenschap of organisatie waaraan u verbonden bent verwijzen. Als u liever anoniem wilt blijven kunt u dit voorafgaand aan het interview aangeven en bespreken met de onderzoekers.

Vrijwillige deelname
Uw deelname is volledig vrijwillig. U kunt op elk moment tijdens het interview stoppen zonder een reden te geven.

Wat gebeurt er voor, tijdens en na het interview?
Voor het interview ontvangt u deze informatiebrief met daarbij een toestemmingsverklaring (bijlage A). Als u wilt deelnemen, ondertekent u dit formulier. De projectleider ondertekent het ook. U ontvangt een kopie van dit ondertekende formulier.

We overleggen met u over een geschikt moment om het interview in te plannen. Het interview duurt ongeveer 60 minuten en vindt plaats op een locatie die u kiest. Tijdens het interview stellen we vragen over de omgang met en visie op seksueel misbruik binnen uw geloofsgemeenschap of organisatie. We maken een audio-opname van het interview zodat we het later woord voor woord kunnen uitwerken. U ontvangt het uitgewerkte transcript via e-mail en heeft 14 dagen om hierop te reageren. U kunt aanvullingen of aanpassingen doorgeven. Het aangepaste transcript wordt vervolgens gebruikt in het onderzoek.

Meer informatie
Als u vragen of klachten heeft, kunt u contact opnemen met de onderzoekers.

Bijlage A: Toestemmingsverklaring (informed consent)
Met uw ondertekening van dit document geeft u aan dat u minstens 18 jaar oud bent en goed bent geïnformeerd over het onderzoek en de manier waarop de gegevens worden verzameld, gebruikt en behandeld.
U geeft aan dat u vrijwillig akkoord gaat met uw deelname aan dit onderzoek. U ontvangt een kopie van dit ondertekende toestemmingsformulier.

Verklaring
Naam van het onderzoeksproject: Seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Een verkenning van de visie op en omgang met ervaringen en hulpvragen van slachtoffers [werktitel].

Ik ga akkoord met deelname aan dit onderzoeksproject. Het doel van dit document is om de voorwaarden van mijn deelname vast te leggen.

Ik kreeg voldoende informatie over dit onderzoeksproject. Het doel van mijn deelname is mij duidelijk uitgelegd en ik weet wat dit voor mij betekent.

Mijn deelname is vrijwillig. Er is geen druk op mij uitgeoefend om mee te doen.

Mijn deelname houdt in dat ik word geïnterviewd door onderzoekers van het WODC. Ik geef toestemming om tijdens het interview opnames (geluid) te maken en notities te nemen.

Ik begrijp dat er naar mij of mijn organisatie verwezen wordt in het onderzoeksrapport als verstrekker van informatie.

Ik heb dit formulier gelezen en begrepen. Al mijn vragen zijn beantwoord en ik ga akkoord met deelname.

Ik heb een kopie ontvangen van dit toestemmingsformulier dat ook door de interviewer is ondertekend.

Handtekening en datum	**Naam Deelnemer**	**Naam Onderzoeksleider**
	Handtekening	**Handtekening**
	Datum	**Datum**

Bijlage 15 Informatiebrief en toestemmingsverklaring experts

Seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Een verkenning van de visie op en omgang met ervaringen en hulpvragen van slachtoffers

Geachte heer/mevrouw,

Met deze brief willen we u vragen of u wilt meewerken aan een wetenschappelijk onderzoek. Meedoen is vrijwillig. U ontvangt deze brief omdat wij denken dat u ons kunt helpen een goed beeld te krijgen van hoe er binnen geloofsgemeenschappen in Nederland wordt omgegaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag. In deze brief leest u waar het onderzoek over gaat, wat meedoen voor u betekent en hoe het interview zal verlopen. Wilt u deze informatie goed doorlezen en beslissen of u wilt meedoen? Als u besluit mee te doen, vragen we u een toestemmingsformulier (Bijlage A) te ondertekenen. Dit is een gebruikelijke procedure bij wetenschappelijk onderzoek. Hiermee geeft u aan dat u vrijwillig meedoet en akkoord gaat met de verwerking van uw gegevens.

Algemene informatie
Dit onderzoek wordt uitgevoerd door het WODC (Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum). Het onderzoek wordt geleid door drs. L.B. Muns (Laura) en gecoördineerd door dr. M.H. Nagtegaal (Marleen).

Waarom doen we dit onderzoek?
Seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze kringen is de afgelopen jaren veel in het nieuws geweest. Er is veel aandacht voor, maar we weten nog niet genoeg over hoe er met dit gedrag binnen religieuze gemeenschappen in Nederland wordt omgegaan, en wat de uitdagingen daarbij zijn. Het doel van ons onderzoek is om dit beter te begrijpen, de omgang met seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen verschillende religieuze gemeenschappen in kaart te brengen en de hulpverlening aan slachtoffers te verbeteren.

Uw deelname
Uw expertise en ervaring is erg waardevol ons onderzoek. We zijn geïnteresseerd in het begrijpen van de aard en omvang van seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen verschillende religieuze contexten, en we willen graag vanuit uw perspectief leren over de specifieke uitdagingen en dynamieken die hierbij een rol spelen.

Vergoeding
U ontvangt geen vergoeding voor uw deelname.

Vertrouwelijkheid van gegevens
We gaan zorgvuldig om met de gegevens die u ons geeft. Alle informatie die we tijdens het interview verzamelen, blijft vertrouwelijk en wordt alleen voor onderzoeksdoeleinden gebruikt. De audio-opnamen, formulieren en andere documenten worden beveiligd opgeslagen bij het WODC. Alleen de onderzoekers hebben toegang tot deze gegevens. De onderzoeksgegevens worden alleen in

anonieme vorm gedeeld met personen buiten de onderzoeksgroep als dat nodig is (bijvoorbeeld voor controle op wetenschappelijke integriteit).

Wij willen graag in het onderzoeksrapport noemen dat u als expert heeft bijgedragen aan het onderzoek. Dat betekent dat we verwijzen naar uw naam en expertise. Als u liever anoniem wilt blijven kunt u dit voorafgaand aan het interview aangeven en bespreken met de onderzoekers.

Wat gebeurt er voor, tijdens en na het interview?
Voor het interview ontvangt u deze informatiebrief met daarbij een toestemmingsverklaring (Bijlage A). Als u wilt deelnemen, ondertekent u dit formulier. De onderzoeker ondertekent het ook. U ontvangt een kopie van dit ondertekende formulier.
Het interview duurt ongeveer 60 minuten en vindt plaats op een locatie die u zelf kiest. Samen plannen we een geschikt moment in voor het interview.

Tijdens het interview stellen we u vragen over uw visie op seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen religieuze gemeenschappen of organisaties. Het gesprek wordt opgenomen zodat we het later woord voor woord kunnen uitwerken. U ontvangt het uitgewerkte transcript of het gespreksverslag via e-mail en heeft 14 dagen om hierop te reageren. U kunt aanvullingen of aanpassingen doorgeven. Dit aangepaste document wordt vervolgens gebruikt in het onderzoek.

Meer informatie
Als u vragen heeft, kunt u contact opnemen met de onderzoekers.

Bijlage A: Toestemmingsverklaring (informed consent)
Met uw ondertekening van dit document geeft u aan dat u minstens 18 jaar oud bent en goed bent geïnformeerd over het onderzoek en de manier waarop de onderzoeksgegevens worden verzameld, gebruikt en behandeld.
U geeft aan dat u vrijwillig akkoord gaat met uw deelname aan dit onderzoek. U ontvangt een kopie van dit ondertekende toestemmingsformulier.

Verklaring
Naam van het onderzoeksproject: Seksueel grensoverschrijdend gedrag in religieuze gemeenschappen. Een verkenning van de visie op en omgang met ervaringen en hulpvragen van slachtoffers

Ik ga akkoord met deelname aan dit onderzoeksproject. Dit document legt de voorwaarden van mijn deelname aan het project vast.

Ik heb voldoende informatie gekregen over dit onderzoeksproject. Het doel van mijn deelname is mij duidelijk uitgelegd en ik weet wat dit voor mij betekent.
Mijn deelname is vrijwillig. Er is geen druk op mij uitgeoefend om mee te doen.
Mijn deelname houdt in dat ik word geïnterviewd door onderzoekers van het WODC. Ik geef toestemming om tijdens het interview opnames (geluid) te maken en notities te nemen.

Ik begrijp dat er naar mij of mijn organisatie verwezen kan worden in het onderzoeksrapport als verstrekker van informatie. Als ik anoniem wil blijven, heb ik dit vooraf aangegeven en besproken met de onderzoekers.

Ik heb dit formulier gelezen en begrepen. Al mijn vragen zijn beantwoord en ik ga akkoord met deelname.

Ik heb een kopie ontvangen van dit toestemmingsformulier dat ook door de interviewer is ondertekend.

Handtekening en datum	**Naam Deelnemer**	**Naam onderzoeker WODC**
	Handtekening	**Handtekening**
	Datum	**Datum**

Bijlage 16 Registratie meldingen bij christelijke meldpunten

Tabellen B16.1 tot en met B16.6 geven een weergave van de (geanonimiseerde) registratie van ingekomen meldingen bij de verschillende christelijke meldpunten. Te zien is dat de wijze van registratie per meldpunt uiteenloopt, en niet in iedere jaargang even consequent gedaan is. De cijfers geven dan ook geen zicht op de prevalentie van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de bijbehorende gemeenschappen, maar betreft een overzicht van meldingen. Deze meldingen zijn niet alleen van slachtoffers, maar ook van derden en kunnen naast zaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag ook adviesvragen van vertrouwenspersonen en kerkenraden betreffen. Daarnaast kunnen bij enkele meldpunten ook andere vormen van grensoverschrijdend gedrag worden gemeld, zoals machtsmisbruik, wat niet in alle gevallen afzonderlijk geregistreerd is. Verdere bijzonderheden in de registratie worden zoveel mogelijk vermeld.

Tabel B16.1 Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK

Jaar[a]	Binnen bevoegdheid	Buiten bevoegdheid	Totaal[b]
2010	x	x	1.748
2011	x	x	353
2012	x	x	302
2013	x	x	312
2014	x	x	364
2015[c]	x	x	1
2016	x	x	7
2017	x	x	6
2018	x	x	3
2019	6	20	26
2020	5	7	12
2021	1	8	9
2022	9	13	22
2023	5	9	14
2024	19	18	37

Binnen bevoegdheid = betrekking op overtredingen van de Gedragscode Pastoraat (Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie, 2018) vanaf 2019.

Buiten bevoegdheid = geen betrekking op overtredingen van de Gedragscode Pastoraat (vanaf 2019).

a Bronnen: 2010 t/m 2015: jaarverslagen 2010 t/m 2015 (Stichting Beheer & Toezicht, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016); 2016 t/m 2024: jaarverslagen 2016 t/m 2024 (Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag RKK, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025).

b Bevat alleen de cijfers van meldingen over seksueel grensoverschrijdend gedrag.

c Vanaf 2015 verandert de inrichting van het meldpunt: de meldingen naar aanleiding van het onderzoek van de Commissie-Deetman worden afgerond (slotactie, zie paragraaf 7.3.4) en meldingen kunnen nu over alle vormen van grensoverschrijdend gedrag gaan.

Tabel B16.2 Meldpunt Misbruik

Jaar[a]	Melding	Signaal	Advies	Klacht	Totaal
2007	5	0	14	0	19
2008	1	1	14	0	16
2009	2	0	12	2	16
2010	12	1	26	0	39
2011	4	0	22	0	26
2012	5	1	21	0	27
2013	7	5	31	1	44
2014	10	0	29	0	39
2015	8	3	42	0	53
2016	10	7	62	0	79
2017	11	6	81	3	101
2018	11	6	61	1	79
2019	13	5	47	0	65
2020	8	3	40	1	52
2021	12	5	34	0	51
2022	18	14	47	0	79
2023	21	12	55	0	88
2024[b]	25	12	89	0	126

Melding = er wordt misbruik gemeld waarbij een kerkelijke functionaris als aangeklaagde is betrokken.
Signaal = er is sprake van een situatie die mogelijk gevaar kan opleveren voor de veiligheid in de lokale gemeenschap. Er zijn geen feiten die duiden op misbruik.
Advies = er is sprake van misbruik waarbij geen kerkelijk functionaris als aangeklaagde is betrokken maar dat wel plaatsvindt in de kerkelijke context (bijv. incest). Ook kan het een doorverwijzing betreffen naar een hulpverleningsorganisatie of één van de andere christelijke meldpunten.
Klacht = klager dient onder begeleiding van Meldpunt Misbruik een klacht in bij de klachtencommissie.

a Bronnen: jaarverslagen 2007 t/m 2024 (Meldpunt Misbruik, 2008. 2009. 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025).

b Vanaf dit jaar worden ook meldingen van machtsmisbruik bijgehouden (20 in 2024).

Tabel B16.3 Meldpunt Seksueel Misbruik in de Kerk

Jaar[a]	Nieuwe meldingen	Ingediende klachten
2015	9	2
2016	5	0
2017	13	1
2018	12	6
2019	17	3
2020	17	3
2021	9	3
2022	20	4

a Bronnen: jaarverslagen 2015-2022 (SMPR, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023).

Het Meldpunt Seksueel Misbruik in de Kerk (SMPR) bestaat sinds 1998, maar begon vanaf 2015 met de huidige registratie van meldingen en klachten, zoals weergegeven in deze tabel. De wijze van registratie daarvoor loopt te ver uiteen om in de tabel te vermelden. Volgens het verslag van 1998-2001 waren er 300 personen die een beroep deden op het meldpunt (SMPR, 2002). In het verslag van 2002-2005 wordt vermeld dat 68 individuen begeleid werden en 56 adviezen gegeven aan kerkenraden of pastoraal werkenden (SMPR, 2006). Tussen 2006-2009 waren dit 56 individuen en 25 kerkenraden of pastoraal werkenden (SMPR, 2010). Er zijn geen gegevens bekend van 2010-2014. Vanwege personele omstandigheden is er van 2023 en 2024 geen jaarverslag opgesteld.

Tabel B16.4 Reformatorisch Meldpunt

Jaar[a]	Aantal anonieme hulpvragen
2016	250
2017	318
2018	442[b]
2019	400
2020	360[c]
2021	360
2022	240[d]
2023	270

a Bronnen: jaarverslagen 2016-2023 (Reformatorisch Meldpunt, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024).

b Belangrijkste reden voor deze toename is waarschijnlijk de toenemende bekendheid van het meldpunt (Reformatorisch Meldpunt, 2019).

c Covid en eerste lockdown. Tijdens de lockdown in het voorjaar van 2020 waren er weinig hulpvragen. De maanden daarna waren er juist extra contactmomenten. Mogelijk hadden mensen minder mogelijkheden om in privémomenten contact op te nemen via de anoniemen kanalen (Reformatorisch Meldpunt, 2021).

d Grootste daling was in het contact via WhatsApp. Door technische problemen was de anonieme WhatsApp een aantal maanden niet beschikbaar.

Tabel B16.5 Stichting Evangelisch Meldpunt

Jaar[a]	Melding	Advies	Klacht	Behandeld
2018	26	21	5	4
2019	39	14	2	2
2020	37	21	4	0
2021	x	x	x	x
2022	x	x	x	x
2023	x	x	x	x
2024[b]	24	x	4	3

Melding = Leden van een gemeente of kerk die een vraag hebben over wat zij hebben meegemaakt aan grensoverschrijdend gedrag of een melding willen doen (SEM, 2025).
Advies = het is onduidelijk wat precies als advies wordt geregistreerd. Tenminste consultatie en/of advies aan een gemeente wordt hiertoe gerekend (SEM (z.d.), Jaarinfo. Geraadpleegd op 4 april 2024, van Jaarinfo – Wij zijn SEM. Deze informatie is inmiddels van de website van SEM verwijderd. Een pdf van de webpagina, zoals deze is geraadpleegd op 4 april 2024, is in bezit van het WODC).
Klacht = iemand dient een klacht in bij de klachtencommissie. Het is onduidelijk of dit ook klachten betreft die zijn terug- of doorverwezen aan het bevoegd gezag van de deelnemer (SEM, 2020b).

a Bron 2018-2020: SEM (z.d.), Jaarinfo. Geraadpleegd op 4 april 2024, van Jaarinfo – Wij zijn SEM. Deze informatie is inmiddels van de website van SEM verwijderd. Een pdf van de webpagina, zoals deze is geraadpleegd op 4 april 2024, is in bezit van het WODC. Gegevens van 2021-2023 ontbreken en heeft SEM niet verstrekt aan het WODC. Het is onduidelijk of deze gegevens in die periode zijn bijgehouden.

b Bron: SEM (2025).

Er wordt in de registratie van meldingen, adviezen en klachten bij Stichting Evangelisch Meldpunt (SEM) in de periode 2018-2020 geen onderscheid gemaakt in typen grensoverschrijdend gedrag. In 2024 betrof het 16 meldingen van machtsmisbruik, 6 meldingen van ongewenste aanrakingen en 1 melding van ongewenst beeldmateriaal op sociale media (SEM, 2025). Bij de twee laatstgenoemde wordt niet duidelijk of hier sprake was van seksueel of ander grensoverschrijdend gedrag.

Tabel B16.6 Meldpunt Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag Reformatorische Kerken

Jaar[a]	Meldingen/adviesvragen	Klachtenprocedures
2023	66	1
2024	92	9

a Bronnen: jaarverslag 2023 en jaarverslag 2024 (Stichting Meldpunt Seksueel Misbruik Reformatorische Kerken, 2024, 2025).

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC), Kennisinstituut voor de rechtsstaat, is een onafhankelijk kennisinstituut dat valt onder het ministerie van Justitie en Veiligheid. Het WODC draagt bij aan behoud en verbetering van de rechtsstaat via het (laten) uitvoeren van kwalitatief hoog wetenschappelijk onderzoek. En door het aanbieden van gevraagde en ongevraagde kennis, verbeterpunten en (waar mogelijk) denkrichtingen.

Voor meer informatie, bezoek www.wodc.nl